

**ANTONII
SANTORELLI
NOLANI
MEDICI ET PHILOSOPHI**

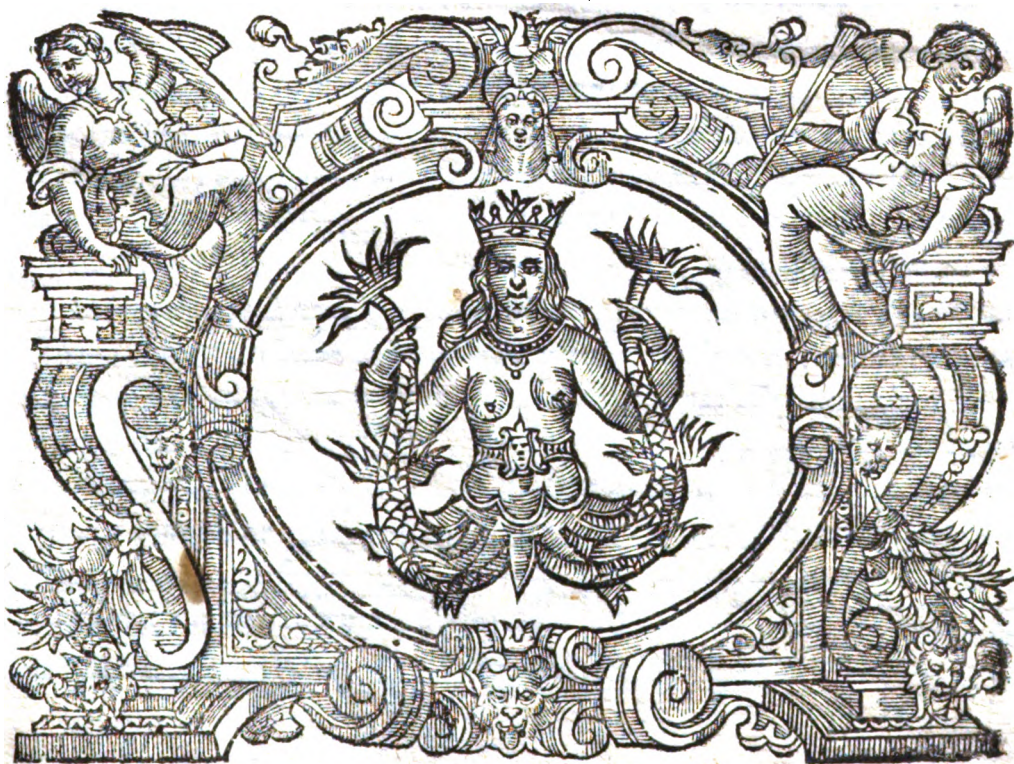
**ET IN NEAPOLITANO GYMNASIO ANNIS XXXIX
Professoris primarij Philosophiæ, Theoricæ, & Prax. Medicinæ
Comitis Palatini,**

Et in hoc Regno, Regis Benignitate Generalis Protomedici

ANTEPRAXIS MEDICÆ

**In qua explicantur Controversiæ omnes scitu necessariæ Praxim
Medicinæ aggressuris.**

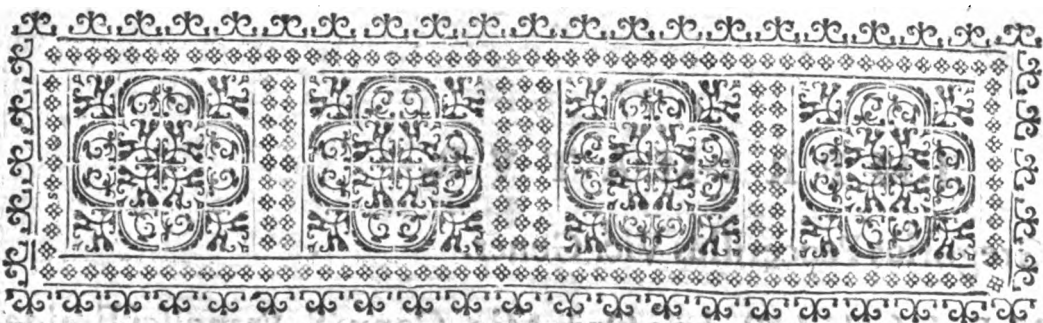
PRODIT TERTIO IN LYCEM EMENDATIOR!

NEAPOLI; Apud Camillum Cauallum. M. DC. LI

*A Expensis Caroli de Valle Bibliop. Neap.
est Carol. Soluoght. 1671. mense Junij.*

Sel.

STVDIOSIS MEDICAE FACULTATIS

CAROLVS DE LA VALLE BIBLIOPOLA

Virtutum, & literarum incrementum.

Antonij Santorelli medicam Antepaxim, emendatiorem, & me-
lioribus Typis exornatam Do vobis, studiosissimi Iuvenes Dedi-
coque, Ut illam denuò inuulgarem, vestra causa factum, Vos. n.
continuis expostulationibus ad hoc faciendum impulstis, ne dicā
coegistis. Nempe recte noueratis, quam illa necessaria sit, nedum
utilis ad Medicam Praxim exacte comparandam, neque enim aliam ob cau-
sam Antepaxim medica dicta ab Auctore est. Nimirum ut ad domus interio-
ra penetrare non licet, ut primum introducatur in ante cubiculum: haud aliter
ad medicam Praxim, non nisi per Antepaxim via. Quamquam enim non ne-
gem, disputationes quasdam a multis agitatae, & lucidatas fuisse, cuiusmodi sunt
controuersiae de morbo, morbiq; generibus, eiusdemq; accidentibus, seu symptoma-
tis; egisse alios, ut Arabes de medicatione vniuersali: dabunt nihilominus om-
nes ingenui viri, ante Antonium Santorellum, fuisse nullum, qui illa omnia,
quae ad hanc partem spectabant, collegit, disposuerit, & uno tomo fuerit sum-
ma cum breuitate complexus, qua in re, siquid peccatum esse nonnulli uelint,
meminerint ijdem, si longum sit iter, quod peragrandum proponitur, ita terreri
solitos, vel quam maxime studiosos, ut malint ab incepto desistere, quam eidem
insistere: ut mittam praestare magis relegere, quam copia uerborum defatigari.
Suscipite proinde hilari fronte illam, noctuq; uersate diuque, nam se Auctorem
non ignoratis, haurietis hinc dubio procul omni uberrimos fructus. Valete, &
me quod facitis, amate. Neap. die 16. Nouembris ann. 1651.

I M P R I M A T V R.

Gregorius Peccerillus Vic. Gener.

**M. Fr. Ioseph de Rubeis Ord. Min. Conu. S. Francisci Eminen-
tiff. & Reuerendiff. Card. Philomar. Theol. & Conf. S. Officij.**

Illustrissimo, & Excellentissimo Signore.

Carlo della Valle supplica V. E. come desidera ristampare
le Anteprax. in Medicina del Protomedico Antonio Sa-
torello. Per tanto supplica la Eccellenza Sua, che lo possa ristam-
pare, e l'hauerà à gratia. Vt Deus.

*Mag. Ar. & M. Doctor Carolus Pignatarus vident, & referat.
Capycius Latro Reg.*

Prouisum per S. E. Neap. die 10. Augusti 1651.

Lombardus.

Excellentissime Domine

Antonij Santorelli Comitis Palatini, & Regni Generalis Archyatri, opus, quod in-
scribitur, Antepraxi Medica, attento animo perlegi; & in eo nihil, quod Re-
gia iurisdictioni repugnet, inueni; sed omnia summa doctrina, & eruditione non vul-
gari referat, annotati; quapropter Typis dignissimam censeo. Neapoli 23. Nouem-
bris. 1651.

Excellentia Tua

Addictissimus

Carolus Pignatarus Physic.

**Vidit Reg. Conf. Ioannes Baptista Amendola super reuisione
Librorum, specialiter Commiss. delegatus per S. E.**

Visa supradicta relatione Imprimatur; & ante publicationem obseruetur Regia Pragm.

Zufia Reg. Caracciolus Reg. Capyc. Lat. Reg. Garcia Reg.

Prouisum per S. E. Neap. die 17. Nouembris 1651. Lombardus.

I N D E X

Librorum, qui in hoc Opere continentur.

- E morbi natura. lib. 1. pag. 1.*
De morbi causis. lib. 2. p. 12.
De morbi accidentibus lib. 3. p. 41.
De morborum temporibus. lib. 4. p. 63.
De morborum generibus. lib. 5. p. 69.
De causis cuiusq; generis morbi, & specierum. lib. 6. p. 88.
De dignoscendo morbo. lib. 7. p. 119.
De urinis lib. 8. p. 148.
De pulsibus. lib. 9. p. 175.
De praevidendis morborum euentibus: lib. 10. p. 187.
De praevidendis euentuum modis, seu de crisi- bus. lib. 11. p. 215.
De diebus decretorijs. lib. 12. p. 225.
Monitorum. lib. 13. p. 240.
De morbo abigendo. lib. 14. p. 245.
De recta cibi administratione in morbis. lib. 15. p. 270.
De recta potus administratione in morbis. lib. 16. p. 289.
De recta aeris, motus, & quietis, somni & vigiliae, animi accidentium administratione in morbis. lib. 17. pag. 309.
De vacuatione. lib. 18. p. 319.
De chyrurgia. lib. 19. p. 338.
De pharmacia. lib. 20. p. 377.
De recto usu clysterium, diureticorum, & sudoris. lib. 21. p. 410.
De recta ratione vacuandi per vomitum. lib. 22. p. 423.
De abigendis morbi generibus, & differentijs. lib. 23. p. 432.

I N D E X

Capitum, quæ in singulis libris continentur.

INDEX CAPITVM LIB. I.

De morbi natura .

- Onsilij, & ordinis ratio .
cap.1.pag.1.
Quodnam morbi genus,
aliorum sententiæ.cap.2.
ibid.
Examinantur adductæ sen-
tentiæ, & propria affer-
tur. c.3.p.2
Cuiusnam priuatio sit morbus,& an præter
naturam. c.4.p.4.
Quæ priuatio præter naturam est morbus .
c.5.p.5.
Sitne morbus dispositio permanens, cure-
tur, lædatq; per se actiones.c.6.p.7.
Possit ne symptoma lædere actiones.c.7.p.10

INDEX CAP. LIB. II.

De morbi causis .

- Dicendorum occasio,& vtilitas. c.1.p.12.
Quid morbi causa,& quotuplex.c.2.ibid.
Quod morbi subiectum. c.3.p.14.
Quæ temperies morbis contrahendis ap-
tior. c.4.p.15.
Qui sexus, quæ ætas, quiuè habitus corpo-
ris morbosus magis. c.5.p.18.
Habeant ne morbi causam coniunctam . c.6.
p.20.
Valeant ne causæ procatarticiæ dictæ infer-
re morbos. c.7.p.22.
Valeat ne plus aer ad inferendos morbos,
an cibus. c.8.p.24.
Quos morbos aer, quauè ratione excitet .
c.9.p.25.
Quos affectus, & qua ratione inducat cibus,
& potus. c.10.p.27.
Quos morbos, quauè ratione motus,& quies
concentent. c.11.p.30.
Quos morbos, quauè ratione animi pathe-
mata excitent. c.12.p.32.
Valeat ne imaginatio inuehere morbos . c.
13.p.34.
Dentur ne morbi ex fascinatione. c.14.p.35.
Habeant ne incantamenta vim morbos in-
ducendi.c.15.p.38.
Qua ratione demones morbos inferant.cap.
16. p.40.

INDEX CAP. LIB. III.

De morbi accidentibus, seu symptomatis.

- Dicendorum occasio,& ordo. c.1.p.41.

- Quid symptoma. cap.2. ibid.
Possit ne symptoma à causa morbifica fieri.
c.3.p.44.
Rigor à quo morbo . pag.45.
A quo morbo syncopes. p.47.
Vertigo à quo morbo. p.48.
A quo morbo amantum symptomata.p.50.
A quo morbo melancholia.p.51.
Dolor an à solutione continui, an à soluta-
vitate . p.53.
Symptomatum genera. c.4.p.54.
Quid actio deprauata. 56.
Cur actio adaucta sub deprauata continea-
tur, non imminuta.p.58.
Actionis læsæ genera. c.5. ibid.
Excretorum, & retentorum præter natu-
ram genera.c.6.p.59.
Symptomatum, quæ in qualitate mutata
sunt, genera.c.7.p.60.
Læsæ actionis causæ.c.8.p.61.
Imminutæ,abolitæ, deprauatæ actionis cau-
sæ. c.9.p.62.

INDEX CAPIT. LIB. IV.

De morborum temporibus .

- Dicendorum occasio,& vtilitas. c.1.p.63.
Quid morbi tempus, quotuplex, & num-
morbus quicumq; illa percurrat. c.2.ibid.
Percurrant ne morbi omnes fientes qua-
tuor tempora.c.3.p.65.
Coincidat ne vigor morbi,& coctionis.cap.
4. pag.66.

INDEX CAPIT. LIB. V.

De morborum generibus .

- Consilij, & ordinis ratio . c.1.p.69.
Sitne morbus omnis adstrictus, aut laxus .
cap.2. ibid.
Quotnam morborum genera. c.3.p.70.
Similaris morbi species. c.4.p.73.
Dentur ne morbi in materia. c.5.p.75.
Raritas,& densitas,qui affectus.p.77.
Crassities,& tenuitas qui affectus. p.78.
Color vitiatu qui affectus,p.79.
Quotuplex morbosa intemperies.c.6.p.80.
Partium dissimilium morbi.c.7.p.81.
Morborum, qui in mala formatione species.
c.8.p.82.
Morbi in situm species. cap.9. p.83.
Morbi in quantitate, tum continua, tum
discreta species. c.10.p.84.
Læsæ vnitatis species.c.11.p.86.
Morborum differentiar. c.12.p.87.

INDEX

Index Capitum, quæ in singulis libris continentur.

INDEX CAP. LIB. VI.

*De causis cuiusque generis morbi,
& specierum.*

- Propositi ratio. cap. 1. p. 88.
Fiatne intemperies omnis ex intensione
qualitatis. c. 2. ibid.
Quæ calidam intemperiem inferant. cap. 3.
pag. 90.
Sitne alia causa morbi calidi præter dictas.
c. 4. p. 92.
Intemperiei frigidae causæ. c. 5. p. 94.
Intemperiei siccae, & humidæ causæ. cap. 6.
pag. 95.
Intemperiei cum humore coniunctæ, seu tu-
morum causæ. c. 7. p. 96.
Æqualis, inæqualisue intemperiei causæ. c.
8. p. 98.
Organici morbi causæ, ac primum vitiatæ
figuræ. c. 9. p. 99.
Læsarum cauitatum causæ. c. 10. p. 100.
Morbi in asperitate, & lenitate causæ. cap.
11. p. 101.
Quantitatis auctæ, & imminutæ causæ. cap.
12. p. 103.
Morbi in situ causæ. c. 13. ibid.
Continuitatis solutæ causæ. c. 14. p. 104.
Communis morbi causæ. c. 15. p. 105.
Venenati morbi causæ. c. 16. p. 107.
Morbi maligni causæ. c. 17. p. 110.
Contagiosi morbi causæ. c. 18. p. 112.
Acuti morbi causæ. c. 19. p. 113.
Magni, paruiq; morbi causæ. c. 20. p. 115.
Breuis, longiq; morbi causæ. c. 21. p. 116.
Continui morbi causæ, & intermittentiis.
c. 22. ibid.

INDEX CAP. LIB. VII.

De dignoscendo morbo, seu de signis.

- Consilij ratio. cap. 1. p. 119.
Quot fontes signorum. c. 2. ibid.
Qua ratione ex dictis signis possit noscere
morbum medicus. c. 3. p. 121.
De dignitate signorum. cap. 4. p. 122.
Morbi in vniuersum notæ. c. 5. p. 124.
Similaris morbi, & organici, calidi, frigidi,
cum humore, & citra humorem indicia.
cap. 6. ibid.
Peccantium humorum indicia. c. 7. p. 127.
Valeant ne somnia humorem redundantem
monstrare. c. 8. p. 129.
Possint ne varij mores humorum redundan-
tiam monstrare. c. 9. p. 131.
Intemperiei æqualis, & inæqualis indicia.
c. 10. p. 132.
Vlcerum internorum indicia. c. 11. p. 135.
Læsarum cauitatum indicia. c. 12. p. 137.
Morbi venenati indicia. c. 13. ibid.
Maligni morbi indicia. c. 14. p. 138.
Magni, paruiq; morbi indicia. c. 15. p. 139.
Morbi continui, intermittentiis, celeris, tar-
di, breuis, longi indicia. c. 16. p. 140.

Quibus, notis quatuor morbi tempora di-
stinguantur. cap. 17. pag. 142.
Morborum veneficorum indicia. c. 18. p. 144.
Morbi veri, simulati, spurij, & exquisiti indi-
cia. c. 19. p. 146.

INDEX CAP. LIB. VIII.

De vrinis.

- Occasio dicendorum, & ratio. c. 1. p. 148.
De vrinæ natura. c. 2. ibid.
De loco generationis vrinæ. c. 3. p. 149.
De sedimento vrinæ. c. 4. p. 151.
Sitne ægrorum contentum portio cruda,
chylis. c. 5. p. 153.
De vrinarum differentijs. c. 6. p. 154.
De dignoscendis vrinis. c. 7. ibid.
Quæ cuiusq; ætatis, temperiei, & sexus vri-
na, & quæ laudabilior. c. 8. p. 155.
Quibus in affectibus vrina obseruanda. cap.
9. p. 156.
Quid tenues, quid crassæ vrinæ monstrant.
c. 10. p. 157.
Quid quantitas vrinæ indicet. c. 11. p. 160.
Quid odor vrinæ indicet. c. 12. p. 161.
Possint ne varij vrinarum colores varias cor-
poris affectiones monstrare. c. 13. p. 162.
Quid nigra vrina indicet. c. 14. p. 163.
De albæ, eaq; tenui vrina. c. 15. p. 164.
Quid alba, crassaq; vrina indicet. c. 16. ibid.
Quid rubra vrina, & subrubra, quidue flaua
significet. c. 17. p. 166.
Quid arenosum sedimentum indicet. c. 18.
p. 167.
Quid indicet vrina spumosa. c. 19. p. 169.
De vrinis pinguibus. c. 20. p. 170.
De sedimento furfuraceo, farinaceo, & oro-
bino. c. 21. p. 171.
Quænam ex dictis contentis peiora. c. 22.
p. 173.
De carunculis, & sedimento capillaceo. cap.
23. ibid.

INDEX CAP. LIB. IX.

De pulsibus.

- Consilij ratio, & ordo. c. 1. p. 175.
Quid pulsus. c. 2. ibid.
De pulsus subiecto. c. 3. p. 176.
A quam causa pulsus. c. 4. p. 177.
Fiant ne partes omnes pulsus à facultate.
c. 5. p. 179.
Procedant ne ab vna facultate partes om-
nes pulsus, & quæ prior dilatatio, an con-
strictio. c. 6. p. 180.
Moueantur ne simul cor, & arteriæ, an quo
tempore e. g. dilatatur cor, constringun-
tur arteriæ. c. 7. p. 181.
De pulsus vsum. c. 8. ibid.
De differentijs pulsuum. c. 9. p. 183.
De dignoscendis pulsibus. c. 10. p. 185.
Rerum naturalium, nonnaturalium, & præ-
ter naturam pulsus. c. 11. p. 186.

Index Capitum,

INDEX CAP. LIB. X.

De præuidendis morborum euentibus.

- Præfagiendi artem medico necessariam esse. cap. 1. p. 187.
Possit ne exitus morborum prænosci. cap. 2. ibid.
Qua via præsciri possint morborum euentus. c. 3. p. 189.
Methodus prænoscenti vter potentior sit, natura, an morbus. c. 4. p. 190.
De præuidendo euentu intemperiei. cap. 5. p. 191.
De præuidendo euentu morbi in figura. c. 6. p. 194.
Læsarum cauitatum prognosticum. c. 7. ibid.
Asperitatis, & lenitatis prognosticum. cap. 8. p. 195.
Auctæ quantitatis prognosticum. c. 9. ibid.
Imminutæ quantitatis prognosticum. c. 10. p. 196.
Morbi in numero imminuto prognosticum. c. 11. p. 197.
Morbi in numero adaucto prognosticum. c. 12. p. 199.
Morbi in situ prognosticum. c. 13. ibid.
Solutæ vnitatis prognosticum. c. 14. p. 200.
Communium morborum prognosticum. c. 15. p. 201.
Morbi nocturni prognosticum. c. 16. p. 202.
Morborum hyemalium, æstiuorum, autumnalium, vernalium, prognosticum. cap. 17. ibid.
Acuti morbi, & chronici prognosticum. c. 18. p. 203.
Morborum similibus, dissimilibusq; prognosticum. c. 19. p. 204.
Sint ne morbi consueti minus grauis. c. 20. p. 206.
Morbi magni, paruiq; prognosticum. c. 21. p. 208.
Methodus prædicendi mortem, & vitam ex excretis. c. 22. p. 210.
Quomodo ex symptomate in qualitate mutata, futurus morbi exitus nosci possit à medico. c. 23. p. 212.
Qua methodo licet ex causis euentus morborum præuidere. c. 24. p. 213.

INDEX CAP. LIB. XI.

De præuidendis euentuum modis, seu de crisiibus.

- Consilij ratio, vtilitas, & ordo. c. 1. p. 215.
Quid crisis. c. 2. ibid.
Crisis differentia. c. 3. p. 217.
Crisis futuræ notæ. c. 4. p. 218.
Temporis, in quo crisis, notæ. c. 5. ibid.
Futuri abscessus notæ. c. 6. p. 219.
Futuræ vomitionis, & deiectionis indicia. c. 7. p. 220.
Erupturi sudoris, & profluuij vrinæ indicia. c. 8. p. 221.
Sanguinis fluxuri indicia. c. 9. ibid.

Bonæ, malæq; crisis indicia. c. 10. p. 222.

INDEX CAP. LIB. XII.

De diebus decretorijs,

- Consilij, & ordinis ratio. c. 1. p. 225.
Tentur ne decretorij dies. c. 2. ibid.
Quid dies decretorius. c. 3. p. 226.
Quodnam diei decretorij initium. c. 4. p. 227.
Dierum decretoriorum species, & differentia. c. 5. p. 230.
Num vigesima dies, an 21. critica dici debeat. c. 6. p. 232.
Qui dies decretorij pares, qui impares. c. 7. p. 234.
Dierum criticorum causæ: Pythagoræorum sententia affertur, & rejicitur. c. 8. p. 235.
Rejicitur Galeni, & Astrologorum sententia, & propria affertur. c. 9. p. 238.

INDEX CAP. LIB. XIII.

Monitorum.

- Consilij, & ordinis ratio. c. 1. p. 240.
Quid primum cauendum medico, qui præfagire rectè velit. c. 2. p. 241.
Contumaciam primum cauendam esse. cap. 3. ibid.
Cupiditatem secundo vitandam esse. cap. 4. ibid.
Quæ medico amplexanda. c. 5. p. 242.
Quæ ad rectè præfagiendum subsidia. cap. 6. ibid.
Secundum subsidium, bonorum Auctorum lectio. c. 7. p. 243.
Tertium subsidium exercitationem esse. c. 8. ibid.
Medicum non debere prognosticum semper ambagibus tegere. c. 9. ibid.
Non debere paruum morbum attolere. c. 10. ibid.
Magnum morbum non paruificandum esse. c. 11. p. 244.
Quo vultu mortem debeat prædicere. c. 12. ibid.
Non esse contumaciter negandos errores. c. 13. ibid.

INDEX CAP. LIB. XIV.

De morbo abigendo.

- Dicendorum occasio, & vtilitas. c. 1. p. 245.
Quid curatio. c. 2. ibid.
Valeatne ars, morbos nonnullos curare. c. 3. p. 247.
Quid debeat præstare medicus, quo absoluat curationem. c. 4. p. 248.
Quid indicatio. c. 5. p. 250.
De indicantibus. c. 6. p. 251.
Quo intuemum, vt poscamus, sine aliquid faciendum à medico. c. 7. p. 253.
Quibus fiat curatio, seu de qualitate remediij. c. 8. p. 254.

Æqua-

Quæ in singulis libris continentur !

Æqualibus ne contrarijs, an inæqualibus
abfoluatur curatio, seu de quantitate re-
medij. c. 9. p. 256.
Quando maioribus, quando minoribus, aut
æqualibus perficienda curatio. c. 10. p. 257.
Quæ indicent quantitatem remedij. cap. 12.
p. 258.
De indicantibus locum remedij. c. 12. p. 259.
Indicantia tempus remedij. c. 13. p. 261.
Quid faciendum cum latitat morbus, aut
plures, ijque contrarij complicantur. cap.
14. p. 262.
Quid faciendum, vbi admota præfidia, non
proficiunt. c. 15. p. 263.
Sintne tria genera materiei medicæ dicta,
Chirurgia, & Pharmacia, an plura. cap. 16.
p. 264.
Conducantne sigilla curandis morbis. c. 17.
p. 266.
Pertineatne ad medicum de his omnibus
agere. c. 18. p. 269.

INDEX CAP. LIB. XV.

De recta cibi administratione in morbis.

Confilij, & ordinis ratio. c. 1. p. 270.
Sitne victus ratio mutanda cum quis ægro-
tat. c. 2. ibid.
Quotplex forma victus. c. 3. p. 271.
Quæ victus forma cuique morbo fit com-
moda. c. 4. p. 272.
Debeatne victus ratio ita semper institui;
c. 5. p. 275.
Quænam victus forma tutior, crassa, an te-
nuis. c. 6. p. 277.
Possitne victus forma in eodem morbo mu-
tari, & quomodo. c. 7. ibid.
De morbo vtendi alimento. c. 8. p. 278.
Quando plus exhibendum ægrotantibus,
noctu, an mane. c. 9. p. 280.
De qualitate alimenti. c. 10. p. 281.
Aliæ ciborum differentiæ proponuntur, &
quinam cuique conueniant, declaratur.
c. 11. p. 283.
Simplex ne cibus, an varius eligibilior. c. 12.
p. 284.
Sitne ordo aliquis in cibis assumendis ser-
uandus. c. 13. p. 285.
Quæ prius sumenda, crassa, an tenuia. c. 14.
p. 286.
Quando cibandum. c. 15. p. 287.

INDEX CAP. LIB. XVI.

De recta potus administratione in morbis.

Dicendorum ratio, & ordo. c. 1. p. 289.
Quæ vini temperies. c. 2. ibid.
Nutriat necne vinum. c. 3. p. 291.
Qui aquæ effectus, & num nutriat. c. 4. p. 292.
Quibus vinum, quibus aqua conueniat. c. 5.
p. 295.
Quæ vini species, cuique affectui debetur.
c. 6. p. 296.
Quantum aquæ vino admiscendum, & quan-

do. cap. 7. pag. 299.
Quot aquæ species, quæ vitiosæ, & cauendæ.
c. 8. p. 301.
Quæ aquæ eligenda. c. 9. p. 303.
Quænam aquæ vitiosæ remedia. c. 10. ibid.
Quoties bibendum. c. 11. p. 304.
Quantum bibendum. c. 12. p. 305.
Frigidus ne potus commodior an calidus.
c. 13. p. 306.
Qua arte refrigerandus potus. c. 14. p. 307.
In quo vase bibendum. c. 15. ibid.
Num bibendum à cibo, an ante cibum, an
inter edendum. c. 16. p. 308.

INDEX CAP. LIB. XVII.

De recta aeris, motus, & quietis, somni, & vigi- lia, animi accidentium administra- tione in morbis.

Dicendorum ratio. cap. 1. p. 309.
Quisnam aer eligendus in morbis. c. 2. p. 310.
Recta motus, & quietis administratio. c. 3.
ibid.
Quibus in morbis dormire, aut vigilare
conducat. c. 4. p. 312.
Quantum, quando, & quomodo dormien-
dum. c. 5. p. 315.
Recta accidentium animi administratio. c. 6.
p. 317.

INDEX CAP. LIB. XVIII.

De vacuatione.

Dicendorum ratio, & ordo. c. 1. p. 319.
Quid vacuatio, quæ eius causæ, quibus in
morbis conducat. c. 2. ibid.
Quid vacuandum, & quantum. c. 3. p. 320.
Liceat ne ad animi deliquium vsque expur-
gare. c. 4. p. 322.
De modo vacuationis. c. 5. p. 323.
An arte vacuandum, an omne negotium na-
turæ committendum. c. 6. p. 324.
Quando euacuandum. c. 7. p. 326.
De eligendo loco, per quem humor ducatur
c. 8. p. 327.
An semper eo humor ducendus, quo vergit
natura. c. 9. p. 330.
Conducat ne coitus morbis abigendis. cap.
10. p. 332.
Quantum coeundum quando, & quomodo.
c. 11. p. 334.
Quid faciendum, si sint sc. affecti voto con-
tinentiæ adstricti. c. 12. p. 336.

INDEX CAP. LIB. XIX.

De chyrurgia.

Dicendorum occasio, & ordo. c. 1. p. 338.
Quid Phlebotomia, quis eius vsus, & diffe-
rentiæ. c. 2. ibid.
Sitne Phlebotomia vacuatio vniuersalis. c. 3.
p. 339.
Quomodo venæ sectio sanguinem vacuet.
c. 4. p. 340.

A quo-

Index Capitulorum, quæ in singulis libris continentur.

A quonam indicetur venæ sectio. c. 5. p. 341.
 Quid plenitudo, & quotuplex. c. 6. p. 345.
 Poscat ne plenitudo quævis sectionem venæ. c. 7. p. 346.
 An in cachochimia mittendus sanguis. c. 8. p. 347.
 Quisnam morbus magnus indicet sectionem venæ, & quæ facultas robusta esse debeat. c. 9. p. 348.
 Possit ne gerentibus utero mitti sanguis. c. 10. p. 350.
 An omni gestationis tempore, possit vena secari, & quando id tutius fieri. c. 11. p. 351.
 A quonam indicetur venæ sectio reuulsiva, & deriuatiua. c. 12. p. 352.
 De Hirudinibus. c. 14. p. 354.
 De Cucurbitulis. c. 14. p. 356.
 De quantitate sanguinis educenda. c. 15. p. 358.
 Quæ vena aperienda. c. 16. p. 359.
 Quando venam manus sinistræ, dextræ secare expediat. c. 17. p. 362.
 Quid faciendum cum venæ secandæ non apparent, partiumque malè affectarum complicatione. c. 18. p. 364.
 Quo morbi tempore vena sit secanda. c. 19. p. 366.
 Possit ne mitti sanguis in accessione. cap. 20. p. 369.
 De apparatus corporis, cum vena est secanda. c. 21. p. 370.
 Possit ne, cum scatet cruditatibus venter mitti sanguis. ibid.
 Debeat ne, venæ sectio semper fieri ventriculo vacuo alimento. p. 371.
 Quid fieri debeat, cum vena secatur. Quid ea secta. c. 22. p. 372.
 De Cauterijs. c. 23. p. 373.

INDEX CAP. LIB. XX.

De Pharmacia.

Quid, & cur agendum. cap. 1. p. 377.
 Quid medicamentum. c. 2. p. 378.
 Quasnam mutationes corpori nostro inferat medicamentum. c. 3. p. 380.
 Quid purgatio. c. 4. p. 381.
 Qua ratione trahit medicamentum humorem, magnes ferrum. c. 5. p. 382.
 Trahant ne pharmaca certos quosdam succos, & determinatos. c. 6. p. 385.
 Quid purgandum, seu de scopis purgationis. c. 7. p. 386.
 Possint ne Prægnantes purgari, quo medicamento, morbo, & quo mense gestationis. cap. 8. p. 387.
 Possint ne Puerperæ morbo acuto correptæ expurgari. c. 9. p. 390.
 Quo anni tempore purgare conueniat. c. 10. p. 392.
 Quo morbi tempore purgare conueniat. cap. 11. p. 393.
 Sitne perfecta concoctio ad expurgationem necessaria. c. 12. p. 395.
 Sintne semper medicanda concocta, an cruda quandoque. c. 13. p. 396.
 Possit ne crudus humor; esto non turgeat,

purgari. c. 14. p. 398.
 Qua arte iuuanda sit coctio. c. 15. p. 400.
 Quæ corpora purgationi idonea, & qua arte parentur. c. 16. p. 401.
 Quibus expurgandum. c. 17. p. 403.
 Quid pharmaco assumpto faciendum. c. 18. p. 404.
 Quando cibandum à pharmaco, quantum dandū sit, & an ius exhibendū. c. 20. p. 407.
 Absolutæ purgationis inditia. c. 21. p. 408.
 Bonæ purgationis indicia. c. ult. p. 409.

INEEX CAP. LIB. XXI.

De recto usu clysterium, diureticorum, & sudoris.

Dicendorum ratio, & ordo. c. 1. p. 410.
 Quid clyster, quot eius differentiarum, & vsus. cap. 2. p. 411.
 De cuiusque clysteris qualitate. c. 3. p. 412.
 De quantitate clysterium, tempore, & vten- di ratione. c. 4. p. 414.
 De recto usu diureticorum. c. 5. p. 415.
 De ratione curandi per sudorem. c. 6. p. 417.
 Quid sudor, & quibus morbis conueniat. c. 7. p. 419.
 Quando, & quibus sudor prouocandus. c. 8. p. 420.

INDEX CAP. LIB. XXII.

De recta ratione vacuandi per vomitum.

Dicendorum ratio, & ordo. c. 1. p. 423.
 Quid vomitus. c. 2. ibid.
 Admittendus ne vomitus. c. 3. p. 424.
 Quibus nam affectibus conueniat vomitus. c. 4. p. 425.
 Qui vacuandi per vomitum, & quibus. c. 5. p. 426.
 De recta ratione vacuandi per sputum. c. 6. p. 429.
 De recta ratione vacuandi per nares. cap. 7. p. 430.
 De recta attrahentium, & repellentium administratione. c. 8. p. 431.

INDEX CAP. LIB. XXIII.

De abigendis morbi generibus, & differentijs.

Consilij, & ordinis ratio. c. 1. p. 432.
 Intemperiei cuiusque curatio. c. 2. ibid.
 De curanda frigida, & humida cerebri intemperie cū pituitæ præsentia. c. 3. p. 434.
 De curanda inflammatione. c. 4. p. 436.
 Solutæ vnitatis curatio. c. 5. p. 439.
 Vlcerum curandorum methodus. c. 6. p. 440.
 Læsz cavitatis curatio. c. 7. p. 445.
 Morbi in situ curatio. c. 8. p. 446.
 Magnitudinis imminutz auctæque curatio. c. 9. ibid.
 Differentiarum morbi, quæ à subiecta materia sumuntur, curatio. c. 10. p. 447.
 Morbi maligni curatio. c. 11. p. 448.
 Morbi venenosi curatio. c. 12. p. 449.

F I N I S.

I N D E X

Rerum notatu digniorum, quæ in hoc Opere continentur.

P. paginam, C. columnam designat.

A

Abscessus nomen multiplex . pag. 219. col. 2.
Abscessus futuri indicia. ibid.
Abscessus qua in febre expectandus . ibid.
Abscessus à crassa materia pendet. p. 220. col. 1.
Abscessu cabidi etiam morbi aliquando finiuntur. ibid.
Accidentia animi contemplantur medicus, & quomodo . p. 117. c. 1.
Accidentia animi quid fiat. ibid. & c. 2.
Accidentibus animi quinam subijciantur. ibid.
Accidentia animi qua ratione Deo tribuantur . ibid. c. 2.
Accidentia animi variè administranda. p. 318. c. 2.
Accidentia animi pertinaces tollunt interdum affectus. ibid.
Accidens adesse, & abesse præter subiecti corruptionem quomodo intelligendum. p. 108. c. 2.
Acrid comedentes videndum dentibus cur stuporem inducant. p. 33. c. 2.
Actiones an à morbo ledantur. p. 8. c. 1. & seqq.
Actiones an ledantur à morbo positivè, vel negativè. p. 9. c. 1.
Actiones an ledantur à symptomatis . p. 10. c. 1. & seq.
Actio sensibilibiter læsa quid. p. 8. c. 1.
Actionis læsæ genera. p. 5. c. 2.
Actio abolita quid, & quomodo dicatur actio. ibid. & p. 59. c. 1.
Actio depravata per quid constituatur. p. 56. c. 1. & seq.
Actionis læsæ quæ causæ. p. 61. c. 1. & seq.
Actionis abolitæ, immunitæ, & depravatæ adducuntur causæ. p. 62. c. 1. & seq.
Actio adauctæ cur ad depravatam reducatur . p. 53. c. 1.
Actio diminuta cur peculiare genus constituat . ibid.
Actio cum victoria procedit à proportione maioris inæqualitatis. p. 256. c. 2.
Actio capit inter æqualia, & quomodo . ibid.
Acutum quid sit . p. 112. c. 2.
Acuti morbi qui dicantur . p. 114. c. 1.
Acuti morbi quas habeant causas . ibid.
Acuti morbi an à crasso humore possint induci . ibid. & c. 2.
Acuti morbi prognostica. p. 203. c. 2.
Adstringentia cur à cibo profint . p. 285. c. 2.
Aer quos morbos inferat . p. 25. c. 1. & seq.
Aeris mutatio quando morbos inducat . p. 27. c. 1. & 2.
Aeris mutatio cur periculosa . ibid.

Aer an possit à Cælis infici, p. 26. c. 1. & 2.
Aer ne, an cibus plus valcat morbis inducendis . p. 24. c. 1.
Aer qualis eligendus in morbis. p. 310. c. 1.
Aer quando mutandus. ibid. c. 2.
Aer pro nutrimento inseruire non potest . p. 294. c. 2.
Aetas quænam obnoxia magis morbis sit. p. 19. c. 2.
Album quomodo visum disgreget. p. 33. c. 2.
Amantum symptomata à quo morbo pendeant . p. 50. c. 1.
Amanes melancholicum patiuntur delirium. ibid.
Amare, & sapere difficillimum. ibid. c. 2.
Amanes, aptius dicuntur amentes. ibid.
Amanes variè torquetur. ibid.
Amanes cur aliquando videant. ibid.
Animi pathemata quos morbos excitent. p. 33. c. 2.
Anima non semper transmittit ad dolentem partem, & cur. p. 46. c. 2.
Annus climatericus, seu scalaris cur periculosus. p. 336. c. 2.
Aqua ne an vinum exhibere conveniat pro potu . p. 295. c. 1.
Aqua an homines nutriat . p. 92. c. 2.
Aqua an possit incrassari. p. 93. c. 1.
Aqua diversimodè vino admiscenda. p. 299. c. 1.
Aquæ, & vini mixtio quo tempore facienda . ibid. c. 2.
Aqua in vinum commutari an possit. ibid. & pag. 300. c. 1.
Aquæ species quot . p. 201. c. 1.
Aquarum naturalium quæ malæ, & cauendæ. ibid.
Aqua herbas fouet, pruina vivit, & cur. ibid. c. 2.
Aquæ ex niue, vel grandine varios inducunt morbos. ibid.
Aquæ ex rore videtur probanda. p. 302. c. 1.
Aquæ palustres, & stagnantes, improbandæ. ibid.
Aquæ fluuiales non laudandæ . ibid.
Aquæ Tyberis suspecta. ibid. c. 2.
Aquæ pluuiiales quæ bonæ. ibid.
Aquæ laudabiles tria requirunt. p. 303. c. 1.
Aquæ Puteolans non omnino tutæ. ibid. c. 2.
Aquæ leuissimæ indicia. ibid.
Aquæ nimium frigide, noxiæ sunt. ibid.
Aquæ puræ, & simplices esse debent. ibid.
Aquæ vitiosæ remedia. ibid. & p. 304. c. 1.
Aristoteles ex verecundia tabefactus periit . pag. 318. c. 2.
Argenterius notatur. p. 7. c. 2.
Argenterius refellitur. p. 294. c. 2. 116. c. 1. 100. c. 1. & alibi .
Asperitas, & lenitas quid. p. 101. c. 1.
Asperitatis, & lenitatis causæ . ibid.
Aues cur non mingant. p. 149. c. 2.
Auegæ rei sciuntur . p. 22. c. 1.

Brenis

Index rerum notatu digniorum,

B.

- B**reuis morbi causas non percepit *Argentarius*.
 p.116.c.1.
Breuitatem morbi facultati tribuit Galenus.
 ibid.
Breuitatem morbi coctiones eius portendant. ibid.
 c.2.
Breuitatem morbi unde deducat Hippocr. pag.
 140.c.1.
Breuitatem morbi qua coadiuuent, ibid. & pag.
 141.c.1.
Breuitas morbi ex accessionibus quomodo praeui-
denda. ibid.
Breuis morbi prognostica qua. p.203.c.2.

C

- C**olor naturalis quot modis corrumpatur. pag.
 94.col.1.
Camaleontem aere nutriri falsum est. p.294.c.1.
Cardanus climatericum annum à calumnia vin-
dicauit. p.336.c.2.
Cavitates quibus ex causis leduntur. p.100.c.1.
Cavitates multipli ceter offenduntur. ibid.
Causae tatis offensae indicia. p.137.c.1.
Cavitatis lesio varijs ex capitibus deducenda.
 ibid.
Cauitas qua commoda praestet. p.194.c.2.
Cavitatis vitiosa incommoda varia. ibid. & pag.
 195.c.1.
Cavitates adstrictae plus urgent, quam hiantes.
 p.195.c.1.
Cavitates adstrictae in arterijs, aut corde, reliquis
periculosiores. ibid.
Causa morbi. Vide morbi causa.
Causa coniuncta quid. p.20.c.1.
Causam coniunctam an morbi habeant. ibid.
Causam coniunctam qui morbi habeant. p.21.c.2.
Causae procatarticae quae dicantur. p.22.c.2.
Causae procatarticae an morbos inferant. p.23.c.1.
Causae procatarticae quando morbos inducant. ibid.
 c.2.
Cauterium trifariam sumitur. p.273.c.1.
Cauteria nostro corpori multa praestant. ibid.
Cauterium robur addit, & quomodo. ibid. c.2.
Cauteria calidis, & siccis affectionibus, an conue-
niant. ibid.
Cauteria omnibus fere morbis prosunt. ibid.
Cauteria quibus instrumentis aperienda. ibid. &
 p.374.c.1.
Cauteria acutis morbis non conueniunt. ibid. c.2.
Cauteria in morbis immaterialibus locum non
habent. ibid.
Cauteria in quibus praecipue morbis usurpanda.
 ibid.
Cauteria quo loco excitanda. ibid.
Cauterij locus non solum debet indicari. p.376.c.1.
Cauteria musculos, & nervos offendere non de-
bent. ibid. c.2.
Cauterij locum quae demonstrent. ibid.
Cauteria qua cruvis parte aperienda. p.377.c.2.
Chirurgia quid. p.338.c.1.
Cibaria quos affectus, & quomodo inducant. pag.
 27.c.2.
Cibaria quomodo nos calefaciant, vel refrigerent.
 p.28.c.1.

- Cibum quoties dare conueniat*. p.278.c.2.
Cibus quando copiosior exhibendus noctu ne, an
 die. p.280.c.1.
Ciborum qualitas qua eligenda. p.281.c.2.
Cibi an similes, an contrarij debeant esse. pag.
 282.col.1. & seq.
Ciborum quatuor genera adducuntur. p.283.c.2.
Ciborum quale genus cuique conueniat. p.284.c.1.
Cibus an debeat esse simplex. ibid. c.2.
Cibus varius, an, & quando concedendus. p.285.
 c.1.
Ciborum assumptio, an ordinem requirat. ibid. &
 seq.
Cibi primo assumendi quinam, crassi ne, an tenues.
 p.286.c.1. & seq.
Cibus quando offerendus. p.287.c.1.
Cibus in accessione exhibendus non est, & cur. ibid.
Cibum in accessione quando offerre conueniat.
 ibid. & p.288.c.1.
Cibum quot horis ante accessionem exhibere ex-
pediat. p.288.c.2.
Cicada an rore nutriantur. p.293.c.2.
Clyster quid. p.411.c.1.
Clysteres odoratos parant quaedam Hispana. ibid.
Clysteres varios usus adimplent. ibid.
Clysterium varia genera. ibid.
Clyster nobile medicamentum dicitur ab Auicenna.
 ibid. c.2.
Clyster propter multa nobile medicamentum dici
debet. ibid.
Clysteres quibus affectionibus conueniant. ibid.
Clysteres à quibus partibus vacuent. p.412.c.1.
Clysteres an conueniant menstruis, vel puerperijs
fluentibus. ibid.
Clysteris loco, interdum adhibenda suppositoria.
 ibid.
Clysteres, ut rectè adhibeantur, multa inspicien-
da. ibid. c.2.
Clysteres nutrientes quales esse debeant. ibid.
Clysteres aduersus vermes quomodo parandi. ibid.
Clysteres vacuantes ex quibus debeant componi.
 ibid.
Clysteres anodini qua ratione, & ordine compo-
nendi. ibid.
Clysteres adstringentes quando locum habeant.
 ibid.
Clysteres qua quantitate iniici debeant. p.414.c.1.
Clysterium quantitas varijs ex capitibus dedu-
cenda. ibid.
Clysterium frequens usus, improbandus. ibid.
Clysteres quo tempore iniiciendi. ibid.
Clysteres quo instrumentis debeant iniici. ibid. c.2.
Clysteres quo corporis situ adhibendi. ibid.
Coctio quid. p.395.c.1.
Coctio an semper maiorem adducat crassitiam.
 ibid. c.2.
Coctio an perfecta requiratur ad purgationem.
 ibid.
Coctio à qua causa fiat. p.400.c.2.
Coctio qua de causa impediatur. ibid.
Coctio quibus praesidijs promouenda. ibid.
Coctio calidis, frigidisq; adiuuari potest. p.405.c.1.
Coctio, & cruditas non sunt signa uniuersalia tem-
porum morborum. p.142.c.2.
Coitus lege Venus.
Color quid, & unde oriatur. p.162.c.1.

Color,

Quæ in hoc Opere continentur :

- Color, an valeat temperiem arguere. ibid.*
Color urinarum quomodo exoritur. ibid.
Color vitiatu oculorum non est causa morbi. pag. 79. c. 2.
Color vitiatu oculorum quid verè sit. ibid.
Cæna nomine quid intelligendum. p. 280. c. 1.
Cæna an largior prandio ægrotis institui debeat. ibid.
Cæna quando parciore conueniat. ibid. c. 2.
Cæna in catharro exigua commendatur. p. 281. c. 1.
Communis morbi quæ causa. p. 105. c. 1.
Communes morbos quomodo aer inferat. ibid. c. 2.
Communes morbos inducit aer qualitatibus manifestis, & abditis. p. 106. c. 1.
Communes morbi an per contagium inducantur. ibid. c. 2. & p. 107. c. 1.
Communis morbi præsentia. p. 201. c. 2.
Communis morbus trifariam dicitur. ibid.
Communes morbi nihil certi prædicant. ibid.
Confidentia agrorum quantum valeat, & quomodo in morbis curandis. p. 268. c. 1.
Consuetudinis habenda ratio. p. 271. c. 1. & 2.
Consuetudo interdum mutanda. ibid.
Consuetudo confertim non mutanda. ibid.
Contagium quid. p. 112. c. 2.
Contagium variè communicatur. ibid.
Contagium non est morbus, nec symptoma, sed causa. ibid.
Contagium est de genere relatiuorum. ibid.
Contagium dicitur communicationem qualitatis occultæ, & manifestæ. ibid.
Contagij qualitas bifariam communicari potest. p. 113. c. 1.
Contagij vehiculum duplex. ibid.
Contagium calore potius excitatur. ibid.
Contagium à putredine, ut plurimum pendet. ibid. c. 2.
Contagium etiã citra putredinem comunicatur. ibid.
Contagij diuersitas unde oritur. ibid.
Contagio facilius inficimur, quam resciamur, & cur. ibid. c. 1.
Continuitatis solutæ causa. p. 104. c. 7.
Continuitatem soluit erosio, contusio, sectio, disruptio. ibid.
Continuitas quomodo soluitur. ibid. c. 2.
Continui solutio quid significet. p. 86. c. 1.
Continuum quid sit. ibid.
Continuitatis solutæ species quæ sint. ibid. c. 2.
Continuitatem soluentes causa quot. p. 87. c. 1.
Continuus morbus quid importet. p. 116. c. 2.
Continui morbi quæ causa. ibid.
Continuitatem morbi præcipuè fouet locus, & quomodo. ibid.
Continuitatem, & continentiam morborum quæ causa inferat. p. 117. c. 1.
Continui morbi intermittentibus grauiore, & cur. p. 192. c. 2.
Contraria in morborum curatione, qualia esse debeant. p. 256. c. 1. & seq.
Contraria quando maiora, minora, equalia conueniant in curatione. p. 257. c. 1. & 2.
Conuulsio à solo morbo non inducitur. p. 43. c. 1.
Corpora morbosa quibus alimentis tractanda, similibus ne, an contrarijs. p. 282. c. 1. & 2.
Corpora purgationi apta quæ sint. p. 401. c. 1.
Corpora expurganda, qua arte præparari debeant. ibid. c. 2.
Crassities quid sit. p. 78. c. 1.
Crassitiem quæ inducant. ibid.
Crassam pituitam quam appellant medici. ibid.
Crassitiem an participant elementa. ibid.
Crassitiem re vera non habent elementa. p. 79. c. 1.
Crassities quem morbum constituat. ibid.
Crisis nomen quid significet, & unde dictum. p. 215. c. 2.
Crisis est pugna natura cum morbo. p. 216. c. 1.
Crisis quomodo definienda. ibid. c. 2.
Crisis partum non comprehendit, & cur. ibid.
Crisis quibus morbis eueniat. p. 217. c. 1.
Crisis differentia quot. ibid.
Crisis futura signa. p. 218. c. 1.
Crisis quo tempore futura. ibid. c. 2.
Crisim citius, tardius futuram quæ demonstrent. ibid. & p. 219. c. 1.
Crisis diem quæ demonstrent. ibid.
Crisis per abscessum quomodo præuidenda. ibid. c. 2.
Crisim per vomitum quæ significant. p. 220. c. 2.
Crisim per deiectionem quæ præmonstrant. ibid.
Crisim per sudorem quæ præcedant. p. 221. c. 1.
Crisim per urinæ profuuium, quæ ostendant. ibid.
Crisim per sanguinis fluxum, quæ arguant. ibid. c. 2.
Crisis bonæ, vel malæ indicia. p. 222. c. 2. & p. 223. c. 1. & seq.
Chronicæ affectionis præsentia. p. 204. c. 1. & 2.
Croesi filius ex ira vocem recuperauit. p. 318. c. 2.
Cucurbitula unde sic dicta. p. 356. c. 1.
Cucurbitularum variè differentia. ibid. c. 2.
Cucurbitularum vsus quotuplex. ibid.
Cucurbitula quæ efficaciores. p. 357. c. 1.
Cucurbitula quem sanguinem extrahant. ibid.
Cucurbitula quibus affectibus conueniant. ibid.
Cucurbitulis quando vtendum. ibid.
Cucurbitulas prima statim nocte malè applicari iubent medici. p. 358. c. 1.
Curatio quid. p. 245. c. 2. & 246. c. 1. & 2.
Curatio an ab arte habeatur. p. 247. c. 1. & seq.
Curatione quomodo perficiat ars, & natura. ibid.
Curationem absoluit natura per intrinsecã emanationem. p. 248. c. 1.
Curationem quo pacto instituire medicus debet. ibid. c. 2.
Curatio quibus remedijs instituenda. p. 254. c. 1. & seq.
Curatio similibus institui non debet, sed solis contrarijs. ibid.
Curatio quibus contrarijs instituenda. p. 256. c. 1. & seq.
Curatio quando equalibus, quando maioribus, quando minoribus contrarijs perficienda. pag. 257. c. 2. & p. 258. c. 1.
Curatio an tentanda in morbo ignoto, & latitante. p. 262. c. 1. & 2.
Curatio an lethalibus morbis instituenda. p. 254. c. 1.
Curatio in morbis complicatis qualis esse debeat. p. 262. c. 2. & p. 263. c. 1.
Curatio an haberi possit per tactum, & afflatum. p. 266. c. 1. & 2.
Curationi an conducant sigilla, & appensa. ibid. & p. 267. c. 1. & 2. & p. 268. c. 1. & 2.

Index rerum notatu digniorum,

D

Delirij causa triplex. p. 51. c. 2.
 Delirium, an à quavis intemperie induci possit. p. 52. c. 1.
 Delirium melancholicum unde oriatur. ibid.
 Densitas, & raritas quid. p. 77. c. 1. & seq.
 Densitas, & raritas quos morbos constituunt. ibid.
 Destillatione laborantes quo situ dormire debeant. p. 316. c. 1.
 Decretorij dies an dentur. p. 225. c. 1. & 2.
 Dies decretorius quid sit. p. 226. c. 1. & seq.
 Dici decretorij quodnam iritum. p. 227. c. 1.
 Dierum decretoriorum species, & differentia. p. 230. c. 1. & seq.
 Dies vigesima, an vigesima prima critica dici debeat. p. 232. c. 1. & seq.
 Dies decretorij qui pares, qui impares. p. 234. c. 1. & seq.
 Dierum criticorum causa. p. 235. c. 1. & seq.
 Dierum criticorum ratio, an à vi numerorum pendeat. ibid.
 Dierum criticorum vim male assignant Pythagorici. p. 236. c. 1.
 Dierum criticorum ratio à Galeno adducta refellitur. p. 238. c. 2.
 Dierum criticorum ratio ab Astrologis inuestigata non recipitur. p. 239. c. 1.
 Dierum criticorum ratio à Philosophis proposita probatur. ibid. c. 2.
 Difficultas spirandi non semper est symptoma. p. 11. c. 1.
 Digitus sextus, an, & quomodo sit morbus. p. 6. c. 2.
 Dispositio quid. p. 7. c. 2.
 Dispositio an morbum constituat. ibid.
 Dispositio an eodem modo sumatur ab Aristotele, & Galeno. ibid.
 Dispositio non solum est qualitas, sed relatio. ibid.
 Diuretica pharmaca, quae appellentur à Graecis. p. 415. c. 1.
 Diuretica duplicis generis sunt. ibid.
 Diuretica improprie quae sint. ibid.
 Diuretica verè quae dicantur. ibid.
 Diuretica quas partes purgare valeant. ibid. c. 2.
 Diuretica omnes fere humores educere possunt. p. 416. c. 1.
 Diuretica quibus morbis conueniant. ibid.
 Diuretica in quibus affectibus vitanda. ibid. c. 2.
 Diuretica pro calculi praeservatione non exhibenda. p. 417. c. 1.
 Diuretica post perfectam corporis vacationem propinanda. ibid.
 Dæmones morbos omnes inducere valent. p. 40. c. 1.
 Dæmones morbos inducunt applicando actiua passiva. ibid.
 Dæmones an possint morbos inferre, gignendo humores, aut aliquam qualitatem. ibid. c. 2.
 Dæmones facultatem non habent producendi substantias, & cur. ibid. c. 2.
 Dæmones quo pacto corpora moueant. p. 41. c. 2.
 Dæmones quomodo corpora vexent. ibid.
 Dolor an fiat à solutione continui, an verò à soluta unitate. p. 53. p. 2. & seq.
 Doloris causam male inuestigat Rossellus. ibid.
 Dolor formaliter in quo consistat. p. 133. c. 1.

Doloris causa quae statuenda. ibid.
 Dolorem quae obiecta inferant. ibid.
 Dolorem inducit causa improporionata. ibid.
 Dolorem facit tactile obiectum continuum soluens. ibid. c. 2.
 Dolor an ab intemperie causetur, & quomodo. ibid.
 Dolorem cur non persentiant hectici, quamuis intemperie laborent. p. 135. c. 2.
 Dolorem à rebus consuetis non persentimus. ibid.
 Dormire quibus in morbis conducatur. p. 312. c. 2.
 Dormire expedit in frigidis affectionibus. p. 313. c. 1.
 Dormire an conueniat in catharro. ibid.
 Dormire quantum debeat agrotus. p. 315. c. 1.
 Dormire an ieiunus, an à cibo debeat homo. ibid.
 Dormiendum an sit nocturnum, an vero de die. ibid. c. 2.
 Dormire expedit corpore conuenienter locato. ibid.
 Dormire in lecto, non alibi conuenit, & quo apparatus. p. 316. c. 1. & 2.
 Duritiam reduxerunt multi ad morbos in intemperie. p. 75. c. 2.
 Durities ad intemperiem non reducenda. p. 76. c. 1.
 Durities non est symptoma in qualitate mutata. ibid.
 Durities ad varios morbos reduci potest. ibid. c. 2.
 Dysenteriae an pharmacum conueniat. p. 255. c. 1.

E

E Par male sanguificans non semper morbosum. p. 11. c. 1.
 Euacuatio quid. p. 319. c. 2.
 Euacuationis quae cause. p. 320. c. 1.
 Euacuationis quis usus. ibid.
 Euacuationis quot species. ibid.
 Euacuatio quibus conueniat affectibus. ibid.
 Euacuatio, an instituenda propter solam consuetudinem. ibid. c. 2.
 Euacuationis beneficio noxij succi educi debent. ibid.
 Euacuatio proportionari debet morbo. ibid.
 Euacuatio vires, ne offendant, aduertendum. pag. 321. c. 1.
 Euacuatio extrema, licet periculosa, quandoque instituenda. ibid. c. 2.
 Euacuatio extrema quibus in casibus tentanda. ibid.
 Euacuatio usque ad animi deliquium per pharmacum molienda improbat. p. 322. c. 2.
 Euacuatio per Epicrasim quid. p. 323. c. 2.
 Euacuatio paulatina quando eligenda. ibid.
 Euacuatio artificialis an ex usu sit. p. 324. c. 1.
 Euacuatio quando praetermittenda à medico. ibid. c. 2.
 Euacuatio, cur vitanda in morbi statu. p. 325. c. 1.
 Euacuatio an conueniat in febre cum alui fluxu. ibid. & c. 2.
 Euacuatio quando molienda. p. 326. c. 1.
 Euacuatio qua diei hora laudabilior. ibid.
 Euacuationis vniuersale tempus quale. ibid. c. 2.
 Euacuatio an & cur in accessione conueniat. ibid. & p. 327. c. 1.
 Euacuatio an diebus decretorij possit institui. ibid.

Eua-

Quæ in hoc Opere continentur .

Evacuatio an cauenda in Luce aspectibus .ibid.
Evacuationis locus à quo demonstratur .p. 228.c.1
Evacuacionis locum demonstrat inclinatio facultatis . ibid.
Evacuacionis locum quomodo indicet humor .pag. 329.c.2 .
Evacuacionis locus , an semper debeat esse , quo natura vergit .p. 230.c.1.
Evacuatio an per principem partem fieri possit . p. 331.c.1.
Excretorum , & retentorum præter naturam generata . p. 59.c.1.
Excreta præter naturam diuiduntur in tres differentias . ibid.
Excreta toto genere præter naturam quæ . ibid.
Excreta præter naturam quadruplicia numerantur à multis , sed malè . ibid. & c.2.
Excretorum qualitas quid apud Hippocratem sonet . ibid.
Excretio læsa actionem non offendit . p. 11.c.1.

F

Fascinatio quid . p. 36.c.1.
Fascinatio an morbos inferat . p. 35.c.2.
Fascinum an se ipsum ledere possit . p. 36.c.2.
Fascinationis opinio , unde inualuerit . p. 37.c.2 .
Fascinationem cur tollat sputum . ibid.
Fascinum cur auertat Saryrion . ibid.
Fascinum cur prohibeat corallus . ibid.
Fascino cur contraria rota . ibid.
Fascinum cur inferatur laudibus . ibid.
Febris non est totius corporis , sed cordis calida intemperies . p. 89.c.2.
Febriticantes prope mortem cur frigidum sperent . ibid.
Febris à fame , & frigidi humoris vacuatione , quomodo inducatur . ibid. & p. 90.c.1.
Figure vitia quot . p. 99.c.2.
Figure vitiate quæ causæ . ibid.
Figure vitiate prognostica . p. 194.c.1.
Figure vitiate aliquando curationem non recipiunt , & cur . ibid.
Figure vitiate facillè corriguntur in puerulis . ibid. c.2.
Figure vitiate difficilè emendantur in adultis , & præcipuè in senibus . ibid.
Fluxus humorum quas habeat causas . p. 96.c.1.
Fætus qua ex causa maculas in utero contrahat . p. 35.c.1.
Fallicis Martorelli Epistola elegantissima . pag. 441.c.2.

G

Galenus inconstans . p. 26.c.1.
Galenus explicatur . p. 15.c.1. & 2.
Galenus defenditur . p. 7.c.2.
Gaudio perire non pauci , & cur . p. 318.c.2.
Gaudium quam alterationem corpori inferat . ibid.
Gentilis laudatur . p. 9.c.2.
Gerentes utero phlebotomanda interdum ex pede , & quando . ibid. c.2.
Gerentes utero quo tempore gestationis tutius phlebotomentur . p. 351.c.2.
Gerentes utero cur vacuationes offendant . p. 352.c.1.

Gestatio uteri , an peculiare habeat urinas . pag. 156.c.1.
Gestantes utero an possint phlebotomari . p. 350.c.1.

H

Hæmorrhagia quibus ex partibus contingere soleat . ibid.
Hæmorrhagia signa ex Hipp. ibid. & p. 222.c.1.
Hæmorrhagiam quibus in febribus expectare oporteat . ibid.
Hæmorrhagia qua ex nare futura sit , inuestigatur . ibid.
Hæmorrhoides sanguinem melancholicum expurgant . p. 221.c.2.
Hæmorrhoides liberant à multis morbis . ibid.
Hæmorrhoides per quas venas sanguinem fundant . ibid.
Hæmorrhoides an liberent à nephritide . ibid.
Hæmorrhoides fluxuros quæ demonstrant . p. 222.c.2.
Hirudinum usus , an admittendus . p. 353.c.1. & 2
Hirudines , an virulentiam habeant . ibid.
Hirudines quando sanguinem non sugant . ibid.
Hirudines , si intus ingrediantur , quomodo educendæ . p. 355.c.1.
Hirudines quem sanguinem , & quibus ex partibus trahant . ibid.
Hirudines an applicandæ pro nephritici doloris curatione . ibid. c.2.
Humores obstruentes , an sint morbi , vel morborum causæ . p. 20.c.2.
Humores crassi attenuandi priusquam purgentur . p. 401.c.1.
Humores tenues , an incrassandi ante expurgationem . ibid.
Humores crudi , an possint aliquando expurgari . p. 396.c.1. & 2.
Humores quando dicantur turgere . ibid.
Humorum turgentia quid importet , ibid. & pag. 397.c.1.
Humor esto turgens , non semper purgandum , & cur . ibid.
Humores turgentes , an illic expurgandi . ibid. c.2.
Humorum imminens turgentia , an pharmacum requirat . p. 398.c.2.
Humorum turgentium signa . ibid.
Humores crudi , & non turgentes an possint expurgari . ibid. & p. 397.c.1. & 2.
Humores redundantes quomodo sint dignoscendi . p. 127.c.2.
Humores in abditis corporis partibus qua arte distinguendi . ibid. & p. 128.c.1. & 2.
Humores non sunt proximum subiectum morbi . p. 14.c.2.
Humorum redundantium signa an habeantur ex somnijs . p. 129.c.2.
Hypostasis urina , vide Urina sedimentum.

I

Idiomata hebraicum an nobiscum innascatur . p. 38.c.2.
Idiomata , an à temperie proueniat . p. 145.c.1.
Ignis quot modis corrumpatur . p. 94.c.1.

††† 2 Ignis

Index rerum notatu digniorum,

Ignis non habet duplicem motum, quemadmodum multi crediderunt. ibid. c. 2.
Ignis Soli expositus cur deficiat. ibid.
Imaginatio. lege Phantasia.
Incantare quid sit. p. 28. c. 1.
Incantatio quibus rebus fiat. ibid.
Incantamenta an morbos inferre valeant. ibid. c. 2.
Incantamenta an aliquam habeant vim. ibid. & p. 39. c. 1.
Incantamenta nec semper vera, nec semper falsa. ibid. c. 2.
Incantamenta demonis opera sunt, & cur. ibid. & p. 40. c. 1.
Indicatio quid. p. 250. c. 1.
Indicantia quot. p. 251. c. 2.
Indicantia medici operam, unde sumantur. pag. 253. c. 1. & 2.
Indicantia qualitatem remedi, qua. p. 254. c. 1. & 2. & p. 255. c. 1. & 2.
Indicantia quantitatem remedi, qua. p. 256. c. 1. & seq. & p. 258. c. 2.
Indicantia locum remedi, qua. p. 259. c. 2.
Indicantia tempus remedi, qua. p. 261. c. 1. & 2.
Intemperies morbofa quatuorplex. p. 80. c. 1. & seq.
Intemperies omnis, an fiat ex intensione qualitatis. p. 88. c. 1. & seq.
Intemperiei signa. p. 125. c. 1. & 2.
Intemperiei prognostica. p. 191. & 192. c. 1. & 2.
Intemperiei curatio. p. 432. c. 2.
Intemperies simplex, vel cum humore coniuncta. quomodo curanda. ibid. & p. 432. c. 1.
Intemperies calida, vel frigida capitis qua ratione sit curanda. ibid.
Intemperies calida quibus ex causis inducatur, p. 90. c. 2. & p. 92. c. 2. & seq.
Intemperiei frigida qua causa. p. 94. c. 1. & seq.
Intemperies sicca & humida quibus ex causis inferatur. p. 95. c. 1. & 2.
Intemperiei cum humore coniuncta enumerantur causa. p. 96. c. 1. & seq.
Intemperies aequalis, & inaequalis unde oriatur. p. 98. c. 1. & 2.
Intemperies aequalis, & inaequalis quomodo dignoscatur. p. 132. c. 2. & p. 133. c. 1. & 2.
Intemperies frigida, & humida cerebri qua arte curanda. p. 434. c. 1. & seq.
Intemperiei cum inflammatione curatio. p. 436. c. 1. & seq.
Iracundia, an idem ac ira. p. 132. c. 1.
Ira cuius temperamenti propria. ibid.
Ira senum imbecillis dicta, & cur. ibid.
Ira calidis, & frigidis aequae communis, & cur. ibid. c. 2.
Ira quando calidi cordis indicia promat. ibid.
Iracundia cur a debilitate proveniat. ibid.
Ira calidis affectionibus obest. p. 319. c. 1.

L

Lactucam a caena, cur comedebant Antiqui. p. 285. c. 2.
Lactuca somnum conciliat. ibid.
Lactuca ebrietatem inhibet. ibid.
Lactuca Antiquorum caenam, sola terminabat. ibid.
Lactuca nostras inchoat caenas propter intemperantiam. ibid.

Lapis in vesfica sub qua ratione actiones ladat. p. 6. c. 2.
Lapis in vesfica, ut lapis morbus non est. ibid.
Ladat ne morbus actiones. p. 8. c. 1.
Lesio sensibilis actionum quid. ibid.
Lesio actionis duo importat. ibid. c. 2.
Lesio actionis an requirat positivam actionem. p. 9. c. 1.
Lesio actionis non solum a positiva actione, sed ab impedimento inducitur. ibid.
Lesio actionum an pendere possit a symptomate. p. 10. c. 1. & seq.
Lesio unius actionis, aliam actionem non ladi. p. 11. c. 1.

Vide actio lesa.

Lectus somno commodus. p. 316. c. 1.
Lecti pensiles. ibid.
Lectus quomodo parandus. ibid.
Lectus quo colore debeat esse exornatus. ibid. c. 2.
Lectus obscuro loco reponendus. ibid.
Lecti locus qualis. ibid.
Lecti situs, qui laudabilis. ibid.
Locus decumbendi frigidus, ne, an calidus esse debeat. ibid.
Locus exercitijs aptus, quis. p. 312. c. 1.
Loca subterranea calori vitando commoda. ibid.
Loca exercitijs varia esse possunt. ibid.
Loca stagnis, & aquis palustribus proxima, vitanda. ibid.
Loca umbrosa interdum vitanda. ibid.
Loca frigidiora, & calidiora, opportuna non sunt. ibid.
Loca conclusa improbanda. ibid.
Loca umbrosa quando eligenda. ibid.
Loca Soli exposita quando laudanda. ibid.
Loca maritima eligibilia, & mane, & vesperi. ibid. c. 2.
Loca inaequalia laudabiliora pro exercitijs, & cur. ibid.

M

Magnes trahat ne ferrum. p. 393. c. 2.
Magnetis tractio dubia videtur multis. ibid.
Magnetem non trahere ferrum, sed hoc accurrere ad magnetem a multis creditur. ibid.
Magnes verè trahit ferrum, non vero hoc accurrunt, & cur. ibid.
Magnes non emit tit hamos, aut uncinos ad trahendum. ibid. c. 2.
Magnes non vivit, nec ferrum vitur pro alimento. ibid.
Maniaci cur non timeant, quemadmodum melancholici. p. 53. c. 2.
Maniaci viribus praevalent. ibid.
Maniaci periculum non cognoscunt, & sibi fidunt multum. ibid.
Medicamenti nomen quid importet. p. 378. c. 1.
Medicamentum quid. ibid.
Medicamentum permutare valet nostrum corpus. ibid.
Medicamentum, an permutare possit nostra corpora, controuertitur. ibid. & c. 2.
Medicamentum quomodo definiat Auervoes. ibid.
Medicamenti definitio ab Ancrooe adducta, recijcitur. ibid.

Medi-

Quæ in hoc Opere continentur .

- Medicamentum aliter definit Capiuaccus . pag. 379. c. 1.*
Medicamentum male definit Capiuaccus . ibid.
Medicamenti definitio à Galeno adducta, defenditur . ibid. c. 2.
Medicamentum, an, & quomodo animum immutet . p. 380. c. 1.
Medicamentum quas mutationes nostro corpori inferat . ibid. c. 2.
Medicamentum bifariam nos permutat . ibid.
Medicus, ut rectè presagiat, quid cauere debeat . p. 241. c. 1.
Medicus contumaciam imprimis cauere debet . ibid.
Medicus cupiditatem vitare tenetur . ibid. c. 2.
Medico quæ sint amplexanda . p. 242. c. 1.
Medicus ad rectè presagiendum, quæ habeat subsidia . ibid. c. 2.
Medicus laudatos Auctores perlegere studeat . p. 243. c. 1.
Medicus in morborum curationibus se multum exercere debet . ibid.
Medicus prognosticum ambagibus tegere, caueat . ibid. c. 2.
Medicus paruum morbum, ne extollat . ibid.
Medicus magnum morbum, ne paruis faciat . pag. 244. c. 1.
Medicus tristi vultu mortem presagire debet . ibid. c. 2.
Medicus errores contumaciter negare vitet . ibid.
Melancholia à quo morbo pendeat . p. 51. c. 2.
Melancholia quid . ibid.
Melancholici cur delirant . p. 52. c. 1.
Melancholici varias habent delirandi causas . ibid.
Melancholici, cur tristitia affligantur . ibid. c. 2.
Melancholici cur timore conficiantur . ibid.
Melancholicorum timoris causa examinantur . p. 53. c. 1.
Melancholia quem verè morbum, & quam sequatur causam . ibid. c. 2.
Morbis communiter creditur mala dispositio . p. 1. c. 2.
Morbis qualis dispositio sit, controuersum . ibid.
Morbis plerique; reponunt in prædicamento qualitatis . ibid.
Morbis ad quam speciem qualitatis reducat, dubium . p. 2. c. 1.
Morbi naturam variè definiunt varij . ibid.
Morbis in nullo prædicamento rectè reponitur . ibid. c. 2.
Morbis formaliter est mera priuatio sanitatis . p. 2. c. 1.
Morbis quomodo sit, & dicatur præter naturam . p. 4. c. 2.
Morbis quomodo sit priuatio . p. 5. c. 1. & 2.
Morbis non est priuatio quomodocumque accepta . p. 6. c. 1.
Morbis à primordijs generationis non datur . ibid.
Morbis est dispositio, sed non qualitas . p. 7. c. 2.
Morbis habitualis quomodo morbus dicatur . pag. 8. c. 1.
Morbis dupliciter considerari potest . ibid.
Morbis materialiter acceptus est quid permanens . ibid.
Morbis, an ledat actiones sensibiliter . ibid.
Morbis, an ledat agendo . p. 9. c. 1.
- Morbi causa quid . p. 12. c. 1.*
Morbi causa quotuplex . p. 13. c. 2.
Morbi proximum subiectum quale . p. 14. c. 1. & 2.
Morbi subiectum remotum quale . ibid.
Morbis contrahendis, qui nam promptiores . pag. 15. c. 2.
Morbi, an habeant coniunctam causam . pag. 20. c. 1. & seq.
Morbi à quibus causis inducantur . p. 22. c. 2.
Morbi ab aere grauiore sunt partibus spiritalibus . p. 24. c. 2.
Morbi à cibo molestiores sunt partibus naturalibus . ibid.
Morbi quæ ratione excitentur ab aere . pag. 25. c. 1. & 2.
Morbi ab aeris mutatione, qui, & quando inducantur . p. 27. c. 1. & 2.
Morbi à cibo, & potu, qui, & quomodo inferantur . ibid. & p. 28. c. 1.
Morbi quomodo pendeant à motu, & quiete . pag. 30. c. 2.
Morbos inducunt animi pathemata, & quomodo . p. 32. c. 1. & 2.
Morbos, an inferat imaginatio . p. 34. c. 1. & seq.
Morbi à fascino, an dentur . p. 35. c. 2. & seq.
Morbos, an inducant incautamenta . p. 38. c. 1. & seq.
Morbos quomodo inferant demones . p. 40. c. 1. & seq.
Morbis omnis, an sit adstrictus, & laxus . pag. 69. c. 1. & seq.
Morbosum quotnam genera . p. 70. c. 2. & seq.
Morbosum duo tantum genera statuuntur . pag. 71. c. 1.
Morbos per consensum communiter admittunt . p. 72. c. 1.
Morbi per consensum admittendi non sunt, cum omnes sint per essentiam . ibid. c. 2.
Morbi similis quot species . p. 73. c. 1.
Morbos à tota substantia admittunt Fernellius, & Fuchsius . ibid. & c. 2.
Morbi à tota substantia non sunt admittendi . p. 74. c. 1.
Morbis malignus quis morbus sit . ibid. c. 2.
Morbis gallicus an morbus sit, & qualis . ibid. & p. 75. c. 1.
Morbis gallicus appellatus est potius morbi causa, quam verus morbus . ibid.
Morbi in materia, an dentur, controuertitur . ibid. col. 2.
Morbosum in intemperie, quot genera . p. 80. c. 1. & seq.
Morbi partium dissimilarij, qui . p. 81. c. 2.
Morbosum in mala conformatione species . p. 82. col. 2.
Morbi in situ species . p. 83. c. 2.
Morbi in quantitate continua, & discreta, quot . p. 84. c. 2.
Morbosum in soluta unitate species . pag. 86. c. 1. & seq.
Morbosum summae differentia . p. 87. c. 2.
Morbi in intemperie quas habeant causas . p. 88. c. 1. & seq.
Morbi in intemperie calida quomodo inducantur . p. 90. c. 2. & seq.

Mor-

Index rerum notatu digniorum,

- Morbum in intemperie calida, quae inferant.* pag. 90. c. 2.
- Morbi calidi alias adducit causas Vega, sed mali.* p. 92. c. 1. 2. & seq.
- Morbos in intemperie frigida quibus ex causis inducatur.* p. 94. c. 1. & 2.
- Morbos in intemperie sicca, & humida, quae causa valeant inducere.* p. 95. c. 1. & 2.
- Morbos in intemperie materiali, quae causa inferant.* p. 96. c. 1. & seq.
- Morbi in intemperie aequali, & inaequali quas habeant causas.* p. 98. c. 1. & 2.
- Morbi organici causa adducuntur.* p. 99. c. 2.
- Morbi in cauitate laesa quomodo inducantur.* pag. 100. c. 1. & 2.
- Morbi in asperitate, & lenitate, quae causa.* p. 101. c. 1. & 2.
- Morbi quo ad quantitatem imminutam, & auctam unde pendeant.* p. 103. c. 1.
- Morbos in situ causa.* ibid. c. 2.
- Morbi in soluta unitate, causa numerantur.* pag. 104. c. 1.
- Morbi communis causa.* p. 105. c. 1. & 2.
- Morbi venenati causa.* p. 107. c. 2. & seq.
- Morbi maligni causa.* p. 110. c. 1. & 2.
- Morbi contagiosi causa.* p. 112. c. 2.
- Morbi acuti causa.* p. 113. c. 2.
- Morbi magni paruique causa.* p. 115. c. 1. & 2.
- Morbi breuis, & longi causa.* p. 116. c. 1.
- Morbi continui, & intermittentes causa.* ibid. c. 2.
- Morbi in uniuersum nota.* p. 124. c. 1.
- Morbi similis, & organici, quae indicia.* ibid. c. 2.
- Morbi in intemperie signa.* p. 125. c. 1.
- Morbum cum humoris praesentia, quae demonstrat.* p. 126. c. 2.
- Morbi in intemperie aequali, vel inaequali, quomodo dignoscendi.* p. 132. c. 2. & seq.
- Morbi in cauitate laesa indicia.* p. 137. c. 1.
- Morbi venenati signa.* ibid. c. 2.
- Morbum malignum quae indicent.* pag. 138. c. 1. & seq.
- Morbi magnitudo, vel paruitas, quae ratione distinguenda.* p. 139. c. 2.
- Morbi continuus, & intermittens facile dignoscitur.* p. 140. c. 1.
- Morbi longitudo, & breuitas varia habet indicia.* ibid. & c. 2. & seq.
- Morbi quatuor tempora quomodo dignoscenda.* p. 142. c. 2.
- Morbi venefici quae arte cognoscantur.* pag. 144. c. 1. & 2.
- Morbi veri à simulatis quae industria distinguendi.* p. 146. c. 2.
- Morbi legitimi à spuris facile dignoscuntur.* p. 147. c. 2.
- Morbos euentus prauidere in primis tenetur medicus.* p. 187. c. 1.
- Morbos exitus an possit praenosci.* ibid. c. 2.
- Morbos euentus quae via praesciri possint.* pag. 189. c. 2.
- Morbos praesagia quibus ex fontibus haurire medicus possit.* p. 190. c. 2.
- Morbi in intemperie qualem habituri sint euentum.* p. 192. c. 1. & 2. & seq.
- Morbi in figura quae prognostica.* p. 194. c. 1.
- Morbos in cauitate praesagia.* ibid. c. 2.
- Morbos in asperitate, & lenitate prognostica.* p. 195. c. 2.
- Morbos in quantitate aucta, prognostica.* ibid.
- Morbi in quantitate imminuta quando periculosi.* p. 196. c. 2.
- Morbi in numero imminuto, quem habeant exitum.* p. 197. c. 2.
- Morbi in numero adaucto quae praesagium.* pag. 199. c. 2.
- Morbi in situ quid praedicant.* ibid.
- Morbi communes quid portendant.* p. 201. c. 2.
- Morbi nocturni praesagia.* p. 202. c. 1.
- Morbi hyemalis, aestiui, autumnalis, & vernalis prognostica.* ibid. c. 2.
- Morbos acuties, & longitudo quae habeant praesagium.* p. 203. c. 2.
- Morbos similia, & dissimilia, prognostica.* p. 204. c. 2.
- Morbi consueti, an minus graves.* p. 206. c. 2.
- Morbi magni, & parui, quae habeant prognostica.* p. 208. c. 1. & 2.
- Morbi euentus lethalis, vel salutaris quomodo prauidendus ex excretis.* p. 210. c. 1. & 2.
- Morbi praesagia quae ratione deducenda ex qualitate mutata.* p. 212. c. 1. & 2.
- Morbi euentus quomodo prauidendus ex causis.* p. 213. c. 2.
- Morbi ab arte, ne, an à natura solum curentur.* p. 247. c. 1. & 2.
- Morbos curatio quomodo absolueda.* p. 248. c. 2. & seq.
- Morbos curatio quibus medijs instituenda.* p. 254. c. 1. & seq.
- Morbos remedia qualia esse debeant.* p. 256. c. 1. & seq.
- Morbos remedia quando maiora, minora, vel aequalia esse debeant.* p. 257. c. 1. & 2.
- Morbi latitantes quomodo curandi.* p. 262. c. 1.
- Morbi complicati quae exposcunt remedia.* ibid. c. 2. & seq.
- Morbos remedia, an triplicis generis.* pag. 264. c. 1. & 2.
- Morbos curationi, an conducant sigilla.* p. 266. c. 2. & seq.
- Morbi in intemperie, quomodo curandi.* pag. 432. c. 1. & seq.
- Morbi in intemperie frigida, & humida materiali, cerebri quomodo fugandi.* p. 434. c. 1. & seq.
- Morbi inflammatorii curatio.* p. 436. c. 1. & seq.
- Morbi in soluta unitate curatio.* p. 439. c. 1. & seq.
- Morbi in cauitate curatio.* p. 445. c. 1. & 2.
- Morbi in situ curatio.* p. 446. c. 1.
- Morbi in magnitudine aucta, vel imminuta curatio.* ibid. c. 2.
- Morbi maligni quae ratione curandi.* pag. 448. c. 1. & 2.
- Morbi venenosi curatio qualis.* p. 449. c. 2.
- Mores, an valeant peccantes humores arguere.* p. 131. c. 1.
- Mores verè possint humorum dominium monstrare, & quomodo.* ibid. & p. 132. c. 1.
- Motus omnia morbos genera inducere valet.* p. 30. c. 2.
- Motus quomodo immutet nostra corpora.* ibid.
- Motus quae ratione calorem inducat.* p. 31. c. 1. & 2.
- Motus recta administratio qualis.* p. 310. c. 1.
- Motus,

Quæ in hoc Opere continentur.

Motus, ut rectè instituat, plura sunt attendenda. ibid. & p. 311. c. 1.
Motus quando prohibendus. ibid. c. 2.
Motus quo in loco conueniat. p. 312. c. 1.
Mulieres ne, an mares morbis contrahendis aptiores sint. p. 18. c. 2.
Mulieres nuptæ, ne an virgines magis ægrotent. p. 19. c. 1.
Mulieres cur podagra laborare crediderit Seneca. p. 302. c. 1.
Mulieres per menstrua, non solum sanguinem expurgant, sed varia corporis excrementa. pag. 221. c. 2.

N

Natura omnia tribuit in curatione Argentarius, sed reprehenditur. p. 247. c. 1.
Natura multum tribuit in morbis fugandis Vallesius, sed malè. ibid. c. 2.
Natura quomodo concurrat ad morborum curationem. ibid.
Natura materiales morbos, qua ratione curet. ibid.
Natura simplices intemperies qua industria abigat. p. 248. c. 1.
Natura an possit per emanationem qualitates producere, controuertitur. ibid.
Natura denegat emanationem Fignus, sed impugnat. ibid.
Natura, an committendum omne negotium. pag. 324. c. 1.
Natura quo tempore adiuuanda à medico ibid. c. 2.
Natura mouente, an mouere possit medicus. pag. 325. c. 1. & 2.
Natura nomine quid intelligat Hippocrates. pag. 328. c. 1.
Natura inclinatio attendenda semper est. ibid.
Natura humoris in vacuat onibus respicienda quomodo est. p. 329. c. 2.
Natura uergentia, an semper adiuuanda, & imitanda. p. 330. c. 1. 2. & seq.
Naturales dies, non sunt integrè accipiendi in crisisibus. p. 226. c. 2.
Nigra quomodo visum congregent. p. 33. c. 2.
Numerus criticorum dierum, unde sumendus. p. 227. c. 2.
Numerus criticorum in recidua unde inchoandus. ibid.
Numerum criticorum in puerperis febricitantibus, unde inchoare debeant medici. pag. 228. c. 1. & 2.
Numerus criticorum parium, & imparium asseritur. p. 234. c. 1. & 2.
Numerorum dignitati, crisma rationem adscribunt Pythagorici. p. 235. c. 1. & 2.
Numeris nullam inesse uirtutem probatur. ibid. & p. 236. c. 1.
Numero septenario, an aliqua insit uis. ibid. & c. 2.
Numerus octauus cur infausus. ibid. & p. 238. c. 1.

O

Obiecta alba quomodo visum disgregent. pag. 33. c. 2.

Obiecta nigra qua ratione visum congregent. ibid.
Obsessi quibus indicia distinguendi. p. 114. c. 2.
Obsessorum quæ sint certa indicia. ibid.
Obsessorum signa inutilia quæ. ibid.
Octauo mense nati, cur vitales non sint. pag. 237. c. 2.
Odores ad nutriendum inepti. p. 294. c. 2.
Odores nutritioni quid conferant. ibid.
Organici morbi, qui, & quot. p. 81. c. 2. & seq.
Organici morbi cause adducuntur. p. 99. c. 1.
Organici morbi signa afferuntur. p. 124. c. 2.
Organicorum morborum euentus, quomodo prauitendendi. p. 194. 195. 196. & seq.
Organici morbi quomodo curandi. p. 445. & 446.

P

Palpitatio non fit à solo morbo, ut putauit Galenus, & cur. p. 42. c. 1. & 2.
Partus octimetris, an, & cur vitalis non sit. pag. 237. c. 2.
Pestis quas habeat causas. p. 105. c. 1.
Pestis ab aere, & aqua ducere solet originem. ibid.
Pestis à qua aeris mutatione pendeat. ibid. & c. 2.
Pestis causam ad uenenatam, & abditam qualitatem multi referunt. ibid.
Pestis causa interdum latet, & aliquando patet. p. 106. c. 1.
Pestis, an, & quomodo ex contagio fiat. ibid. c. 2.
Pestis Nolanæ anni 1594. quam habuerit causam. p. 107. c. 1.
Phantasia magnas tribuit vires Auicenna. pag. 34. c. 1.
Phantasia in externa corpora posse agere creditur multi, & cur. ibid.
Phantasia vi Taurum concidisse mortuum, & deinde surrexisse uirum. ibid.
Phantasia admirandos referunt effectus nonnulli. ibid.
Phantasia est sua natura passiva, & consequenter in exteriora agere non potest. ibid. c. 2.
Phantasia per se non potest in proprio corpore morbos inducere. p. 35. c. 1.
Phantasia per accidens ualet, multis modis proprium corpus inficere. ibid.
Phantasia fetum maculare non potest. ibid.
Pharmacum, an, & quomodo humores attrahat, dubium nimis est. p. 382. c. 2. & seq.
Pharmacum humores trahere, quemadmodum magnes ferrum attrahit, uulgariter affirmatur. ibid. & p. 382. c. 1. & 2.
Pharmaca, an determinatos attrahant succos, controuertitur. p. 385. c. 1.
Pharmaca indiscriminatim humores omnes trahere putauit Erasistratus, sed refellitur. ibid.
Pharmaca determinatas corporis partes respicientia admittunt medici multi, & inre. p. 386. c. 1.
Phlebotomia quid. p. 338. c. 1.
Phlebotomia quos habeat usus. p. 339. c. 1.
Phlebotomie differentia quæ. ibid.
Phlebotomia varijs administrari potest instrumentis. ibid.
Phlebotomia, an sit uacuatio uniuersalis, controuertitur. ibid.
Phlebotomia dupliciter considerari potest. ibid. c. 2.

Phlebo-

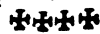
Index rerum notatu dignorum,

- Phlebotomia**, quomodo locum habeat in affectionibus exterioribus. *ibid.*
- Phlebotomia** non in omni scabie, administranda. *ibid.*
- Phlebotomia**, quomodo possit uniuersum corpus vacuare. p. 340. c. 1.
- Phlebotomia** quandoque est vacuatio particularis, & cur. *ibid.*
- Phlebotomia**, quomodo sanguinem vacuet. *ibid.* c. 2.
- Phlebotomia** tripliciter potest sanguinem vacuare. *ibid.*
- Phlebotomia**, à quo indicetur. *ibid.* & seq.
- Phlebotomia** indicatur à plenitudine magno morbo, coniuncta. p. 342. c. 1.
- Phlebotomia**, an cuiuslibet plenitudini conueniat. p. 346. c. 1. & 2.
- Phlebotomia**, an sit ex usu in eacochimia. pag. 347. c. 1. & 2.
- Phlebotomia** à quo morbo magno indicetur. pag. 348. c. 1.
- Phlebotomia** quas facultates requirat robustas. p. 349. c. 1.
- Phlebotomia**, an possit utero gerentibus administrari, controuertitur. p. 350. c. 1.
- Phlebotomia** ex pede quandoque prægnantibus conuenire, probatur. *ibid.* c. 2.
- Phlebotomia**, an quouis gestationis tempore conueniat, dubitatur. p. 351. c. 2.
- Phlebotomia** quando tutius tolerent prægnantes. *ibid.* & p. 352. c. 1.
- Phlebotomia** reuulsiva, & deriuatiua à quo, & quando indicetur. *ibid.* c. 2. & p. 353. c. 1. & 2.
- Phlebotomie** quantitas unde deducenda. p. 358. c. 1. & 2.
- Phlebotomia** qua ex uena administranda. p. 359. c. 1. & 2. & seq.
- Phlebotomia** dextera, vel sinistra manus, quando conueniat. p. 362. c. 2. & p. 363. c. 1. & 2.
- Phlebotomia** quo morbi tempore conueniat. pag. 366. c. 1. & seq.
- Phlebotomia** an repetenda in febris putridis. *ibid.* c. 2.
- Phlebotomia**, cur largiorem instituant Hispani. p. 367. c. 1.
- Phlebotomia**, an possit administrari in accessione. p. 369. c. 1. & seq.
- Phlebotomia** quem corporis apparatus requirat. p. 370. c. 1.
- Phlebotomia**, an sit admittenda ventre cruditate scæntie. *ibid.* c. 2.
- Phlebotomia**, an semper administranda ieiuno ventriculo. p. 371. c. 2.
- Phlebotomia** tempore quid faciendum. p. 372. c. 1.
- Phlebotomia** administrata quid facere expediat. *ibid.* c. 2.
- Pillulas**, cur numero septem exhibeant medici. p. 236. c. 1.
- Pisces**, cur non mingant. p. 149. c. 2.
- Piscis Rondeletij** quomodo uixerit, & increuerit in phiala detentus. p. 294. c. 1.
- Plenitudinis** nomen uulgatum, eius uero natura controuersa. p. 345. c. 1.
- Plenitudo** quid uerè sit. *ibid.*
- Plenitudo**, an à solo sanguine constituatur. *ibid.*
- Plenitudo** quotuplex. *ibid.* c. 2.
- Plenitudo** quo ad uasa quid. *ibid.*
- Plenitudo** quo ad vires quid. *ibid.*
- Plenitudo** respectu qualium uirium dicatur, controuertitur. *ibid.*
- Plenitudo** ad vires omnes spectare potest. *ibid.*
- Plenitudo** uel præsens est, uel imminens. p. 346. c. 1.
- Plenitudo** quæuis, an sanguinis missionem poscat. *ibid.*
- Plenitudo** carniū, uel uentriū, an uena sectionem requirat. *ibid.* & c. 2.
- Potus** quoties iterandus. p. 304. c. 2.
- Potus** multipliciter iterabant ueteres. *ibid.*
- Potus** aliter à sanis, & ægris iterandus. *ibid.* & p. 305. c. 1.
- Potus** qua quantitate sumendus. *ibid.*
- Potus** quantitatem diuersimodè assignant Antiphanes, & Socrates. *ibid.*
- Potus** usus, quia uariis, non eadem quantitate languentibus concedendus. *ibid.* c. 2.
- Potus** usus quotuplex. *ibid.*
- Potus** extremus, quibus, & quando permittendus. *ibid.* & p. 306. c. 1.
- Potus** paucum, quæ desiderent. *ibid.*
- Potus** frigidus ne, an calidus commodior. *ibid.*
- Potus** frigidus calidis morbis conuenit, & calidus frigidis. *ibid.*
- Potus** calidum, an exhibuerit Hippocrates, & Galenus. *ibid.* c. 2.
- Potus** calidus, an Romanis fuerit in usu. *ibid.*
- Potus** qua arte refrigerandus. p. 307. c. 1.
- Potus** diuersimodè refrigerari potest. *ibid.*
- Potus** non utcumque refrigeratus, laudabilis est. *ibid.*
- Potus** quomodo salutariter refrigerandus. *ibid.* c. 2.
- Potus** quo in uase conueniat. *ibid.*
- Potus** in uasibus mineralibus non excipiendus. *ibid.*
- Potus** in uasibus ex Tamarice obstructionibus proficiuus. p. 308. c. 1.
- Potus** in uasibus sulphureis quibus conueniat affectionibus. *ibid.*
- Potus** in febris quibus uasibus exhibendus. *ibid.*
- Potus** in uase cristallino, optimus, & cur. *ibid.*
- Potus** cuius figura uas requirat. *ibid.* & c. 2.
- Potus** quo cibi tempore sumendus. *ibid.*
- Potus** à cibo an conueniat. p. 309. c. 1.
- Potus** tempus uarium esse debet pro uaria corporis constitutione. *ibid.*
- Præsagendi** ars medico necessaria. p. 187. c. 1.
- Præsagia** morborum, an sciri possint. *ibid.* c. 2. & seq.
- Præsagia** morbi acuti ne, an chronici facilius medico innotescant. p. 189. c. 1.
- Præsagiorum** quæ uia & methodus. *ibid.* c. 2.
- Præsagia** intemperiei quæ. p. 191. c. 2. & seq.
- Præsagia** morbi in figura. p. 194. c. 1.
- Præsagia** cavitatum lassarum. *ibid.* c. 2.
- Præsagia** lenitatis, & asperitatis. p. 195. c. 2.
- Præsagia** quantitatis adauctæ. *ibid.*
- Præsagia** quantitatis imminuta. p. 196. c. 2.
- Præsagia** morbi in numero imminuto. p. 197. c. 1. & seq.
- Præsagia** morbi in numero adaucto. p. 199. c. 2.
- Præsagia** morbi in situ. *ibid.*
- Præsagia** solutæ unitatis. p. 200. c. 2.
- Præsagia** morborum communium. p. 201. c. 2.

Præ-

Quæ in hoc Opere continentur .

- Præſagia morbi nocturni . p. 202. c. 1.*
Præſagia morborum hyemalium , æſtiuorum , autumnalium , & uernalium . ibid. c. 2.
Præſagia morbi acuti , & chronici . p. 203. c. 2.
Præſagia morborum ſimilium , & diſſimilium . p. 204. c. 2. & ſeq.
Præſagia morbi magni , & parui . p. 208. c. 1.
Præſagia ad mortem quomodo ex excretis deducenda . p. 210. c. 1.
Præſagia morbi quomodo ex qualitate mutata deducantur . p. 212. c. 1. & ſeq.
Præſagia morborum , qua ratione innotescant ex cauſis . p. 213. c. 2.
Præter naturam quid . p. 4. c. 2.
Priuationo morbum conſtituit . p. 3. c. 1. & 2.
Priuationo morbum conſtituens , cuiuſnam ſit . p. 4. c. 1.
Priuationo conſtitutiua morbi an præter naturam . ibid. c. 2.
Priuationo , ut morbum conſtituat , qua debet eſſe . p. 5. c. 1. & 2.
Pruina materia que . p. 301. c. 2.
Pruina cur herbas , & flores , urat , aqua uero ſoueat . ibid.
Pruina cauſa efficiens que . ibid.
Pueri morbis obnoxii , quam maxime ſunt , & cur . p. 19. c. 2.
Pulsus quid . p. 175. c. 1. & ſeq.
Pulsus ſubiectum quale . p. 176. c. 2.
Pulsus à qua cauſa fiat . p. 177. c. 1. & 2.
Pulsus ſit à facultate . p. 178. c. 1.
Pulsus à qua facultate fiat , controuertitur . ibid.
Pulsus , an ſecundum omnes partes fiat à facultate , dubitatur . p. 179. c. 1.
Pulsus totus , quantus eſt à facultate ſit . ibid. c. 2.
Pulsus , an ab una tantum facultate pendeat . p. 180. c. 1.
Pulsus , an ſimul in corde , & arterijs eliciatur , diſputatur . p. 181. c. 1. & ſeq.
Pulſum à corde , & arterijs ſimul elici , experimento conſtat . ibid.
Pulsus uſus qui . ibid. c. 2.
Pulsus uſum duplicem ſtatuit Galenus . p. 182. c. 1.
Pulsus non exercetur primo ad partes ſeruatadas , & ſpiritus gignendos . ibid.
Pulſum quare exerceat cor . ibid.
Pulſu quare gaudeant refrigerati , difficile eſt aſſignare . ibid. c. 2.
Pulſum cur eliciant refrigerati . p. 183. c. 1.
Pulſuum differentie que . ibid. c. 2.
Pulſuum differentie quibus ex fontibus haurienda . ibid.
Pulſus ſimplicis nomine quid intelligendum . pag. 184. c. 1.
Pulſus compoſitus , quinam dicatur . ibid.
Pulſus rythmicus quinam ſit , non facile conſtat . ibid. c. 2.
Pulſus æqualis , & inæqualis quid . ibid.
Pulſus inæqualis varias habet differentias , & quas . ibid. & p. 185. c. 1.
Pulſus rectè obſeruaturus medicus , quid præſcire teneatur . ibid. c. 2.
Pulſuum obſeruatio multa requirit , & que . ibid.
Pulſus que cauſe immutent . p. 186. c. 1.
Pulſus tempericrum qui . ibid.
Pulſus ſexuum qui . ibid.
Pulſus ætatum qui . ibid.
- Pulsus rerum nonnaturalium enumerantur . ibid.*
Pulſuum præſagia , cur omiſerit Auctor . p. 187. c. 2.
Purgatio quid . p. 381. c. 2.
Purgationem malè definiſt Fernelius , & Mercatus . ibid.
Purgationis definitio à Falloppio adducta , non recipitur . ibid.
Purgationem quomodo definiat Auctor . ibid.
Purgatio ſtriçtè ſumpta quid ſit . p. 382. c. 1.
Purgantis medicamenti nomine quid intelligendum . ibid.
Purgatio quomodo fiat . ibid. c. 2.
Purgationis ſcopi qui ſint . p. 386. c. 1.
Purgatio conuenit humoribus uitioſis , qui emendari non poſſint . ibid.
Purgatio febribus putridis accomodata , & cur . ibid. c. 2.
Purgationem , que parùm tutam in febribus reddant . ibid.
Purgatione in febribus , an uſi fuerint Hippocrates , & Galenus . p. 387. c. 1.
Purgatio multa requirit , & præſertim uirium robur . ibid.
Purgationem prohibet uirium imbecillitas . ibid.
Purgatio non æquè contraindicatur ab omnium uirium languore . ibid. c. 2.
Purgatio an prægnantibus conueniat . ibid.
Purgatio per uomitum an grauidis ſit ex uſu . pag. 388. c. 1.
Purgatio in quibus morbis utero gerentibus inſtituenda . p. 389. c. 1.
Purgatio quo geſtationis menſe tutior . ibid. & c. 2.
Purgatio an puerperis acuto morbo uexatis , opportuna . p. 390. c. 1.
Purgationem bene tolerant puerpere , & quibus in caſibus . p. 391. c. 1.
Purgatio quo anni tempore , commoda . p. 392. c. 1.
Purgatio tempore æſtuo incongrua . ibid.
Purgatio in hyeme ſuſpecta . ibid. & c. 2.
Purgatio ſereno tempore , laudabilis . ibid.
Purgatio Autumno etiam competit . p. 393. c. 1.
Purgatio quo morbi tempore conueniat . ibid.
Purgationem crudis exiſtentibus humoribus , commendant nonnulli , ſed rei ieiuntur . ibid. & c. 2.
Purgatio nonniſi coctis humoribus eſt ex uſu . pag. 395. c. 1.
Purgatio , an perfectam coctionem requirat . ibid. c. 2.
Purgatio , an aliquando inſtituenda crudis exiſtentibus ſuccis . p. 396. c. 1. & ſeq.
Purgatio an eadem die inſtituenda . p. 397. c. 2.
Purgatio , an ſtatim ac turgent humor , conueniat . p. 398. c. 1.
Purgatio , an molienda , ubi crudi ſucci non turgent . ibid. c. 2.
Purgationi que corpora idonea . p. 401. c. 1.
Purgationi quomodo apta reddenda ſint corpora . p. 402. c. 1. & 2.
Purgatio quibus medicamenti inſtituenda . pag. 403. c. 1.
Purgationi ualent varia medicamenta , & que . ibid. c. 2.
Purgatio varia forma adminiſtranda . ibid.
Purgando capiti ualent pillula , & cur . pag. 404. c. 1.
Purgationis abſolutæ , que indicia . p. 408. c. 1.

Pur-

Index rerum notatu digniorum,

Purgationis bona inditia. p. 209. c. 1. & seq.
 Pus in urinis immixtum quid significet. p. 164. c. 2.
 Pus cum urinis expurgatum, quando ulcus dem-
 onstret. p. 165. c. 1.
 Pyrausta ex aliorum solum sententia admisit Ari-
 stoteles. p. 294. c. 1.
 Pyrausta etiam si daretur, in igne non viverent.
 ibid.

Qualitas virtualis, vide Virtualis qualitas.
 Quantitatis aucta causa commemorantur. pag.
 103. c. 1.
 Quantitatis imminuta causa adducuntur. ibid.
 & c. 2.
 Quantitatis aucta prognostica. p. 195. c. 2.
 Quantitatis imminuta praesagia. p. 196. c. 2.
 Quantitatis aucta curatio. p. 446. c. 2.
 Quantitatis imminuta praesidia. ibid. & p. 447.
 c. 1.
 Quantum bibendum vix definitur potest. pag. 305.
 c. 1. & 2.
 Quantum bibendum sit, varijs ex capitibus deducendum. ibid.
 Quies quibus in morbis imperetur a Medicis.
 p. 311. c. 1.
 Quies quibus corporibus conveniat. ibid.
 Quies & morum, ut recte instituat Medicus
 plura pendere debet. ibid.
 Quies, non motus a sebo, convenit. ibid. c. 2.
 Quies quos morbos, & quomodo inducat. p. 32. c. 2.
 Quoties bibendum. p. 304. c. 2.
 Quoties bibebant Antiqui recte valentes. ibid.
 Quoties aegrotis bibendum. p. 305. c. 1.

Raritas, & densitas quid sit, non constat inter
 Auctores. p. 77. c. 1.
 Raritas non est morbi causa, & cur. ibid.
 Raritas videtur potius morbus. ibid.
 Raritas non est morbus in intemperie. ibid.
 Raritas, & densitas quid corpori praesent. ibid.
 Raritas, & densitas in quo vere consistant. ibid.
 Raritas, & densitas sunt morbi in lesa cavitate.
 p. 78. c. 1.
 Refrigerati ad ignem accedentes, cur doceant ma-
 gis. p. 234. c. 2.
 Remedia pro curatione qualia debeant esse. p. 254.
 c. 1. & seq.
 Remedia aequalia ne, an minora, vel maiora mor-
 bo sint admittenda. p. 256. c. 1.
 Remedia etiam si aequalia, aut minora, possunt cu-
 rare, & quomodo. ibid. c. 2.
 Remedia aequalia, vel minora ex frequenti usu,
 possunt morbum evincere. p. 257. c. 1.
 Remedia quando maiora, vel minora, vel aequalia
 sint adhibenda. ibid. & c. 2.
 Remedij quantitas a quo indicetur. p. 258. c. 2.
 Remedij flocum quae indicent. p. 259. c. 2.
 Remedij tempus a quo indicetur. p. 261. c. 1. & seq.
 Remedia an adhibenda in morbo latitante. pag.
 262. c. 2.
 Remedia quomodo administranda in morbis com-
 plicatis. ibid.
 Remedij non proficientibus, quid facere expediat
 p. 263. c. 2.

Remedia, si non proficiunt an immutanda. ibid.
 Remedia, an sint in triplici genere. p. 264. c. 2. &
 seq.
 Remedia videntur multis maiora tribus, & cur.
 ibid. c. 2.
 Remedia ab alijs statuuntur minora tribus, sed
 male. p. 265. c. 1.
 Remedia omnia naturalia non sunt plura tribus.
 p. 266. c. 1.
 Resistentiam ponunt multi in robore quodam sa-
 cultatum, & cur. p. 16. c. 1.
 Resistentia in temperie re vera consistit. ibid. c. 2.
 Resistant ne causis morbosus magis corpora tem-
 perata, vel intemperata, controuertitur. pag. 17.
 c. 1. & seq.
 Resistant ne magis morbis vivi, an feminae. p. 18.
 c. 2.
 Resistant ne magis nupta, an virgines feminae
 morbis. p. 19. c. 1.
 Resistant ne magis morbis corpora rara, an densa.
 ibid. c. 2.
 Reuulsio habetur ex vena sectione, & quomodo.
 p. 352. c. 2.
 Reuulsio quid. p. 353. c. 1.
 Reuulsions natura diminute explicatur a non-
 nullis. ibid.
 Reuulsio quibus morbis conueniat. ibid.
 Reuulsio quo in morbo materiali praecipue conue-
 niat. ibid.
 Reuulsio a quo nam proprie indicetur. ibid. c. 2.
 Reuulsio quando instituenda. ibid.
 Reuulsio quando nam vena sectione, & quando
 purgatione instituenda. ibid.
 Reuulsio debet primo fieri per venas consentien-
 tes, & cur. p. 360. c. 1.
 Reuulsio institui debet ad partem contrariam. ibid.
 Reuulsio an fieri debeat per partes distantiores.
 ibid.
 Reuulsio an fiat a parte dextera ad sinistram, &
 a contra. ibid. c. 2.
 Reuulsio an cadat inter partes externas, & inter-
 nas. p. 361. c. 1.
 Reuulsio an per partes distantissimas melianda.
 ibid. c. 2.
 Rigor a quo morbo p. deat, controuertitur. p. 45. c. 1.
 Rigorem sine febra factum a crudorum humorum
 cacochymia nasci putauit Valles, sed male. ibid.
 Rigorem a partium extremarum frigiditate pen-
 dere censuit Auega, sed reiicitur. ibid.
 Rigoris vera causa, quae statuenda. ibid. c. 2.
 Rigori iunctum frigus unde oriatur. ibid.
 Rigor quomodo habeat motus inordinatos. ibid. &
 p. 46. c. 1.
 Rigor cur inducat motus deprauatos. ibid. c. 2. &
 p. 47. c. 1.
 Rigor fit interdum sine morbo. ibid. c. 2.
 Rigor fit quandoque a morbo, & vario. ibid.
 Risus amantium unde oriatur, ambigitur. pag. 50.
 c. 2. & seq.
 Risus, an possit coincidere cum melancholia. pag.
 51. c. 1.

Salamandra in igne non vivit. p. 294. c. 1.
 Sanguinem per tres partes frequenter expelle-
 re natura consuevit. p. 221. c. 2.

Sanguis

Quæ in hoc Opere continentur.

Sanguis per uterum expurgatus mulieres ab omnibus ferè morbis liberat. *ibid.*
 Sanguis per nares fluens, quibus morbis proficit. *ibid.*
 Sanguis per hemorroydes excretus quas affectiones arceat. *ibid.*
 Sanguis per hemorroydes expulsus, an nephriticis salutaris. *ibid.*
 Sanguinem per nares fluxurum quibus signis cognosci possint. p. 222. c. 1.
 Sanguinem, ua ex nare fluxurum, quomodo possit innotescere. *ibid.*
 Sanguinis per hemorroydes fluxuri signa. *ibid.*
 Sanguinis per uterum fluxuri signa. *ibid.* c. 2.
 Sanguis qua quantitate extrahendus p. 358. c. 2.
 Sanguis qua quantitate abundet, quomodo inuestigandum. *ibid.*
 Sanguis an mittendus usque ad coloris mutationem. *ibid.*
 Sanguis quoties mittendus sit, unde deducendum. p. 359. c. 1.
 Sanguis, an mitti possit in accessione, controuertitur. p. 69. c. 1.
 Sanguis an extrahendus ventre cruditatibus repleto p. 370. c. 2.
 Sanguinem, an extrahere liceat in cacochymia, disputatur. p. 347. c. 1. & seq.
 Sanguis quomodo per venæ sectionem vacuetur. p. 340. c. 2.
 Sanguis an utero gerentibus possit extrahi. p. 350. c. 1. & seq.
 Sanitatem quomodo definiant Philosophi. pag. 4. c. 1.
 Sanitatem quomodo definiant Medici. *ibid.*
 Sanitas, an contactu, & assaiu possit induci. pag. 264. c. 1. & seq.
 Sanitas, an per sigilla possit haberi. p. 266. c. 1. & seq.
 Sectio venæ. vide Phlebotomia.
 Sedimentum, vide Virtus contentum.
 Semen retentum, cur magis offendat feminas, quàm viros. p. 333. c. 2.
 Sexus mulieris cur morbis contrahendis aptior. p. 18. c. 2.
 Sigilla, an morbis curandis valeant. p. 266. c. 2.
 Sigilla nullatenus possunt morbos curare. *ibid.*
 Sigilla, an ex figuris aliquam possint habere virtutem. p. 267. c. 1.
 Sigilla, an ex verbis inscriptis aliquam mutentur vim. *ibid.* c. 2.
 Sigilla quantum valere possint p. 268. c. 1.
 Sigillorum, & cartularum vauitatem demonstrat præcipue duæ historiæ adductæ. *ibid.* c. 2.
 Signorum fontes quot. p. 119. c. 1. & seq.
 Signa quomodo manuducant Medicum ad morborum curationem. p. 121. c. 1.
 Signa à causis prægressis petenda. *ibid.* c. 2.
 Signa ex ijs quæ essentialiter insunt qua ratione deducenda. *ibid.*
 Signa ex excretis quomodo deducantur. *ibid.* & p. 122. c. 1.
 Signa ex qualitate mutata, quæ desumenda. *ibid.* c. 2.
 Signorum dignitas, unde deducenda. *ibid.*
 Signa, quænam digniora sint, controuertitur. pag. 123. c. 1.

Signa à causa externa deducta, incerta, & cur. *ibid.*
 Signa certiora, quænam sint. *ibid.*
 Simulati morbi indicia. p. 146. c. 2. & p. 147. c. 1.
 Situs mutatus, lege Morbus in situ.
 Solutio continui, vide Continui Solutio.
 Somnus re vera nullam habet vim effectricem, cum sit mera priuatio. p. 312. c. 2.
 Somnus quomodo possit aliquid agere. *ibid.*
 Somnus an semper refrigeret. p. 313. c. 1.
 Somnus quas partes calefaciat, & quas refrigeret. *ibid.*
 Somnus quibus affectibus conueniat. *ibid.*
 Somnus an in catharro admittendus. *ibid.*
 Somnus, ventriculo male concoquenti, an proficiuus. *ibid.*
 Somnus coctiones omnes promouet. *ibid.* c. 2.
 Somnum coctiones omnes adiuuare apertissime probatur contra Iouertum. *ibid.*
 Somnus internarum inflammationum principio, & augmento non conuenit. p. 314. c. 2.
 Somnus inflammationi iam factæ competit. *ibid.*
 Somnus lassitudinibus, & doloribus tollendis maxime confert. *ibid.*
 Somnus vacationes omnes compescit, uno excepto sudore, & cur. *ibid.*
 Somnus in morbis male compositionis solute unitatis, ni aliud obstat, iuxta consuetudinem instituentis. *ibid.*
 Somnus plus aquo excedens noxius. p. 315. c. 1.
 Somnus quanto tempore sit concedendus. *ibid.*
 Somnus à cibo ne, an ieiuno conueniat agrotanti. *ibid.*
 Somnus nocturne, an die laudabilior. *ibid.* c. 2.
 Somnus sub aurora iucundissimus. *ibid.*
 Somnus vespertinus malus. *ibid.*
 Somnus accessione instante, aut iam affligente, vitandus. *ibid.*
 Somnus quo corporis situ capeffendus. *ibid.*
 Somnus in lecto laudatur. p. 316. c. 1.
 Somnus quos morbos, & qua ratione inferat. pag. 32. c. 1.
 Somnia redundantes humores, an valeant monstrare. p. 129. c. 2.
 Somnia cythara similia videntur. *ibid.*
 Somnijs summo opere crediderunt Stoici. *ibid.*
 Somnia naturalia obseruant Medici, & Theologi, & cur. *ibid.*
 Somnia redundantes succos demonstrant, & quomodo. *ibid.* & p. 130. c. 1.
 Somnia quid re vera sint. *ibid.*
 Somniorum quæ sint causæ. *ibid.*
 Somnia pro humorum varietate, varia fiunt. *ibid.* c. 2.
 Somnia quæ præsertim à Medico obseruanda. p. 131. c. 1.
 Spirituum consumptio quis morbus sit. pag. 11. c. 2.
 Spiritus non sunt immediatum subiectum morbi. p. 4. c. 2.
 Sputum à salua in quo differat. p. 429. c. 1.
 Sputum ubi gignatur. *ibid.*
 Sputum à qua causa pendeat. *ibid.* c. 2.
 Sputa cur copiosa fiat siccitibus, loquacibus, & melancholicis. *ibid.*
 Sputa, cur salsa, & absterforia sint. *ibid.*

Index rerum notatu digniorum,

- Sputa quibus affectibus conueniant. ibid. & seq.*
Sputa quibus remedijs promouenda. p.430.c.1.
Sputa cur aliquando non moueat natura. ibid.
Sputa suppressa, vel diminuta qua arte adiuuanda. ibid.
Sputa suffumigijs prouocata, an conueniant gallica lue infectis. ibid. c.2.
Sudorem prouocare, an conueniat, controuertitur. p.417.c.1.
Sudorem prouocare proficuum frequenter est. ibid. c.2.
Sudor, an sit quid præter naturam. ibid. & seq.
Sudor, an fiat à calore naturali languente, ut uoluit Diocles. p.418.c.2.
Sudores quando febres iudicent. p.419.c.1.
Sudor quid sit. ibid. c.2.
Sudor à quibus causis exoriatúr. ibid.
Sudor ab epota aqua factus, unde proueniat. ibid.
Sudores circa clauiculam mali, & cur. p.420.c.1.
Sudores quibus affectibus proficui. ibid.
Sudores quando prouocandi. ibid. c.2.
Sudores quo tempore Puteolis sint ex usu. ibid.
Sudores bifariam possunt proritari. p.421.c.1.
Sudoribus prouocandis qui modus eligibilior. ibid.
Sudores prouocari multis instrumentis possunt. ibid. c.2.
Sudatoria naturalia, quando conueniant. ibid.
Sudatoria naturalia, quo die quis ingreditur, ne ad sulphatariam accedat. p.422.c.1.
Sudatoria Puteolorum, quando sint ex usu, quando Ænariarum, & quando reliqua. ibid. c.2.
Symptoma, an possit actiones lædere. p.10.c.1. & seq.
Symptoma, an aliud symptoma inferat. ibid.
Symptoma quid. p.41.c.2. & seq.
Symptoma male definiunt multi, & cur. pag.42.c.1. & 2.
Symptomata, an possint à causa morbifica fieri. p.44.c.1.
Symptomata Amantur à quo inducantur morbo. p.59.c.1. & seq.
Symptomatum genera quæ, & quot. p.54.c.2.
Symptomata nec plura, nec minora tribus sunt. ibid.
Symptomata actionis læsæ, quæ genera p.58.c.2.
Symptomata excretorum, & retentorum quæ. p.59.c.1.
Symptomata in qualitate mutata quæ. p.60.c.1.
Symptomatum in actione læsa, causa enumerantur. p.61.c.1.
Symptomata circa actionem, quomodo, & quando abolitæ, diminutæ, vel deprauatæ fiant p.62.c.1.
Symptoma in actione adauctæ, cur sub deprauata, contineatur, & non imminuta. p.58.c.1.
Symptoma in actione deprauata, quid, disputatur. p.56.c.1. & seq.
Syncopem, morbum in cauitate imminuta censuit Sclanus, & cur. p.47.c.2.
Syncopem à quo morbo putauerit induci Cæsius. ibid.
Syncopem à quo morbo posuerit Comes Montanus. ibid.
Syncopes à qua uerè affectione pendeat. p.48.c.1.
- T
- T** *Addæus Florentinus improbatúr. p.11.c.2.*
Temperies virtualis, an admittenda, controuertitur. p.28.c.1.
Temperies virtualis neganda non est, & cur. p.29.c.2.
Temperantum virtuale quid à uiuente recipiat. p.30.c.1.
Temperata corpora, an promptiora morbis contrahendis, quam intemperata. p.15.c.2.
Temperata corpora resistere per facultatum robur crediderunt nonnulli, sed malè. p.16.c.1. & 2.
Temperatum corpus omnibus causis morbofis resistit, sed non omnibus magis. p.77.c.2.
Temperatum corpus, an reliquis frequentius agrotet. p.18.c.1.
Temperatum corpus quibus causis, & quando minus resistat. ibid.
Tempus morbi quid. p.65.c.2.
Tempus morbi quotuplex. p.64.c.1.
Tempus quodlibet morbi quid importet. ibid.
Tempora omnia, morbi omnes, an percurrant. ibid. c.2.
Tempora quomodo percurrant morbi facti, controuertitur. ibid. & p.65.c.1.
Tempora omnia, an percurrant morbi fientes, disputatur. ibid. c.2.
Tempora morborum salutarium præcidi possunt. ibid. & p.66.c.1.
Tempora morborum lethaliu, an possint imminu, dubium. ibid.
Tempus uigoris morbi, an coincidat cum coctione. ibid. & p.67.c.1. & 2.
Tempora morborum, quibus notis dignoscantur. p.142.c.2. & seq.
Tertiana laborans, an semper morbosus. p.9.c.2.
Timor sanguinis fluxum cohibere ualet, & quomodo. p.319.c.1.
Timor quartanas fugare consueuit, & cur. ibid.
Timor quibus affectionibus proficuius. ibid.
Tumorum cause quæ. p.96.c.1.
Tumores inducit humorum collectio. ibid.
Tumores quomodo, & cur generentur. ibid.
Tumores, an ex trahitione partis dolentis induci possint, controuertitur. ibid.
Tumorem, cur incurrant partes excalescunt. ibid.
Turgentia quid, disputatur. p.396.c.2.
Turgentiam malè definiuit Fallopius. ibid.
Turgentia iuxta communem sententiam definitur, & probatur. p.397.c.1.
Turgentia species multas afferunt nonnulli, sed rejiciuntur. ibid.
Turgentia quando nam purgationem indicet. ibid.
Turgentia, an illico exposcat pharmaci usum. ibid. c.2.
Turgentia coincidens cum alijs indicationibus, an curacionem ad se retrahat. p.398.c.1.
Turgentia, an perpetuò subitam requirat expurgationem. ibid.
Turgentia, dum imminet, an pharmacum exposcat. ibid. c.2.
Turgentiam, quæ signa demonstrent. ibid.

Vene

Quæ in hoc Opere continentur

V

- V**ena sectio, vide Phlebotomia.
 Vena quæ aperienda, unde deducendum. p. 359. c. 2.
 Vena sinistra, vel dextera manus quando secanda. p. 362. c. 2. & p. 363. c. 1. & 2.
 Vena sacanda non apparente, quid faciendum. p. 364. c. 1. & seq.
 Vena, cū secatur quid fieri debeat p. 372. c. 1. & 2.
 Vena iam secta, quid facere expediat. ibid.
 Venenatus morbus quid. p. 107. c. 2.
 Venenum quid. ibid.
 Venenum naturam confertim corrumpere, quomodo intelligendum. ibid.
 Venenum quoduis, cur cor afficiat. ibid.
 Venenum, an possit nutrire, controuertitur. ibid. & p. 108. c. 1.
 Venenum, qualitas, ne, an substantia sit, dubium. ibid.
 Venenum nostris in corporibus interdum gignitur, interdum de foris communicatur. p. 109. c. 1.
 Venenum per stapedes, vel epistolas, an possit communicari. ibid.
 Venenum, quas habeat causas. ibid. c. 2.
 Venena cur statim nos perimant. ibid.
 Venenum quomodo cor petat. ibid. & p. 110. c. 1.
 Venenati morbi indicia, quæ. p. 137. c. 2. generalia.
 Venenati morbi specialia signa, quæ. p. 138. c. 1.
 Venenosi morbi curatio. p. 449. c. 2. & seq.
 Venus morbis abigendis, an conducatur. p. 332. c. 1.
 Veneris usus noxius videtur nonnullis in morbis & cur. ibid.
 Veneris usus multis morbis proficiuus. p. 333. c. 1. & 2.
 Venus morbis à semine maximè conducit. ibid.
 Venus non exercita, cur magis feminas affligat, quam viros. ib. d.
 Venus melancholicis, & pituitosis conuenit aliquid quando ibid.
 Venus morbis à plenitudine prodest. ibid.
 Venus, an epilepticis conueniat p. 334. c. 1.
 Venus, licet in multis morbis locum habeat salutarem, non est tamen simpliciter necessaria. ibid. c. 2.
 Venus moderatè exercenda ex Hippocrate. ibid.
 Venus quando exercenda. ibid.
 Venus an à cœna, conueniat, an cœsione peracta. p. 335. c. 1.
 Venus quam requirat corporis figuram. ibid. c. 2.
 Venerem exercens mulier, an moueri debeat. ibid.
 Venerem exercentes, an nudi, & cum lucerna, decumbere debeant. ibid.
 Veneri inita, an conueniat oculos aqua lauare. p. 336. c. 1.
 Venerem exercere nequeunt propter votum continentia, quid facere teneantur. ibid. & c. 2. & seq.
 Veneficus morbus quid. p. 144. c. 1.
 Veneficus morbus quotuplex. ibid.
 Venefici morbi signa, cur callere debeat medicus. ibid. c. 2.
 Veneficos morbos quæ demonstrant. ibid.
 Venefici morbi quando ex diuinatione possint cognosci. ibid.
- Venefici pure morbi nota. p. 146. c. 1.
 erba morbis inferendis, an aliquid valeant. pag. 38. c. 2.
 Vermes in nine existentes, quando nutriantur. pag. 294. c. 2.
 Vertigo, à quo morbo pendeat, disputatur. p. 48. c. 1.
 Vertigo quotuplex. ibid.
 Vertigo quauis, quomodo accidat. ibid.
 Vertigo, an contingat circum rotato spiritu visorio, an eo, qui in cerebri ventriculis continetur. ibid. c. 2.
 Vertigo, an pendeat à morbo in situ factò ex motu inordinato spirituum. p. 49. c. 1.
 Vertigo, à quonam morbo verè pendeat. ibid. c. 2.
 Vertigo, an ab imbecillitate virtutis contentricis cerebri ortum habeat. ibid. & p. 50. c. 1.
 Vicitus forma, an immutanda, cum quis ægrotat, controuertitur. p. 270. c. 1. & seq.
 Vicitus forma quotuplex. p. 271. c. 2.
 Vicitus forma cuique morbo commoda, quæ. pag. 272. c. 2. & seq.
 Vicitus forma, à quonam indicetur. p. 273. c. 1. & 2.
 Vicitus forma, an indicetur à viribus. p. 274. c. 1.
 Vicitus forma, quæ, & quomodo instituenda. p. 275. c. 2. & seq.
 Vicitus forma, quæ nam tutior, crassa, ne, an tenuis. p. 277. c. 1.
 Vicitus forma possit ne in eodem morbo mutari, & quomodo ibid. c. 2.
 Vicitus quomodo uti debeamus. p. 278. c. 2. & seq.
 Vicitus, quando largior concedendus ægrotantibus noctu ne, an mane. p. 280. c. 1. & seq.
 Vicitus qualitas, quonam esse debeat. p. 281. c. 2.
 Vicitus variæ differentie proponuntur. p. 283. c. 2.
 Vicitus cuique conueniens assignantur. ibid. & pag. 284. c. 1.
 Vicitus simplex ne, an varius eligibilior. ibid. c. 2.
 Vicitus, an aliquem requirat ordinem in ciborum assumptione. p. 285. c. 1.
 Vicitus quem ordinem in alimentis requirat. pag. 286. c. 1. & 2.
 Vini temperies quæ. p. 289. c. 1.
 Vinum verum quid. p. 290. c. 1.
 Vinum sua natura calidum esse statuitur, & cur. ibid. c. 2.
 Vinum omne calidum non est. p. 291. c. 1.
 Vinum, an siccum, & si siccum, an ex sui natura. ibid.
 Vinum, nutriat, nec ne. ibid. c. 2.
 Vina quedam nutriunt, quedam vero inferuiunt loco vehiculi, & cur. ibid.
 Vinum dulce an sit verè vinum, & nutriat. pag. 292. c. 1.
 Vinum quibus conueniat. p. 295. c. 2.
 Vinum in quacumque capitis affectione, noxiuum. ibid.
 Vinum capite dolente ex consensu ventriculi, an conueniat. p. 296. c. 1.
 Vinum in morbis à solute unitate interdendum. ibid.
 Vinum in calidis tumoribus nõ exhibendum. ibid.
 Vinum respectu habito ad vires, quandoq; propinandum, etiamsi reluctaretur morbus. ibid. c. 2.
 Vini quæ specics cuiq; affectui debeat. ibid.
 Vina odorata, quibus conueniant. ibid.
 Vina dulcia, quibus concedenda. p. 297. c. 1.*

Vina

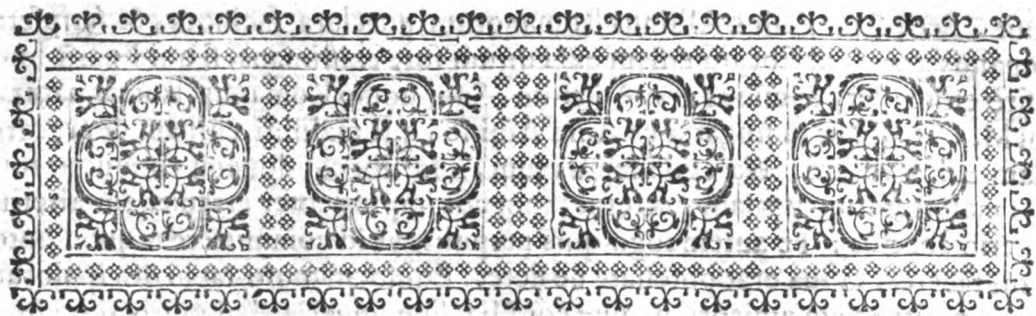

Index rerum notata digniorum, quæ in hoc Opere contin.

- Vina crassa, & tenuia, debilia, & fortia, quibus conueniant.* ibid.
- Vinum meracum cur vesicam offendat, & caput, ventriculum vero, & intestina, nequaquam,* ibid. & c. 2.
- Vinum limphatum, an conueniat.* p. 298. c. 1.
- Vini tres adducuntur differentiæ.* ibid. c. 2.
- Vino quantum aqua admiscendum.* p. 299. c. 1.
- Vinum quando diluendum.* ibid.
- Vinum in aquam non conuertit, quæ suadeant.* ibid. c. 2.
- Vinum mutuum subit cum aqua pugnam per immixtionem.* p. 300. c. 1.
- Vinum, an re vera possit in aquam admixtam transmutari.* ibid.
- Vinum prius, an aquam potare conueniat.* p. 301. c. 1.
- Videntibus acra comedentes, cur dentes obstupescant.* p. 33. c. 2.
- Videntes alium mingere, cur mingant.* ibid.
- Videntes tintum pharmacum, cur aliquando copiose purgentur.* ibid.
- Vigilia quos morbos, & quomodo inducat.* p. 32. c. 1.
- Vigilia quibus morbis conducant.* p. 32. c. 2. & seq.
- Virtuales qualitates, an admittende, disputatur.* p. 28. & seq.
- Virtuales qualitates, cur animalia solam afficiant.* p. 39. c. 2.
- Virtuales qualitates quid respiciant ab animali.* p. 37. c. 1.
- Virtuales qualitates an producantur a primis.* ibid.
- Virtuales qualitates formam sequuntur.* ibid.
- Vlcus, vide Continui Solutio.*
- Vlcerum causa assignantur.* p. 104. c. 2.
- Vlcerum internorum indicia.* p. 135. c. 2. & seq.
- Vlcera interna varijs coniecturis distinguenda sunt.* p. 136. c. 1.
- Vlcere interno non laborant Doctor Fina, etiamsi sanguinem excreuisset, & pus.* ibid. c. 2.
- Vlcus internum prius diebus interdum non apparet, cum dei de manifestetur, & cur.* ibid.
- Vlcerum prognostica quæ.* p. 200. c. 2.
- Vlcerum curandorum methodus.* p. 440. c. 2.
- Vlcera quæ habeant excrementa.* p. 441. c. 1. & 2.
- Vomitus quid.* p. 423. c. 1.
- Vomitus, an sit admittendus.* p. 424. c. 1.
- Vomitus raro admittendus, & cur.* ibid. c. 2.
- Vomitus quibus nam affectionibus conueniat.* pag. 425. c. 1.
- Vomitus ventriculo male affecto, præsertim proficius.* ibid.
- Vomitus conuenit interdum ad reuellendum.* ibid. c. 2.
- Vomitus valet ad contumaces extirpandas affectiones.* ibid.
- Vomitus, an sit ex usu in quavis redundantia ventriculi.* p. 426. c. 2.
- Vomitus quos vacare conueniat.* ibid.
- Vomitus facile vomentibus permittendus.* ibid.
- Vomitum qui facilem habeant.* p. 427. c. 1.
- Vomitus, an gracilibus concedendus.* ibid. & c. 2.
- Vomitus, an tabidis omnibus interdicens.* ibid.
- Vomitus, an vacuandi melancholici.* p. 428. c. 2.
- Vomitus, quibus medicamentis instituendus.* ibid.
- Vomitus, an Antimonio prouocandus.* p. 429. c. 1.
- Vrina natura inuestigatur.* p. 143. c. 1.
- Vrina, an sit potus alteratus.* ibid.
- Vrina, an sit sanguinis serum.* p. 149. c. 1.
- Vrinas, cur non excernant volatilia, & pisces.* ibid. & c. 2.
- Vrina ubi generetur.* ibid.
- Vrinam varijs in locis generari affirmarunt Veteres.* ibid.
- Vrina, quomodo ad ibenes, & ab his ad vesicam transmittatur.* p. 150. c. 1. & 2.
- Vrina quomodo in vesicam se insinuet.* p. 151. c. 1.
- Vrina, quomodo excerni possit per anum.* ibid.
- Vrina sedimentum.* ibid. c. 2.
- Vrina sedimentum, quid verè sit.* p. 152. c. 1. & 2.
- Vrina sedimentum in agris, an sit portio cruda chyli.* p. 153. c. 1.
- Vrina sedimentum, cur non feteat.* ibid. c. 2.
- Vrina sedimentum, cur natura victoriam demonstrat.* ibid.
- Vrinarum differentiæ adducuntur.* p. 154. c. 1.
- Vrina turbida cum crassa confunditur.* ibid.
- Vrina quomodo dignoscenda.* ibid. c. 2.
- Vrina quo vase excipienda.* ibid.
- Vrina quo loco seruanda.* ibid.
- Vrina dum obseruantur, quid attendendum.* pag. 155. c. 1.
- Vrina cuiusq; ætatis, temperiæ, et sexus, quæ.* ibid.
- Vrinas proprias, an habeant prægnantes.* p. 156. c. 2.
- Vrina in quibus affectibus obseruanda.* ibid. c. 2.
- Vrinas, cur obseruauit in muliere. voluolosa, Hippocrates.* p. 157. c. 1.
- Vrina, cur obseruentur in febribus intermittentibus.* ibid. c. 2.
- Vrina, an laudate excernantur in hydropo, vs nonnulli affirmant.* ibid.
- Vrina tenues quid demonstrent.* ibid. & seq.
- Vrina crasse quid indicent.* p. 158. c. 1. & 2.
- Vrina quomodo fiat turbida.* p. 159. c. 1.
- Vrina turbida quid portendat.* ibid. c. 2.
- Vrina quantitas quid arguat.* p. 160. c. 1. & 2.
- Vrina odor quid significet.* p. 161. c. 2.
- Vrinarum varijs colores, an varias corporis affectiones valeant monstrare.* p. 162. c. 1.
- Vrina nigra quid indicet.* p. 163. c. 1.
- Vrina nigra quando que salubris.* ibid.
- Vrina nigra ne, an liuida peior sit.* ibid. c. 2.
- Vrina alba, & tenuis examinatur.* p. 164. c. 1.
- Vrina alba, & crassa quas habeat causas, & Prognoses.* ibid. c. 2.
- Vrina rubra, & subrubra quid prædicat.* p. 166. c. 1.
- Vrina intense flaua, quid indicet.* ibid. c. 2.
- Vrinarum arenosa sedimenta, quid importent.* p. 167. c. 1.
- Vrina spumosa quid arguat.* p. 169. c. 1.
- Vrina pingues quomodo fiant, & quid præmonstrent.* p. 170. c. 2.
- Vrina sedimenta surfuracea, farinacea, & orobina quid prænuunciant.* p. 171. c. 2. & seq.
- Vrina carunculas habentes, quæ præsagiant.* pag. 173. c. 2.
- Vrina, in quibus capilli excernuntur, quid arguant.* p. 174. c. 2.

F I N I S.

A D

AD LECTOREM.

VETERI consuetudine receptum est, ut ea in vestibulo suorum operum præloquantur scriptores, quibus lectorem sibi reddant amicum; ita futurum opinantes, ut incuriosius in eorum vitia animaduertatur, & rectè dicta plus æquo extollantur; quippè in amico coniuet animus, idemq; peruadit inimici latebras lynce acrior, virtutesque quas in amico beneuolentia eruit, liquor in hoste obruit. Apte sanè Plutar. huiusmodi homines, Vulturibus dixit esse simillimos, qui putri nidore capiuntur, pura, & sana non sentiunt, sed utraq; arripiunt, utraque laniant. Alijs in more fuit, in ipso vestibulo, adituque operis, veniam precari, enixeq; petere, ut si quæ non artificis statera, sed quadam populari trutina examinata esse videantur, æqui boniq; consulant, currenti scripta calamo, discipulorum precibus in lucem edita, neque tantum temporis suppetisse, ut examinari omnia potuerint. Vtrumque aliquando in alijs probaui: Vtrumq; in re mea improbo, ut nihil è re sua facere arbitrer, qui legentium animos, sic initio demulcent, ut vitia, aut non videant, aut non carpant; enimuero, vel ex hoste utilitatem capere, mihi non modo commodum, sed necessarium. Acutè enim ut cætera Æsopus, duplicem cuiq; mortalium è collo suspendit manticam, alteram ante pectus, à tergo alteram: sed in priorem inquit aliena vitia, in posteriorem nostra immittimus, recteq; admonet. Catullus.

Non videmus mantica, quod in tergo est.

Sed ut habet Perſius.

Præcedenti spectatur mantica tergo.

Quo fit, ut propria ne videat quidem, proindeque opus habet, vel pluribus amicis, qui eum peccantem monendo corrigant, aut acribus inimicis, qui criminando, vitia ante oculos ponant. At quando in hac temporum calamitate, muta est in castigando amicitia in adulando procer, audienda est nobis ex inimicis veritas. Non minus incommodum, atque inane esse autumo aliud eorum institutum, qui sic initio proloquuntur, ut ab amicis, vel discipulis vim sibi illatam esse afferant, scriptaque illa, non tam à se emissa fateantur, quam ab alijs extorta, conquerantur: futili sanè opera, sedulitate inani; nam si ij, in quorum manus scripta incurrunt, sint probi viri, & humanæ imbecillitatis non ignari, promptam veniam dabunt, si quid sit minus rectè, aut dictum, aut dispositum: Verum tamen si sint liuidi animi deiectique, non desinent obloqui, & æque bona, ac mala obliquo dente depasci: hæc quia mala, bona, quod melius dici potuissent; ea enim est horum hominum conditio, ut alienis laudibus semper obstrepant, semper irascantur erroribus. Præterquam, quod sciens, volensque incurrerem, reprehensionem M. Catonis, qua Aulum Albinum quondam, non minus verè, quam venustè corripuit.

ripuit. Scripserat Aulus Albinus Romanorum præclara facinora, & scripserat Romanus græcè, id sibi adueniam expeditum fore existimans, si quid parū compositè effluxisset, & minus græcè dictum. Sum homo Romanus, Romæ natus.

Macrob.
1. saturn.

Cui M. Cato. Næ tu nugator es Aule Albine, qui maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare. Næ ego ineptus sum, si id tibi condonem; enimvero tunc quis malefactorum veniam mæretur, cum aut imprudenter errauit, aut alterius imperio coactus: Te autem rogo, quis perpulit, ut id committeres, quod antequam faceres, in tua erat potestate ne fieret. Equidem multi facio discipulorum preces, multi etiam amicorum, siue consilia, siue imperia; sed pluris reprehensionem virorum doctorum, ac prudentum, quibus nihil facilè imponas. Quare si roges, quæ me causa ad scribendum induxit, nihil comminiscor, vel effingam.

Scribendi
quæ causa.

Catull.

Quod meas esse aliquid putauit nugas.

Impulit, & illud, quod ut in epulis sic & in scriptis, quædam deteriora esse præstat; nam cum vix duo palati iudicio consentiant, numquam omnes eodem modo conditos cibos appetent. Quare ut nullus est cibus, qui non degustatur, sic dum alius alio scripto capitur, fit ut nihil non legatur.

Cur de
hac mate-
ria scripse-
rit.

Elegi hanc materiam, quod illius iucunditate affectus in hanc præcipuè incubui. Accessit, quod hæc potissimum tractatio, & ob argumenti difficultatem, & ob eiusdem vtilitatem facili negotio videbatur cæteris omnibus esse præponenda; continet enim vniuersæ praxis medicæ fundamenta, & quemadmodum cum firma hæc sunt, densoque nixa solo, portandis edificijs sunt maximè idonea, ita ubi quis in hac se materia, quasi in solido certoque confirmauerit, altissimam procul dubio excitabit artis medicæ cognitionem. Ea propter vocavi librum hunc Antepæxim, exemplo Arist. quia ut ad Cathedrias non licet ad pelles, ni primum ante prædicamenta quis nouerit, sic ad discendam Praxim medicinæ, hæc ante omnia oportet percepisse, etenim ut nemo potest cælestium corporum e. g. naturam cognitione complecti, ni prius corporis naturalis, & affectiones, & principia in vniuersum cognouerit, sic numquam medicus humanæ valetudinis pestes, & incommoda intelliget, ni primum addiscat, quæ sibi aditum ad peculiaria genera morborum præmuniant; nam qua ratione certi alicuius morbi vim naturamque intelliges, si quid morbus sit non ante didiceris? Qua ratione phrenitim animo complecteris, ni prius quid sit inflammatio mente perceperis? nam si quoties opus fuerit id ipsum repetes, & te, & lectorem crambè reperita occident: sin vno in loco explicanda sunt, quæ cum alijs sunt communia, & doctrinæ, & naturæ ratio postulat, ut in aditu, ac vestibulo tractationis collocentur; sic enim ille philosophorum magister, in physicis principia quædam indagauit, sine quibus nec gigni, nec construi aliquid in rerum natura potest, tum vero iadathomas naturæ species descendit. Quod si hæc omnia debet prænoscere medicus: quo viam sibi sternat ad præxim, morbi in vniuersum naturam, eiusdem genera, & species, signa, euentum, curandi rationem, non iniuria, cum hæc omnia contineat opus istud, medica Antepæxis dicetur. Sed ne proloquio nimium te detineam, Lector, rem aggredior.

Nominis
libri ratio.

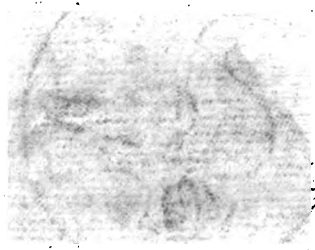
LXX. * ANTONIVS SANTORELLIVS, COMES PATIATINVS, ET REGIVS PROTHOMEDICVS. AETATIS ANNORVM

ITVR AD AS
SIC TRA

FACIO DOCEOQUE

CORNV FERIT IPSE, CAVETO

LIBRERIA
MUSEO
NAPOLI

Quid ultra Graios, Latiosue concinis Fama Sophos ;
Vnum instar omnium meliore tuba canito .

Hic est, si nescis, nescire namque nequis ,

ANTONIUS SANTORELLVS

Nolæ ortus, è Bitunto oriundus,

Palatinus Comes, & Regni Generalis Archyater .

Quo in vno, exoptato, quod vis, & inuenies ;

Stili candorem, eruditionis elegantiam, docendi acutiem,
dicendi suauitatem, non desiderabis.

Qui Gloriæ tradidit, & Æternitati, quæ Typis commendauit.

Non viuentium modo consuluit salutem, dum de sanitate scripsit ;
& Morbo ; sed extinctis etiam, quibus Medicinam facere
non est dedignatus.

Innocuum præfert in Stemmata Taurum, non Europæ
raptorem, sed Sapientiæ vectorem.

Taurum lustrante Sole, floridi Veris gratulamur aduentum.

Nobiliori sub hoc Tauro Autumni fructus, degustamus
suauissimos.

Rosas gestat, non Veneri sacras, sed Mineræ deuotas, vt præter
oleas, suas etiam virtus, sed innoxias, habeat rosas.

Herculis sagittas minus cautè tractauerat Chyron, & læthali
contracto veneno, facto herbis nomine, è viuis in sa-
gittarium secessit.

Ne superbiat Antiquitas, maius aliquid tempus habet.

E Cœlis huic sese stemmati Taurus inferuit, digniori famulatu-
rus soli, Qui instantis fati necessitatem retardare, & La-
chæsis infringere chalybem, nouit.

Desinat iam Nolæ Sanazarius imprecari, noluerit Magnis,
quod placuisse Viris .

Maximum quando progenuit Nola Virum ;

Cui

Carolus Pignatarus Phylomusus Parthænopeus

Encomium hoc

Sin minus ex Voto, ex Animo

D. D.

D. Leonardi Martenæ Lyciensis S. T. D.

In Authoris laudem .

C Orp̄rē pracinctus bis septem splenduit astris,
Sydereæ gemino, Thessalus arce senex,
Phylliriden sileat rutilantem, sacra Poesis,
Et quem deuexit fabula ad astra virum:
Hūc, hūc, Aonides Sacro properate sorores
E cliuo, & properes Delphice Diue simul.
Centauri inuento celebris nam Thessalus heros
Exitit; hoc tantum nomine clarus erat.
Bis micet baud septem stellis ANTONIVS: arte
At vestra auricomo sole coruscus eat.
Nouit hic immanis truculenta eludere fati
Spicula; & hic nouit perdomuisse necem.
Arma paret Libitina; neces ANTONIVS arcet,
Pellit seu morbos, pellere siue docet.
Hic fugientem animam, properantibus undique fati,
Sistere, & hic vnus sistere fata. Valet.

LECTORI BENEVOLO

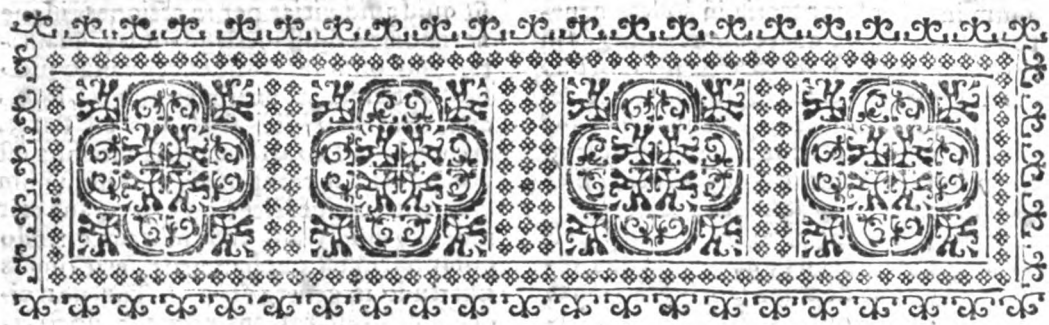
FRANCISCVS CAPHARVS NEAPOLITANVS
AR. ET M. D. S. P. D.

Lura essent (Erudite Lector) argumenta, quibus hoc opus tibi possem commendare; sed cæteris posthabitis, vnum tantum, quod tamen sit instar omnium, afferre proposui, ab Auctoris scilicet fama, deductum. Is ergo est Antonius Santorellus Nolæ genere non obscuro, honestisque parentibus, natus; si vero generis originem expetas, Bitunto Apuliæ Vrbis, illa refertur. Vix inter Infantes desijt enumerari, cum humanioribus operam nauans litteris prægandis ingenij dedit argumenta, mira siquidem dexteritate, quæ à Præceptoribus tradebantur, apprehendebat, & celerrimè percepta, tenaciter seruabat. Tanta perinde floruit eruditione, vt Rethoris loco suffectus in Publico Neapolitano Archygynasio Excellentissimo Lemensium Comite, eiusque Vxore decorato, Vtroque adstante Senatu, & Lectissimis quibusque accurrentibus, non sine omnium plausu, & admiratione, absolutissimam de ornamento à Sapientia comparandò, orationem habuerit. Eamdem patefecit eruditionem in Postpraxi, seu de medicando Defuncto, concinna dissertatione, qua in re, non solum eruditus præfulget, dum Antiquorum examinat ritus, Gentium inquirat mores, & Pœtarum inuenta perpendit, verum etiam pietate enitet non vulgari, extinctis faciens Medicinam. Ab arte, qua imbui solet ætas tenerior, ad nobiliores, pedem transtulit disciplinas, Philosophiam imprimis, deinde è Lycei egressus deambulacro, ad Medicinam se transtulit; in vtraque quantum profecerit, nemò non nouit, præsertim Neapolitana Academia, quæ fere ephebum, & tunc primo doctoratus laurea exornatum Antonium, Medicæ Praxi docendam, vidit cooptatum. Vix per tres annos eo functus est muneris, quintoque ætatis nondum absoluto lustro, quando Excellentissimus Lemensium Comes, huius tunc temporis Regni Prorex, ad Theoricam euocauit à Praxi, habita prius, vt moris est, cum Aduersarijs disputatione, & lectissimorum Iudicum concurrente suffragio. A Medico negotio, Excellentissimi Oxunensium Ducis iussu, ad Philosophiam edocendam se conuertit. Inde ab Eminentissimo Cardinale Zappata ad Medicinam denuo Theoricam accersitur; quod cum parum æque factum nonnulli expostularent, ijs congregi facta est iterum facultas, congregi tamen non sunt ausi; & solo tunc vicit Antonius nomine, cum non multo antea in arenam descendens plures superasset Antagonistas. Sic se res habebat, cum vbique audita Antonij fama, Celebriores quæq; Itatorum Academiae illum summopere exoptarunt. Repetitas, in hunc finem preces, non prætermisere Messanenses. Serenissimus Ætruriæ Magnus Dux, Pisarum obtulit suggestum, hominis admiratus sapientiã, quæ Excellentissimo Comite de Monterey iubente, ad florentissimam explorandam Urbem Florentiam, num in eam lues, inter mala teterrimum, grassaretur adhuc, venientem, humanissimè exceperat, augurio sanè sælici, tali dū aduentu, vel fugata lues est, nota vel infami Ciuitas vindicata. Eumdem lapidem Patavinæ Academiae Moderatores mouerunt, vt Magistro decorarentur Antonio. Omnium maximè Bononiam peruaserat tanti Viri fama, quem Eminentissimi titulo accersitum voluere, eius Magistratus, & quasi proprijs nõ fiderent viribus, Cardina-

dinalis Boncompagni Bōnoniensis, Neapolitanæ Ecclesiæ tunc Hyerarchæ, auctoritatem interposuere; qui vt Patriæ parenti optimæ, conciuibusq; suis morem gereret, multum conferret æmolumentum, enixè se adhibuit, vt Bononiam docentem, vt aiunt, doctum adiret Antonius. Maiori nunc præfulget gloria. Excellentissimus nuper Innicus de Gueuara, & Tassis, Comes de Onatte, qui Regias modo tam strenuè sustinet in hoc Regno Vices, vt populari sedata seditione, & ciuili composita concordia, pacis, bellique Arbitrum se palam fecit, vnde pæne nutantis eodem in Regno Hispani Orbem Imperij, non fictus Mauritanus Atlas, qua consilio, qua opere, vel sustinuit, vel restituit, primariam Medicæ Praxi Cathedram Antonio Medico cubiculario, tamquam omnium lætissimo, volens, lubensque tradidit moderandam. Nec dignitate elucer minori, Regis namq; benignitate Generalis electus est Archyater; Excellentissimus enim Don Beltranus de Gueuara, cum Atlantis, seu Fratræ, alter veluti Alcides, pondus torqueret, dum ille in Longonensi expeditione, vt pacem, quam Terris dederat, in Mari firmaret, inuicta expugnata Arce, hoste triumphato, victoria parta, rem Italia, non cunctando, sed properando, restituebat; Medicis omnibus Antonium præfecit. quo vix audito apud Catholicæ Maiestatis Senatum amplissimum, eodem munere decorandum, decreto Sancitum, & publico diplomate confirmatum est. In Medicina vero faciendâ quantum valeat, cum vnusquisque abundè nouerit, pluribus dicere, libenter omitto. quocirca non modo in docendo, sed faciendâ celebris extat Antonius; iure propterea dicendus magnus, cum fecerit, & docuerit. En cuius Viri Lector habes, Cleantis lucernam redolentes, lydiæque probatas lapide lucubrationes, in quibus, qua delectere, qua docere, desiderabilis nihil. Illis interim fuere, & alia propediem expecta. Vale.

ANTEPRAXIS MEDICAE LIBER PRIMVS. DE MORBI NATVRA.

Consilij, & ordinis ratio.
Cap. I.

QVICVMQVE ad praxim medicam recte faciendam contendit, multa debet prænoscere, quæ si ignoret, aut nunquam licebit, ad illam adpellere, aut nunquam perfecte assequetur. Habet inter hæc præcipuum locum naturæ morbi. Quare cum illud sit huius operis propositum sternere nimirum viam ad praxim; primam huius operis partem disputatio de morbi natura vindicabit. Quoniam verò, non nisi ex diffinitione haberi id potest, hæc non nisi explorato genere, & differentia, à morbi genere propter hanc rationem, auspicabimur.

Quodnam morbi genus, aliorum sententia. Cap. II.

Omnes morbum dispositionem præter naturam esse docent.

IN re hac est vnum, quod omnes fatentur, est aliud controuersum. Cum sit cuique compertum, tunc quempiam recte valere, cum operationes omnes citra noxam obit, tunc ægrotare, cum aliquam nullo modo exercet, aut non recte, inferunt, sanitatem alterum duorum esse, aut bonam operationem, aut potentiam ad bene operandum: morbum, aut operationem oblatam, aut potentiam bene operati-

tis oblationem: Cumq; habeant exploratum, non esse sanitatem actionem bonam, siquidem vt Galen. ait l. de diff. morb. 2. & dormitentes, aut alioquin in otio, & tenebris degentes, aut sæpè discumbentes, neque ulla corporis parte mouemur, neque alicuius rei extrinseca sensum habemus, & tamen sanis sumus, sanitatem non operatione, sed potentia diffiniunt: ac propterea, vt sanitatem potentiam ad bene operandum, sic morbum impotentiam quandam ad bene operandum concludunt esse: Et vt sanitatem dispositionem bonam, & constitutionem naturalem appellant, sic morbum malam dispositionem, & constitutionem præter naturam vocant. Quid tamen sit ista dispositio, seu constitutio, siue impotentia (voces vt lubet) an quid positium an negatiuum: num qualitas, aut substantia, an per varia rerum genera, tamquam transcendens vegetur; hoc est apud eosdem controuersum.

Quid tamen sit hæc dispositio controuertunt.

Sunt qui morbi genus in qualitate reponunt; proinde ita morbum diffiniunt. Est morbus qualitas præter naturam, primo, & per se lædens actiones: ita Valles. 1. controuers. cap. 1. Capiu. 6. suæ praxi Mercat. & est ferè cõmunis omnium Medicorum sententia, quam suadent auctoritate, & ratione: illa quidem, nam lib. de differ. morborum 2. est inquit, *morbis constitutio præter naturam, quam si dispositionem præter naturam dixeris, eum eo quod nomine fueris vsus antiquo, idem quoque significabis*: at est dispositio qualitas Quare, & morbus. Addunt rationes, ac pri-

Nam multi qualitate esse volunt.

A m m

num inquirunt, contraria in eodem genere reponi debere. quare cum sanitas sit in genere qualitatis auctore Arist. morbus pariter qualitas erit. Quod ni ita sit, vel erit in prædicamento quantitatis, aut substantiæ, aut relationis. at nihil horum esse potest, nam curatio sit cõtrario oblato morbo: nullum at habet contrarium. quantitas, substantia, vel relatio: neque est hæc quid permanens, quod morbus requirit. Addunt demum, morbus actiones oblati: at sola qualitas lædendi vim habet. Quare erit morbus qualitas.

Tamen alij in prima specie reponunt.

Sed licet hi vnam in genere reponunt, morbum esse in qualitatis prædicamento, litigant postea, dum ulterius quærunt, quæ species qualitatis existat. Quidam vt Valles. Com. Mont. Mercat. & alij in prima specie reponunt, quia est dispositio. in prima alij, & secunda; quin etiam addunt vagari, nec certo in genere locari posse, ita Capiu. lib. 6. praxis medicæ cap. 5. ad cuius explicationem ponit, quod quemadmodum ad bonam actionem edendam, tria concurrunt, facultas, suppositum, & instrumentum, quod triplex temperies, compositio, & vnitatis, & hæc omnia bene habere se debent, vt bona fiat actio, sic tribus constat morbus, facultatis læsione, suppositi, & instrumenti, cum hoc tamen discrimine, quod ad constituendam sanitatem, necesse est, vt facultas suppositum, & vnumquodque instrumentum bene se habeant: ad morbum inferendum satis est vnitatis, vel formationis, aut temperiæ, vna cum facultate, & supposito læsio. Concurrentibus ergo tribus ad morbi constitutionem, vitio facultatis, suppositi, & instrumenti, potest tripliciter morbus diffiniri: in ordine ad facultatē, & erit impotentia agendi, & ita qualitas secundæ speciei: in ordine ad suppositū, & erit dispositio præter naturam lædens operationes. & ita in prima specie: in ordine ad instrumentum, & erit constitutio præter naturam, quæ cum ad certum genus reuocari nequeat, vagabitur, vt sic morbus.

Quidam in tertia, & quarta specie reponunt.

Alij tertio, in tertia, & quarta specie qualitatis reponunt morbum: in quarta, quia dantur morbi in mala figura; in tertia, quia sunt alij passibiles qualitates, vt pallidus color corneæ. Cæterum quia viderant iisdem passim Gal. dicere, dari morbum in quantitate, situ, figura leni, & aspera, respondent non esse quantitatem, vitiatam morbum, sed modum illum naturæ dissentaneum; qui ex quantitate vitiatæ resultat: & de calore exemplificans Valles. Calor, inquit, vt calor, passio est, seu passibilis qualitas: sed cum huius accidit esse præter naturam, quia illo corpus præter naturam disponitur, dispositio præter naturam est morbus.

Nulli alij genere collocant.

Quod cum alijs nullo modo arrideret, alia digressi via dixere, cum morbus

fit quidquid vitiat per se actiones, idque fieri possit à substantia, qualitate, quantitate, morbum inferunt esse, quandoque substantiam, alias qualitatem, interdum quantitatem. Huius sententiæ est Tur. 3. art. med. 59. Probatque, quia morbus est compositio, at compositio est vnio, vnum cum ente conuertitur. Quare, aut erit morbus quid transcendens, aut quando compositio est quidam situs, erit omnis ægritudo in genere situs. A Tur. non videtur discrepare Gent. nam 1. 1. doctr. 1. cap. 2. ponit sanitatem ad varia genera pertinere: quamobrem cum nullus ponat morbum in vno genere, in alio sanitatem, si est hæc in varijs generibus rerum, erit quosq; & morbus. Sed expressè profitetur eandem Fuch. Ne tamen à Galen. videretur recedere, qui vbique statuit morbum esse dispositionem, subdit aliter dispositionis nomen vsurpasse Galenum, aliter Ar. nam hic voluit esse qualitatem: Gal. ad varia genera pertinere autumavit.

Alij dedecere arbitrati morbum hoc pacto vagari, & angustis propterea volentes ipsum cancellis concludere, relationem esse, autumarunt; quia sanitas pariter est relatio, in qua ratione ad sanitatem non esse motum 7. phys. cap. 2. est scriptum. Putant ergo non esse inmodicum calorem febrem, sed intemperiem à calore productam, nec vitiatam quantitatem, morbum, sed ametriam à vitiatam quantitate inductam, id morbum esse docent. Huius sententiæ est Argenterius, Christ. Auega 3. art. med. cap. 7. 1. cap. 1. de diff. feb. & lib. de vrinis, in quem acriter inuehitur, vt sui est moris Valles.

Certo alij reponere in prædicamento, sed relationis.

Alij demum, & est sententia Com. Mont. 1. lib. de morb. cap. 11. & relationem, & qualitatem morbum esse putarunt: quo autem modo in duobus prædicamentis existat, non declarauit, quod silentio obvoluendum non erat, nam plurimum refert dicere, in quo est per se, in quo reduciue.

Alij demum in relatione, & qualitate locarunt.

Examinantur adductæ sententiæ, & propria afferitur. Cap. III.

Harum opinionum, secunda quidem est admodum medica; nam cum sit Medicus artifex sensatus, id morbum cõmuniter vocat, à quo lædi actiones sensus iudicat, ac propterea esse extrudendum: vnde cum debeat, quandoque expelli qualitas, interdum quantitas, quandoque substantia, videtur pro more Medicorum loquuti, qui morbum, modo esse substantiam rentur, modo quantitatem; nunc qualitatem. Qui dispositionem esse autumarunt, relationem, aut vtrumque, videntur magis physicè de re hac disputasse; nempe cum noscerent calorem, non qua

Nos in nullo prædicamento rectè ponimus, quia est morbus mere priuatio.

qua prima qualitas est actiones turbare, sed qua prave corpus disponit, aut ametriam infert, idemque intelligerent de quantitate quavis, & substantia, dispositionem pravam, aut ametriam morbum esse dixere. Equae tamen displicent, quod morbum positivum quid esse ponunt (vt mittam peculiarem errorem Capin. qui in morbi constitutione desiderat ratione facultatis instrumenti, & suppositi, cum ad destruendum, vnum tantum sic satis) & licet sciam difficile esse magnos viros reprehendere, a communi via recedere, discriminis plenum, audebo tamen dicere morbum nullo in predicamento directe contineri: non quia transcendentium more per multa vegetur: nec quia ita illimitata est vis eius, nullo vt certo genere concludi possit, sed quoniam nullam habet morbus realem entitatem.

Vnde quemadmodum negationes, nullo in predicamento collocantur recte, sic nullibi cenfeo morbum reponi bebere, quia morbus formaliter mera est sanitatis carentia. Possem id suadere Aristot. auctoritate, qui cap. de op. statuit, visum, & cecitatem privatiue opponi. Proponerem ante oculos morbos. per consensum, vocatos a Medicis, qui cum ex solo spiritus animalis defectu exempli gratia hiant, vt cum inferna partes motu destituntur, & sensu, cerebri vitio, nihil positivum includere, est certissimum: quia tamen quidam proteruendo possent dicere, visum, prout est actio videndi opponi cecitati privatiue, non quatenus est facultas videndi: morbos per consensum non esse vere morbos, vt c. 3. 1. de loc. aff. ac propterea nihil esse, vt Garbus 1. de differ. feb. digress. 2. conclus. 2. vere morbos habere entitatem realem, & positivam: propterea, vt cominus pugnemus, & pedem cum pede, manum cum manu conferamus, vere morbos nihil esse monstramus: ac primum, nulli dubium est, solutam unitatem esse vere morbum, non solutionem continui, nam cum sit ista motus, qui totum suu esse in fieri habet, morbus esse non potest: est pariter morbus quantitas imminuta, numerique defectus: at he omnes negationes, vt est manifestum. Ergo erit morbus negatio.

Hic clamant aduersarij, dicuntque, non esse quantitatem imminutam, aut unitatem solutam, morbum, sed dispositionem, quae hos defectus consequitur: quod multas ob causas falsum, ac primum, quia non potest realis qualitas, cuiusmodi est dispositio, a diminuto numero, aut vnione soluta produci: secundo, quia esto posset, non erit dispositio formaliter morbus, sed in illa negatione consistet. Non posse patet, quia dispositio, quam qualitatem esse ponit Philosophus, non potest alicubi iaduci, ni passio in dicta parte precedat; est enim dispositio positio, aut

ex positionibus constat, vt ait Simp. quia a passionibus ad dispositionem mouemur: & Gal. 2. de hum. 26. Summatim, ait, dispositio idem est, ac ponere, & differet pathema a dispositione motu, cessante enim quod alterat, alteratio, quae in eo, quod perpeffum est permanet eius, quod perpeffum est, dispositio est. At numerus imminutus, aut soluta unitas nullam agendi vim habet, nam non entia. quare, &c. Nec argumenti vis enervatur, si quis dicat dispositionem non produci vera, & reali effectione, sed resultantia quadam, non secus ac figura ab artifice per motum producit resultantia quadam, siquidem motus ille ad vbi terminatur; nam quamquam non melateat multas qualitates hoc modo produci, hac enim via motus producit calorem, artifex figuram quamcumque, si tamen harum qualitatum exortum contemplerur, intelligemus facile, nec per resultantiam dispositionem posse a soluta unitate, numeroque imminuto produci: siquidem qualitates illae, quae naturali sequela producuntur, sequuntur ad positionem rei positivae, & realis, cuiusmodi non est soluta unitas, aut morbus in numero imminuto. Hinc fit, ne possit sequi ad vbi, quod est terminus solutionis continui, & causa immiuentis quantitatem, nam cum vbi minimam habeat entitatem, non potest ex ipso dispositio realis resultare: vnde quotquot in hanc vsque diem scripsere, ij omnes docent, aut nihil reale in mobili produci per motum locale, aut modum dumtaxat, nempse vbi. vide Ar. 8. phys. 59. Prater ea si id faciat, causa morbi erit, non formaliter morbus, vnde esset secundo a dispositione illa, indicatio curatiua sumenda, non a quantitate imminuta, vt aduersarij putant.

Propterea dicunt alij, & rectius, nec dispositionem esse effectum morbi, nec morbum, prout est quid diuersum a substantia: sed asserunt lapidem e. g. vesicae, morbum esse, non quia substantia est, & alteri non adheret, nec quantitas aucta, aut imminuta qua quantitas, sed sub alio conceptu, nimirum quia prave disponit. At liceat modo ab illis petere, hac magnitudo imminuta, prout prave disponit, producit ne quid reale a se distinctu in corpore, an nihil: si nihil produci doceant, ergo quantitas, prout est imminuta morbus erit, nam nil aliud addit. Non est, quod dicant primum, nam si iam monstratum nullo pacto id posse a quantitate procedere.

Dices quantitatem imminutam, prout prave disponit addere aliquid supra quantitatem, non tamen illud produci a quantitate, nam nullam agendi vim habet, sed ab eadem & causa, quae quantitatem imminuit, aut continuitatem ademit. Dic proinde, imminuta quantitas sub hoc conceptu formali quantitatis, non vt prave

Non enim fieri potest, vt docet natura dispositio

Nec resultare: nam ex soluta unitate, quae est negatio, non potest qualitas positua resultare, nec ex solutione, quia ex motu locali, aut modus tantu, aut nihil reale producit in mobili.

Præterea causa mali esset, non morbus.

Multo magis inanis est solutio eorum qui dicunt defectum quantitatis, prout male disponit esse morbum.

Id de morbis per contentum, vel ex aliorum sententia veru.

De ijs, qui per essentia, probat ratio.

Nam soluta unitas quantitasque deficiens nihil sunt, & tamē morbi.

Nec valet, quod quidam ad fugam dicunt non esse, aut unitatem, solutam, aut defectum magnitudinis morbum, sed dispositionem, quae sequitur.

Nam neque
ve sic aliquid
addit possi-
tium.

Quod con-
firmatur se-
cundo prin-
cipaliter in
morbo in in-
temperie, &
fitu mutato.

Quaestio: An
morbus in in-
temperie, &
fitu mutato,
sit morbus in
temperie, &
fitu mutato.

Est morbus
sanitatis pri-
uatio.

Quare impo-
tentia ad be-
ne operan-
dum.

Non ea que
est qualitas &
naturalis, sed
priuatio, eaq;
præter natu-
ram, vt patet
ex explica-
tione huius
vocis.

Quid secun-
dum naturam.

disponit, non ne est quid præter naturam?
Quid ergo erit? Non aliud certe, quam
morbus: at hæc priuatio est. Quare & mor-
bus priuatio erit. Confirmatur nam si ex
hypothesi tollatur calor, immutata alia-
rum qualitatû harmonia, ad huc actiones
mutabuntur, quemadmodum vbi os a sede
recedat sua, etiam si nulla fiat dispositio
nova, ledetur actio, eademque probe fiet
restitutio esse, quamquam nulla alia quali-
tas producat. Morbi ergo natura in
vna priuatione symmetriæ quatuor quali-
tatum, aut huius constitutionis partium
organicarum consistet: Nec id affirmare
verendum quia à priuatione ad habitum
non datur regressus, de ea enim priuatio-
ne est hoc verum, que habitum omnimò-
do ademit. Ceterum quia priuatio, habi-
tus est priuatio, cuius nam priuatio sit
morbus, declarandum.

**Cuius nam priuatio sit morbus, &
an præter naturam. Cap. IV.**

Vidimus, quod nam genus morbi, ag-
endum quo de eiusdem differentibus;
ita enim elicietur morbi definitio, & eius
consequenter natura dilucidabitur. Ergo
quando priuationem esse constat, exami-
nemus cuius nam est priuatio, nam hac
via consequemur propositum Sanitatis
priuationem esse, nulli dubium: hanc po-
tentiam secundum naturam ad bene ope-
randum. Physici esse autumant: Medici
qui per causam definiunt, & omnia ad actû
curandi dirigunt, proportionem quandam
qualitatis, & membrorum agerem. Qua-
re erit ex omnium sententia morbus, im-
potentia præter naturam ad bene operan-
dum, ex improportione qualitatum, aut
partium profecta. Quid sit impotentia
nomine intelligendum, ex dictis constat;
nam cum sit statutum, morbum nil posi-
tium includere, nulli dubium esse pos-
test, ne impotentia nomine, secundam
speciem qualitatis intelligamus, nam hæc
realis est entitas, & positua. Intellige-
mus itaque priuationem potentia. At
quoniam quid sit ly præter naturam, non
admodum constat, hoc declarandum, quod
fiet declarato quid sit secundum naturam,
nam rectum iudex sui, & obliqui. Scripsit
2. physic Philoſophus tex. 5. secundum natu-
ram autem sunt hæc, nempe quæ habent
naturam, nam de his erat loquutus, &
quacumq; his secundum se inſunt, vt igni fer-
ri sursum. At verò naturalia composita,
& passiones naturales (hæ enim secundum
se inſunt) hæc re conueniunt, quod à natu-
ra procedunt, & ab eadem intenduntur:
Quare erunt secundum naturam, effectus
quicumque per se ab ipsa profecti: cumque
Natura semper in illud intendat, vt proprium
tueatur subiectum cõseruetque, rectè dixit
Simpl. & Philop.

l. 2. phys. secundum naturam esse per fe-
ctiones quascumque subiecti, vt igni ferri
sursum graui delabi, discurrere homini:
ac demum cum per se, & de omni conuer-
tantur, naturaque ad vnum sit terminata,
intendet semper natura proprium subie-
ctum perficere, ni sit, quod ipsam distra-
hat, perturbetque. Vide 6. de plac. c. 1.
Præter naturam ergo erit, quod per se à
natura nequaquam procedit, non ipsam
perficit, non ab eadem intenditur, sed præ-
ter eius votum, mentemque irrepit. Hinc
4. de generat. anim. 3. femina quodam mo-
do monstrum vocatur discessu enim natu-
ra ex proprio genere, cõpitiq; degenerare,
cuius eam subdit cap. 6. rationem, quia
sunt femina natura sua debiliores, frigidio-
resque, & sexum femininum, quasi leſionem
naturalem, & detrimentum putandum est
Hæc si apud Philop. & Simp. Argent. le-
gisset, nequaquam Peripateticos esset re-
prehendere ausus, quod nihil de re ista
scripsissent; nec statuisset idem, præter na-
turam esse, quod aut materiam non ser-
uat, aut non habet formam, quæ sunt na-
tura: nam neque formam habet sanitas,
nec materiam, & tamen est secundum natu-
ram. Non autem asset 3. Galenum eam
ob causam dixisse lapidem vesicæ, ac renû
morbum esse toto genere præter naturam,
quia nec materiam habet, nec formam
animalis; enim vero, nec feces hanc ha-
bent, non bilis excrementitia, aut melan-
cholia, nec sunt propterea toto genere
præter naturam. Ita dictû crederem, quia
non lædit quantitate, qualitate prima,
aut secunda, sed suo genere, nã queuis spe-
cies lapidis, quauis quantitate qualitate,
est quid præter naturam, secus ac alia.
Nec demum in Aristotile hæc, & alia
desiderasset: nam explicato vno con-
trariorum, reliquum innotescit. Qua-
re colligere facile poterat, quid sit præter
naturam ex ijs, quæ dixerat de ijs, quæ se-
cundum naturam. Ceterum si id est præ-
ter naturam, quod mox dictum à nobis, cû
morbi omnes nos destruant, & ab exter-
nis causis inferantur, erunt morbi omnes
præter naturam; Nam quamquam caro
multa, & pinguedo à natura, ab eadem
caruncula, in virga vrinaria, caro adaucta
in vlceribus, lapis, mors, & vt Galen. scri-
psit 6. de loc. affect. 5. venenum, nam multi
hoc gignunt: non sunt tamen ab illa per
se, sed per accidens; equidem caro multa,
& pinguedo, à multo alimento potuque:
alimenti vitio venenum, vnde scripsit ibi-
dè Galen. si quis optimi habitus, & opti-
mis alimentis nutritus moriatur repetè:
porrecto mori veneno, non intus genito.
Eodè refertur est ortû lapilli, & si quid est
in nobis, quod illius generationi cõducit,
aut intemperies erit, aut mala formatio.
Sed quamquam morbi quicq; sint præ-
ter naturam, ita dicuntur quoniam repu-
gnant formæ: si materiam inspicias, nulla
al-

Quid præter
naturam.
Reprehendi-
tur Arg.

Quid præter
naturam.
Reprehendi-
tur Arg.

Quid præter
naturam.
Reprehendi-
tur Arg.

Difficultatis
decisio.

Obiectio.

Sol.

Quomodo
morbi omnes
sunt præter
naturam.

alterationem præter naturam dixeris; nõ
calorem in aqua inductum, non siccitatẽ
aeri impressam; ab his enim materia ad
nouam formam disponitur: at hoc eius
votum, huc adspirat, nempe vt aliam for-
mam, & aliam continuò suscipiat. Vnde
recte scriptum à multis est, differen-
tiam motus in naturalem, & vio-
lentum simpliciter, in locali dumtaxat
habere locum, nam quamquam mul-
tities lapis sursum proiciatur, non di-
sponitur propterea materia lapidis, vt
nouam formam suscipiat. Erunt ergo mor-
bi præter naturam, quæ dicitur forma,
siquidem in hoc illa contendit, vt ea qui-
bus præest, recte obeant proprias fun-
ctiones, nec quicquam est illi magis ad-
uersum, quam quod est otiosum.

Corollarium.

Hinc cum non quæuis forma eandem
numero harmoniam qualitatum expo-
scat, sed alia desideret aliam, est quædam
improportio vni morbus, quæ alteri erit,
quam maxime accommodata. Vide Gal-
lib. ar. med. cap. 82. Demum, quia & hæc
priuatio est multiplex, enucleandum ma-
gis, quæ nam sit morbus; sequenti tamen
cap. ne hoc nimis excrescat.

ob hanc
motu
non
ar. qv med

*Quæ priuatio præter naturam est
morbus. Cap. V.*

Priuationis
quinq; signi-
ficata.

Scripsit Arist. 5. met. 22. Priuationem
quatuor modis sumi, pro eius formæ
carentia, quam aliquis erat aptus habere,
quatenus entis rationem participat, qua
ratione planta cæca dicitur, quatenus vi-
su caret, quem poterat vt ens est habere,
non qua planta: pro negatione formæ,
quam quis habere poterat proprii gene-
ris ratione, quo fit vt talpa cæca dicitur,
quia quamquam vt talpa visum habere
non debeat, debetur tamen illi hæc po-
tentia, vt animal. Tertio modo subdit
priuationem sumi pro carentia formæ,
quam aliquis habere potest, non tamen
pro tali tempore; sic Catulus ante no-
num suæ natiuitatis diem cæcus dicitur.
Quarto docet priuationem sumi pro eius
formæ carentia, quam quis est aptus ha-
bere secundum propriam naturam, & ta-
li tempore: sic homo priuatus visu dicitur,
quia vt homo statim ac nascitur, est
visum aptus natus habere. Præter hæc
potest addi quintum significatum priua-
tionis, erit autem eius perfectionis ne-
gatio, quam habuerat, à causa præter na-
turam illata: vt si e. g. quis fiat vi morbi
immemor, qui paulo antea memoria va-
lebat multum. Harum priuationum pri-
ma, vt ibidem Arist. docet, est impropria
ad modum, minus secunda: minimè om-
nium impropria est tertia: propriissima,
& vera priuatio est quarto modo dicta, ac
quinto. Quando ergo dictum, morbum
esse priuationem præter naturam, quæ

nam priuatio est, primo, secundo, tertio
modo dicta, an alia? atque vt certa ab in-
certis seiungamus, noto primum, esse
apud omnes compertum, morbum non
esse priuationem primo secundo, aut ter-
tio modo dictam; Quis enim ægrotare
Sortem dicet, quia non omnẽ perfectio-
nem, quam vt ens poterat habere, vt est
animal, vt homo, statim est nactus? equidẽ
benè valentes infantes, nõ statim loquũ-
tur: nec benè discurrunt pueri, cum lo-
qui incipiunt, quamquam mente optimè
valeant. Est ergo dubitatio, sit ne morbus
priuatio eius perfectionis, quam erat
aptus habere Sortes e. g. vt homo pro
tali tempore: an contra est priuatio eius
perfectionis, quam Sortes, vt Sortes ha-
bebat; magna enim fuit de re hac apud
antiquos controuersia.

Quæ priuatio
est morbus
quarto, an
quinto modo
dicta.

Est celebris multorum sententia, mor-
bum esse priuationem quarto modo di-
ctam, vnde docent esse eius perfectionis
carentiam, quam Sortes vt homo, erat
aptus habere. Hanc defendunt commu-
niter Medici, suadentque, quia si secus di-
catur, nempe morbum esse eius perfe-
ctionis carentiam, quam antea Sortes ha-
buerat, nullus daretur morbus à genera-
tionis primordijs: vnde si quis claudus
nascetur, mancus, cæcus, gallicus, le-
profus, scabiosus, nullo idem morbo affi-
ceretur; nam quamquam esset priuatus
perfectione videndi, apprehendendi, am-
bulandi: quia tamen numquam illas obti-
nit, priuatus illis dici nequaquam pos-
set, vt Sortes; vnde nec morbo teneri,
cum sit morbus eius perfectionis priua-
tio, quam antea habuerat: at est hoc mul-
tas ob causas absurdum, nam vt mittatur
auctoritas Gal. qui vitia figuræ diuidit in
natiua, scilicet, quæ in vtero matris con-
trahuntur, & aduentitia, quæ post quam
prodiit in lucem emergunt, statuitque
vbique locorum, præsertim autem lib. de
diff. morb. cap. 8. sextum digitum, qui non
nisi à naturæ primordijs, morbum esse in
numero adaucto, sunt multæ rationes,
quæ id suadent, ac primum, quia cuius-
que inest habitus aliquis à natiuitate,
potest eidem inesse priuatio eiusdem,
nisi vitæ illa priuatio repugnet, vt si
potest quis nascens esse albus poterit
idem esse niger. ergo si potest Sortes
nasci sanus, poterit idem morbo affectus
in lucem prodire. Probatur idem secun-
do, quia omnis forma quocumque illa
tempore producat, eadem semper ha-
bet naturam, vt patet de albedine, quæ
eandem habet naturam, seu connascatur
Socrati, seu post adueniat: est enim sem-
per color disgregatiuus visus. Quare
quemadmodum, oculi manusuè defectus
Sorti post ortum adueniens, est omnium
consensu morbus, sic morbus idem fue-
rit si connascatur: Tertio sic affecti sensi-
bilem habent operationum læsionem,
Quare

Priuationem
quarto modo
dictam esse
puant ferè
omnes, alio-
quin nullus
esset morbus
à natiuitate.

quare verè morbo afficiuntur; nam vt infra monstrabimus, nō potest hic effectus aliunde procedere. Nec valet, quod quidam ad effugiendam vim huius rationis dicunt, nō omnem actionum læsionem morbi esse inditium effectumque, sed cōsuetarum dumtaxat; nam quamquam è mente Gal. videatur hoc dictum, quippe qui lib. art. med. c. 82. dixit, tunc quempiam morbo teneri, cum eousque progressa fuerit dispositio, vt à consuetis impeditur actionibus; si quis tamen rectè locum illum perpendat, vt Com. Mont. lib. 4. de morbis cap. 20. mox intelliget, docere ibi Gal. quo pacto possimus noscere, valeat nē, an ægrotet proiectus ætate homo; ac statuere tunc ægrotare, cum teneret sensibili dispositione præter naturam qua teneri noscemus, cum à consuetis fuerit actionibus impeditus, hoc est ab aliqua earum, quas vel obibat, vel erat aptus natus obire; alioquin si pes amputaretur futuri, nullo illo afficeretur morbo, cum nunquam currere esset consuetus: vnde idem affectus, qui cursori esset morbus, futuri non esset, & vt elegantissime Manar, non posset pupillus conquiri de hereditate deperdita, quam nunquam obtinuit, quamquam obtinere debuisset: essent demum cæcus à natiuitate, claudus, mancus sani, quādo nullo idem morbo afficiuntur: at numquam optabit quispiam, vt talis sibi sanitas contingat.

At verò si quis mente perpendat, nunquam necessarium esse, quo Plato febricitet, vt plus caloris concipiat, quam cuique hominum inest, sed plusquam habebat ipsemet Plato, nam non sunt, cuique eadem affectiones communes, sed calor e. g. qui bilioso, & iuueni est naturalis, sensus aut pituitoso est intemperies: fateatur necesse est, non esse morbum perfectionis carentiam, quæ Socrati, vt homo debebatur, sed eius quam fortes habuerat. Confirmatur, quia morbus consuetas actiones offendit I. art. medic. 82. at verò non æquè tacilè fortes, & imbecilles læduntur, sed illi noxam omnem contemnunt, hi à quavis, vel leuissima causa prosternuntur. Quare erit morbus priuatio dispositionis individualis, & propriæ, nō communis. Confirmatur, nam Aristot. 7. phys. 17. scripsit sanitate esse quamdam commensurationem, non solum eorum, quæ sunt intra, sed qualis à continente, hoc est à corpore desideratur, vt bene aduertit aduersus Auer. D. Thom.

Quod aduersarij censent absurdum, hoc placitum, quia si admittatur, nullus dabitur morbus à generationis primordijs, libens, libensque admitto cum Turis. I. art. med. 15. 16. & Vall. eodem lib. p. 121. quidquid Gent. clamer eodem libro q. 28. Et cur dubitem id affirmare? an quia Galen. diuisit figuræ vitia in natiua, & aduentitia? fateor. Quid proinde? nihil cer-

tè, quod è se sit Aduersariorum, siquidem non dicit Gal. vitari figuram, dum animal in vtero formatur, sed postquam est formatum, posse morbos in vtero contrahere docet; ita enim scribit eius interpretes, & hæc quidem figurarum vitia aduentitia existunt, natiua verò, cum protinus in vtero matris formatio deprauatur: cuius dicti eam ratione reddit; quia oportet pulmonis, cordis, & aliorum omnium figuram conseruari. Ergo si idcirco sunt vitia, quia oportet figuram conseruari, clarè innuit esse illam figuram inditam, & eodem modo seruandam. Quod si lib. de causis morb. 7. dicat. *Causa ob quam figura naturalis mutatur prima quidem est formatio conceptus, in ipso adhuc vtero matris vitata ob materia multitudinem*, aduerte non loqui Gal. de causis morbose figuræ, sed vitiatæ: differunt autem hæc multum, nam vitata figura vocatur, quæcumque humanæ speciei non congruit, morbosa, quæ est præter naturam indiuidualem; vnde iuvat credere, vbi Galen. sextum digitum vocauit morbum in numero aucto, Medicorum more loquutum qui cum sint artifices sensati, illud morbum appellant, quod est abigendum, quouè amoto, actiones probè exercetur, subtili harum rerum perscrutatione contempta, tamquam logica, & quæ nullius sit frugis, vt commoda instituatur curatio: enim verò quid refert Medico probè curaturo, vitium ne appellet sextum digitum, morbum, an causam morbi? nihil profecto nihil? semper enim id faciendum illi erit, præcindere nempe digitum abundantem; vnde haud mirari debemus, si aliter de hac re videatur Galen. quandoque sentire; nam cum quādoque habitu Philosophi indutus de re hac disputarit, quandoque vt Medicus, qui quæstiones, quæ aut parum, aut nihil curationi sunt vtilis flocci faciunt, modo morbum docet esse dispositionem, mox dicit sextum digitum, lapidemque esse morbum in numero, cum tamen sextus digitus non sit dispositio, sed proxima causa dispositionis, vt latè Argent. lib. de morb. generib. cap. 2. Nec Turis. ratio, & oratio suadet aliud, imò quo argumento, ipse putat monstrare sextum digitum, & vesicæ lapidem morbum esse, non esse morbum probatur, siquidem lapis in vesica contentus, non lædit actiones quæ lapis, & est quid numero vnum superuacaneum, sed quæ impedit cavitatem, malamque infert dispositionem; & è mea sententia improprietatem: nec sextus digitus lædit apprehensionem (si tamen lædit) prout quid numero vnum, & substantia, sed quæ ex sexto digito, inducitur simmetriæ priuatio. Mitto quod Gal. ibidem vocat leucem, lepram, & vitiliginem morbos in numero, qui affectus tantum abest, vt id esse possint, vt minus terra à cælo videatur distare.

An

Satisfit aduersariorum rationibus.

Quomodo Gal. sextum digitum morbum vocat.

Reijcitur, & contraria probatur.

Nullus est morbus à generationis primordijs.

An recedemus ob rationes Gent. At nulla cogit id facere, nam ubi primæ cūcta concedantur, id tantum probabit, si potest animal aliquod nasci sanum, posse idem nasci priuatum illo habitu: ut tamē priuatio illa sit morbus, nequaquam adducto argumento conficitur, cum non omnis defectus sit morbus, sed perfectionis prius habitæ. Multo minus probat secunda ratio eiusdem; esto enim defectus oculi adueniens, & connatus sint idem formaliter, cōnotatiuè tamen sunt diuersi, nam prior ille, est priuatio perfectionis habitæ, posterior perfectionis, quæ poterat haberi. Quare morbus dici non potest. Nec sentiendum aliter, quia actio visus abolita est symptoma, hoc nō nisi à morbo. quare à morbo cecitas; nam non omnis actio abolita est symptoma, sed consueta, sed habitæ: unde, quia sutor erat consueta moueri, morbo idem tenebitur, si pedes illi amputentur. Quare non est cur verbo Manar. nos premat, & irrideat dicens. Non ergo potest conqueri pupillus de hæreditate deperdita, quam numquam habuit; nam quamquam nos rideat, non propterea ridemur, enim verò haud nos negamus priuatum esse visu cæcum natum, morbo teneri negamus, quia non omnis priuatio est morbus, sed carentia habitæ perfectionis.

Quid ergo? erit ne sanum dictum corpus minime verò: vitiosam habere naturā dicit Valtes. rem magis dilucidat Turris. & neutrum esse dicit secundi significati, nam ut Gal. tex. 8. r. art. med. *Iuxta*, inquit, *secundum significatam, neutrum erit corpus, quod ab ipso natura ortu contrarium simul est. particeps dispositionum, aut scilicet in una parte, aut duabus differenti- bus: una quidem se secundum alteram oppo- sitionem effectiuarum qualitatum bonam habuerit temperiem, vel etiam secundum utramque, sed in formatione, vel numero partium, vel sui delinquat.* Quare ubi tollantur hæc vitia, haud curatur corpus, sed ad frugem meliorem reducitur: actusque Medici illa emōdantis, reductio erit, non curatio, nam dispositio illa non est morbosa, in sanitatis latitudine adhuc continetur, Unde, quæ docta fuit Plusquam Comm. opinio, & ferè communis, corpus simpliciter insalubre, quod ratio- ne differt ab hoc neutro, est ut nunc sa- num. Hinc patet ad aliam difficultatem: at quoniam sunt multa in initio propo- sita, quæ morbum positium quid esse sua- dent, erit propterea illis satisfaciendum. Videndum itaque.

Sit ne morbus dispositio permanens, curetur, ladaq; per se actio- nes. Cap. VI.

Negat Argent. x. lib. de morb. gen. morbum esse dispositionem, contenditque aduersus Gal. non esse in morbi definitione admittendam, futili sanè ratione, nempe quia est vox ambigua; & quoniam hæctica, marasmusque non sunt dispositiones, & tamen sunt morbi; nam quamquam nomē dispositionis commune sit, & causæ, & symptomati, ita tamen per illas particulas est contractum, ut nō nisi morbo conueniatis; nam per ly ledens per se sensibilibus actiones, & primo, differt à causa, & symptomate. Quamobrem ut nullus iure hæc hominis definitionem reprehendet, homo est animal rationale, quia quamquam animal sit cōmune equo, & leoni, per rationalitatem contractum, supponit pro homine tantum; sic non debet reprehendi Galen. quod dispositionem, quæ est communis pluribus, pro morbi genere assumpserit. Et quando id euites, quando ea est generis natura, ut de pluribus differentiibus specie prædictus? De alio mox dicemus.

Sed si dispositionē esse ponimus, quomodo qualitatem negamus esse? An dicemus, aliter dispositionis nomen usurpasse Galen. aliter Aristot. Possem, nam ita Carb. x. de differ. feb. Fernel. 7. path. Argent. Jac. de partibus 2. l. d. r. c. 2. Fuch. 3. instit. c. r. Sed ne difficultatem subterfugere videar, satisfaciam aliter huc rationi: ac primum, ut rem fatear ingenue, non video cur tantopere urgeant locum hunc Aduersarij, nam dispositio, non minus qualitas esse ponitur ab Arist. quam relatio, quod ut ita esse intelligatur, cepto ex 5. met. cap. 19. quod dispositio est ordo habentis partes, id quod potest bifariam intelligi: vno modo ut sit ipsa relatio ordinis, qui est inter partes: alio modo ut sit forma, consurgens ex partium collocatione, quæ adhuc potest esse triplex, secundum locum, & est dispositio resultans ex partium locatione: secundum formam, spectatque ad dispositiones corporis in forma, & figura; secundum virtutem, & est facultatum, seu corporis constitutio, ex qua resultat dispositio, ut possint bene operari. Dispositio sumpta primo modo est relatio; secunda est qualitas, quamquam non ad eandem speciem qualitatis pertineat. Vide Suarez disp. 42. sect. 5. nu. 5. & Alexand. Non video ergo cur sibi persuaserint aduersarij, morbum esse qualitatem, cum nondum monstrauerint, dispositionem hic sumi pro qualitate resultante, non pro relatione ipsius ordinis; præsertim cum Gal. cap. 2. lib. de diff. morb. hæc scribat, post-

Negat Argēt.

Nos putamus

Nec dispositio- nis vocem aliter ac Ar. accipimus.

postquam morbum constitutionem esse dixerat: *liquet autem, quod si etiam dispositionem præter naturam esse dixeris, eum eo quod nomine fueris usus antiquo, idem quoque significabis.* at verò constitutio est relatio. Quare, & dispositio: sed constitutio sana est proportio illa qualitatum, aut partium. Quare morbus fuerit improprio: quare nihil. Hinc patet, quomodo sit hætica morbus, quamquam sit qualitas radicata, & fixa. nempe morbus formaliter est dispositio prava, hoc est mala relatio ordinis, cui extrinsecum est à fixis qualitativibus pendere, malam proportionem habentibus; aut ab iisdem nondum radicatis.

Quomodo hætica est morbus, cum sit in habitu.

Quomodo morbus est quid permanentis.

Quomodo idem sit permanens quid, & curetur, intelliges facile, si mæmneris, morbum posse considerari bifariam, materialiter, atque hoc modo est quid permanentis, & curatur; aut formaliter, & hoc modo nullam habet permanentiam. Nimirum fundamentum morbi, est quid permanentis, non quod sit diuturnum, nam in hoc sensu est reprehensus Olymp. 1. met. à Galen. sed qui non habet suum esse in fieri, quemadmodum pathos. Materiale item morbi est, quod Medico curandum proponitur, quod ita esse facile quisque intelliget ex ijs, quæ scripsimus lib. 14. huius operis cap. 2. Quamquam nec si formale morbi curari debere contendas. est cur priuationem esse neges; nam curatio ex aduersariis morbi non tantum sit contrariis per se motu ad motis, sed ijs otium, quæ per accidens illi sunt aduersa. Aduertantur autem per accidens, quæ eunque tollendo aliud, morbum adiungunt; quæ ratione docet morbum in mala compositione curari. at huiusmodi contraria per accidens, adhuc potest habere. Quare, & curari.

Legatne morbus actiones.

At nō potest hæc ledere actiones, quia nullam agendi vim habet: Possem huic rationi breuiter satisfacere, at quoniam id discutere; conducit non parū ad morbi naturam declarandam; hanc propter causam examinabo breuiter duo puncta. Primum erit, num morbus actiones sensibiliter ledat, secundum num conueniat hoc symptomati; an idem efficiendi vim habeat morbifica causa lib. 3. disquiretur: at quoniā neutra difficultas emolari potest, ni primum constet, quid sit sensibilis læsio operationum, id præmitteremus. Est sensibilis læsio functionum, vitiata eum in modum operatio, vt facile sensu, seu Medici, seu ægotantis, per se, aut ex consequentibus nosci possit, defecisse à naturali, quæ proximè exercebatur ab homine. Dicimus esse eam, quæ facile noscitur, nam quæ vitia, ita exigua sunt, vt vel lateant sensum, vel difficulter noscantur, nulli dubium; à morbo non proficisci, quando in sanis corporibus reperiuntur. Diximus eam nosci debere, vel sensu

Quid sensibilis læsio operationum.

ægotantis, vel Medici, nam æger salsum sentit saporem, & amarum, auris sibilum, & infestates dolores: Medicus hominem syncope fuisse correptum, apoplexia, epilepsia. Diximus per se, aut consequentibus, nam vitiata nutritio, ex excretis, aut fædato colore dignoscitur, per se nunquam. Tandem, & illud necessarium esse diximus, vt scilicet euidenter deficiat ab ea, quæ proximè exercebatur, dum belle valebat, nam actiones senis multum defecere ab ijs, quas obibat iuuenis, nec tamen est senectus propterea morbus. Si quis ergo elapso mense memoria multum valebat, mox immemor fiat, aut euidenter pariatur memoria detrimētum, peto an sensibilis ista actionum læsio sit à morbo?

Negantem partem suadent rationes multæ. prima est proposita, quia nō agit: Secundo, quia scribit Galen. 1. de loc. affect. 2. dari morbum adeo exiguum, vt neque à nobis cognosci, nec laborantium sensu vilo percipi possit, & Auic. 2. 1. doct. 3. c. 2. pertractans de signis distinguentibus morbos per consensum à proprijs, *dicemus*; inquit, *quod oportet considerare, quæ prius accidit, & autumabimus, quod ipsa est principalis, & altera est ei associata, est tamen dum ex hoc prouenit error, & hæc est, quoniam fortasse agritudo principalis, non erit fortasse percepta à sensu, neque dolorosa in principio sui, sed postea sentietur ipsius impedimentum postquæ associata agritudo apparuerit.* Tertio, quia multi morbi latitant in nostro corpore, vt morbus gallicus; virus canis rabidi; tertiana, quartana.

Rationes pro parte, quæ negat.

Contraria sententia est communis, demonstravit illam Galen. lib. de diff. morb. 2. nam ex communi omnium consensu, tunc sanum quempiam esse arbitramur, cū recte actiones obire valeat: tunc ægrū; cū aut operari non potest, aut nō bene. Quare, aut erit sanitas operatio bona; aut constitutio secundum naturam, bonas edens operationes: morbus verò, aut operatio læsa, aut constitutio præter naturam, lædens operationes: sed non est sanitas operatio bona, quia dormientes sani sumus, nec tam bene, aut male operamur, sed constitutio præter naturam, operationes oblædens. Quare, &c. Præterea habet morbus pro materiali, aut qualitates improporionatas ipsi animæ agentis, aut structuræ inconcinnitatem, aut solutionem continui: At quouis horum affectuum inducto, non potest anima probè actiones obire. necessario itaque à morbo operationum oblæsiō.

Demōstratur contraria.

Quæ sunt pro dubitandi ratione posita, facile explicantur, nam dici potest ad primum, duo esse in actione læsa, actionem ipsam realem, & positiuam, & vitium actioni coniunctum: illa fit semper ab anima (nam quamquam Galen. dixerit palpi-

Et satis hæ rationibus pro contraria sententia.

tatio-

cidiam, nam vt aphor. 12. *quæ relinquuntur in morbis, facere recidiam consueverunt; at hoc est absurdum. Quare aliter sentiendum*

Respondeo, neque esse à sententia proposita recedendum, neque consequens esse admittendum; nam quo fiat recidiam, semper necessaria est externa aliqua causa, occasionem solet vulgus appellare, vt effectus in lucem emergat, in cuius generationem, continuo relicta dispositio incumbit: vnde quia incerto illa tempore sese offert, propterea fit, vt recidiam non accidat certa quadam die, contra verò, vt redeat paroxysmus, tertianæ exempli gratia, aut quartanæ, nulla externa causa est opus, sed satis est internæ dispositionis malitia, ac propterea fit, vt tertiana, & quartana certa die repetant; quia ab interna partium dispositione tantummodo pendent, quæ cuncta certo tempore gignit, non recidiam. Cur verò ad recidiam faciendam externa causa sit opus: non sit eadem necessaria ad reditum paroxysmi, inde fit, quia in febre intermittente multus est cinis, qui superest, magna in parte malitia, vnde suis nixa viribus, breui tempore pderit quicquid ad reditum nouæ febris requiritur congregare; exigua est, quæ relinquatur victo morbo, & eundem postea regignit: vnde quia exiguos morbos solet natura vincere, solet quandoq; natura relictam dispositionem corrigere, humorum reliquias expurgare, & recidiam inhibere. Ex quo factum est, vt non dixerit Hippocrates, quæ relinquuntur in morbis recidiam faciunt necessariò, sed recidiam facere consueverunt. Cæterum exigua causa morbosa, quæcunque sit illa, siue humor seu cinis, seu prava dispositio in parte relicta, ni ab externa causa foueatur, non poterit naturæ resistantiam vincere, quæ resurgens à morbo, facta erat quoquo pacto robustior. Quare semper externæ causæ auxilium ad recidiam necessarium erit: non exposcit eandem reuersura periodus.

Possit nè symptoma ledere actiones.

Cap. VII.

Quod spectat ad secundam difficultatem, est primo circa titulum aduertendum, non verti in controuersiam, possit nè in vniuersum, vnum symptoma ab alio procedere; nam cum factus e.g. color Ictericorum, à bili fiat, ad cutim effusa, & ibidem retenta, bilis autem effusio sit symptoma in excretis, nulli dubium est, quin possit vnum symptoma in excretis, ab alio procedere, nam huc medici respicientes, cum symptoma in excretis, tum in qualitate mutata, symptoma secundarium nuncuparunt; nempe

quæ viderant, numquam illa fieri posse, quin læso alicuius actionis præcedat. Difficultas itaque est, an possit symptoma in læsa actione, ab alio symptomate provenire, ita vt læso actionum, non sit accidens morbo proprio, & familiare, sed commune aliis.

Affirmant multi, nam viciata coctio vetriculi lædit sanguificationem, hæc nutritionem: dolor lateris, difficultatem facit spirandi, vitiosus oculi color, visionem perturbat, aurium tinnitus auditionem impedit, fetor narium deprauat vim odorandi, linguæ amator gustatum, immodicaque spirituum dissipatio, omnes actiones imminuit, corrumpitque. Nec Galenus discrepare videtur, nã lib. de differ. sympt. cap. 4. *diligenter inquit, animaduer-
tas velim, quod sæpe numero symptomatum alterum, ad alterum sequitur, nam ad imbecillum complexum fluctuationes, interim infestationes sequuntur, & paulò post, ac fortasse non absque fuerit omnia, quæ ad nutritionis functionem pertinent, symptomata prosequi, nempe ea quæ ventri, & reliquis partibus sunt communia; ita enim facilis erit. Lectori sermo, & clarius explicabitur, quod nuper dicebamus, symptoma symptomatis esse causam: & cap. 1. eiusdem libri, exemplo calculorum docet in plurium symptomatum serie, primum symptoma per se producere secundum, per accidens tertium: secundum per se tertium, per accidens quartum.*

Cæterum, quia videbant hinc sequi absurdum magnum, confundi nempe morbū cum symptomate; nam, & hoc pariter esset dispositio præter naturam actiones sensibiliter lædens, subdunt, vt nodum hunc soluant, non esse symptoma verè dispositionem; nam hæc dicit permanentiam, quam in symptomate fingere nullus potest. Addūt iidem secundo, quod & si læsa actio aliam vitiatam producat, non tamen id efficere, quemadmodum morbus, siquidem morbus per se lædit: facit hoc per accidens symptoma. Rem ita se habere, monstrant auctoritate Galeni, nam ponens cap. 1. lib. de differ. symp. discrimen inter morbum, & symptoma *duo hæc inquit, quo morbus fit exiguntur, vt in genere, sit affectus, & actionem lædat quorum neutrum symptomati necessario inest.* Monstrari idem potest ratione, nam per se, & de omni conuertuntur, nunc verò neque omne symptoma habet permanentiam, nec quodcumque actionem oblædit. Ita Comes Montani lib. 3. de morb. cap. 7. & primo eiusdem cap. 25. Qui duas ob causas mihi displicet, hæc propterea censeseo esse reiciendum. Primum, quia nodū propositum nequaquam dissoluit; nam, quidquid sit de aliis symptomatis, certū est flauum oculorum colorem, & alia symptomata multa in mutata qualitate, & per-

Mont. op.

Reijcitur.

perma esse habere, & semper actione offendere; secundum eius sententiam. Quare obstruere huic symptomati salte distans morbi. Quare erit morbi; quod ipse negat aperte.

Difficet secundo idē, quia male ege- rit, actione ab alio vitiari quā a morbo, ut potest a symptomate; nā si q̄ symptoma ef- fet potis hoc facere, vel esset symptoma in obli- ta actione, vel in excretis, retentisq; aut qualitate mutata. At de nullo sym- ptomate affirmari id potest. Quare a nul- lo symptomate actio laedi potest.

Non posse vitiatam actionem, autam vi- tiatam producere, manifestum; nam vel actio vitiata, est immanens, vel transiens: immanens nihil extra se produceret; quamobrem cum sit dolor sensatio tūstis, non potest modo aliquo laesam respira- tionē producere, quod accidere in pleu- re si falso quidam putarunt: nec si a dolo- re eam fieri admittamus, probabunt pro- pterea vnam actionem vitiatā, aliud sym- ptoma in actione vitiata producere: non enim mutata illa respiratio, ratione dolo- ris est symptoma, sed ex electione profe- cta ne scilicet augeatur dolor. Si fuerit actio transiens, hęc habebit pro termino, aut qualitatem, ut alteratio, aut quantita- tem, ut accretio, aut substantiam, ut gene- ratio, aut vbi, ut motus localis. Numquā itaque vitiata aliqua functio, aliam viti- sam producit. Confirmatur secūdo quia dato opposito, vnus motus, aliterius effect terminus, quod reiecit Aristoteles 5. phys. 10. Quod si laesa chylicatione ma- le sanguificet Epar: aut male suo funge- tur munere, ipsius substantia labefacta, aut hac bene se habente: si primum, iam mala sanguificatio, Eparis morbo fiet, nō a chylicatione vitiata: quod si recte il- lud valeat, non erit symptoma sanguifi- catio laesa, sed naturalis quadam impote- tia; nam que madmodum stomachus non teneretur, quodcūque alimentū concoque- re, sed proportionatum, sed optimi succi: sic neque Epar, ex quouis chylo sanguine progignere: & veluti ventriculus vbi vi- tio obiecti, non bene coquit, vitiata illa coctio, non est symptoma: sic nec sym- ptoma fuerit, mala sanguificatio, vitio chylicationis profecta. Insuper, vbi ali- mentum vitio ventriculi corruptum, ab eodem, tanquam inutile reieciatur, ex- cretio illa non est symptoma, sed natura- lis actio, & a natura, recte operante pro animalis salute peracta. Numquam itaque laesa actio, aliam oblaedere poterit.

Eadem ratione monstratur, non posse laesam excretionem, vel retentionem, actionem offendere; nam motus localis excretio est, qui ad vbi terminatur, non ad aliam actionem. Neque est aliter opi- nandum, quia ab excretionē bilio si succi, retentionē sacum, vrina, lapilli, aut cu- liscumq; vel excreta, grauiſſimi solent ex-

cretari dolores; non enim illi sunt, vel a retentione, vel excretionē, sed a materia, infectante intemperiem, aut vniuersam dis- soluentē. Itaque non est, vel excretio, vel retentio causa doloris proxima, sed vel intemperies, vel continua solutio.

At dices spirituum magna dissolutio, actiones immanuit, deprauatq; quāquā nullo morbo corpus teneatur, ut parum obsecramus, in ijs, qui ad prauo morbo prauo surrexere: videre enim est, vsque ad eodē male omnes actiones exercere, vt non dūm videantur a morbo vindicati. At verō est dissolutio spirituum sympto- ma in excretis: Quare est aliquid sym- ptoma, quod sensibilibiter potest, citra ali- quem morbum actiones oblaedere.

Valuit tantum hęc difficultas apud Thalesum Florentinum, vt illi manus dederit. Quocirca autumamus Com. 63. 4. lib. phor. posse dari actionem, sensibili- ter laesam, citra morbum: quod nullo pacto admittendum; Quibus enim indicijs, cognoscamus aegrotantia corpora, si vi- tiata actiones sensibilibiter, citra morbum, quandoque, esse possunt? aut quomodo Galenum excusabimus, qui lib. anat. med. 6. descripsit, a ratione aegrotantia corpo- ra a sanis differre, quia, hęc inculpatas eduntur Chylos, prauas illa, que aegrotant. Aliter itaque est difficultas, proposita dissolubenda. Proinde dicerem, vel disso- luto spirituum esse multos, vel paucos: si exiguum factum fuerit illorum dispen- dium, parum erunt actiones oblaese: exi- gua autem laesio actionum, adhuc in sano corpore reperitur, praesertim verō in neutro conualescentia, vt idem Galenus prodidit, citato cap. 8. artis med. Quod si magna fuerit facta eorundem consum- ptio, non poterit hoc esse citra morbum, in cauitate imminuta: ab hac autem laesio actionum, sensibilibiter, atque euidenter. Vnde, & si corpus, illud dicatur conualescens, respectu febris, aut alterius morbi, a quo fuit vindicatum, dici idem potest egrum, quia alio morbo in cauitate imminuta, est correptum. Denum, quod nec sympto- ma in mutata qualitate, id posse facere, es- ni fallor ratione euidenter conficitur, quia hęc symptomata, adhuc morbo ama- to in subiecto persuerant, vt dicemus lib. 3. cap. 2. & est communis omnium medicorum consensus; sunt enim quali- tates factae, & permanentes. Quare non pendunt a morbo in conseruari: Vnde omnes, fatentur, vitiatum colorem, at- tenuationem, viriumque imbecillitatem, si- gna esse commemoratiua praeteriti mor- bi, ne dūm dignostica: nec quisquam est, qui si occurrat homini sic affecto, non statim eum roget, an aegrotauerit, quid illi, & quo morbo. Quod si possunt mutare hęc, qualitates in subiecto, conseruari ci- tra morbum, atque euidenter possunt sensi- bilitur

biliter se de re actiones, admittenda erunt corpora, quorum functiones sint sensibilibiter laesae, citra morbum aliquem. Vnde non erit laesa sensibilibiter actio, familiare & proprium morbi accidens, nec consequenter certum eiusdem indicium, quod absurdum. Quare ne in illud incurramus, negandum est, posse actiones vitari, & symptomaticam mutata qualitate. At vitatus inquit color oculi, visionem perturbat, depravat gustatus iudicium, &c. hinc ostenditur, quod non est laesio sensibilibiter, sed tantummodo laesio sensibilibiter, quod non est laesio sensibilibiter, sed tantummodo laesio sensibilibiter.

cium, bilis lingua affasa, tinnitus aurium auditionem impedit. Quid proinde perit ne color ille morbus oculi, linguae, sapor amarus? Haud quidem: symptoma itaque. Quare, &c. De hac difficultate late egimus lib. 5. huius operis cap. 5. circa fine: vide proinde locum illum; nam si eadem ubique inculcentur, scribemus multa, at pauca docebimus. Ceterum, quia hac disputatio ad calcem est deducta, propterea de causis aggredior dicere, hinc ostenditur, quod non est laesio sensibilibiter, sed tantummodo laesio sensibilibiter.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Secundus

DE CAUSIS MORBI.

Discendorum occasio, & utilitas. Cap. I.

Quamquam magna pars medicorum, qui morbos affectus curandos suscipere, in morbos tantum oculos dirigerunt, nec quibus de causis fiant, curant, dignoscere, satis esse putantes id scire, sit ne morbus adstrictus, an laxus: nihilominus qui hanc artem exactius excoluere, nec morbos dignosci posse, nec curari aut malunt, ni exploratam antea habeatur, unde si ducant originem. Quia obrem, ut Physici, qui rerum omnium contemplationi dant operam, tunc se scire arbitrantur, cum causam cognoverint; haud secus medici, nec seiri, nec peli posse morbos affirmant, quorum ortus ignorent. Et iure; Quia enim ratione morbum adimes ni eius causam abscondas? Ut cognoscas? si te lateant illius exordia? Profecto, ut remerarium est, manentibus adhuc causis, eos demoliri, sic stultus qui morbum prostratur cognoscere, cuius ignorat initia. Sunt proinde morborum cause indagandae, quod cum fieri nequeat, ni primo, quid illa sit innotescat, hinc habebit propterea suam hac tractatio exordium.

Et quo remoto quiescit affectus: sic lib. de sympt. diff. id quod ex sui natura, si quod sit aliquam praebet generationis partem. causa ipsius dicitur; quarum altera cum non satis conveniat cum altera, dedit occasionem Argent. ut ipsum inconstantiz notaret reprehendit secundo, quod ubique imminutus; nam prima non comprehendit causas procatarracticas, non enim ipsis possit, morbus ponitur, ablatiue amonetur: secunda non complectitur causas per accidens: non causas, sine quibus non, nec quae productum adaugent, conservantque. Proinde sic causam defini lib. de causis morborum cap. 6. est. causa quicquid, ad morbi productionem, quoquomodo aliquid confert; quo quomodo inquit, ut causam, quamcumque complectantur, & per se, & per accidens, quas exclusit Galen. particula illa suapte natura, confert ait, non dat esse, ne causas sine quibus non, hac ratione excluderet. Qui dignior ut reprehendatur duas ob causas, primu quia causam cum principio confundit, quod quamquam a Philosophis factum, quandoque, non me lateat, unde diffinire causam quandoque illud omne, ad quod aliquid sequitur, qua ratione effectus, causa dicitur, quia ex ipso causa cognicio comparatur; dixerit alias, causa est per quam aliquid contingit: dixit Arist. text. 68. 2. phys. causa est, id quod reddimus, cum propter quid res quaeque ita se habeat, inquitur: ubi tamen causam praese lumpserunt, & exacte de re hac disputarunt, distinctu esse principium a causa dixere, causamque, in hunc modum definiunt, causa est, quae per se influit in effectum, hinc in effectum, Principium, omne id, ex quo aliquid fit: ut, quae

Quid morbi causa, et quotuplex.

Cap. II.

Quid sit causa, nullibi docuit ex professo Arist. quamquam multis in locis disputarit de illis; fecit id Galen. 1. de loci affect. 2. & lib. de diff. sympt. 1. Ibi sic causam diffinit, id quo tangente afficimur,

Quid causa secundum Argent.

Quid causa secundum Galen.

aut cognoscitur, vel incipit, vt 5. met. cap. 1. Vnde locus e quo quisq; proficiscitur, est principium viae, non causa: priuatio, generationis principium, non causa, et punctum principium lineæ, non lineæ causa. Vide Suarez tom. 1. met. disp. 12. sect. 1. & 2. Font. lib. 1. met. cap. 3. quæst. 1. sec. 3. Conimb. phys. c. 5. quæst. 1. ar. 1. & alios. Ergo si causam largè sumamus, definiendâ illa cum Argent. est, & alijs multis: at si strictè eandem accipimus, cum Galen. dicendum est id quod sapientè natura, ei quod sit, aliquam priores generationis partem: aut presit cum Philosophis. Est causa principium, quod per se insluit in effectum; nam quæ ad ducit aduersus ipsam Argent, quis non contemnat? enim verò quisque & libens fatetur, indignas esse nomine causæ; causas per accidens, & sine quibus non: nam si nihil hæ faciūt, causant nihil, sunt tantum conditiones, vt aliæ agant. Quomodo causæ dicentur? & certè mirari licet nō animaduersa hæc esse ab Argent. cum Gal. (vt mittam Philosophos (ad eò clarè de re hæc sit loquutus lib. de diff. sympt. c. 1. habet enim ibi, multa esse causarum genera, videlicet materia, vtilitas, scopus, & instrumentum, & vnde motus initium, quod probat quia singula horum: ei quod sit perfectionis aliquid conferunt. Cæterum quia præuiderat futurum quandoque Argent, qui illi obijceret, causas siue quibus non causas esse, cum tamen nihil conferant, subdit quæ vero nihil conferunt, sed tamen ab ipa, que conferunt seiangi non possunt hæ eius sine quo non rationem obtinent: ac si dicere vellet, non sunt veræ causæ. *Augentes, & conseruantes cause, ratione à generantibus differunt, vnde accretionem aggenerationem esse putant Philosophi. Medici ad effectrices causas, conseruantes reducunt, vt latè Turis. 3. art. med. tex. 1. Vega ibidem, & alij expositores; neque enim aliud est conseruare, quam rem continuata quadam serie producere, vt exemplis accomodatis lib. ad Thrasib. 20. declarauit Galen. & 1. ar. med. c. 85. Quo circa superflue Auic. in causa definitione dixit, est causa, id ex quo prouenit inuenio alicuius dispositionis in corpore humano, aut eius fixationis, nisi ad maiorem intelligentiam id factum dicas. *Sed si hæc causæ natura: quomodo Galen. aliter ipsam in lib. de loc. affect. definiuit? Notandus hic secundo Argent, qui aut fista, aut leui causa motus, Gal. inconstantiæ notauit. Quæ enim inconstantiæ est, aliter causam coniunctam definire, alio modo causam in vniuersum? An inconstans Philosophus, qui secus animal, secus diuisit hominem? At verò lib. de diff. sympt. causam in vniuersum definit. lib. de loc. affect. vel causam in actu, vt placuit Saluo Sch. 3. art. med. tex. 1. vel causam coniunctam, quod arrisit alijs, nec**

displicet mihi. Quare nulla in Galen. aut inconstantiæ est, aut contradictio. Obijcies cum Valles. Illa exempla, quæ affert, eo loci Galen. nequaquam conueniunt coniunctæ causæ; esto enim remoueatur culter, aut ignis, non remouetur propterea vulnus ab ipsis inductum. Non ergo definit coniunctam causam. An dicemus cum Argent. definitionem esse bonam, exempla inepta? vel dicam cum alijs, in sectione facta à gladio, & parte ab igne combusta, duos esse morbos, in numero alterum, atque hunc, causam continetem habere, gladium nempe, & ignem, carere illa intemperiem & solutionem continui? Minime verò. Quid enim me impellet, vt vel hæc fingam, vel crimen Galen. appingam, quod non accommodatè exemplificet? enim verò non dicit Galen. ignem esse causam coniunctam calidæ intemperiei, sed vltulationis: nec affirmat cultrum esse causam continetem vulneris, sed sectionis: habent autem hæc omnia causam continetem, nam postò cultro, sectio ponitur, ablato aufertur: ad motoq; igne, est vltulatio, aufertur remouero. Ergo, & exactè, quid causa sit disindit, & diffinitam, causam, & ipsi exemplis declarauit. *Huius genera, quamquam quatuor esse, sit phyceum dogma, quos tamen morbos habere, debum admittunt efficiendæ omnes; quid quid enim sit, ab alio fieri est certissimum. Materiam, & formam agnoscunt in morbis, omnes, qui morbos substantiam esse putant, negant qui accidens esse autumant, quorum sententiam, quia nos supra probauimus, nec materiam ex qua morbos habere affirmamus, neq; physicam formam. Ex dictis item constat, non habere eundem finalem causam, quâdo quidem morbus est præter naturam. Nec me turbat, quod vrunt, secundo, potest faciunt Chyrurgi, vtuntur densantibus in cataracta imperfecta, febrem denique leuem cum grauiori Physicæ committunt, vt doctum fuit consilium Cels. lib. 1. cap. 9. nam non tam hæc faciunt, vt morbos arcessant, quam quia sunt præcedentium morborum remedia. *Vt mittam, quod heque hæc indiscriminatim procurant industrii medicis: Cur enim febrem ad nocet, si in eius expugnatione paulo postea es laboraturus? Cur incrassantibus in imperfecta cataracta vteris, quando periculum est, ne coram visu, optici postea nervi obturætur? quâdo insuper non omnis successio potest reuereponi? Quod si Cels. hæc laudat, laudant alij multi, se iso hæc probari, cum desperata est salus, aliunde, neque alimur adonis via se offert. Non est autem aliena temeritas, vbi ars non sufficit, vt rectè Valles. si contrbu. 10. Non habent ergo morbi finalis causam, habent efficiendam, & materiam in qua. Quare de his agendum**

Satisfit. Argent.

Morbi que nam causæ.

Obiectio.

Reprehendit. Auic.

Sol.

Explicatur Galen. & a contradictione vindicatur.

Quod

Quod morbi subiectum.

Cap. III.

A Nimatum corpus morbi esse subiectum, dubitavit nullus. An inanimatum esse possit, hoc controuersum. Videtur negare Arist. nam lib. de sensu, & sensibili in principio, *non valetudo inquit, ne morbus in ea, quæ vita caret cadere possit*. Videtur affirmare idem 3. phys. 22. ait enim *in eadem scientia est cognoscere formam, & materiam, ut medici sanitatem, et choleram, & phlegma in quibus est sanitas*. Et Galen. n. 1. de diff. feb. 1. & 3. ubi diuisit febres in diarias, humorales, & heclicas subdit, esse maximè propriam datam diuisionem, quia est sumpta à subiecta materia: Auic. quoque quærens sen. 1. p. d. p. cap. 2. causam materialem sanitatis, & morbi, tres esse ait, spiritus humores, & elemèta, sunt autem hæc corpora inanima. Probat idem ratio, nam si morbi ea tantum corpora afficerent, quæ sunt animata, afficerent tantum organica corpora, nam hæc, tantum viuunt, cum sit anima actus organici corporis.

Affectus quorundam sententia.

Hinc variaz sententia. Quidam volunt morbi subiectum, nedum esse viuentes particulas, sed & ea omnia, quæ operantibus partibus vsum aliquem præbent. Quamobrem cum sanguis, spiritus, & omnes humores conferant, quo partes quæque rite rectèque operentur, contendunt, nedum partes quæ vocamus solidas, sed, & humores, & spiritus esse morbi subiectum, vnde inferunt diariam fieri ex calfactis spiritibus, humoralem putrefactis humoribus, heclicam solida parte cordis accensa; Quod confirmant, quia cum febris sit conuersio natiuæ caliditatis ad igneam naturam, illa omnia febre affici poterunt, quorum calor natiuus ignescere potest: habeant autem cum humores, & spiritus calorem natiuum, qui ignescere potest, & humores, & spiritus febris subiectum esse posse concludunt. Ita Celsus. 1. quæst. med. quæst. 5. Tenet eandem Mercur. lib. de morb. gall. M. 6. 2. de morb. c. 36. & Thom. de Gar. probat, quia Lapis in vesica existens, est morbus in numero, & tamen non est lapis dispositio membrum inhaerens. Ne tamen viderentur aperte recedere ab Arist. conantur ipsum exponere, quamquam alij aliter. Dicit Mercur. afferuisse quidem Arist. in viuentem dumtaxat corpore morbum, & sanitatem reperiri, non tamen voluisse, viuentem tantum particulam esse morbi subiectum, sed hanc, & quidquid reperitur in ipsa: quod limitantes magis alij dicunt, quidquid est in viuentem, & aliquem illi vsum præbet, vt humor, & spiritus, morbo subijci posse. Idem Petrus Garf. disput. 2. super p. fen. Auic. c. 3. Qui non placent nam quicumque

Reijcitur.

formam aliquam habent, habent idem effectum à forma emanantem. Quare si inest spiritui morbus, aut humori, fateamur necesse est, ægrotare spiritus & humores, nam à morbi inhaerentia dicitur aliquis ægrotare. At verò negant Aduersarij ægrotare spiritus, aut humores. Quare & illud negare tenentur, esse morbi subiectum. Præterea viuentis particula ægrotare dicitur, ergo à forma ipsi inhaerente, ipsi itaq; semper inerit morbus. Hic dicit Garf. denominationem intrinsecam fieri à forma inhaerente, extrinsecam cuiusmodi est denominatio, qua dicitur corpus ægrotare, propter vitium humorum, aut spiritus, nequaquam fieri à forma inhaerente, nam paries denominatur visus à visione in oculo existente. Esto. at illud det mihi, est necessarium denominationem illam esse saltem intrinsecam humori, aut spiritui, quando his morbus inhaeret. At ipsemet negauit humorem, aut spiritum teneri febre: nec quisquam hæc corpora dixit ægrotare: ægrotarent autem, febricitarent necessario, si morbi essent subiectum, nam vbiusque est causa formalis, est ibi necessario effectus formalis. Cum itaque non inest illis, particulae viuenti tantum inesse asserendum. Tertio mancus esset Galen. qui morbos tantum similis particulae, & organice adducit spirituum, & humorum subiecit. Sumeretur demum ab humoribus putridis curatiua indicatio, morbus vacuaretur, quod negant communiter omnes.

Proinde dicendum, subiectum morbi proximum, & immediatum, viuentem tantum particulam esse posse. Ita Turis. 3. art. med. tex. 1. & 38. Thad. ibidem Causæ set l. 1. de rebus. præter nat. c. 9. proximum in quam, nam quod remotum, mediatum possit esse humor, elemètum, cui dubium? Afferuit hoc Arist. Auic. cit. loc. à nobis. Vbi idem spiritibus tribuit, aduerte locum illum bifariam legi: quidam hoc modo, & subiectum quidem propinquum membrum, aut spiritus disunctiue: alij coniunctim legunt membra, & spiritus. Qui primo modo legunt, per spiritus exponunt similes particulas, per membra, organicas partes. Qui legunt coniunctim dicunt, subiectum sanitatis sunt membra, & spiritus; hoc est. membra habentia spiritus, quod est idem ac dicere partes animatae. Galen. locus conuicit Trincauel, quocirca fatetur epist. 20. humorem, & spiritum, subiectum esse inhaerentis febris. Cor verò denominationis, quod vt declarat, & simul suadeat, ponit primo, duo esse in morbo. dispositionem præter naturam, & læsionem actionum: ponit secundo posse esse dispositionem in vna parte, læsionem in alia; nam sæpe videre est humorem in ventriculo existere absque noxa, & damno ventriculi, quamquam

Propositio vera.

Explicatur Ar.

Auic. 25

Examinatur locus Galen. & Taincaue expositio rejicitur.

quam in capite excitent dolorem acutum. Quare poterit pari pacto calor febrilis esse in humoribus, & spiritibus tamquam in subiecto inhaesionis, Cor tamen laedere, & in eodem esse tamquam in subiecto denominationis: unde Arist. interpretatur hoc modo. Subiectum denominationis morbi, est corpus viuens: inhaesionis hoc, & inanimatum. Idem Iac. de Forl. q. 31 & 4. super primam Auic. Garb. lib. 1. fug. sum. tract. 5. quaest. 80. circa finem.

At Trinc. est multas ob causas a nobis reprehendendus: ac primum quia caput dolere putat consensu ventriculi, nullo praeter naturam affectu in ipso inducto; enim verò ubi caput dolet consensu ventriculi, idcirco dolet, quia recipit a ventriculo, aut malam aliquam qualitatem, aut prauum vaporem, qui caput, vel pūgit, vel distemperat. Ergo efficit receptus vapor, seu qualitas in capite, vel intemperiem, vel solutionem continui, & hoc modo dolorem. In eadem itaque parte laeso actionum, & morbus, quamquam humor alibi. Praeterea si nihil esset praeter naturam in capite, nullus in ventriculo morbus, esset homo ille eger, cum habeat actiones sensibiliter laesas, citra aliquem morbum, non enim est in capite, non in ventriculo: falsum secundo illud, humores, & spiritus esse febris subiectum, nam vt omitteram argumentū adductum, conuincitur ex alio capite hoc falsum esse; enim verò quantum vis ceterae partes a corde calore exurantur, numquam tamen corpus febrile dicitur, ni cor sit excaesatum, unde aliud est calor febrilis, aliud calor praeter naturam: hic est veluti genus: febrilis calor, calor praeter naturam species. Accensio ergo illa spirituum, non erit febris, sed potius calor quidam praeter naturam, qui febris euadit, cum cor fuerit postea caesatum. Quare semper cor erit, & denominationis, & inhaesionis subiectum ipsius febris.

Aptius locum hunc explicauit Valles. lib. 5. controuer. 18. dicens, Galen. febris nomine calorem intelligere, qui in agrotante sentitur. Constat autem hunc per hecticam in substantia solidorum recipi, quo fit vt aridum quid, & saluginosum sensui representetur: in succis per putridam, unde refert dictus calor tactui modum quemdam humoris, & redundante sanguine sentitur humidius quiddam, & suauius; exuperante bili morda eius, & acrius: accensa pituita praebet speciem caloris veluti per cribrum prodeuntis, quia numquam hic humor aequaliter calorem recipit. At vera febris non nisi in solida cordis substantia recipitur. Est autem febris intemperies a calore producta. Idem Aug. lib. 2. de feb. cap. 4. quamquam gloriosus homo sibi hoc tribuat.

Qua si non placent, dicere secundo potes in vera cordis substantia, adhuc posse obseruari partem aliam spirituosam, & tenuiorem, humorosam aliam, aliam terrestrem: atque diariam fieri, non caesatis spiritibus, sed parte spirituosam cordis: partem parte humorosa accensa: hecticam terrestriore parte inflammata. Nec propterea sequitur, febrem. quamcumque esse hecticam, quia quamuis per febrem quamcumque, cor sit affectum, non aequè tamen in omni est excaesatum, sed in habitu per hecticam, in habitudine per alias. Differt secundo ratione diuersarum partium, quae in corde afficiuntur, quas habere demonstrat certò generatio spirituum, & sanguinis arterialis, nam cum cuncta simili producatur, erunt ponenda haec omnia in corde, quo possit cor spiritus, & sanguinem gignere. Ad rationes dicimus, non tantum dissimiles particulas, sed & similes animatas esse, & viuere, vt sensu est compertum. Quare quod dicit Arist. animam esse actum organici corporis, de adaequato subiecto intelligendum. Argumentum Garbi est indignum profecto tanto viro; nam si lapidem putat esse morbum, cum sit idem substantia, in nullo erit subiecto. Quod si lapidem morbum esse negat, sed morbum velit esse dispositionem prauam, quae ex lapide posito in cauitate resultat, qua facilitate affirmat esse in lapide, illam dispositionem, eadem nos negamus, & in corpore dicimus inesse.

Quae temperies morbis contrahendis aptior. Cap. IV.

Est temperies duplex equalis, & inaequalis: haec item duplex composita & simplex, & vnaquaeque quadruplex, calida frigida, humida, & sicca, calida sicca, calida humida frigida, & sicca frigida, & humida. Aequalis item duplex alia quae cunctas partes corporis temperatas ad iustitiam habet, ex quibus postea vnitas, ponderalis quaedam temperies resultat: est alia ad pondus quidem, ex partibus tamen omnino intemperatis, vt corde frigidiore, calidiore cerebro, frigidiusculoliene coniecta. Tanta ergo cum sit diuersitas temperierum, est modo dubitatio, aequalis ne inaequalis sit morbo contrahendo disposita magis. Ne tamen per ignota procedatur, nota primum, haud quidem comparare nos corpus secundo hoc modo temperatum ad pondus, est enim omnium peximum, sed illud, quod cum temperie quadam ponderali, habet cetera membra temperata ad iustitiam, ex quibus postea temperies quaedam ponderalis resultat.

Secundo nota, esse hoc intelligendum

Quaestio:

Quaestiois occasio.

Quaestiois propositio: titulus explicatur.

Afferunt Valles.

Ponitur propria.

ca-

cæteris paribus; nam cui dubium, temperatum corpus magis esse morbosum, q̄ mala vtatur victus ratione, quam intemperatam, quod sibi daret ab aere, prauo cibo, poturæ, cæteris denique rebus nō naturalibus. Nonim verò si senes, ob eam quam adhibent in viuendo prudentiam, minus ægrotant, quam alij, quanto magis iuuenes? Cæteris ergo paribus queritur, vt̄rum ex prædictis morbosum sit magis

Galen. in hac difficultate varius.

In re hæc non satis abibi constat Gal. nam cap. 8. lib. art. med. distinguit corpus temperatum à cõtortis, & quia perfectiores habet operationes, & causas quæ ægritudinem pariunt resistit valentius. Vnde dandem signa cõtortis temperati, & minus inquit valentior ab eis, quæ occurrunt, ut tria sunt & lib. de opt. const. scribit, quod enim huiusmodi corpus temperatum incepte libe) velle ad vnam quamq̄ se habet ad hunc modum. Difficilisque quædam velle quæ corporis morbis corrumpitur, velle facile à quouis deprehendi potest. At lib. 8. postea met. cap. 7. aut horum oblitus, aut aliter sentiens, concludit esse corpora temperata magis ad febrem prona, quam frigida, & humida, aut frigida, & sicat & lib. epid. com. 1. tex. 7. dixit, in constitutione calida multo magis resistere frigida quam temperata.

Alij temperato maiorem ad resistendū vim tribuūt.

Sententiæ adducæ fundamentum.

Hinc variæ sententiæ. Quidam autem sunt temperatum corpus valentius resistere morbis, quæ causis, quæ velle videntur eundem temperatum eque pati, à calido, & à frigido, humido, & sicco: frigida, à frigidis tantum à calidis calida: Vnde Aristoteles, prob. 2. 2. 2. temperatum inquit in morbum sapienter incidunt: huic difficultati occurrentes, dicunt, resistentiā non tantum fieri, primarum qualitatum contrarietate, vt cum calida obstat frigidis, frigida calidis, sed & robore quodam facultatum, quod cum sit maius in corpore temperato, quam quouis alio, hinc corpus temperatum validius resistere inferunt: Fieri resistentiā à robore, probant multis testimonijs: Citant primum A. me. qui 2. 1. doc. 2. c. 4. scribit, corpori valde debill proportionale ten pus nocere, & in proportionale ob debilitatem virtutis, & 2. 3. doc. 1. cap. 3. dicit, & vniuersaliter infantibus facilis est casus in spasmodum propter debilitatem virtutis cerebrorum ipsorum, & sacerorum: qui locus est difficilis, quia loquitur etiam de conuulsione ab inanitione, quæ multo antea docuerat Galen. 1. epid. com. 1. tex. 24. nam exponens verba illa conuulsiones, & maxime pueros ab initio, tenebant, hoc factum dicit, quia pueri propter neruosi generis debilitatem, sunt conuulsionibus opportunissimi. Demum fen. 3. d. 3. cap. 3. scribit venena calida citius necare corpora frigida, quæ calida: quia inquit multo magis valet ad resistendum calor, qua

innatus est, & robustior, quam frigiditas. Ex his putant patere ad contraria loca Galen. dicunt enim 8 met 8 sumpsisse indicationem à temperie tantum, non à robore virium; proinde dixisse validius resistere febrī, quæ sunt magis à calore remota, vt corpora frigida. In 1. art. med. & h. siderasse eadem corpora: prout resistendi vim habeat, non tantum vi temperamenti, sed etiam ob robur facultatis, quod cum sit maius in corpore temperato, & magis ad resistendum valeat, quam quilibetatum oppositio; temperatum valentius resistere dixit.

Reijctur fundamentum conuulso.

Sed sit licet ista sententiā doctissimorum virorum, mihi tamen non placeat, quia est vniuersa fere schola illud fundamentum admittat, resistentiā fieri, nō tantum contrarietate qualitatum, sed & robore virium, vt patet ex Turis. Forb. Gentili, Vgone Argent. Vega 2. ar. med. & alijs; oppositum tamen expresse colligitur à Galen. nam querens de diff. morb. quid sit imbecillitas, seu debilitas, paruū quendam recessum esse statuit a natura à temperie, ergo robur, cui imbecillitas opponitur, nihil aliud erit, nisi perfecta temperies. Quare ex Gal. sententiā non differt à temperie robur: Idem ergo resistere vi temperamenti, & robore facultatum. Suadet idem ratio, nam robur hoc virium, à quo maior illa resistentiā protendit, aut procedit à facultate, quæ ab essentialiter est alia nobilior, aut quæ validius agit, resistitque ratione subiecti, hoc est, quia subiectum habet magis accommodatum, quo pacto ferti calor, & si à stuppa calore non differat, agit tamen validius, resistitque ratione subiecti deorsus. Neutrū ac licet affirmare non primū quia vna anima non differt ab alia essentialiter. Agit ergo validius, resistetque ratione subiecti melioris. At hoc ipsum est positum in controuersia, valeat ne magis temperatum, quam intemperatum ad resistendum. Præterea si resistit magis ratione subiecti, iam imprudens faceberis, quod paulo ante negabas, resistentiā omnem fieri à qualitibus, quando vnum corpus detracta anima, temperamento differt ab alio corpore.

Neque Auic. discrepat, quamquam discrepare videatur, nam quod spectat ad primū locum, est multum laborer Gent. vt exponat, recipit tamen commodam interpretationem, si dicatur corpora senum lædi à tempore proportionali, in qualitate, at nō in gradu, & in proportionali, non ob virtutis debilitatem, vt citatur, non enim hanc causam assignat, sed quia ab vtroque tempore debilitatur virtus.

At dices quomodo ab improporionali lædetur, quando ad meliorem temperiem reducitur? Quia non omnis reductio est commoda, sed quæ sit sensim, nam omne nimis

nimis natura insulsum, nec suffert unquam repentinas mutationes. De valida causa reducete loqui Auic. patet, quia dicit, *sed cum multa ab aequalitate egresso accideris, proportionale, & improporionale ad eodiuorsificabitur ideo, quia virtus decilitabitur.* Intemperies item est debilitas illa cerebrorum, à qua fit, vt facile pueri conuellantur, eademque facit, vt citius pueri exiccetur, quàm iuuenes, qui nō ita humidi, nā humiditas, cum in subiecto fit raro, resistit minus: nēpe vt multus stuppe calor, minus resistit, quam exiguus calor ferri: sic puerorum humiditas multo facilius dissipatur, quam quæ in iuuenibus. Vnde pueri conuulsioni cuiusque, etiam illi, quæ fit ab inanitione, dispositi magis.

Venena calida nocent frigidis magis, quam quibus est calor robustus, quia à robusto calore dissipantur in halitum. Adducam verba Auic. ne de meo sensu loqui videar: calor inquit innatus, natura est instrumentum, qui caloris aduentis expellit nocentia, propterea quod spiritum mouet ad expellendum ipsum, & ad eius vaporem remouendum, & ad ipsum soluendum, & ipsius materiam adurendam, hoc est corrumpendam.

Hinc aliter alij dictam tuentur sententiam, dicunt enim argumentum illud, quo monstratur, temperatum corpus nō obfistere magis, quia valentius obfistit frigidum calidum, quam temperatum, non esse ad propositum: neque inde fieri, vt corpora intemperata valentius causis morbosis resistent; quia, vt initio huius questionis est dictum, difficultas est de corpore, quod magis resistit causis, que morbos inuicendi vim habent: modo frigida causa, non est morbosa calido corpori, sed salubris, quia reducit illud ad temperiem optimam: nec calor est causa morbosa frigido corpori, sed salutatis, quia reducit pariter illud ad temperiem commodam. Hac via eludens vim huius argumenti Salu. Sclan. à quo tacito nomine desumpsit Sant. Sant. 2. ar. med. dixere, saluberrimum corpus valentius resistere morbificis causis. Atque ex his patet ad illud argumentum, quod quidam putarūt esse Achillem aduersus dictam sententiam. Est autem si temperatum corpus resistit magis frigori, quam calidum, ergo calidum in primo resistet fortius infrigidantibus, quam calidum in secundo, & hoc valentius, quam calidum in tertio, & sic deinceps; nam quemadmodum temperatum resistit magis, ita quod temperato est proximius: hoc autem falsum; sequeretur enim dicit Forl. vt quo tempore de reducendo frigido ad temperiem ageretur, tanto maioribus viribus esset insistendum à medico, quanto propinquius fieret temperato, quia maiore haberet vim resistendi, quam cum intemperatum erat, quod communi sensu medicorum repu-

gnat: patet inquam: Nam intemperatum resistit morbificis causis, non reducentibus: proinde non est fortioribus agendum, vbi temperato fit proximius.

Sed neque in hoc sensu sententia hæc admittenda, nam gladius lignum, lapis, & alia huiusmodi, sunt causæ morbose cuiusque corpori, & tamen multo minus resistit verberibus corpus temperatum, mediocriter nempè molle, & durum, quàm nimis molle, aut durum. Rarum præterea resistit magis internis causis, vt externis densum.

Dicendum proinde temperatum corpus resistere omnibus causis, sed non omnibus magis quia quibusdam minus, vt e. g. temperatum plus resistit calido, quam calidum, plus frigido, quam frigidum, at quibusdam minus, quam calidum. Antiqui solebant dicere, resistit magis causis collectiue sumptis, at non distributiue. Tenet hanc sententiam Forl. 2. art. med. quæst. 6. Christoph. Aueg. Roder. 1. ar. med. cap. 8. Valles. 1. controu. cap. 11. Tur. 2. ar. med. Petrus Garf disput. 10. super 1. fen. Auic. & alij multi. Est demum expressa Galeni nam l. de opt. const. hæc scribit, *familiter, quod siculus est moderatior ab humidibus minus laeditur, ab exiccantibus, quod humidus: licet pace sua dixerim, non bene ab eodem probetur ea ratione, quia cum ab extremo quocumque multum recedat, difficulter ad intemperiem delabatur; nam licet fundamentum hoc videatur esse Arist. 2. de gen. vbi probauit simbola elementa facilius mutari dissimobilis, quia facilius mutatur vnica qualitas, quam duæ, non tamen est ad propositum; si enim ad excitandum morbum calidum, necessarium esset producere totam latitudinem graduum caloris, qui sunt octo, vt in productione elementi, acciperem. Galen. dictum, facilius introduci morbum calidum in corpore calido quia multo facilius introducuntur duo gradus caloris, quam quatuor: modo vero cum satis sit vnus gradus productio supra propriam naturam, omnino vana conuincitur illius ratio, quia tam corpus temperatum, quam intemperatum vno gradu, aut pluribus recedunt à morbo.*

Sic ergo demonstranda illa assertio est. Difficilius temperatum corpus incallescit, quam calidum. Quare resistet excalefacientibus magis quam calidum. Minor probatur, quia si resistentia fit ab omnibus gradibus qualitatis contrariæ, cum plures frigiditatis gradus sint in temperato, quam in calido, certum est temperatum valentius reluctari, quam calidum. Quod si velis cum alijs resistentiam fieri ab eo tantum gradu, qui debet expelli, cū per viciniam, & vnionem cum alijs gradibus, perfectiorem habeat essendi gradum in proprio subiecto, resistet hac ratione valentius, ac propterea sicut, vt à calidis

Proponeitur
communis
opinio quæ
est Galen,

Non usmen
eius ratio
probat.

Afertur alius
modus eua-
dendi, & con-
futatur.

C

cau-

causis difficiliter incalcescat.

Aegrotet ne
corpus tem-
peratum fre-
quentius,
quam alia.

Petes quando cunctis resistit temperatum corpus, an ita valide obstat, tægrotet raro, frequentius autem corpora intemperata, an contra.

Affirmat
Vega.

Rarius ægrotare, quæ sunt temperata, intemperata frequentius tenet. Lar. med. cap. 8. Roder. Vega duas ob causas: altera est, quia valde recedunt ab extremis morbidis temperata, & quæ extrema sunt, raro occurrunt; altera quia habent, hæc corpora virtutem robustam. Quare maiori causa indigebunt, quo ægrotent.

Rejiciunt

Qui nullo pacto satisfacit, nam cum ad inferendam ægrotudinem, non requiratur extremum contrariæ qualitatis induci, sed vnus fortasse gradus supra propriam naturam, non bene ex eo infert, quod multum ab extremis recedat, minus ægrotaturum temperatum. Praeterea si extrema, qualitas induci debet, quo corpus ægrotet, & raro occurrunt extrema, raro etiã intemperata ægrotabunt.

Distinquit
Auctor.

Tertio quamquam temperata multum recedant ab extremis qualitatibus primis, non tamen recedunt magis ab incidentibus confundentibus. Quare, &c.

Dic proinde, si loquamur de morbis, qui à causa interna proueniunt, temperata corpora ægrotant minus, mediocrè enim congerunt excrementorum copia, neque illa habent prauam qualitatem, nã bene concoquunt, moderatè comedunt, nulla vt propterea appareat causa interna, à qua ægrotent. At corpora intemperata habent multa contraria, nempe aut immodicam copiam excrementorum, vel eadem praua qualitate prælita.

Raro occurrunt
causæ
externæ.

Quod si loquamur de morbis, qui à causis proficiuntur externis, in hos incurret frequentius. De his puto fuisse loquutum Arist. cit. loc. & quamquam Conciliator, in com. exponat problema de temperatis corporibus delicatis, quæ quamcumque aeris iniuriam effugientia, consistat resistere minus externis incursionibus, quam assueta, quia auctore Hipp. *quæ sunt consueta multo minus molesta esse solent.* Roderic. Veg. parum à Gent. recedens exponit Arist. de temperato, hoc est molli, ac si loquutus magis esset de temperamento in compositione, quam de moderato in temperie, quia dura corpora validius resistunt, quam mollia, qualia sunt virborum, & mulierum: nihilominus suadet mihi ratio, adhuc loquutum esse de corpore verè temperato; enim verò cum multo plura externa contraria habeat temperatum, quam intemperatū, à continuo frequentique causarum externarum occursu oblectum, ægrotabit frequentius, quam intemperatum. Antecedens est certum, nam si mente coniicias quæcumque corpus frigidum offendunt, sola frigida offendere inuenies, quando à calidis ad symmetriam reducitur; neque

frigida omnia offiunt, frigido corpori, aut calida calido, sed quæ excedunt. Vnde corpus phlegmaticum e. g. quod vt duo est frigidum, haud quidem læditur à frigido, vt vnum, aut à frigido, vt duo, quia est hoc simile, illud minus, vbi temperatum corpus & à frigido, vt vnum, & à frigido, vt duo lædetur, quia quodcumque frigidum est temperato contrarium.

Non obstat autem huic sententiæ quod diximus, temperatum corpus resistere omnibus, nam quamquam hac ratione minus ægrotare deberet, quia tamen habet multo plura contraria, quam intemperatum, incidit propterea in morbos frequentius, intemperatum raro, quia incidit rarissime in ea, quæ nocendi vim habent. Dicitur quæso vter valeat pugnando magis, is qui congressus centies cum hoste decem tatummodo vulnera reportauit, an alius qui cum bis, tantum pugnauerit, bis fuit vulneratus? nullus credo adeo habes fuerit, vt hunc valentius obstitisse asseret, & nihilominus duo hic vulnera reportauit, decem ille p. agas; verum quia centies hic pugnauit, propterea erit valentior hic illo. Sic ergo cum se habeat in casu nostro, & resistere temperatum dicimus causis omnibus, & ægrotare frequentius.

At cur hic idem conualescit factus? negat hoc aduersus Arg. Veg. Nos vero qui maiorem resistendi vim temperato nequaquam concedimus, id fieri dicimus, quia leuiori ex causa ægrotat. Sed pluribus, quam putaram de re hac actum, sit ergo alia dub.

Qui sexus, quæ ætas, quæ habitus corporis morbosus magis.

Cap. V.

Quæ temperies morbis contrahendis sit apta, supra vidimus, nunc qui sexus, qui corporis habitus, quæ ætas morbo sit magis examinabimus. Nulli dubium est, mulieres magis esse paratas morbis contrahendis, quam viri: nam in vniuersum sunt fœmine debiliores. Quãtò autem quis fortior, tantò causis, quæ morbum concitandi vim habent, resistit valentius. Quare ægrotabunt minus valida corpora, quam imbecilla, & debilia: quamquam vbi robustus cadit, graui lapsu cadit: imbecillum leuia damna circumstare solent; debile enim corpus à quauis vel leui causa prosteritur, leuis autem causa non potest magnum morbum inferre. At virtus fortis contemners exigua, non nisi à forti causa deijcitur. Hinc 3. de præfag. ex puls. 3. Galen. magis timet intermittentem pulsus in iuvene, quam in puero, aut sene: cuius dicti rationem tradens ait, *nempe hac de re non est periculum.*

... *... ad pueri, lana, quasi in bacillis...*
Iure praeterea cum mulier imbecillior vi-
ro quitat, frequentius aegrotabit, quam
viri.

Quae tamen aegrotent magis, an quae
cum viro cohabitant, an quae vitam castam
degunt, non est fortasse hoc admodum
clarum. Arist. sententia fuit magis, ianas
vivere, quae vitam cum hominibus degunt.
... autem inquit res se habent mulierum,
... siquidem cum viro cohabitant, magis sanae
... sunt, contra minus bene habent.

Quae, ut rem libere fatear, ni amice in-
terpreteretur, nullo pacto videtur acce-
ptanda: nam quae cum maribus cohabitant
concupiunt; gerunt vero, pariunt. Haec
autem quis non videt, quanto cum vitae
discrimine fiant? Notissimi sunt dolores
partus, & omnium sententia acerrimi
omnium: scit pariter quisque, quanto
prematur pondere grauida mulier, quan-
tis primis gestationis mensibus affligat-
ur symptomatis, ut emittam, quod a
partu pati non raro solent diminuta
puerperia, secundinas relictas, lactis con-
cretionem mammillarum tumores, caru-
dem ulcera, matricis prolapsum, herniae
inflationem gutturis. Adde & experien-
tiam, nam moniales longissimam vitam
degunt, & ut plurimum ad vltimum per-
veniunt senium, quod valde rarum in-
nuptis. Nec mouere nos debet, quod
pro Ar. adduci possit, liberari congressu
viri ab affectionibus hysteris, melicho-
lia, obstructione; nam cum non semper
fiant hi affectus ab vnicâ feminis reten-
tione, sed quandoque à suppressione mè-
struorum, quandoque à corruptis humo-
ribus, atque haec pati possunt non minus
nuptae, quam nubiles, non video, cur in-
certi huius emolumenti praeterea, certa
sibi comparent nocumenta: nisi earum
laudes inuentum, quae ne Venereis stimu-
lis percellantur, & vna simul partus fa-
stidia vitent, cum Eunuchis rem habent;
nam ut Iuuen.

Sunt quae Eunuchi imbellis, ac mollis
semper.

Oscula delectant, et despectio barbae
Et quod abortiuum non est opus.

Aut earum probemus ingenium, quae
naturam adulterant, cum altera sui fe-
xus iunguntur, quemadmodum Bassi ille,
de qua Mart.

Quod nunquam maribus iunctam se Bas-
sa videbam.

Quodque tibi machum, fabula nulla
dabat;

Omne sed officium circa se, semper obi-
bat.

Turba tui sexus, non aduente viro
Esse videbaris, fatior. Lucretia nobis;

At tu (proh facinus) Bassi fusator eras.
Inter se geminos audas committere cunnos

Montiurg; Virum prodigiosa Venus.
Commenta et dignum T'ebano enigmata
menstrum,

Ille ubi non est vir, ut sit adulterium.

At? quis erit adeo nefarius, qui haec
non damnet? bene fit nostro Senecae, qui
de impudicis his mulieribus verba fa-
ciens, *Dij inquit, i oaq; illas male perdant,*
adeo peruersum commenta genus, impudeli-
sis.

Quantum ad aetates, patet ex dictis
quid sentiendum; nam si in morbis obno-
xij magis, qui debiliores. Quis non videt
nuper natos esse morbis obnoxios ma-
gis? esse pariter pueros ob aetatis molli-
tatem? Adde quod, & haec aetate prodeunt
dentes. Dentium autem cum pueri, gin-
giuarum pruritus patiuntur, febres, co-
uulsiones, & alij profluuii: infestantur
autem his potissimum, caninos cum den-
tes emittunt. Quid cum paululum fue-
rint aetate progressi, tonsillarum accidunt
inflammationes, vertebrarum ad partem
inter nam impulsus, difficilis respiratio,
calculi, lumbicorum genus ferè omne,
verrucae, ac alia tubercula, ut latè Hipp.
3. apher. 24. & sequentibus.

At si quo imbecillior aetas, eo morbis
subijcitur magis, cur scripsit Hip. 3. apher.
39. *Et plurimum sanis iuuenibus aegrotant*
morbus: Num senes fortasse iuuenibus
fortiores? minime verò, nam constat op-
positum, ex quo fieri putat Galen. apher.
hunc proxime sequenti ut raucedines, &
grauedines in senibus, nequaquam co-
ctionem admittant. Quod etiam quod
idè Hip. apher. vlt. 5. par. docet tot mor-
borum generibus esse obnoxios, ut vix
alios agnoscat medicinas, quibus enim in-
quit *respirandi difficultates, defillationes,*
cum tussis, arima, stultitia, difficultas, arit-
calorum dolores, & similia passiones, vertigi-
nes, apoplexia mali habitus, pruritus totius
corporis, vigilae, alai, oculorum, & avarium
humiditates

Die tu cum Galen. in eom. minus aegro-
tare senes, quam iuuenes, quia maiorem
adhibent in viuendo prudentiam, vnde
non omnes minus aegrotant, quia non
omnes continentes.

De habitu corporis. Densum corpus
minus oblaeditur à causis, quae extrinse-
cus occupantes offendunt, multum ab in-
ternis: contra rarum facile patitur à qua-
ntis externa in ductione causarum se effugit
verò in iustas internarum? Ratio est quia
rarum est facile excipit, quae foras existètia
ingredimur, contra densum, neque ex-
ternis aditum praebet, neque internis va-
poribus exitum permittit. Conclufi er-
go deducens non habent extrinseca, quia
non admittuntur. Neque huic contra-
rium est, quod p. de diff. feb. 3. Galen. di-
cit corpora reseratos habentia poros,
minus laedi ab aere pestilenti, & putri,
quam adstricta, nam ut legenti locum illi

Super ne an
virgines ma-
gis valeant?

De matibus

Obiecto.

300

De habitus
corporis

patebit, non confert Galen. rara corpora cum densis, sed rara optimis plena succis, quaeque nullum erratum committit, cum adstrictis cachochymis, & quaque in delinquentibus. Vide si placet Garb. p. de diff. feb. 3. *omn. on tr. ad d. f. on. ab non*

De habitu longo, & breui.

De habitu longo, & breui Hipp. sententia fuit, aphor. ultimo; Corporis longitatem magnopere conferre ad ornatum, & liberalem admodum esse, ac iuuentuti beneentem, senectuti inutilem, nocuamque, nam languente virtute non potest seclum sustinere corpus, quo fit, ut magna gibbositas contrahatur. Haec de causa materiali, transiendum ad effectrices.

Habeant ne morbi causam coniunctam. Cap. VI.

Duplicem esse morbi causam supra didimus, materiale nempe, & effectricem. Quamobrem postquam actum de prima, et modo ostendimus, ut de secunda tractemus, & quia ista, duplex inter se, & extertur, de illa primum loquimur, cumque iustitiam dividant multum continuo, et antecedentem, negant illam esse primum d. spueingum occurrit, habet ne morbi coniunctam causam.

e. Ce. 10

Eucleatur difficultas.

Ceterum cum non admodum constat ex Galen. quid sit causa coniuncta, nam quandoque voluit, id quod dicitur Vales. Connon potest esse, quare remota, remouetur effectrix, quae politica ponitur, in e. 3. p. de cau. pal. l. long. s. sunt causa continentis pulsuum in facio, in fruentiam, & c. v. s. p. rathem. d. la. d. m. p. s. r. i. a. l. p. u. l. s. e. s. p. o. n. d. t. u. r. q. u. a. m. p. u. a. n. t. o. l. l. a. t. u. r. q. u. a. u. i. s. i. l. l. a. r. a. m. r. e. m. o. t. a. c. o. n. t. r. a. p. r. i. m. o. d. e. l. o. o. a. f. f. 2. d. i. s. t. i. n. e. n. s. d. a. n. d. e. n. t. i. d. q. u. a. l. i. n. g. e. n. t. e. a. f. f. i. c. i. m. u. r. c. o. q. u. o. r. e. p. o. t. i. u. i. e. s. t. i. n. e. f. f. e. c. t. u. s. v. c. a. u. s. a. m. e. s. s. e. a. p. u. d. o. m. n. i. a. n. e. i. n. c. o. n. f. e. s. s. a. d. e. l. i. b. a. d. u. e. r. s. u. s. i. n. h. a. i. n. e. q. u. e. u. a. l. i. a. m. e. s. s. e. c. a. u. s. a. c. o. n. i. u. n. c. t. i. e. r. a. t. i. o. n. e. m. h. a. b. e. n. t. q. u. a. m. f. e. r. i. a. b. i. p. s. a. c. u. m. i. p. s. a. c. e. s. s. a. r. e. i. n. o. t. o. p. r. i. m. u. m. h. d. t. i. t. u. l. i. i. n. t. e. l. l. i. g. e. n. t. i. a. m. c. a. u. s. a. c. o. n. i. u. n. c. t. a. n. o. m. e. n. s. e. c. u. n. d. o. h. o. c. m. o. d. o. v. s. u. r. p. a. b. u. n. d. e. e. s. t. q. u. a. e. s. t. i. o. h. a. b. e. a. n. t. i. p. m. o. r. b. o. q. u. a. s. a. m. f. a. c. t. r. i. c. e. m. c. o. n. i. u. n. c. t. a. m. d. q. u. a. s. c. i. l. i. c. e. t. i. o. f. i. e. r. i. & e. s. s. e. c. o. n. i. u. n. c. t. a. p. e. n. d. i. a. n. t. I. f. a. c. i. n. e. q. u. i. u. q. u. a. m. n. a. m. d. e. f. o. r. m. a. l. i. s. a. u. t. m. a. t. e. r. i. a. l. i. b. n. u. l. l. a. e. s. t. d. u. b. i. t. a. t. i. o. Q. u. i. s. e. n. i. m. i. g. n. o. r. a. t. e. t. u. m. m. o. r. b. u. s. s. i. p. r. i. m. a. t. i. o. s. p. o. n. i. t. i. p. s. u. m. p. r. i. m. a. t. i. o. n. e. h. a. e. p. r. i. s. i. t. a. & e. u. m. d. e. m. t. o. l. l. i. d. e. a. d. e. m. a. b. o. l. i. t. a. t. d. i. c. i. t. u. r. s. e. c. u. n. d. o. i. n. m. o. r. b. i. s. n. a. m. d. e. s. y. m. p. t. o. m. a. t. i. c. a. s. s. i. m. i. l. i. t. e. r. a. t. i. o. n. e. s. i. l. i. c. e. t. s. i. o. i. n. t. e. r. i. p. a. r. t. i. o. m. q. u. a. e. a. s. s. i. m. i. l. i. t. a. t. i. o. n. e. s. i. r. a. d. e. n. t. m. o. r. b. i. i. n. n. u. m. e. r. o. a. d. a. u. c. t. o. q. u. a. n. t. i. t. a. t. e. a. u. d. i. t. a. c. a. u. i. t. a. t. e. r. e. p. l. e. t. a. & t. u. m. o. r. e. s. i. n. a. m. p. o. s. i. t. o. l. a. p. i. d. e. i. n. v. o. s. i. c. a. a. u. t. i. n. t. e. o. d. i. g. i. t. o. m. o. r. b. u. s. p. o. n. i. t. u. r. i. d. e. m. q. u. e. a. b. o. l. e. t. u. r. m. o. x. c. a. u. s. a. r. e. m. o. t. a. s. t. a. d. i. l. i. b. a. b. q. h. o. u. p. s. i. m. a. i. n. s. u. a. d. e. t. c. o. n. t. r. a. r. i. u. m. n. a. t. u. r. a. m. o. r. b. i. n. a. m. h. i. c. v. o. s. e. r. i. p. s. i. t. G. a. l. e. n. s. e. d. d. e. g. e. n. e. r. e. p. e. r. m. a. n. e. n. t. i. u. m. r. e. a. q. u. e. r. a. t. i. o. n. e. d. i. f. f. e. r. e. a. p. a. s. s. i. m. i. l. i. t. a. t. e. m. a. d. i. c. i. t. u. r.

40

videt ad

Rationes utrimque ad dicuntur.

non, quia haec tota est in fieri, morbus habet aliquid facti. At factum nulla causa eget, qua continuo fouetur. Quare, & c. l. h. o. d. m. i. s. i. l. i. q. u. i. m. u. p. a. b. a. n. t. i. q. u. i. d. e. m. s. e. c. u. n. d. o. s. i. r. a. l. e. m. m. o. r. b. i. h. a. b. e. a. n. t. n. u. l. l. a. e. s. t. s. u. m. e. n. d. a. a. m. o. r. b. o. i. n. d. i. c. a. t. i. o. q. u. a. n. d. o. c. a. u. s. a. a. m. o. t. a. p. r. o. t. i. n. u. s. e. i. t. r. a. o. m. n. e. i. l. l. u. d. a. u. x. i. l. i. u. m. m. o. r. b. u. s. r. e. m. o. u. e. t. u. r. o. m. n. i. u. m. u. p.

Tertio si qui eam habet, vel sunt morbi in soluta unitate, aut mala formatione, aut intemperie. At nullus ex dictis illam habet, non primus, nam quamquam humor saluus erodensque remouetur, non remouetur propterea statim vicus ab humore factum, nec vulnus a gladio inflatum, aut digitus, ab eodem obruncatus. Nec magnitudo a causa aliqua externa imminuta remouetur remota causa, intemperies item, quae ab humore fouetur, cum sit qualitas, eaque facta, & permanens, consistit adhuc remoto humore, durabitque.

Prima sententia negat.

Hinc varie de re haec opinatum. Dantur autem quidam. Negant Leonici. Euf. Terinc. Comos. Mont. & alij multi; quia vero videbant, si qua cavititas obstruatur, si se imminuat a lapide, aut flatu, statim vitium illud tolli a motu lapide, idemque confluere statim, postquam in cavitatem humoribus, flatu, aut lapide, nec aliter contingere in tumoribus; nempe sicut statim, ac confluit materia ad partem, iidemque tolluntur eadem vauiata, dixerunt humores facientes obstructionem, & tumorem, non esse causam morbi, sed ipsi sumet morbum, quod comprobant multis; primum, quia Galen. cap. 5. l. de diff. morbi dicit, intemperie in simplicem, & co. postquam, quod faceret male, in hanc non ad essentiam intemperie spectaret. Secundo quia scribit idem phlegmonem, haec omnia symptomata pathognomica inferunt, tumorem, dolorem, calorem, ruborem, tensionem, at symptomata pathognomica dicta, non nisi a morbo possunt originem ducere. Quare fieri rubor a morbo, sed hic non nisi a sanguine trahit, & quomodo. Erunt proinde sanguis ipse morbus. Confirmant tertio quia docens curare tumores primo prog. 31. eos omnes curari scribit dissectis humoribus, qui tumorem efficiunt, & 3. de temper. 5. cum phlegmone inquit. ex calida fluxione consistit, propria quidem eius curatio, vacuatio superiacui est; vacuationi autem particula, quae per phlegmonem excoalescit, est; omnino succedit refrigeratio: at curatio non nisi morbo debetur, quare materia illa superiacua spectat ad essentiam morbi.

Dixerunt alij, ut Com. Mont. lib. 2. de morb. cap. 32. tumorem non esse dispositionem praeter naturam partium simplicium tantum, sed & substantiam, & qualitatem ratione quare hic morbus est substantia, est humor pars illius, ratione quae idem est dispositio mala, est causa cuiusdem, non efficiens, sed materialis, neque

ma-

ma-

ma-

materialis ex qua, quia hoc non nisi in
 compositis reperitur, sed materialis in
 qua, quod idem est, dicere, esse subie-
 ctum, cui prædicta mala dispositio adha-
 ret. Hinc causam continentem exclu-
 dit, nam quamquam ponatur tumor hu-
 more posito, & remoto tollatur, non se-
 quitur propterea dari causam continen-
 tem in tumore, quia humor ille, vel est pars
 tumoris, vel subiectum illius: non est au-
 tem pars causa efficiens. Quare neque con-
 tinens esse modo aliquo potest. Quod
 rejeias facit hæc Mont. quidem duas ob-
 causas, primam quia ponit unicum mor-
 bulum, & substantiam esse, & qualitatem,
 quod non intelligitur: secundam quia ponit
 morbum subiectum esse humorem, quod à
 nobis reiectum cap. 3. huius libri: & alios;
 nam quis non videt, aliud esse obstructio-
 nem, aliud obstructivum humorem? quemad-
 modum multo diverfa est facculi disten-
 tio à distendendo pecunia, nam obstructio
 est dispositio quedam visus, per quam
 cavitates, que antea erant aperta, sunt
 obclusa: humores obstructives, qui dicuntur
 obstructivum efficiunt: qua de re, quæ
 multa Valler. Erast. consule illos. Nec
 memovent adducta non primam, nam
 distinctio illa data est per causam, non per
 essentiam, ut sensus est, quædam est in-
 terpres a simplici qualitate facta, est alia
 facta a materia, quam quam nec si esse ne-
 lem esse concederent, probarent in toto,
 siquidem tumores morbum materialiter
 non formant. Nec secundam, nam, si
 promata illa sequuntur morbum mate-
 rialiter sumptum, non formaliter. Nimi-
 rum in phlegmone impropria par-
 tium simularum ab humoris qualitate
 facta, quæ dicitur intemperies: est vitium
 in mala compositione ab eisdem
 humoris copulentiâ productum, ad est
 & præter hæc fundamentum huius im-
 proportionis, quod est præter huius
 qualitas, & copia abundans. Videtur ad
 morbum materialiter, & hoc est, quod me-
 dici considerant semper, nam impropor-
 tio illa, magis physicæ est contemplatio-
 nis, quam medicæ; hinc tractans de signis
 phlegmonis Gal. ut medicus, dixit rubo-
 rem esse pathognomonicum signum, & à
 morbo fieri, quia sanguis est de essentia
 morbi materialiter sumpti, quamquam
 sumatur formaliter, nullo modo ad
 eius essentiam spectat. Ad tertium quid
 sit dicendum, patet ex his, quæ præcedenti
 libro, & lib. 14. de curatione dicentur.
 Quod si non placeant illa, dic secundum,
 confunderetur curationem, ut propterea non
 debeamus invariabiliter tumori, qui hu-
 morem habet comitem semper, curatio-
 nem duntaxat attribuat. Possem mon-
 strare asumptum multis testimoniis, quia
 vero laudentissimum est quod legitur in
 Com. 22. 2. par. aphor. transcribam pro-

pterea tantum, quod illo loco habet, sed
 & hic inquit, addamur aliquid propter de-
 titores, quales sunt quidam medici recentiores,
 qui de nominibus aliter cantant, & putant se
 de rebus ipsis habere sermonem. Alii autem
 sunt, qui aiunt, causam efficientium mor-
 bos abolitionem, non esse curationem, sed præ-
 servationem, qui primò quidem docendi sunt,
 quod de nomine huius, deinde, quod neque
 de hoc ipso rectè, ubi enim causa non adest
 que morbum efficiat, hic sola curatio, facto-
 rum relinquatur, ubi vero ea, que inest cor-
 porum causa non dum aliquid facit, veluti, que
 plethora est, id est plenitudo vocatur, ad præ-
 servationem artis partem attinet, huiusmodi
 causam demulitio. Cum vero iam aliquid
 agit, mixtum iam quodammodo est huiusmo-
 di opus, ex præsertione, & curatione; nam
 quod factum erant causa illa, prohibendum
 est fieri, & hoc ad artem attinet præsertenti-
 nam; quantum vero ibi morbi factum est
 propriam exigat curationem. Quapropter
 cum mixta sint valia, ex præsertione, &
 curatione, proprio carimus nomine, atque id-
 eisdem aliis ab aliis videri appellatione, non
 namquam præsertari dicentes, ne morbus,
 qui tam incipit generari, ad complementum
 perducatur, non numquam vero curari, quem-
 admodum in ijs, quos canis rabidus mo-
 mordet, que enim ipsis adhibentur medici-
 na, duplicem habent appellationem, nam &
 non numquam rabie curantia, ac sic rabie
 faciens dispositionis dicentur, non num-
 quam vero, non remedia appellantur, sed ra-
 bie future præsertantia.
 Admittenda ergo in quibusdam saltem
 morbis conjuncta causa cum reliquis
 medicis. Sed in quibus nam? Christoph.
 Auzer. art. med. cap. 2. admittit eam in
 morbis ex adiectione, negat in ijs, quos
 imminutio condicit, ut morbi eius facti
 ex magnitudine adacta, quæque nu-
 mero, ex situ mutato per quem pars ali-
 cubi abundat, ubi esse nequaquam debe-
 ret, idemum, qui ex additione gradus
 quantitatis sunt, habent causam constan-
 tem, carent quæ sunt ex imminuta unio-
 ne, quantæque: fundamentum tactum
 est in argumento tertio. Addit Franciscus
 Valler. non tantum morbos ex imminu-
 tione, hæc causa carere, sed & illos qui ab
 intemperie sunt, quia & hi sunt perman-
 entes qualitates. Eiusdem sententiæ
 est Vegap. de loc. aff. sect. 2. in fine. Nepe
 statuit, constantem affectus causam con-
 iunctam habere, qui aut è successuorum
 sunt genere, aut de genere eorum per-
 manentium, quæ licet partes omnes vir-
 tutes habeant, & integritate fruantur, quia
 tamen sunt fragilis conditionis, nullo tẽ-
 pore permanent, ut species sensibiles, &
 lumen: eiusdem conditionis cum putet
 esse humorum, & obstructionem ab hu-
 more, aut lapide factam, in his causam
 continentem admittit, negat in morbis à
 soluta unitate, & intemperie.

Rejicite
admittendam
esse concludi-
tur.

Satisfit ra-
tionibus.

An in omni
morbo addu-
citur Chri-
stop. Auzer.
qui negat.

Valler.

Alij

Valleriost.

Alij non omnino excludunt hoc genus causæ ab intemperie quavis, sed negant in facta, in fiente admittunt. Ita Valleriost. lib. 1. & alij multi, deducuntque ex Galen. nam 4. met inquit *auspicari perpetuo curationem oportet, ab affectu, cui moderi paramus, estimare vero, ac discernere, an causa, qua affectum excitauit, defierit: an ipsum quoque tum augeat, cum facit: an si causa agere iam desijt: id tantum, quod factum est, curare studemus, de causa nihil cogitantes: si vero adhuc otiam nunc agat: huic ne agere peragat intenti, affectus curamus.* Quorum nullus satisfacit: ac primum, non possum non mirari Christophorum Aueg. qui cum morbum relationem esse dixerit, non admittit in omni morbo coniunctam causam; nam si ratio quæuis posito fundamento, & termino ponitur, eademque vanescit, si alterum illorum deficiat: non video, qua ratione possit in quibusdam morbis hanc causam admittere, negare in alijs, vt bene cõtra ipsum notauit 4. contr. Vall. eoque dignior est reprehendi, quod non vidit Argen. lib. 1. de cau. morb. cap. 9. id aduertentem. Nec detrahi ab hac sententia debebat, quia remoto humore erodente, aut gladio secante, non tollitur statim vlcusque vulnusque, neque aboleretur partium deficientis numerus magnitudoque, quamquam causa horum affectuum remoueat; nam vnitas soluta, numerusque deficientis causa sunt, non morbi. Et quidem, si ex eius mente, aucta magnitudo numerusque, sunt causa morborum. Cur magnitudo immunita, numerusque deficientis, morborum causa non erunt? An non absurdum est in vno genere, contrarium vnum ponere, in alio aliud?

Obijcies non ne lib. superiori c. 2. dixisti vnitatem solutam esse morbum, cur ergo modo id negas? Quia ibi ex Aduersariorum mente, hic ex mea loquor.

Tolerabilior eorum sententia est, qui cum morbum qualitatem esse opinentur, quosdam morbos autumant causam prædictam habere, de alijs negant: quamquam neque hæc admittenda, & vt ordiar à Vall. vel hic per morbos fientes, eos affectus intelligit, qui totum esse in fieri habent, vel eum qui aliquid habet facti, fiensis aliud: non potest dici primum, nam hi affectus, sunt passiones, non morbi: nec secundum, nam morbi illi, parte qua sunt facti, non habent causam coniunctam, parte qua sunt in fieri, non sunt morbi, itaque etsi pars illa siens causam coniunctam habeat, non habet propterea morbus coniunctam causam. Non me fugit sophisma cuiusdam, qui vt refert Trinc. ep. 9. & 10. morbum fientem, morbum esse putabat hoc argumento monstrare. Affectus ille, est quid præter naturam: aut ergo est causa, aut morbus, aut symptoma. Nõ causa, aut symptoma. Quare morbus:

sed contemno, nam affectus ille, morbus quidem est, sed potentia, non actu, vt bene Trinc. loco citato.

Quid de Valles. & Vega? Certè qua ratione, propriam sententiam probat Vall. eadem potest facile reprobari. Putat Valles. morbos in intemperie, causa coniuncta carere, quia sunt factæ qualitates: at verò nedum intemperies, sed & cõteri morbi sunt de genere permanentium. Quare si hæc ratio obstet, nullus morbus habebit coniunctam causam.

Dices, non omne permanens causa coniuncta carere, sed illud dumtaxat, quod fragilem conditionem, non habet, vt lumen, aut multum continet facti: quæ parum habent facti, & sunt minimæ entitatis, hæc ni continuo sequentur à causa, mox desinunt esse. Hinc Auic. 2. p. cap. 2. loquens de curatione intemperie, cum humoris præsentia ait, *et plerumque quidem ei sola sufficit euacuatio, si complexionis infusa, qua præterita est, malitiam ibi non reliqueris*: intellige tu multam; nam vt nullam induxerit, fieri non potest, nam non esset intemperies, cuius curationem instituit.

Certè rem fatebor ingenue, visa est quandoque mihi hæc euasio vsque adeo ingeniosa, vt dixerim probabilem esse hanc sententiam: at re inspecta, & perspecta, nullo modo censo admittendam esse; si enim morbi isti parum facti obtinerent, cum parte, qua sunt facti, morbi sint, & oblatant, essent hi omnes morbi exigui, contemnendi, & minimam noxam nostro corpori inferrent; at lapis in vesica e g. & alij, quibus causam continentem, non denegant, magnopere vexant nostrum corpus, & torquent. Quare falso dicunt, parum facti obtinere.

Dicemus proinde, morbum materialiter sumptum, esse de genere permanentium, & causam coniunctam non habere: formaliter acceptum, non esse quid permanens: & vt sic, causa hæc illi non est deneganda. Quia ergo medici de morbo materialiter sumpto agunt, Philosophi de eodem formaliter accepto: medicæ loquendo, nullus morbus habet causam coniunctam, omnes habent, si de re ista loquamur, vt Philosophi.

Valeant nè cause procatartica, dicte, inferre morbos. Cap. VII.

Causas, quas Græci procatarticas dixerunt, Latini appellarunt prægressas, Cels. euidentes externas alij. Prægressas vocarunt, quia cunctas alias, in morbi productione origine præcedunt, & notitia si Iacobo de Partibus fides est adhibenda 2. p. doc. 2. cap. 1. aut quoniam, vt vox ipsa sonat, raro existit factio morbo, vnde quia abire, prægressæ sunt dictæ.

Euiden-

Valles

Trinc. 2. p. cap. 2.

Adducta. Aueg. opinio rejicitur.

Rejicitur Vallar.

Euidentes, autem, quia vt cognoscantur, nulla est opus diligenti indagine, sed aut adstantium, aut ægrotantis relatione, innotescunt. Sunt eadem procatartica dicta à Græcis, vt placuit Iac. de Part. quia procul esse debent a catartico, nam nullo est opus medicamento, vt extrudantur. Has inquam causas, duplices esse prodidit Galen. l. ar. med. cap. 85. necessario occurrentes, vt aer, motus, & quies, cibus, & potus, somnus, & vigilia, excrcta, retenta, animique accidentia, alias quarum occursum facile vitare possumus, vt ictus ferarum, venenatorum animalium morsus, fascino, incantatio. Quando ergo monstratum, dari causam coniunctam, examinandum modo, valeant de externæ, & necessario nobis occurrentes, inuehere morbos, nam de alijs infra disputabimus.

Pars quæ negat, his potest persuaderi. Seruant hæ causæ externæ nostra corpora. Non itaque lædent. Si lædendi præterea vim haberent, læderent eos omnes, quibus occurrunt: ab ijs demum remoti homines, statim cõualescerent. At neque quicumque commorantes in sole, in febre, aut alium morbum cadunt, nec vbi incurantur, remoti à sole curantur. Quare, &c. Tertio quies & somnus sunt priuationes, & quod est excrerum, non est amplius. Alimentum demum, vt scriptum 2. de anima 45. *Patitur aliquid ab eo, quod alitur, sed non hoc ab alimento: sicuti neque faber, à materia, sed ab illo hæc: faber autem mutatur ex otio in ætium.* Idem habet Galen. 2. cap. 3. de temp. docet enim & recte cibum differre à medicamento & veneno, quia alimentum purum patitur tantum: venenum agit solum in cor & non patitur: medicamentum & agit, & patitur. Quare hæ saltem causæ, morborum auctores numquam erunt.

Ita creditum antiquissimis sæclis, & vt refert Galen. lib. de cau. procatart. cap. 1. & 2. Erasist. fuit huius sententiæ auctor. Amplexatur eandem nostri temporis vulgus, nam quoties audit aliquem ægrotare, aut quoniam in sole plus iusto, est moratus; aut quoniam laborando nimium est lassatus, vel demum quia refrigeratus, aut calfactus dicit, ogni male vuole l'occasione, hauea da venire. Admisere eys alij, sed causas per accidens dixerunt esse. Fundamentum est secunda ratio adducta. Alij tertio, & causandi vim tribuerunt hisce causis, & per se causare autumarunt, numquam tamẽ morbum producere dicunt, ni aliquam ex causis internis promoueant.

Reijciatur.

Qui quam longè à veritate aberrarint facile ostenditur; nam vt ab vltima opinione initium fiat, dicat quæso, num si cui præcidatur ex ictu, aut manus, aut digitus, aut alia pars externa vulneretur, im-

mero diminuto, continuitate soluta, negabit haud quidem hoc quispiam. Quare & inferre morbos hæ causæ valent, & inuehere, quamquam nullam aliam excitet. Quædam tamen morbum, per se inducent, efficienter ipsum producendo, vt aer, cibus, potus, retenta: faciunt aliæ hoc per accidens, & occasiones sunt potius morborum, quam veræ causæ, vt quies, somnus, excrctio, & pathemata animi, vt vltimum argumentum suadet, & ex dictis infra constabit magis.

Quod antiqui adducebant, vt suaderet contrariam sententiam, non obstat, & elegantius simul à Galeno rejicitur citato lib. cap. 2. hunc in modum, *sed in medium proferamus aliquem oratorem defendentem quemdam pugilem, qui quod pugno vetulam percussisset, unde est illa mortua ab aduersarijs accusetur, & in iudicium trahatur, vbi ab auctore probatur, quod ille eam percussit, quodque ea mortua est, fingamusque Rei Patronum hoc modo cauillis Erasist. confisum, illum defendere. Vidistis credo pluries Iudices Opt. Virum hunc in palestra plagis aduersarios pulsantem, vicissimque ab illis percussum, nec iam, hic ab illis, aut illi, ab hoc occisi fuerunt. Non ergo quod pugno vetulam percussisset, causa mortis extitit; nam si percussus in causa mortis existeret, qui vehementius percuteretur, citius interiret. Deriderent quidem dubio procul omni Iud. sic orantem; nam nullus est adeo hebes ingenio qui ignoret, nullam causam sine patientis dispositione quippiam efficere posse. Constitutum ergo sit aduersus hos sophistas, causas has procatarticas, & esse causas morborum, & per se illos producere, quamquam nullam aliam ex internis excitent; nam quæ adducunt in contrarium. Quis non derideat? Sunt inquit causæ salubres: fateor: at quid vetat, quo minus fiant insalubres, cum aut qualitate non congruant, aut quantitate superfluant? Vide Galen. 3. ar. med. tex. 6. Non omnes addunt, ostendit. At non propterea negandum esse causas, nam vt 1. de diff. feb. 4. *nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest.* Remoueretur clamant alij effectus remota causa. Quare cessaret febris inducta à sole, vbi à sole recederent. Cessaret, si essent procatartica causa, coniuncta causa. Quod adducitur, ex 2. de anima, aut ex aliorum sententia dictum puta: aut de vltimo alimento, expone, aut dic tertio cum Auer. non ita corpus ab alimento pati, quemadmodum alimentum à corpore, nam corpus mutat alimentum in sui substantiam, numquam cibus mutat animal in sui naturam. Dic 4. cum Auic. 2. 1. d. 2. cap. 15. non pati cibum à corpore passione de qua fit curandum: dicunt alij sensibilibus. Quod asserti Apoll. non pati corpus alimento passione corruptiuam, reijcio, nam plures occidit gula, quam*

Et vera proponitur.

Adductisque pro contraria sententia respondetur.

gla-

gladius. Vide de re hac Gal. 3. de caus. sympt. cap. 2. dum agit. de vitij nutri- tionis.

Valeat ne plus aer ad inferendos morbos, an cibus. Cap. VII.

EXternas res non naturales vocatas à medicis, nos plerumque afficere cap. superiori monstrauimus: vtra tamen plus valeat ad inferendos morbos, aer nempe, an cibus (intra has enim causas est de dignitate diuidium) disquirendum modo. Ne tamen litis punctum te lateat, scias velim, non verti in controuersiam, inuehat ne maiora damna, aer putris, & pestilens, an cibus calidus, alimentum putre, an aer crassus; constat enim cuique, plus posse putrem aerem, quam calidus cibus; plus alimentum putre, quam aer crassus, aut tenuis. Disputatio agitur, supposita equali aeris, & alimentum malitia, nam quamquam aer, & ambiendo, & ad abditas corporis partes permeans, nos permutet continuo: quia tamen cibus, non tantum qualitate, vt aer, sed & quantitate nos afficit, permanentemque morbis materiam præbet, validius videtur nos offendere, morbosque cotumaciores inuehere. Adaugent dubitationem Galen. & Ar. nam hic 1. sec. probl. 13. ita aeris mutationem contemnit, vt ne morbosam quidem esse velit. Vnde querit, *propter quid aquarum mutatio morbida, aeris autem non.* Gal. contra tantum aeri tribuit, vt vbi ille nos afficit, cæteras omnes causas in contrariam vertat qualitatem, quo aeris efficacissimè agere, non inferiori præsidio occurratur. Optima dicebat 3. ar. med. t. 10. *corporis constitutioni cum circumfusis aer fuerit in temperie positus earum rerum de quibus nuper diximus, quositis, & motus, somni, & vigilia, & eorum, que assumuntur, & excernuntur, quantitas moderata conueniet: cum vero aer à temperie recesserit, tantum à mediocritate variare oportet, quantum fuerit ab optima temperatura recessus.*

Roder. Vega, cum dubitandi rationes penisset, distinctione litem dirimendam putauit. Dixit ergo lib. ar. med. cap. 85. plus posse aerem celeritate agendi, & tenuitate: plus valere alimentum densitate, & formæ multitudine: quare & robore. Qui neque litem diremit, neque docuit vera; nam cum quisque citius incalescat ab ignitis carbonibus, aut ferro quam à flamma stuppæ, seu paleæ, erit multo conducibilior formæ multitudo ad celeritatem actionis, quàm agentis tenuitas. Quare celerius nos afficiet cibus, qui crassioris substantiæ, quam aer qui tenuis. Et licet venenatus aer citius necet, quam quodcumque aliud venenum epotum, aut deuoratum, non sit hoc, quia celerius agit

aer, quam cibus, sed: quia ille recta ad Cor fertur, cibus non nisi longo tractu & multum alteratus: questio est posita paritate.

Non diremit secundo litem, nam non est controuersia, vtra causa celerius agat, sed quæ validius: vt si accipiatur aer vt tria calidus, & alimentum pariter vt tria calidum, dubitatio est, quod nam stomachum calfaciat magis, aer nempe assiduitate actionis, an alimentum multitudine formæ.

Ergo dicunt alij, plus valere aerem ipso cibo. Ita Concil. diff. 14. Forl. quest. 5. super tertium ar. med. nec discrepare videtur Roder. Potest probari quia videmus multos morbos quos neque cibi abigere potuerit, nec pharmaca, aeris mutatione curari; vnde scriptum est ab Hip. 6. epid. sec. 2. tex. 27. *in longis morbis solum ventose conuenit.* Præterea multo magis valet agens, quod semper habet integras vires, & continuo agit, quam repassum, & agens per interualla: repatitur à nostro corpore cibus, & multo magis patitur, quam agat, nam assimilatur: agit præterea per interualla temporum, aer continuo, & vbi quicquam à corpore est passus, statim illo expirato, succedit alius integer. Primæ itaque partes dandæ aeri, secundæ cibo. Id cum nouisset Galen. monet 3. ar. med. 10. vt aduertit Hali, Turis. Vega, & alij, vt vbi aer excessu alicuius qualitatis dittemperat corpus, omnes alias res non naturales æquali excessu aeri opponamus, vt si ille e.g. est calidus vt duo, vtamur alimentis vt duo frigidis, potu eodem gradu frigido, & alijs omnibus refrigerantibus: nam quamquam calidum vt duo, à frigido vt duo remitti possit, non potest tamen aeris continuo agentis noxa, ad motionem alterius causæ corrigi, sed continua oppositione contrarij est abigendum, quod continuata aeris actione est introductum; quamobrem cum non liceat semper bibere, aut comedere, conuocanda sunt alia omnia, vt damno ab ære illato, occurrant omnia. Hinc reapid. 2. t. 7. monet Gal. vt in frigida humidaq; aeris intemperie, calfaciamus corpora, exercitio valido, vino forti, & cibis calidioribus.

Sed quamquam sit hæc sententia doctissimorum virorum, ego tamen censo cum distinctione esse respondendum. Dico ergo, si sermo de partibus spiritualibus, & animalibus, magis has aere obledi, quam cibo potuue: naturales minus ab aere offenduntur; assumptis magis: ratio est, quia cibus, non nisi valde refractus ad caput & thoracem pertinet, integris at viribus aer loca illa pertingit, & vix inspiratus, & à corde excalfactus reijcitur, & alius inspiratur de nouo, & cum non habeat locum in vetriculo, nam multum in stomacho detinetur, non potest eo modo alterare vetriculum, quemadmodum

Tituli dilucidatio.

Ratio difficultatis.

Vegg opinio.

Reijcitur.

sententia.

modum partes spirituales. Vide Gal.

At quæres, si tanta est aeris in agendo efficacia, nihil ut æquè iuuet, aut lædat spirituales partes, & animales: quid voluit Arist. ubi dixit, *propter quid aquarum mutatio morbida, aeris autem non*. Hic primum scias velim, non negare Arist. mutationem aeris esse morbidam, nam, quamquam quidam textus ita legant, alij tamen melius hunc in modum, *cur mutacionem aquarum gravem, aeris autem non gravem esse affirmant*. Quamquam neque si prorsus neget, mutationem aeris morbosam esse, est quod turberis; loquitur enim de mutatione aeris ad parvam distanciam factam, ut si ab urbe, ad suburbium, aut ab una civitate ad proximam quis se conferat, hoc enim brevi spatio peragrato, aquarum differentias multas degustatis, & aerem uniformem spiramus: nam cum aerem varium reddant varia climata, quæ sunt varis ex terra, contingit notari, ut intra breve spatium terræ, & in eodem aere, diversissimi aquæ inveniuntur. Ita Concil. diff. 114, Forl. quæst. citata, & Vega 3. ar. med. 12, & est expressa Arist. dicit enim, *aquarum genera multa, & varia per se sunt, sed aeris minime. Ita que hoc climatis causa esse potest, quippe qui, cum peregrinamur, profectus in Gale quidem prope eodem, in aquis autem varijs versari eveniat. Qua propter aqua multitudinem gravem esse, res id putatum est*. Adde ego, Arist. loqui de mutato aere à viatoribus, qui non detinentur in loco mutato, sed statim proficiscuntur alio. Constat autem si quis Neapoli Nolam contendat, indeque bibita aqua Nolani agri statim Neapolim redeat, magis posse offendi à bibita aqua, quam ab aere, nam aer continuitate actionis offendit, quod non potest facere, ubi quis Nola non fuerit commoratus. Colligitur hæc expositio expressè ex Arist. nam dicit, idcirco aquam ladere magis, *quia illa habita complectitur peregrinamur*, peregrinantes non habemus aerem primo inspiratum. Hæc cum omnino fugerent, medicum quemdam nostri temporis, negavit id unquam ab Arist. scriptum, tantum abest, ut aut expositionem Conciliat. viderit, aut aliquid de novo addiderit, quod nos facimus (absit iactantia nostra), & tamen est magni nominis medicus; sic ludit, & illudit etiam in his rebus fortuna, siue fatum. At quo rapido sit sequens caput.

Quos morbos aer, quæ ratione excitet. Cap. IX.

Eternas causas lædendi vim habere ex dictis constat. Quos tamen morbos cieant, & qua ratione, valde dubium; unde cum id scire non parum conferat, declarandum, primo tamen in aere, dein

de in reliquis, ne quæ oriatur confusio. Docens 3. ar. med. 5. Gal. quid ab aere nostrum corpus patitur, *ab aere inquit ambiente, quia aut calefit, aut frigit, aut exiccatur, vel humectatur, vel secundum bonum patitur coniugationem, aut in tota substantia alteratur*, quam sententiam licet exponens Hali antiquissimus Arabs dicat, declarare ijs verbis Gal. quot modis aer ambiens alteretur, & alteratus postea permutet corpus: nihilominus ob rationes, quas affert eo loco Turis rectius sentiunt, qui affirmant, declarare ibi Gal. affectiones, quas corpus ab aere patitur. Propterea videamus quid scribit cit loco, nam illius sententia percepta, consequemur propositum.

Ab aere inquit ambiente, quia aut calefit, aut refrigeratur, &c. quod est corpus nostrum, duplicem pati solet ab ambiente: nescios aere alterationem, occultam aliam, aliam manifestam, siue in primis qualitatibus, & hanc duplicem compositam nimirum, & simplicem, quarum quæque quadruplex, calida, frigida, humida, sicca, calida humida, calida sicca, frigida sicca, & frigida humida. Alteratur, ergo corpus ab aere, vel quia calefit, frigit, humectatur, siccatur, vel secundum horum patitur coniugationem, aut quia in tota substantia alteratur. Quid sit alteratio simplex quid composita, nullus est adeo rudis, qui ignoret: alterationis in tota substantia naturam, pauci intelligunt. Quare explicanda, ut complectamur breviter affectiones omnes, quas ab occurru aëris corpora patiuntur humana. Quæ de re, quamquam multa dici possent, quia tamè commodiori loco de re hæc redibit sermo, breviter rem transigentes dicimus, per alterationem in tota substantia Gal. intelligere corruptionem, seu putredinè. Vocat autem motum ad substantiam factum alterationem; quia hæc substantiæ, qualitatibus instat intenduntur; & remittuntur; totam addit, ut innuat formam rei, esse uniuersam substantiam rei. In uniuersum ergo, aut aer nostri corporis qualitates permutat, estque in casu variarum intemperierum, aut putrefactionem inducit. Hinc omne ferè morbi genus, nã ab intemperie, continui solutiones: ab eadem, fluxiones humorum; tumores, aspredines, læsæque cavitates.

At qua ratione potest aer, quamcumque intemperiem inferre, si est calidus, & humidus aer, aut temperatus, ut alij volunt? An alius, & alius est aer, à quo tot morbi, & varij? An faciet hæc alio, & alio tempore? An vnum per se infert, per accidens alium? An demum facit hæc omnia aer, quia & ipse varias suscipit mutationes? unde cum trifariam ille mutetur, ut Auic. 2. p. doc. 2. cap. 2. & Gal 9. met. 14. & 1. met. cap. 1. naturaliter à temporibus anni, unde hyems, algida, æstas feruida, :

Quomodo aer hæc mala incusat.

D præ-

præter naturam, ut cum putrium vaporum è cadaveribus; aut putri ab aqua elatorum permixtione inquaiatur; non naturaliter; ut cum motetur sicus ratione, aut vario cæli aspectu: potest hisce modis mutatus, mutationes varias inferre nostro corpori. Ita sanè; nam 3. aphor. 20. Vere insania, melancholia, epilepsia, fluxiones sanguinis, angina, grauedines &c. astate verà horum non nulli & febres assidua, & ardentes, tertianæ plurimæ, et quartana vomitones alui profusiva &c. Autumna verà etiam astui multi & quartana febris atque erraticæ lienes, aqua inter catom &c. Hyeme vera morbi laterales pulmonum: inflammationes, catarrhi, grauedines, xanchedines, &c. & aphor. 7. eiuſdem par. Per squalloras febres acute fiunt. & aphor. 16. Per assiduos imbræ morbi magna ex parte oriuntur: cum febres longæ, tum alui fluxiones, & aphor. 4. Per anni tempestates, quando eodem die modo calor modo frigus fit, autumnales morborum expectare oportet: cumq; vento agitata: aer imprimat proprias qualitates corpori subdit aph. seq. Auri audiamus babentantes, & visioni caliginem inducunt, capitis gravitatem, corpus languidum, et cordium reddunt: sin aquilania tempestas fuerit iustus motus, fauces exasperat. Affecte nostra corpora cum regionis vicio mutatur, declarant morbi endemij, seu patrij: pè illeſque argumento sunt, quam male nobiscum agatur, quoties à malignis, putribusq; vaporibus inquinatur.

Obijciunt.

Faciunt nihilominus difficultatem Galen. Auic. & Picus: ille quidem; nam 8. de usu par. 2. scripsit esse cerebrum quouis ambiente calidius. Auic. quia prima l. doc. 4. cap. 2. dixit, aerem corpora nostra exiccare, & 2. eiuſdem doc. 2. cap. 3. id ab aere secundum quamcumque dispositionem docet fieri. Non itaque ab aere, aut homescere, aut incallescere poterit corpus nostrum.

Respondetur.

Et hæc loca facile explicantur, nam Galen. loquitur de actu secundo, ut sit sensus, cerebrum magis calfacit, quam quous aer calidissimus, non quia intensius sit calidius aere, sed ob materiei densitatem. Quare non poterit cor refrigerare, ut Arrot. voluit. Aut dic Galen. loqui de aere non illuminato, sed in sua natura spectato, qui frigidus secundum Stoicos, qui sequitur Auicem, vult aerem semper exiccare substantia-liter, quia resoluit humidum radicale, qualitate refrigerat, humectat, calfacit. Faveſit negotium Picus, dum contendit aduers. Astrolog. cap. 21. non posse ab aere vario cæli aspectu mutato, imitari morbos: nam cum cælum ita se habeat ad hæc inferna, quemadmodum cor respicit animalis, ut cor fons est virtutis illius, quæ corpus servatur, nec unquam damna corpori à corde infliguntur; ita cum quidquid est ordinatum, & naturale

Negat Picus ab aere exiccare corpus, sed in aspectu cæli mutari, quædam alia quædam nat.

in hisce inferioribus, cælum habeat auctorem, nullo passim modo cælitus fieri detrimenta eorum. Confirmat, quia nunquam aut Plato, aut Arist. tractantes de elementorum discordia, hic quidem in Meteor. ille in Timæo, in vim aliquam abditam cælitus demissam recurrunt. Nec Hipp. aut Gal. qui morborum causas omnes exactè indagant, meminere unquam maligni colorum afflatus. Scribit quoque Auerr. eum qui crediderit, aut Martem aut sydus aliud quoquo modo dispositum, nocere corporibus, aliena credere à philosophia. Proinde sic concludit. Si quid inconcinnorum discors, asperum in inferiori hoc mundo auditur, ad cælum cæli ne referat, sed ad quatuor has cordas citharæ huius inferioris, quæ de inordinata, impuræque materia contactu calidissimo plethra, ad numerum illius, concordiamque mouente, consumuntur interdum inveniuntur. Idem multo antea Plotia. in lib. in quo inquit, num astra aliquid agant, Chalaid. in comm. super Timæos est postea sectatus Valer. in appenloc. comm.

Reijciunt.

Contraria tamen sententia est multo verior: probat illam experientia, nam videmus in dies, multos morbos Lunæ eodem inuallescere: multa aprotantium corpora in deteriori labi; hoc eoque per id tempus purgationes. Præterea, ut communitis est Philosophorum, & Astrologorum consensus, stella quædam frigiditatem in hunc mundum demittunt, calorem alia, alioquin cur hic annus astuosus; iniectus alius? Tumultuare itaq; stellarum vi poterunt elementa. Quare & morbos inferre; nam quod ait Picus, tanto perfectiorem humorem quanto perfectior stella, quæ illi præstet, aut falsum, aut si verum, nocebat nihilominus corpori perfectio bilis, quia excedit proportionem, quam cum alijs succis habere debebat. At inquit, perfectio partis non repugnat perfectio totius: verum ubi pars eam naturam habeat, quam poscit, tamquam pars totum illud constituens. Sed quid morborum non ne astrologi futuram pestem ex syderum aspectu, multo tempore antea prævidere? Quo pacto per Deum, ni cælestes orbis morbosum quid in aerem influerent? Nec me mouet, quod neque Galen. neque Hipp. huius causa meminerint, nam præterquam quod argumentum ab auctoritate negatiua non concludit, non est præterea illud verum, quia hanc causam nomine aeris sunt complexi.

Sed ut iisdem quandoque telis, quibus nos aduersarij vigent; confodiantur: est aliquis morborum vsus, & intenduntur ab vniuersali natura, quemadmodum, & corruptio. Quare ut hanc infert non raro tamquam medium ad consequendum aliquid quod per se bonum, alioquin fructuosius esset appetitus ille materiz: haud secus

cus morbos inuehere, quandoque erit mundo seruando ex vsu. Quare inferret enim verò ni corrumpantur animantia, nulla erunt cadauera, non mille animantium species, quæ ex illis gignuntur; condecit autem ad pulchritudinem mundi, & decorem cõcors illa variarum specierum discordia. Immittuntur præterea non semel morbi à Deo, vel in scelestum patratorem penam, vel vt patientia bonorum exerceatur; at penæ intenduntur. Quare & media quibus illæ inuehuntur. Adde & alium vsum, exercitationem nempe sapientiæ humanæ; etenim si nulli fuissent morbi, nulla esset inuenta medicina, vnda perijissent tot illustrium hominum monumenta. Vide Lactant. lib. de ira Dei c. 13. & lib. 7. de vera relig. cap. 4. Quod si tot sunt vsus morborum, poterunt à corporibus celestibus inuehi, quando ad ea non hominis tantum, sed vniuersæ naturæ tutela pertinet. Vide Philop. in fine proëm. 2. lib. phys.

An possit nos afficere etiã si nullo modo mutetur? Inualuit Neapoli opinio, quo tempore calor inualescit quousque pluiiarum frequentia temperetur, periculosum esse mutare cœlum, etiã si quod perimus sit salubrius, hominesque eo in loco salubriter degat. Vnde si quis Neapoli, aut Vesuuium, aut Auersam se conferat, quæ sex miliarium spatio hinc distat, atque in febrem incurrat, suspicantur statim, ne febris illa ex celo mutato ortum ducat: suspicantur autem imò nihil est æque certum apud illos. Hinc moment, & sacramento cauēt, ne quis sedem mutet, priusquam aer frequentia pluiarum refrixerit. Id autem iubent potissimum, aut cum Neapoli Romam est quis iurus, aut Roma Neapolim, licet detrahant de metu non parum, si nauis petatur. Cum autem huius causa ab illis queritur, quando manifesta nulla occurrit, squidem vbi que locorum homines bene valent, aer vbi que salubris; neque aut hic feruidus, ille frigidus, hic humidus, ille siccus, crassus vnus, aliter tennis, in occultam recurrunt. Confugiunt alij in prauum Neapolitanorum apparatus, è frequenti vsu olerum profectum, quando ipsi tantum, & Romanis hæc mutatio morbida, Germanis, Gallis, Polonis, Hispanis innocua. Mira certe qualitas; otiosis amica, negotiosis infesta, illis parcere, hos vexare parata. Pedagogum dicerem, nam vt hic obstrepentes discipulos, sic illa verberat inquietos. At si est illa occulta, quis nam Deus Medicis reuelauit? Experimentiam inquirunt. Fide dignum festem: at hæc id tantum docet, ægrotare lathalior, qui eo tempore Roma Neapolim petunt: at quod ab æris mutatione lesi ægrotent, quo teste probant nam si id est causa huius eventus: cut non ita faciliter ægrotant, qui Nea-

poli Romam nauigant, vti terrestri, qui itinere petunt? an non alius aer? An parit ipsi, qui tacitum mari carpunt iter, irascitur obstrepentibus, quia somnum turbant? Quod si tanta est aeris cum inquietis antypathia, cur non eosdem vexat hybernus aer, vernus, autumnalis? At ægrotant non pauci iniquies, & morbo lathali: Fateor, at quod ideo ægrotent, quia solum mutarunt, hoc nego; etenim vt temerarium est causas occultas negare: ita fatuum ceseo ad has recurrere, vbi sunt manifestæ, sunt autem hic multæ, quæ morbos illos inuehunt, ac primum est motus, qui causa caloris: est secundo mutatio aquarum, est calor à sole contractus: sunt quarto putres halitus, è palustribus locis exhalantes, quos inspirant, qui Roma Neapolim terra petunt: vnde, quia nauigantes, non ita agitantur, siccatur à puluere, neque à radijs solis feruntur, non mutatur fortasse ita crebro aquas, non lectum, vt equitantes, propter hanc causam dicunt Medici, quamquam causam ignorent, aut nullo modo, aut minus periclitari nauigantes. Causam à prauo victu petitam, contemno, nam multo intemperatioribus ceteræ nationes. Quod si non ita offenduntur, vbi æstate iter faciunt, id accidit, quia frigidam incolentes regionem non ita incalescunt à sole, puluere, motu: potissimum Hispani, qui noctu iter faciunt: quamquam, & hi in morbos frequenter incurrant; vnde de morientibus ob cœlum mutatum dicunt, Prouolo la tierra, & de Gallis idem docet Fern. 1. de caus. morbi. c. 12.

At clamant alij dicentes in febres malignas incurunt, qui hoc tempore hac, illac mouentur: quid proinde? nonne sunt hæc febres ex intensa putredine: putredo summa à mille alijs causis? Ledit ergo nos dictis modis aer, & Galen. illud verum, ab ambiente quidem quia aut calefit, refrigeratur, humectatur, siccatur, &c.

Quos affectus, & qua ratione inducat cibus, & potus. Cap. X.

Variè corpus nostrum affici ab alimentis, & potu, nullus est, vel sanissimus, qui fortasse multoties non sit expertus. Et quis negat à paucis nos extenuari, à multo premi: à tenui imminui, vires, à crasso obstrui vias: à prauis cachochimiam induci, febribus, vlcerebus, & varijs tumorum generibus reddi obnoxios? Nec quisquam vertet in dubium, vtrum infrigidemur à frigidis, incalescamus à calidis, humectemur, siccemur ab ipsis; quæ exiccandi vim habent, & humectandi; nam quamquam cibus, & potus à nostro calore vincatur, patitur tamen non parum in victoria calor, nec vnquam, quod commune est agenti cuicumque,

incruentam reportat victoriam. Quamobrem, quod dixit Auic. 2. primi, alimentum quodcumque calorem augere, hac ratione verum, quia dum sanguis ex quouis cibo gignitur, ex quouis calida adaugetur substantia. Qua tamen ratione contingat, ut opium calfactum nos refrigeret, lactuca, cicoracea omnia: vinum refrigeratum calfaciat, piper, cinnamomum, hoc admodum dubium; enim verò si calfacit nos piper formali calore, & formali frigiditate lactuca nos refrigerat. Cur tamen calor non sentit, frigiditatem non percipit? Quod si proposita alimenta nos mutant, quia virtualiter calida sunt, frigidaque, cur hanc qualitatem in quocunque subiecto non producant, sed in animalium corpore dumtaxat? etenim lux obuia quæque calfacit. Cur non refrigerat se ipsam lactuca, calfacit se ipsum piper? enim verò quod est in actu virtuali, & potentia formali, potest formalem effectum in se producere. Cur nobis admota non inducunt subito frigiditatem, calorem? Demum non esse has qualitates virtuales vocatas admitteudas, constat inde, ut ræcam alias multas difficultates, quia si admittatur in mixtis, admittatur necesse est, dari effectum nobiliorem causa, nã nobilior qualitas hæc frigiditate, calore, siccitate, humore, quorum opera in mixtis producuntur; esset secundo quidpiam superuacaneum, quando ad producendas primas qualitates, satis superque sunt primæ.

Prima sententia rejicitur.

Adducuntur qui piper formaliter calidum esse docent, & rejiciuntur.

Et primum Iobertus.

Deficit hæc difficultas Medicos in varias sententias. Quidam, ut refert Valles. lib. 1. controu. 12. ad miserorum asylum confugientes, occulta quadam proprietate fieri autumant, ut piper, e.g. calfaciat, lactuca refrigeret, quod non tam docere causam effectus est, quam propriam fateri ignorantiam. Quare laudandi ij magis, qui periclitantes, conati sunt aliquam huius nodi solutionem asserere, quamquam non puto esse eos admittendos, qui piper formaliter esse calidum volunt, & formali, ut aiunt calore nos calfacere; nam si hoc verum, cur non sentimus huiusmodi calorem? torqueant se hac, illac, authores istius sententiæ, nunquam se ab hoc nodo extricabunt, atque, ut à Iobert. exordiar, putat ipse paradox. 1. decad. 1. non sentiri piperis calorem à manu, quia obtusior manus sensus, non potest, à minori obiecto moueri: unde, quia linguæ sensus est exquisitus magis, idcirco statim ac linguæ admouetur, calidum sentitur, ac mordax. Ceterum, quia videbat ventriculum, cuius sensus acutus, non statim ingestis piperis calorem sentire, id fieri subdit, quia est ventriculus frigidus, unde ait, quemadmodum refrigerati, ubi ad ignem accedunt, non statim ignis calorem persentiunt, haud secus ventriculus, non incalescit statim à

pipere assumpto, quia ille frigidus.

Ingeniosa quidem fuga, sed quæquam furtim tentet Iobert. euadere, non tamen effugit propositæ rationis robur; etenim si percipit manus teporem in aqua, quo pacto summum piperis calorem non sentit? profecto esto magna esset inter sensum manus, & internarum partium diuersitas, tanta esse non posset, unde deberet manus aliqualem saltem calorem obseruare in pipere, maiorem tamen sentire ventriculus: at nullum manus obseruat. Præterea si actu piper calidum, cur chyrotheca nõ incalescit à pipere, quemadmodum incalescit à manu? Quia inquit Iobert. Est manus calidior pipere. Quod si partes internæ incalescunt ab ipso, adcirco incalescunt, quia adduntur aliqui caloris gradus præexistentibus, à gradu autem multitudine, sit intensior qualitas. Cur non potius refrigeratur? Enim verò remissè calidum calidiori additum, remittit calorem, non adauget, ut aquæ tepidæ, ebullienti admixtæ, exemplo constat. Præterea si ex sapore, odore, rerum facultates dignoscimus; qua fronte poterit affirmare Iobert. calidiorum esse manum pipere? Tertio si à multitudinem graduum intensior forma, deberet manus incalescere à pipere quamquam sit illo calidior. Chyrotheca quoque deberet aliquantulum caloris acquirere à pipere, aut hoc à chyrotheca refrigerari, quæ cum non obseruentur, non est modo aliquo admittendus Iobert.

Secundo Theodorus.

Conatus est aliter propositâ difficultatem euadere Theod. Florent. Nimirum censuit formalem piperi calorem inesse; non tamen sentiri, quia habet quoddamque mixtum partes calidas frigidis permixtas; licet in calido sint partes multæ calidæ plures frigidæ in frigido. Nunc utraque fiat segregatio partium calidarum à frigidis, frigidarum à calidis, numquam hæc sensum excitare valebunt: unde quæ uorata, & attrita hæc medicamenta diuiduntur in partes calidas frigidasque, hinc fit, ut sentiat stomachus calorem piperis, manus nequaquam. Quod si petas, cur cum vinum ab aqua in minimas quasque particulas diuidatur, vini calor nequaquam sentiatur? quia inquit vinum admixtione aquæ in partes integrales secatur, non frigidas, calidas: hæc autem separatio necessaria, non potest. Esto res ita se habeat, peto modo, per hanc sectionem partium calidarum à frigidis, acquirunt ne partes calidæ maiorem calorem, an habent eundem, quem antea; utrumque enim modum dicendi apud Doctores inuenio, & quidam diuisione facta, intendi partium calidarum calorem affirmant: dicunt alij haud fieri maiorem calorem, tolli impedimentum dumtaxat: unde quemadmodum detectus lapis, ubi impedimentum amouetur, nulla qualitate acqui-

acquisita delabitur, haud secus piper remoto per attritionem obstaculo, calfacit. Hunc modum dicendi sequitur Mercat. priorem alij. Qui æque aberrant; ac primi quidem, quia nullam poterunt causam intensionis assignare; non attritionem; nam: hæc terminatur ad vbi: non formam alimenti; nam cum illa qualitas nequaquam requiratur à pipere imò illi repugnet, adeo reiectum à stomacho ad priorem naturam reducitur, non est cur forma illam qualitatem intendat. Non erit causa aliqua vniuersalis, nam tunc hæc supplet particularium defectus, cum imminet discrimen aliquod, quod nullum fingi hic potest.

Dices esse partem illam calidam secretam a frigida, & quadam proportione respondente ignis elemento. Est ergo necessarium corrumpi piper, vt nos calfaciat, nam segregatione hac facta necessario corrumpitur. At hoc falsum esse experientia docet. Præterea non erit piper actu formali calidum, sed segregatione calidum euadit, quod negabant.

Non est tertio sententia hæc acceptanda, quia statim ac piper attritum linguæ admouetur, calor eius sentitur, & mordacitas: Quis autem credat, tam laxam esse partium calidarum cum frigidis compositionem, vt leui linguæ contactu dissoluantur? Demum si hac ratione piper calfacit, vbi infusum piper in aqua, reliquit partes calidas formales in aqua, deberet actu calida sentiri, quod secus esse experimur. Quare, &c.

Est & alius modus dicendi quoque falsus, nam si per attritionem, & segregationem, calidæ partes nequaquam calidiores euadunt, quemadmodum antea calor piperis non sentiebatur, sic non sentietur postea, nec calfaciet, quando nihil de nouo respectu caloris contingit; enim verò remotio illa à partibus frigidis, causa est negatiua, quæ postuim effectum in ferre non valebit. Adde quod primæ qualitates, quando sunt in subiecto denfiori, eo validiorem producunt effectum.

Est quarto alius dicendi modus. Dini Florent. cap. 1. super eam. Auic. quem postea est sequutus Valles. 1. controuer. cap. 12. Dixerunt isti non per sentiri piperis calorem antequam à ventriculo actuetur, quia vbi est actuetum, acquirit calorem exurentem, & magnum à stomacho, quem postea eidem refundit. Neque obstat, quod habeat ventriculus diminutum calorem, quia vbi magna est dispositio passiva, potest à debili agente maiorem, consequi gradum qualitatis, quam sit causa effectrice. Vnde domus illa in Myssa stercore columbino plena conflagrauit, quamquam nullus esset ignis, à quo postea gradus caloris potuisset produci.

Qui neque placent, nam dispositio illa se tenet ex parte materiæ; at hæc vel summe disposita, non est satis, vt producat effectus, ni ad sit causa valens illum producere, valebit autem si eandem habeat qualitatem, & gradum; alioquin à causa calida vt tria agente in materiam dispositam, posset vltimus gradus caloris produci; quod falsissimum. Præterea si hac via recalcificat piper, vinum: cur à sole aut igne calcificata non euadit sic calida, quemadmodum ab animantis ventriculo? Cum ergo nulla via appareat, qua valeamus saluare experientias adductas, est virtualis qualitas admittenda. Confirmatur, quia opium calcificatum nos refrigerat. Hic dicit Valles. refrigerare nos opium, quia inalteratum manet, quod ridendum; nam si inalteratum permanet quemadmodum antea nullam producebat frigiditatem, sic nullam postea inuehet. Multo minus accipiendus Auerr. qui dixit, refrigerari nos ab opio, quia conuertitur in chylum frigidum; docet enim experientia, prius quam medicamenta vertantur in chylum, nos permutare. Præterea venena frigida numquam in chylum vertuntur, neque erodentia; numquam itaque nos mutare illa possent.

Inuenit alium modum Concil. diff. 140. ergo dixit refrigerari nos ab opio frigiditate actuali in corpore nostro comparata per antyparitasim, nam produunt Philosophi, qualitatem à contrario obfessam euadere maiorem.

At dicat Concil. cur non ventriculus potius incalescit aucto per antyparitasim ex presentia opij, calore ventriculi? Præterea antyparitasim sit detentio effluuii calido, seu frigido, quod non habet locum in corpore nostro.

Dicendum ergo refrigerari nos ab opio, incalescere à pipere quia illud est virtualiter frigidum, hoc virtualiter calidum; nam si formali calore, aut frigiditate, vel acquisita in stomacho, vel quam antea habebant, quamquam absconditam, euomitum seu piper, seu opium, actu frigidum obseruatur, & feruidum: at opium reiectum moderate calidum obseruatur, cum tamen mire nos refrigerat; piper quoque moderate calidum reiecitur, cum multum nos inflammari. Non ergo medicamenta hæc in nos agunt qualitate formali, sed virtuali.

Ad ea quæ in contrarium. Primæ difficultati bifariam occurri potest: dici primum posset, animalia tantum ab hisce qualitatibus pati; quia quamquam actu insint medicamentis, nequeunt tamen actu operari, nisi aliud recipiant à nostro corpore. Nempe ita posset philosophari de hisce qualitatibus, quemadmodum de temporie partium nostri corporis; Haber pars quæque nostri corporis innatam temperiem, nequit tamen pars operari,

Virtuali calore piper nos calfacere ex dictis colligitur, & eadem ratione ab opio refrigerari monstratur.

Reiecitur sententia Dini.

Satisfit rationibus in initio adductis. Cur piper animalia tantum calfaciat.

ni

ni actuetur à spiritu influente, vnde vocatur prima complexio potentialis, secunda actiuata. Quare à simili, habeant licet medicamenta dicta actu, qualitates virtuales, quia tamen perficiuntur à nostra temperie: hinc fit, vt in nos tantum agat, contra lux cęlestium corporum, quia fortasse robustior, nil mirū si nullo aliunde suppeditato auxilio, possit indiscriminatim in corpora quęque agere.

Quid recipit
piper ab ani-
mali.

Sed si alio indigent hęc qualitates, vt operentur, quid est illud, quod ab animali recipiunt? Non est attritio, nam contusum piper, & manu detentum, manum nequaquam calfacit. Non est calor, nam quamquam piper incalescat à Sole, aut igne, non refundit propterea magnum calorem manui. Quid ergo erit? An dicemus esse associationem cum forma animalis? Ita prorsus, nam nec alie qualitates operari possunt sine confortio alterius, vt color non potest producere speciem absque luce.

Dic secundo, nisi id placeat (quāquam non est cur displiceat) idcirco has qualitates, non nisi in animalia agere, quoniam ita est limitata vis earum, vt non nisi in animalia possint agere, enim verò cum magnes trahendi vim habeat, & infinita corpora possent trahi, trahit nihilominus solum ferrum, & certum pharmacum allicit cererum tantum humorem. Quare nulla debet nos admittatio capere, si hęc qualitates in animalia tantum agat, quamquam actu, & expeditam habeant agendi potentiam.

Dici potest tertio, non esse verum, medicamenta isthac, non nisi in corpus animalis agere, nam agunt, & patiuntur inuicem medicamenta simplicia, ex quibus theriaca componitur, vnde potest hinc sumi alia ratio ad monstrandum, virtutem illam actu contineri, & expeditam esse, quia absque auxilio aliquo animalis agunt, reaguntque. Quamobrem, vbi Galen. scribit, lactucam, e.g. esse potentia frigidam, dic ita vocari, respectu elementorum, quorum qualitates, quia intensiores, citius, & validius agunt. Ex his patet, cur piper non calfacit se ipsum.

Ad tertium argumentum dici potest, hanc qualitatem non produci à primis qualitatibus, nam si ex earum mixtione ortum duceret, mixtis tantum inesset: nunc autem reperiuntur eadem in corporibus cęlestibus. Sequuntur itaque mixti formam; quod si piper aquę admixtum amittit virtutem calorem, fit illud, quia virtualis hęc qualitas pendet à temperamento mixtorum. Vltimo argumento optimè occurremus, ni fallor, si dicamus, necessarias esse has qualitates, nam si piper haberet, e.g. formalem tantum calorem, non posset frigido ambienti expositum conseruari, nec frigida medicamenta diu seruari, aeris calidif-

simi iniurijs exposita. Sunt demum hęc qualitates admittendę, quia ad naturam, vt ita dicam, diuitias spectat, plures causas calfacientes, refrigerantes, humectantes, siccantes produxisse. Spectat item & ad Mundi decorem, cuius ornatu tanto pulchrior, quanto maior rerum varietas. Eset modo consequens, vt de excretis, & retentis sermo haberetur, at quoniam hęc non aliter morbos inferunt ac cibus, & potus, propter hanc rationem mittam istud caput.

Quos morbos, quauē ratione motus, & quies concitent. Cap. XI.

Non est hic dubitatio de naturali motu, quo stomachus, hepar, vena, & omnes nostri corporis partes rapiunt ad se alimentum, nihil enim hic corpus fatigat, aut turbat, sed animali, qui consilio voluntateque suscipitur. Non agitur item difficultas, num agat, quidpiā quies, aliquid effectiue producendo, nam cum sit quies mera priuatio, est enim facultatis motiua otium, cui dubium est, nihil ab hac priuatione manare in nos posse. Quid proinde in nobis, spiritu intus extracto per quietem contingat, quidue motu voluntario produciatur, indagandum proponitur.

Explicatur
titulus.

Quod spectat ad motum, nullum ferè morbi genus est, quod ab ipso infligi non possit. Nam cum genus omne morbi, sit intemperies, eaque multiplex, vnitatis solutio malaque formatio: & formationem motu vitari videmus, continuitatem dissolui, & intemperies produci experimur. Contemplare, quęso, hos omnes, qui varijs motionū generibus exercentur, nam haud dubito, quin continuò fatearis, quod postulo: multi enim ex clamore disrupta vena in sputum incidere cruentum: disrupto alijs pēritoneo, in herniam: agitati plus nimio pedes, aut alia pars nostri corporis, conuertat ad se fluxiones, vnde magni tumores: corrupti item humores, qui conclusi ignobili in loco, poterant progressu temporis, & coqui, domari, in furorem aguntur motu, & varijs affectionibus lacessunt corpus; nam quoquo versum effusi, scabiem, tubercula, febres, alui fluxiones, vomitiones, morbos demum multiplices inuehunt. Et quantuis; ar. med. s. enumerās, quę à motu patitur corpus, calfactionis tantum faciat mentionem, refrigerationis, humectationis, siccationis: non est cur propterea vereamur, ne hęc tantum fieri à motu posse, voluerit Galen. siquidem non fuit eius consiliū, damna omnia, quę motus vitio sunt enarrare, sed ea dumtaxat, de quibus dubitatio aliqua esse poterat. Etenim non est facile dicere, qua ratione motus; refrigeret, humectet,

A motu omne
morbi genus
potest infer-
ri.

Explicatur
Gal. sumitur,
que occasio
indagandi,
quomodo hęc
siant, nam.

&

Difficile est dicere, quomodo motus nos potest afficere.

In illud potestimum, quod motus diffinitur.

Qua ratione motus calorem producit.

& sicce. Nam quod inquit ferè omnes refrigerare motum, & siccare dissipatione, spirituum, & sanguinis, cuius presentia, cuncta veluti benigno quodam faceo irrorata, sunt viuida, & vegetant, dubium, quàmquam affirmet AUC. 2. 1. d. 2. cap. 22. nam si intemperies sicca, frigida, ut sit aucta frigiditate, & siccitate, non video, quo pacto dissolutio spirituum, & siccam, frigidamue possit intemperiem arguere: non video pariter, quo modo motus calorem producat in animis: In his, inquam, nam quod animata incalescant, missis ab anima ad partem motam spiritibus, clarum: dubium, quo pacto agitarus humor calidior fiat; nam phiala quò velocius circumrotatur in aqua, aut niue, eo magis refrigeratur, & citius: si abello, tamen aërem dinouentes, refrigerantur. Qua ratione ergo motu incalescere humores, ignoscero spiritus affirmatur?

Prima difficultas occurrit bene AUC. 2. & rectè opinatum, dissipatione spirituum, frigidam intemperiem inuehi, còsumpto sanguine siccam, eodem plus iusto attracto, humidiores. instantiæ satisfactemus multis lib. 6. huius operis c. 3. Vocat me modo, & totum ad se trahit altera difficultas proposita, calfaciat, necne motus localis, & quomodo; quia verò calfacere est certum, nam à motu diariæ febres, & conuertam me ad causæ inquisitionem. Est autem. Ni fallor, secretior: Calfacit itaque motus, quia scernit; & partem calidam seungit à frigida, à crassa tenuem. Est expressa sententia hæc Arist. 1. meteor. cap. 3. habet enim, Calorem autem cum ipso Sole maximè generari, rationi est consentaneum, tam simile quoddam deprehendamus ex his, quæ apud nos contingunt; Etenim in his, & videntur eorum, quæ feruntur propinquus aer præcipue incalescit; idque optima ratione, illum enim motus vel salda præcipue fecerunt. Est communis omnium; nam quotquot putant motu calorem, fieri, aut excitari docent, quia motu insinuatùs aer, ventilat calorem internum, ac propterea adauget, ut Christoph. A Vega: aut quoniam raritatem inducit, quæ cum sit dispositio proxima ad calorem, hic succedit, & necessario à causa vniuersali producit, ut Vega 1. de diff. feb. 2. Aut sit tercio extractis internis partibus calidis, ut Garbus 2. lib. Summ. tract. 2. quæst. 6. At hi omnes modi supponunt secretionem: quare ex omnium sententia motus secretionem calfacit. Cuique secretio sit motus localis, qui per se ad vbi terminatur, erit motus causa per accidens caloris, ac propterea cum habeat omnis effectus causam per se, à qua pendet, hæc proponenda. Affectur alia ab alijs, ut inuimus: nos omnes amplectimur. Quandoque ergo motus calfacit ventilando, hoc est remouendo tam sub-

stantiam; quæ admixta calidæ, calidam suffocabat crassitie, aut frigiditate extinguere, ut experimur quotidie in igne exteriori, & nostro calore calfacit alias calidioribus partibus extractis, ut Garb. putauit; Equum verò si cum Vega, & alijs dicendum, raritate in intermedio aere inducta, calorem à causa vniuersali produci, nihil referret, hunc, aut alium lapidem percutere ad ignem elicendum; At vix percusso hoc lapide chalibe, multus ignis scintillat, discisso alio nullus ignis proflit: fiet ergo istud, quia in hoc lapide plus ignis inest, qui motu extrahi potest, in altero minus, ac ferè nihil. Hinc cum per motum, calidiores partes sic scernantur quandoque, ut primum corpus defertur, sit ut quandoque refrigeret motus, ut patet in aqua calida agitata; & vbi si abello aërem à nostro calfactum corpore expellimus. Demum sit motu calor, raritate in aere medio introducta, quæ quia proxima est dispositio ad calorem, hic causa particulari deficiente, ab vniuersali inuehitur, ut bene Vega, quem videas rogo. Enimvero videre est duobus ferris attritis, aut marmoreis lapidibus, magnum in utroque corpore excitari calorem, non excitatur autem, quia aer insinuat per motum, ventilat calorem internum, ac propterea adauget; quis enim tam laxam esse credat ferri, marmorisque compactionem, ut aer intro possit permeare? Non est idem secundo calidioribus partibus extractis, nam frigidus, pariter marmoreus lapis: ergo attenuato aere intermedio, & calfacto, & ab ipso postea duris corporibus communicato calore; alioquin detruso à vento aere intermedio, nullus inferro, aut lapide calor obseruaretur, quod falsum.

Ad experientiam phialæ, quæ quò velocius, circumrotatur in aqua, aut niue, eò citius refrigeratur, & magis, quamquam alij aliter, nos tamen dicendum putamus, duplici ex causa id contingere posse: altera est, quia aqua refrigerans phialam, reparatur à phialæ calore: remissa autem ipsius frigiditate, non erit admodum valida ad gradum vltiorem frigiditatis inducendum. At si priori aqua succedat alia, non refracta, sed integras seruans vires, facile poterit phialæ resistenciam vincere, & remisso calore, infensibilem frigiditatem imprimere.

Potest secundo hoc fieri, quia causa quæuis agens, cum melius se se applicat passo, vehementius agit: applicatur uix, aut aqua melius phialæ, cum mouetur, quam quiescēt, nam adepto per motum impetu, in partes penitiores se se magis insinuat; nam hanc ob causam Medici, cum calidam intemperiem capitis emendare volunt, in modum stillicidij, admovent refrigerantia capiti. Quare mirum non est, si mota phiala in aqua, vel niue, refrigeratur.

refrigeretur magis, seu aqua, seu vinum. Quæres, cur non incalescit, quâdo motus est causa caloris? Respondeo, non semper, motu produci calorem, sed hûc quandoque, interdum frigiditatem, & vtramque qualitatem per accidens. Patet hoc, nam frigiditatem producit, remouendo substantiam calidam; vnde, quia flabello, remouemus aerem calidum nostræ corpori hærentem, insufflantes expellimus, calidiores halitus, qui à cibo perspirant, agitates, aquam calidam facimus, vnde vaporosa substantia, & calidior exhalat; inscirco ventilatio nos refrigerat, refrigerat cibum, & aquam calentem; at verò causa calidæ amotio, est causa per accidens frigiditatis: quare per accidens refrigerat motus. Calfacit idem per accidens etiam: nam ventilando hoc facit, attenuando, & extrahendo substantiam calidam. Quare tunc tantum hoc faciet, cum attenuabit, ventilabit, aut à partibus intimis extrahet, calidiores quasdam partes extrahere poterit. Nihil horum accidere poterit, cum phiala agitataur in aqua, vel in vino: propterea agitatio illa phialæ, in aqua, nullum poterit calorem inducere.

Videor difficultatem hæc paucis enodasse, nam pluribus de re hæc agere, & idem examinare de celo, qua ratione scilicet mundum hunc inferiorem calfacit, Physici est muneris. Explicabo propterea, qui ratione quies eadem faciat; Excitat morbos quies hebetando calorem, & retinendo excrementa, quæ repletis corporis, vijs liberè perspirabant: Quamobrem cum hæc varia, calida, sicca, poterit: quamoumque quies intemperiem inferre, frigidam nempe frigidis recrementis decentis, calidam cohibitis calidis; cumque eadem valeant tumores efficere, vicia, disruptiones, valebit consequenter quies cuncta hæc demna inferre.

Quæti cum sit similes somnus, vigilia motui, eosdem prope affectus somnus, & vigilia inuehent, quos motu, & quiete inferri probauimus. Quare nullus hanc disputationem, tanquam imminutam calūniabitur, si nullum peculiare caput somnos, & vigiliæ dicauimus.

Quos morbos, quare ratione animi pathemata excitent. Cap. XII.

EX immoderatis pathematibus animi, nedum ægrotare, quâ plurimos, sed & vitam vna cum morte commutasse, si quis est, qui ignoret, hunc necessarium, in rerum planè omnium ignoratione versari. Non tamen satis patet, quos ciet affectus, quare sit ratione, vt humana salutis insensa sint, infestaque. Propterea declarabimus breuiter, id præsentis cap. vt intelligat Medicus, quo pacto possit his obuiam ire,

A pathematibus animi posse quantumque intemperiem nostræ corpori inferri, lib. ar. med. cap. 84. scriptum reliquit Galen. cui si quis suam neget fidem, gaudere idem poterit, trahi, tritari, & timere, nã doctus experientia cognoscet, calieri corpus nostrum, refrigerari, humectari, & sicari ab hisce accidentibus. Ad has intemperies insequi quâ plurimas, alias affectiones prauas, cognoscet quicumque, vel medicinam à lumine salutauit. Id tantum dubium, quo pacto hæc accidentia prædictas qualitates producant.

Conueniunt omnes, produci has qualitates ab affectibus animi, reuocato ad partes intimas, & spiritu, & sanguine, & ab intimis partibus ad externas emisso; diffinitur enim passio communiter, quod sit motus sensitiui appetitus ex apprehensione boni, vel mali cum aliqua mutatione corporis non naturali, atque hanc insuper docent fieri spiritibus, & sanguine nunc emisso, nunc conuocatis intro. Rorunt ne alia via id facere, dubium. Afirmat Vega, & duos alios proponit modos, quibus mutare nos possunt affectus animi: alter est per speciem intentionalem, per imperium alter: scilicet opinatur, intentionalem qualitatem, cuiusmodi est species, realem qualitatem producere posse, nã lumen producit calorem: disgregat albedo visum, vnit illum nigredo: & fatuus quidam Marinus nominat, cum comedisset caules, continuo foliorum quercus saporem per sentiebat, quia quercus, folia deuorasse, sui socii iuramento affirmarunt Arist. demum lib. de com. animal. motu, & ista, inquit, & imaginatio rerum agendarum vim obtinent, euenim species, vel caloris, vel frigoris, & rei, vel incandæ, vel formidabilis mente percepta; quodammodo talis agnoscitur, qualis que quores est, idcirco motione solùm affecti, tum metu percussi videmur. Remutari igitur, ait, poterit corpus nostrum, non tantum motu sanguinis, & spirituum, sed & cognitione.

Et pro imperio Phantasiæ supra alias virtutes; enim uerò quacumque sunt, seu cælestia, seu in hoc orbe, eam habent statam legem, vt miro quodam ordine, inferiora pareant superioribus, & ad horum nutum mouentur: sic elementa, vt cælestes Hierarchyas mittamus, parent supernis orbibus, & inter vegetales facultates, ministrant, & seruiunt attractrix, retentrix, & expultrix, imperant generatrix, & coactrix. Quare est par credere, quod cum nobilior sit imaginandi potentia, & appetendi, quam naturales virtutes, obedire has illis vi legis præscriptæ. Quare, cum ad motiuam facultatem pertineat, & partes nostri corporis mouere, atque ex motu tum partium, tum humidum, necnon spirituum, variæ affectiones oriri possint, sit ex hoc, vt mutet nostrum corpus

Quomodo tamen dubium.

Quomodo tamen dubium.

Vega affirmat, docetque vi speciei intentionalis, & imperio phantasiæ idem fieri posse.

Quies quomodo morbo excitet.

Quomodo vigilia, & somnus.

corpus pathemata animi vi imperij, quod habet phantasia. Comprobat istud Vega experientijs multis, nam conspicientes oscitantem oscitamus: mingentem mingimus: cogitata Venus, aut somniata, vel semen prolecat, vel saltem penem erigit: deambulantes super trabem in terram proiectam, ambulamus secure, cadimus si sit illa suspensa: cogitans demum mulier in coitu de adultero, similem aduitero natum, non viro procreat, & ubi quidpiam ardentius appetit, signat re concupita fetum: sic obedit imaginationi, necdum corpus nostrum, sed alterum, nobis tamen iunctum.

Nos negamus has ob causas mutari, nam verumque fundam. tum est falsu.

Hæc Vega. Quæ reiicio, nam falsum, alterari corpus nostrum à specie rei imaginatæ; si quæ, enim species tantum possit, aut esset species interna, aut externa, aut cuiuscumque obiecti, aut quorundam, nam non vno modo de re hac sensere auctores citatæ sententiæ; & quidam, vt Gentil. externæ speciei vim hanc non denegant, nã hinc fieri putant, vt intuenti acria comedentem, oblitescant dentes; alij non nisi internis speciebus hanc vim tribuunt: neque omnibus, sed ijs tantum, quæ ab obiecto agendi vim habente producuntur, nam cum non valeat species plus suo obiecto, quemadmodum non valet figura figuram producere, albedo albedinem, sic neque albi, aut alterius coloris species albedinem, aut alium colorem, producere poterit. Ita Forliu. 3. ar. med. q. 11. Affirmant contra alij inesse hanc vim omnibus, eandemque habere non ab obiectis, quippe qui vim agendi non habent, sed ab anima, cuius præsentia fouentur: Limitant tamen hanc assertionem, & de intësis speciebus id dictum volunt, & roboratis à forti imaginatione. Addunt demum, neque has agere in quodcumque subiectum, sed in molle, & tenerum, vnde docent, cur imaginatum obiectum imprimat sui similitudinem fetui, non imprimat matri.

At quocumque modo exponatur, est hæc sententia falsa, & certè non posse ab externa specie realem qualitatem produci, ostendit experientia, & ratio: illa quidem, nam nulla in oculo vidente albedinem, albedo producitur: & hæc, nam si albedinis species gigneret realem albedinem, esset effectus causa, idest species obiecto nobilior. Neque est internæ vis hæc tribuenda; nam si que posset similem imaginatæ producere, produceret illam in partibus intermedijs; nam quod dicunt aduersarij, non fieri ob subiecti duritiem, dicunt gratis; ita enim tenerum est, puelulæ mox nuptæ cerebrum, ac caro fetus: aut si sit duriusculum, non imprimetur matris cerebro, quemadmodum puero. Præterea, si non potest species qualitatem producere ex se ipsa, non reddetur eadè efficax auxilio suscepto ab ani-

ma; nam cum nullam vim animi habeat ad producendos fructus, & alia quibus obignatur fetus; nullo pacto ad eorum configurationem iuuare speciem poterit. Multo minus eleuabit eandem ad producendum calorem, aut frigus; nam hæc qualitates corrumpunt corpus: quis autem dicit animam proprio corpori maleficium machinari? Quid quod sentiremus huiusmodi qualitates, si diuturna eafum meditatione producerentur? Verum nulla à specie posse id fieri, docet vsus specierum aperte; est enim harum vsus representare, præsentatio per speciem; dicit absentiam eius, quod representatur: si ergo refert species obiecti imaginem, non efficit species obiectum. Ergo, quod acridi saporem quis sentiat, ubi intuetur acria comedentem, non eo fit, quia species illa intentionalis, realem saporem in ore intuentis producat; sed quia vapor aliquis à cibo commisso profilit ad os intuentis; vel quia anima aduertit, scilicet ex citata à præsentia comedentis acria, & aduertens ad ea, quæ antea latitabant, per sentit mox qualitatem, quæ quamquam antea præerat in corpore, ob inaduertentiam intuentis, non sentiebatur; non ergo de nouo fit sapor, quamquam tunc ille sapor sentitur: eadem ex causa fit, vt mingimus, ubi alius mingit, oscitemus ad oscitantem, vnamus ubi alium vomere, aut viderimus, vnde audimus. Vt visum tantum pharmaco, copiose purgemur, hic inhibetur: vapor pharmaci facti, copiosamque cieffurgationem, aut aduertens anima, & sentiens, quæ antea non percipiebat, irritata expellit. Objecta alba disgregant visum, non quia alba, sed quia luminosa, lumen autem realis qualitas est, vt bene D. Thom. 1. par. quæst. 78. artic. 3. Græci omnes 1. de an. Albert. Auen. & inter modernos Suarez 1. 3. de anima cap. 14. Zabbar. lib. 1. de visu, & alij multi. Disgregat autem non vt dicit Gentil. quia lumen minus, corrumpit minus: vel quia congaudens spiritus simili, adcurrit ad lumen: nam malus lumen, corrumpit minus, consumendo materiam, in qua minus fundatur; quod in casu nostro non accidit: neque suo præ impetu fertur sursum: quare non læderetur ex directa intuitionem obiecti albi, & hac ratione luminosi. Disgregant alba obiecta visum, quia luminosa: lumen; quia calore attenuat spiritus, dissipatque. At qua ratione nigra visum recreant? an dicendum hoc fieri negatiuè à nigro colore, quatenus non dissipat, quod facerent magis quocumque alia cadunt sub aspectum? Martinus ille, cuius historiam adducit Forliu. imaginabatur sentire stipticum saporem quemdam, an haberet realem saporem, fatuitas magna est à falsis adhibitis. Quod ex Aristotele adducitur, ita expli-

Et rationibus Vega sic satisfaciunt.

Cur videntibus acria comedentes dentes oblitescunt.

Mingimus ubi alius mingit.

Viso pharmaco purgamur.

Alba obiecta quomodo visum disgregant.

Vt congaudens spiritus nigra.

Explicatus Arist.

candum, visio, & imaginatio rerum agendarum vim obtinent in ratione mouendi appetitum, non quia realiter alteret: hoc est ad excitandum appetitum ad prosecutionem, vel fugam, visio, & imaginatio rerum agendarum vim obtinent, quia ita erigitur penis imaginata muliere, vt visa, & tantumdem terrentur melancholici imaginato obiecto, quantus timor incutitur ab eodem reali. Non ergo accidentia animi corpus mutare valent speciei ratione, vt voluit Vega, Galen. lib. de ther. ad Pis. Plin. lib. 7. cap. 12. Concil. different. 135. 139. Gentil. Forliu. 3. art. med. quest. 11. Valles. lib. de sacra Philosophia, cap. 11. Pomponatius tractatu de incantatione, aduersus quos lege, quæ scripsit Tho. Ficus libro de viribus imaginationis, & Pompon. tractatu de speciebus. An eadem permutare nos possit ob imperium, quod imaginatio habet supra naturales viuentis facultates, c. sequenti dicitur,

Valeat ne imaginatio inuehere morbos. Cap. XIII.

Cum possit hæc difficultas duos sensus habere, alter est, an valeat imaginatio corpus externum offendere, alter an corpus proprium, quamquam in externum, & distant, nullum imperium habeat, examinabimus, utrumque dicendi modum, quando nõ defuerunt, qui vtrūque affirmarunt, voluit enim Auic. 6. natur. sect. 4. c. 4. posse phantasia in corpora externa agere, vnde putauit vi phantasiae, ne dum posse affici morbis hominem remotum, & distantem, ex equo derjci, necari, sed & excitari nubes, ventos, pluuias, tonitrua. Quia tamen videbat, non cuius, vel ardentem id exoptanti pro voto succedere; subdit, non cuiusque phantasia id licere, sed nobilissimæ, à sece corporea abstractæ, & sub felici syderum constitutione creatæ. Ab hac posse hæc fieri probat multis experientijs Cōcil. diff. 156. à quo Gentil. quest. 55. in extrauag. & alij multi, ac primum, quia Magnus quidam prolatis verbis in auribus Tauri, mox Taurus concidit mortuus, atque idem admurmuratis alijs mox reuixit. Secundo ex motu cribri, aut panis ad furtum adueniendum. Tertio, quia obmurmuratis verbis quibusdam in alterius aures, sic disponitur, vt facile concedat quæcumque ab eo petieris. Confirmant idem alij, quia mulier, dum concipit, aut vtero gerit inscit re concupita fetum. Suadet idem Forliu. quest. 11. super 3. art. med. & Pomponat. libro de incant. quia virtutes omnes, quæ in animatis, & inanimatis sunt dispersæ, in spheris illis celestibus, à quibus dimanant, reperiuntur vnite. Quamobrem quicumque suam genesim habuerint sub felici illa

astrorum constitutione, præstabunt soli, quæ vix cætera omnia valent facere. Hinc factum, vt quod nulla vi extrahi ferrum poterat, duobus alius digitis, nulla vi facta eduxerit, vt Beniuicn. Hinc rudes quidam varijs loquuntur linguis, diuinant futura alij, imperant ventis, super aquas ambulat, & mira quæque perficiunt; nam cum detur sydus fatidicum, alia, quæ homines rudes, omnium rerum gnaros reddant, faciunt alia homines sic venustos, vt quosque in sui amorem alliciant; quid mirum esse hos Prophetas, condere leges alios, & quamplurimos lætatores habere, loqui alios, quæ nõquam didicerant? Quod ni ita esset, quæ arte prædixisset Astrologus ille, de quo Concil. 5. sec. problem. nondum natum puerum, statim ac prodiret in lucem, loquuturum esse? Demum eousque progressa eorum impietas est, vt non erubuerint asserere, miracula illa, quæ in Deum auctorem referimus, à naturali causa, nempe felici genesi cuiusque profecta.

Quæ non minus falsa, quam impia, nam esto perficiantur multa ab astris, nõquam tamen ita perfecta redduntur, vt propria natura exuta, aliam induant; esset enim hæc generatio, & corruptio, nõ perfectio, quamobrem cum sit imaginatio sua natura passiva quædam facultas, quæ nullam agendi vim habet, nõquam felicissimo syderum aspectu iuari sic poterit, vt actiua illa euadat. Quare nõquam poterit corpus externam mouere: quamquam nec si actiua eadem foret, posset propterea id facere. Quomodo enim moueat, quod nullo pacto contingit? solet vbi aliqua est inter animæ facultates sympathia, operante vna alia ad operandum excitari, vt ad imaginationem rei amaræ fruendi desiderium, & prosecutionem: at quæ nedum in eadem anima, non radicanter, sed loco sunt distant, non video qua ratione inuicem agere, hoc imperare, illud exequi imperia possit. Nobilior lōge esset phantasia intellectu, si aliena illa corpora transferat, imperet aeri, cieat tempestates, sedetque: imceret grandines, ventos, compescatque; nam intellectus, haud quia rem asserat, aut negat, res esse vel incipit, vel esse desinit: contra imaginatio instar intellectus diuini, verbo omnia faceret.

Dices moueri à phantasia externa corpora trāsmissis, aut spiritibus, aut radijs, qui quoniam eadem sunt affecti qualitate, qua imaginatio, fit vt pro eius imperio possit, vnumquodque corpus alterare, mouere. Dic clarius, rogo te, vnde habebunt emissi illi spiritus (ni extra imaginationis, sinum effusi, statim corrumpantur) vt mira illa, quæ fingit phantasia, efficere valeat. An à phantasia at hanc probatum est non esse tantæ efficaciam, nam est passiuæ potentia, & eandem naturam reti-

Reijciuntur
nihil tamen
minus.

Nam phantasia
quæquam
perficiatur,
nõ potest actiua
operari.

Pomponat. &
alij.

Nec si actiua eadem euadere possit, potest à cælo rãtas mutare.

retinet, quantumuis à fœlici syderum aspectu iuuetur. Quamquam vt & eorum fundamentum conuellatur quandoque, non video vndenam didicerunt, aut qua dialectica conficiant, omnium sublunarium vires in cœlestibus orbibus reperi; nam esto inanimorum omnium vires inde emanent, certè animatorum proprietates è cælo non defluent: daret enim cælum inanimum vires viuentibus, quas nõ habet; efficeret aliquid quod nec actu, nec potestate in se continet: Effugies, vt video ad Intelligentiam. At neq; hæc sentit, aut vegetat: nuda mens est, vnus motus causa, præterea nihil. Sed demus illis cunctas rerum proprietates cælo inesse, indeque per aerem labi: habeat cælum vim trahendi ferrum, vt magnes, bilim, vt reubarbarum: valeat ferrum extrahere, vt dictamum; cur viribus hisce aer repletus, non trahit ferrum, non allicit bilim? cur demum vbi ferrum in tuis visceribus sit infixum, non confugis ad cælus, qui extrahant? Nempè tacite sentis, conficta esse quæcumque de cælo narras.

Quamobrem, neque in proprio corpore posse phantasia inducere morbos; est enim illa passiva facultas, nec modo aliquo potest euadere actiua. Non itaque poterit humores, nõ qualitatem aliquam pducere. Quare vbi multi imaginatione mortis, cani fiunt, pereunt, expirat alius supplicio expositus, dum frigida tangitur, quod percuti securi imaginatur: anxij nõ in pestem incurrant, eam contrahunt: intelligant omnes, haud quidem hos morbis affectos, aut periisse, vi phantasia, sed quoniam ad actum imaginationis, metus, & mœstitia sequebatur, aut aliud animi accidens. Ab his motus humorum, & spirituum, à motu hoc, calidi natui ruina, vnde morbi. Vel dicas idcirco imaginatione pestis, aut alterius morbi habuisse; qui paulò postea, sunt illis correpti, quia intus semina pestis recondita habebant, & causam morbosam: itaque à causa morbi, imaginatio morbi, nõ vt lib. 6. dicitur, à copia humorum consimiles species excitantur. Aut dicas tertio, vi imaginationis latentis morbos in corpore patefieri, vt qui dolore aliquo laborant exiguo, non percipiunt illum, nisi aduertant: vbi de dolore cognitio irrepit, dolorem fecisse videtur, cum tamen aliam, eanique longè diuersam dolor habeat causam.

Per accidens potest, idque trifariam.

Primus modus.

Secundus.

Tertius.

Nec oppositè uadent rationes in exordio questionis propositæ.

Vnde macule in fetu.

Hinc infero, neque in proprio corpore posse phantasia inducere morbos; est enim illa passiva facultas, nec modo aliquo potest euadere actiua. Non itaque poterit humores, nõ qualitatem aliquam pducere. Quare vbi multi imaginatione mortis, cani fiunt, pereunt, expirat alius supplicio expositus, dum frigida tangitur, quod percuti securi imaginatur: anxij nõ in pestem incurrant, eam contrahunt: intelligant omnes, haud quidem hos morbis affectos, aut periisse, vi phantasia, sed quoniam ad actum imaginationis, metus, & mœstitia sequebatur, aut aliud animi accidens. Ab his motus humorum, & spirituum, à motu hoc, calidi natui ruina, vnde morbi. Vel dicas idcirco imaginatione pestis, aut alterius morbi habuisse; qui paulò postea, sunt illis correpti, quia intus semina pestis recondita habebant, & causam morbosam: itaque à causa morbi, imaginatio morbi, nõ vt lib. 6. dicitur, à copia humorum consimiles species excitantur. Aut dicas tertio, vi imaginationis latentis morbos in corpore patefieri, vt qui dolore aliquo laborant exiguo, non percipiunt illum, nisi aduertant: vbi de dolore cognitio irrepit, dolorem fecisse videtur, cum tamen aliam, eanique longè diuersam dolor habeat causam.

Quæ in initio sunt proposita ad adstruendam vim phantasia in corpora externa, facile dissoluuntur, si negemus mira illa opera patrata fuisse: signenta ventalarum, vt plurimum sunt, & vulgarium rudiumque hominum auctoritate probata. Nec si eadem vera, vi phantasiae fiunt, sed Demonum opera, vt cap. dicitur penultimo. Quod additur de maculis pro-

ductis in fetu, siue illæ fiant, dum concipitur, seu ipso efformato; nam & concepta proles in, vtero materna sentit dependia: haud ab imaginatione per se inferuntur, sed vel fortuitos humorum, incurfus, qui ad immoderatas illas cupiditates sequuntur, rãquam causam agnoscunt; aut alias longè diuersas; multæ enim proles signata in lucem prodeunt, cum tamen nihil intensè, aut concupiuerit mater, aut timuerit: multæ, esto multæ cupiuerint matres, formidarint nõ pauca, nullas produunt, cum in hanc lucem mittuntur, aut rei concupitæ, aut formidatae notas. Et quidem, si ab hac causa notæ illæ in fatibus, cum fere nulla sit mulier, quæ dum vtero gerit, multa ardenter non appetat, nullus fere fetus in lucem prodiret, qui multis rebus, non esset obsignatus, quod cum experientia non respondeat, non est, quod dicunt multi grauissimi viri acceptandum. Quæ de re si desideras multa, lege Thom. Ficoum lib. de viribus imaginat. nam copiosè factis, & abundè de re ista differit.

Dentur nõ morbi ex Fascinatione. Cap. XIV.

TOrqueri nostra corpora frequenter causarum necessario occurrantium vitio, abundè monstratum: examinandum modo, an valeant idem facere cause, quæ necessario nobis non occurrunt, non omnes; nam si quis dubitet, an sit noxius animalium morsus, inflicta vulnera, dignus est, qui multis confodiatur vulneribus, ad feras damnetur: sed num possit hoc fascinationis, num incantamentum.

Dari morbos ex fascinatione, docuit Arist. 20. sec. problem. 34. Auic. Plin. lib. 7. cap. 2. Albertus lib. 22. de animal. c. 4. D. Thom. Vega 1. de diff. feb. cap. 4. & passim Philosophi quique, probantque id multis experientijs, & rationibus. Primam sumunt ex Plinio, qui lib. 7. c. 2. scribit, non tantum dari, sed id mali genus esse toti familiæ commune. In Africa, inquit, esse quasdam familias fascinoantium Isgonus, & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereunt probata, arefcunt arbores, emoriuntur infantes: esse eiusdem generis in Illyrijs, & Triballis adijcit Isgonus, qui visu quoque effascinent, interimantque quos diuini intancantur, iratis præcipuè oculis, quem locum perpendens Moretus lib. 1. var. cap. 3. exponit per ly Probata armenta, non laudata, vt communiter omnes, nam græcè armenta, probata dicuntur, fuitque id in more latinis, multa verba græca suis scriptis inserere. Confirmat quoque fascinoium exemplum Eutelidæ à Plut. relatum 55. lib. sympos. cap. 7. Hunc ait, narrans, cum sibi pulcher visus esset, propria captum specie, in morbo

Afferunt, quæ fascinationi patrociantur.

incidisse, atque habitum bonum, una cum pulchritudine amisisse. Adijciam versus.

Eutelida pulchri fuerant per colla capilli.

Sed sibi dirus homo, conspecto influminis undis

Inuidit: turpisuè inuasit protinus illum.

Morbus, & inuidia corrupta est gratia forma.

Addunt, & rationem dicentes, si morbus tollatur, vana futura sit omnis medicina; nimirum idcirco est inuenta, quo possimus illis obuiam ire, & presentes affectus curare. At multa inuenta sunt remedia, eaque scriptis tradita ab excellentissimis viris; Arist. enim loco supra cit. quarit, cur ruta fascinationi medeatur. Plin. lib. 28. cap. 4. fascinationem spiritione percipi affirmat, vnde Tib. lib. 2. el. 2.

Hunc puer, hunc iuuenis turba circumstetit arcta,

Despuit in molles, & sibi quisque sinus.

Eandem vim tribuunt satyriion orchis cognominata: neque aliam ob causam inductum credo, vt phetorum collo, lapidem gagate suspēdant. Nempē longa est experientia probatum, maximam esse antidotum aduersus fascinationem. Plutar. item scribit, ad auertendum fascinū, maximū remedium esse, auertere faciem, quod ita minus penetrent, tamquam veneno imbuta iacula, spiritus in eos, qui inspiciuntur.

Contrariam sententiam tenet Ferd. Amēna, Valles. lib. de sacra phil. cap. 58. Christop. Auēg. 1. de diff. feb. cap. 3. & 2. de ar. med. sec. 6. cap. vlt. Fernēl. lib. 2. de abditis rerum caus. cap. 17. Delrius lib. 3. disquis. mag. & alij multi; & certē si fascinij naturam examinemus, supersticiosam rem esse, stulta credulitate hominum profectam conijciemus; bifariam enim fieri potest, vt fascinatione quis offendaetur, aut quoniam nobilissimæ animæ vehementer quid appetenti, non solum corpus proprium obedit, sed & externa quæque, quem modum dicendi sequutus Auic. dixit, fascinatione multa mala inferri: aut quoniam terti halitus è corpore fascinantis prodeunt, proximos quosque inficiunt; dicunt enim fascinores eos esse, quibus vel natura insoeuit, aut aduentitius corporis habitus qualitatem veneficam comparauit, quam vna cum vaporosa substantia è gutture, facie, oculis, & parte quaque expirantes, proximū inficiunt aerem, tum longius diffundunt, leduntque quoscumque attigerint, præsertim si sint pueri, aut tenella animantia, vnde Virg.

Nescio, quis teneros oculis, mihi fascino agnor.

Tales autem esse subdūt, qui duplicem pupillam habent, decrepita ætate, sexu femineo: addunt alij, qui plurimum astris

tribuunt, quicumque in eius genē astrū quoddam habuerint. Fascinatos vocant, qui ab ab alio conspecti, cum belle valerent, statim in morbum incurrunt. At vterque modus dicendi omnino est falsus. Quare, &c. Probarem hoc de Auic. ni cap. iuperiori esset id factum à nobis; propterea cōtra alios stringam gladium, ac primum, si fascinatio hac arte ledit, erit fascinatio passio oculis illata, & concepta. Quare erit ophtalmia fascinatio, ophtalmia patiētes fascinores, qui intuendo, illam cōmunicant alijs. Eadē ratione refellitur, qui dicunt fascinationem esse, passionem illatam oculis, non conceptam, nam si quæ est illata, & concepta fascinatio, dici nequit, multo minus de ea dici id poterit, quæ illata tantum est, non excepta; Quis enim, vt & hoc addatur, fascinores dicet, qui pestis seminaria defert, fascinat, qui eam concepit? Addiderunt propterea alij ad

integram rationem fascinores, timorem quemdam supersticiosum ex parte fascinores, & inuidiam, aut odium ex parte fascinores, vt hæc sit integra definitio fascinores. Est fascinores, passio oculis illata, & concepta, ex odio profecta, aut inuidia eius qui intuetur, timore verò eius, qui inspicitur: quamobrem cum sit inuidia dolor de bonis alterius, sit proinde, vt fascinores sint pulchri; & quoniam inuidia est affectio ex animi prauitate procedens, requiritur in super, vt in fascinores malignitas quædam insit, quo factum est, ni fallor, vt quoties laudamus aliquem, ne fascinores suspicionem inducamus, sicam impicatis digitis, & mox extensis facimus, bonaque precamur. scilicet sicam facimus in signum, contemptus: precamur bona, vt inuidia suspicionem remoueamus. Est certē hæc sententia probabilior alijs, nam semper putarunt Philosophi ad fascinores odium pertinere, & inuidiam; græcè enim dicitur *Vaschania*, quod est inuidia, ac si fascinatio non solum nequeat esse absque inuidia, sed nihil sit aliud; non quod vellit quidpiam inuidiam facere, sed quia inuidi attentius inspicientes, maiorem venenatorum vaporum copiam, & magis maleficam iaculant: ijque directius permeant ad oculos, & ab his ad cor vsque penetrant; ita enim & canum morsus grauiores sunt, si irati mordeant, & efficaciora semina, si ab amantibus ei aculentur, & in vniuersum facultates corporis, affectionibus animi roborantur.

Sed si hæc est fascinores natura, multo magis vana esse conijcitur; qua enim, ratione potuit fieri, vt Eutelides sibimet inuideret, parentes natis, amicis amici, quibus adeo oculum fascinores essent existimant, vt non patientur teneros fec-

Nam si fascinores, est passio oculis illata, & concepta, erit ophtalmia fascinores.

Quod si addas, aut inuidiam, multo magis vana esse conijcitur.

Quomodo enim posset idem sibimet inuidere, pater nato.

Nullius tamē esse memēti, argumento à fascinores natura desumpto, demonstratur.

Nec Plutar-
eualio proba-
da quatuor
ob causas.

tus diutius ab auuncula spectari? Plutar-
acer fascini defensor, conatus est huius
facti tradere rationem, *Audacter*, inquit
dico, uniuersas quidem animi affectiones,
quibus diu insunt in ijs malos habitus in ge-
nerare: hic cum natura vim ceperint, qua-
libet ex causa moti, saepe etiam inuitos homi-
nes in proprias, & consuetas perturbationes
deserunt: sic autem considera, timidi ipsa
etiam auxilia formidant: iracundi in caris-
simos quoque sunt morosi: amatores, & inte-
perantes postremo, ne sanctissimis quidem
corporibus, quamuis morti vicinis queunt
abstinere; mira est enim consuetudinis vis
ad attrahendum affectum, id quod sibi est
proprium, & qui in lapsum est propensus,
ubi que necesse est impingat. Nulla est ergo
admisatione dignum: si qui inuidendi, & fa-
scinandi habitum sibi induxerunt, etiam
aduersus familiares, ex morbi proprietate
prouentur: at ubi moti fuerint, quod solent of-
ficiunt non quod volunt; quem admodum enim
sphaeram sphaerice moueri, & cylindrum in
modum cylindri, necesse est, pro forma diffe-
rentia, ita hominem sic inuidum affectio in-
uidetiae aduersus omnia mouet. Plutar. assen-
titur Heliodor. quamuis de facto dubi-
ter. Porro inquit, si qui sunt, qui etiam ca-
riissimos, & quibus bene volunt fascinant, id
quidem non est mirandum, si cum natura
sint inuidi, non quod volunt sed quod natura
solent.

Prima

Secunda.

Ex quam
causa perijt
Narcissus.

Tertia.

Sed errant utriusque, nam geometrica il-
la comparatio sphaerae, & Cylindri, hu-
manae libertati non parum repugnat; vo-
luntati enim nostrae frenum iniiciunt.
Errant secundo, quod maleuolam inui-
dentiam amori omnino contrariam, in-
vnum combinant, quod falsissimum; enim
verò quod narrat de Eutelide, fabula
est, similis Narcissi fabulae; aut si quid ta-
le accidit, arbitror utriusque contagiosam
fontis exhalationem fuisse exitio; Quo-
modo enim commota aqua aliquam ima-
ginem refert? Vnde miror Ant. Vngarum
à flumine illud obnixè petere, vt mulie-
ris à se amata referret imaginem, nam
quamquam mare placidum id facere va-
leat, numquam potest idem fluius. In-
super si fascinatio citra inuidiam non
potest fieri, fascinatio erit quicumque
lue pestilenti infectus attentè alium cum
ira, odio, & animo inficiendi inspiciet, fa-
scinatus, qui venenum concepit. Quare
erit fascinatio non qui atrum in eius
genefi habuit, neque ob temperamenti
proprietas, nec quia duplicem pupil-
lam habet, sed ob solum animi affectum;
quod non est eorum doctrinae consonum;
nec rationis; Quis enim erit adeo habes,
qui non dicat venenatum hunc esse, ve-
nenatorem alium? Adde demum, neque
huius sententiae fundamentum verum es-
se, scilicet dari quosdam, qui natura ve-
nenosum quoddam compararint, nam
est insauit natura quibusdam animan-

tibus proprietatem alteri animanti, ini-
micam, vnde videmus viperam hominis
salua necari: hominem homini, equum,
equo, à primo natiuitatis exordio, num-
quam auditum naturam inimicam habe-
re teste Gal. lib. de inaeq. intemp. cap. 6.
Quare, & illud falsum, dari nempe fasci-
natores natura; neque illud verum, quod
praedicat Plin. de menstrui sanguinis pra-
uitate, cum quotidie citra noxam aliqua
cum menstruatibus versetur. Quod verò
ita animis hominum fascinationis opi-
nio haeserit, id factum puto cum Plutar.
quia pueros, & mulieres solito pulchro-
res, tolemus omnes inspicere, & admira-
ri, quo tempore si agrotare contingat,
cum paulò antea optimè videantur ha-
bere, in laudatorum oculos, quales quo-
tidie habent quamplurimos causam re-
ferunt, cum potius in causas internas, &
humores referre deberent, quandoqui-
dem, vt ait Cels. qui solito nitidiores sunt,
suspecta sua bona habere debent, nam cum
non possunt, vt ait Hipp. in melius procedere,
reliquum est, vt decidant in deterius. Quam-
quam nec si in laudatorum oculos reijce-
re, id placeat, est quod fascinationem
hanc ob causam admittas; nam non tam
est fascinatio, quam contagio morbus
ille contractus.

Ergò spiritus laudatus, non eam ob cau-
sam, ne fascinetur, sed ne semina contagij
contrahat: nam auertit spiritus à lauda-
tore faciem, vnde effugit tetros halitus,
qui ab illo perspirant, & inficiendi vim
habent. Atque hinc creditum est, saty-
rion conferre ad inhibendum fascinum
antiquitus, nam cum auerterent vetula
faciem à puero gestante Satyrion, habet
enim penis figuram, non poterant recta
tetros vapores ad puerum iaculare. Iu-
uat Corallus, quia habet rationem anti-
doti aduersus venenatos vapores: neque
aliam ob causam confert ruta, nisi quia
dispandi vim habet malignos halitus,
quam ob causam conducit etiam epile-
psiae. Vnde non possum non mirari Arist.
qui cum hanc facultatem in ruta agno-
uisset, ijs tantum prodesse velle videtur,
qui inter comedendum repleti sunt fla-
tibus. Conducunt contra laudes ad infe-
rendum fascinum, seu contagium, quia
laudati exsisterantur, vnde incalescunt par-
tes faciei potissimum, & dilatantur, quare
facile excipient malignos vapores à lau-
datore prodeuntes, facileque proinde in
morbos incurrent, contagio, non fascinio
contractos; nam quid est contagio, si fa-
scinatio erit? Sed plura quam putaram
propterea dicere aggrediar de incanta-
mentis.

Vnde ergo
fascinationis
opinio inua-
luit?

Cur spiritus
ad auertendū
fascinum,

Antiqui ge-
rabant Saty-
rion.

Nos Corallū
rutam.

Cur laudes
cōducunt ad
fascinum in-
ferendum.

Ha-

Habeant ne incantamenta vim morbos inducendi. Cap. XV.

*Substantia-
gus.*

Nihil valere suadet incantamenti natura, est enim incantare, verbis foliis, aut verbis, rebus quibusdam adiunctis, mira quædam moliri, vnde fumitur cantare, quandoque pro incantare, quia nequit id absque alicuius carminis prolatione fieri. Virg.

Frigidus in campis cantando rumpitur anguis.

Et Lucanus.

Mens hausti, nulla sanie polluta veneni. Excantata perit.

Quamquam, vt plurimum requirantur ambo, vnde Virg.

Miscetque herbas, & non innoxia verba.

Et Seneca multis venenis de Mædea enumeratis, dicit.

Adit venenis, verba non minus metuenda.

Quibus fieri

Sunt autem hæc quandoque minuti pulueres in cibo potuue infusi, vel affricati nudo corpori, vel in vestes diffusi. mortiferi sunt atrii: qui morbos tantum inferunt, ruffi coloris, aut cineritii: qui eos tollendi vim habent albi: ita distincti, ne cum ijs vti volunt, decipiantur, quid vt dici solet, pro que accipiendo. Vtuntur interdum, & albis vnguents, & subruffis, in quibus emicant metalli mica, & simul luteæ cædicantesque guttæ, quas si in igne proiecias, sonitum edunt, cui similis nullus. Hoc dicunt maleficas continuo manus illiras habere, ne qua nocendi elabatur occasio. Vtuntur alias festucis, & herbis humi proiectis quæ calcantibus, quibus tamen malefica voluerit, sunt necis certissima causa. Componunt autem vnguenta hæc & pulueres diuersis ex rebus iuxta diuersitatem malorum, quæ putant moliri: non nunquam enim tentant soporem inducere, alias conciliare amorem, excitare alias odium, interdum morbos, & necem inferre. Vnde quædam maleficia dicuntur somnifica, quædam amatoria, & quædam hostilia. Amatoria hoc modo patrabantur antiquitus. Configebant ex luto aut cera Idolum ad amantis similitudinem, hoc postea quibusdam verbis obmurmuratis liquabant. Virg.

Limus ut hic durefcit, & hæc ut cera liquefcit,

Vno eodemque igne, sic nostro Daphnis amore:

Vrebant alias laurum, idem.

Daphnis me malus vris, ego hanc in Daphnide laurum.

*Hinc nihil posse incau-
tamenta de-
ducitur, non
enim valor*

His addidit nostrorum temporum, malitia semen, menstruumque, & quod grauius ferendum est, accipiunt hostiam consecratam, eamque redactam in pulue-

rem, aut bibendam porrigunt, aut comedendam illi, quem in amorem allicere cupiunt. Hostilia in cantamenta perparant certa figura ad similitudinem maleficiandi conficta, & in eam aciculis immisissas. Ouid.

Deuouet absentes, simulacraque cerea fingit.

Et miserum tenues in secur vrgit acus.

Nunc autem nec verborum abmurmuratio, nec materia assumpta quicquam tale faciendi vim habet. Quare &c. Non est vis hæc in materia maleficii, cur enim semen comestum, aut sanguis ebibitus amorem conciliet? curuè puncta figura, ad illius similitudinem facta, quem habet odio saga, dolebit maleficiatus, & acus punctiones persentiet? secundo multa maleficia vt dictum, folis verbis patrantur, vnde Virg.

Hæc se carminibus promissit soluere memores,

Quas velis, est alijs diras immittere curas.

Sistere aquam fluiijs, & vertere sydera reiso.

Tertio materia maleficii plerumque non tangit hominem, cui maleficium inferre tentant. Quare nil facere hæc poterit, cum ad quamcumque actionem requiratur contactus. Non est item vis aliqua in verbis; nam si quid possent, aut possent ratione rerum, quæ significantur, aut propter suauitatem soni, qua ratione mouent oratores, alliciuntur aues, afficiuntur lacertæ sermone hominum, canes, & gatti ad eos, vocantes accurrunt. At vterque modus spectat ad audientes tantum: incantationes non audiuntur ab ijs, qui incantantur. Insuper verbis nil est commune cum rebus neque enim aliud sunt, quam aer diuerberatus, id potius, quam illud significans, quia ita est constitutum apud homines, vnde quia non est inter omnes vno pacto conuentum, factum propterea hinc est, vt varia genera linguarum sint orta, neque Gallus Hispanum, neque hic Germanum intelligat. Quare ridendum quod nonnulli affirmant, si nullum loquendi genus discat quispiam, futurum vt Hæbraico Idiome loquatur: nam cum loquela ex hominum conuentu sit orta, & nomina eorum arbitrio imposita, si nullum loquendi genus addiscit, nullatenus loqui sciet. Quid quod si idioma hæbraicum innasceretur; innasceretur profecto, etiam si alium addisceremus sermonem? vt enim si quis italicè loqui sciat, non impeditur quo minus hispanum sermonem addiscat: ita si quis naturaliter loqueretur hebraicè, non deberet impediri propterea, quamquam aliud Idioma addisceret: nullus autem visus est vsquam absque doctore loquutus hæbraicè. Omitto, quod quæ naturalia sunt, in ea inclinamur, & quadam dexteritate faci-

hoc præstare materia assumpta.

Nec verba non enim ratione rerum significantur, nec propter suauitatem soni tale quid possunt.

facimus: est autem lingua hebraica difficillima omnium. Quare sunt verba ad placitum, & aer quidam pro arbitrio hominis diuerberatus, qui cum mira facere non possit, non poterunt incantamenta nocere, aut iuuare,

Nec quis sunt radij rerum quas significant.

Scio quosdam dixisse, verba esse radios rerum quas significant, & in ipsis vitam quamdam larere, habereque cum cœlestibus orbibus sympatiam: autumasse alios, quamquam verba, nec ratione materiae, quæ est aer, nec formæ, quæ est nota passionum animi, nocendi vim aliquam habeant, quatenus tamen idem aer, qui expiratur ab anima, abdita quadam qualitate afficitur, mira posse perficere, & e omnia, quæ conceperat animus. At quam hæc vana, futilia, & indigna, quæ reijciatur? enim verò, vt cum primis congruatur, multa nomina, nihil significant, multa sunt aliud à rei natura significantia. Quare nullam possunt cum rebus sympatiam habere. Quod habent auctores posterioris sententiæ, si verum, idem facerent quæcumque verba, idemque multo efficacius præstaret efflatio, quod ipsimet auctoribus est falsum. Quare multo probabilius censuisse videntur ij, quibus cum nihil in hisce inferioribus occurreret, à quo possent vim aliquam maleficia sortiri, in vniuersales causas confugiendum putarunt, vnde quidam dixerunt maleficia nocere vi Intelligentiarum inuentum orbem. Alij Dæmonum operam fieri autumarunt: hanc habent Theologi omnes & Philosophi quique Christiani, priorem tumentur Peripatetici multum, ne citra rationem spirituales substantias, & prorsus Arist. ignoras multiplicarent; neutra tamen difficultate caret, nam Peripatetici non possunt docere, cur Intelligentiæ, quæ extrinseca sunt prædita bonitate, ea patrè facinora, quæ vel parum mente compositus, cogitare vix audeat. Premuntur vtrique insuper, quia haud facile possunt docere, quo modo rum Dæmones, cum Intelligentiæ particularia cognoscant; nam vel cognosceret Dæmon seu Intelligentia Magum, nunc inuocantem, per suam essentiam, vel per receptionem speciei, vel conaturalis, velur est intelligere apud Platonem per Ideas animæ conaturalis, aut concreatas, cuiusmodi est intellectio Angelorum apud Theologos, aut infusam, qualis est intellectio Prophetarum: aut per speciem; de nouo acquistam. At non potest dici hoc vltimum, primum quia Intelligentiæ apud Arist. sunt puri actus: secundo quia talis receptio fit sensuum interuentu, nec produci illæ possunt absque phantasmate, quo caret Dæmon; nec illud ex obiecto extraherè opera intellectus Agentis valebunt, quia hoc obiectum est extra spheram Dæmonis. Intelligere per speciem conaturalem, concreatam, aut infusam, non

est in Lyçeo receptum.

His fortasse ducti quidam dixerunt, à valida Magi imaginatione vim lædendi, maleficia mutare. Nimirum putauit Auic. quem postea sequuti sunt multi, phantasmam, ne dum proprium corpus alrare, & mouere, sed & externum. At hoc supra reiectum. Quid ergo? An cum lac. de partib. 2. 1. & alijs multis, qui Dæmones dari negant, dicemus, eos tantum esse maleficiatos, qui maleficiatos esse suspicantur? nam quot quot hoc affectu teneri verentur, ij omnes melancholico aliquo tenentur affectu? Puto id esse frequenter verum, vt tamen imaginaria sit hæc affectio semper, absurdum est opinari: reclamant Poetæ, Hystorici, iura Cæsarea, Pontificia, vt late docet Ioan. Bapt. Codronch. lib. 1. de morb. venef. Delr. lib. 2. disq. mag. c. 1. reclamation ratio, nam antequam suspicetur id æger, mille tenetur symptomatis. Tot itaque malorum, quæ causantur?

Sunt itaque maleficia quandoque imaginaria, & malè quamplures se habent, quod maleficiatos, & Dæmoniacos esse suspicantur: patet, nam multi ab hisce affectibus liberantur, imaginatione dumtaxat correctâ, & idem aguntur, vbi sacras Sactorum Reliquias ipsis admoueri intelligunt, quamquam nullæ admoueantur: sunt eadem quandoque confictæ: occurrunt passim exempla, quæ id declarant: noui, & ego puerum quemdam, quem cū pænitetisset religionis susceptæ, non dum anno probationis exacto, Dæmoniacum esse simulat, ne si corpore sanus à consilio proposito recederet, mente non admodum sanus haberetur. Id cum Fratres nequam suspicarentur, tentant exorcismorum opera à Cacodæmone puerum vindicare, profectu nullo: nempe bene valebat, quod licet compererem, vt tamen certius de re illa periculum facerem, frustulum panis, sanguine galli indici intinctum illi admoueo, cæ prius admonito, esse sanguinem S. Caroli; hinc ille clamare, contremiscere, conuelli: at vbi proiecto panno didicit, Galli indici sanguine intinctum esse, fraude detecta, desit conuelli, & conuaduit: Et quidem si alligata est virtus Dæmonum, nec libere ijs corpora torquere licet, sed tunc datur id facere, cum per diuinam providentiam iuuerit, rarò maleficia occurrunt; nam quamquam tanta sit nostrorum scelerum seges, vt vel sopitam Dei iram excitet ad vindictam, expedit tamen Diuinæ providentiæ, quæ cuncta suauiter disponit, vt cum naturalibus medijs torquere nos possit, ijs, nos flagris cõpellat corrigatque. Scio causatos non pauca emolumenta Republicæ Christianæ, si à Dæmone quidam torqueantur. Nempè apertè intelligimus dari Dæmones, non deficere cum corpore animam, Deum malomm.

Quid ergo an signa esse dicemus veterum? Ita magi, vt notat Tho. 4. sent. dist. 48. art. 3.

Nos quandoque imaginaria, interdum verè esse putamus.

Non nocent que iurant vi Intelligentiarum aut Dæmonum.

Nec a magi imaginatione vim sortiantur.

Rarò tamèa occurrunt.

Vin-

Et à Dæmo-
ne vim
mouere volu-
gus.

Vindicem, & alia multa, quæ latè profe-
quitur Delr. lib. 4. disq. mag. par. 1. q. 7. &
Lorin. c. 5. actuum apost. vers. 16. quo fit,
vt quos virtus permouere non potuit,
pœnæ atrocitas coerceat: at vt cuncta
hæc beneficia, Christiana reipub. acqui-
rat, satis est, vt quandoque per Deum id
liceat: vt passim, vt frequenter id fiat, vt
omnes ferè morbi, cum diu perdurant,
sint venefici, præter omnem rationem vi-
detur affirmari. Dantur ergo quandoque
veneficia: rarò tamen occurrunt. Cæte-
rum cù maleficia nequeat vi verborù no-
cere, aut materiei, est illud reliquù dice-
re, aut vi Dæmonis, aut Intelligentiarù no-
cumenta illa inferri: non potest dici, hoc
secundum, vt latè probat D. Tho. 3. cont.
gen. cap. 106. nam non est intellectus be-
nè dispositi concitare odium, conciliare
amores illicitos, patrocinari scelestis,
optimis quibusque esse infensum. Quare,
&c. Nec vis argumenti enervatur si quis
dicat, Intelligentias esse per accidens ma-
las, quatenus à Magis ad magica opera
patranda trahuntur, quemadmodum, nec
pharmacum erit per se malum, si quis eo
abutatur, nã multo dispar est ratio: phar-
macum enim trahitur, vt sic loquar, In-
telligentiæ, ni spontè propria accurrant,
cogentur numquam à Mago. A Dæmone
ergo maleficia. Quomodo autem cogno-
scat Dæmon Magum inuocantem, an per
propria essentiam, an per speciem, non
est Medicorum indagare; si plura de re
hac cupis, pete Philosophos 3. de anim.
12. met. & D. Thom. 1. p. sum. q. 55.

Qua ratione Dæmones morbos infe- rant. Cap. XVI.

Ver à Dæ-
mones omne
morbi genus
producere,
actiua passi-
uis applican-
do, omnium
sententia ra-
pua.

Conueniunt omnes, morbos induci à
prædictis substantijs hunc in mo-
dum. Cient morbos, qui ex materia pen-
dent, mouendo humores, & de vna parte
in aliam transferendo: aut detinendo ex-
crementa, quæ tum per cavitates sensi-
biles expurgantur, cum per insensibiles
meatus exhalabant. Priori pacto produ-
cere solent Epilepsiam, Apoplexiam, &
alios affectus huius generis, qui gigni per
paulatinam congestionem non possunt.
Vtroque modo efficiunt melancholiam,
ventriculi, capitique dolores, & aliarum
partium nostri corporis. Omne demum
genus morbi efficiunt actiua passiuus ap-
plicitando. Assument autem quæ faciendi
vim habent prædictos affectus, aut ex ip-
somet corpore, vt cum mittunt humo-
res à ventriculo ad caput, aut aliunde
adsciscunt. Inesse hanc vim Dæmonibus
patet, nam eodem modo Angelici spiri-
tus, qui eandem habent cum ipsis natu-
ram, custodiunt homines, vnde Custo-
des sunt dicti, necant alios, vrbesque sic
Deo iubente comburant; nempè admo-

tis quibusdam, amotis alijs; neque Arist.
abnuat, nam ipso auctore Intelligentiæ
mouent cælestes orbes. An tamen possint
eosdem inferre, gignendo humores, aut
deducendo partem ad eam intemperiem,
vt prauos succos producat, & mali mor-
ris controuersia fuit non parua apud
Philosophos. Plato, si quod ei tribuit
Aristot. putauit substantias has inferio-
res, fieri ab Idæis, quæ sunt substantiæ à
materia seiunctæ, & à Deo distinctæ, fa-
teatur necesse est, posse id à Dæmone fie-
ri. In eadem erit nauis Auic. nam voluit
secundam Intelligentiam creatam à pri-
ma Colchodea dicta, producere tertiam,
potestque persuaderi, quia si quid obsta-
ret, quominus hoc facerent, vel esset, quia
sunt substantiæ spirituales, aut quia ha-
bent finitã virtutem. At neutrum obstat:
non primum, nam facit hoc Deus, qui est
purissimus actus: nec secundum, alias non
possent idem facere, quæ limitatam pari-
ter potentiam habent.

Sed quorsum in re clara litigamus? ex
sacra habetur scriptura Magos Dæmo-
num ope virgas quasdam, vertisse in ser-
pentes, & videmus quotidie illud homi-
num genus, quos salutatores vocamus,
affectus multos solis verbis curare, Dæ-
mone ex pacto, seu tacito, seu expresso
ferente suppetias, nec tamen vnguenta
illi admovent, Chyrurgorum instar, aut
pulueres. Quare efficiunt illud, qualita-
tem, & substantiam, è materiæ sinu eli-
ciendo.

Contrariam sententiam tuetur Theo-
logi omnes, & Philosophi. Quod si vtrū-
que fieri à Dæmone videatur quandoque,
id fieri subdunt, quia admovent Dæmon
actiua passiuus; ex quorum mutua actione,
& passione, qualitates, & substantiæ fiunt:
non obseruatur tamen ab adstantibus,
quia ipsi sub obtutum nostrum non ca-
dunt: quæ ipsi admovent, cum sint tenuis-
simi halitus, qui vi possent penetrandi,
facile obtutum nostrum effugiunt: aut fi-
cta inquit est, & simulata mutatio, cu-
iusmodi fuisse conuersionem illam virga-
rum in serpentes contendit Perer. lib. de
diuinat. mag.

Cur verò sit hæc potentia neganda,
Dæmonibus, non admodum conuenit in-
ter ipsos. Negandam putant esse quidam,
quia in materialibus est sufficiens virtus
ad producendas huiusmodi substantias:
quo circa potuisset prodigalitatis incu-
sari Deus, si eandem virtutem Angelis
tribuisset. D. Thomas 1. par. quæst. 110.
negat inesse vim hæc Angelis, quia quid-
quid fit, à suo simili producitur, non est
autem similitudo inter spiritus, & mate-
rialem substantiam; si quam enim habe-
rent, inquit Suarez, virtualis illa esset, at
neque hoc dici potest, nam aut esset Dæ-
mon similis omni substantiæ corporeæ,
& ita infinitam haberet perfectionem,
aut

An idem fa-
cere valeant
producendo
per se homo-
rem, aut qua-
litate, con-
trouersum.
Annuit Pla-
to.

Auic.

Firmat ratio.

Et Scrip. Sa-
uoritas.

Abnuat
Theologi, &
Physici mul-
ti.

Quamquam,
nò cõter in-
ter eos, cur sit
hæc facultas
Angelis de-
neganda.

Aliam enim
offert causam
Durand. alia
D. Thom.

aut esset similis quibusdam tantum, non alijs, quod cum nulla certa ratione affirmetur, non est modo aliquo affirmandum, elicere formam substantialem Demones è sinu materiæ.

Sed quamquam hæc multis arriserint me tamen, vt rem liberè fatear, nequaquam mouent; nam quod assumit Duran. assumit gratis, si quidem Plato, Auic. Themist. & alij multi, idcirco in illas substantias confugiendum putarunt; quia nullã esse causam viderunt in hisce inferioribus; à qua posset substantia produci, multoties enim perijt substantia produci, quandoque abest, interdum est insufficiens. Nec ratio D. Thomæ suadet, nam quod dicit Suarez, non posse assignari rationem, cur Angeli sint virtualiter similes quibusdam tantum substantijs, & non alijs, assignatur; nempe quia tributa est illis facultas sic limitata à Deo, vt has possint substantias producere, & non alias. Et si trahit magnes ferrum tantum, non alia, quamquam alia multa trahi possunt, allicit reubarbarum bilem, non alia corpora: cur non licebit dicere, produci ab Angelis has substantias tantum, nõ alias quia his virtute sunt similes, non vniuersis? Quid ergo an in Platonis & Auic. sententiam descendemus, reiecta alia? mi-

nimè verò, sed vtrumq; dicendi modum probamus, nam Angeli productio impetu mouent corpora: quod si, impetum producere possunt, cur non poterunt alias qualitates?

Sed si tot modis possunt torquere nos Demones, nimirum actiua passiuis applicando, eliciendo, formas, & corpus mouendo. Quo pacto mouebunt, assistendo corpori, an verè in corpus ingressi, mira illa, quæ multi narrant, vidi ego numquam, efficiunt? Insinuata quandoque Demonia, atque inde per Christum excussa, veritas Euangelica comprobatur. An verò per substantiam dicantur ingressa, an propter effectum, quem produunt, ex euangelio nõ constat, quia tamen nihil superfluum, admittere decet, cum ad torquenda corpora id sufficiat, corpori vt assistat Dæmon, vt nauta nauis: non secundum substantiam, arbitror in corpora ingredi, sed secundum operationem. Vnde Beda exponens illud, *cur tentauit Satanas cor inu.* Implet inquit *Satanas cor alicuius, non quidem illud ingressus, sed callida, & fraudulenta deceptione in malitiæ affectum, animam trahens.* Idem alij Patres. Sed quoniam hæc magis Theologica sunt, quam medica, subtraho manum, & finem huic capiti impono.

Quocumque tamen modo id faciant nõ est necessarium, vt in corpora Dæmones insinuentur.

Quæ quoniã probabiles.

Vide Auer. 22. metap. tex. com. 18.

Hinc veramque sententiã probabilem censemus.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Tertius

DE MORBI ACCIDENTIBVS.

seu Symptomatis.

Dicendorum occasio, & ordo. Cap. I.

Exactam rei cuiuscumq; notitiam; tunc haberi Philosophi autumat, cum causa omnes, accidentia omnia fuerint explorata: Hinc summus naturæ Genitus Arist. vbi de rerum initijs duobus libris Physicorum disseruit: quantitatis, loci, vacui, omnium demum accidentiũ. quæ corpus naturale sequuntur, naturam aperuit. Quare erit pro nostri instituti ratione, si absoluta disputatione de causis, accidentium modo (sunt autem hæc symptomata) adnectatur tractatio. Ne tamen confusa illa euadat, dicemus primo, quid symptoma, haud summes symptomatis vocem generaliore

illa significatione; nam cum hoc comprehendat, & morbum, & causam morbi, esset rem actam agere: disputabimus secundo de eiusdem causa, videbimus tertio quot eius genera. Demum percurremus quæcumque ad hanc tractationem spectare videntur.

Quid symptoma. Cap. II.

Diffinit Galen. symptoma hunc in modum lib. de diff. sym. cap. 1. *Est affectus præter naturam, insequens morbum, velut umbra corpus.*

Reijetur Galen. in distinctione symptomatis.

Et malè (pace sua dixerim) nam symptoma in qualitate mutata, amoto morbo adhuc permanet, vt passim docent

F ip si-

ipsimet Galenistę, præsertim Fuch. 3. inst. cap. 1. Valles. 4. controu. 4. Rud. lib. 3. de humani corporis affectib. Galen. ipse, nã declarãt lib. de diff. symp. 1. quomodo differt à passione, hæc scribit, *à passione verò, q̄ hæc omnino fit in motu, interim verò & secũdũ naturã; symptoma verò non solũ in motu, sed etiam in habitu quodam, omnino autem præter naturam.* Suadet idem ratio, nam exiguus tumor, quem symptoma esse docet Galen. de diff. morb. 1. 1. laxata vi concentricę excitatus, perdurat, quamquam virtus retentrix roboretur, & color fœdatus ictericorum, non tollitur, quamquam obstructio, vel calida intemperies hepatis adimatur; neque statim ac homo vindicatur à febre e. g. extenuatio tollitur, & imbecillitas virium, imò interdum est vsque adeo magna, vt nondũ videatur vindicatus eger à morbo. Quare malè dictum, insequi morbum, velut vmbra corpus.

Et quorũdam
quis.

Nec tollunt difficultatem, qui dicunt, perseverare quidẽ qualitates itas morbo abolito, non tamen, vt symptomata; adhuc enim sunt præter naturam, neque morbi, aut causa: symptomata itaque. Confirmatur nam sunt signa morbi prægressi. Qui ergo indicare possunt, ni vel morbi causa sint, vel effectus? At non esse causam morbi certum. Effectus ergo. Quare, vt symptomata, adhuc perseverant, morbo iam abolito. Non itaque admittendus Avic. est 2. pri. cap. 1. scribens, *& plerũque ipsam accidens fit ægritudo quem admodum dolor capitis, qui ex febre accidit, nam quandoque figitur, & tamdiu fit mansuus, donec fit ægritudo;* seu enim diu perduret, siue parum, semper dolor eandem naturam habet. Quare numquam morbus esse poterit. Cautius ibidem dixit, & accidens est res, quæ hanc sequitur dispositionem, hoc est morbum, non adiiciens illud, velut vmbra corpus: quamquam neque accomodate; nã datur morbus ex morbo, vt ex inflammatione febris. Quare si est symptoma res præter naturam, morbum insequens, confundetur vna cum symptomate morbus.

Reijcitur
avic.

Studuerunt multum multi, vt huic difficultati satisfacerent: assequuti, ne id fuerint, dubium, anceps. Negavit quidam febrem ab inflammatione originem trahere, nam hæc est tumor: ab hoc autem febrem non produci, certum; alioquin, cur non quiuis tumor eandem produceret? Sequi febrem contendit materiam inflammationis: hæc autem causa morbi est, nullo modo morbus. Quid ergo? An negabit propterea in vniuersum, morbũ sequi morbum? Constituet sibi Medicos omnes aduersarios: Convincent eundem multa alia, nam ab obstructione febris: ab eadem oris tortura. Idcirco fortasse subdit, quod & si morbi quidam, & symptoma re ista conueniant, differunt nihilo-

Reffusus.

minus, quia symptoma morbum necessario sequitur, non morbus morbum. Proinde ita symptoma definit, *Est quod sequitur morbum necessario.*

Sed certè, si deposito affectu velit idẽ veritatem sectari, perspiciet statim, & morbo cõuenire adductam definitionem symptomatis; si quidem tortura oris necessario magnam sequitur obstructionẽ, Symptoma itaque. Videbit secundo secum aperte pugnare, nam si symptoma, morbum necessario sequitur. Ergo posito morbo, mox consurget, idemque euanescet morbo extincto, alioquin non sequitur necessario ipsum. Comitabitur itaque morbum, vt vmbra corpus. At hoc numquam Galen. voluisse contendit. Probat itaque quod improbarat, & quod paulo ante reiecerat, amplexatur. Si dixerunt alij, quod & si morbus morbum sequitur, vt febris obstructionem, inflammationem, nõ fit propterea, vt definitio symptomatis conueniat morbo; si quidem morbus, qui morbum consequitur, adhuc lædit actiones, quod non facit symptoma, nam quemadmodum vmbra vmbra non producit, sic vnum symptoma aliud inferre non valet. Non aduertentes tacite definitionem reprehendere, quando alteri (ni tamen addas aliud) conuenit.

Hinc dicit Forl. 2. 1. doc. 1. cap. 1. esse symptoma rem præter naturam vel morbum, vel accidens sequentem. Quod neq; acceptandum, nam morbus quoque est res præter naturam à morbo productus, aut symptomate; nam ab excretionẽ quæ est symptoma, dysenteria. Hanc ob causã fortasse Capiu dixit, symptoma est res præter naturam, quæ seorsum à natura constitutionis, aliquid præter naturam sequitur: quam quis non reijciat? etenim confusio est potius, quam diffinitio, quæ clara esse debet, & dilucida. Adde quod conuenit mobificã causã, nam bilis. e. g. mordacior, acrior, est quid præter naturam distinctum à morbo, calidamque sequitur intemperiem hepatis. Tertio ponit symptoma symptomatis, quod lib. 1. reiectum. Acciperem illam, quæ docet symptoma esse, quid quid præter naturam existit in corpore remota causa, & morbo, si tradita per negationem, diffinitio, diffiniti naturam declararet: at verò eã tantum hæc innuit, quæ diffinito repugnant.

Nec non Capiu.

Nec communis admittitur.

Proinde vt rem expediam, dico esse symptoma affectum præter naturam per se à morbo immediate, aut mediate profectum. Sed cum bifariam affectus sumi possit scilicet pro alteratione, quæ omne suum esse in motu habet, vel pro termino illius, scire oportet, hic neutro modo sumi: non pro via, nam excludetur symptoma in qualitate mutata, quod permanet; nec pro termino; nam non inclu-

Nova itaque offertur, & explicatur.

deret definitio symptomati excretis, & hanc actionem; sed prout abstrahit ab utroque, & utrumque comprehendit, hoc est scientem passionem, & factam; unde bene Fern. *affectus appellatio hic latius quam in morbi finitione patet*; nam morbus permanentis affectus est necessario. Quoniam verò poterat hic esse duplex naturalis, & præter naturam, diximus esse affectum præter naturam. Itaque si quis decem libras carnis non valeat conquerere, si quis tremat ex senio, vigiletque, vel ex pituitosa natura, plus iusto damiat, & ad motus quoscumque iners sit, atque torpidus: haud symptoma aliquod patietur, quia nihil est in his, quod sit præter naturam, sed sunt omnia illa opera, aut naturales quædam impotentia. Vide Gal. lib. de diff. sympt. ult. Nec vitium quodcumque præter naturam dicitur symptoma, sed, ubi sit sensibile, & aliqualem habet magnitudinem; nam exigui quidam defectus, in neutro quoque corpore reperitur lib. art. medic. cap. 1. unde eodem lib. cap. 82. *morbus autem in ventris, vel in ore ventriculi, ex genere quidem existit eorum, quæ præter naturam, non tamen quæ ita se habent, ut agrotare dicantur, sicuti neque qui capite gravantur, aut dolent, aut vigillant, cum non dum in consuetis impediuntur actionibus, hic quædam huiusmodi dispositionibus agrotandi, terminatur est: quod est idem ac dicere, esse passionem præter naturam, à morbo profectam, nam huius est actiones sensibiles iterare. Diximus pen. se à morbo profectam, ut distinguatur à causa, cui quamquam quandoque accidat à morbo fieri, accidit tamen, quia à morbo procedit, quatenus symptoma, non quatenus causa; unde non quavis causa à morbo, licet fiat à morbo, omnia sunt symptoma, quod ita intelligi debet, quemadmodum lib. 1. diximus. Scilicet in symptomate duo sunt, est entitas quædam realis, & positiua, est vitium huic entitati conuictum. Illa à facultate sit semper, semper à morbo vitium: nimirum, ut decenter compedibus, ut incedat, à facultate habet: ut male incedat, à compedibus, haud secus actio illa realis, seu bona, seu mala, semper à facultate, nam ad illam dicitur relationem quamdam intrinsecam: vitium à morbo.*

Quare male Gal. 2. de causis symptom. scripsit Palpitationem, & conuulsionem à solo morbo fieri, nullas ferè suppetias natura, nam, si est, palpitationis motus deprauatus facultatis, ergo est motus facultatis. Tenet consequentia, quia à secundum quid ad simpliciter, valet arguere, nisi sit conditio distrahens, aut imminuens. Unde valet dicere: est homo albus, ergo est homo: non valet illud, est homo mortuus, ergo homo, quia ly mortuus, est conditio distrahens, & diminuens.

Sed dices: non ne à solo flatu eleuante distendi pars potest. Quorsum ergo opera facultatis? Dicam, quia à flatu non potest distendi, particula: eleuat iste ad superaloca partem, ad quæ status à propria leuitate fertur, non ad latera. Quare non poterit dilatari, sed eleuare, non distendere, sed attollere. Secundo, quia etsi posset, non tamen feriret ut tunc temporis pars distenta; nam is est partium omnium instinctus, ut ad iucunda accurrat, à noxijs fugiant. Fugiunt se se constringendo, quando foris est, quod molestat: dilatant se se, cum intus continetur, quod officit. Dilatabit ergo se se pars, caua, ubi oblectetur à flatu, quo vitet vaporis ingrati contactum. Idem accidit in conuulsione, nempe etsi à solo humore, distendi pars possit, & eius longitudo minor fieri; ut tamen illa sit otiosa, nequaquam censeo, sed semper fugiet molestantis obiectum.

Non ergo accipienda Capiu. doctrina, qui ad veram, legitimamque palpitationem, quæ sit dilatata cauitate, instar vtrius, nullo pacto concurrere facultatem dixit. Neque Mercur. qui distinguens de palpitatione vniuersalem Cordis, in hac operari potentiam dixit, ostiari per illam: cuius diuersitatis eam rationem assignat, quia facultas expulsiva Cordis est valida, imbecillius, quæ in alijs partibus: Unde insurget illa lacerata, hæc quamquam molestetur, quiescet. Proinde palpitationis Cordis, & Cordis, & morbi erit opus, huius tantum effectus, quæ in cæteris partibus; nam quamquam debilior sit aliarum partium vis expellens, hinc fiet, ne valide expellat, non tamen cessabit omnino ab expellendo.

Sed quando proteruiant respectu dilatationis, non video, qua fronte negent, contractionem fieri à facultate; nam ni à virtute, vel comprimetur pars resoluta vapore, aut ad vitandum vacuum adcurreret, aut à propria grauitate impulsam contraheretur, ad hos enim modos dicendi reducuntur omnes. At nihil horum probabiliter dicitur. Non primum; siquidem dissipatio flatus est causa priuatiua, & merus defectus, est compressio motus positiuus. Non potest dici secundum si quidem fuga vacui, est causa finalis compressionis. Quare adhuc remanet dicere, à quo nam mouetur effectiue pars illa. Neque est tertio, cur confugiant ad grauitatem, dicantque discussio flatu, à propria grauitate reduci ad locum proprium; nam si comprimeretur pars palpitans, & laberetur deorsum, posset à grauitate impulsam delabi, at illa constringitur à dilatatione. A propria ergo facultate constringetur. Non ergo à solo morbo palpitationis, quia motus est deprauatus; & quidquid est positiui in symptomate, à facultate ortum habet, quamquam vitium

Enim verò nec Capiu. euasio, auct. Mercur. aliquis moment.

Indeque occasio sumitur reprehendendi Galen. qui palpitationem, & conuulsionem, à solo morbo vult fieri.

à morbo. Ceterum quia hæc vitia sequuntur quandoque morbum immediate, nam læsa sanguificatio ab intemperie hepatis, alias mediate vt prauus corporis color; hic enim proxime læsam sanguificationem insequitur, remote morbum, hæc propter causam diximus, symptoma esse affectum præter naturam, à morbo immediate quandoque, alias mediate profectum. Num possit idem fieri à causa morbosa, cap. sequenti dicetur.

Possit ne symptoma à causa morbifica fieri. Cap. III.

Affirmat Argent. pro quo Galen. quod videtur hæc.

Partem, quæ affirmat conatur suadere Arg. cap. I. lib. I. de causis sympt. tum multis Galen. auctoritatibus, cum rationibus; nam lib. de optima secta cap. 18. scribit, symptomata quædam morborum causam, alia partem affectam sequi, & 3. de caus. symptom. docet ea omnia fieri, aut ex intemperie simularium, ex morbis organicarum, aut quantitate materia. Quinto item lib. de simp. c. 23. visum interdum habere dicit, nullo morbo oculis laborantibus; & passim alibi inculcat multa symptomata fieri ob sensum partis exquisitum.

Et experientia multa.

Ratio item monstrat, vbi deficiunt spiritus, aut intrò recurrant, multa symptomata fieri citra morbum aliquem; quem enim finges, in rigore, horrore, & tremore: in syncope, & vertigine? Quo quæso affectu præter naturam tenentur, qui nimio Veneris ardore æstuantes, dormire non possunt, nec alias animi, aut corporis actiones obire? Qua item intemperie laborant, qui ob incantamenta, ad venerem inepti redduntur? Quare dari multa symptomata, quæ non sunt à morbo asserendum. Ad hæc Arg. Aueg. 2. art. med. cap. 4. sed alijs ductus rationibus, contemptis ijs, quas Argent. inuenerat. Dicit ergo excernitur quandoque copia humorum, non irritata facultate expultrice, sed copiam deponente natura, aut pharmaco humorem trahente: lassatur senex, vbi centum passuum iter celeriter peragat, alius assumpto reubarbaro flauas excernit vrinas, alius demum cruditatem committit, aut propter multam cibi quantitatem, qualitatem prauam, aut quoniam intempestiue comedit: cum nullus est demum in ventriculo affectus. At sunt hæc omnia symptomata, primum quidem in excretis, alia in læsa actione. Quare dantur symptomata citra morbum. Idem tenet Capiu & Enstac. Rud. putat hoc demonstrasse, quia dolor à continui solutione procedit, non ab unitate soluta, est autem solutio continui causa morbi, non morbus. Quare à causa quædam symptomata.

At re vera.

Sed certè, nec vera est ista sententia,

nec Galen. nam omne symptoma à morbo oriri, inductione facta in singulis generibus symptomatium lib. de diff. symp. cap. vlt. circa finem monstrat. Quare, quod dixit, quædam symptomata fieri à causa, & alia à parte affecta, de differentia, seu de modo symptomatis explicandum, non symptomate; nam dolor e. g. semper fit à morbo, qui vel est intemperies præter naturam, vel continui solutio: at quod fit pungitius, vel grauius, non habet à morbo, sed à parte affecta, puta à membrana, vt latè Galen. lib. de constit. an. cap. 18. Similiter, quod pulsus fit celer, à calida intemperie procedit, vt se idem ferrius, durus, mollis, pars facie affecta; vnde in Lethargo est pulsus mollis, durus in pleuriti. cap. 23. lib. 9. de simp. facult. docet dari impotentias quasdam naturales, & quosdam naturaliter visu haberes: sciunt autem omnes, longè differre impotentiam naturalem à symptomate, vnde nec vitiatæ actiones ob exquisitum sensum laborantis particula, sunt symptomata, nisi exquisitus sensus vi morbi fiat. Itaque cum possint vitari actiones, vel ob errorem externam, vel ob vitium instrumenti: nunquam rectè symptomata nuncupabis illa actionum vitia, quæ ob errorem contingunt externam, vt turpiter deceptus Aueg. putauit, sed quæ instrumento proprio vitatio fiunt. Sic vbi accepto quis igne, manum concauit, non est symptoma concussio illa: erit autem, si morbi vitio fiat; & vbi facta coctione, noxius excernitur humor, laudata erit vacuatio illa, symptoma, si antea prescriptum, vt cum crudus est humor, fiat; nam hæc est lex nature, vt segregata per coctionem excrementa extrudat.

Galen. opposita sententia p. acuit, vt monstrat Vall. 4. con. c. 5.

Non esse eandem veram patet primo, quia si id admittatur, admittant necesse est Aduersarij, dari corpus sanum, quamquam peximè aliquas functiones exerceat. Consequentia est certa, quia vitiatæ actio, ne dum à morbo, sed à causa potest proficisci. Habebit itaque corpus illud actionem euidenter læsã citra morbum. Præterea quoties actio vitatur, vitatur læso proprio, aut communi instrumento: est autem hic spiritus: at proprii instrumenti vitium morbus est, nam vel intemperies erit, aut mala formatio, aut unitatis solutio. Quæ spiritus vitio deprauantur: ab eodem morbo fiunt, à quo spiritus corumpuntur: aut aliud damnum patiuntur. Quare semper læsio à morbo. Quod si vi causæ externæ dissipentur, non erit symptoma actionis læsio, quæ inde consequitur. Vnde nec mirum si nullus est morbus. Tertio si q. esset symptoma à causa, maximè esset dolor, vt dixit Rud. quia hic à solutione continui, & alteratione, non ab eo, quod solutum est, nec non alteratum: at etiam alteratio, & solutio

Quæ vera, ac propterea, simplicanda tres ob causas.

Secunda.

Tertia.

solutio dicunt qualitatem ex parte productam; etenim, si quod alteratur, nihil acquisisset de nouo, eodem modo se haberet post alterationem, ac antea: Quare non moueretur; nam motus est actus, & calferi, est calorem acquirere, & certe si dolor est passio, quodque dolet patitur, & illud omne, quod patitur, recepit qualitatem dissentaneam sibi; idcirco enim corrumpitur: quæcumque pars dolet, à facta potius qualitate dolebit; nam hæc contraria naturæ, non producenda: vnde iuuat dicere, quod est alteratum habituali intemperie, hoc nequaquam dolere; dolere, quod alteratur, hoc est, quod qualitatem excepit dissentaneam sibi, non tamen conuersam in habitum. Cæterum, quia multi censent fieri symptoma à causis, vitiatissimis spiritibus, hos item corrumpi absque morbo aliquo, vnde à causa dumtaxat actiones lædi: mostremus hoc falso ab Aduersarijs adstrui: & quando ad hoc affirmandum sunt ducti, quod nullum in rigore, syncope, vertigine, amantium affectibus, agnoscerent morbum, cuncta isthæc à morbo pendere mostremus.

Rigor à quo morbo.

Nō fit à crudorū cachochimia.

Sed quem quæso fingemus in rigore? Putauit est loco Vallæ rigorem, qui fit sine febre; à crudorum humorum cacochimia nasci, non animaduertens contraria scribere ijs, quæ paulo antea docuerat; nam tachochimia causa morbi est, non morbus: Quare si ab hac rigor, iam probat sententiam, quam paulo antea reiecerat.

Neque ab intemperie frigida cerebri, & partium extremarum, nam frigiditas, quæ in rigentibus, à spiritu de seculo ortum habet, non hic à partium frigore.

Christoph. Aueg. 3. ar. med. c. 4. in intemperiem frigidam partium extremarum, & cerebri, eius causam refert: non minori errore, ne dicam maiori, & admodum turpi, siquidem extremarum partium frigus spectat ad rigoris essentiam; nam ut docent communiter Medici, præsertim verò Gal. lib. de rigor. trem. duo sunt in rigore, sensibilis nimirum corporis totius frigiditas, & eiusdem concussio, seu vibratio. Quare ubi affirmat Aueg. frigiditatem partium extremarum esse causam rigoris, effectum turpiter cum causa confundit, & idem à seipso produci docet.

Collimarunt itaque, & ad veritatem accessere magis, qui dixerunt, causam frigiditatis, quæ in rigore, esse defectum spirituum in partibus extremis, nam ut id placeat, illud est reliquum dicere, à bili, aut pituita, illam inuehi; nam & à calida, & à frigidis, seu vaporibus, seu humoribus rigor. At calida est bilis, ignis scintilla, piper, aut aliud acre medicamentum vicerit ad motum: calidus pariter humor in inflammatione contentus, & in putra-

fiens. Quare non poterunt modo aliquo refrigerare. Pituita, melancholia, aqua assua, aer post mixtum in vrinariam virgam sese inuoluens, ambiens aer frigidus, quamquam inferre valeant frigiditatem, nequeunt tamen in vniuerso corpore, temporis ferè momento inuehere illam, nisi inducto defectu spirituum. Quare dicere oportet, frigiditatis, quæ est in rigore, spirituum defectum esse in causa. Confirmatur; nam idem fit incussio timore, vnde cum per timorem spiritus intro trahantur, extremis corporis partibus destituti, non aliam esse causam frigiditatis, quæ in rigore putandum. Et quidem non esse aliter de re hac opinandum, potest illo principio physico demonstrari facile, quo docemur, non posse effectum aliquem à causis contrarijs fieri, nisi conueniant in vna ratione formali attingendi effectum. Quare non poterunt causæ calidæ, & frigidæ rigorem inducere, & frigus inuehere, nisi amouendo spiritus à partibus extremis, & ad internas illos aduocando per dolorem. Ut propterea censeam, pro comperto esse habendum causam frigiditatis, proximam, quæ in rigore obseruatur, esse defectum spirituum in partibus extremis. Cum autem bifariam externis in partibus possint descere spiritus, & eorum defectu frigidæ illæ euadere; aut quia corrumpuntur, aut quoniam alio permeant, aduerte, non fieri rigorem, spiritibus omnino deficientibus, hoc est corruptis; rigerent enim morientes omnes, patientes syncope, & deliquim animæ sed sic commoantibus illis à partibus extremis ad internas, & ab his impetu quodam, ad externas detrusis; nam si alter tantum motus sufficeret, timentes omnes rigerent, & qui verecundantur: nam in timore spiritus ad cor contrahuntur, in verecundia effunduntur ad faciem: vnde in hoc affectu facies rubore suffunditur, incalescitque; pallet, frigetque homo in timore; at nullus est rigor in his animi affectibus. Quare, non fit rigor spiritibus, aut intro commoantibus, aut foras effusis, sed vtrumque motum patientibus.

Cur verò citatis, ijsque varijs motibus, & contrarijs spiritus in rigore moueantur, non admodum omnibus exploratum. Intus ferri purat Gal. lib. de rigore, cap. 5. quia ab externa substantia impediuntur, ne foras profiliant, quod est illis in voto; quippe calida omnis, & ignea substantia extra ferri gaudet; vnde reflexo quodam motu mouetur, ac propterea subdit; pati in rigore calidum innatum, non quia contabescit, aut extinguitur, sed quoniam suffocatur, & naturalis motus ipsius impeditur. Docuit alias ferri intro à frigiditate, alimenti appetes: quæ æque displicent: displicet prima causa; nam si ideo intro mouetur spiritus, is tantum

Non tamen fit istud ab externa substantia impeditis, ne foras profiliant, vt Gal.

tum retrocederet, qui in obstaculum impingere t, nunc autem omnes intro recurunt: vnde vniuersum corpus refrigeratur. Præterea, quod obstaculum finges in rigore, qui accidit ob timorem? Neque alia causa acceptanda; nam vnumquodq; mouetur à dominante elemento. Quare cum sit calidissimus spiritus, non potest modo aliquo à frigiditate moueri. Mitto qualitates primas, non esse principium motus: vnde iuuat credere Galen. non tam ex propria, quam Stoicorum sententia loquutum; nam 2. de caus. symp. aliam proposuit causam motus, qui in rigore, & vbi ex proposito de substantia animæ tractauit, fitetur ingenue, se illius substantiam ignorare, cum tamen libro illo de rigore aperte doceat, nil aliud esse animam, quam calidum innatum, seu spiritum. Ergo cum nihil de re hac à Galen. habeamus, adducenda est à nobis causa motus, spirituum, qui in rigore; quod, vt breuiter fiat, dicimus intro meare spiritus, aut ab externo frigore repulso; aut contractos ab anima: prodire foras ab eadem detrusos; nam si proprio ingenio à calore ferantur, sursum tantum ferentur non ad partem quamcumq; nostri corporis, vt bene Arist. à. de anima tex. 41.

Neque a frigiditate spirituum.

Sed aut contracti ab anima, aut externa repulsi a frigiditate.

Neque alia causa effugenda.

Vnde ergo frigiditas in rigore causa calida externa occurreret?

Quia adhuc inquit Vega, spiritus, intro repelluntur.

Quem reiciimus.

Et contrahi in eo casu spiritum ob dolorem arbitramur.

An alia causa, quæ moueat intus extra spiritus? pars, quæ affirmat vera esse videtur; nam parte externa dolente à causa calida, vt cum piper parti viceratæ admo- uetur, aut occurrit scintilla, rigemus, vnde frigesimus, haud quia repulsi sunt spiritus; nam causa est calida: nec quia conuocantur, nam anima mittere solet ad partem dolentem, vnde inflammatur. Quare alia admittenda videtur. At nulla alia occurrit. Alterum itaq; dicendum, aut trahi, aut pelles non hoc secundum, nam causa occurrentis est calida. Reuocabuntur itaque ab anima. Pelli nihilominus Vega voluisse videtur, quamquam causa sit calida, vt bilis; nam vbi hæc cruda, destituitur actu calore, vnde frigida euadit. Ita contingere tribus experientijs probat, prima quia, vt docet Arist. part. 11. problem. 43. opht. almicorum lachryma frigida, frigidus quoque sudor diaphoreticus, & rigentes graui sopore premuntur, vix vt expergisci possint. At riget quoque anima, si feruens aqua illi affundatur, si ignis scintilla percutiat. Quam autem modo fingemus, aut in aqua feruente, aut scintilla frigiditatem? Præterea sit rigor à bili cocta, vnde ab Hip. scriptum à febre ardente habito, rigore superveniente solutio. Cum ergo non sit illa ob cruditatem frigida, alia causa assignanda est defectus spirituum. Est autem hæc contractionis occasio, dolor: vnde quia & frigida, causa, & calida dolorifica, potest rigor, ab vtraque induci; cumque maior à calida causa dolor, à frigida minor, ab hac diuturnior, vehemen-

tior ab illa: maior erit à causa calida rigor, à frigida longior: ac demum cum causa mota lædat vehementius, doleantq; magis partes acri præditæ sensu, vehementior fiet rigor, vbi vis pellens est valida, parsque dolens ætissimi sensus.

At dices. Mittere anima solet ad dolentem particulam: quid ergo coget illam propositum modo ordinem turbare, nec solum non mittere ad locum affectum, sed ab eodem spiritus retrahere? Innotuit paucis hæc difficultas. Quare merebimur nedum excusationem ab æquo lectore, ni satisfiat, sed laudem, quod dubitandi locum ostenderimus. An dicemus in rigore quoque mitti spiritus ad dolentem particulam, quamquam primum contrahantur ab anima à non potest hoc à quopiam negari; cur verò hic primum contrahat deinde expellat: vt alios abigat dolores, continuo pellit. & effundit, diuersitas causæ facientis dolorem est in causa; nam vt videmus passim, non vno semper modo noxiam vitat causam naturam, sed nunc contractione effugit ingrati contactum obiecti, vt cum extra est quod pungit: quandoque sese dilatat, vt cum intus seruatur, quod inest: neutro alias modo, sed sese concutiendo, vt cum scintilla nos ferit: nempè concutimur, vt extrudamus quod inuehit adheflu dolore. In quo autem consistat peculiare illud vitium causæ facientis rigorem, vt cogat propterea naturam contrahere spiritus, contractos effundere, & corpus vniuersum vibrare, nõ admodum constat. An dicemus, non omnem dolorem attrahere, sed mediocre in magno intus animam spiritus quoscumque vocare, vt factu veluti agmine aduersum, causam doloris insurgat maior est dolor nephriticus, colicus, quam qui, rigore inuadente nos fatigat. An præstat illud dicere, in subito dolore intus spiritus ab anima contrahi? puto, nam in initio paroxysmi magnus est rigor, quamquam exiguus sit dolor, & vbi quis subito sese immergit in aquam, mox riget, non si sensim pedem immittat, mox alias partes: neque aliam ob causam puto fieri, vt bilim vomituri, aut dejecturi rigeant, citra rigorem alias eadem effundant, nisi quia bilis acris, & mordax modo confellum effunditur, nunc sensim delabatur, vt in dysenteria, quo fit vt vlcus in intestinis inducat.

Demum quia in rigore nedum est frigiditas, sed etiam motus deprauatus, est huius quoque causa indaganda, inde enim postea facile intelligemus, an à morbo, an à causa morbifica ducat ille originem, qua in re non minorem inuenio difficultatem. Existimauit Galen. 2. de causis symp. c. 5. motum illum fieri omnibus corporis musculis sese concutientibus ad expellendum, quod est vndequeque

Nam quamquam mittere anima solet ad dolentem particulam, in subito tamen causa dolentis occurrit, sed non raro.

Sed vnde nam motus ille vibratus in rigore.

Putas Gal. fieri musculis sese concutientibus. Ad expellendum. quicquid est distentissimum.

disc-

difeminatum, & nocet, quia vero, hi articulis sunt alligati, hos quoque eodem motu docet concuti. Cui assentire si causa, quæ infestat in rigore semper esset vnde quaque diffusa, nunc vero vel nunquam hoc accidit, aut rarissime, illud frequenter, humorem vna in parte contentum esse causam rigoris.

A facultate debili nequam concutere valente Argent.

A qua parum Vega recedit.

Putat Argent. ex eodem defectu spirituum, a quo frigiditas, motum illum fieri, nam his destituta facultas, membrum continere non potest, qui displicet, quod turpi errore rigorem cum tremore confundat; equidem si ob impotentiam animæ membrum non valentis tenere, motus ille vibratus, & concussus, repositum in lecto e. g. a motu cessaret, ac hoc falsum. Censuit hanc ob causam Vega fortasse 2. de diff. feb. initium motus a sola impotentia pendere, propter reuocationem calidi innati ad cor pugnaturi vniuersum contra humorem morbificum, accedente postea noua causa mordentis vaporis ingrauescere: mox post pauca declarans, quo pacto id fiat, ingrauescere subdit repletis omnibus musculis infrigidante vapore, ac sese concutentibus, vt noxium illum halicum pellant. Qui neque placet ob has causas: primum quia potest contrahi membra ex defectu spirituum;

concurrit ad motum...

his enim deficientibus potest partes concidere, & a proprio pondere deorsu labi, contrahi nullo pacto. Non placet secundo, quia ponit infrigidantem vaporem esse in causa, cur rigor perduret, cuius verò quamquam quandoque hoc verum, vt tamen semper frigida sit causa, que nocet, nequaquam credendum, vt supra adnotauimus. Iuuat proinde motus illius causam referre, interdum in contractione spirituum, quorum consensione reliquæ nostri corporis partes concutiuntur, alias in contractionem musculorum omnium, qui quoniam articulis sunt alligati, ipsi quoque concutiuntur: Fit demum alias vna parte se concutiente, & ad concussionem, reliquis ob sympathiam, quam habent, eodem prope modo sese agitantibus. In rigore a timore, ad subitam spirituum contractionem reliquæ corporis partes sese concutiunt. In rigore qui fit vna parte dolente, ac se concutiente, reliquæ ob communem consensum concutiuntur. Vbi disperso humore ad omnes musculos, ij concutiuntur, eandem sequuntur motum articuli, quibus inferruntur.

sup. de hinc...

Non rapta ponimus.

Ceterum si proxime rigor ad defectum spirituum, huius causa aut repulsio, aut contractio: repulsio, frigiditas aut humoris, aut ambientis: contractionis, animæ, quæ contrahit ob timorem, aut ob dolorem subitum, repentinum, vel vt aliquam functionem cumulare expleat, nam cum attentè quidpiam meditatur, frigemus, & a cibo non raro spiritus ab anima

Vnde colligitur a quo nam morbo rigor ortum habet.

ad stomachum reuocatur, manifestum, cuique esse potest, nullum quandoque esse morbum in rigore. Nempe nullum fingere est in eo, qui accidit ob timorem, aut aquam affusam, nec rigor ille est symptoma, sed naturale accidens. Fir alias rigor a morbo, eoque vario. Scilicet rigor, qui fit humore frigido repellente, ab eadem pendet intemperie frigida, a qua humor. Qui fit a calido humore mordicante, ab eadem intemperie calida suam trahet originem, aut si in proximorem referre placeat, eandem esse dices, quæ contractionis. Quamobrem cum anima contrahat ob dolorem, erit rigoris causa eadem, quæ doloris. A qua causa rigor, qui in febribus, non est presentis loci indagare.

A quo morbo syncopes

Alu. Sclan. 3. ar. med. p. 29. cum videret ex defectu spirituum confertim facto oriri syncopem, & ijs deficientibus, arteriarum, & cordis cauitatem imminuta a morbo in imminuta cauitate dixit illam fieri, cum autem illa imminui posset multas ob causas, quo pacto reddatur minor per syncopem, nequaquam dixit.

Morbum in cauitate ponit esse sal.

Enucleauit rem magis Costæus 3. l. de potu in morb. cap. 10. & 11. nam cum mente confectisset, deficere nonnumquam spiritus, quia resoluuntur, quo fit vt cordis cauitas concidat, & arteriarum: alias, quia non possunt permeare, non possunt autem, vel quia obstructa est via, aut quia compressa, vt per tumores cordis, & aqua in pericardio aduactam obseruamus, concludit morbum in imminuta cauitate, a quo proxime syncopes, quandoque esse concidentiam, quandoque obstructionem, compressionem interdum. Quod rejicio, nam si ijs auctoribus sit proxime syncopes ex defectu spirituum, ab hoc postea cauitas imminuta, non poterit hæc syncopis esse causa; nam causa præcedit effectum, non sequitur illum.

Quem modo obstructio nem, modo compressio nem, concidentiam alias credit Costæus. Male tamen, quia sequuntur hæc syncopis, non pcedunt. Proindeque censemus ab illo morbo fieri, a quo confertim spiritus corumpuntur. Vnde fiet quandoque syncopes ab intemperie calida, frigiditas, a solutione continui, aut cauitate imminuta.

s. Dub.

Rectius Comès Mont. qui vbi deprehendit descere spiritus confertim, vel quoniam extinguuntur a frigido, aut quoniam a calore resoluuntur, immodicæ euacuatione, facta a vulneribus, timore, vigilia, vi concentricæ laxata, expultrice irritata: aut quoniam suffocantur: concludit, & bene syncopem quandoque fieri a morbo in soluta vnitare, quandoque ab intemperie calida, vel frigida: hæc extinguente, illa resolvente, alias a morbo in mala compositione, & proprie in cauitate imminuta, obstructa, aut compressa, alias tandem ab alio symptomatice proxime, vt ab immoderata euacuatione, & tunc fiet syncopes ab eo tem morbo, a quo vacuatio illa immoderata. Duo sunt, quæ faciunt difficultatem, primum est, quo pacto

concurrit ad motum...

facti intemperie, possit emicere syncope, nam quanguam id doceat Galen. præsertim 12. met. 5. de loc. aff. 2. ex istamen, quod in libro deuit, habetur oppositum. Equidem scripsit alibi, eorum quorum subita est syncope, & dissolutio, non posse ab intemperie fieri, unde 3. de loc. aff. 7. concludit, non posse epilepsiam ab intemperie fieri, & alibi idem de apoplexia docuit. Quare nec syncope ab intemperie. Confirmat id Argent. cap. 12. lib. de caus. symp. quia si id verum foret frequentissime syncope per febres ardeutes. Secunda difficultas est de syncope à causa externa. Potesse, si gaudio, timore, aut dolore, aut aliis qualitate externa commotata spiritibus, aut syncope. Quem hic morbum fingemus dicam quod spectat ad hoc vltimum, non mereri illam syncope symptomatis nomen, ut constat ex aliis. Quid si frequenter mors sequatur ex illa, dic mortem haud inferri nullo morbo inducto, nam ad dispositionem spirituum syncope, & coincidentia arteriarum, & cordis, ab hac caloris exordia, & mors demum. Prima ratio difficilior. Quid tamen dicendum, pete ex lib. 7. cap. 6.

2. Dub.

Vertigo à quo morbo.

Vertigo multiplex.

AD huius puncti intelligentiam adyereere oportet, esse Vertiginem duplicem, aliam quæ occurru causarum, externarum producitur, & cum circumrotatur, aut aliquam profunditatem fluitumque currentem aspectamus, est alia, quæ nullo extrinsecus occurrente, nascitur, & ynaquæ que est triplex, yna in qua cuncta vicia circumuolui videntur, est alia in qua præter hoc, visus obtenebratur, est tertia, in qua præter dicta symptomata, laborantes concidunt, ni detineantur. Prima retinens nomen generis, simpliciter vertigo dicitur, secunda tenebriosa vocatur, tertia vertigo cum casu. Prima vno tantum symptomate, constat, inspectorum, & capitis, corporisque falsa circumuolutionis imagine, secunda duobus, præcedenti nimirum, & visus offuscatione, tertia habet deprauatum motum. Quæ occurru causæ externæ nascitur, non est symptomata, nam sit à causa externa citrà aliquod vitium internum, nisi imbecillitatem quamdam spirituum, & cerebri, quæ si exigua sit, contingitur intra sanitatis limites, & impotentia dicitur naturalis: sunt aliæ præter naturam, & symptomata. In vniuersum tamen sit quævis vertigo spiritibus animalibus in gyru actis, enim verò quæ quippiam moueri videtur, aut sit re visa realiter mota, aut quia nos mouemur immoto obiecto, ut enim 3. probl. 9. Arist. & nauigantes docent, nihil refert,

Quævis tamē accidit animali spiritibus circumuoluta.

an conspectus moueatur, an res conspectui obuia; at sit vertigo immotis obiectis. Quare accidet motis nobis: Sunt in nobis tria Continentia, Contenta, & Facientia impetum. Quare moto aliquo horum cōtingat huiusmodi affectus. Nō moto continente, nam quamquam moti promptius in vertiginem incidant, quam quiescentes, sedentibus tamen, decumbentibus, & dormientibus contingit idē non raro nec actis in gyrum humoribus, nisi remotè, quia his motis vapor attolitur, vt Actuar. 1. meth. nam quoties actio deprauatur, aut sit proprio instrumento corrupto, aut communi, neutrum autē affirmare possumus de humoribus, Ergo à spiritibus motis ducet illa originem, nam his motis species eodem modo mouebuntur.

Nam visorij, an ijs, qui in interiori ventriculo cerebri cōtinuantur? Primum probauit Cur. Marinel. lib. de nobil. animal. morbis, cap. de vertig. trahique in suam sententiam Arist. nam quærens 3. problem. 9. cur à vino detentis omnia circumferri videantur. An, inquit, quia conspectus frequenter à vini calore compellitur, atque commouetur, nihil enim interest, conspectus moueatur, an res conspectui obuia. Et Cassius reddens rationem, cur Virgo Nereæ manu expansa ab amica percussa, vt s. epid. refert Hipp. in vertiginem incidit, causam refert in circumactos humores oculorum. Contraria tamen communis & vera, nam visus in ijs dumtaxat errare potest, quæ videt, putant at vertiginosi verti in gyrum caput, quod sub adspectum non cadit. Præterea contingit vertigo clausis oculis, in tenebris, & cæcis. Quo autem pacto nihil videns, deprauatè videbit? vertigo ergo in gyrum acto spiritu, qui in anterioribus cerebri ventribus continetur, & imaginationi subseruit, ynde illa læsa dumtaxat fiet. Nec aliter sentit Arist. sed ebrjjs cuncta in gyrum verti voluit circumacto oculi spiritu, & ad huius circumuolutionem, circumactis spiritibus, qui imaginationi deseruiunt, nam cum Alexand. idem quereret 2. sec. probl. 67. quasi explēs locum Arist. scribit, Cur vinolentis hominibus circumuerti omnia videantur? quia, inquit, larga vini copia exhalationem spiritus vaporosi ad cerebrum mittit, nimiam, qui spiritus cum digeri atque consumi nequeat, prius quam temporis spatium solitionem exhibeat, per cerebrum voluitur, & quæquæ versus percurrit, atque ita perturbatus præstuit per seipsum conspectiuos, pupillamque ad res conspectui obuias, facitque ut tales videantur, qualis ipse est, affectum enim interiorum facit esse imaginarios, quocirca efficitur, ut etiam caligent, & vertigine tantisper teneantur. Itaque semper actis in gyrum spiritibus, qui imaginationi deseruiunt vertigo, modo tamen aguntur à vaporibus re-

Non visorio, vt male quidam.

Sed eo, qui seruit imaginationi, & in cerebro continetur.

Et

Et ad cerebrum latis, modo consentientibus motu visiorum spirituum, quem admodum alias visus leditur vaporibus a cerebro ad oculos demandatis, ut in tenebrosa vertigine accidit. scilicet in hac oculi compatitur, in vertigine simplici, imaginatio dumtaxat, non est alia affecta particula, non aliud symptoma.

Dub.

Est tamen, quod adhuc dubites, nam spiritus est medium deferens species, tunc autem moto aere medio deferente, non videntur moveri, quæ obtutui nostro sese offerunt. Quare nec motus spiritibus fiet falsa circumvolutionis imago.

Sol. aliorum.

Dices, animales spiritus nedum esse medium deferens, sed & instrumentum, quæ sunt sensationes. Ut autem fiat actio tremula, nihil refert, an brachium tremat, an ferrum, quod in dolabra continetur. Scio ita occurrisse Veg. cui assentire, in species esset instrumentum sensationis, non spiritus: quamquam nec si id detur spiritui, poterit vertiginem facere, ni species vi spiritus moti, sic vinctur, ut representet objecta, tamquam mota, quod non accidit; nam moveantur licet, quæ sunt in spiritibus, nihil refert, ut moveantur etiam, quæ adseruantur in cerebro; nam cum fiat sensatio patrent potentia, neque hac patitur ob motum spirituum, sed organi tantum, huius species agitari necessarium esset. Demum a moto objecto fit, ut duplicatum esse censeatur, quod simplex, ut unusquisque potest experiri, si digitos super lapillum commissos, & implicatos moveat. Quare aliunde continget, ut cuncta censeantur circumrotari.

Solutio Auctoris.

At prima discussas paucis expeditur; nam cum species spiritibus insint, hæc vim habeant sese multiplicandi: ubi quiescunt spiritus, producant continuo speciem eadem in parte cerebri, tunc moveantur, producant eandem in alia, & alia: unde cum nequeat idem sentiri in variis locis, ni moveatur, moveri objecta ista conijcimus. Neque eadem duplicata censemus, quia species continuata producitur quavis in parte cerebri.

An a morbo?

At verò, si hic est modus, quo vertigo producitur; maior nobis exoritur difficultas, enim verò productio specierum in diversis cerebri partibus, a qua proxime, & immediate vertigo, non est morbus: nec morbus est motus ille inordinatus spirituum. Quare omnino assentiendum alijs videtur, qui symptomata hæc a causa produci arbitrantur.

Ne.

Non esse id tamen putandum, sed a morbo vertiginem fieri constanter defendimus; non quod putem cum Mercur. ex motu inordinato spirituum fieri morbum in situ, inde quo vertiginem, nam morbus in situ a partibus sua sede mutatis ortum habet, non alijs motis; alioquin humores

è venis elapsi morbum in situ constituerent. Præterea morbus in situ, non minus est, cum pars a proprio recedit loco per motum, quam ubi recessit: unde non minus brachij actiones læduntur, cum luxatur, quam cum est luxatum. Quare si ex situ mutato spirituum, fit vertigo, non minus illa fit, cum mutantur spiritus, quam cum sunt mutati, quod falsum.

Nec autumo fieri a morbo in cavitare, quamquam non me lateat ferè omnes Medicos in hanc iuisse sententiam, nempe Manar. lib. 17. epist. 1. Altim. Masfar. Mercat. Salu. 3. ar. med. 29. & alios multos; nam vapores illi invehunt vertiginem, non quia obstruunt, & cavitatem imminuunt, sed quia inordinato motu, & circulari cient spiritus.

Neg; a morbo in cavitare.

Placent magis, qui in eos morbos eam retulere, qui aut remotè, aut proxime in causa sunt, ut spiritus cieantur in gyrum. Quamobrem cum sint hæc multæ, a multis morbis vertigo. Mouentur quandoque in circulum spiritus, quia plus æquo excalescunt, enim verò ubi calore maiorem fuerint leuitatem adepti, sursum repunt, deinde impediti impellentur deorsum, ubi quia consistere ob leuitatem non possunt, iterum partes, quæ supra sunt repent, unde & in gyrum aguntur. Mouentur alias eodem modo spiritus impulsæ a vaporibus sursum latis, qui vel multi, & validè impetentes, vel pauci, quia tamen languet vis contentrix capitis, fit ut ne leui quidem causa resistere valeant, & spiritus firmos continere, unde mouentur. Vbi spiritus a calore illis impresso mouentur in gyrum, vel illis imprimatur a causa externa, aut interna: si ab externa causa incallescunt, & inde fiat vertigo, non est illa symptoma, sed naturale accidens, unde nil mirum si neque a morbo dependeat. Eiusdem cum sit naturæ vertigo, quæ capite accidit vulnerato, naturale erit accidens, nam quamquam permaneat vulnus, nullas tamen habet partes in generatione ipsius. At si a causa interna calida, calidiores sint redditi, & hanc ob occasionem vertigo, pendebit hæc ab intemperie calida. Quæ fit a vaporibus sursum latis multis, & spiritus validè impetentibus, eandem intemperiem agnoscerit causam, a qua multi illi vapores, & flatus. Quare ab inæquali intemperie, calidiori attollente: frigidiori gignente pituitam. Quod si a leui vapore idem accidat ob summam capitis imbecillitatem: a quo morbo imbecillitas, ab eodem vertigo. Morbus itaq; a quo vertigo, quandoque in cerebro est, ut cum morbosa quadam imbecillitate laborat: fit alias nullo affectu cerebro laborante, sed aliarum partium vitio, quæ vapores ad ipsum transmittunt. Quare male Capivac. proximam causam cuiusque vertiginis, contentum in ventris cerebri im-

Sed ab eodem profus, qui est in causa motus circularis spirituum. Quæ quia varia, a varijs morbis vertigo.

Non tamen a morbo in situ spirituum.

Non ab imbecillitate ipsius cerebri, ut Capivac.

becillitatem causatur, nam ubi valida est causa impellens, in hac est vitium, non in retentrice. Tantum ergo abest, ne sit a morbo vertigo, ut occurrant multi. Ergo si a morbo hant symptomata amantum, erit plene ni fallor, Argent, satisfactum propterea aggrediar illud.

A qua morbo amantium symptoma mala.

Amantibus symptomata proxime ab alio symptomate sunt, nempe a melancholia.

Hac tenent amantes, ex dispositione melancholiz declaratur, qd est delirium cum metu, & mentis. Et delirare, ex diffinitione delirij, in qua aberravit Galen.

Si plusquam ratio postulet, hic immorabor, equi quæso, bonique lector consulat, nam cum non paucam habeat res, hæc difficultatem, volui eam latius explicare, ut omnis, prorsus scrupulus abigatur. Quæ ergo patiuntur amantes, aut non sunt symptomata, aut si sint, ab affectu, melancholia dicto procedunt. Ita Valles. Aug. & alij trahi quoque in eandem sententiam possunt Avicennæ; nam ubi delirium Avic. facit peculiare caput de eo, quod ob anorem heroicum dictum nascitur. Esse id verum, constat ex melancholiz natura; est ita delirium cum metu, & mestitia citra causam: at delirant amantes, mærentque. Quare sunt melancholici.

Minor constat; est enim delirium actio deprauata potentiz discursivæ; discursiva, ut inquam, non Restrictis, ut male quandoque est opinatus Gal. 2. de caus. sympt. cap. ultimo, ubi distinguens delirium dixit, est deprauata actio facultatis restrictis; nam numquam delirare quis dicitur, nisi affirmet, de subiecto, quod illi aperte repugnat, neget, quæ eidem debentur. Imaginetur aliquis montem aureum, & mille montes fingat, effingat mille chymeras; non tamen affirmet dari montem aureum, nunquam hunc delirium vocabimus; non affirmat autem, nec negat phantasia est, inquit Aril. 3. de anim. t. 38. aliud phantasia ab affirmatione, negatione; verum enim, vel falsum, complexio est conceptuum intellectus. Quare est delirium actio deprauata intellectus.

Confirmatur, quia est imaginatio deprauata in vertigine, & tamen non dicimus esse vertiginosos deliros, quia non solum non assentitur intellectus, imaginationi deprauatæ, sed corrigitur. Ergo, quod deliraret Theophilus, non fuit, quia imaginabatur adesse tibicines in angulo dormus, sed quia adesse affirmabat, quod minus est intellectus, qui nihil tale affirmare debebat, sed sui erroris, imaginationem admonere. Vide Them. lib. de insomnijs cap. 11. Habent autem amantes deprauatum, discursum; nam cum quisque tenetur agnoscere, quid ipsum docent, adeo est sui impotens amans, nullo ut pacto id valeat facere. Ouid. ep. 1. heroid.

Quid docent, non videt, ubi amant.
Et Prop. 2. l. Eleg.
Ante pedes caris iacebat semina nobis.

Scilicet insano, nemo in amore videt.
Præterea debet cordatus homo proficua amplecti, auerfari noxia.

Faciunt oppositum amantes. Ouid. de Med.

Video meliora, proboque,

Deiora sequor.

Et Sen, in Hipp.

Quæ memoras, scio

Vasa esse nutrit: sed furor cogit sequi.

Piora: vadit animus in præcepti scientiæ, Remque frustra, sana consilia appetent.

Sic cum gravatam navita adversa ratem.

Propellit unda, cedis in vanum labor.

Et victa prope puppis auferitur vado.

Quod ratio possit, vincit, ac regnat furor, Patensque ipsa mente dominatur Deus.

Hinc illud, *Amare, & sapere, vix Deo conceditur.* & illud,

Si sapias amantem dicas, non lector amantem,

Nam nihil insana mentis, amator habet.

Quæ quod eorum quoque imaginatio oblectitur? Enimvero pulchra quædam esse dijudicant, quæ si amorem deponant dicunt esse turpia. Theocr.

Quæ minima sunt pulchra a pulchra videntur amanti.

Et Malbino amanti, ut Horat ait, Polypus Agææ amica: suave quidam, osere videtur, tunc vada mos, inter amantes invaluat, ut suam quisque spem, am certatim extollat, nam.

Quisquis amat, raram, raram putat esse Dionam.

Sunt itaque deliri amantes; monstremus modo esse dictum delirium melancholicum. Melancholia duobus signis notatur ab Hipp. aphor. 23. metu nempe, & mortificia sine causa: at mærent amantes citra causam. Ouid.

Et gemitum, nullo, laesa dolore, dacham.

Timent quoque, citra omnem rationem, Ouid.

Res est sollicita, plena timoris, amor.

Insuper zelotipia perpetuo comitatur amorem, unde Poeta quidam.

Amor, e zelotia nosquero d' un punto.

Est autem zelotipia, auctore Crisippo, ægritudo animi, ex eo proveniens, quod timeas ne ad sit alteri, quod cum nemine velis habere commune. Quare timent, & mærent Amantes citra causam.

Sed dices, amantes ridendi gaudent, non ergo possunt esse melancholici. Confirmatur, quia in melancholia læditur cerebrum, amor autem cum sit desiderium rei pulchra, spectat ad facultatem concupiscibilem, quæ vel est in corda, vel in iecore.

Dixerunt ob hæc quidam, passionem quæ affliguntur amantes, non esse veram melancholiam, sed ut ait Avic. passio melancholiz: similis nam, ut advertit Gent. quamvis

UA dicitur

Merere.

Timere cupientia.

Nec ubi quod rideant idem quoque.

Nec ubi quod rideant idem quoque.

quamvis utraque lesio sit cogitativa, differunt tamen, quia melancholia sit vitio humoralis, sola cogitationis vehementia amor. Sed errant, nam si timent, & mærent amantes. Quomodo non erunt melancholici? 6. aphor. 23. *Metus, inquit, & mæstitia longo tempore perseverantes, veram melancholiam efficiunt.* Verè ergo melancholici amantes, quippe qui continuam habent causam, & timendi, & mærendi. Neque obstat amorem sola cogitativa vehementia fieri, melancholiam humoris melancholici vitio; nam aliud est dicere, amorem affectum esse melancholicum, aliud à vehementi amore homines melancholicos reddi. Primum dictum est falsum, secundum verum.

Aut quia melancholici non sit proprium mororem inferre & timorem.

At si res hoc modo se habet; unde sit, vt amantes quandoque rideant? Dicunt quidam, non omnes melancholicos mæritos esse, & timere, sed quosdam ridere, & lætari. Vnde Avic. lib. 3. cap. 18. ait, *Illi vero est magis incolumis, quæ sit ex spe sanguinis, & in qua sit gaudium, & cap. 19. dicit, Amplius quidam eorum sunt, qui ridere, & proprie quorum melancholia est sanguinea, quoniam imaginantur, quod placet, & delectat eos.* Idem Aetius, nam differens de hoc affectu, ait, *Contingit eundem hominem aliquando risu immodico teneri, aliquando ira, et indignatione;* nam quod quidam dicunt, risum illum sardonium esse, non verum, rideo; nihil enim deficit ad constituendam naturam veri risus, quando est cum interna lætitia, & oris gesticulatione, vt indicat cæcus, & iocosus ludus. Posset itaque, secundum istos, distingui melancholia in duas species alteram, quæ est cum metu, & mæstitia, alteram, quæ sit cum risu, & gaudio, quod comprobari posset ex Hipp. 6. aph. 23. dicentem, *Desipititia, quæ cum risu sunt securiores.*

Quod non placet, nam metus, & mæstitia sunt accidentia omnino contraria risui, & delectationi. Quare diuidere melancholiam in eam, quæ sit cum metu, & mæstitia, & aliam, quæ sit cum gaudio, est idè ac diuidere ignem in calidum, & frigidum, nam quemadmodum calor ignem sequitur, sic metus, & mæstitia melancholiam.

Sed quia cū promptitudine ad timendum, potest esse risus.

Aliter proinde dicendum. Ad cuius intelligentiam nota, metum, & mæstitiam, haud comitari sic melancholiam, vt debeant propterea melancholici continuo timere, & mærere, sed satis esse, si vi morbi promptitudinem habeant ad timendum, & mærendum ex quavis causa; unde quia potest quandoque abesse timoris causa, & mæroris, possunt tunc temporis, cum non mouetur imaginatio à tali obiecto, neque timere, neque mæsti esse. Quod si fecus esset, cur vt noscimus, num Sortes melancholia labore, rogatus amet ne solitudinem, timeat, mæreatque: scilicet quia videmus, nec mærere eum actu, nec timere. Nec laborantes febre ardente, quacum-

que hora exuruntur, quamquam sitis sit signum pathognomonicum eius febris, nec semper tu sit pleuriticus cum tamen signum esse pathognomonicum eius, omnes fateantur. Nempe vt hoc verificetur satis est, si habeat perpetuò pleuriticus causam tuam: sitiendi febricitans febre ardente. Suppono secundo, cum inclinatione aliqua seu naturali, seu præter naturam, posse actum contrarium complicari: vnde homo qui sua natura est risibilis, flet quandoque, & vultu ad libidinem proni, interdum actum continentie exercent. Poterit ergo melancholicus quandoque ridere; quando non est in melancholice ratione, vt semper melancholicus timeat, sed vt maximè pronus sit ad timorem: cumque possit cum naturali aptitudine, aut præter naturam, esse actus contrarius, poterunt melancholici ridere quandoque, & gestire. At quoniam non desunt, qui nullum in melancholia agnoscunt morbum, aut non admodum liquet, à quo nam morbo illa fiat, hanc propter causam, vt cumulate propositæ difficultati fiat satis, id perpendendum. Quia verò non licet id assequi, in melancholice causæ examinentur, neque has noscere datur, melancholice naturam ignorata, hinc ordiemur.

A quo morbo melancholia.

ES melancholia delirium absq; febre cum metu, & mæstitia. Quare duorum causa tradenda, delirij nempe, mæroris, & pauoris, quas si conuertet morbum esse, iam planè constabit à morbo symptomata omnia. Cæterum, quia rectum est iudex sui, & obliqui, videamus quæ ad intelligentiam rectè obeundam sunt necessaria, nam inde elicientur delirij causæ, cum sit deprauata actio intellectus delirium. Vt rectè obeatur discursus, tria sunt necessaria, primum vt sana sit sedes intelligentis animæ, nam quamquam sit illa inorganica, vbi tamen in hoc corpore tamquam carcere conclusa tenetur, dependet ab ipso in operando, vnde dictum, *Necessè est intelligentem phantasmata speculari.* Est necessarium secundo, vt applicetur anima meditationi, nam si alio vacet, procul dubio errabit. Debet tertio species quæ refert obiectum potentie, non permutari, nam si ordo specierum mutetur, aut euanescant quædam, resurgant aliæ erret necesse est intellectus; veluti enim turbata aqua, & commota, aut abolentur imagines, aut distorquentur: sic motis spiritibus, in quibus species hæret, aut hostili aliqua qualitate inducta corumpuntur, & debilitantur. Quamobrem cum vnum tantum ad destruendum sit satis, continget delirare hominem, aut quia anima alio intenta, non vacat huic operi, aut specierum vitio, aut quoniam sedes

Quæ causæ discursus.

Causa delirij triplex, distrahitio, vitiosa species, & in temperies.

animæ est defœdãta, hoc est mala intemperie affecta: vitium specierum est duplex, in ordine, aut quia corruptæ seu debiles redditæ. Concurrunt intemperies ad delirium bifariam, vel vitiando speciem, aut quia debilitato organo, non potest intellectus errantem phantasiã corrigere.

An frigida? Negant communiter.

Nos admittimus.

Qui sit, vt dicitur melancholici.

Num quævis intemperies ad hoc valet? De calida, nulli dubium, de frigida, est controuersia, nam hæc vel imminuit actionem, vnde homines bardi sunt, & hebetes, aut corrumpit, vnde stoliditas, fatuitas, dementia, amentia: proinde insurrunt, non fieri delirium à melancholico humore, quatenus habet vim refrigerandi, sed vel quia niger, aut quoniam phantasma tenebricosum producit, vt Capiu. aut quod alij, quia spiritus reddit tenebricosos, & siluestres. At verò si potest quasdam species abolere frigiditas, imminuere, excitare alias, nullus negare poterit, posse à frigiditate delirium fieri.

Tot ergo ex causis fieri cum possit delirium, à quam sit delirium melancholicum? Habent locum quandoque omnes. Nimirum decipiuntur, & errant quandoque anima in alicuius meditatione occupata, non vacans alijs, nam vt plurimum melancholici ecstatici. Decipiuntur secundo confusis speciebus ex motu inordinato spiritibus, nam etiam melancholia sit veluti vinum, auctore Aristot. quemadmodum multos vinum mittit vapores ad caput, haud secus melancholicus humor: vnde veluti ex illo immodicè hausto delirium, ebrietas, sic à melancholia; nec id affirmare verendum, quia pituita quoque multas potest vapores ad caput mittere, nec tamen ab illa, sit vniquam delirium, sed vertigo; nam sit vertigo spiritibus circulariter motis, non vt cunque, & à pituita delirium fieri, nullum fortasse est absurdum, si fatcare; ita enim Hip. l. de morb. sac. 16. Quod si nolis id admittere, dicere poteris, futurum vt à pituita, quis deliret commotis spiritibus, & hac ratione turbatis speciebus, ni ab eiusdem frigiditate, anima soporata, discurrendi vis aboleatur. Delirant tertio melancholici vtiatò cerebro, hoc est intemperato, non ad calidum, nam frigida melancholia, sed vel ad siccum, vt placuit quibusdam, vel ad frigidum, quæ poterit esse causa delirij trifariam, aut quia humorem melancholicum genuit: aut quia non valet anima, vbi organum non ritè est dispositu, aliarum facultatum vitia committit, aut demum quia per intemperatam sunt quædam species corruptæ, immixtæ aliæ, vnde ordo turbatus; enim verò quamquam hæc qualitates à primis non pendeant, vnde videmus in aere calido, frigido, humido, siccò æquè seruari species visibiles, & gigni; roborantur tamè eodem, & imminuuntur à qualitate ali-

qua, quæ primas consequitur; nam species visibiles robustior requiritur à caliditate medijs, quo fit vt visibiles in aqua repositæ, maiora appareant & proximæ consentur maris insulæ, cum multum distent, & experimur in dios, cum turgent semine testes, continuo venereas cogitationes inreperere, obuersari, tolli easdem vacuata; venere: abundante bili, de cædibus cogitare, & vindicta, redundante sanguine. Ita quæque obrepere, quam ob causam, scripsit Hipp. vt est auctor Galen. in comm. desipientias, quæ cum ritu, esse securiores.

Habemus delirij causas in melancholia, examinandum modo, cur sint tristes iidem, cur continuo timeant. Ac primum quidem ratio in promptu est, nam cum videamus, eos omnes tritari, qui frigidi, vt senes, & conualescentes: hilares esse, qui vegetum calorem habent, viuendum, dem tamen nihil illi acrimoniæ insit, nil habeat austeri adiunctum, vt maniacis accidit, & febricitantibus, hæc prima causa est tristitiæ, qua continuo tenentur melancholici. Accedit, quod cum quædam species præsentia vnius humoris excitentur, imminuantur aliæ, vt mox dictum; vbi humor redundat melancholicus, tristitia quæque menti obuersantur. Non potest autem à tristibus lætari anima. Adde & tertiam, quod cum quidquid recipitur, ad modum accipientis recipiatur, cuncta vel læta in mororem, conuertent melancholici. Hinc solitudines querunt, suspirant, lachrimantur, morosi continuò, continuò queruli: & non raro sumunt impatientes, vitam sponte, cum morte, tamquam meliori commutant.

Cur tristes iidem.

Prima causa.

Secunda.

Tertia.

Cur vero iidem timeant, non ita competent medicis, quamquam multum multum in huius rei inuestigatione vacarint. Est illud certum, timere melancholicos, ob impendentis mali imaginationem, nam vt Arist. 3. rethor. 5. est timor ægritudo quædam, vel perturbatio, ex opinione mali impendentis, quod aut interitum nobis possit afferre, aut dolorem. Magni itaque mali imaginatio, seu sua natura sit magnum, seu imaginatione, timoris causa: dum tamen immineat; quo circa nemo vbi rectè valet, mortem terribilium vltimum reformidat; nam, quamquam mortales esse nos natos planè constat, non esse tamen breui morituros putamus: at vbi graui oppressi morbo egrotamus, qui paulò antea mortem, plus equo temerarij contemnebamus, plus æquo formidolosi timemus. Timebunt itaque melancholici, quia cuncta tamquam noxia, & horrenda, quamquam falso, apprehendunt. Videamus proinde, vnde id fiat, ita enim propositæ difficultatis nodus soluetur.

Cur demum timeant.

Retulit huius causam Galen. in atrum me-

melancholiam colorem, & internas tenebras. *Sane*, inquit 3. de locis aff. 7. & 2. de caus. symptom. ultimo, *quemadmodum ex terna tenebra omnibus ferè hominibus generem inducunt, nisi vel audaces admodum, vel docti fuerint: sic atrabilis color, mouet sedem tenebris similem reddens, timorem efficit; quem non satisfacere, quiuis facile intelliget, si veritatem ingeuè fateri velit; etenim melancholiam nigredo non percipitur ab imaginatione. Quare non poterunt interna illa tenebra esse in causa timoris. Nec satisfaciunt, qui dicunt, nigredinem humoris timorem incutere, non ut obiectum visibite, sed quatenus admixtus spiritibus animalibus, siuestres illos reddit, & tenebricosos; ut enim mittam quod gratis hoc imponunt Galen. non satis præterea declarant, quo pacto à spiritibus tenebricosis id fiat. Occultam humoris melancholici proprietatem causatur Auerr. Nos ipsi, qui posuimus adhaerentes dicimus, melancholicos vitam doloris plenam, & angoris, continuo traducere: nunquam non anguntur, molestantur semper ab austero illo humore, acido, sicco: & flatibus multis ex illo exspiratibus, vix ferè patitur, quæ non molestetur. Irrepatit proinde tristitia imaginatio, excitatis similibus speciebus, & quoniam sunt à sensibus ferè abiuncti, quemadmodum in somno anima, sic isti cuncta maiora arbitrantur. Eleuatur leuis vapor ad aures: tibi cines adesse imaginantur: adurgit ad caput, & leuis cuiusdam corporis sensum facit, suspiciosi alioquin, & semper ad peius proueni, capite carere arbitrantur. Vagatur per intestina flatus, insinuatum per os serpentes, anguillam ebibitam continuo dicent. Quid si grauatur caput ab aliquo humore in cornuta abesse animalia lamentantur. Demum mala quæque nutriunt, attolluntque.*

Est & alia huius euentus causa, tactus nempe hebetudo à melancholiam frigiditate inducta; docet enim Arist. 2. de anima cap. 9. quæ obtusam habent potentiam, nihil absque dolore, aut voluptate percipere, unde odorandi potentiam obtusam nobis adesse concludit, quia nihil odorabilem citrà dolorem, aut voluptatem percipimus. Esse hoc sufficiens hebetis olfactus indicium, probat nam illa animalia, quorum oculi dura, densaque membrana sunt obiecti, illudque acumen aspectus, quod reliqua habent animantia, non obtinere, nullum absque timore colorem percipiunt.

At dices, cuncta hæc sunt melancholicis cum maniacis communia; nempe, & alij sentiunt continuo molestiam, eamque maiorem, nam atrabilis nobis magis infensa. Quare consimiles hæc species excitabit, tristitiam nempe, eaque multo maiora iudicabit, nam errat imaginatio,

& mens alligata, haud potest corrigere illam. Cur ergo non iidem timidi, sed furibundi? Ratio est in promptu, quia timor nascitur ex imaginatione periculi, quod vitari non potest: ubi euadendi spes aliqua affulget, haud oritur timor, spes emergit audacia, confidentia. Hinc contumeliosi sunt diuites, iuuenesque robusti; nam ubi diuitis, hi robore corporis, cuncta potest seporare, arbitrantur, nec quicquam passuros. Cum valent itaque multum maniaci viribus, nam calidi, partum melancholici, nam frigidi, exangues, nil mirum, si timeant illi, suadeant illi, & sint furibundi.

Hæc ergo si delirij est causa, meroris, timoris, nulli dubium esse poterit, quin à morbo symptomata omnia melancholica, vel cerebri, quod intemperatum, vel alterius partis, quæ humorem melancholicum, vel plus iusto genuit, unde hepatitis, vel non expurgauit, ut lienis, ex quo factum est postea, ut ad caput vapores transmiserit, agitarit spiritus, nullumque species in lucem emerferint. Quæ à causa externa habet ortum, non est symptoma. Quare neque à morbo fiet. Eset modò de ijs, qui ob incantamenta ad venerem inepti redduntur, disputandum. Eset quoque Rudij argumentum dissolucendum; sed quoniam de incantamentis multa diximus præcedenti libro, de dolore loquamur.

Dolor an à solutione continui, an à soluta unitate.

Verbauit hoc argumentum auctores huius sententiam, & alij aliter conati sunt illud enodare. Franciscus Rosell. vir certè doctus, & quem diligo, & si parum honorificè de me sit loquutus, occurrens huic difficultati dixit tom. primo in lib. de diff. symptom. & morb. q. 46. cap. 5. hæc re differre vitia, quæ unitatem ledunt ab intemperie, & mala formatione, quod hæc tunc tantum ledunt, cum sunt facta: solutio continui, & si in fieri sit, potest sensibiliter lædere, propter vehementiam obiectorum tactus, quæ ut primum inuadunt, acerrimè cruciant.

Sed diligam licet, quia tamen debet præferri veritas, cogor, vel inuitus ab ipso recedere, nam multa inuoluit solutio adducta, quæ admittenda non censet. Displicet primum, quod affirmet, solutionem continui, & si in fieri sit, actionem sensibiliter lædere; nam vel fruente optima valetudine, patimur aliquam solutionem continui. Quare non quæuis ledit manifeste actiones. Antecedens, probatur, nam nullus, vsque adeo sanus est, qui aliqualem non sentiat ab vrina retenta, fecibusque molestiam: neque aliter ferendum animantis saluti, expediebat; si enim

Reijcitur Galen.

Auerr. Vera causa affertur.

Solut.

Ex dictis colligitur à quo morbo melancholia.

Affertur Rosell.

Reijcitur.

Dub.

enim irritaretur, non esset de pellendis excrementis natura sollicita, quod quia maximè animal offensurum erat, idcirco ut cum vrina, & facibus bilis misceretur curauit. Sanum item animal famefcit, & fitit. Dolor itaque vel cum optima sanitate esse potest, alioquin damnatum dogma antiquorum perpetuè passibilitatis cogemur reuocare. Quare falso dicitur, vel fientem solutionem continui manifestè lædere actiones. Nec credendum aliter est ob vehementiam obiectorum tactus, nam non minus vehemètes sunt primæ qualitates, quam secundæ. Si itaque soluentia continuum, esto vnitatè solutam non produxerint, sensibiliter lædunt: cur pari pacto non lædent primæ qualitates, tametsi intemperiem non produxerint, sed producant?

Recedo tertio ab ipso, quia existimat à fiente solutione continui dolorem inuehi, cum paulò supra in Segarra hoc reprehendisset, & efficaciter illo argumento reiecerit. Quod fit, non est actu: fient itaque solutio numquam poterit dolorem inuehere.

Quid ergo dicemus? statuo causam doloris, solutam vnitatem esse, non continuitatis solutionem; nam quod ipse ad Hipp. ita est explicandus. Dum alteratur natura, & corrumpitur hoc est, dū morbum in habitudine patitur, tunc tantum dolet: non ubi alterata est, quia morbus in habitu, nullum infert dolorè, vnde hectici se febrile non sentiunt. Non potest item dolere ubi est eadem corrupta; nam ubi nullus est sensus, nulla ibidem, aut tristitia esse potest, aut voluptas.

Dices. Soluta vnitatis nihil est. Qui ergo doloris causa esse potest? nonne imprudens laboris in eadem carybdim, in quam illapsum esse Aduersarium paulo supra dicebas? Ita prorsus esset, si affirmarem, ut alij communiter sentire videntur, à soluta vnitatis tamquam causa excitari dolorem: at longè alia mens mihi est, longè aliud sentio; est enim dolor tristis sensus, fiet itaque ab eodem obiecto, à quo tactus: sed quoniam est dolor tristis sensus, fiet ab obiecto improporcionado, & corruptente sensorium: improporcionado autem esse dicimus, & sensorium corrumpere, cum eo vsque egerit aduersus nostram naturam, ut vnitatem dissoluerit. Tactus itaque obiectum est causa doloris, & hoc debet sentiri, nō solutio continui, aut soluta vnitatis, nam ut bene Auer. solutio continui sentiri non potest. Quare neque esse causa doloris, nam hæc cadit sub sensum, iuxta illud Hipp. quicumque habentes causam dolendi, causam dolorem inuehentem non sentiunt, ijs mens ægrotat. Quare nec illud affirmandum, si tamen, exactè velimus loqui, intemperiem, & solutio-

nem continui esse causas doloris, sed obiectum tactus improporcionado, & corrumpens, inferre dolorem autumamus: cumque possit corrumpere intemperando, & soluendo continuum, bifariè poterunt obiecta tactus dolorem inuehere, intemperando nempe, & soluendo; modum tamen loquendi facillè condonamus, nam & obstructionem, causam esse dicimus caloris, & febris, cum tamen fuligines obstructione cohibita calorem adaugeant, febremque introducant.

Symptomatum genera. Cap. IV.

Vidimus quæ natura symptomatis, & quæ eius causa; examinanda modò eius genera. Tria esse, actionem læsam, excreta, & retenta, qualitatemque mutatam voluit Gal. Aue. & omnes eorum discipuli. Addit alia Argent. cap. 2. lib. de diff. sympt. nam lumbrici, calculi, putris sanguis, corruptus cibus, aut imminutè coctus, caro spongiosa sunt symptomata, nec tamen sub aliquo ex dictis continentur; continerentur enim sub excretis: at non licet ad illa reducere; nam excrementa vocantur, quæ ab alijs post coctionem segregata, extra corpus peluntur. Præterea dolor est symptoma, nec aliquod ex tribus positis; nam si quod esset illorum, esset actio læsa, quod falsum esse constat ex multis; primum quia dolor non est actio; ederet enim aliquid opus, ut chylicatio chyli, sanguificatio sanguinem. Estet secundo alicuius sensorij; at pertinet dolor ad omnes sensus; nam omnes possunt dolere. Non versatur tertio circa aliquod obiectum peculiare. Adde quod dolor est passio, quia dolere est pati. Demum si quæ actio læsa esset, deprauata esset; nam quod non sit abolita, aut imminuta est manifestum; at non esse deprauatam, constat ex actionis deprauatæ natura; est enim deprauata actio, quæ fit aliter, ac deberet; ut cum percipit sensus, secus ac est à parte rei, dulceque, e.g. amarum diiudicat, rubra, flava. At verò dolentes particulæ obiectum ita percipiunt, prout à parte rei existit. Quare erit præter dicta, nouum genus symptomatum ponendum.

Videtur contra symptoma in genere excretorum, & retentorum remouendū, nam retentum præter naturam reducit ad symptoma in genere retentricis aduictæ, aut expultricis emortuæ: excrementum immodicè ad symptoma in aduicta expultrice. Itaque cum non liceat entia frustra multiplicare, non debent hæc tamquam distincta symptomata recenseri.

At vero non esse cum læsa expulsionem aut retentionem confundendum, monstratum à me est in censura ad censuram vocata: nunc probandū frustra niti Argent.

Trium esse patet. Scholæ communis Medicorum. Plura excogitant Arg.

Videntur pauciora.

Nos Gal. heremus. Nam omnia reducuntur ad tria posita.

vt

Opinio au-
tor.

vt noua symptomatum genera introducat, nam cuncta ad illa tria reducuntur. Quis enim est adeo luscus, qui non videat, lumbricos, calculum, putrem sanguinem, corruptum cibum, aut imminute coctum non esse symptomata, sed causas morborum? diarie enim ex cruditate: morbus in vis a calculo: morsus a lubricis; a sanguine putri febres: nec obstat, quod vniuersa illa a morbo fiant, nam a calida quoque hepatis intemperie, multa bilis, & tamen hæc causa morbi. Sed sint illa symptomata; cur non poterunt sub excretis, & retentis collocari? Nam quod non contingantur sub hoc genere ea tantum quæ verè dicuntur excrementa, constat inde; quia sanguinis excretionem præter naturam, symptoma in genere excretorum Medici appellant, & tamen sanguis, non est verè excrementum: nec coctus chylus, & alimentum excrementum, quale est assumptum, verè est excrementum, & nihilominus lyenteriam, omnes esse definiunt symptoma in genere excretorum immodicè. Spongiosa caro, quæ non sit multum adaueta; symptoma est in excretis: equidem quod non sit vera caro, patet inde, quia discissa non sentit. Nil itaque ex positis cogit symptomatum numerum multiplicare.

Pocis inum dolor, nam hic tristis sensatio est.

Enimvero molestia quæ tristis est sensus.

Quare lesa rit actio.

Nec quæ de dolore dicuntur, quod ita esse intelliget quisque, qui doloris naturam intelliget. Quare sciendum breuiter est, cum tunc quisque dolere experiat, cum triste obiectum noscit, in alterutro horum doloris essentiam se reponendam, nempe in cognitione obiecti molesta, est autem, quod non habet proportionem cum organo tactus: aut in molestia illa, quæ distat cognitionem consequitur, quod esse contendit Argenti inde deducat, dari quartum genus symptomatis in actione tristis, se in causa. At qui hunc in modum sentiunt de dolore, aut nihil diuersum docent a priori sententia, aut est eorum opinio inexplicabilis; nam molestia illa, quæ cognitionem insequitur, nil aliud est, quam cognitio rei tristis. Quare si dolor est molestia, erit & ex horum sensu, tristis sensatio dolor. Sensatio, inquam; nam quamquam dolor sit passio, quæ spiritui etiam conuenit; vnde & hominum animæ in gehennam damnatae torquentur: nos tamen, tamquam Medici, de illo dolore loquimur, qui Medicorum ope curari potest. Iam verò sensatio est actio inuans, vt patet ex Arist. 2. met. 14. Quare dolor, actio erit. Neque huic contrarium est, quod tactus a dolore destruitur; sensatio sic passio, vnde dictum ab Arist. & 3. de anima. *Sensatio est actio inuans, passio nam sentire non est formaliter passio, sed antecedenter, & casualiter; hoc est non sit sensatio citra passionem, quia fieri non potest citra receptionem specierum: vnde et co-*

dem Aristotele dictum, esse passionem perfectiuam. Nec quoniam est passio, propterea tollitur quia sit actio; nam cum passio ab actione non distinguatur, nisi per vnum opus intellectus, idemque numero motus, prout ab agente procedit, est actio, quatenus in passio recipitur, est passio, tantum ab est, vt quia passio est dolor, concludi possit, non esse actionem, vt hinc possit inferri actionem esse. Agit autem in dolore tactus, dum iudicat esse obiectum, quod sentit, sibi improporionatum: patitur dum qualitatem recipit, & sensationem; nam, vt bene Gal. 7. de plac. 6. *Neque tantum alteratio ipsa, vt quidam putant, sensus est, sed alterationis distinctio.*

Tactus tantum, non alterius sensus ab ipso.

Cæterum cum sit sensus multiplex, est dolor tristis sensatio tactus tantummodo. Quare ad hunc tantum dolor pertinabit: nam quamquam alij a tactu sensus doceant, vt & Cratocritus, & experientia non dolent, vt sensus sunt a tactu distincti, sed quatenus tactus sensum includit: quod, ne vides ad effugiendam vim arguementi gratis fingere, monstrabo Aristot. & omnes ferè Philosophos in hac fuisse sententia: comprobabo deinde hoc ratione, vt omnino dignus sit, qui e Philosophorum actu excludatur, si quis in posterum huic sententia tanquam ceno hæserit. Arist. 2. de anim. 126. *Sensatio inquit, manifestum est, esse; neque enim lumen, & tenebra, neque sonus, neque odor quidquam facit in corpore, sed ea in quibus est, ut aer qui cum tonitruo findit lignum, quæ expulsiuam non habet, pati ab audibili; non tamen quo audibile est sed quatenus aer ille percussus, ictusque suo illo impetu ingruens, cuncta fermit, & quatit. Sic vultus ubi ab aspergine, & subugine vitium aliquale contrahunt, non facit hoc sapor, tamquam gustabilis qualitas, sed tamquam inaudibilis, quodam qualitas, quæ corrumpendi, & putrefaciendi vim habet.* In eadem sententia est Galen. vt monstrat Valleria. contr. 4. Confirmat & ratio; equidem, si visus prout videndi potentiam habet, doleret vniquam; patet totus visus a suo proprio obiecto, quod neque audisus, prout auditus; ab alio partipotest, quam a sono; neque gustus, ab alio obiecto, quam a sapore. At nihil reale recipiunt ab obiectis prædicta sensoria, quæ dolorificam passionem inferendi vim habeant; nam ut recipit gustus speciem dumtaxat saporis, aut verum saporem: speciem sonoram auris, aut sonum reale; at neque species aliquam vim habet agendi, vt monstratur in partibus cap. 13. 1. 1. 1. neque sapor; aut sonus; sunt enim secundæ qualitates, quibus omnis agendi potentia est denegata. Vbi ergo a sapore gustatus offenditur organum; a sono audisus sensorium, & in vniuersum, esse hunc sensum, ut dixit Arist. 2. de anima. 123. 1. 1. rum-

rumpit sensorium, haud hoc fit à sensibili, prout est obiectum proprium illius potentia; perficit potius illam quemadmodum intellectus, excellens obiectum intelligendo perficitur: sed quatenus habet eadem obiecta alias qualitates annexas, quæ corrumpedi vim habent harmoniam sensorij tactus, ad cuius ruinam destruat per accidens necesse est potentia, ut bene aduertit expositores omnes illius loci. Lumen ergo destruit visum; dissipando spiritus: eadem ratione hoc facit albedo, ut l. 2. dictum. Quare cum nullam habeant vim producendi realem qualitatem obiecta aliorum sensuum à tactu; sed intentionalem tantummodo, & hæc dolorem facere non valeant: ab vno obiecto tactili dolor fieri poterit. Quare non erit dolor communis omnium sensuum affectio, sed tactus tantummodo.

An vero dolor, qui in tactu suum habet exordium, ibidem omnem perfectionem accipiat: an quod putauit Manar. l. ep. vii. à quo Fern. & alij, incipiat fieri sensatio in parte, perficiatur in cerebro; res est, quæ ad presentem disputationem, nequaquam conducit. Confert at illud scire, quod monstratum, ni fallor, esse dolorem triste sensum tactus, à tangibilibus qualitatibus ipsi improprietatis, vimque inferentibus factum. Quare erit dolor dubio procul omni, symptoma in læsa actione ipsius tactus: in actione inquam; nam actio dolor, quia sensatio; nec officit, quod nihil producat; nam hoc proprium immanentis actionis. At quoniam adhuc Argent. contendit non esse hoc verum, quia si esset symptoma in actione, esset in actione deprauata, quod falsum propterea, ut cumulatè illi satisfiat, & huic capiti ad ponamus coronidem, examinemus hoc punctum, quod quia explicari non potest, ni primum constet, quid actio deprauata, hinc ordiemur.

Quare erit læsa actio tactus.

Quid actio deprauata.

Quid actio deprauata, pauci dixerunt.

Actio deprauata quid sit, non parua difficultas, iure ut propterea reprehendat Galen. Argent. quod cum multos libros scripisset de symptomatis, nunquam tamen in vniuersum diffinierit, quid sit illa, postea si que de re hac indagandi occasionem reliquerit.

Diffinitio Sen. Sen.

Tenet Sanctus Sanctus. 2. ar. med. circa finem, actionem deprauatam eam dici, quæ est grauiter læsa, seu per remissionem, seu quia eadem sit adacta. Ergo, inquit, si ventriculus parum sit intemperatus ad frigidum e.g. diminutè is chylificabit: at si multum dicta intemperies intendatur, loco imminutæ chylificationis, deprauate operabitur, quia acidam gignet pituitam. Hepar quoque cum moderato calore gaudet, præbunt sanguinem gignet,

calidiorum si eius calor parum intendatur: si multum, probi sanguinis loco, bilis, copiam congeret. Diminuta itaque actio est parum vitata. Deprauata, quæ multum. Hinc subdit posse memoriam, deprauari, quia potest multum, & parum offendi. Hæc Sanctus.

Cuius sententia multas ob causas confutanda. Primum quia si id verum, non aliter differet imminuta actio à deprauata, quam per magis, & minus, quod falsum, nam per imminutam visionem, non videmus rem aliter ac est, quamquam non videamus, cuncta quæ in obiecto habentur: At ubi est eadem deprauata, res aliter ac est videtur. Præterea multo maior læsio est, quæ à frigiditate ventriculo infertur, quam quæ ab acris, e.g. vapore, qui statim discutitur, & tamen ab hoc fit dolor, qui est actio deprauata, diminuta à frigiditate chylificationis. Non ergo differt à deprauata actione imminuta, quia illa grauior. Confirmatur, quia si hac ratione inuicem differrent, minimus e.g. dolor, sensibilis tamen, non esset symptoma in actione deprauata, nisi ubi idem aliquod incrementum assumeret. Ratio Sancti est nullius momenti, non enim valet dicere, causa magis minusve intensa, vel plus, minusve agens, suæ actionem imminutam, producit, deprauatam ubi augetur, deprauata ergo, & imminuta, vna remissione, & intensione differret; nam moderatus calor conseruat, immoderatus corrumpit, corruptio ergo, & conseruatio non differret speciebus. Nullus puto id admittet.

Male tam.

Argent. cum reprehendisset Gal. quod nil in vniuersum de re hac dixerit, sed varijs exemplis nulla ratione inuicem consentientibus deprauatæ actionis naturam declararit, ipse quoque difficultatem subterfuisse videtur: itaque medetur alijs ipsius vlcibus scatenis. Tetigit rem hanc Forliu. 2. l. art. med. q. 57.

Nec rem Argent. corrigi.

Sed neque satisficit, dicit enim confundens actionem adactam, cum deprauata, esse deprauatam operationem, quæ transcendit proportionalitatem eius temperamenti, à quo fit, & conuenientiam speciei humanæ; Nam quamquam videatur esse expressa sententia Gal. quippe qui appetentiam 1. de sympt. caus. c. 7. immoderatam, ad deprauatam reducit, dicens, *Esco inappotentiam, cum quis nihil omnino appetit, diminutam vero appetentiam, qua imbecilla est. Phære vitiosarum alia ad immodicam cibi, & potus sumptionem sunt dedita, alia ad alienarum qualitatum desiderium propensa.* Et paulo infra, loquens de siti immodica ait, *At qua vitiosa est ad proportionem se habet ad ea quæ circa alimentum est praua, aliquando quidem immodicum est potum, utique cum in ipsis ventris tumetis mælis quæ spumæ fuscus salus*

Nec Forliu.

*Sur. & bilisur constituitur: aliquando abtem-
veluti in eo fuerunt, haud tamen propte-
rea laudo, nam si aucta actio ad deprava-
tam reducitur, cur non & imminuta sub
aucta pari pacto, actio continebitur.
Est tritum illud. Contraria sub eodem
genere reponi debere. Quod si deprava-
ta actio continet imminutam, & aucta,
iam non erunt tres species læsæ actio-
nis.*

Est secundo, quod reprehendam in
Forliu. dum dicit esse actionem deprava-
tam, quæ transcendit proportionalitatem,
& conuenientiam speciei humana; nam
quo symptoma fit, haud quidem tantum
requiri dicit quispiam, sed illud ut scili-
cet sit contra propriam, & indiuidualem
naturam, quemadmodum quo morbus
quod sit, id est necessarium, ut sit propria
symmetriæ priuatio, non speciei humane,
ut l. r. monstrauimus cap. 4. Demum, cum
quis cuncta amara diiudicat, deprauata
est actio, & non aucta. Quare inepta
Forli. definitio.

Dico proinde actionem depravatam,
eam verè dici, quæ aliter fit, ac fieri debe-
ret pro salute animalis. Ratione quæ
fit aliter ac expedit salutem animalis, dif-
fert à bona actione, & imminuta; nam
quamquam imminuta actio nequaquam
sit pro voto naturæ, non est tamen con-
tra vota illius; nam qui septem e. g. gra-
dus qualitatis exoptat, quatuor etiam
desiderat.

At obijcies vbi gustus dulcia amara
diiudicat, aut visus cuncta flaua, aut ru-
bra, non errant, & tamen dicimus vtram-
que actionem esse depravatam. Antece-
dens patet, quia vbi gustus iudicat amara
quæ dulcia, inde fit, quia imbibita bilis in
lingua, hæc tantum sentitur non percep-
ta dulcedine ciborum, nam bilis sapor
acutior, ac propterea fortius mouet gu-
standi potentiam, nam si à dulci sapore
moueretur, perciperet utique gustus, &
dulcem saporem, & amarum. Visus item
cum cuncta diiudicat, rubra diiudicat
quia species recepta in oculo, represen-
tat ruborem, alioquin rubedinem videre
non posset. Vbi autem sensus percipit
quidquid sibi representatur à specie, non
errat: quinimo erraret si secus faceret, &
tamen communis scola medicorum asserit,
esse has actiones depruatas. Quare
aut non est bene definita actio deprava-
ta, aut sunt multiplicandæ species læsæ
actionis. Confirmatur exemplo doloris,
motus conuulsus, excretionis factæ irri-
tata potentia ab acrimonia humoris, aut
multa copia eiusdem; nam hæc omnia
sunt, ut expedit fieri, & tamen sunt hæc
omnes depruatae actiones.

Turbarunt hæc adeo medicos, ut alij
Galen. deseruerint, alij noua symptoma-
ta inuenerint, & male vtrique. Nam
quamquam sensus ea tantum percipiant,

quæ representantur, & eo modo quo re-
presentantur, nihil tamen minus errat,
nam sensuum error, non consistit in ap-
prehensione rei aliter, ac est, sed in iudi-
cio obiecti aliter, ac est à parte rei, nam
veritas in iudicio consistit, ut latè Suarez
disp. 8. 1. tom. met. Quamobrem cum vi-
sus, & gustus in casu proposito, iudicent
de obiectis alio modo, ac sunt à parte rei,
aut saltem præbent occasionem, ut fiat
malum iudicium, si ad alias facultates
hoc spectat, sequitur hinc manifestè in
casu posito sensus aberrare. Est ergo
actio illa tam gustus, quam visus deprava-
ta, quia sensationis essentia in iudicio
consistit, & hoc est deprauatum, & falsum;
quia non est conforme obiecto à parte
rei.

Quod si dicas errare in iudicio gu-
stum, oculumque occasione speciei, quæ
aut non representat, quia debilis, aut ali-
ter, quia est permutata à medio externo,
aut interno: hinc illud tantum efficitur,
errorem sensus aliunde pendere, scilicet
à vitio speciei, errare tamen, quia multo-
ties intellectus sensum aberrantem emē-
dat. Dices, per dolorem non iudicatur
obiectum, secus ac est à parte rei: Nec
vbi quis punctus conuellitur, aut expel-
lit, potest aliter facere, ergo saltem hæc
symptomata non erunt in genere actio-
nis depruatae ponenda.

Fateor, non esse has actiones deprava-
tas ratione facultatis, sunt tamen deprava-
tae ratione obiecti. Quare est actio vi-
tiosa duplex, aut ratione facultatis, aut
ob errorem externum, & vitio obiecti.
Non est nouitium hoc inuentum in me-
dicina; Nam motus conuulsus, factus
vapore pungente, deprauatus est motus:
Pulsus quoque celer, vbi est vsus adauctus,
deprauatus pariter dicitur: vbi facultas
irritata expellit, deprauata expellit, &
tamen facit semper facultas quod debet;
& ni punctum, e. g. brachium conuelleretur
versus suum principium, cor estuans
crebram faceret pulsationem, & relerem
facultas stimulata ad expellendum non
se accingeret, non bene suas partes exple-
ret natura. Quare, ut hæc actiones de-
pruatae dicuntur, quia vitio obiecti cogi-
tur operari facultas, secus ac operaretur
in statu naturali: haud secus vocatur
dolor actio depruata, quia vitio obiecti
facultas ea percipit, quæ in statu natu-
rali constituta, nequaquam erat assueta
sentire.

At quæres, cur cum obiecta posita,
quorum ratione dictæ actiones vitiosæ
contingunt, sint adaucta, maioraque quam
ratio proportionis, & harmoniæ corpo-
ris requirebat, actio ab his elicitæ, non
aucta dicitur, sed depruata: aut si de-
pruata hæc dicitur, cur non imminuta,
depruata pariter esse dices, quado de-
bent contraria vnico sub genere poni?

H Cur

Proinde eam
esse facul-
tatem, quæ fit
aliter ac fieri
debet.

Obijctor.

Quomodo
dolor est a-
ctio deprava-
ta, cum non
aberratur in
iudicio.

Cur actio ad aucta sub depravata
contineatur, non imminuta.

Debitandi ratio est, quia debent con-
traria sub eodem genere reponi.
Respondet Rossell, quæst. 22. cap. 3. In
de diff. sympt. actionem auctam esse di-
placem, id est, quæ facultatis sit robore
est alia, quæ non tam robore facultatis
sit, quæ obiecto irritante, & stimulante.
Differre has subdit, quia prior est sequen-
dam naturam, & transiendam a symptomate, & præ-
ter naturam. Itaque inferat actionem im-
minutam non opponi celsumque actioni
ad aucta, sed naturam, non illi, quæ præ-
ter naturam, ideoque concludit ponendam
esse sub eodem genere, sub quo de-
pravatam, quia hinc diminuta non oppo-
nitur, sed opponitur auctæ ob robur fa-
cultatis.

Rossel, opi-
nio.

Relijquitur.

Hæc solutio videtur multa falsa in-
uoluerit, & idcirco censio admittendam
non esse: falsum puto actionem ad au-
ctam à robore facultatis naturalem esse,
nam visio alimenti facta à calida hepatis
stomachique intemperie; aucta actio est
à facultate, non propter obiectum; & est
præter naturam. Sed probatur idem in-
vniuersum; nam quoties robur vnius
facultatis non habet proportionem cum
alijs, est morbosum, ut cum quis multo
plus appetit, quam coquere possit, appe-
rentium hinc appellamus barinam. Quare
si nulla actio aucta naturalis esse po-
terit.

Falso dicitur secundo, dari actionem au-
ctam citra robur facultatis; sed visio
dicitur: nam quomodo irritata facultas
multum pellet, ni sit robusta? Irritatur
quæstio vobis: ni robusta sit eadem,
nihilquam expellet multum.

Confirmatur, quia ab ipsiis causis au-
ctæ expulsi, à quibus moderata: sed ad
hanc à facultas condurrit, & obiectum.
Quare non potest dari actio aucta citra
facultatis robur; nam equus, ut hoc ex-
emplum addamus, si sit fatigatus, & debilis,
quantumvis pungatur, nunquam sese
promouebit.

Tertio actio aucta passione obiecti, hæc
præter naturam non videtur. Quare in-
firmæ aucta, illa peior: Quare ista erit
potius præter naturam, non ad aucta ob-
errorum externum. Sed demus omnia
istia à præter natura soluit argumentum.
Minime verò: in isto enim adhuc, actio
imminuta ob languorem facultatis, op-
ponitur auctæ à robore facultatis. Quare
imminuta actio ob errorem externum
opponitur auctæ ob errorem externum.
Sed aucta ob hanc causam depravata est,
& præter naturam: Cur ergo imminu-
ta sub eodem genere non reponitur? Si
me audis dices; idcirco imminutam de-
pravatam non esse, quia non sit aliter, ac

Afferunt pro-
pria.

fieri debet, sed iuxta vota naturæ, quam
uis non perfecte & complete. Aucta se-
cus sit, ac debet, & contra vota nature.
Vnde cum ratio depravationis possit
auctæ actioni convenire, quia vtrique sit,
aliter ac fieri expedit, non imminuta
hinc aucta depravata: recteque dictum
trahere genera actionis obiecta, imminu-
tum, abolitum, depravatam.

Cur actio im-
minuta de-
pravata non
dicitur, si hæc
quoque sit
aliter, ac de-
bet.

Actiois lesæ genera.

Cap. K.

Percurramus symptomatum genera
nunc eadem conuadenda minutius
ab actione lesa, incho facta. Hanc lædi
Galēn. voluit trifariam; vnde tria eius
genera posuit. Imminutam, abolitam,
depravatam. Tollunt alij abolitam, nam
contradictionem inuoluit dicere actio-
nem abolitam, ut homo mortuus. Au-
gens alij numerum; ut Argent. nam di-
tinguit læsas actiones in abolitam, seu
depravatam: imminutam, & auctam. Dari
auctam probat, nam in cæteris conuenit
cum Galēn. quia sopor, & perurgium,
generatio plurima bilis, pulus plus iu-
ito frequentior, ad aucta demum præctio,
symptomata sunt in læsa actione: non
imminuta, depravata, aut abolita. Quare
ad aucta. Confirmat, quia posito contra-
riorum vno ponitur, & reliquum. Quare
cum detur imminuta, debet dari ad au-
ctam.

Tria esse de-
cent commu-
niter Medici.
Tollunt, qui-
dam aboli-
tam.

Augēt nume-
rum Argent.
Ponit enim
imminutam,
& auctam.

Conueniunt
nihilominus
cum Galēn.

Sed certe verba hi discrepant à Galēn.
reconueniunt. Nam quæ Galēn. vocat
depravatas actiones, auctas vocare pla-
cuit Argent. Cum enim quod præcedit
re capimur, monstratum, depravata actio sit,
quæcumque sit atque, ac deberet pro sa-
lute animalis; atque huiusmodi sit non
solum, quæ depravata; sed quæ ad aucta,
nam & hæc ita licite fieri deberet, non
imminuta, ut supra dictum; hinc deprava-
te hominæ, has omnes est complexus,
quas minutius patet placuit Argent.
Quare cum eodem Galēn. auctore non
sit multum de vocibus curandam, dicitur
re conuenit, non multum inrigabimus
auctas ne quis actiones læsas voces, aut
depravatas. Vrgens si magis, quæ actio-
nem abolitam tollunt emedio, quia im-
plicat contradictionem ponere actionem,
& eandem abolitam vocare. Vnde, ut hæc
tollerent quidam, dixerunt eum Argent.
de diff. & gen. sympt. cap. 3. actionem
abolitam eam dici, quæ quantum sensus
iudicat, perisse: quantum sententiam est po-
tius sequutus Sanct. Sanct. ar. med. pro-
batque, quia apoplexiam motus, & seu-
sus abolitionem dicitur esse medici, cum
tamen non sit omnino sensus, & motus
abolitus; restituitur siquidem: & certe
si omnino sensu destitueret, essent frustra
medici multa exhiberent remedia, quæ
ex-

At reprehē-
ditur in dif-
finitiones a-
ctionis abo-
litiæ.

excitandi vim habent, & mortuum, vt prouerbio dicitur flagellent. Præterea si actio esset omnino abolita, mortua esset pars illa, & ita numquam posset conualescere, quia à priuatione ad habitum, numquam habetur regressus.

Hi puto numquam, aut cœcum videntur, surdum, aut mutum. Dic proinde, actionem abolitam secundum medicos, vel esse eam, quæ omnino est extincta, aut apparenter tantummodo. Nequæ erit propterea pars omnino actione destituta emortua; Nam non omnis actionis abolitio tollit vitam, sed necessariæ ad vitam, vt cum tollitur respiratio, aut nutritio. Ergo inquit, numquam motus deperditus restitui poterit; quia à priuatione ad habitum, nullus datur regressus: fateor, si quemadmodum actio aboletur, eodem pacto tollatur potentia; illa enim priuatio incurabilis, quæ, & actum & habitum tollit.

Quomodo ergo, si omnino extincta est, actio nihilominus appellatur? Dicam, æquiuocè, vt homo mortuus. Neque ergo plura tribus, nec pauciora iisdem sunt genera actionum læsarum.

Excretorum, & retentorum præter naturam genera, Cap. VI.

Actiones læsas, vitiatæ excretiones sequuntur. Quare erit naturæ ordinis consentaneum, vt postea quam de generibus læsæ actionis egimus, profequamur modo ea, quæ in excretis sunt, & retentis. Diuidit Galen. de diff. sympt. 6. excrementa præter naturam in tria genera, alia quæ quantitate sunt talia, alia, quæ qualitate, alia tandem, quæ toto genere præter naturam existunt. Vnde & excretio poterit præter naturam dici trifariam: aut ratione qualitatis, quantitatis, aut toto demum genere. Primi, & secundi generis excretio quid sit, facile quisque intelligere potest: quæ toto genere præter naturam vocatur, non ita patet: ea tamen, quantum video, ita vocari potest, in qua illud excernitur, quod cum suo genere nobis amicum sit, reiectatur tamen: vt cum ramenta extruduntur, pinguedo, caro, vide c. 4. l. lib.

Alij non tam attendentes, quæ scripsit hoc loco Galen. sed colligentes genera omnia excretionum præter naturam, quæ sparsim tum Galen. cum Hipp. inuenerunt: quadriferariam inquit, excretionem aliquam symptomaticam dici: ratione quantitatis, vt cum non fit pro portione humoris, qui peccat, sed vel superfluit, aut est diminuta. Ratione qualitatis, vt cum non euacuatur peccans humor, sed pro eo alius. Ratione temporis, vt cum humore adhuc crudo, & in morbi principio, fit excretio.

Potest demum excretio esse symptomatica ratione loci; vt cum per regionem incongruam educitur humor. Meminit primæ Hipp. 2. p. aphor. 51. dicens, *Plurimum vacuare, aut replere, malum, quia omne nimis natura inimicum*. Secundæ aphor. 2. 1. p. *In uacuationibus, & vomitionibus spontinis*. Tertiæ inuit. 4. aphor. 22. dum dicebat, *Morbis incipientibus, si atra bilis supra, vel infra exierit lethale*. Quartam ibi. *Sanguis quidem qualiscumque fuerit, emissus supra malum: infra vero si deiciatur, bonum*. Vnde statuit Galen. in bona, laudatque vacuatione, illud desiderari, scilicet, vt fiat per directum; nam inflammato hepate sanguis sinistra è nare fluens, malum: è dextera si exeat bonum.

Sed certè si res ista exactè pendatur, triplex genus excretionis præter naturam esse inueniemus, ratione quantitatis, qualitatis, & loci. Non dari alia, patet; quia si quæ essent præter hæc admittenda, aut esset excretio toto genere præter naturam, aut ea, quæ talis dicitur, quia tempore sit inopportuno: at neutra est distincta à positis, non prima, nam si symptomatica excretio ratione qualitatis, illa dicitur, in qua non excernitur, aut calidior humor, tenuior, erassior sed qui non peccat: quæ ratione nominis qualis accepit Hipp. dum dicebat, si talia purgentur, qualia purgari oportet, hoc est illa humoris species, quæ peccabat, non pro ea alia. Quis non statim intelliget, excretionem pinguedinis, ramentorum, & carniū, ad eam excretionem præter naturam reduci, quæ ratione qualitatis, sic est dicta ad hanc, aut eam, quæ est ratione quantitatis reducitur illa, quam symptomaticam vocant temporis ratione; nam quæ importunè accidit, & in morborum initijs, idcirco reprehenditur à Medicis, quia non educitur humor nocuus: aut quia simul permixtus cum bono; fit enim coctione secretio; aut demum est hæc suspecta; quia cum non fiat deponente natura inutilia, sed vel stimolata à qualitate deleteria humoris, aut grauata à copia eiusdem: non effundet vniuersum humorem nocuum, sed partem illius. Erit itaque mala, aut quia imminuta, aut quoniam bonus humor tantum expellitur, aut hic cum malo permixtus. Quare aut ratione quantitatis aut qualitatis.

Non tamen reprehendo propterea Valles. aliosque, qui vacuationes dictas plures fecerunt, nam clarioris doctrinæ gratia, nil vetat hoc facere vt 3. ar. med. monet Galen.

At dices, quorsum eam, quæ ratione loci dicitur adimus; nonne eam ob causam hoc desideratur, quia vbi inflammato, e.g. hepate sinistra è nare prodit sanguis, non educitur sanguis, à quo inflam-

H 2 flam-

Non tria tantum admittimus, quam ab vtraque sententia aliquo modo recedamus.

Tria esse posuit symptomaticum genera in excretis Gal.

flammatio, sed aliud a quo nihil mali.

Quandoque fortasse, ita res se habet secus alias. Nam si peccans humor, & ea quantitate qua peccat, educatur per vomitum, aut pleuriticorum pus per vias urinarum educatur: reprehenduntur vacuationes prædictæ: neque alio ex capite damnantur, nisi quia per locum incongruum noxia materia educitur: quo fit, ut grauia symptomata inferantur: præstat autem non solum curare morbum, sed tuto, cito, & iucunde. Erit ergo vacuatio symptomatica triplex, aut quoniam non educitur humor peccans, aut quoniam plus, minusve educitur, aut tandem, quia per incongrua loca euacuatur.

Symptomatum, quæ in qualitate mutata sunt, genera.

Cap. VII.

Superest tertium symptomatum genus, quod in qualitate mutata, sive in affectibus corporis vocant Medici. Quare, ut hæc disputatio absoluat, est reliquum huius symptomatis genera numerare.

Gal. cap. 5. l. de symptom. diff. quadruplex ponit esse symptoma in qualitate mutata: visiva, ut cum color totius est vitiat, ut in icterico, aut hydrope, aut partis, ut in carbunculo, aut inflammatione: olfactiva, ut cum nidorosum quid, aut acetosum ructamus, aut teter alius odor nares nostras offendit: gustativa, ut cum gustus amaricat, ac demum tactiva, ut cum quod durum est emollescit, quod molle induratur, leue exasperatur, asperum leuigatur. In auditu nullum ponit symptoma in qualitate mutata: an quia nullum dari censuerit, an quoniam ex ijs, quæ dixerat, facile poterat vnusquisque intelligere, dari pariter symptoma in qualitate mutata ad auditum spectante, dubium: vnde variè de re hac opinatum. Admittit illud Fern. l. 2. de sign. cap. 3. *Simplicis, inquit, partium affectus præter naturam, qui functioni nulli incommodant, sensibus ferè obuij manifestique sunt. Hos perinde sensuum quibus percipi solent numero, in ordines quinque redigemus.* Negant alij: nam quamquam lædi auditus possit, non secus alij sensus: quia tamen non habent dicta vitia permanentiam: non posse spectare putant ad qualitates mutatas.

Quæ probabiliter dici, nullus est, qui non videat; nam Fer ex numero sensuum, numerum horum symptomatum expiscatur: Illi ex mutata qualitate, non quauis, sed ea dumtaxat, quæ permanentiam habet: libertate pari. Quare cum nulla sit ratio, quæ hoc, vel illud probabilius esse suadeat, permitto cuique ut sentiat,

prout lubet; enimvero si idcirco vitiat, sonus, ex horum symptomatum serie excludendus esset, quia non diu durat, deberent eadem ratione excludere vitiatos odores; nam ut sonus materialiter motus est, & percussio corporum, forma qualitas secunda: sic odor secunda quædam qualitas formaliter est, materialiter vero fumosa exhalatio: vnde durat tantundem, quantum fumida illa exhalatio conseruatur. Quare cum omnes admittant hoc symptoma, non est cur sonum vitiatum excludant.

Illud Fern. condonandum non censeo: quod qualitatis vitia, nedum in partibus, sed & in excrementis inesse censeat: ut si Licet illud displiceat Fern. quod eadem in excrementis poterit.

quod qualitatis vitia, nedum in partibus, sed & in excrementis inesse censeat: ut si Licet illud displiceat Fern. quod eadem in excrementis poterit.

Num præter dicta: recensenda sunt alia symptomatum genera? negat Eustachius Rud. l. 3. de affect. præter naturam, cap. 1. Si quæ enim alia à dictis recenseri deberent in hoc genere, maxime essent sensibilia communia mutata; cum enim symptoma hoc spectet ad qualitatem sensibilem mutatam, sitque hæc duplex, communis, & propria, erit pari pacto symptoma hoc in mutata qualitate duplex: aliud nempe in sensibili proprio mutato, aliud in sensibili communi: at nullum debet poni in sensibili communi mutato symptoma; nam hoc habet permanentiam, ut dictum, quæ non possumus fingere in motu, & quiete: secundo quia hæc omnia ad symptomata posita licet reducere, aut morborum genera; nam motus, & quies ad expulsivam: læsam, abolitam, aut irritatam: magnitudo, numerus, & figura vitata, ad morbos actu, aut potentia. Quare, non sunt alia symptomata admittenda.

Affirmat contra Comes Mont. l. 2. de morb. cap. 34. etique vera sententia; nam exiguus tumor, vitiosaque figura; quæ actiones non offendunt, sunt symptomata, neque aliud symptoma potest esse tumor, nisi in magnitudine: vitata figura, symptoma pariter in figura mutata. At est magnitudo, & figura sensibile commune. Quare & hæc sub mutata qualitate admittenda; nam quamquam Gal. vbi de causis symptomatum agit, nullam faciat horum mentionem, cum cæterorum causas sit prosequutus, idcirco hæc tacuit: quia ex ijs, quæ de causis morbi in magnitudine aucta, & figura vitata dixerat, facile poterat vnusquisque intelligere, quid esset de iisdem, cum sunt præ extinguitate symptomata, sensendum.

At

Quatuor esse genera symptomatum in mutata qualitate certum.

An sit ponendum quatuor, quod ad auditum pertinere, dubium.

Admittit Fernol.

Cui assentiunt.

Nec tantum hoc admittimus, ut Rudius.

Sed alia in communi qualitate mutata.

Obiectio.
Solutio.

At possunt dici hæc ad alia symptomata genera reduci. Quæ? nû magnitudo parum aucta, parum vitiosa figura ad morbos in figura, & magnitudine? erras, erras; nam si sunt morbi in potentia, actu quid erunt? Profecto ni ponas esse symptomata in qualitate communi permutata, non video quid dici possit.

De motu & quiete concedimus, nam hæc sub abolita actione comprehenditur, si sit quies à morbo, non sub sensibili communi, nam neque quies est commune sensibile; ut enim 2. de anim. dictum, priuationes non cognoscuntur sensu, sed ope intellectus. Quod si de quiete loquamur, quæ à facultate, hæc idem est, quod motus, motus idem quod actio. Quare ad læsas actiones reduce tur, motum ergo, & quietem distincta ab actione symptomata non ponimus: distincta tamen esse putamus figuram, & quantitatem exiguam, at vitiosam.

Læsa actionis causa. Cap. VIII.

Conquistis generibus symptomata, est modo reliquum ut de causis læsæ actionis tractemus; nam quamquam præter hanc dicitur symptoma in excretis, & retentis, & qualitate mutata: quia tamen hoc ab excretionem, & retentionem præter naturam, illud à læsa actione suam ducit originem, nam color præter naturam ab humore delapso, alienus sapor à bili, quæ in os ventriculi, aut palatum influxit, haud quidem imminuta erit hæc disputatio, si de læsæ actionis causis dum taxatagemus.

Argent. 1. de caus. sympt. 2. ubi reprehendit, ut sui moris est Gal. quod de causis symptomatum scribens nihil commune omnibus attulerit, sed à causis læsæ visionis exorsus esset, ne idem illi obijceretur, rem aggressus, docet lædî actionem posse facultatis vitio, instrumenti, mutatione vsus, ut patet in pulsu, & respiratione, ab obiecto, ut nutritio docet, & à causis sine quibus non; nam ni præparetur alimentum, debito tempore, & certo ordine assumatur, assumptum retineatur: aut diminutè coquetur, aut deprauatè, aut nullo modo.

Sed dum exactam methodum docendi proficitur vir iste, à vera docendi methodo errat; enimvero ex actionum læsiones, quæ fiunt vitio obiecti, aut causæ sine qua non, nequaquam sunt symptomata, sed ut dictum, impotentia quedam naturales. Quare huius causas asserre, dum de causis symptomatum tractatur, est cuncta confundere.

Dicamus proinde, ut res distincte procedat, si causæ læsæ actionis præter naturam inquirantur, vnica illa erit, instrumenti, seu communis, seu proprii vi-

tium; nam quamquam habeat facultas naturam à temperie diuersam; alioquin esset intellectus, & voluntas temperies: quia tamen aut nullum potest detrimentum sentire (nescit enim corruptionem intellectus) aut si quid patitur, instrumentum compatitur, nam non habent contrarium qualitates secundæ speciei, propterea ad vnum instrumenti vitium, oblectio nis causa est referenda: quod quia duplex commune, & proprium, commune, ut spiritus: proprium triplex, temperies, formatio, vntas, lædetur præter naturam actio, vel vitio spiritus, aut temperiei, vel formationis, aut vntatis. Lædi poterit vitio spiritus quadrifariam, quia distrahitur, quia impeditur, quia imminuitur, quia corrumpitur: temperiei bifariam, aut simplicis, aut compositæ: si compositæ quadrifariam, calidæ siccæ, calidæ humidæ, frigidæ siccæ, frigidæ humidæ. Simplicis quadrifariam pariter, calidæ, frigidæ, humidæ, siccæ. Formationis vitium à quo actionis oblectio præter naturam, adhuc multiplex, figura, cavitatis, quantitas, numerus, situs. Quare 22. in vniuersum causæ vitiosæ actionis, spiritus distractus, impeditus, imminutus, corruptus, intemperies calida, frigida, sicca, humida: calida sicca, calida humida, frigida sicca, frigida humida: vitiosa figura hoc est aspera lenis, cavitatis aucta, imminuta, quantitas, numerus, situs mutatus, continenturque solutio. Quod si vitiosæ actionis in vniuersum causas scire velis, eius nempe quæ symptoma est, & quod accidens naturale vocatur à medicis, nam id scire conducit non parum his, qui faciunt medicinam, ne dum imperitiam naturalem cum symptomate confundunt, ignorent quid deceat tolli, quid seruari: dicere potes, non tantum internarum causarum vitio actiones lædî, sed ab externis quoque. Sunt hæc duæ obiectum, & medium: obiecti vitium est duplex, in quantitate, & qualitate: si velis ad maiorem claritatem addere tempus, ordinem, distantiam, modum, non multum contendam. Ad hæc capita causas omnes læsæ functionis reduci, intelliget, quisque, qui functiones quasuis vitiosas attentè inspexerit. Nempe propè mortem existentes non sentiunt defectu spirituum; non enim gignuntur à partibus mire intemperatis: non sentiunt vulnerati, quia alio facultas vacat: ob eandem causam cum scatet ventriculus flatibus, aut non retinetur alimentum, quantum opus fuerit, non bene coquit, nempe, quia non potest applicari pars coquens obiecto. Quia impeditur effusum spirituum, non sentiunt apoplectici: nec sentiunt, qui syncopem patiuntur, destructis ab aura venenata iisdem. A morbo quouis actionem lædî, notius est, quam ut probatione indigeat. Est pariter

no-

Assensu Argent.

Et reijciatur.

Mor quid sentiendum dectur.

notum, ab erroribus illis externis non raro fieri, ut actiones vitium aliquale cōtrahant; Nam ubi alimentum, e.g. plus sumitur, quam ut à facultate coqui possit, aut impræparatum, calidius, frigidius, corruptum, intempestive, citra ordinem, coquitur non bene à ventriculo. Nec est qui dubitet, medijs vitio, non raro idem contingere; nam videntes per vitrum viride, aut habens multos angulos, cuncta iudicabunt viridia, & singula obiecta multiplicia.

An sit alia causa vitiata actionis, hoc dubium. Ponit Argent. obladi quandoque ab usu adaucto, nam ubi calor intenditur, fit pulsus celerior, & respiratio crebrior.

Quod reijcio, nam finis non nisi metaphortice agit. Numquam ergo hic actionem vitiatam producere poterit. Quare quod à tactu corde pulsus celerior fiat, idcirco fit, quia calida intemperie laborat. Hæc ergo in causa pulsus vitiati. Proinde non erunt aliæ causæ vitiata actionis. Qui fiat, ut à prædictis causis, quandoque imminuatur, deprauatur, corrumpatur, cap. sequenti dicitur.

Imminuta, abolita, & deprauata actionis cause. Cap. IX.

Quod si fiat, ut actio vitiosa reddatur, c. superiori docuimus, declarandum modo, vnde est, quod quandoque imminuit, quandoque aboletur, alias deprauatur. Nulli dubium fuerit, ubi quævis causa ex positis multum augeatur, actionem omnino aboleri, nam quemadmodum integra ex causa bonum, sic causæ cuiusvis defectus, ad inferendum vitium est satis. Quæ tamē causæ imminuant actionem, quæ eandem depravent, non admodum patet, ut multi fortasse credunt.

Argent. de caus. symp. c. 6. & 13. quem postea est sequutus Sanct. 2. ar. med. circa finem, à leuioribus causis imminui actiones autumat, depruari à maioribus, quod duas ob causas reprehendendum: Primum, quia cum leuis causa possit esse tum calida, cum frigida, non declarat, an parum aucta frigiditas coctionem imminuat, an calor, an idem vtraque qualitas parum ab harmonia recedens faciendi vim habeat, vtraque ubi augeatur deprauet.

Reprehendenda secundo hæc Argent. opinio, quia parum imminuta cavitatis impedit distributionem chyli ad hepatis, & sanguinis ab hepate ad vniuersas, & singulas partes corporis, eademque ubi magis, & magis imminuatur, haud distributionem deprauabit, sed multo magis imminuet: vapor item mordax, & acer tristem facit sensum, non imminuit, quamquam sit exiguus. Præterea si id ve-

rum, præcederet semper imminuta actio deprauata, nam si auctum causæ vitium, actionem deprauat, exiguum imminuit, cum nunquam liceat, nisi per gradus ad magna progredi, nunquam fiet repente causa magna. Quare nunquam deprauabit, quin imminuat prius, quod absurdum.

Dicere proinde iuvat, minui quandoque actionem proprii instrumenti vitio, quandoque defectu communis. Si proprii bifariam, aut vitio intemperiei, aut malæ formationis. Si minuatur spirituum vitio, causa huius imminuta actionis, erunt illa omnia, quæ spiritus imminuendi vim habent. Vnde cum possint esse calida, frigida, vacuationes immodicæ, distrahentia, & alio auocantia ipsos, impedientia eorum effluuium, poterit actio spirituum vitio imminui à calidis frigidis, obstruentibus, vacuantibus, & alijs, quæ facile vnusquisque discurrendo, ex se ipso poterit inuenire.

At si hæc imminuatur temperiei vitio, erit intemperies frigida, frigiditas enim cuncta hæbetat, retundit, mortificat: Erat intemperies humida, nam hinc fit, ut pueri vix moueantur; erit sicca, nã impedit apprehensionem sensationemque; solus calor, ubi intendatur non imminuit, sed vel omnino tollit actionem, aut deprauat. Quod si minuit calor interdum appetentiam, & coctionem, vnde congerunt crudos succos febricitantes, vtrunque fit per accidens: nempe appetitum imminuit, aut bonis, aut prauis ad stomachum succos conuocatis, ut 13. 3. cap. 7. fit imminuta coctio, aut à vitio externo, quia non mouentur, plus bibunt: aut resoluto calore naturali: itaque semper imminutio, & abolitio à frigiditate. Imminuit pariter cavitatis vitiata actionem, nam ubi imminuatur, imminuit distributionem sanguinis, mictionem, & in vniuersum quamcumque excretionem.

Quæ actionem deprauant, sunt pari pacto duplicia, alia id faciunt imminuendo spiritus, & distrahendo alia peculiari instrumento vitium inferendo. Quæ imminuant spiritus, possunt esse alterantia omnia, quævis enim immodica intemperies illos destruendi vim habet, & vacuantia. Quæ peculiare instrumentum vitiando deprauant, sunt morbi in soluta vnitatis, in situ mutato, in intemperie quauis. Ab his omnibus depruari actionem, monstrat illud, quia ab his omnibus dolor excitatur, est autem dolor actio deprauata. Quare, &c.

Petes, multa ex positis possunt deprauare actionem, minuire, & indiscriminatim vtrumque facere. Vnde ergo est, quod quandoque imminuit, quandoque deprauat?

Fit hoc interdum ex causæ natura, nã soluentia continentium, mutatus fitus partium,

Mox vero cuiusque symptomatis causa adducatur, ac prima imminuat.

An calida intemperies imminuat.

Deprauata actionis causa.

Dub.

An ab usu aucto laedatur quandoque actio.

Putat Argent. Nos negamus.

Argent. de causis deprauata, imminutaque actionis, adducitur, & reprehenditur.

nam, depravant semper, nam semper do-
lorem afferunt; imminuunt numquam.
diminuentia euitatem, imminuunt substi-
per, depravant numquam. Quod si qua-
doque dolentes, vix audemus partem
dolentem mouere, ex electione hoc fit,
non ex vi morbi. Nempe exiguos cremus
motus, ne ab immoderatis doleamus.

Fit secundo ex diuersis eiusdem causa-
agendi modo, vt frigiditas e.g. imminuit
sensationem, vnde corpora adstringendo
meatus. Quare cautitatem imminuendo,
& hoc modo impediens spirituum in-
fluxum, sine quibus sentire pars non po-
test, sensationem imminuit. Deprauat
eamdem inferendo dolorem. Fit tertio;
hoc ipsum a causa morbosa magis aucta

quandoque: sic imminuitur actio defec-
tu spirituum modico; at vbi ortum de-
fectus fiat maior, deprauationes contin-
gunt, nam Gal. aph. de hinc senes ex defe-
ctu spirituum, & Galen. exponens aphor.
9. eiusdem particule. *Ab sanguinis profu-
cto desipientia, hic inquit, Aphorismus ma-
gnam nobis offert utilitatem ad credendum,
quod aliquando fit desipientia ex defectu.*
Deprauatur demum actio ex imminuta
actione, nam cum ex parte fortis, e.g. ami-
cum aduentum non cognoscit, errat
in iudicio, & ita ab imminuta vna actio-
ne, alterius deprauatio exoritur. An de-
tur alię huius vitij causę cogitent alij,
mihi satis fuerit inquirendi occasionem
dedisse.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Quartus

DE MORBORVM TEMPORIBVS.

Dicendorum occasio, & utilitas. Cap. I.

Xpōstis morbi causis,
eiusdemque accidenti-
bus, ne quid desideret-
tur, quod ad disputa-
tionem propositam ab-
soluendam conducit,
nostra esse partes vi-
detur de partibus mor-
bi disputare. Suadet idem utilitas, nam
explorata partium morbi natura, non
tantum noscendo morbo, sed & curati-
ni recte instituenti, & prognosi condu-
cit; mori etenim eger potest. primis
morbi temporibus vbi idem declinet,
numquam iste succumbet. Iuuatur, & ad
portum salutis appellit, coctum, quod
trudit humorem, & laedet, qui in mor-
borum principijs idem tenet, & illud
eterna veritatis, *Decoratio non stamin
appareant. Quid memoriam quantum or-
rationi conferat? Circa inquit morborum
initia si quid videtur morundam, videtur
in statu expedit quietam habere, & r. aph. 8.
Cum summa morbi vehementia est, tunc vel
tenissimo vultu, vultu oportet. Quare quod
dixit Gal. cap. 40. ad Thrasbulum, tempo-
ra non esse ad indicandum, quid facto opus
sit accedat, de tempore explicandum,
prout mensuram durationis significat,
non quatenus mensura est variatur di-*

spositionum, quae ab egritudine inducuntur.
Ineunda itaque haec disputatio, ac
primum, quid tempus morbi, quotuplex,
& num quibus illa percurrat, examinabi-
mus: videbimus postea, an tempora que-
cumque considerantur in morbis, vna si-
mul coincidunt.

Quid morbi tempus, quotuplex, & num morbus quicumque, illa percurrat. Cap. II.

Tempus morbi est idem quod etas
morbi, nam translata vox est ab ani-
malibus ad ipsos: propterea videamus,
quid sit animalium etas, nam hinc pate-
bit, quid sit etas, seu tempus morborum.
Est etas animalium, mensura actionis ca-
lidi primigenij in ipsum humidum. Quo-
re erit etas, seu tempus morbi, mensura
actionis causarum aduersus naturam
c. 33. & 37. ad Thras. Causarum autem
nomine, non solum intelligitur vere cau-
sa morbifica, sed quidquid praeter naturam
est in corpore. Quare cum sit hoc tri-
plex, morbus, causa morbi, & symptoma,
dabuntur tempora morbi, causę, & sym-
ptomatum. Vnde Nicolaus Florent.
tract.

Quid morbi
tempus.

tract. de febre, sum. i. cap. 19. Tempus morbi est mensura extrinseca motus, qui est in agitudine, causa, & symptomate.

Exemplum.

Potest quodcumque horum, quatuor habere tempora, principium, augmentum, statum, & declinationem; nam que sunt preter naturam, per recessum à statu naturali sunt. Quae autem recedunt, inter initia minus recedunt: possunt postea magis recedere. Quod si est redeundum ad statum naturalem, necesse est ut excessus ille consistat, tum minuat, quousque suar nescat. Quare poterit morbus quatuor habere tempora. Confirmat hoc Gal. exemplo animalium; nam quodcumque animal primo nascitur, crescit postea, auctumque consistit. Senescit tandem, idem, & collabitur. Quare & morbi nascuntur, crescent, consistunt, extinguuntur. Salubres tamen.

Quid unum quodque horum.

An habeat haec omnia quinis morbus, & factus, & sensus, hoc dubium. Quia vero id assequi non licet, nisi primum cetera, quid sit morbi principium, quid eiusdem augmentum, status, & declinatio, hinc auspicabimur, praesertim cum non satis sit hoc manifestum, quod vel ex Gal. potest quisque conijcere, nam cum duos libros de re ista scripsisset, ut omittam, quae de hac re docet i. lib. de crisi, nullibi tamen in vaiersum rem hanc diffiniuit, sed aut varias principij acceptiones adduxit, ut cum dixit, trifarium sumi nomen principij, pro primo morbi insultu, pro primis tribus diebus, & pro eo tempore, quo morbus est crudus: aut ubi cominus rem hanc est aggressus, id tantum declarauit, quid principium, augmentum, status inflammationis: quae ratione febrium tempora dignosci possunt, ut lib. 7. Deo dante, dicemus, in vniuersum descripsit numquam haec tempora. Sunt alij id facere aggressi, an laudabiliter, mox dicemus.

Capiuac. asseritur.

Capiuac. lib. 6. prax. c. 9. pertractans de horis febrium, statuit, principium febris esse, ubi agere illa incipit, actione tamen ita remissa, naturam ut nondum laedat: augmentum ubi febris magis laedit, & virtus reagere incipit: statum ubi summa est actio inter naturam, & febrem: declinationem, ubi imminuitur actio.

Et reijcitur.

Sed multas ob causas non placet, ac primum; quia ponit febrem, ubi in principio existat, nondum naturam nostram laedere; nam si est eo tempore morbus, quo pacto non offendet? Secundo, quia ponit augmentum esse, ubi eadem magis laedit. Quando ergo laedere incipiet, in quonam tempore febris erit?

Exactius illa omnia cum Gent. diffinisset hunc in modum. Principium morbi est, ubi incipit affligi natura: Augmentum, in quo augetur afflictio: status, ubi eodem modo se habet: declinatio, ubi afflictio minui incipit.

Quamquam recipienda magis videatur Nicol. Fior. Argen. & aliorum opinio, qui dicunt, principium morbi esse illud tempus, in quo morbi generatio, absoluitur, neque vllum indigne accipit incrementum; insignem inquam, quam quoadmodum animalia gigni dicimus, non solum ubi partes suas comparant, sed cum aliquale augmentum in vtero acquirunt: sic morbus esto gignatur, & aliquod incrementum assumat, non dicetur propterea tendere ad augmentum, quousque aliquod insignis incrementum non acquirat. Quare morbi augmentum fuerit tempus illud, in quo genitus iam, & absolutus morbus manifeste crescit: status, cum summum quod ab incremento est partum, eodem modo perseverat: declinatio, cum vigor ille minuitur, nam in hanc inclinatur manifeste Auicenn. 2. 1. doct. i. cap. 3. dicens, Principij tempus est, in quo agere deo apparet, & eius simulantur dispositiones, & neque apparet in eo augmentum eius: & hora augmenti est tempus, in quo agitudine manifestatur constitutio: & hora status, est hora in qua agitudine in omnibus suis partibus secundum unam manet dispositionem: & hora declinationis est tempus, in quo eius apparet diminutio: & quanto plus procedit, eius minoratio est magis manifesta. Ita ergo exposita principij, augmenti status, & declinationis natura, dubitatio est, num morbi quicumque, percurrant haec tempora, seu sint in intemperie, seu dissimilares: diffiniendo inquam haec tempora cum Auic. nam si quia Capiuac. dicas, principium esse, in quo incipit laesio, augmentum, in quo augetur, nulli dubium fuerit, posse haec tempora à morbo quocumque pertransiri; nam quamquam facti morbi, qui nullam habent causam fouentem, eodem modo semper agant secundum vltimum sui posse, possunt nihilominus modò maiorem, modò minorem laesionem inferre, quia in principio, e.g. natura robusta resistit valentius, minus postea, vnde quamquam, in morbo nulla sit facta variatio, potest nihilominus laesio esse varia, varietate facta in patiente. Neque de quouis genere morbi est controversia, nam cui dubium fuerit, morbum, qui causam habet fouentem, à qua potest intendi, posse quoque & morbum intendi, atque ita in augmentum, & statum procedere: sed de facto, ut de febre hectica, vulnere à causa externa infligto.

Probat: urque Nicol. Fior.

Tenent quidam partem, quae affirmat, ut refert 3. art. med. 32. Plusquam Com. nam quamquam causa, quae morbum induxit non adsit, est tamen vis à causa impressa. Vnde quemadmodum lapis sursum proiectus, adhuc mortuo proficiente mouetur, haud secus poterit factus morbus virtute impressionis à causa facta, adhuc quatuor tempora percutere.

In cuius solutione defecerunt quidam, qui affirmant.

repe. Et veluti ligatum, inquit Vega, si externa a facie inflammation, quam pri-

pora percurrere, prout sunt facti, sed quatenus sunt idem fientes, & causam

Quos rejicio, nam vis impressa ab age- te, potest quidem effectum productum

Percurrant ne morbi omnes fientes quatuor tempora. Cap. III.

A Firmant quidam de morbis salubri- bus. Quos si inquirunt non semper a medico id observatur, non est quia ca-

Affirmat quidam de salubribus.

Nec placet Gent. dicens, si tempus morbi sumatur improprie, & dicatur principium, per tum, in quo incipit mor-

Limitant alij propositionem, dicuntq. pertransire quatuor tempora morbos salubres, ni ars, aut natura morbum au-

Quidam ve- ro hoc limi- tant.

Namquam facti morbi intendi possunt. Unde hectica non habet gradus, quia factus est morbus, sed vel ob maiorem siccitatem minorum.

Quid ergo nunc facti morbi nunquam, habere poterunt augmentum, statumve, ni in augmentum fuerint. induci priusquam recesserit causa? ita multi, quibus assentior: Quod si omnes in hectica, gra-

Addo ego, nedum priuari his parti- bus morbum, ubi arte, aut natura eius augmentum inhibeatur, sed & cum def-

Nos quoque aliud tamen addimus.

agere debet, non a tempore, nam huius scip-
tum incedit: Postquam ergo non periret
rere omnia tempora morbi salubres, qui-
quam neque natura, neque ars illud pro-
hibeant, sed ex defectu, sive causae pro-
ducentis. Morbis ergo fatuibus non
repugnat, quatuor, ut tempora habeant,
non tamen necessario percurrant illa, et
possunt arte, aut natura praecidi: tum
quia causa producentis defectu, non po-
terunt statum, aut augmentum attingere.
Percurrunt tamen necesse est principium
& declinationem, illud, in quo sicut hant,
in qua extinguantur. Quod, si nec natu-
ra, nec arte illa praecidantur, nec deest
causa, quae illos intendere possit, habe-
bunt singuli morbi omnia tempora; nam
omnis causa fortius agit, & validiorem
producit effectum in subiecto disposito.
At quanto magis agit magis disponit:
Quare morbum validiorem produceret,
quare in augmentum protrahet.

Statu.

Nec contra est, quod ponunt medici
omnes quasdam febres, quae semper au-
gentur, aliasque eodem modo semper
ie habent, alias tandem, quae continuo de-
clinant; nam ut bene Gent. ponitur ac-
mutica febris, peracutissima, & omotho-
na, non quia haec semper declinat, alia
continuo increstat, sicut alia semper: sed
quia maior pars unius est augmentum,
alterius declinatio, alia demum maiori
sui parte consistat.

Non minor
controversia
de lethali-
bus: an pos-
sint habere
declinationem.

At quid de morbis lethaliibus? negant
omnino quidam declinationem habere
lethales morbos, quia numquam fieri po-
telt, ut in inclinatione quis pereat.

Admittunt eandem alij, quia cum illa
cognoscatur ex coctione, atque cum hac
possit ager utingui: quia potest natura
expellere, & deficere, poterit morbus le-
thalis declinationem habere. Lis ergo
inter eos, quod quidam putant, posse
agrum in declinatione deficere: negant
alij. Quare hoc decidendum. Ne tamen
errorem equivoctis pariat, aut dis-
cultatem, noto primum, non esse dubita-
tionem de declinatione particulari: neq-
de declinatione uniuersali apparentem,
non vera, est autem ubi videntur remissa
symptomata, in superata causa, nam in
utraque posse agrum extingui, fatentur
omnes: dubitatio est de declinatione
uniuersali, & vera.

Negant qui-
dem.

Quam volentes dirimere quidam, di-
xerunt, haud fieri posse, ut qui in morbi
declinatione est, pereat; si omnia, ut opor-
tet a medico peragantur: declarantes pos-
sita, quid sit illud, quod medicum praestare
oportet: quidam dicunt, esse exhibitionem
medicamenti purgantis: vult Vall. 10.
contr. esse optimam victus institutionem.
Ergo hic contendit, numquam fieri pos-
se, ut in morbi inclinatione pereat ager,
si medicus victum recte prescripserit
(tanta molis est optima victus ratio) illi

in postea est ager, qui in morbi
declinatione est, pereat; si omnia, ut opor-
tet a medico peragantur: declarantes pos-
sita, quid sit illud, quod medicum praestare
oportet: quidam dicunt, esse exhibitionem
medicamenti purgantis: vult Vall. 10.
contr. esse optimam victus institutionem.

Quae tunc a proponit quaedam
aliena; Quis tamen negat, ubi aut ager
aut medicus erret, posse agrum perire,
esto morbus declinat, quando errata
illa non morbi vim habent? controuer-
sa est, num vi morbi, qui in declinatione
iam abijt, possit ager mori, quam dirime-
tes breuiter animamus, si declinatio sit
causa morbose victoria, & euidentis ex-
pulsio, numquam fieri posse, declinatio-
nem, ut habeat lethales morbi. Sic Gal-
3. de crit. dicitur, non quomodo vitium, ut
quem eorum morbum, qui cum signis
coctionis erant habuerit. At si declina-
tionem quis esse dicat, morbifica causa
coctionem, poterunt lethales morbi de-
clinatione perire, quia potest quis cu-
materiam coctam, quam non est potis expel-
lere, immo, ut se hoc, ut quotidie suppu-
rat. Quomodo vero perfecta declinatio
in causa expulsioue consistit, nam coctio
illa haud perit ad omnes morbos,
propterea arbitror lethales morbos
quasi posse totalem declinationem ha-
bere. Totidem inquam, nam in quo cum
que tempore, quatuor tempora conside-
rari possunt, principium, augmentum,
status, declinatio. Unde datur principium
principij, augmentum principij, status,
& declinatio eiusdem: ita in augmento,
status, & declinatione. Considerati dixi,
nam reuera non potest, quod crescit,
perpetuo eodem in statu manere: nec
declinare, aut minui, quod in eodem per-
seuerat statu. Quod si considerari hac
possunt in quouis morbi tempore, num-
quam lethales morbi totalem declina-
tionem habebunt: quomodo nihil repu-
gnat, quomodo natura aggredietur ex-
pellere concoctam materiam, & in ex-
pulsione deficiat. At quod uniuerso hu-
more ex toto extinguitur, id nulla ra-
tione contingere poterit, quia non est a
quo perimatur. Numquam itaque le-
thales morbi absolutam, atque totalem
declinationem habebunt.

Nec disti-
guimus.

Coincidat ut vigor morbi, & co-
ctionis. Cap. IV.

Præter morborum tempora, dari illa,
quae coctionis vocatur, est apud om-
nes medicos exploratum. Unde ex com-
muni omnium sententia, quatuor sequi ce-
porum genera, morbi unum, symptoma-
tum alterum, & duplex causarum, quorū
alterum sumitur ab actione causae ad-
uersus naturam, alterum ab actione na-
turae aduersus morbum. An tamen coi-
cidat horum omnium vigor, ita ut quo
tempore viget morbus, causa, & sympto-
ma,

Replicatur
titulus.

ma, sic pati pacto summa coctio, est istud non parum controuersum: hoc inquam, nam quod coincidunt morbi, & propriorum symptomatum tempora, vna cum causa morbum immediare attingentibus; certum; nam sequuntur morbi causam, symptomata morbum. Quis dubitabit ergo, quo tempore augetur causa, augetur morbum, quo tempore increuit morbus, symptomata crescere: cum viget causa, vigere morbum, ad huius vigorem, consequi vigorem symptomatum, ac tandem simul hac omnia declinare, & extinguere? Dubitatio est de temporibus morbi, & actionis illatae à natura aduersus causam morbosam: quam quia docent medici ex coctione dignoscere, hinc mouent hanc quaestionem sub illo titulo: coincidunt ne tempora morborum cum coctionis temporibus. Ex quo licet intelligere, non habere locum, nisi in morbis salubribus, nam causae lethales numquam eo deueniunt, vt sint coctae. Vnde Trincauell. examinans hanc difficultatem in suis epistol. epist. 17. ponit illam partem in morbis salubribus, dicens, *An in epist. saluari morborum materialium, coctionis, & symptomatum vigor, in eadem, coincidunt.* Neque habet hac dubitatio locum in quouis morbo salubri; si in ijs, qui fiunt à fluxione, numquam simul concurret morbi vigor, & coctionis; nam principium tumoris est fluxio, quae eo deuenit, vt laedat actiones: augmentum, fluxionis augmentum: status, & declinatio tumoris, eiusdem fluxionis vigor, & remissio. Tumoris symptomata sunt tumor, calor, & rubor, quae vnusquisque videt ad portionem fluxionis increfcere: & tamen fluxione consistente quandoque, non est natura aggressa coctionem humoris; nam coctiones fiunt per quietem, motusque ijs maximè aduersatur. Praeterea declinatio tumoris, caloris, ruboris, tunc fit praecipue, cum pars humoris confluxi, aut perspirat, aut manifestè exergitur: hoc autem fit, vbi coctio fieri incipit. Coctionis itaque tempora cum temporibus morbi, qui à fluxione habent ortum, nullo modo coincidunt. Quod & curationis ratio demonstrat, nam vbi curant hos morbos medici, vtuntur in principio solis repellentibus in statu, digerentibus tantum: adhibent in augmento, quae partim digerendi, partim repellendi vim habent. Quod si quo tempore fluit humor, natura coqueret, adhiberent tunc temporis coquentia medici, quando est hoc maximè optandum. Non dubitatur demum de ijs morbis qui vna crisi nequaquam terminantur, vt Pleuritis, Peripneumonia, nam cruda adhuc materia, hi vigent; Enimuerò Anaxio, vbi grauissima symptomata est passus, facile vt posset quisq. coniungere, & ad augmentum, & statum vi-

que pleuritim peruenisse; cepit: 172. pauca; & concocta expuere, primo de ratione victus 33. Si inquit, *dolor assiduus fuerit, qui fomentis minimè cedat, & spatium non procedat, sed lentescat citra concoctionem, & illi psisanam sorbendam dederis, ut scilicet prius vena, vel corpore purgato, agrum interficiat.* Cuius dicti reddens rationem in commento Gal. ait, *Interficiatur, quia alitur in vigore inflammationis, quo tempore cibum, quam maximè potest efficere; vigentis enim inflammationis illa signa sunt, quae ab Hipp. hic referuntur, nempe continens dolor, qui fomentis non cedit; & tamen erat morbus crudus.* Ille ergo quaestionis articulus, vigeat nec ne morbi, qui nec ab humorum fluxione fiunt, nec causa eorum per vices expurgatur, quo tempore viget coctio, an alio tempore summa apparet coctio, aliò elucet morbus vigentque symptomata. Huiusmodi cum sint febres putri ab humorum excitatae, dubitatio has in angustias redigitur, intendatur ne simul coctio, & putredo in febribus putridis.

A firmat Gent. quest. 33. in extrin. quia Affertur
Gent. quoties est subiectum indifferens, & debite applicatum agenti, excipit impressionem agentis; neque anim est quod impleat. Quare cum sit aptus humor, & coqui, & putrescere; ad sitque calor febrilis putredinem, qui inferre potest, naturalis, qui coquere, ager vterque quantum potest, hic coquando, corrumpendo ille. Quare progredientur semper pari passu putredo, & concoctio. Quoniam verò videbat Gent. non esse assumptum verum, quoties sunt contrarij effectus producendi, nam vbi sunt duae causae contrariae, quae passum a similiae conantur, vel sunt aequae efficaces, & passio applicata, vel altera robustior altera: si primum, scilicet muro impedientes, nihil de nouo producent: si sit altera validior altera: validior suam similitudinem imprimet, ager deinde alia, si inualecat, & quidquid à contraria est factum destruet, deinde passum sibi simile reddet: quare cum sint haec passiones, putredo, & coctio oppositae, numquam poterant duabus à causis haec simul intendi. Haec inquam, quia fortasse olfecerat, conatur monstrare, nullà habere hos motus oppositionem. Ac primum id suadet, quia coctioni opponitur cruditas, generatio, putredini secundum, quia putredo, & digestio non sunt duò motus, sed, vt Gal. innuit. 1. de diff. febr. 6. vnus medius; nam puris generatio, cui similis est coctio humoris, qui in venis, vnus motus est, & putredo est, atque coctio, & coctione vigente, putredo viget, vnde dictum, *Dum pur conficitur, dolor, & febris.* Tertio, quia quamquam aliqua esset inter coctionem, & putrefactionem contrarietas, non tamen opponerentur secundum omnem gradum.

Quare quemadmodum in temperie, est vna calor, & frigus: haud secus poterit in vno humore secundum quosdam gradus saltem digestio esse, & putrefactio. Quarto, quia si secundum essentiam opponatur, potest saltem pars vna humoris coqui, putrescere alia, quod fieri non raro illa experientia docet, quia postquam in febre a sanguine album sedimentum apparuit, criticatque natura, rubram solet excernere sanguinem, quod euidentis est inditium, non esse coctum nam albicare, quemadmodum, & contentum. Idem tuetur Iac. de Forl. tertio artis medic. 38. alia tamen via. Nempè putat intendi simul putredinem, & coctionem, non eam, quae facit cessare putredinem manentem substantia, sed quae est preparatio humoris ad expulsionem.

Vega.

Gentili partim annuit Vega 1. de diff. feb. & Vall. 5. contr. cap. 4. partim abnuit, nempè putat Vega, posse simul intendi cum coctione putredinem, non tamen in eadem parte humoris, aut eodem tempore. Valles. eandem partem, & summè coqui autumat, & putrefieri, quia vt exemplo suppurationis docuit Gal. vnico motu, maior coctio, maiorque putredo comparantur.

Valles.

Est tamen duplici nomine vterque dignus reprehendi: prima reprehensio erit communis vtriusque, secunda cuique propria. Debent vtrique eam ob causam reprehendi, quod grauitatem hispanam retinentes, nullam faciunt magni magistri Gentilis mentionem: & quod grauiter ferendum est, barbarum illum vocat Vall. ex Arabum familia, cum Arabum fontes ille. exiccarit: adeo consuetum est furari, & maledicere. Est quod reprehendam in singulis, ac primum illud in Vega dupliciter, quod subterruit difficultatem, non soluit. Ecquis enim dubitauit vniquam diuersum humorem, aut alia eiusdem succi partem coqui posse, alia putrescente? idemque contingere posse eadem particulae, diuerso tamen tempore in eadem humoris pars simul esse summè cocta, & putris, hoc declarandum. Damno in Vallesio illud, quod putet posse vnico motu medio, & putredinem, & coctionem intendi, quia à priuatione moueatur ad formam quamdam mediam, quae vtrique extremorum est vicina. *Vt si aer, inquit, qui coloris est expertus, densatione*

Reijciuntur.

fit pallidus, in fine affluens propinquior est albo, & nigro. quare in principio nunc dissipatio media à neutro extremorum abest tanto longè, quam priuatio; nata si forma haec, media est participatione extremorum, non nisi ab extremis poterit quis ad eam moueri. Vnde tepor, non aliter comparatur in aqua, nisi addito calore frigiditati, aut hac calori, si sit illa seruida. Quare si aer densetur, ita è pallidus densatione fiet. Quomodo enim pallefcet, si pallor est medius color, qui non nisi ex extremorum compactione resultat.

Non placet item alius dicendi modus Gent. posse in eodem humore, eodem tempore, & coctionem vigere, & putredinem, quia vel non opponuntur, aut non secundum quemcumque gradum: & quoniam subiectum indifferens potest moueri ad duos terminos, si vtroque caret. Quare & humor ad coctionem, & putredinem, nam si putredo, & coctio sunt motus à contrarijs terminis ad contrarios. Quomodo non opponuntur? Multo minus satisfacit Forl. qui dixit coctionem, quae est preparatio humoris, non opponi putredini. proindeque fieri posse, vt eum putredine intendatur, nam humor expellibilis obedit naturae, reluctatur putris, & illius imperio contra nititur. Nō ergo summè putris, quam maxime coctus esse poterit, hoc est apprimè aptus, vt expellatur. Humorem esse indifferente, antequam egerit putrescere, concedimus: vbi t̄ cepit putrescere, nō est indifferens. Quemadmodum ergo antequam ego mouear, possum hac illat moueri: at vbi moueor, non possum moueri ad locū oppositum: sic vbi humor putrescit, non potest coqui, aut saltem non potest summè putrescere, & coqui.

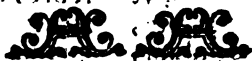
Dicamus ergo cum Turis. Ditis, Garbo, & alijs, numquam coincidere cum summa putredine summam coctionem; nam vbi cocta est causa, est ouisa. Quare non poterit summe laedere, nec summam producere, ad quod potest ascondere morbus. Quod in crisi, quae sit in statu, coctaque materia, summs eluceant symptomata, quae omnes perterrent, scilicet non esse illa symptomata morbi propria, sunt autem haec, quae à morbo tantum sunt, sed communia facta ex pugna naturae vna cum morbo. Quae de re, quae multa in lib. 7. cap. 17. p̄ter locum illam.

De Turis. & alijs ostenditur.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Quintus

DE MORBORVM GENERIBVS

Consilij, & ordinis ratio. Cap. I.

Vicunque exactam rei alicuius notitiam contendere assequi, ab vniuersalibus orsi, ad infimas vsque species sunt progressi; nam vniuersalia tantum attingere, di-

minutum: indiuidua singula comprehendere infinitum; in specialissima quod iubebat Plato, quiescere optimum. Hinc Ar. vniuersalem primo in suis physicis de corpore naturali tractationem instituit, singulas deinde corporum species perustrauit, nec finem suo imposuit labori, donec simplicium omnium corporum, & mixtorum principia, partes, & accidentia enarrasset. Quando ergo in vniuersum de morbo egimus, nostri erunt partes modo, vt de singulis morborum generibus pertractemus: vt per haec tanquam per gradus quosdam ad athomas ducti species, quiescamus: Quoniam vero morborum genera valde sunt apud medicos: controuersa, examinabimus primo hanc difficultatem, tum de quocumque genere, & specie sigillatim, agemus. Simplicia tamen, nam vbi haec fuerint intellecta, qui sunt morbi compositi, qua ratione, & quot modis possint complicari, vnusquisque vel parum in medicina: idcirco exercitatus, percipiat.

Sic ne morbus omnis adstrictus, aut laxus. Cap. II.

Q Vidam nostri temporis medicus, Methodicorum sententiam ex hominum mentibus, & scholis medicorum explosam, est suadere conatus. Quare ne Tyronebus futum ille faciat, examinat ante omnia id decreui. Sciendum ergo voluisse Methodicos, morbum omnium aut laxum esse, aut adstrictum. Hanc habere de generibus morborum sententiam, quia Democritum sequuti, & Leuopippum petierunt, prima rerum omnium initia, plenum esse & atomos, seu inane, & vacuum. Athomosis autem aut impleantur esse solida: quaedam corpuscula, motu

minima, & omnino indiuisibilia, numero infinita, penitus solida, impatibilia, & cuiuscumque qualitatis expertia. Dabant isdem figuram multiplicem & motum, nam censuere ex illis cuncta gigni congregatione, segregatione corrumpi: varias rerum specio gigni, non secus ac artis opera, multa eaque varia sunt. Quobrem vt ex 24. literis, varijs modis, inuicem complicatis, infinita prope modum dictionum varietas existit, vt incredibile videatur, quicquid loquimur, scribimus, ex illis tantummodo literis posse confici: sic ex fortuita, varia, eaque perpetua concursione atomorum, variaque eorum cum vacuo proportione, nedum haec, quae passim occurrunt, & intuemur, sed & innumerabiles mundos posse cooriri autumarunt. Vide Arist. 1. metaph. 1. de gen. 3. de Caelo 3. phys. & expositores ibidem. Quemadmodum ergo Hip. Plat. Arist. Gal. ex primis elementorum qualitibus generantes res omnes, sanitatem fieri autumarunt, ex symmetria primarum qualitatum: sic cum Methodici raritatem, & densitatem, vacuum, & athomosis rerum omnium initia facerent, bonam proportionem exiguorum meatuum, quos poros appellant, sanitatem esse dixerunt, malam morbum: & quo pacto Gal. & Hip. sanitatem vitari aiunt, corrupta illa quatuor qualitatum symmetria; sic illi vitata proportione meatuum cum partibus densis, morbos fieri existimant. Tandem vt nostri medici, tot esse morbi genera dixerunt, quot modis variari in vniuersum possunt principia sanitatem constituentia, vnde tria esse posuit. Gal. quia potest variari temperies similium, formatio dissimilium, & vnitas: ita Methodici, duo esse autumarunt, quia bifariam vitari potest meatuum harmonia, vel quia augentur, & fit morbus laxus, aut quia minuuntur, & fit morbus adstrictus. Vide c. 4. de diff. mor.

Fieri haec ratione sanitatem (na quod cetera eodem modo, & ex isdem principijs fiant, suaserunt multis, quae exacte collegit Perer. l. 4. phys. cap. 9.) probat multis cit. auctor, tum testimonijs grauisimorum auctorum, cum rationibus, nam

Suadetur.

Methodicorum sententia asseritur.

nam Ar. & phys. 35. scripsit raritatem, & densitatem esse omnium passionum principia, omnium inquit passionum principia raritas, & densitas, nam graue, leue, durum, calidum, frigidum densitates videntur, & raritates quedam, Gal. 1. de simpl. med. facul. 12. & passim alibi docet, cutim nostram esse veluti cribrum, vndique perforatum, duplicem ob usum, alterum, vt perspirarent fuligines, quæ intus genite, aut suffocare poterat nostrum calidum, aut accendere: alterum, vt aer attrahi ad intima posset ad temperandum calorem. Vide cap. 6. 3. de diff. puls. & lib. de usu puls. Vnde Hyp. 6. ep. com. 4. 54. dixit corpus omne vndique confluxile esse & transpirabile. Plato quoque in Timeo affirmavit animalia in igne, & spiritu vitæ habere. Ergo cum nequeat trahi spiritus ad temperandum calorem, ni meatus sint peruij, erit ad sanitatem seruandam proportio quedam meatuum necessaria. Quare ea plus aucta, aut imminuta, morbi fiunt. Non aliter inuehi probant, quia si aliter posset sanitas vitari, aut esset vitio humorum, aut qualitatum; at si qui ab humore morbi fierent, aut qualitate,eductis humoribus tollerentur, & frigidis curarentur calidæ discrasie: vtrumque vero falsum esse, experientia docet: primum quidem, quia factis multoties largis vacationibus, non solum non conualescit eger, sed in deterius labitur; Vnde damnauit Iulian aphor. illum morbi quicumque ex repletionem sunt, inaniitione curantur. Est quoque falsum secundum, nam febres balneis tepidis sanamus, & quæcumque assumuntur, aut actu sunt calida, aut antequam cor attingant, sunt excaiffa. Quare non inuant, quia frigiditate fortasse, quam nullam habent in corpore, calorem extinguunt, sed quia relaxando ob humiditatem, & teporem, quem habent, in causa sunt, cur vna cum fuliginibus perspiret calor. Rem ita se habere declarat curatio febrium instituta à Galen. Iubet, vt lecti pannis iaceant febricitantes, quartanarijs res calidas exhibet: dat idem turgente materia organum, tragoriganum, thymum, & pulegium. Quid moror? in omni febre laudat, quæ aperiendi vim habent, quod omnino ridiculum, ni adstrictione nos læderet febris, non calore.

Conuallitur.

Est nihilo tamen minus reiicienda hæc sententia, tamquam falsa: non solum, quia falsis principijs nititur: spectat enim hoc ad Physicos, factumque belle est 1. & 3. phys. 3. de cel. 1. de gener. & à suis interpetribus iisdem in locis, elegantissime vero & exacte satis à Lactantio l. de ira Dei cap. 10. sed quia quamquam verum, raritatem, & densitatem vim agendi habere, quod falsum. vnde quod dixit 3. phys. Ar. omnes ex aliorum sententia diuum putant: non tamen esse, propterea

affirmandum, morbum quemcumque, aut laxum esse, aut adstrictum: neutrum enim licet de luxatione affirmare. Quid quod neque consentanea scribunt? nam febrè adstrictum esse affectum ponunt, cum tamen alibi dicant à calore effici affectus laxos: nec laxum esse affectum debebant dicere, quia usu aperiendum curantur febres: nam haud commendantur aperiencia in febribus quia aperiunt, sed quoniam aperiendo refrigerant; expirat enim per reseratos meatus fuligines, & aer attrahitur, qui ventilat calorem, & temperat: laudantur secundo aperiencia, propterea quod causam, quæ quandoque est adstrictio, quandoque putredo; demoliendi vim habent. Vnde cum medici rationales, non tantum à morbo, sed à causa sumant indicationem, & huic potissimum intendant, quando morbus non admodum vrget. Quid mirum, si modo calidis, modo tepidis febres curantur conantur? Quod si, à curatione desumpto argumento, qualitatis vim excitati morbos detrahendam existimant. Cur quando frigidæ actu exhibita, non raro febrem demoliuntur, non esse dicunt calidum affectum febrem? Nam quod quidam pro ijs afferunt dicentes, conducere in ijs calibus frigidam, quia cum illis febribus est quedam colliquatio complicata, quæ cum sit laxus affectus adstringi propterea postulat: adstringitur autem potu frigido, gratis dicitur, gratisque tingitur. Præterea si quis febris esset adstrictus morbus, curaretur quæcumque, in qua non est colliquatio commodius vii aeris calidi inspirati; nam hic relaxat, & aperit: frigidus adstringit, & densat: commendat at omnes, vt aerem frigidum febricitantes inspirent. Quare fateamur necesse est, ab vna laxitate, aut adstrictione meatuum, non nasci morbos omnes, sed ab intemperie, & humoribus; nam quod adducit aduersus id Iulianus, nil concludit, vt recte Galen. lib. aduersus ipsum; bene enim Hipp. cum talia purgantur qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt. Admittenda ergo alia morbi genera: quot tamen, cap. seq. dicitur.

Quot nam morborum genera?

Cap. III.

Non esse morbum omnem, aut adstrictum, aut laxum, cap. superiori monstratum: nunc quotuplex ille sit, declarandum, nam dubium valde, tum si Doctores consulas, cum rationem Galen. tria esse voluit morborum genera, similia re dissimilare, & vniuersæ commune, quo argumento, quia tot sunt morborum genera, ponenda, quot sunt virtutes, quæ sanitatem perficiunt, Quare cum potest

ex

Tria esse Gal. voluit

ex tribus sanitas; temperataque partium similarium formatione commoda organorum; & unitate communi vtriusque, tria erunt consequenter morborum genera, in imperio vnum, in mala formatione aliud, aliud tandem in soluta unitate.

Duo esse contendit Auer. & cum ipso Argent. dissimulare vnum, & aliud simile; communem morbum vtrique partium generi, vtrique negant; Auer. tamen vult esse morbum similaribus proprium, Argent. vbi dissimilari conuenire contendit.

Suadet ratio aliud omnino diuersum; nempe nullum esse in parte dissimilari morbum, quia nullam habent dissimilares partes actionem, quæ à similaribus non procedat; quidquid enim addit dissimilatis pars supra similem, aut quantitas est, aut figura, aut formatio, aut situs, vnde morbi omnes organici in numero, situ quantitate, & mala formatione, quorum nullum agendi vim aliquam habet.

Suadet & illud, dari morbi genus quoddam, quod sub nullo dictorum continetur, est autem morbus per consensum ex defectu materiæ, aut facultatis; neque enim similis ille est; neque dissimilari; non est item communis vtriusque, vix enim de soluta unitate affirmat id medici. Quare alia ponenda morbi genera, præter ea, que posuit Gal.

At verò tantum abest, vt id mihi suadeam, vt pro comperto habeam, duo tantum esse morbi genera, simile vnum, dissimilare alterum. Dari hæc duo, suadet primum communis medicorum consensus. Suadet secundo hoc ratio, nam morbus est impotentia ad bene operandum, ab improportione præter naturam producta. Quare quot erunt improportiones, hæc genere discrepantes: totidem morbi genera erunt. Sunt verò duæ duntaxat, altera elementorum, ex quorum vnione pars similares, altera partium similarium componentium organum. Quare & duo erunt morbi genera, simile alterum, factum ex improportione qualitatuum primarum, dissimilare alterum, ex improportione similarium partium, organum constituentium dependens.

Nec morbus dissimilari ablegendus, quid nullam habet actionem dissimilari partem; habet etenim, vt docet Valles. 2. controu. 2. Vega Salu. & alij 2. ar. med. Andr. Laur. in suo opere anatom. quest. 3. & Galen. expressè ibid dum docet corpus simpliciter salubre dignoscere, ex perfectione actionum, partium similarium, & dissimilari, & cap. 5. lib. de const. *actiones inquit primo, & per se esse similarium, secundario organorum.* Confirmat idem ratio; nam quo anima proprias operationes rectè exercent, nõ

tantum partis temperie indiget, sed & commoda organorum formatione; vnde dictum est à Philof. esse actum organici corporis; erant proinde quædam actiones similes, nempe, quæ sunt ab anima media temperie tantum, vt coctio, expulsio, retenitio, nutritio: dissimilares alia, quæ sunt non tantum temperie media, sed & formationis ope, cuiusmodi est visio, incessus, comprehensio, & alia huiusmodi; nam tam & si quantitas & figura non sit principium actuum, est tamen comprincipium, vt notum est cuique: vnde faber lignarius, varijs instrumentis, sola figura diuersis varia molitur. Quare lædentur priores, læsa temperie tantum, qua indiget anima ad operandum, lædentur alia, non tantum temperie vitio, sed & formationis, quia ab hac quoque anima pendet in operando, quamquam quantitas figura, situs nullam agendi vim habeant. Proinde dabitur duplex morbi genus, simile vnum dissimilare alterum. Vide pro hac difficultate Thom. de Garb. lib. 1. suæ sum. tract. 2. quest. 12.

At qui dices, est quædam communis natura similari particulæ, & organice. Quare fiet communis quidam morbus ea vitiat: aliud itaque morbi genus ponendum præter dissimilare, & dissimilare, commune nempe vtriusque. Coegit id Gal. vnde affirmat: me, ne mouet quidem. Primum, quia nullam agnosco in parte dissimilari vnionem, neque enim continuum brachium est, sed contiguum, vt l. 4. de san. n. c. 2.

Secundo, quia non quæuis læsio eius, quod in parte est similari, morbum similem constituit, sed illius duntaxat, quod parti similari debetur, non eius, quod in parte est similari in gratiam organice: vnde quamquam quantitas, & figura in parte sint similari, quia tamen sunt in illa, vt constituent organum, hinc vbi quantitas vitiat, nullus fit in particulæ similari morbus, sed in organica. Quare cum insit vnio parti similari in gratiam organi, non fiet illa læsio similari morbus, sed organicus. Minor conitat, quia vbi vnio corrumpatur, incessus læditur: similari particulæ actiones ritè rectè quæ obeuntur. Quæ enim læditur? attractio? nam secantur per vulnera fibre, sine quibus fieri attractio nequit? An vitiat coctio, quia cuiusvis partis vulnerata calor languet, vnde duplex excrementum gignit, crassum aliud, aliud aliud tenue? At gignit pars vulnerata probam carnem, quamquam ad os vsque fit illa dissecta. Quare & bene trahit & optime concoquit. Quod si plus excrementi congerit, quam sanitatis tempore assueuerat, haud fit illud partis soluta unitate, sed quia imbecillior ex vulnere redita, maiorem copiam excremento-

Communem morbum non genus, nam solutio continui morbus est dissimilari.

Duo Auer. & Argent. negant enim morbum communem.

Tollit ratio morbum dissimilarem.

Et alium dicitur dari suadet.

Penitus nos nihilominus duo esse, simile, & dissimilare.

non suscipit: aut repugnant aliqui in ob-
 parte: laboret; nam pars Calva in ore, non
 à calore naturali tantum, sed partim ab
 ipso, partim ab igneo; & præter naturam
 ortum habet, an dices hoc consensum? ne
 dolet: ac ossa non sentiunt: & sensatio
 est actio dissimularis.

Morbus per
 consensum,
 aut nullus
 est, aut ad
 genera posita
 reducitur.

Morbus per consensum nullus est:
 aut si quis datur, sub positis morbi gene-
 ribus continetur. Non dari intelliget
 quisque, qui intelliget, quid nomine mor-
 bi ex consensu medici voluerint. Quidam
 quos refert Vall. 4. contra. vlt. morbum,
 qui à nullo pendet, morbum esse dixerunt
 per essentiam: habentem causam quæ-
 cumque illa sit, morbum esse ex con-
 sensu. Quare esset morbus factus dum-
 taxat morbus per essentiam, quod fal-
 sum.

Dicunt alij, vbi affectus, & causa affe-
 ctus, in eadem sunt parte, morbum esse
 per essentiam, per consensum vocant,
 qui hanc partem vexat, causa aliunde
 transmissa. Quare si excipias febres pes-
 tilentes, quæ sunt corruptis cordis hu-
 moribus, erunt alie omnes putres, &
 Dyariæ morbi ex consensu, quid multi
 negant.

Dicunt alij, morbum ex consensu esse,
 qui ab affectu alterius partis pendet: per
 essentiam, qui à nullo alio. Febris ergo
 ab obstructione visceris alicuius, febris
 hac ratione erit per consensum: & vitia-
 ta figura ex numero aducto, auctaque
 magnitudine, non morbus ex morbo, vt
 communiter dicitur, sed morbus per con-
 sensum nuncupabitur. Quando ergo non
 possunt dicti auctores docere, quid sit
 morbus hic per consensum, & qua ra-
 tione à morbo per essentiam differat, ne-
 quequam dari affirmandum. Quod con-
 firmatur, & dilucidatur magis, si exami-
 nemus exempla, quæ ad rem hanc com-
 probantur ipsi adducunt. Produunt mor-
 bi ex consensu fautores, vt patet ex 1. de
 loc. aff. c. 6. & 3. eiusdem i. bifariam posse
 partem aliquam pati per consensum: aut
 quoniam priuatur eo, quo ad actionem
 faciendam egebat: aut quoniam recipit,
 quod ei necessarium nullatenus erat:
 Primum subdunt posse fieri dupliciter,
 pro vt duo sunt, quibus pars aliqua pri-
 nari potest; vel enim priuatur materia,
 quæ necessaria erat ad actionem illam, vt
 cum vulneratis thoracis musculis, nullo
 pacto confertim efflare possumus, vnde
 vox amittitur: vel priuatur spiritu ani-
 mali, vt cum e.g. obstructa spinali medul-
 la, aut neruis alijs, motus, & sensus amit-
 titur. Quare tres erunt in vniuersum
 consensionis modi: vnus per receptio-
 nem noxiæ substantiæ, vt cum vapores
 à stomacho feruntur ad caput: alter per
 priuationem, & hæc duplex, aut spiri-
 tuum, aut materiæ. At nullus horum
 morborum est per consensum, non pri-

mus, qui à se per receptionem: alioquin
 febres dyariæ, & putres essent morbi per
 consensum: Per cæteras affectiones, quæ
 sunt priuationes, aut spiritus, aut mate-
 ria, nullatenus laborant partes. Quare
 nec per consensum: Assumptum proba-
 tur multipliciter, vt omittam, quæ ha-
 bet Gent. 2. 1. d. 3. c. 2. & Forl. 2. 1. d. 1. c. 8.
 Ac primum, passio est motus; itaque est
 pati moueri: at pars priuata materia,
 aut spiritu nullo pacto est mota: Quare
 neque patitur. Secundo si partes voci
 formandæ destinatæ paterentur per con-
 sensionem, quia priuata materia, puta
 aere, sequeretur, vt bene ait Argent. de
 res, vbi non conterunt cibos defectu ali-
 menti, morbo per consensum teneri: eo-
 dem laborare virginis vterum, cum se-
 minis virilis defectu, non concipit, quod
 omnino ridiculum: Quare non sunt mor-
 bi hi per consensum admittendi.

Dices partes voci formandæ destina-
 tæ, non formant vocem, nec brachium
 mouetur, cum non mittitur ad ipsum fa-
 cultas; ergo patitur brachium, partesque
 quæ vocem formare debebant: non per
 essentiam, ergo ex consensu.

Torsit hoc argumentum ita medicos,
 vt hac ratione tantum mori, morbos per
 consensum introduxerint: At re vera
 non cogit. Nam cum aiunt, brachium
 non mouetur, nec sentit, ergo patitur:
 debet in hunc modum exponi conse-
 quentia illa: ergo patitur, vel ipsum, vel
 alia partes, quæ ad edendum dictum mo-
 tum, & sensum concurrunt: at non pa-
 titur brachium. Quare erit vitium in
 cerebro: Cerebri autem passio in pro-
 pria essentia est: in brachio est nulla.
 Quare neque per consensionem. Quod
 si hos placet admittere, ne à communi
 loquendi modo recedas, & quoniam hoc
 facere ad curationem modum eonducit:
 dicere secundo potes, non esse propte-
 rea noua genera morbi inuehenda; nam
 morbi ex consensu, qui sunt causa aliun-
 de transmissa, aut in temperies sunt, aut
 morbi organici, aut solutio continui, vt
 est manifestum: morbi ex consensu ex
 defectu, vel spiritus, vel materiæ, non
 sunt morbi, quia nihil de nouo parti ad-
 uenit est autem morbus qualitas positi-
 ua: Quod si velis priuationem morbum
 esse: dic morbos illos per consensum,
 ex priuatione, esse verè morbos, & in ca-
 uitate inanita, quippe qui spiritu, aut
 aere debebat esse repleta, vt bene Iac. de
 Part. Vera proinde assertio, quemcumque
 morbum aut similem esse, aut dissimila-
 rem. Nunc quot species vnusquisque
 contineat indagandum.

*Similaris morbi species.**Cap. IV.*

QUOT sint prima morborum genera indagauimus: nunc singulorum species perlustranda, initio à similaribus facta. Existimauit Fern. 2. de abd. rer. caus. cap. 9. de diff. morb. cap. 7. tres esse species morbi similaris, in materia forma, & primis qualitibus, eo argumento, quia vt 2. ar. med. dicebat Galen. tot sunt lapsum genera, quot sunt virtutes sanitatē perficientes: at tria concurrunt ad cōstitutionem similaris particulæ, materia, forma, & temperies. Quare, &c. Preterea habet forma propriam actionem à temperie distincta, nam s. de simp. in proem. *offensum est*, inquit, *medicamentum natum esse alterare, aut vna quapiam qualitate, nempe calfaciendo, humectando, siccano, aut duarum coniugatione quapiam, aut tota sui substantia, sicut complura lathalium medicamentorum, nec pauca alexiteriorum, & purgantia omnia, & pleraque, quæ epispastica, hoc est atrabentia nuncupantur, & cap. 16. eiusdem lib. sed & aliud est inquit atrabentium genus, quod qualitatis familiaritate attrahit, id quod aliud est nihil, quam totius essentia similitudine seu qua nutriuntur, familiaria nutrimenta attrahunt. Talium medicamentorum sunt purgantia omnia, & nonnulla alexiteriorum.* Sed quorsum Gal. commemoro. Non ne strutho Camelus coquit ferrum, aues triticum, palumbi lapides, non vi caloris, nam habent multo maiorem leones, sed forma? fiet ergo hac læsa, formæ morbus. Patet hoc tertio ex morbo qui in tota substantia natura *noius* inquit Fern. *substantia morbi sunt, qui partium substantiam primo & per se oppugnant, quod cum alij faciant manifeste, occulte alij: sunt morbi dicti, partim occulti, partim manifesti.* Ergo cum multi affectus per se nostram demoliantur substantiam, vt vlcera maligna, Ptyxis, Iecoris, lienis, & aliarum partium putredo, morbi venenati, pestilentes, & contagiosi, vt bubo, & carbunculus pestilens, exanthemata tum rubra, cum purpurea, necesse est fateri morbos formæ.

Dari morbos in materia, notius est, quam vt probatione indigeat, nam pars similaris debet habere decentem magnitudinem, & figuram, nō enim forma operatur cum quauis quantitate, sed certos sibi vnaquæque constituit terminos, qui si transiliantur, haud potest operari: quo spectare arbitror illud Horatij.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines.

Quos ultra, citraque nequis consistere rebum.

Præter hæc requiritur in carne materiã

mollem, in osse duram: hic raram, ibi densam: hic crassam, alibi tenuem, hanc vult esse omnis coloris expertem, admittit in alia colores: atque ita hæc omnia exposcit, vt vbi illa varientur, confestim actio læditur. Ergo si tot debet habere conditiones materia, atque illæ possunt vitari, & vitiatæ lædere actiones, procul omni dubio dabuntur morbi à mala materia prodeuntes. Confirmatur ex Galen. nam 2. ad Glauc. 2. *quæ inquit immoderate laxant, soluant robur: quare & membri virtutem: quæ supra modum refrigerant, calorem extinguunt, qui fortassis, vt nonnulli Philosophi, & medici existimant, substantia virtutum existit, et si non hoc, saltem primū, & necessarium earum instrumentum: iam vero, & qualitates, quædam extraneas virtutem dissoluere possunt.* Confirmat hoc experientia, nam & ventriculus tres ob causas non bene coquit, ex frigida intemperie: vt ex largo potu, aut frigidorum alimentorum vi: ob relaxantia, vt ex assumptione olei, & rerum pinguium, ob extraneas tandem qualitates, vt ex veneno assumpto: vnde cruditati à frigiditate medemur ijs, quæ calfaciunt: secundæ adstringentibus, & ijs, quæ robur addūt: cruditati à causa venenata, antidotis. Quorsum quæso si ab vna intemperie hoc symptoma? aut cur malignæ quædam febres non nisi terra lemnia, vrina aliæ abigi potuerunt?

Valere tantum hæc rationes apud Fuch. vt coegerint ipsum fateri (nam de Argent. quid mirum) dari præter intemperiem, morbos à tota substantia. Ne tamen videretur à Galen. recedere, conatur, & ipsum in hanc trahere dicens, intemperiei nomine, fuisse illos complexum. Pro qua re notat, duplex esse temperamentum, alterum ex primis qualitibus factum, cuius mutatione fiunt intemperies: primorum corporum morbus, cuius vitio morbi, quos à tota substantia vocauit Fern. ortum habent: ergo iuxta huius sententiam, nulla est inter Galen. & Fern. dissensio, nisi in verbis, nā quem Fern. vocat morbum in tota substantia, morbum in intemperie vocauit Galen. non à primarum qualitatum vitio, sed à primorum corporum malamixtione profectum. Cæterum quia videbat Fuch. adhuc posse reprehendi Gal. quod recensens partium similarium morbos, numquam horum meminit, subdit omisisse illos Galen. lib. de diff. morb. quia ibi eos tantum numerare statuerat, qui certa methodo, & ratione poterant curari, cuiusmodi non esse intemperies occultas expressè docuit 2. met. 5. nam docens ibi, quibus ex causis spiritus alterari possint, *Alteratio inquit in spiritu, sum ex vitiosis prouenit speciebus. tum ex ambientis aeris malitia, præterea vepugantis facultatibus, quæ animalium, quæ vi-*

Qui conuicia Fuch. vnde Galen. in hæc trahit sententiam.

var resistant venenis: verum hoc à præsentis instituto seponatur. Admisere eosdem alij multi.

Sed trahitur longe aliud putat, & hoc verum, non dari morbos in forma.

Non ego, nam nec Galen. est hoc placitum, neque verum: non est Gal. nam vt communior est medicorum sententia, confusit cum temperie facultatem: nec præter qualitates, alias formas in elementis agnuit. Quare quod dixit, actiones quasdam esse occultas, manifestas alias: non ita explicandum, vt quasdam voluerit à forma fieri, à temperie alias: sed manifestas à calore e. g. occultas à gradu determinato caloris, cum tali proportionem aliarum qualitatum, qui quoniam nos latet, idcirco occulta vocatur actio illa, quæ à certo gradu procedit.

Dixit insuper, quasdam à qualitate fieri, alias à tota substantia, siue à proprietate substantiæ; quia quædam, vt calfactio à simplici calore procedunt; aliz ab vniuersa qualitatum, tum primi, tum secundi ordinis congerie; quæ quoniam est rei essentia; nam esse carnis, est hoc carnis temperamentum; hanc propter causam dixit, actiones quasdam à temperie fieri, alias vero à totius substantiæ proprietate. Et quidem quod huius nomine, formam à qualitate distinctam, non intellexit, patet ex primo de loc. aff. i. nam commenians anatomem hæc inquit corporum dissectiones nos docuerunt tum alia permutata cum cuiuslibet partis essentia proprietas & 3. de caus. symp. i. ait sciens verò quod quatuor elementorum eorunda quædam temperies, quæ proprietatem corporis ventriculi efficiat, mutationis ciborum est causa. Iam vero non docet anathomem formam. Quare omnino recessit à Galen. dum morbos formæ, ad mentem Galeni contendit dari.

Quo circa Fern. curpiter est lapsus.

Sed quidquid Gal. senserit, quem dubium esse puto, quia dubius de animæ essentia: certum est, opinionem Fern. cum veritate pugnare; non quod absurdum putem admittere contrarietatem in substantia, intensionem, remissionem: admittere hanc grauissimi viri; vt propterea non possim non mirari quosdam, qui de Fern. triumphare putabant eo argumento, aut morbus hic in tota substantia, est alteratio, aut corruptio: non hoc secundum, quia est mors: quare primum; neutrum enim dicit esse Fern. quem videre debebat & impugnare, sed formæ semicorruptionem: Cur ergo Fern. non assensimur, quia non potest docere, qui nã sine morbi isti in tota, vt ipse ait substantia; nam si eos putet esse in vniuersum, ubi primo, & per se nostram demoliant substantiam: iam longè febres, à quibus dissipatur substantia nostri corporis, non intemperies erunt, sed morbi à tota substantia. Nec argumenti vim vitat, dum ait, non id fieri per se à febre, sed à calore, qui est, qualitas manifesta:

primum, quia ipsomet auctore, sunt ex his morbis alij occulti, alij manifesti. Secundo, quia ni sint isti, erunt fortasse ab ipso enumerati, hepatis, lienisque putredo, Ptysis, febresque malignæ: morbi demum omnes venenati, & pestilentes. At nec de ijs licet affirmare: nam hepar non potest putrescere, nisi vbi vita fuerit destitutum: hoc autem non potest esse subiectum morbi. Ptysis est extenuatio totius corporis cum febre lenta, insequens insanabilia vlcera pulmonis. Extenuatio totius corporis, est morbus in magnitudine imminuta: febris lenta, insemperies calida cordis: vlcus pulmonis, morbus in soluta vnitatem. Quem ergo affectum morbum esse dicit in tota substantia? An fuerit vlcus, pro vt est malignum, quem admodum pestilens febris, occultus est morbus, quia curatur antidotis, & ea habet symptomata, quæ non nisi in causam occultam referri possunt?

At neque hoc recte dicitur: primum, quia malignitas vlcus fit auctore Gal. ex intemperie partis vlcera, quæ sanguinem corrumpit, qui ad ipsam transfunditur: febris eundem maligna ob intensam humorum putredinem, quæ cum magna est, dissipat calorem omnem, & spiritus: quo fit vt magna apparere nullo pacto queat; quia vt dixit Auerr. calor febrilis ramificatur in calore nativæ; vnde febres senum sunt sepultæ, quia exigua est eorum calor. Curatio haud aliud suadet, nam antidota aut in nullo honore habita à doctis medicis, aut parum existimata, & quamquam conducant, est satis incertum, an iuuent, quod vi abdita oppugnant morbum, an quia cor roborant, aut aliam partem, quæ robustior facta, venenum expellit: nec tandem, vt vltimam manum huic rei imponamus, si rectè antidota expugnant morbum, est cur propterea dicamus, dari morbum occultum, à tota substantia: nam oppugnant hæc antidota morbi causam, non morbum. Illa autem etsi occulta sit, produxit tamen manifestum effectum: nam vt magnetis exemplo rem declarem, trahit ex eorum sententia magnes ferrum, qualitate nobis abdita: eadem vi trahit reubarbarum bilim, & alia medicamenta alios humores alliciunt: at effectus productus à magnete manifestus est, nam trahio: cantharides pariter occulta nobis vi, vesicam exulcerat; at affectus productus, vlcus est, manifestissimus morbus. Quare dentur, licet causæ, quæ à proprietate occulta medicis, sunt corpori humano noxiæ, noxa tamen, quam inferunt, non est occulta, sed vel intemperies aliqua, vel vlcus, aut morbus in mala formatione.

At quid quod morbus gallicus est morbus à tota substantia? Obiectio.
 c. Nimia certe est, si omnium de re hac sol. pla.

placita, recensere hic vellem, & reijcere; nam quot possunt esse dicendi modi, tot fuere de natura huius affectus opiniones; tangam tantum. Roder. Aueg. sententiam, dicam deinde quod probabilius esse cenfeo, & magis verum. Existimauit vir hic, numquam satis laudatus 5. lib. de loc. aff. scilicet 5. Vteri itrationem, casum, venenum, esse morborum congeriē, à causa quadam communi prodeuntem; nam peffis est morbus omnis, vlcus, mala compositio, intemperies à praua aeris affectione producta. Suffocatio pariter morbus omnis, symptoma omne; vnde quaedam itrationio est epilepsia ex vteri contentu nata, alia erit melancholia, alia respiratio difficilis. Casus, roxa, quæ uis ex casu contracta.

Qui non placet; quia vnumquodque debet in suo genere reponi, idemque locari iud specie. Quare si suffocatio, casus, venenum, & lues, sunt quid præter naturam, & hoc aut symptoma, aut morbus, aut causa, in vnum ex his tribus erit necessario referendum. Quod ita esse conijciēt vnusquisque; nam omnia posita, non sunt morbi, sed causa morborū; vbi enim quis, cum muliere re habitauit, luem contrahit; haud quidem contraxit morbum, nam nullam habet actionum lesionem: sed causa morbi est illi communicata nempe vapor quidam; in quo luis seminaria existunt. Nullus itaque morbus à tota substantia. Sed quoniam quæ sunt posita in principio, possent adhuc alicui fucum facere, & ijs imponere, qui facultati medicæ nuper nomen dedere, conabimur propterea ijs facere satis. Primò argumento, sic posset primum occurrere. Tota sunt genera vitiorum, quot sunt virtutes, quæ sanitatem cōstitunt, & possunt vitari, oblædique; nunc verò nec materia, neque forma, aut vitari possunt, aut modo aliquò lædi; nam sūt substantiæ quæ nullum habent contrarium. Quare vnum tantummodo genus morbi pati poterunt similes particulæ, in intemperie nempe.

Posset secundo responderi in forma, hoc modo. Tria conspirant ad sanitatem partis similis, materia, forma, & temperies. Quodcumque itaq. eorum lædatur, lædi poterit sanitas similis particulæ; quare habebit illa se malè, mutata temperie, forma, aut materia. Dabitur itaque morbus à vitata forma, materia, temperie. Admittuntur hæc omnia, dum tamen negetur, morbos hos esse diuersos, ab ijs, quos Galenus posuit; nam seu materia vitietur, seu forma, apertè videmus, nūquam alià genera morborum insurgere, præter ea, quæ posuit Galen.

Nec locus 2. ad Glaucon. aliud fateri cogit; nam quod actiones a proprietate substantiæ, nihil obprobent, iam satis, superque patere puto ex dictis, docet enim

Galenus virtutem posse dissolui, vt facultatem concoctricem ventriculi, e. g. ne ab exemplo proposito recedamus, tres ob causas: ab ijs, quæ calorem extingunt, vt frigiditate. Quare ob intemperiem: quæ suffocant, & ob qualitates occultas, & venenatas: at verò quamquam hæc causa cœca quadam vi insitum calorem pessundent, eamque ob causam, dent occasionem cruditati, quod tamen, inducunt morbosum in corpore, adhuc est manifestum; nam dissoluto, aut suffocato calore, frigiditatem adaugēt; quare frigidam intemperiem inferunt: quamquam aliter debeat hæc, aliter illa curari; illa enim soluitur ijs quæ calfaciunt, hæc antidotis. Nullum itaque erit propterea nouum morbi genus inuehendū, ac proprie non debent morbi formæ, occultiuè induci. An sint ponendi morbi in materia, vt in laxitate, quod dicit Galen. hoc perpendendum, sequenti tamen capite, ne hoc plus iusto excreseat.

Dentur ne morbi in materia?

Cap. V.

Pars, quæ negat certa, quidquid dixerit Fern. Arg. & alij, siqui enim darentur, maximè essent illi, quos Fern. autumat ad materiam pertinere: at illi non sunt morbi è materie immoderatione profecti; nam multa, aut exigua materia, incommoda quidem est actionibus recte obeundis, vt enim dixit Ar. 1. & 7. *politō non quantalibet secundum magnitudinem aut paruitatem serra, aut navi vti possumus ad secandum, aut nauigandum*, negotamen excessus à multa, aut pauca materia factos, ad materiam, aut partes similes spectare, nam Gal. & medici omnes cum eo, morbos in magnitudine aucta, aut imminuta, organicos esse vna voce affirmarunt.

Duritiem, molliem, crassitiem tenuitatem, vitiatum colorem, reduxerunt quamplures ad intemperiem, quia sunt excessu primarum qualitatum. Ita Auic. 2. p. c. 2. nam vbi morbos diuisit in tria genera, & omnis inquit *agritudo, quæ vnā harum sequitur, & per eam existit, si comparatur, & Auer. 3. coll. cap. 1. post quam docuerat egritudines partium similium esse intemperies, & illas sexdecim, octo simplices, & octo compositas subdit, & non solum intelligendum est de primis qualitibus, sicut dicit Galen. sed etiam de qualibet qualitate, cap. qua operatur membrum suas operationes sicut duritie, & mollietie, & his similibus qualitibus proprijs membris, & improprijs. Nec videtur discrepare Galen. quidquid dicat Auer. nam primo de vsu part. cap. 9. loquens de temperie subdit, *Consequuntur autem necessario odores, saporos, colores durities mollietis, &**

Duritiem, & molliem ad intemperiem pertinere voluit Auic. & Auer. quia a primis qualitibus sunt.

K 2 lib.

lib.ar.med. cap. 12. tractans de signis cerebri temperati, *ingenium inquit subtilem cerebri substantiam indicat, tarditas vero intellectus crassam: discendi vero facilitas formarum facile susceptivam, memoria autem stabilem, ac firmam.* Innuit eandem solutionem Forl. q. 5. super secundum lib.ar.med. & in q. super secundum lib.ar.med. & in q. super 2. fen. Auic. sequitur quoquo pacto Gent. ibidem, amplectitur illam Iac. de Part. Fuchf. & alij multi.

Et male aliqui cur lenitas, & asperitas ad intemperiem, non reducuntur.

Reijcio ego. nam vt bene Forl. à quo Fern. si durities, & mollities, alijque huiusmodi affectus ad intemperiem reducuntur, quia sunt à primarum qualitatum excessu. Cur non eadem ratione lenitas, & asperitas ad intemperiem, referentur? Adde quod neque illud certum, duritiem, crassitiam, raritatem, & ipsis oppositas qualitates proficisci à primis. Quare cautiùs in re hac procedendum, & agillatim singula examinanda, initio à duricie factio.

Nec recte Mont. censuit symptomata esse immutata qualitate.

Nam durities immediate lædit sentientiam: deprehensionem mollities, & incesitium.

Censuit Comes Mont. lib. 2. de morb. cap. 1. duritiem, & mollitiem esse symptomata in qualitate mutata tactiua: videtur quoque esse Galen. nam cap. 5. lib. de diff. sympt. volens inductione probare, quodcumque symptoma à morbo proficisci, adducit inter alia mollitiem, & duritiem. monstratque, à primis qualitibus ortum ducere, quod omnino inepte faceret, ni pro comperto haberet, esse qualitates tangibiles. *Mollities inquit, duritiesque tactu indicantur, haud aliter quam effectrices qualitates ipsi cognata.* Quod falsum; nam durities, & mollities immediate lædunt actiones. Quare non erunt symptomata: consequentia est certa ex ijs, quæ primo lib. sunt dicta circa finem, quia lædere actionem est morbi proprium, quod declaratur insuper, quia si posset à symptomate in mutata qualitate fieri, cum posset hæc manere ablato morbo, quia est qualitas facta, & permanens, posset durities lædere actiones absque morbo. Quare esset idem corpus, & sanum, & ægrum: sanum, quia nullo teneretur morbo: ægrum, quia haberet actiones, à symptomate læsas. Secundo symptoma in mutata qualitate, est qualitas: non est autem durities, & mollities qualitas. Quare nec symptoma in mutata qualitate erit.

Secundo non est durities qualitas.

Minor probatur primum, quia si quæ esset qualitas esset tangibilis qualitas: at nos percipimus, esse aliquid durum, & molle citra contactum. Secundo constat idem ex duri, & mollis natura. Diffinit Arist. 4. meteor. 3. & 2. de gen. 2. durum esse, quod in se ipsum non cedit, molle quod cedit, non resuens: addit Gal. 5. de simp. facul. 5. si corpus simplex fuerit, si quidem, quod ex pluribus constat sese contingentibus, sicut tritici acervus, aut sese complicatis, vt lanæ, & pili, simul es-

dere potest, & tamen non esse molle: sed superfluo, nam cedant illa licet, non in se ipsa cedunt, sed aut resuunt, vt aqua, aut separantur, vt tritici acervus. Itaque nil addendum diffinitioni Ar. vt 3. de diff. puls. vlt. idem Galen. censuit, laudauitque Arist. qui molle dixit esse, quod in se ipsum cedit, nec migrat de loco: durum, quod permanenti resistit, vnde aqua dura, quæ difficulter à calore euincitur, lex dura, quæ nihil indulget, & homo durus, qui cunctis resistit. Vide locum citat. Nunc vero vter cedit, euacuata dumtaxat substantia quam continebat, idemque repletus, euadit durus. Quare est durities præsentia localis partium cum resistentia tangenti, non secunda qualitas.

Dices repletum vitem, non euadere durum, sed tensum, nec aquam concretionem durescere, sed congelascere; nam si concretionem, verè dura fieret, liquatione, vere mollis euaderet, quod falsum. At reijcitur, nam verè concretis, & tensis, duri diffinitio conuenit; cur ergo verè dura esse negabis? ni dicere placeat, Ar. Plat. Gal. diffiniuisse durum, & molle per quemdam effectum communem, quod absurdum valde. Proinde arbitror, duritiem in vniuersum esse localem quamquam partium præsentiam, cum resistentia tangenti. Ita Io. Gramm. 2. de gen. 2. Alex vt refert idem, Gal. nam 5. simp. 5. ponit terram esse absolute duram, quod falsum, si esset secunda aliqua qualitas. Probatur insuper, quia cælestes orbis impetenti e.g. Promethæo, non cedunt; nam si cederent, daretur vacuum: duri itaque, & tamen nulla in illis, aut prima aliqua qualitas, aut secunda. Neque me turbat illud, si aqua concretionem durescit, liquatione mollescit; nam quoties subiectum aliquod est ad plura indifferens, potest moueri ad alterum illorum, quo caret, vt humor e.g. crudus, potest moueri ad coctionem, & putredinem. Quare aqua concreta, & dura, vbi eliquatur, mouebitur ad separationem partium vitarum, quæ quandoque est mollities, interdum est liquefactio. Multo minus me mouet, quod scripsit non raro Arist. Galen. à primis qualitibus fieri duritiem, & mollitiem, nam fit à siccitate cogendo partes, frigiditate, exprimendo humorem, à calore eundem resolvente. Vniendo itaque partes, aut separando, nõ producta secunda qualitate.

Sed localis quedam partium præsentia cum resistentia tangenti.

Ex dictis intelligere licet, duritiem, quandoque esse morbum in situ: quandoque in cæuitate, quandoque in magnitudine adaucta. Probatur, nam durities est præsentia localis corporis, cum resistentia: hæc corpora, quæ vnita tangenti resistent, quandoque sunt partes constrictæ, quandoque humores, aut flatus in venis contenti, alias succi è venis ad inania carnis spatia effusi: at vbi partes à pro-

Quare erit quandoque durities morbus in situ: quandoque in cæuitate, alias in magnitudine adaucta.

propria recedunt sede, sit morbus in situ: ubi repleta est cavitatis, in cavitatis: ubi à cavitatis ad carnes effunduntur, in aucta magnitudine. Quare non est, cur morbum in materia ponamus esse. Nec cogit argumentum mollitiei, nam hæc quandoque est morbus in situ, vt cum à mucosa substantia, pars laxata, actiones, vt motum, rectè obire, non potest. Nec obstant, quod in œdemate pedum exempli gratia, est mollities, cum tamen nullus sit morbus in situ, nam mollities illa non lædit actiones: at quæ afficit, semper idcirco offendit, quia partem laxat, vnde motui redditur inepta.

Est quandoque eadem, causa morbi in cavitatis, vt cum laxatis partibus concidunt, vnde occluduntur meatus. Non ergo morbi in materia.

Raritas, & densitas, qui affectus.

DE raritate, & densitate mirum quanta auctorum dissensio. Quidam morbi esse causam rentur: quos reijcias facile, quia vt patet, à densitate carnes, & raritate vnae immediate læduntur actiones. Quare rectius, qui morbum esse sunt opinati: malè tamen, qui intemperiem, quia intemperiem sequuntur: cum quia non semper à primis qualitibus sunt, nam quandoque rarefactio à re distendente, densitas à manu comprimente: cum quia, esto assumptum verum esset, non liceret propterea illud affirmare: alioquin vlceræ, & vitia figuræ, intemperies pariter deberent dici. Diligentius itaque hæc examinanda, quod fiet, si breuiter discutiamus, quid raritas, quid densitas, quod difficile, nam raritas, densitas quatuor præstant corpori: separantur primum partes per raritatem, & seiunguntur, citra tamen discontinuationem: sit secundo, vt exigua materia, sub magnis existat dimensionibus: tertio vt maiorem habeat extensionem ad locum: acquirit quarto nouum ubi, seu nouam præsentiam localem: contra per densitatem vniuntur primum partes magis: vnitæ sub minoribus sunt dimensionibus: habent tertio minorem extensionem ad locum, vnde acquirit quarto nouam localem præsentiam. Hinc variaz rari, & densi definitiones assignatæ. Quidam huc in modum diffiniunt, rarum est, quod parum habet materiæ sub magnis dimensionibus. Alij dicunt, rarum est, cuius partes distant inuicem, densum cuius partes sunt sibi ipsis propinquæ. Dicunt alij tertio, rarum est, quod sub eadem materia, & quantitate maiorem habet extensionem, & localem præsentiam, densum, quod minorem. Variè quoque opinantur de proximo termino rarefactio-

nis. Pomp. 2. de augment. c. 10. maiorem putat esse quantitatem amissa priori, nã dato opposito, eadem numero quantitas, simul diuersa loca occuparet, vel aliqua partes quantitatis sese penetrarent, ni per densationem, aliquid saltem præcedentis corrumpatur. Præterea extensio est ratio formalis quantitatis: non poterit itaque hæc mutari, quantitate inuariata.

Credunt alij, rarefactionem proximè ad qualitatem, quam raritatem vocant terminari. Ab hac postea subdunt, vnam partem seiungi ab alia, extendi, nouam comparare præsentiam localem, & ubi. Quare inferunt, esse rarefactionem, & densationem alterationem. Suadent id primum ex Arist. qui 7. phys. 2. & 2. de part. cap. 1. raritatem, & densitatem, qualitates vocauit. Addunt & rationem, quia nisi id ponatur, erit reliquum dicere, ad nouam quantitatem terminari, aut elongationem, at hoc falsum, quia nec vnus motus terminatur ad alium, nec rarefactio est motus localis. Demum ponenda est causa aliqua, quæ segreget, faciatque partes distare magis: non potest hæc esse noua quantitas, nam vel erat, in aliqua parte subiecti, ubi prius non erat, aut ubi erat, aut in alia parte, quæ cum ipso de nouo producit. Primum dici non potest, quia nulla pars substantiæ materialis absque quantitate esse potest: nec secundum quia admitteretur penetratio corporum, & duo accidentia distincta, numero in eadem particula subiecti: nec potest dici tertium, quia ubi ignis, aut ceram, aut aquam rarefacit, nullam aquam de nouo producit. Concludunt proinde, terminari proximè rarefactionem ad raritatem, vnde ita illam diffiniunt. Raritas est qualitas apta sic afficere corpus, vt ex eius affectione, maiorem magnitudinem, & dimensiones habeat, sub eadem materia, & quantitate: densitas vero est qualitas, sic apta afficere corpus, vt ex eius affectione, minores habeat dimensiones sub eadem materia, & quantitate.

Tenent alij demum, rarefactionem per se terminari ad maiorem distantiam partium, densationem ad minorem. Ita antiqui quidam vt 4. phys. Arist. refert. Hoc postea est festatus Valles. cum hoc tamè discrimine, quod illi ponebant vacuum, in quouis corpore: ponit Vall. poros quosdam, aere, aut alia tenuiori substantia plenos, hanc exprimi per addensationem existimat, insinuari, ubi corpus rarefcit. Quod ni ita fieri sentias, petunt statim, ubi densatione partes vniuntur, aut occupant eundem locum, quem alij, & sic dabitur penetratio corporum, vel ducetur in porum, à quo aer, vel alia substantia excluditur, & sic erit illud verum, rarum corpus, esse, quod multos poros habet, aut magnos; densum quod exiguos,

guos, & paucos. Cæterum quia nulli in igne pori, neque in cælestibus orbibus, hæc corpora tenuia esse dixit, rara esse negat.

Sed siue hæc sit raritatis, & densitatis natura, seu aliud multo diuersum, cum partes rarefactæ, & addensatæ edant functiones vitiosas, non quia abiunctæ, aut quia quantitas earum maior, minorque, sed quia cavitates, quæ inerant, vel ablatæ, aut imminutæ aut amphores redditæ, & plures, ut cuius medicinam faciendi est compertum, est illud planè certum, raritatem, & densitatem morbos esse in læta cavitare. Videamus quid de crassitie, & tenuitate sentiendum.

Crassities, & tenuitas, qui affectus.

Non esse admodum facile proferre, quinam affectus sint crassities, & tenuitas præter naturam, ex varijs Auctorum placitis, potest quisque id intelligere. Quamobrem non parum præstitisse videbor, si aduersarijs in re hac satisfecero. Quia vero despero id consequi, ni primum explicetur quid tenuitas, quid crassities, hinc exordiar. Videtur voluisse Arist. crassitiem esse densitatem, ex humidæ substantiæ euaporatione profectam; nam volens 4. meteor. monstrare, concreta aquea nullam habere crassitiem, *Incrassatio*, inquit, *fit, humido quidem abeunte, sicco autem consistente*: quamobrem, cum nulla sit siccor portio in aqua, non crassescere aquam concretionem concludit: & paulò infra volens monstraré, quæ aqueam naturam habent, & terream & à calore, & frigore incrassari, hæc scribit. *Quacumque communia terra, & aqua, & ab igne concreverunt, & à frigido: incrassantur autem ab amobus: est autem ut eodem modo, est ut aliter; à calido quidem humidum educente, euaporante vero humido, incrassatur siccum, & consistit: à frigido autem calidum exprimendo, cum quo humidum simul recedit.* Si itaque sit incrassatio abeunte humido, consistente sicco, erit ex mente Arist. crassities, inspissatio quedam ex humidæ substantiæ recessu facta: cui innixus Valles. dixit 1. simpl. 2. & 4. simpl. 3. crassitiem fieri ex abundantia grauium elementorum, & crassum esse, in quo grauia elementa, excedunt: tenue in quo tenuia; ex quo infert aberrasse non parum vulgus Philosophorum credentium, idem esse crassum, quod densum: idem rarum, quod tenue; nam rarum est, quod habet multos potos, aut magnos, densum quod exiguos, & paucos: crassum, in quo plures partes crassorum elementorum, grauium: tenue, in quo plures tenuium. Elicit ex dictis demum, discrimen inter crassitiem,

& lentorem, nam hic fit ex forti, valida: que sicci cum humido vnione, crassities ex grauium elementorum excessu.

Diuersam videtur Galen. habuisse sententiam, nam primo simplic. 2. & 4. simpl. 3. tenuia esse dixit, quæ facile in tenues partes comminui possunt, crassa quæ contra. Quare erit crassities è Galen. sententia, impotentia ad secari in minimas partes.

Sed re vera non dissident, nam diffinitio Arist. est data per causam, quod constat ex verbo, fit, Galen. per effectum: unde vterque egit de re hac accomodatè: nam Philosophus de re ista tractauit, ut Philosophus ad quem spectat rerum causas scrutari: Galen. tamquam medicus: quem scire interest, quid facere medicamenta in nos valeant, quid pati à nobis. Quod si completam desideras, dicere poteris, est crassities, impotentia ad secari in minimas partes, ob recessum substantiæ humidæ, facta à frigiditate exprimente, aut resolvente calore.

Sufficienter esse, hac diffinitione crassities naturam explicatam, potest primò probari inductione facta in ijs omnibus, quæ crassa medici, & alij vocant. Censent medici eam pituitam crassam esse, quæ eleuata, nõ separatur à reliquis partibus, sed seruat continuitatem cum illis, & quantò difficilius secatur, eò crassiores censent esse: aerem item crassum appellant, quem acies oculi non peruadit, aquam crassam, quam difficulter corpus diuidit. Quia verò nec lenta possunt faciliè in partes secari, additum, eam impotentiam ad secari in minimas partes, crassitiem esse, quæ ortum habet ex substantiæ humidioris recessu, nam quæ lenta sunt, inepta sunt diuidi; non hanc ob causam, sed ob fortem sicci cum humido vnionem. Itaque in plus se habet lætum, quam crassum, ac propterea rectè medici dicunt, hæc pituita est crassa, & lenta. Differt quoque à concretis, nam ab his nulla est facta substantiæ humidæ resolutio, siccori relicta: unde aqua eliquata, ita humida est, quemadmodum antequam crassesceret. Quod habet Argent. 2. ar. med. crassitiem fieri ex copia materiæ, tenuitatem ex paucitate eiusdem, quis nõ rideat? quippè qui imminutem magnitudinem partium, autamue, crassitiem vocat, & tenuitatem?

At quoniam sunt, quæ adhuc possent turbare, dilucidanda illos dicet enim quis, si ex hac causa crassities, & tenuitas, non in esset illa elementis: at prodit Galen. esse aquam, & terram crassa elementa, ignem tenue, & aerem. Quare, &c. Præterea fit aliquid crassius nulla facta in substantia mutatione. Quare non ex euaporatione tenui oris substantiæ nascitur.

Cogit id multos, ut in aliam sententiam

Quid sententiam Galen.

Quid nos esse causa,

Quid crassities, ex Arist.

An elementis inferioribus, & secundis sint qualitates.

Putat Petrus Garf.

tiam irent, unde autumarunt esse crassitrem, & tenuitatem secundam quamdam qualitatem, à primis profectam, inter quos Petrus Garf. super primam Fen. Auic. qui id confirmat auctoritate Arist. qui 2. de gen. c. 2. aperte docuit istud; quod primum displicet, quia non satis declarant crassitiei naturam, nam & multæ aliæ à primis qualitatibus habent ortum: non placet secundo, quia non admodum constat, à quam qualitate crassities; si enim à frigiditate, cur terra, quæ minus frigida aqua, magis crassa? si à siccitate, cur non habet ignis aliqualem crassitiam? non poterit huius problematis aliquam tradere rationem. Propterea dicerem, insitendo priori sententiæ, hanc passionem esse mixtorum propriam. In elementis reperiri, non verè, & propriè, sed ita vocari propter analogiam, quam habent cum verè crassis, nam aer crassus, non facile penetratur a luce, & aquam crassam dicimus, quam non facile diuidimus. Quod affert ex Arist. dicente hanc passionem à primis qualitatibus ortum ducere, non negamus, negamus tamen fieri, ut ipsi putant, sed ut à nobis est dictum, recessu nimirum substantiæ humidæ, nam ita docuit aperte 4. meteor. ubi de re hac disputauit. Quod si secundo de gen. videatur dicere crassitiam reduci ad siccitatem, tenuitatem ad humiditatem, scias reducere ad has qualitates propositas affectiones Philoiphum, propter unitatem effectus, qui reperitur in tenui, & humido crasso, & sicco; nam quemadmodum humidum cum facile terminetur est repletium, sic tenue, ubi in minimas partes diuisum fuerit: & veluti siccum, quia proprio termino terminatum, non replet, & opplet cavitatem quamcumque: sic, cum idem reperitur in crasso, crassum ad siccum putat reduci debere: adducam verba Aristot. quæ leguntur tex. 10. 2. de gene meo marte id fingere videat, *Tenuis autem & crassum, & alia differecia, ex his;* dat rationem, *Quoniam enim repletium est ipsum humidi, quia non est terminatum quidem, facile autem terminabile existens, & quia sequitur tactum, tenue autem repletium, subtilium partium, tenuis enim totum tangit, tenue autem maxime tale est manifestum est, quod tenue quidem erit humidum crassum autem siccum.* ad rationem Garfæ negatur consequentia; non enim necessarium est, ut ex euaporatione tenuioris substantiæ corrumpatur forma.

Hinc patere puto, quam fecerint inepete, quicumque crassitiam, & tenuitatem morbos in materia dixerunt esse; nam si loquamur de crassitie, & tenuitate humorum, non est hæc morbus, quemadmodum nec humor est morbus: si de crassitie corneæ e. g. aut alterius partis nostri corporis, cum hæc non aliter fiat, quam

crasso humore imbibito in poris partis, erit morbus hic in ciuitate. Si demum, crassæ partis nomine, pinguem (quod multi faciunt) quis intelligat, tenuis, extenuatam; hic præterquam, quod non aptè vitur vocibus, omnino præter rationem hunc affectum, materiæ morbum dicet esse, cum coniter aperte morbum esse in magnitudine aducta, & imminuta. Videor explicasse satis rem istam, propterea progrediar ad alia, & de colore vitiato agam.

Color vitiatus qui affectus.

Non minor fuit de vitiato colore oculorum, dissensio. Quidam, quos refert Forl. 2. art. med. q. 5. causam morbi dixerunt esse: quos rejicio; nam quem morbum color hic vitiatus producit? Præterea immediate lædit visionem: id verò causæ conuenire non posse supra est demonstratum. Voluit Comes Montanus esse symptoma: & malè ob rationem supra positam de duritie. Hinc alij morbum esse docent, quamquam digladiantur de genere. Quidam, quos supra citauimus, & reicimus morbum esse in intemperie autumant: alij morbum in via quia sunt corneæ pori bili oppleti: morbum alij dicunt esse in numero. Get. in superficie aspera, quia curatur leuigantibus. Quos rejicio omnes, ac priores quidem, quia non lædit color actum videnti, quia morbum in via committit; alioquin diminueretur visio, non deprauaretur, sed quia color. Eadem ratione rejicitur Gen. nec quia ab stergeribus tollitur, est cur suspicemur propterea, non sit morbus in superficie; nam tollitur morbus, qui in colore consistit vii abstergentium, quia humorem, cui color inheret de medio tollunt. Rejicio tertio secundum modum dicendi, quia non omnis redundantia facit morbum in numero, sed substantiæ redundat color tantum.

Nec placent Forl. & Vall. qui 4. contr. 2. dixit, morbum hunc nullo ditorum generum contineri, sed esse extra diuisionem, quia Gallea morborum genera, diuisione illa comprehendit, quæ sunt omnibus partibus communia, viciosus autem color est solius cyclo proprius; nam multiplicat entia citra necessitatem.

Quid ergo dicemus? illud quod si aduertissent medici, non essent tam diuide non ente digladiati. Nempe nondedi à vitiato Corneæ colore videnti actum; Enimvero cum quamplures Ictericos obseruarem, nullum videre contingit, quid deprauata visione consequens esset: cumque practicos omnes consuluerim, nullum reperi qui huius signi faciat mentionem, dū de notis Ictericorum pertractat.

Qui

Nos negamus.

Et explicamus quomodo fiat in elementis.

Et a primis procedunt qualitatibus.

Et quibus satis potest easque constare quibus sunt affectus.

Qui ob saporem amarum, cuncta amara dijudicant; ob tinnitum non audiunt: ob insitum odorem non percipiunt alios, nullo tenentur morbo, aut symptomate in sapore, sono, aut odore, quia nec sapor est in parte animata, quæ morbi, & symptomatis subiectum, sed in saliva: neque est sonus in aure, sed in aere illo complantato. Quare quemadmodum, qui aeris vitio non vident, non habent visum læsum, quia est vitium extrinsecum in medio: sic qui salivæ vitio, culpa aeris, non bene de sapore, aut sono dijudicant, nullum in sensorijs affectum patiuntur. Nec aliquo tenentur morbo, qui ubi habent aliquid odorum in naribus, non sentiunt odores alios, sed est impotentia illa naturalis; nam ut bene Ar. *Intus existens, prohibet, & obstruit*: & quod aliorum app. hic non inepte cadet, *Uobus dolores insensibilis, maior minorem obscurat*. In temperies ergo tantum similem partem: penam infestat. Propterea ut ad finem perueniat hæc disputatio, quotuplex illa sit examinandum.

Quotuplex morbosa intemperies.
Cap. VI.

Intemperies duplex, cum ex natura propria, & composita. Et vnaquæque quadruplex, calida frigida humida sicca calida frigida sicca frigida sicca frigida sicca.

Duplicem esse autumavit. Gal. simplicem, & compositam, & vnamquæque quadruplicem, calidam, frigidam, humidam, siccam: calidam, & siccam, calidam, & humidam, frigidam, & humidam, frigidam, & siccam: eisdem subdivisit, in eas, quæ sunt cum humoris presentia, & alias, quæ à solis qualitatibus ortum habent. Priores ponit insuper esse duplices, exquisitas, & nothas: sunt illæ, quæ ab vno humore tantum sunt, qui quia quadruplex, sanguis, bilis, pituita, melancholia, hinc quadruplex ab humore intemperies, phlegmones, seu inflammatio, erisipelas, œdema, schirrus: sunt posteriores à duobus saltem humoribus, vnde datur phlegmon erisipelatosus, œdematosus, schirrosus: erisipelas phlegmonodes, œdematodes, schirroides: œdema phlegmonosum, erisipelatosum schirrosus: schirrus phlegmonodes, œdematodes, erisipelatodes. Huc reducuntur strumæ, phymata, phypetia, lepra, pfora, vitiligo, elephantis, & alia huiusmodi.

Huic numero detraxerunt antiqui, nã negarunt intemperies simplices, quia semper calor exiccet, humectat frigus: & quæcumque intemperies, sit excedente aliquo elementorum, quod cum duabus sit prædictum qualitatibus, duæ semper excellent. Præterea habent actiua qualitates rationem agentis respectu humiditatis, & siccitatis, hæc materiæ, vnde cum numquam varietur agens impermutata materia, sequetur semper agentium qualitatum augmentum, passuarum intensio.

Qualitates ite duplex, cum materiæ præsentia, & cetera materiam aliquam.

Detrahit huic numero pariter Auic. quia ponit tumores esse morbos ex omni genere morborum compositos, non similes tantum. Huic numero detraxerunt antiqui.

Adduxit Gent. putavit enim præter dictas, dari intemperiem calidam, & frigidam, quia datur febris epiala, & aliæ ab interna inflammatione, in quibus friget simul, & calet infirmus: theriaca retrigerat simul, & inflammat. Stupefacit opium phreniticum, vnde laborat illa humida, & sicca intemperie, famescens item, dum comedit, sentit simul, & voluptatem, & dolorem. Et Auic. Ad duntaxat Gent.

Fuit Auerr. dubius nam 3. coll. 1. adheret Galen. discrepat. 2. eiusdem cap. 1. & 4. Ego ne latum quidem vnguem, ut aiunt, puto esse à Galen. recedendum; quam enim intemperiem dari neges? an simplicem? dari probant duo, ut mittam experientiam, primum, quia si excedant duo humores frigidi, aut calidi, fiet procul omni dubio intemperies simplex; nã quamquam quivis humor duas habet qualitates; nihilominus, quia affluente bili, & sanguine, calor tantum præpollet, siccitas, & humiditas sese mutuo temperantes symmetriam efficiunt: fluente item sanguine, & pituita humida intemperies resultat, nam calor sanguinis pituitæ frigiditatem retundit, constat posse ex duorum humorum mixtione, simplicem intemperiem fieri. Potest quoque eadem fieri dispositione subiecti; nam si corpori frigido, & humido occurrat causa calfaciens, & humectans, hæbetata frigiditate subiecti, quæ antea præerat humiditas, novæ causæ humectantis accessione increfcet. Et certe, ut bene dicit Gal. 1. de temp. si caliditas cum extrema potest siccitate consistere, cum humiditate frigiditas, cur non poterit eadem cum moderata humiditate existeret, cum mediocri siccitate calor? nam quamquam hic semper exiccet humectet frigiditas, non tamen statim calor excedens, excedentem siccitatem inducet, nec humiditatem summam frigiditas inferet. Quare dabitur saltem per aliquod temporis spatium intemperies simplex. Nam quod dicitur passivas qualitates, quia habent locum materiæ, necessario mutari mutatis agentibus, aut non verificatur de qualitatibus, sed de calido innato, & humido rapicali, aut non est necessarium, ut aucto calore, ita intendatur siccitas, ut sit morbosa.

An neges tumores ad partes similes spectare, quia, ut Auic. 2. 1. d. 1. cap. 5. est tumor ex omni morbi genere compositus? at neque id recte ficit: nam vel non omnis tumor habet huiusmodi morborum congericam: & si qui habent, denominandi sunt ab eo, quod proprium illis, alioquin cur vicus pulmonis, non dicant esse compositum morbum, quando est in-

Et Auic. Ad duntaxat Gent.

Auerr. dubius. Nos firmius adharemus Gal. Admittimus itaque intemperies simplices.

Et tumores ad similes morbos pertinere contendimus.

pty-

pyri, febris, magnitudo imminuta, & cō-
finui solutio? Quare rectius Gent. qui
hec fortasse odoratus, sub certo morbi
genere tumorem locauit: displicet ta-
men, quod morbum esse dixit in cavitā-
te, quia quod primo fit in tumoris gene-
ratione, est humoris receptio in spatio
inani carnis; nam non quidquid primo
gignitur, illud est, quod morbi naturam
cōstituit, sed quod genitum, primo actio-
nes oblat. Nunc autem actionis oblatio,
aut ab intemperie semper illata ab
humore, aut à magnitudine adacta.
Quare erit semper tumor, aut intempe-
rie, aut morbus in adacta magnitudine,
ni tamē ita exiguus sit, nullo vt sit actio-
nibus impedimento. Non ergo est, quod
detrahas quicquam morborum simila-
rium numero. Nec quod addas: nam si
quæ addi possent, maximè essent intem-
peries calida, & frigida, humida, & sicca:
at impossibile est contraria combinari
contrarijs: neque vquam fieri potest,
quidquid dicat, Gent. l. primo fen. 1. d. 3.
c. 1. & in questione de maior. morb. vt ea-
dem insensibilis pars simul calida, & fri-
gida intemperie laboret: eadem inquam,
nam quod variæ nostri corporis partes,
contrarias pari possunt intemperies, &
eodem tempore, probant euidenter ad-
ducta à Gent. nempe per epyalam, aliæ
partes calent, aliæ frigent, vt dicemus c.
de intemp. æqu. & inæqu. per febres mali-
gnas exteriora frigent, interiora vruntur.
Theriaca recens refrigerat, antiqua
calescit: opium dum humectat, haud
inducit diuersam à phreniti intemperie,
sed aut tollit illam omnino, & contrariū
affectum inducit, si plus æquo exhibea-
tur, aut remittit calorem illum phreniti-
ci, qui iterum postea inualescit. Fames-
cens, & comedens bibens, & sitiens, scalpens,
& habens prurimum, sentit simul
voluptatem, & dolorem, non tamen, pro-
pterea contrarias intemperies patitur:
primum, quia incertum admodum est, an
dolores dicti, & voluptates, à primis pro-
ficiantur qualitatibus, vt late patet ex
ijs, quæ disputant de obiecto famis, &
Philosophi, & Medici. Secundo, vt rectè
adnotauit, de re hac disputans, Alex. 1.
quæst. nat. cap. 12. non est omnis volup-
tas, omni dolori contraria, sed quæ circa
idem obiectum versantur: nunc sentit
voluptatem comedens, dum cibo repletur,
dolorem ex fame. Vide Alex. cit. loco,
& Zimar. in tab. verbo Contraria, non
possunt eidem simul inesse. Numquam
itaque accidit, vt eadem pars, contrarias
intemperies patiat, aut vt eodem tem-
pore illis affigatur. Quare non sunt alia
genera intemperiei inuehenda, præter
dicta à Gal. Adderem plura, ni res hæc
ad eo esset demonstrata à Philosophis, vt
ociosi esse videatur in re adeo clara asser-
re faculam: si tamen plura desideras vi-

de Forliu. q. 17. sup. 1. Auic. Com. Mont.
lib. 2. de morb. cap. 17. & Philosophos
omnes 2. de gen. q. an contraria possint
esse simul.

Partium dissimilarium morbi.
Cap. VII.

V Idimus, quot sunt morborum simi- Gal. fen.
larium genera, recensenda nunc
partium dissimilarium vitia. Quatuor
esse voluit Gal. lib. de diff. morb. cap. 6. in
numero, quantitate, situ, & formatione.
Non esse pauciora, aut plura probauit,
quia vt secundò art. med. dicebat, vitiorū
genera æqualia numero sunt ijs, quæ vir-
tutem perficiunt. Nunc vero ad optimā
partis dissimilaris constitutionem, illa
quatuor necessario requiruntur, nume-
rus nempe certus partium; nam si ex vna
constaret, simplex esset particula, non
composita: similis, non dissimilis:
quantitas moderata; nam quemadmodū,
non quantauis ferra secat artifex, sed
moderatam habente magnitudinem: sic
neque nostri corporis facultates, aut
anima, valebit instrumento quocumque,
quantum, quantum illud est operari.

Est necessarium tertio, vt partes illæ,
quæ ad formandum organum coalescunt,
sint probè dispositæ, & illud quoque re-
quiritur, vt quædam sint asperæ, quædam
lenes, aliæ causæ, aliæ solidæ. Quare quo-
uis horum mutato, organum vitari con-
tingit. Quare quatuor illi vitia accidere
poterunt: in numero nempe vnum, in
quantitate aliud, tertium in situ, seu po-
sitione, quartum demum in mala forma-
tione.

Adhæsit Galeno Auic. 2. prim. doct. 2.
cap. 3. Repugnauit Auerr. 3. coll. cap. 13.
& eodem discursu est suadere conatus,
aliud morbi genus, præter enumerata,
esse admittendum: in ordine nimirum, &
colligantiæ; nam si est hæc necessaria, vt
pars dissimilaris rectè operetur, sicut ea-
dem vitata, si Galeni discursus verus
est, & efficax, procul dubio morbi. Ce-
terum, quia videbat doctissimus vir, posse
aliquem dicere, colligantiæ vitium, ad-
situm vitiatum reduci, seu positionis, id-
circo addit, & non reuertitur ad alias spe-
cies, quas dixerunt medici, quia in alio præ-
dicamento est situs, in alio colligatio, siquidē
hæc præter positionem, dicit ordinem prioris,
& posterioris.

Vt cumque tamen id se habeat, numquā
poterit inde inferre Auerr. esse aliud ge-
nus morbi ponendum; siquidem haud
censent medici, illa esse varia morbi ge-
nera, quæ in varijs sunt prædicamentis;
nam in eadem est cathēgoria quantitas,
& numerus: nec in alia, è multorum sen-
tentia debet poni figura; nam quantita-
tem esse putant modificatam. Omnis de-
mum

L

Nec alios cō-
Gentili ad-
dendos.

mum morbus, aut dispositio, aut relatio est, aut priuatio. Quare si huc respicias, nullum esse pones morbum genere diuersum. Eos morbos dicunt differre genere, qui diuerso modo nocent, ac propterea varia diuersaque remedia poscunt. Ergo cum varia illa colligantia, non nisi propter situm mutatum lædat, neque debeat aliter curari eadem, ac morbus in situ, rectè faciunt medici, dum damna à vitiata colligantia profecta, ad morbum in situ reducunt.

Obiectio 1.

Est tamen, quod adhuc facit difficultatem; nam pars dissimilans, habet præter dicta, temperiem, vnde scripsit Galenus lib. de constit. cap. 3. præter formationem, magnitudinem, & numerum, essentiam quoque partium, esse probè noscendam: Medici quoque omnes quærent, cuius nam temperiei sit cerebrum, pulmo, Espar, quod omnino facerent ineptè, ni haberent, hæ partes temperiem propriam, à simularium temperie, diuersam.

Dices, non habere organicam partem temperamentum proprium; nam neque organica pars à simularibus, una simul vnitis, est distincta, sed simularis nomine intelligimus vnam simplicemque partem: per organicam, plures, hoc aut illo modo alligatas, & dispositas. Itaque vbi dicunt communiter Medici, Sortis e.g. cerebrum esse frigidum admodum, humidumque, cor eiusdem, aut epar sic cum, & calidum: cerebri nomine, eam substantiam medullarem intelligunt, que constituit cerebrum, quemadmodum cordis, eparis nomine, eam carnem, ex qua cor, aut epar est constitutum. At medulla, & caro est simularis particula. Quare huic semper temperiem tribuunt, & vt bene Thomas de Garbo lib. 1. sum. tract. 2. q. 95. & Gent. 2. par. doct. 7. cap. 14. *Semper complexio debetur consimili membro; at attera debetur illi, in quantum consimile membrum absolute, vt complexio carnis pro vt caro, estque hac principium operationis, consimilis, vt consimilis: alia est complexio, que debetur consimili, pro vt tale consimile, est pars organici: atque hæc non erit ad finem operationis consimilis soluta, sed etiam ad operationem organici ordinata.* Nec Gal. aliter, nam quamquam moneat esse essentiam partium noscendam, non dicit, tamen, organicarum partium temperiem nosci debere; nam nulla ijs inest.

Secunda.

Obicies rursus, vitiata temperie simularium, adhuc operatio organicarum, oblectitur. Quare spectabit ad organicas quoque, morbus in intemperie. Quare erit morbus communis.

Respondco negando consequentiam, nam etiam nutritio læditur, impeditur vijs, ita vt alimentum ad partes permeare nequeat, nec dicet propterea quispiam, esse vitium cavitatis oblectæ, partium simularium morbum. Ita ergo deducenda

illa consequentia est: læditur dissimilans actio ob intemperiem simularium. Ergo vel temperies erit natura dissimilantium partium, aut erit necessaria ex alio capite: non primum quæsius natura est dispositio, non mixtio. Ergo secundum. Quare non erit intemperies morbus dissimilans, quia hæc sit læsa partis dissimilans natura, erit morbus simularis, quia è Galeni sententia, ad eius essentiam pertinet. Aptè sane Argenterius lib. 1. de morbo gen. c. 7. *Non materiam vitiata, forma sunt, aut artificis, qui formam materiam inducit; non enim dicitur domus male constructa, si ex malis lapidibus, et alia materia oblecta sit constructa, sed si in forma, que propria illi esse debet, vitiata fuerit: tunc enim dicimus corruptam esse proportionem, ac demum male fabricatam.* Quamobrem cum temperies, non sit forma partium, dissimilantium, sed compositio, hæc tantum oblecta, morbi sient organici.

Non tamen propterea assentior Galeno Auic. & alijs, qui quatuor tantum genera dissimilantium morborum, esse putant, sed aliud esse addendum existimo, morbum nempe in soluta vnitate, nam eum soluta vnitas, non sit morbus communis, vt placuit Gal. non simularis, vt voluit Auic. sed dissimilans, vt diximus supra cap. 3. quinque erunt necessario genera dissimilantium morborum, in formatione, numero, quantitate, situ, & solutione vnitatis. Sed quoniam vnumquodque, adhuc continet alias sub se species, examinare vltimo oportet, quot nam sub vnoquoque genere contineantur, vt postea sinus methodice deinde, vniuscuiusque curationem instituire.

Morborum, qui in mala formatione species. Cap. VIII.

MORBUS, qui in mala formatione vocantur à Galeno, creaturæ ab Auic. & ægri tudines plasmationis, in tres species diuidunt communiter Medici: figuram malam, cavitatem læsam, & superficiem: superficies iteta cum bifariam lædi possit, aut quia aspera euadit, quæ lenis esse debebat, aut lenis, quæ aspera, duplices esse morbos in superficie, dixerit, leni, & aspera: leni superficie male affectus vterus continendo semini, quandoque non valet, vnde impeditur conceptio: aspera quandoque fauces laborant, aspera arteria, & ossa fracta. Figura vitiata cum sit illa omnis, quæ multum à naturali recedit, atquo à natura illud sit statutum, vt quædam partes recta figura sint præditæ, sint aliæ curuæ, vt colicæ, quædam rotundæ aliæ vtrinque compressæ, vt caput: Quædam cauæ, vt pedum plantæ, quædam eminentes vt frons, occiput, his omnibus modis, posse

figu-

figuram vitari concludunt .

De speciebus læsæ cavitatis, aliqua videtur esse diuersitas ; nam Auic. diuidit cavitates in receptacula, & vias, receptacula vocans, quæ aliud excipiunt; continentque, vt stomachus, intestina, venæ; vias vero, quæ veluti canales, deducendo deseruiunt, & si nihil contineant, vt exophagus, & aspera arteria. Galenus quamquam nullam ponat inter receptacula, & cavitates distinctionem, ponit tamen tertio ar. med. meatus ab orificio distinctos. Hinc quinque esse ponunt morbos in mala formatione tres alij. At re vera, nec qui tres faciunt quidquam detrahunt, nec aliquid adijciunt, qui aut quatuor, aut quinque esse ponunt, vt propterea permittendum sit cuique, vt suo more diuidat, quod spectat ad cavitatem. Nos communem sequuti sententiam dicimus, cavitatum vitium esse duplex, sensibile, & insensibile, vtrumque duplex, alterum in excessu magnitudinis, in defectu alterum. Excessus in magnitudine est, cum cavitates hiant, sicutque ampliores, quæ accidit ijs apertis, vel relaxatis. Excessus in defectu fit, ijsdem angustioribus redditus: tales vero reddi Galenus docet quinque ob causas, obstructionem, quæ fit à multitudine, aut crassitie succorum, compressionem, vt tumefacta particula reddit aliam compressionem angustiore, subsidiam, nam vt videmus, euacuato sacculo concidunt eius latera: coalitu; vt cum pars vlcera vitur alteri, & angustia; nam caruncula in canali vrinario, & intestinorum inflammatione, cavitatem imminuunt. Hæc Galen. sententiam receperunt medici ferè omnes, quorum auctoritas, etsi tanti sit ponderis, vt de re hac dubitare, hominis esse videatur, literario otio abutentis, quia tamen de singulis dubitare auctore Arist. non est inutile, examinanda propterea difficultas est quædam, quæ cavitatum vitia à numero morborum dissimilium remouere conatur, est autem ista. Meatibus adstrictis, aut corruptis, non vitiantur dissimilares actiones, sed similes; nam impeditis vijs, non nutriuntur partes, non expurgantur genita excrementa, non demum potest allici aer ad ventilandum calorem. Ergo. dissimilares partes patiuntur nihil. Quare cavitatum vitium, similibus partibus tribuendum, non inter dissimilares morbos recensendum.

Darem manus huic rationi, si esset verum assumptum, nuuc vero illud certum est, vitiatas cavitatibus, dissimilium partium actiones oblati, non similiarium; enim vero ni ex pororum vitio, aut intemperies aliqua inducitur; vt cum ex denatione fit febris, aut impediatur, ne alimentum ad partem nutriendam accedat, seu rarior sit facta, seu magis adstri-

cta, semper equè bene cõcoquet, retinebit, & pellet. Contra verò, nullo alio induto, partes dissimilares offendunt. Nèpe non poterunt illæ constringi aut distendi; nam non possunt duci in locum, qui est occupatus ab alio, daretur enim penetratio corporum, vt possint itaque partes distendi, & constringi, sunt necessariæ cavitates. Vt mittā alios vsus; At verò est hæc actio organica. Quare hæc oblatuntur à vitio cavitatum immediate: Similibus partibus, tunc cavitatum vitia damnum inferunt; cum alium morbum similem inducunt; inducunt autem aut aeris ingressum prohibendo, aut expurgationem excrementorum, aut alimoniam transitum, ad partes, quæ debent nutrir. Quæ cum clasa admodum, plura de ista, nequaquam dicenda, sed genera hæc in species diuidemus, ordientes à genere morbi in situ.

Morbi in situ species. Cap. IX.

DVas esse morbi in situ species voluit Gal. de diff. morb. 10. Auic. 2. prim. doct. 1. cap. 3. & Auerr. 3. coll. c. 14. alteram generis voce nominant, alteram morbum colligantiam appellant, siue societatis. Sic vocant eos affectus, vi quorum partes ob ineptam colligationem; ita impediuntur, vt nequeant ea ad loca extendi, aut contrahi, ad quæ debebant. Vnde vel omni motu destituta iacent, vel mouent se difficulter. Hinc putant morbo colligantiam teneri eos omnes, quibus lingua plus iusto est alligata, aut penis frano contractus: quo fit, vt illi non valeant loqui, lingua ad omnem oris partem se se mouere non valente: hi genere nequeant, cum distorto pene à freno, non possit recta ad vterum seminis iaculatio fieri. Eadem censent teneri exulceratos digitos, & postea coalitu vitos, vel labra: nec alio vult laborare. Auic. palpebram, quæ correpta paralyti, attolli non potest.

Sed quantum hac in re conueniunt tantundem postea discrepare videntur; nam nec Gal. nec Auerr. aliam speciem colligantiam ponunt. Contra Auic. censet morbo pariter in colligantia, teneri manum, cum ita induratur, vt aperiri non possit. Diuidit præterea Gal. morbos in situ in duas species, primam quarum vult fieri parte omnino à proprio loco recedente; alteram, quæ fit parte commota, aut sese in proprio loco commouente; nam volens exemplis declarare, qui nam sint morbi in situ, in posito inquit, vt sunt articulorum tum luxatio, tum commotio: cum tamen Auic. putet quatuor esse huiusmodi morbi species, primam quarum vult fieri parte omnino à proprio loco recedente, secundam ex-

parte delapsa ; tertiam parte in proprio loco tremulo quodam motu se se agitante : quartam se se mouere non valente , vt accidit prodagam patientibus , ob topfos in articulo genitos : disquirendum proinde , vtri rectius sentiant , nam , cum Auic. quædam addat , alterutrum dicere necesse est , aut Gal. fuisse diminutum , aut superfluo quædam addidisse Auic. quia verò id consequi non possumus , ni primum constet , quæ sit natura morbi in situ , neque id sciri potest , ni primum declaratur , quis nam sit bonus partium situs : hinc ordiemur .

Partes nostri corporis , tunc rectè situatæ dicuntur , & dispositæ , cum in ea sunt sede , & ita alligatæ , vt commode valeant omnes functiones obire , quibus rectè obeundis sunt destinatæ . Ponimus cum Galeno , & medicis omnibus in ratione boni situs , alligationem optimam ; nam cum non possint partes in locis proprijs consistere , ni alligentur , & coarticulentur , iure dicimus sic situari debere , & alligari , vt rectè obire valeant , propria munia : Vnde cum his rectè obeundis necessarium sit , vt quædam partes sic coarticulentur , vt possint distendi , contrahi , & circumuolui vt lingua , brachia , caput : aliæ insigi debeant contumaciter , numquam vt moueantur , vt dentes : si contingat eum in modum alligationem vitiosi , vt sit admodum laxa , quæ firma esse debebat , aut arcta , quæ laxa , ita vt motus impediatur , vitia hæc omnia , quæ vi prauæ alligationis contingunt , referentur ad situm . Quamobrem , cum dentes mobiles lædant ciborum attritionem , magnum linguæ frenum , loquelam , penis , generationem , iure isthæc omnia vitia , ad morbum in situ referentur : cumque distensio manus impedita à duritie , aut topfo in articulis genito , non fiat vi malæ coarticulationis , aut quia pars à proprio recessit loco , sed vel à sicca intemperie indurante , aut cavitante à lapide impedita , malè Auic. huiusmodi vitia ad morbos in situ pertinere autumauit .

Propterea dicimus cum morbus in situ , ille affectus sit , vi cuius partes nequeunt aptè moueri , vel quia à proprio loco recessere , aut ob ineptam alligationem , duas esse præcipuas eius species , recessum à proprio loco , & alligationem ineptam : est hæc adhuc duplex , laxa & adstricta : à nimis laxa sit , vt dentes moueantur , ac nequeant propterea , aut morderi , aut atterere : ab eadem quoque , vt pendeat quandoque articulus : à stricta impeditur lingua à loquela , à recta seminis iaculatione penis freno detentus .

Prior illa morbi species in situ , quæ sit ex recessu partis à propria sede , adhuc multas habet differentias , quarum vna desumitur a loco , versus quem moue-

tur commora particula ; sumitur alia à causa prædicti recessus . Vnde cum pars recedens possit moueri sursum , deorsum , intus , extra , ante , retro : causa faciens , vt recedat , possit esse impulsus , tractio , circumuectio , laxitas , solutio continui , poterunt isthæc omnia in morbo in situ considerari ; cum n. ea omnia medicus contemplari debeat , & vt diuersas species tractare , quæ possunt curationem diuersam , rectè faciet , qui hæc omnia distinxerit , quando affectus citati , pro causæ , locique differentia , diuersa & varia præsidia exposcunt . Nempe quæ extuberant , intus sunt impellendæ : extrahendæ , quæ intus se occuluerunt ; deprimendæ , partes elatæ : attollendæ depressæ : neque vno remedij genere procurandum id assequi , sed si pars quæ continebat , sit laxata , erit illi robur addendum , si disrupta aut quouis alio modo rescissa eadem fuerit , vnienda . Quod si à causa externa ortum habuit affectus , huic tantum abolendo vacandum , causa externa contempta .

Morbi in quantitate , eum continua , cum discreta species . Cap. X.

Morbos , qui à quantitate vitiosa contingunt , in duas species omnes diuidunt , alios nempe , qui sunt à quantitate discreta , alios qui à continua ortum habent . Hos duplices esse docent vnumquodque omnes , alios , qui à quantitate sunt aucta , alios qui à quantitate imminuta procedunt . Subdiuidit priorem Gal. vt constat ex exemplis , quæ adducit , in eum qui sit carnis , aut pinguedinis quantitate adaucta , & alium qui ex multo sit humore , seu fluxo aliunde , seu in eadem , & parte congesto . Morbum in imminuta quantitate , adhuc diuidunt in duas alias species ; nam quidam sunt cunctis corporis partibus secundum proportionem imminutis , vt phrysicis accidit : sunt alij , particula aliqua mutilata , vel quia abscessa , aut quia puffedacta , vt cum superiores , partes digiti , cancrena putrefactæ decidunt . Hinc adducens lib. de diff. morb. exempla quantitatibus adauctæ , in Priapismo exemplificat , hoc est tumore penis qui citrà aliquem Venæ appetitum contingit , & strumis , & eodem putat morbo laborasse Nicomachum Smyræum , qui in tantam molem excreuerat , vt ne moueri quidem posset , neque podicem sibi tangere , & illum , cui ita lingua intumuerat , vt non valeret illam ad quauis oris partem extendere , quod in multam , citra tamen aliquem dolorem , excreuisset molem . Eisdem tribuunt species morbo in numero . Vnde quemdam morbum ponunt in numero adaucto imminuto , alium , vt quinti digiti defectus . Subdiuidunt morbum in numero adau-

cto, in naturalem, & alium toto genere præter naturam. Prioris generis esse dicunt sextum digitum, germenque in naribus, & ynguem in oculo. Posterioris, esse ponit Gal. lib. de diff. morb. 8. lapidè in vesica, lumbricos, Ascarides, grandinam, suffusionem, hypopiam, pus, verrucarum genera, quas Greci Acrochordonas appellant, fauos, atheromata, steatomata, vitiligines, lepram, leucas, porros, & quæcumque in abscessibus reperiuntur. Addit, 14. meth. 18. pilorum defectum, nam volens tradere methodum curandi morbum in numero imminuto, & aucto, exercet illam in cura defluui capillorum, ac si defectus eorum morbum in imminuto numero constitueret, & quod non minus admirandum est, ij. meth. cap. 8. putredinem ponit pariter morbum esse in numero aucto.

Sed quantum Gal. assentior in diuisione. Quis enim potest negare, dari morbum in numero aucto, imminuto, naturali, præter naturam? tantumdem damnare cogor exempla, quibus voluit declarare, qui nam sint huiusmodi morbi; Quis enim dicit, putredinem esse morbum in numero aucto, non causam morbi? esse morbum in imminuto numero, capillorū defluuium, negant multi, & symptoma in excretis, ab intemperie profectum, esse volunt. Vitiligo, lepra, vel eodem Gal. auctore, symptomata sunt facultatis concoctricis, nec nomen morbi in numero moerentur, ni dicere quoque placeat, laborantem catharro, teneri duplici morbo, in intemperie nempe, & morbo in numero, quando à quacumque intemperie, coctio vitiat, & à vitiatâ coctione, prauis humores gignuntur. Porros, fauos, steatomata, verrucarum genera omnia, morbos in numero dicere, non est adeo absurdum. Aptius tamen, tumores dici, nullus puto negabit. sextum digitum, morbum esse in numero aucto, nunquam affirmabo, non solum ob rationes Argenterij, quibus nec sextum digitum, nec lapidem in vesica, morbum esse in aucto numero monstrat, sed quoniam, vt lib. 1. à nobis monstratum fuit, nullus dari potest morbus à primâ nascentis hominis origine: vnde, & si admittam ego dari morbum in cavitatè aucta, imminuta, nunquam tamen, hac teneri dicam, qui anò imperforato nascuntur, aut vtero clauso, ni ponant iidem, amissas esse illas cavitates in vtero, formato iam fetu. Nec sextum digitum, in aucto numero morbum placet dicere, aut excedentè dentem, si quidem tantum abest, vt aliquam actionem offendant, vt potius humiliter terant cibos, si in eadem serie, qua cæteri, sit infixus: illi melius apprehendunt, aut fortius figunt pedem: sed et vterque excessus actionem, si in aptè des, & digitus, læcentur, vt cum vnus dens

super alterum, aut sub altero conuascatur, vel digitus: conuascens enim digitus super alterum, extensionem impedit: contractionem, si inferiore parte manus, prosiliat: quemadmodum dens, qui parte oris interiore abundat, lædit linguam: qui in exteriorè, lædit labia.

Sed dicas, lesio hæc non ob auctum numerum, sed ob malum situm contingit: morbus ergo in malo situ potius debet dici, non in numero aucto.

Respondetq; ita esse dicendum, si physice vellemus loqui; quoniam vero affectus hic eodem debet pacto curari, quemadmodum morbi alij in numero aucto: propter hanc rationem rectius cum Galeno dicemus, esse huiusmodi affectus morbos in numero aucto, quam in situ mutato, & vitiatò.

Non placet demum dicere, lapidem, aut lumbricos esse morbos in numero; enimvero si vermes nos ob lædunt, aut terris halitibus, quos expirant, aut quia subtrahunt corpori alimentum, lapis vero est nobis noxæ, quia prohibet excretionem vrinæ, aut quia prohibet aeris ingressum, vt lapis in pulmone genitus: aut quia grauat, vt cum in epate gignitur, aut quia carnem gingivarum atterit, consumitque, vt cum in dentibus nascitur, causa morbi erit semper, numquam morbus. nam huius natura est, immediate lædere actiones, non excitato alio affectu præter naturam. Nec opinandum est aliter cum Thurisano, quia extracto lapide, mox vitium omne tollitur, quemadmodum posito eodem, mox exurgit: aut quia non possumus assignare quifram morbus sit, si morbum esse in numero negamus; ratio enim Thurisani id tantum probat, esse lapidem causam coniunctam, morbi in cavitatè: Vnde, & alijs facile satisfacimus, si dicamus affectum quem vesica patitur, morbum esse in cavitatè, & modo vrinæ excretionem oblatere, modo contractionem vesicæ, ita vt expellere non valeat, nunc capacitatem eiusdem, ita vt nec multum vrinæ excipere valeat, neque ad certum tempus adseruare. Vide Gentilem 2. 1. doct. 1. cap. 3. Vegam 3. ar. med. con 19. Saluum ibidem, & Argenterium 1. de morb. gener. cap. 2.

Quid ergo ad Gal. fatebor illud ingenue, non eam adhibuisse in proponendis exemplis diligentiam, quam debebat: esse tamen hoc illi condonandum, nam vt mittam illud esse in more Medicis, eum affectum, morbum nuncupare, quo amoto, mox egor conualescit: Aristoteles quoque, qui in re quaque apprime accuratus fuit; exempla, vel Auerr. & Alex. testimonio non raro contempsit.

Læse unitatis species.
Cap. XI.

Continui, seu cōtinuatis, aut vitatis solutiones, siue soluta, aut corrupta unitas, vox est à Galeno imposita, ad significandum quamcumque continui diuisionem, seu fracturam sit, seu caries, aut vulnus, vlcusque, quæ tamquam species sub ipso, veluti genere continentur: à Galeno inquam, nam quamquam varia nomina indidissent antiqui peculiaribus continui solutionibus, & dissolutam ossis unitatem, fracturam, cariem, carnis, vulnus vlcusque vocarunt; nullus tamen ante Galenum, vt ipse met est auctor lib. de causis morb. 11. genus, sub quo continetur hæ variaz affectiones, proprio nomine insigniuit.

Quid continuum.

Et morbus in vitate soluta.

Obiectio.

Continuum, vt constat ex Aristotele, illud est, cuius motus est vnus, quia vt idem alibi, eius partes vnico communi termino copulantur; erit itaque solutio continui, impotentia præter naturam dissimilariarum partium ad bene operandum, ex continuitatis corruptione dependens, hoc est eius naturæ, à qua habent partes integrantes totum aliquod, vt vnico termino copulentur, & vnum propterea motum habeant.

Obijcies collisio, vt docet Galen. lib. de causis morb. 11. & Medici omnes, reponitur inter species solutæ unitatis: inter easdem numerat lib. de diff. morb. conuulsionem, & 4. meth. cap. 1. addidit anastomosim, & diapedesim: at in nullo horum affectuum soluitur continuitas, & ut ab anastomosi incipiam, & diapedesi, est anastomosis apertio cavitatum sensibilium, insensibilium diapedesis: vt autem nullus dicet unitatem sacculi, ruptam esse, vbi aperitur, vel ex eiusdem poris liquor aliquis effluit guttatim: sic ineptè quisque faciet, qui venarum, aut alterius partis apertionem, solutam dicet esse vnionem. Neque rectè dicitur conuulsionem, aut collisionem esse solutiones continui; nam conuulsio, vt scit quisque vel parum in medicina versatus, est symptoma, in actione motiua deprauata: & collisio, siue elisio, vel vt 4. meteor. ait Arist. impressio, est migratio superfigiei, ex parte ad profundum, in qua quia quandoque remanet figura instrumenti impellentis, aut comprimentis, vocatur sedes, cum vero non remanet eadem instrumenti figura, simpliciter impressio dicenda. At hoc ipsum potest fieri, citra aliquam continui solutionem, vt obseruamus in plumbo, ære, & alijs metallis nec nõ fouea, quæ in hydropicis, ex impressione, relinquitur, aut ex sigillo in cera. Quare aut inepte hi affectus inter species solutæ unitatis à Galeno reponuntur,

aut erit solutio continui quid multo diuersum.

At quando non licet fingere esse aliquid solutionem continui, videndum quomodo numerati affectus; sub ipsa reponuntur. Scire itaque oportet, in impressionem, repositam esse inter species solutæ unitatis, quia etsi fieri possit, vt externa pars ad interiora impellatur; citra aliquam solutionem unitatis, quia tamen, aut sæper, aut frequentissime accidit, vt à compressione, seu fiat in carne, siue in osse, unitas partis internæ corrumpatur, propterea Galenus huiusmodi vitium, inter solutæ unitatis species collocauit.

Aliæ difficultates propositæ originè duxerunt, ex mala translatione; nam locus ille Galeni, qui sic solet passim scribi, *qua verò echimosis græcè dicitur, plurimum vna cum contusione, ruptioneque incidit: est autem aliquando, vt ex oris vasorum apertione, quam anastomosim vocant, & ex ea, qua à non nullis diapedesi dicitur, aliud vtiq; tunc soluta continuitatis genus: aduerterunt græcæ linguæ, & rei medicæ peritiores, præsertim verò Comes Mōtanus lib. 5. de morb. cap. 28. ita esse legendum, *diuersum vtiq; tunc à soluta continuitate genus.* Mala quoque traductio in causa fuit, cur multi reprehēderint Galen. quod conuulsionem, solutionem cōtinui putarit esse, cum tamen nihil sit à mente Galeni alienum magis, quam credere in ea ipsum fuisse sententia, vt voluerit conuulsium motum, morbum esse in soluta unitate; nam ipse de spasmate, hoc dicit, non de spasmo masculini generis; est autem spasmi conuulsio, spasma idem, quod latine diuulsio.*

Caput 2. quinti meth. ineptè adducitur ad monstrandum, voluisse Galen. anastomosim, & diapedesim esse species solutæ unitatis, non enim id modo aliquo somniauit Galen. sed cum proposuisset docere, quo pacto profluuium sanguinis sit compescendum; quod vulnerata vena, aut arteria accidit, subdit se velle quoque profluuij curationem proficere, quod sit iisdem partibus, aut apertis, aut rarefactis; tamen rarefactio, & apertio sint affectus diuersi à soluta unitate.

Quæ soluta dem species.

Constituta ergo huius morbi natura, sunt indagandæ species eiusdem; nam dissentire videntur in re hæc Medici, & alij plures esse ponunt, pauciores alij; nec tamen empiricorum more procedamus, dicemus primum, qua methodo species istæ indagari debeant, mox quot sint illæ, dicemus.

Est mihi compertum, species solutæ unitatis, à varijs causis, quæ unitatem corrumpunt desumendas esse, non à diuersa parte, hoc morbo vexata; nam quæ via nobis numerum intemperierum monstrauit, & species, eadem erit nobis calcanda indagaturis species solutæ unitatis.

zis . At verò tot esse species intemperiarum, docent Medici omnes, quot modis poterit qualitatum proportio, ab vnius qualitatis excessu variari: vnde cum sexdecim modis posset fieri, vt amittatur prima qualitatum proportio, hinc sexdecim esse intemperies materiales, & immateriales communi omnium sententia conclusum: cumque ad decentem compositionem, nouissent Medici, quatuor necessaria esse, formationem congruam, numerum, quãtãtatem, & situm, nos addidimus vnionem, hinc rectè collegèrunt ijdem, quatuor esse genera dissimilariũ morborum: & quamquam rectè ijdem nouissent, non esse eodem modo, quamcumq; intemperiem curandam, nam alia conueniunt in ophthalmia, in pleuriti alia: omiserunt nihilominus hanc differentiam, et si in curatione magnam partis affectæ rationem habuerint. Idem ergo nobis indagaturis, species solutæ vnitatis, faciendum. Nempè missis differentiis, quæ à parte affecta sumuntur, eas prosequemur, quæ eliciuntur à causis. Propterea tot esse statuemus species huius affectus, quot sunt causæ variæ, quæ soluere continuum possunt: proinde videamus, quod nã illæ, nam ita consequemur propositum.

De numero causarum soluentium continuum, non videtur sibi Galen. constare, nam 12. meth. cap. 7. tres asert dumtaxat, erosionem, contusionem, disruptiõnem, cum tamen lib. 5. cap. 2. vulneratiõnis pariter meminisset.

Sed haud secum pugnat; nam 12. meth. omisit illam tamquam clarã numerãuit contra: 5. meth. quæcumque continuitatem adimere poterant. Itaque erunt quatuor, quæ continuum corrumpere valent, erodentia, contudentia, disruptentia, & vulnerantia, quod vel ex eodem Galeno verum esse constat; nam lib. art. med. cap. 80. hos quatuor esse ponit causarum fontes, quæ hunc affectum inferendi vim habent, neque alios adijcit, quamquam videatur adijcere, cum lib. de constitut. art. & de differen. morb. inter causas numerat pungentia, vulnerantia, secantia; nam & pungentia, & vulnerantia sub secantibus continentur; nimirum, si quæ secant, cuspidè feriunt, & in partes profundiores se insinuant, pungentia dicentur: si laterum continuitatè dissoluant, secantia, vtraque tamen vulnerantia.

Cæterum si tot sunt species solutæ vnitatis, quot causæ specie diuersæ, quæ ipsam corrumpunt, quatuor esse species solutæ vnitatis, hinc apertè deducitur, erosionem nimirum, sectionem, distensionem, & contusionem: nec species erosionis modo aliquo sunt multiplicandæ, quia erosio ossis vocatur caries, carnis, & aliarum partium vlcus, quia ossis sectio

dicitur fractio, carnis vlcus, nervi verò punctura. Nec distensio in plures subdividenda species est, quia carnis vnitatem corruptam à distensione, vlcus vocat medici, si distendantur fibræ, spasma; nam si ob hanc causã multiplicari genera morborum deberent, hoc est pro multitudine partium affectarum, multæ inueniendæ essent differentiæ, & species inflammationum, quando inflammatio pleuræ, vocatur pleuritis, membranæ cerebri phrenitis, quod falsum. Quibus ita occupentur vocabulis, solutiones continuæ, in varijs corporis partibus excitatæ, si cupis scire, lege Manardum lib. 7. epist. 2.

Morborum differentie.

Cap. XII.

Dvo facere hoc libro proposuimus, indagare nimirum morbi genera, & eisdem differentias omnes. A bsoluimus primum. Quare cit modo consequens, vt de secundo tractemus. Vt tamen id methodo fiat, noto harum alias à morbi subiecto sumi, quod spectat ad morbi essentiam: alias à morbi accidentibus: sunt autem, hæc septem numero, quantitas: qualitas, motus, tempus, terminus, ætas, modus generationis. Quare morbi differentias omnes ex octo fontibus hauriemus, à morbi subiecto, quantitate, qualitate, motu, tempore, termino, ætate, & modo generationis. Proinde dicemus morborum alios esse communes, qui multos simul inuadunt, sporadicos alios, qui separatim sparsumque homines apprehendunt, vt cum hunc febris, disenteria aliũ inuadit: communes item duplices, endemicos, seu patrios & vernaculos, qui semper certo in loco grassantur, & epidemicos, siue vulgares, qui incerto anni tempore, inuadunt: qui adhuc duplices: perniciosi, siue pestilentes, aut non perniciosi, nam paucos occidunt, euadunt multi, qui generis nomen retinentes, epidemij simpliciter appellantur. Ad idem caput spectat diuisio illa, qua morbos in seniles diuidimus, & pueriles, in muliebres, & viriles, animales, & naturales. A quantitate quidam magni, alij parui. A qualitate quidam benigni, maligni alij: quidam contagiosi, alij nullum habent contagium; quidam similes, alij dissimiles. A termino quidam læthales, alij salubres, ponit Argenter. alios, qui nec læthales sunt neque curantur. A tempore sumuntur duæ differentie, prout duplex tempus considerari potest in morbis, in quo fiunt, & quo perdurant. Quo circa quidam morbi sunt æstiu, alij hyemales, yernales, autumnates. Quidam nocturni, alij diurni. Quidam longi, quidam breues. A motu, quidam acuti, quidam non acuti: acuti insuper, aut exacte tales, aut ex decidentia acuti:

acuti : exacte acuti adhuc triplices esse perhibentur, acuti, peracuti, & perperacuti.

A motu sumentes differentiam, dicimus insuper, quidam morbi sunt continui, intermittentes alij. Prioris generis sunt, qui hominem incessanter fatigant: posterioris, qui per temporum interualla affligunt, qui adhuc sunt duplices, nam bifariam repetere possunt, determinatis horis, & diebus, & ordinati dicuntur: incerto tempore, die, & appellantur erratici. Ordinatus insuper multiplex, nam vel singulis quibusque diebus repetit, &

dicatur quotidianus: aut tertio quoque die, & tertianarius, aut quarto, & quartanarius appellatur. A modo generationis, quidam hereditarij, acquisiti alij, quidam venefici, alij non venefici. Ab ætate morbi, aut sunt in principio, augmento, statu, aut declinatione: sunt demum iidem aut ficti, aut veri. Præter has differentias simplices, non agnosco alias: simplices inquam, nam dari multas alias complicatas non me latet. At quoniam quicumque simplices nouerit, nouerit hic idem compositas facile, volens illas omitto.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Sextus.

DE CAUSIS CUIVSQVE GENERIS morbi, & specierum,

Propositi ratio. Cap. I.

Vot sunt morborum genera, quot species, quæ continentur sub singulis generibus, lib. superiori monstrauimus: indagandæ nunc causæ, quæ & morbi genus producant, & singulas

species: cumque ea sit optimi ordinis ratio, vt à simplicioribus exordium fiat, primo dicam de causis, quæ intemperiem gignunt, & vnamquamque intemperiem producant: descendam secundo ad causas dissimilariū morborū, agam demum de causis differentiarum, atq; hic erit finis disputationis propositæ.

Fiatne intemperies omnis ex intentione qualisatis. Cap. II.

Negant multi quia in multis febribus frigent homines, neque aer calidus, à quo febres frequenter, est corde calidior, non detentur fuligines, obstructions.

Partem, quæ negat, suadent multa ac primum febris; nam cum omnium medicorum consensu sit intemperies calida, multoties videre est, non solum non intendi à febre calorem, sed imminui; nam in febre syncopali, tardiores sunt pulsus, & rariores: in multarum accessionum principio friget corpus: in malignis febribus, & ab interna factis inflammatione, interiora vruntur, exteriora

frigent. Demum quavis ex febre morientes, spirant frigidum. Quare, &c.

Præterea, produnt omnes medici, & experientia passim id confirmat, fieri non raro febres ab aere calido: obstructione detinente fuligines, frigidi vacuatione humoris, cibi abstinentia: contra frigide calido educto humore gignuntur, nam à copioso fluxu sanguinis, cachexia, hydrodrops. At neq; aer, nec fuligines habent vberiore calorem, quam cor nostrum: nec vacuatio humoris frigidi potest calorem intendere, qua ratione sit, vt nec vacuatio humoris calidi possit frigiditatem producere. Proinde fateri par est, non omnem intemperiem, qualitatis intentione produci.

Ita Vgo Senensis, Gent. in extrau. & alij multi, quod confirmant, quia ad febrē inuehendā, id tantum requiritur, vt scilicet igneus calor producat; hæc .n. eius natura: at potest hic produci citra aliquod augmentū naturalis caloris, sed vel producendo qualitatem contrariam nostro, similem igneo, vt mordacitatem, acrimoniam; est enim calor noster natiuus, suavis, & dulcis: vel producendo igneum calorem, qui est distinctus specie à naturali, nam est illi contrarius, vnde hic admi, ille seruari postulat, aut proclucto veneno, aut putredine. Quare &c.

Vacuatio præterea humoris frigidi non gignit calorem, qui a causâ primatiua, vel vacuatio calidi frigiditatem.

Ve-

Verum tamen, si intemperiei natura inspiciatur, non solum fieri illa poterit, ni accipiat quantitas incrementum, et insinuerò cum temperies sit certa quædam harmonia qualitatum primarum; intemperies amœtia earumdem, non potest hæc aliter inueniri, nisi mutata illa qualitatum congerie, & harmonia: neque hæc mutari, ni qualitatum aliqua intendatur, remittatur contraria; nam quod Vgo contendit, posse id fieri, non tantum mutatione primarum qualitatum, sed secundi ordinis, quia sit febris calore mordaciori reddito, reijcio; enimvero, vel hæc caloris diuersitas prouenit ratione subiecti, ferri enim calor est mordax, halituosus aquæ, nec ita feruidus calor stupæ: aut quoniam est intensior: Non potest primum habere locum in febre, nam cuiuscunque febris, cor est subiectum. Quare fiet mordacior, & qualitatem nature aduersam acquireret, quia remittitur.

Genet. opinio ponens calorem igneum, diuersum esse specie à naturali, omnino absurda; destruitur enim vterque ab iisdem causis, scilicet quæ refrigerant: ab iisdem augentur: vnico sentiuntur tactu; nec si à diuersis principijs ortum ducant, est cur propterea diuersos esse diceret, nam neque ignis calor, specie diuersus est à calore, qui in aere; nam productus in aqua calor ab aere, conseruatur ab igne, & si quæ esset inter illos specifica differentia, non mutarentur symbola elementa facilius: nec aptiores esset ad contrahendam febrem calidi frigidis, Iuuenes senibus.

Ad ea, quæ in contrarium. Dixit ad primum Frincav. quamquam partes externæ frigeant, adhuc febricitare duas ob causas: prima est; quia sunt de integritate totius. Quare cum totum corpus laboret, laborabunt, & ipsæ febre. secunda; quia partes istæ, quamquam frigida appareant, non sunt tamen omnino caloris expertes, alioquin non viuerent, est enim vita permansio caloris in humido. At calor ille non est naturalis, nam optime ederet actiones. ergo igneus. Quare febrilis.

Bone Deus, quantum docti viri, quandoque hallucinantur. Quis hoc diceret? pars hæc viuit, & male: ergo læsum habet calorem naturalem: ergo habet eundem aduictum, si potest læsi à calore, & à frigore, cur potius non immortuum esse dicemus? Quanto id probabilius: pars hæc male viuit: habet itaque calorem læsum: non per excessum, alioquin non frigeret. ergo per defectum.

Non minus male occurrit Auic. dicit enim 1.4. tract. 2. c. 51. tractans de lypiria; spargi per febrem quantumque calorem in vniuersum corpus, nisi quod illud impedit: quemadmodum, ait, diffinimus aquam frigidam, & humidam, & graue, quod semper

descendit, cum sua natura vnumquodque dimissum fuerit. Occurrit inquam male; nam cui repugnat essentialiter actus, repugnat aptitudo ad illum actum. Quare cum repugnet calidas esse partes extremas in lypiria, repugnabit, & aptitudo ad illas excalfaciendas.

Præstat ergo dicere, nam hoc probant argumenta in initio proposita, non esse febrem corporis vniuersi intemperiem, quod multi crediderunt, & male, sed cordis dumtaxat: fieri tamen plerumque, vt corde præter naturam excalfacto, calor ille vniuerso communicetur; influit enim cor tamquam sol calorem, in singulas partes; Quo circa, vt eo valente, mitis est, & suavis totius corporis calor; sic cum extrahæo calore exardescit, vniuersis partibus igneo communicato calore, corpus vniuersum ignescit. Cogita ita fieri in febre; vt per apoplexiam, syncopem, & vulnera cordis. Vt itaque per has affectiones vniuersum patitur corpus, corde tantum, & cerebro laborante: haud secus erit febris subiectum, Cor dumtaxat, quam pati vniuersum videatur. Vnde Gal. 6. ep. com. 1. t. 29. *Essentia febris est, non secundum Hipp. modo, atque optimos medicos. sed secundum omnium hominum consensum. præter naturam calor, maximè quidem in totum animal effusus, seu minus, at in pluribus partibus, aut nobilissimis consistens.* Quod si totius corporis intemperiem quandoque esse dixit, ne dum quod per se sit in febre considerauit, sed & quæ per accidens sunt explicauit. Ita Argenta. tract. de febr. Vall. j. contr. 18. Merc. Aug. gen. & alij multi.

Ad illud de frigida spiratione, putant multum id fieri, quia cor propè mortem, frigida intemperie laborat: quod quamquam videatur esse Galen. mihi tamen non omnino satisfacit, nam alibi docuit; si quis in sinistram cordis ventriculum mortuo an mali immittat digitum, adhuc calidissimum obseruari. Proinde dicerent; cor quouis tempore calidum expirare; refrigerari postea aerem illum, quia per frigida loca transit; nam & venti cum sint sua natura omnes calidi, ad scititia tamen frigiditate à loco comparata, frigidissimi à nobis sentiuntur.

Difficultates secundo loco propositas, aut non viderunt Doctores, aut in earum solutione turpiter defecerunt, nam quod spectat ad febrem ex fame dixit Vall. 4. contr. 3. à fame febrem fieri, combustis à calore excrementis. Mercat. vacuatione humoris frigidi, febrem fieri affirmat, excalfacto à pharmaco corpore. Metetrus docet Diariam ab ære fieri, calfacto plus iusto capite reflexione radiorum. Quæ quis non reijciat? nam quantum ad Vall. si à combustis excrementis febris ista à fame, iam non diarsia erit, sed humoralis. Præterea non potest corpus plures caloris

Febri non est intemperies calida totius, sed cordis.

Spirant tamè eum proxima est mors frigidum, quia aer refrigeratur in viâ.

Quomodo febris à fame adducitur Vall. & reijcitur.

M ris

Et aduersarijs ita facis facimus.

ris gradus excremento tribuere ijs, quos actu habet: at non comburebat antea, ergo nec postea id faciet, aut si comburitur tunc temporis à calore excrementa contempere velis, doceas primum necesse est, unde nam plures gradus caloris conquirit. Est quoque rejiciendum Mercat. inuentum dicentis, calidam intemperiem inuehi, vbi frigidus humor vacuatur, quia pharmaca excalfaciunt, nam idè cõtinget, si à natura vacuatio fiat. Quid dicet præterea de intemperie frigida ex spontanea sãguinis vacuatione suborta? Reijciendus tandem Mercur. nam si hac tantum ratione nos aer calfaciat, vbi quis multum moretur in Sole illæso capite, non posset è mora in Sole, in febrem incurrere. Conabor propterea dilucidare singula.

Quod ergo spectat ad febrem ab aere calido, obstructione, & adstrictione, quæ illam inuehunt, detinèdo fuligines, & prohibendo aeri ingressum, à quo ventilatio, & refrigeratio, proponam multos modos soluendi hunc nodum alij postea seligant. Dicit primum posse ab aere, & fuliginibus, quamquam minus corde calidis, cor ipse calefcere, quia vbi est passum dispositum valde, potest agens remissum, intensiorem effectum producere.

Quomodo calida sit intemperies, vacuatio humore frigido.

Reijciatur Mercur.

Quomodo ver cor calfaciat.

Reijciatur Mercur.

Et multipliciter nunc dist. facultati sit satis.

Primus modus dicendi.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Dicere secundo potes, posse id fieri ab aere, & fuliginibus, quia intensio, non solum fit à gradibus maioribus, sed & ab eorumdem multitudine.

Dicit tertio hæc, & alia posita in argumento, occasionaliter tantum, seu calidam, seu frigidam intemperiem inferre: per se inuehi ab elementis, quæ ad partis constitutionem coaluerant. Nimirum, sunt in quacumque mixti parte, quatuor vocata elementa, retinentque proprias formas, quamquam habeant qualitates remissas. Vbi ergo à frigido e.g. aere, non remittitur portio illa ignea, quæ in corde: producet statim per emanationem, vltiorem quemdam gradum caloris, naturalem ipsi, cõtrarium at cordi: Cumque copiosus sanguis è corpore effunditur, remoto prohibente calido, aquea, frigidaque; hepatis portio, producens per emanationem aliquos frigiditatis gradus, frigidam intemperiem inuehit, unde hydrodrops.

Quod si nolis admittere, elementa esse formaliter in mixto, dicere quarto potes intensionem illam fieri, à forma humoris, qui amoto contrario per emanationem plures gradus qualitatis sibi familiares producit.

Dicit quinto, cum multa vacuatio sanguinis facta fuerit, refrigerati hepatis ab alijs partibus frigidis nostri corporis, quod antea, facere nullo pacto valebant, quia roboratum à sanguinis affluentia, hepar, resistebat validius. Illud incerto re numquam affirmabis, intendi qualitatem à forma patris, vbi impedimentum

de medio tollitur: & omnino improbo, quod male quidam probarunt, cor e.g. vbi non impediatur ab aere frigido, reduci à propria forma ad maiorem calorem, ac propterea febris, nem numquam emanatio potest esse proprio subiecto exitio: & quamquam genita ab animalis forma in virga vrinaria caruncula, aut lapis in renibus, in causa sit, cur suppressa postea vsina, intereat animal, non tamen probat: propterea, quod intendunt, primum, quia generatio caruncula, non est emanatio. Secundo quia sit vitio obiecti, nempe exuberantis sanguinis caro illa aducta, viscidæ substantiæ, lapis. Tertio, quia caruncula, à vegetali sit facultate, damnum animalis virtuti inferitur, quæ quoniam magnum habet cum naturali consentum, hinc fit, vt per accidens postea, hæc quoque extingatur.

Quæ calidam intemperiem inferant. Cap. III.

E Gimus de causis intemperiei in vniuersum, nunc, quæ calidam faciunt indaganda. Gal. si de hac re consulatur, non satis sibi videtur constare; nam cap. 2. lib. de caus. morb. ab his posuit calidam morbum fieri, motu, putredine, vicinia rei calidæ, eiusdem prohibito effluuio, & alimentis calidis. Idem fere lib. 1. de diff. febr. c. 3. nam loco alimentorum calidorum, posuit mixtionem substantiæ calidæ. Tertio at in med. 5. enarrans ea omnia, à quibus necessario corpus nostrum alteratur, & patitur, ponit esse sex, aerem, cibum, & potum, somnum, & vigiliam, motum, & quietem, excreta, & retenta, animiq; accidentia, quæ postea primo de san. tuen. c. vlt. ad quatuor capita reduxit, scilicet adsumenda, facienda, excreta, & non ad extrinsecus occurrentia. Hanc autem inconsistentiam, quis non aduertit? hic ponit esse sex, ibi quinque, alibi quatuor: hæc ait, quintam causam esse alimenta calida, ibi affirmat esse substantiæ calidæ mixtionem.

Gal. in huius difficultate decisionem reconstituit se valent.

Næque hanc tantum ob causam dignis reprehendi videtur Gal. sed quoniam multa omisit, multa superfluo addidit: omisit motum, famem, vigiliam, cruditatem, calidorum retentionem, frigidorumque expulsionem, quas sepius affectus calidos concitare, de feb. diff. scripsit.

Inueniatur quandoque.

Superfluo addidit putredinem, nam vel non potest calidum excitare affectum, nam putrefacta frigent; aut si potest, sub vicinia rei calidæ continetur, aut perspiratione prohibita.

Interdum superfluum.

Damnat ob adducta Argen. Gal. & diminutum fuisse in recedendis, causis morbi calidi autumat superfluum, inconsistentem: in exhausta illa contradicendi libertate abreptus; nam quod nulla sit in Gal.

Quocirca reprehendit ab Arg. in re to mem. que enim constans.

incon-

inconstantia, intelligitur facile, quicumque animi liuore deposito, diligenter ipsum perlegerit; uniuersò primo de san. tuent. proposuit fontes Galen. è quibus potest medicus petere causas omnes, quæ utriusque morbum inuere valent, & sanitatè deperditam inducere, idque sufficienter, vt ipsemet Argent. fatetur lib. 1. de caus. morb. c. 10. Lib. art. med. non indagauit in uniuersum causas quasq; morborum, sed illas, quæ necessario occurrunt, oblectantque, si quis ineptè ijs utatur, sunt contra salubres, conseruantq; si opportune adhibeantur: vnde cum balnea, medicamenta, venena, & appensa vitari possunt, nil mirum si has causas omiserit quado necessarium catalogum faciebat. In libro de causis morborum docet, quo pacto causæ illæ positæ calidum morbum inuehant, asseritque excitari à sex rebus non naturalibus morbum calidum, motu, putredine, prohibito effluuio, aut quia actu calida cum sint, plus equo approximantur nobis, vt cum plus iusto moramur in Sole.

Neque immutatus.

Non esse diminutum, ex iisdem deducitur, nam si lib. de caus. morb. docuit modum, quo sex res non naturales vocatæ, morbum calidum inferunt, causas morbi calidi docuit alio in loco esse aerem, motum, & quietem, cibum, & potum, somnum, & vigiliam, excreta, & retenta, animique accidentia: nec mororem omisit, nec famem; non vigiliam, crudelitatem, excrementorum frigidorum excretionem, calidorum retentionem; nam morborum sub animi accidentibus continetur: famies sub cibo, nam hic morbos infert, & quia multus, paucusque, & quoniam prauus est qualitate affectus. Retentio, & vauiatio, sub excretis, & ijs, quæ præter naturam retinentur. An superfluo addidit putredinem? minimè verò; neque enim mors Gal. illa fuit, quam verba sonare videtur, sed quod bis à nobis est dictum, & nunc tertio repetetur, acrem, & cõsimiles causas nos calfacere, aut quia detinent effluuium calidum, prohibentq; spiratione: aut quoniam ipse est calidus, viciniamque eandem nobis qualitatem communicat: aut quoniam putredinem excitat, & hæc via calorem. Nec tertio debet reprehendi Gal. quod superfluo addat prohibita perspirationi putredinem, ac si necessario sese comitentur; nam nec semper putredo à prohibita pendet perspiratione, neque hæc necessario putredinem inuehit. viciniam rei calidæ omittere fortasse Gal. poterat, cum omnis causa, vt agat, propinquitatem, & certam requirat distantiam, ob limitatam eius virtutem. Condonandum id tamen Galen. qui clarioris gratia doctrinæ, calidorum externorum contactum, viciniam appellare voluit. Quæ intus suscepta idem faciunt, mixtionem substantiæ calidæ, vel calida ali-

Non demum superfluo.

mentis vocant; hæc voce medicamenta complectens, nedum simplices cibos, quando hic dimiditur in purum alimentum, & medicamentosum. Illud fortasse non indignum, quod sub examen reuocetur hoc loco, valeantne causæ positæ hæc via calorem intendere; nam quamquam experientia verum id esse doceat, de motu, & si quæ est difficultas, aibi est explicata: an tamen putredine quidquam caliditas fiat, dubium valde: primum, quia non raro putredo ab ambiente frigido excitatur, nam multa putrescunt in siphibus puteis, & frigidissimis locis: frequenter putredo inferitur ab aere, minus calido, quam humor putrescens: quæ demum putrescunt, à quavis causa id patiantur, euadunt frigida, nam fit exeunte calido, & vna cum ipso humido.

Id tamen dubium esse non distiteor, sine putredo caloris causa. Nam multa à frigido ambiente putrescunt, aut minus calido.

Dedit manus Arch. Mercenarius huic argumento, & quæ putrescunt, frigida euadere docet. Quare nulla causa valebit per putredinem morbum calidum facere ex eius mente. Quæ falsa, nam quæquam frigeant, quæ vltimatam sunt passia putredinem, vbi tamen incipiunt putrescere, calidiora euadere, experientia docet. Nam simus, qui ex palea gignitur, est calidior palea, sanies sanguine, fœces grassiori parte chyli. At hæc omnia fiunt per putredinem.

Vnde non esse calida, quæ putrescunt Mercen. docet. falso tamen, si de putredine incipiente id dictum velit.

Putrescentia præterea, aut omnia, aut magna ex parte fœtent, & fermentantur; sunt autem fermentatio, & fœtor caloris inditia. Quare negat sensu comperta Mercen. dùm negat, calidiora fieri, quæ putrescunt. Confirmat idem modus generationis putredinis, tantum abest, vt probet Mercenarij sententiam; nam si putredo sit exhalante calore, nec potest exhalare, ni mixtum rarefiat, nec rarefieri, ne euadat calidius: necessario hinc efficitur, vt quæ putrescere incipiunt, calidiora euadant, tametsi vbi illa consumata fuerit, & calidæ partes omnino perspirarint, frigidum remaneat mixtum: vnde Anis putredinis, Aristotele teste, cinis, & terra.

Generatio aceti, aliquod negotium nobis videtur faceffere, cum enim gignatur ex vino per putredinem, est tamen vino, ex quo gignitur minus calidum; nam falsum esse, quod quidam existimant, frigidissimum esse, aut calidissimum, iustitiam ter monstratum à Galeno est lib. 1. simpl. Enimvero si extrema aliqua qualitas inesset aceto, numquam fuissent ita dubij medici de eius temperie. Quare cum sæpè dubitarint, calidum ne sit, an frigidum, non erit idem, aut extremè calidum, aut frigidum. Secundò dictum ab iisdem esse acetum vinum mortuū, hoc est (amicæ enim veterum dicta sunt interpetranda) veluti mortuum vinum; nam veluti in cadauere partes quædam sunt frigidæ, calidæ aliæ, scilicet quæ concepere putredinem:

dinem: haud fecus, in aceto, partes quædam sunt frigida, nam destituta sunt nativo vini calore, calida alia, calore adscitio per putredinem comparato. Nō itaque poterit summè calidum esse, aut summè frigidum, si partes quasdam calidas habet, habet alias frigidas.

Sed quomodo partes frigidas habet, si est per putredinem prognatum? An dicemus esse acetum, vere mortuum vini, non putrefactum? aut potius vinum alteratum, & in ea mutatione amisisse vinum, vitalem quandam calorem elementari relicto: humidum aqueum, relicto eo, à quo fit partium vini continuatio quædam, vt Zabar. lib. 3. de mixti gener. & interitu, & Bacc. qui lib. 1. de vino cap. 13. Pythagoricam quamdam transmigrationem in aceti generatione agnoscit? minimè verò; nam cum vinum, vbi degeneravit in acetum, numquam possit in pristinam naturam reduci, certum est inditium aliquam substantiæ propriæ iacturam passum esse, quæ cum non fuerit in anima vini, non enim est animatum, putrefactionem fuisse est reliquum dicere, nam hæc miltorū interitus est, & combustio, quemadmodum corruptio viventium, mors à Philosophis dicitur.

At vnde frigiditas, si putrescentia euadunt calidiora? Respondeo quia acetum fit, ex prægressa putredine vini. Patet nā ex vino aliud est mixtum progenitum, vino quidem apparenter simile, reuera multum diuersum. At dictum, ab hac reddi mixta frigidiora, ex inchoata euadere calidiora. Quare &c.

Possimus secundo dicere, idem per putredinem fieri, quod per coctionem. Quare velut cocta calidiora euadunt, si inspiciamus, quod per se fit à concoctione: at si effectus per accidens insequentes spectemus, non pauca fieri frigidiora dicendū, quia calore in concoctionem incumbente, contingit non raro, partes quasdam calidiores exhalare: haud fecus per putredinem. Quare statuendum cuncta, à putredine, per se reddi calidiora, contingere tamen aliter quandoque per accidens, quia per accidens fit, vt mixto ebulliente, dum putrescere incipit, calidiores quedam particulae perspirent. vnde intelligitur, cur lac cum putrescit acetosum euadat, sicut pariter frustus acetosi per putredinem. Vbi quaeritur, vnde maior calor? vide caput sequens.

Sitne alia causa morbi calidi præter dictas. Cap. IV.

Putat Vega
ob has ratio-
nes.

Putat Vega c. 2. comm. in p. de diff. febr. & à contractione calidæ substantiæ hoc est spirituum, plerumq; febrem fieri contendit has ob causas. Primum, quia adueniens catharro, & quibusq; alijs

frigidis affectionibus auget, non coquit, & digerit causam crassam & frigidam, à qua illæ affectiones. At non curaret, nisi ex nativo calido contracto, febris illa originem duceret; nam calor igneus corrumpit, non coquit, destruit non perficit, inducit morbos, non abijcit.

Secundo hoc suadet, quia febris fit, augeturque in suppuratione. ac hæc fit à calore naturali contracto. Quare ab eodem febris.

Tertio, quia augetur ad augmentum caloris innati: nam in ipso ramificatur, suadet hoc demum, quia anticipatio accessionum fit natura pugnam accelerante; quod si à natura, est accessio, à naturali calido contracto, fiet pariter febris.

Cæterum, quia videbat posse aliquem dicere, augeri febrem in suppuratione non quia calor contrahitur, sed quia contractus materias agit, ideoque veluti à moto sterquilinio, vberiorum ad cor affurgere segetem putrescentium vaporum; nam & Gal. com. 47. aphor. 3. par. incrementum febris, & dolorem, in hanc causam refert, & ab eadem causa fieri, vt accessio anticipet, contractione. scilicet calidi, putrem humorem citius agitantis. Probat deinde non posse à putredine febrem proficisci, quatuor ob causas: primum, quia multi putridis scatent succis, vt gallici, leprosi, & scabiosi, nec tamen febricitant: alij contra febricitant, à quibus sanguis omnino purus, & incorruptus extrahitur: secundo, quia augetur febris ad aucta putredine, & decrescente decresceret, quod falsum, siquidem putredo in statu est remissa, nam causa morbosa est concocta, & tamen febris est valida: exigua eadem in ijs qui sunt in mortis consensio, nam spirant frigidum, vigente putredine. Tertio, quia exigua est portio humoris putris, & in parte longè distita à corde, vt cum extrema pars digiti panaritio laborat. Non posse demum ab humoris putredine febrem nasci probat, quia si humor ille tangatur, vix calidus esse sentietur.

Placuit eadem sententia Augenio, vt licet videre apud ipsum tom. 1. epist. lib. 5. ep. 2. est tamen falsa, & propter hanc causam reiicienda, nam si à substantiæ calidæ contractione febris, cur non à timore rigore, qui post cibum accidit? Cur demum à meditatione non febricitamus, cum multo magis calidum sit contractum, quàm in digiti vnus panaritio?

Hic mirum, quantum Vega angatur, vt hanc superet difficultatem, quod vel ex eo licet colligere, quod modo, hac via, modo illa euadere tentat; enimvero nunc dicit, contractionem calidi, non esse principalem febris causam, sed sine qua non: modo docet esse causam maioritatis febris, non febris: dicit alias non cuiuscunque calidi contractionem esse causam febris, sed calidi maioris, & aucti: quæ singula

Et Augenio.

At reiiciendum ob has causas.

gula falsa & reijcienda; equidem si contractio calidi esset causa, sine qua non febris, non posset fieri, contra ipsius contractionem, & tunc temporis febris augetur, cum maior fieret. calidi contractio. At in accessionis vigore, quo tempore est calor expansus, est calor febrilis maior. Præterea, quo sequatur effectus, non est satis causa sine qua non, sed causa per se est necessaria: cogetur itaque dicere, humoris putredinem esse causam per se febris, nam nulla alia occurrit.

Non minus falso asseritur, causam esse maioritatis febris, nam eadem causa, quæ à principio dicitur producere, hæc eadem si perseveret agere, & validius, productum auget effectum, & causa ad augens vocatur; unde à Philosophis dictum, esse augmentationem quamdam ad generationem. Quare si calidæ substantiæ contractio, non est causa per se febrim producens, non poterit modo aliquo augere febrim. Confirmatur; nam in statu accessionis, cum calor vniuersus est expansus, multo maior est febris, quam in principio. Quare non erit caloris contractio causa ad augens febrim, aut si quandoque hoc fiet, per accidens fiet. Illud Vegdamus, si substantiæ calidior febrili, ad internas partes contrahatur, febrim facere; at quæ nam substantia naturaliter calida, calidior esse poterit febrili? Nunquam itaque fieri putandum, ut à contracta calida substantiæ, febris aliquando oriatur.

Nec suadent oppositum coniecturæ Vegæ; concoctio enim vt primo argumeto occurrat, à calore sit naturali, hoc est dominante, & proprio, hoc est proportionato; nam cum debeat calor digerens vincere resistentiam eius, quod concoqui debet, neque possit vincere, ni superet: dominetur, necesse est calor, qui cotione erit moliturus: at quoniam vbi multum excedat, nocet potius, cautè illud additū, & proportionatum. Nunc verò proportionatum, & improporionatum, sunt ad aliquid. Quare poterit idem calor, qui febrilis est cordi, esse humori proprius, et naturalis.

In suppuratione, concedimus augeri febrim, intendi dolores, à pure tamen dicimus fieri, à putredine: à contractione caloris, aut nullo modo, aut per accidens, quatenus contractus calor materiam in abscessu contentam exagitat; unde maior fiet, ad cor putrium vaporum delatio. Eodem fiet modo, anticipatio accessionis, nempe à natura humorum agitante, ac propterea vapores ad cor iaculante: per se à putri vapore, aut humore.

Nec me mouent proposita aduersus hanc sententiam argumenta. Non primum, nam non quiuis humor putris, febrim inuehere est potis, sed à quo putres halitus, ad cor eleuantur; Unde idcirco

aliqui ex caris adstrictione putrem in febrim iaciunt, quia halitus putres detinentur, qui ad cor deferuntur, antea vero, per patefactos cutis meatus perspirabant.

Possumus secundo negare, putres esse succos in gallicis. Nec nobis imponit sanguis ille albicans, & puri similis, qui ab illis extrahitur; pituitosus enim est, non purulentus, vt quidam malè existimant. Quod incorruptus quandoque educatur in febricitantibus, in causa esse potest, quia in alia est parte recondita. humorū putredo, ex alia vero extrahitur sanguis.

An nos vrget secundum argumentum? minimè verò; nam concedimus quidquid infert. Itaque admittimus, & febrim vigente morbo esse maiorem, & putredinē, vt lib. 4. dictum, & dicetur 7.

Concedimus pariter, in morientibus, cum summa est putredo, summam febrē esse; spirare tamen frigidū, quia prodiens aer per frigida loca refrigeratur.

Quarta ratio maioris momenti; nam tertie satis sit, si dicatur, mitti vapores, & halitus ad cor dilatans; at si expendatur, illud tantum probat, nō esse pus, aut humorem putrefactum, formali calore corde calidiorē; non probat tamen, quia virtualiter, saltem possit esse calidior. At unde maior illa caliditas? in aerem hoc referunt quidam. Quia verò videbant ambientem, quandoq; esse frigidū, quandoque calidum, duplicem dari statuunt putredinem, alteram à causa calida à frigida alteram.

Quos reijcio, quia quæ per putredinē corrumpuntur, in quatuor vocata elementa dissoluntur: at frigus cuncta ungit: in illa, *evaporante calido, coevaporans, quod vna secum est humidum*: frigus condensando, quamcumque impedit evaporationem. Quare quæcumque putrescēt, à calore putrescent. Quod si à frigido ambiente quædam corrumpi videmus, non corrumpuntur illa per putredinem, sed vel in aquam, vel terram vertentur. Unde quemadmodum combustio, non est putredo, quia per hanc mixtum in sua principia resoluitur, combustionem, multa elementa in ignem vertuntur: eadem ratione, non erit putredo, corruptio à frigido facta, quia à frigido, ignis, & aer, in aquam vertentur, aut terra. Aut si fuerit dicta corruptio putrefactio, fiet ab ambiente frigido per accidens, per se à calido, nam frigus constringens, detinet perspirationes fuliginum; hæc detente, ac ambientis rationem fortitæ, proxima causa sunt putredinis. Semper ergo, si à calido ambiente putredo, quæ putrescunt, calida: proindeque sit, vt nihil habeat rationi aduersum Gal. sententia. At adhuc contendentes: nam aer, à quo putredo ferè semper temperatus, nam admodum calidus exsiccatione, coercet putredinem: illud

ero

Cum quæ rationes invalidæ.

At unde maior ille calor in re putri? quorundam solutio. Reijcitur.

ergo incrementum caloris in ijs, que putrescunt, vnde enim? Linuero quod Vega dicit, à quo Auger. calidiora fieri putrescentia; quia calor secretus à sicco, & in humidum transiens ebullit, inaequalem facit, nempe ut quisque videri potest, non acquiritur propterea maior aliquis gradus caloris, quamquam magis elucescat. Propterea dicerem, putredine secerni partes calidas à frigidis, illas postea obice remoto, maiorem comparare calorem: nam cum respondeant illæ proportionem quadam elementis, veluti aqua statim ac remouetur ab igne, à propria forma ad propriam frigiditatem reducit: sic partes illæ calidæ mixti, vbi fuerint vi putredinis à frigidioribus secretæ, maiorem vi propriæ formæ; comparant caliditatem. Instabit à quo separatio? Dic ab humiditate laxante, nam humiditas putredinis mater.

Intemperiei frigida causa.

Cap. V.

Inuehūt hęc quæ calorem corruptant.

Propterea videamus quos modis ignis corrumpitur.

Affectus Gal.

Intemperiem frigidam, illa eadem inuehunt, quæ calidam excitandi vim habent, nempe aer, & aliæ sex res naturales vocata, nam quod ab his tantum alteremur, lib. 2. monstratum. Inuehunt autem corrumpendo calorem: hunc ipsæ expugnant armis, quibus ignem. Proinde videmus quos modis corrumpitur ignis, nam hinc intelligemus, quo pacto causæ positæ calorem corruptant, & consequenter frigidam intemperiem inferant. Censuit Gal. cap. 3. lib. de caus. morb. & c. 5. lib. de curation. per sang. mis. quatuor modis posse calorem corrumpi: extinctione, nam frigida ignem perimunt: defectu alimenti, nam subtractione olei flamma lucernæ marcescit: suffocatione, nam multa lignorum strues suffocat ignem, dissipatione, nam exigua lux à luce maiori disperditur. Quare & quatuor modis causæ illæ non naturales vocata, frigidam intemperiem inferant à Gal. sententia, extinguendo calorem, suffocando, dissipando, & alimoniam illi subtrahendo.

At si est illud certum, caloris ruinam morbo frigido, edificium struere, caloremque corrumpi, quemadmodum ignis: cum hic duobus modis corrumpatur, extinctione nempe, & suffocatione, hac tantum vi causæ positæ calorem corruptent, & frigidam intemperiem gignent: aut quia frigiditate extinguent, aut quoniam suffocabunt. Non corrumpi ignem defectu alimenti, est clarissimum, quia ignis non alitur. Quod si defectu olei flamma lucernæ marcescit, idcirco marcescit, quia flamma, & ignis quicumque ex combustibili materia genitus, non est idem numero, sed per continuam quandam propagationem conseruatur. Vnde quemadmo-

dum nemo in eodem fluxum, bis potest ingredi, quia fluens aqua semper aliam denuo succedit: sic nullus poterit eandem numero flammam bis tangere, quia, ut ait Philosophus lib. de mot. & vit. c. 5. semper ignis perseverat sens, & flammæ fluminis instar, sed laet velocitat.

Quare non habet ignis (quod falso multi sunt arbitrii, ut Gal. c. 3. lib. de util. resp.) duplicem motum, sursum alterum à propria forma, deorsum alterum, ratione alimenti, non enim eadem numero flamma, quæ vnterfam ceram candle consumit, sed eadem dicitur per continuam quandam propagationem. Itaque nunquam eadem flamma numero descendet, sed quæ occupauerat partem supernam candle, eduxit ex ea novam flammam, quæ in proximam materiam agens, educit aliam. Vbi ergo materia deficit, & quæ possit præexistens ignis nouam ignem elicere, & per continuatam generationem idem specie conseruari, vniuerso aeris elemento expositus, destruitur. Ab hoc itaque per se extinguitur, à defectu alimenti per accidens, & occasionaliter.

Idem dicendum de flammula, quæ soli ardenti exposita extinguitur: nempe subtrahit maior flamma minor materiam, & qua generando consimilem flammam per tugem propagationem, eadem specie conseruabatur: propagatione itaque inhibita, quæ genita erat, ab aere, aut alia causa externa destruitur: Eodem modo necat grandis aura ignem, scilicet remouendo flammam à ligno, e.g. in quod agens consimilem flammam producebat, & hoc modo perennabat, nam exposita aeri, statim ab ipso perimitur. Quamquam dici possit à vnto, qui frigidus est respectu ignis corrumpi. Quod si ignis non aufertur, non enim apponit sibi ligna, quamquam consimilem ignem ex illis progignat: nec mouetur deorsum, alimenti appetens, quod quidam surpiter hallucinati dixerunt, duobus tantum modis poterit ille perimi, à contratio nimirum, seu per extinctionem, & suffocationem: hac, quia priuatur motu ad supera loca: extinctione, quia frigus sibi aduersum. Quare, & nostrum calidum poterit bifariam perimi, extinctum nimirum, & suffocatum. Non tamen quodcumque, sed illa substantia calida, quæ spiritus influens vocatur à medicis; nam iustus in vnaquaq; particula calor, & quia iustus, & quoniam accidens, non potest hac, illac vagari. Quare nec suffocatione corrumpi, sed ab vno contratio perimi. Coeterum cum intemperies fiat qualitatum harmonia, quæ in particula existit variata, atque intendi possit ab vno simili, corrumpi per se ab vno contrario, ea tantum per se frigidam intemperiem valebunt inuehere, quæ per se poterunt calorem corrumpere: sunt autem hæc, quæ per se valent nos

Vera sententia.

Vnde intemperiei frigide causæ hauriuntur.

in-

infrigidare. Quare à potu frigidò, alimentis frigidis intemperies frigidæ. Verùm tamen si nolimus siltere in ijs quæ per se valent id facere, sed causas omnes cõplecti, quæ quouis modo ad eius productionem concurrunt, cum hæc fieri possit defectu spirituum, nam si continuo eorum influxu foueatur partium calor, mox ille imminuitur, augetur frigiditas: ac spiritus deficere possunt, vel quia non gignuntur defectu materis, aut vitio partium: aut quoniam geniti, mitti nequeunt impedimento viarum, aut tandem, quia extinguuntur, aut suffocantur: duplices gignent frigidam intemperiem causæ, aliæ, quæ partis calorem per se destruentes, frigiditatem intendunt: aliæ, quæ spiritus petunt, quorum continuo influxu, partis cuiusque calor roboratur & gliscit: sunt autem & hæc duplices, aliæ quæ per se id faciunt, vt quæ extinguunt, aut suffocant: aliæ, quæ per accidens, & occasionaliter, vt materia defectus.

Sed est, quod obicem adhuc facit, & difficultatem, nam defectus spirituum est mera negatio; non itaq; poterit frigidam qualitatem producere. Quare neque intemperiem.

An dicemus, quod quandoq; Card. nõ esse frigus qualitatem realem, sed meram caloris priuationem? minime vero, nam intenditur, remittitur, agit, & sensum, mouet frigiditas, quorum nihil priuationi potest conuenire. Quomodo ergo peius, longa inædia, magna obstructio, huius causa dicitur de re hac c. 2. huius libri, pete proinde locum illum, nam non sunt omnia vbique inculcanda, & repetenda inutiliter.

Intemperies sicca, & humida causa. Cap. VI.

Pertractans de re ista Galen. 1. de sanit. tuen. 13. Parro, inquit, siccitatem accideri faciunt, & quæ valent adstringunt, & quæ pariter calfaciunt, & sicant, illa namque humorem exprimendo, & quæ patent contrahendo, constringendoque, ac densando: hæc eliciendo per halitum humorem, siccitatem inducunt. A Galeno desumens Argent. & medicomnes, scribunt fieri siccos morbos, aut alteratione, aut humiditatis resolutione. Excitant alterando quæcumque actu, aut potentia habent vim siccandi, vt motus immoderati, vigilia, eurg, uicior, cibi salis mordaces, acres, aer siccus, natatio in aquis aluminosis, & alia huiusmodi, quorum syluam reperies apud Galen. lib. de caus. morb. & Auic. 2. 1. d. 2. sum. 2. c. 3. & 4. & par. 1. cant. Excitant humiditatem resoluendo, quæcumque faciunt plus corpus resolu, quam nutriatur, id quod nonnulla faciunt, bifariam insensibiliter, aut per vias sensibiles

vacuando: nonnulla nutritionem prohibentia, qualia sunt, quæ obstruunt, quæq; partem nutriendam, ita intemperant, vt nequeat conuertere succu in substantiam propriam. Non discrepat ab his Aristor. dum 4. meteor. agit de causis exiccationis; nam quamquam siccati cuncta doceat, aut calfacta, aut frigefacta; rem tamen magis declarans, statuit & calorem & frigus siccationem inferre calfaciendo: & calefactione cuncta in vaporis vertendo. Quare proxima siccitatis causa, ex Arist. humiditatis erit, resolutio: huius calor adactus, aut alius calor externus, aut frigus cogens internum, Exiccantur, inquit, siccati dicitur est, omnia, aut calfacta, aut frigefacta, & omnia calida, aut interiori, aut exteriori coquaporare facient humidum. Dico autem extra quidem, sicut quæ elixantur, intra autem, quando ablato humido à caliditate, quam habet, consumptu fuerit, expirante. Exiccari multa frigido cogente calorem, declarant frondes, & folia, quæ hyberno tempore exarscunt quamquam aliam huius facti causam tradat Mars. Cagn. lib. 1. var. obser. cap. 6.

Contra, humectant aliqua alterando: aliqua resolutionem impediendo. Prioris sunt generis, & medicamenta, & alimenta omnia, seu actu, seu potentia humida, quemadmodum est aqua calida dulcis super corpus affusa, vsus lactis, casei recentis, & piscium delectabilium par. 1. cant. posterioris sunt ocium corporis, animiq; securitas, umbratilis vita, humiditatum restrictio.

At dices, nulla est inter substantiam humidam, & calorem contrarietas. Quare neque actio. Non itaque calor humidam substantiam resoluet. Nec si id faciat, siccus propterea morbus produceretur, nam humidæ substantiæ resolutio merus est defectus. Quare non poterit siccitate producere: ni dicas, siccitatem esse priuationem humoris, quod multi autumant, & falso, quia siccitas agit, & per se à tactu sentitur. At facile hæc soluentur, nam calor non agit in humidis partes, quæ humidæ sunt, sed quoniam frigiditatem aliquam adnexam habent: exiccant idem occasionaliter tantum, & per accidens: producit per se siccitatem ignis elementum, aut terra, quæ formaliter in parte inexistunt, qua de re plura cap. 2. huius lib. subtraham propterea manum, nec plura dicam de causis morborum, qui in intemperie, nam ex notione simplicium, compositarum cause innotescunt. Accedemus itaque ad eos, qui in intemperie cum humoribus coniuncta, consistunt.

Intem-

Obiectio.

Card. affertur
& rejicitur.
Vera solutio.

A duplici ite
causa intem-
peries humi-
da.

Obiectio.

Duplices cau-
sa faciunt sic-
cam intemper-
iam, & humidam
substantiam re-
soluentia.
Priora dupli-
cis, actus, & po-
tentis.
Posteriora,
quæ impedi-
unt nutri-
tionem: sunt
autem tripli-
cis, vacuan-
tis, obstruen-
tis, & quæ in-
temperiam
iactant.

*Intemperiei cum humore coniuncta
sive tumorum causa. Cap. VII.*

Est proxima
tumoris cau-
sa, humoris
collectio,
Huius tres.

Generatio-
nis
due.

Huius tres, ge-
neratio, reten-
tio, fluxio.

Generatio-
nis
duæ, error ex-
ternus, vitium
coëctricis.

Fluxionis pul-
sio.

Pulsio-
nis quo-
que dua, qua-
litas, quanti-
tas.

Nam & tra-
ctio causa
fluxionis? af-
firmat Gal.
Negat Arg.

Cui nos ex
parte annui-
mus.

EST causa huius affectus, humorum collectio. Colliguntur humores, vel, quia plus iusto gignuntur à parte: aut quoniam non expurgantur: aut tertio, quia aliunde confluunt. Plus iusto gignuntur, aut vitio obiecti, aliarumve rerum non naturalium, aut ob propriam partis affectionem. Non expurgantur, aut vitio facultatis, aut quia via impeditur. Fluunt aliunde, aut pulsive, aut tractivè: pellunt partes, aut quoniam humorum copia gravantur, aut quia à prava qualitate infestantur; cum enim natura cuique parti sit insitum, ut sese tueatur, atque hanc ob causam tribuit cuique pellendi virtutem; cui dubium est, si quid eam infestat, conaturam, ut illud protrudat? Observamus hoc non raro in hydropicis, & ijs qui à longo morbo resurgunt, nam utriusque noctu pedes intumescunt, detumescunt mane, quod non aliud significat, quam currere aliunde humorem.

An iisdem trahatur? Trahi docet à partibus Galen. cum calent, cum dolent, aut vacui vitandi desiderio affecte: negat Arg. nam si à vacuo tractio: vel fieret tantquam à causa principali, aut occasionaliter: non primum, nam est mera privatio: nec dici potest, partes, quò vacuum vitent, humores allicere, foret enim necessarium, ut sentiretur vacuum à partibus. Nec trahet dolor, hanc irritat: quæ autem irritant expultricem vim movent ad agendum, non attractivam. Demum non potest hoc facere calor; nam humectata lintea, ubi igni admota exciccantur, non exciccantur humore ab igne attracto, sed eodem in hauritum soluto: idemque ubi agit in ligna, haud trahit ad se ligna, sed vit. Tandem, quod nec dolor, nec calor, aut vacuum id possint facere, hac ratione universalius concludit. Nihil trahit propter ipsum trahere, sed ut eo, quod trahit potiat, & de facult. nat. Quare cum nulla intercedat familiaritas inter calorem, dolorem, & vacuum cum ipsis humoribus, nulla poterit à dolore, calore, aut vacuo attractio fieri. Cæterum, quia sensu docemur excalescentes partes, dolentesque intumescere, vitandi vacui causa ascendere aquam, dicit ad calescentis partes humores currere, quia spatium amplius redditur, & rarefaciente calore, humores funduntur, quo fit, ut moti postea in excalescentem locum, tamquam ampliorrem secedant: Dolentes intumescere, missis ad ipsam humoribus, non attractis. Nec trahit ait, cum vacuum vitari cupit, sed sponte propria in ipsam insinuari.

Argent. consensit Ioub. 2. dec. parad. assentitur ex parte Valles. 7. lib. contr.

cap. 3. Auega 2. lib. de diff. feb. & 2. art. med. neque ego alterius voti, sed partim annuo, partim abnuo. Placet illud Argent. quòd multo antea Gent. 1. r. d. 6. sum. vn. cap. 3. & lac. de part. ibid. dolorem non trahere, nam quamquam sæpe dixerit Gal. dolorem trahere, dum tamen quæ ratione fiat, vult explicare, non tam trahi doloris occasione docuit, quam mitti à partibus; hæc enim cap. 2. 13. met. Porro in doloribus incipit quidæ causa ab eo, quòd affligitur, sed quidquid est phlegmonis, superposita partes efficiunt. & paulò post, Vnum verò est ex ijs, quæ ipsam contristant, ipsa quæ dolorem excitat causa, quæcumque ea sit: hanc igitur rejicere dum properat, phlegmonem interdum in particula concitat; cum enim primis suis conatibus nihil profecit, vehementius aggressa, quòd infestat expellere, sanguinis aliquis, & spiritus ex superpositis partibus, in affectam simul expulsi: & 5. aphor. 53. Est quedam, inquit, ratio communis, in quibus natura aliquid violenter excernit, ut sanguinis, & spiritus imperus coferatur. quibus duobus, veluti instrumentis natura utens, ea quæ infestant, per vim expellit.

Placet item, quod subdit de vacuo, tacito nomine, ut sui moris est à Gent. id desumens, & Jac. de part. humores vitandi vacui causa, non trahi, sed sponte propria confluere: non quia dato opposito, necessum foret, ut ait Arg. ut sentiretur vacuum à partibus; nam si id requiratur, nec succi poterunt in partem manitiam accurrere, nisi prius sentirent vacuum, quòd impossibile, sed ob rationem à Valles. propositam adversus Christoph. Aueg. cit. loc. finge, inquit, eneam aliquam fistulam: pueri bucca ad cælum usque produci, puerumque inspirando allicere per fistulam aerem: certum est, attracto aere, succedere alium, & huic alium, non à vi pueri allectum, nam quæ tanta esse potest pueri efficacia? Quare sese insinuante, & fugientem aeris partem insequente.

Illud in Argent. dupliciter; dicit intumescere partes excalescentis, quia tenuiores redditi humores, & fluxiles magis, in locum vi caloris ampliorrem reddunt, sese insinuante; nam etsi possint dechiem in partem insinuari, in superam conscendere nequaquam poterunt: contingit autem non raro, ut ad calescentem caput humores assurgant. Quandoque ergo contingit, quod habet Argent. intumescit pars alias à calore, quia à calore dolent, aut debilior redditur: est autem ea, lex naturæ, ut ad debiliorem partem, aut dolentem mittant alii succos, excrementaque. Et quamquam si hæc ratio obstat, non minus deberent fluere humores ad trigefactam partem, siccitam, quam ad excalescentem, contingit in huiusmodi, sed profusus fluere ad partem excalescentem humores duas ob causas: attractivè, quæ vehementer.

Ex parte coëctricium.

mentiores à calore dolores: altera, quia quamquam inuehat dolorem frigis, atque hac ratione succos arcescere valeat, non accurrunt, tamen ea facilitate in dolentem particulam à frigiditate, quia hæc adstringit, ac propterea repellit, laxat calor. Atque hoc videtur mihi probabilius multo, quam quod dicit Valles. 7. contr. 3. scilicet quia hæc est natura caloris, ut trahat.

An mittet quandoque pars ad exal-factum locum, ut inhibeat vacuum, quod ex calore imminet resolvente? affirmant Arabes: negant alij, ut Valles. cit. loc. & iure, nam in parte inflammata, non est cur timeatur vacuum, cum patiatur multitudinem ob capacitatem vasorum, & tamen ad inflammatam partem, & copia turgidam accurrunt humores. Fit ergo tumor humore, aut cõgesto, aut fluente: congeritur aut vitio coëctricis plus iusto gignentis excrementa, aut defectu expul-tricis non expurgantis, aut quia vis sunt impeditæ. Fluit vel propria sponte, ut cum ad vacuum vitandum accurrit, aut missus à partibus: mittitur, vel ut det opẽ dolenti particulæ, vel ut librentur molestia, quam humor quantitate infert, qualitate, aut tota substantia.

An delabentur quandoque, constricta parte à frigiditate ambientis, & constrictione expressis: quemadmodum cõpres-sa manu spongia, fluit aqua?

Respondeo. Si humor sit exprimen-dus ab externa aliqua parte nostri cor-poris, pars, quæ affirmat, videtur certissi-ma; nam videmus passim flante Boreâ, ex-timas nostri corporis partes multum ad-stringi. At parte multum adstricta, facile poterit quivis humor in illa contentus exprimi. Quare poterit hac ratione ab externa parte nostri corporis fluxus hu-moris concitari. Confirmatur auctorita-te Hippoc. nam in lib. de locis in homi-ne hæc habet: *fluxiones autem contingunt, & perfrigayata valde carne, & concalesca-ta, & supertumefacta, propter frigus qui-dem fluxiones sunt, cum capitis caro, & ve-ne distenta fuerint, eaque carne in angu-stum propter horrorem contracta, ac elidente humorem, expriment. Simul etiam carnes ipse in angustum contracta vicissim expri-munt, & capilli velut undique simul vehe-menter compressi eriguntur. Hinc quod ex-pressum fuerit, quocumque fors tulerit, fluit.*

An idem possit fieri, interna corporis parte à multo frigore adstricta, hoc controuersum, & dubium, de interna inquam de hac est dubitatio.

Affirmat 3. Aphor. 12. Gal. negat Lanc. & cum ipso Mercat. c. de catar. & meri-to; nam non potest tanta in viuente cere-bro induci frigiditas, ut ipsum conden-set: nam si posset, cur non potius pituita in cerebro existens congelabitur? cur non per soporosas quasdam affectiones,

per quas multo magis friget cerebrum, quam in cataro, non apparent eadem fluxiones?

Hæc fortasse intuitus Massar. dixit, exempli causa hæc à Galeno dicta in aphor. nam 6. epid. commen. 7. tex. 1. aliã tradit causam, cur Boreâ flante, siant mul-ti catharri. Quæ fingit gratis, nam in epi-demijs docet, cur Boreâ flante, catharrat-his materia gignatur: in aphor. declarat, cur eadem genita, flante Boreâ descēdat. Quid ergo? detrahenda ne fides experiẽ-tiæ, quæ flante Boreâ, multos nasci catar-ros docet? minimè verò, sed alia experien-tiæ ratio assignanda, non tamen illa Lan-cij probanda, qui delapsus pituitosẽ sub-stantiã, calorem eliquantem, per antipa-rilitasim auctum, agnoscit auctorem; nam antiparilitasim, non nisi in robusto calore locum habet, modo debilia corpora in-huiusmodi affectionem incurrunt. Dic ergo vigere, vbi flat Boreas catharros, quia irritata cerebri expultrix à frigido, aut roborata eadem, ut placuit Capruac-muccosam substantiam in cerebro coa-cœruatam expellit.

Obijcies, continetur vitrea pituita actu frigida in intestinis, & visque adeo frigida, ut calido medicamento agitata, non incaluerit Galeno teste 2. de loc. af-fect. cap. 5. Ergo eodem pacto cerebrum actu frigidum esse poterit.

Confirmatur, nam sudor frigidus hac ratione fit quandoque, quia à refrigeratis prodit partibus. Non ergo à ratione alienum est credere, posse cerebrum paripa-cto refrigerari. Quare nihil officiet propo-sitæ Galeni sententiæ prima ratio.

Nec secunda, nam multo minus requir-ritur ad exprimendum, quam ad congla-ciandum. Vnde si multum intendatur frigiditas, congelabitur certè pituita, nõ exprimetur. Et certè, nisi hoc detur, ne-gemus consequenter necesse est, posse ab externis partibus, vi frigiditatis compri-mentis humorem aliquem exprimi.

Vbi vltimò quæritur, cur cerebro eum in modum refrigerato, non sunt affectus soporosi, ut carus, Lethargus, apoplexia, fiat cetharrus, facile respondetur, quia, apoplexia est morbus instrumentalis, non similis: & in Lethargo, & caro, minus friget cerebrum, quam in catharro, nam in illis est febris, quæ non est in cathar-ro.

His cum putaret abundè satisfactum, Mercat. Petrus Garsias in disput. super lib. de loc. affect. posse admitti conluit Galeni sententiam. Sed certè si rationes adductæ pensitentur exactè, non descen-demus in hoc placitum; nam, quod ad vi-tream pituitam, longè diuersa ratio eius est, ac partis, esto demus, posse excremen-tum aliquod in latibus corporis abscon-ditum, actu frigidum conseruari, quod nõ est adeo certum; potest enim frigida fen-

N tiri

An delabatur humores parte ab ambien-tis frigiditate constricta? Ait Galen. Nos cum alijs negamus.

tiri illa, quia ad partem collata minus habet caloris, non quod multum frigiditatis actu illi insit. Neque suadent idem sudores frigidi, externae enim partes refrigeratae sunt in illo casu, non internae, aliis sudoris materia nequaquam duci ad cutim potuisset.

Non est praeterea satisfactum rationibus, nam quantum spectat ad primam, & si minus frigoris videatur requiri ad addensandam externam particulam, quam ad congelandum humorem in eadem contentum: ad densandam tamen internam particulam eousque, ut praenimia densitate excludatur humor, fortasse tantumde frigiditatis requiritur, quantum ad congelandum est necessarium; est enim congelatio addensatio quaedam. Quare si tanta est frigiditas, ut valeat cerebrum addensare, valebit eadem congelare pituitam. Quod si dicas eandem rationem habere locum in partibus extimis, ac propterea fieri, ut neque ab externis particulis possit hac ratione excludi humor: negabo antecedens, nam, ut diximus, minus frigiditatis requiritur ad addensandam externam partem, quam ad humoris congelationem: praesertim cum humor ille, non solum proficiat a parte, frigiditate contracta expressa, sed ob impetum & frigidum vento illi impressum, qui cum nequeat imprimi internis partibus, non poterunt ab impetente aere contrahi, & ab ijs postea humor reiectari.

Non soluit demum vltimam rationem, esto enim minus frigeat cerebrum in caeco, & lethargo, quam catharro: cur cerebro addensato a frigore, non dormimus continuo in catharro? nam si sufficit minor intemperies, propter quid maior non facit hoc ipsum? Curue non incurramus in apoplexiam; nam quod negat, id fieri, quia est apoplexia intrumetalis affectus, gratis negat, quando addensatio pariter morbus est instrumentalis, scribitq; Gal. corpus maxime pati in apoplexia, ventres minus. Ceterum, quia ad curandum dextere catharrum, nihil refert scire, quo pacto externa frigiditas illum inferat, na quouis modo id faciat, semper vigebit calfaciendi indicatio, propterea non iam morabor amplius in re ista.

Aequalis, inaequalisue intemperiei causa. Cap. VIII.

Quid sit nomine aequalis, inaequalisue intemperiei intelligendum, non admodum patet. Quare ne equiuocatio pariat difficultatem, id primum declarabimus, secundo causus.

Vocat nonnumquam Gal. inaequalem intemperiem, quae ex contrarijs constat qualitibus calida, e.g. & frigida; sic febrem typhicam inaequalem dicit esse in-

temperiem, quia eodem tempore a contrarijs causis agentibus alteratur corpus, hoc est sit calidius, frigidiusue. *Est,* inquit lib. de diff. morb. c. 6. *nullo modo fieri possit ut videatur, ut ab utrisque simul laedatur corpus, hoc est una calidum efficiatur, & frigidum, humidumque, & siccum; plusquam a natura si opportunum, tamen hoc ipsum contingit, & merito distemperantia inaequalis appellatur;* & lib. 6. de sanit. tuen. cum statuisset docere, ut corrigendi sint status vitiosi, diuisis ijs in aequales, & inaequales, & prioribus emendatis intemperiebus, pertractat postea, ut sunt cultodiendi, qui renum calculo, aut vitijs articularum vna cum macie laborant: ut conseruandi qui partium infernarum occasione affectu capitis vitioso tenentur, quae omnes contrariae affectiones sunt, non vnica, & simplex. Vocat alias inaequalem intemperiem, temperamentum quoddam naturale, praeternaturali commixtum, nam cap. 5. lib. de ineq. intemp. cu docuisset quid sit inaequalis, atq; inlupet vellet declarare, qualiter se habeat corpus, quod ad hac intemperiem tedit. *Porro* inquit *terminus mutationis est, cuiusque particula functionis laesio, ad quem usque terminum omnis alterationis latitudo via est in id, quod praeter naturam est, veluti mixtum commune, ac medium quoddam ex contrarijs utrisque compositum, ipso naturali profusus affectu, & eo qui iam plane est praeter naturam.* Vocauit tertio inaequalem intemperiem, quae in partibus eius, quod alteratur corporis, non est aequaliter insita; nam lib. de ineq. intemp. cap. 1. ait. *Quod autem huiusmodi intemperies ab aequalibus ad differt, quod in omnibus intemperanter affecti corporis partibus aequaliter non insit, id clare liquet.*

Hinc factae sunt variae de natura inaequalis, aequalisue intemperiei medicorum sententiae. Putarunt quidam esse intemperiem inaequalem, ametriam ex contrarijs intemperiebus coalescentem, ut typhicam febrem, & horridicam omnes. Hanc tribuit Barch. Galen. motus ex locis primo loco adductis, ut vt falsam impugnat.

Voluerunt alij, esse temperiam commixtam ex naturali, & praeter naturam: est Barch. quem postea sequutus est Leonard. Fuch. putans esse Gal. ob loca secundo loco adducta.

Dicunt alij esse inaequalem intemperiem, quae in partibus nostri corporis non aequaliter inest: aequalem, quae aequaliter. Quoniam vero haec aequalitas poterat esse arithmetica, & proportionalis, subdit non esse arithmetica, nam non ad eundem gradum qualitatis per hanc intemperiem partes omnes ducuntur, sed seruata partis cuiusque proportione. Nimirum quanto in corpore bene constituto, eor est calidius hepate, & hepar renibus, tanto in hepate seque laborante, quamequam

Variae de natura aequalis intemperiei, & inaequalis sententiae.

Prima opinio

Secunda Barch. Fuch.

Tertia.

quam incalescāt partes omnes, maiorem habent calorem cor , & alia membra calida, cæteris quæ minus calida existunt. Tenent hanc sententiam Valles. lib. de inæq. intemp. in princ. Com. Mont. 2. lib. de morb. cap. 25. & seq.

Ego si liberè licet proferre , quid de ge ista sentiam , puto primum Barcelli & Fuchsi. sententiam esse omninò falsam ; nam, vt omittam, quod mixtio hæc intemperierum est fictitium quoddam cōmentum, vt multis monstrauit Comes Mont. cit. loc. est eam ob causam potissimum explodenda , quia intemperies hæc inæqualis, est morbosa . Quare abolenda , quod magno egrotantis detrimento fieret, si ex naturali, & præter naturam composita esset . Non differret præterea ab inæquali æqualis ; nam quamuis sit mutata per hanc naturalis temperies , non est tamen omnino destructa ; cur ergo non dicemus eandem esse ex naturali temperie, & præternaturali compositam ?

Puto secundo , non esse inæqualem intemperiem , quæ toti corpori (si totius est corporis) inæqualiter inest, æqualem vero , quæ partium proportionem seruata æqualiter inest : nam hinc fieret, vt febres omnes putres , intemperies essent æquales . Quod si dicas, non satis esse ad æqualem intemperiem, vt partes omnes æqualiter mutantur, sed vt sint mutata, adhuc implicaberis ; nam neque per hæcticam, febrem partes omnes æque sunt calfactæ. Quare non esset hac ratione febris hæctica æqualis intemperies . An dices inæqualem intemperiem esse, per quam corpus contrarias affectiones patitur? neque hoc acceptandum ; nam hæc duplex potius est intemperies, quam vna, & inæqualis : patet, quia non vna est pars, quæ frigus , & calorem vna simul perferat . Et quamuis lib. de inæq. intemp. & alibi dicat Galen. nullam esse particulam , quæ vtrumque, & calorem, & frigus vna simul non sentiat, interpretandum id tamen de parte sensibili : itaque eadem est particula sensibilis, quæ secundum diuersas insensibiles partes caliditatem sentit, & frigiditatem , quod docuit Aristot. 27. par. probl. 2. dicens, *Simile quiddam contingit epialam patientibus, qui simul rigent & frigidant, non enim idem locus neque ibidem refrigeratur, & calefit* . Quid proinde inæqualis intemperies? nulla alia, iuxta meam sententiam, quam quæ inæqualem motum habet : imò iuxta Gal. placitum ; nam 2. aphor. 23. Dico, inquit, *inæquales habere motus vis, qui aliquot diebus vehemens fuerunt: postea sine aliqua significatione torperunt, deinde rursus aduersi, continuationem acceperunt*. Variatur autem morbus, quia causa varia: perseuerat semper eodem modo, quia causa eadem. Pendet ergo æqualis intemperies à causa facta, à fiende inæqualis. Quare idem intemperies fa-

cta, quod æqualis fiens, quod inæqualis, & de re hac hæc fatis, modò ad alia.

Organici morbi causa , ac primum vitiatæ figuræ. Cap. IX.

Expositis causis similiarium morborum, est modò ordini proposito consonum, vt de causis dissimiliarium pertraheremus. Deprauatæ structuræ causa est, vitiatæ partium, ex quibus organum coalescit proportio . Componat instrumentum similes particulas, exiguntque ad illam absoluendam formationem decentem, numerum, quantitatem, situm, & continuitatem . Formationis nomine comprehendimus figuram superficiem, cavitatem, & soliditatem . Quæcumque ergo formationem corrumpunt, numerum variant, quantitatem aut augent, aut minuunt, situm mutant, aut continuitatem dissoluunt, illa omnia in causa erunt morbofi instrumenti. Videamus proinde, quænam formationem deprauant, & alia, quæ ad fabricam instrumenti concurrunt, nam hinc causas organici morbi eliciemus . Quia verò formationis nomine figuram, superficiem, cavitatemque complectimur, agemus primo de causis vitiatæ figuræ, tum reliqua prosequemur : & quoniam figuræ vitiatæ sunt duplicia, alia quæ à primo formationis exordio sunt contracta, alia quæ sunt cōceptu efformato, prioribus omisfis, tamquam à nostro instituto alienis, nō enim sunt illa vitia morbi, vt 1. lib. monstrauimus, de secundis agemus .

Proximæ causæ vitiatæ figuræ sex numero existunt: prima est situs mutatus partium: secunda numerus auctus, aut imminutus: tertia quantitas aucta, aut deficient: quarta vulnera: quinta cavitates oblesæ: sexta motus . Proximas dixi, & immediatas: nam quæquam multæ aliæ eadem deturpent, id faciunt, aliquam harum excitando. Itaq; aer, cibus, & potus, somnusq; & vigilia remotæ causæ sunt morbosæ figuræ: at proximæ illæ. Nimirum calidus aer corrumpit figuram carnes absumendo, & pinguedinem: eodem modo hoc faciunt vigilia somnus, excreta, & retenta. animiq; accidentia. Nec secus quies, & ocium ; nam vbi nec sanguis, nec spiritus deducuntur ad partem, contabescit . Vitiari figuram proximè à causis positis, quis nō videt? enimvero vbi natus desideratur, imminuitur, aut crescit plus iusto, mutat situm, cavitatem eiusdem comprimitur, aut maior redditur, vulneratur: vel cæcus intelligit pulcherrimam faciem deturpari, & bonas animantis actiones oblati . Neque est, qui ignoret ob motus intempetuos depruari figuram; nam puero crura, cum nimis tempestiue ad motum coguntur, his ad interiora, illis ad

Structura vitiatæ causæ.

Causæ vitiatæ figuræ.

N 2 exte.

Quæstio.

exteriora flectuntur. Num quantitas mutata idem facere valeat, præbet occasione dubitandi Galen nam lib de diff. morb. 9. scribit, differre morbos in magnitudine à morbis in numero: quia naturali membrorum figura constante, magnitudo deprauatur. At tollitur facile scrupulus, si dicamus, distinguere Galenum morbos in numero, ab ijs qui in magnitudine: quia cum hoc potest (vt cum exiguum est vitium) seruari figura: necessario at morbi in numero deprauant illam, quia semper deficiente digito, aut abundante, mala manus figura.

Resolutio.

Lasarum cavitatum cause.

Cap. X.

Reprehenditur Arg.

PERquirens Argem. 3. lib. de caus. morb. cap. 10. causas, quæ cavitatem partium, & earundem soliditatem corrumpunt, inuehitur, vt sui moris est, in Gal. eumque reprehendit, quod cum plura essent in cavitatibus vitia, quandoque enim plures fiunt, desiderantur alias, percurrat tantum causas, à quibus meatus adstringuntur, vel dilatantur. Quare ne idem illi vitium obijceretur, docet primum, cur plures cavitates fiunt, aut pauciores, cur factæ latiores euadant, aut angustiores. Sed dum optimam methodum præficitur seruare Arg. à vera methodo docendi declinat; nam aut vult inquirere, cur plures, aut pauciores fiunt cavitates, dum homo formatur, aut postquam est efformatus: si, primum iam transiit fines propositos, nam cum proposuisset causas morbi indagare, qui in cavitatibus, haud debebat conari vitij causas indagare, cum nullus deitur morbus à prima hominis nascentis origine. Quod si docere cupiat, cur postquam est formatus homo, quædam cavitates amittat, iam id attingit Galen. nam tradens causas, quæ cavitates lædunt, lib. de caus. morb. *Cavitates, ait, quæ partibus corporis insunt, & earum meatus, ob eas, quas subicimus causas, corrumpi, vel ledi contingit.* Tandem si velit Gal, reprehendere, quod scribere omiserit, cur efformato homine, multe de nouo cavitates fiant, quod ipse fecit, multo æquius est, vt ipse reprehendatur; nam cavitates illæ, quæ in homine efformato contingunt, siutiles sunt, & viscera: quis autem illum medicum probet, qui propositis causis cavitatum lasarum, ad vicerum causas digredietur? Sequentes propterea Gal. id tantum docebinus, cur quædam cavitates latiores, aliæ angustiores euadant: cumque hæc sint duplices insensibiles aliæ, vt meatus, sensibiles aliæ, quæ generis nomen retinentes, cavitates dicuntur, loquimur de causis, quæ vtramque vitiant, ne quid sit, quod desideres.

Dilatant meatus, cavitatemque, quæ-

cumque calcificandi vim habent; quæ tamen meatus aperiunt, rarefacientia dicuntur, & affectus meatuum rarefactio: quæ cavitates dilatant aperiencia, vnde affectus productus, aperiencia vocabitur. Eandem vim habent laxantia, distendentia, partiumque operatio: sic videmus vasa ob nimiam humiditatem relaxata hærere: vterum cum fortis est grandior, distensione augeti, eundemque frequentatione, & contu dilatari magis. Addit Galen. quem sequutus est Aluc. expultricis virtutis immoderatum motum, & contentricis imbecillitatem: quæ vltima causa quamquam non videatur esse diuersa à laxantibus, hæc enim contentricem imbecillam reddunt, nihilominus quia multoties est illa prostrata, neque à laxantibus, sed à defectu spirituum rectè docet Galen. reddi cavitates maiores à distendentibus, aperiencia, operatione, immoderato motu expultricis, ab imbecillitate contentricis, quæ sit, vel proprio instrumento plus iusto humectato, aut defectu spirituum.

Ex his potest quis intelligere, qui sit, vt meatus tollantur, aut minores euadant, scilicet, contringuntur meatus ob eas, quæ densandi vim habent, vt à frigore externo: ab adstringentibus, vt aqua aluminosa: ab exiccantibus, vt Solis feruore. Efficiunt hoc idem obstruentia, vt patet. Fiant item cavitates minores multas ob causas: quandoque minores euadunt ob coactum: sic viceratis partibus solet egro quandoque ita exarscere, vt vniantur partes, quæ antea distabant, & cavitates omnino obocæcentur. Fiant secundo minores ob compressionem, vt patet vbi cauo corpori apponitur graue: est tertia huius affectus causa subsidencia. Obseruatur hoc, cum summa humiditate, distillant partes caræ, aut priuantur: is humoribus, à quibus antea latera distendebantur, vt cum emisso oleo vites subident. Quarta causa est angustia: sic vbi in canali vrinario, aut cauo exeretico, aut lapis in renibus, aut vesica gigouitur, minor redditur cavitatis. Et quinta causa ob læsa cavitatis obstruentia, huius crassi succi viscositas multa, vt exemplo multorum hominum portam obstruentium probat. 2. met. Galen. Quare potest aabili quoque obstruentia hærere nam quamquam acridinem habeat, & mordacitatem, qua ratione valet deobstruere, qui tamen potest eadem crassiuscula gigni, & in multa copia: potest eadem ratione, qua est multa, obstruentiam progignere. Scribit tandem Galen. immaniam cavitatem à contentricis facultatis robore: & quidem si ea laxata, fiunt cavitates maiores, vbi eadem viget, sicut ille maiores.

Addit Argent. contractionem à sicantibus; nam vetularum mamma, & pudenda ob Venerem intermissam miuantur: addit

Vera causa proponuntur.

Et in Argent. iterum inuehimur.

addit extensionem & malam partem figuram, seu situm; nam alij excrementis præcluditur via, cum intestina à suis dimota sedibus delabuntur ad scrotum. Sed superfluo, nam contractio, quæ à siccantibus, reducit ad subsidetiam; enim verò sunt minores: mammae, vecularum, & intermissa. Venere pudenda, non tam, quia excitantur, quam defectu spirituum, & sanguinis; quia ob omnium exercitium non adcurrunt ad partes prædictas: ubi autem partes cavæ inaniuntur, subsident. Malus partis situs reducit ad compressionem, nam compressio, intestino ab alia nostri corporis parte, non patet aditus facibus. Hæc si considerasset Ludovic. Merc. non recessisset lib. 2. de ind. à Gal. & tacite Argent. ad hæc. In uniuersum itaque, quæ cavitates imminuunt, sunt coactio, compressio, subsidetia, angustia, obstructio, & immodicum robur retentricis: aut si magis proprie loqui velis, causæ quæcumq; cavitates imminuunt, vel hoc faciunt comprimendo, vel angustando, aut obstruendo, aut producendo coalitum inter latera partis cavæ, aut tollendo ea, quæ latera faciebant distare, aut retentricis robur intendendo.

Morbi in asperitate, & lenitate cause. Cap. XI.

Quid asperum, bene.

ASperum est quod inaequalem habet partium positionem, hoc est quasdam eminentes depressas alias: Lene contra partes omnes habet æquali superficie dispositas. Hinc putarunt multi gravissimi viri, nihil aliud esse asperitatem, & lenitatem, quam positionem partium: dant alij alij asperitati, & lenitati, nam volūt, qualitates quasdam esse secundum ordinis, ex partium positione resultantos. Quicquid tamen de re hac sentiatur, nam eius decisio nihil profert ad resolutionem eius, quod indagamus, est illud certum, morbum, in asperitate, & lenitate, tunc fieri, cum asperum suadet, quod lenes esse debebat, aut lenes, quod expediebat esse asperum, atque utrumque fieri positione partium sic mutata, ut ex mutatione illa insensibiliter partes oblectantur. Itaque si inveniamus, qui fiat, ut constituta hæc partium positio, sic mutetur, ut quæ recte erant locatæ, inaequalem modo situm occupent, aut quæ ita erant dispositæ, ut emmerent quasdam, deprimerentur aliæ, æqualiter modo se habeant illæ omnes, non quæ asperitatis, & lenitatis patebunt. Ne tamen in equivocto laboremus, placet illud ante omnia adnotare, cum fieri possit, ut à prima fœtus formatione quasdam partes, quæ lenes debebant esse, evadant asperæ, aut asperæ, quæ lenes, potest item accidere, fœtu formato superficie à natura inducitur mutari, &

Quid morbus in superficie aspera.

Quid huius cause.

bliam diversam comparari: non esse præsentis instituti querere, fiat ne à formatrice facultate asperitas, & lenitas, an ab alteratrice, quæ de re quadam Comes Mont. 4. de morb. cap. 8. nam ut toties dicimus, vitia illa, quæ sunt morbi, est motu quodam indagare, morboq; asperitatis, lenitatisque causas. Quare eius asperitatis, & lenitatis, quæ formato iam fœtui advenit. Quæremus ergo, qui factum est, ut oculi cornea vis: quæ lenis erat, & reversa, evaserit aspera: vterus, qui asper, ac propterea ad semen continentum aptus, asperitatem amisit, unde floritas, ventriculus, & intestina, quæ aspera, ac propterea commoda superficie prædita ad cibum continentis, sint leuigata, vel dentes; quos asperos esse expediebat ad attritendum cibum; sint modo lenes facti, unde attritioni inutiles, nam & molas ut Galen. 1. de usu part. 8. cum fuerint concretæ, & leuigatæ, tursus excinduntur artices, & exasperantur.

Gal. in re ista varius.

Quæ qualitates esse arbitrantur secundum ordinis, fateantur, necesse est, asperitatem, & lenitatem hæc à primis qualitatibus: à qua tamen qualitate, asperitas fiat, à qua lenitas, non inveni apud aliquem, occurrit quandoque Galen. hæc de re sobrie satis disputans: sed bone Deus, quam varia sententia, quam discordia, nam 6. epid. com. 2. & 14. à frigida intemperie, asperitatem induci acutumque, ea dicitur experientia, quæ admodum frigidus inspiratus, interdum faucium, quandoque asperitatem arteriarum loca exasperat. Voluit alijs à siccitate hanc inferri, hæc cap. 17. 2. de simpl. fac. tussim fieri dicitur exiccatæ, exasperatae, quæ in arteria ost membrana: & lib. art. med. cap. 68. lenitas, ait, arteriarum moderatam sequitur temperaturam, asperitas vero siccitatem. lib. de caus. morb. cap. 7. exasperantur autem, ait, quæ prius erant lenia, & leuigantur; quæ prius erant aspera, illa quidem ab ætrodine humorum, aut medicaminum abstracta, hæc vero à pingui humiditate, aut lento humore irrigata, ubi, ut vides, nullam facit intemperie mentionem.

Concliatur.

At si examinentur hæc exacte; constat sibi Galenus; nam lib. de caus. morb. immediatas, & proximas causas asperitatis, & lenitatis vitiatæ adduxit, remotas alibi: aut dicas lib. de caus. morb. proximam rationem causandi innuisse, causas alibi proposuisse; cum enim calleret Galenus, quibus plures causæ totales, & diversæ eundem producant effectum, in illius productionem influere sub unica formali ratione causandi, erat consonum rationi, ut quando experientia edoctus didicerat, & à siccitate, & frigiditate asperitatem induci, declararet lib. de caus. morb. qua ratione, à qualitatibus usque ad diversis idem posset effectus provenire, quod pariter fecerat, de causis morbi.

lidi

lidi disputans, & aliorum. Nempè haud dixit calidum morbum fieri ab aere, aut alijs rebus non naturalibus, sed rationem quoq; qua intemperiem quamque inveniunt, declaravit.

Cæterum, quod asperitas fiat ab acedine humorum; & à quavis alia causa, quæ erodendi vim habet, quia notum erat, omisit probare. Quare neque illud demonstrandum erat, lenitatem fieri, à pingui humore, lentoque, in poris imbibito, quia contrariorum effectuum, sunt contrariæ causæ; cumque novisset idem sicca, mira vi abstergendi esse prædita, vnde & exasperandi facultate insignita: frigus pariter mordax esse, adstringere, & corrugare partes nostri corporis: rectè idem alibi docuit, & à frigiditate, & siccitate, asperitatem induci, tametsi ea in re diminuta videatur, quod nullibi causas omnes ad asperitatem adduxit, seu remotas quæras, seu proximas; nam si proximas diligenter inquiras, facilè inuenias, non esse vnam humoris, aut medicaminis acrimoniam, sed corrugationem, seu adstrictionem, ex quo fit, vt multoties frigus asperitatem inducat. Est pariter huius causa humor per leuem superficiem inæqualiter dispersus, vt vocis raucedo nos docet, quæ ab humore à capite delapso ortum habet. Itaque multo plures videntur causæ proximæ asperitatis. Remotæ, quæ multæ sese offerunt; non enim tantum exiccantia occurrunt, & frigus, sed calfacientia, nam & Solis calor immoderatus exasperat cutim, ni quis velit contendere, non fieri hæc à Sole, aut quavis alia re calida, quia calefacit, sed quia calfaciendo humiditatem resoluit, & exiccit, vnde & exasperat. Non dicet hoc tamen me auctore, nam si siccitas quæ ratione inæqualiter humidam substantiam resoluit, est sufficiens causa asperitatis, atque hæc inest calori, non erit eadem vis exasperandi deneganda. Quare dicamus asperitatem proximè ab inæqualitate proficisci: illam fieri à re acri erodente ab humore inæqualiter disperso, calore inæqualiter resolvente, siccitate, frigiditate adstringente, & corrugante.

Sed dices, si à primis qualitibus huius affectus, cur non dicimus asperitatem, & lenitatem morbos in intemperie esse?

Vt solueret hunc nodum Fernel. negavit asperitatem, & lenitatem à primis qualitibus fieri, & à materia nasci autumavit: Vnde putavit secundo, asperitatem, & lenitatem morbos esse in mala materia, quod quia alias consutatum à nobis est, dicamus, non esse hos affectus ad intemperiem reuocandos, quamquam ab intemperie nascantur, quia læditur partium operatio, non quia calfacit, siccitatè, aut humectatè, sed quoniam partes quæ equaliter dispositæ erant, inæqualem modo superficiem obtinent. Quare cum ab

illo affectus præter naturam constituatur in genere morbi, vi cuius habet, vt lædat, cum lædat nos asperitas, quia exasperat, non sub conceptu formali siccitatis, caloris, aut frigiditatis, morbus asperitatis est vocandus; equidem si morbi quicumque vitio primarum qualitatum inducti, intemperies essent, vlcera quoque, nam & hæc à calore frigiditate; & siccitate sarpissimè, morbi in intemperie deberent dici, quod tamen nullus est ausus affirmare.

Atque hinc potest intelligi secundo, cur huiusmodi affectus, & si ab erosione ortum habeant, non reponuntur inter species solutæ vnitatis. Nempè adeo exiguum est, quod vi causæ erodentis est ablatum, vt non lædat ob vnitatem solutæ, aut quantitatis defectum, sed ob vitiatam superficiem.

At vereor ne in scyllam incidam, dum cupio vitare carybdim; nam si in eo genere morbi est quivis affectus reponendus, vi cuius lædit, cum lædat asperitas, lenitasque ob situm mutatum, siquidem quæ equaliter erant dispositæ, situm postea occupant inæqualem, aut contra, erit asperitas, atque lenitas morbus in situ, non in superficie.

Torsit hæc difficultas Iac. de Part. propterea conatus est bifariam illi satisfacere. Dicit primum, non esse asperitatem, & lenitatem morbos in situ, quia hic fit ex sola partium positione mutata: habet asperitas, lenitasque vitiatam qualitatem quamdam annexam, ex mala partium positione resultantem. Dicit secundo non esse in asperitate, & lenitate verè partes mutatas, mutari in situ.

Sed neutra solutio satisfacit: non prima, quia incertum admodum est, an dicat asperitas qualitatem aliquam præter illam partium positionem: & certe si sensum, velimus attendere, nil aliud esse ille docet. Nec si consulere velis rationem, inuenies aliquam, quæ qualitatis illius inuehat necessitatem. Præterea adhuc volunt medici multi, ex situ mutato prauam quamdam dispositionem consurgere. Quare eadem proforsus erit ratio.

Non satisfacit secunda, nam non docet, qua ratione differat, mutata illa partium positio in asperitate, & lenitate ab ea, quæ à morbo in situ vitiato procedit. At tenebatur id docere, declarare, non silentio inuoluere.

Propterea dicamus non esse asperitatem, & lenitatem morbos sitos, quia & si in vtroque affectu naturalis positio partium sit mutata, aliter tamen est mutata ex morbo in situ, aliter ab asperitate. Nempè per morbum in situ mutantur partes secundum profunditatem: ex asperitate, & lenitate secundum superficiem, indeque factam, vt huiusmodi affectus, morbus in superficie dicatur.

Quan-

*Quantitatis aucta, & imminuta
causa. Cap. XII.*

A Cretio, vt communis est omnium Philosophorum consensus, fit maiori quantitate acquisita, ea, quæ ante erat dissoluta: fit maior vbi multum est alimentum, & facultas, quæ assimilat robusta cap. 9. lib. de caus. morb. Quare fiet decretio, vbi minus reficitur, quam est dissipatum. Patet, nam directè opponitur augmentationi, at hæc fit cum plus restitatur, quam deperditur. Quare fiet extenuatio, cum minus parti cuiquæ adijcitur, plus verò detrahitur. Confirmatur, nam in ijs, qui extenuantur, cutis primum laxatur, mox contrahit rugas auctore Hipp. 6. epid. 3. 29. At laxatur vacuata substantia distendente, vt observamus in sacco, & vtre inanitis: procedente deinde ulterius causa xiccante, siccatur cutis etiam, nedum caro subiecta dissolvitur, vnde rugæ: contra vbi pinguescimus comparata carne, & pinguedine, replentur spatia inania, vnde cutis distenditur. Rectè proinde Hispani: las mujeres, que engordan con los años, gozan de dos moçedades: rectèque nostræ mulieres: La carne grassa sempre luce. Videmus modo qui fiat, vt minus deperdito restitatur, ita enim res hæc absoluetur.

Contingit minus adijci tres ob causas, quoniam dissolventes causæ plus æquo dissolunt, aut quoniam reponentes minus iusto restituant, aut tertio quia dissolventes valentius agunt, & restituant debilius. Priores sunt duplices: dissipant aliæ per insensibilem habitum, vt calida quæque. Extenuant aliæ sensibilibiter vacuando, vnde à fluxibus, fistulis, & diuturnis vlcibus tabes. Posteriores sunt adhuc duplices, seu bifariam fit, vt reponatur minus, aut culpa alimenti, quia deficit, aut vitio facultatû, quod multiplex, vel enim est in attractrice, vel in retentrice, coctrice, aut expultrice. Ob primam causam, in summa rerum omnium annona contabescimus. Patimur idem secundo in prostrata appetentia, & in vermium cohorte, aut generatione lati vermis, nam ab illis subtrahitur alimentum. Frequentius eadè corripimur per cachexiam, hydropeum, & summam ventriculi imbecillitatem, nã in hac non chylicat bene ventriculus: in illis non rectè epar sanguificat. Hinc cachectici, hydrofici, tabidi, & à frigida stomachi intemperie tabes. Propterea, à moderato exercitio multo pinguescunt, coctrice, & attractrice roborata: à multo extenuamur duas ob causas, & quia calor multus multum discutit, & quia à multo labore facultas coctrix prosterai-

tur: vnde quia quies calidiori naturæ conducit, frigidiori exercitium: illi à quiete pinguescunt, à motu isti: mulieres ætate bene se habent, contra pueri emaciantur. Sed quamquam à coctrice vitata frequenter tabes, fit tamen frequentissime eadem vitio expultricis, nam ab alui fluxione frequentissime tabes, menstruum, feminis, multisque auditoribus, & diuturnis vlcibus.

Demum quod ab vtriusque causis fiat tabes, declarant abundè febres hecticae, pulmonis, renum & vesicæ vlcera, eorundem & epatis putredo. Nam idem calor præter naturam qui dissipat, labefactat calorem naturalem, quo fit, vt ad coquendum reddatur ineptus.

Cæterum, quia lib. superiori species morbi in quantitate indagantes statuimus, Gal. & alios sequenti, morbum in imminuta quantitate, non solum eum dici, qui fit parte quavis secundum proportionem mutata, vt in hecticis passim observamus, sed mutationem non integri digiti e.g. seu partis ipsius, morbum quoque in imminuta quantitate esse diximus, sunt modo huius affectus causæ proponendæ, quæ obuiæ, & omnium sententia ratæ; docent enim omnes: ac primum Gal. huiusmodi affectum fieri à quatuor causarum generibus, sectione, vitio, erosione, & putredine. Ab his causis fieri dictum morbum, res est vsque adeo explorata, & consperta, vt omnino ocio literatio abuteretur, si in re hac demonstranda tempus frustra contererem. Vnde, quia & illud patiter manifestum est, ab iisdem causis, diutius tamen corpori in hærentibus, aut vehementioribus fieri morbum in numero imminuto, quemadmodum auctus, ab iisdem fit causis, à quibus morbus in aucta quantitate, nullus expectet propterea, vt vitii numeri causas afferamus.

*Morbi in situ cause.**Cap. XIII.*

M Orbum in situ duas species habere cap. 10. lib. de morb. gen. à nobis dictum, malam nimirum colligantiam, hoc est nimis laxam, adstrictamue, & recessum partis à propria sede. Quare & vitiatæ colligantiæ causæ sunt tradendæ, & recessus à proprio loco.

Causæ vtriusque conspicuæ, nam laxæ colligantiam, humida intemperies facit, nimis strictam, sicca, aut coalitus. Obuiæ quoque causæ morbi in situ. Nempe fit ille quandoque partium continentium vitio: fit aliàs, quia partes contentæ causatum violentia, à propria sede deturbatur. Partes alijs continendis dicatur, ob duas causas solent à suo munere deficere, aut quia laxantur ab humida intemperie,

rie, aut quoniam earum continuitas soluitur. Vnde quemadmodum, quæ continentur in sacco, laxato sacco, aut rupto, ob eam, quam habent grauitatem in vitam delabuntur: haud secus partibus nostri corporis accidit. Hinc ligamenti vteri laxatis procidit vterus: laxato, aut rupto sphincteri, intestinum rectum: ab domine eadem vitia patiente, omentum, intestinaque ad scrotum descendunt, inguina, aut vmbilicum, vnde variæ hermiæ species vmbilicum. Soluitur continuitas ob quatuor causas erosionem, contusionem, disrptionem, & sectionem, frequentissime tamen ob disrptionem: vnde quia clamores validi disrumpendi vim habent, compressiones, conatus ad eleuanda pondera, saltus, & motus quicumque inordinati, & validi, à clamoribus, valdisque conatibus, morbus iste frequenter: Cumque plorant frequentissime pueri, cantent religiosi, comprimantur multum mulieres ad foetum excludendum, hæc hernia, aut vteri prolapsu laborant, illa religiosi, & pueri: licet illis egrotandi in causa sit cantus, ploratus pueris. Sed & alia causa est magis frequens, scilicet, quæ inducit morbum in situ nulla noxa continentibus partibus insita, sed contentis è propria sedè exturbatis. Exturbantur autem interdum à causa interna, facit idem multoties causa externa. Causa interna detrudens, aut est flatus, aut est humor caputatem replens, aut musculorum contractio, nam à conuulsione, non raro morbus in situ. Causæ externæ omnes, quotquot huiusmodi affectum possunt gignere, sub motu inordinato continentur: nam quoties mutantur situm ob causam externam, vel mutantur quia trahuntur intus extra, aut quia impelluntur, aut contorquentur. At tractio, pulsio, & contorsio, motus sunt. Quare inordinatus motus erit causa huius affectus. Sub his autem, cum casus cõteantur saltus, percussiones, à saltu, percussione, morbus iste sæpissime.

Continuitatis soluta causa.

Cap. XIV.

CAusas solutæ continuitatis quatuor esse supra diximus, erosionem nempe, contusionem, sectionem, & disrptionem. Nunc sigillatim quælibet examinanda, nam exacta illorum inquisitio, non solum conducit cognoscendis causis, quæ possunt quouis modo vnitatem dissoluere, sed ad inueniendas eiusdem differentias, quam maximè confert, quando illæ à causa sumuntur. Est quoque huius rei cognitio præuidendo, euentui vlcere, & eorumdem curationi rectè instituendæ magni emolumenti. Propterea id agemus.

Commenda-
tur hæc dis-
putatio.

Erosio, ita dicta, quia erosio quædam est, similis narium erosioni, quæ rosio à latinis vocatur: à causa fit, quæ erodendi vim habet, quæ cum quandoque in nobis ortum habeat, alias ad moueatur, duplices erunt causæ exedentes, altera externa, vt septica medicamenta, contagia, vt docent vlcera gallica, necnon phthisis, altera interna, quæ multiplex: nam cum facultate erodendi, sint ea omnia prædicta, quæ vel acria sunt, vel salsa, nitrosa, aut amara, atque hæc quantitates sanguini insunt corrupto, sanies, bili, pituitæ salsa, & humori melancholico adusto, ab his omnibus partes contingit erodi, sanie nempe, vt apparet in abscessibus, in quibus detenta quandoque, viros facit anfractus, & cuniculos: bili, vt docent aphtæ, herpes multiplex, pituita salsa, nam ab hac vlcera squamosa, & crustosa ortum habent: Fit denique à sanguine melancholico, adusto, & feruente, nam ab hoc oritur anthrax, carbo, vel carbunculus, vlcus nempe, crustosum, cum circumstantium partium inflammatione.

Et quatuor
causæ afferuntur.

Vulnerantia ea sunt, quæ incidendi vim habent, & ad secandum sunt apta. Quamobrem cum dictam facultatem, non nisi externa instrumenta habere possint, non nisi ab externa causa vulnus poterit infligi. Proindeque rectè à Galeno dictum lib. de const. art. cap. 6. ea ratioque ab vlcere differre vulnus, quia hoc fit à causa externa ab interna vlcus.

Quæ contunde, ad soluendo continuitatem, dura illa sunt, & graua, irruuntque extrinsecus: huiusmodi sunt lignum, lapis, casus ab alto in terram, lapidem, aut aliam rem quampiam duram, siquidè nihil refert, ex lapidis ne ictu, pars aliqua sit contusa, an corpus cadens in lapidem, terram, aut aliam rem quamque duram impingat. Inducunt verò hunc affectum bifariam. Interdum ita feriunt, vt pars contusa in se cedat: accidit autè hoc cum partes fuerint molles: alias, quia ita sunt duræ, vt in se cedere nequeant, disrumpuntur, eamque ob causam vocantur hæc interdum contudentia, vt cum e.g. partem in se cedere faciunt, quandoque frangentia, vt cum eiusdem continuitatem ex toto dissoluunt. Ergo quia idem instrumentum brachium e.g. feriens, inuenire potest in osse resistentiam, nõ in carne, poterit vnico ictu carnem contundere, os contra frangere.

Tendentia, vt, vox ipsa docet, ea sunt, quæ distendendo rumpunt continuitatem. Tensionem autem inducunt, quæ replendi vim habent. Sunt hæc multiplicia calfacientia nempe, refrigerantia, assumpta, retenta. Inducunt tensionem, calfacientia bifariam, liquando humores, attenuando, & vapores gignendo. Refrigerantia, cohibendo excrementorum effluuium, constringendo partem co-
vique

re-

nequeat vt facile distendi. Hinc phtyfis verno potissimum tempore, & autumno: nempè utroque tempore multus sanguis coaceruatur. Vere fusione: Autumno retentione calidi effluuij, & duritie venarum, quo fit vt distendi vasa non possint, ac propterea rumpantur. Ex his patet, eandem facultatem habere retenta præter naturam, nam si refrigerantia retinendo in causa sunt, cur rumpatur cōtinuitas, multo facilius idem retēta præstabunt. Ab assumptis repleti plus iusto vasa, ac propterea frequenter dirumpi, vsque adeo certum est, vt declaratione non indigeat. Quemadmodum neque illud est cur probetur, præter has causas, violentum quoque motum distensionem facere frequenter: vt in vniuersum duæ sint proximæ causæ rētionis, & propterea solutionis continui, vehementes quidam motus, & violenti, & repletia, quæ quadruplicia, assumpta, retenta calfacientia, & refrigerantia.

*Communis morbi cause.
Cap. XV.*

Communis morbus à causa communi, scilicet aqua, aut aere. Endemius tamen a causa certa. Ab inconstanti epidemius. A quam pēstis?

Communes morbi, communi à causa ortum habent, 2. de nat. hum. Cum autem possit esse hæc duplex, aer, & aqua, nam victu eodem nō possunt multi multo tempore vti, à vitatio aere, aut aqua, morbi quicumque communes. Endemij tamen, ab aere, aut aqua, situs, & regionis causa vitiatas: ab iisdem epidemij, mutatis tamen à causis præter naturam. Quo fit, vt epidemici morbi sint incerti, constantes endemici, quia à certa endemicus morbus causa, & fixa, ab incerta epidemicus, & inconstanti dependet. Cæterum, quia bifariam potest aer à causis præter naturam permutari, in qualitibus, & substantia, vnde alterari, & corrumpi: mutatio item in qualitibus potest esse duplex, occulta, & manifesta. hæc adhuc duplex composita, & simplex. & vnaquæque multiplex: dubitatio est, vtra ex his mutationibus, morbum epidemicum facit, & præcipuè perniciosum, pestem nuncupatum, accidentalis nē mutatio, an substantialis, occulta, an manifesta, calida, frigida, an sicca; nam quod endemicus non fiat ab aere, aut aqua corruptis, compertissimum; enimvero vbi aut aer, aut aqua corrumpitur, sic sæuiunt in genus humanum, vt pauci, aut nulli supersint, qui possint quouis, anno cōsimilem pati affectionem.

Putant quidā ab aere alterato posse inueniri.

Putant multi, accidentalem mutationem esse satis quamuis de specie, nō admodum conueniant. Frigidam, & humidam docēt esse multi, ad id inducti, quod viderint igne illam curari ab Hipp. Calidam, & humidam alij, quia hæc præ cæteris ad inferendam putredinem est apta, dixitque Galen. 2. de temp. 4. mutatio-

nem ad calidum, & humidum esse pestiferam. Contendunt alij à simplici intemperie calida posse pestem induci, nam 1. de different. febr. 4. *Contingit, inquit, quandoque præcedere solam ambientis caliditatem immodicam, quemadmodum in ea pestilentia; que Athenienses inuasit, vt Thucydides inquit.* ita Mercur. tract. de febr. pest. Comes Mont. 1. 3. de morb. c. 3.

Vult Altim. tract. de febr. pest. c. 4. nequaquam sufficere aeris alterationem ad pestem inferendam, sed vt putrescat aer, necessarium esse.

Alij non nisi a putredine eiusdem.

Est tandem quarta quorundam sententia, qui aiunt, pestis causam, haud esse intemperiem aliquam aeris aut eiusdem putredinem, sed venenatam quamdam qualitatem, & abditam cœlitus ipsi immisam, quæ vnà cum eo ad cor delata, cor viscus nobilissimum inficit, quo fit, vt agminatim vires omnes cadant. Quia verò cœli omnes vniformi motu continuo circumuoluuntur, subdit, haud fieri qualitatem illam Solis motu, alioquin quouis anno peste laboraremus, sed ex vario syderum aspectu produci; ita vt quemadmodum ab aspectibus, serenitates, tempestates, & pluuię, sic morbosæ constitutiones, & salubres. Erit itaque, secundum hos pestilentia, communis morbus, occulta à qualitate, malignaque dependens, syderum commixtione producta. Cæterum, quia longa obseruatione didicerant, præcedere vt plurimum pestes, intemperatum cœlum, inæqualia tempora, eaque regiones illi obnoxias esse, quæ putres vapores excipiunt: inter homines rursus, eos maximè lædi, qui calidi sunt, & humidi, qui multis scatent humoribus, qui laxo sunt corpore, & intemperantes: minime affici, qui sunt frigidi, & sicci, qui paucos habent humores, & bonos, suspicari, vt facile huiusmodi posset, ex aeris putredine, cor inficiens, & humores illam fieri subdunt, quod hæc omnia ad pestem præparant, nequaquam excitant, sed sola illa qualitas infert. Ita Fern. 2. de abditis rer. caus. Argent. & alij multi his, vt patet suasi rationibus. Irreperit plerumque pestis ita latenter, nullas, vt sui notas prodat: in ijs regionibus: quæ nullis sunt insectæ vaporibus, hyeme, æstate; autumno, quolibet anni tempore, tempestate quacumque, & cœlo, vtcumque se habente, sereno, turbido, procelloso, tranquillo. Qui ergo fieri potest, vt à putredine pestis, aut manifesta intemperie? Post hæc, tam immoditer sæuit illa interdum, vt vniuersum penè orbem occupet, & regiones omnino temperie disitas. Scribit Jac. de Part. ea peste, quæ inchoauit anno 1345. dimidiā ferè partem mūdi extinctam fuisse. Tradunt alij 1528. tertiam orbis partem peste absumptam. Quomodo potuit in tam disita loca putredo serpere? afficeret

A qualitate venenata Fern.

Hos ob causas.

O præ-

præterea æquè cuncta animantia; nam, vt aer, spiritu ductus æquè omnes tuetur, sic vbi à putrida illuue inficitur, omni animantium generi, æquè perniciosus euadit. At nulla est pestis, quæ cunctis sit infensa. Insuper, qui excitantur morbi ex succorum putredine, produnt sui notas in pulsibus, & vrinis: sunt in hac febre, & pulsus, & vrinæ laudabiles: iuuantur purgatione putres, & missione sanguinis: solis pestilentes antidotis. Quid quod hæc est duplex, putrida, & hecica? Num fiet hecica solidis cordis partibus putrefactis haud dicet hoc quispiam. Quare ab abdita qualitate, & venenata pestis omnis.

Non disti-
guimus.

Quid in tanta auctorum diuersitate? profecto si quæ in peste contingunt, non possent in causam manifestam redigi, ad hærerem Fern. Cum vero pestis causa non semper lateat, non video cur ad occultas causas velimus confugere, quod nil aliud est, quam rei ignorationem fateri, & magnam Philosophiæ inurerem notam. Quia ergo interdum latet pestilentia causa, patet alias, quandoque ab abdita qualitate fieri affirmo pestem, quandoque manifestam agnosco: hanc agnosco, cum euentuum ratio tradi potest: confugio ad abditam, cum manifesta causa non occurrit. Est autem manifesta hæc causa, quandoque putredo, quandoque intemperies, non quæcumque, sed vel calida, vel calida, & humida; nam quæquam mutatio quæuis aeris noxia, non tamen omnis pestilens, sed quæ ingentem valet concitare putredinem. Est autem hæc calida, & humida, aut calida tantum. Cum, valida est pestis, quæ belluæ instar depopulatur omnes; ab aeris putredine, aut venenata eiusdem qualitate pendebit: at cum est illa leuis, satis fuerit illi excitanda intemperies. Fern. qui semper abditam qualitatem causatur, & venenatam, occurrimus facile; fit inquit plerumque pestis, citra aliquam aeris intemperiem, putredinem &c. quid proinde hinc deducis Ferneli? non aliud certè, nisi quandoque pestem citra putredinem fieri, quamquam si quis tergiuersari vellet, posset; posset enim dicere, alibi putruisse aerem, indeque pestis semina translata, vbi aer serenus, non nubilosus, non humidus: lege quæso Gal. 1. de diff. feb. 4. namque ibi monet pestem eam Atheniensibus accidisse, quia ex Aethiopia quædam fluxerant putredinis semina? præterea ex pestilentibus febribus priuatis, potest putredo aeri communicari. Quare poterit putrescere aer, quamquam nulla putredinis signa in eo præcesserint. Quod subdit, non posse eodem tempore, vniuersum aerem putredine infici; fateor, ac propterea numquam est visum, eodem tempore, orbem vniuersum peste laborasse.

Et Fern. rationibus sic satisfaciunt.

Tertia ratio, in qua quaerit, cur putris aer animantibus omnibus non noceat: facilem habet explicationem; nam si loquamur de piscibus, nullum hi aerem inspirant, vnde 8. de hist. animal. cap. 19. & 20. peste capi non posse pisces autumat Philosophus, quia si caperentur, aut esset propter aerem, aut propter aquam. At maris aqua numquam putrescit: nūquam aerem inspirant pisces. Si percuntetur, cur cuncta animantia; quæ incolunt terram, aeremque continuo attrahunt, non capiantur peste, est problema difficilius: nam, vt dicebat Senec. 6. q. nat. cap. 26. tres ob causas facilius bruta peste deberent capi. Prima est, quia aerem liberatiter attrahunt: secunda, quia aquis indiscriminatim vtuntur, nec sciunt quas fugiant, quas eligere debcant: tertia, quia demissis capitibus, terram intuetur, qua fit, vt habitus terreos omnium facillimè attrahant. Verumtamen si recordemur eorum, quæ scripsit Philosophus, & Hippoc. facile traditur ratio problematis. Hippocr. lib. de flat. *Sed est, inquit fortasse, qui dicat, vt quid ergo non omnibus animantibus, sed alicui eorum generi incidunt hi morbi? cui ego sic responderem. Differt corpus à corpore, natura à natura, nutrimentum à nutrimento; non enim omnium animantium generi eadem, aut non conferunt, aut commoda sunt, sed sunt alia alijs magis conuenientia.* Quando igitur aer huiusmodi inquinamentis plenus est, quibus humana natura offenditur, homines ægrotabunt: Bruta, cum brutis non conuenit. Ergo inquit Fern. *neesse est faceris malignam hæc esse putredinem, quæ huic præcipue, & illi aduersetur: id autem quid aliud est, quam venenum tota substantia, non manifesta qualitate insensum?* Porro si valet hæc coniectura, febres omnes putres malignæ erunt, nam modo bilim putredo, modo sanguinem corripit: immo erit quæuis causa morbosa maligna, nam quælibet causa, ni sit efficacissima, quod idam tantum offendit, alios dimittit incolumes. Demum malignus morbus est, qui vehentiora infert symptomata, quam suæ naturæ conueniat: Ineptè ergo, quia non omnibus nocet, malignam esse putredinem infert. Quæ quarto argumento adducébatur, examinabuntur partim sequenti libro, partim vbi agemus de cura morbi maligni, & pestilentis.

Illud tamen non omittam, fieri nec ne possit morbus iste communis per contagium, hoc est per communicationem, ab vno in alterum. Quoniam vero est hoc contagium triplex, prout tripliciter communicatio ista potest fieri: vel immediatè per contactum mathematicum, vel mediatè, idque dupliciter, aut medijs vestibus, & dicitur contagium per fomitem, aut medio aere, & dicitur contagiū ad distans: aduerte, non verti in contro-

An a contagio possit fieri pestis.

uer-

versam, an possit fieri pestis à contagio ad fomitem, aut ad contactum innocuo aere, nam numquam videtur posse accidere, vt quæ fomitem contagij seruant, contrectentur à multis, multique propterea afficiantur: eadem ratione monstratur, non posse fieri à contagio per contactum. Adde quod cum in peste cor afficiatur, habet enim febrem adnexam, nec vquam cor peste correpti, possit cor sani hominis tactu mathematico attingere, nulla pestis vi contagij per contactum, inuehi modo aliquo poterit. Controversia est, an possit à contagio ad distans, deferente aere quidem morbi femina, eius tamen naturæ, quæ mox dissoluuntur, ni excipiantur, enimvero, vt vnicuique est notum, tetri halitus, qui aeri communicantur, & per aerem humanis corporibus, duplicis sunt naturæ: sunt quidam lenti, & crassi, sunt alij similes vaporibus, qui ex Agnani fouea, aut alia, in qua triticum diu fuit conclusum. A prioribus halitibus pestem fieri certum: an à posterioribus possit eadem inuehi, dubium: vnde cum morbi ab huiusmodi halitibus inficere dicantur induci per contactum, vt patet cum phtisicus, aut ophthalmicus alium inficit, quærimus an eadem ratione possit fieri pestis. Qua in re, etsi vario modo opinatum sit à Doctoribus, affirmantibus alijs, alijs partem, quæ negat sequentibus: nec negem difficile esse, tot prauos vapores ab infectis corporibus expiratos, non inficere aerem: autumo tamen ab hoc contagio posse morbum communem proficisci, nam anno 1594. fuit Nola patria mea pestiferis febris afflicta, eumque in modum vexata, nullus vt non egrotaret, pauci ex egrotis euaserunt: at qui Nola petebant, nec tamen cum ægrotis versabantur, petebant innocuè: vicini quoque vrbi pagi, nullum sensere incommodum: sensissent autem, si ab infectione aeris, morbi illi; nam perlatus ad loca vicina à ventis aer, vicina loca infecisset. A contagio itaque febres illæ, & quoniam alter alterum sibi proximum inficiebat, hic postea alium: vt propterea non possim non damnare medicos eius temporis, qui vt afflictæ vrbi opem darent, ad proximum Cicalæ montem ægros relegarunt, & pecudum instar in lignis casulis concluderunt, nam quæ aderant non erant capaces; enimvero si non habebat ortum ab aere morbus ille, quorsum mutare solum iusserunt? & si ad vitandum contagium, illud expediebat, vt singuli separatim discumberent: quo spiritu acti dispersos in varijs domibus, vnica concludere domuncula? Sed quorsum infelicitissimi anni memoriam refrico, & patrias comminiscor erumnas? subtrahoproinde manum, & sinem huic capiti impono.

Afirmamus.

It ab hac causa Nola nam pestem anni 1594. factam voluimus.

Venenati morbi cause.

Cap. XVI.

Est venenatus morbus, affectus præter naturam, primò & per se ledens, corporis humani actiones à veneno in corpore genito, assumpto, vel admoto productus. Prioribus particulis conuenit hic morbus cum alijs, hac vitima differt: propterea erit explicanda, vt explicetur huius morbi natura, quando primo huius operis libro abundè, est dictum de alijs.

Quid morbus venenosus.

Quid venenum.

Quicumque de veneno hucusque scripsere, in hac re conueniunt, veneno humanam naturam confertim corrumpi: vnde cum gallica lues, aut nullo modo corrumpat, vel nequeat id facere confertim, verè venenum Lues Gallica non erit, vt Capiuac. cap. 2. tractat. de venen.

Quod nostram naturam proprietas quædam confertim corrumpit.

Naturæ autem nomine, formam intellige, non hanc, & materiam, vt Mercurialis qui materiam quoque euerti à veneno putauit, cap. 5. tractat. de venen. quia humor, membra, & spiritus, quæ sunt corporis humani materia, veneni vi destruntur: siquidem, vt cuique, vel parum in physicis versato constat, sunt hæc corpora habentia naturam, non natura. Sed cum confertim, & subito corrumpi possumus, vulnere cordi inflicto, suffocatione, seu laqueo, seu angina inducta, aut humore in capite asperæ arteriæ impacto, aut apoplexia: addunt, non quidquid confertim, nostram deuataturaturam, venenum esse, sed quod tota substantia nobis aduersa hoc facit: occultam qualitatem vocat alijs, alij virtualementem proprietatem. Cumque male affecto corde, subitæ mortes fiant, longissimæ hepate, & quauis parte naturali laborante, medio modo cerebro patiente, cor esse cuiusq; morbi venenati subiectum, concludunt, nam tametsi vesica à cantaridibus, à lepore marino pulmones afficiantur, ni tamen cordis morsus patiatur languens, fastidia, syncopes, refrigerationes, viresque confertim collabuntur, nunquam dicemus hominem, morbo venenoso teneri. At hæc fieri nequeunt, ni cor patiatur: hoc ergo pati in quouis veneno dicendum: & hominem lethaler affici, nam corde perniciose affecto qualitate, mors sequatur vt plurimum, est necesse. Quare erit suo ingenio venenum, humanæ naturæ corruptiuum.

Naturæ nomine formam intellige non hanc & materiam vt Mercur.

Quare cor in veneno quouis patitur.

Nec obstat, quod scribunt multi, quosdam nutritos veneno; nam aut non est venenum respectu illius, cum hoc sit ad aliquid, quemadmodum cibus: aut quod alijs putant, fabulosum, quando ea ratione differt à veneno alimentum, quia hoc vincitur, vincit illud, & superat naturam nostram. Aut dic in veneno, cum hete-

Nec eo nutriti modo aliquo possumus.

rogeneam habeat naturam, esse portione alimentitiam, venenosam aliam, ac illa nutriri, non posteriori: nec necari, sed in excrementum abire, quod si excernat, salubrem vitam deget corpus illud, nec afficiet aliud: si detineatur, poterit alios contagione inficere venenato excremento, tametsi ipsum nihil patiatur, vt experimur quotidie in Gallicis mulieribus, quæ cum belle valere videantur, & valeant bene, inficiunt nihilominus alios. Atque hucusque conueniunt omnes, nēpe veneno humanam naturam confertim corrumpi. Quid tamen sit, substantia nē, an qualitas, de hoc litigant.

An mixtum
an qualitas.

Mixtum esse
vult.
Mercur.

Negat Mercur. qualitatem esse quatuor ob causas: Prima est, quia actiones sunt suppositorum. Secunda, quia est venenum contrarium alimento. Quare in eodem erit prædicamento substantiæ in quo alimentum: Tertio, quia scribit Galen. esse medicinam quamdam tota, vt aiunt, substantia aduersam nobis, vt patet ex secundo de acut. 13.3. de temp. 4.6. epidem. com. 6. tex. 5. ac demum, quia adsunt, & absunt à subiecto venena, citra corruptionem subiecti. Cæterum, quia videbat venenum esse nostræ naturæ, quæ maximè aduertimus, intendique, & remitti, vnde quædam venena necant citius, faciunt alia id tardius, quæ procul abesse à natura substantiæ, est certissimum, subdit cum simplicio, hæc conuenire veneno, non secus ac substantiæ, qualitatum nimirum ratione. Idem Eustach. Rud.

Qualitatem
Capiu.

Putat contra Capiuac. qualitatem esse duabus, vt patet, experientijs motus, Basiliscinēpe, & piscis illius, seu serpentis, quem referunt multi, si hasta à piscatore percutiatur, illo tempore manus piscatoris inferre, nulla à Basilisco, aut pisce transmissa substantia, sed qualitate dumtaxat communicata: qui, si id demonstrasset, expugnasset profectò cōtrariam sententiam, & eam, quæ docet, qualitatem esse venenum, demonstrasset: at gratis illud affirmat. Quare si negetur, iure quodam negabitur; equidem quoniam Deus reuelauit, nullos è Basilisci oculis, spiritus venenosos effundi, nullos à pisce halitus mitti? Quid ergo? mixtum esse venenum dicemus cum Mercur. an qualitatem? Si quis putet venenum formam, propria necare necesse est fateatur mixtum esse; nam cum nequeat forma à materia separari, non poterit illa alicubi esse, quin materiam comitem sibi adsciscat: at vbi materia, & forma sunt simul vnitæ, est ibi mixtum. Quare mixtum erit venenum. Quod si per qualitatem aliquam virtualem venenum necare censeat, eamque non propagari, instar primarum, sed vna cum tenui substantia diffundi, mixtum pariter dicet venenum esse. At si existimet, nullam repugnantiam inuolueri, quominus venefica qualitas,

Non verum-
que dici pos-
se statuimus
s. mixtum, &
qualitatem
esse.

primarum more communicetur, qualitatem esse venenum, dicet hic consequenter. Vtro modo contingat, difficile est diuinare: illud certum, venenum, vt plurimum vna cum substantia diffundi, quod inde colligitur apertè, quia si fiat fortis alligatio supra partem commorantem, impeditur nē venenum ad cor repat. Ansemper fiat hoc modo, illud dubium: dubium inquam, nam nulla est ratio, quæ monstrat id fieri non posse, nam quas affert Mercur. quis non facillè eludat? enim verò, quamquam actiones substantiales sint suppositorum, accidentales tamen, à qualitatibus fieri posse, putant communiter omnes, suadentque experientia caloris aquæ inhaerentis, qui illam corrumpit, nullo ab aqua auxilio mendicatio, alioquin esset sibi met exitio aqua. Quod dicit, venenum esse alimento contrarium, & consequenter in eodem prædicamento substantiæ, ni amice interpretetur, & hoc modo, alimentum transmutatur à nobis, venenum vincit potius, tantum abest vt à nobis vincatur, omnino falsum est, esse inuicem contraria, nam vnū non pugnat aduersus alterum. Quare diuersam potius habebunt naturam, quàm contrariam. At esto verè sint contraria; quid aliud inde efficitur, nisi, vt ratione subtrati, & fundamenti, in categoria substantiæ collocentur? Ex Galen. loco adducto, id habemus, venena nō agere aduersus cor, calore e.g. aut frigiditate, alioquin ignis, & glacies essent venena, sed qualitate quadam virtuali, aut vniuersa earum congerie, quam cum admitti substantiam pertinere voluerit, nā esse carnis, nil aliud est, quàm carnis temperamentum 1. de vsu part. 9. dicere venena tota substantia agere, idem est, ac dicere, vt vena vniuersa temperie, seu qualitatum congerie nobis aduersari.

Vltima ratio, non minus officit ipsi, quæ nobis, si quod habet robur; nam quandoque venena non occidunt: sunt itaque in subiecto, & ab eodem absunt citrà aliquam subiecti corruptionem. Quare erūt saltim illa venena tunc temporis qualitates. Præterea diffinitio illa accidentis, est explicanda de ijs quæ nullo modo conducunt ad conseruandam proprii subiecti constitutionem, aut destruendā, vt colores, sapes, motus, quies, alioquin morbos omnes perniciosos, substantiam esse fateri oporteret, quod cum, vel ipso auctore, sit falsissimum, qualitatem esse venenum, non est negandum. Cum verò possit esse hæc duplex, intentionalis nimirum, & realis, intentionalem non esse, constat clarè ex ijs, quæ lib. 2. sunt dicta; nam ibi monstratum, spetiem, hunc tantum vsu habere, representare nimirum, potentie obiectum. Realis itaque fuerit: sed cum hæc possit esse, prima aliqua qualitas, aut virtualis, quæ mixtionem

Non intentionalem, sed
realem.

dem primarum, aut mixti formam insequitur, hæc erit venenum: vnde intelligere hinc licet, venenosum morbum, esse intemperiem cordis perniciosam, à qualitate nobis omnino aduersa, productam.

An in nobis genita, an admota vel stapedibus.

Gignetur autem hæc qualitas, interdum in nobis: extra alias genita, nobis communicabitur, vel quia bibetur venenum, aut quia deuorabitur, aut quia inspiratur. Produci hoc vltimo modo venenosos morbos, nullus dubitauit. Quare omnes docent si naribus, aut auribus, aut cuius parti corporis nudæ applicetur, posse à veneno admoto, perniciosam illam qualitatem cordi communicari. An intus gigni possit, an admotum e.g. stapedibus possit inde ad cor vsque insinuari, hoc dubiū. Afirmat hoc secundū Gent. 6.4. tr. 1. cap. 1. nam quidam calcata aranea, perijt. Negat primum Mercur. quia verò videbat oppositum placuisse Galen. 6. de loc. affec. cap. 5. Respondet, posse gigni, quid simile veneno, nempe humorem citò humanæ naturæ destruciuum, atque hoc voluisse Galenum, verum venenum nequaquam. Nam neque à calore natiuo illud fieri potest, quippe qui conseruat, neque à calore præter naturam, nam tantus concipi nequit in viuente. Ab vtrisque cogor ego recedere, nam quamquam nullam inuoluat repugnantiam sententia Gent. quemadmodū non est cur neget, arte aurum effici posse; nihilominus, quemadmodum nullus hucusque verum aurum confecit: sic nulla poterit arte huiusmodi venenum prouoci; calidissimum enim necesse est esse: at hoc aeri expositum dissoluetur, aut si quas vires seruabit, ea potius ratione occidet, quia per os, nares, & oculos ad cor se insinuat, non recta per pedes. Vide Delrium l. 3. disquis. sect. 2. q. 4. pag. 34. Adde, si quis velit hoc admouere, valentissima antidoto indiget, ne à veneno oblatur: at quam hoc facile dictu, tantūdem impossibile est arte comparare. Idē cenleo de venenis, quæ per epistolas exhibentur, nempe, esto nihil repugnet id moriri, vt tamen quis id assequi possit, non credo.

Et a Mercur.

Recedo secundo à Mercur. nam si nullo veneno exhibito, eadem quandoque sympromata accidunt patienti, quæ venenatis. Cur venenum in eo genitum fuisse negabimus? enim verò, quod spectat ad eius rationem, facile soluitur, si dicamus, gigni calorem illum à causa externa, nam ab externo ambiente putredo, à qua postea venenum. Præterea multo minor gradus qualitatis requiritur, vt forma inducatur in materia, quam vt conseruetur, vt patet de aere, qui in loco modicè frigido in aquam concrefcit. Quare esto, non esset summus calor in nobis, poterit nihilominus corrupto ex-

cremento forma veneni introduci, & ab illa postea, vltior gradus qualitatis manare. Demum non lædit nos venenū primis qualitibus. Quare, quamquam non sit in nobis summus ille calor, poterit nihilominus, qualitas venenata produci.

Sed quamquam detur, & internum venenum, & externum, non est modo animus de causis interni disputare, nam de re ista cap. seq. sed de eo, quod proprie venenum vocatur. Quare de causis externi, non tamen quauis, non enim de forma, aut materia veneni, nam hæc aliud mixtum est seu integrum, vt vegetalia, multa, mineralia, succi, & animalia venenosa, seu corruptum, & putrefactum, vt triticum: forma varia, prout varia est elementorum miscella. Effectrix causa, natura, nam quæ fiunt ab arte, actiua passiuis admouendo sunt. Quare erit illud certum, aliquem habere vsum venenæ, cum agat ob finem naturæ. Inquirens ergo id tantum, quod est medicorum, indagabimus, vnde est, quod confertim venenum nos perimit, quoue dirigente, cor semper petat. Ac primus quidem nodus breui expeditur, enimvero, si à contrario corruptio, quod maxime aduerium erit, id ad corrumpendum valebit multum. Huiusmodi cum sit venenū, nil mirum, si ab eo confertim corrumpimur.

Obijcies, est ignis actiuitatis maioris multo. Cur ergo ab exiguo scorpionis veneno, multo peius afficimur, quā ab igne? An id fieri dicemus, quia forma agunt venena: est autem inter formam veneni, & animalis maior contrarietas, quam inter ignem, & animal? At nullos dari morbos in forma lib. 5. à nobis monstratum. Dic proinde illud fieri, quia magis valet ad destruciuam vitam animalis venenum, quam ignis; enimvero, si aliæ multæ qualitates magis vigent in mixtis, quam in elementis, vnde plumbum est terra grauius, & ferrum calfactum vehementius calfacit, quam ignis stippa. Cur non poterit vis destructiua animalis, maior esse in veneno, quam in igne? Dic secundo citius necari animal à veneno, quam ab ignis scintilla, quia venenatus vapor cor petit, scintilla partes extrimas corppris. Nunc quid mirum est, si plus lædamur ab illo, quam ab igne?

Secundus nodus difficilior, nam cum trifariam possit fieri, vt venenum ad cor deferatur, vel tractum à corde, aut proprio ingenio delatum, aut à cæteris partibus detrutum: nullus modus dicendi hic locum habere videtur. Non primus: nam omnis tractio fit gratia frictionis: modo cor à veneno destruitur. Ne propria sponte venenum in cor irruat, sua impediatur natura, nam animantium tantum est, suoptè impetu ad locum præti-

Cuius veneni causæ iudicanda, & quæ.

Cur venena confertim nos occidunt

Sol.

Obiectio.

Sol. alioum afferitur, & rejicitur.

Ponitur vera.

Afferitur alia.

Quomodo venenum cor petit.

tutum moueri: non demum contingere hoc poterit, reliquis corporis partibus venenum ad cor deponentibus, nam vt mittam experientiam, quæ refragatur, obstat lex naturæ, quæ certo statuit, vt ad debiliorem quamque particulam sæper fiat confluxio: nunc verò, aut numquam, aut rarò continget, vt cor sit omnium debilissimum.

Sol. 1.

An dices, hoc fieri, iugi quadam propagatione qualitate venifica cordi communicata? At rarò venenum sic diffunditur: nec si continuo ita fieret, tolleretur proposita ambiguitas: adhuc enim,

2. Sol.

quæro. Qui fit, vt cordi potius, quam alijs partibus communicetur venenum. An recurremus in analogiam illam, & abditi huius euentus causam? nam ita fit, cum quæritur, cur cantarides, illæsis cæteris partibus, vesicam exulcerant, Lepus marinus pulmones? enim verò, quæ causa tradì potest, cur vapores elati à pulmone vlcerato, pulmonem tantum alterius exulcerent, ophthalmicus oculos inspicientis inficiat, & pestes multæ quibusdam animantibus sint infensæ, innocuæ alijs: quædam pueros dumtaxat offendat, aliæ debacchentur in viros, mulieribus omiſſis, ac si indignum censeant, cum imbecilli sexu decertare. Sed vt mittam, sic nihil doceri, tacite potius ignorantiam nostram accusari: adhuc remanet explicandum, quomodo venenum à brachio ad cor vsque diffunditur. Si recta semper deferretur, posset quidem à propria vaporis leuitate hoc fieri: vt à brachio ad cor deuehatur, leuitas profecto facere nequaquam poterit. Nec placet, quod dixit Mercur. infici spiritus à veneno cosque infectos, & ad cor remeantes, propriam illi communicare infectionem. Primum, quia spiritus, ni contrahantur ab anima versus cor, nequaquam versus cor mouebuntur, solet autem anima in timore contrahere. Dicerem propterea, trahi à corde venenum, per accidens tamen; enim verò cum ad sui tutelam alliciat aerem per arterias omnes, quæ sunt disseminatæ per partes nostri corporis: quemadmodum respiratione, nedum aerem allicit, sed quæcumque cum aere sūt admixta, haud secus, vbi ope arteriarum, ad se aerem attrahit, attrahit vna simul quicquid est permixtum cum aere. Vnde cum contingat quandoque, vt cum aere venenum sit permixtum, non est cur miremur, si à corde per accidens trahatur. Videor absoluisse propositam difficultatem, propterea plura non addam.

Reijciuntur.

3. Mercur.

4. Aug.

Morbi maligni causa.

Cap. XVII.

Quid malignitas.

Q Vid sit malignus morbus, non admodum constat inter medicinæ

Doctores: propterea id explicabimus primum: dicemus secundo quæ causæ illius. Malignitas est vox imposita ad significandum, simulatam quamdam hominum probitatem, latentem vero malitiã, & occultam: itaque illi homines proprie dicuntur maligni, qui cum præferant speciem probitatis, sunt tamen peximi. huiusmodi erant Pharisei, quia vt dicebat Christus Saluator noster, sub vestimentis ouium, erant lupi rapaces. Ab his postea est hoc nomen translatum ad morbos, & dicuntur maligni, quia quemadmodum dantur homines proditores, qui ficta beneuolentiã, nos incautos inuadunt, & imparatos offendunt: ita dantur quidam morbi, qui cum prauitatis, aut pestilentis naturæ nil admodum præferant, mire tamen in isto perurunt veneno. Proinde, vt illi dicuntur maligni, ita & huius generis morbi: & quo pacto vix possumus euadere ab ijs, qui aliud mente occultant, promunt aliud: haud secus medici, vix possunt vitare, quin à malignis morbis decipiantur, quippe aspectu mites videntur, cum plurimum tamen habeant difficultatis, vt bene norunt, quicumque praxi diligenter dederunt operam. Propter hanc rationem vocauit fortasse Paulus parua vlcera, in cicatrice tamen vix cocuntia, maligna, Celsus mala, alij malefica, alij Telefia quando hoc morbi genere præcipue Telephas conflictatus fuit; alij Chyronia, vt quæ Chyronis, medicæ artis experientissimè opè requirunt, propterea quod cum citam, & certam salutem promittant, numquam tamen curationem suscipiant. Neque alio respiciens vocauit Poeta Lunæ lucem malignam dicens.

Quale sub incerta Lunæ sub luce maligna.

Nisi quia promittens, quemadmodum lux Solis, qui est dator vitæ salutem, & vitam, aliud facto præbet; lædit enim, & multas affectiones inuehit. Si ergo illud malignum est, quod bonitatem simulans est malum, sequitur manifestè ex dictis, malignum morbum eum proprie dici, qui vehentiora infert symptomata, quam suæ naturæ conueniant, vt si e.g. sit febris, quæ primo intuitu appareat placida, & benigna: deinde mire nos torquet: aut sit exiguum vlcus, quod citam, & certam curationem promittens, nunquam tamen coalescat: dicuntur morbi isti maligni, quia vehentiora inferunt accidentia, quam eorum naturæ conueniant; non enim est exigui vlcus, febrisque pusillæ ita pertinaciter corpori in hæere, vt hominem, aut maxime vrgeant, aut occidant.

Cæterum quia possunt hoc facere morbi, vel ratione partis, in qua existunt, vel ratione causæ, à qua excitantur, sequitur ex hoc, duplices esse malignos mor-

Morbi maligni duplices.

morbos : alios ratione propriæ causæ effectricis, alios ratione partis affectæ; sic tendonum, & articularum vlcera, maligna vocavit Galen. quia ratione partis, in qua existunt, difficilem curationem recipiunt, & l. de cris. cap. 16. definiens malignum morbum, eum dixit, qui omnibus ritè factis, nil iuuatur laborans. Hæc perhibent fere omnes esse morbi maligni naturam : nec aliud est opinatus Gal. cum dixit, malignum morbum esse, qui cum vitæ periculum minetur, spem tamen salutis non admittit, sed hoc ipsum innuere voluit. Nimirum considerans. Gal. heterogeneitatem huius morbi, nunc enim mitis apparet, & salubris, modo necem præsentaneam minatur, ad huius morbi inconstantiam respiciens dixit, esse morbum malignum, qui cum vitæ periculum minetur, spem tamen salutis non admittit, quia ratione qua mitis apparet, promittit salutem : ratione, qua prauus, vitæ maxime, imminet. Et quamuis hoc in alijs morbis possit reperiri, potest tamen ab illis separari, à maligno nequaquam. Quare hæc erit eius natura, vt facta mansuetudine lædat.

Obijcies, morbus malignus est agens naturale : semper ergo pro suæ potentie ratione ager : non ergo mansuetudinem finget, non simulabit benignitatem, neque vt aiunt, mel ore geret, sel corde, & venenum : est hoc voluntarij agentis, quod suæ spontis est, & in agendo liberum. Quare videtur hoc potius, vt rem libere fatear, medicorum signum, vel vt adscribant sibi diuinandi artem, vel vt eorū ignorantia, cum deluduntur à morbo, aliquem mantellum querant. At re vera non fingunt, comminiscuntur nihil; nam multa sunt, quæ ne dum morbos latere posse docent in corpore nostro, sed & venena. Scribit Theoph. lib. 9. de hist. plant. cap. 16. aconitum venenum, ita suo tempore parari consueuiss, vt datum hominibus, certo quodam tempore occideret. Scribit Hip. l. de inter. aff. latere quosdam morbos in humanis corporibus per quatuordecim annos. Refert Alb. Mag. lib. de animal. se vidisse hominem, qui duodecimo anno post morsum acceptum tentatus est hydrophobia. Sed ne ineptus sum, qui aliunde quero, quod domi nascitur, non ne lues gallica potest esse clarissimum huius rei argumentum? Quod si in multis alijs id accidit, non est cur profecto negemus, posse idem à morbo maligno fieri.

At quomodo? si est necessarium agens? Scio multos dicere, perterrefactam naturam non aggredi pugnam; vbi autem nulla est pugna, nulla elucet symptomata. At sunt nugæ; primo quia naturam cognoscentem faciunt : secundo quia esto ageret libere, non propterea ab agendo desisteret, quia vt rectè Thucydides

admonet, vbi nulla est euadendi spes, factius est omnino desperata salute aliquid agere, quam ignauorum more, certo perire.

Gal. l. 3. ep. com. 3. t. 5. admirans, quare ratione factum sit, vt veneno fere similis humor sit in phrenitico illo genitus, qui momento postea eum de medio substulit : mirabile enim est, vt hi morbi gignantur, & homines optime sanos subito inuadant dicit, quod quemadmodum commoritur à cane rabido, non statim cocepti veneni notas præbent, sed latet virus, quo vsque longa actione adauctum, repentinam postea mortem inferat : haud secus latet morbifica causa, quousque illud incrementum assumat, vt morbum violentissimum faciat. Non itaque, vt subita est morbi generatio, ita & causæ generatio est subita, sed hæc per paulatimam actionem magnopere adaucta, morbum magnum ex tempore producit. Huic consimile est, quod dixit Hip. morbi non statim ac apparent, statim fiunt: quod traducens elegantissimus Fer. scripsit sepe morbus repente emergit in lucem, cuius causa sensim radices egerat.

At liceat mihi amice à Galen. percontari, vnde est quod virus canis rabidi non sentitur, quousque non est multum adauctum? An quia interea non agit? at est virus illud causa naturalis, & debite passo approximatum. An quia insensibiliter ager? estque ea actio ita exigua, & parua, nequeat, vt præ exiguitate sub sensum cadere? Sit ita, at rationi consonum modo esset, vt causa hæc paulatim increfcens, antea quam summum illud attingeret, sui notas præberet. Vnde ergo fit, vt occulta tamdiu lateat, quo vsque longa actione adaucta, repentinum postea interitum afferat?

Non perferri interea dices, quia augetur sic repente, vt necet, & interitum afferat. At repugnat hoc naturali Philosophiæ, quæ docet, numquam perueniri ad extremum, non pertransito medio. Quare acquireret per gradus augmentum virus illud : deberet ergo hoc tempore dignosci à medico, & ab agro sentiri. Præstat proinde aliter cum Gal. dictum problema dissoluere. Examinans Gal. 19. aphor. 2. par. quid causa est cur in prædicendis acutorum euentibus, errent quandoque medici, id fieri dixit, ob subitam in iudicatione permutationem, quæ sequitur naturam humorum, qui ex vno loco conferuntur in alium. Nimirum, verè acuti morbi ex tenuibus, & calidis succis ortum habent : hi naturam vexantes dispelluntur : fit proinde, vt quoadmodum nobili è parte in infimam detrusi afferant insperatam salutem : ita ex ignobili loco delapsi in nobilissimum inopinatam subinferant mortem. Cæterum quia incertus est hic humorum motus,

Dubitatio
aduersus
Gal.

Op. Auctoris.

Obijcies.

Risp.

Quomodo
morbi, & ve-
nena latere
possint.

incertus quoque erit acutorum euentus. Quod dixit Galen. de morbis acutis, illud idem poterimus dicere de malignis, scilicet, humor ille malignus, vbi in ignobili resideat loco, nulla infert symptomata: at cum adactus, ita vrget naturam, vt ad expulsionem inuitet, destrudatur ad nobile viscus: proindeque fit, vt qui antea vix laedere poterat, ratione postea loci, repentinae sit causa interuentionis.

Hinc potest dissolui problema, vnde est quod à pharmaco sauiant non raro morbi, scilicet in causa est humoris commotio, & eiusdem delapsus ad nobilissimam partem. Quo circa multo rectius dicerent, quibus hoc infortunium accidit, factum esse prauum morbum à pharmaco, non manifestari eiusdem malitiam. Huic rationi, quam mox dedimus si placeat addere primam Galen. dici potest, quod quemadmodum sunt quidam morbi, qui statim ac incipiunt, & vigent, & florent, propterea, quod causa illos faciens mouetur velociter: ita possunt causae illae, tametsi antea erant inensibiles, breui temporis spatio tantum incrementum accipere, vt interitum asferant. Vide Galen. l. 1. de loc. aff. vbi guttae cadentis exemplo hoc declarat, & comprobatur.

Sed est haec causa communis maligno morbo, & acuto illa propria, quae petitur à causis maligni morbi, i. malignus morbus non fit ab ea solum causa, à qua alij omnes eiusdem generis, sed praeter communem in qua conuenit illi cum alijs, addit aliud peculiare, vt e.g. in vlceri simplici, nil aliud fingere est praeter solutionem continui, ac vlcus malignum praeter hanc, habet intemperiem annexam; haec enim alimento corrupto, & in humorem erodentem conuersio, in causa est, vt quidquid erat prius vnitum, dissoluatur confestim. Vehementiora itaque symptomata infert, quia cum posset, exigua magnitudine eius inspecta, citò curari, redditur tamen ob intemperiem ad iunctam insanabile. Malignae item febres non fiunt ex simplici putredine humorum, sed ex venenata qualitate, aut ex veneno genito ab insigni putredine humorum. Maiora ergo accidentia quam febris naturae conueniunt, non à putredine, hac enim conuenit illi cum caeteris febribus, sed à veneno: ab hoc inexpectatae illae mortes, & repentinae. Nempe putat medicus triumphasse de febre, vbi compressam videt humorum putredinem, euauisse symptomata, & licet prostrata esse intelligat ex pugna praecedenti naturam, quia tamen pugnam omnem cessasse censet, hinc canit triumphum, falliturque, nam vrgens venenata qualitas prostratam naturam, breui illam extinguit. Est & alia causa huius euentus, quae

vt intelligatur, scire oportet, ex vehemēti putredine venenum gigni, quam obrē ^{3. causa.} febris, quae primum ex simplici putrefactione erat: genita, habet postea progrediente putredine duas causas, putredinem nempe, & venenum. Quare, quae antea videbatur contemnenda, mox ob venenum, exitiosa euadit.

Contagiosi morbi causa.

Cap. XVIII.

HAbent contagium morbi pestilentes: iure itaque disputationem de causis morbi maligni, & pestis, haec de contagio sequitur. Est contagium, vt docent communiter omnes ab vno alteri communicata infectio. Infectionis nomine haud intelligimus morbum, vel symptoma, nam cum sint haec accidentia, non possunt hinc inde migrare, nec deferri ab alio nisi sit animatum. At sit contagium aegro infectionem quandoque communicando per halitus, semen, sanguinem menstruum: communicatur alias à veste, vt cum quis vestem scabiosi indutus incurrit in scabiem, aut parietem vt c. 14. Leuit. Communicatur tertio à muliere e.g. gallica, nullo adhuc morbo detenta. Quare nec morbus, nec symptoma contagione communicabitur, sed causa morbi. Nempe vt agat infectus in sanum requiritur contactus mathematicus aut physicus.

Hinc, cum sit illa de genere relationali, & quae morbofa est vni, non officit alteri, poterit mulier lue nondum vexata, viro cum quo rem habet, luem communicare: hic torqueri misse malorum generibus, inculcata illa fratri valetudine. Nimirum, vt vetulae expirantes vapores virulentos, necant pueros, ipsae bene valentibus, quia teneriores cum sint, non valent ita resistere, vt vetulae: haud secus, quia imbecillior esse potest iuuenis, femella infecta valida, poterit robusta haec mulier seminarijs suis resistere, ac bene valere, cedere iuuenis, ac propterea dolere.

Cum autem causa haec multiplex esse possit, substantia nimirum, & accidens, hoc item quantitas, qualitas: non est quantitas, quae communicatur per contagium; haec enim à principio ortum habet: non est praeterea actiua. Quare non poterit similem quantitatem producere. Hinc fit, vt neque substantia esse illa possit, cum nequeat substantia immediate agere: erit itaque qualitas, non spiritus, hoc est species; nam hanc nihil reale posse producere, supra est à nobis monstratum, ergo materialis. Occulta ne, an manifesta? quaeuis, dummodo agendi vim habeat; occultam communicari quandoque, docent pestilentes febres, quae ex

Quid contagium.

Ab vno alteri communicata infectio.

Huius nomine causam intelligimus.

Quare poterit vnus infici, non alius;

Est autem causa, quae communicatur qualitas, non substantia, aut quantitas.

Tam occulta quam manifesta.

venenata ortum habent qualitate; enim verò vbi Sortes febris pestilenti correptus, consimilem Platoni communicat, communicat illam, causa febris diffusa: at febris à venerata erat orta qualitate. Quare occulta est qualitas, quæ communicatur quandoque. Est alias eadem manifesta (quidquid Fracast. putat, qui nescio quo spiritu ductus, improprium esse censet hanc contagionem) cum tamen verè illi contagionis diffinitio cõueniat, quæ est ab vno alteri communicata infectio: vnde neque illud affirmare vereretur, domum, quæ vicinæ incendio ardet commigrare contagio. Cæterum cum hæc qualitas possit communicari bifariam, vel producta simili per partem post partem, vel eadem vna cum substantia transmissa, secundo hoc modo fit communicatio, non primo; nam communicatio primo modo facta, longiori inducitur tempore, nec poterit ventis impediri, aut iuari. Erit ergo contagium, communicata substantia, quæ à qualitatis præuæ sibi inherens habet vim producendi affectionem consimilem.

Est hoc vehiculum duplex, crassum tenue: crassa est substantia deferens contagionis causam in illis affectibus, qui iure hæreditario nobis accidunt; cuiusmodi sunt variolæ, morbilli, arthritidis, podagra, lues gallica, lepra, epilepsia, etenim vel est sanguis, aut semen, à quo proles sic redditur intemperata, vitiosos vt congerat succos, parsque alia ita languida, vt congelitos excipiat. vnde arthritidis, podagra, melancholia. Tenuissima est substantia, nam sensum omnem effugit, quæ nobis in lucem iam editis seminaria contagij defert. Quare tenuis vapor. Hinc cum calida tantum euaporent, frigus cuncta cohibeat, & denset, calidi tantum affectus nobis iam editis possunt communicari: à parentibus calidi, & frigidi. Vnde assertur lux Arist. qui 7. par. prob. 4. docet à morbofis, nos facilius infici, non conualescere à sanis, quia est sanitas quies, morbus motio: vult dicere Arist. id circo, male nos affici à morbofis, quia per morbos agitantur humores, magna autem commotione facta, multi atrolluntur vapores, qui quoniam prauis, facile proximos quosque inficiunt: contra sanitas, quia est quies, nam cum decente habeant, tum inter se, cum ad corpus proportionem humores, nulla est pugna. Quare neque commotio aliqua; non ita communicantur similes qualitates. Quare neque ita commodè sani afficiemur à sanis quantum malè à morbofis. Hinc quod scribunt, puellam illam nutritam na pello, quoscumque ad se accedentes, & osculantes infecisse, necesse, tetro communicato vapore, aut non admittendum, aut si admittatur, hoc factum, quia frigidum illud venenum, vi caloris

puellæ communicabatur. Insuper quia hæc communicatio, bifariam potest fieri, aut immediatè, aut medio aere, velte, re quaque molli, raræque testuræ, fit vt tres dentur contagij differentia, per contactum vna, per fomitem alia, alia demum additans: est autem, quæ fit tenui illa substantia à corpore, per intermedium, aerem communicata. Cumque nequeat qualitas vel efficacissima similem momento producere, sed quod commune est omni causæ agenti, mora habet opus, nec detineri queat, ni adhæreat, non adhære, nisi aliqualem habeat crassitiam, & létorem, a iocuin variis aeris iniurijs expositum, breui extingueretur, cum tamen seminaria contagij ad multos annos videamus feruari, non solum in vestibus, sed quod admirationem parit non exiguum in aere ipso: duo habeat necessè est seminarium quodque contagij, lentorem nimirum, & acutiem; hanc vt sese insinuet in abditas nostri corporis partes, illam vt adhæreat, resistatque contrarijs. Hæc cum reperiantur frequenter in ijs, quæ putrescunt, adest enim euaporatio ratione caloris, & ob eandem causam acuties; reperiatur pariter lentor in crassa, & profunda putredine, sūt vt plurimum morbi à putredine contagiosi: cumque insignis in peste putredo, sunt pestilentes affectus, quam maxime contagiosi, vt 1. sec. prob. 7. Non tamen à putredine sola contagium, vt Fracast. placuit, nam si contagium est ab vno alteri communicata infectio, cum hæc communicetur à parentibus proli, multo latius patet series contagiosorum affectuum: nec putredo sola, vt ipse putauit, contagionis causa, sed causa quæquæ noxia communicabilis, dum habeat lentorem, & acutiem. Cæterum, cum sint hæc seminaria crassa: magis, minus acuta obtusa: fit propterea, vt quædam in internas partes facile sese insinuent, vt seminaria pestis, hæreant alia cuti, nec ultra feruntur, vt scabies: crassiora alia, ni discindatur cutis, numquam communicantur, vt rabidi canis venenum: quo fortasse fit, vt ante quadragesimam diem, non sese prodant in lucem.

Acuti morbi cause.

Cap. XIX.

Est acutum, si Arist. in re hac consulamus Platonem, & Gal. quod mouetur velociter, nam vocamus acutum censem, ingenium, sonum. quia ille cito penetrat, hoc citò inuenit media, quibus cuncta demonstrat, sonum, quia mouet celeriter auditum. Erunt proinde illi morbi acuti, qui velociter sua tempora transeunt. Gal. 6. ep. com. 1. t. 29. exponens verba illa alia vero febres acuta ait, eam

Quodcumq; tamen semen contagij, duas debet conditiones habere.

Hinc morbi à putredine, vt plurimum contagiosi.

At non est ab hac tantum contagium.

Sed à quavis causa communicabili, quæ tamen acutiem habeat & lentorem. Coroll.

Quid acuti.

Quid morbus acutus.

Communicatur tamen substantia transmissa.

Que substantia deferens est duplex, crassa, & tenuis.

Quare, & calidus & frigidus possunt communicari, hi in conceptione matris: illi ad huc nobis editis.

Dilucidatur Arist.

Communicatur vtraque substantia, aut immediatè, aut intermediatè. Hinc triplex contagium.

Qui veloci-
ter sua tem-
poratranſit.

autem dispositionem acutæ, de caliditate cele-
riter manui occurrente, suumque ipsius velo-
cem motum ostendente, te intelligere opus est,
quemadmodum subdit, acutos morbos dici-
mus, quicumque propria tempora usque in
finem velociter transeunt: & 2. de dieb.
decr. cap. 1. multis inquit nominibus est
laudandus Archig. qui non numero dierum,
sed & natura acutos morbos iudicabat.

Nō quā bre-
ui terminan-
tur.

Non itaque acutus est morbus, qui cito ter-
minatur, alioquin idem esset acutus, &
brevis, sed qui citò finitur, quia veloci-
ter mouetur ad finem. Ergo si citius mo-
ueatur formica ab angulo huius domus
ad alium, quam ego Roma Neapolim, non
dicemus propterea velocius motam
esse formicam, quia quamquam citius
hec iter peregit suum, non tamen æqua-
le spatium pertransiit: motus autem
velocitas in hoc consistit, ut scilicet mul-
tum spatium, breui temporis intercape-
dine transeat, vt 4. phys. 96. Ar. Cæterū
quia multum breui pertransiri non po-
teſt, ni mobile magnitudinem habeat
(qua enim ratione imbecillum mouebi-
tur citò?) fit vt duo ad morbum acutū
requirantur, alterum vt terminetur cito:
alterum vt magnitudinem habeat 2. aph.
19. Acuti morbi præter id quod celeriter in-
dicantur, statim etiam magnitudinem habent:
cumque nil possit citò ab vno statu, ad
aliū mutari, ni aliqua violentia accedat,
erant acuti omnes violenti 1. probl. 6. &
periculosi, quia vt dixit Hipp. non suffert
natura repentinas mutationes: & plus in unum
calfacere, refrigerare, humectare, siccare, ma-
lum; quia omne nimis natura inimicum.
Hinc laudat 2. de dieb. decr. 12. Archig.
qui distinxit acutum, cui motus velox, &
subita pericula adueniunt. Vt non pos-
sim propterea non mirari quosdam, qui
putant noluisse Galen. hanc esse naturā
morbi acuti, quia dixit quandoque, cele-
ritatem motus esse accidens acuti mor-
bi, loquens fortasse de acuto in vniuer-
sum, quod comprehendit acutos ex de-
cidentia.

Obiectio.

Petrus Sal.

At dices: multi sunt acuti à crasso hu-
more, qui moueri celeriter numquam
potest. Non itaque celeritas motus erit
de essentia acuti. Ita censet Petrus Sal.
lib. 1. de morb. in Hipp. Dicit itaque cum
bifariam possit fieri, vt celeriter morbi
iudicentur, vel quia breue est spatium
percurrendum, aut quodiam celeriter
illud omne percurritur: non terminari
celeriter acutos, qui moueantur celeri-
ter, nam crassus humor, & tenax, à quo
Apoplexia, non potest hoc facere: sed
quia breues sunt termini constituti acu-
tis, nam intra quatuordecim dies termi-
nantur. Posuerunt alij, acuti essentiam,
in impetu causarum agentium. Et malè
vtrique; atque Salius quidem, quia con-
fundit cum acuto morbum breuem: &
istū, quia fateantur necesse est, quod ne-

Aliorum opi-
nio.

gant; nam ad impetum causarum agen-
tium, necessariò sequitur cita iudicatio,
& motus celeritas; docens enim Gal. 2.
aphor. 23. cur quod dicebat Hipp. acuti
morbi intra quatuordecim dies iudican-
tur, refert hoc in casuum magnitudinem
dicens, Quod vero sit necessarium ab mor-
borum magnitudinem, & casuum vehemen-
tiam, vel cito vires prosterni, adeo vt homo
moriatur, vel ad noxiorum humorum excre-
tiones excitatas, si modo, quos inuasent exu-
perent, bonam sequi iudicationem: sin autem
exuperentur malam: unicuique manifestum
est. Propterea igitur fieri non potest, vt in
longum tempus iudicatio differatur in morbis
acutis. Quod si durum videatur asserere,
humorem crassum, frigidumue, celeriter
ad finem moueri: scias non properare
celeriter, quia crassus est, & frigidus: sed
quoniam ob principem partem malè af-
fectam, graua symptomata inferre. Nec
te turbet, quod obitrepidat Salius dicens,
ex hoc fieri, magnus vt morbus euadat,
non acutus: nam ex hac magnitudine ca-
suum, celer motus, & morbus acutus: ex
hac inquam, nam quod non quæuis ma-
gnitudo morbi, acutiem faciat: docent
hecticæ febres, & hydropis, quæ & ma-
gnitudinem habent, & protrahuntur in-
longum: ni dicere placeat, non esse affe-
ctus positos vere magnos, quia non pol-
lent actiuitate, sed resistentia, nec vehe-
mentia nocent, sed diuturna vexatione
occidunt. Vide Argen. cap. 7. l. de diff.
morb. Ex his potest quique intellige-
re, acutos morbos ab ijs tantum posse exci-
tari, quæ multum valēt agendo. Quam-
obrem cum calidi humores, & feruidi vi-
agendi pelleant, calor enim inter omnes
qualitates est valde actiuosus: sicut vere
acuti morbi, a succis calidioribus, tenui-
bus, & mordicantibus: huiusmodi cum
sit genus omne bilis, rectè est ab Anaxa-
gora dictum, vt refert 4. de part. cap. 2.
Arist. fel esse causam omnium acutorum
morborum: quamquam in eo recipien-
dus non sit, quia non rectè docuit, quæ
ratione, fel huiusmodi morbos inferat)
rectèque ab Arist. ibidem est dictum. fel-
lis vacuitatem, vitæ diurnitatem af-
ferre; nam quæ felle carent, optimum
gignunt sanguinem, nullo amaro con-
taminatum. Quare nec morbis corripien-
tur acutis, qui vitæ humanæ potissimum
sunt infensi, & infesti; quoniam vero
possunt nos vrgerè humores nedum ca-
lore multo, & qualitate hac manifesta, sed
venenata, & occulta, vt malignæ quæcū-
que affectiones: copia, vt cum à multis
repente suffocamur: vrgerè item pos-
sunt, quia in partem principem decum-
bunt, deducitur hinc acutorum causam,
non tantum esse calidos succos, sed &
aliū quemcumque, duasque dari pro-
pterea species acutorum, ratione loci
nimirum, vt apoplexia, & soporose capi-
tis

Reijciuntur
omnino.

Acuti causæ

ris affectiones, & vere acutos: sic autem appello eos, qui ratione causæ, acuti euasere; Cumque eadem nocere bifariam possint, aut ratione copię, aut ratione prauæ, & malignæ qualitatis, sicut morbi acuti interdum ab humore maligno, quicumque sit ille, quandoque à copia humorum, quamquam iisdem non sint calidi: fiunt tertio tales ratione loci, seu partis laborantis. Si ergo ea est morbi acuti natura, ut velociter moueatur ad finem: mouetur celeriter, ob magnitudinem morbi, casuumque sæuitiem, videamus, quæ morbum magnum faciunt, nam ita completa erit disputatio de causis acuti morbi, ac simul explicabimus causas magni morbi, paruique.

Magni, paruique morbi cause.

Cap. XX.

Quid morbus magnus: Quotoplex.

MOrbus magnus ille proprie est, qui vehementer, & maxime lædit actiones; ut enim illud esse calidum dicimus, quod calefacit: id maxime calidum, quod maxime calefacit: eodem pacto, cum de ratione morbi sit actiones lædere: qui maxime lædet actiones, is morbus magnus dicitur. Prosteruntur interdum actiones, quia nobilissima quæpiam nostri corporis pars, prostrata iacet, ut cor, iecur, & cerebrum, aut alia pars, quæ cum principibus habet consensionem; videmus enim non semel ægros animo deficere, non tam primario affectu cordis, quam ventriculi vitio. Læduntur multum alias, quia est morbus sua natura magnus: alias quia malignus: Quod si tribus ex causis maxime actiones læduntur, nempe à morbo sua natura magno, maligno, & ratione loci, in quo exiit: triplicem ob causam fiet, ut vitia omnia graui reddantur, & magna; vel propter afflictæ partis præstantiam: vel propter affectus magnitudinem, vel propterea, quod sunt cacohetes 4. met. 6. Nec sibi contradicit dum 7. met. 12. scribit, fieri morbum magnum, aut læsæ actionis præstantia, aut propria affectus magnitudine, & læsæ facultate, quæ totum corpus gubernat; non enim agit hoc loco Galen. de magnitudine morbi: nec docet fontes, ex quibus morbi magni, magnitudinem propriam nanciscuntur; sed ut bene animaduertit Salius lib. 1. de morb. in Hipp. Massar. disp. de sang. misstradit methodum in complicatis affectibus seruandam: docetque, quod ubi à quopiam affectuum periculum instat, ad id, quod vrget, primum dirigi curantis consilium debet: explicans subinde hæc vrgentiam, & fontes ex quibus desumitur, subdit, atque in eo quidem curationis consilio, quod ab vrgente inicitur, affectus magnitudo perpendenda est: ea triplex est, alia,

quæ ex actionis præstantia spectatur, alia, quæ ex propria affectus essentia, & tertia præter has, quæ ex facultate, quæ læsum corpus gubernat æstimatur. Itaque non tam fontes magnitudinis morbi hoc loco proposuit, quam vrgentiæ: quæ cum consistat in magnitudine passionis à morbo profectæ, dicit hanc magnitudinem ex triplici fonte hauriendam esse, à læsæ actionis præstantia: vnde si plures morbi complicentur, ex quibus facultates principaliter corpus nostrum regentes, labefactentur: maior erit vrgentia ex parte illius affectus, quia lædit actiones vitales, quam qui animales, quia præstantior est facultatis vitalis actio: secundo dicit desumi à magnitudine affectus: quamobrem si magnus sit morbus, qui facultatem cerebri offendat, minor vero, qui lædit vitalem cordis, hoc casu maior erit vrgentia ex parte affectus animale facultatem lædentis, quam vitalem. Tertius inquit vrgentiæ scopus desumitur ex læsione facultatis, quæ læsum corpus gubernat; nam si multi complicentur affectus, qui omnes facultates lædant, maiorque sequatur læsio ex ea, quæ corpus vniuersum gubernat, cuiusmodi est naturalis facultas, ad hæc dirigi debet curantis intentio, nam hac periclitantur, nec vitalis, nec animalis facultas, consistere potest.

Obstrepet fortasse aliquis dicens, multoties partem principem lædi, nec propterea fieri morbum magnum, ut manifestè apparet in diaria: obstrepetitem, alius, quia morbi malignitatem, vna cum magnitudine eiusdem confundimus, cū tamen omnino distincta hæc esse docuerit Gal. 3. de cris. 4.

Quibus facile est satisfacere, quidquid dixerit, Argen. nam quod spectat ad primum, nõ dicit Galen. quoties pars principalis afficitur, morbum magnum progigni, sed interdum magnum euadere asserit, quia pars principalis affecta, ut exiguum vlcus cordi insitum, idcirco magnum est, quia cordi insitum. Est autem manifestum, propositionem indefinitam, pro particulari supponere. Quod pertinet ad locum de cris. est sciendum, cū magnitudo morbi trifariam fiat, à propria essentia, loco, & malignitate, Galen. intentionem eo loci esse, docere illud: differre morbum malignum à magno, ratione propriæ essentiæ, quia quandoque parua febris ratione propriæ essentiæ, sunt valde maligne: at non vult Galen. malignitatem differre à magnitudine in genere, quia quocumque morbus est malignus, is semper est magnus quia magnopere lædit actiones. Triplex ergo cum sit morbus magnus, secundum propriam essentiam, quia malignus, aut quoniam in parte principe: hunc infertent quæcunque partem principem læduat:

Obiectio.

Solutio.

Causa.

malignum, malignitatis causæ, quæ sunt vel intemperies partis corruptentis sanguinem, quo fit, ut vlcus coalescere nequeat, vnde vlcera maligna: vel venenata qualitas, & occulta vi nobis infusa, vnde febres malignæ. Tertiam morbi magni speciem ratione propriæ essentię, producent causæ omnes, quæ morbum, producere valent, dum tamen magnitudine comparata, vehementer corpus nostrum affligant: atque hæc de hoc puncto.

Breuis, longique morbi cause.

Cap. XXI.

Repremitur
Ar.

Dormitavit in re hac Argen nec causam longi morbi, aut brevis modo aliquo, vidit. Est porro, inquit, una, & communis breuitatis, & longitudinis causa, quæ ex celeritate, tarditateque motus sumitur, qui enim celeriter mouentur morbi, citò ad finem suum perueniunt: qui verò tardius, necessario longiores euadunt.

Quo nihil potuit fingi absurdius; nam multi, cum moueantur lente, citius ad finem perueniunt alijs, qui mouentur celerius, si spatium sit maius; ut si moueatur formica à principio palmaris tabulæ ad finem vsque, citius motum suum absoluet, quam qui mutatis ad celeritatem equis Romæ contendat Neapolim. Præterea differentiæ, qua motus in breuem, & longum diuiditur, est desumpta à tempore, in quo durat, atque prout magis, minusue durat, breuis dicetur, aut longus: celer autem motus, & tardus, haud respicit tempus durationis tantum, sed & spatium, quod percurrit mobile: itaque si breui tempore mobile multum, spatium percurrat, mouetur celeriter: si paucum multo tempore, tarde. Dicere ergo, morbum breuem fieri à motus celeritate, à tarditate longum, est motus differentias confundere.

Re Gal. sententia laudatur.

Tetigit rem acut Galen. quicquid hic garrat Argen. nam non vidit locum, vbi de re hac ex professo, & in vniuersum tractabat. Est autem cap. 18. lib. de const. art. vbi hæc habet, *Itaque sanitatem, & morbum, non ex alijs meditationibus presentiat medicus, quam ex morbi, & naturæ robore exacte cognoscendo: ex iisdem verò, & terminum vtriusque inueniet; in propinquo enim morbi solutio erit, cum bene valuerit facultas: sin fuerit imbecillior, morbus autem validior, mors maturabit. Prescriptionis verò tempus iudicat magnitudo excessus.* Breuis itaque morbi causa, nulla alia fuerit, nisi improprio facultatis ad morbum: longi, æquæ morbi affligentis, & naturæ aduersus morbum pugnantis, vis, & proportio. Cogita naturam, & morbum esse veluti duos luctatores. Quem admodum ergo, vbi alter est altero vali-

dior, primis ferè complexibus, proster nit alterum: haud seorsus cito debellabitur morbus, si vires naturæ longè excedant: quamprimum succumbet eger, si fit morbus natura vehementior: & quæ admodum longa erit inuicem colluctantium pugna, si ambo æquæ valeant: sic longam puta fore ægritudinem, vbi æquales fuerint vires morbi, & naturæ. Quod si alias Gal. humorum crassitiem, obstructionem, hycem, in causa esse putet morbi longi, ne turberis: nam illic in vniuersum diuturni morbi causam, proposuit: ad crassitiem recurrit, vbi de longitudine peculiarium morborum pertractat.

Hinc intelligitur, cur coctiones celeritatem iudicij portendant, securitatēque salubrem: cur hyemales morbi, vt plurimum longi, breuiore æstiu: nimirum coctiones celeritatem monstrant iudicij, quia vbi causa est cocta, est cuncta. Quare non poterit diu esse molesta: hyemales morbi sunt longi, quia non sūt humores liquati, sunt crassi, non resoluuntur. Sed de re hac proprio loco dicemus plura.

Problems.

Continui morbi cause, & intermittens. Cap. XXII.

Continui morbi nomine, eum intelligunt omnes medici, qui ex quo hominem primum corripit, numquam dimittit, antea quam ex toto soluat: intermittens, qui hominem quibusdam horis affligit, alijs dimittit incolumem. Continui itaque morbi, & intermittens causas indagare, nil aliud est, quam querere, qui fiat, vt quidam morbus quousque non abijciatur omnino, citrà vllā inter capedinem hominem laceſſat: contra alij per temporum interualla, quasi vires resumpturi quiescunt, dein repetunt pugnam. Fit hoc quandoque ab ipsa causæ natura; nam quædam tuapræ natura, continuum semper morbum, sunt aptæ natę inferre, vt soluentia continuum, deprauantia figuram, lędentia superfigiem, mutantia situm: sūt alias à contumacia causæ: hanc facit radicatio, qualitas, quantitas, locus: hunc ad continuitatem multum cōducere, intelliget quisque, qui ignis naturam, cum quo maximā habet analogiam febris, in qua hanc differentiam medici obseruant potissimum, attentē considerauerit, scilicet, vt calor angusto in loco conclusus perdurat: expirat vbi domus vndique patula ventilatur: ita febres quædam continuæ, donec dissoluantur, perseuerant: intermittant aliæ, quia harum materia in loco perspirabili contenta, dissoluitur facile: continuarum causa, in loco imperpirabili conclusa asseruatur diutius, facit idem

Quid morbus continuus, quid intermittens.

Giost.

idem qualitas, nam veluti ex stuppa; aut palea accensus ignis, statim extinguitur, durat at diu, qui ex quercinis lignis est genitus: haud secus, quæ in crassa hæret materia qualitas, contumaciter hærens, continuo infestat: dissoluitur at statim, quæ à bili producitur, quia bilis ipsa resoluitur: sic insuper, vbi multa est materia combustilis, multo perdurat tempore ignis, breui extinguitur, vbi pauca; nam cum perseveret idem iugi propagatione, nec propagari possit, si adsit materia, non poterit continuus esse morbus, qui ex pauca materia. Demum quod radicatio causæ faciat ad morbi cuiusque continuitatem, manifestum est, nam quæ pertinaciter hærent, sustque infixæ, vecte quasi opus habent, vt extrudantur. hærentia itaque productum effectum fouebunt, & continuo seruabunt.

Causæ exacerbationū.

Qui autem fiat, vt eorum affectuum, qui continuo affligunt, alij nullam vsque ad iudicium mutationem recipiant: habeant alij exacerbationes qualdam, & remissiones manifestas: vnde quidam morbi continentēs vocantur à Latinis, sunt alij continui: examinarunt quamplures respectu febrium; nam quicumque de febribus scripsere, scripsere iidem de synochi causis: in vniuersum attingit ferè nullus: ni tamen fallor, duæ sunt huius affectus causæ: altera est conditio causæ, quæ eam habet naturam, vt non possit dissolui, & aucta postea, nouos insultus facere. Huiusmodi sunt enumerata à nobis paulò supra, soluentia continuum, mutantia situm, & alia: altera continentis causa est, materiæ vbertas, siquidem tanta esse potest, & ita apta ad morbum inferendum, vt quamquam à natura continuo resoluatur, quia tamen antea quam illa dissipetur, tantumdem suggeritur, sit affectus continens. Continui, hoc est habentis exacerbationes, causas tradidit cumulatè Galen. 2. de diff. feb. vlt. Et quidem, occurrit illa facile, si aduertamus, quæ accidunt ijs, qui affectu periodico laborant. Videre est, vbi pedum, capitis, & cuiuscumque alterius partis dolor acuitur, calidiorem fieri dolentem partem, rubram, intumescere: deinde paulatim declinante accessione, tumorem, calorem, ruborem imminui. Fiet itaque per accessiones noua in parte male affecta succorum, aut vaporum collectio; neque enim est alia causa, à qua possint illa symptomata fieri. Quare si inueniamus, cur nam vapores, aut succi fuerint in parte congesti, erit periodorum ratio adinuenta. Congeruntur vitio eiusdem partis dolentis quandoque, quæ quia male affecta, malum sibi cacat, vt turdus. Est autem mala hæc affectio, aut intemperies, cuius vitio malè celebrans coctionem, multa excrementa gignit, vel non valens expellere, multa congerit: non

valet autem, vel vitio proprio, aut quia vitæ impeditæ. Congeruntur secundo, quia aliunde fluunt, fluunt autem, aut tracti vi caloris, & doloris, aut transmissi: mittuntur, quia molesti partibus, vel multitudine, vel qualitate, vel substantia: pro qua re altius desumpto principio scire oportet, quatuor esse facultates in nostro corpore, tractricem, retentricem, coctricem, & expultricem: quæ tametsi in ventre inferiori ita obseruantur, vt ibi dumtaxat esse videantur, vt in quo coctiones maxime aguntur, & excreciones: nihilominus reliquæ omnes particula pellunt à se inutilia, trahunt vtilia, amplexantur, & coquunt. Vbi hæ functiones rectè fiant, rectè animal valet: ægrotat vbi quæpiam peccat, vt cum coctrix non coquit, vitioque proprio, vel obiecti multa excrementa gignuntur; nam si in eadè, & parte permaneant, nec detrudantur alio, quia expultrix debilis, quia excrementa crassa, quia vitæ impeditæ, aut quoniam validiores cæteræ partes recipere nequeant, ibidem morbum excitabunt. At si pars illa, ita vt natura statuit, excrementitiam illam materiam in aliam mittat, illæ in aliam, donec in debiliorem cofluxus fiat, quæ alibi mittere nequeat, in illa morborum affectum concitabit. Ordinatam, & certam, si certa illa series causarum non mutetur; inordinatam, si causæ illæ intenduntur, remittantur. Hinc quia varij ex sanguinis putredine gignuntur humores, nam ipse putrescens partim flaua bilis efficitur, partim atra, mirum non est, si in varias formas transmutatus, varias, & multas faciat morborum figuras, vt bene Galen. 2. de diff. feb. vlt. cumque eandem humorum multiplici-tatem ferè solet Autumnus, ob varias, quas nobis inæqualitas temporis affectiones communicat, hinc varij autumnus morbi. Varios item patiuntur intemperatè viuentes; nempe idcirco morbi inordinati sunt dicti, & erratici, quia ab erraticis potissimum ortum habent.

Affertur alia causa, & multa problema-ta soluatur.

Fit aliàs accessio nulla humorum congestione de nouo facta, sed conatu naturæ, vel procurantis concoquere congestum humorem, ni sit malus prorsus, vel conatio corporis expellere, si ad naturæ comptum reduci, nequaquam possit. Primam partem veram esse suadet generatio puris; sunt enim in eius generatione dolores, & febres, non quia humor aliquis nocuus trahatur ad partem tumefactam, aut aliunde mittatur, sed quia in humoris congesti coctionem incumbit natura: Cumque certis quibusdam horis, incumbat magis, exacerbantur certis quibusdam horis dolores, & febres. Ob eandem causam exacerbantur gallici dolores sub vesperam, nempe contractis tunc temporis ad partes internas spiritibus vacat natura magis mor-

morbificæ causæ coctioni: vt autem in generatione puris, dolores, & febres sic in quacumque alia coctione. Quare est quandoque causa accessionis, conatus naturæ procurantis coquere humorem congestum. Fit eadem, conante natura expellere, quod est noxium, siquidem redeunt dolores nephriticis & partus, nõ quia excluso fœtu, alius excludendus superfit, aut quoniam lapillo præexistenti accessit alius, sed quia natura denuo extrudere tentat, quod primo congressu assequi non potuit.

Confirmant idem affectiones hysterica à retento semine; enimvero torquentur illæ multoties in dies, non quia noua materia seminalis accessit, licet quandoque ab hac causa exacerbatio, sed quoniã molitur natura è confinio corporis expellere morbosam causam, quam primo congressu expellere non potuit. Causa autem noxia, quo magis mouetur, magis nocet, vnde prouerbio dicitur. Noli mouere camerinam, noli irritare crabrones.

Ex his redditur ratio illius problematis, cur quedam febres diurnæ omnem quandoque euacuationem contemnant, cedant eidem recentes affectus. Ratio est, quia horum accessiones fiunt ab humorum affluxu plerumque, illæ ab humore imbibito, & in parte incuneato. Obedit autem humor motus vacuationi cuiuscumque, cõtemnit eandem impactus, & imbibitus.

Obijcies, natura le agens debitè ad motum passio semper agit, & quantum potest; agit enim pro ratione potentia, non pro ratione indigentia, vt facultas pulsabilis, & voluntaria: semper itaque causæ morbosæ concoctionem molitur, & in expulsionem eiusdem semper eadem continuò incumbet. Quare non fiet quandoque noua accessio ex conatu naturæ in coctionem, aut expulsionem rei noxiæ incumbentis.

Respondeo, verum esse antecedens, & semper secundum vltimum posse suum, naturam agere: Quia verò agit eadem spirituum opera, qui non semper æquali copia suppetunt, & robore, sed quandoque deficiunt, sunt alias multi: propterea fit, vt per quasdam horas valenter coquat, & expellat, non alijs. Vnde quia per somnum, & tenebras contrahuntur spiritus ad partes internas, idcirco in somno melius coctiones, quæcumque celebrantur, vnde & dolores denuo regnuntur. Quod si potest quibusdam horis natura magis, minus alijs, poterit dubio procul omni naturæ conatus ad concoquendum, aut pellendum, in causa esse accessionum.

Desideraret aliquis fortasse, vt aliquanunc de typis febrium asserrem, quia verò hæc disputatio spectat ad tractatum de febribus, propterea plura addere non placet.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Septimus.

DE DIGNOSCENDO MORBO, seu de signis.

Consilij ratio. Cap. I.

Orbi natura explicata, eiusdem generibus, speciebus, & differentijs perlustratis, esset iam modò reliquum, vt rationem curandi propositos affectus subderemus. Quoniam verò nonnulli ita latitant, vt ni industria aliqua accedat, quò sese prodant in lucem, nulla possunt vi expugnari: alij ita sunt contumaces, exitiosi, vt quamquam noscantur, omnem tamen curationem respiciant, & medeam: propter hanc rationem, ne operam quandoque perdamus, & ea infamemus præsidia, quæ multis fere salutis: ne medici operatio, sit veluti iaculatio cæci, agemus primò de dignoscendo morbo, seu de signis: docebimus secundo, quia via, quauè arte possint morbi euentus prænosci: curationi tertio accingemur. Sed ne quis negligentis nos accuset, quod multa omiserimus signa, quæ poterant morbum indigitare, alia frustra adducantur, hanc propter causam à fontibus signorum ordiemur.

Quos fontes signorum. Cap. II.

Tres esse docet Gal. lib. art. med. 9. essentialiter inhærentia, necessario consequentia, operationes, & casus. *Horum, inquit, dignotiones sumuntur ab ijs, quæ secundum essentia rationem insunt, à necessario consequentibus operationibus, casibusque, quæ propria accidentia vocamus.* Dignosci salubria, insalubria, & neutra corpora ex ijs, quæ eorum essentiam, seu naturam comitantur, & complent, certissimum: nam febrem ex calore dignoscimus: inflammationem ex calore, rubore, tumore: partium similarium naturam, ex quatuor qualitatum harmonia: sanitatem organicarum, ex bona similarium constitutione. Quare cum spectet calor ad febris essentiam: tumor, rubor, & alia, in-

flammationem constituent: natura similarium sit temperies, dissimilarium formatio, atque ex his, illa cognoscantur: nulli dubium erit, posse corpora sana, ægra, neutra dignosci ab ijs, quæ secundum essentia rationem, illis insunt. Et operationibus, nam, vt Saluator noster, ex operibus eorum cognoscetis eos. Nec est, quod dubitemus, an casus, hoc est excreta, & retenta, qualitatesque mutatae possint esse morborum inditia: nam ex pallore, icteritiam: ex rubore genarum, pulmoniam: ex duritie pulsus, inflammationem: ex sapore amaro, excreta, retentaque bili, biliosam febrem conijcimus. Quare erit in vniuersum, quantum ex hoc loco colligitur, duo fontes signorum, essentialiter nempe inhærentia, & necessario consequentia, quæ sunt tria actiones læsæ, excreta, & retenta, qualitatesque mutatae. Non licet tamen ex quibuscumque; id colligere, sed ijs, quæ necessario consequuntur operationibus, casibusque; nam niger color ex mora in Sole, rubor à verecundia, pallor à timore, mores à philosophie habitu, aut religione inducti: haud valent corporis dispositionem monstrare: nec excreta vitiosa ob errorem externum indicabunt aliquam intemperiem ventriculi; nam cum non teneatur valdè sanus ventriculus quamcumque alimenti quantitatem coquere, omnè qualitatem euincere: non ostendet crudum excrementum vitio obiecti, intemperatum esse quoquo pacto ventriculum, sed naturalem quamdam impotentiam. Quæ necessario itaque sequuntur accidentia, & quæ secundum essentia rationem insunt, hæc tantum significandi vim habent.

Secus tamen sentiendum videtur, cum si eundem Gal. alibi consulamus, tum si rationem spectemus; nam 1. de loc. aff. 5. non à necessario consequentibus, sed ab ijs, quæ per accidens morbos sequuntur, patefieri docet. *Hæc, inquit, sola sunt affectuum propria signa, quæ per accidens ipsos sequuntur.* & declarans vterius, quæ sunt ista, subdit, esse excretorum speciem, doctoris

Aliud alibi censuisse videtur.

Tres esse docuit lib. art. med. Galen.

loris proprietatem, propria accidentia, & loci naturam, & cap. 80. lib. art. med. horum omnium oblitus, *ex tumore*, inquit, *dolore*, *operationum læsione*, aut *excrementorum differentia*, sumentur indicia: silentio obuolens affectus corporis, & diuidens à læsa operatione dolorem, cum tamen sit tristis sensatio. Impugnat secundò hanc sententiam ratio, nam si ab essentialiter inhærentibus possent peti indicia, quæ morbum indigent: esset idem signum, & signatum, occultum, & manifestum. Præterea nos multa cognoscimus ex causis, vt ex igne calorem, & ex robore facultatum, aut morbi, futuram diuinamus salutem, & mortem. Quare &c.

Hinc Argent. inconstantis ipsum reprehendit. Et quia imminuit.

Reprehendit propter hæc Argent. Gal. & inconstantiam accusat, nam quoties de eadem re loquitur, toties sententiam mutat. Dicit insuper, esse imminutum, nam signa à causis, omittit, cum tamen ad dignoscendum morbum, petamus signa non rarò à iuuantibus, & nocentibus: ab ea, quæ vagatur constitutione, à causis demum prægressis; nam morbum esse calidum conijcimus ex vita, ætate, & temperie calidis; vnde 1. epid. comm. 3. t. 1. *Morbos dignoscimus, docti ex communi omnium, & propria natura.* & paulò infra, *ex singulari calis statu, singulis locis, consuetudine, ex victus ratione, vita genere, cuiusque ætate, &c.*

Ne curè neq; est inconstans

Sed certè, neq; inconstans, aut varius Gal. nec diminutus hoc loco. Non inconstans, nam quod spectat ad locum 1. de loc. aff. multi emendant text. & in hunc modum legunt. *Ea ergo sola sunt affectuum propria signa, quæ non per aliquod accidens, ipsos sequuntur.* Quod si emendare nõ placeat, potes secundò dicere cum Vall. & Vega cit. loc. quod illa symptomata verè morbum indicant, quæ morbum, secundum aliquid, quod accidit ipsi, sequuntur; nam ructus nidorosus sequitur calidam intemperiem ventriculi, secundum hoc, quod ei accidit, quia accidit intemperiei, vt sit in ventriculo, aut alia parte corporis: dolor item pungitius, est signum pleuritis, secundum hoc, quod accidit, quia accidens est inflammationi, excitari in latere. Quod pertinet ad alium locum eiusdem libri, scire oportet, aliud fuisse propositum Gal. in lib. art. med. aliud in lib. de loc. aff. Docet illic, qua ratione possit quispiam noscere, esse partem in vniuersum, bene aut male affectam: in lib. de loc. aff. determinatam partem indagat, atq; idcirco dicit ex doloris proprietate dignosci; quia quamquam dolor monstrat, non bene se habere partem, quæ tamen pars ægrotet, non monstrat, facit at hoc doloris proprietas, quia pungitius indicat membranam dolere, grauius renes. Dicit item excretorum speciem: quia mutata excrementa ægrotare partem aliquam monstrant: at ex-

cretorum species determinatæ particulam quia arenulæ, lapis: vel vesicam, vel renes affligi indicant: ramenta, intestina: fæces ex vulnerato ab domine prodeuntes, vulnus intestinorum. Quod addit loci naturam idem significare, hoc modo interpretare cum Valles. Partis affectæ natura, negatiuè morbum indicat: hoc est indicat quod nõ est; nam cum quidam morbi, non nisi quibusdam partibus accidere possint, verum erit dicere: non sunt affecti renes, vesica, colon: non ergo potest esse hic morbus lapis.

In expositione tertij loci adducti, hallucinatur non parum Sanctorus; putat enim id à Galen. omisum, quia non valent mutatae qualitates partes internas monstrare: ac si non nosceremus ex genarum rubedine, pulmoniam, & ex colore flauo, hepar esse obstructum, aut inflammatum; quod præuidens fortasse, aliam huius facti conminiscitur causam dicens, omissas fuisse à Gal. qualitates mutatas, quia numquam mutari hæc possunt, nisi exiens, aut retentum immodicè, permutetur: quod etiam falsum, nam vt 5. lib. dictum, à sola humiditate, aut siccitate fit pars mollis, & dura. Quamquam nec si id verum, tolleret difficultatem propterea; nam neque excreta, aut retenta fieri possunt citra actionum læsionem. Quare si ratio obstat, non debebat meminisse Gal. excretionis.

Censet Valles. omissas fuisse mutatas qualitates, quia hæc per accidens partem malè affectam indigent. Quod neq; acceptandum, quia rubedo genarum per se affectum demonstrat, & partem affectam. Nihilus ero si singulas expositiones velim afferre, & rejicere. Quare, vt rem absoluiam dico, non omisisse Gal. qualitates mutatas, sed nomine tumoris, complexum fuisse, vt hic sit sensus germanus illius loci, *secundum vero eandem proportionem in alijs accidit partibus: nam ex tumore*, hoc est qualitate mutata: *Dolore, & excrementorum differentia sumentur indicia.* Est hic modus loquendi valde familiaris Hippocr. quem hic fuisse imitatum Gal. pro certo habeo. Habuit illud in more Hipp. vno exemplo particulari, dogma quoddam, vniuersale docere. Sic 2. Aph. 1. volens docere moriturum ægrotum, qui non iuuatur ab ijs, quæ iuuandi vim habent, exemplo quodam particulari dogma hoc vniuersale proponit dicens. *In quo morbo somnus laborem facit, mortale: & volens insuper declarare, omne nimium esse naturæ inimicum, declarat hoc exemplo particulari proposito dicens. Somnus, & vigilia utraque, si modum excefferint, malum.* Hipp. imitatus Gal. c. 80. art. med. & docere volens, partem internam malè affectam dignosci, ex actione læsa, excretis, & retentis, & qualitate mutata: dicit dignosci ex tumore, qui est symptoma in qualitate

tate mutata: ex dolore, scilicet lésione operationum, & excretionum differentijs. Non itaque inconstans Gal.

Neque immi-
natus.

Neque ineptè facit, inditia sumens ab ijs, quæ comitantur essentiam; nam aliaratione est morbus occultus, alia sese prodit in lucè: latent qualitates, prout ametriam faciunt, & improportionem: patèt, prout eedem mouent tactum, vt bene Turis. 2. art. med.

Num diminutus? affirmat Argent. negant alij, quos sequimur. At quid quod omittit signa à causis? quidam hoc factū rentur, quia Institutum Galen. in d. lib. non erat tradere modum dignoscendi morbos, sed corpus sanum dumtaxat. Quos reijcit communis schola Doctorū: & ratio, nam sana etiam corpora, qualia sint, cognoscuntur ex ijs, quæ iuuant, & lædunt, maiori, & minori résistentia quibusdam causis. Dicunt alij, vt Salu. non meminisse signorum, quæ à causis, quia mens Gal. 2. lib. erat de signis agere, acturus postea de causis 3. lib. Qui neq; placèt; nam cum causæ prægressæ, & signi, & causæ rationem habeant: quid obstabat, quominus 2. lib. ageret de illis, prout significandi vim habent: in tertio, prout causandi subeūt rationem? Capiuac. cap. de Ophthalmia, reducit signa, quæ à causis ad ea, quæ ab essentialiter inhærentibus capiuntur: quod, vt fieri possit, nequam video. Dicerem proinde non meminisse signorum, quæ à causis sumuntur illo loco Gal. quia non faciunt certam coniecturam, vt cap. 4. latè demonstrabimus, inquirebat autem certa signa. Quidquid tamen sit de loco Gal. est illud rata omnium sententia habendum, signa omnia sumi à causis prægressis, à morbo producto, ab ijs, quæ morbum necessariò sequuntur: sunt autem tria, actiones læsæ, excreta, & retenta, qualitatesque mutata. Qua ratione id consequi possimus, cap. seq. dicemus.

Qua ratione ex dictis signis possit noscere morbum medicus. Cap. III.

TRes esse fontes signorum, causas, essentialiter hærentia morbo, & eundem necessariò sequentia, supra dictum. Nunc qua ratione id facere valeant dicta signa, præsentia discutiendum capite est; & vt à causis ordiar, cum sit hæc duplex interna externa, videndum primò est, valeat nec ne omnis indigitare morbum, an quædam tantum: discutiemus secundò hoc idem de alijs. Quantum spectat ad primum. Argent. lib. 1. de sign. cap. 5. ab omnibus causis signa petenda docet: idem Capiuac. citato loco, & male; nam cum signa e.g. tertianæ inquiremus, inquiremus signa febris, quæ à bili producitur; nam si constaret nobis, fieri à bili, extra-

Possit ne quis
vis causa mor-
bum indicare

Putat Arg. &
Capiuac. &
male.

venas stagnante, iam nobis constaret, affectum illum esse tertianam.

Dicerem propterea, non posse peti signa, nisi à causis prægressis, non naturalibus, & naturalibus. Si quis itaque calida victus ratione vsus fuerit, idemque temperamenti sit calidi, exercitatus, iracundus, habitus gracilis, curis deditus, ætate iuuenis: hunc, si quando in febrem incidat, biliosa teneri, suspicari; nam cum à similibus facile permutemur, bilioso morbo, biliosum: pituitoso, pituitosum corripit, est frequentissimum. Hinc 2. de diff. febr. 5. tractans de quartana. *Neesse est, inquit, hanc febrem antecedere, quæcumque atriam aggregant bilem in vita exercitijs, ac totius victus ratione, & temporis statu, & parte anni, ac regione. Sic & laborantis naturam, & ætatem atra bili abundare.* Quod si primo progn. 4. scripsit Galen. præsentionem præteritorum, soli medico vtilem esse: scias aliud esse commemorare, aliud præsentire. Hoc soli medico confert, quia seū futura prænoscat, seū præterita, æquo pacto diuinat, & magnam diuinãdo acquirit gloriam: at cõmemorare præterita est proficuum ægro, quia præteritorum commemoratione, in morbi notitiam ducimur: sic ex congressu cum muliere gallica, gallicum hominem esse suspicamur: ex erratis in Venere, virtutem esse debilem, ac propterea venæ sectioni parcimus, & ex causis, quæ febrem grauem inferendi vim habent, prauam esse febrem diuinamus. Iuuat itaque ad dignoscendos morbos, vt tertianam, causas prægressas inspicere, quæ bilim e.g. potuerunt congerere: à bili, quæ est causa tertianæ, numquam, signa petemus.

Nam causa
externæ tan-
tummodo cõ-
ducunt.

Nec quæ secundum essentiæ rationem insunt, morbum omnem indigitant, sed eum qui est in parte externa. Vnde 2. art. med. 78. & 79. *Quæcumque in præsentia agræ sunt corpora, & sensibus quidem subiacentia, cognoscere oportet mutatione horum, quæ secundum naturam ijs in magnitudine, figura, colore, & numero: non apparentia verò; vniuersaliter oportet quidem discere secundum læsiones operationum, egestionibus, doloribus, aut tumoribus præter naturam, aut quibusdã horum, aut omnibus: sic pleuritiã, non dignoscimus ex colore, aut tumore, sed ophthalmiam. Possunt tamen actiones læsæ morbum omnem ostendere, siuè internum, siuè externum: cumque trifariam possint illæ sensibiliter lædi, aut diminute, aut ablatæ, aut deprauatæ: quocumque modo lædantur, morbum monstrant.*

Quæ essentia-
liter insunt -
quomodo
morbum mon-
strant.

Monstrant item morbum excreta multis modis. Declarat ipsum primò varia rei excretæ natura. Monstrat hoc secundò, rei excretæ quantitas, tum continua, cum discreta. Monstrat hoc tertio modus excernendi. Monstrat hoc quarto locus, per quem res reieciatur: tempus excre-

Excreta quõ-
modo, idem
faciunt.

Q

excretionis, morem potius morbi indicat, quàm eiusdem naturam.

Esse hoc verum, inde aperte constat, quia excretio vitiosa, à vitiosa pendeat actione necesse est; ac vitiosa sensibiliter actio, non nisi à morbo potest proficisci. Quare cum possit excretio esse vitiosa, ac propterea damnanda, vel qualitate, vel quantitate, vel modo, vel loco, potest mala excretio utrumque sit mala, morbum indigite. Sed quoniam constabit hoc clarius, si proposito exemplo hoc declaremus, age id faciamus. Propone ante oculos tibi alimentum omnino impermutatum per sedem excretum, lyenteriam corpus sic affectum pati, hoc est summam vetriculi imbecillitatem, mox intelligesi siquidem tanta est calor naturalis miseria, ut alimentum mutare nequaquam potuerit. Quod si idem mutatum extruditur, & in chylum conuersum, iam vel arguet venarum, quæ meseraicæ dicuntur obstructionem, aut summam facultatis trahentis, quæ in epate, imbecillitate, quo fit, ut non attrahat, aut bilis affluxum ad ventriculum, nam ut ab illa molestia liberetur, effundit vna cum bili, & ipsum chylum non raro ventriculus: vel demum erit chylus corruptus, ac propterea tanquam inutilis reiectatur.

Contemplare secundo, excretionem sanguinis per sedem, nam si similis sit loturæ carnis, frigida intemperiei locinoris est index: si niger, & lucidus calidæ. Quid si excernatur caro pinguedo, aut pili? Arguet illa colliquationem. Quare & vehementem affectum calidum: casus pilorum, aut raritatem cutis immodicam, aut humorem falsum eorum radices corrodentem. Excreta bilis, epatis incendiū monstrat. Melancholia, eiusdem intemperiem, aut impotentiam lienis ad fugendum. Itaque cum quandoque excernatur alimentum, alias pars, quandoque excrementum, & hæc omnia morbum indicant, potest varia eorum, quæ excernuntur natura, morbum significare.

Significat idem excretæ rei quantitas, nam multæ feces malæ ventriculi aut epatis affectionem demonstrant, & proprie frigidam intemperiem, à qua fit, ut nequeat fugi quicquid vtile est in alimento. Exigua copia earundem, feruorem epatis indicat, summamque intestinorum siccitatem. Sic multa vrina, frigidam stomachi, & epatis intemperiem arguit, aut validam renum attractricem. Quare summam calorem. Exigua summum in epate incendiū, ac propterea maximè reformidant hoc symptoma medici in febre ardente. Sic sanguis pauca copia excreus, & idem liquidus, ac ferofus, rarefactionis venarum est index: Multus aperitionem arguit, aut disruptionem.

Valere eodem numerum excretionum cui dubium? frequens enim mictio, aut

retentricis prostratæ vesicæ est argumentum, aut expultricis eiusdem ab vrinae acrimonia irritatæ, vlcere, pure, lapide, Rara, sensum, obtusum, aut extinctum, expultricem debilem, aut magnam mentis distractionem, quæ vrinae molestiam non sentit.

Potest quoque ex excernendi modo affectionis natura quoquo pacto colligi, nam si extrudantur feces e.g. cum strepitu, flatuosam affectionem denunciat, vna & frigidam ventris inferioris intemperiem.

Nec contemnenda est contemplatio loci, per quem materia excernitur, nam vbi menstrua ad partes supernas assurgunt, & per nares e.g. fluunt, aut per os vomitu reiectantur, ab alterutra causa necesse est fieri, scilicet aut venarum obstructione, quæ in vtero, aut summum arguit sanguinis calorem, à quo irritata natura, coeca, & suarum partium oblita, per partes supernas effundit, quod ad vterum mittere debebat. Probant eandem assertionem feces per os reiectæ in iliaca. Nempè vbi hoc accidit, certum est argumentum aut inflammationis contractæ in intestinis, aut alterius causæ cavitatem impediens.

Ostendunt tandem morbum qualitates mutæ penes eorum differetias; nam cum mutari possint qualitates visuæ, ut cum pars alba sit rubra, aut pallida: aut in auditu, ut cum sentitur sibilus in aure: in gustu, ut cum cuncta amara diiudicat: olfactiua, ut cum tetrum odorem sentimus: constat has omnes esse morbi indicia; nam genarum rubedo, pulmonia: flauus color, icteritiam, rugitus ventris eiusdem intemperiem, malus odor putredinem. Quod si quis ex eorum sit numero, qui cum ne olus quidem citra auctoritatem, elicit emere, auctoritatem desideret: non deerit Galen. qui tractans de signis futuræ ægritudinis c. 82. lib. art. med. hæc adducit, *At quæ, inquit, futuram præsignant ægritudinem, hæc eadem si augeantur, presentem ostendunt.* Constat itaque hæc omnia morbum hisce omnibus modis indigite posse, ac propterea teneri medicum in his exerceri, quo habitum sibi comparat ad omnem affectum dignoscendum.

Et qualitates mutatas.

De dignitate signorum.

Cap. IV.

Quicumque sunt, vel parum in medicina exercitati, obseruarunt non raro, non semper concinere signa, quæ ex tribus illis fontibus hauriuntur. Enim verò frequenter videmus, decrepita, ociosum, argente hyeme, febre acuta, corripit: & media ætate industrios homines, calidos, & calido victui assuetos, in fri-

Quam signa digniora? ab essentia temperata, an ab actionibus?

frigidum incurere affectum: videmus insuper calere quosdam, nulla fere læsa actione, vt si signa omnia inspicias, implicatus omnino hæreas, nec certi quicquã valeas affirmare: nam calor febrem indicat; sanum esse, recte obitæ actiones, aut parum à statu naturali aberrantes. Cui ergo fidendum magis, calori ne aucto; in quo febris essentia, an actionibus non immutatis? nam quod argumentum sumptum à causis prægressis, sit omnium iurimum, communis est sententia, quam mox probabimus.

Afferitur Auic. cen. & rejicitur.

Actionibus læsis primas esse deferendas suadet Auic. nam. 2. 1. d. 3. c. 1. *Signa, inquit, sumpta ab operationibus esse prima, & maximè perduratiua.* Suadet idem ratio; nam non raro videmus febricitare homines, cum nullo tamen teneantur calore. Vnde ad dignoscendam febrem, iubent medici, vt non tantum, quæ propria febris sunt attendamus, sed & communia quædam symptomata, nam vbi nõ est causa, in quam licet illa referre, rejiciemus in febrem latentem, quod nequaquam conlulerent, si maior esset fides calori habenda, in quo febris essentia, quam symptomatis, quæ ab alia causa possunt proficisci.

Contraria probatur.

Tenent alij digniora esse signa, quæ ab essentialiter inhærentibus desumuntur, quam quæ ab alijs fontibus. Ita Hali 2. ar. med. Turis. Sclan. Forl. ibid. & 2. 1. d. 3. & in eodem loco Gent. lat. de part. *Et ista, inquit Hali, signa, quæ ab essentialiter inhærentibus capiuntur, sunt necessaria verifications, & secunda sumpta ex operationibus, sunt apparentis veritatis, & tertia sunt multoties veridica.* Probant hoc, quia si quis erret in cibo, & potu, nequeat vt bene coquere, actiones habeat oblæsas citra aliquem affectum stomachi. Vnde fallitur facile medicus, si læsa coctione inductus, & excrementis mutatis, intemperatum esse ventriculum doceat: numquam at decipi poterit, vbi indicia appareant, quæ morbo essentialiter hæreant, quia non potest seingi ab eo, cuius essentiam necessarid comitatur. Quare erunt hæc alijs digniora.

Non tamen ob hanc causam.

Sed istam.

Sed quamquam recte hi sentiant, male tamen propriam sententiam suadent: primum quia etiam signa, quæ ab essentia sumuntur, mutari possunt, & citra aliquem morbum apparere; etenim potest quis calidior fieri ab ira, aut Sole, ita vt febricitare videatur, cum tamen febre non teneatur: secundo quia comparatio non fit inter actiones læsas ratione obiecti, & vera signa ab essentia desumpta, sed difficultas est posita paritate: cui occurrentes dicimus, primas partes deberi signis, quæ ab essentia sumuntur: secundas symptomatis, vltimas ijs, quæ à causis extrinsecis petuntur. Primum dictum suadet, quia læsa actio, id tantum ostendit,

morbo teneri animal: qua tamen morbi specie laboret, haud ostendit, quod signa petita ab essentia faciunt: vt læsus e. g. motus brachij, oblæsum esse brachium, monstrat: an tamen sit luxatum, an inflammatum, an nequeat moueri, nihil eo patiente, sed vel quoniam febricitat homo: aut quoniam cerebrum malè affectum, non eam gignit spirituum copiam, quæ brachio mouendo sufficiat: haud ostendit: ostendunt at signa, quæ ab ijs, quæ essentia morbi adhærent, sumuntur. Quamobrem cum ex læsione actionum, id tantum habeamus, brachium scilicet non bene se habere; ex signis verò luxationis, aut tumoris essentialibus, & luxatum esse brachium, & inflammatum: cui dubium esse poterit modo, quin digniora sint signa, quæ à morbi essentia, quam quæ ex læsione brachij, non se valentis mouere, sumebantur? Ad Auicem dicimus loqui ipsum de signis morborum occultorum, qui cum dignosci nequeant ex ijs, quæ secundum essentia rationem insunt, debetur primus locus actionibus læsis. Secundum dictum persuadetur, quia quaquam causæ agendi vim habeant, & similem sibi semper effectum producant: non tamen agere queunt, ni subiectum sit aptè dispositum; vnde fallax est illud argumentum: est moratus in Sole: ergo febricitat, coiuuit cum infecta; tenetur itaque luxatus est senex & frigidus: ergo frigidus affectu laborat. causæ præterea diuersos producant effectus, pro diuersitate subiecti, in quod agunt: vnde calor interdum calefacit, interdum resoluendo refrigerat, alias calfaciendo eliquat, & tumorem producit. Quare fallax argumentum illud, neque admodum certum: hæc causa est prægressa. Quare hoc morbo laborat Sortes: certiora, quæ à symptomatis, aut essentialiter inhærentibus.

Et Auic. explicata.

Signa à causa externa incoacta.

Cæterum, quia symptomatum tria sunt genera, læsa nempe actiones, excreta, & retenta, qualitates mutata: petes insuper, quænam sunt certiora ad morbos dignoscendos indicia, quæ ex actionum læsione sumuntur, an quæ ab excretis, & retentis, aut qualitate mutata? id autem querimus in ijs morbis, in quibus habet vtrumque signum locum. Quare, vt punctus difficultatis elucescat magis, queritur, quodnam signum ad dignoscendas febres putri ab humore excitatas, magis valeat, pulsus actio læsa, an excrementa, vt vrina mutata? ad dignoscendas, inquam, febres, putres, nam ad prædicendam salutem, aut mortem, vtrum valeat magis, disputabitur alibi: modo illud: vtrum signum certius monstret putrem febrem: ac breuiter statuo, primas esse pulsui deferendas, nam etiam cum coctione vrine, adesset febris, quæ nulla esse intelligitur, vbi nullum sit vitium in pulsu.

Quæ symptomata, certiora indicia.

Q 2

Morbi

*Morbi in uniuersum nota.**Cap. V.*

DVo crura necessaria esse medico, methodum, & exercitationem, dixit non semel Galen. & rectè nam quem admodum altero crurum deficiente, claudicat homo: haud secus medicus, ubi aut ignorat methodum, aut non est idem circa particularia exercitatus: non poterit non aberrare idem in suis operibus. Ne itaque nobis morborum naturam indagantibus, idem accidat, exercebimus modo propositam methodum, ut intelligat quisque, & hos esse fontes signorum, ad quos medicus recurrere debet, quo latentes affectus, partes affectis, & causas exploret: neque alios præterpositos fingi posse: cumque ea sit optimæ methodi natura, ut ab uniuersalioribus oris, ad minus uniuersalia progrediamur, propter hanc rationem proponam primo morbi in uniuersum indicia, secundo morbi similis, organici, & cæterorum omnium.

Quantum spectat ad primum, cum dignoscantur quæcunque latent ex causis prægressis, ex ijs, quæ secundum essentiam rationem insunt, & symptomatis, quæ morbum necessario sequuntur: intelliget ex hoc facillè quisque, cum morbi natura sit recessus à proprio, & naturali statu, sequantur morbum necessario symptomata, quæ sunt læsæ actiones, excreta, & retenta, qualitatesque mutata: dignosci in uniuersum morbum, ex causis morbois prægressis, recessu à proprio, & naturali statu, læsione actionum, excrementorum vitio, & affectibus corporis mutatis. Hipp. 1. epid. com. 3. t. 1. *Morbos dignoscimus, tum communi omnium natura, cum propria cuiusque d. Eli*: atque hinc primo progn. dixit, *Considerare oportet ægri faciem, sit ne bene ualentium similis*: cumque similitudo attendi possit, vel cum ipso sano, vel cum cæteris, *In primis inquit, ægri faciem specta, an sanorum faciei, præcipue autem sui ipsius similis sit*: nam cum morbus non sit recessus à communi omnium hominum natura, sed à propria, exactius morbus per recessum à propria natura noscetur, quam per dissimilitudinem, quam cum alijs habet. Hinc cum partes affectas sanis comparat, non alienas, sed eius, qui ægrotat: spectandas esse consuluit: unde 1. de officin. t. 1. Galen. *Spiritus in idem cum crepitu, mentis alienationem, aut dolorem significat, si in eo sit, quem id facere audiente aliquo pueret: sed si nullam presentium rationem haberet, nihil is penitus ostenderet*. At quoniam non semper occurrimus ijs, quos de facie antea noueramus, propter hanc rationem iubet Hipp. ut ægri faciem non solum cum

propria conferamus, sed & cum communi, quia morbos dignoscimus ex communi hominum natura, & propria cuiusque docti.

Præterea ex uniuerso, & singulari cali statu, singulis locis, ex consuetudine, ex uittu ratione, ex uita genere, ætate cuiusque, hoc est ex causis. Et quidem, posse hinc sumi morbi indicium, constat inde, ut alia multa omittam, quia ex congressu cum muliere infecta, gallicum esse hominem suspicamur: ex valido ictu, percussione valida, fractum esse cranium: ex decubitu cum scabioso scabiosum: & natum ex phytico, quauis causa, vel leui accedente, ne in phytism incurrat, veremur. Ad idem valere symptomata, constat inde, quia symptoma non nisi à morbo. Id tamen diligenter videndum, symptoma, ut sit; nam, ut lib. 3. dictum, non quæuis læsæ actio, excretio, qualitasque mutata, symptoma meretur dici, sed quæ sunt præter naturam; nam, si id distinguat, ægros, quosdam esse censebunt, cum bene ualeant: nostramque, & Galeni determinationem calumiantur, cum tamen inconcussa sit ueritatis decretum illud, sanos sanas edere actiones, uitiatas ægrotos.

Similaris morbi, & organici, calidi, frigidi, cum humore, & circa humorem indicia.

Cap. VI.

CUm partis similis natura sit temperies: dissimilari, accommodata compositio, dignoscetur similium morbus ex recessu, à qualitate aliqua excedente facto: dissimilari recessu pariter facto à numero aucto, aut imminuto partium, quantitate abundante, vel deficiente, situ mutato, cavitæ adstrictæ, aut dilatatæ plus iusto, unitate soluta. Valent ad idè causæ, quæ in generationem affectus quoquo pacto influunt; nam si alteratione primarum qualitatum patiatur corpus, pro certo habendum, affectum illum esse similem; nam quamquam calor, & frigiditatis externæ occasione, exoriantur tumores, ulcera, aspredines, cavitates adstrictæ, laxatæ, & alij affectus, quos ad partes organicas spectare est certum; habent tamen intemperiem adiunctam; nempe à capitis immoderato calore, humorum fluxio, ab hac tumor: à frigiditate asperitas, adstrictio, quæ ad dissimilares particulas pertinet.

Colligunt hoc tertio quidam ex modo generationis. Quare aiunt, si subitum habuit morbus otium, idemque est confestim abolitus, non potest modo aliquo intemperies esse; nam tertio de loc. aff. cap. 7. epilepsiam non posse ab intempe-

Similaris morbus agnoscitur ex recessu facto à qualitate.

Et a causis Non ex modo genera ratione.

rie fieri, ea ratione concludit, quia subito fit, & subito aboletur. At errant, si de quacumque intemperie id affirmant; nam aqua tenuis, & omnium optima, citò refrigeratur, & calescit: easdem mutationes subiras tenuis aer, & spiritus patiuntur: vnde docuit Gal. 12. met. ab intemperie posse syncopem fieri. Quare ita limitanda propositio Gal. Non potest sicca intemperies citò fieri, & citò aboleri, Quare non fiet epilepsia ab inanitione, quia exiguam habet actiuitatem humiditas, magnam resistantiam siccitas: at si loquamur de intemperie calida, aut frigida, poterunt hæ subito gigni, abigique, quia vtriusque actiuitas est maior, resistantia minor: præsertim, si sint inducendæ in ijs, quæ tenuis substantiæ, vt spiritus. Vnde eneruatur Argent. ratio, qua putauit, monstrasse aduersus Gal. non posse syncopem ab intemperie fieri; nam non est cuique intemperie denegatum, ne subito fiat, & rollatur, sed sicca dumtaxat.

Neque ex operationum læsione.

Num, & ab operationum læsione idem addiscere liceat? affirmant quidam: negant alij multi, qui rem istam exactius perpenderit, vt Hali 2. ar. med. Forl. & Salu. ibid. Com. Mont. lib. 1. de morbo. enimvero febris, quæ similarium partiū est affectus offendit incessum, qui ad partes organicas spectat: nec mirum, nam cum partes organicae, quo bene se habeant, necessario postulent, vt similes bene valeant, nullus est, qui non videat, posse actiones organicas oblati, similis particulæ vitio: & è conuerso, poterunt similes actiones lædi, dissimilibus lætis: sic vbi cavitates sunt impeditæ, ita vt alimentum permeare nequeat, lædetur nutritio, partium similarium actio. Quare non valet modo aliquo dicere, actio similis est læsa. Quare morbus est similis, quia mala nutritio, à cavitare oblatæ: neque illud affirmandum ab aliquo, est actio organica læsa. Quare est morbus organicus, quia à febre, vitiatu incessus. Possumus tamen ex negatione læsionis actionis similis, similis affectum dignoscere, & organicum, propterea quod nulla actio organica est vitata. Quare vera erit illa consequentia, nulla est actio similis læsa. Quare nullus est morbus similis: nulla actio organica est vitata, nullus ergo organicus morbus.

Cuius autem qualitatis excessu, sit introducta intemperies, morbus organicus: id & causæ prægressæ manifestum facient, & qui consequuntur affectus. Quare vbi calidus aer, cibisue, potusue, immoderatus motus, vigilia excedens, excreta frigida, calida aliqua euacuatio cohibita, curæ multæ, præcesserint: præcesserit morbus, aut principia viscera ad calidam intemperiem delabuntur, calidum esse affectum suspicare, præsertim

si effectus, qui morbum sequuntur, non nisi à calore, possunt ortum habere, vt calor à tactu perceptus, rubor, vigilia, sitis, excreta calida: contra frigidum, esse morbum autuma, si quæ sunt posita, contrario modo se habeant: sic vbi affectus vltu calidorum minuitur, humidum frigidumque esse puta: caue tamen ne accidentalis impressio te decipiat, vt bene Auic. aduertit tract. 1. cap. 2.

Docent idem dignoscere alij ex specie lætæ actionis. Quare dicunt, si imminuta sit actio, aut abolita, quæuis intemperies poterit esse, nam vt vulgatum est apud medicos, omnis immodica intemperies destruit actionem; at si fuerit eadem deprauata, non poterit ab intemperie frigida ortum ducere, quia cum sit frigus inimicum naturæ, cunctaque hæbetet, & torpida reddat: imminuet adauctæ frigiditas quæ cumque actiones, aut omnino corrumpet, deprauabit numquam. Ita Auic. 1. 3. tract. 1. cap. 6. de signis cerebri, & Sermo inquit *uniuersalis in significationibus operationum est, quod ipsarum diminutio, & destructio sunt propter frigus, & grossiorem spiritus ex humiditate: & non sunt ex caliditate, nisi magnificetur, & perueniat ad hoc, vt desiciat virtutem. Permutatio autem, & que motui comparantur, sunt ex caliditate, & sunt ex siccitate.* Eodem modo sentiunt practici omnes, cap. de melanc. & Philosophiam.

Non ex specie actionis lætæ, nam a quauis qualitate deprauatur actio.

Sed quamquam hæc sententia communis sit omnium, meo tamen sensu, est illa falsa. Si enim imminuit, corrumpitque semper frigiditas, deprauat numquam: aut est, quia frigiditas nullo pacto ad rei productionem per se concurrit, & res quemadmodum se habet ad esse, ita & ad operari, vnde si non dependet ab illa in esse, nec in operando pendebit: Aut id colligitur à posteriori, quia est frigus paralyticum faciens, vt loquitur cū Auic. At constat vtrumque falsum esse: ac primum quidem, quia si frigus non nisi per accidens ad mixti generationem concurrat, vt est opinatus Auic. 1. 1. d. 6. cap. 3. Gent. Iac. de par. ibid. Vall. 5. contr. cap. 11. Auer. 4. meteor. Merc. Zab. Pöp. ibid. Valles. & est expressa Arist. dicentis ibid. *Est efficiens frigus, tamquam corrumpens: vel per accidens dicitur concurrere, quia concurrat temperando calorem, vt Auer. aut quoniam disponit materiam, hoc est, vnit siccum cum humido, facitque partes constare, vt Merc. aut propter vtramque causam, vt putauit cit. loc. Gent. At quocumque modo explicetur hæc sententia, est falsa: & quidem, quod non concurrat frigiditas temperando calorem, patet, quia refrigerando concurreret: at terminando, munus explet suum auctore Arist. Et quoniam dominatur passiuus. Habebit itaque locum in generatione frigiditas, propterea quod*

Etiam à frigore.

An sit intemperies calida, an frigida, causæ monstrabunt prægressæ.

quod disponit materiam ad formam excipiendam; enim vero vbi sit facta comminutio, commodius fiet vnio sicci cum humido à frigiditate, omnia in vnum cogente, quàm à calore separante, quæ sunt diuersi generis: concurreret ergo ad formam educendam, nam idem est agens educens formam, & disponens materiam.

Dices verum id esse, vbi forma educenda non excedit disponentis virtutem, vt patet in animæ rationalis creatione; nèpè disponitur materia ab homine: forma creatur à Deo. Nunc verò quamquam disponat frigiditas, non tamen conducit, aut instrumentaliter, aut principaliter ad formam educendam, quia excedit hic effectus frigiditatis virtutem.

At certè hoc gratis dicitur; nam frigiditas, actiua qualitas est, & à principio interno fluit, quia ad seruandam intemperiem non minus conducit, quàm calor: vnde quod Arist. dixit, frigidum corrumpere, & mortificare, de immoderato frigore explicandum, aut de eodem collato ad calorem, vt bene Concil. diff. 61. & Forl. super 1. Auic. Nam secundo de gen. anim. cap. 4. *Quemadmodum inquit, quæ ab arte efficiuntur, per instrumenta efficiuntur, sed verius dixeris per motum eorum, quæ artis operatio est, ars autem forma eorum, quæ efficiuntur est in alio: sic a facultate siue virtute anima vegetabilis, agitur, vt quæ in animalibus ipsis, & plantis vis eadem efficit incrementum, & eadem caliditate, & frigiditate quasi instrumentis.* Atque hinc colligitur modo argumentum aduersus citatos Doctores: res, vt se habet ad esse, ita ad operari, sed est per se frigiditas necessaria ad esse. Quare & ad operari.

Neque affirmandum oppositum, quia à posteriori colligimus, frigus cuncta hæbetare, & mortificare, nam si id obstat, quominus posse deprauare dicamus, negandum id quoque de calore; nam & calor etiam vbi intendatur, imminuit actionem, vt docet loc. cit. Auic. & experientia in febricitatibus, qui cum calore abudent, scitent nihilominus crudis succis. Præterea non est verum, frigiditatem motui cuiusque aduersam esse; nam quemadmodum mouet calor à centro ad circumferentiam, & separat, quæ varij generis, dissoluitque: sic frigus mouet à circumferentia ad centrum, & omnia vnit. Adde & experientias, nam deliriū in valde senibus, fit à debilitate, hæc autè potest à frigiditate, vbi excedat, oriri. Quare, & ab hac quandoque actionis deprauatio. Quod ergo dixit Auic. est verum, vt plurimum, vt notat ibidem Gët. proinde incertum est signum à specie læsæ actionis desumptum, non tamen cõtemnendum, vbi alia accedant, quæ frigidæ causæ attestantur.

An vero sit intemperies cum præsen-

tia materiæ, an nullam habeat adiunctam mineram: & nùm in eadem & parte gignatur humor, an alibi genitus ad ipsam mittatur, inquisitione dignum; nam vbi humor est, præter in temperiem, de expurgatione cogitandum, accedendum, deinde ad intemperiem: & vbi pars, quæ afficitur, illa eadem humorem gignit, huic tantum admouenda remedia: at quando altera humorem progignit, altera humorem genitum excipit, vtrique medendum.

Quantum spectat ad primum, cognosces illud morbi natura perspecta, & eiudem ætate, enim vero sunt, qui necessario postulant humoris consortium: nõ admittunt alij; quia immateriales, vt febris hectica: diuturnæ item intemperies adsciscunt humorem: sic enim cerebrum vbi diu intemperic frigida laborauit, pituitosi humoris colluuiem congerit, vnde medici, vbi illam curandam suscipiunt, expurgato primum à frigida materia capite, ea exhibent decocta, quæ, exiccandi vim habent, & calfaciendi.

At si hoc verum, cur non idem hectica laborantibus accidit? an quia calidissimum corpus cuncta in halitum discutit, quæ ratione sit, vt idem extenuetur? an dicendum congerere pariter hecticos humores calidos, ac propterea fieri, vt ante lactis exhibitionem, expurgent illos medici, ne lac ab humoribus calidis corrumpatur?

Quantum pertinet ad secundum, num gignatur in parte, quæ patitur, humor, an alibi genitus mittatur postea ad ipsam: diices primum ex partium sympathia; dantur enim quædam, quæ mutuo sibi affectiones communicant, vt caput, & stomachus: sunt quæ nullum habent consortium: considerare secundo oportet numerum male affectarum partium, nam si vna tantum laboret, ceteræ rectè valeant: nulla esse hic potest suspicio morbi, vitio alterius partis facti: contra si duæ, aut plures afficiantur. Sed ne in re hac facile hallucineris, duo insuper considerare oportet: primum nùm verè valeat pars altera, cum qua patiens habet consensionem, an videatur sana, cum tamen laboret. Considerandum secundo est, nùm possit illa materia, à qua morbus, gigni in parte, cum qua est consensus, nã si nequeat, non poterit ab illa pati. Ergo vbi ventriculus, aut vomat bilim, aut melancholiam, haud arbitrandum, vitio capitis vomitum illum fieri, quod bilem, aut melancholiam plus iulio progignit, eamque ad ventriculum mittens; in causa esset postea continui vomitus; nullus enim talis humor in capite gigni solet, sed flaua bilis in hepate, melancholia, aut in hepate, aut quod frequentius coaccruatur multa vitio lienis, non expurgantis: at quando, & cerebrum, & stomachus

An habeat humorem commixtum, morbi natura monstrabit, & ætas eiudem.

Num vero sit per consensum noscet primum ex partium sympathia.

Numero male affectarum partium.

pituita si humoris sunt sentina, ab hoc ad cerebrum flatus, & continui vapores: à cerebro ad ventriculum pituita labetur. Distinguant alij hos affectus ex continuitate, & intermittencia. Quare dicant, ubi per essentiam pars laboret, affectum esse continuum; ubi eadem consensione patiatur, intermittente. Adhuc exacerbari eundem cum pars, cuius consensione est ortus, affligitur: minui, ubi eadem melius se habet. Sed primum signum, tamquam falsum rejicio, alterum, tamquam vanum contemno; falsum siquidem est, affectum, qui ex consensu, intermittentem esse: continuum, qui per essentiam; nam cum nihil impediatur, quin à ventriculo ad caput summi continuo ascendunt: neque est, quod prohibeat, quin qui capitis vitio progignitur humor, & dolorem propterea procreat, dissoluatur, nondum alio genito: poterit quandoque affectus, qui sit principaliter parte patiente, esse intermittens, continuus verò, qui sit eadem per consensum, ut aiunt, laborante. falsum itaque hoc inditium: inutile aliud; nam cum magna sit inter partes quascumque conspiratio, & ut dicebat Hipp. conduxus vnus, sit ut quacumque parte male affecta, efficiatur alia: mutuoque sibi omnes facultates respondent. Potest ergo ex affectu e.g. intestini, exacerbati delor capitis, cum ob causam aliam, cum quia prostrata pars (prostrernitur autem ubi vniuersum corpus afficitur) multo magis laedatur ab eadem causa, quamquam nullum incrementum assumpserit, quam ubi erat robusta. Prioribus itaque fidendum indicij. Cæterum quia succi, qui morbos cendi vim habent, multi, & varij, proque varia eorum conditione, varia indicantur remedia, examinandum modo, qua ratione possit id noscere medicus. Quoniam vero, caput hoc ad decentem pervenit magnitudinem, sequenti illud fiet.

Peccantium humorum Indicia.

Cap. VII.

Magni id scire momenti, nam quamquam venæ sectio conveniat quâdoque, cum alij succi à sanguine abundant, sanguine tamen potissimum abundante, est ex usu: quemadmodum cachochimia, purgatio est oportuna, Quomodo autem hæc rectè administrabis, exuberantis sanguinis notis incompartis, nec dum exploratis indicij cachochimie? propterea cum maximè referat purgationem rectè administrare, conducatur, multum opportune sanguinem mittere, & in te tanti momenti non habecinari, conabimur breuiter persequi succorum exuberantium indicia.

Redundantes humores dignosces facile, si ad fontes signorum supra à nobis propositos recurras. Nempe mox intelliges vter succus exuberet, calidus ne, an frigidus, sanguis, bilis, an pituita, vel melancholia, si contempleris ea, quæ cuique succo secundum essentia rationem insunt, causas, quæ singulos solent coaceruare, necnon effectus, affectu suè, qui ijs abundantibus in nostro corpore fiunt. cum bilis colore sit flavo, sapore dulcis: pituita alia insipida, alia salia, acida: aultera melancholia: cui dubium esse poterit, ne alius à bili humor in ore ventriculi exundet, ore amaricante, alius à pituita salia, falsedinem percipiente ægrotante; alius à melancholia, ubi aulterum perfentiat saporem? Cumque experientia passim doceat, colores similes efflorescere humoribus, ni intro regurgitauerint, poterit hinc quisque addiscere, ubi bilis abundat, flauo faciem affundi colore, ac potissimum oculos: nigricare eandem melancholia redundante: cum pituita excellit, albicare: cum dominatur sanguis rofeo colore suffundi. Monet tamen Hipp. certum hoc esse iudiciū, ni humores intro recurrerint: solent autem recurrere, vel à frigiditate aeris repulsi, vel timore, aut trinitia contracti, quemadmodum accurrunt foras in ira, pudore, exercitio, & aestu.

Quia verò accidere potest contingit autem frequenter, ut humores in abditis nostri corporis partibus ita recondantur, nullo ut pacto liceat, vel eorum colorem obseruare, aut saporem sentire: sit quoque & illud non raro, ut os amarice, alio tamen succo in venis abundante, consulenda propterea erunt alia signa, quæ eorum abundantiam valeant docere: ac primum reuocandæ in memoriam causæ sunt, quæ valent congerere singulos: unde cum alia harum sint externæ, sunt autem harum genera quatuor, ut docuit Gal. lib. 5. de san. tuen. cap. 10. quæ assumuntur, quæ sunt, quæ excernuntur, quæ extrinsecus admouentur: Sunt alia internæ, quæ adhuc multæ, temperies nêpe, ætas, sexus, habitus corporis, isthæc omnia erunt contemplantia, ut in humoris redundantis notitiam ducatur, atsumpta nimirum, quæ sunt, quæ excernuntur, quæque extrinsecus admouentur, temperies, ætas, sexus, & habitus corporis.

Contemplare primum assumpta, hoc est cibos, potus, medicamenta; nam si hæc calida fuerint, & bilis feracia: mox suspicio insurget bilis exuberantis. Vide secundo, quæ sunt: horum nomine intellige motus omnes cum animi, tum corporis, somnum, vigiliamque, nam & eorum contemplatio, non parum conducit sui consequendo; siquidem multum

tum vigilare, crebra, grauique accidentia animi, motusque immoderati, calidos succos congerere solent: frigidos eoque crassos ocium, somnus multus, & alta rerum omnium quies.

Vide tertio, quæ excernuntur, nam si sint biliosa, seu extrudantur per vomitum, seu seponantur ad aluum, bilis dominium ostendent.

Vide quarto admota, quorum nomine, nedum aer est intelligendus, sed & balnea, vnctiones, emplastra, periapta, & alia huius generis appensa; nam cum magnam hæc habeant vim immutandi nostram naturam, prout hæc calida erunt: frigida, humida, sicca, dicemus varios succos redundare. Tempore itaque æstiuo, regione calida, loco calido bilium abundare dices: pituitam hyeme, & frigida anni constitutione locoque ad frigidum inclinante, & humidum.

Sed quamquam hæc valeant multum ad inquirendos succos, qui redundant, certiore tamen faciunt coniecturam causæ internæ; nescio enim qui fiat, vt frigida alimenta in bilium, & alios succos calidos calidi, seu natura, seu quoniam febriunt, facili quodam negotio conuertant: vnde videmus, vbi intemperies aliqua est contracta, quæ altas fixit radices, nullo posse ingenio euelli, arte nulla extirpari. Erunt itaque potiora illa signa, quæ ab his causis desumuntur; nam in vniuersum, certum est illud, & inconcusse, vt ita dicam, veritatis, calidi epatis homines, ætate iuuenes, sexu viros, habitu graciles, coaceruare succos calidos: contra, quibus epar est frigidum, quæ sexu mulieres, ætate senes, habitu crassæ, frigidus solent congerere humores.

Cæterum, quia inter os, & offam multa cadunt, non licebit propterea perpetuo à potentia inferre actum; nam multa non raro occurrere solent; quæ aut omnino impediunt, ne prodat in lucem effectus, aut saltem retardant: erunt propterea actiones corporis, & passionis contemplandæ; nam cum varietatem suscipiant non mediocrem, pro varia humorum exuberantia, nihil æquè humoris cuiusque excessum demonstrare valebit. Vnde cum actiones omnes naturales, vitales, animales, sensitives, motiue principes internæ, externæ, somnus, somnia, mores, mutata humorum vel inter se, vel ad corpus proportionem, mutationem suscipiant: actiones hæc mutata, & affectus corporis exurgentes, humorum excessum, defectumque indicabunt; siquidem vbi bilis abundat, celerior euadit pulsus, & crebrior: promptè, & faciliè irascimur: sed quia vix nobis constamus, & quæ modò placebant, mox incipiunt displicere: conceptam mox iram, deponimus statim: vigiles quoque nos cadem reddit, & si quandoque per ipsam dor-

mire licebit, torquebit nos tunc temporis non minus; pugnabimus enim dormientes, & ardens ad vindictam animus somniabit prælia, & cædes. Contra, vbi pituita redundat somnus multus obrepat, vigilare impotentes, somniabimus aquam, flumina, pluuias, niuem: nulla nos sitis torquebit: spuemus multum; nec minus pigri reddemur ad motum, quam ad coquendum ventriculus pituita refertus. Mediam sanguis cum naturam habeat, nam calidus humidus, symptomata similia ijs inferet, quæ à bili, pituitaque inferri solent; somniculosus itaque reddit homines, & quia oneri corpori, ad motum pigros: sed quia calidus idem, neque adeo erunt impotentes ad motum, vt phlegmatici, neque tantumdem somno delectabuntur: coctiones faciliores obibunt, somniabunt sanguinis fluxum, natate in sanguine, hortos, prætaque virentia.

Inducet melancholia vigilias multas sollicitudines, status multos, præsertim, in hypocondrijs, nam pessumdato ex vigilijs calore ventriculi, multos congeret crudos succos. Quid si mores spectemus? vix dici potest, quanta in illis, ex varia humorum redundantia, obseruetur varietas: nam à melancholia tristitia, lætitia à sanguine, ira à bili, torpor animi, & corporis, à pituita: metus à cholera nigra, à flaua furor, & audax ad omnia animus.

Ad eundem fontem pertinent morbi, & symptomata, si quæ corpus affligunt: bilium enim tertiana, & febres ardentes: pituitam soporosi affectus: sanguinem febris continens, humorem melancholicum, melancholia redundare docebit. Bilium breuis accessio monstrat, longam excitat pituita, & melancholia. Quare & symptomata, quæ à bili, breui abiguntur, longiori tempore affligunt, quæ à pituita, aut melancholia ortum ducunt. Omnia itaque hæc consideranda, vt in redundantium humorum notitiam perueniamus: nempe quæ secundum, essentiam cuique insunt, causas, quæ singulos congerere valent, & affectus, quos singuli inferre solent, vt aperte habetur ex Auic. c. 1. doc. 3. cap. 7. Auer. 3. Collig. cap. 10. 11. 12. & 13. Galen. 1. aphor. 2. 4. aphor. 2. 4. de san. tuend. c. 4. & lib. de multitudine, & alibi passim.

At petes, si tot sunt, & tanta, quæ humoris cuiusque redundantiam ostendere possunt: cur Hippocrates vir in re medica oculatissimus, hæc tantum contempleri iussit, vt rem hanc consequamur, regionem, ætatem, & morbos; docēs enim aphor. 2. 1. sect. qualisnam esse debeat vacuatio, si talia, inquit, purgentur, quæ purgari oportet, confert, & leuiter ferunt, quod probat argumento à simili, quia in perturbationibus ventris, & spontinis vom-

mitibus, vbi humor peccans educitur, nō pro eo alius, melius egrotantes se habēt. Post hæc quia viderat, posse aliquem quæ- rere quibus posset indicijs succum pec- cantem dignoscere, *inspicere*, subdit, *opor- tet regionem, anni tempus, ætatem, & morbos.*

Solutio.

An dicemus non doceri hoc ab Hipp. illo aphor. ? monere potius, vt in purgatione faciendâ, nedum humorem, qui pec- cat spectemus, sed & anni tempus, nam, vt idem 4. aphor. *sub cane, & ante canem difficiles sunt purgationes.* Regionem, quia calidam incolentes, aut frigidam, magna non ferunt præsidia, ætatem, quia pueri ob- eam, quam habent insitam vacuationem, distantur facillimè 9. meth. 17. Minimè verò, nam dicit Hipp. *inspicere itaque oportet*: nunc verò si id doceret Hipp. quod est arbitratus Orbas., hæud apponeret illud itaque suæ ergo, nam nullo pacto ex præmissis inferri id posset. Quid ergo? Dicemus ne, diminutum fuisse in re istâ Hippocratem? neque istud: Non tamen superfluo illa à nobis adduntur; nam cum illud in morè habeat Hipp. vt vniuersalia præcepta exemplo declaret, nomine re- gionis & temporis, res omnes non natu- rales intelligit, vt ars aut vitæ institutum cibis, & potus, motus, & quies, totius demum vitæ ante actæ ratio. Nominè ætatis sexum, temperamentum, habitum corporis, & alia quæcumq; homini natu- raliter insunt: quemadmodum nomine morbi comprehendit quicquid præter na- turam accidere potest, vt hic sit germanus sensus illorum verborum. *Inspicere itaque oportet, vt cognoscas quinam succus redundet, & hinc, qui molestat euacues, non pro eo alium, res natura- les, vt ætatem, non naturales, vt regionem, & anni tempus, & res præter naturam, vt morbos, nam ex naturalibus, non natura- libus, & rebus præter naturam, redundan- tis humoris indicia capi possunt.* Sed ne quis reprehendendi occasionem hinc ite- rum sumat, quando humores non tantum ex causis redundare cognoscimus, sed & ex effectibus, vt dictum, aduertat insuper, quod quemadmodum rerum præter na- turam nomine, morbos, causas morborum, & symptomata, quæ morbum sequuntur intellexit Hippoc. sic rerum naturalium nomine, non tantum naturales causas, quæ humores vtrumque producendi vim habent comprehensas volumus, sed & ef- fectus quoque, cum ab humore in cor- pore inductos; tum formam eiusdem, & temperiem consequentes. Putarem esse ad exitum, propositam disputationem, deductam, ni quædam difficultatem habe- rent non contemnendam. Propterea sit prima dubitatio.

Valeant ne somnia humorem re- dundantem monstrare.

Cap. VIII.

OMnem fidem somnijs detrahebant Epicuræi; contemnebat eadem, Diog. Cynicus, nec quicquam esse ho- mine stultius existimabat, vbi somniorum interpretes inspiciebat. Leuit. quoq; 19. *non augurabimini*, inquit, *neque obseruabitis somnia.* Vana etiam esse monstrat experientia, nam de ijs plerumque rebus somnia contingunt, quibus mens nostra in vigi- lia admodum intentata fuit, & vt Actius, *multas curas sequuntur omnia*, vnde Lucr. lib. 4. sui poem.

Negan: Epi- curæi.

In somnis eadem plerumque videmus obi- re:

Causiditos causas agere, & componere leges:

Induperatores pugnare, & prælia obire.

Nautas contractum cum ventis, decere bellum:

Et quod quisque ferè studio defunctus adhe- ret,

Aut quibus in rebus multum sumus ante morata:

Nam vt acutissimè scripsit, quandoque Nyssenus lib. de hominis opificio, sunt somnia similia cytharæ, cuius fides, ces- sante manus impulsâ, adhuc modicum, extrema motione trepidant, ac tinniunt.

Contra Stoici, tantam somnijs fidem adhibuerunt, & quibuscumque alijs di- uinationum generibus, nullum vt esse contemnendum putarint. Mediam tenuere viam Platonici, Peripatetici, Theo- logi, Medici; nam quædam obseruauerunt, contemnunt alia. Obseruauerunt naturalia somnia medici, & ex illis præsentem statu corporis, & futurum consiciunt. Attendunt ad ea Theologi, quæ à Deo, bonis, malisque Angelis immittuntur, quo caueant, quæ animabus perniciem afferre possunt, prosequantur vtilia; solent enim non rarò in somnis Deus eorum, quæ scire, aut facere expedit, nos mone- re: contemnunt vtrique animalia somnia. Sed ne latius euagetur oratio, & à propo- sitæ difficultatis terminis, licentiæ ventis deducatur, contrahentes vela, & eo redeuntes, vnde nauis soluta, dicimus posse medicum obseruatis egrotantiū somnijs, succorum redundantiam dignosce- re. Docuit id in primis Hippo. lib. de in- somn. & Gal. Auicenn. lib. 1. fen. 2. doc. 3. cap. 7. & eius expositores ibidem, Auerr. 4. coll. 13. D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 5. & 6. Fern. lib. 2. de sign. cap. 11. Valles. lib. de Sac. Philos. cap. 30. Delrius lib. 3. disqui- sit. mag. cap. 3. quæst. 6. Fracast. lib. 2. de

Credunt Stoici.

Mediam te- nuere alij viam.

Desiso.

R in-

intellect. *Conimbr.* lib. de insomn. cap. 5. est demum communis omnium Doctorum sententia, quam comprobant experientia multæ, quibus fidem negare omnino temerarium, præsertim cum neque ratio desit, quæ hanc assertionem veram esse suadet; nam ut bene D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 5. & 6. omnis effectus potest esse signum causæ, à qua producitur: sic fumus ignem indicat, iris serenitatem, quia ab igne fumus, & ab eadem causa, à qua iris, serenitas: Cumq; longa obseruatione sit compertum, imminente pluuia, coruos, crocitare, coaxare ranas prægaudio, alia animantia præ timore fugere, quia eadem causa, quæ pluuiam in esse materiali producit, comproducit aliquid proportionale in ranis, coruo, alijsuè animalibus: hac obseruatione moti dicimus, canglorem ranarum, crocitationem coruorum, pluuiam futuram potèdere; scilicet quia eadem corpora cælestia, quæ pluuiam producunt, præcausant, hos effectus in hisce animalibus secundum proportionem, quas si exactè calleremus, possemus multa prædicere, nam ut notat Caietan. ibid. ex harum proportionum cognitione diuinant futura, somniorum interpretes. Nunc verò experientia compertum est, redundante semine, venerea somnia nos turbare: exuberante bili, somniat cædes bella, rixas incendia: scatenente corpore sanguine, læta quæquæ imaginationi obuersari: occurrere fluminum, niuium, & aquarum cogitationem, cum multa est in corpore pituita: cum seges est melancholice contremiscimus in somno, pauemus, & tristitia quæquæ obuersantur. Quare poterimus somniorum conditione obseruata, redundantiæ humorum cognoscere. Quoniam verò nondum dictum, qua ratione fiat, ut pro succorum variorum copia, varia hæc somnia fiant, aggrediamur id facere, à somnij natura exors.

Est somnium, visum in somno factum, vel ut Fracastor. dicit 2. de intellectu. est vigilia sensuum internorum feriantibus in somno externis: qua ratione differt à viso delirantium, qui per vigiliam ea videre putant, & facere, quæ sani in somno faciunt, cogitantque. Quid internorum sensuum nomine intelligi debeat, an sensus communis, an omnes, non est cur hic disputemus. Quicumque tamen sit ille, à specie intus adseruata excitatur; nam hæc tantum excitandi vim habent cognoscences virtutes: excitant autem, quia vehementes, non finunt animam oculari: sunt autem valide, vel quia recentes, vnde quidam narrant in somno quæcumque vigilantes egerunt: Aut est validior species, quia validius fuit ab imaginatione apprehensa, nam pro varietate apprehensionis, sit maior & minor impressio in memoria: vnde quia quæ cupiuntur, aut maxime timentur, apprehenduntur forti-

ter: hinc est, quod de ijs potissimum somniamus, quæ aut concupimus ardentè, aut vehementer timemus. Iam verò possunt huiusmodi species à redundante humore excitari, & prout redundantiæ est varia sic has, aut illas species mouere. Quare possunt somnia ab humoribus fieri, & varia variam redundantiæ monstrare. Probatur minor, nam abundante bili, tale quid cordi accidit, & vniuerso corpori, quod & per iram, nempe exarsio circa cor, & sanguinis feruor. Quare consequentur ad hæc ea omnia, quæ ad iram: nempe desiderium vindictæ. Quare, & phantasia armorum, pugna, cædis, sanguinis, & aliorum huiusmodi. Abundante melancholia, tristitia quædam infertur partibus: ab hac species excitantur consimiles assertiones in memoria: hinc mortis, & aliorum metus: hinc tristitia semper somnia, & de ijs, quæ timetur potissimum, vnde!

vigil elapsas querit auarus opes.

Contra abundante sanguine, contraria qualitas tactus producitur, ac propterea iucundarum rerum species excitantur; hinc somnia à sanguine iucunda, & læta. Quare rectè Hippoc. censuit desipientias, quæ cum risu, securiores esse, quia ut ait Gal. in com. signum est, illas à sanguine excitari. Salubriores autem morbi qui à sanguine.

At dices, nonne tactus afficitur à redundante humore aque nocte, ac die. Vnde ergo est, quod abundantes semine, somniamus venerea, & inter choros versamur puellarum continuo: non eadem cogitamus vigilantes? respondeo, & vigilantes, & dormientes à semine retento sollicitari ad Venerem, ut passim experiuntur, castam qui vitam degunt: moueri tamen magis dormientes, nam eadem rationem habet ad vigiliam somnus, quam nox ad diem, lux ad tenebras, ad clamores silentium. At verò constat profunda nocte, & cunctis silentibus, strepitus quoscumque audiri, & vel exiguos, videri magnos duas ob causas. Prima est, quia vbi vigilant externi sensus, imaginatio, quæ semper cum sensu coniuncta, ab aliorum sensuum aut magnitudine distrahitur, aut potentia: secunda, quia vbi multæ in organo recipiuntur figuræ, obscurat aliæ alias. Quare semper cogitabit attentius anima per somnium, quam in vigilia, & passionibus minimas dormiens maiores iudicabit, quam vigilans. Vnde conijci exagius potest ex somnijs redundantiæ humoris, quam fortasse ex alijs signis.

Quæ sunt initio proposita, vera sunt de somnijs animalibus: sed ne fallaris, nõ statim, ac quis cædes, ignem, & arma somniat, hunc bili scatenere credas, sed cum nulla causa externa præcessit, à qua dicta somnia fieri potuere: nec vbi quis venerea somniat hunc semine turgere puta,

Obiectio.

Solutio.

Quid somnium.

Quæ somnij causa.

Ad rationes in initio propositas.

sed vbi nulla feda conuersatio precessit, non impuri sermones, aut mulierum contactus, non ob scæna item desideria; nam non minus verè, quam eleganter Claud. in præfat. 6. lib.

*Omnia, quæ sensu voluntur vota diurno,
Tempore nocturno, reddit amica quies.
Venator, defessa tboro cum membra reponit.*

*Mens tamen ad sylvas, & sua iustra redit.
Iudicibus lites, auriga somnia currus,
Vanaque nocturnis, meta cauetur equis.
Furto gaudet amans, permutat nauita merces,*

*Et vigil elapsas, querit auarus opes.
Blandaque largitur frustra sitientibus agris,
Irriguus gelido, pocula fonte sopor:
Me quoque musurum studium, sub nocte silenti*

*Artibus assiduis, sollicitare solet.
Namque poli mediæ stellantis in arce videbar,
Ante pedes summi, carmina ferre Iouis.*

Redcant præterea somnia; neq; enim vlla ratio est, cur vbi eadem copia humorum, eadem dispositio corporis, non eadem obuenant. Quare vbi semel appareant, neque aliqua est facta vacuatio, nõ vlla mutatio: nulla est eorum ratio habenda à medicis, quia nõ ab humoribus, sed aliunde ortum habuere. Neque obserua quæcumque redeunt, sed iterata, & placido somno facta. non vbi à multis, crasisque vaporibus internæ potentia turbantur: tunc enim veluti in agitata aqua multæ, & distortæ imagines fiunt: sic in turbato somno, somnia nulla certa, conspicua nulla. Nihil itaque facienda, quæ à crapula; nam & hanc ob causam, vt matutina obseruentur, præcipiunt cûcti, nempe cum celebrata est coctio, nullæ à tumultuantibus vaporibus cibi, species agitantur, & intus contracta anima, vt quidpiam meditaturi se in domo concludunt, perspicacius cuncta consultat.

*Possint ne varij mores, humorum
redundantiam monstrare.*

Cap. IX.

Pars quæ negat, amplectenda videtur; nam aut mores, vt multi autumarunt, sunt superiorum orbium effectus, & ex varia cæli configuratione, sub qua quis est conceptus aut natus, bonus fit, & improbus, luxuriosus, & castus ebrius, & temperatus: aut quod Chrisp. dixit, referente Plutarco. *nulla est intemperantia, nulla frans, cuius non sit Iuppiter architectus:* aut quod verum, ab humana libertate, mores omnes dependent, & vnusquisque volens bonus, aut malus euadit, alioquin,

neque pœna essent coercendi mali, nec premijs boni alliciendi, si nolens quis peccaret, aut bene ageret. Nullum itaque locum cum habeant in re ista humores, nullum poterunt medici humorum redundantium signum, à moribus sumere. Confirmatur, nam si quæ notæ hinc sumi possent, essent e. g. biliosus ad iram pronus, pituitosus ad ignauiam: melancholia redundantem meticulosi & tristes: sanguinei leti: Secus tamen fieri experimur; siquidem mulieres frigidi temperamenti alioquin, sunt iracundæ: morosi senes, & ob eadem causam ad iram prompti: pituitam non facere ad mores, dixerunt multi: melancholia, si tristes reddit homines, & meticulosos, erunt eadem ratione sanguinei meticulosi, & tristes; nam & hi scitent melancholia, cum sit scæx sanguinis, quam multam necesse est esse, vbi multus sit sanguis.

Affirmant tamen viri omnes docti, ac primum Hipp. lib. de aer. aq. & loc. Pto. lib. 2. apoth. probantque, quia proclimatatum diuersitate, varios habent mores homines: affirmat idem in Timoeo Plato, duplici vt patet ratione indutus; primum, quia quo sicciora sunt animalia, eo prudentiora, vnde illud, *Anima sicca sapientissima:* Secundo quia pro variæ ætatum mutatione, variantur mores: vnde alios habent pueri mores, alios senes. Arist. in Physiogn. *Quoniam, inquit, & animæ sequuntur corpora, & ipsæ secundum se ipsas, non sunt impassibiles à corporis moribus: hoc autem manifestum fit valde in ebrietatibus, & aegritudinibus: multum enim alterata videntur animæ à passionibus: & à contrario utriusque animæ passionibus, corpus compati manifestum sit, & per amores, & timores, tristitias, delectationes. Amplius autem in natura factis, magis utique quis inspiciet, quod sic se habeant ad inuicem, & corpus, & anima, vt plurimarum ad inuicem passionum causæ fiant. Numquam autem animam tale factum est, quod formam quidem haberet alterius animalis, animam vero alterius, sed semper eiusdemmet corpus, & animam, vt necessarium sit consequi ad tale corpus talem animam. Amplius autem ex scientie affectiones circa vnusquodque animalium ex forma possunt considerari, & equites equos, & venatores canes. Quod si hæc vera sunt, semper autem vera sunt, erit utique physiognomizare. Et lib. 2. de part. ex varia sanguinis natura, mores in animalibus differre scribit, vnde exanguia timidiora sanguinem habentibus: taurum vero & aprum iracundos, & fortes, quoniam eorum sanguis est feruentissimus.*

Galenus demum tot experientijs, & auctoritatibus lib. quod anim. mores hoc confirmavit, nihil vt amplius addi possit. Ne tamen erres, & posita pro ratione dubitandi facili negotio dissoluas; aduertat quæso, quod cum de moribus loqui

Affirmamus
nihilominus.

Et rationibus
pro parte ad-
uersa satisfac-
cim.

R 2 pos.

Argum. pro
parte negati-
ua.

possimus bifariam, vel quoad aptitudinem, & naturalem potentiam: vel quoad habitum, seu actum: secundum primam acceptionem nobis natura inesse, secundum habitum nequaquam; quia hi ab actibus, actus à voluntate libera exercentur. Ex physiognomia itaque astrologia, & alijs diuinationum generibus edocti, possimus quidem inclinationes cuiusque diuinae, propensiones dignoscere; habitus, aut actus nequaquam, nam à libera hi hominis voluntate. Vnde neque vana moralis philosophia, quæ morum correctioni incumbit: nec leges iniustæ, quæ puniunt facinorosos, bonos attollunt honoribus: pœnis malos, à malo coercent: propositis proemijs omnes ad virtutes alliciunt: quia quamquam aptitudines à natura, non est tamen necessarium, vt pro ratione aptitudinis operemur, sed in nobis est illi contantiter obedire; enimvero cum naturaliter simus risibiles, stemus tamen. Hinc Socrates fuit omnium mortalium optimus, cum tamen ad vitia, quæ natura propensus esset, quod ne ipse quidem Phylemoni affirmanti negauit, & in hæc omnia, inquit, incidissem, nisi me amor philosophiæ detinuisset. Quare calidi quique, & biliosi, iracundi, & cum Galen. lib. art. med. cap. 29. affirmo. *Quod si in caliditate multum cor excesserit, tunc furibunda quedam iracundia, & temeritas adfuerunt.*

Obiectio.
Quorundam
soluio.

At quid quod mulieres potissimum sunt iracundæ? & 1. epid. com. 2. t. 78. scriptum, esse iracundos frigidi temperamentum? Quidam vt dissidentia hæc loca conciliarent, aliud dicunt, est ira, aliud iracundia: & aliud irasci, aliud iratum esse: quemadmodum aliud est luxuriosum esse, & ebriosum, & aliud ebrium fieri. Sunt iracundi prompti ad irascendum: sed qua facilitate irascuntur, eadem iram conceptam deponunt. At irati non concoquunt iram. Quo posito dicunt, iracundiam esse signum frigidi temperamentum, at non iram.

Reijctur.

Quod non placet primum, quia Gal. ponit furibundam iracundiam signum esse calidissimi cordis, non iram: Secundò, quia iracundia in eos potissimum cadit, auctoritate Arist. 1. Reth. qui tenui, quadam bili, eaque calidiuscula scatent; hæc enim citò accenditur, accensaque dissoluitur. Quare dum propriam esse inquirunt temperamentum frigidi iracundiam, manifestè Arist. & Galeno reluctatur: imò experientie, si quidem experimur melancholicos frigidos, & siccos, quales sunt senes, diu seruare in corde malevolentiam, deinde dolo, & astu vindictam sumere, quod fortasse respiciens Arist. 2. Rethor. cap. 3. iras senum imbecillas vocauit, ex quo paulò postea infert, si quas faciunt iniurias, magis propter malitiam, quam propter contumeliam,

facere. Rectius Valles. & Vega docent, iracundiam æque facile in frigido corde calidovè excitari; nam cum iracundiæ causa sit debilitas, vnde pueri, mulieres, senes, infirmi quique irascuntur, facilius, quam viri, quam sani, quam læti: sintque debiles calidi corde, & frigidi, nam vtrique intemperati: irascuntur vtrique facilius: cū hoc tamen discrimine, quod vbi irascuntur calidi, simul etiam sunt temerarii, & nihil non aggrediuntur per imprudentiam: at frigidi, quamquam irascuntur, aut nihil audent, aut nihil apertè aggrediuntur. Hinc Galenus, non simplicem iram calidissimi cordis inditum esse dixit, sed furiosam, temeritatique adiunctam.

Et Veg. & Valles. ad hæc remus.

At petes ulterius, cur à debilitate iracundia? Duæ sunt causæ: finalis altera, altera efficiens: illa quidem, nam ira vt 2. Reth. 2. docet Arist. est libido cum dolore speratæ punitionis propter apparentem negligentiam, vel in se, vel in tuorum quempiam, contra id quod oportebat; illa itaque animalia iræ sunt exposita magis, quæ contemptibiliora: talia autem quæ debilia: est & alia causa effectrix, nã quæ debilia, internam habent irascendi causam, quia à prauis vaporibus irritantur continuo. Quare vt mota, præcipitantur facilius, sic quæ initium irascendi intus habent, in furiam nullo negotio aguntur.

Cur à debilitate iracundia.

Intemperiei æqualis, & inæqualis indita. Cap. X.

AE Qualem intemperiem vnico hoc signo, ab inæquali distingues, quia dolent, hac laborantes, carent dolore quicumque equali intemperie afficiuntur. Galenus lib. de inæquali intemperie cap. 6. ergo inquit toto hoc tempore corpus incallescens, pro modo alterationis etiam ad portionem sentit dolorem: cum verò omnes solidæ corporis particule exalfectæ ad absolutionem iam sunt, eiusmodi febrem hecicam Græci vocant, seu non amplius iam in humoribus, & spiritibus, sed in corporibus ijs, quæ habitus rationem habent comprehensam. Hęc doloris est expers, putantque qui ea febricitant omninò se febre carere. Galeno ita experientia suffragatur, vt omninò temerarium sit de re hac dubitare, causa tamen euentus silentio obuoluenda non est, nam ita dilucidabitur magis intemperiei æqualis, inæqualisue natura. Quoniam verò doloris causa ignorata, non possumus propositum assequi, hinc ordiemur; quod eo libentius facio, quia hæc disputatio, nò solum difficultati propositæ enodandæ, sed & quamplurimis alijs dissoluendis conducit, estque non minus iucunda, quam fructuosa.

Est

Dolor est
tristis sensa-
tio non qua-
litas.

Aur molestia
ex tristi sen-
satione pro-
feda.

Impropor-
tionati tri-
men obiecti.

Corollarium.

Quid requi-
ratur, ut sit im-
proportiona-
tum Auerr.

Galenista
& alij.

Est dolor formaliter rei contristantis
sensatio : hæc inquam ; nam quod Con-
ciliat. dixit qualitatem esse Gent. 2. 1.
doc. 2. cap. 19. Fern. lib. de sympt. 6. Ar-
gent. Veg. & alij, molestiam quamdam ex
tristis obiecti perceptione profectam,
reijcio : ac Conc. quidem, quia sensatio,
cum sit actio immanens, nihil à se distin-
ctum producit : & alios, tùm ob causam
positam, cum quia molestia huiusmodi,
non est aliud, quam tristis sensatio. Qua-
re affirmant imprudenter, quod negare
statuerant. Erunt proinde doloris causæ
illæ eadem, quæ sensationis : Quamobrem
cum fiat sensatio ab obiecto, & potentia,
duæ erunt doloris causæ, facultas, nimi-
rum sentiens, & obiectum. Cumque do-
lor, ut lib. 3. est à nobis monstratum, ad
solum tactum pertineat, excitabitur do-
lor, ab ijs, quæ tactum mouendi vim ha-
bent, hoc est à primis, secundisque qua-
litatibus. Quoniam verò non est dolor
in vniuersum sensatio, sed tristis, seu
obiecti contristatis, efficient posita obie-
cta dolorem, cum fuerint illa impropor-
tionata, & organo tactus nequaquam cõ-
ueniunt. Vnde quia proportio, & impro-
portio sunt de genere relatiuorum, &
multa conueniunt, vni, quæ alterum de-
struunt; hinc dolet quandoque Sortes, à
quibus bene afficitur Plato. Quid verò
requiratur in causa, ut improportionata
dicatur esse, hoc dubium fuit iam diù, &
ad hodiernam, vsque diem est controuer-
sum.

Auerr. 3. coll. 3. id requirit in causa,
quo improportionata dicatur esse, & do-
lorifica, ut intemperiem inferat, neque
diuisionem continui, nisi propter altera-
tionem adiunctam, dolorem inferre; nam
quod sensationem facere non potest, nec
dolorem excitare valebit : Quare cum
solutio continui sit commune sensile,
quod absque proprio sentiri non potest,
non nisi per proprium poterit dolorem
inferre.

Galenista in varias iuere sententias;
nam quamquam passim dicat Galenus, &
à solutione continui, & intemperie do-
lorem fieri, ut licet apud ipsum videre
lib. 2. art. m. cap. 88. secundum sectionem
Turis. 12. meth. cap. 7. primo de caus.
symp. cap. 6. quia tamen docere aggressus
4. de simplic. 2. quo pacto qualitates do-
lorem inducant, ab illis id fieri statuit,
quia vel mordicant, vel distendunt, la-
xant, aut adstringunt, & lib. de inæqu. in-
temp. laudauit Hipp. quod dixerit, mor-
bum quemcunque vlcus esse : ab vna so-
lutione continui dolorem fieri, quidam
Galenii affectæ autumarunt. Amplexati
sunt alij vtramque, & ab intemperie, & à
solutione dolorem, posse excitari afir-
marunt. Est hõrum Dux Auic. 2. p. doc.
2. summ. 2. cap. 19. Sectatores quamplu-
rimi, non solum Auicennista, sed & qui

Galenii doctrinam profitentur, ut Vall. 5.
contr. 4. Turis. citat. loco. Augen. Mer-
cur. & è Philosophis multi.

Neque ego aliter sentiendum puto.
Quare omninò exiltimandum est, ex ve-
hementi obiecti tactilis impropotione
dolorem fieri : huiusmodi autem esse,
quod vel soluit continuum, vel intem-
periem inuehit. Fieri dolorem à tactili
obiecto, vbi soluat continuum, docuit
ante omnes Hipp. dum morbum omnem
vlcus esse autumauit : Arist. sect. pro-
blem. 26. & 6. Topic. vbi dolorem per cau-
sam diffiniens, distensionem esse dixit, aut
separationem partium natura coniun-
ctarum. Galen. mille in loc. schola demũ
omnis : namque nec Auerr. ipse negare
est ausus, alioquin sensibus negasset fidẽ :
finxit tamen soluentia continuum do-
lorem indocere, non quia soluunt, sed quo-
niam solutione intemperiem inferunt,
quod cõtat pluribus esse falsum, ac pri-
mum, quia motus ille localis, non est adeò
vehemens, ut intemperiem valeat infer-
re : Secundo, quia si intemperiem aliquã
inueheret, esset illa calida ; est enim mo-
tus causa caloris : at sit dolor etiam si
quis vbi æstuet, frigidissimo cultro sece-
tur : & pueri vbi virgis cæduntur, quan-
to magis calent, eo minus dolent : esset
demum solutio quæuis continui com-
positus morbus.

Neque Auerr. ratio est alicuius mo-
menti ; Primum, quia incertum admodũ
est, num sensile commune indigeat pro-
prio, ut sentiatur, & apud me certum nõ
indigere. Secundo, quia non dicimus nos
solutionem continui esse causam do-
loris, sed obiectum tactile improportiona-
tum dissoluens : potest autem mouere
hoc tactum.

At dices, obiectum hoc ratione qua
soluit continuum, non est sensile. Quare
neque hac ratione, est potis excitare do-
lorem. Negat consequentiam, & iure
Mund. ut refert Gent. q. 44. in extrauag.
Nam nec figura turpis absque colore ca-
dere sub visum potest, & nihilominus
non causat turpis figura dolorem, ratio-
ne coloris. Potest itaque improportio-
natum obiectum, vbi soluat continuum,
dolorem inferre.

Potest idem facere vbi intemperiem
inuehat, esto continuum nõ soluat (quã-
quam neget posse vnquam id fieri Vall.)
nam ut benè Auic à quo alij, dum natura
alteratur, & corrumpitur, tunc dolores ;
At verò alteratur destruiturque per in-
temperiem, etiam si continuitas nullo
modo soluitur. Quare, &c. Præterea ni
ex intemperie fiat quandoque dolor, nõ
posset dolor vnquam intendi. Probatur,
quia huius intensio pendet ex causæ in-
tensione. Nunc vero solutio continui nõ
potest fieri maior intensiue, sed extensi-
ue tantummodo. Quare, &c.

Nos intemp-
& solutionem
continui cõ-
temus esse.

Et Auerr. ita
facis facimus.

Con-

Confirmatur quia multoties dolent ægrotantes, cum nullam tamen mordicationem perferant, tensionem, solutionem. Quare quemadmodum à solutione dolorem excitari autumamus, quia nulla apparet intemperies, cum quis acupungitur, eadem ratione cum sit medicus artifex sensatus, ubi citra euidentem solutionem continui, aliquem dolere obseruet, à sola intemperie dolere affirmare tenetur.

Obiectio.

Obijciens, si ab intemperie dolor, doleret thorax ardente febre correpti, quando hic feruet potissimum. Præterea si dolor fit ex subita & confertim facta mutatione, cum subito fieri nequeat intemperies, numquam intemperies poterit causare dolorem.

Coegit prima ratio Argent. secunda alios, vt negarent ab intemperie posse excitari dolorem: apud me neutra est tãti momenti; Non illa Argenterij; Nam cum remittatur statim thoracis calor ab aere, recta ad ipsum delato, perspiretque multò facilius, quam calor renum, & capitis: hinc fit, vt non doleat thorax dolentibus renibus, atque capite. Non turbat secundo altera ratio primum, quia intemperies calida, frigidaque, vt supra à nobis est dictum, potest subito fieri, atque tolli. Galenique sententia de sicca, & humida intemperie vera est, in vniuersum falsa. Secundò, quia quamquam intemperies secundum omnem suam latitudinem, citò fieri non posset, posset tamen secundum quosdam gradus, à quibus habet, vt sit præter naturam, citò fieri: Quare, & causare dolorem. Obiecti ergo improportio, siue ab intemperie fiat, siue à solutione continui, dolorem citere est potis.

Est ne condolentia & doloris causa ponenda? nequaquam.

Num, & condolentia? nequaquam, nam quod quidam credunt à specie intentionali fieri: reiectum à nobis est lib. 2. c. 12. Nec obstat dolere partem remotam quandoque recte valente proxima, vt cum laboranti ventriculo, condolet caput: dolentibus costis, iugulum, aut hypocondria: collo vesicæ, glans præcipue; potest enim id fieri primum agitatis, per dolorem vaporibus, aut humoribus, & in remotam partem delatis, ibique detentis, non in proxima: Possunt secundo proximæ partes causæ tendenti cedere, non remotæ, vnde harum continuitas solui, illæis proximis. Non tamen quouis modo facta solutio, aut intemperies dolorem inuehit, sed confertim, sed celeriter: probat istud Gal. cap. 6. lib. de caus. symp. quia quod sensim, & paulatim fit, sensum latet: Vnde si quis sensim pedem immergat in frigidam, non dolet: riget tamen, si repente se se in mare projiciat: & ætatiuæ mutationes, non sunt molestæ, cum tamen distet multum à pueritia senectus: neque aliam ob causam

Nec quous solutio, aut intemp. dolorem inuehit, sed quæ sit subito.

calor, & frigus vehementes inferre dolores solent, siccitas, & humiditas, vel nullum, vel admodum leuem; nèpè, quia qualitates illæ, cum sint actuosæ, possunt celeriter permutare naturam: nequeunt idem facere humiditas, siccitasue ob minimam, quam habent aëritatem. Ne tamen decipiaris, nota eam mutationem, sensum factam excitando dolori esse ineptam, quæ ita sensum fit, vt non cadat sub sensum: & eam celeritatem requiri, quæ facit, vt alteratio sentiatur. Quare omninò decipitur Argent. dum putet hoc dogma Galeni confutasse, quia esto sensum parti vlcera acus admoueat, citè dolorem; nam cum solutio illa sentiatur, non fit sensum.

Est ne alia præter propositas, doloris causa? negant tacitè omnes: suadet ratio; nam si dolor à causa corrumpente naturam: fiet dolor à morbo quocumque, quando quouis morbus naturam corrumpit.

Præter has causas, nulla alia ponenda.

Defecit Turis. in solutione huius notidicit enim 2. art. med. 88. idcirco magnitudine, figuraque vitata; non possit fieri dolorem, quia non nisi intentionaliter in tactum se imprimunt: quod quis non reijciat? enimvero quamquam quantitas quantitatem consimilem non producat in organo tactus, producit tamen compressionem quamdam, quæ est motus realis: vnde qua ratione solutio continui, quæ motus est quidam sub tactum cadit, eadem ratione sentire poterat tactus magnitudinem auctam. Propterea dicendum, non posse ab alijs morbis dolorem fieri, quia quamquam morbus omnis fit præter naturam, non tamen quidquid præter naturam est, id omne valet dolorem inferre, sed quod confertim illam corrumpit, ita vt possit ab ipsa sentiri: nunc vero quidam morbi non cadunt sub sensum, vt quantitas imminuta, & cauitas, nam puræ negationes sunt, quas intellectu cognosci quamplures graues Philosophi demonstrant. Aucta quantitas, numerus, repleta cauitas, dislocatio, esto sentiantur, non nisi motu producto sentiuntur. Quare non erunt aliæ doloris causæ præter positas.

Est tamen adhuc quod suspiceris: nam si naturam corrumpens est causa doloris, cur vbi refrigerari accedunt ad ignem, maiorem propè radices vnguium, dolorem perferant? Cur intemperies facta doloris experts? Cur cum continua sit inter partes nostri corporis actio, & re actio, nullus tamen dolor percipitur: et si confertim facta corruptio, dolorificæ. cur setus in solutione continui accidit? nimirum quanto fit illa citius, eo minor dolorem infert?

Cur refrigerari accedentes ad ignem dolent magis.

Cur intemperies facta doloris experts.

Primi problematis ratio non vna assignatur ab omnibus. Censet Vallesius maioris doloris causam, in inæqualem

Cur nullus a murna partu actione dolor.

intemperiem esse referendam. Nempè opinatur ex actione caloris, contrariam intemperiem induci. Duo autem contraria vehementiaque, dum partem subiectam oppugnant, dolorem ingemnant.

Quod reijcio; nam antequam ignis calidam intemperiem inuehat, videtur dolor intendi. Secundo quia dolet à frigiditate, non à calore. Quare & Mercur. eadem ob causas reijciendus qui dolorè intendi dixit, eo quod contraria intemperies producit. Alij eam aucti doloris causam comminiscuntur, quia ad vnguium radices frigus vnitum, magis vrget. At cur est vnitum? An quia hostis aduentum præsentit? quibus notis? quæ vi sentiente? sed tribuamus illi sensum si placet, dic modo, quibus pedibus qualitates hinc inde commigrant?

Melius Galenus, qui 12. Meth. 7. id fieri putat, *Quia natura à repentinis læcessitur*: quamquam nepte aptè; doleret enim fatigatus, si statim à labore quieti se traderet, famescens si statim comederet, si biberet statim siti encetus.

Dices, & est expositio Vegæ 2. de loc. aff. sect. 1. non omnem repentinam mutationem esse aduersam naturæ, sed tam, qua lapsus facti, & habituales mutantur; nam cum sint illi in naturam conuersi, vbi hos permutas, naturam permutas: at lapsus recentes, qui non dum obcaluerunt, hos quantocius corriges eo curabis iucundius. Ergo sublit, quia refrigerati, frigiditatem in habitu contraxerunt, nam & paucis diebus, vt Galenus est auctor. 1. pror. tex. 33. ex phreniti hecicum illudque calidum intemperamentum capiti est impressum; hinc dolent admotione contrarij reducentis confestim, non dolent fatigati, nec sitientes. Probarem, ni falsum esse crederem refrigeratos illos habituali intemperie frigida teneri; non enim dolerent: At dolet prius, quam igni admoveantur, quamquæ postea dolor intendatur.

Iuuat proinde dicere, idcirco augeri dolorem, quia recuperat calfacta e.g. manus temperiem, sine qua, aut nullo modo sentire, aut obtusè sentire tactus solet: hac autem restituta, molestiorem iudicat frigiditatem, quam paulò antea sentiebat minorem. Hanc esse euentus causam, nõ mutationem repente factam, aut aliquid aliud, patet inde, quia etiam si in sinum tepentem quis manum iniiciat, & sensim frigiditatem deponat, dolorem persentit: & stupidum crus, vbi moueri incipit, magis dolet, quamquam frigeat minus: combustusque digitus in frigidam merxus dolet magis, frigida illi restituentem temperiem.

In secundi solutione, cuius causa hæc omnia præmissimus, laborarunt, quamplures; maior tamen pars censet, idcirco

non dolere, qui facta intemperie tenentur, vt hectici, quia est natura mutata: quibus autem natura corrumpitur, ijs dolores contingunt: Ita Auic. Turis, Valles. Mercur. & alij. Quos reijcio; nam habet febris hectica gradus, & potest incipiens in augmentum progredi: Quare intendi. Non ergo omnino natura mutata.

Quod si esset, quomodo eadem viueret. Non ergo sentitur dolor in hectica, quia sensim agit, & lentè, quod autem fit paulatim, sub sensum non cadit. Eadem ex causa fit, ne cum dolore fiant actio, & reactio partium: nempè quia exigua, quia consueta. Cur autem à consuetis minus afficiamur lib. decimo dicitur. Neque aliud in causa est, cur confestim facta solutione minus doleamus, nisi quia velocissimus motus latet sensum, neque enim lentus dumtaxat motus vt in momis sub sensum non cadit, sed & qui velocissimus malè ab ipso obseruatur. Eadem ex causa dolemus magis noctu, dic minus, nempè vacat tunc magis anima, nullo ab obiecto distracta. Vnde quia qui improvisò inuaduntur, apprehendunt discrimen esse multò maius, hinc timent magis, doientque ex quouis, vel leuissimo, tantum valet ad augendum dolorem aduertentia. Quare tunc iacula præuisa minus feriunt, cum ijs præuisis, aduersus ipsa munimur: verumtamen, si spes nulla affulgeat, geminatur dolor: sed vt tandem ad principale propositum reuertamur, non videtur eas esse secunda difficultas discussa; nam vt docet Auicenna citato loco, maior est calor in hectica, quam in tertiana, potestque probari, quia hectici calor valentius resilit, quam quæuis alia febris: vnde cum id fieri nequeat diuersitate subiecti; sunt enim, febres omnes malè affecto corde, reliquum est dicere, maiorem illam resistentiam ab intensiori gradu caloris proficisci. Sed de re hac quia lib. 10. disputabimus, his propterea caput istud claudetur.

Ulcerum internorum inditia.

Cap. XI.

ADduximus indicia intemperiei cuiusque, nunc proferenda in mediũ, quæ monstrant vlcera interna, hæc, inquam, nam vbi externæ partes sunt vulneratæ, sensu noscimus, quo relicto si quis alia consulat, quæ id declarent, omninò stultus ocio litterario abutitur. Cæterum quia soluta partium internarũ vnitas inducitur quandoque vi causæ internæ, & vlcus vocatur, ne quid desideretur, docebimus quibus notis possimus dignoscere penetrantia vulnera quibus indicijs partium internarum vlcera.

Dignoscitur vterque affectus, quemad-

mo-

Valles.
Mercur.
Alij

Galen.
Aphra. 1.
Prob. 44.

Auct. opin.

3. Probl.

3. Probl.
Cur minor
dolor a cita
solutione cõ-
tinni.
4. Probl.
Vide Alex. 4.
prob 77. 28. &
P. 118.

Dignoscitur
hic affectus
ex causis &
symptomatis.

modum, & ceteri omnes à causis inferentibus morbum, necnon ab effectibus, seu symptomatis, quæ morbum sequuntur. Sic ubi robusta à causa morbus suam duxit originem, verentur maxime Medici, ne internarum partium vnitas sit soluta: quo circa docens Celsus lib. 8. cap. 4. cognoscere, an sit fracta caluaria, an cutis tantum discissa, & protinus, inquit, considerandum est lapide, ligno, an ferro, an alio telo percussum sit: & hoc, ipso leui, aspero, mediocri, an vastiore: vehementer, an leniter, quia quomittior ictus fuit, eo facilius, os ei resistisse credibile est. Eodem spectat argumentum desumptum à parte determinata, cui vulnus inflictum, nam vbi extenuata, aut imbecillior, vulnerata fuerit, cum nullam ferè resistendi vim habeat, faciliè telum in interiores particulas sese insinuauit.

Ab his tamen
certius signis
sumetur.

Hinc percussis temporibus, timent maxime Medici de fractura caluarie: Neque aliam ob causam verentur, nè sit vlcus in pulmone contractum, cum longo tempore acris destillatio falsa, & amara ad pulmones incubuit. Monstrant tamen efficacius idem symptomata, quæ hos affectus sequuntur; nam quamquam causæ illæ necessariò agant, non possumus tamen certò conijcere, quanta fuerit efficacia earum, & robur, quanta resistentia partis vulneratæ: Vnde potest ex causis prægressis coniectura aliqua sumi, certum tamen reddunt iudicium, quæ sequuntur symptomata, seu actiones sint læsæ, seu excreta, & retenta, seu qualitates mutatæ; enimuero quis amplius hæreat, nè sint vulnerata intestina, si excrementa prodeant, vel ramenta? ventriculi vnitatem solutam chylo exeunte? arteriam discissam, sanguine prodeunte per seltus? & in vniuersum, vlcus esse in partibus internis dignoscitur, cum pus, aut sputo excernitur, aut deijcitur, aut per vias vrinarum emingitur, ni tamen inflammatio aliqua in abscessum conuersa præcesserit. Nè tamen decipiaris, aduerte primo, simillimam esse pituitam puri, non ab similem chylum. Quare antequam rem in angusto esse dicas, id diligenter perpende, ne vel eius salutem desperes, qui mox conualescet, aut cum saluum esse credas, quem mox morbus abripiet.

Quomodo
distinguitur pus
à pituita.

Distinguantur autem pituitam à puro duo signa, fœtor nempe, & descensus in aqua. Nempe si quod excernitur, grauius illud olet iniectum carbonibus (nulla enim res aut bene, aut male olida olet, ni incalescat) pus esse docent; pituitam si nullum habeat fœtorè: vnde §. aphor. 11. Quicumque tabe molestantur, si sputum, quod extussunt, grauius olet iniectum carbonibus, & capilli à capite destillant lethale. Quoniã verò, vt refert Cardanus ibidem, expuit ipse valde fœtidam pituitam innoxie, nõ solum est in sputo attendendum, an fœteat, sed & illud inspicere oportet, an

coniectum in vas aqua marina plenum, ima petat vasis, an contra supernatet; supernat enim pituita, delabitur ad ima purulenta materia. Ratio discriminis est, quia inclusa in pituita substantia aerea, suspendit illam: contra pus, quia aut nihil aeris continet, aut exiguum quid, à propria grauitate detrusum, ad vasis fundum descendit. Aduerte insuper, non esse quoties supernat sputum, mox metum omnem ex animo abijciendum, formidandum contra statim ac idem descendisse obseruatur; descendit enim quandoque pituita concocta, supernat purulenta materia; contingit autem hoc cũ est illa permista cum pituita: vnde quemadmodum homo in aquam proiectus, si ab alio suspensus detineatur, nõ submergitur haud secus, supernat pus quandoque à pituita suspensum. Propterea erit sputum in aquam proiectum, seu supernatet, siue hæreat fundo specillo agitando, atque illud obseruare, an diuidatur faciliè, an hæreat; hæret enim phlegma compactum, nec dissoluitur: diffecatur faciliè in partes purulenta materia. Diuiso præterea sputo, quod supernatabat si quam habebat admixtam particulam puris, separata à phlegmate mox in aquam descendet. Petes est ne pus excretum, certum internæ partis vlceratæ indicium? Affirmant necesse est, qui docent, à parte vlcerata tantum pus gigni posse; quoniã vero in inflammata parte contentus sanguis, adhuc suppuratur: suppurari item docent alij sanguinem, dum putrescit in venis cum 6. aph. 20. scribatur, si in ventrem sanguis præter naturam effundatur, necesse est suppurari, & ego obseruavi magnam puris copiam per dies, & mensis per os reiectam ab V. I. P. I onato Antonio Fina Ostunensi, & conualuisse, cum tamen hæc excretio sequuta esset post sanguinis, & multi reiectionem per os cum tussi, essetque idem promptus & paratus ad tabem, probabile esse signum censeo, non esse certum, & indubitatum. Aduerte tamen, esto nulla in principio elucescant symptomata, non esse propterea affectum contemnendum, nam multoties pus ob suam crassitiam hærens, nõ excernitur: vnde simplex esse destillatio censebitur, cum tamen sit vlcus in pulmone contractum: & frequenter vulnera, quæ certam promittebant salutem, inexpectatam mortem intulerunt; aut quoniã internæ partes valent primis diebus resistere, nequeunt postea: aut quoniã ichor, seu alia materia è venis in cerebri substantiam effusa, ac tempore progrediente corrupta, per putrefactionem acquirat malitiam: vnde quæ antea nihil facebat negotij, inexpectatam postea mortem affert. Monstrarem id multis exemplis, ni esset abundè id factum à multis, nec reliquisset Hippocr. clarum
huius

Pus an certum
indiciū par
tis vlceratæ?

Communiter
affirmant.

Nos negamus

huius rei testimonium , qui se à futuris deceptum ingenue fatetur , more, vt ait Celsus, *magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium ; nam leuia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt: magno ingenio, multa que nihilominus habituro, conuenit etiam simplex veri erroris confessio. præcipueq; in eo ministerio, quod utilitatis, causa posteris traditur, ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante est deceptus.*

Lesarum cavitatum indicia.

Cap. XII.

CAuitates omnes, quæcumque sint illæ, seu sensibiles, seu insensibiles, quæ meatus dicuntur, nullam obeunt functionem, vitium habent dumtaxat, est autem continere excrementa, quæ ex coctione resultant: seruare alimenta, deferre ad nutriendas singulas animantis particulas; deseruiunt tandem ad procreandos spiritus deuehendosque, hique sunt vsui, tum ad obeundas vitales actiones, cum animales. Nempè vitales spiritus, qui in cordis vetriculis, velut in quadam fucina elaborantur, ad vniuersum corpus per arterias diffusi, fouent insitum partium calorem: animales per nervos, tanquam per tot funiculos deriuati, dant parti cuiuscumq; vt sentiat moueaturque. Vbi ergo plus iusto cavitatis aliqua imminuitur, aut ex toto deperditur, aut motus sensusq; imminuetur, amittetur, aut animi deliquium homo patietur, pulsus priuationem, calorisque natiui, refrigerationem, aut nutrietur prauè, alimento meare non valente, fastidiumque perientiet indicibile, vt obseruamus quotidie in ijs, qui melancholia, hypocondriaca vocata tenentur; aut demum excrementa cohibita, varios eosque exitiales affectus inducent. Hæc sequi necessariò ad hunc affectum, notius est, quam vt aliqua egeat probatione. & cui dubium, læsa cordis, aut arteriarum cavitatis, pulsandi actionem vitari, deficere? aut quis est rei medicæ ita rudis, qui ignoret, vbi ventriculi cerebri angustiores euadunt, epilepsiam nasci, apoplexiam: paralysim, neruorum, seu meatibus, seu cavitatibus læsis? Nam quod intestinorum cavitatis impedita, nequeat descendere fæces, non emingi vrina, cavitatis vel renum, vel vesicæ, aut vreterum impedita, vel rudes homines non ignorant. Est tamen hoc cautè intelligendum. Quare scias, velim, non statim ac hæc symptomata elucet, mox proferendum, esse cavitates viciatas; nam interdum nõ deuehitur chylus ad hepatis, quia adeo est hepatis vis debilitata, vt allicere chylum non possit, nam eandem ob causam vrina ad renes, non solet traduci, vnde vrina supprimitur: tunc itaq; in vjjs esse vitium dicito, cum nullum ef-

se agnoscitur in facultate trahente, pelente, aut sentiente; sciunt enim omnes ad quamcumque excretionem obeundã, quæ non sit ex toto naturalis, harum omnium facultatum concursus, necessarium esse. Dignosces idem secundo ex causis prægressis: Vnde si quis multum, gelidumque potarit, ociosam vitam duxit, vel aliqua consueta vacuatio cohibita fuerit, non est dubitandum; præsertim, si crassa, & pituitosa materia sit detenta, ne huius cavitates sint imminutæ. Quale autem sit vitium cavitatis, an angustia, coalitus, subsidencia, obstructio, ex causis prægressis agnosces. Vnde cum nascatur coalitus ex vlcere, ex vacuatione immodica, subsidencia, ex tumore compressio, à crassis succis obstructio, ab occurso frigidæ, adstrictio, prout varia est causa prægressa, sic varium esse vitium conijcito. Adderem indicia cavitatis laxatæ, ni cognito altero contrariorum, alterum innotesceret.

Signum peculiaris vitijs cavitatum.

Morbi venenati indicia.

Cap. XIII.

Duplicia sunt signa venenati morbi, alia, quæ ipsum in genere monstrant, sunt alia, quæ varias species morbi venenati indicant. Quare, cum cognoscere, vtrumque sit necessarium admodum, primo primum docebimus, mox de secundo loquemur.

Venenatum esse morbum docet Capiuac. noscere ex anxietate, indicibili fastidio stomachi, inquietudine, deliquio, syncope, nec satis aptè meo sensu; nam fieri hæc possunt ab humore ventriculum vellicante. Præterea non à quouis veneno possunt oriri illa symptomata, sed à calido tantum, & exurente: frigida, longè diuersa inuehunt accidentia. Quare non hæc veneni in vniuersum symptomata, & ij rectius, qui docent venenum in vniuersum cognosci, ex repentina virium collapsione, cum nulla tamen immodica vacuatio præcesserit, non summi dolores, vigiliæ, aut aliud, quod vires prosterneendi vim habeat. Hoc certum esse veneni in vniuersum inditium, licet inde conijcere, quod passim videmus, è morbu venenati cuiusque animalis mox, vel robustissimi hominis vires omnes fatiscere. Nec aliter censuit Gal. nam 3. epidem. com. 3. tex. 57. putauit phreniticum illum trium dierum spatio extinctum, nõ phreniti, sed virulentia succorum peremptum, ac si non potuisset aliunde mors aded inopinata proficisci. Secundum inditium esse potest liuor totius corporis, aut maculæ nigrae apparentes post mortem: enimuero quodcumque venenum læthale, aut frigidam habet qualitatem adnexam, aut calidam: at quæuis poterit, aut

Primum signum, casus virium subitus sine causa manifesta.

a. liuor.

S liui-

liuidum reddere corpus, aut nigris, inficere maculis, vt docet quotidiana experientia. Quare &c.

Tertium

Addunt alij idem posse cognosci, si fugiant aues, & bruta à cadaveribus, aut si à morsu cadaverum malè afficiantur.

Quare si aut cuncta hæc obserues in homine, aut quædam, quam maximè verendum, ne sit veneno extinctus.

Calidi nota.

An calido, an frigido, ex hisce dignoscas: si inueniatur oroso in faucibus, aut quavis alia parte oris, aut in ventriculo, aut intestinis: si siti fuerit afflictus, dolore ventriculi, aut intestinorum: si pili manum conuellentem sequantur, pro certo habendum, calido fuisse languentem veneno extinctum. Contra, si sopor eum oppresit, vix vt possit expurgari, si torpeat idem, frigido ille perijt veneno. An verò sit intus genitum, an externum, aptè docet Galen. dignoscere 6. de loc. affect. cap. 5. ex prægressis; enim verò si quis optimè sanus moriatur repente, suspicandū maximè est, ne vi externæ causæ maleficæ succubuerit, præsertim si aliæ coniecturæ accedant, vt esus rei similis veneno, si dormiuerit in loco, in quo venenata animalia solebant degere, si demum præcesserint minæ, aut odium malefici. Ac si idem malè sanus improbo nutriebatur victu, nec vllum seruabat ordinem in aliqua sex rerum nõ naturalium, hic idè repente moriatur, cū paulò antea bellè videtur valere, exhibitio veneno nõ venenato succo intus genito perijt. Quodnã sit venenum seu admotum, seu exhibitum, aut quo animali fuerit venenatus commoritur, aut pestilenti eius halitu venenatus, & num planta aliqua fuerit, cuius umbra lætalis, an bestia aliqua, an minerale, non est huius loci inuestigare, sed eius, qui peculiarem de singulis disputationem instituit.

Frigidi.

Exhibiti intus geniti.

vitosus, coinquinatus aer à putribus vaporibus è cæno, cadaueribus, aquis stagnantibus corruptisq; eleuatis, & ipsi admixtis: sit & summa humorum putredo, huius autem potissima causa, immoderata venus, accidentia animi vehementia; exolutis enim hinc viribus, in summã abeant corruptelam succi, necesse est: vix fieri potest, quin quæ inde febris habuit ortum, non sit mali moris. Hinc post summam rerum annonam: hinc post eluionem, pestilentes febres; & iure suspectæ sunt medicis febres illæ omnes, quæ iter facientes corripunt; nam cum hi, vt plurimum malas aquas potare cogantur, prauis vt alimentis, aerem vitiatum spirare, exurantur à Sole, incalescant à motu, & puluere, atque hæ singulæ possunt prauos morbos inferre, summam putrescentiam in succis excitare, vehementissimum iunctæ excitabunt affectum. Nec absque causa reformidant, vbi eadem ex contagio habuerit ortum, nam febres omnes contagiosæ mali moris. Conducit ad idem cognoscendū contemplari symptomata: quæ quamquam varia, nullum tamen efficacius id indigita, quam subita virium, & confertim facta concisio; enim verò si sunt febres hæ à venenata qualitate, cum putredine iuncta, aut à solo veneno: & hoc hausto, videmus confestim vires omnes collabi, erit subita collapsio virium potissimum signum huius febris. Colligitur id expressè ex Gal. 3. epidem. com. 13. egr. 4. scribit enim non perijt phreniticum immanitate phrenitis ante quartum diem, sed virulentia succorum (quamquam Valles. non admodum placeat) ac si hac tantum causa possent vires fatiscere agminatim. Vt propterea liceat mirari eundem Gal. qui in historia Pythonis improbabile censet, vt à primo quis diu, ita sit imbecillus resolutus viribus, vt tremat. Quoniam verò nec venena quæcunque statim vires destruunt, sed pro maiori, minoriue vi deleteria citius, tardiusue necant, sunt contemplanda, alia, quæ morbi prauitatem demonstrant. Recensent huius generis multa medici, quæ ad tria capita redigi possunt commodè, excreta, qualitates mutatas actiones læsas. In excretis considero sudorem, vomitum, deiectiones, maculas per vniuersum corpus, siue exanthemata, sanguinis stillam, & vrinas. Vrinæ malignarum febrium, quamquam sint variæ, & in quibusdam tenues, in alijs crassæ: in his nigræ, in illis rubræ, & flauæ obseruentur: propriæ tamen illarum sunt coliquatiæ, fetidæ, si tamen ex pure id proueniat; sunt & vrinæ laudabiles, optimæque. Auic. 1. 4. tract. 4. cap. 1. tractans de signis pestilentis febris, ait, & non alteratur pulsus, & aqua magna alteratione, & cum hoc ipsa est interficiens velociter, & hauriant medici in esse eius. Gal. 3. de prælag.

1. coroll.
2. coroll.

3. coroll.

Et symptoma.

Maligni morbi indicia.

Cap. XIV.

MORBUS malignus, vt est communis medicorum sententia, aut vlcus est, aut intemperies. proinde docebimus quibus notis malignum vlcus, quibus rerum indicijs in intemperiei malignæ notitiam peruenire possimus. Dignoscemus primum ex ijs, quæ viceratæ partis intemperiem monstrant, quod qua ratione consequi possit medicus, abundè ni fallor à nobis supra est dictum. Malignam febrem dignoscas à causis prægressis, & affectibus, qui ipsam sequuntur. Quamobrem si ex inuexerint febrem, quæ venenatam qualitatem producere valent, suspicio non parua est habenda, ne quæ inde ortum duxit febris, sit mali moris. Vnde cum causæ malignorum affectuum sint corrupta alimenta, potus putris, &

Maligni vlcus nota.

Malignæ intemperiei indicia duo.

Causæ.

EX

ex puls. cap. 3. de eadem re faciens sermonem, & ut rem, inquit, difficiliorem faciam, ne ex urina quidem petere in eiusmodi affectibus firmam notitiam semper licet, sed est etiam fere anceps colore, & sedimento similis naturali: sexcentos tales in pestilentia diuturna conspeximus, unde est illud vulgatum apud medicos, urina bona, pulsus bonus, & æger tendit ad mortem. Et quamquam non videntes quidam, quo pacto possit quispiam febre putri correptus interire cum laudabili pulsu, & urina, dixerint signum hoc esse verum de febre pestilenti hectica, atque huc videtur inclinare Galen. cit. loc. nihilominus, quia constat ex ijs, quæ à nobis supra sunt dicta, de causis maligni morbi, posse id quoque contingere in febre putri humoralis, commune esse signum hoc affirmamus cuiuscunque febris malignæ. Monstrant idem sudores, & vacuationes quæcumque multis modis, Primum ratione temporis, Secundo quantitatis: monstrat id tertio qualitas excretorum. Temporis quidem, ut si morbi initio quicquam vacuetur; nihil enim tunc excernitur naturæ ratione, sed sunt omnia casus earum; quæ præter naturam sunt in corpore dispositionum 4. aph. 22. unde Hipp. decretoria non statim apparent. Ratione quantitatis, ut si exigua fuerit vacuatio. Quare sudatiuncula, stillæ, rigor in morbi initio, peximum: & in uniuersum dicebat Gal. 2. proret. 47. Excerni pauca in agris, est unum ex signis, quæ toto genere prauitatem habent, nam alterum duorum monstrant, vel quod non queunt tolerari ob copiam, ab affectis affundantur partibus, vel imbecillitatem ostendunt naturæ, quæ proponit superflua excernere, sed nequit. Possunt eadem vacuationes malignitatem monstrare sua qualitate, ut si nigra sint, quæ excernuntur, liuida, æruginosa, fetida, frigida, nam vt Hipp. sudores frigidi in acuta febre mortem. Alterum symptomatum genus, quod idem indigitat, est qualitatum mutatarum coloris, visilium, olfactilium, tactilium: illud quidem, nam si mutata facies, & sanæ dissimilis circa initia appareat, neque vlla causa externa præcessit, quæ ita illam mutare potuerit, manifestum erit venenatæ qualitatis inditium. Conducit eodem modo parum, tactiles qualitates obseruare nam secundo progn. quarto. Si caput, manus, ac pedes frigeant, ventre lateribusque calentibus, malum. Nec contemnendæ olfactiles qualitates: unde Auic. de signis febris & pluvimi, inquit, quorum anhelitus fetet ex istis, & ex primis moriuntur, nam putredo est iam confirmata in corde. Monstrant idem actiones læsæ naturales, animales, vitales, de quibus, quia ita exactè Hipp. nihil vt supra, propterea nè faculam soli addam, his claudio hoc caput.

Magni, paruique morbi indicia.

Cap. XV.

MAGNUM esse morbum dignoscet ex magnitudine symptomatum; nam vt morbum symptomata, sic magnum morbum magna, accidentia declarant; cum tamen magnum, & paruum sint de genere ad aliquid, ne referas magna, aut exigua symptomata ad naturam genericam, aut specificam, sed propriam, & indiuidualem. Itaque velut illa ametria morbus dicitur, quæ est, præter naturam particularem; sic illa symptomata dicuntur magna, quæ multum à propria natura sortis recedunt. Quare, vt multæ causæ vni sunt morbosæ, salubres alteri: sic multi morbi, & symptomata, quæ respectu vnius sunt magna, sunt contemnenda in alio. Calor e.g. exurens, incompefcibilis sitis in iuvene calido, aut nullum morbi, aut non magni morbi præbebit inditium: at vbi idem calor, sitis eadem senem frigidum vexet, non tantum febrem indicant, sed & magnam.

Dignoscet secundo idem ex causis, quæ ipsum intulere: nempe si sint vehementes, non poterit non magnus esse effectus productus, cum causa naturalis agat pro ratione potentia: non poterit non exiguus esse, si illæ debiles fuerint, nam cum nequeat effectus excedere virtutem agentis, non potest debilis causa, morbum vehementem inferre. Sunt causæ morbi magni duplicis generis, effectrices nimirum, & materiales; effectrices sunt validæ, & robustæ bifariam, aut propriæ, vt aiunt, essentia ratione, aut propter cachoethiam: sic exiguus humor, venenatæ tamen naturæ, vehementia solet inferre symptomata, grauiaque; nam quam si copiam spectes, sit contemnendus, mirè tamen nos vrget prauitate nature. Materialis causa morbi magni, interdum est pars princeps, quandoque subiectum imbecillum, & languidum: est demum robustum, & validum, si tamen fuerit à morbo prostratum. Fieri morbum magnum quandoque, si pars præcipua fuerit affecta, notius est, quam vt aliqua monstratione indigeat, nam leue vulnus cordi inflictum, repentinam, & subitam mortem infert. Nec quis dubitabit eundem magnum non semel euadere, si languido inhereat subiecto, nam hanc ob causam in lenio confectis, nullus est, vel exiguus affectus, qui non faciat negotium.

Quod verò sit magnus quoque morbus, qui robustum prostravit subiectum: quis non fatebitur? Enimvero, vt imbecilles homines à paruis sæpe occasionibus fit, vt offendantur; sic firmi, & robusti non nisi à validis possunt deijci. Contradi-

Quid magnus morbus.

Quomodo dignoscatur ex magnitudine symptomatum.

Causarum effectricum.

Materialis.

Gloria dicit quispiam me scribere, nam modo doceo; morbum magnum euadere, si languidum, & effectum iam subiectum afficiat, mox subdo, vehementem eundem censendum esse, si robustum prostravit, cum tamen nulla sit contradictio; nam ille morbus magnus erit respectuè, & magnus magnitudine, ut aiunt ad vires: hic absolute vehemens, quippe qui non senio confectum, aut imbecillum propria natura prostravit, sed robustum, & fortè: ergo ut intelligas, an magno teneatur homo morbo, an exiguo, symptomatum magnitudinem considerare est necesse, vehementiam effectricum causarum, seu illam nanciscantur ex copia, siue ex qualitate, seu aliunde validam agendi vim mutuarint. Inspice tertio subiectum, morbo affectum, an Princeps sit, an ignobile, an debile, robustum, nam his perpen- sis facile consequeris propositum.

*Morbi continui, intermittens cele-
ris tardi, breuis, longi indicia.*

Cap. XVI.

Intermittemtem morbum continuum, I ordinatum, erraticum dignoscet facile quisque; nam ubi nunquam homo vindicatur à morbo, quousque solvatur, est morbus continuus. Intermittem, ubi deserit quandoque ægrotantem, deinde iterum redit: qui si eadem hora repetat, die, hebdomada, mense, anno, erit ordinatus: si contrarium accidat, inordinatus. Tarditatem, & celebritatem eiusdem, perspecta causa, à qua oritur assequeris, nam calidæ causæ celeriter mouentur ad finem: lento at incedunt gradu frigidæ, pituitosæ, crassæ: cæteris tamen paribus, nam ubi pituita sit in ventriculis, cerebri, acutiorem ciet morbum, quam bilis in venis accensa.

Longi breui-
que morbi
indicia sunt.
Morbi.

An sit longus, an breuis, ex quatuor docuit dignoscere Hipp. ex morbo, non tempore, circuituum incrementis, & ijs, quæ mox apparent: *accessiones* inquit. aphor. 12. & *constitutiones morbi indicab. t. anni tempora, & circuituum successuum incrementa, sine quotidie, siue alternis diebus sint, siue per maiora intervalla: sed & ex his, quæ mox apparent indicia: sumuntur.* vide Avic. 1. 4. tr. 1. c. 4. Indicanæ morbi breuè, aut longam constitutionem primo per sui essentiam, nam diaria 24. horis terminatur, septem circuitibus tertiana: ad multos menses solet prorogari quartana. Oportet idem causa morbi effectrix, nam calidi morbi, aut frigidi, citius ad finem prope- rant, quam ficci, aut humidi; nam si vincere debeant naturam, cum sint imago debiliores, vincant tardius: tardeque pariter à natura vincuntur, quia etsi par- tà valeant agendo, multum tamen resistunt.

Quomodo
declaretur.

Valet ad idem causa materialis cuius- que: nam citius ad finem properant, qui calidas partes obsident, raras, & principes: tardius ubi fiant in ignobili parte, densa, & frigida. Hinc citò terminatur apoplexia, tarde paralytis, quia illa sit male affecto cerebro, hæc patientibus neruis. secundo de cris. ij. humor, inquit, illud etiam significabit, numquid morbus diu durabit, an cito finiatur: nam si humor pituitosus extiterit, necessario diuturnus erit: longe vero magis, si atra bilis naturam afferat. Alsi ad flauam bilem pertinebit, non erit diuturnus: sic & locus patiens, qui quidem multo motu exercetur, calidusque est, ac rarus, & principatum gerit, acutiorem morbum futurum portendit. Qui vero & motu non est continuus, ad longius tempus debere extendi significat. Hinc morbi, qui senes corripunt, magna ex parte comitantur ad mortem: vlcera crurum difficiliter curantur, facilius capitis primo prob. 15. lapis vesicæ omnem medetam contemnit, & ob eadem causam febres phthisicæ, lege 3. progn. 28. Confert tandem, eodem morbi quantitatem pendere; nam hinc quoque an longa, an breuis futura sit constitutio, diuinare licebit, quamquam non satis constat apud Galen. vter citius terminetur, magnus, an parvus, etsi certum sit magnū quoad vires cito terminari ad malum; nam 2. aph. 23. ob morbi magnitudinem, casuumque vehementiam dicebat necesse est, aut cito vires prosterni, ac proinde hominem mori, aut noxiorum humorum acrimonia irritatam naturam, cito eos propellere, bonamque sequi iudicationem indeque salutem. 3. vero progn. com. 3. & 3. de cris. affectus breues iudicari dixit ex paruitate symptomatum, quæ quidè paruos morbos sequuntur: dat rationem, siquidem placidissimos morbos natura, & ars facillime quodam negotio superant, magnos difficiliter: equidem si victoria sit à proportione maioris inæqualitatis: quanto fuerit morbo natura validior, eo citius ipsum superabit. Quare ubi morbus exiguus fuerit, & natura valens, tunc quam citissime morbus terminabitur ad salutem, quemadmodum quam citissimè, inferet exitium magnus morbus, & per- niciosus.

Dices, verum esse assumptum, ubi fuerint cetera paria: quia verò aduersus magnum morbum, & magna symptomata, inferentem, insurgit natura, contemnit contra eadem exiguum morbum: propterea sit, ut terminetur ille quam citissime, prorogetur exiguus.

At nullam esse hanc fugam, inde aperte colligitur, quia non omnis morbus expulsiōe sedatur, sed multi sola coctione vincuntur: Quamobrem in his saltem, qui paulatina debent coctione vinci, deberent saltem exigui morbi statim terminari, cum calor naturalis, à quo coctio procedit, indiscriminatim agat in obie-
ctum

Quum quodcumque.

Propterea dicimus, semper morbum quemcumque, si exiguus sit citius fore ut terminetur, quam magnus; nam ut bene dictum, quanto minor est passus resistetia (minor autem est in minori, nam in maiori quanto, est maior virtus) eo citius assimilabitur: cæteris tamen paribus. Itaque si in eodem subiecto excitetur morbus à libra bilis, alius ab vicia, hic citius debellabitur, ille tardius. Quod si aliter fieri experiamur quandoque, idcirco illud accidit, quia exiguus illa morbus sit à causa, quæ licet parum valeat agendo, pollet tamen eximia vi resistendi, nam sit à crasso, & viscido humore, ad cuius coactionem longa eget mora natura: quo fortasse respiciens Celsus dicebat, *circumspicere medici est lentam febrem, excitata acuta curare*. Contra maior sit ab humore, qui vi agendi pollet, quamquam resistendi potentiam, quam minimam habeat.

Annus temporis.

Ostendunt idem secundò anni tempora, nam hyeme abundat pituita crassa, viscida, tenax, frigida, humida: excellit ætate bilis, calida, sicca, tenuis: scatemus verno tempore sanguine, melancholia per autumnum. At verò morbi à pituita excitati, aut à melancholico succo, sunt diurni: terminantur brevi calidi, sicci, quique à bili excitantur. Quamobrem cum per varia anni tempora varij succi abundant, & pro diuersa, & varia succorum natura, varij morbi fiant, longi, breues, monstrabunt anni tempora breuem, longamque constitutionem. Hinc 2. aph. 25. *astiva quartana magna ex parte breues, autumnales verò longa, & maxime qua hyemem attingunt*.

Eandem vim congerendorum humorum cum habeat regio, temperies habitus corporis, ætas, victus, vitæque ratio, conducet hæc inspicere, ut qualis sit morbi constitutio videamus. Neque est cur vereamur hoc affirmare, quia tacuit illud Hipp. fuit enim hoc proprium illius viri, ut exemplo particulari vniuersale theorema declaret.

Circuituum incrementa.

Addit tertio, & circuituum successiva incrementa. At quid in his considerandum, quo constitutionem futuram prænoscamus? Illud primum auctore Gal. in com. & 1. de crif. num multum accessiones anticipent, aut postponant, nam vbi magna fiat, aut anticipatio, aut postpositio, hoc declinare, illud morbi in augmentum tendentis, est certum inditium. Magna dicitur, nam si parum anticipet, aut postponat, consequetur hoc potius naturam morbi; dantur enim morbi quidam anticipantes, alij postponentes, vnde 2. c. 1. lib. de crif. *Plusquam ratio exigit vel anticipare, vel subsequi, alterum incrementi, alterum declinationis inditium est: simpliciter autem anticipare, aut subsequi neutrius*. Iubet quoque Galen. ut accessionum vehem-

entiam pariter contempemus; nam vbi maior accessio, in augmentum: vbi simplicior sit, & minor, euidenter in declinationem abire demonstrat, eandem indicat breuitas: augmentum, si perduret diutius, & ex Auic. Longitudo longum, breuis breuem. Considerant præter hæc alij in accessionibus num ordinate repellant, an erratico quodammodo apprehendant; nam ex hoc posse idem cognosci docent omnes, quamquam non satis conueniunt, quæ breuioram eommonstrent. Galen. vbi ordinate fuerint accessiones, longum fore morbum dicit, quia à firma causa, & stabili fiunt: quæ autem fixa sūt, magnam vim demolientem exposcunt; quæ longo tempore, & per auxilia fortiora comparatur. Trahit in eandem sententiam Hipp. nam aphor. 30. 4. part. scripsit, iudicium habere difficile, vbi eadem hora febris redeat, quacumque dimiserit hominem. Contra Argent. breuiiores esse morbos contendit; qui accessiones habent ordinatas; quia quot firmatum est, facilius à natura vincitur; neque aliam ob causam subdit, erraticæ febres sunt longissimæ, nisi quia à vagante humore excitantur. Locum Hipp. ita explicat, si ita fiant accessiones, ut sequens priorem excipiat, iudicium est difficile, quia multi sunt humores, qui nouam succendant periodum, priori adhuc non resoluta, virtusque ex accessionibus mutuo succedentibus prosterneatur.

Ordinate accessiones an longum morbum portant. Gal.

Arg.

Sed quidquid sit de sensu huius aphorismi pro certo habendum, ordinatas accessiones monstrare longitudinem morbi: nam ordo, siue obseruetur in actionibus, quæ secundum naturam obuntur, siue in ijs, quæ sunt præter naturam, semper robur causarum demonstrat: quanto autem robustior causa morbum faciens est, eo difficilius superatur. Quare morbus longior fiet. Ad Argent. dic, non quidquid est fixum, à natura facilius coquitur, sed quod fixum est, quia retinetur, id facilius vincitur: modo crassus, & tenax sponte adheret sua. Quamquam neque si in vniuersum sit vera propositio illa, quicquid fixum superatur facilius, statueretur propterea sententia Argen. quia illud verum, vbi cætera omnia sint paria: ut bilis quiescens, facilius coquitur, quam eadem mota: at bilis mota facilius quoque vincetur, quam pituita quiescens, vel melancholia. Quod addit de erraticis febribus, non est ad propositum; nam illæ non sunt longæ, quia à vaga cientur materia, sed quoniam à varijs concitantur humoribus, varij autem succi difficulter coquuntur. Cæterum quia potest idem humor, prout tenuior, vel crassior, prout facilis, vel tardius accenditur, nunc citius moueri, nunc tardius eadem die, aduertere diligenter oportet, paroxysmos ordinatos dicitur.

10-

solum vbi eadem hora repetant, sed qui æqua proportione, aut anticipant, aut postponunt, vt si hodie hora prima, cras secunda, postridie tertia, quarta tandem die, quarta hora accessio inuadat, ordinati dicuntur.

Ita; mox appa-
rentia.

Monstrant tandem constitutionem, mox apparentia, quod vt ita esse facile quisque intelligat, animaduertat necesse est, signa esse duplicia pathogmonica quædam, sunt alia mox apparentia. Comitantur illa continuò morbum (ni sit causa potentior, quæ impediatur) & vna cum ipso conascuntur, desinuntque eodem extincto. Contra alia producto iam morbo, citius, tardius in lucem emergunt, eamque ob causam vocantur mox apparentia à medicis, quæ Galenus subdividit, in signa critica, salutis, & mortis, coctionis, & cruditatis. Et quidem quod signa salutis, & mortis, post apparere soleant, nullus est adeò Tyro in medica facultate, qui non sit sæpissimè expertus, nam passim obseruamus, multos morbos vsque adeò exiguos esse in sui exortu, vt videantur omninò contemnendi, cum tamen postea multum facebant negotij. Decretoria quoque prope statim solent apparere, & eodem tempore elucescere coctio: sola cruditas à morbi vsque initio obseruatur, vt propterea non videamur cur Galen. dixerit, hanc post apparere. Sed mox omnis tolletur difficultas, si dicas, cruditatem esse duplicem, aliam priuativam, aliam negatiuam. Primo modo crudi sunt humores, qui actu nondum sunt cocti, habent tamen aptitudinem, quamdam, vt coquantur. Contra alij sunt vsque adeo feri, vt continuò frenum naturæ detrectent: itaque neque actu sunt cocti, nec spes aliqua est, fore vt coqui possint. Hæc ergo cruditas, quia & actû coctionis excludit, & potentiam, vocatur à me cruditas negatiua, Priuativa alia, quia priuatio negat actum tantum: negatio præter actum; potentiam quoque excludit: cruditas illa priuatiua; est in morbi principio: at negatiua post apparet; nam postquam in augmento tentauit natura coquere, & non potuit, tunc dicimus, coqui non posse, vnde apparent signa indigestionis, ait Auic. ac propterea rectè à Galen. dictum est signa coctionis, & cruditatis negatiuæ, esse signa post apparentia.

Cruditatis quo
modo post ap-
paret dica-
tur,

Cæterum quod hæc signa mox apparentia indicare valeant, sit ne morbus diuturnus, an breuis, nullus est, qui negat; nam vbi signa salutis elucent, argumento est vicisse naturam: apparentibus contra signis mortis, naturam victam esse, necesse est fateamur. At vtrumque ostendit, seu ad mortem, seu ad salutem, breui morbum terminatum iri. Quare poterimus ex his signis, morbi constitutionem coniectari: quemadmodum vbi

æquo Marte vtrinque certatur, longa erit pugna. Critica quoque signa naturam indicant cum morbo pugnare: ipsa autem valenter cum morbo pugnante, aut vincat necesse est, aut succumbat. Quare, & hæc indicabunt morbi futuram constitutionem. Confirmatur quia iudicantia citam afferunt salutem: non iudicantia, aut mortes, aut difficile iudicium.

Conducere eodem signa concoctionis, & cruditatis, cui dubium? enimvero si sputa, vt ait Hipp. circa initia morbi apparentia morbum breuiant, si verò postea appareant, producant, & in vniuersum, *coctiones celeritatem iudicij portendunt, securitatemque salubrem, cruda verò, & incocta, aut in malos abscessus conuersa, recidivam, longitudinem, mortem*, nemo est, qui non facile ex his intelligat, concoctionis signa, & cruditatis, constitutionem morbi indicare: longiorem, breuiorem pro ut citius, tardius post morbi exordia elucescent; habent enim morbi tempora quamdam inter se proportionem, quæ totoque eorum principium est longius, eo tardius reliqua tempora percurrent. Videor rem hanc declarasse, propterea aliud caput aggrediar.

Quibus notis quatuor morbi tempora distinguantur.
Cap. XVII.

Quo intuemum, vt quatuor morbi tempora noscat medicus, non admodum constat. Quidam morbos salubres ex signis coctionis, & cruditatis distinguunt, ex signis perniciosis insalubres. Dicunt itaque morbi salubris principium esse, in quo nondum signa euidetia coctionis apparent: augmentum, in quo apparent, statim vbi perfecte obseruantur. Contra incipientis insalubris indicium, in quo signa perniciose, non dum apparere: augmentum, cum apparere incipiunt: statum, in quo perfecte elucescunt. Vt ita sentirent, sunt moti auctoritate Auic. r. 4. c. 3. & Gal. lib. de tot. morb. temp. c. 3. qui cum docuisset tempora in febribus, inflammatis, onibus, & vlcerebus, ex coctione, & cruditate excrementorum distingui, subdit tandem. *Qua propter nullus morborum qui soluantur est, qui non quatuor hæc tempora percurret, non tamen ex quodam alio, quam cruditatis, & coctionis signis, quæ ex excrementis comprehenduntur cognitio ipsorum constat.*

Excoctione, & cruditate accepterunt quidam signa temporum.

Non tamen acceptandum est; nam luxatio habet quatuor tempora, atque eius principium est, vbi os incipit à sua sede moueri: augmentum, vbi crescit recessus: status, vbi amplius non potest recedere, declinatio cum os, quod recessit

Male tamen quia non sunt hæc signa communia omnibus.

se-

setat, reponi incipit. Cavitas præterea, à lapide impedita, habet pari pacto quatuor tempora, atque huius morbi initiū, est, vbi lapis e. g. callum vesicæ ingreditur, augmentum cum magis propellitur, status cum est vehementer detrusus, declinatio, vbi à collo vesicæ repellitur. Habet & vulnus simplex hæc tempora, & hæcticæ, vt lib. 4. huius operis est à nobis monstratum. Habet eadem podagra, chyragra; & tamen in nullo horum licet, aut coctionem fingere, aut cruditatem. Quare summa fatuitas est, cuiusque morbi tempora, ex vna coctione, & cruditate distinguere.

Eadem ratione rejiciuntur, qui vt refert 1. de cris. 2. Gal. ex anticipatione, & postpositione accessionum, tempora, quæ in morbis sunt distinguebant; nam non habent morbi quicumque accessiones: nec si haberent, recte ex anticipatione, & postpositione distingueres, vt mox dicetur.

Non possunt item distinguere ex numero dierum, aut mensium; nam quemadmodum animalium ætates, nulla certa lege, aut definito numero annorum metiuntur, sed alijs citius tardius aduenire experimur, quia tamen ex certa, & ineuitabili calidi in humidæ actione fiunt, potest tamen citius, tardiusue humidum à calore exiccari: eodem modo non sunt morborum tempora, certo dierum numero præfixa, quia alij vnico die, ad morbi vsque vigorem perueniunt, cum alij ne fiant quidem, vt latè Gal. cap. 2. 3. & 4. 1. de cris. & est communis omnium medicorum consensus. Qua ergo ratione tempora hæc distinguuntur ex augmento & decremento symptomatum. Probat hoc primum ex Auic. dicente 2. 1. doct. 1. cap. 7. *Et hora principi est tempus, in quo egritudo apparet, & eius simulantur dispositiones, & neque apparet in ea augmentum eius: & hora augmenti est, in qua egritudinis manifestatur vehementia, & hora status est hora, in qua egritudo in omnibus suis partibus secundum vnā manet dispositionem: & hora declinationis est tempus, in quo eius apparet diminutio, & quanto plus procedit, eius memoratio, est magis manifesta: probatur secundo ex Gal. nam lib. ad Trif. cap. 37. tempora inquit morborum ex tali quadam causa motione iudicantur, & post pauca: si motio, quæ prius nulla erat in nobis, inesse incipiat, cumque constiterit nos vexet, huiusmodi motionem principium morbi appellamus: si motiones imminuantur, declinationem. Quare quod dixit lib. de totius morbi temporibus, ita interpretandum, non tamen ex quodam alio, quam cruditatis, & coctionis signis qua ex excrementis deprehenduntur, cognitio certa evidens, & manifesta ipsorum constat. Nempe, etsi accidentium varietas, varia morbi tempora monstrare valeat, nihilominus, quia*

contingit non raro, vt accidentia ista, nõ aduertentibus nobis fiant, hinc manifesta signa proponens Gal. dixit, esse quæ ex coctione, & cruditate excrementorum sumuntur: Ad hoc reducitur signum, aliud ex anticipatione, & postpositione accessionum desumptum: nam non omnem anticipationem, augmenti notam, dixit esse Gal. nec postpositionem quamcumque indicare declinationem, sed anticipatio cum vehementia, augmentum: postpositio cum remissione, indicat declinationem. Quare eodem id recidit, & est idem ac dicere, dignosci hæc tempora ex augmento, & remissione symptomatum: nempe, vt dixit Hip. circa principia, & fines sunt omnia debiliores, in statu vero fortiores.

At dices, morbus in statu est euictus, causa concocta, vnde in statu positus æger, proximior est sanitati, quam per morbi initia. Non ergo potest in statu, morbus esse summus. Quare nec vehementiora accidentia. Confirmatur, quia causa naturalis agit quantum potest à principio: producet ergo tunc temporis quicquid potest, non in statu. Adde demum, quod quivis motus violentus debilior est in progressu, quam in principio.

Gent. q. 33. in extrava. & alij, qui cum ipso opinantur, morbum maiorem esse in statu, quam in principio, ac posse quandoque vna simul coniungi putredinem summam cum summa coctione, mirum est, quantum se torquant, quo doceant, qua ratione possit quandoque id fieri, nõ quod oppositum contingat non raro per accidens, ipsemet fatetur, asseritque minorem esse morbum vbi consistat, quã in initio, quoties materia morbum facies non seruatur ad vnā expulsiōnem. Secundo idem contingere asserit, vbi motus est humor de nobili loco ad ignobilem. Tertio vbi per coctionem ita crassescit materia, vt non possit tanta copia vaporum ad cor mitti. Docet quarto minorem esse morbum in statu, quam in principio quoties tenuis pars humoris euauit, relicta crassa. Ergo aiunt summus est morbus, summa symptomata in statu, quamquam sit ille euictus, causa cocta, quia locus ille Gal. Digestio facit cessare putredinem, ita interpretandus: digestio facit, ne causa antecedens transeat in coniunctam: aut facit cessare putredinem in causa antecedente, cui debetur digestio, non in coniuncta, ita Mund. n. aut facit cessare putredinem, quia prohibet, ne talis fiat, qualis cadauerum, ita Thadeus, excogitavit alia Gent. quæ quia lib. 4. adduximus, & reiecit, non sunt hic inutiliter repetenda.

Turif. contra, cum non posset videre, quo pacto victo morbo, causa cocta, possint summa apparere symptomata, alia digressus via statuit 3. art. med. 32. quod cum

Male pariter
consent, qui
ex anticipa-
tione & post-
positione
hoc inda-
gant.

Nec spet di-
stinguuntur
ex numero
dierum aut
mensium.

Obiectio

Gentil.

Turif.

cum triplex possit maioritas spectari in morbo, ratione sui, causæ, & symptomatum, quæ vel sint vera, vel impropria a pugna morbi, & naturæ profecta: non esse morbum maximum in vigore, ratione sui, nam est euictus, non ratione causæ, nam concocta, non ratione symptomatum verorum, quæ ab vno morbo oriuntur, nam si hic debellatus, causa cocta, quo pacto possunt vigere symptomata? summum ergo esse dicit ratione symptomatum communium, quæ pugnam morbi, & naturæ sequuntur, & videtur esse sententia Galen. nam exponens aph. illum, *Circa principia, & fines omnia imbecilliora, in statu fortiora, oportet inquit adiacere symptomata, nam de his Hip. dictionem attulit vniuersalem, dispositio siquidem, ex qua hæc generantur, quam & morbum nominamus, non omnino, dum morbus consistit, est fortior, verum in his, qui saluari debent, melior multo, quam in morbi principio. Quare si Turis. sententia arrideat, facile ioues difficultatem propositam. Quod si probabilioris censeas eorum sententiam qui, quo tempore coctus est humor, putant esse maiorem, dices, si me audies, non eandem humoris partem summè esse coctam, & putrem, nam numquam id fieri posse lib. quarto monstratum, sed proximam causam morbi summè putre esse remotam coctam, atque hac ratione vera erit vtraque propositio: Morbum, ubi consistat, summa habere symptomata, ipsumque pariter summum esse, & illam: morbi statum dignosci ex signis manifestæ coctionis.*

Morborum veneficorum indicia. Cap. XVIII.

Cum morbi nullam curationem admittant, ni noscantur, nullius erit frugis monstrasse, dari morbos veneficos, ni doceamus modo, quibus illi inditijs sese prodant in lucem. Ergo cum morbus veneficus dicatur ille, qui vi Dæmonis ex pacto inito cum Mago, Magique opera infertur, eorum modo morborum trademus notas, qui Dæmonis opera inuehantur: non ut cumque, nam quamquam multa fuerit patientissimus Iob à Dæmone passus, quia tamen non est passus illa Magi inuocantis opera, nullo dicitur maleficio correptus, sed eorum, qui à Dæmone proximè, à Mago quatenus sollicitat Dæmonem, inuehantur. Ceterum, quia torquet homines bifuriam Dæmon, interdum illos vexat, admouens actiua passiuus, qua ratione genus omne morborum potis est excitare: quandoque affligit homines immediate, vt cum hanc pellit partem, illā trahit, vtramque contorquet, & distrahit, atque hæc patientes, dicantur obses-

si, priores pati affectus veneficos: ne quid desideretur, & obessorum, & morborum veneficorum trademus indicia; enim uero cum nullus morbus sit chronicus, quem veneficum esse vulgus non facile credat, famellæ potissimum, ac alij multi, turpe admodum est, medicum in omnimoda huius rei ignoratione versari: nec parum languenti incommodum; nam quemadmodum morbi, qui à causa externa fouentur, numquam curantur, ni causa fouens primum abigatur: sic numquam morbos hosce extirpabis: si proximæ tantum causæ morbi vacaueris, nulla fouentis Dæmonis habita ratione: vt propterea reiiciendus omnino sit Auic. qui hanc tractationem tamquam inutilem cap. de melanch. ea ratione reiicit, quia non curamus Dæmonium; esto enim nequeat physicis ille remedijs abigi, poterit tamen medicus auxilio à Theologo mutato, id consequi, quod faciet numquam, ni illud prænoſcat.

Declarant obsessos isthæc omnia certò: eorum quæ sunt acta secretò enarratio, loqui varijs linguis, cum rudes antea essent, aut alios ignota antea ipsis lingua loquentes intelligere, de rebus arduis subtiliter disputare: Horrere ad Sacerdotis contactum, contremiscere ad vocem: agitari, clamare, ingemiscere, cum Sanctorum rei quæ ipsis suspenduntur: vix faciunt probabilem coniecturam; nam cum sint ita affecti melancholici, quorum imaginatio vehemens; cum apprehendunt fore, vt magis torqueantur à Dæmone, cum recitantur præces, suspenduntur reliquæ, potest facile vi imaginationis vehementis agitari, torqueri, concuti. Diuinare futura, naturæ vires excedit; proinde erit diuinitio futurorum, certum obessorum inditium; si tamen sic affecti colliment vt plurimum, nam quamquam nequeat Dæmon certò præuidere futura; potest tamen ob insignem, quam habet rerum omnium cognitionem, multa futura conijcere. Vide D. Tho.

Verum tamen, si bis, semel sic affecti diuinent, frequenter autem fallantur, aut fallant, melancholici erunt non obsessi; nam, vt feriunt quandoque, qui multa mittunt iacula, quamquam sagittandi artem non calleant: sic multa effundentes, vt ægyptiæ mulierculæ, quandoque diuinant.

At quoniam sunt non pauci, qui huius euentus causam aliam, eamque longe diuersam esse putant, examinanda eorum dicta sunt, ne de re ista legislatorum more agere videamur: ac primum explenda est Ioannis Huartes opinio, qui lib. Hispano sermone conscripto, & inscripto, examen de ingegni scire vnumquemque putauit, non quia eorum omnium remaniscatur, quæ à prima animæ

Est adiacentia.

Auic. reiicit.

Quæ monstrant obsessos.

Quæ signa inuicium.

Quæ diuinitio obsessos indicet.

Quid morbus veneficus.

Quæ triplex.

Coraque indicia trademus duas ob causas.

Aduersus Huartem uelutatio.

Quæ

eiusque origine illi fuerant concreta : nec quoniam sensitivam aliquam præhabet cognitionem , ex qua postea multas conclusiones deducat , vt Arist. 2. post. sed quia eam habet quisque temperiem , quæ commoda , vt cognoscat , & sciat . Vnde , quia ex varijs morbis fit , vt quidam aptam nanciscantur temperiem , vt quædam sciuntur , noscantur , alij amittant ; hinc fit , vt quidam rudes sanitatis tempore , docti per morbos euadant , alij docti ægrotantes , omnium penè rerum fuerunt obliui . Antecedens probat , quia vegetalis anima , cum nihil vquam sit expiscata per sensus , nullos enim habet , neque ab vilo vquam edocta fuerit , scit succum pro nutriendis partibus idoneum , trahere , retinere , & inutilia quæque pellere : eademque admirandum illud formationis opus , inchoat , & ad summam perfectionem perducit , nullo alio Doctore ; à temperie , id docente : vnde quia hæc , ætate progrediente mutatur , fit propterea , vt quæ iuuenis cuncta illa opera , mira dexteritate præstabat , senescens postea deperditum refarcire dentem non valeat , & quod maxime deplorandum est , non potis refarcire deperditum , vnde lex illa inuitabilis mortis : ex eadem causa fit , vt ex duobus canibus ex iisdem parentibus ortis , alter sit aptus venationi , ineptus alter : vt hoc dicitur , cum multa illa alimenta apponuntur , lac vnum seligat : vt demum quidam , statim ac in hanc lucem prodierit , locuti fuerint , postea quasi rerum obliui tacuerint , vt refert Arist. 9. sect. probl. 27. nempe amiserit eam temperiem , quæ ad rectè loquendum erat accommodata .

At quæ tam subitæ mutationis causa ? equidem si in vtero nugatus fuisset infans ille , nil mirum si taceret , ex vtero emissus , magna enim mutatio est ab vterio tempore ad ambientem hunc frigidum : ad lac , è sanguine : at puer ille extra vterum est locutus . Præterea si a temperie , loquela , doctrina , scientia , non posset idem homo varia idiomata addiscere , cum nequeat idem cerebrum , varias simul sortiri temperies . Demum , quis non reformidet asserere , intelligere plantas ? Afirmarunt quidam , discurrere bruta : plantas vi intelligendi , donauit nullus : & iure ; nam quamquam admirer earum opera , quæ ita terræ radices insigunt , sugunt , ramos explicant , folia exponunt , flores promunt , & fructus , nihil vt ad gratam pulchritudinem gratius aspectui occurrat : haud tamen propterea intelligo , illa omnia fieri à planta cognoscente : carent enim notitia finis , & ita ordinatè agunt , quia ab alia excellentiori causa , & superiori , hoc est à naturæ opifice Deo , qui rerum omnium fines cognitione complectitur , & ad eos obtinendos propen-

sionem dedit , & vires , diriguntur . Vnde quo pacto sagitta , licet sui motus ignara , in scopum tendit , quia à iaculante dirigitur : & gregarijs militibus ad consequendam victoriam , id tantum fati , vt Imperatoris , cuius ductu reguntur , mandata exaquantur : sic poterunt bruta , plantæ , & singula , quæque in proprium finem tendente , neque ab eo aberrare , quia ad eos obtinendos propensionem quamdam à sui ortus initio habuere , & à Datore Deo diriguntur : atque hoc est , quod dicunt Philosophi , *opus naturæ est opus Intelligentiæ* , quia à Deo , quasi diuinæ artis instrumentum mouetur , & artificiali ratione dirigitur . Neque est aliud instinctus , quam quædam naturalis impressio à Deo iniecta , tamquam auxilium quoddam naturale , quo Deus vna cum illis ad administrandas eorum functiones , peculiari quodam modo concurrat , non secus ac cum homine facit , dum actiones quasdam promit , quæ naturæ omnis facultatem excedunt .

Rectius philosophati ij , qui ab humore melancholico cuncta illa opera Et alios. prodire autumarunt : nam melancholici omnes , qui à spiritu malo obsidentur : eductaque melancholia nihil eorum faciunt , quæ antea præstabant , ac tunc maxime valent diuinando , cum maiori tenentur melancholia , vt de Marco Syracusano refert Arist. 30. sect. probl. 1. Quamquam neque hi admittendi , nam non possunt docere , quo pacto id ab humore melancholico possit fieri ; aut enim cum Plat. dicent , vbi anima melancholiæ opera è sensuum commercio abiungitur , & ferè corporis vinculis dissoluitur , ea omnia comminisci , quæ antea cum primum fuit creata à Deo sciebat , ac propterea melancholicos diuinare , loqui varijs linguis , disputare subtiliter . Aut affirmandum , quod Leuino Lemnio video placuisse . c. 2. lib. 2. de occult. nat. mira cæcæ animæ , vbi ingreditur corpus haud obliuisci eorum , quæ antea sciebat , impediri duntaxat , qui obex cum postea à melancholia tollatur (sunt enim melancholici ad scientias apti) loqui varijs linguis , & mira quæque patrare .

At quam hæc gratis conficta , quæ falsæ enim uero animi cum corpore nexus , est quam maxime animæ naturalis : Quare non poterit tanto esse ei detrimento : aut si fuit , cur non recordamur , quandoque omniscios fuisse , deinde rerum omnium obliuos , aut ab operibus istis impeditos ? cur nullus , aut dolor , aut mærorum de tantorum bonorum amissione ? cur nihil addiscere possumus sine operum sensuum exteriorum : enim uero , vt quædam reminiscamur , haud sunt sensus externi , ita necessarii , vt absque ope horum , non valeamus idem consequi . At demus hoc illis : demus posse humoris melancholici

T ope

opera, illa omnia fieri, cur non intelligunt dæmoniacci, phanatici, quæ loquuntur? cur ignorant, quæ effutiunt, sed vt aſina Balaam, cum Angelo agitante eius linguam, eſt loquuta, nec ſe loqui ſciunt, nec quæ loquuntur intelligunt, nec quæ ſunt poſtea loquuti recordantur? Ergo quod varij hi linguis loquantur, externa aliqua cauſa, earum linguam mouens in cauſa fuerit, & varias formans voces, nõ ſecus ac buccina à buccinatore, a tubicine tuba; nam ſi productis in eorũ phantafia phantasmatis loquerentur, intelligerent ipſi, quæ loquuntur, recordarentur; oppoſitum autem obſeruamus.

Cæterum cum non cadat ſub ſenſuum obtutum hæc ſubſtantia mouens, erit illa ſpiritus: non intelligentia aliqua, vt lib. 2. monſtratum. Quare erit Dæmon. Videor ſatis ſuperque proſequutus indicia dæmoniacorum, ſeu obſeſſorum: Nunc vt ad ſuum perueniat ſinem hæc diſputatio, veneficorum morborum tradendæ notæ, Difficilis hi cognitionis, nam cum epileſia facta a Dæmone, non habeat diuerſam naturam ab eo, quæ abſque Dæmonis concurſu, ortum habet, vix licet reperire inditia, quæ Dæmonis concurſum indigent: poteſt tamen id probabiliter conijci primum, ſi quæ Magi minæ præceſſerint: idem ſuſpicandũ, ſi quod idolum ſit inuentum in domo, aut lecto, in quo ægrotans decumbit: conijciunt idem tertio ex morbi natura, nam venefici morbi, hi frequentes, & qui occurrunt vt plurimum melancholia, epileſia, inappetentia, ſtomaci, doſi, capitis, lumborumque dolores: ijque incõſtantes, & varij nulloque ordine repetõtes. Poteſt quarto id conijci ex pertinacia morbi citra cauſam: citra cauſam, inquam, nam diũ affligi ab affectu ſua natura contumaci, & diuturno, quid mirũ? Verumtamen ſi morbus, qui ſua natura breuis futurus erat, nullis cedat remedijs, ſed contumaciter hæreat, affligatque, verendum maximè eſt, ne præter cauſam naturalem, ſupernaturalis aliqua lateat, quæ continuo alimoniam ſuppeditet morbo. Ne tamen hoc inditio ductus, temerè id ſuſpiceris, nota inſuper, tunc eſſe de maleficio timendum, cum remedia rectè fuerint adminiſtrata, non que vllus error ab ægrotante, aut adſtãtibz commiſſus: tum demum, vt rem verbo concludam, cum nulla eſt cauſa, quæ poterit morbum tam diũ prorogare. Mulierculæ quædam, tentant id dignoſcere plumbõ eliquato, & in aquam effuſo. Nimirum putant effuſum in aquã plumbum eliquatum, & verbis quibusdã obmurmuratis, in figuram malefici conglobari. Tentant alijs id noſcere ablutione verbenæ, ſeu herbæ S. Ioannis: nempe decoquunt illam, eiusque decoctione languentem abluunt: in ablutione ſi ni-

hil reperiant, nullo teneri maleficio languentem dicunt; at ſi vel decocti color, ab ablutione immutetur, aut magna copia pilorum, ac præcipuè ſuorum inueniatur, efficaci eſt argumentum, ne dum maleficij, ſed, & grauiffimi. At anilia hæc vetularum deliramenta, aut ſi quam veritatem habere inueniantur, non carent certè illa ſuperſtitione; neque enim probo, quod quidam qui, vt aliquem huic vanæ obſeruantie mantellum quærent, neſcio quam vim à Saturno, plumbõ impreſſam fingũt, qua valet hæc proſolare. Scio demum Io. Baptiſtam Codronch. l. 3. de morb. venef. cap. 13. multa alia ſigna tradere venefici morbi, ſed vel illa reducuntur ad ea, quæ à nobis poſita, vel ſunt contemnenda.

Morbi veri, ſimulati ſpurij, & exquiſiti indicia. Cap. XIX.

Simulant non rarò homines morbum, cum bene ſe habeant. Faciunt autem id amantes potiſſimum, detenti in carceribus, mendici, & ſerui: licet non vna ſit omnibus ſimulandi ratio. Ægrotare ſe fingunt amantes, ne amatam cogantur deſerere: vel, quod mulieribus plerumque in vſu, vt amantem ſollicitum habeant. Nam, vt bene Iuuen.

Qui ſimulant morbum, & quam ob cauſam.

Ardeas illa licet, tormentis gaudet amantiſ. Ne ſeruiant ſerui: commiſcuntur morbum concluſi carceribus, vel vt liberè ijs permitatur vagari: vel ne grauioribus ad explorandam criminis veritatem, torqueantur tormentis. Faciunt idem mendici, quo commota, eorum miſerijs, humana pectora, & reprehendere deſinant illos, tamquam otioſos, & deſides, & eleemoſynas liberalius largiantur. Id quia dignoſcere, non tantum ad comparandam gloriam conducit medico, ſed & Reip. non parum eſt commodum, præſtat enim facinoroſos, homines punire, & torqueere non licet, ni rectè valeant: conducere quoque Reip. medicantes ſeros, triremis datmate, nec permittere, vt ijs ſubtrahant eſcas, quibus nulla alia eſt via comparandi victum: propter hæc rationes agam breuiter de notis veri, & ſimulati morbi, tum reliqua abſoluam. Sed ne quiſ negligentia nos reprehendat, aduerto primo, cum duplicis generis ſigna adduci poſſint, quæ morbum ſimulari, nos doceant, vt ex Gal. habetur in libro quomodo morbum ſimulantes deprehendere liceat, medica alia, alia ex communi, vt ait ille, ratione petita, prudentiam nos diceremus: non eſſe hic ſermonem de iſtiſ; habemus enim hanc communem cum alijs, ſed de ijs tantum, quæ à medicina petuntur.

Id noſcere: quam utile.

Simulatum morbum, vt valeat à vero diſtinguere medicus, ad eodem fontes

Propterea ſi notas illius aſperimus.

re-

Maleficij notæ.

recurrere debet quos in huius initio proposuimus. Nempe ut verum morbum cognoscimus ex causis prægressis, & symptomatis, quæ illum sequuntur: sic simulari suspicabimur, quoties, vel quid deficit, quod ad constituendam eius naturam necessario requiritur, aut non præcessere causæ, quæ ad morbum gignendum sunt aptæ, aut tandem non appareat symptomata, quæ veri morbi naturam comitantur. Primo præcepto moniti didicimus, non laborare epilepsia puellam quamdam. Concluserat hanc eius parens in monasterio Virginum, quo educaretur honestè: at illa capta carceris tædio, fingit se viso spectro epilepticam: extrahitur propterea è monasterio: aduocantur medici, præscribunt vocati pharmacum, decocta, & mille remedia, quæ medicina ad abolendum hunc affectum inuenit: at ego continuo suspicatus, ne morbum fingeret, iubeo, ut quo tempore conuelleretur, fricarentur ei validè crura: fit ita, clamat illa at statim, unde morbum simulare deprehendi; neque enim ita facile à vera epilepsia excitari quis potest. Quare cum illi comminaret, numquam illas finem fricandi facturas, donec ipsa finem conuellendi non faceret, nullo de cocto exhibito purgatione nulla, iudicatus est morbus.

Ad eundem locum spectat argumentum desumptum à differentijs affectus, ut cum non delirare hominem fingentè delirium monstramus, quia nulla delirij specie tenetur, neque cum febre, neque citra febrem, non cum metu, aut furore.

Ex defectu causarum cognouit Gal. non laborare puerum quemdam vero tumore, sed consulto, vsu thapsiæ applicitæ genui excitasse, ne abire cum domino, & amatast deserere cogeretur. Circa, inquit, genu eius maximus quidam tumor existebat, qui facile idiotam perterrere potuisset, sed rei perito manifeste per thapsiam excitatus apparebat, dat rationem infra dicens, Neque enim plusquam conueniebat currebat, neque vapularat ab aliquo, neque saltauerat, neque fossam transfiliens, in com-

modum passus erat: tum redundantis humoris indicium, quidem nullum erat, quod antea neque splendidius, neque abundantius vixisset. Eadem via cognouit, non laborare vera colica alium, quia viuendi ratio, quæ præcesserat, talis erat, ut colicam in eo dispositionem non posset generasse, quando ex indigestione, infrigidatio neque proficisci solent huiusmodi passiones, quorum neutrum præcesserat. Dignosci tandem id potest ex defectu symptomatum, quæ solent affectum comitari; Nam quadam affectiones, longe, lateque se diffundentes dolores habent: habent alia fixos, vni- que tantum parti inhaerentes: pungit quanda- que dolor, pulsat alias, interdum diuellit, alias quodam modo stupescit. Demum nonnullæ affectiones, vomitus: quadam ventris perturbationes, quadam caliginem inferunt. Si itaque nullum symptoma patitur, qui principali affectu teneri conueritur, hunc morbum simulare scias: sic Gal. simulato tumore puerum teneri cognouit, quod doloris speciem, qualis nam esset per cõtante, neque statim, neque promptè, neque eadem respondebat: quamquam & vsu remediorum est adiutus: nam cum profecto domino imposuisset pharmacum, quod dolorem lenire non poterat, infrigidare licet poterat, est statim à dolore liberatus, quod ne quaquam contigisset, si ab interna causa, non ab ijs, quæ exterius applicita fuerant, tumor excitatus fuisset. His simulatum morbum à vero distingues.

A legitimo spurium, quia non habet hic ea omnia, quæ exquisitum solent comitari: vel si à priori id velis cognoscere, quia non fit ab ijs causis, à quibus legitimus: enimvero, quemadmodum ij homines spurij dicuntur, qui ex illegitimo matrimonio prouenere, vel de quorum parente, cõtat nihil, pluribus enim est eorum mater exposita: sic vbi non vnus certus humor, sed varij morbum excitauerunt, erit ille spurium. Qua autè ratione id nosces, petes ex signis redundantis humoris.

Nota legitimi, & spurij.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Octauus.

DE VRINIS;

Occasio dicendorum, & ratio. Cap. I.

Eorum, quæ morbos, & partes affectas ostendunt; primas, ex communi omnium Medicorum sententia, pulsus obtinere, & vrina; vt enim ille cordis, & arteriarum, sic ista hepatis, & venarum est index. Quare erit de his, vt de peculiaribus signis pertractandum: priori tamen loco de vrina, postea de pulsibus, tum quia fallacissima res est pulsus, vt docta fuit Celsi sententia lib. 3. cap. 6. scilicet, quem sola cogitatio ægri attollit, & deprimit: cum quoniam difficilioris cognitionis; nam cum tactu exquisito fuisset Gal. præditus, diu tamen laborauit, vt contractionem dignosceret, atq; haud scio (quod & multi Medici in dubium reuocant) fuerit, necne assequutus: & Herophilus cum pulsuum notitiam traderet, fuit à discipulis, ob rei difficultatem, desertus, vt auctor est Plin. lib. 11. cap. 36. ne tamen obscura euadat hæc tractatio, primò vrinarum species & differentias scribemus: notabimus secundo, quid vnaquæque præmontret, cuius occasione causas attingemus: demum, quia differentiarum sumuntur à rei natura, & ijs quæ illam comitantur, tertium hoc caput, & vltimo loco inuentum, primam habebit huius tractatus sedem.

De vrina natura.

Cap. II.

Potum esse alteratum, volunt quidam, ob has causas.

NIL aliud esse vrinam, quam alteratum potum, visum est quibusdam, quos refert Valles. 3. contr. 18. & Mercuriali 1. de exerc. 2. ob has rationes. Primò, quia vrinæ quantitas, potus quantitati responderet. Secundo, quia auctore Arist. 3. de part. cap. 8. & 4. eiusdem cap. 1. quæ pulmonem sanguineum non habuere, aut exiguum quid potant, quia aut paucam, aut nullam vrinam congerunt, carent vesica. Tertio, quia medici in vrinæ suppressione potum interdunt, quique aquas bibere thermas, eadem copia, & qualitate, quæ sunt potæ, excernunt. Gal. quin etiam 10. de simpl. 13. *Sudor*, inquit, in ani-

mantium corpore proueniens, eandem habet materiam, et eundem generationis modum cum vrina, siquidem utriusque ex bibito humore constat generatio, ex calfacto simul in corpore, et non nihil biliose substantiæ adeptæ. & lib. de atra bile cap. 2. *Sane*, inquit, rationi consentaneum est, vel ex potu fieri quicquam cum sanguine, quod postea non per vrinam modo excernetur, verum per sudores quoque. vide 4. de vsu part. cap. 4. Adde demum: si quid aliud esset, esset certe excrementum, quod falsum, quia hoc est portio alimenti inutilis 6. de sanit. tuen. At aqua non est alimentum. Quare neque vrina, quæ ex aqua producitur, excrementum erit. Nisi in eo sensu id placeat affirmare, quemadmodum Arist. semen, excrementum vocauit: nam quo pacto sanguine saturata abundè natura, deponit, quod est reliquum ad testes, tamquam partibus nutriendis superfluum: sic vbi vrina chylum deduxit ad hepar, & sanguinem ad singulas partes, mittit ad vesicam à renibus, & ab hæc extra corpus effundit, ne onus esset in posterum animali.

Sed quamquam hæc monstrat aperte, potum esse præcipuam vrinæ materiam: vt tamen non sit aliud vrina, quam potus alteratus, nequaquam suadent; nam quædam vrina verè est excrementum: improprie de alia dici id potest: est tandem alia vrina colliquamentum. Id ita esse intelliges, si cum Hipp. aduertat 6. epid. com. 5. tex. 15. vrinæ materiam, nedum esse cibum, & potum, sed & humorum serum, caruiumque, & pinguedinis liquationem; *Vrina*, dicebat, *cibo, et potui concolor, tum qualis esse consuevit, tum cum humidi colliquatio est.* Et certè si eadem est materia vrinæ, & sudoris: quemadmodum fit sudor quandoque carnibus eliquatis, vt diaphoreticus: interdum serosa humorum expurgata substantia, aut attenuatis iisdem, vt per crises salutares aduertimus, tertio cibo, & potu plusquam ratio postulat in gestis, vnde 4. aph. 41. *Sudor multus ex somno factus, absque causa manifesta, corpus uti pluri cibo significat*: sic erit vrinæ materia potus, cibusque, serosa humorum substantia, & colliquamentum. Quare erit quædam vrina colliquamentum, scilicet, quæ ex carniis, aut pinguedinis liquatione ortum habet.

Qui non placent, ac propterea alia sententia probatur.

habet. Quæ ex cibo, & humoribus, excrementum; nam cuiuscumque horum portio quædam in nutrimentum euadit, aquosa pars in vrinæ substantiam. De ea, quæ fit ex potu, potest esse aliqua difficultas, quando non satis constat, nutriat nec ne potus. Qui docent nutrire, docere tenentur, & hanc vrinam esse verè excrementum. At quoniam pars, quæ negat, est longè probabilior, erit huiusmodi vrina verè alteratus potus, excrementum improprie. Non sunt itaque admittendi dicentes, vrinam esse potum alteratum, & primo loco adducta rejicitur, nam quædam est serum humorum, & chyli: est alia colliquamentum. Et quidem si vrina potus esset alteratus, non possent nil bibentes, vt fœtus in vtero matris, oves tempore hyemis, animalia multa latitantia, homines multi vt vindicentur ab hydropis, non possent inquam mingere. Neque posset vrina, cum nihil habeat humorum admixtum, eorum conditionem declarare, vt latè loco cit. Vallestus. Quare nec Mercati sententia admittenda est, statuentis tom. 1. quæst. 94. sanorum vrinam ex potulenta substantia pauca bili admixta fieri: ægotantium ex eius succi sero, qui putrescit: quomodo enim mingent nil bibentes, si ex potulenta substantia, sanorum vrinæ? Præterea, cur non constabit eadem ex sero humorum, ita vt tum vrina sanorum, cum ægotantium coalescat ex duplici substantia aquosa, potulenta nimirum, & humorum? quia inquit *serosa illa humorum substantia utilis est ad temperandum partium feruorem, et humectandum, nam corpus illa destitutum, siti consistatur: ad restaurandam vridam substantiam dissolutam, et humorem constituendum: contra vbi putrescit, quia separatur à succo quemadmodum putrescit lacte, serum separari videmus, tunc in vrina materiam secedit, non antea.* Tunc temporis separari probat, quia sanguine extracto, vbi concretus fuerit, tunc serum ab ipso separatur. Quæ displicent multas ob causas, ni. n. permisceretur semper humorum serum, non posset sit atim gradum coctionis monstrare. Secundo si aque naturæ, quomodo nutrire? & si citra putredinem ab extracto sanguine separatur, quomodo ad eorum constitutionem concurreret?

Non sunt tertio admittendi qui dicunt esse serum sanguinis, & eiusdem vehiculum, aut serosam chyli portionem, vt Iobert. tract. de vrinis; non est enim serum vrina colliquatiua, non illa item, quæ gignitur ex potione: Quare vt vrina omnis diminutione communi comprehendatur, dicendum, esse vrinam, aquosam quamdam substantiam, per vesicam excretam.

At dicēs, si tam multiplex est vrinæ materia, constatq; illa, ne dum sero humorum, sed quavis aquosa substantia: cur volatilia bibunt, & tamen non mingunt?

cur non mingunt pisces?

Exillimarunt quidam, idcirco aues non mingere, quia aquosa illa materia, ex qua vrina debebat progigni, in pennas conuertitur: & quia eadem in squamas degenerat in piscibus, hinc pariter fieri, ne vrinam pisces excernant.

Sed certè nihil potest absurdius dici, nam quamquam aqua à frigore congelascere possit, non potest eadem à calore crassescere, sed vniuersa in vapores dissipauit. Non itaque poterit aquosa illa substantia, vel in plumas conuerti, vel in squamas, sed alia afferenda causa est eius, quod queritur. Eoque puto fieri, ne aues mingant, quia exiguam habent aquosam substantiam, eamque motibus multis per insensibilem halitum discutunt; Nam si ob hanc causam, minus æstate mingimus, quam si quæ plus bibamus, non erit absurdum opinari, aquositatem omnem insensibili halitu ab auibus dissolui, quando multum mouentur. Idem cum locum non habeat in piscibus, nam humidi, & in aqua degentes, non est admodum facile diuinare, cur non mingant: Sed certè si eorum cutis recipit crassiora excrementa, ex quibus squamæ, cur per eandem tenuiora non poterunt dissolui? Quare non mingent iidem ob eandem causam, ob quam aues, constatque consequenter, quamdam vrinam potum esse alteratum, excrementum aliam, & aliam tandem colliquamentum. Cæterum, quia excrementum quoduis ex aliqua coctione resultat, & celebrantur multæ in nostro corpore, ex qua coctione vrina seceratur, cap. sequenti dicetur.

Afferitur quorundam solutio.

Et rejicitur.

Et proprie afferitur.

De loco generationis vrinæ.

Cap. III.

Actuarius lib. de diff. vrin. c. 5. Mont. Capiuac. & plurimi alij putarunt, vrinam in vena caua gigni. Lycus Macedo: vt ei imponit Galen. 5. de vsu part. c. 5. renum esse credidit excrementum. Placuit Asclepiadi. vt refert idem Gal. 1. de nat. facult. 13. vrinam fieri in vesica, quia si alibi gignatur, nulla patet via, qua in vesicam sese insinuet. Gigni itaque dixit, quo pacto pluuia, vnde vt illæ fiunt elatis à Sole ad mediam aeris regionem, vaporibus, ibique frigiditate concretis; ita vrinam gigni autumauit, dissipata aquosa materia in halitum, & à vesicæ frigore densata. Exillimarunt tandem alij in ventriculo fieri. Ita Argen. c. 2. tract. de ven. Salu. 3. art. med. 5. Ego verò in ventriculo, iecore, & qualibet nostri corporis parte posse gigni autumo. Fiet hoc clarissimum, si in memoriam reuocetur, quod cap. superiori probauimus, scilicet vrinæ materiam, nedum esse potum, & cibum, verum etiam humores, carnem, & pinguedinem.

In vena caua gigni putant quidam, Lycus in renibus In vesica Asclepiades In ventriculo Argent. Nos in ventriculo, iecore, & quavis parte.

Mercati.

Ioberti.

Cur volatilia non mingunt non pisces.

dinem. Quamobrem, vt triplex est vrinæ materia, ita in tribus locis distinctis fieri poterit: nempe vrina, quæ ex potu, in ventriculo suum habebit ortum: aut non gignetur, quia est potus alteratus tantum. Vrina, quæ est serum humorum, in eadem parte fiet, in qua humores. Quare cum hi gignantur ab hepate, ibidem gignetur huiuscemodi vrina. Demum quæ ex liquatione carniū ortum habet, potest in quavis parte gigni, quia potest pars quæque eliquari. Potesit itaq; hæc vrina in vesica gigni, quæquam raro, quia cum sit exanguis, vix fieri potest, tantum, vt calorem contrahat, vt eliquetur: aliæ nequaquam, vt perperam Asclepiades; nam, vt bene Gal. 1. de facult. nat. 13. si vrina gigneretur, vt pluuia, colligeretur illa in peritonæo, & septo transuerso, si quidem non magis densa est membrana vesicæ, quam peritonæū, & septum transuersum. Nec situs obstat; quin est multo commodior, quandoquidem multo facilius vapores ascendunt, quam ad infimam partem delabuntur.

Quomodo vrinæ ad renes ab his vero ad vesicam transmittatur

Veterum opinio.

Galen.

Reijcitur.

Mercat.

At si non omnis vrina in vesica gignitur, quibus vijs à ventriculo ad vesicam deducitur? Certum est à renibus ad vesicam transmitti, quo tamen pacto ad renes deducatur, ab his ad vesicam, hoc dubium. Quidam, quos refert Gal. 1. de facult. nat. 15. mitti à venis ad renes vna cū sanguine autumarūt, deinde effundi, quia tenuis, sanguine, qui crassioris substantiæ detento. Trahi vult Gal. nec fieri posse contendit, vt mittatur à venis: quia non sunt renes ita venæ causæ subiecti, vt possint delabentia excrementa recipere: & quoniam, si venæ eam mitterent, non modo vrinam, sed & sanguinem omnem, qui in venis habetur, ad renes effunderent. Quæquam sint futilia, nemo est, qui si parum attendat, non agnoscat; neque enim dicunt serum vi propria à venis ad renes ascendere, sed transmitti. Quid autem hoc fieri verat, quando à pede ad caput humorem mitti, non raro videmus? Nec necessarium est, vt vna cum sero, vniuersū sanguinem venæ deponant ad renes; nam millies stomachus euomit potum, retento cibo, hoc alimētum, retento alio. Quid stomachum refero? venæ, & partes quæ nostrī corporis? non ne frequenter bilim, aut alium humorem excernunt retento alio? Quod si frequenter hoc facit ventriculus, & aliæ partes nostrī corporis; non video, quid cogat venas, vt vbi serum deponunt ad renes, sanguinem vniuersum effundant.

Dixit Ludou. Merc. q. 18. art. 12. & ante ipsum Laurentius quamdam vrinam trahi dumtaxat à renibus, venis nullo modo, nec hepate expellentibus: pelli aliam à venis, renibus nullo modo trahentibus: aliam nec trahi ait à renibus, nec pelli à corpore, sed casu quodam per eas cauita-

tes tamquam ampliores effundi. scilicet vrinam, quæ sit ex sero humorum, putat trahi à renibus, quia habent renes familiaritatem cum illa. Quæ sit ex potu, aut succis attenuatis, hæc haud trahitur, quia nulla est illi cum renibus similitudo, sed à partibus pellitur: quæ ex carniū liquatione oritur, neq; pelli putat à venis, quia debiles, nec trahi à renibus, quia nulla est familiaritas.

Quæ non placent; nam vt ab hoc vltimo dicto ordiar, quæcumque grauitatem habent, non possunt ferri sursum, nisi aut tracta, aut impulsæ: est vena caua, vt docet anatomes infra renes: ni ergo aut pel lat illa, aut renes trahant. Qui fieri poterit, vt colliguata pinguedo ad renum cauitatem ascendat?

Non placet secundo, quod scribit, serosam eam substantiam, quæ sit ex potu, aut humoribus attenuatis, non trahi à renibus, sed à partibus pelli; nam si per impulsum tantum sit motus ille serosæ substantiæ: quid cogit partes, vt serum omne ad renes deponeret? non nè vicinior erat habitus corporis?

Non minus displicet illud: serum humorum trahi tantum à renibus; nam si est parti cuique insitum, vt à se excrementa effundant, & vis hæc inest venis, dum malè se habent, pellere enim affirmas, quidquid ex potu; aut humoribus attenuatis congerunt; cur quæso negas pellere venas, cum bene se habent? Ducitur ergo ad renes vrina, partim tracta ab ipsis, partim à partibus pulsa.

Obijcies, quæcumque aliquid trahunt, voluptatis gratia, retinent rem attractam, alioquin frustra traxissent, cum non possent eius consortio gaudere: expellunt verò, cum tanta copia est congesta, vt sit oneri: sic obseruamus in vesica fellea bilim alliciente, in liene attrahente melancholicum succum. Ergo cum vesica retineat vrinam, extrudat verò cum copia vrinæ grauat, renes contra nullatenus retineant illam, à vesica trahi autumandum, non à renibus.

Ita censuit Prosp. Martian. in notis ad lib. Hipp. de ossium natura. Sed licet hæc facultas vesicæ sit concedenda, vt ratio proposita suadet, eiusdem constructio, est enim triplici genere villorum contexta, quod frustra si omni esset vi trahendi priuata, & communis omnium consensus confirmat; nam quamquam Galen. 6. de loc. affect. negare id videatur, non negat simpliciter, sed validam tractionem, & affatim factam illi detrahit, ne cogeretur animal statim tractam vrinam effundere: nõ sunt tamen renes eadem vi spoliandi; videmus enim, ijs refrigeratis, cohiberi vrinam, & iisdem plus iusto calfactis, fieri eiusdem profluuium, & diabetem, curari vtrumq; affectum remedijs renibus applicitis, non vesicæ. Quare illi potissimum

alli.

alliciendæ vrinæ destinati, non vesica.

Ad rationem dicimus, tunc iucunda attracta ad oblectationem retineri, cum poterunt illa retineri: vbi id fieri nequeat, nequaquam continget: Sic quamquam sanguis gratus sit venis, & arterijs, vbi tamen aut hæ sunt adaperatæ, aut venæ rarefactæ, ita ut nequaquam continere valeant, necessariò, tum à venis, cum ab arterijs sanguis effundetur. Huius naturæ cum renes existant, hoc est ad conseruandam vrinam impotentes, vt patet ex eorum constitutione, mirum non est, si nulla in eorum cauitate vrina reperiatur quemadmodum in vesica.

At qua ratione, cum nullus est in vesica meatus, in illam sese insinuat? quia patet aliqua à renibus via ad vesicam, alioquin numquam lapilli à renibus ad vesicam descenderent. Ergo vrina statim, ac hepar egreditur, à renibus, ob quamdam familiaritatem attrahitur: à venis, quia illis est oneri, expellitur: attractam a renibus per venas vreteras ad vesicam hæc trahente pariter deponunt hunc in modum. Vreteres obliquo quodam modo, & tortuoso in vesicam insinuantur: ad extremum venarum vreterarum à parte interiori, est veluti operculum quoddam, quod ab excremento impellente à parte externa protruditur: contra si à cauitate vesicæ, idem impellere tentes, tantum abest, vt aperias, vt ne status quidem possit egredi: nec in hoc inquit Galen. est admiranda naturæ solertia, cum hoc idem artifices in construenda pila lusoria assequantur.

Verum si hæc est generatio vrinæ, & à renibus tracta ad vesicam per vreteras defertur, vnde est, quod multi mingunt per anum?

Fern. l. 6. de par. morb. & symp. hoc fieri putat interdum recto intestino vlcerato, ita vt ad vesicam vsque penetrèt vlcus: quo fit, vt mixturo crepitus per pudendum erumpat, pus, atque fæces cum vrina permixtæ: & ex aduerso vrina excernatur per anum. Obseruauimus hoc in D. Didaco de Vera Hispano, cui cum rupto abscessu, factum esset vlcus purulentum, & sordidum in recto intestino, ita serpsit, (vix enim pars humida, & excrementis peruisa coalescit) vt ad vesicam vsque penetrarit, quod inde dignouimus, quia immissa per clysterem, eminxit.

At quid cum non est perforata vesica, nullum vlcus in intestino, id enim læthale admodum est, cum tamen multi citra vllum vitæ discrimen, vrinam per anum excernant? Putant quidam id fieri tunc temporis, quia rarefacta vesicæ, & intestini tunica, effundit guttatim vrinam in intestinum. Ita Ant. Beniuen. Sed, & possunt aliæ multæ huius euentus causæ tradi. Prima esse potest, quia ea vrina,

quæ in ventriculo gignitur, non deferretur vna cum chylo ad hepar, sed detrudetur cum fæcibus ad intestina. Quo fit, vt excernatur per anum. Non fertur autem cum chylo, aut quoniam venæ sunt ita patulæ, nullo vt egeat vehiculo chylus, aut quoniam excretiua ventriculi est lesa, vnde illam intempeliuè deponit: aut quarto, quia retentrix eiusdem, ita est debilitata, vt nequeat aquositatem illam diu asseruare.

Dices: cur ergo non excernitur per vesicam aquositas illa, quæ est serum humorum, & in iecore gignitur. Quia pauca cum sit, à renibus, iecorisque calore, per insensibilem habitum discutitur, aut in sudorem conuertitur.

Quinta via esse potest à renibus ad cauiam venam, & hepar: ab hoc ad venam portam, & meseraicas ab his tandem ad intestina. Sexto fieri id potest inflammato intestino; nam si fistile vas aqua plenum, & in acervo tritici reconditum, exhauritur à tritico? Quanto magis hoc idem faciet excafactum intestinum, quando & commodior est ad transfusionem vesica, quam testa? Septima via esse potest à vesica ad venas, per quas alimentum attrahit. Sunt autem hæc rami venæ portæ, quas recipit ex peritoneo, quod vesicam, intestina, ventriculum, vterum omnia demum, quæ infra septum transversum sunt, circumambit, & vestit: ab his tandem ad intestina deriuatur. Vel ergo vrina in vesica colligitur, & ab hac permeat ad intestina: vel non colligitur: si primum, poterit hoc fieri trifariam, vel soluta vnitatem intestini, & vesicæ: vel vtraque tunica rarefacta, aut quoniam intestina inflammata trahent: trahent autem, vel immediatè à tunica vesicæ ad cauitatem propriam: aut per venas, quæ deferunt alimentum ad eam, ad ramos venæ portæ deducunt, inde ad intestina. Quod si non colligatur vrina in vesica, sed in renibus tantum à quibus non potest ad vesicam descendere, mittitur ad venam cauiam, ab hac ad portam, à porta ad intestina. Demum si statim à stomacho transmittitur, notissima est via, quæ ad intestina defertur. sed plura, quam putarim, proinde nil aliud addam.

De sedimento vrinae.

Cap. IV.

Fuit nostrum consilium vrinarum species, & quid quæque significat, declarare. Quia vero desumebantur illæ ex vrinæ natura, & ijs, quæ cum illa miscentur, hinc ab vrinæ natura exorsus sumus. Nunc, quæ cum ipsa miscentur, declaranda, hoc est contentum, seu sedimentum, vt differentias haurire valeamus. Ne tamen rei ignotæ fiat inquisitionis,

Quomodo
vrina in vesicam se insinuat.

Quomodo
quidam per
anum vrinam
deponant.

Primus
modus
dicendi.

Secundus.

Tertius.

Quid sedimen-
ti nomine in-
telligendum.

Quæ sunt.

Quid sedimen-
ti nomine in-
telligendum.

tio, est sciendum, sedimenti nomine nos intelligere, quidquid crassioris inest substantiæ in emissa vrina. Crassior ergo vrina portio, caloris in ea existentis vi secreta, id inquam contentum, seu hypostasis vocatur à medicis. Est autè hæc triplex, nubes, seu nubecula: eneorema, seu suspensum, sedimentum contentum, seu hypostasis: nubes vocatur, si in subrema vrina parte supernatet: suspensum si in medio: contentum, si fundo matule quoque patet adheret. De his ergo disputandum: at quia horum omnium vna est natura, nec aliquid licet inuenire discrimen, si locum excipias, propterea de hypostasi tantum sermonem habebimus: primo tamen de contento sanorum: secundo de eo, quod in vrina egrotantium obseruatur. Videtur voluisse Gal. i progn. vlt. esse sedimentum portionem chyli, quæ insanguificata permanit. *Quidquid, inquit, alimenti in sanguinis generatione, natura subterfugit coctionem, subsidet in vrina, crudum intellige, vt hæc sit definitio completa, est sedimentum portio eruda chyli, quæ insanguificata permanit. Crudum quid esse patet, nã primo de cris. 12. pueri, & omnis ætatis homines, qui nimium ingurgitant, gulæ indulgent, & otiosam vitam ducunt, & sedentariam, copiosum habent in vrina contentum, quoniam plura subterfugunt coctionem ventriculi, quæ in crudiorem chylum conuersa, impossibile est postea, vt sanguinis formam recipiant; eam enim rationem habet chylus ad hepar, quàm cibus ad stomachum. Quare vt hic, cum im præparatus exiit, & multus, non bene concoquitur: ita cum malus gignitur chylus fieri non potest, vt in probum sanguinem vertatur, sed necesse est in excrementum degeneret. Confirmatur quia ni esset cruda, & bilis, & melancholia esset sedimentum. An vero crudus succus sit sedimentum, an pituita, hoc dubium. Crudum esse succum putant quidam, nam 1. de alim. facul. 2. *Crudus, inquit, succus proprie nuncupatus, talis est, quale id apparet, quod in vrina subsidet, quandoque puri adsimile.* Deducunt alij ex eodem loco, contrarium, nam si succus crudus est similis ei, quod in vrinis subsidet, non erit vrinarum hypostasis crudus succus, alioquin idem esset, non similis. Confirmant, quia sedimenti materia, interdum suspenditur, interdum supernatet, quod nunquam potest facere succus crudus ob eam, quam habet crassitiam. Concludunt proinde pituitam esse: neque obstat, quod eam natura retineat, quia hoc verum vbi non est superflua, vnde inferunt generationem contenti posse inhiberi, si nullum homo erratum committeret, quod cum assequi nullus possit, erit eius proventus ob errorem, externum inuitabilis.*

Neutrum esse videtur,

Neutrum esse videtur, & ij magis ad veritatem accedere, qui tertiæ coctionis,

quæ in membris peragitur, excrementum esse docent, non ex cruda portione chyli, sed sanguinis prognatum; nam vt paulum scribit Galen. fit album contentum, quemadmodum, & pus. Quare vt hoc album euadit parte assimilante, quoad accidentia, quando omninò in substantiam vertere non potest: eadem ratione contentum fiet album, quod nequaquam verum, si cruda sit portio chyli, nam sua natura albicare. Vnde non esset secundo album sedimentum fanitatis inditium, sed certum imbecillitatis argumentum, morbi que initio semper apparet, & languore ventriculi.

At tertiæ, coctionis excrementa per habitum corporis expurgantur, nec nisi magna urgeat necessitas, ad vrinarum vias relegantur. Stat ergo communis sententia menti, esse contentum crudam portionem chyli, quæ insanguificata permanit. Num pituita eaque alimentitia, vt aiunt, copia dumtaxat superflua, ac propterea emissa? Nequaquam; non enim homines sani, qui nullum erratum committunt, sedimentum progignunt: gignunt autè nullo admissio errato, quidquid dicat Rasis, Isacus, & alij; alioquin malè Hipp. cam proposuisset vrinam, tamquam metrum, & regulam omnium, in qua album leue, & æquale sedimentum apparet: & licet Galen. dicat, in ijs, qui tenuiter viuunt, nullum obseruari contentum, non negat tamen inspici in eorū vrinis, vel suspensum, vel nebulam. Præter numquam pituita descendit in aqua: supernatet semper. Pituita ergo esse repugnat sedimentum. Sed crudus succus. Licet enim hic non possit naturaliter ascendere: attenuatus tamen potest sursum ferri, vt aqua in vapores conuersa. Qui fit ergo, ne in morborum initijs appareat? inde, quia cum morbi initio vacet coctioni natura, cuncta retinet, vnde alijs fit sicca: quasi satis non sit, duabus simultaneis actionibus. Nimirum idem naturæ accidit, quod nobis plerumque. Quare, vt quidpiam, attentè meditantem, nec oblitrepentes audimus, nec præsentem videmus, quæque manibus apprehensa tenebamus, nolentibus excidunt: haud secus natura, dum vni actioni moliendæ vacat, redditur ad alia impotens. Dic secundo quandoque apparere, sed inalteratum. Laudamus vrinam, in qua id obseruatur, nam quæ sūt necessitate materiæ, in nostro corpore, tantum abest ni fiant, vt sit bonum, etiam si quæ gignuntur sint inutilia, vt sit illud morbosum, & lethale: vnde læthale, est vrinam, aut nullam, aut paucam gignere. Præterea quamquam generatio excrementorum materiæ ineptitudinem arguat: generatio tamen bonorum, bonæ coctionis, & caloris robusti, est argumentum, nam ni robustus esset: non at-

Reijcitur tertia opinio.
Et ratio.

Quæ sunt.

Suasio.

tenuasset materiam sedimenti, quare neq; attolli potuisset: namq; esset candidum & saltem gradu, nam crassa non potest tantā lucem excipere quantam excipit substantia attenuata. Est ergo cruda chyli portio sedimentum. An quodcumq; contentum sit idem, cap. sequen. dicetur.

Sitne ægrorum contentum portio cruda chyli. Cap. V.

Non est difficultas de contento malo; nam cum hoc sit purulentum farinaceum, arenosum: certū est diuersū hoc esse à sedimento sanorū: quæremus hoc de bono sedimento ægrotantium, an sit idem cum sedimento sanorum. Negant multi, putantque esse portionem causæ facientis morbum, ac proinde differre specie ab eo, quod in sanis inspicitur. Ita Valles. 3. contr. c. 25. Altim tr. de sed. Capiu. Mercur. & maior ferè pars medicorum, probantque, quia est ægrorum contentum rubrum, & flauum, sanorum album. Secundo, quia ex ægrorum contento dignoscimus morborum tempora, quod ni causæ morbificæ esset portio, significare nequaquam valeret. Tertio, quia multi conualuerunt, quod copiosum contentum eminxerint 1. epid. comm. 2. Quarto, quia sit ægrorum contentum, quemadmodum & pus, partim si vincente natura, partim victa, quod falsum de contento sanorum: idem demum colligitur ex tertio de præfagit. ex puls. c. 7. nam statuit ibi humoris, qui in peculiari accessione accenditur, partem insensibiliter discuti, partem per vrinas emitti, fierique contenti materiam.

Distinguunt alij de contento critico, & non critico, atque illud esse dicunt morbificæ causæ portionem, & variorum colorum, nam modo pus per vrinas effunditur, modo bilis, modo melancholia: hoc idem, quod contentum sanorum. Ita Turis. & alij multi, à quibus non videtur discerepare Valles. nam si sit semper ægrorum contentum portio morbificæ causæ, aut partim sit morbificæ causæ portio, partim portio cruda, & incocta alimenti, necessarium esset, vt cum putrescit humor in extremis partibus corporis, inde ad vrinæ vias deponeretur: at absurdum id censet Valles. ac propterea conclusit, non posse sedimentum in tertia coctione gigni. Me quoque in hanc impellit ratio Fern. nam bilis quantumuis coquatur, aut melancholia, numquam dealbescent: constat hoc, quia bilis excreta, morbo iam cocto, & euicto adhuc est pallida, melancholia verò nigra. Nec oppositum suadet Hipp. dicens 7. aphor. 20. ab erisipelate suppuratio malunt; nam, vt notat in expositione illius loci Holler. & Valles. nomine suppuracionis, non intelligit veram puris generationem, sed virulentiam quā-

dam & saniam: quod verum esse confirmari vterius potest: quia est communis omnium sententia, quam probat experientia, veram materiam puris, esse sanguinem, nō alium à sanguine humorem, nisi vbi admiscetur cum ipso. Quare malè ex hoc loco Vega putat aduersus Fernelium monstrasse, posse bilim coctione dealbari. Quod si nequit, nec vnquam potest albi sedimenti materia, aut bilis esse, aut melancholia, non erit ægrorum contentum, in vniuersum portio morbificæ causæ, sed de critico id verum, non criticum eadem naturam habet cum sedimento sanorum. Loca Gal. exponenda de contento critico; hoc enim partim à naturali calore partim à causa præter naturam, vt & pus. Non fœtet hoc autem, quemadmodum pus: vel quia vrinæ liquore diū perfusum, fœtorem amisit, aut quoniam è longinqua regione delapsum, fœtorem deposuit, vt pus è renum abscessu prognatum. Secunda difficultas difficilior, nam quamquam conatus sit Turis. illam dilucidare, non est tamen rem assequutus; dicit enim, posse contentum quāquam non sit pars causæ morbosæ, morbi naturam, & tempora monstrare, quoniam manens simul cum causa morbifica, & putrescens cum ea, ac simul coctionem recipiens: configurat se illi, & hoc modo poterit conditionē morbi, causæque morbum gignentis ostendere; enimverò non possum percipere, quid sit hæc volutatio contenti, & humoris, aut qua ratione volutando se cum humore, possit illius statum ostendere; aut enim volutatione hac acquirat eādem naturam, quam humores, aut easdem qualitates: quodcumque autem dicatur, erit contentum illud dissimile à contento sanorum. Præterea necessarium esset, vt semper vnà cum putri humore, contenti materia existeret, quod falsum.

Id forsā cum vidisset ille, dixit indicari à contento constitutionem, quia indicat perfectam humorum coctionem. Quare nihil expelli ad focum putredinis, vnde remoueri fomentum. Quare & causam extenuari, & morbum. Quod nec omnino satisfacit; nam esto bona fiat concoctio in hepate, stomacho, & venis multis, potest nihilominus bonus sanguis corrumpi ab alicuius partis intemperie. Hic nescio quid voce submissa insusurrat Turis. nam à nemine hucusque potuit percipi. Dicendum proinde cum Gent. indicare contentum, morbi varia tempora, quia nunquam natura ad propria regreditur munia, nisi hoste deuicto, & debellato. Quare vbi apparet contentum, signum est naturā depressisse putredinem, & domasse, ac proinde, quasi respirans, intermissas repetit actiones.

Quidam negant.

Negant multi ob has rationes.

Galen. explicatur.

Sedimentum enī non fœteat.

Cur contentū monstrat morbi victoriam.

Nos distinguimus.

Gensil.

V

De

De urinarum differentijs.

Cap. VI.

Vrinę differē-
tię à tribus
fontibus.
Vrina crassa,
eadem est tur-
bata.

EXposita natura sedimenti, & vrinę, sūt modò differentię indagandę, quas à triplici fonte, nempe vrinę substantia, accidentibus, & contento hauriemus: Ergo vrina, aut est clara, seu tenuis, aut turbata, seu crassa: hæc triplex, iuxta Gal. doctrinam, aut à principio turbida, deinde clara, aut clara mingitur, deinde turbatur, aut turbida mingitur, turbidaque perseverat. Confusi vrinam turbidam cum crassa, quia non datur vrina crassa, quę non sit turbata, neque turbata, quę non sit crassa, quid quid dicat Avic. Quod si quandoque Gal. vrinam crassam, videatur distinguere à turbata, scias vrinę crassę nomine, mediocris substantię vrinam intelligere, vt cum 4. aphor. 76. dicit, *Cum vero non extiterit tenuis, sed mediocris, etc.* & quamuis in rebus externis videamus multa esse crassa, & clara, vt vitrum eliquatum, albumen oui, oleum: alia tenuia, & turbida, vt aqua comota, & oleum; in vrinis tamen secus accidit, nam vrina non aliter crassescere potest, quàm per crassarum rerum admixtionem. Quare aut perfectè per coctionem miscentur, eritque vrina optima, nam quod coctione fit, est naturale, & mediocre: aut imperfectè miscentur, & perturbata fit vrina, & confusa, vt rectè Valles lib. contr. cap. 23. & Aueg. in tract. de vrinis cap. 2. Quę ducuntur ab accidentibus, sunt duplicis generis; vel enim eliciuntur ex quantitate, vel ex qualitate: à quantitate, vrina aut multa, aut pauca, aut raro, aut frequenter excernitur. A qualitate quinque desumunt Arabes: ab odore, colore, sapore, tactu, & sono. Quia vero nemo est adeò sordidus, qui vrinam degustet: eedem aut semper, aut vt plurimum minguntur calidę, & vtrumque mingantur, seu cum sono, siue absque strepitu, aut nõ potest à medico obseruari, aut parum id scire conducit: propterea his differentijs relictis, prosequemur eas, quę ab odore, & colore sumuntur. Ergo vrinę, aut sunt nimium foetide, aut patum, aut nihil olent, aut bene olent: A colore, nonnullę sunt nigrę, alia albę, medię: albarũ alia aquea, alia lactea, niuea, vineta, secundum Actuar; Nigrę diuiduntur in fuscas, liuidas, & virides: hæc in praxinam, & fruginosam; liuidę in violaceam, & plumbeam. Vrinę medio modo coloratę distinguuntur in quatuor species, videlicet, in pallidas, infulas, seu citrinas, in flauas, & rubras, vnaquęq; autem harum in tres alias, nempe in intensè pallidas, in mediocriter pallidas, & retinent nomen generis, & in remissè pallidas, & dicuntur subpallidę: pari pacto rubrę in intensè rubras, in mediocriter rubras, & subrubras. Ab ijs, quę

A quantitate.
A qualitate.

A contento

cum vrinę sero admiscerentur, multę quoque elici possunt differentię, prout varia sunt, quę continentur in ea, vnde dicimus, quędam vrina habet spumam, quędam bulas, quędam coronam, & quędam hypostasim: hæc item triplices, vel eam habent in fundo, aut medio, vel in sublimi vrinę parte supernatat: contentum pariter duplex naturale præter naturam; hoc multiplex pro varietate contentorum, etenim cum contineatur in vrinę sanguis, grumus, pusilli, caruncula, arenosa, fursura, lamine, seu squamę: omne contentum, vel farinaceum erit, vel orobinum, vel fursuraceum, vel sabulosum, vel purulentum; vel lene, vel asperum, æquale, aut inæquale. Attribui contento possunt differentię omnes colorum, quę sunt dictę de vrina. Compositas differentias omitto consulto, cum facile, perceptis simplicibus, quisque compositas noscat. Nunc, quia nullo esse vsui nobis possunt, ni noscantur, hoc agendum.

De dignoscendis vrinis.

Cap. VII.

NE medicus in vrinę iudicio aberret, hæc omnia faciat. Iubeat ante omnia, vt qui ministrat ægroti, vrinam in vase commodo excipiat, exceptamque in loco pariter accommodato reponat. Erit autem vas congruum, si quatuor conditiones habeat. Prima est, vt sit ex vitro tenui, & lucido, non opaco, & obscuro. Secunda, vt sit capax totius vrinę, quę mingitur; vt enim multę vrinę admixtę perturbant iudiciũ: sic vbi diuidatur eadem, fallit pariter medicos. Propterea monebat Philosophus 1. sect. probl. 32. non esse inspiciendam vrinam, num sit cocta, vel cruda, cum vrinę profluuio laborat languens, sed eo intercepto, quia signum concoctionis exhibet vrina ruffa, talem autem colorem plenius ostendit, vrina, cum exigua est, quam cum multa, & copiosa, & est meo videre optima ratio, quam cum non percepisset Mercur. lib. 1. de excr. c. 9. reprehendit iniuste Arist. Tertia congrui vasis conditio est, vt sit angustum, & longum, sic enim melius colliguntur contenta, & obseruantur. Quarta, vt fundum eius sit rotundũ, guttis obductum angulis, quippe qui diuellere solent, & contenta, & liquorem. Est locus seruandę vrinę commodus, qui neque admodum calidus, neque frigidus; vtraque enim qualitas vbi excedat, aut corrumpit vrinam, aut eius qualitates permutat. Ineptè proinde quidam ad ignem admouent, nam multa efficiet ignis, quę vi caloris proprii nequaquam ferent. secunda loci conditio est, vt ita seruet vrinam, vt non variet, vel eius colorem, vel substantiam.

Quo vase vrina excipienda.

Que loco seruanda.

- Dicatur secundo ab ægro, quo tempore min-

Quæ in inspe-
ctione seruatur
de .

mingere est solitus, quoties, quouè modo, an guttatim, confertim; quæ vrina familiaris illi, num causæ externæ occursum mutata, nam cassia assumpta, nigra, deuorato reubarbaro, flaua: nam, & huc spectat illud Hippocr. *Cave, ne te vesica decipiat*. Hæc ubi prenouerit, inspiciat vrinam; sed ne erret, hæc in illius inspectione religiosè obseruabit. Inspiciat statim à mictu vrinam, & paulò postea iterum eandem obseruet; nam ubi statim inspiciatur, nullum obseruatur contentum; neque enim momento potest calor, quæ in urina sunt segregare. Præterea multæ cum clarè mingantur, turbantur postea. Quo autem modo scies si statim à mictu contemplaris urinam, deinde ociosus fedas, ac si cuncta nouisses? Sed nec multò postea id facies, ne ab ambiente muteatur, & proprio urinæ calori referas, quod ab aere est factum. Quare rectè consulebat Auic. ne inspicerentur urinæ post sex horas, *quia corrupta iam talis est quodammodo, et ab ambientis qualitate mutata*. Statim itaque ac micta, obseruetur, ut dignoscas, num turbata mingatur, & paulò postea, ut uideamus, num clarescat, uel turbetur, si clara fuerit micta: num demum fecernat. Non itaque placet Auic. dicens. *Et eius quidem dispositio illico cum mingitur, non est consideranda*; nam & illico, & postquam in urinali, ut ipse dicit, refertur. Et ridenda eorum consuetudo, qui cum medicum præsentem non habeant, urinam illi inspiciendam transmittunt, qua de re lege dialogum scriptum à Petro Foresto.

Sed neque urinam quouis tempore mictam contemplaberis; nam in ea, quæ statim à cibo, aut in paroxismo excernitur, numquam obseruabis contentum; tunc enim non est genitum excrementum: in accessione cuncta retinentur. Vult Auic. ut prima urina, quæ mane colligitur tantum obseruetur. Ponat tertio nigrum pannum post uas, ubi urinam obseruat; ita enim acies usus terminatur. Commodum locum quarto urinæ inspiciendæ eligat: erit autem, qui neque admodum lucidus, neque tenebrosus: uterque enim colores mutat, hic sua obscuritate, ille splendore. Confert demum, & illud non parum, ut scilicet in dignoscendis coloribus exercearis, non urinarum dumtaxat, sed & rei cuiusque. Ergo album colorem in lacte requires, & niue: contemplaberis nigrum in carbonibus, & atramento: liuidum in plumbo, & niolis, in oleribus uiridem, rubrum in mero sanguine, subrubrum in eodem diluto: rufum in auro candente, subruffum in auro, quod non est ignitum; flauum in citro maturo, in paleis uetustioribus pallidum, sub pallidum in iisdem recetibus: clarum quid sit dignoscas, quia sculorum acies facillimè clara quæque penetrat, resistunt turbida. Crassum lotium duas ha-

bet dimensiones, latitudinem, & profunditatem, in tenui una: longitudo est conspicua, aliæ dimensiones uix obseruantur. Cognoscat ultimo medicus, quæ est cuiusq; urina naturalis, nam per recessum ab ipsa, eius, quæ præternaturam est, malitiam dignoscet. Dicendum itaque, quæ urina optima, quæ cuique ætati, sexui, ac temperiei familiaris.

Quæ cuiusque ætatis, temperiei, & sexus urina, & quæ laudabilior. Cap. VIII.

Hippocrates 2. progn. 26. cui assentitur Galen. ibid. & 1. de crisib. 12. eam censuit esse urinam optimam, quæ hypostasim habet albam, lenem, & æqualem: quod quia breuius factum, quorumdam iudicio, pluribus idem describere sunt aggressi, unde Actuarius optimam urinam eam esse censet, *quæ est colore sabaureo, uel subcroceo, substantia mediocris, proportionem potui respondens, in qua nulla immetat bulla, nec turbulentum aliquid: non inhaereat matula hypostasis, alba sit, lenis, et æqualis, omniaque similia: neque quicquam cum ijs complicetur ex ijs, quæ solent inferre similia capillis, et ramentis, et eiusmodi generis*. Auic. pariter loquens de optima urina: *hæc est, inquit, mediocris substantia, et tintura subtilis, ad citrinitatem trahentis. et hypostasis si ibi fuerit bona, ex albedine, lenitate, et æqualitate, et figura rotunda, et odoris temperati, neque fetida, neque odore priuata*. Nec Hipp. discrepat; nam si in deiectione contemplatur substantiam, quantitatem continuam discretam tempus, modum. Cur in urina hæc negliget? missa credo aut breuitatis studio, aut quoniam urinis habentibus sedimentum album lenem, & æquale, nulla alia conditio deficiet; substantia erit illi mediocris, quantitas proportionata assumptis: color subflauus, odor non prauus, mictio facilis. His insignitam notis debent adolescentes excernere urinam; uiget enim in ijs calor; unde nptimè coctiones celebrant. Quare, & excrementa laudata eijciunt. Acrior cum sit iuuenum calor, maiorquè, in senibus minor: biliosior illorum urina, tenuior, sedimentum paucum, multa in halitum dissolvente calore: subalbida urina senum, mulierum, ociosam uitam ducentium, puërorum, nam horum omnium calor imminutus: mulierum quidem, ratione sexus: ociosorum, errorum culpa: eadem ex causa minuitur in pueris. Nèpè abundant pueri calore, exiguus tamen eise dicitur ratione obiecti, nam sunt uoraces, nullamque uictus, aut motus rationem habent. Est & horum omnium urina, substantia crassa, nam omnes crassius succis abundant: ac pueri quidem, quia

voraces, scatent cruditatibus: ob ignauiam, ociosi: ob eandem causam mulieres, & quia frigida, & quia vinarum viæ ampliores in illis, & ad excipienda multa excrementa, eaque crassa aptiores. Sūt quarto crassa, quia ab vtero multæ solent exprimi humiditates, præsertim si sit vterus lubricus, & immundus (immundum autem communiter habent omnes) nam hæ admixtæ lotio, crassum illud reddunt 2.1.d.2. cap.10.

Auic. exponitur.

At quid est, quod dicit esse vrinæ mulierum, *auris pulchritudinis*, quæ in vrinæ virorum? Illud idem, quod dictum, nempe esse crassiores; nam docens, cur sint illæ minoris pulchritudinis, adducit causas crassæ vrinæ: vq̄q̄ autem has minus pulchras, quia minus lucis excipiunt: minus autem lucidæ, & minus pulchre vocantur; nihil enim eorum, quæ sub aspectum cadunt, vel luce iucundius est, vel ad animos hilarandos lætius, vel ad mundi decorem, vel ornamentum pulchrius.

Hinc potest intelligi, quales vrinæ estiuæ, quales hyemales: nempe erunt æstiuæ igneæ, quæ hyemales: hæ crassæ, & multum sedimentum habentes, tenues illæ.

Habeant ne prægnantes vrinæ proprias.

Num & prægnantes habent vrinæ proprias? affirmat Auic. 2.1.d.3. c.3. & 2.1.3. c.11. quamquam aliter ibi videatur sentire. Hic enim dicit, *Et vrinæ quidam prægnantis in principio prægnationis, est citri-na ad subalbedinem declinans, quasi sit coctum in eius medio spassum, & significat prægnationem, vrinæ pura substantia super quam est, quod est simile nobilius, & proprie quando in ea sunt grana ascendentiæ, & descendentiæ: in fine autem in prægnationis, quandoque apparet in vrinæ albus carum rubedo in loco, in quo apparuit in principio in prægnationis subalbedo.* Secunda, at 1.d.3. cap.2. *Vrinæ, inquit turbulenta, quæ malo vino similatur, aut æquæ ciceris, est vrinæ prægnantium.*

Auic.

Communis opinio.

Negant at ad vnum omnes (excipio quosdam affectus Auic. & præsertim expositores eius in dicto loco) potissimum Valles.3. contr. vit. Auez. in sine com. de vrin. & rectè; nam vt omitted, quod nec Galen. nec Hipp. viri, alioquin accuratissimi huius signi vnquam meminerunt; nihil enim prohibet quædam inuenisse Auic. quæ nec Hipp. viderit, nec Galen. illa tamen sufficienter propositum demonstratur, quia vrinæ, earum tantum partium vitia potis est significare, per quas permeat. Nec contra est, quod medici obseruant illas in affectibus omnibus, vt in voluulo, phreniti, pleuriti: & alij ex vinarum spuma, casus esse affectum deducant; non enim obseruauit vrinæ in voluulo Hipp. vt voluuli naturam dignosceret, sed vt certior fieret, quod notat Galen. in com. num alio affectu à voluulo teneretur æger. vrinæ albæ damnantur in phreneticis, quia mon-

strant non expurgari corpus excrementis. Quare & male se habere, quia illa retenta, morbum necessariò interent: inquam autem partem sint delapsura, non ex vrinis, sed aliunde, colligere oportet: nimirum ex notis malè affectarum partium: Semper enim in imbecillissimam quamque sit confluxus: vn se, quia habent phrenetici caput malè affectum: hinc est, quod vbi vrinæ sunt albæ in phreneticis timemus potissimum, quia, facili quodam negotio huius ad caput asurget. Vrina item spumosa, nil aliud monstrat, nisi pituitæ congeriem in venis: an autem sit ibi genita, an aliunde confluxerit, & à qua parte, non ex vrinæ, sed ex notis malè affectarum partium cognoscitur. Quo circa errant maximè, qui itacim ac vrinam spumofam vident, à capite esse iudicant pituitam delapsam; nam vrinæ (vt eo redeat oratio, vnde fluxerat) earum tantum partium conditionem declarat, per quas transit. Quare cum permeat à stomacho ad hepar per venas, ab hepate ad renes, à renibus ad vesicam: vesicæ, renium, hepatis venarum, & stomachi tantum, affectiones docebit. Quare nihil eorum quæ in vtero indicare poterit. Quare neque gestationem.

Obstitio.

Dices, retineri per vteri gestationem, menstruum in venis. Quare aliqua fiet mutatio in illis, quam vrinæ indicat. An dices cum Mercuriali lib. de exer. c.7. habere vrinæ proprias prægnantes, quia hæ magna ex parte sunt inordinatæ, nam, vt dicebat Hipp. *Semper virore quodam pallescunt*, quo factum est, aut vtere Vitruuio, vt cum Mangones grauidas mulieres viderent, tamquam sanas probarent. Affirmabimus itaque, & viduam, & virginem, vbi menstrua illis supprimantur ex morbo, gestare vtero: gestare item vtero mulieres vbi malè se habeant. Quod si diuersam esse vrinam contendas in muliere malè se habente ex gestatione, aliam in eadè, vbi morbo affligatur, hoc est quod scire vellemus. At quoniam nihil tale fingi potest, nullas dari prægnantium vrinæ affirmo, vt tamen assumptum illud constet clarius, sit sequens caput.

Mercur.

Confutatur.

Quibus in affectibus vrinæ obseruanda. Cap. IX.

Sunt qui tantum tribuunt vrinis, vt nullus sit affectus, pars nulla malè affecta, cuius notitiam non censeant, posse ex ipsis faciliè comparari. Contemnuat, sic alij illas, vt vix venarum affectus denunciare contendant. Mediam sectantur viam alij, & eorum sententiam probant, qui neque tantum deferunt, nec tantumdem detrahunt: quamuis neque hi prorsus conueniant, nam plus alij, minus alij de-

1. Opia.

Secunda.

Tertia.

deferunt. Proestabit itaque in tanta opinio-
nium, & opinantium diuersitate ita-
tuere, quidnam probabilius censeamus.
Vt vero fiat hoc paucis, autumo indica-
re urinam affectus hepatis, renum, vrete-
rum, vesicæ, venarumque, cum proprios,
tum per consensum, & alterius partis vi-
tio excitatos. Itaque cum hepar, laborā-
te ventriculo coaficiatur, & hoc refri-
gerato, refrigeretur, non bene chylicā-
te, nulla fiat ab ipso sanguificatio: per
renes quandoque expurgentur spirita-
les partes: venæ quoque excipiant capi-
tis excrementa, nam ad has quandoque
sefe exonerat: compatiantur eadem ha-
bitui corporis, & vbi refrigeratus ille
in cachexia est, ipsæ quoque refrigeren-
tūr, excipiantque interdum, vel corporis
totius recrementa: deducitur ex hoc,
nedum monitare posse, hepatis, renum,
vretorum, vesicæ, & venarum temperiem,
statum, sed stomachi, capitis, spiritalium
partium, vteri, habitus corporis, & inte-
stinorum; nam vt 4. apher. *missio non tu
plurima facta, mane paucam egestionem si-
gnificat*: cumque his comprehendantur
partes ferè omnes, ferè partium omnium
temperies, coctio qualis fuerit, sit, erit-
que, poterit ex vrinis dignosci. Proba-
tur, quia venæ, hepar, renes, vesica, habēt
ferè cum partibus omnibus consensum,
atque his affectis, coafici solent, vt caput
ebullientibus venarum humoribus. Sed
urina monstrat proximè affectiones illa-
rum: Ergo & aliarum quibus cum consen-
sunt. Bisariam ergo capitis affectus
possunt ex urinis deprehendi: quia nem-
pè excipiunt uenæ capitis recrementa,
& quoniam caput pariter excipit à ue-
nis. Idcirco urina crassæ, quales iumen-
torum, aut in quibus pendet aliquid, spu-
mosæ, aquosæ, uel præsentem capitis af-
fectionem denunciant, uel futuram pot-
tendunt.

Sed petes, si harum partium coctionē
urina denunciat: cur obseruata est in
uoluulo ab Hipp. 3. epidem. ægrot. 10. Cur
in febribus, quæ intermittunt obseruant
eadem medici? Tertio si urina hepatis
constitutionem denunciat, cur cum la-
boret frigida intemperie in hydropisī,
urina tamen obseruantur laudatæ satis.
Cur demum bonæ eadem obseruantur
in febre perniciofa, & pestilenti.

Dixit ad primum Galen. obseruatas
urinas in uoluulo fuisse ab Hipp. idemque
faciendum in affectibus uentris, thora-
cis, pulmonum, neruorumque, non ut in-
testinorum, pulmonum, aut thoracis af-
fectus cognoscamus, sed ut deprehen-
dere possimus, an sint uenæ pariter malè
affectæ; nam & si in quibus bonæ appa-
rent, non magnum ad salutem momentū
afferent, si tamen eadem sint malæ, simul
egri periculum augebunt. Non damno
coniecturam Galen. laudo quinimò, pro-

bo: suspicor tamen obseruasse urinas in
uoluulo Hipp. ut affectus naturam de-
prehenderet; cum enim sup. imi aluus
soteat interdum ab inflammatione inte-
stinorum, alias quia fecum materia per
urinam purgatur, præstabat inipicere il-
las, vt cognosceret, an multæ vrinae, an
ignæ, nam hæc inflammationis suspitio-
nem inuexissent, multæ ad vesicam esse,
alui excrementa deposita, & idcirco co-
hibitam deiectionem.

Ad secundum dicimus obseruare vri-
nas in febribus intermittentibus medi-
cos, vt venarum, & hepatis coctionem,
dignoscant: nam si laudata illa sit, nihil
amplius mittent ad habitum corporis:
at si vitiosa, adhuc febris perseuerabit,
mittentibus adhuc uenis ad habitum
corporis excrementa, quæ febrem in-
ducunt.

Tertij problematis causa, quam ob-
seura, quam abdita sit, ex varijs modis di-
cendi deprehendi potest. Dicerem ego
primum, non esse veram hydropisim eā,
in qua vrinae laudatæ obseruantur: ille-
gitimam esse spuriam, & aliarum partium
ab hepate, non eius culpa prognatam.
Quod si contracta iam in hepate intem-
perie frigida, vrinae nihilominus non
obseruantur aquosæ, dicerem secundo
ob eandem causam non obseruari, hic
aqueas, ob quam in dyarrhæa, & dyente-
ria, hepate calida intemperie affecto aqueæ
obseruantur, & tenues: ergo vt in his af-
fectibus obseruantur aqueæ, cum tamen
ignæ potius deberent esse, quia genita-
bilis ad aluum seponitur, ad cerebrum in
phreniti: sic in hydropisī non apparent
vrinae aqueæ, quia aqua ad abdomen vni-
uersa deponitur, pauca ad urinas, quæ
vel à pauca bili tinguntur. Quod si adhuc
aliquis quoerat, cur laudatæ eadem sūt,
cum hepar frigida intemperie laboret,
dicerem primum, si diligenter illæ inspi-
ciantur, non esse laudatas: tenues, vt plu-
rimum sūt, sine sedimento aliquo, flauæ
tamen & bene coloratæ, quia numquam
est hepar vsque adeò refrigeratum in
hydropisī, vt nullam prorsus bilim pro-
gignat, quemadmodum, neque vniquam
est idem ita excale factum, vt pituitam
propterea non producat.

Ad vltimum dicimus obseruari quan-
doque in febre pestilenti, & praua vri-
nas bonas, quia portio humoris febrem
excitantis, non admiscetur vrinae, sed in
venis propè cor, & exiguis detinetur,
hinc vrinae bonæ, medicorum deceptio-
nes, & mortes inopinatæ.

*Quid tenues, quid crassæ urina
monstrent. Cap. X.*

EXpositis vrinae differentijs, esset mo-
do de causis earum agendum; ita
enim

Anstoria

Cur vrinam
in uoluulo
obseruauit.
Hip.In feb. inter-
mittentibus.Quomodo in
hydropisī lau-
datur.
In febre pra-
ua.

Sol. 1.

enim alij: quia vero cum dicimus, quid quæque vrina præmonstrat, causas cuiusque attingemus, propter hanc rationem de vinarum præfagio aggrediemur tractare: cumque differentiarum, quæ à substantia vrinæ sumuntur, primum sibi vèdicet locum, ab vrinis turbatis, seu crassis, tenuibus, seu claris ordiemur. Turbatas vrinæ triplices esse dicebamus, vnam, quæ clara mingitur, & deinde turbatur: alteram, quæ turbida mingitur, deinde clarescit: tertiam, quæ turbida mingitur, turbidaque perseverat. Quare de vnaquaque istarum sigillatim dicendum. Primam, quæ clara mingitur, & deinde turbatur, damnat potissimum Galen. tamquam omnium pessimam: extollit, quæ turbida mingitur, & deinde clarescit: medio inquit modo se habere, quæ turbida mingitur, turbidaque perseverat. Huius iudicij eam rationem adducit, quia clara vrina, quæ deinde turbatur, monstrat paulò post esse naturam, coctionem causæ morbificæ aggressuram, citius tamen, aut tardius prout citius, aut tardius postquam ea fuerit mixta, turbata incipiet: turbidam, quæ deinde clarescit, indicat iam esse naturam coctionem aggressam, & paulò post esse eam absoluturam: citius, tardius, prout citius tardius turbata vrinæ clarescere incipient. Quæ turbida minguntur, turbidaque perseverant, ostendunt naturam fuisse coctionem aggressam, esse nihilo tamen minus longum morbum, cumque salutarem, si vires sint fortes; sin imbecilles læthalem. Quare rectè dictum, has medio modo se habere, quia quamquam monstrant, non oculari naturam, monstrant pariter esse eandem debilem, nam neque superavit, neque spes est, ut sit paulò post eadem superatura. Cur autem vrinæ claræ, quæ deinde turbantur, naturam aggredi coctionem ostendunt: semper turbata, esse illam aggressam: turbata, quæ postea clarescunt, paulò post esse victuram, tacuit Galen. explicavit Mercur. dicit ergo, cum calidum nativum (idem enim est quod natura) humorum coctionem aggreditur, agendo in illos, flatus excitat, qui ducti postea per vrinæ liquorum, turbant illam, nõ secus ac aqua ventis agitata: quia vero iidem non sunt multi, quemadmodum, nec magna est actio caloris nativi, sit propterea ut dissolutis flatibus, vrina clarescat: Contra vbi flatus sunt multi, aut crassi, vrinam turbatam conservant. Quare morbus longus, quia multi flatus, aut crassi, non nisi à multa materia, eaque admodum crassa elevari possunt. Demum vbi hi dissoluntur, & lotium euadit clarum, argumento est, materiam, è qua flatus excitatur, attenuatam esse, & subactam: proinde futurum, ut mox à natura vincatur.

Sed habent hæc non parvam difficul-

tatem: ac primum, quia vrinæ turbantur, & clarescunt ambientis vitio. Quare non poterunt esse indicia interiorum affectuum; assumptum est manifestum, quia vrinæ minguntur claræ, & tales perseverant calor beneficio, qui partes ætherogeneas segregat, & suo qualque loco dissonit: quando itaque calor corrumpetur, aut fouebitur, & sicut vrinæ turbata, & clarescunt: at potest vrinæ calor ab ambiente frigido extingui, ab ambiente calido dissolui. Quare poterit vrina ab ambiente turbata, & clarescere; nam potest flatus ab ambiente calido resolui. Quare, &c. Secundo, potest flatus à calore præter naturam excitari. Quare non erit in vniuersum vrina turbata indicium coctionis, sed ebullitionis quandoque alioquin non esset verus, aphor. 70. 4. sect. *Quibus vrina crassa veluti iumentorum, ijs aut dolor capitis adest, aut aderit?* Demum vrinæ turbantur ab humoribus malè illis admixtis. Quare aliud & multo diuersum indicabunt. Antecedens probatur, quia vrina, quantum est ex sui natura, est clara, & tenuis, quia aqua: quod ergo crassecat, aliunde habet: aut ergo à coctione, quia coctæ crassiora euadunt, aut quia crassa substantia illi admiscetur: non primum, nam quantumvis aqua coquatur, nullam acquirat crassitiam: quin separatim per ebullitionem terrestrioribus partibus, euadit illa tenuior: vnde medici laudant aquas coctas, quia magis tenues. Quamcumque ergo crassitiam acquirat, eam omnem, aut flatus, aut humorum, aut mixtionem alterius substantiæ, debet ferre acceptam, vnde purulentæ vrinæ, turbata.

Confirmatur, quia vrina sit tenuis, quoniam non commiscetur humoribus cum ipsa: non commiscetur autem, quia non generantur, quia mutantur alibi, aut quoniam sunt viæ impeditæ: non generantur, quia non sit coctio: non coquitur alimentum, aut quia vis concoctiva est imbecilla, aut quoniam non retinetur. Hinc tenuis vrina in summa iecoris imbecillitate, in dyarrhæa, dysenteria, in inflammatione interna, in renum, & aliarum partium obstructione, in langore coctricis, aut retentricis facultatis ventriculi. Nimirum tenuis est, cum debile est iecur, quia non gignit bilim, à qua tingitur, & crassa euadit: in fluxionibus alui, quia ad aluum, aut partem inflammatam transmittitur: est tenuis in obstructionibus, quia humores permeare non possunt, sed viarum parietibus hærent. Quare semper tenuis vrina, mala, præsertim in vigilantibus, & febre acuta correptis; indicat enim multum tempus requiri ad morbi coctionem, interea autem tollit vis morbi hominem. Est potissimum mala in pueris, vnde 2. progn. 33. *Viris, & mulieribus, vrina nigra pessima sunt.*

As hoc iudicium probandum. Multæ rationes obstant.

Secundæ.

Tertiæ.

Vnde tenues vrinæ.

Quid tenferit de re ista Galen.

Cur ita tenferit.

Junct, pueris vero aquosa.

Quid ergo dicemus? ut istud assequamur, oportet primum diligenter inquirere, cur turbantur vrinæ: causis enim his cognitis, intelligemus facile, an sint male, an semper damnandæ, & quantum mali portendant, Eia proinde istud faciamus.

Vrina est substantia quædam aquosa; ergo ab ipsidem perturbatur causis, à quibus aqua. Turbatur aqua quandoque quia agitatur: euadit alias turbida, quia crassa substantia illi admiscetur, sitq; plus minus turbida, prout crassior, tenuior est materia, quæ illi admiscetur, nigra, candida, rubra, fusca, maiori copia, minoriuè. Præter has nulla est alia, quæ possit turbare. Quare erunt causæ vrinæ turbatæ aut motus tantum, aut crassæ substantiæ cum ipsius liquore permixtio. Non habet prima causa hic locum; agitatur enim cum febre ardente tenemur, cum conseruati mingimus, nec propterea turbida obseruatur. Quare vnica erit turbatæ vrinæ causa, crassioris substantiæ, & opacæ, cum ipsa permixtio, seu si status crassus, & viscidus, seu materia, quod censo magis verum, nam quoties turbatæ vrinæ clarescunt, semper in fundo earum, crassa quædam materia subsidet: non subsideret autem, si à solo statu vrina turbaretur.

Cæterum cum quiuis humor habeat opacitatem, & crassitiam, poterit quiuis humor vrinæ permixtus ipsam turbare. Et quidem turbari illam à sanguine, docet mictus cruentus: turbari eandem, à bili, docent vrinæ ictericæ: idem fieri à melancholia, pituita, purulenta materia, & feminali; notius est, quam ut aliqua egeat probatione.

Contingit autem misceri, quia à natura mittuntur ad partes vrinæ excernendæ dicatas, ibique à calore agitantur; facit enim calor in vrina, quod ventus in mari. Itaque velut venti cænosam substantiam, quæ vel in aquæ fundo stagnabat, commouentes, & aquæ admiscentes, illam reddunt turbidam: haud secus calor ebullitione eleuans partes quasdam crassi humoris, & cum liquore admiscens, in causa est, cur turbida mingatur vrina.

Clarescit verò, aut eodem perseverat modo, ob eandem causam, quæ facit, ut aqua turbata clarescat, aut conseruetur turbata. Clarescit aqua, quia grauior luti portio, quæ ipsi erat admixta, à gravitate impulsâ, dissecat partes aquæ, & ima eius petit, vnde expurgata aqua à cænosa substantia, qualis erat suapte natura, diaphana euadit. Conseruatur alias turbata, quia sic tenaciter crassæ terræ partes, cum partibus aquæ sunt admixtæ, ut non valeant descendere, nisi causa aliqua calfaciens accedat, quæ rarefaciendo partes aquæ, in causa sit, ut cedant particulis terræ, ad ima descendere cupientibus. Ergo

vrina turbata clara fiet, quia humores ipsi admixti secantes partes liquoris, fundum matule petunt; turbata alias conseruetur, quia crassa humoris portio, sic est cum vrinæ liquore permixta, ut non valeat contrahentes partes vrinæ vincere, & ad ima delabi: aut quoniam ob crassitiam, pars vna adherens alteri, non potest descendere: cumque maior ista permixtio, & validior fiat à maiori commotione, & humoris crassitie, propterea fit, ut vrina, quæ turbata seruatur, duas ob causas sit magis formidanda, quam alia, altera est, quia maiorem indicat commotionem in succis. Altera, quia indicat humoris admixti maiorem crassitiam: hæc autem difficilius vincitur.

Tantum itaque abest, ut aliqua vrina turbata probetur mihi, ut sit omnis suspensa. Equidem si quod ait Gal. verum esset, vrinam, nempe turbatam, quæ postea clarescit, indicare naturam aggressam iam esse coctionem, eamque breui tempore esse absoluturam, nulla esset ferè febris salubris, in qua vrinæ turbatæ non obseruaretur, quando, ut ait Mercur. agente in humorem calore status suscitatur, qui turbat vrinam; nunç verò neque hoc obseruamus in salubribus febribus, natura in coctionem incumbens, neque vnquam non summum timorem incutiunt.

At quæres, quod malum portendunt, quantum timoris incutiunt? Respondeo, si turbentur à gonorrhæa, aut purulenta materia, tantum sunt ille timendæ, quantum gonorrhæa, vlcera renum, vesicæ, aut alterius partis, è qua prodijt purulenta materia. Si ab humore, distinguendum, vel enim turbatur ab eodem humore, qui est causa morbi, aut alio: si ab alio, malum, nam ut aphor. 2. 1. part. in *perturbationibus ventris, & spontinis vomitibus, si talia purgentur, qualia oportet purgari, confert, & leniter ferunt.* Si ab eadem, adhuc distinguendum, vel enim apparet in principio morbi, vel inclinatione eiusdem, & coctione peracta: si morbo inclinato, sunt laudandæ, expurgatur enim corpus ab ijs, quæ intus detenta, incommodo non exiguo esse poterant corpori. Si eo adhuc crudo turbentur, malum, nam ut bene Hippoc. *decretoria non statim appareant.* Erit autem plus, minus timendum pro varia humoris turbantis natura, & nature robore, nam sanguis, & bilis, quamquam multum excedant, facilius cadunt, vincitur difficilius pituita, aut melancholia, difficillimè omnium atra bilis: vnde 4. aphor. 22. *uoribus quibuslibet incipientibus, si atra bilis supra, vel infra exierit, lethale.* Exitiosior cunctis erit vrina, à colliquata substantia perturbata, ut in malignis febribus, & prauis non raro obseruauit; ex partibus autem nostri corporis, timendum maxime est capiti, nam bullientibus succis, magna vapo-

Controuers.
decilio.

Turbata vrina
causa.

Turbida vrina
quæuis
mala.

Quid quæque
portendas.

Cur clarescit.

vaporum copia attollatur necesse est. Quare faciliè in cerebrum irruent. Cum vero pituitosa substantia maximè vaporosa sit, vbi ab hoc humore turbatur vrina, est maximè capiti timendum, vnde 4. aphor. 70. *quibus vrina turbata, quales iumentorum* (sunt hæ albæ) *ijs, aut dolor capitis adest, aut aderit: doloris autem nomine, capitis affectionē intellige, nam Auic. timet ab his vrinis lethargum, idemque apertè colligitur, ex historia Polimanthi in 7. epid. & vxoris Dromead. 1. epid. com. 3. hist. 11. Nec deponēda capitis cura est, si à bili, aut alio quouis succo turbentur; nam succi ebullientes naturam stimulant, quæ ineptè ad cerebrum non raro eos deponit, vnde phrenitis non raro post turbatas vrinas, & vigiliæ. Confirmatur, nam ad excitandum hunc affectum, satis est si calida in capite discrasia indueatur, quæ cum induci facili negotio possit, vbi tātus est feruor, est & hoc quod in causa, cur capiti debeamus timere in vrinis turbatis.*

Vnde redditur ratio, cur cū natura vacuet per secessum crudo iam morbo, ab hac vacuatione minus timeamus, à turbatis vrinis magis, cū tamen plus humoris extrudatur per aluum, quam per vrinam. Ratio est, quia excretio facta per aluum, aut copiam tantum monstrat, aut prauam qualitatem: vrina turbata, præter hæc omnia, feruorem, ebullitionem, & graues capiti affectiones. Adde, quod hoc ipso grauior est, quia minori copia excernitur humor, nam compertum est, excretionem quamcumque, si exigua sit, eandem prauam esse.

Quid de vrina, quæ mingitur clara, mox vitio ambiētis frigidi turbatur, nam hyeme, & quouis tempore frigidus, hoc potissimum accidit: unde uolētes medici procurare, ne corrumpatur in loco calido, & propè ignem apponunt.

Nihil inde, putat Argent. posse colligi. Galen. censuit, malam esse, quia indicat naturam nondum esse concoctionem aggressam, nec spem dat fore aggressuram. Neutri ego assentior, puto enim, posse aliquid colligi, non tamen illud Galeni, sed quid longe diuersum, imbecillitatem nimirum caloris, quippe qui ad eod est exilis, ut ambiēti resistere non possit.

Quid quantitas vrina indices.

Cap. XI.

VRINÆ quantitas, debet proportione potui respondere, ciboque. Vitiosa itaque vbi secus fiat, cumque contingat recedere à quantitate laudata, quoniam plus iusto maior, minorque: quid multa vrina paucauē significet, declarandum hoc capite. Vt tamen tollatur equiuocatio omnis, placet primum aduertere, cū

Que quantitas vrinae consideranda.

multa fiat vrina vsu diureticorum, pauca profirato sudore, vel aluo: non esse hoc loco sermonem, de vitiata quantitate ob causam externam; constat enim, in ferendis iudicijs, contemnenda esse cuncta, quæ ob externam occasionem contingunt. nō loquemur de critica, sed de symptomatrica disputabimus.

Auic. 2. 1. d. 3. cap. 7. instituens de re ista sermonem. *Vrina, inquit, quæ pauca existit quantitatis, virtutis significat debilitatem.* Quid tamen sit ista debilitas, quæ virtus hoc casu sit debilis, haud exposuit; fortasse, quia non erat admodum arduum id diuinare; enimuero, cum vrina deducatur ad renes, tracta ab ipsis, expulsa ab alijs nostri corporis partibus, quibus erat onus futura, nulli dubium esse poterat, vbi non excernatur, aut minus, quam expedit, istud fieri, aut quia partes non pellunt, aut quoniam non trahunt renes: cumque accidere hoc possit, aut quia vis tractorix nequit trahere, expultrix expellere, aut quoniam permcare nequit obstructis vijs, vel à renibus ad cauitatem vesicæ: vel ab huius cauitate ad fistulam vrinariam: erit pauca vrina inditium, vel debilis tractoris renum, vel expultricis renum, vesicæ, & aliarum partium nostri corporis: & hoc duplex, vel ipsa eorum substantia labafactata, vel vijs impeditis.

Nempè non trahunt renes quandoque, quia refrigerata eorum substantia, trahendo non valent: cessant alias id facere, quia lapillo, e. g. extrudendo, dum vacant, ad trahendam vrinam impotentes euadunt: ad expellendam & ipsi, & vesica. Excernitur alias exigua copia eadem, quia maior pars à calore multo est in halitum dissoluta. idcirco pexima est in febre ardente pauca vrina, & in vniuersum exigua eius copia damnatur; nam si genita retineatur, hydropisum facit, & infinita alia incommoda inuehit. Auic. cit. loco, & illa quæ est minus eo quod bibitur, resolutionem significat, & ventrem habere aptitudinem ad hydropisum, præsertim vbi nihil in halitum dissoluunt, tum quia frigidum est eorum corpus, cum quia habitus densus. Copiosæ vrinæ vnica causa est, aquosa substantiæ copia ad renes, & vesicam.

delata, neque enim satis est multum seruigigni, quo multa vrina habeatur; posset enim genita seruari in corpore, sudor vacuari, aut discuti: mingi est necessariū. Quare duæ sunt causæ multæ vrinæ: altera, quæ multam gignit aquosam substantiam: altera quæ ducit ad renes, & vesicam. Gignunt multam (mitto causas externas) frigida stomachi hepatisque; intemperies, & colliquatio corporis. Ducitur ad vias vrinarum, aut pulla, vt in crisi, vel tracta à renum exurenti calore. Multa vitio stomachi, aut hepatis frigidi, mala: laudata critica: praua quæ à renum plus iusto surgentium exurenti calore: omnium pexi-

Auic. de pauca vrina tractantia.

Multa vrinæ causa.

ma,

ma, quæ à colliquatione. Sed cum liquari possunt contenta, ut humores, continentia, ut pinguedo, & caro, nam partes spermaticas, viuentem adhuc hominem, non puto posse eliquari, non est æquæ omnis mala, & timenda, sed quæ colliquatis sit humoribus, minus habet discriminis, plus quæ à liquata pinguedine procedit, præsertim si vetusta illa fuerit, non recens, si vniuersi corporis, non renum dumtaxat: omnium tamen pexima est, quæ à carniuum liquatione ortum habet.

Signa.

Dignoscet factam ex liquata pinguedine, quia in ea veluti, araneorum telæ supernatant; non obseruantur in alijs, quæ vel liquatis humoribus fiunt, aut contumptis carnibus. Distinguet hanc ab illa, quia ab humorum liquatione facta, multa est, & febrem necessariò adiunctam non habet: quæ contra ex carniuum liquatione habet ortum, copia multa non est, at febrè habet annexam, sensu quidem exiguam, mirè tamen infestam, & exitiosam; nam natura hæctica est, constitutione acuta, siquidem breui extinguit.

Non debet itaque bene sperare medicus, & tamquam debellatus sit morbus, triumphare, statim ac videt minori copia vrinam excerni: sed tunc gaudeat, quando id factum conijcit, repressis causis lotij copiosi: vbi idem fit, quia liquata materia, non expurgatur, sed intus detinetur, (vel ob tractricis renum debilitatem, aut partium expellentium languorem,) vel, quia consumptis humoribus, & pinguedine, in carnes scuit calor, & debacchatur, ab his autem non potest tanta extrahi aquosæ substantiæ copia: trilletur tunc medicus, quamquam vulgus lætetur; mox enim à retenta aquosa substantia, febris succedet lethargica: depopulante igneo calore carnes, febris habitualis: ab vtraque mors breui. Ita obseruavi in Ioanne Hieronymo Natali Summarie Præsidente, Ill. Isabella de Tocco S. Elię Ducissa, & dum hæc typis traderem in Illustrissimo Marchione Cerellæ D. Antonio Manriquez. Nempè gaudentibus medicis, & bene sperantibus, quod vrinæ minori copia, & ferè naturali excerneret, primus lenta febre, & lethargica à suppressa vrina coorta, breui perijt: cæteri, ab exigua, & ab alijs neglectui habita (hæctica enim naturam referebat) paucorum dierum spatio extincti fuere.

Velim proinde, medicos omnes monitos, ne statim in vrinæ profluvio vtantur incrassantibus, neue ijs insistant, quæ adstringendi vim habent, aut admodum renes infrigidantibus; ab his enim debilitata vi renum tractrice, ab illis incrassata materia aquosa, detinebitur: infert autem detenta grauiora symptomata. Præterea in dyabete est renum tantum feruor, nam velociter attrahunt: alia vrinæ profluvia, aliarum partium intemperiem agnoscunt,

renes rectè munere proprio funguntur. Quare nullo morbo laborant. Non itaque infrigidandi, ne in frigidam intemperiem labantur.

Monco secundo, ne statim ac compressum profluvium vident, salutem promittant; potest enim hoc fieri deficiente materia apta ad eliquandum, non emendata intemperie colliquante. Distinguet hoc autem tenor virium, præsertim verò pulsus, nam vbi emendari cæpit intemperies, & ob hanc causam fluxus imminuitur, vires fiunt validiores, & omnia symptomata remittuntur, ut sitis, stipticitas alui, macies, languor: contra, ealore vltèrius scruente, & in carnes serpente, quàm minori copia excernatur vrina, vires tamen omnes in peius delabuntur, & ruunt, cæteraque symptomata, aut perseuerant eadem, aut maiora.

Quid odor vrina indicet.

Cap. XII.

Multas esse vrinæ differentias ab odore desumptas, ex dictis constat: nempè quædam bene olent, nil olent alię, sunt alię admodum fœtidæ, olent mediocriter alię. Ex his omnibus laudantur hæc vltimæ: communi omnium sensu, ceteræ omnes damnantur, & iure; nam quæ aut bene olent, aut nihil olent, quod obseruasse refert Trinc. lib. 10. de curat aff. part. cap. 11. in fratre Card. Pisani. & in Abbatisa cuiusdam Monasterij Murani, summam stomachi, hepatis, & renum, & aliarum partium imbecillitatem ostendunt, quippe qui nullo pacto potum potuerunt mutare. Nimis fœtidę arguunt, vel insignem putredinem, vel summam cruditatem 2. progn. 28. & 32. nam in crudis, nondum facta est bona siccis cum humido permixtio: in ijs quæ putria, laudata illa mixtio qua gaudebant, corrupto calore, & non amplius dominante dissoluitur. Et cruda itaque, & putria cum male oleant, aut summam cruditatem, aut insignem putredinem male olidę vrinæ indicabunt. Interdum humorum qui in venis existunt, quandoque eorum, quæ stagnant in vesica: sunt alias, aut vesicę, vel renum excrementa; cum enim prauus odor vrinæ, ab ijs inferatur, quæ cum ipsa admiscuntur, est enim odor passio perfecti mixti, misceantur verò vrinæ quandoque humores, qui in venis, alias ea, quæ à vesica malè affecta promanant, aut renibus, indicabit propterea prauus vrinarum odor, vel prauam venarum dispositionem, vel prauum aliquem affectum vesicæ, renumque, hoc est vlcus.

Venarum esse dignoscet, si nullæ ad sint notę malè affectę vesicę: hanc esse in culpa affirmabis, si laborantis vesicę indicia habeantur: & venas, & vesicam culpaueris,

Bene olida
mala.

Et admodum
fœtidæ.

Quid, & quas
partes malè
affectas signi-
ficent.

X

ris,

ris, si utraq; laborent. Dignosces secundo, quia aliud pus, humor aliud: ubi ob humores mixtos male olet vrina, venas culpabis: ubi ob puris miscellam, aut vesicam, aut renes, aut abscessum in alia parte ruptum, & per vias vrinæ expurgatū. Est hæc perpetuo mala, nam semper à renibus, aut vesica vicerata provenit; nullum autem potest usum habere, aut vlcus vesicæ, siue renum. Interdum utilis alia, nam quamquam fœtida vrina semper malæ dispositionis sit index, potest tamen prodesse quandoque, vt cum criticè e. g. per vrinas, corrupti, & putridi humores expurgantur; idem enim de vrinis, quod de alijs excretionum speciebus iudicium. Quare, vt illæ, esto fœtidæ ad animalis commodum, nõ raro à natura reiectantur; sic poterit quandoque criticè, hac via humor putris, & fœtidus expurgari. Afferrem ad hoc comprobandum historias multas, quia tamen est res clara, satis erit vnus Hippocratis testimonium, hæc 4. aph. 47. scribentis, *excretiones in febribus non intermittentibus liuidæ, cruenta, fœtida, & biliosa, omnes mala, sed si prospere excernantur, siue per excretiones, siue per vrinas bonæ*. Quando autem criticæ sunt, quando contra symptomaticæ excernantur, in lib. de crisib. dicemus.

Possintne varij vinarum colores, varias corporis affectiones monstrare. Cap. XIII.

Postquam dictum, quid varia vrinæ substantia monstrat, quid quantitas, & eiusdem fœtor, id esset modo consequens, vt de inditijs sumptis à diuersis eius coloribus sermo haberetur, nam, vt supra diximus, magna est vinarum varietas, si illarum varios spectemus colores. At quoniam incompertum est, an valeat color vrinæ, varias corporis affectiones monstrare, propter hanc rationem decreui, examinare id breuiter.

Probatur pars que negat. Quæ origo coloris.

Non posse sumi ex coloribus argumentum, ad indagandam rei alicuius temperiem, seu quamcumq; aliam affectionem, videtur apertè monstrare coloris origo; nam cum sit color passio mixtorum, vt communis ferè est Philosophorum opinio, trahet suam ille originem ex elementorum miscella: vnde cum sint in elemento quocumque hæc omnia, materia, forma, primæ qualitates, diaphaneitas, & opacitas, fiat necesse est, aut ex materierum, seu iuxta positione, seu mixtionem, vel mixtione formarum, vel qualitarum primarum, aut diaphaneitatis, & opacitatis: At negant omnes ex materierum, aut formarum miscella, colores fieri: non nasci eosdem à primis qualitatibus, monstrat illud, quia iidem colores reperiuntur

in mixtis contraria temperie præditis, vnde nix, calxq; albicant, nigricat piper, & carbo extinctus: sient itaq; ex mixtione diaphani cum opaco, vnde illud tantum habebimus è colore, excellere nimirum opacum, aut diaphanum: nempe in albedine excellit diaphanum, abundat in nigredine opacum: quod verò corpus diaphanum abundet, aer ne ignis, an aqua nequaquam poterimus ex colore addiscere. Quare nec primarum qualitarum excessum cognoscere. Quid si dicas, colorem esse lucem in corpore diaphano, terminatoque receptam, seu esse lucem quãdam ex terminatione perspicui corporis quodammodo obscuratam, terminari vero quandoque ex corporis opaci admixtione, quandoque perspicuo corpore condensato, vt patet in glacie, niue, & alijs huiusmodi: eodem argumento conficiam, nec ex colore argumentum temperiei sumi posse; nam perspicuum illud, in quo lux est recepta, incõspicuum est, fuerit ne aer calidus, humidusq; an ignis summe calidus, sic usque, an aqua frigida, & humida. Quare hæreas ne cesse est, dum vis statuere, an calidum sit mixtum, an frigidum siccum, an humidum: vtrumque enim facillè contingere potest: nempe humidam fuerit, frigidumque, si in aqua lux illa sit recepta: calidum siccum, si in igne, calidum humidum, si in aere.

His cõuictus, do arma, manusque, nam quod quidam dicunt, in ijs que sunt frigida candidaque, posse affirmari, quo sunt candidiora, eo esse frigidiora: in nigris calidis, quo nigriora, eo calidiora: reijcit experientia Auicem. nam comperijt cæpas quasdam, quo magis albæ, eo calidiores fuisse: non contemnã propterea obseruationem colorum vinarum, sed tam ex colore ipsarum, cum cuiusque excreti, certum sumi indicium arbitror dominantis succi, vnde & temperiei animalis; nam quãquam in alijs dubij sumus, quodnam sit corpus perspicuum, ex cuius terminatione fit color: certi tamen fumus, aquosi excrementi diaphaneitatem, ab humore opacitate terminari; enimvero cum corpus vniuersum secetur in continentia, contenta, & impetum facientia, nec possit colorari vrina à continentibus, vel ijs, quæ impetum faciunt, est reliquum dicere, terminari ab humoribus: cumque ex humoribus sanguis sit ruber, pituita alba, cholera flaua, nigra melancholia, seu naturalis, seu vsta; quis non videbit nigram vrinam fieri ab atra bili, melancholia, aut sanguine nigro: rubram à sanguine: crassam, & albidam à pituita, à cholera flauam? Cumque omnes vinarum colores intensione differant, remissione, nam datur vrina intensè nigra, & mediocriter nigra, multum, parumque flaua: erit quoque cuique notissimum, tales fieri, pro varia humorum redundantia,

Negantem partem laudat Auicem.

Laudat eam vt vinarum color obseruetur.

ria, quæ cum variam hepatis intemperiem arguat, præstabit non parum animadvertere, nedum varios vrinarum colores, sed & cuiusque alterius excretionis.

Quid nigra vrina indicet.

Cap. XIV.

Hipp.

Pertrañans Hippocr. de nubecula nigra (idem enim de contento, & liquore iudicium) *Nubecula, inquit, quæ inuehitur in vrina, si candida, bona est: si nigra, exitiosa: quam sententiam repetens poltea & extendens tex. 32. ciuidem 2. progn. ait, Ex vrinis verò magis exitiosæ sunt fatidæ: aquosæ & nigrae, & crassæ.* Hippocr. ita assentitur Galen. 1. de cris. 12. vt dixerit se neminem eorum, qui nigram vrinam minxerunt, vidisse seruatum, dat rationem, quam repetit poltea 2. progn. 29. *quia nigra subsidens, vel excedentem caliditatem, & igneam ostendunt, vel ex frigiditate vehementi extinctionem; sic enim, & extrinsecus nostri corporis partes nigro affici colore videmus, partim scilicet ex nimio calore, vt qui sese soli exposuerunt, partim ex vehementi frigore, et veluti mortuæ, quemadmodum in sensibus, et quouscumque alijs refrigeratis.*

Galenus.

Cuius ratio, & oratio dubia: illa quidem, nam partes internæ nostri corporis, numquam frigent, calent temper: aut nîquam ita frigescunt, vt possint vrinam denigrare; alioquin cur omnes qui pereunt, nigras non excernunt vrinas? præterea vrinæ colores, non fiunt à primis qualitibus, sed à varijs succis vna cum liquore permixtis. Quare &c. Hinc quidam hunc in modum interpretantur Galen. vrina fit nigra, vel ab exurente calore affante humores, vel ab extinctione caloris naturalis, cuius interitu sanguis ater euadit, & in grumos concreuit. Ita Actius, Capiuac. Valles. 3. lib. contr. c. 20. qui nec fatistaciunt; nam ratio cur sanguis grumescat, non est frigefactio, quemadmodum nec calor est in causa, cur idem sit liquidus, vt 4. meteor. cap. de concr. Arrii. Dubia itaque ratio.

Dubitatur aduersus eius dictam.

Reiectatur quæ expositio quorundam. Sic Actij.

Dubitatur aduersus sententiam.

Nigra vrina quandoque salubris.

Et oratio: cur enim quis pereat, si morbo melancholico afflictus, nigras excernat vrinas, & causa morbum faciens vacuetur? equidem omnino æternæ veritatis est dogma illud Hippoc. *si talia purgentur, qualia oportet, confert.* & illud 4. aph. 47. *Excretionis liuidæ, cruentæ, fatidæ, bonæ, si bene: malæ, si male.* Quare ni Hippoc. pugnet cum scipio, interdum nigra vrina lethalis fuerit, quandoque salubris. Nec propterea contradico Galen. nam quamquam dicat, se nullum vidisse seruatum eorum, qui nigras minxerunt vrinas, non negat propterea, quin quis possit eandem salubriter mingere: quod ita esse facile intelliges, si memoria repetas, nigras red di vrinas, nigro illis humore admixto.

Quare mixta melancholia, atra bili, aut sanguine nigro: miscetur hic autem, vel ad apertis renum venis, vt in mictu sanguinolento, seu renum hemorrhoidibus, aut iisdem lapillo vlceratis, aut verberibus iniliētis. At quædam horum possunt critice fieri; neque exitiosæ, quæ verberum occasione fiunt. Quare est hunc in modum res decidenda. Vrina nigra à verberibus, aut alia externa causa contemnenda: à lapillo, seu mentruis imminentibus laudanda; imminet enim, vbi illa apparet, lapilli excretio, à renum hemorrhoidibus facta, vel contemnenda, vel non multum formidanda: laudanda quandoque, vt cū sit, natura sese exonerante. Quæ ab humore fit melancholico, aut atra bile, si critice fiat, laudata: sin per initia morbi, in quibus nihil decretorie excernitur, pessimum 4. Aphor. 22. *Morbis, quibus libet incipientibus, si atra bilis supra, vel infra exterrit, læthale.* Et aph. 11 eiusdem lib. *Deiectiones nigrae, qualis est sanguis niger, pessima.* Cur ita? ab atrabile, est quod timeas; fit enim ab exurente calore, cum quo vix quisquam viuet: at melancholiæ prouentus, nullam extremam intemperiem arguit, nam neque ipsa est admodum calida, neque admodum frigida. Est nihilominus pessima huiusce humoris excretio crudo adhuc morbo: non solum communi illa ratione, qua vacuationes quæcumque per initia morbi reprehenduntur, sed huic peculiari: nempe quia hanc debent humores inter se habere proportionem, vt sanguis cæteros quantitate superet, post pituitam sit multum bilis, minima portio, melancholiæ debetur. Quare vbi tanta eius copia coaceruetur, vt cogatur naturâ ante coctionem excernere magnum arguit à statu naturali recessum. Quare iure pessima censetur.

Vtra peior, nigra an liuida? ab hac timet magis, quia & artuum liuor læthalius est, quam eorumdem nigredo 2. progn. 9. & quia semper liuor à frigiditate, nigredo quandoque à calore. At longè dispar ratio est vrinarum, & artuum; hi enim possunt ob summum frigus liuescere, & nigrescere: non ita partes internæ, à quibus manat vrina. Quare neque vrina. Quid proinde? Num minus formidanda vrina liuida? minimè quidem, sed hæc, & meo sensu læthalius, ob eam tamè causam, quia vrinæ tam nigrae, quam liuidæ à nigri humoris miscella tales fiunt, sed illæ plus habent nigri humoris admixtum, minus liuidæ: at exigua excretio, est multa, semper peior. Sed albæ me uocant vrinæ. Quare ad illas stilum di sputationis conuertam.

Quæ vrina peior, nigra, an liuida?

De alba, eaque tenui urina.

Cap. XV.

V Rinę nigra opponitur alba. Quare iure post illam, de ista dicitur: quia vero hæc duplex, alba, tenuisque seu lucida, & crassa: primo de illa, secundo de crassa instituemus sermonem. Urina, & aqua, vel nullum habet sua natura colorem, aut est alba. Quia vero delata ad hepatis, varij cum illa succi miscentur, hinc fit, ut varijs tingatur coloribus. Vnde quia admiscetur illi, dum corpus recte se habet, bilis flava; nam si vniuersa ad aluum deponeretur, sæpè animal dysenteria laboraret: & nisi admoueretur hic stimulus, vix natura ad expellendum insurgeret; hinc flauus naturalis urinae color: plus minus, prout calidior est temperies, victus ratio calidior. Quando itaque nulla bilis urinae admiscetur, euadit alba. Quare, & præter naturam: magis vitiosa, minusuè, pro varietate causarum, à quibus fit, ut nihil admisceatur: potest enim hoc fieri, quia bilis non gignitur: quia mittitur alibi, quia permeare non potest. Potest tandem urina alba euadere, quia non retinetur, quousque gignatur bilis, & illi admiscetur. Hac ratione cum bibitur multum, cum potus acer, aut tenuis: cum non retinetur vi contentrice languente, urina fit alba. At si satis, superque retenta, alba nihilominus excernatur, & aquea, idque fiat humore non genito, summam arguit caloris natui miseriam; quæ enim maior esse potest, quam eo vsque depauperari, ut ne bilim quidem statim, quæ vel interperato est corpore, progignere valeat? bene Gal. 2. prog. 32. *Urina quædam tenues, colore verò alba, sunt summam humorum ostendentes cruditatem, concoctricis verò facultatis debilitatem.* Quod si tales fiant, quia humores urinae admixti per angustos meatus permeare nequeant, indicat id summam obstructionem. Hac ratione alba, & tenues sunt nephriticorum urinae, & eorum, qui lapide vesicę laborant. Ceterum, vbi eadem est alba, quia humor alibi confluit, tantumdem timenda est, quantum mali portendit, humoris decubitus ad illam partem. Vnde si alba sit urina, quia bilis ad iusflammatum pedem, aut aluum adcurrit, nihil mali portendit: est enim pes, pars ignobilis, & alius excernendis humoribus dicata est. At si alba fiat urina, bili ad caput delapsa, est certe tunc temporis maximè timenda. Vnde Hipp. 4. Aph. 71. *Quibus urina alba, & perspicua mala, præsertim si in delirantibus appareant.* In vniuersum ergo, semper urina alba, est mala; nam vel indicat bilim non gigni, vel alibi mitti, aut non posse per angustos meatus permeare,

Cur bilis
urinae admiscetur.

Quæ causa
immediata
urinae albae.
Quæ remota.

Quæ quæ
urinae albae
significat.

In vniuersum
quævis est
mala.

re, sed satis de alba tenui, nunc de ea, quæ crassa est, & alba dicendum.

Quid alba, crassaque urina indicet.

Cap. XVI.

F It hæc crassa substantia, eaque albicæte, urinae admixta. Potest esse substantia hæc crassa, albaque varia & multiplex: nimirum pituita, eaque varia, modo falsa, modo insipida: est interdum pus, & semen, fit alias à colliquatione carnis, seu pinguedinis. Quoties ergo huiusmodi urinae inspiciuntur, vel purulentæ illæ erunt, vel phlegmaticæ, seu pituitosæ, vel pingues; nam quamquam nimis verulta pinguedo sit flava, recens tamen albicat. Distingues pingues à pituitosis, & purulentis, quia in istis multa & copiosa subsident, pinguis supernatant: sed quamquam, & pus, & pituita subsideant, hæc tamen tenacitatem habet & lentorem: secatur facilè in partes purulenta substantia. Omitto fetorem, quia vbi pus è partibus longinquis descendit, amittit fetorem, & vbi pituita diutius in vesica detinetur, adhuc ipsa contrahit odorem prauum. Monstrant hæc varios affectus, & varium morborum euentum. Quod spectat ad urinas purulentas, exulcerationem hæc significant, aut vesicę, aut renum penis, vterum, aut aliarum partium suppurationem, quæ per urinae vias expurgantur, ut pleuritis. Vnde mirari licet, Hipp. qui 4. aphor. 75. scripsit, *si sanguinem, aut pus minxerit, renum, aut vesicæ exulcerationem significat;* nam quod spectat ad sanguinem, ut & hoc addatur, potest ille mingi, nulla parte vicerata, sed laxatis vijs ob madorem, & criticè, natura sese à multitudine exonerante. Certum hoc, vel ipsius Hippocratis testimonio, nam 2. proreth. *Sanguinis, inquit, mistus rarus quidem, sine febre, aut dolore, nihil mali indicat, verum lassitudinis sensus tollitur.* Nempe, ut moderata, & per temporum interualla repetès vacuatio ex venis sedis, aut vteri, est proficua, quippè qui leuat corpus, quo veluti sarcina premebatur: haud aliter proderit, quæ per renes fit vacuatio sanguinis, præsertim cum fieri illa possit nullo renum vitio, eodem Hipp. Auctore, nam 2. de natura hum. propè finem, scripsit, *Quibus urina excreta sunt, ijs est in venis vitium.*

Conati propterea sunt multi, ut vindicarent Hippocratem tum ab argumētis propositis cum à contradictione, adductum aphorismum interpretari, & in bonum sensum trahere: Mutarunt quidam, ut refert Galen. in eius aphor. com. literam, & loco aut, & apposuerunt in hunc modum: *Si sanguinem, & pus mingunt, renum, aut vesicæ exulcerationem significat,*

Crassa, albaque urinae causa proxima remotaque.

Causarum signa.

Idcirco datus aph.

Prima explicatio.

fiat, quasi alterius excretio, non modo renibus, aut vesica ulcerata, sed quavis alia parte patiente, posset fieri. Addit aliam limitationem Galen. & si quis, inquit, sanguinem, & pus longo tempore mingat, renem, aut vesicæ ulcerationem significat, nam ly mingat, ea differt ratione à minxerit, quia hoc vnicam excretionem significat, multas mingat, & repetitas, quod pariter lib. 4. com. 46. in verbo incidat adnotat.

Sed neq. hoc modo explicatus aphor. est semper verus; nam potest contingere, vt pus, & sanguis ex thorace proueniat, & per multum tempus, vesica, aut renibus nihil patientibus. Narrat in com. aphor. 46. Holl. mulierem quamdam sui temporis, quatuor menses integros pus, & sanguinem excreuisse: Vnde autumabant omnes, renes esse ulceratos, quod tamen falsum esse experientia docuit, nam muliere dissecta, integri reperi sunt renes, vesica integra: duo at inerat calculi in corde, abscessus multi, qui quoniam per vrinas purgabantur, pus in transitu, renibus inferebat dolorem.

Hinc dixit Holl. aphor. verum esse, vt plurimum, idemque censuit Triuer. nec putauit aliter opinandum Valles. dixit enim, ita fuisse scriptum ab Hipp. non quod aliter fieri non possit, sed quia prima coniectura ab excuntibus, semper fertur ad partem vnde exeunt. Hos sequutus, idem sum quandoque opinatus, donec Mart. me docuit, si rectè intelligatur aphor. verissimum esse, nec vlla limitatione indigere, quod vt suadeat premitit, aliud esse mictum cruentum, aut purulentum, aliud mictum puris, & sanguinis; primus enim significat exactam puris, vel sanguinis mixtionem cum vrina: in mictu puris, aut sanguinis, non est facta hæc exacta commilitio, ac propterea ab vrina sciuncta, fundum matulæ petunt: quo posito, subdit secundo, primam vrinam, cruentam nempe, & purulentam perpetuo fieri culpa venarum, & partium supra renes: contra puris, aut sanguinis mictus, non nisi renum vitio, aut vesicæ contingere potest. Ratio est, quia vbi optime pus, aut sanguis cum vrinæ liquore est permixtus, à coctione hoc habet, quæ cum fiat in venis, in partibus supra renes sanguis mixtus fuerit, pus prognatum. Contra, vbi imperfectè mixta fuerint, non erunt per coctionem admixta. Quare in renibus, aut vesica congesta; vbi itaque sanguinem, aut pus minxerit, renum, aut vesicæ ulcerationem significat.

At obijcies nam posset è vasis vrinam deferentibus venire, & è virga vrinaria. Posset tertio sanguis è renibus, aut vesica manare, aperta tantum renum, aut vesicæ vena. Quare non significabit exulcera-

tionem, sed passionem dumtaxat huiusmodi partium, modo tamen erit vicus, modo apertio, aut rarefactio.

Sed primas duas difficultates soluit in com. Galen. nam quod spectat ad primam, ait, renum voce, vasa quoque vtereta intelligere Hipp. secundam facile eluit, si quidem virga vrinaria affecta, citra mictum pus manat, & sanguis, vnde inficitur camilia. Ad tertiam si aphor. legatur coniunctim pus, & sanguinem, non habet locum aliquem difficultas: si scrutentim, exulcerationis nomen e. g. dic appositum, vt frequenter facere, est in more Hipp. Atque hæc de hoc aphor. & vrinis purulentis. Crassa vrinæ, vbi à salsa pituita sunt, cum ardore excernuntur: calidam arguunt renum hepatisque intemperiem: minantur, ni citò occurratur, seuum vlcus partibus vrinæ excernendæ dicatis, vt obseruamus passim in ijs, qui gonorrhæam diuturnam patiuntur. Minatur eadem vesicæ calculi, nam vbi vel huius expultrix languidior est, quam vt expellere possit, vel pituita crassior, ita vt pertinaciter hæreat, idoneam præbet calculo gignendo materiam. Timendum tamen id magis, vbi vrina crassescit à pituita, quæ nec falsedinem habet, nec acrimoniam aliquam; nam vbi non excitatur facultas, nequaquam ad expellendum insurget: pituita autem retenta facile lapidescet.

Monstrat eadem si in putridis febribus appareat, morbi diuturnitatem quandoque, interdum mortem: illud quidem, si vires vsque adeo sint robustæ, vt morbum ferre valeant ad eius vsque concoctionem: mortem verò, si langueant, & longitudine itineris fatigatæ deficient. Ratio est, quia crassa pituita crudus humor est, contumax ad coquendum: cruda autem, & inconcocta, vel malos portentant abscessus autem Hipp. 1. epid. 24. vel acrimiam, aut dolorem longitudinem, mortem.

Non tamen perpetuo mali hæc vrina est prænunciata, potest quandoque esse vsui, vt in timore abscessus ad articulos, si tamen multa mingatur, iuxta illud Hipp. 4. aphor. 74. *Quibus speratur abscessus futurus ad articulos, liberat ab abscessu vrina multa crassa, & alba, qualis in laboriosis febribus quarta die quibusdam incipit fieri.* Nempe materia abscessus, est crudus humor plerumque à natura ad partem aliquam debiliorem sepositus: ab eodem mixto vrinæ liquore, alba fit vrina, crassaque: hæc itaque si multa copia effundatur, abscessus futuri materia excernetur. Consulto apposuit Hip. multa, nam si pauca mingatur, tantum abest, vt ab abscessu vindicet articulos, vt eundem portendat, iuxta illud 2. proret. *vrina crassa, albam subsidentiam habens, aut circa articulos dolorem aliquem, aut tumorem significat.*

Quæ

Gal.

3. Holler.

4. Martian. vera.

Obiisio.

Sol.

Quid crassa à pituita.

Quæ occasione gonorrhææ, albæ parti pacto euadunt, & crassæ, hæc cum duplici ex causa tales fieri possunt, significant varia, eamque propter causam sunt plus, minus timendæ. Nempè formidandæ sunt, quæ ex veri seminis admixtione ortum habent, nam breui tabem, & illam quidem valdè perniciosam portendunt, vt historia Satyri relata ab Hipp. 6. epid. 8. declarat, confirmantque alij multi, qui ex frequenti in somnis pollutione eandem excernunt vrinas. Minus timenda, cuius causa est effluuium crudi seminis, aquosi, tenuis fluidi, nam quamquam in initio mordicent vesicam, & frequentem mictionem sollicitent, suntque tum ob hæc causam molestæ, cum quia minantur vlcus urinariæ uirgæ, & deinde carunculam, vrinæque suppressionem, stillicidiū: si tamen obtinens principijs, facile huiusmodi discrimen vitatur, & ad multos annos citra noxam minguntur, nedum à mulieribus, quæ affectum hunc menses albos appellare solent, sed & à viris, quibus ob meatuum angustiam, crassæ huiusmodi vrinæ plerumque solent graues affectus inuehere.

Mediant inter has, quæ gonorrhææ gallicæ occasione ortum habent, fit enim hæc à virulenta materia, à spermaticis vasibus, & testibus ob luem contractam prognata, vel aliunde eandem, vel propter calorem attrahentibus, aut ob debilitatem susceptantibus; neque enim semen tantum est, sed materia varia, maiori tamen parte pituitosa salsa: omnis tamen virulenta, quo fit, ut citius ulcus illa inferat profundius, & curatu contumacius.

Vt uideo, agendum modo esset de urinis colliquatiuis, quæ sunt pariter albæ. Quoniam uerò de his dictum à nobis est cap. 11. & dicemus infra cap. 19. propterea his concludam hoc caput.

Quid rubra vrina, & subrubra, quid uè flaua significet. Cap. XVII.

Crassare semine quid.

Habet rubra vrina suas species, nam præter ipsam datur subrubra vrina, & intensè rubra. Quoniam uerò meminisse frequenter Hipp. subrubræ & huius natura explicata, facillè intelligi potest, quid sit sentiendum de alijs, propter hanc rationem, ne pluribus lectorem frustra fatigem, dicam tantum, quid vrina subrubra, quid vrina intensè flaua prænuunciet. Hipp. quod spectat ad primum 2. progn. 27. Si, inquit, vrina subrubra fuerit, & quod in ea residet subrubrum, leueque sit, ea priore quidem diuturniorem morbum, sed admodum salutarem fore indicat: dat rationem in Com. Galen quia

vrina subrubra fit ex sanguine crudo, ac non probè confecto: at est dictus humor omnium optimus. Quare non impendebit aliquod ab eius copia discriminè: quia uerò est idem crudus, aliquali opus est tempore, vt coquatur. Quare rectè censet Hipp. diuturnum fore morbum, sed admodum salutarem. Quod si rubeus color, & intensè rubeus, ab ipsodem fit causis, maioribus tamen, nulli dubium fuerit, quin vrina rubra, & intensè rubra, longè diuturniorem morbum prænuunciant. Vide Galen in hist. Hermocr. Ne tamen erres, nota esse hoc verum, ubi vrina fit rubra, vel subrubra, nullo vitio existente in renibus; contingit enim non raro, vt renibus non benè sumentibus quidquid sanguinis erat cum vrina, subrubra fiat, idemque sæpè accidit rarefacta substantia venarum, quæ sunt in renibus; nam ubi ab his causis rubra euadit vrina, uel subrubra, peculiare vitium renum dumtaxat ostendit, de statu corporis vniuersi non docet. Ex qua causa fiat, dignoscet facillè ex notis malè affectorum renum, & ex alijs indicijs, quæ morbi longitudinem arguunt.

Obijcies, vrina rubra potest fieri à sanguine benè cocto, nam & hic rubrum habet colorem: Non ergo vrina rubra, aut subrubra morbum longiorem portendit. Hic nonnulli admittunt, & malè assumptum, nam probus sanguis, statim ac è venis egreditur gelascit, & niger efficitur: numquam itaque à bono, & cocto sanguine rubra vrina, sed à seroso, & crudo, proindeque rectè censuit Hipp. diuturniorem morbum, sed admodum salutarem ab ea indicari.

Quod spectat ad vrinas intensè flauas, possunt illæ fieri obstructa vesica fellea, vel eadem trahere non valente bilim; prolestat enim ipsa humorem cholericum, non secus ac lien allicit melancholicum: sunt eadem hepate non expelleate eandem: quibus ex causis fit, in fallor, vt hydropicorum vrinæ sint frequenter saturatæ bili. Fit tertio idem inflammato hepate, ac præinflammatione maiorem bilis copiam gignente, quæ vt vesica fellea purgari possit. Prioris generis vrinæ non multum timentur à medicis, de alijs scripsit Hipp. malas esse, ubi ante diem septimam appareant, nam, & ad vrinas ictericas spectare potest aphor. 61. 4. scilicet. *Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum mala.* Quamquam 81. t. 4. de rat. vict. & 1. epid. com. 2. t. 65. oppositum doceat, & Auer. 4. collect. 43. scribat, se multos ictericos ante septimum diem vidisse seruos. Vnde ne apertè carpere videretur Hippoc. dixit vera ipsum scripsisse de ijs, quæ contingunt in Græcia, cæterum in patria sua aliter euenire ob calorem clymatis; sed vt rem fatear, non erat, cur

Obijcies.

Sol.

Vrina intensè flaua quid indicant.

Vide Auic. 1. 3. fen. 14. traq. 4. c. 8.

Hip. sententia.

Examinatur.

Defenditur.

EX-

excusaret Hipp. quippe qui excusari nõ indiget, si Aph. exactè intelligatur. Est autem mens cit.loc. docere, nullam vacuationem ante diem, qui solet, vt plurimum morbum iudicare, esse bonam: vt si ex.g. in febris, quæ non solent ante septimum diem iudicari icteritia fiat, est hoc malum: malum inquit non lethale. Quare non est necessarium, vt quibus hoc accidit, ij omnes intereant: neque vt peius se habeant, quia propositiones medicæ, vt plurimum verificari debent. Quare nil obstat, quin quandoque contingat coqui humorem ante septimam diem, & crism salutarem succedere, vt bene adnotauit Vall. 10. contr. c.9. & alij multi, quod quia admodum clarum esse censeo, plura non addam.

Quid arenosum sedimentum indicet. Cap. XVIII.

Postquam vidimus, quid nigra vrina indicat, albaue, quid rubra, quid flaua, quid crassa, quid tenuis, videtur poscere nostri propõiti ratio, vt de præfatio sumpto à contentis pertractemus. Agemus itaque de sedimento pingui, orobino, farinaceo, foliaceo, capillis, arenis, spuma, atque coronis; nam & si præter hæc pus in vrina contineri: semen, pituitamque, non me lateat quia tamen de his actum, cum de albis vrinis disputaremus, propterea hæc, quæ supersunt, explicare tentabimus.

Arenulæ, quæ in vrinis obseruantur, quandoque supernatant, subsident aliæ: sunt hæc duplices, aliæ matulæ fundo hærent, non hærent alię. Priores à venis, aut hepate procedunt: posteriores à vesica, aut renibus effunduntur: propterea priores venarum, aut hepatis calidam intemperiem arguunt, posteriores igneum renum, aut vesicæ calorem, aut tepotem quemdam, nam vbi magna est in materia dispositio, hoc est crassities, vel à moderato calore posse illam in lapidem concrefcere, contans est omnium medicorum sententia, & uera; nam liquata pix, cera, metalla, statim ab igne remouentur concrefcere solent. Prudens, sciensque statuo ex arenularum excretionem colligi calidam intemperiem partium, nam ut à frigore fiat concretio lapidis, uel tamquam à causa partiali, uel principali, quamquam quibusdam placuerit, displicet prorsus mihi, & communis sententia, quæ docet, concretionem fieri à calore, probatur magis; nam hæc omnibus ferè de re medica optimè meritis probatur. Galen. nempè 3. aphor. 26. & si aliam illi imponat sententiam Mercur. 2. uariat. 11. Actio serm. 11. cap. 9. Arist. 10. prob. 42. Alexan. 1. probl. 115. & Hipp. lib. de aere aq. & loc. Addo, & rationem, nam

non est uero simile, ut tanta in partem internæ uiuenti frigiditas, quæ ualeat concretionem inducere. Neque opinandum est aliter, quia neque à calido, neque à frigido potest lapis liquari: hæc uerò, & à calore, & frigore concreuisse 4. meteor. Arist. docuit: longè enim aliud sensisse eo loco Arist. puto, quamquam quotquot legerim, hanc illi sententiam tribuant, uoluisse nimirum dari aliquam, quæ ui calidi, frigidique concrefcunt; uel enim simul influeret, & calor, & frigus in concretionem, uel diuerso tempore. Non primum, nam non potest aliquid simul refrigerari, & calseri, duobusque contrarijs motibus moueri. Nec potest dici secundum, nam cum idem Philos. doceat ibidem, quæcumque concrefcunt à frigido, liquari à calido, & è conuerso, ubi aliquod frigiditatis uirtute congelari cœpisset, mox liquaretur, & è conuerso. Quod ergo ibi uoluit Arist. hoc est, ni fallor, quæcumque terream, aqueamque naturam habent, ita ut possint concrefcere, & a calido, & à frigido, ut lac, & sanguis, hæc esse indissolubilia.

At dices adhuc urget difficultas, nam quæcumque concrefcunt à calido, liquefcunt à frigido. Quare si caloris opera crassa illa materia esset concreta in lapidem, frigiditatis opera eadem solueretur, quod cum experientia non consonet, dicendum uidetur, & à calore, & à frigore lapidem concreuisse.

Sed tollitur facile adducta difficultas, cum procedat ex mala intelligentia loci adducti; non enim absolute Arist. dixit, quæcumque opera caloris concrefcunt, ea, liquari beneficio frigoris, sed quæ à calore cõcreta liquari possunt, ea statuit, non posse ab alia causa, quam à frigiditate eliquari: quamquam, ut rem fatear ingenuè, non uideo aliquid à calore concretum, quod à frigiditate liquari possit; nam quæcumque concrefcunt à calore, idcirco concrefcunt, quia, agente calore, dissipatur omnis substantia humidior, tenuiorue: terrestres partes siccaue supersunt tantummodo, quæ postea à siccitate densantur magis: has uerò certum est, nullius umquam opera liquari posse, nam quantumuis aqua, aut alia substantia humida frigidaque his affunditur, nõ nisi superficialitè potest humectari. Quare numquam fieri poterit, vt euadat humidum mixtum, liquidumque.

Adde, si posset hoc fieri, non esse illud beneficio frigoris procurandum, nam concretio à calido oritur per accidens, quippe qui sua natura rarefaciens, & dissoluens, aptum est separare, & dividere, non unire, & densare: à siccitate, quæ remanet, aut terrestribus partibus per se ortum ducit, unde hæc esset expugnanda, hæc contrario demolienda: cumque humiditas illi aduersetur, humidis esset

Explicaturque
an Arist.

Arenæ calidam
siccam
intemperiem
monstrum.

Numquam
frigida.

Hanc enim
communis
sententia.

& probatur.

pro-

procuranda liquatio eorum, quæ concreuerunt à calido. Quocumque tamen modo à calore hoc fiat, seu per se, seu per accidens, non enim hæc exactè discutere, medici est negotij, certum est arenulas calidam partis gignentis intemperiem indicare: quia vero calor quantumcumque ille sit, non posset concretionem inducere gignere lapidem, ni crassa sese offerret materia, tenax, viscida, est autem hæc pituita, vt plurimum: neque hæc gigni potest absque vitio ventriculi, aut erratorum, quæ in victus ratione committi solent: ostendunt arenulæ excretæ nedum renum, hepatis, & venarum calorem, sed ventriculi pariter imbecillitatem, vel propriam, vel respectu alimentum multi, aut crassi, aut nullo ordine assumpti. Hinc senes, & pueri calculorum generationi obnoxij, quia vtrique crudos congerunt succos: senes ob natiui caloris languorem; pueri ob errata in victus ratione commissa. Hi tamen in vesica gignunt lapidem, in renibus senes, vt expressa est Galeni sententia 6. epid. com. 1. tex. 5. ratio est, quia pueri cum valentem habeant vim expultricem, possunt crudos succos à renibus ad vesicam mittere, non valent senes, quia imbecilles.

Frigidam
ventriculi.

Hinc pueri
senesq; huic
malo obnoxij.

Illi tamen in
vesica in renibus
senes.

Problema

Sed cur à vesica non pellunt extra corpus, cum sint iidem robusti? Ratio discriminis est, quia renes pellunt vi naturali, vesica vi animali: est autem illa fortis in pueris, ista languida: propterea pellunt renes à sese excrementa, non vesica: vnde quia ad concretionem inducendam requiritur mora, concreuit in vesica, in qua detinetur materia illa, non concreuit in renibus, vnde expellitur. Hæc eadem excrementa cum detineantur in ijs, qui vrinæ substillulo laborant, solent iidem calculo vesicæ tentari: numquam, aut raro mulieres, brutaque animantia, nam cum habeant illos meatus ampliores, expurgatur continuò materia, quæ detenta poterat in lapidem verti.

Ex quo colligi potest, multo plus valere ad gignendum calculum materici aptitudinem, quam partium calorem, nam neque pueri, neque senes habent igneam calorem, cum tamen vtrique calculos congerere soleant: contra iuuenes raro hoc affectu torquentur, quamquam igneus calor insit illis. Vnde infero secundò, nihil æquè conducere ad præcauendos homines ab hoc sæuo affectu, quàm inhibere generationem crudorum: aut si id fieri nequeat, curandum est, vt excrementa genita auocemus à renibus, & vesica, ad quas partes tamquam omnium imbecillimas, affluere solent. Sed nimium disputationis huius dulcedine allesti vagati sumus: reuocantes ergo gradum, dicamus supernatantes arenulas, calidam hepatis, venarumq; intemperiem arguere, aut frigidam ventriculi discrasiam,

cum vel à calore temperato, si crassa materia illi occurrat, gigni possint. Videamus modo quid præmonitrent arenæ, quæ subsistunt, & matulæ parietibus hærent.

Arenæ subsistentes quid portendant.

Est communis sententia omnium, aut præsentis calculi inditium esse, aut imminentis, aut iam dissoluti. Ita Forliu. Vgo Senen. Valles. 4. aph. 79. & alij multi. Quæ tamen arenulæ, dissolutum esse lapidem, quæ contra gigni demonstrent, non admodum cõuenit inter citatos Doctores. Triu. ex excernendi modo hoc docet dignoscere: vnde scribit, si exigua copia incipiant apparere in lotio, lapidis generationem portendere: si coaceruatim eadem mingantur, dissolutum iam esse declarant.

Prima opinio.

Vgo Senen. ex arenarum discrimine signa distinguenda petit. Ait itaque, arenas friabiles, solutionem lapidis indicare: gigni, si crassitiem habeant, & matulæ parietibus hærent. Probo singulas, hortor tamen, vt præter hæc contemplantur alia indicia lapidis, aut geniti, aut imminentis.

Secunda,

At dices, si tot, tantaque possunt arenæ excretæ indicare: quid venit in mentem Hipp. quando 4. aphor. 77, scripsit, quibus in vrinis arenosa subsistunt, ijs vesica calculo laborat, non enim necesse est laborare vesicam, nam patientibus renibus potest idem contingere: nec est, quod cogat fateri actum vesicam, aut renes laborare, sed vel laborasse, aut periculum esse ne laborent.

Obiectio ex Hipp.

An cum Galen. dicemus, aut librario-rum incuria insertam esse huiusmodi sententiam, aut esse eandem supplendam, hunc in modum? quibus in vrinis arenosa subsistunt, ijs aut vesica, aut renes laborant calculo? Vel potius corrigemus hoc modo cum Brasauola, nam sic scriptum hunc aphor. in quodam codice vetusto fatetur: Quibus vesica calculo laborat, ijs arenosa subsistunt in vrina?

Neutra euasio placet: non hæc Brasauolæ, nam cum non referat in quonam codice sic scriptum repererit huc aphor. non meretur multam fidem, præsertim cum Galeno sedulo variarum Hippocr. lectionum indagatori, & qui multa habuit exemplaria, numquam hæc exempla occurrerint.

Non placet secunda Galeni, quia fuga est, quæ non necessaria, vbi in rectum sensum Hippocratem possumus ducere. Possit vero id commodè fieri statim intelligit, qui aphorismi verba perpenderit, & aduersus Hipp. propositas rationes; nam arenæ, quæ à calore hepatis, & venarum gignuntur, tenuissimæ sunt, quo fit, vt numquam subsistant, supernatent semper, quemadmodum farina tenuissima. Quæ renum vitio sunt, non adhærent ita pertinaciter, quemadmodum illæ, quæ in vesica

vesica

vesica gignuntur: Ratio est, quia vesica est longe frigidior renibus. Quare aptior ad congerendam crassa pituitam, eamque seruandam. Quare si iecoris, venarumque arenulae supernatant semper, nunquam subsident: quae à renibus, & si subsideant, nunquam tamen herent matulae, quia neque adeo magnae, ut nequeant eleuari, neque mucco ita mixtae, ut haereant: rectè scripsit Hippocr. quibus in urinis arenae, hoc est arenae tenaces, non friabiles, aut sabulosa (continent autem hæc mucosum quoddam arenis permixtum) subsistunt, hoc est fundo matulae adherent, ijs vesica calculo laborat, vel actu, vel in proxima est dispositione, ut ille gignatur, quia facile magna aliqua arenula cum mucoso excremento in vesica detenta, in lapillum excrescit. Ita esse exponendum, patebit consulenti textum graecum; habet enim lithia, quae vox significat aptitudinem ad gignendum lapidem, nam loquens Cardan. de se ipso, mihi, inquit, ab annis hinc triginta rufa prodeunt, & nunc etiam albae, et quotidie, et copiosae, atque omnino circa ullam calculi suspicionem, tamen renem, quam vesica: quin etiam, quod longe maius est, iam toto decennio exacto, tantum albae arenae adheret parietibus matulae, adeoque concretae, ut intra quindecim dies, si non abluatur, tota lapidescat intus, nec nisi magno labore, ac corticibus ouorum, atque sic nec perfecte elui, ac detergi queat: unde mirum, cur non in vesica idem iam dudum contingerit: et si non contingit, ut certum est, nam nullo usque tunc vesicae, imò nec renem vitio laboranti: cur concrescat tam celeriter hæc materia; et in coementum in matula, à vesica autem perfecte quotidie eluatur. Idem prorsus cum alijs multis huius urbis medicis obseruavi, in Excellentissimo Principe Stilian, & obseruasse testatur Nicol. Florent. ut propterea exponendum censeam aphor. modo supra explicato.

Quid indicet urina spumosa.

Cap. XIX.

Quid indicet urina spumosa, facile quisque intelliget, si intelligat idem unde urina spumosa; cum vero id non liceat assequi, ubi spumae origo ignoretur, hinc ordiemur hoc caput. Fit spuma in vniuersum aerea substantia, ab aquosa, crassiuscula tamen impedita, ne ad aeris regionem, quae est locus sibi accommodatus, & proprius appellat. Nimirum id est insitum cuiusque corpori, ut ad proprium locum, & familiariter contendat, quia ea est proprietas loci naturalis, ut locatum tueatur, & seruet quarto phys. quamobrem cum appetat quisque seruari, nitentur cuncta, ut in proprium locum deferantur. ubi itaque in aqua, aut aquoso quouis corpore, aer, seu substantia aerea,

ut flatum complectar, continetur, contendet hoc corpus ad proprium locum: unde ad aerem terri appetet. Quare feretur, ni obstaculum inueniat, at si vel aqua, vel aquosa substantiae crassities id prohibeat, attollet aer aquam, unde bulla fiet, & spuma: maior, minor, prout plus minus attenuata illa fuerit: eademque diutius conseruabitur, aut mox euaneſcet, prout crassior fuerit, aut minus crassa aquosa substantia; unde quia mel crassum, hinc mel calfactum ferè vniuersum in spumam euadit: nec male diurnam fore pluuiam presagiunt quidam, cum bullas diu in aqua permanere aduertit, nam crassa est materia, hæc autem vberem poterit copiam vaporum suggerere. Quare & multa aqua progigni. Cæterum cum attenuet calor, motus misceat aeream substantiam cum aquosa, & motus est causa spumae, & calor. A motu spumam fieri, docet mare, nam commotum vniuersum spumescit: docent equi, nam ubi frenum mandunt, miram copiam spumosa saluæ effundunt. Docent demum idem loquaces. Calorem, eiusdem causam esse, experimur in iratis, siticulosis: hinc, cum moueat calor à centro ad circumferentiam, fit ut cum spuma vniuersam urinae substantiam contegerit, eam spumae portionem primum disijciat, quae medium urinae locum occupauit, deinde aliam, unde in coronam postea euadit. Cur vero spuma sit alba: an quoniam inclusus aer albicet, an quoniam attenuata aquosa substantia, maiorem excipit lucis copiam, nihil refert modo examinare. Vbi sergo spumosa mingatur urina, abundantis pituitae est indicium, attenuatae tamen, & commixtae, nam simplex permixtio faciet, ut multum crudi succi subsideat, ut sit spumosa urina nequaquam. Praemonstrat praeter hoc frigidam renem longamque affectionem, ut scribit Hippocr. quem omnes recipiunt 7. aph. part. aph. 34. An aliud praeter hoc indicet, istud dubium. Negat Valles. nam vnde cumq; bullae veniret, si renes bene se haberent, dissoluerentur in ipsis, cum ob calorem, tum ob eorundem angustiam. Qua enim, inquit, ampullae non dissoluuntur, urina percolanda à primo renum sinu in secundum? Certe nulla, aut si quae supererunt, erunt exiguae quaedam, non insidentes, sed volitantes per urinam: negat quoque Triuer. nam si aliunde spuma, vel à venis, aut vesica; at hæc frigidior est, quae ut flatum attollere valeat: calidiores venae, aut non gignunt flatum, aut mox discutunt. Quare urina spumosa, renem tantum affectionem demonstrat, eamque longam; quia frigidi morbi, ut plurimum diurni.

Affirmat Aetiar. Nam 1. de praen. cap. 16. Si bullae, inquit, cum febre apparuerint, ac processerint, dolores non modicos arguunt, & in fine eiusdem capituli, Bulla quin

Cur maior
minori bre-
uis diuturna.

Cur bullae
diuturnam fo-
re pluuiam
presagiunt.

A quo at-
tenuatio, &
mixtio.

Cur à spuma
corona iam
urina.

Cur spuma
alba.

Urina spumosa
quid mon-
strat.
Hippoc.
An aliud?
Valles.
Triuer. negant.

Aetiar. affir-
mat cui ha-
remus.

quin etiam quæ capitis dolorem significabant, si brevi dissoluantur, significabant quoque dolores diminui, suffragatur ipsidem experientia; nam videmus passim, correptos catharro, copiosam urinam eamque spumofam frequenter emingere, vt propterea iuuet dicere, spumofam urinam, nedum frigidæ renum affectionis esse argumentum, sed capitis dolores portendere, vel frigidam humidamque eiusdem intemperiem monstrare; etenim si fit spuma, pituita calfacta, & commota. cur non poterit flatus ad caput assurgere, dolores inferre? cumque delabens à capite ad renes pituita, ibi possit spumescere. cur non licebit ex spumosa urina, frigidam, & humidam cerebri intemperiem arguere? Quare renes tantum patiuntur quandoque, cum bullæ subsistunt in urina, quandoque hi & alia partes: hæc quod pituita progignant, illi quod mællam pituitam excipiunt. Miror proinde Triuer. qui friuolos eos medicos vocat, & ineptos, qui ex urina spumante, catharrum colligunt; nam quamquam non sit certum capitis male affecti indicium, affectum tamè esse, potest inde probabiliter conijci, præsertim si alia accedant, quæ caput nõ bene se habere declarent. Nec tantum male affecti capitis, potest illa esse signa, sed aliarum partium; nam vt cum Triuer. primum congregiar, non habet vesicæ ita exiguum calorem, vt flatum gigneret nequeat; nec venæ ita calidæ, vt vel non gignant, vel dissoluant; nam vt mictam verum hoc esse in constitutione naturalis: vbi postea materia est admodum crassa, esto habeant robustam calorem, flatum nihilominus gignent, quia respectu crassi humoris est exiguus calor, vnde dixit Hippocr. *Allium flatum parit*. Ex ipsidem potest causis contingere, ne delata ad renes urina spumosa dissoluatur. Scilicet quia crassior flatulenta substantia est, quæ, vt dissolui potuerit à renibus: aut quoniam est renum calor imbecillior redditus. Tot ergo affectus cum possit spumosa urina indicare, tot partes affectas, non possunt non displicere ij, qui nihil indicari contendunt ab ipsa, quæ sit continuo ex motu, cuius dicti eam afferunt coniecturam, quia quo vehementior est motus, eo plures, & tenuiores sunt bullæ: atque si sensim illa emingatur, virgæ matule fundum attingente, nulla fiet spuma; nam quamquam ex motu quandoque spumosa urina, vt tamen semper indest, namqum à causa interna falsissimè nam semen à causa interna spumescit, spumam sitientium. Præterea spuma quæ à motu, cito dissoluitur, vt docet generatio spumæ, quæ in mari: aliter accidit, vbi spuma à causa interna ortum habet.

Concluserem hisce hoc caput, ni me deteneret idem Hippoc. qui 2. aphor. 43. scripsit. *Qui strangulantur, et dissoluntur*

(ita enim legendum) non vt quidam, *Strangulati, et dissolui*, cum subdat, *non dum tamen mortui*; non videntur ad vitam, quibus spuma circa os fuerit; enimvero si spuma à pituita attenuata: cur qui dissoluntur, & suffocantur, non possunt conualescere, cum spuma circa os apparuerit, præsertim cum videamus epilepticos spumam circa os habentes, adhuc in pristinam valetudinem reverti? Sed alia est spuma, quæ oris saliuâ attenuata ortum habet, alia est quæ sit à corde effluente, ac magno cum impetu portionem humoris vna cum spiritu, ad os transmittente: illa haud magni momenti, hæc periculi plena, nam vt Galenus ibi, pulmonis violentiam significat, quam patitur, dum animal suffocatur. Vide ipsum, nam multa de spuma, non minus erudite, quam doctè.

De urinis pinguibus.

Cap. XX.

Præter coronam, & spumam, de qua paulo supra, supernatant frequenter in urina quædam pinguis vrina, interdum telis araneæ similia, dispersa alias, veluti guttæ olei in iusculis obseruantur. Propterea postquam de spuma dictum, & corona, dicemus modo de urinis his pinguibus.

Damnauit illas Hipp. & eam simul sui decreti rationem subiunxit, quoniam consumptionem significat: exitiolium autem est nostri corporis partes liquari. *Et pinguedines inquit 2. progn. 35. araneærum telis similes in urinis supernatantes damnanda, consumptionem enim significant*: hoc est exitiole sunt pinguedines, quibus hoc est proprium, vt supernatent, huc enim inclinât potius animus, vt putem, non dari urinam, per cuius liquorem sit pinguedo dispersa, & confusa: & oleaginea urina est ita dicta à Galeno, quia & colore, & substantia est oleo similis, vt ex historia Parij patet, & 7. aphor. 35. At vnde tanta formido? nonne sit pinguis urina, pinguedine sanguinis per urinas excreta, effusa pinguedine renum? Hinc autè, aut nullum discrimen, aut nõ timendum; nam & in sanis hoc frequenter contingit. Ita sanè: proinde exponendus Hipp. de urinis pinguibus, quæ vniuerso corpore, & singulis eius partibus liquatis sunt; ad hanc enim consumptionem, multus calor requiritur: pinguedo recens, renum, vel à tepore liquatur, pingue illud, quod supernatât in sanguine, circa vltimam vitium excernitur. vitium autem? Imo est optimæ sanitatis indicium. Ergo si refert tati noscere, quæ est quod liquatur, quæ parte patiente hoc accidit, afferamus signa, quæ breuiter vtrumque declarent. Scripsit Hipp. id aggressus docere 7. aph. 35. *quibuscumque pingue est, quod supernatât,*

Urina pinguis mala.

Quam ob causam.

Quid pinguis urina à renibus.

Afferat Hipp. & explicat.

Et Urin. occurrunt.

Et his reijciuntur, qui urinas hæc contemnebat.

Et aph. 43. 2. dilucidamus.

atque accumulatum, ijs renum morbum : acutum significat . An rectè, non admodum liquet . Dicit in Com. Galen. idcirco renum pinguedines, confertim ad vias vrinarum seponi, quia à renibus ad vias vrinarum, breue est spacium; longius, si ab alijs corporis partibus sit deducenda . Quare non perueniet confertim. Pingue ergo confertim per vrinam transmissum, renum vitium significat . Id vt verum esse, facile admitto, sic pariter agnosco, esse prorsus inutile hoc indicium; cum enim non liqueat, quando cœpit liquatio fieri, est illud incertum pariter, an confertim, an tardè, liquata pinguedo ad vias vrinarum peruenerit .

Gal. Praecepta.

Galenī præceptores, vt ipsemet habet in eodem com. voce illa confertim, vnitū exponentes, atque accumulatum dicunt, quibus pingue, ac in seipsum contractum supernatat in vrinis, ijs acutum renum vitium significatur; nam quæ à toto corpore manat liquata pinguedo, dispersa est, & discontinua: manifestè sensui repugnantes; nam quauis ex parte pinguedo effundatur, concrescit illa statim, ac lotio miscetur, & quicquid effusum est vnitur. Quare neque simul effundi, neque confertim excerni pinguis, à renibus illa prouenit declarant . Dicerent proinde, quod ipsemet Galenus in initio comminuit, quamuis ei non multum ardeat, non docere hoc aphor. Hipp. quo pacto possit medicus partem affectam dignoscere, sed de vitio renum sermonem habens, num sit illud acutum, an lœgum, illo signo declarare conatur. Enimuero vbi multa, & simul pinguedo eliquetur, ingentem inesse in renibus calorem atquit; magnæ autem intemperies, & admodum calidæ, celeriter ad finem properant suam . Quare erunt illæ acutæ . Aliunde ergo petenda signa, quæ renes liquari doceant: erunt autem signa excalfactorum renum . Nimirum, si sint signa, quæ renes male esse affectos docent, alijs corporis partibus bene se habentibus, tunc si quæ pinguedo eliquetur, nulli dubium esse poterit, quin à renibus excernatur . At si nullus in renibus feruor sentiatur, aut diu liquatio perduret, corpus vniuersum ferueat, sitque extenuatum, pro certo tunc temporis habedum, liquationem illam, à toto procedere: nec aliter æstimare oportet, quia validæ renum intemperiei possunt alię partes corporis compati; hinc enim, id tantum potest inferri, liquationem illam fieri ob calorem à renibus, alijs partibus communicatum. Quare patientur, & si secundariò; nam ni malè essent affectæ, & eliquatæ, non essent modo aliquo extenuatæ. Vbi itaq; passæ hoc fuerint, ab ijs, nedum à renibus liquationem procedere autumandum . Vide Actuarium lib. de iudic. vrin. cap. 19.

Aphor. Galeni.

De sedimento, fursuraceo, farinaceo, & orobino . Cap. XXI.

Continentur in vrina non rarò fursuracea sedimenta, farinacea, orobina, squammosa: ita dicta, quoniam similitudine quadam referunt fursur, quod ex tritico, lapide molari comminuto, & percussato colligitur: crassiorem farinam, quæ à mola confici diligenter nō potuit, squamas piscium, & semen illud orobum nuncupatum, sesamum, eruum: vnde quia farinam, pultem quoque solent appellare, & similam, vocant propterea huiusmodi sedimentum simila ceum, pultaceumque. Esset itaque declarandum hoc cap. quid vnumquodque significet; quoniam verò hæc contenta, & causis, & euentu conuenire videntur, differre dumtaxat, quia alia grauiorem significant affectum, mitiorem alia, & non ita funestum, agam tantum de fursureo, nam huius natura explorata, facile innotescunt reliqua .

Fit fursureum sedimentum, scū fursuraceum, quibusdam particulis veluti squamis, aut laminis decidentibus, & per vias vrinarum excretis . Decidunt verò ob easdem propemodum causas, ob quas fursur ab externis nostri corporis partibus deriuatur . Vt itaque scabiota cutis, si confricetur reddit fursures, abrasis per confricationem quibusdam particulis: eodem pacto fursureum sedimentum gignetur abrasis quibusdam particulis, & in vrinæ vias secedentibus . Et veluti per vltionem, & exiccationem ingentem, citra aliquod vlcus, aufferi epidermida contingit, vt docent serpentes: sic sedimentum, fursur similitudine referens, eandem poterit causam gignentem habere: Vt in vniuersum causæ huius sedimenti possint esse duæ, & abrasio, quæ ad speciem solutæ vnitatis reducitur, & intemperies calida, siccaue . Ita Galen. 4. aphor. 77.

Sedimenti fursuracei causa ex aliorum sententia . . . . .

Fursuri, cum squamulæ similes sint, nã & hæ quoque sunt portiones vesicæ, venarum, & articularum, licet profundiores: à similibus, & propè ijsdem causis fiunt: nec secus philosophatus est Gal. de causis farinacei, contenti, nam 2. progn. 28. scripsit, à calore fieri eliquante, vario tamen modo agente in materiam, quæ liquatur; cum enim possit hæc esse tum caro cum pinguedo, tum recens, & mollis, cū vetusta, & indurata, quauis harum eliquata fieri est arbitratus: molliori tamen substantia, & liquidiori abeunte in liquorem, duriori exiccata, & ob siccationem à reliquis partibus, quibus cum erat continua, separata; nam vt bene A. Quar. lib. de caus. vrin. c. 20. eorum, quæ ab igne soluntur, & scindendo, veluti ea, quæ obtinuerunt substantiam duram, & rigidam: Vtque quo

corpore duriora fuerint, eo frustra euadunt maiora, quippe quod ignis impetu primo resistunt, deinde cedentia vincuntur magis, quam quæ substantiam humidam sunt sortita, quemadmodum singulis diebus videre licet in rigidis, atque lapidibus; dissulant enim non parua frustra ab hisce cum adurantur. Fieri itē docuit 4. aphor. 77. vltio sanguine, & quouis humore crassiore, præsertim verò fæce sanguinis, quam melancholicum solemus humorem nominare. Idem placuit Actuatio citato loco, habet enim, veruntamen non ignouare oportet interdum humorum crudorum spissatorum effigiem quamdam apparere, vergentem ad species similes præditarum hypostasim, quemadmodum accidere solet iis, quæ coquuntur in sartagine; hæc enim duo assantur, accantur, atque quomagus vflulantur, eò peiora rediguntur.

Hinc patet ad contradictionem, quæ in Hipp. apparet, quippe qui 2. progn. exitiosa dixit esse hæc sedimenta 7. sph. 31. longam fore ægritudinem portendere; dici enim potest, ibi loquutum esse de farinaceo facto ab vltione partium, & liquatione: in aphorismis de eo, quod sit crasso humore exusto.

Sed veluti ex his causis posteriorem libenter amplector, sic priorem reijcio; non enim videtur verosimile, veritas plenas sanguine vsque adeò posse exicari, vt ab ipsis squammæ decidant ob siccitatem. Confirmatur; nam idem Galen. dixit 10. meth. numquam posse per marasimum fibrosas partes, & membranofas ita colliquefcere, vt aliquid decidat ex ipsis: quo factum est, vt crediderit 3. controu. Valles. numquam Galen. priorem illam causam somniaffe.

Qui quid tamen senserit, puto ego cū alijs dicendum, huiusmodi sedimentum interdum fieri vitio vesicæ affectæ scabie, fieri alias nullo vesicæ vitio, sed exustis humoribus: vtra parte patiente hoc fiat vesica ne, an vltis venarum humoribus, docebunt te hoc primò notæ male affectarum partium: Docebit te hoc ipsum secundò vrinæ conditio, nam si laudata illa fuerit, & secundum naturam se habebit, non poterit tam prauum sedimentum venarum vitio fieri. Quare erit reliquum dicere, à vesica laborante procedere: at si eadem nullum vitium contraxerit, venis est referendum, vt apertè ex Hippoc. habetur aphor. 77. 4. lib. dicente: quibus in vrina crassa, hoc est mediocrem substantiam habente, vt exponit Galen. in com. surfurea quædam senuit exiunt, iis vesica scabie laborat.

Obiectiones. At dices, si ab hac causa, humorum nimirum vltione, aut vesicæ scabie perpetuò hæc sedimenta, cur Hipp. vsque adeò illa 2. progn. damnauit? Cur 7. aph. 31. dixit, longitudinem morbi farinacea sedimina significare; ab vltis enim humoribus acuti morbi sunt, non diuturni? Cur

Auic. non eadem perpetuò damnat, sed quædoq; ad animalis comòdum vult fieri?

Quantum ad primum, Saxon. dixit, idcirco sedimentum turfureum prauum esse, quia indicat febrilem calorem acrem admodum esse, atque validum, siquidem breui potuit reddere scabiosam vesicam. Quoniam verò non semper patiente vesica ista fiunt, sed, vt dictum, vltione humorum, mala quoque esse addo, quia feruorem inesse vique adeò summum indicant, vt humorem liquarit, combusserit: vnde secundum quæsitum euadit difficilius nam non facillè videre est, quomodo à tam magno calore longi morbi: nisi dicere placeat, longos morbos portendere, si sit æger saluandus, nam intemperies vique adeò validæ non possunt breui euinci. Aut dicas secundo cum farinacea sedimina fiant crasso humore exusto, atque hic possit esse tum sanguis cum pituita, ac melancholia, è sanguine facta, aut atrabile, morbum exitiosum portendere: si fiant à pituita, longitudinem morbi significare, si vires sint fortes, mortem contra, si imbecilles. Ad tertium loquens Auic. 2. 1. doctr. 3. c. 2. de vrina oleaginea, idem enim de huiusmodi sedimentis iudicium, & in pluribus ait dispositionibus, significat malum, quod si in pluribus, non itaq; semper. Probat, nam quandoque & si raro, materierum vltiosarum vacuationem secundum modum crisis significat: hoc autem est, cum post ipsam aduenit requies: quæ verò est perniciosa, est illa, cuius vltiositas est fatida, & proprie illa, ex qua pauca mingitur quantitas.

Quod si obijcias, semper hæc vrina liquationem significat: liquefcere autem corpus est semper malum. Numquam itaque criticum esse poterit. Dicam cum Gentili, huiusmodi contenta significare quidem perpetuò, & semper liquationem, quandoque præsentem, quandoque præteritam, & si postea excernatur. Præsentis liquationis indicium fetor est: quæ post multos à liquatione dies excernitur, nullum habet fetorem. Illa præterea grauius habet symptomata annexa: quomodo enim nõ grauius angetur corpus, quod à maligno calore, & exurente eliquatur? Post istam aduenit requies, vt cū Auicenna loquar. Malum est semper liquefcere corpus: præstat tamen materiã liquatione prognatam foras pelli, non coerceri: indicio enim est facultatem pellentem robustiorem esse, siquidem excrementa, quæ antea detinebantur in corpore, & prælinguore non poterant expelli, nunc foras detrudit. Quare non eruna hæc sedimenta perpetuò mala, sed in pluribus, vt ait Auic. dispositionibus: aut erunt continuò mala, vt signum, quia maximam indicant intemperiem, quamquam possint, vt causa prodicte, quia confert ab excrementis liquatione prognatis corpus expurgare.

Cur sedimentum hoc prauum.

Quomodo longum fore morbum significat.

Cur dicit Auicenna esse bonum quandoque.

Quæ

Quana m ex dictis contentis peiora.

Cap. XXII.

PRaua esse singula omnes docent, & ex dictis aperte deducitur; quamnam deteriora, non admodum conuenit; damnant enim alij alia magis, Auer. 3. colliget 24. omnium peximum censet esse lamineum, quamquam nullam farinacei faciat mentionem, idque probat, quia membrorum radicalium liquetationem, & incisionem significat: fursureum aliquando fit propter scabiem vesicæ, aliquando propter liquefactionem membrorum, hoc est partium carnosarum; nam vox hæc opponitur partibus spermaticis, siue radicalibus. Nunc autem difficilium est spermaticas partes eliquare, & eliquatas restituere, quam carnosas. Quare cum illis liquatis fiat lamineum sedimentum, liquatis carnosis orobinum, & fursureum, peius illud esse, & magis exitiosum, manifeste hinc deducitur.

Sed neque huius sententiæ fundamentum est verum, nec si certum esse ponamus, admittendum propterea esset, quod inde deducit. Falsò putat primò huiusmodi cõtenta à partium liquatione procedere; nam, ut supra diximus, non potest vitæ cum tanta intemperie, partiumque ruina consistere, sed certo extinguitur, antequam morbus eousq; procedat.

Nam est secundò eius placitum admittendum, esto hoc verum esset, nam quo in minores particulas per eliquationem membra dissecantur, eo esset eliquatio maior. Quare esset sedimentum fursureum semper lamineo peius. Nec est cur dicat Auer. verum illud esse, posita cæterorum paritate, quod non est in casu præsentis, quia fursureum fit partibus carnosis liquatis: spermaticis idem patientibus lamineum: nam cum videamus carnosas partes si vrantur, adhuc elici ex illis candidas quasdam squamulas, gratis dicet Auerr. carnosas partes liquari in sedimento fursureo, in lamineo spermaticas.

Propterea putauit Valles. 2. progn. 28. fursureum esse omnium peximum: secundum in malicia locum obtinere lamineum, tertium dat farinaceo, hoc enim putat fieri flatu succum in vrina contentum diffundente: lamineum vero, & fursureum, præcisus ex solidis particulis, ut ex membranis, idque ob consumptionem, & cariem. Damnat verò ex his duobus fursureum magis, quam lamineum, quia in eo fit cõminutio in minores particulas, & quoniam partes penitiores attingit.

Hæc si certa, esset quidem sententia. Vallesij certissima: vereor tamen, ne falsum sit eius assumptum duas ob causas: prima est, quia si à flatu dispergente fa-

rinaceum sedimentum fieret, non esset admodum prauum, sed perpetuò longitudinem morbi significaret: at Hippoc. deterius quid in ipso videtur agnoscere, quando ait farinacea in vrinis sedimenta mala. Confirmatur, nam omnino ridiculis hæc lamineum comparasset dicens *his sunt deteriora laminea*; Quis enim vsq; adeo sensus omnis expertus esset, qui hoc ignoraret?

Præstat proinde aliter difficultatem propositam dilucidare. Ad intelligentiam tamen premittere oportet, quod supra inuimus, posse nempe huiusmodi sedimenta bifariam generari. Fiüt quædamque per abrasionem: sunt eadem alias seiunctis quidem quibusdam particulis, calore tamen vrensæ, & exiccante, ut in lapidibus igni expositis experimur. Si fiant abrasione, quo fuerint maiores particule, ex quibus sedimentum conitat, eo erit idem deterius, non solum quia maius inde vlcus confluit, sed quoniam valentiorum esse causam abradentem significat. Vnde cum foliaceum sedimentum ex maioribus constet partibus, quam farinaceum, erit squamosum, seu lamineum, aut foliaceum farinaceo peius, foliaceo fursureum deterius; nam quamquam latitudine squamæ maiores sint fursure, profunditate tamen sunt minores: vnde illud fiet ab humore tenui, superficiem tantum abradente: ab humore crassiore fursureum, & contumacius adherente. Verumtamen si fiant hæc eadem vrsione, erit farinaceum omnium peximum, secundum locum fursureo, vti in lamineo concedo; docet enim experientia, exposita igni quo magis vrantur, eo in minutiores particulas diuidi, & in calcem verti. Id tamen dictum intelligo, cæteris paribus, ita enim debet semper comparatio fieri; nam si fursureum fiat humore melancholico vsto, à pituitæ vrsione farinaceum, erit fortasse fursureum farinaceo deterius. Ita censeo, doctiorum tamen censuræ subijcio omnia.

De carunculis, & sedimento capillaceo. Cap. XXIII.

Observarunt in vrinis medici, capillos quandoque, & carunculas. Quare explicandum, quid capilli significant, quid caruncula, nequid omittentes, diminuta sit disputatio ista.

Hipp. 4. aphor. 76. hæc habet de huiusmodi sedimentis, *quibus cum vrina crassa caruncula parua, aut veluti capilli vna exciunt, ijs à renibus excernitur*, ita enim legendum, nõ ut quidam hunc in modum, *quibus cum vrina crassa parua caruncula ut capilli*, vnicam differentiam sedimenti considerari arbitrati; nam ut bene Galen. in com. non possunt modo aliquo caruncula

Afferitur sententia Auerr.

Auct. sententia.

Et reijctur.

Valles.

culæ pilis similes esse. Quare ea lectio est magis probanda, quam Gal. in com. laudavit, & legendum, *quibus in vrina crassa parua caruncula, & quedam ut capilli exeunt, his ex renibus excernuntur*, vt sensus aphorismi sit carunculæ in vrinis apparentes, aut pili renum malè affectorum sunt indicia.

*Esse sedimen-
ta hæc mala,
certum.*

Esse hæc sedimenta malæ affectionis notas, certum; nam laudatum sedimen, vt habet Hipp. 2. progn. 26. debet esse album, lene, & æquale: album quidem, quia hic color monstrat assimilationem, & consequenter naturæ dominium supra causas morbosas: Aut quoniam hic est color sedimenti naturalis, cum sit cruda chyli portio, quæ in sanguinem permutati non potuit. Lene verò, quia si sit asperum, non sunt partes omnes bene euistæ: æquale demum, hoc est, quod in vrina continuo obseruetur, nam si interdum inspiciatur, sit alias nullum, indicium est materiam etherogeneam esse, & partem, quamdam coctam, crudam, aliam, & nondum superatam. Hæc insuper vel est portio cruda chyli, aut, si criticum fuerit, erit humor aliquis morbû faciens. At verò caruncula est frustulum carnis: pili, vt dicemus, ex assata fiunt pituita. Quare & pilos, & excretas carunculas malæ affectionis indicia esse, non est dubitandum.

*An quia indi-
cant malè af-
fectos renes,
subium.*

Indicent ne vero malè affectos renes, an alterius partis non bene se habentis, sint indicia, hoc non ita compertum; sunt enim, quæ monstrant, posse aliunde, hæc prodire, vt à venis, & hepate. Cui difficultati occurrentes dicimus breuiter, posse quidem, & ab hisce partibus has prodire, non tamen citra vitium vrinarum; quomodo enim bonæ vrinæ mingi poterunt, venis, aut hepate vsq; adeò malè affectis, vt earum caro in frustula discindatur. Itaque vbi vrinæ vitiatæ fuerint, probidit huius sedimenti materia à venis, aut hepate: vbi bonæ, non nisi à renibus poterunt prouenire. Docerunt te hoc idem secundo, notæ hepatis, renumq; malè affectorum, nec non varia caruncularum accidètia; siquidem quæ ex venis, albicant: rubent multum, quæ ex hepate, minus contra quæ ex renibus: hæc demum crassiores; quæ à venis excernuntur, multo tenuiores.

*Vnde quæque
prodeant, ma-
le.*

Ex quacumque tamen parte abscedât, grauissimam omnes affectionem significant; nam quid æquæ graue fingi potest, quam partem aliquam in frustra discindi? vide tamen, vt partium frustula sint; nam plerumque ex exulto grumo sanguinis quid simillimum carunculæ gignitur.

Quam graue sit excerni cum vrina pilos, fiet clarum, si natura huius affectionis, & causæ innotuerint. Propterea hoc agemus.

Vocatur hic affectus à Græcis trichiasis, à Latinis capillitium, capillorum defluuium, suè pilus: Nam & si trichiasis proprie dicatur de casu capillorum capitis, barbæ, & oculorum, pilumque vocent lactis caseationem: vocent alij pilum, trichiasim, cum pili palpebrarum, inuerso prodesites ordine pungunt oculos: vnde rubent, & lacrimas fundunt: imposita quoque vox hæc est ad significandum eos pilos, qui per vrinam interdum excernuntur.

*Capillitium
vnde.*

An veros, an apparentes? Quidam veros esse quandoque contendunt, nam scribit in suis obseruationibus Schenchse obseruasse globulum capillorum emictum à muliere, qui ab igne combustum eundem mittebant fœtorem, quem capilli: vnde erit consequenter dicendum, non esse pilos in vniuersum concoctionis tertiæ excrementum: neque illud verum, esse hoc indicium maleficij. Qui veros posse gigni negant, dicent, capillos illos, quos Schench. obseruauit ebibitos fuisse, aut ingestos cum cibis, non iatus genitos.

Quantum ad materiam, quidam, quos refert Galen. in com. putarunt exesarenum, aut vesicæ carne gigni. Negat hoc Galen. nec vniquam posse fieri censet, vt ad talem substantiæ formam ren dissoluatur, aut vesica; nam decisæ è vesicæ particulæ sunt folijs similes, ac propterea squamæ appellantur.

Communis opinio est, pilos hos fieri ex succo crasso exulto: vnde conuenit generatio capillorum ex parte cum lapide, ex parte differt; conuenit in materia efficiente, & modo efficiendi, differt verò intensione, quia maior est crassities in materia lapidis, in causa effectrice maior calor. Suaderi hæc sententia potest, quia, vt refert Galenus, sunt in ijs, qui crassis cibarijs sunt nutriti.

De loco, in quo vertitur in capillos crassa illa materia, videtur esse aliquis discordia. Docet Gal. in com. cit apho. concretionis locum esse renes, idemque videtur placuisse Auicennæ 2. 1. doct. 3. cap. 6. Contra sexto de loc. affect. cap. 3. eorum opinionem fauere videtur, qui in venis hoc fieri, sunt opinati, eandemq; palinodiam videtur cecinisse Auicennæ 1. 3. tract. 2. cap. 28.

Amplexatur vtramque sententiam Actuarius. & illos conciliat dicens inchoari horum generationem in renibus, perfici verò in vasibus veteribus.

Ex his quia potest facile quisque intelligere, quas partes malè affectas significant pili, & quam laborent affectione, non sunt plura ad rem hanc declarandam afferenda.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Nonus.

DE PULSIBVS

Consilij ratio, & ordo. Cap. I.

DVO esse præcipua, illustriæque signa dicebamus, vrinæ, & pulsus: nam illa venarum, & hepatis: pulsus arteriarum, & cordis conditionem denuntiat. Hinc de vtriusque tractare necessarium duximus. Quamobrem quando absolvimus primum, est consequens, ut disputationem de pulsibus aggrediamur. Dicemus autem primo de pulsus natura, proponemus secundo illius differentias. Tandem quid quisque præmonstrat, ac simul illius causas explicabimus.

præcedere probabimus infra: neque vbi hoc admittatur, concludet propterea Turis. non esse pulsum localem motum, siquidem cognitio præcedens nõ requiritur ad omnem motum, sed spontaneum tantum. Non officit item secusida ratio; nam quamquam cor, & arteriæ ex toto non mutant locum, aliquo tamen pacto mutant; nam vbi dilatatur cor, & arteria, præoccupat per distentionem, eodem Turis. auctore maiorem partem spatij, quam antea, & ad eas sese partes extedit, quas antea nullo pacto occupabat: fiet ergo aliquis mutatio loci. Quare erit pulsus localis motus: nec facile fingere poteris, quid sit pulsus, vbi id neges. At quoniam localis motus, vel potest fieri ad latera, & dilatatio dicitur, & contractio, vel ad supera, & infera loca, & ascensus vocatur, & descensus, videndum vterius, quinam motus est pulsus.

An eleuationis, & depressionis.

Quid pulsus. Cap. II.

Pulsus motum esse docent omnes, & vox ipsa pulsus, nam in hunc modum dicitur à pulsando, vel quoniam corpora circum obstitentia pellit. Quantum tamen in re ista conueniunt, tantundem de motus differentiâ disputant. Per similem esse dixit sphaerarum motui cap. 35. opusc. de motu cord. S. Doctor, nam vt ille, & circularis est, & continuus: sic pulsus ab eodem ad eundem terminum reciproca vicissitudine se conuertit, & quousque viuit animal, durat: vnde & circularis dici potest, & continuus, licet ab vtroque deficiat: nimirum à simplicitate conuersionis, quia ex motu, tractuque componitur: à continuitate vero, quia inter pulsum, & tractum, necesse est aliquam moram intercedere. Turis. lib. 2. art. med. dicit esse per similem decremento, & incremento: quid tamen verè sit, neque ipse statuit, neque D. Thom. Docuit apertè Gentil. sen. 3. 1. esse motum localem, quod rejicit Turis. duabus rationibus: altera, quia sit motus localis præcedente cognitione: altera quia non mutatur locus per pulsum, quod in motu locali debet necessario fieri. Vindicatur at facile, nam quod spectat ad primam rationem, neque certum est pulsum, sine vlla cognitione præcedenti fieri: quinamò

Sunt antiquorum quidam opinati, adscensum esse, & descensum, quod alij probant, quia non possunt arteriæ dilatari, & contrahi: alij, quia calor, à quo pulsus, cuncta attollit, & eleuat: qui facile experientia repelluntur; ipsa enim docti Medici didicerunt, cor vna cum parte arteriæ abscissum à corpore, dilatari, & contrahi. Motus ergo dilatationis, & contractionis pulsus erit. Ita Auic. 2. 1. d. 3. Auerr. 4. coll. c. 18. Gal. passim, & est communis in scholis. Quamquam difficultate non careat; nam quies est pars pulsus, vt infra dicemus. Quare, aut non erit pulsus motus, aut erit motus, & quies. Præterea, ex contrarijs motibus, non potest vnus motus constitui. Quamobrem, cum sint dilatatio, & contractio contrarij motus, non poterunt ij simul vniri, & vnus motus speciem constituere.

Ita Antiqui.

Nos dilatationem esse ponimus, & contractionem.

Dub. 1. 2.

Priori difficultati satisfacere alij, alio modo: omissam quietem putant quidam, quia diffinitio ex his confici debet, quæ citrà controuersiam diffinito debentur: *Quietes autem, partes ne totius respiracioni sint, & pulsum in controuersia est.* 4. de diff. puls. cap. 5. Censent alij omissas, quia diffinitio ex his confici debet, quæ per se ipsum diffinitum constituunt: sunt autem

Reijcitur.

Pulsus motum esse docent omnes: qualis tamen sit dubitarunt.

Similem circulari esse vult D. Tho.

Decremento, & incremento Turis. Motum localem dicit esse Gent.

Quem sequimur, & à Turis. vindicamus.

Reijcti

autem quietes partes per accidens pulsus *de dign. pul. cap. vlt.* Qui reijctendi; nam licet pulsus quatenus simplex est motus, nulla possit ratione quietem, admittere, expolcit illam tamen, prout est motus compositus; nam non possunt fieri contrarij motus, nisi aliqua quies intercedat. Erit itaque illa pars necessaria pulsus. Quod confirmatur tripliciter. Primo quia, ubi nequit natura vsui plus iusto adaucto fatis facere, demit de quietibus nec minus varias ipsas reddit, ac motum: aliculus itaque gratia illæ sient. Quare non erunt illæ partes per accidens pulsus. Secundo nihil trahit propter ipsum trahere, & ut trahat, sed vt acere attracto potiat. Cum ergo nunquam id assequi possit, ni quies dilatationi succedat, erit necessaria quies nedum, vt motum contrarium aggrediat, sed propter nobiliorem vsu. Quid ergo? distinguendum de quiete, & cum *Gent. 2. prim. d. 3. cap. 1.* dicendum, esse illam duplicem, alteram respectu subiecti, facultatis alteram: hæc nunquam est in pulsu; nam quo tempore cessat à dilatatione facultas, conseruat arteriam in illo situ, quemadmodum facit à constrictione: Conseruatio autem membri in eodem situ, quem acquisuerat, actio est, non quies, vt *2. de caus. sympt. 2. Gal. docet.* Quare non est id omisum, cum nomine motus comprehendatur. Dic secundo omisum quietem, quia definitio debet dari per notiora, notum cuique est, sensu docente, pulsus esse motum: includere pariter quietem, eamque duplicem, non nisi doctis compertum. Propterea per motum definiere medici, non per quietem. Dic tertio omisum, tanquam clarum; quisq; enim scit inter duos contrarios motus quietem intercedere: ubi ergo dicitur esse pulsus, dilatationem, & constrictiōem, intelligitur, facile, duplici eundem quiete consistare.

Sicne pulsus vnus motus, & quomodo?

Secunda difficultas, tanti fuit apud *Christ. Aueg. 1. art. med. c. 1.* vt ab Auic. recesserit, pulsusque sic diffiniuit, est pulsus peculiaris actio præcipue cordis, deinde arteriarum. Sed fatetur, quod negat, nam est actio motus. Quare si est pulsus actio, erit idem motus: non simplex, nam distentio, & contractio: compositus ergo ex diastole, & systole. Quomodo ergo erit vnus? Putauit *D. Thom.* vnum dici posse, quia duo hi motus habent vicem vnus circularis, licet deficientis. *Suarez disp. 18. metaph. sect. 7.* dixit motum pulsus esse physicè vnum, mathematicè non vnum. Dic tu, non esse motum vnum, nisi per accidens. Quare erit pulsus aggregatum quoddam ex dilatatione, duplicique quiete. Cuius nam? cap. seq. dicetur.

De pulsus subiecto. Cap. III.

Arteriarum motum dixerunt esse quidam, vt refert *Galen. 4. de diff. puls. 2.* addidere alij, Cordis: quo circa dicebant, est pulsus motus arteriarum, & cordis. Qui nec conuenere, nam alij dicebant esse motum arteriosi ventriculi cordis, hoc est sinistri, dextrum non arbitantes pulsare: alij pulsare quidem, at non primo, & sua sponte, sed vna cum eo, qui spiritalis vocatur, moueri volentes, ventriculorum cordis, & arteriarum motum esse dixerunt. Alij, cum cerebrum quoque pulsare aduertissent, meminere cerebri, dum pulsus diffiniunt: membranas alij apponunt, quamquam præcipue cerebrum pulsare voluerint, membranas per accidens. Alij demum opinantes, nec cerebrum, nec membranas per se pulsare, sed propter arterias, nihil priori diffinitioni addiderunt. Ergo hi dicunt esse pulsus motum arteriarum, & cordis: illi arteriarum, cordis, & menyngum, quæ vestiunt cerebrum: diffiniunt alij hunc in modum est pulsus distentio, & contractio cordis, arteriarum, & cerebri.

Varie de re, ista sententia

Pro decisione, sit prima conclusio, subiectum pulsus, est cor, & omnes arteriæ nostri corporis. Probatur comuni omnium Doctorem consensu. Cordis autem nomine, non omnem eius substantiam intelligimus; qua enim ratione cū dura illa sit, poterit dilatari, & constringi? Mouetur itaque ratione ventriculorum. An omnium? sinistrum moueri, docent omnes: de dextro negant multi, videtur tamen affirmare *Galen.* nam hæc habet *lib. 6. de decr. Hipp. cap. 7.* Si igitur ita feceris, & dextram thoracis partem dissecueris, euidenter dextri corporis ventriculi pulsus videbis, neque te fugiet, meatum illum, qui cordi connectitur, à caua vena progerminatum, etiam ipsum, quemadmodum arteria pulsare.

conclusio

At quæres, mouentur ne propria virtute, an ad motum sinistri, instar ostiorum fluminum, quæ consensu maris, in quod immerguntur, & fluunt, & refluxunt? Tenent quidam secundam hanc partem, eamque suadent, quia anterior pars cerebri, partesq; quæ ex sinistro oriuntur ventriculo, mouentur dumtaxat. Primam tamen defendit *Galen. 7. de vsu par. 15.* quæ amplectenda; nam cum aliquid ex accidenti mouetur, vt mare, dum flumina excipit, non mouetur vna simul cum alio: nec ratio adducta suadet oppositum, illud enim accidit, quia vasa, quæ dextro ventriculo inseruntur, inepta sunt ad excipiendam facultatem. Cæterum, quia *Galen.* monuit, non esse multis inquirendum, pulset ne dexter ventriculus, quia tantum

conclusio

tantum à corde facultatis excipit, vt re-
dundet, & bulliat, an ex sanguinis in cō-
trariis partes agitatione propter hanc
causam ad arterias sermonem conuer-
tam, vnde sit secunda conclusio.

2. Concl.

Arteriæ omnes, quotquot illæ sunt, &
dilatantur, & constringuntur. Probatur,
quia omnes sunt eiusdem naturæ. Quare
habebunt, eandem vim sese dilatandi, &
constringendi, quæ cum non sit sponta-
nea, necessariò ager. Quare omnes pul-
sant, & aliquam substantiam allicient,
quædam tamen tenuem sanguinem: quæ-
dam quod in sanguine est halituosum, ,
aliæ vero proximum sibi aerem prole-
ctabunt. Vide 3. de facult. nat. cap. 14.

3. Conclusio.

Tertia conclusio, non est pulsus motus
membranarum cerebri. Nam hæc fa-
ctæ sunt, à natura, vt contineant cerebrū,
nec habet aliū vsū; vt à voluit Gal. præte-
rea dura mater caluarie adhæret. An sit
motus substantiæ cerebri? Gal. 4. de diff.
puls. 2. Si quæ, inquit, vt arteria obtinet fa-
cultatem peculiarem cerebri, & membrana-
rū, & cerebri necessaria erit mentio in diffini-
tione, eritq; tota diffinitio, pulsus est contractio,
& distentio cordis, arteriarum, atque cerebri,
& eius membrandarum: Sin autem alterum
istorum, ea est facultate insignitum, eius vnus
faciemus mentionem. Iam vero motum,
quem habet cerebrum, arterius multis,
quæ in ipso sunt, debet. Quare hæc erit
diffinitio pulsus, est motus primò cor-
dis; deinde arteriarum.

Reijcitur.

A qua nam causa pulsus.

Cap. IV.

Prima de
causa pulsus
factrice opi-
nio.

Qui pulsus, quod eius subiectum, iam
vidimus: nunc eius causam factri-
cem rimari oportet. Nonnulli, quos re-
fert D. Thom. 45. op. de mor. cord. ab in-
telligentia, fieri motum hunc autumarūt.
Suaderi id potest, quia vt habetur 7.
phys. omne motum debet esse realiter à
motore distinctum, quod hic locum ha-
bere non potest, ni cor, extrinsecum ha-
beat motorem. Secundo quia si ab in-
terna aliqua causa cor moueatur, aut erit
hæc libera, aut necessariò agens. Non
primum; nam vt scripsit Galen. 2. de mo-
tu musc. ea, quæ cum facta iam sunt, sedare
iam potes si vis, & si non dum facta facere,
sunt voluntaria, præter hæc citius aut tardius
crebrius, aut rarius ea faciendi potestatem
habent, manifestum est, actionem illam serui-
re voluntati. At pulsus, quamquam pul-
sare nō s, non propterea deficit: nec si
crebriorem, aut tardioerem velis illum
facere, vniquam assequeris. Quare non
erit hæc actio à libera facultate: neque
à naturali, nam naturales causæ, vt calor,
& frigus agunt secundum vltimum suū
posse, nec respiciunt modo aliquo finem,
alioquin nihil interesset, multum ne ali-

Suadet
primum.

Secundo.

menti, an parum exhibeatur, calore id
tantum coquente, quo animal opus ha-
bet, reliquum expultrice potētia extru-
dente. Nunc pulsandi facultas facit pul-
sum, celerioerem, tardioerem, pro ratione
indigentia. Quare non erit eius causa
necessaria. Confirmatur quia natura de-
terminatur ad vnum, constat autem pul-
sus contrarijs motibus. Nec tollunt
difficultatem dicentes, fieri hos motus
ab anima, nam adhuc licet quærere, fiat
ne motus iste ab anima secundum gra-
dum vegetatiuum, quem habet, an sensi-
tiuum: aut si plures ponas in corpore
animas, fiat ne motus ille ab anima vege-
tali, an sentiente. Quare, vt hæc diffi-
cultates tollantur, id esse reliquum dice-
re videtur, pulsus causam esse intelligen-
tiam. Fatebor id numquam ego; nam si ab
extrinseca causa, hæc actio, non erit illa
vitalis, nec possemus ex pulsu, corporis
conditiones dignoscere. Ergo erit in-
nobis causa pulsus, nam ita censet scho-
la communis Philosophorum, & medi-
corum. Nec citati pro contraria sentē-
tia auctores, aliud credidere, sed ab In-
telligentia fieri pulsū affirmāt, quatenus
hæc formā tribuit cordi, moueri, vt pos-
sit, vt dicit idē D. Thom. cit. opus. Pro-
inde vidēre oportet à qua causa interna,
motus ille. De loco Ar. multa Physici.

Credidit Arist. lib. de resp. vlt. dilata-
cor à calore hunc in modum. Feruet
sanguis in corde contentus, ebullit, & in
maioerem elatus magnitudinem, vasa ip-
sum continentia extendit. Quoniam ve-
ro cordis dilatationi, aeris attractio
succedit, fit vt refrigeretur quoquo pacto
sanguis, detumeſcatque, non secus, ac
ebulliens olla, immissa frigida. Pulsus er-
go omnis à bulliente sanguine, & aere
attracto: nempe dilatatio à feruore san-
guinis, contractio ab aeris frigidioris at-
tractu. Cæterum, quia nedum cor pul-
sat, sed & arteriæ, hæc subdit pulsare,
quia cordi continæ. Huic consimilis
est, quod habuit Erasistr. Auic. Tur. nam,
& hi volunt dilatari cor, & arterias, ob
receptam materiam in cavitare, quam-
quam non eandem ponant; nam putans
Erasistr. in arterijs aerem contineri dum-
taxat, arterias distendi dixit, quia aere à
corde demandato replentur, contrahi,
quia inaniantur. Auic. cum præter ae-
rem, spiritus quoque in arterijs admit-
tat, dilatari arterias putat, ex spirituum
vitalium influxu, contractionem fieri;
ex arteriæ collapsione: ex parte itaque
conueniunt, ex parte discrepant: faten-
tur vno ore omnes, dilatari cor, & arte-
rias, quia implentur: discrepant postea,
quia Arist. vult materiam replentem esse
sanguinem, Auic. spiritum, Tur. vtrum-
que, neutrum Erasistr. nam aeri hoc tri-
buit. Differunt secundo, quia Arist. vult,
contrahi ob spiritus resolutionem, hunc

Secunda sen-
tentia Arist.Ab Arist. non
multum ab-
est Erasistr.
Auic. nec
Turif.Eandem ita-
que dicunt &
diuerſa.

Z IC-

resolui ab ingressu aeris . Refert hoc Erasistr. ad aerem emissum , ad grauitatem arteriæ Auic. Qui omnes hallucinantur , nam si continuitas est in causa cur vna cum corde arteriæ mouentur , cur cum venæ quædam eandem habeant continuitatem cum corde , non mouentur eadem moto corde ? cumque sanguis natura in arterijs contineatur , vt multis probauit Galen. non poterit simul per omnes arterias aer permeare , easque dilatare , & constringere : vt propterea rejicienda sit Erasistr. sententia . Nec Turis. admittendus , nam quamquam vniuersus sanguis in corde contentus , possit vnâ simulebullire , maxima tamen stoliditas est , idem de sanguine contento in arterijs autumare , quando ipsæ magnitudine dispares sunt , sanguinisque contenti in arterijs , & copia , & qualitas multiplex . At quod nec motus arteriarum , nec calor ab hac causa fiat , constat inde , quia calor non est causa motus ; quin contra motus calorem producit . Non erit ergo calor auctor pulsus . Dices excalesctas partes dilatari , quia incalescunt : erit ergo calor occasio motus . Quare alia ponenda facultas , quæ motum efficiat , quâ cum non assignet Turis. aut falsa est eius sententia , aut insufficiens , ac rectius ij , qui pulsus causam non in aerem , spiritum , aut sanguinem referunt bullicentem , sed animæ abscribunt , aut huic remote , proximè vero alicui potentiz animæ . In hunc sensum trahit Auer. Arist. 1. cant. 72. & Veg l. ar. med. & aptè fatis . Enimvero in paruis naturalibus , vbi de corporis affectibus agit , instrumentarias causas eorum inquirat , non primarias , nam somnum fieri adstruit , vaporibus ex alimento ad sedem sensus communis delatis , expergefactionem transmissione spiritus , ad instrumenta , cum tamen vtriusque operis animam esse causam constat : Quod confirmatur , quia Arist. scribit lib. de respirat. pulmonem respirandi gratia esse factum . Ponenda itaque facultas .

Quæ nam? Galen. lib. de vs. pul. cap. 6. vitalem esse docet , quid tamen sit , fatetur se ignorare 1. de caus. pul. 2. Creditur Auer. 2. collect. 7. esse eam vegetalem , quia huius munus est , quidquid dissoluitur , refarcire , vnde cum pulsus operatur spirituosâ substantia regignatur , ad vegetalem animam dictum opus spectabit : neque obstat , quod carent pulsu plantæ , carent enim , quia deficit eis organum , quia nulla , sit in ijs spirituosæ substantiæ deperditio . Tcnet hanc sententiâ Garb. l. 1. summæ tract. 5. q. 55. Rod. Veg. l. art. med. cap. 31. Capiu. tract. de puls. Mercen. & alij. Trahunt in eandem Galen. nam 7. de vsu part. 9. vocat vitalem facultatem naturalem , & motum thoracis ab anima , cordis à natura fieri scribit. 6.

item de vsu par. 8. docet , idcirco naturam neruulum dedisse cordi , ne omnino esset planta .

Sed neque Galen. hæc sententia est , neque vera . non est Galen. nam quamquâ dixit , si cor neruo priuetur , non differre à planta , hoc ideo verum , quia ni neruû habeat , non potest vitalem facultatem habere : naturam pulsus causam esse asserit , quia continuo mouet . Non est itè hæc sententia vera . Primum quia naturalis facultas semper agit pro ratione potentiz . Vitalis pro vsus , & operis indigentia : instrumentum vegetalis est prima aliqua qualitas : vititur vitalis organo , vt sensitiua . Neque obstat , quod regignatur per pulsum spirituosâ substantia , nam cum non viuant spiritus , temperamento possunt refici : quamquam nec si anima id faciat , à vegetali propterea pulsum fieri dicendum , alioquin cogeremur idem de respiratione affirmare . Sed esto admittantur hæc omnia , non esset propterea sententia adducta acceptanda , nam vita non tam consistit in iugi quadam propagatione spirituum , quam in transmissione eorumdem ad singulas partes . Vnde quemadmodum eum dicimus Sortem iugulasse , qui gladio guttur Sortis transaxit : & medico opportuna remedia exhibenti , curationis beneficiû acceptum referimus , non seplasiario , qui confecit sic ea potissimum actio est vitalis , per quam spiritus fertur ad singula membra , non qua idem regignitur . Quare cum dilatare , & constringere nullo pacto valeat vis naturalis , non erit vis naturalis pulsus causa effectrix . Nec aliter opinandum , quia naturalis potentia pellit noxia , trahit vtilia , quæ sunt in pulsu ; trahitur enim pulsatione aer , pelluntur contractione fuligines ; nam naturalis facultas trahit , quemadmodum magnes , accurrat aer in pulsu , vt vitet vacuum : pellit cor sese comprimendo , non sic naturalis facultas .

Hæc cum fortasse considerasset Fern. l. 5. physiol. cap. 13. & ante ipsum Conc. l. diff. 57. dixerunt , vitalem facultatem , neque esse naturalem , nec sentientem virtutem , hæc enim operatur pro voluntatis imperio , illa pro ratione potentiz , sed mediam distinctam à dictis , nempe quæ mouet pro ratione indigentiz . Probat hoc Fern. quia quandoque læditur vitalis facultas illæ sis cæteris , & è conuerso . Idem Valles. 3. lib. contr. cap. 2. qui si mediam per abnegationem velint esse , conuincuntur aperte a Mercenario . nam cum sit anima principium vitæ , erit quæuis facultas animæ viuendi principium . Quare cum quatuor sint gradus vitæ , vegetare , sentire appetere intelligere , erit hæc facultas principium alicuius ex prædictis actibus : vel ergo nutritionis causa , & erit vegetalis facultas , si sententio-

Hæc enim agit pro ratione potentiz medijs primis qualitatibus , quod falsum de vitali .

Vnde rationibus pro alia sententia responderetur .

Nec bene patarunt alij vitalem facultatem medijs esse .

Pròinde arbitramur esse hanc facultatem secundum locum motuum , nam & hic motus fit præuia cognitione .

Secunda .

Tertia .

Et ij rectius qui a facultate ponunt huc motum fieri .

Malè tamen putat Auer. esse vegetalem .

nis; sentiens, si intellectiois intelligens, si motus secundum locum motiua, quæ à sentiente, & intellectu, nullo pacto distinguitur. Proinde dicerem, pulsus fieri à facultate secundum locum motiua; nam si quæ ratio cogere id negaret, illa esset potissima. quia sit pulsus absque cognitione. At hoc falsum; vrgetur enim cor ab interno calore, & aduitandam molestiam laxat se, & distendit: distentum, quia diutius ita consistere nequit, contrahitur: contractum, quia denuo à sanguine ebulliente inflammatur, denuo dilatatur. lege cap. 8. huius lib. Neque officit pulsare cor, & arterias, nobis nequaquam attendentibus, nec cohiberi id posse, aut moderari pro arbitrio nostro, nam respiramus pariter, & palpebras mouemus, non attendentes, cum tamen sint hi motus animales. Quod cohiberi non possit, nec pro voluntatis imperio interdici, & remitti, hinc tantum fit, ne sit motus ille omnino animalis, animale nullo modo esse, nequaquam probat. Vnde reditur, ratio cur mōstret affectiones cordis potissimum, ille cerebri; nempe motus pure animalis fit, vi à cerebro communicata: hac virtute à corde transmissa. Hæc est in hac difficultate mea opinio, quam vt expendant alij, etiam, atque etiam rogo, ac rejiciant, si falsam conijciant, amplectantur, si veram esse intelligant.

Fiant nē partes omnes pulsus à facultate. Cap. V.

Habet pulsus partes quatuor, dilatationem, & contractionem, duplicemque quietem, alteram externam à dilatatione, internam alteram à contractione. An omnes hæc fiant à facultate, an quædam sint actiones, quædam cessationes ab opere controuersum. Suadent multa secundam hanc partem, ac primū nomen ipsum quietis, quod nil aliud importat, nisi cessationem ab opere, vnde de mot. musc. 9. dilatationem thoracis nervis contentis fieri docet, contractionem iisdem à contentione cessantibus. Secundo quia potest dilatatio fieri à duritie arteriæ, constrictio à grauitate eiusdem. Quare omnino superuacuum est facultatem ponere, quæ hos motus expleat. Ita multi: quidam tamen volunt contractionem fieri à facultate, distentionem à propria duritie arteriæ, quo pacto inflexa à manu virga ex se ipsa posita ad pristinam figuram reducitur, sese dirigendo.

Tenent alij, distentionem fieri à facultate, contractionem ab ocio ipsius, & videtur esse sententia Gal. 2. de mot. musc. 9. *Respirationis inquit nullus musculus est opifex, sed hoc opus thoracis, aut potius affectus*

decidentia à nobis antea nominata est similis. Alij à propria membri grauitate fieri contractionem docent, & melius, nam cum contractio sit motus positius, nequaquam ex solo otio procedere potest.

Non minor est dissensio de quietibus nam Valles. 3. l. contr. 2. internam quietem cessationem esse dicit, externam actione fieri docet: Contendunt alij vtramque quietem cessationem esse. Quos non video quid coegerit tantas distinctiones effingere: nam si tam dilatatio, quam contractio, tam quies externa quam interna sunt motus cum rithmo, omnino fatuum est, ab alia causa, quam à facultate, earum ortum deducere; nam quamquam dilatatio possit à duritie fieri, vbi esset à contractione facultas, contractio à propria grauitate arteriæ, & cordis, neutrum tamen cordis, & arterijs contingere potest; non enim tanta est arteriarum, cordisue durities, dilatare, vt possit: nec si fieri à duritie id posset, cum rithmo posset, & proportione. Non me latet conatos esse quosdam monstrare, posse rithmum fieri mutata solum arteriarum duritie, & molitie, nam quo durius est corpus, quod ultra mediocritatem comprimitur, eò velocius redit ad suam naturalem figuram, vt potest quisque videre duabus virgis inflexis, quarum vna sit mollior, durior alia; nam si æqualiter distorseris illas, haud quidem distendentur æquali cū impetu, sed celerius, durior, & vehementius, tardius mollior. At qui potest arteria, tam breui temporis spatio, è dura fieri mollis, mox durefcere?

Iisdem monstratur, non posse à grauitate, pulsus contractionem procedere, nam non fieret cum rithmo; præterea, graue ad ima delabitur, non contrahit: vt propterea non careat reprehensione Valles. qui dixit 3. contr. 2. contractionem arteriæ, vsque ad cauum naturæ, à facultate fieri, membri grauitate iuuante; nam cum constrictio non sit motus deorsum, sed à partibus extimis ad internas, atque ad hunc motum nihil conducatur grauitas, nihil in constrictione virtus, à membri grauitate iuuabitur. Vnde neque illud admittendum, quod habet idem Valles. dilatationem vsque ad naturale cauum fieri à facultate, adiuta, à firmitudine partium, esset enim constrictio præter naturam, quando esset contra naturalem partium propensionem.

Dicendum ergo, vtrumque motum fieri à facultate, nihil cooperante, aut firmitate partis ad dilatandum, aut ad constringendum grauitate. Nec opinandum aliter de vtraque quiete, quod admittet facile quiuis, si intelligat, me non loqui de quiete, quæ est mera motus priuatio, sed de ea, quæ est conseruatio partis in eodem situ, quem antea per motum acquisierat; nam si conseruans causa

Quænis ergo pars pulsus à facultate, nullo alio cooperante.

Z 2 vna,

Non est tam omnino animalis, quia non obedit voluntati, nec pendet a cerebro.

Variæ de re ista sententiæ.

Quidam contractionem dicunt à facultate fieri, à duritie distentionem.

Alij distentionem esse à facultate fieri contractionem ab ocio. Non minor de quietibus discordia, nã Valles. inter nam quietem cessationem esse docet: actionem externam alij vtramque quietem cessationem esse dicunt.

vna, & eadem est cum effectrice, idem musculi, qui thoracem dilatant, dilatatum conseruant. Quare vt dilatatio est actio, sic dilatationis conseruatio, quæ est quies externa. Eadem ratio, cum sit de interna quiete, non video cur Valles. aliam de ipsa sententiam habuerit. Omnes itaq; pulsus partes, à facultate procedunt, quod & Valles. factus senior docuit cap. 2. lib. de puls.

Adducta in principio nõ obstant, nam primum procedit de quiete, quæ est mera cessatio à motu: nos loquimur de ea, quæ est conseruatio motus. Ita exponendus locus citat. Galen. Aut dicendum otiante facultate, fieri contractionem thoracis occasionaliter.

Obiectio.

Sed dices, actio est motus: at nulla est mutatio in cordè, aut arteria, cum quiescunt. Quare neq; actio aliqua fingi poterit. Non itaq; à facultate quietes.

Pet. Gar. lib. de loc. aff. negat quamcumque actionem, esse nouitatem includere; nam conseruatio actio est, cum tamen de nouo nil producat. Mercat. dicit facultatem, vbi cor, aut arteriam detinet, adhuc agere, non actione aliqua positua, sed priuatiua, brachij grauitati obnitendo, ne deorsum labatur. Vterq; modus dicendi est probabilis, potest quique sequi, quod magis arriserit.

Procedant ne ab vna facultate partes omnes pulsus, & quæ prior dilatatio, an constrictio.

Cap. VI.

Duos ponunt multi.

Multorum sententia est pulsus motum à duplici facultate fieri, contrahente altera, altera distendente: sic sentiunt ij omnes, qui à vegetali potentia pulsus fieri docent, nam cum sit hæc determinata ad vnum, non potest plures motus ciere. Eundem dicendi modum ij omnes sequuntur, qui à sentiente anima pulsus proficisci putarunt, inter quos Ludou. Merè. lib. 1. de puls. tract. 2. Mouentur autem ex motuum contrarietate, necnon auctoritate Gal. & D. Tho. nam ille loquens de pulsu dicroto, 2. de præf. expuls. cap. 8. Inboriri ipsum scripsit, duabus facultatibus concertantibus, altera quæ distendit, altera quæ contrahit. D. Thom. vero ponens distinctionem inter actus facultatum, & animæ, hanc numquam dicit esse ociosam, facultatem quandoque in actu, quandoque in potentia. Quare si à facultate pulsus, eamque necesse est ociari quandoque, quia

Quis sit duo motus contrarij.

Et cetera intermissionis.

Quod caret alterna requie, durabile non est.

Idq; circa animantis discrimen fieri non

possit, duas necesse est ponere facultates; ita enim salutem animantis conseruetur continuitate pulsandi, & facultatibus, dum vna quiescit, altera laborante.

At quando maioris perfectionis est vnico principio, vtrumq; motum exple-re, neque aliquid cogit multiplicare potentias, potior eorum sententia est, qui ab vna facultate, hos omnes motus deducunt; nam si pro motuum contrarietate multiplicandæ motrices virtutes, multæ erunt ponendæ in ipso brachio, cum multos ciet: at vnã ponunt omnes, quæ varijs, adiuta instrumentis illo obit. Quare, & vna facultas varijs instrumenta fibrarum generibus, pulsui satis erit. Arist. dicens facultates distinguere actibus, interpretandus de actibus adæquatis, adæquatus autem actus facultatis pulsificæ ex dilatatione coalescit, & constrictione. Galen. dicens dicrotum pulsus à duabus fieri facultatibus, ita explicandus, à duplici sit causa finali, non duplici causa effectrice; nam cum ita intemperantur nostri corporis partes, vt quædam caleant, & dilatari optent, frigeant aliæ, ac propterea constrictiorem desiderent, ne à fuliginum copia suffocentur, in varias distracta partes facultas, & secum pugnans, facit contrarios motus, vnde dicrotus pulsus. Ita esse exponendum Galen. conijcio, quia nullam facit in vniuerso illo capite causæ effectricis mentionem.

Non cum vna facultas sit in his, multis tamen adiuta instrumentis, vt patet in motu brachij vnao tantum ponimus. Et ita explicatus Arist. Gal.

Ad rationem ex doctrina D. Tho. desumptam dicimus, verum esse illud assumptum de facultate, quæ operando fatiscit, non reficitur quemadmodum sensitua facultas. Nunc autem illud cõtingit facultati vitali, à qua pulsus, quod nutrienti. Vnde quemadmodum vbi hæc operatur, refectio spiritu, & sanguine, sit calor natiuus vegetior, vnde & facultas ad operandum validior: haud secus cum per pulsus spiritus vitales gignantur, distribuuntur, non solum non egebit quiete, vt restauretur facultas pulsifica, sed perenni pulsatione perennabitur. Non itaque eget illa quiete, sed instrumenta, vnde quædam fibræ dilatationi subseruiunt, quædam contractioni.

Et D. Tho.

Quod spectat ad secundam difficultatem, Arist. in 1. de mor. & vit. in fin. priorem putat esse inspirationem eo argumento, quia in morientibus vltima est exspiratio, eadem autem est ratio de pulsu. Contra Gent. lib. 3. fen. 10. tract. 1. c. 7. constrictiorem præcedere docet, alioquin cogemur dicere, productum esse cor cum dispositione aliqua præter naturam.

Sine prior dilatatio an constrictio Arist. Gentil.

Puto ego vtramque sententiam probabilem esse, nam vtraque ratio probabilis. Gent. quidem, nam quamquam fuerit in statu naturali productum, potest tamen excitata fuligine, ab ipsa molestari,

Notris op.

lestari, qua calida est, non qua suffocandi vim habet, vnde cogitur pulsum à diastole ordiri. Est item probabilis ratio Arist. nam tunc anima corpus deserit, cum dispositio in corpore producitur, cum qua anima existere non potest; vnde cum possit illa produci expirante animali, & inspirante, non minus expirando, quam inspirando, poterit homo mori; & quamquam vltimus motus animalis, expiratio esse videatur, est tamen motus ille thoracis, concisio potius, & delapsus à gravitate, non contractio à facultate, de qua quaestio.

Moueantur ne simul cor, & arteria, an quo tempore cor e.g. dilatatur, constringuntur arteria. Cap.VII.

Negat simul moueri Erasistr. & Arab. Affirmat Aet. & Gal.

ERASISTR. vt ex Galen. habemus 4. de diff. puls. cap. 6. negat. na simul dilatari cor, & arterias. Affirmauit Aristot. lib. de spir. & pulsant, inquit, vena omnes, & simul inuicem, eo quod appenduntur ex ipso corde. Arist. est sequutus Galen. licet alio ianixus fundamento. Erasistratus, & schola omnis Arabum, suū sequuta Auic. qui fen. 1. d. 6. cap. 4. Virtus, inquit, vitalis non simul constringit, & dilatatur, & rursus 2. cap. 6. arteria aut, non secundum modum dilatationis, & contractionis cordis, sed secundum proprium corpus arteriarum mouentur. Probat suum placitum experientia Galen. & vidisse affirmat extractū cor à corpore animalis cum arteriis parte, simul dilatari, & constringi. Quod autem proprium dogma Arabes ratione, nam, si aiunt, dilatato corde, dilatantur arteria, impediunt sese mutuò in tractione, quando per dilatationem trahunt, & à corde vincuntur: nec quicquam è corde excipient, si eo compresso, comprimantur; Quando enim contracta arteria, quicquam recipere poterit, aut qua ratione à corde compresso manare? At vero quando mouit Arist. imbecillitatem esse intellectus, relicto sensu, quaerere rationem, hanc propter causam sequentes sensum, cor, & arterias vna simul distendi, contrahique affirmabimus, praesertim cum non desit ratio ad id suadendum, non illa Arist. qui simul cum corde arterias moueri docet, Propterea quod appenduntur ex ipso corde: mouet autem cor perpetuò. Quare & illa semper, et simul; nam venae etiam cordi sunt insertae, nec propterea mouentur, vt arteria. Praeterea distant multū quaedam arteria à corde, sunt alia molles, quas non est verò simile à corde moto moueri. Quid ergo nos impellit ad hoc placitum? quae excogitarunt Medici, nempe eadem est fa-

cultas, qua mouet cor, & arterias: ergo si quo tempore cor dilatatur, constringuntur arteria, trahet cor facilius, quod à contractis arteriis tunc expellitur, quā à pulmone. Quare trahet ab ipsis quod communicat ipsis, vnde numquam fiet, vt cor excipiat aerem, refrigeretur. vitales spiritus per vniuersum corpus propagentur. Nec cogit aduersari ratio, quod vel ipsi affirmabunt, si doceamus, quo pacto cum cor contractione expellat, possint contractae arteria, quod à corde est expulsum recipere, quod non admodum difficile: quinimo potest hoc fieri multis modis, ac primum, si dicamus, non ita contrahi arterias contracto corde, nihil, vt admistere valeant, ne aerem quidem, aut tenuissimum spiritum. Secundo quia arteria non replentur ea substantia, quam cor transmittit, quando enim hoc fiet in ipsis, quae longo intervallo è corde sunt seiunctae? Quid quod certissimum est eas, quae ad cutim deueniunt, à cuti aerem trahere? at omnem difficultatem remouet constitutio vasorum, quae in corde inseruntur. Ergo oportet praescire, cor duos habere ventriculos, dextrum alterum, alterum sinistrum: habet ille plus sanguinis, hic spirituum: inseritur in dextrum sinum venae cauae ramus, in sinistrum arteria venalis, sic dicta, quia vnicui constat tunica, vt vena. Praeter haec duo vasa, quae in cor inseruntur, oriuntur duo alia à corde, seu eius ventriculis, scilicet à sinistro exoritur arteria aorta vocata à dextro vena arterialis: horum quatuor, duo sunt tractioni dicata, duo transmissioni: trahit arteria aorta à sinistro ventriculo spiritus, atque sanguinem versus membra, vena arterialis deducit sanguinem pro nutrimento pulmonum, deducit ad cor vena caua sanguinem, aerem venalis arteria. Habent haec vasa in orificijs eorum ostiola quaedam, valvulas vocant medici, cū hoc tamen discrimine, quod vasa excipientia à corde (sunt haec aorta, & vena arterialis) habent valvulas tendentes extrorsum, habent alia, quae ad cor deferunt, & aerem, & sanguinem introsum illas. Ex varia hac vasorum constitutione fit, vt neque in tractione sese impediunt cor, & arteria, quamquam simul dilatentur simulque trahant; atque hinc fit, ne quod communicauit cor arteriis per contractionem, per dilatationem referat ad se ipsum. Qua de re, quia exactè Anatomici, & Vallesius, contr. cap. 3. parcam ego huic labori. Tu si plura desideras, illos consule.

Sed medicorum.

Nec cogit ratio aduersariorum.

Quia id docet experientia.

Quam quia delectere ob rationem aliquam, est absurdum hanc sectamur. Praesertim cū nec ratio desit, non illa Arist.

De pulsus vso. Cap.VIII.

CVM pulsus à facultate fiat, quae nil facit frustra, aliquem habeat vsum ne.

Quos pulsus
vltus esse dixit
Galen. de vl.
puls. 2. 3. de
plac. 1.

neceſſe eſt. Quare erit illud noſtro propoſito conſonum, vt quinquam fit, indagemus. Duplicem eſſe vſum pulſus, ſcripſit mille in locis Galen contempera- tionem caloris natiui, & animalis ſpiritus regenerationem. Hinc diſtincti ipſum 4. de diſt. pulſ. 2. dicebat. *Eſt actio primo cordis, deinde arteriarum ex diaſtole, et ſiſtole compoſita, à vitali facultate procedens, vt caloris naturalis ſeruetur mediocritas, et ſpiritus animalis in cerebro generetur.* Conſtat hoc ex dictis de pulſus natura. Dicitur enim, dilatatione trahi aerem, conſtrictione caſactum aerem vna cum fuliginibus pelli, pelli item ſpiritus ad varias partes corporis. At vbi pellantur fuligines, pellitur quod calorem intendere poterat qualitate prima, craſſitate obſtruendo ſuffocare, & extinguere: cum frigidus attrahitur aer, adauctum calorem remittit qualitate: impetuq; quem acquirit ex motu ventilat, hoc eſt fuligines pellit: vnde adauget. Cum ſpiritus ad partes effunditur, calor partium roboratur, & gliſcit. Quare verè dictum, hunc vſum habere pulſum, vt ſcilicet natium calorem temperet, & ſpiritus animalis in cerebro regnatur; nam huius opifex calor eſt naturalis, qui pulſu ſeruatur. Quare non ſolum ſpiritus animali gignendo conuocet pulſus, ſed & vitali, quod tamquam certum fortasſe, omiſit Galen.

Non ſequi
hec beneficia
haud negamus,
ſui tamè
gratia primò
moueri volumus.

Ego verò, quamquam non negem, hoc pulſus opera fieri, nego tamen cor, & arterias idcirco moueri, vt ſingularum partium ſeruetur calor, animalis ſpiritus regnatur; nam quæcumque mouetur, ſui gratia mouentur, ſcilicet vt proſequantur iucunda, vel fugiant, quæ nocitura videntur. Ventriculus, vbi chylo oblectatus, aut ſaturatus abundè, expellit illum ad hepar, non ideo pellit, vt hepar ſanguificet, & vniuerſis partibus alimentum ſuppeditet, ſed ſanguinem, vbi abundè eſt ſaturatum extrudit, quia eſt ipſi onus: ſtomachus pellit chylum, quia ab ipſo grauatur. Quamquam magnum hinc partibus beneficium reſulter. Rudis aſellus, qui conſpecta, aut equa, aut aſina, tanta velocitate, quamquam onuſtus, & laſſus, ad illam accurrit: Quorsù putatis hoc facere? proliſ desiderio fortasſe? rudior ſim ipſo, ſi id credam ſed vt leuetur moleſtia; quæ à retento ſemine ipſi inferitur. Aqua vbi aſcendit, non tam vitandi vacui desiderio aſcendit, quam proſequendi aerem, cuius vicinia gaudet: Nec brachium, vbi ictum excipit, capitis in gratiam excipit, ſed hominẽ tuendi capitis gratia, brachium tãquam clypeum opponit. Quare & cor, non ſe dilatabit, vt partium calorem conſeruet, quamquam hec beneficia pulſum ſequantur, ſed vel ad rei noxiæ fugam, vel vt ſequatur quod vtile. At nihil eſt,

Non vt quicquam conſequatur, ſed vt vitet moleſtiam.

quod conſequi poteſt. Quare ad vitandam moleſtiam ſeſe dilatabit, & ſtringet, ſcilicet contentus in cordis ſinibus ſanguis, mirè ipſum vexat, & quo magis conſtringitur, inflammatur magis: hinc diſtenditur ad vitandam caloris moleſtiam: At quia diu diſtentum ſtare nequit, comprimatur: inflammatur compreſſum, hinc diſtenditur. Demum quemadmodum vnico motu exploſa re noxia, motus omnis ceſſat: ni excutiat perdurat; haud ſecus, quia eſt perennis feruor ille cordis, perennis quoque eſt dilatatio eiſdem perpetuaque conſtrictio, non valente corde, quam dilatatione figuram acquiſuerat conſeruare.

Dices, nil eſt in noſtro corpore calidius corde. Non itaque à ſanguine, aut ſpiritu poteſt inflammari. Quare nec ad caloris moleſtiam vitandam mouetur: quod conſirmatur ſecundo multifariam, ac primo quia ſi hæc cauſa dilatationis ponatur, erit dilatatio præter naturam: reſponderet ſecundo huic ſemper conſtrictio, nec ſimul cum corde dilatarentur arteriæ, nam non habent ſingulæ eundem caloris gradum. Non pulſarent, quarto refrigerati, cum quia ceſſat vſus, tum quia ventilatione, frigida inducitur in corde intemperies. Demum ſpiritus eſt corpus mixtum. Non itaque ex aere gigni ille poterit.

Quantiũ certe hæc non parũ propoſitam de pulſus vſu ſententiam, & oppugnant, non tamen expugnant; nam quod ſpectat ad primum, quidam tantum abeſt, vt cordis carnem calidiſſimam eſſe fateantur, vt frigidam eſſe autement, argumento deſumpto ab eius duritie, craſſitie, incoſtibilitate, & aqua multa, quæ in pericardio habetur. Ita Concilii & tribuitur Auerr. Alij, & ſi calidum eſſe fateantur; virtute tamen calidam eſſe docent, formaliter frigidã. Alij, vt Vegetariam aliquam cordis calidiorẽ eſſe ſpiritu dicunt, & ab illa fieri ſpiritus contendunt. Secundi conſequentia neganda, alioquin vrinæ, & fæcum expulſio motus eſſent præter naturam, quod abſurdum: Nam tunc eſſe præter naturam excretio dicitur, cum irritatio præcedens, præter naturam fuerit. Vbi intra limites ſanitatis continetur, actio inſequeſ, non dicitur ſymptoma. Quare cum moleſtia illa à calore, cordi illata, in quouis animali, vel optimè ſano reperitur, non erit præter naturam dilatatio.

Tertia, & quarta ratio, non minus noſtram oppugnant ſententiam, quam communem omnium; nam ſi ad temperandũ calorem cor, & arteriæ dilatarentur, non gratia ſui; cur cum non habeant partes æquales gradus caloris, omnes tamen arteriæ vna ſimul cum corde dilatantur? Quoniam verò afferre inſtantiam, non eſt

Obiectio 1.

Secundo.
Tertio.
Quarto.

Quinto.

Sol.

An cor calidissimum.

Ad 3. & 4.

est solvere, dicimus quamquam ratione motus nullum si discrimen inter cor, & arterias, esse tam. n in alijs multis, ac primum, quia cor quod calidius, non tantum ventilatur pulsu, sed respiratione. Secundo quia maiores arteriae, maiorem copiam aeris accipiunt. Tertio quia aliae excipiunt illum magis frigidum, & iteratum aliae.

Dixit ad quartum Christoph. Aueg. 1. progn. pulsare refrigeratos, non ut aerem trahant, nullo siquidem egent, sed ut contractione expellant fuligines. Quia vero contrahi cor, aut arteriae nequeunt, ni dilatentur, hinc sese dilatant. Quod non placet si enim id verum, non posset ab intemperie frigida, aut pulsus, aut respiratio tolli. Praeterea ubi expelluntur fuligines, non remouetur calor ab ijs inductus. Quare adhuc opus erit aere attracto, qui calidam intemperiem abigat.

Putane alij refrigeratos pulsare, & respirare, ut ventilent calorem, & ventilatione intendant, nam ut Poeta.

Mollis alit flammam, grandior aura necat.

Quod neque admittendum, & si circumferatur per ora medicorum; nam quamquam sit verum hoc in igne, calor tamen noster nequaquam augetur ventilatus. Fatebitur id quisque qui intelliget, cur ignis ventilatus augetur. Sumit hic incrementum ventilatus, quia fumosa materia in poris ignitae substantiae contenta, accenditur ventilatione, & in flammam conuertitur: aut quoniam ventilatus ignis, ad eas alimenti partes se extendit, quas antea quiescens, non attingebat: aut tertio hoc fit, quia ventilatione, substantia aliqua ignem suffocans, e medio tollitur: at nihil horum in nobis locum habet; nam si quod posset afferre beneficium, illud esset, segregare fuligines, quod est remouere causam intendentem calorem: quamobrem, non solum ventilatio non intendet nostrum calorem, sed remittit. Quare adhuc indagandum restat, unde est, quod pulsant refrigerati: Est autem meo videre illa causa pulsationis, nempe ut temperetur calor cordis; nam quamquam partes extremae frigeant: caleret interna tamen plus iusto. Quod si frigidus aer expiratur, scias refrigerari in itinere, quamquam calidus emittatur a corde.

Ad confirmationem dixit Ludou. Merc. posito argumento inductus, temperari calorem ab aere attracto, non quia calorem remittat, frigiditatis gradum imprimendo, sed quia impedit tantum, ne effluat. Quod reiicio. Nam si frigidus aer proxime heret cordi, quid impediet ipsum ab actione? quod si agit, refrigerando agit. Quare aliquem gradum frigiditatis producendo; Nec tamen laborabit propterea cor intemperie fri-

gida; nam gradus ille caloris, qui ab aere tollitur, non erat naturalis cordi. Quare tantum abest, ut ob hanc causam cor frigidum intemperie laboret, ut potius ad meliorem temperiem reducatur.

Reprehendit ob hoc quintum argumentum Auerr. Galen. 2. collig. cap. 19. cui videtur assentiri Auicem. nam 10. 3. tract. 1. cap. 1. dicit, quod sicut aqua quantumvis non nutriat, facit tamen ad nutritionem, ut vehiculum: ita aer, quamquam ex ipso non generetur spiritus, facit tamen ad generationem, in quantum preparat sanguinem, ut sit materia apta ad generationem ipsorum. Supra inuimus conducere huic operi aere, quia reducit ad symmetriam calorem, a quo spiritus. Quia vero velle videtur Galen. ex aere tanquam ex materia spiritum gigni, nam in hunc sensum trahit Hipp. dicentem principium alimenti os, nares, guttur, idemque monstrare nititur cap. vlt. lib. de vsu. pulsus, dicimus quamquam ex simplici aere spiritus non possit gigni, posse tamen ex eo cum sanguine mixto.

De differentijs pulsuum.

Cap. IX.

Diximus quid sit pulsus, & quae causa ipsum producant, recensenda modo illius differentiae. Haec duplices esse, perhibentur, absolutae, & respectivae; absolutae triplices, simplices complicatae, & compositae: respectivae totidem, prima, continet rythmum concentum, seu harmoniam. Secunda ordinem, seu ordinis perturbationem. Tertia aequalitatem, & inaequalitatem. Simples item sunt quinque numero, nam quinque sunt in pulsu; nimirum facultas, mobile, tempus, spatium, quies: itaque differentia una sumpta a facultate, ab arteria alia, quae est mobile. Tertia a spatio. Quarta a tempore. Quinta a quiete, quinque orientur differentiae pulsus simplices: cumque facultas, quae est mouens, possit esse triplex fortis, moderata debilis: arteria, quae mouetur, mollis, dura, moderata: per transitum spatium, magnum, paucum, moderatum: tempus quod in motu consumitur multum, paucum, moderatum: quietes, quibus mobile gaudet, antequam, contrarium motum aggrediatur, longae, breues, moderatae: quindecim erunt differentiae simplices pulsuum, fortis, imbecillus, moderatus: magnus, parvus, moderatus, a spatio: celer, tardus, moderatus a tempore: creber, moderatus, & rarus, a quietibus: durus, mollis, moderatus, ab arteria.

Differentiae item, quae a spatio sumuntur, possunt adhuc in multas alias diuidi; nam cum spatium sit quandoque magnum, alias moderatum, & paucum; mag-

gni-

Cur pulsus refrigerati.

Veg.

Alp.

Quomodo ventilatio calorem adauget.

Opinio propria.

Quomodo aer temperat calorem.

gnitudo autem constat latitudine, longitudine, & profunditate, poterit proinde spatium quandoque esse longum, latum, & profundum, habebit interdum vnam ex dimensionibus alijs contrario modo se habentibus. Si habet spatium omnes dimensiones, fiet pulsus, magnus; si nullas paruos. Cæterum, quia possunt hæc quantitates 27. modis complicari, hinc fiunt 27. differentiæ pulsuum ab ipso spatio, vt latè Galen. lib. de diff. puls. 4.

Simplicis autem pulsus nomine, non intelligimus eum, qui multas differentias non habet; nam cum quivis pulsus, vt & motus omnis, habeat motum, mobile, spatium, quietem, & tempus, erit pulsus omnis compositus: simplex itaque dicitur, quia ex diuersorum extremorum differentijs, non constat: compositus, qui ex multis differentijs, non in vnum extremum coeuntibus, sed valde diuersis coalescit, qui potius complicatus dici deberet, quam compositus, quemadmodum, & prima differentia, composita magis, quam simplex, mæretur dici. Exemplum pulsus simplicis, sit pulsus magnus, celer, creber, mollis: secundi magnus, moderatus, &c. Primi pulsus causa est, naturalis quædam complicatio causarum. Secundum faciunt pariter causæ multæ, & variæ, at non complicantur naturaliter, sed ratione indiuidui, aut ob aliquam causam accidentalem. Hi multiplices esse perhibentur, alijs quindecim esse differentibus, alijs multò plures. At quoniam parum id confert medicinæ faciendæ, omittendum censui, ne imaginaria quadam, & non obseruabili pulsuum numeratione, confusionem, non mediocrem pariam. At illud attingendum breuiter, cur non diuiditur pulsus in calidum frigidum, album nigrum, plenum vacuum, quando alium dicimus esse mollem, durum alium. Quia illæ differentiæ in medicam veniunt considerationem, quæ aliquam possunt præbere notam affectionum, quæ præter naturam: facit hoc pulsus mollis, & durus, vt infra patebit, non albus aut niger, calidus frigidus; nam quidquid monstrare potest calidus, aut frigidus pulsus, illud omne ad vsum ad auctum reducitur: vnde censeo, ex antiquorum mente loquutum esse Gal. Aui. cen. quando huius differentiæ meminere. Et vbi primo de arte cur. ad Glau. pulsus in tertiana calidos esse dixit, non apposuit ly, calidos, vt aliquam pulsuum differentiam innueret, sed ad indicandam arteriæ qualitatem, quæ inter tangendum occurrit. Pulsus plenus, & vacuus, aut est idem, quod fortis, & debilis, aut confunditur cum duro, & molli, nam à plenitudine duritiem nasci, & Galen. multoties docuit, & experientia confirmat. Sed satis de simplicibus, progrediamur modo ad respectiuos, quos triplices esse

supra dicebamus, alios, qui continent rythmum, concentum, siue harmoniam, alios qui continent ordinem, aut eo carent, sunt alij demum æquales, aut inæquales.

Rythmici pulsus, quinam sint, non ita facile constat. Quare vt horum natura intelligatur, aduertere oportet, tametsi rythmi nomen consonantiam significet, nunc tamen sumi, prout idem est, ac temporum, quæ in pulsu sunt mutua proportio, vnde cum sint multa in pulsu, dilatio, & contractio, & duplex quies: quidam putantes contractionem percipi non posse, dixerunt esse rythmum proportionem dilatationis ad reliqua tria tempora, nimirum ad contractionem, & vtramque quietem. Contententes alij posse contractionem à medico percipi, rythmum esse dixerunt, proportionem dilatationis, & contractionis, quam opinionem quandoque est sequutus Galen. vt licet colligere ex cap. 8. 1. de dignosc. puls. At re postea exactius considerata, aliam dixit esse rythmorum naturam: Nam 3. de dign. puls. dixit, non esse rythmum proportionem temporum, quæ in pulsu, sed qualitatis motus, contractionis nimirum, & distentionis ad inuicem proportionem. Est autem motus qualitas, celeritas, & tarditas: & inter celeritatem, & tarditatem mediocritas quædam.

Sic igitur rythmorum natura constituta, diuidit Galen. rythmos in duas species æquales, & inæquales: æquales rursus, subdivisit in tres alias. Prima est quando dilatio, & contractio est celer. Secunda quando vtraque est tarda. Tertia cum sunt moderatæ. Inæquales rythmos diuisit in sex species. Prima est dilatio moderata, contractio celer, dilatio tarda, contractio celer, dilatio, contractio moderata. Quarta cum dilatio est moderata, contractio tarda: dilatio est tarda, contractio moderata; cum dilatio est tarda, contractio celer.

Sunt alij pulsus, qui dicunt respectum ad naturam, & hi sunt duplices, vel enim sunt æquales, vel inæquales: primi adhuc duplices, vel simpliciter æquales, vel secundum quid æquales. Primi sunt, qui in differentijs omnibus æqualitatem habent verbigratia in magnitudine, celeritate, crebritate, vehemètia, mollitie, ita ut in nulla harum mutetur: secundum quid æqualis, in aliqua differentiarum, aliquam suscipit mutationem. Aequalitas insuper potest esse in vna pulsatione, ita vt omnes arteriæ partes æqualiter incedant in motu, potest esse in multis pulsationibus, ita vt singulæ pulsationes in magnitudine celeritate, crebritate, & mollitie sibi respondeant. Easdem differentias habet inæqualitas pulsus, ut motus aut est inæqualitas simpliciter, aut secundum

Quid pulsus rythmici.

Quid equalis, aut inæqualis.

Quid simpliciter, aut secundum quid equalis, vel inæqualis.

Dum quid, in vna pulsatione, aut pluribus: vtraque tamen adhuc est duplex ordinata, & inordinata: ordinatus pulsus est qui in pulsatione, inæqualitatem cum quodam ordine habet, vt si e. g. quatuor pulsationes sint vehementes, vna debilis, deinde sint aliæ quatuor fortes, vna debilis, est huiusmodi pulsuum inæqualitas ordinata. Inordinata verò, si vnus pulsus sit debilis, alter vehemens. Inæqualitas singularis in vna parte arteriæ, & vna pulsatione, est quando tempus dilationis, & constrictionis arteriæ; in partes diuersæ celeritatis diuiditur; enim verò, cum tempus non sit indiuisibile, neque admodum breue poterit diuidi in partes perceptibiles sensu, & vna pars motus esse celer, tarda alia. Habet autem hæc inæqualitas tres alias differentias, vna dicitur pulsus imparcitus, intermittens alia. Tertia dicrotus, seu bis pulsans. Intermittens est, cum motus distentionis arteriæ, media quiete interruptitur, antea quam finiatur, quo circa necesse est, vt interruptum motum profequatur, quousque ad extremam quietem deueniat. Imparcitus est continua distentio, ex partibus contrarijs constans, nimirum celeribus, & tardis, vt si velociter incipiat, tardè desinat, aut contra. Dicrotus, seu bis pulsans, est quando arteria incipit moueri, & antea quam absoluat motum, retrocedit, & inde iterum ad eum perficiendum assurgit, vt duplex pulsatio appareat. Inæqualitas singularis in pluribus arteriæ partibus, est quando sub vnica distentione plures digiti mutantur, duo, tres, quatuor, quæ subdividitur in multas alias.

Tandem est inæqualitas alia collectiua, seu sistematica, quæ in pluribus pulsationibus obseruatur, quæ adhuc duplex, nam vel est inæqualitas æqualiter facta, vel inæqualiter. Pulsus inæqualis æqualiter factus est, quando prima pulsatione, secunda est minor, ac tertia secunda, vt verbigratia, vna vt octo, secunda vt sex, tertia vt quatuor, & hic pulsus dicitur decurtatus, seu myurus, & cauda foricina. Est autem hic duplex, alter deficiens, alter non deficiens, qui adhuc diuiditur, nam vel perseverat in eadem parvitate, ad quam deuenit, aut non perseverat, sed augentur, & dicuntur myuri reciproci, seu cauda foricina alteratiua. Pulsus inæqualis inæqualiter factus est, qui inter plurimas pulsationes, non seruat æqualem distantiam, sed inæqualem, suntque multiplices, vt poteris videre apud Gal. Capiuac. & alios, qui de re ista ad nauseam vsque disputarunt.

De dignoscendis pulsibus.

Cap. X.

Exposita natura pulsus, eiusdemque differentijs numeratis, id esset modo consequens, vt qui cuique morbo pulsus sunt familiares, in medium afferemus, huc enim contendit nostra oratio, nec alium ob vsu cuncta præmissimus: Quia vero in dignoscendo pulsuum, facile medicus falli potest, notabo primum quædam, quæ ipsum præscire oportet, ne in re tanti momenti aberretur. Conetur primum medicus dignoscere, quæ pulsus species, nam si vnâ pro aliâ accipiat, aberret necesse est, nedum in morbi cognitione, sed in præiugio. Id vt consequatur, sunt quædam necessaria ex parte infirmi, quædam re ab ipso requirent. Vacet ille omni animi, corporisque motu, manumque supra thoracem locatam in volam pronam, cum digitis neque admodum flexis, nec plusquam ratio postulat extensis, medico porrigat: neque ipso tangente manum agitet: huius enim arteriæ obseruandæ, quia neque aliâ honestius, neque promptius tangi possunt lib. de puls. ad Tyrones. Medicum monito, vt pluries tangat pulsuum, nam cum multa sint obseruanda, est hæc diligentia repetenda, vt quod priori obseruatione consequi non potuimus, consequamur secunda. Dum tangit, suspendat manum quandoque, interdum comprimat, alias nec multum premat, nec leuiter tangat. Primum faciat vbi pulsus est durus, vbi fortis, aut arteria intus recondita: suspēdat, vbi hæc mollis, vbi nimis exposita, vbi languida demum vis pulsandi. Vtatur media ad dignoscendas reliquas differentias pulsuum. Et in hoc se se exerceat, nam vt lib. de dignosc. puls. cap. 1. *Quidam in inquirendo clam inducitur habitus, vsusque comparatur, qui progreditur pedentim, neque dum absolutus sit, capisse apparet; simul atque completus est, eum late fere omnium exhaustorum laborum quam citissime fructum, adeoque vt rudius dicam, cum ipsa usura. Sed quo sit fructus vberior, al-labora, vt dignoscas corporis temperati pulsuum, hic enim est metrum, & mensura aliorum. Quare numquam excessum aliquem cognoscere poteris, ni medium statuas, ad quod defectus reliquos compares, & excessus. At vbi infirmi pulsuum cognoscere cupis, qualeni sanitatis tempore pulsuum habebat, sub memoriam reuoca, sic enim an multum recesserit, an parum addisces, & quantus sit pulsus intelliges; His vbi instructus fueris rem aggredere. At quando monuimus, ne aberretur præscire necessarium esse quid morbi vi oritur, quid à causa externa, & à natura, propter hanc causam, quos pulsus*

Pulsus species uocat necesse est medicus.

Quod vt consequatur, hæc sunt necessaria.

Omni animi motu vacet æger. Manumque rectè locatam obseruandam porrigat.

Tangat multoties medicus.

Ac modo leuiter modo premat.

Et in hoc se exerceat.

Potissimum in dignoscendo temperato.

fus naturalia faciant, sunt autem temperamentum, sexus ætas: quos non naturalia, hoc est aer, motus, & quies, cibus, & potus, somnus, & vigilia excreta, & retenta, animique accidentia: quos res præter naturam, mox docebo.

Rerum naturalium, non naturalium. & præternaturam pulsus. Cap. XI.

Quæ pulsus
causæ.

Quæ causæ
variorum
pulsuum.

Qui nam pul-
sus puerorū.

Senum.
Iuuenum.

Qui nam pul-
sus a causis
non natura-
libus.

Pulsus tres causæ producunt, facultas, instrumentum & usus: facultas est vitalis quædam vis, instrumentum arteriæ, usus calidi naturalis tutela. facultas cum non sit potentia mere naturalis, quæ agat secundum vicium posse, non merè libera quæ pro suo arbitrio nunc tardius, nunc celerius, nunc vehementius, nunc debilius pulsatur, sed media pro corporis indigentia agens: calidiores, pulsus celeriores habebunt, tardum frigidum: crebriorem qui multis excrementis abundat, nam purgandorum excrementorum necessitas haud patitur diu arteriam in quiete immolari: mollè obtinere pulsus humidum, durum siccum, nam quibus humidum est arteriæ corpus cedit facillè, renititur siccum. Calidiores ergo, cum sint mares, frigidiores ut plurimum mulieres, sicciores illi, hæc humidiores, pauca, & exigua in illis excrementa, copiosa in mulieribus congerantur, hæc imbecilles, illi robusti, & fortes: erit marium pulsus vehemens, imbecillis mulierum: in illis celerior, in his crebrior: durus in maribus, in feminis mollis. Hæc si teneas, intelliges facillè, quinam sint pulsus ætatum; enimvero si humiditas causa est pulsus mollis, calor celeris, excrementorum copia crebritatis, arteria parua & exigua impedit magnitudinem; cui dubium esse poterit, puerorum pulsus esse paruos, exiguas enim habent arteriolas: celeres, ut hac via suppleant, quod magnitudinè consequi non possunt: crebros demum, quando ob motus inordinatos, & ingluuicem, multa coaceruant excrementa. Cumque frigidum sit senile corpus, debile, nec excrementis refertum, nam pauca sumunt: iuvenes contra robusti, & fortes, calidi, siccum, erit senum pulsus languidus, rarus, tardus, iuuenum fortis, magnus, celer, durus. Nee multum erit tibi laborandum, ut noscas quinam sint pulsus temporibus anni, regionibus, Cæli constitutionibus, motui, & quieti, cibo & potui, cæterisque rebus non naturalibus vocatis à medicis, familiares; nam cum calidiora reddantur ætate corpora, hyeme frigida, medio modo se habeant veris medio: caleat corpus à cibo, à motu, ni tamen uterque sit immoderatus, frigeat ieiunium & otiosum:

intelligere hinc facillè poteris, ætate, à cibo, à motu, pulsus esse celeres: quietis plus iusto, hyeme, & eorum qui diu à cibo abstinuerunt, raros, tardos. Demum sit finis querendi, calor facit ad celeritatem, ad tarditatem frigus, ad crebritatem summa euentandi necessitas, ad raritatem exigua: robusta facultas magnum facit pulsus, imbecilla exiguum, humiditas & siccitas mollem reddunt arteriam, aut duram, ex quo fit ut per accidens aliqualis mutatio contingat in pulsu. Nempe, cum ob arteriæ duritiem, non potest facultas secundum quamcunque dimensionem mouere, celeritatem conuocat, & crebritatem, ut motuum frequentia defectum magnitudinis suppleat. Possunt eadem permutare pulsus, nam potest omnis immodica intemperies facultatem destruere. Quæ utique ergo, aut pulsus usum possunt variare, aut facultatem pulsus vim roborare, prosternere, aut deum arteriam immutare, isthæc omnia verum efficiunt pulsus. Valent ad hæc res omnes non naturales dictæ, nam hyemalis aer imminuit frigiditate usum pulsus, auget eundem æstiuus: uterque si sit immoderatè calidus frigidus facultatem prosternit. Quare utrumque anni tempus, si nimium fuerit intemperatum, pulsus faciet languidos, & raros: æstiuum celeres, crebros; cum vero vernum tempus seruet sua temperie temperiem cordis, erunt pulsus robusti verno tempore, potissimum medio, nam eiusdem principium hyemis naturam olet, finis sapit ætatis principium. Quare æstiuus erunt pulsus sub finem veris, hyemales sub eiusdem initium. Inconstans cum sit Autumnus, erunt Autumnus pulsus semper varij, cumque inæqualitas temporis languidam faciat facultatem, erunt tunc temporis pulsus imbecilles. Eodem modo pulsus regiones immutant, mutant enim hæc pulsus, mutato aere. Quare quæ frigidum reddunt aerem, & hyemi similem, pulsus hyemalem producunt, quæ calidæ sunt, siccæ, immutabunt pulsus quemadmodum ætas: nec sentiendum aliter, si immutetur idem à constitutione cælesti. Quos pulsus faciant motus, quies, aliæque res non naturales, intelliget facillè, qui intelliget, quas pariant in nobis mutationes; quamobrem cum constet cuique ex libro secundo huius operis moderatum motum calefacere, nec non cibum, roborare: immoderatum refrigerare, debilitare, motum quidem dissipatione spirituum, ingestionem plus iusto ciborum suffocando calorem: constabit iisdem, à moderato exercitio, pulsus esse robustos, pulsus vi roborata: celeres usu adueto, eosdemque fieri à cibo moderato. Si in utroque peccetur, contrarios effici. Eodem modo cum pulsus permutet res præter naturam motibus

bus nempè, causa morbi, & symptoma, his nixi principijs medici facile poterit intelligere, quinam sint morbi cuiusque, pulsus proprij. Quare hac ductus causa, nihil addam amplius, præsertim cum Galen. tot, tantaque de re ista scripserit, detrahi, vt multa possint tantum abest, vt aliquid addere oporteat. Quod si quis

hic desideret, vt de præfagio ex pulsibus quædam afferrem hic idem si intelligat pulsus contemplationem hic esse institutam, non quatenus prognosticum est signum, sed qua varios potest indicare affectus, non solum diminutum hic mensentur, sed laudabit, quod ultra propositos terminos non transuerim.

Cur de pul-
sus præfagio
non tractatur

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Decimus .

DE PRÆVIDENDIS Morborum euentibus .

Præfagiendi artem medico necessariam esse . Cap. I.

Vi futuros morborum euentus prædicere, diuinum esse opus crediderunt, haud procul à vero, mihi fuisse videntur; est enim diuinum, vniuersæ humorum farraginis, inquietæ alioquin, & turbidæ, motiones inspicere, latentemque, & prauam eorumdem qualitatem aduertere. At quis est qui hoc possit? *pauci, quos equus amavit.*

Iuppiter :

Imo quis est, quem non fallant vt plurimum morbi, quem non deludant humores? occulta est causarum vis, latitatque: mutant naturam morbi Prothei instar, quo fit; vt vel doctissimi medici caligent in re ista, & cæcutiant. Quid ergo? desistendum? imò insistendum magis; nam, quæ difficilia pulchra. Adde, quod & multum necessaria medico; Qua enim arte impendentes malorum procellas præuenterent medici: prauos naturæ motus declinarent, rectos certa ratione moderarentur, nisi ab ijs, vigilijs multis, laboribus, sudoribus, hæc diuinandi ars exulta foret? Qua industria nobilissimū medicinæ studium à Deo profectum, ab infamia vulgi, posset vindicari? equidem cum fieri nequeat, vt conualescant omnes, id enim optabilius foret, quam futura prædicere, extra omnem notam censetur, vbi mortem prænouerit medicus. Accedit, quod cum desperatos, non liceat attingere, ni eos prænoscamus, co-

gemur inuiti illa infamare præsidia, quæ multis fuere saluti. hinc multum laborauit Hip. in re ista. Galenus medici omnes: ac si pro comperto habuissent, medicinæ partes has esse, quibus si careat, mutila futura sit omnis, & deficiens. Quare versabimur & nos in eodem puluere, ac primum dicemus, qua ratione exitus hi, vt potè qui nulla videantur necessitate adstricti, præsciri possint, tum fiet progressus ad reliqua.

Ne tamen adhuc quis nos rideat, quod imitati Gigantes, futura prænoscere tememus, discutiemus hoc primum: an possint exitus hi, vt potè qui nulla videantur necessitate adstricti prænosci, quæ via, an breui, an facile: Post hæc de arte prognostica dicere aggrediamur.

Possint ne exitus morborum prænosci. Cap. II.

Partem, quæ negat, suadent non pauci. Suadet illam primò grauissimorū Philosophorum auctoritas, qui futurorū contingentium notitiam vsque ad eò desperarunt, vt ne Deo quidem concesserint ipsam: vnde prouerbio ferè dicitur. De futuris contingentibus nulla est determinata veritas.

Non dari artem prognosticam probatur rationibus.

Secundò morbi omnes, aut acuti sunt, aut chronici. At acutorum exitus sunt incerti aphor. 19. in chronicis morbis, difficile est discernere, quid sit futurum 2. progn. 6. Nullius itaque morbi euentus prænosci possunt.

A a 2 Con.

Confirmatur nam quamquam morbi quidam, vsquæ adeo sint exitiales, vt mox naturam prosternant: sunt alij vsquæ adeo leues, vt à natura facile vincantur: sunt postea alij multi, & ferè omnes ancipites, quique æquo Marte cum natura contendunt, nullo vt pacto liqueat morbi exitus. Nec demum si quædam appareant signa, quæ in alteram partem inclinare victoriam demonstrant, est, quod multam ipsidem adhibeas fidem, nam morbi maligni hoc habent proprium, vt si sita mansuetudine occidant: vnde dictum de illis, quod de malignis, & deprauatæ mentis hominibus, mel ore gerunt, fel corde, & venenum. Sunt alij præterea, qui à facile mobili humore excitantur, quo fit, vt modo à principe parte ad gnobilem seponatur, & salus insperata succedat: modo ab ignobili in principem repat, & mortem afferat inexpectatam. Quare numquam poterunt exitus morborum prænosci.

Quibus dederunt manus antiqui, & Cœcell.

Ita autem artem præfati quidam medici, nempe Vates diuinandi hanc artem attribuerunt, à facultate medicæ ablegarunt. Videtur his assentiri Cœll. diff. 2. dum monet, ne qui absolute pronunciemus, aduersus quem, vide c. 9. l. 13.

Et male.

At hæc tanti non esse, vt à communi schola medicorum propterea recedamus facile est demonstrare, nam vt bene D. Thom. 1. par. quæst. 57. art. 3. futura possunt cognosci in suis causis: certo, si causa illa effectum producat certo: probabiliter si effectum certo producere non valeat: vnde, quia certum est, oriente sole, illucitere diem, estque item certum, cras nona e.g. hora solem esse oriturum, nam certi sunt motus supernorum orbium, nec vquam errarunt, certo prædicere possumus tali hora postridie illucescere: Cumque Rosa semper aduentante Vere producat rosas, ficus ficus suo tempore, ni contabescat interea: certo quoque licebit futuræ rosæ ortum prædicere, nec non ficum. Quod si causa aliqua, vt plurimum soleat aliquem effectum producere, vt plurimum diuinare licebit hoc futurum: contra si raro, & fortuito illum inuehat, aut nunquam, aut raro diuinamus. Nunc vero, vt ad propositam disputationem descendam: sunt quidam morbi certo exitiosi, certo alij ad salutem terminantur, sunt alij dubij: vt e.g. certo occidit fortis apoplexia, phtysis, febris hæctica confirmata, vulnus cordi inflatum, & alij huius generis multi: sunt alij affectus certo salubres, vt diaria, & quartana quantum est ex sui natura, dolor leuis capitis, & infiniti alij. Quare licebit in his saltem certo salutem, aut mortem præuidere: in dubijs, ancipites erimus, dubijque. Ergo cum sint ancipites morbi, aut quia æquo Marte cum natura contendunt, aut quia à suc-

Nam euentus quorundam sunt certi: aliorum dubij.

cis sunt sic mobilibus, nequeas, vt prænoscere in quamnam partem sint decubaturi: malignus morbus hanc habeat naturam, vt vitæ poriculum minuet, spem tamen salutis non adimat: in his id tantum dabitur prænosse, quod dubij sint, fallacesque, quo tamen terminaturi sint, non nisi probabiliter coniectari valebimus. Cumque subsit coniecturæ error, iniuste reprehendunt medicos tamquam malos artifices, quicumque eos reprehendunt, quod in iudicandis huiusmodi morborum euentibus, non semper colliment, sed interdum caligent, & cœcutiant: præsertim cum leuis error, vel ab ægro, aut ministris commissus, sit in causa necis plerumque: mortem autem, aut vitam, si ab externa aliqua causa fiat, non potest modo aliquo medicus præuidere, quia re differt à vate: hi enim, vt ait Gal. cap. 18. lib. de const. art. 9. si ita forte contingerit, seruatum iri dicunt hominem, non etiam si cuncta recte administrantur addentes: huius etenim ipsius præcognitionem, nempe, quod omnia prospere, vel infeliciter cessura sint circa ægotantes profitentur: at medicus non ita prædicat futura: verum septima e.g. die, si omnia, vt oportet agantur, solutum iri morbum: ubi verò quicquam admissum est, si paruus quidem hic error sit, vel alia solutionem ex septima in nonam possit: si maior in undecimam: si multo maior in decimam quartam; si perquam maximus, periculum pro certa salute sequiturum.

Non debent secundo reprehendi iidem, si plerumque dubij sint, ancipites & more Oraculorum loquantur: si enim futura huiusmodi certo prænosci non possunt: quomodo certi quidpiam proferre medicus poterit? Profecto si quis in morbis dubijs, certum quid prænunciet, nulla tamen certa ratione ductus, esto collimet, temerarius apud me erit, & imprudens, nequaquam doctus. Auic. 5. par. Cantic. cap. vlt. cum apparebunt tibi signa contraria, & debilia, sequitur quidem ad hæc dubium, vnde sita tunc, & prolonga iudicium.

Quæ artem prognosticam omnino è medio tollere conabantur facilem illam habent solutionem, nam quantum spectat ad auctoritatem Philosophorum, ita illi explicandi, vt voluerint non posse contingentia in se cognosci ab intellectu creato, nam quod eadem possint in causis cognosci, nullus poterit negare, vt D. Thom. loco cit. & 1. par. q. 14.

Locus ex 2. aphor. adductus, tantum abest, vt artem prognosticam modo aliquo demoliat, vt ipsam dari doceat aperte: si enim cum Gal. legas loco omnino omnium hunc in modum, non omnium acutorum morborum certæ sunt prænunciationes salutis, aut mortis: quis non videt hinc maximo adstrui huiusmodi facultatem? Enimvero quemadmodum

Quare iniuste reprehenduntur medici: si in hac errant quandoque.

Explicatur Aph. 19. 2. 116.

dum si quis dicat, non omnes discipuli sunt docti, manifestè docet maxima ex parte discipulos doctos esse: sic Hipp. dicens (id autem dixisse existimauit Galen.) non omnium acutorum morborum certi sunt exitus, & euentus, apertè inuit, vt plurimum, & maiori ex parte, acutorum morborum euentum prænosci posse. Quod si textum mutare non placeat, & hoc modo legas, non possunt omninò certò nosci acutorum euentus, adhuc facultatem prognosticandi confirmas; nam veluti Platoni dicenti, Sortem euasisse ex morbo audio, si quis respondeat, non est hoc omninò certum; quàmquam anceps sit, & nutet, inclinare tamen in eam sententiam apparet, quæ euasisse Socratem affirmat: haud aliter, dum docet Hippocr. non esse omninò certos euentus acutorum morborum, multam certitudinis huiusmodi notitiam habere docet, quod quia Sole clarius, & communis est omnium expositorum sententia: plura frustra non addam.

Quorū exitus prævidetur facilius acutorum, an chronicorum

Loco adducto ex 2. progn. occurrimus facile; neque enim dicit Hipp. non posse prævideri morborum chronicorum euentum, sed non posse facile. Vtrum verò difficilius, acutorum exitum è longinquo videre, an chronicorum, disputant multis multi, quæ poterit quisque legere apud Forlium Vgo. Sen. in exposit. cit. aphor. necnon Valles. 10. controuers. cap. 10. Ego vero sic breuiter litem dirimi posse censeo. Si prædictio statim sit faciendâ, difficilius erit prævidere euentum morbi chronici, quam acuti, prædicit enim medicus euentum, inspecto prius robore nature, & morbi: dignoscit autem robur vtriusque ex pugna, quem admodum ex lucta dignoscimus, vter valeat magis, ac propterea palmam sit reportaturus: at in acutis statim elucescit pugna, multi enim sunt, qui statim ac incipiunt, & vigent, & florent. Quare à principio facilius est diuinare exitum morbi acuti, quàm chronici.

Dico secundò, vbi ad statum vterque peruenerit, & vtriusque causa perfectè cocta fuerit, æquè faciliè fuerit exitum vtriusque euentum prænunciare; nam, nullus cum signis conditionis perfectæ, & in morbi inclinatione, est mortuus.

Dico tertio, vbi ad augmentum propo-
siti affectus progressi fuerint, difficilius potest exitus affectionis acutæ prævideri, quam chronicæ. Ratio est, quia materia mobilis, à qua plerumque fiunt acuti morbi, vbi incipit concoqui, ineptè à natura ad varias transmittitur partes, & nunc mitius vrget ægotantem, nunc grauius, prout modo in partem nobiliorem humor decumbit, modo in ignobiliorem delabitur. Non imminet hoc discrimen, in chronicis morbis, nam sunt à crasso humore, necnon viscido. Quare, in his

certius collimare poterimus, quam in acutis à materia mobili. Idem censeo, si de iis loquamur, qui acuti sunt ob cachochiam; enim uerò si illud est verum, pulsus bonus, vrina bona, & æger tendit ad mortem, nullum est indicium, quod seculos nos reddat. Certum si non solum est optimum, exitum morborum prædicere, sed idem consequi artis beneficio possumus, aggredienda erit disputatio ista.

Qua via præsciri possint morborum euentus. Cap. III.

FVturos morborum euentus, si quis certa assequi ratione cupit, morborum naturam inspiciat, animumque intendat necesse est in vires ægroti; sunt enim natura, & morbus veluti duo hostes qui se mutuo oppugnant: eorum finis, incolumitas, perniciesque existunt: bellorum origo, aut elementorum dissidium, aut vnitatis solutio, aut structure labefactatio. Vt itaque Athleticæ concertationis præfecti, concertantium robur perpendentes, deprehendant victorem, & ante partem victoriam, cum alterum viderint altero validiorem, victurum prænunciant: sic qui morborum hisce concertationibus præsentunt medici, non aliunde, quam ex natura, & morbi roboris accurata inspectione, futuræ salutis, aut mortis iudicia proment. *Summa dicebat Galenus de constit. art. 18. & 2. progn. 6. totius præscitionis in morituris, conualiturisque est, quoties vis morbi, cum ægri facultate conferetur; si cuius morbus vehementior est: æger omninò morietur: si debilior, quam ægri facultas, haudquaquam morietur, vbi nihil committatur.*

Præscire volenti, vires morbi, & nature sunt præscitendæ.

Idem habet 3. progn. 6. 1. de præscag. ex pulsibus cap. 17. & 3. epid. 3. tex. 21. sequuntur eandem sententiam omnes, & est vera, si exactè explicetur: propterea sciendum, quod cum morbi vires possint conferri cum omnibus nostri corporis facultatibus, aut cum vna, idque bifariam, vel cum eadem, quam offendit, & vexat, vel alia: non esse collationem faciendam cum ea, quam neque per se, neque ex consensu vexat, sed cum ea, quæ morbus suo ingenio aptus natus est lædere. Itaque vbi affectus facultatem animalem offendit, huius robur cum morbo conferendum à medico est: Contra, vbi occurrit alius ex eorum genere, qui vitalem molestat, aut naturalem, harum robur, & imbecillitatem perpendere oportet. Quod si aliquis sit, qui omnibus est impedimento, quod facere plerumque febres quædam solent, actiones quasque inspiciat medicus; nam ex maiori, aut minori earum offensione, quantus morbus sit, quantumque valeant vires facile

internoscet, vnde & illud intelliget, sitne salus speranda, an contra morbus sit exitiosus. Hinc quoniam prauæ febres pessundando facultatem vitalem, & cordis robur, quod est ferè omnium virtutum fons, & origo, actiones quascumque solent impedire, rectè faciunt medici, dū inspiciunt, non solum facultatis vitalis robur, sed & cuiusvis alterius conditionem perpendunt, & rimantur; etenim vt maior fides pluribus danda testibus est, quam vni, aut duobus idem affirmatibus: haud secus vbi multa in vnum conspirant symptomata, quæ omnia vnanimiter prauitati attestantur, est formidandum magis, sperandum minus. Huc puto respexisse Hipp. 6. epid. 2. vbi dixit *nihil temere, nihil contemnere*. Nempè, vt aduertit Galen. in com. nulla ne minima quidè signa negligere oportet, sed conferre omnia in iudicium, neque his fidere temerè, si alia repugnent, sed diligenter cuncta obseruare.

Demum, quia vt sacra pagina habet, non qui inceperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: aduertat medicus, non satis esse ad salutem prædicendam, si à principio ægri facultates longè morbo robustiores videantur, sed si ad statum vsque tales sint. Vbi pro certo habemus futurum, vt perseuerent, tunc poterimus benè de morbi euentu sperare, & salutem promittere; enimuerò cum in vera declinatione perire non possit, non poterit modo aliquo periclitari, qui ad statū vsque vires habet morbo superiores. Idcirco placuit quædamque Galeno, vt licet videre 3. de crisib. vt præter scopos propositos, longitudinem viæ contemplemur, & futurum morbi vigorem cognoscamus, quod monuisse superfluum videtur; nam cum naturæ vires, non sint cum quouis morbo conferendæ, sed cum præsentibus, à quo infestatur: neque in dubium verti debeat, an sit natura robustior in initio morbi, sed num sit illa fortior, ita vt vincere possit: certum planè est, imbecilliorẽ eam semper dici, quoties non erit ita robusta, vt morbum vincere omninò possit. Comprehendetur itaque propositis scopis longitudo morbi, neque est cur distinctum esse arbitremur. Quod si quis ad maiorem sermonis claritatem distinctum facere velit cum Galeno, non multum contendam. Cæterum si is optinuit erit præfagitor, qui vires naturæ, morbiq; dignoscet, in morbum, atque naturam oculos cõuertere oportet: huc inspicere, huc intueri: tum singulorum vires librare, & ijs, quæ præponderant, tribuere palmam: & certè si vires naturæ, morbiq; nullis velis oblectè essent, nil aliud esset reliquum, quam corūdẽ vsum frequenti exercitatione subeundo, præuidendi prudentiam acuerit. At quo-

niam sæpè numero in corpore cõdita, tanquam in cæco obscuroq; antro delitescunt, monstranda sunt signa, quibus hæc ita illustrentur, vt mentis acie facilè perspiciantur.

Methodus pranoscendi vter potentior sit natura, an morbus.

Cap. IV.

Hippoc. vt à primo parente medicinæ exordiar, 1. epid. com. 3. tex. 1. docet id dignosci ex propria, & communi omnium natura, ex morbo, ægro, oblatis, offerente, & alijs multis. *Morbos, inquit, dignoscimus, docti ex communi omnium hominum natura, & cuiusque propria, ex morbo, ægro, oblatis, offerente, num facilius ex his, an difficilius. Præterea ex vniuerso, & singulari celi statu, ex singulis locis, ex consuetudine, ex victus ratione, ex vitæ genere, atate, cuiusque, vna cum sermone, modis, taciturnitate, imaginationibus, somnijs, vigilijs, quibus, & quando vellicationibus, &c.* Dignoscemus quidem magnitudinem morbi, ex communi, & propria hominis natura: siquidem affectiones omnes, per quas homo longè à propria communique natura recedit, graues esse admodum consueuerunt, præsertim si nulla adfuerit causa externa. Vnde 1. progn. *Considerare, inquit, oportet ægri faciem, sitne benevolentium, & præcipue sui ipsius similis; ita enim optima existimanda: quæ vero ab ea plurimum recedit, grauissimum portendit periculum.* Dignoscitur hoc ipsum ex morbo; nam dantur morbi omninò læthales, vt vulnus, cordis: sunt alij omninò salubres, vt diaria febris: ostendit idem tertio æger; nam debiles à quauis causa læduntur, fortes non nisi vehementibus cedunt. Ostendunt quarto id oblata, & offerentes; nam vbi multa fuerint remedia applicita, magna, & à medico insigni citra leuamen: & grauis est morbus, & perniciosus: contra leuis, cum nulla remedia exhibita sunt, aut importuna. Hoc idem demum monstrant imaginationes, somnia, vigiliæ: quia tamen citra methodum aliquam hæc proponuntur, quæ vbi desideretur, aut nihil memoriæ mandari potest, aut nihil sciri, indicemus hanc viam: & quoniam Gal. hanc monstrare est aggressus, examinada illius sententia est, vt si quid boni dixerit, assumamus: si quid desideretur, quod contendit Argent. suppleamus.

Pertractans de re ista Galen. 3. de crisib. 4. tria proponit, ex quibus potest medicus noscere, num conualescat æger, an succumbat: morbi idæam, magnitudinem, necnon morem eiusdem. *Nunquid, ait, morietur æger, aut saluabitur, ad hæc tria respiciens inuenias: Ad idæam, morem, & ma-*

gni-

Malta propro
fuit Hipp.

Alia Gal.

Quæ uibus
capitibus op-
erime est com-
plexus morbi
liæa, more, &
magnitudine.

gnitudinem morbi: sed maxime morem inspi-
cere oportet: recte quidem; nam ut dictum,
dantur morbi salubres, dantur alij omni-
no læthales. Quare possumus morbi idea
inspecta, morbi euentum prædicere.

Quia tamen dantur multi morbi, neque
omnino læthales, neque salubres, ad ma-
gnitudinem recurrere oportet. Est mor-
bus magnus duplex, alius per se magnus
alius per accidens magnus, seu per aliud.
Priori magnitudine magni, ex se habent,
ut nos maximopere lædant, unde uocauit
hunc morbum quandoque Gal. ratione
propria: essentia: magnum: alius dixit esse
magnum ob affectus magnitudinem.
Secundi generis magni, quamquam nos
maximè lædant, non tamen id faciunt vi-
propria, sed ratione alterius sibi additi,
ut propterea dicitur magnus per aliud:
est autè hoc uel debilis natura, uel locus,
unde fit morbus magnus ratione partis
affectæ: potest esse hoc tertio malignitas,
unde fit morbus magnus ratione cachoe-
tiæ. Exemplo res clara fiet. Sit febris leuis,
in corpore tamen senili, & extrema im-
becillitatis, dicitur morbus magnus,
quia ad vires collatus, illas superat: fit
item ulcusculum in corde, aut pulmone,
nullam poterit, si sua natura spectetur,
asserere noxam. At quia est in corde, in-
fert necem. Sic item febricula aliqua,
maligna tamen: hæc quamquam contem-
nenda, uulgo uideatur, magnum tamen
facessit negotium, ut quotidie experimus
in praxi. Vbi morbus est magnus res-
pectu virium, est procul omni dubio lætha-
lis, ut enim conualescit æger morbo eui-
cto, sic succumbit, ubi ille languidior fue-
rit. At si fit morbus magnus, ob partis
affectæ præstatiã, aut ratione propria: es-
sentia: prout maiora, aut minora infert
symptomata: pro maiori, aut minori ro-
bore virium, modo mors, modo salus præ-
dicenda. Potest tertio idem monstrare
mos morbi; nam benignus facillè natu-
ræ cedit, malignus multa præsidia, & ge-
nerosa contemnit.

An uerò sufficiat hæc tantum inspicere,
nec sint alia à medico meditanda,
hoc dubium; noscimus enim plerumque
euentum morborum, eorum motu per-
specto: unde Hippoc. *febres, quæ tertio die
grauiores fiunt, periculosa*: noscimus idem
secundo ex causis: unde timemus quan-
doque in morbis, uel exiguis, & plane om-
nino contemnendi uidentur, causæ tamen
habita ratione, à qua illi suam trahunt
originem timemus. Coniectamus ter-
tio, præsumme esse morbum, & malignum,
quia præui morbi, & maligni uagantur:
unde anno 1613, à quauis uel leui febricula
medici metuebant, quia & si lenes
primum uidebantur, progressu postea
grauiter urgebant. Non itaque idæa
tantum morbi, mos, & magnitudo inspi-
cienda à medico est, sed præter hæc mo-

tum quoque oportet intueri, causas eius-
dem, & constitutionem uagam.

Ita Argent. unde reprehendit Galenū
tamquam mancum: inuultè tamen, ut so-
let; considerat enim Hippoc. an tertia,
quaque die morbus ingrauescat, ut co-
gnoscat, an febris, quæ ager tenetur, sit
semiteriana; est enim timenda; itaque
est eius aphorismi hic sensus, febres se-
mitertiana periculosa: hæc eadem,
quocumque modo intermiserit, uel quia
à quotidiana liberatur æger omnino, aut
quoniam eadem, quæ continua erat in-
termittit, periculum abesse significatur.
Causa & constitutio, quæ uagatur, eam-
dem ob causam à medico debent consi-
derari. Itaque non sunt scopi distincti,
quos intueri medicum oportet, ut ita-
tuere ualeat, morbus ne sit uicturus, an
natura: sed sunt quædam indicia, quæ
manuducunt nos in morbi naturam, quæ
exactè perspecta, & cum naturæ uiribus
collata, melius de euentu morbi poterim-
us coniectari.

Adde secundo, nec si distincti hi scopi
essent, posse iuste Galenum reprehendi;
siquidem morbi nomine, & causam ip-
sius, speciem, & differentiam est comple-
xus; enim uerò si Hippoc. morbi nomi-
ne hæc omnia intellexit 1. aphor. 12. ut
communis est expositorum omnium eius
loci cōsensus. Cur negabimus, Galenum
Hippocratis studiosissimum, eundem
loquendi morem sequutum, morbi no-
mine ea omnia comprehendisse, quæ lu-
tius enarrat Argenterius? Suspicandum
itaque nullo modo est, ne diminuta sit me-
thodus à Galeno proposita: superfluo
potius addere uideatur morem morbi,
quando alibi dixerat, morbum esse quan-
doque magnum ratione cachoethiæ. Si
quis itaque me audiet, hoc modo de re
ista decernet. Sitne morbus uicturus, an
natura, quicumque dignoscere cupit,
utriusque vires inspicere oportet, con-
ferre, & validiori tribuere palman. Sit
ne morbus validior, an contra, digno-
sces, morbi natura perspecta, eiusdem
magnitudine, necnon more. Declarandū
propterea, qua ratione his inspectis, eue-
ntum morborum ualiamus prænosceri,
exordio à morbi idæa desumpto.

De prouidendo euentu intemperici.

Cap. V.

TRES proposuimus fontes, quos adiecit
medicus, morbi exitum præcogno-
scere poterit; morbi idæam, magnitudi-
nem, & morem eiusdem: esset modo illud
consequens, ut de noscenda morbi ma-
gnitudine, eiusdem idæa, necnon more
ageretur. At quoniam de his actum a
nobis lib. 7. neque uideo, quæ semel sunt
alibi à nobis dicta, frustra inculcare, per-
lu-

Ob hæc repre-
hendit Argē.
Galen. sed de
sunditur.

Intemperies
in uiscerum
anceps, quare
singula spe-
cies perlu-
stranda.

Obiæiones

lustrabimus singula morborum genera, ac primum videbimus, quo pacto intemperie cognita e. g. diuinare possumus; num conualecat æger, an succumbat: atque ut rem breuiter dirimam, statuo primum, non posse nos, intemperie in genere perspecta, quidquam certi de eius euentu præfagire; nam ut cuique vel leuiter medicinæ principiis intus, constare potest, intemperies in vniuersum, nec salutaris est, neque exitiosa, sed pro varia eius natura, & mortem infert, & in bonam alias, valetudinem terminatur. Erunt proinde intemperiei species, & differentię contemplandę, & quando sunt hæ multę, calida, frigida, humida, sicca, simplex, composita, cum humore, & citra humorem, continua intermittens, nocturna diurna, in habitudine, nē quæ oriatur confuso, dicemus de singulis.

At primum, simplicium.

Ergo intemperies calida acrius nostrā naturam infestat, quam ceterę alia: mirus vrget frigida, sed quod vehementiæ subtrahit, diurnitate rependit. Vnde intemperies frigida, diurniores: breues calidę, quamquam magis molestę. Facillima omnium intemperies humida: longissima sicca; nam & resistentia pollet, excellitque ceteris omnibus, & humiditas, a qua est debellanda, quam minimā habet adiuuitatem. Id esse verum, declarant melancholici affectus, ut omittam alias mille experientias; scilicet adeo sūt pertinaces, ut fugati redeant, & victi resurgant. vide c. 6. lib. 7. meth. Hinc patet ad intemperies compositas.

Quibus simplicitas ceteris paribus, composita peior.

Quid vbi plures sunt, & contrarię? nulli dubium, difficilioris esse curationis; etenim vbi in eandem intemperiem partes omnes labuntur, facile vno remediorum genere proposito emendantur: at quando excafactum v. g. est hepar, refrigeratus ventriculus, affectus calidus, causa frigida, difficilius curatio; aut enim vni vacans, alterum maiorem reddis, aut si in vtrumque, quod par facere, incumbas; nam vtrique aut vehementiori occurrendum esse monet Galen. altero nō neglecto, neutrum facile vinces. Quibus enim vteris? temperatis ne, an extremis per temporum interualla? at remissa contraria, vel extrema, intermissa tamen, aut contrariam intemperiem, non abigunt, aut longo tempore extirpant: ob has omnes causas diurnus est affectus ille, mirarchia vocatus ab Arabibus; nam ut plurimum in illo affectu hepar calidū esse reperimus, ventriculum frigidum. Accedit, & aliud, quod ab humore crasso, frigida intemperies ventriculi fouetur: est autem cuique compertum, intemperies omnes, quę ab humore fouentur, difficilioris esse curationis simplicibus, præsertim si sit crassus, & viscidus. Ex his autem, quę humorem adiunctum habent, certum est faciliores esse intermit-

Et illa que humorem habet comitem.

tentes, quam quę continuo naturam infestant lacessuntque; hic enim numquam respirat natura: in intermittente, restaurandis viribus, & remediis administrandis tempus vacat. At hoc intelligendum ceteris paribus, alioquin malim ego continua febre, & leui affligi, quam intermittente, magnis comitata accidentibus: vnde de miror quosdam, quod nullum in febre intermittente, agnoscant periculum: timent a cont nuis semper, vna Gal. auctoritate ducti, & Hippoc. qui scripsit 4. aphor. 43. febris quocumque modo intermiserit, nullum habere periculum: quia neque a maligna ea fieri putredine potest, nec ab interna aliqua inflammatione. Nam ut omittam, quod multi contendunt, posse, & febrem, quę intermittit, malignā esse, non est tamen (quamquam id cum Galen. negemus) cur propterea curam omnem, metumque abijciamus; nam ratio cur quis ex morbo perire non possit, illa est sufficiens; quia est morbo robustior: ergo erat monstrandum Gal. nunquam fieri posse, ut a febre intermittente prostratur natura, quod non esse assequutum illa ratione, quia non fit intermittens febris a maligna humorum putredine, neque ab interna aliqua inflammatione, constat inde clarissime, quia neque alij morbi læthales, hac via tantum occidunt, scilicet quia a maligna sunt concitati putredine, aut ab interna inflammatione.

Hæc vero continua etiam magis curanda paria sunt.

Non est tamen propterea etiam curanda intermittens.

Multò magis ridenda est Celsi ratio, & oratio, qui febres omnes, quę cum rigore, horrore, & signis manifestis inuadunt, tutas esse dixit, quæ certò scimus, quæ hora nutriendus sit æger; horror, inquit lib. 3. cap. 23. eas forte antecedit, quæ certum habent circuitum, & ex toto remittuntur, ideoque tutissima sunt, maximeque curationes admittunt; nam vbi incerta tempora sunt, neque alui deiectio, neque balneum, neque vinum, neque medicamentum aliud recte datur, incertum enim est, quando febris ventura sit: ita fieri potest, ut si subito venerit, summa in eo perniciēs sit, quod auxilij causa est inuentum. Et post pauca. At vbi certus circuitus est, facilius illa omnia tentantur, quia facilius exponere nobis, & accessionum, & decessionum vices possumus. Non inquam, satisfacit hæc Celsi ratio, nam quamquā ex hoc capite, facilius reddatur curatio harum febrium, non tamen sit propterea, ut sit omni ex capite tutus hic affectus: quid enim prohibet, quo minus hic, ut & alij multi, quęcumque remedia, vel recte applicata contemnat? Est proinde mea sententia intermittentem morbum, quæ voce febres quoque complector, posse interdum læthalem esse, interdum salubrem: Nullum quantum est ratione sui habitum periculum, cum intermiserit per multas horas: potest mortem inferre, vbi parum intermittat.

Rem

Rem ita esse, quotidiana docet experientia, quae faciunt medicinam, experientur non semel, & tertiana intermittente, extingui ægros, ni maleum intermittat.

Nisi ubi per
medicam inter-
mittit hōes.

Est quoque expressa Galeni 4. aphor. 59. nam ibi docet tertianam exquisitam, idcirco esse tutam, quia ex 43. horis, duodecim tantum, quod sum num est, ducit inquietas æger, quo fit, ut reliquo tempore possit commode refici natura.

Quod vero eadem ubi intermittat parū, non cateat periculo, docuit idem Galen. 2. de art. curat. ad Glauc. cap. 8. ubi loquens de quotidiana intermittente, quotidiana, inquit, longa est, & non sine periculo, quia ut Trincau. eo loco, parum intermittit. Et quidem si multo incommodius est 18. horarum spatium miguis torqueri symptomatis, quam leniter cōtinuū affici, multo grauior continua febre intermittens esse poterit. Quare si illa habet adiunctum periculum, cur non idem habere poterit febris intermittēs, idque sui ratione? sui inquam nam quod aliunde periculum imminere possit, ut à motu humorum ad principem partem: à syncope: à dolore ventriculi, factū à bili ad os eius illapso: à virtute debili, quae per rigorem resoluitur. quis au leat negare, quando, & quartana etiam, quae ratione sui est omnium tutissima, potest obstructione ingenti necare, & rigore.

Neque illam
habet graue
symptoma
adiuncta.

In aphor. ita
applicandum.

At quid, quod Hipp. dixit, ubi febris intermiserit, nullum esse periculum? An dicemus, non esse Hippocr. ex sententia propria loquutum, quod innuere videtur verbo illo significatur? ac si diceretur voluisset: dicitur hæc febris, ubi intermittat carere periculo, at re vera periculo non vacat. An dici secundo potest, non loqui Hipp. de quavis febre intermittente, sed de ea, quae per multas horas intermittit? An demum dicemus aphor. illum de semitertiana interpretandum esse hunc in modum, febres quaecumque non intermittentes per tertiam grauiores fiunt, periculosae: Sunt autem hæc febres semitertianæ vocatæ, quae ex tertiana componuntur, & quotidiana: hæc item semitertianæ vocatæ, quae ex quotidiana, & tertiana componuntur, ubi quoquo pacto intermiserint, nullum habent periculum, quia remota quotidiana, sola remanet tertiana intermittens, hæc autem salubris.

Pauci inter-
peries diffi-
cilio quavis
fiunt, ut he-
ctica.

Cæterum, quia intemperierum est alia facta, siens altera, est illud reliquum ut de earum euentu disputemus; nam quamquam omnes in re illa conueniant, difficilius longe curationis esse intemperies factas, quam siens: idcirco enim habituales sunt dictæ, quia ita hærent pertinaciter parti, ut vix adimi possint: intemperies siens curentur facilius; nullus tamen, quem ego saltem viderim, huius discriminis rationem assignat, cum

Quam ob cau-
sam dubium
facit.

tamen non satis constat, qui fiat, ut pertinacius hæreat cordi hectica, quam quavis alia putris; enimvero duplici ex causa fit, ut una qualitas magis resistat, quam alia intensior, aut quoniam in densiori subiecto; qua ratione remissus calor diutius conseruatur in ferro, quam ignis in stappa: aut propria qualitatis naturæ, unde siccitas magis resistit, quam alia. Nunc verò febris omnino calida est sicca, quae intemperies, nec vlla est differentia inter vnā febrem, & aliam penes subiectum. Quare non resistet hac causa hectica plus, quam putris. Nec quia eius calor maior, quam putrium febrium; nam quamquam non male lateat, id placuisse Auicenn. 2. 1. cap. 19. de causis doloris: si tamen consulamus sensum, quem debemus consulere in re ista; nam hic verus iudex primarum qualitatum, constat sententiam oppositam esse veram, quando multo maior calor percipitur in febre ardente, quam hectica: quinimo ita exiguus hic est, ut & medicum lateat, & ægotantem, unde dictum, incipientem hecticam difficillime est: cognitionis, & illud intemperies factas carere dolore. Præterea necat febris ardens citissime: diuturnus est morbus hectica, & ad multos extenditur annos. Adde demum, si Auic. sententia sit vera, numquam futurum, ut hecticus diaria febre corripiatur, aut putri: nam calidum, ut tria, non est in potentia ad primum, aut secundum gradum caloris.

Neque est alicuius momenti illa aduersariorum ratio, est febris hectica ardentis terminus. Quare est hectica, putri quavis intensior; probat enim oppositū, ut propterea non possim non mirari, adeo turbatos quosdam fuisse hac ratione, ut vel in Auic. sententiam iuerint, aut multa confluxerint, ut illam soluerent, aut insolutam reliquerint; enimvero est hectica effectus ardentis, non eius terminus, unde si numquam est effectus sua causa nobilior, & ab ardente febre inferatur hectica, numquam calor hecticæ, erit calore ardentis febris intensior. Quod si ita est, est iam dicendum, qui nam fiat, ut cum facta intemperies sit minor siens, nec differat ab illa aut natura, aut subiecto, hæc tamen resistat validius, & subiecto contumacius hæreat? An dicemus, id ex subiecti diuersitate nasci? non quod aliud membrum à corde, sit febris subiectum, sed quia alia pars cordis est subiectum diariæ, nempe spirituosā: alia humoralis febris, scilicet humorosā pars cordis, alia hectica; nimirum densior, solidior, & compactior multo? Ita enim à nobis monstratum lib. 2. huius operis cap. 3. cum de morbi subiecto ageretur. An dicendum secundo, maioris resistentiæ esse hecticam, quia habet maiorem siccitatem adiunctam, constat autem,

Respondet e
primo.

Secundo d

B b hanc

Tertio,

hanc esse hanc caloris, & plurimum ad resistendum conducere? An dicemus tertio resistere magis hecicam calorem putrido, quia est cuiuscumque, vel minima cordis particula insitit: non ita multiplicatus calor diaris, & humoralium febrium. Vnde qua ratione densitas subiecti conducit ad seruandam qualitatem, quia est multiplicata: eadem ratione cui sit hecicæ calor magis multiplicatus (est enim in quouis cordis particula) non aliarum febrium; hinc fit, ut hic magis resistat, quam diaris, & putris.

De prouidenda euentu morbi in figura, Cap. VI.

Morbus, qui in mala figura, quidam cu panis facile, dicitur a lii, alij nulla modo.

Postquam diximus, quem habeat euentum vnaqueque in temperies, doctrina ratio expostulat, ut agamus de prouidenda euentu dissimilium morborum. Cumque morbus mala figura primū locum obtineat inter illos, de hoc primū tractabimus. Morbi in mala figura nullum habent certum euentum. Curantur quidam facile; nullam alij curationem admittunt: habent alij mediam quamdam naturam, & interdum sanantur, omnem alias respiciunt medelam. Nimirum figura, quæ euadit morbosa ob defectum partium, nunquam poterit emendari, aut distuberi, quamquam vsus artis restituitur, dum curtorum accedat, quæ nunquam fieri potest, aut admodum rare, ut deficiens particula restauretur. Quæ resultat à membro aucto partium, sicut quoddam negotio, tolli potest, quia facile potest pars, quæ abundat præscindi. Idem censemus dicendum de vitiosa figura ob auctam quantitatem, imminutamque. Varium habent euentum, qui sunt quæ mutatum situm, vicia, tumores, cavitatesque oblatas; nam ut dicemus agentes de prognostico huiusmodi affectionum, sortiturur idem variū exitum, & modò à natura abiguntur, interdum naturam prosterunt: hærent alij ita pertinaciter, nulla ut arte superari queant; quo fit, ut ad mortem vsq; hominem comitentur. Idem de figura morbosa ob motus importunos iudicium, ut cum chyrurgi culpa, ob fractum, non recte locatur, aut ob errorem matricum distorquetur, nempe quia in cunis infantum non recte disponunt, emere vel erigentes, vel reponentes, aut immoderatus agitant, vel ad motum intemperis membra arctius vincunt, aut laxiora dimittunt, quod & pueris etiam contingit, quæ natua forma nunquam satis contenta, externam semper conantur mentiri figuram; hæc inquam figura, hæc ob causam morbosa, ut & alia multe, interdum corrigi poterit, non poterit

rit alias emendari, scilicet cum patiens hunc affectum fuerit tenellus, & nuper natus, poterit quidem, ut docta fuit Galeni sententia lib. artis med. cap. 87. formatione, & alligatione ad naturalem habitum reduci. At si ad duritiem partes malè iam figuratæ peruenerint, nulla arte hæc vitia poterit curari, partis enim cuiusque figura, ab ossis figura dependet: itaque tunc poterit, quam habet pars figuram deponere, & aliam comparare, cum ossis figura potest permutari. At ossa vbi sunt exiccata, & dura propterea reddita, ut experimur in virgula exiccata, disrumpuntur priusquam aliam figuram recipiant. Quare vbi dura sunt ossa, tolli his vitium nequit. Rectè itaque à Galeno scriptum, *quacumque partes in figura delinquant, veluti quæ blefa, varæ, & obliqua appellantur, hæc cum nuper natus adhuc tenellus est, formatione, atque alligatione ad naturalem traducuntur habitum. Quod si iam auctu infans ad duritiem peruenit, emendari non possunt.*

At obicies, nam cap. 93. eiusdem lib. art. med. docet affectum hunc curatione admittere nedum in infante, sed quousque crescit. Quare aut hic falsus Galenus, aut illic, aut sibi contradicit.

Sed facile contradictio hæc sedatur, si dicamus, in infante posse læsam figuram ossis vitia emendari faciliter, difficulter, & non sine discrimine in ijs, qui iam sunt adancti; nam ut rectè os efformetur, rum parum necesse est, mox efformare, & calum inducere: Difficile hoc autem, & discriminis plenum: vnde refert Haly, senem quemdam ab importuna hac curatione preceptum, ut propterea ceteram nunquam esse hoc faciendum, solet autem Gal. quod difficulter fit, impossibile appellare, quem admodum & Arist. inuisibile dicit, quod difficulter videtur.

De cavitatum prognostico, Cap. VII.

Morbus, qui in cavitare sunt, seu imminuta, & adstricta, seu plus iusto hiante, & aucta, magni ponderis esse, vnusquisque fatebitur, qui vsus cavitatum cognouerit. Videamus propterea, quoniam illi, nam inde hauriemus, quantum, & quid ab hoc affectu sit timeandum.

Excipit cavitatis, seruat, defert, & exitum præbet. Excipit excrementum, alimentum, spiritus. Vbi itaque plus iusto hiant, aut non retinentur alimenta: aut excrementa, & spiritus copiosus effunduntur, quo fit ut vires labascant, & fatiscant: ceteris, scilicet, pro copia, & qualitate varia eorumque effunduntur, nam ni eousque alimentum detineatur, ut in nostri substantiam vertatur, defraudatum ali-

Cavitatum vsus.

Plus equa hiantes periculose.

alimento corpus breui extinguetur: nec ferre diuidere poterit excretiones copiosas, præsertim vero vacuatio sanguinis, & spirituum, præsentaneum nobis infert discrimen.

Sed quamquam cavitates plus equo hiantes multum sint nobis incommodæ, videntur tamen acrius vt gere eadem plus iusto adstricta. Patet hoc facile cuius expendenti damna, quæ ex cauitate adacta inferuntur. cum ijs, quæ ab eadem adstricta proueniunt propterea hoc agamus. Retenta alui, aut vesicæ recrementa breui mortem inducunt: longo tempore occidunt eadem copiosius excreta. Imminuta ventriculorum cerebri, aut cordis cavitates læthales, & affectus breui occisuri ex ijs nascuntur: si eisdem latus peteant, exsoluuntur spiritus, quo fit, vt languescat corpus. Meatus corporis sit sint ampliores, præbent occasionem, vt copiosius excrementa effundantur, vnde copiosi sudores. Erunt in causa pariter, vt causa externe facile sese insinuent, & nos turbent: ac iisdem adstricti prohibito effluuio excrementorum, quæ ex tertia coctione resultant, & ingressu aeris, à quo calor noster internus ventilabatur, acerbiora dubio procul omni damna inferunt. Demum vbi imminuuntur cavitates, aut nullo modo poterit pars dilatari, & constringi, aut difficultas: nam quoties pars constringitur, constringuntur cavitates, & pori, vnde exprimunt aeream substantiam, qua erant repleta: vbi eadem distenditur, consequuntur quadam distenti pori, aerea replentur substantia. Neutrum cum fieri possit ijs abolitis, nec distendi pars poterit, nec constringi, cavitates imminuta. At constat, si his motibus animal destituatur, facile suffocatum iri, vt docet aperte cavitates thoracis repleta. Quare magni momenti hi affectus, & si cum intemperie conferas, haud dubito, quin illos timeas magis; nam multo magis lædimur ventriculis cerebri, aut cordis repletis, quam eorundem corpore intemperato: multoque plus dolemus vesicæ, intestinorumque cavitates impedita, quæ vitata eorundem temperie.

Ex vitis tamen in cavitates adstricta, molestissima sunt, quæ arterijs accidunt, aut cordi: minus affligit cavitates imminuta venarum, omnium minimè nerui; nam inde syncopes: ex obstructione venarum atrophia, & tabes: motus, & sensus priuatio è paralyti: est tamen ceteris paribus difficilius hæc curationis, nam pituita quam nerui solent gignere, tenuior est frigidiorque, frigidi idem. Quare difficilimè illam coquere, aut quouis alio modo euincere poterunt. Atque hæc de hoc puncto.

Asperitatis, et lenitatis prognosticum. Cap. VIII.

Non esse hos affectus magni momenti, nec vitam admirere, quamquam actionibus noceant, clarum cuique, & perspicuum, facta in affectibus omnibus inductione; nam cum aspera arteria est asperior reddita, tum concipit: cum lenis est vteri cavitates, aut ventriculi, hic cibum non valebit continere, semen ille quo fit, vt foemina ob vteri lenitatem concipere nequeant, intestinorum illi lenitate, seu lyenteria laborent. At constat cuique neque tussim necare, nec vitæ, sterilitatem nocere, quamuis propagandæ speciei ob sit: Constat pariter non facile mori aliquem ob lyenteriam ab hac causa profectam. Quare, &c. Præterea vterque affectus ab immodica humiditate ortum habet: habet autem hæc minimam actiuitatem, & vim resistendi. Quare hi affectus ab hac causa profecti facile tollentur. Asperitas, quæ à soluta sit vnitatis, maioris momenti: prænuuntur tamen illud idem quod vnitatis soluta. Quare cum mox de prognostico solutæ vnitatis dicturi simus, nil modo de asperitatis euentu ab hac causa profectæ, est eut dicamus.

Auctæ quantitatis prognosticum. Cap. IX.

Cum morbi ab aucta quantitate sint duplices: alij qui carne, pinguedine plus iusto adactis sunt: alij, qui à succis plus æquo in parte aliqua coarctationis ortum habent: priores raro occurrunt: frequentiores isti, & maioris discriminis; nam quamquam illi actionibus ob sint, non occidunt tamen, vix admittunt mouendi sese promptitudinem, & potentiam ad congressus venereos: quia pinguis illa, & dulcior pars sanguinis, è qua semen debebat effingi, in pinguedine vertitur: aut quoniam mole venteris sic impediuntur, vt vterum pertingere nequeant, aut quoniam laxata penis robore à multa humiditate, vel distendi non potest, vel non potest erigi: quinimo neque tutum est illos curare, nam cum nequeat aliter hoc fieri, quam imperata inedia, siti, validis motibus, & vigilia, non poterunt hæc citra discrimen ab eo seruari, qui multum consueta potare, dormire, ingurgitare, qui demum erat otio deditus, nam vt docta est omnium medicorum sententia, non est tutum consuetudinem permutare, præsertim vero in senibus auctore Galeno, nam vel non permutabis, aut necabis hominem, aut si ad meliorem foelici usum habitum redu-

Particulose
res tamen
sunt adstri-
ctæ.

Præsertim ar-
teriarum: mi-
nus pericula-
re à vteris
aut acrius
adstrictis.

Morbi à quæ
stare præ-
sertim ad auctæ

keris, cum parum sit postea superuictu-
 rus, si quis erit saucus, qui in modum
 habebitur commodiori: labor, dolores,
 quos in ea comparanda est passus agrotans,
 maiores multo. Prebuit mihi huius
 reitugulentissimi testimonium Ioan-
 Hieronymus Natalis Regi Camerę Sım-
 marie Præsıdens; nam cum extenuandı
 pinguis habitus corporis ergo, plusquam
 par erat, potum subtraxisset sibi, aridus
 enim, & sitiens, aut non bibebat, aut non
 permittebatur illi a seruo inepte sedulo,
 usque adeo incaluit, vt in diabeterm loc-
 ahalmineiderit. Atque hæc de hoc af-
 fectu absolute considerato. Quid si eum-
 dem cum morbo ab imminuta quantita-
 te conferamus? Leuior multo; nam ar-
 duum quod non est facere: facile de-
 struitur factum.

Graviores
 qui ab immi-
 nuta.

Quid de tu-
 moribus?

Flatuosus fa-
 cilis aquosus
 exsiccus in-
 flammatio.

Difficilis a
 crassa pituita
 & ichthi.

Externi mi-
 nus mali qua
 internis.

Recurrens
 mali.

Ceterum, quod pertinet ad alios affe-
 ctus auctę quantitatis, qui ab humoribus
 sunt (tumores vocantur communiter a
 medicis) cedunt quidam facile: relictur
 alij, & nature pellicenti obnuntantur.
 Facillimus omnium est flatuosus tumor,
 & aquosus, post hunc erisipelas, vltimus
 habet locum inflammatio: difficiles pi-
 tuitosi tumores, præsertim si fiant a crassa
 & pituita frigida: nullam admittit cura-
 tionem schierus exquisitus, quin reme-
 dijs magis exacerbatur, ægritudineque mo-
 dendo, vnde Hipp. 6. aphor. 18. *Can-
 ceros oculos habentes, melius est non curare, cura-
 ti enim cito pereunt, non curati vero, longius
 tempus perdurant*: Curationem vix ad-
 mittunt tumores scirrhusi, nam & in il-
 lis languet natius calor, vnde non pote-
 rit remedium admodum actuari. Quicquid
 que tamen sint illi, facillioris sunt cura-
 tionis exigui, quam magni; illi enim resolu-
 ti possunt, & vt plurimum in insensibiles
 halitus discutuntur: magni resolu-
 untur nunquam, suppurantur frequen-
 ter, & non raro natiuo partis calore pes-
 sum dato, cancrena accersunt, & tandem
 mortem. Externi boni, interni prauı, illis
 enim integris viribus occurrit remediũ:
 ad internos, vel non pertingit exhibitũ,
 aut ita refractum, nullam vt agendi vim
 habeat; Tumores mobiles, ancipitis sunt
 nature: vbi foras prodeant, & ab inter-
 nis partibus ad externas, tanquam ad
 lucem emergant, bonum: tum quia na-
 turam robustiorem indicant, quę ad cutem
 noxios deponit humores: cum quia
 integris viribus remedium occurrens,
 facilius illum excipit: Ob easdem causas
 pessimum est, si humore retrocedente a
 partibus externis ad internas, delitescat
 tumor. Vnde recte Hippocrates. *Erisi-
 pelas ab intus extra bonum, contra malum*
 Est omnino læthale cum denudato ossi
 superuenit 7. aph. 19. nempe sic languet
 os denudatum, nullo vt pacto vincere
 possit superuenientem tumorem.

Inimuta quantitatis prognostici
 Cap. X.

NI nos salit memoria promouimus
 supra ad plures esse morbos in-
 quantitate imminuta; alios, qui parte si-
 unt dissecta, & mutilata, vnde illo affecti
 mutilati dicuntur: nam quemadmodum
 si quid vni parti abundat, vt oĩa caro
 accrescit viceribus, morbus in quantita-
 te dicitur abundante: sic vbi eidem de-
 ficat aliquid, in imminuta quantitate di-
 cetur: sic alias morbus isto nutrimenti
 defectu, & tabes dicitur, extenuatio.
 Phthisis, seu vni tantum parti accidat, vt
 oculis, vnde medici de phthisi seu tabe
 oculorum, seu vniuerso corpori fit com-
 mune vitium. Quare de vtriusque pro-
 gnostico agendum erit, eius nomen quod
 fit nutritionis defectu, seu maciei exte-
 nuationis, & phthisis, & alterius qui exo-
 ritur parte mutilata, seu mutilationis.
 Prior ille affectus varium habet euentũ,
 & modo exitum inferre, alias comitatur
 ad mortem, quamuis non sit ipse in causa
 mortis. Curatur idem quandoque, ta-
 meti non pari felicitate, sed tardius
 citius, prout varia est patientis condi-
 tio, causaque extenuationis.

Morbus hic in sensibus difficilior cu-
 ratur: contemnendus, serē in puerulis,
 habent enim illi exiguum quid naturalis
 caloris: est in pueris multum: sunt illi
 siccidissimi: sunt hi admodum humidireca-
 loris itaque vi facile poterunt alimentũ
 concoquere, & quoniam humidı, pari
 vniunt facilitate: senes contra, quia sunt
 admodum frigidi, nec non sicci, aut diffi-
 culter alimentum euincunt, aut non om-
 nem partem superabunt, aut non pote-
 runt agglutinare. Si ex causa externa
 ortum habeat, contemnendus: magnifi-
 cendus, si vitio fiat subiecti: plus minus
 pro causa diuersitate. Quamobrem cum
 fiat extenuatio, quandoque ab immode-
 rata vacuatione, quę eamque sit illa: alias
 ab intemperie partium, seu ventriculi,
 seu hepatis, seu propter febrem, habebunt
 illi affectus euentum varium, & mu-
 do abigentur; non poterunt alias vi vlla
 amoueri. Ergo cum nullam phthisis, hoc
 est extenuatio ab vlcere pulmonis pro-
 fecta, medelam admittat, neque possit tu-
 rari vlcus fistulosum, erit consequenter
 insanabilis ea macies, quę ab huiusmodi
 causis proficiscitur: Cumque intempe-
 ries facta, seu calidę illę sint, hectice, si-
 ue sicca, & frigidę, vt marasmus, nullo
 possunt remediõ curari, namquam cura-
 ti poterit extenuatio hecticorum, aut ma-
 rasmius frigidus. Contra calida intem-
 peries hepatis multum dissoluens, cura-
 remittatur quandoque, nullo artis reme-
 dio, sed ætatis auxilio: stomachi quoque

Extenuatio
 in senibus
 generis non
 in pueris.

Neque a cau-
 sa externa.

Ab intena,
 magnificen-
 da.

Extenuatio
 ab vlcere
 pulmonis.

A febre he-
 ctica, aut ma-
 rasmo.

vitium facile admittitur, non erit ea magnitudo, quæ habet partium vitio (ni tamen alias radios in se fixerit) ortum habet.

Quocumque tamen ex causa illa fiat, & in quocumque subiecto, si sit ex partium solidarum defectu, tardè abolebitur: citius si ex consumptione humorum, aut spirituum fiat. 2. aphor. partic. *quæ longo tempore corpora extenuantur, lente rescire oportet: quæ verò breui, breuiter.* Sed veluti in prædicendo huius affectus euentu, & exusas maciæ cõsiderare oportet, magnitudinem earundem, & patientis corporis conditionem, ne aberratur: sic nulla vitia præmeditatione habita desperanda est: curtorum sanatio. Ratio est, quia non potest morbus hic tolli, ni partes quædam spermaticæ regignantur. At verò communis est omnium medicorum sententia, longa annorum serie comprobata, non posse partes spermaticas restaurari, vt cap. sequ. dicemus. Non est itaque huiusmodi affectuum curatio speranda.

Curtorum curatio à natura fieri non potest.

Ab arte potest.

Adverte tamen hoc verum, si de generatione loquamur, aut aggeneratione. Si in vniuersum id proferas, & nullo modo fieri id posse putes, falleris; nam noua, & antiquioribus medicis incomperata ratio inuenta est, qua omnia isthæc membra, nasus nempe, labra, aures, vel a primo ortu decurtata, vel post abscissa, infitione rescire valeamus. Inventionis auctorem quendam nomine Branchum tradunt fuisse, natione Siculum, patria Catanensem: Petro cuidam Calabro Tropiensi, inuenti huius gloriam tribuunt alij. Hodie Neapoli rescit illas summa dexteritate Flaminius Grassus Tropiensis Chyrurgus, & ego oculatus sum testis, duos integros nasos restaurasse, quorum alter homini honestè nato fuerat detruncatus, alterum Hispana quædam meretrix scuitia morbi gallici amiserat: foeliciori tamen euentu restitutus est iuueni; nam, vt dicemus in curatione huius affectus, non debent partes intemperie aliqua laborare. Vnde, quia mulier illa non erat à lue perfectè liberata, hinc factum, vt laboratum sit magis in eius curatione. Quomodo id faciendum, dicemus intra.

Morbi in numero imminuto prognosticum. Cap. XI.

Communis medicorum sententia fuit, si quæ pars sanguinea deperdatur, facile eandem regigni posse: si sit illa spermatica, prope impossibile esse, vt eadem restauretur, & si loco eius similem naturam producat. Ita Galen. lib. 1. art. med. cap. 87. lib. 4. e constit. art. med. cap. 7. 3. meth. cap. 5. 14. meth. c. 16. & passim

Defectus partis seminalis emendari non potest.

sim alibi. Eandem sententiam habuit Auic. 2. doctos. cap. 11. Gentilis ibidem: Jacob. de partib. Turisantis lib. art. med. cit. Vega, & Valles. ibidem, & 2. controuers. cap. 8. Mercatus, & Gasias disput. 31. super Auicenn. nec quisquam, quem ego saltem viderim, ab hac sententia longa annorum serie, & exacta obseruatione à medicis ferè omnibus comprobata recessit. Vnde non querunt, hoc verum, sed quæ huius experientia ratio tradi possit, inquirunt: nam reuera rationem quis cõsulat, mox intelliget, habere vtrumque dictum difficultatis non parum, & æque dubiam esse vtramque assertionem; enimvero si potest caro regigni, & simitis deperditæ restaurari, cõsenescet numquam homo, cum tamen sit illud decretum necessarium, omne ortu occidit, auctumque senescit. Aut si est hæc assertio vera, erit certè altera falsa; nam caro illa, quæ denuo in cauis viceribus regignitur, nutritur, & sentit. Quare & neruum habebit, nam ab hoc sensus: habebit pariter venas, nam hæc sunt canales, per quos sanguis ad singulas partes corporis deriuatur ab hepate: nec carebit arterijs, nam nulla pars si spiritus vitalis presentia destituatur, probè conseruare poterit, nutriti, aut viuere. At sunt hæc partes spermaticæ omnes. Quare hæc quoque poterunt facillè regigni. Præterea pars quæque spermatica nutritur, & sumit incrementum. Ergo poterit, si quæ eius portio deperdat, ea saltem quantitate regigni, ad quam per augmentum erat peruertura. Et quidem si planta tanta facilitate ramos abscisos regignat, & amputatæ rependat: cur fenore; nam pro vno ramo multos solent regignere: cur idem animantibus: cur homini, qui nobilissimus omnium, denegatum credemus?

Quam ob causam dubium.

Sed quorsum rationibus id expruere conamur, quod passim experientia sub oculos ponit. Nonne videmus deperditos dentes iterum, iterumque regigni? cur ergo in alijs partibus idem posse ferè negabimus?

Negandum nihil tamen minus, nisi spermaticæ cum discissa fuerint, per primam, vt aiunt, mediam intentionem vniri non possunt: vnde scripsit Hipp. 6. aph. 19. *Quando incisum fuerit os, cartilago, aut neruus, aut maxilla, aut præputium, neq; crescit, neque coagatur.* & Gal. negat eandem cutem regigni, idque eo probauit argumento 14. meth. 16. quia densior ea vis, tactuque sentitur, quod ea ratio suadet, quia pilos non edit cicatrix. Quomodo ergo restaurari aliqua poterit, si per primam intentionem vniri non potest? Omnino habendum pro certo medicorum decretum est, carnosas partes, si deperdantur, regigni posse, non posse spermaticas.

Resci tamen sequens facile.

Sed

Reautantus
difficilis.

Sed cum *h* non posse bifariam sumi possit, vel ut omnem potentiam neget, vel ut magnam difficultatem significet: scias secundo hoc modo sumi, nam vidit Galen. bene magnam portionem arteriæ regeneratam: neque hæc oculis est neganda, quamvis aliter ratio suaderet; nam quemadmodum nullus homo cordatus visionem negabit, quia non constat satis, quomodo fiat visio: haud secus, non erit intellectus bene compositi aliter de re ista censere, tamen ratio aliter sentiendum esse suaderet, ut mita nec rationem aliter suaderet nam ut prius occurram, non est necessarium senectutem vitari, si regignatur caro; Primum, quia non eadem numero caro restauratur, sed specie, ut latè docet Iacob. de partib. super hoc. cit. Avic. Itaque esto regignatur, quia tamen regignitur terrestrior, frigidior; hinc necessario senectus. Adde nec si eadem, meliorque reponeretur, nullam propterea futuram senectutem, nam cum senectus accidat, non tam visio partium carnosarum, quam spermaticarum: quis non videt modo, cum hæc semper eadant sicciore, terrestriores, hinc senectutem necessario futuram? plantæ enim senescunt, quamquam discissis ramis, alij vegetiores succedant: senescunt autem, quis plantæ truncus non permutatur in melius, quam rami rejuvenescent. Non monstrat secundo regeneratio carnis, restaurari arterias, nervos, venas; nam neque ad sensationem obcundam est modo aliquo necessarium, ut nervus, in quoque carnis particula inferatur, accipien- dum sanguinem, venam in nervi adesse arteriam, ne spiritu vitali destituatur: sunt hæc partes necessariae, ut ad longinqua membra vis sentiendi mittatur, vitalis spiritus, sanguis, vis sensibilia: ut sentiant proximæ; satis est vicinia nervi; quis enim non videt, nullum esse, neque fieri id poterat, in minima quaque particula nervorum, venam, arteriam? Possunt itaq; resciri carnosæ particulae. Nec cogemur propterea fateri, regigni spermaticas; quid enim hoc fateri coeget? An quia nutriuntur, augentur? nihil verominus: nõ quod cum Argentaria putem longe diuersam esse rationem quia efformato iam fœtu, nulla est amplius formatrix facultas, quæ effingat, & formet organicas partes: est nutritiva, quæ similes rescire potest, atque hinc fieri, ut hæc possint nutriri, augeri: nequeant restaurari spermaticæ; nam si vidit Galen. bene magnam portionem arteriæ regeneratam, dentesq; formato iam fœtu, & homine consenscente iam prodeunt, certum est, conservari vim formatricem: sed quoniam illud est nature institutum, ut primum regignat quicquid vi caloris est consumptum. Quare ut præexisten-

Nec hoc affer-
mare verum-
dum ob addu-
ta unde oc-
cupatur illis.

Ad s.

Cur nequeit
regigni sper-
maticæ par-
tes.

Afferitur Arg.
& rejicitur.

Et vera affer-
tur.

tes partes nutriat: secundum votum est in augmentum promovere, si eius sit gratia, in qua potuit hoc fieri: Demum si tanta sit veritas materiæ, tanta vis facultatis, ex reliquis regignit deficientes particulas. At verò debilis est facultas formatrix, exigua materia. Quare non valebit regignere.

Sed dices, nonne in utero integrum efformavit corpus: cur modo particula fingere non valebit? Quia inquit Galen. p. de sem. 13. ubi in semine erat, erat per quamvis partem seminis diffusa: quocirca applicata singulis particulis seminis, facile modo poterat e varijs eius partibus venas, nervos, arterias efformare. Vbi postea eadem in partibus residet, vix attingit materiam, e qua partes spermaticæ sunt formandæ. Quare non poterit illas fingere.

Præterea fovebatur eadem a calore uteri: destituitur postea hoc auxilio, quod non contemnendum.

Clamat nihilominus Argent. neq; his acquiescit, nam quamquam debilior fiat has ob causas facultas, non potest tamen usque adeo prosteri, ut quæ paulo antea, tot & tanta valebat effingere, nequeat modo vel portionem arteriæ restaurare. Quo factum fortasse est, ut non pauci putarint, præter causas positas hinc quoque impediri, ne spermaticæ partes regignantur; nempe quia anticipata sanguinis conversione in partes sanguineas, nulla materia relinquitur regnendis spermaticis. Qui non placent, nam si hinc inhiberetur, impediretur pariter regeneratio partium spermaticarum in pueris, quod non videmus. Impediretur pariter earumdem nutritio, & augmentum. Præstat itaque rationibus Galeni adherere, nec aliam ob Argentarij motium asserere; nam si tantam fieri mutationem putat formato iam fœtu, ut cesset extingui vim formatricem: Cur parum verosimile est, sic eandem reddi debilem, nequeat ut partem rescire?

Argumentum a dentium regeneratione detumptum, minus facessit negotium, quod ex varijs modis respondendi cognoscere possumus; nam Turisanus 3, art. medic. 29. dixit, dentes esse carnosas partes potius, quam spermaticas, atque hinc fieri, ut carnis more regignantur. Idem Avic. 1. 1. quamquam Gentilis in alium sensum trahat.

Dicunt alij, & melius idcirco dentes renasci, vnguesque, non alias partes, quia illæ ex excrementia materia aluntur: aliq; ex ea, quæ rectè est elaborata, & pura, formantur, alunturque: vnde cum illa abundant mandibulæ, careant hac aliæ partes: hinc fieri putant, ut renascantur dentes, non restaurantur alia spermaticæ membra; nam si e carnosarum numero sunt dentes, cur semel tantum renascuntur.

Cur in utero
tanta molit
formatrix, ne
deinceps.
Gal

Argent.

Reijctur.

Et Gal. delem
dicitur.

Cur dentes
regignantur

Turif.

Reijctur, &
vera afferuntur.

tur, non amplius? curuē discissus semel dens, numquam augetur, cum tamen, carnosæ partes discissæ vnantur, augeantur toties quoties discinduntur, aut immi-
 nuantur?

Atque instabis, si in mandibulis semper excrementicia illa materia existit, & facultas formatrix, cur vbi cadunt, continuo non renascuntur? Respondeo non renasci dentes tertio, quia facultas formatrix ad regnandum est impotens. Non potest autem, vel quoniam ætatis progressu est infirmior reddita: aut quoniam idem humor, qui carnem gingivarum laxauit, eandem immodica humiditate labefactauit. Aut demum non reficit tertio dentes, quia alueoli, in quibus debebant figi, ab erodente humore sunt consumpti: est autem certum, ob loci defectum generationē impediri, tametsi ratio desumpta ab imbecillitate formatricis videatur efficacior esse. Ex eadem causa fit, ne dens rescissus augeatur, aut promoueatur, nempe quia abscissione, facultas est languidior reddita. Dic secundo non gigni de nouo dentes, pelli tantum, vt lib. 5. de nat. san. c. 4.

Cæterum ne quid te lateat, nota, non posse partem deperditam per generationem restaurari, posse per insitionem.

Exemplum plantarum multo dispari communi sententia omnium, quamquam non conueniat mihi cum Vega in causa disparitatis. Putat ipse, robustiorem esse vim formatricem in plantis, quam in animantibus: indeq; fieri, vt illæ ramos, vel discissos regnant, & multoties: nequeant ista, vel exiguam partem spermaticam restaurare. Assumptum ex nature prouidentia colligit, quæ ita sollicitè curat quæcumque produxit, cunctis vt tribuat, quibus sese tueantur, & sua: sic leporem timidum, summa currendi celeritate donauit, vt fuga propriæ saluti consuleret. Quæ pugnam nequaquam detrectant, variis munitis armis. Erat itaque huic prouidentia consentaneum, vt quando plantæ noxia non sentiunt, nec motu possunt eadem vitare, valida vi gignendi donaret, quo partes necessario perituras rescicerent: Enimvero si gaudet calore vis gignens, & ab hac qualitate roboratur, quis hanc robustiorem plantis inesse dicet, quam homini?

Propterea dicerem, rescicere plantas, non animantia, quia abundè plantis materia à terra suggeritur, qua possunt nutriri, augeri, & ramos abscissos regnere: Deficit illa animantibus; esto enim, uellent multa assumere ad explenda isthæc omnia, aut non poterunt assumere eut assumpta non coquent. Habetur cur nequeant spermatica partes restaurari. Ne tamen naturam, propterea accuses, scias insuper, non afferre hoc multum detrimenti humane vitæ; nam hanc, ob

causam geminavit cuncta natura, vt posset pars superstes, alterius defectum emendare, sic multi cum vnum renem habeant, sufficienter vrinam excernunt: vno oculo vident, vno cum teste gignūt.

Morbi in numero adaucto prognosticum . Cap. XII.

Morbi, qui in numero vocantur adaucto, non solum carcent discrimine, sed parum actionibus officiant. Nunquam itaque medicus multum esse sollicitus debet, vt ipsos extrudat; nam cum parum graue sit partem aliquam redundare, erit fortasse grauius quodcumque remedium, quod ad ipsas tollendas ad-mouebitur. Rem ita se habere intelliget facile, qui intelliget, quæ sit morbi in numero redundante natura. Fit hic aliqua parte redundante: itaq; non est morbus in numero lapsus in vesica, non verrucæ, steatomata, melicerides, non enim sunt partes nostri corporis, sed tumores, causa morbi in cavitare lapidis, vt latius lib. 5. cap. 9. Non est item morbus in numero caro adaucta in vlcibus; nam non est caro adaucta quid numero vnum à parte vlcera diuersum, sed est morbus in aucta quantitate, qui si excitatur in aliqua cavitare, alterius morbi in causa esse solet, nempe in cavitare, imminuta. Demum, cum non queuis pars redundans morbum in numero adaucto constituat; sed quæ redundat efformato iam fœtu: non erit sexus e. g. digitus morbus in numero adaucto, sed vitium naturale, vt lib. 1. latius. Erit itaque morbus in numero redundante, qui sit dente e. g. alijs adnato: Alijs inquam appposito, aut supposito, nam si in ea serie sit fixus, in qua cæteri, nullam fortasse actionem oblaudet, tametsi labri contractionem impediat, si alijs dentibus sit appositus: linguæ motum orisque cavitatem, si ab interiori parte mandibulæ emerferit. At verò nullus est, qui non videat, quam leue sit damaum, quod ab huiusmodi dente inferri potest. Quare intelliget facile hinc quisque, nullum habere discrimen morbum in numero adaucto.

Morbi in situ prognosticum . Cap. XIII.

Morbus in situ si eius natura in vniuersum spectetur, nec mortem minatur, nec certam salutem promittit, sed formidandus plus minus est pro causa inuehenti ipsam differentia, corporis patientis, partis, quæ è sede sua recessit, loco vario, in quem ipsa decedit, & tempore morbi. Quinque itaq; perpendenda, causa morbi, tempus morbi, corpus

Cur dentes non regignant tertio .

Cur rami plantarum

corpus patiens, pars delapsa è sede propria, & locus, in quem delapsa: vel differentia hæ morbi consideranda: scilicet quæ sumuntur à causa; nam quidam situs vitiatur, tracta parte, aut impulsus: sit alias vitio partium continentium, quod quandoque est laxitas, & alias solutio continui: consideranda illa, quæ à tempore sumitur; nam quidam est recens, antiquatus alius: à patiente corpore, nam vel sit in pueris, vel in ætate prouectis: à parte, nam vel mutantur articuli, vel vertebræ, aut internæ partes, vt vterus, omentum, intestina. A loco, nam quandoque partes mouentur sursum deorsum: extrorsum, intus: ante, retro, ad latera, horum enim cõtemplatione præhabita, assequeris propositum; siquidem vitiatus situs parte attracta, aut impulsus, curatur facile: fatigat nos diutius, qui continente particula, aut rupta, aut laxata ortum habet; illic enim morbo dumtaxat occurrendum, hic morbi & causæ ratio est habenda: quæ si laxitas fuerit, potest quodcumque subiectum hoc patiatur curari: si fuerit soluta vnitas partium spermaticarum, incurabilis est in ætate prouectis, in pueris poterit coalescere. Luxatio recens in quocumque subiecto curari potest: antiquata, est autem quæ pertransiit quadagesimum diem, nullam admittit medelam: sed & ex parte, quæ è loco decessit suo, certum morbi euentum, licebit colligere; nam hernia è crassorum intestinorum prolapsu, tuta: vbi intestina tenuia excident, omentum, vitæ hic affectus minatur. Quare rectè Hippocr. 2. epid. sect. 1. tex. 19. secundum sectionem Vallesij, *abdominis ruptura, quæ quidem circa pubem sunt, plerumque sunt statim innoxia. Quæ verò parum super umbelicum in dextra parte, dolorifica hæ, & fastidiosa, & vomitum stercoreis facientes, vt quod Pittaco. Præterea si humerus luxetur, pes, aut manus, nullum habebit hæc luxatio discrimen adiunctum: at si vertebræ luxentur, aut costæ: quis non videt, non esse luxationem hanc expertem periculi? Præsertim si luxentur colli vertebræ, aut thoracis, ab ea enim faucibus adstrictis, præsentaneum imminet suffocationis discrimen. vnde Hippoc. Si à febre habito conuertatur collum, & vix deglutire possit, timore non existente in collo, mortale. Ab hac inuehetur empiema, breui cor suffocans: vnde idem Hippoc. 6 aphor. Quicumque gibbi fuerint ex asthmate, aut tussi, ante iuuentutem pereunt.*

Conducit quoque intueri in quamnam partem luxatio fiat, internam ne, an externam; nam vbi vertebræ prominent, facile impulsus in sedem propriam redibunt: at si ad internam partem lapsæ illæ fuerint, longè difficiliorem excitabunt affectum. Fiet quoque affectus non contemnendus, si ad latera vertebræ intor-

queantur, duas ob causas: primum, quia compressa per luxationem spinali medulla, aut ab eadem pituita in tuberculum versa, à qua luxatio, cõpssis neruis proximis, aut conuulsis motus partium, quibus inferebantur deperditur; vnde vel sit paralytis, vel conuulsio auctore Hipp. 2. epid. sect. 2. tex. 28. secundum Vallesij. & 4. de loc. affect. cap. 5. Est secundò affectus hic prauus, quia ab eodem humore vicinæ partes refrigeratæ, non valebunt concoquere, assimilare, apponere: vnde duas habebunt causas extenuationis: alimenti defectum; nam partes, quæ otio tabescunt, aut parum, aut nihil alliciunt ad se alimentum, & eiusdem incohibilitatem; nam refrigeratæ, & naturali calore destitutæ, non poterunt alimentum euacere: quod verum esse experientia docet nedum in partibus ijs, quæ luxationem patiuntur, sed in ijs, quæ proximè luxatis hærent, communicata nempe ipsidem intemperie: vnde 6. epid. com. 1. tex. 17. *in humeris autem suppurantia tantulis breuioris cubiti eos faciunt: & 3. de art. Quibus ait, dum adhuc pueri sunt, priusquam corpus integre adoleuerit, & spina in gibberum incuruatur, ijs corpus ad spinam augeri non licet, sed cum crura, & brachia ad perfectam auctiorem veniant, illa exiliora euadunt: Quibuscumque etiam supra septimum gibber contingit, ijs costa in latitudinem augeri non consueverunt.* His nixus principis, aliorum euentum prænosces facile, nam percurrere singula, præsentis non est instituti.

Soluta vnitatis prognosticum. Cap. XIV.

Soluta continuitas, si in vniuersum spectetur, nil certi prælagit, sed pro varia eius natura, modo exitum infert, modo est salutaris: erunt itaque eius species contemplandæ, vt earum euentum cognoscamus. Quæ vnitatem dissolunt, multiplicia esse, cuique constat, erodentia nempe distendentia, incidentia, secantia, contudentia. Solutiones factæ ab erodentibus, & vrentibus, vocantur vlcera; quæ ab alijs causis ortum ducunt, dicuntur vulnera, fracturæ, & vlcera. Tollunt hæc solam continuitatem: erodentia demendo partem substantiæ, vniionem adimunt: vnde nedum vniionis defectum, sed magnitudinis etiam includunt: proinde fit, vt vniione sola restituta, curentur vulnera: vt quis conualescat ab vlcere, duo sunt necessaria: primum, vt deperditam substantiam recuperet: secundo, vt vniionem acquirat. Sunt vtraque multiplicia, atq; vlcus quidem, vel simplex est, vel compositum: vtrumque duplex, aut magnum, aut paruum. Quodcumq; triplex, obliquum, rectum,

Vide Celsi lib. 5. c. 26.

rotundum: magnum item triplex, longū, latum, profundum. Compositum est pariter triplex: cum causa, vnde vlcus cacochimum, rheumaticum: cum morbo, & symptomate: cum morbo triplex, cū intemperie, magnitudine aucta, vnde vlcus erisipelatosum, schirrosus, & œdematosus: cum symptomate multiplex, prout varia sunt illa, sed hæ frequentiores eius species, fortidum, dolorosum, saniosum, ichorosum, virulentum, malignū, venenatum, contagiosum. Non me latet posse, & multas alias vlcera, vulnerumque differentias adduci, consulto tamen eas prætermisimus; nam quæ à partium varietate sumuntur, non ad hoc opus, in quo de generibus rerum, sed ad praxim spectant; alia, vel parum, vel nihil ad euentum prænoscentium conducunt.

In vniversum ergo, simplices vnitatis solutiones, facilius curantur, quam compositæ: citius, exigua, quam magna, recta, quam rotunda, aut obliqua; breues, quam longa; superficialia, quam profunda; angusta, quam lata, si tamen medicamenta commodè excipere possint; externa, quam interna. Compositæ vnitatis solutiones, quæ causam habent adiunctam, sunt modo salutares, modo exitiosæ pro causæ fouentis varietate. Facta ab atra bile, incurabilia: quæ ab influxu sanguinis fouentur, facile curationem admittunt: mediant inter hæc, quæ à bili, aut salsa pituita, ac plus minus periculi inferunt, prout crassior bilis tenuior, acrior, mitior; enimvero ab acri bili, crassaque, sunt depascentia vlcera. Quæ ferum, lignum, aut aliquid aliud habent intus reconditum, nunquam conualescunt, nisi extrudatur extranea illa substantia inclusa. Quæ complicantur cum morbo habent pariter euentum varium, pro intemperiei natura varia, & tumorum; in vniversum tamen plus negotij faciunt, quæ habent tumorem adiunctum, quam quæ cum sola intemperie complicantur; solent enim tumores, nedum magnitudine aucta, sed intemperie quoque molestare. Intemperierum autem, humida molestissima; nam qua ratione vlcera in hydropicis non sanantur, eadem fit, ne parte plus iusto humectata coalescant. Est quoque mala intemperies frigida: primum, quia impedit coctionem, secundo quia calida parti adiuuere oportebit, hæc autem trahent ad ipsam excrementa. Qui tumor cum solutione continui complicatus, plus discriminis inferat, ex ijs, quæ supra dicta sunt, clarum. Ichorosa vlcera, saniosa, virulenta mala, quia cruda excrementa imminuta sunt coctionis argumentum, cruda autem, & iucunda, & ad malos conuersa abscessus, aut indicationis vacuitates, aut dolores, aut diuinitatem, aut mortem, aut recidivas. Epidemia. Dolorosa vlcera praua: pri-

mum quia priuant egrum beneficio somni: vnde malè celebrabuntur coctiones. Quare, & multa in ipso excrementa aceruabuntur: accurrent etiam, nam conuocet dolor fluxionem, & febrem. Sunt tertio praua, quia dissipat dolor vires. Sunt quarto vlcera dolorifica mala, quia neglecto ipso, cogemur dolori occurrere: quæ autem dolorem mulcendi vim habent, ea omnia vlcus adaugere solent.

Contagiosa vlcera, varia; contemnenda scabies, læthalis pthyis: quæ à Gallicæ lue inferuntur, varium habent euentum pro vlcera partium varietate. Venenata discriminis plena: cancrenosa, omnino læthalia: de malignis dicemus, cum de prognostico morbi maligni fiet sermo.

Communium morborum prognosticum. (cap. XV.)

Communes affectus: nihil certi præfagiunt; nam cum trifariam dicatur communis morbus: aut quia in plures grassatur, & omnes vno modo affligit, quæ ratione morbi endemij, patrij, vernaculi, seu regionales communes esse dicuntur. Sunt pariter communes epidemij morbi, seu sint perniciosi, seu pernicie careant: Dicuntur secundo communes ab Arabibus, quia ex varijs generis morbis sunt compositi, quo pacto tumorem, morbum communem dixerunt, quia vt plurimum præter magnitudinem auctam, habent quoque intemperiem adiunctam: Dicitur tandem tertio communis morbus, quia omnes partes corporis indiscriminatim affligit, in quem sensum, communis voce usurpata, putant multi febrem esse morbum communem. Certum est, nullum ex dictis, aut certo necesse, aut salubrem esse: nam si tumores consideres, sunt qui faciunt negotium, sunt alij nullius momenti: si febres, contemnendæ ephemera, læthales hectica, anticipites putres: vt propterea censeamus, longe à vero eos aberrare, qui febrem à feritate dictam putant, ac si quis, ferus sit morbus, & feræ instar corpus depopuletur, cui hæret: & ijs assentior, qui febrem à feruore dictam volunt. Communes morbi primo modo dicti, cæsi in genere videantur formidandi, nam causa, quæ vsque ad eam est valida, vt homines ætate, sexu, & temperie diuersos, variaque victus ratione nutritos, æque assistere potuerit, non potest non esse robusta: cumque agat pro ratione potentia, est enim naturalis, validissimum inferet affectum, & morbum: secus tamen fieri docet ratio, & experientia: hæc quidem, nam multis communis causæ vitio, seu aer sit, seu aqua, tumores gutturis, obstructions viscerum, mentisque hæbetur.

Ce

do:

do: nullam autem discrimen hęc vite inferunt. Constat quoque idem, nam & si causa communis sit valida, non est tamen necessarium, ut vsque adeo sit valens, & robusta, ut exitiosum propterea morbum inferat. Ergo nihil licebit presagire, communis morbi natura in vniuersum inspecta, sed variaz eius. species aut contemplantur, ut id assequamur, & pro specie morbi inducti, magnitudine, & morte, modo mortem presagire, nunc salutem: illud tamen certum, communes morbos perniciosos, hoc est pestem, nec care plurimos, paucos ab illa euadere, quod quia clarius est, quam ut aliqua indigeat probatione, non conteram frustra propterea tempus in re hac demonstranda.

Morbi nocturni prognosticum.

Cap. XVI.

Nocturnus affectus diurno molestior, videtur quibusdam ob absentiam.

NOCTURNUS affectus, quicumque sit ille, molestior est eo, qui interdum affligit: docet hoc quotidiana experientia, & omnium communis consensus. Neque obstat Hippoc. epid. 3. Galen. ibidem, & Auicena. 1. 4. c. 1. c. 1. nam loquuntur hi de quotidiana diurna. Qui tamen hoc fiat, controuersum non parum.

Placuit quibusdam, in amicorum absentiam hoc referre, Quare non auerentur dolores omnes noctu, sed meas alibi non distracta, & attentius cogitans ea omnia, quę sunt sibi molesta, diligenti inquisitione, & accurata intentione reddidit molestiora. Ita Alex. 1. problem. 118. quem vide etiam probl. 77. & 78. Censent alij verē dolores fieri maiores, sed Aëtio logi Solis absentiaz id adscribunt; nam cum sit ille pater vite, minuit affectus omnes sua presentia, mitigatque: quod placitum dilucidantes alij dicunt, a Solis calore, morbum quemcumque reddi minorem, quia suo tepore referans nostri corporis meatus, & extonans succos, in insensibiles halitus, illos discutit.

Tribuunt hoc alij contractioni spirituum; nempe quemadmodum dum pus conficitur dolores, & febres: sic vbi natura contractis intus spiritibus, & sanguine, causarum morbosicarum depulsiōni vacat, noua producit symptomata, quęque aderant reddidit commotione maioram causa omnis morbosa quanto magis mouetur, magis laedit. Alij maiora cuncta symptomata noctu iudicari censent, quia priuamur somni beneficio. Ita Galen. 2. aphor. 13. Amplexor ego has omnes, & interdum maiorem apparere molestiam arbitror, nō fieri: sit aliaz verē maior. Maior autem sit, non quia strictis meatibus, qui a Solis calore antea erant referati, impeditur causa noxi effluuium; nam neque omnes affe-

Est hoc alij contractioni spirituum.

Nos fieri verē volumus quandoque maiorem.

ctus, qui noctu ingravescent, sunt materiales; nec omnes languentes vicissitudinem illam caloris, & frigoris patiuntur, sed æque noctu, ac die tepore gaudent; Non est item euentus huius causa, somni priuatio; nam sequitur vigilia dolores, non præcedit, & aucti dolores somni priuationem inducunt, non accerit vigilia maiores dolores. Maioritas itaq; æquum noctu, quęnam causa & natura in eumbens in depulsiōnem illorum noctu magis, quam diu: & quia his molestijs, alia denuo ex somni priuatione succedit.

Non quia constringuntur meatus.

Aut somni beneficio priuamur. Sed quia natura est morbo pugnat magis.

Morborum hyemalium, æstiuorum autumnalium, vernalium prognosticum. Cap. XVII.

DE re hac hæc scripsit Hippoc. 1. aphor. par. 2. æstiuæ quartana magna ex parte breuis, longa autumnales; & maxime quę hyemem attingunt, quę expones Galen. in comment. nedum quartanas, sed & alios morbos æstiuos, longe esse breuioribus autumnalibus docet; nam si quartana, quę sua natura est longissima, breuis redditur temporis calore, multo breuioribus sunt alij, vbi ætate gignantur. Num tamen morbi omnes æstiuū breuioribus, an quidam, & qui, non expressit Galenus, quantum tamen ex ratione, quę aphorismum probauit, conijcere licet, voluisse videtur, eos tantum morbos, qui ab humoribus sunt, breuioribus esse ætate gignantur. Dicit enim, *superflui æstate humores fundantur, per totum corpus feruntur, distillantur, in quibus itaque vires valida sunt, noxijs humoribus vacatis, morbi cessant: in quibus vero sunt imbecilles, dum noxijs succi vacuantur, vna etiam ipse dissoluuntur.* At primo de cris. 4. vniuersalem facit propositionem, habet enim. *Sic & omnis alius morbus, æstate quidem breuiorem, hyeme vero diuturniorem habet motum, vel ut alij legunt indicationem.* Huius consonant, quę scripsit 1. aph. 12. *Habet etenim, atque alijs singulis morbis æstas addit celeritatem, hiems vero tarditatem.* Non minor inter aliquos discordia; nam Valles. exponens hunc aphor. & 1. 2. primę part. morbos omnes breuioribus esse calidis temporibus ætumat. Alij vix in ijs, qui a materia sunt, verum esse id docet; nam apoplexia titius necathyeme, quam ætate: hectica quoque citius curationem admittit, cum tempus est frigidum, quã eodem calido: luxationes, fracturę, morbi in magnitudiat, æque possunt hyeme prorogari, atque ætate. At vero si nos præmittamus, qui fiat, ut quidam morbi cito terminentur; alij vero diu protrahantur, intelligemus facile, an omnes morbi æstiuū breuioribus, an quidam, & quibus illi: nunc autem, si memoria excidit,

Æstiuū morbi breuioribus.

An omnes? dubius videtur Galen.

Vnde variè opinantur à medicis.

At reuera ab omnes morbi ætate breuioribus.

dit, quod lib. 6. de causis morbi longi, & breuis notauimus, tota ratio, cur quidam morbi cito terminentur, & breuis, ex improportione pendet maioris inæqualitatis; enim uero cum causæ naturales agat pro ratione potentia, si altera longo interuallo excedat alteri, nulli dubium, fuerit cito uinci inferiorem atque abigi: sic magnus ignis breui ligna arida exurit, exiguus à multis suffocatur: ubi æqua est vis passiva, & agentis, erit actio diuturna: quamobrem cum agant mutuo natura morbusq. ubi æqua fuerit vis utriusque, diuturnus erit affectus: ubi multo interuallo superat, aut morbus naturam, vel hæc morbum, breui mors expectanda, aut salus fuerit. Cæterum ut terminentur breui affectus quidam, nihil ætas conducit, aut hyems: intererit alias non parum, ætate ne gignatur, an hyeme morbus. Quare quidam morbi æstiu breues, longi hyemales, alij æque breues, & longi quouis tempore. Minor probatur, nam ossa luxata æque breuiter hyeme, ac ætate repones: æqua pariter difficultate, quouis tempore lapidem à vesica extrahes: nec sentiendū secus, quia sectio illa citius coalescit ætate, quam hyeme, & partes distenduntur facilius tempore calido, vnde ubi ossa uolunt chyrurgi reponere, calfaciunt partes; ex primo enim fit, ut citius uiscus coalescat, non ut citius lapis extrahatur; ex secundo, ut minus dolorifica sit repositio ossis, non ut citius reponatur. Morbi in aduicta magnitudine, insoluta unitate, ab intemperie, videntur minui ab ætate, augeri hyeme, nam frigus impedit resolutionem, idemque viceribus mordax; at hinc illud sequitur, citius curari hos morbos ætate, nō terminari citius ætate, quā hyeme; tota enim ratio cur ætate citius curationem recipiunt, ea est, quia imminuuntur ab ambiente; ergo qui intenduntur ab eodem, citius pari pacto terminabuntur, quamquam ad exitium. Quare neque his morbis addent celeritatem, aut tarditatem anni tempora. Quinam ergo morbi citius terminabuntur ætate? æstiu: sunt autē hi, qui familiares ætati. Quare calidi, & sicci, & à calida causa siccaque concitati. æstiuæ ergo quartanæ, quæ ab atrabili fiunt, aut melancholia, cum calidi humoris miscella, hæc cito ad finem perueniet suum: tardè eundem attingent autumnales, & maxime quæ ad hyemem vsque prorogantur; nam vel fiunt à melancholico humore tantum, vel ab hoc vna cum pituita admixto. Negabis id forsitan, quia quamquam humor calidus citius coquatur, pellatur, difficilius humor melancholicus, aut pituita, est hoc verum, ubi cætera omnia sūt paria; nunc autem imbecillior est vis coactrix ætate,

robustior hyeme. Quare cum eadem maneat proportio, æque breues erunt æstiu morbi, & hyemales. Hanc ob causam dixit fortasse Triuer. fortunatum esse, quod æstiuæ quartanæ sint breuiores, autumnalibus: & malè, nam quod casu fit, raro accidit, nunc autem sunt æstiuæ quartanæ, magna ex parte breues. Prætat proinde dicere, quamquam cuncta paria videantur, quia tamen plus valet dispositio materia, quam efficacia agentis, esto infirmior ætate, sit calor hyeme fortior, citius nihilominus vincet natura calidum humorem ætate, quam frigidum hyeme.

Quid de morbis vernalibus, de quibus nihil Hipp. Forliu. longos esse censet, ut illi, qui hyeme, & autumnno gignuntur, ac propterea putat nil dictum de illis ab Hipp. à quo dissentio, nam multo dispar ratio est; autumnus enim est frigidus, & à tempore anni frigidissimo excipitur: est vernum tempus tepidum, & tempus calidissimum sequitur. Quare cum faciat calor celeritatem, idcirco arbitror nihil dixisse Hipp. de quartanis vernalibus, quia idem de istis, quod de æstiuis iudicium.

Acuti morbi, & chronici prognosticum. Cap. XVIII.

Acutos morbos periculosos esse docuit apertè Hippocr. nam id sonat, quæ scripserat 1. epidem. com. 3. *Sunt autem acutissimi, & maximi, & grauissimi morbi, & maxime lethales in continua febre.* Quia res ipsa hoc clamat; nam acutus morbus, quicumque ille sit, magnitudinem habet: magni autem morbi, magna symptomata inferunt, seu sint magni ex propria natura, siue ex partis affectæ præstantia, aut quoniam cachocætes. At urgent magna accidentia naturam, præsertim si imprimantur celeriter: nam quemadmodum, quod sit paulatim, facile natura tolerat, sic omne nimis est nature inimicum. Itaque duplici ex capite, erit acutus morbus discriminis plenus, quia magnus: quia impetuofus, & ut Arist. dixit violentus.

An lethalis? haud necessarium: modo itaque exitium afferet, modo in salutem desinet. Hippoc. aph. 19. 2. p. *acutorum inquit morborum non omnino certa sunt prænuntiationes salutis, aut mortis.* Hoc est acutus morbus, quamquam si in vniuersum spectetur, minetur discrimen; quia tamè potest natura ita esse robusta, ut illi resistat, hinc fit, ut nihil certi prænunciari possit de eius euentu in vniuersum; enim uero, si quod dicit Gal. incertum esset acutorum euentus, quia fiunt ab humoribus calidis, & mobilibus, hoc est, qui possunt ab infima parte assurgere ad no-

C c 2 bi-

Triuer.

Reijcitur.

Et affectus vera.

Vernalium prognost.

Acuti morbi periculosi.

Non magis.

Non tamē necessario lethales, aut salubres.

sed æstiu dicitur ætate

Obiectio.

do : nullum autem disorimen hæc vitæ inferunt . Constat quoque idem, nam & si causa communis sit valida , non est tamen necessarium, ut vsquo adeo sit valens, & robusta, ut exitiosum propterea morbum inferat. Ergo nihil licebit præfagire, communis morbi natura in vniuersum inspecta, sed variæ eius species sût contemplandæ, ut id assequamur, & pro specie morbi inducti, magnitudinæ, & more, modo mortem præfagire, nunc salutem: illud tamen certum, communes morbos perniciosos, hoc est pestem, necare plurimos, paucos ab illa euadere, quod quia clarius est, quàm vt aliqua indigeat probatione, non conteram frustra propterea tempus in re hac demonstranda.

Morbi nocturni prognosticum.

Cap. XVI.

Nocturnus affectus diurno molestior, videtur quibusdam ob absentiam.

NOCTURNUS affectus, quicumque sit ille, molestior est eo, qui interdum affligit : docet hoc quotidiana experientia, & omnium communis consensus . Neque obstat Hippocr. epid. 3. Galen. ibidem, & Auen. 1. 4. c. 1. nam loquuntur hi de quotidiana diurna . Qui tamen hoc fiat, controuersum non parum .

Placuit quibusdam, in amicorum absentiam hoc referre . Quare non auferentur dolores omnes noctu, sed mens alibi non distracta, & attentius cogitans ea omnia, quæ sunt sibi molesta, diligenti inquisitione, & accurata intentione reddet molestiora . Ita Alex. 1. problem. 118. quem vide etiam probl. 77. & 78. Censent alij verè dolores fieri maiores, sed Astrologi Solis absentia id adscribunt ; nam cum sit ille pater vitæ, minuit affectus omnes sua præsentia, mitigatque : quod placitum dilucidantes alij dicunt, à Solis calore, morbum quemcumque reddi minorem, quia suo tempore reserans nostri corporis meatus, & extonans succos, in insensibiles halitus, illos discutit.

Tribuunt hoc alij contractioni spirituum ; nempe quemadmodum dum pus conficitur dolores, & febres : sic vbi natura contractis intus spiritibus, & sanguine, causarum morbosicarum depulsiōni vacat, noua producit symptomata, quæque aderant reddit commotione maiora ; nam causa omnis morbosa, quanto magis mouetur, magis loquitur . Alij maiora cuncta symptomata noctu iudicari censent, quia priuamur somni beneficio . Ita Galen. 2. aphor. 13. Amplector ego hæc omnes, & interdum maiorem apparere molestiam arbitror, nõ fieri : sit alia verè maior . Maior autem sit, non quia stricis meatibus, qui à Solis calore artea erant reserati, impeditur causa noxia effluuium ; nam neque omnes affe-

Censent alij verè fieri maiorem ob solis absentiam.

Hæc hoc alij contractioni spirituum.

Nos fieri verè volumus quandoque maiorem .

ctus, qui noctu ingravescent, sunt materiales, nec omnes languentes vicissitudinem illam caloris, & frigoris patiuntur, sed æque noctu, ac die tepore gaudent ; Non est item euentus huius causa, somni priuatio ; nam sequitur vigilia dolores, non præcedit, & aucti dolores somni priuationem inducunt ; non accerit vigilia maiores dolores . Maioritas itaq; affectuum noctu, quænam causa ? natura in eumbens in depulsionem illorum noctu magis, quam diu : & quia his molestijs, alia deuo ex somni priuatione succedit .

Non quia constringuntur meatus .

Aut somni beneficio priuamur . Sed quia natura cum morbo pugnat magis .

Morborum hyemalium, æstiuorum autumnalium, vernalium prognosticum . Cap. XVII.

DE re hæc hæc scripsit Hippocr. 1. aphor. par. 2. æstiuæ quartana magna ex parte breuis, longæ autumnales ; & maxime quæ hyemem attingunt, quæ exponens Galen. in comment. ad eum quartanas, sed & alios morbos æstiuos, longè esse breuiore autumalibus docet ; nam si quartana, quæ sua natura est longissima, breuis redditur temporis calore, multo breuiore sunt alij, vbi æstate gignantur . Num tamen morbi omnes æstiu breuiore, an quidam, & qui, non expressit Galenus, quantum tamen ex ratione, quæ aphorismum probauit, conijcere licet, voluisse videtur, eos tantum morbos, qui ab humoribus sunt, breuiore esse, si æstate gignantur . Dicit enim, superflui æstiat humores succiantur, per totum corpus feruntur, distillantur, in quibus itaque vires virilide sunt, noxijs humoribus vacuatis, morbi cessant : in quibus vero sunt imbecilles, dum noxijs succi vacuantur, una etiam ipse dissoluuntur . At primo de cris. 4. vniuersalem facit propositionem, habet enim . Sic & omnis alius morbus, æstate quidem breuiorem, hyeme vero diuturnioram habet motum, vel vt alij legunt indicationem . Huius consonant, quæ scripsit 1. aph. 12. Habet etenim, atque alijs singulis morbis æstas addit celeritatem, hiems vero tarditatem . Non minor inter aliquos discordia ; nam Valles. exponens hunc aphor. & 1. 2. primæ part. morbos omnes breuiore esse calidis temporibus autumat . Alij vix in ijs qui à materia sunt, verum esse id docet ; nam apoplexia citius nec æstate, quam æstate : hectica quoque citius curationem admittit, cum tempus est frigidum, quæ eodem calido : luxationes, fracturæ, morbi in magnitudinat, æque possunt hyeme prorogari, atque æstate . At vero si nos præmittamus, qui fiat, vt quidam morbi cito terminentur, alij vero diu protrahantur, intelligemus facili, an omnes morbi æstiu breuiore, an quidam, & quibus illi : nunc autem, ni memoria excidit,

Æstiu morbi breuiore .

An omnes ? dubius videtur Galen.

Verè variè opinarum à medicis .

At reuera nõ omnes morbi æstate breuiore .

dit, quod lib. 6. de causis morbi longi, & breuis notauimus, tota ratio, cur quidam morbi cito terminentur, & breuis, ex impropor-
 tione pender maioris inæqualita-
 tis; enim uero cum causæ naturales agat
 pro ratione potentia, si altera longo in-
 teruallo excedat alteri, nulli dubium,
 fuerit cito uinci inferiorem atque abigi:
 sic magnus ignis breui ligna arida exur-
 rit, exiguus à multis suffocatur: ubi æqua
 est vis passivæ, & agentis, erit actio diutur-
 na: quomobrem cum agant mutuo natu-
 ra morbusq. ubi æqua fuerit vis utrius-
 que, diuturnus erit affectus: ubi multo
 interuallo superat, aut morbus natu-
 ram, vel hæc morbum, breui mors ex-
 pectanda, aut salus fuerit. Cæterum
 ut terminentur breui affectus quidam,
 nihil æstas conducit, aut hyems: inte-
 rerit alias non parum, æstate ne gigna-
 tur, an hyeme morbus. Quare quidam
 morbi æstiu breues, longi hyemales, alij
 æque breues, & longi quouis tempore.
 Minor probatur, nam ossa luxata æque
 breuiter hyeme, ac æstate repones: æqua
 pariter difficultate, quouis tempore la-
 pidem è vesica extrahes: nec sentiendū
 secus, quia sectio illa citius coalescit æ-
 state, quam hyeme, & partes distendun-
 tur facilius tempore calido, unde ubi os-
 sa uolunt chyrgurgi reponere, calfaciunt
 partes; ex primo enim fit, ut citius ul-
 cus coalescat, non ut citius lapis extra-
 hatur; ex secundo, ut minus dolorifica
 sit repositio ossis, non ut citius repona-
 tur. Morbi in aduicta magnitudine, in-
 soluta unitate, ab intemperie, videntur
 minui ab ætate, augeti hyeme, nam fri-
 gus impedit resolutionem, idemque ul-
 ceribus mordax: at hinc illud sequitur,
 citius curari hos morbos æstate, nō ter-
 minari citius ætate, quā hyeme: tota enim
 ratio cur ætate citius curationem reci-
 piunt, ea est, quia imminuuntur ab am-
 biente; ergo qui intenduntur ab eodem,
 citius pari pacto terminabuntur, quam-
 quam ad exitum. Quare neque his mor-
 bis addent celeritatem, aut tarditatem
 anni tempora. Quinam ergo morbi ci-
 tius terminabuntur æstate? æstiu: sunt
 autē hi, qui familiares ætati. Quare cali-
 di, & sicci, & à calida causa siccaque cō-
 citati. æstiuæ ergo quartanæ, quæ ab atra
 bili fiunt, aut melancholia, cum calidi hu-
 moris miscella, hæc cito ad finem perue-
 nient suum: tardè eundem attingent
 autumnales, & maximè quæ ad hyemem
 vsque prorogantur; nam vel sent à me-
 lancholico humore tantum, vel ab hoc
 vna cum pituita admixto. Negabis id
 forsitan, quia quamquam humor calidus
 citius coquatur, pellatur, difficilius hu-
 mor melancholicus, aut pituita, est hoc
 verum, ubi cætera omnia sint paria; nunc
 autem imbecillior est vis coëctrix æstate,

robustior hyeme. Quare cum eadem
 maneat proportio, æque breues erunt
 æstiu morbi, & hyemales. Hanc ob cau-
 sam dixit fortasse Triuer. fortunatum
 esse, quod æstiuæ quartanæ sint breui-
 res, autumnalibus: & malè, nam quod
 casu fit, raro accidit, nunc autem sunt
 æstiuæ quartanæ, magna ex parte bre-
 ues. Prætat proindè dicere, quamquam
 cuncta paria videantur, quia tamen plus
 valet dispositio materia, quam efficacia
 agentis, esto infirmior ætate, fit calor
 hyeme fortior, citius nihilominus vin-
 cet natura calidum humorem æstate,
 quam frigidum hyeme.

Quid de morbis vernalibus, de qui-
 bus nihil Hipp. Forliu. longos esse cen-
 set, ut illi, qui hyeme, & autumnno gignū-
 tur, ac propterea putat nil dictum de
 illis ab Hipp. à quo dissentio, nam multo
 dispar ratio est; autumnus enim est
 frigidus, & à tempore anni frigidissimo
 excipitur: est vernum tempus tepidum,
 & tempus calidissimum sequitur. Quare
 cum faciat calor celeritatem, idcirco ar-
 bitror nihil dixisse Hipp. de quartanis
 vernalibus, quia idem de istis, quod de
 æstiuis iudicium.

Acuti morbi, & chronici prognosti- cum. Cap. XVIII.

Acutos morbos periculosos esse do-
 cuit apertè Hippocr. nam id ionāt,
 quæ scripfit i. epidem. com. 3. Sunt autem
 acutissimi, & maximi, & grauissimi morbi,
 & maxime læthales in continua febre. Quia
 res ipsa hoc clamat; nam acutus mor-
 bus, quicunque ille sit, magnitudinem
 habet: magni autem morbi, magna sym-
 ptomata inferunt, seu sint magni ex pro-
 pria natura, siue ex partis affectæ præ-
 stantia, aut quoniam cachocætes. At vr-
 gent. magna accidentia naturam, præ-
 fertim si imprimantur celeriter: nam
 quemadmodum, quod fit paulatim, facile
 natura tolerat, sic omne nimis est nature
 inimicum. Itaque duplici ex capite, erit
 acutus morbus discriminis plenus, quia
 magnus: quia impetuosus, & ut Arist.
 dixit violentus.

An læthalis? haud necessarium: modo
 itaque exitum afferet, modo in salutem
 desinet. Hippoc. aph. 19. 2. p. acutorum in-
 quit morborum non omnino certa sunt præ-
 nunciationes salutis, aut mortis. Hoc est ac-
 tus morbus, quamquam si in vniuersum
 spectetur, minetur discrimen; quia tamè
 potest natura ita esse robusta, ut illi resi-
 stat, hinc fit, ut nihil certi prænunciari
 possit de eius euentu in vniuersum; enim
 uero, si quod dicit Gal. incertus esset
 acutorum euentus, quia fiunt ab humo-
 ribus calidis, & mobilibus, hoc est, qui
 possunt ab infima parte assurgere ad no-

Triuer.

Reijcitur.

Et affectus
vera.Vernalium
prognosis.Acuti morbi
periculosi.

Non magis.

Non tamen
necesse est
læthales, esse
salutares.Sed etiam
demonstrat.

Obiectio.

bitum ab hac ad ignobilem labi, effiet omnium acutorum euentus, qui tamen ab humoribus calidis concitantur, incertus, & dubius. Quare vel raro, vel nunquam quippiam præſagire poſſemus de acuti, & morbi euentu: ſecus at ſtatuit Hipp. eodem aph. & medici omnes.

Est tamen
timendus
maximè qui
ſenem corripi-
t.

Sed quamquam acutus morbus in genere, nil certi præſnunciet, & ſalubris eſſe poſſit, & exitioſus: pro diuerſa tamen natura, periculoſior eſt, & minus timendus. Vt ſi inuadat morbus acutus ſenem, eſt ille læthalis, non quia frigidum eſt ſenile corpus; hac enim ratione, non ægrotaret læthaliter ſenex apoplexia correptus. Communis ergo ratio cur ſit pernicioſus morbus acutus in ſene, illa eſt, quia magnam adhibent in viuendo prudentiam, nec vllum erratum committunt, quod magnos morbos, inferendi vim habeat. Quare ſi quando acuto morbo corripiantur, vehementis cauſe, & internæ, eſt inditium: quippe qui recta viuendi ratione infringi non potuit: hanc autem exiguæ vires, cuiuſmodi ſunt ſeniles ſuperare, haud valebunt. Colligitur id apertè ex Hipp. vbi ait in *ſenibus omnia mala, peiora ſiunt propter debilitatem virtutis.*

Est quoque
formidandus
qui corripi-
t vtero geren-
tem.

Timet ab eodem multum Hipp. ſi vtero gerentem inuadat. Vnde 5. aphor. 30. *mulierem grauidam, acuto morbo corripi læthale*: Non quod ſit neceſſe mulierem acuto morbo correptam interire, ſed quia magna ex parte afficitur pernicioſe. Quamquam, ſi ijs ex cauſis acutus morbus ſit exitioſus in vtero gerente, quia non poſſunt ea exhiberi remedia, quæ magnum morbum, demoliendi vim habent, non eſſet fortàſſe ita noſtro tempore formidandum, quo & tutò ſanguinem mittimus, & purgamus, nec quicquam facere omittimus, quod ad depellendum morbum conducere arbitramur; vt propterea cenſeam, non tam ex hoc capite diſcrimen naſci, quam ex fœtu: enim verò cum ſit imbecillior, quam, vt reſiſtere valeat vehementiæ morbi, facili negotio ſuccumbit. At hoc aut raro, aut nunquam ſit ſine matris acutè laborantis diſcrimine; nam labefactata vi morbi, vel impotens erit ad extrudendum fœtū imbecillum, vel in purgandis puerperijs deficiet: hæc autem retenta multum diſcriminis inuehunt.

Morbi di-
turi pro-
guoſticum.

Diuturni morbi, vt ferè omnes, ambigui: ſemel illis correpti ſenes vna moriuntur: vindicantur ab iſdem robuſti: imbecilles, ſeu ſint ſenes, ſeu iuuenes, perimuntur; nam eſt illud dogma certiffimum, morbos, qui à frigidis ſuccis, & craſſis, diuturnos eſſe, ſi vis languentis vigeat, vbi langueat, certiffimum exitium inferre. Sed neque in fortibus, iſti omnino tuti, ſi non ſolum eorum naturam conſideres, ſed & ea omnia, quæ accidere

ſolent. Nempè in longis morbis pertæſi ægrotantes vitæ illius generis, delinquit non raro, quo ſit vt morbus, qui ſalutaris erat, & diuturnus, exitioſus euadat. Proinde ſit continens æger, ne breuis voluptatis gratia, bonum magnum, & diu permaniturum amittat: non ſit plus iuſto indulgens medicus; nam vbi ob incuriam increuerit morbus, inutile erit quodcunque remedium. Hæc de acuti morbi chronicique euentu. Nunc illud eſſe conſequens videtur, diſputare nimirum de euentu morbi hæreditarij, comparati poſt quam prodimus in lucem, contagioſi, & abſque contagio: At quoniam hæ morbi differentiæ nihil peculiare habent hic contemplandum; neque enim contagioſi, aut hæreditarij, qua tales ſunt, aliquid certum præſagiunt, parcam propterea huic labori, & ad ſimiles morbos, & diſſimiles progrediar.

Morborum ſimilium, diſſimiliumque prognoticum. Cap. XIX.

A Simili morbo minus nos affici, plus à diſſimili, ac propterea plus à diſtis imminere diſcriminis, à ſimilibus minus, concors fuit medicorum ſententia. Docuit primum illam Hipp. aphor. 34. 2. par. Galen. ibid. & omnes expoſitores: neque vllus, quod ſciam, diſcrepauit vquam: quamquam non ſatis conueniat, quid nomine ſimilis morbi, & proportionati ſit intelligendum. Dixerunt quidam, vt refert Galen. cit. loc. eum morbum congruere naturæ, ætati, & habitui ægrotantis, qui eſt contrarius, non qui ſimilis: itaque calidum in frigidis morbis, in calidis, frigidum minus periclitati docent. Suadent hoc quia conuulſio ſicca eſt magis periculoſa, quam humida: raucedines, & grauedines cum ſint affectus ſeniles, à ſenibus tamen numquam coquuntur, & r. epi. com. 1. tex. 18. *Maxime inquit moriebantur, quorum natura vergebat ad tabem.* Præterea, quo eſt quis aptior ad intemperiem aliquam contrahendam, eo eſt ad contrariam ineptior. Quare cum frigidi facile infrigideantur, incateſcent iſdem diſſimilimè. Quare aut curabitur ægrius quiſpiam, vbi ſimili morbo correptus fuerit: aut dicendum proportionatum morbum, contrarium eſſe, non ſimilem, illumque naturæ, ætati, & habitui conuenire.

A ſimilibus
morbis mi-
nus affici do-
cent omnes.

Conuertunt tamen
qui morbi
ſunt ſimiles.
Nam quidam
contrarium
vocant ſimi-
lem.

At falſum id eſſe probat apertè Gal. Enimuero ſi id verum, minus periculi inferret cauſus hyeme genitus, quam æſtius: quod licet Aduerſarij concedant, eo argumento inducti, quia illius ſublacioni præſtat multum auxiliij ær frigidus, conſtat tamen falſò admitti; nam quamquam, vbi cauſus eſt genitus, præſtet ærem ad ſtatum frigidiorum conuert

Inapto ca-
men.

uertit, ita enim euadet causa salubris, ut tamen talis sit, antequam febris ardens sit prognata, exoptabit nullus. Enimvero, ubi aere algido causus gignitur, validam esse causam significatur, quæ & patientis, & aeris resistantiam vicit. Hinc Arist. 1. probl. 29. *Propter quid hyeme sunt febres ardensiores magis*. Præterea si ille morbus diceretur congruere, qui contrarius est, & naturæ nostræ, hoc est natiuo temperamento, & aduentitio dissimilis, id enim significat vox naturæ, consuetudinis, & habitus: cum aphorismus hic, nedum habeat veritatem in morbis, & causis, sed symptomatis etiam, ut aduertit Thadeus in com. cit. aphor. Argent. & alij, minus essent symptomata dissimilia verenda, similia magis, quo nihil dici potest, quod aut grauissimis viris repugnet magis, aut veritati; nam cum symptomata sint triplicia, in actione læsa, qualitate mutata, excretisque, & retentis, nullum est, quod si cognatione nobiscum habeat, hoc est similitudinem, non sit minus verendum. Contemplare primum excreta, nam docebunt, quod proposuimus; siquidem aquosa vrina peior multo est in pueris, quam senibus 2. progn. deiectio cholericæ multum formidanda in homine temperamenti frigidis, sene, otioso, nullis curis dedito: in iuvene calido, sicco, exercitato, pauco cibo, somnoque contento, tantum abest, ut metum incutiat, ut ferè sit naturalis, aut parum ab illa decline. Extenuatio insuper multo peior est in iuvene, quam in puero; nam horum substantia diffatur promptius, iuuenum difficiliter resoluitur, & ob eandem causam est hyeme magis, quam ætate, in homine pingui, quam sua natura extenuato timenda. Quid læsas actiones commemorare? Delirium, quod vsque adeo reformidat Galen. 2. aphor. 2. ut magis ab ipso, quam quouis alio morbo timendum censeat, in ijs qui sua natura sunt temerarij, nullius esse prodidit momenti. Irasci iracundum quis non laudat? & tamen damnat Hipp. in homine composito ferox responsum. Intermittentem pulsum temporaneam mortem censet esse Galen. & certum ob hanc causam indicium mortis, si in iuvene tamen obseruatur: floccifacit in pueris, & senibus: quodque mirere magis, eam ob causam, quia imbecillam habent facultatem vitalem: quæque à quavis causa, vel leui prosternitur facile: Sic pro comperto habebat, eos affectus esse magis verendos, qui à potentiori causa originem ducunt.

Nam obgrauis morbus est similis.

Congruentis ergo morbi nomine, similem morbum exponimus, non contrarium. Quare ubi vnicus morbus duas naturas afficiat, cum quarum altera similitudinem habeat, cum altera vero sit dissimilis, afficiet iste morbus naturam simi-

lem minus, contrariam magis: ac propterea in dissimili morbo periculum maius, si tamen sint omnia paria, hoc est morbus, causa morbi, & symptomata, vires æque robustæ. Ergo quod sicca conuulsio sit periculosior, quam humida, non officit veritati aphorismi, quia non comparamus morbum morbo, sed morbum cum duabus naturis, ut e. g. conuulsionem siccam cum sicca, humidaue natura: nemo autem docet periculosiorem esse conuulsionem siccam in sicca natura, quam in humida, cum maior sit hic à statu naturali recessus, minor ibi. Quamquam neque si morbi cum morbo collatio fieret; concludit propterea quidpiam adducta ratio; nam, ut dictum, debent esse cætera paria: nunc multo robustior est humida intemperie, intemperies sicca: atque hinc intelligitur, cur sunt grauedines plenæ periculi in senibus; nempe ob virium languorem ideoque non dixit Hipp. ut aduertit Galen. in comm. grauedines in senibus nullam coctionem admittere, sed in valde senibus, ac si indigitare vellet discriminis causam, hinc provenire, non ex vi morbi maiori. Quod pertinet ad locum Hippoc. dixit Galen. non quamcumque similitudinem minuere periculum, sed eam dumtaxat, quæ est similis, & temperamenti ratione: similitudinem officialem, siue instrumentorum nequaquam: quamobrem cum ad tabem dispositi, qui potissimum hoc affectu correpti moriebantur, ad illam essent dispositi ob malam formationem, non est cur miremur, si ij potissimum fuerint periclitati.

Propterea contrarie sententiæ fundamentum destruitur.

Cur periculosa grauedines in senibus.

Imposuit quandoque mihi auctoritas Galeni; re tamen exactius perspecta sua sit ratio, & hos morbos, si similes sint, minus periculi inferre; quis enim non videt, si quis obstructionem patitur, cui sint venæ angustæ natura, multo minus eo affici, cui fuerint eadem natura latæ, & ampliores? nec negabit aliquis, peius affici eum, qui cum rectam naturam obtinisset figuram, gibbosus postea est factus, eo, qui sua natura, quoquo pacto, erat curuus. Ergo quod perierint ij, quorum natura maximè vergebat ad tabem, puto ego id factum, quia ij potissimum tabe corripiebantur. Quod si & alij, quorum natura ad tabem non erat propensa, etiam fuissent correpti, haud dubito quin in illos acrius debacchata fuisset. Adde præterea, quod ut bene animaduertit Valles 10. controuers. cap. vlt. textus ille falsò citatur, non enim scribit Hippoc. dispositos ad tabem potissimum periisse, sed hos primum in tabem incurrisse: hoc autem nihil repugnare aphorismo manifestum. *Quibusdam, inquit, incipit primum: hi sunt, quibus natura vergebat ad tabem.*

Nam est maior recessus.

Obijcies, habens latum thoracem non affi-

afficitur à eatharro, tantumdem, quantum is, qui eundem est sortitus angustum. Quare esto utriusque in pchysim incurrat, semper hi multo magis laudentur. Quare semper grauius afficiuntur dispositi natura ad tabem, quam indispositi.

Respondeo negando antecedens; nam quicumque habent thoracem natura latum, suntque propterea inepti, vt in tabem incurrant, aut aliam affectionem dissimilem, vt æquali dicantur laborare catharro, & tantumdem affici, quantum ij, quibus thorax natura est angustus, necesse est maiorem multò copiam pituitæ excipiat, aut purulentæ substantiæ in tabe, alioquin non esset morbus equalis; sed in eo, qui est natura propensius, multo maior. Nunc verò facilius quatuor e. g. vnctias pituitæ ad thoracem delapsæ expurgabit ille, cui est thorax adstrictus, quam libram ille, cui thorax est amplius.

Atque hinc patet ad vltimam difficultatem, in qua dicebatur, quo quis est promptior ad intemperiem aliquam contrahendam, eo difficilius refrigerabitur. Quare cum calidi facile incalecant, difficilius refrigerabuntur; quam frigidi: est enim maior illa vera, si causa calfaciens calidum, æquè efficax esset, ac calfaciens frigidum; at res secus se habet; nam quæ calfacit calidum natura, debilis fuit: robusta, quæ hominem frigidum natura, in intemperiem calidam disiecit: vnde cum causa morbosa robustior robustiori indigeat remedio, & difficilius expugnetur, erunt semper dissimiles morbi difficiliore expugnati similibus.

Non me latet Gentilem, vt hanc, & similes difficultates effugeret autumasse, dissimiles morbos ratione signi peiores esse similibus, quippe qui indicant à causa valentiori, & magis robusta inductos esse, & foueri: peiores esse similes, vt causa, quia hi in subiectum dispositum acrius debacchantur. Sed primus modus dicendi probatur magis; nam quæ affert Gentilis, experientia abundè refelluntur; quippe quæ docet, à simili morbo mitius tractari ægrotantes, à dissimili grauius, quod nequaquam fieret, si similes morbi, vt causa, semper essent peiores dissimilibus, aut dicat quæso cur scripsit Hipp. 2. aphor. 49. *consueti solitos labores ferre, & si sint imbecilles, & senes, non consuetis fortibus atq; iunioribus, facilius ferunt*, & aph. 50. *quæ ex longo tempore consuetæ sunt, & si deteriora sint insuetis minus molestare solent*; si morbi habitui congrui acrius nos molestant? Displicet mihi pariter Valles. qui 10. controu. vlt. scribit propositionem illam, quo facilius alteratione aliqua afficitur corpus, eo difficilius afficitur contraria, veram esse de alterationibus, quæ proprio temperamento aduersantur, vbi per eas ad propriam tem-

periem reducitur corpus, tam facile inquit trahitur calfactione, cum præter naturam frixerat, quam refrigeratione, cū incaluerat, quoniam ambo motus sunt naturales, quosque sua ipsius natura iuuat, si enim verum id est, non est cur similes faciliores dicat dissimilibus, sed vel utrosque faciles dicat, est necessarium, aut eque utrosque difficiles. Videor rem hanc absoluisse: siquis tamen desiderat plura, consulat Gentilem, Vgonem, Forliuium, Thadeum, & alios in expositione illius aphorismi.

Sine morbi consueti minus graues. Cap. XX.

PARS quæ tenet minus periculi inferre expressè docatur ab Hipp. 2. aph. 49. ait enim, *consueti solitos labores ferre, et si sint imbecilles, aut senes, non consuetis fortibus, atque iuuenibus facilius ferunt*; & aph. sequenti, *quæ ex longo, inquit, tempore consuetæ sunt, et si deteriora sint, insuetis minus molestare solent*. Hipp. adhæsit Celso lib. 1. cap. 3. Galen. & vniuersa schola medicorum: neque immerito, nam obseruamus in dies, mulierem primiparam, & multum angè gestatione vteri, & grauius affligi inter pariendum: vbi eadem plures exclusit fœtus, neque à gestatione, neque à partu multum molestatur. Nephritici pariter, vbi primum incipiunt lapillos excernere, sequissimos dolores patiuntur: assuetos cognoui inter rennutandum excreuisse. Multi in aere patrio cum bolle se haberent, commutati in aliam regionem sunt morbis correpti. Puella napello assuetæ, cicutæ vetula, Mitridates veneno nequaquam lædebantur: vnde Martial.

*Profecit potò Mitridates sæpe veneno
Toxica ne possent sana nocere sibi.*

Prouerbio dicitur. Assuetis non fit passio hinc Ouid.

Quod male fers assuesce, feres bene; cuncta vetustas,

Lenit.

Neque tantum ferre calorem, vulnus contemnere docet consuetudo, sed & animi curas leniores reddit: vnde Seneca *iam tempus illi fecit arumnas leues*. Qui vero fiat, vt consuetudo malorum, perpeccionem faciliorem præstet, inquirendum, quando & si experientia sit certa, experientia tamen ratio, non est ita obuia cuique: cumq; nostra intersit, nedum effectum, sed & causam effectus nouisse, libet in huius inquisitione versari, & si multa sint scripta à Valles. lib. 8. controuers. 5. Christoph. Auzega. 2. de ar. meden. & alijs.

Putauit Galen. vt patet legenti com. Galen. in aphor. 49. 2. sect. idcirco assuetos labores facilius ferri, quia euadimus consue-

Afirmat omnes.

Et confirmat experientia.

Quæ experientia ratio indaganda.

tudinis robustiores ijs, qui nondum se exercuerunt: quod neque Hipp. consonum videtur, nec rationi; scribit enim ille, consuetos, & si imbecilles, & senes facilius ferre labores, quàm fortes, & iuuenes, qui tamen nullo modo assuevere. Experientia pariter nos docet, si accipiuntur duo, quorum alter in terra excolenda sit exercitatus, in remigando alter, deinde mutatis operibus, fossor remiget, qui remigabat, terram fodiat, neutrum opera hæc promptè exequi, quamquam habeant utriusque brachia æque robusta. Quod si dicas non esse æque fortes ambo, sed hunc valere multum remigando, fodiendo alterum, debebat explicare, quodnam peculiare robur affert consuetudo: quod cum factum à Galen. non sit, erit saltem eius sententia diminuta.

Arguunt

Idcirco dixerunt alij, vt Argent. 2. aph. 49. Mercur. & videtur Ar. 21. probl. 13. acquiri in membris frequentia, seu actum suæ passionum, qualitatem habitum distam; nam hic ex crebris actibus oritur, qui quoniam dat potentiæ promptitudinem quamdam ad operandum, idcirco assueti aiunt, & facilius agunt agenda, & ferunt minus incommodè patienda. At verò, si verum est illud (est autem verissimum) non esse partes habitum subiectum, esse potentiam actum elicentem (hæc enim iuuatur ab habitu, quo fit, vt facilius edat operationes: cum actiones transientes dicitur; nequaquam recipiantur in potentia, alioquin non essent transientes: falso asserunt vim motiuam frequentibus actibus habitum comparare.

Præterea dat habitum promptitudinè, quamdam ad operandum, ad resistendum non conducit. Quare non assignatur ex hoc capite causa, cur assueti quibusdam passionibus, eas ferant facilius, etsi doceant, quare operentur iisdem minori cū difficultate. Adhuc itaque remanet declarandum, quodnam frequentia actuum comparatur, quo fit, vt facilius peragamus agenda, & patienda minori cum molestia toleremus. Vt vero distinctè procedamus, examinabimus primum hoc in facultate animali motrice; nam in sentiente interna, cum ex frequentia actuum habitus comparetur, non est difficile admodum docere, cur meditationibus assueti, meditentur facilius, mox idem in facultate naturali explicare tentabimus.

Cur assueti moribus moueantur facilius. Auct. sententia.

Quantum ergo pertinet ad frequentiam motuum, comparant partes horum vsu qualitatem quamdam, à qua sic disponentur, vt moueantur minori cum labore. Dico partes motas, hanc comparare; nam cum possit bifariam contingere, vt motus aliquis promptius, & cum minori labore obeatur: aut quoniam facultas euidet robustior, aut quoniam instrumenta motus sunt magis accom-

modata. cum nihil comparari à facultate motrice frequentia actuum sit monstratum, est reliquum dicere, induci in partibus, quæ mouentur, aliquid, cuius beneficio fit, vt facilius illæ moueantur, & promptius. Quare & cum minori dispendio facultatis motricis.

Id vero esse suspicor interdum lenitatem, figuram alias, quandoque duritiem, alias amplitudinem cavitatum, atque viarum. Coniicio hoc primum ex instrumentis artificialibus, quorum alia pro figura varia sunt sectioni apta, & incisioni, sunt perforationi alia valde accommodata. Coniicio idem secundo facta inductione in quibusdam operibus; nam videmus circulatorios quosdam, sic se inflectere, & in varias figuras conuerti mutari, vt credat vulgus esse eorum spinam discissam; cum tamen ob comparatam lenitatem in partibus, facile hac illac flectantur: sunt alij, qui ob mollitiem manuum aquam haurire non valent, quæ nullo labore hauriunt, vbi obcalluerint. Primiparæ, & in gestatione, & in partu patiuntur multum: vbi multos excluderint, aut pariunt cum nullo dolore, aut quam minimo, vteri latitudinis comparat: sic obnoxij nephriticis doloribus vix dici potest, quam foetus eruciatibus affligantur, cum primum incipiunt laborare: cum via excretionis frequentia amplexiores sunt redditæ, lapillos citra dolorem excreuisse cognouit, & in me ipso quandoque sum expertus. Tot ergo cum sint, & vsque adeo varia, quæ comparantur à partibus frequentia motuum, & laborum, male statuit Suarez tomo 3. metaph. disput. 44. sect. 2. num. 3. quod comparant partes, vt facilius obediant facultati motrici, esse modos quosdam, quantitatis, & ad quartam speciem qualitatis spectare, nempe ad figuram, asperitatem, & lenitatem; nam cum quandoque durities sit, siccitas; nam hæc ob causam deliri validos motus obeunt: atque hæc ad quantitatis modos, aut figuras non pertineant, non erit semper modus quantitatis, qui frequentia motuum comparatur. Confirmatur nam coeundi frequentia, efferati ad libidinem homines redduntur, eam, vt dicunt omnes ob causam, quia ad partes exercitatas, maiorem sanguinis, & spirituum copiam solet natura transmittere: ab his autem irritantur ad Venerem. At veru hæc non spectant ad quantitatem, seu figuram. Quare non est semper figura, aut modus quantitatis, à quo partes redduntur ad motum promptiores.

Quantum ad secundum, si queratur, cur assuetus, ventriculus multa ingerere, minus à multa copia offendatur, quam alius, qui paucis contentus erat, duo sunt in causa: alterum est, quia à multa copia cibi distentus ventriculus, euadit am-

Cur assuetus ventriculus multis minus laedatur à copia.

amplior, & capax multi alimenti. Contra paucis contentus angustus redditur; distenditur itaque cum dolore. Altera causa est, quia affluunt natura pro copia alimenti spiritus ad stomachum mittere.

Cur affluens calidis, vincat illa facilius.

Si queratur secundo, cur affueti calidis vincant hæc alimenta facilius, & minus in eorum coctione laborent, dicunt multi id contingere, quia esu similibus similis comparatur temperies in ventriculo, ac cibis: inter simbola autem cum sit facilis transitus: hinc fit, vt consueta alimenta, tanquam similia, coquantur facilius, & ab ijs minus patiamur.

Obiectio.

Sed dices, si hoc verum. cur subdit Hipp. oportet ad inconsueta transire? An dicemus non esse textum legendum, vt citatur, sed hunc in modum, oportet itaque ad consueta transire? nam in textu græco sic legitur, & hoc ex præmiis infertur; esset enim omnino ridiculum, commendatis laboribus consuetis, illud postea concludere: oportet igitur ad inconsueta transire.

At vero Gal. græcæ linguæ peritus, & qui optima habuit exemplaria, legit insueta: nec male concludit Hipp. commendatis laboribus consuetis, vt ad inconsueta transeamus; ita enim fit, vt varijs, & contrarijs affuescentes, à nullo offendamur, est enim, vt ait Gal. in comment. *omnis uniformis consuetudo periculosa; cum omnes homines inopinatis rerum sortibus subiiciantur. Ne igitur incidentes aliquando repente in nobis insueta, magnopere offendamur, satius esse inquit omnia tentare.* Debemus prætere ad insueta transire, quia à contrarijs causis calidis, frigidis, humidis, siccis, moderata temperies inducitur, ad nullum extremorum inclinans: hæc autem Galen. teste, & optimas edit functiones, & causæ cuiuscumque morbosæ resistit valenter.

Morbi magni, paruique prognosticum. Cap. XXI.

VT supra professi sumus cum Galeno, quo morbi exitum prænoscamus, tria erant à medico contemplanda; morbi idea, magnitudo eiusdem, nec non mos, ergo iure quodam hoc facere aggredimur, quando primum absoluius. Ne tamen æquiuocatio pariat difficultatem, repetere memoria oportet, quod alibi, ni fallor, adnotauimus, cum morbus bifariam possit dici magnus; simpliciter nempe, & est ille, qui sua natura magnus est, & maximopere lædit actiones, vocant medici magnum ex propria essentia: Est alius morbus magnus secundum quid & per accidens, seu per aliud, hoc est ratione alterius sibi additi, qui triplex, locus, vnde morbus magnus ratione partis male affectæ, cachœtia, vnde

Quætriplex morbus magnus.

de affectus magnus, quia malignus, & debile subiectum, vnde morbus magnus collatione facta ad vires: aduertere inquam oportet, morbum magnum ratione propriæ essentiæ, nihil certi portendere, nisi illud, non esse huiusmodi affectum contemnendum, quando ex eorum genere est, qui magnopere vrget, & affligit: sitne tamen exitiosus, an salubris, nequaquam potest ex eius magnitudine colligi; nam à magnis multos videmus euadere, succumbere alios pro vario gradu magnitudinis: & virium patientis.

Morbus magnus ratione propriæ essentiæ, quid portendat.

In morbo magno ratione cachœtiæ adhuc hæremus, nec certi quicquam eius more perspecto pronũciare poterimus; diffiniuit enim prauum morbum quâdoque Galenus, cum esse, qui vitæ discrimen minatur, quamquam spem salutis nullo adimat pacto: Ergo ex eius more id tantum habebimus, quod dubius sit, quod fallax: quo tamen terminaturus, incertum. Præterea p̄sto morbi maligni exitium portenderent, quia tamen signa illa non sese prædunt in lucem, vnde vulgatum illud circumfertur, pulsus bonus, vrina bona, & æger tendit ad mortem, sit propterea, vt in malignis morbis passim hæreamus dubij, & vbi audaciores plus æquo aliquid proferre tentamus, cœcutimus, & tanquam in tenebris erramus ambulantes.

quid magno ratione cachœtiæ.

A morbo magno ratione partis male affectæ videtur magis timendum; nam ferè omnes occidunt, vt videre est in apoplexia, vulnere cordi inflicto, & alijs huiusmodi, sed vt quisque nouit, & hi habent quoque euentum varium: neque enim omnis apoplexia est læthalis, sed vt dixit Hippocr. *fortem soluere est impossibile, leuem verò non facile.*

quid magno ratione loci.

Cum morbus magnus fuerit, facta ad vires patientis collatione, tunc mors formidanda, tunc certò est expectanda; sit enim mors victa vi morbi natura, salus contra; at verò, vbi morbus est magnus collatione facta ad vires, est maior viribus. Quare vincet naturam, præternetque ergo mors certa succedet. Ita Gal. 2. progn. 6. 3. eiusdem 6. 4. de præsig. ex puls. cap. 11. & passim alibi. Quod si tunc certò exitum morbi prævidere possumus, & discrimen è longinquo videre, cum sunt iudicia, quæ huiusmodi morbi magnitudinem indicant, indaganda sunt illa, vt ad propositum finem perueniamus. Sunt fontes signorum, vt lib. 7. diximus, & multis monstrauimus, duo tantum, non plures, non pauciores, causa nempe, & effectus: sunt morbi effectus symptomata, quæ triplicia, actiones læsæ, excreta, & retenta, qualitateque mutata. ergo actiones læsæ, excreta, & retenta, & qualitates mutata certò poterunt nobis hoc indicare. At quoniam hæc symptomata non semper vna simul cum

quid magno ratione vitiæ.

cum morbo in lucem emergunt, sed frequentissime morbo iam producto superueniunt, præstatque ut ait Gal. morbos nascentes dignoscere, consulemus quarto causas morborum productrices, ut valeamus statim exitiolum exitum morbi diuinare.

Abolita actio
omnium pe-
riosa in vna,
eadem.

Quod spectat ad primum, sunt quedam certa in hac difficultate, possunt alia verti in controuersiam. Nulli dubium est, si fiat comparatio in vna, & eadem actione, esse abolitam peiorem multo imminuta, & deprauata: vnde peior abolita respiratio, quam deprauata, aut imminuta: peior a mentia fatuitasue delirio, aut imminuto discursu. Peior concoctio abolita quam deprauata: 6. aphor. 1. in longis lenitatibus intestinorum, si rufus acidus superueniat, bonum. Verumtamen si comparemus nobilem actionem cum alia non adeo necessaria vitæ, oppositum verum: vnde peius est delirium sensu abolito vnius digiti exempli gratia: inappetentia paralyti brachij; quia motus, & sensus harum partium, non sunt adeo vitæ necessarij quemadmodum appetentia, & discurrere rectè. Vtra grauior sit deprauata operatio, an imminuta, ut respiratio imminuta, an deprauata, hoc est aucta, vel quæ aliter fit, ac conuenit (est enim actio deprauata duplex, aucta; nempe, ut immodica sitis, fames, expulsio, retentio, concoctio, vigilia, somnus; alia, quæ fit aliter ac fieri deberet) hoc non ita comparatum: sed fortasse, & hic aliquid certum est, & apertum: nempe si comparamus actionem diminutam cum ea, quæ fit aliter, ac conuenit, est hæc multo magis priori formidanda; etenim multo peius est carbones, & alia praua obiecta appetere, quam parum assumere: minus incommodus animali est imminutus motus, quam deprauati, & abserti facti: multoque optabilior est exiguus somnus, & citra incommodum aliquod susceptus, quam longus, interruptus tamen, perturbatus, cum paucis, & insomnijs. Itaque hæc actio deprauata, est peior imminuta.

Deprauata
imminuta
peior.

Quid de adaucta? hæc quoque peior videtur, nam ab imminuta coctione, crudi succi gignuntur, ab adaucta vruntur: ab imminuta retentione ventriculi, imminuta fit coctio alimenti, vruntur idem plus iusto detentum: ab adaucta expultrice inanitur corpus, & debilitatur, si eadem diminutè expellat, multa excrementa congerentur, corpusque grauabitur: est autem peior affectus ab inanitione, quam a repletione, concitatus. Sed vel hæc vera sunt symptomata dumtaxat natura perspecta, aut certè fallor; nã in morbo a repletione, adaucta, excrementorum: expulsio, minus timenda est, quam imminuta: quemadmodum in morbo ab inanitione, præstat magis nihil expelle-

re, quam multum. Idem expectandum in virium languore, ni vna cum morbo naturam velinus corrumpere. Quamobrè cum medicus, ut optimè dicebat Arist. nequaquam curet hominem, sed Calliam, Socratem, timebit modo plus ab adaucta actione, modo ab imminuta formidabit magis, pro varia patientis, morbi que natura; enimvero si quilibet affectus, tanto censetur grauior à medicis, quanto recedit magis à naturali itatu, vitæ ratione, cõsuetudine, ætate, & anni tempore, erit actio imminuta, quandoque multo plus, quam adaucta formidanda: quippe fieri potest, ut illa plus recedat à naturali statu quam adaucta: & insuper potest fieri, ut adauctam quandoque morbus postulet, ut supra diximus.

Ex his patet eius difficultatis decisio, qua queri solet, vtra affectio peior, immoderata vigilia, an immodicus somnus: nempe in corporibus humidis, frigidisq; minus timendus est immodicus somnus, quam vigilia: contra in ijs, qui calida sũt temperie, & sicca, damnandus multo magis immoderatus est somnus, quam vigiliæ excessus: sic vbi morbus ab immodica fit humiditate, vigilare prætat: si à siccitate inferatur, aut inanitione, optandus est somnus. Idem conciliandus in doloribus, & vacationibus immoderatis; nam dormientes nullum dolorem sentiant, & somnus omnem vacatione, sudore excepto compefcit. Ceterum, quia tum actio abolita, cum malè obita, vel quia imminuta, aut quia deprauata, potest esse animalis vitalis, & naturalis, & vnaquæque adhuc multiplex: intelligant omnes, cum actio vitalis est læsa, esse magis timendum: minus negotij facit vitiosa actio animalis, minimè omnium angit naturalis actio offensa. Patet hoc, nam cor est fons vitæ, secundas à corde obtinet cerebrum, vltimas partes hepatis debentur: Propterea dicebat Galen. citissimas mortes fieri male affecto corde, longissimas, hepate patiente, medio modo se habere, quæ vitio cerebri contingunt. Quamobrè cum actio vitalis læso corde lædatur, animalis fiat à cerebro, naturales à partibus naturalibus, inter quas hepar, & ventriculus eminent: aperte hinc deducitur, vitalis actionis læsionem magis esse timendam, animale minus, omnium verò minime naturalem. Id verò dictum intellige de respiratione, nõ de quavis animali actione; nam quod motus brachij abolitus, non sit adeo malus, quemadmodum abolita eiusdem nutritio, cuiq; compertum, & clarum.

Somnus im-
moderatus an
peior vigilia.

At quæres, si vitiosa actio animalis, ut auditus, visus, vel cuiuscumque alterius sensus exterioris, vsque adeo est contemnenda, ut timenda sit, multo magis læsio actionis naturalis eiusdem particulæ; nam magis est vitæ necessaria nutri-

Obiectio.

D d tritio,

tricio, coctio, excrementorum expulsio, quam motus, aut sensus: cur scripsit Hippoc. exitiosum esse non videre, aut non audire? Locus est apertissimus in 4. aphor. 59. quem repetit postea 7. eiusd. 57. & in lib. de coacis prænotionibus in febre non intermittente, si labrum, vel palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus peruertatur, vel non videat, vel non audiat, iam debili existente corpore, quicquid horum acciderit, mors proxima est. Cur timet secundo lucis fugam, & lacrymas inuoluntariis reformidat: timet pariter sudatiunculas, cum hæc contentricis animalis languorem significet, non audire, aut videre sentientem virtutem imbecillam? Cur tertio vexat nos multo magis, & acriter vrit ventriculi dolor, quam dimiuta eiusdem chylicatio: unde multos statim ab hoc dolore vidimus peremptos, cum viuant per annos, laborantes ventriculi languore.

Salut.

Respondeo non damnare Hipp. quâcumque sensationem abolitam, sed factâ ægro iam debili, hoc est culpa cerebri nõ gignentis spiritum animale, actio autem abolita culpa cerebri ita debilis, peior multa est actione naturali abolita culpa partis determinatæ. Dolor quoque ventriculi timetur magis, quam mala eiusdem coctio, non quia in vniuersum dolor quiuis sit vitiosa coctione peior, sed quia à dolore ventriculi dissipantur spiritus, qui vniuerso corpori sunt necessarii: peior autem est totius affectio, quâ vnus determinatæ particule.

Quod si adhuc insistas, quia ventriculo inepte chylicatæ, adhuc corpus vniuersum competitur, respondeo coactio quidem, non tamen eo modo; nam ubi non est modum graue peccatum ventriculi: potest defectus ille ab hepate emendari. Ergo dices, erit semper dolor timendus, multo magis, quando à dolore cuiuscumque particule semper corpus vniuersum afficitur.

Respondeo, esse hoc verum quoties corpus ita coactitur, vt magna sequatur spirituum dissipatio, non tamen semper hoc esse necessarium, patet cuique. Quare non erit semper dolor timendus magis.

Methodus prædicendi mortem, & vitam ex excretis. Cap. XXII.

Monstrauimus quo pacto possit medicus, actionum vitio perspecto magnitudinem morbi, collatione facta ad vires, cognoscere: nunc virgætes propositum docebimus, quomodo excretis inspectis, possit medicus, futurum morbi exitum diuinare.

Conducat excretorum contemplatio ad rem hanc consequendam multifariâ.

Iuuabit primùm inspicere eius, quod excernitur substantiam, qualitatem: iuuabit secundo quantitatem eiusdem animaduertere, tum continuam, cum discretam: erit tertio maximo adiuuato, si tempus excretionis attendas, locumque, modumque. Rem ita se habere intelliget facile quisque, qui vel parum fuerit exercitatus in Hippocrate; nam quantum pertinet ad substantiam eius, quod excernitur, mille in locis docuit, conferre multum, si ea expurgentur, quæ peccant, nocere tantundem, si pro succo peccante, alius effundatur 1. aph. 2. vlt. 4. eiusd. 3. 6. epid. sect. 4. text. 12. & in lib. de veratri vsu, si talia, inquit, purgentur qualia purgari oportet, confert, & leniter ferunt, sin minus contra. Hinc 2. progn. 60. pinguedines supernatantes aranearum telis similes male, consumptione enim significant. Adde nedum malas esse, vt signa, sed tamquam causa; nam quoties excernitur pars aliqua utilis nostri corporis, non potest illud fieri absque detrimento naturæ. Ob eandem causam scriptum ibidem est, *sedimenta in vrinis, crassiora ordeï tostï non exacte moliti, partes referentia, praua sunt, bisq; peiora laminis similia: alba vero, & tenuia valde praua, atque his etiam deteriora fursurea.* & 7. aphor. 15. *ex sanguinis sputo, puris sputu, malam, ex puris sputo tabes, & fluxus, ubi secundo sputum siffitur, moriuntur.*

Mostrat morbi exitum nisi excret. mala. & a.

Insuper, quod à quantitate eorum, quæ excernuntur, tum continua, cum discretâ, non parum possit medicus iuuari ad introspectendam magnitudinem morbi, & variam eius euentum, habetur aperte ex eodem Hipp. nam cum possit excretio, quæcumq; sit illa, seu per vomitum, seu per deiectionem, seu pituita, seu bilis, esse quadruplex, magna, & frequens; magna, & rara; pauca, & frequens; pauca, & rara: nulla est, quæ non multum lucis afferat ad illustrandas has tenebras; nam quæ assatim sit deiectio, & raro, ea omnium optima, & propterea exoptanda; monstrat enim robur expultricis, alioquin non potuisset multum vna vice vacuare: nec potuisset eadem substinere ad mediocris copie congestionem, sed à causa quacumque irritata, & grauata, vacuasset frequenter, non raro & ex longis intervallis. Magna, & frequens, ea omnium pexima. Quare & præ cæteris magis formidanda, hinc 1. aphor. 3. *Non sunt compressiones ad extremum ducenda, & 2. aph. 51. Plurimum vacuare, malum, nam omne nimis nature inimicum.* & 6. aph. 17. *qui pus in thorace colligunt, aut aqua inter costam laborant, si vruntur, aut secantur, & pus, aut aqua conseruim effluerit, omnis inieciunt.* Ratio est, quia exsoluit hæc vacuatio facultatem, & animi defectiones inducit, quod euidenti argumento esse potest, nõ fieri istam facultate expultrice valenter expellente; nam robusta facultas haud vacuat

Quantitas

Quid vacuatio magna, & rara.

Magna, & frequens.

vacuat immodicè, & ad animi vsq; ex-
pulsionem, sed contentrice tenere no-
valente. Vnde cum præ debilitate sym-
ptomati cedit, exoluitur, qua exsoluta,
redit vacuatio, atque hæc adaucta debili-
tatem adauget.

Euacuatio pauca, & crebro facta, ma-
gnam indicat irritationem, multum suc-
cum, aut prauum, & debilem facultatem
expellendi: hoc, quia in exigua sit quan-
titate, illud quia crebro. His noxis aliæ
non minores succedunt; nam ex assidua
irritatione labor, & peruigilium, à labo-
re, & vigilia, facultatum iactura: ab hæc
deiectio, & à deiectione iterum peruigi-
lium, & labor, vnde & languor.

Exigua, & raro facta deiectione, & si de-
bilitatem facultatis pellentis nihilo mi-
norem indicet, multo minorem arguit
irritationem; nam si magna esset, cum de-
bilis facultas ad multam humoris prau-
congestionem expectare non posset, fre-
quenter expelleret: Est tamen & hæc ma-
la, & propterea damanda, vnde Hippo-
crati vacuationes omnes exiguæ sunt sus-
pectæ; nam text. 58. coac. prænot. exi-
gua, inquit, sanguinis stillicidia praua, & ibi-
dem, Qui exiguo sudore madens cum febre,
male se habent, & in progn. Sudores mi-
liaris quo ceruix, & clauicula tantum exu-
dant, pernici sunt, & 2. prore. 47. Si vom-
itus exigui, biliosique fuerint, malum: & in
vniuersum in com. Galen. Excerni pauca
in agris est vnum ex signis, que ex toto pra-
uitatem habent, siue sanguis per nares excor-
natur, siue deorsum per ventrem, siue per
vomitus tale quippiam quod superfluum sit
excernatur. Idem & in sudoribus est, & in
ijs, que per uterum excernuntur, nihil enim
eorum, que decretoria existunt exigue conue-
nit fecerit. Quæ ita vacuantur, omnia duo-
rum alterum subeunt, nam vel quod nequeat
tolerari ob copiam, ab affectis effunduntur
partibus, vel imbecillitate ostendunt natu-
ra, que proponit quidem superflua excernere,
sed nequit.

Præter hæc, quod conducatur eodem
contemplari qualitatem eorum, quæ ex-
cernuntur, tantum abest, vt aliquis in-
dubium verterit, vt asserunt omnes, ex
vario eorum, quæ excernuntur colore,
odore, sapore, & primis qualitatibus, nõ
contemnuendum sumi argumentum, vt
consequamur propositum; quocirca
scriptum ab Hippocr. est 4. apher. 21.
Deiectiones nigra sanguini nigro similes spon-
te venientes, siue cum febre, siue sine febre
perniciosa, & 2. prog. nubecule, que in urinis
imbebuntur, alba quidem bone, nigra vero
mala sunt: & ibidem, Si quod vomitione
reijcitur, porrum colore referat, aut liuidum,
aut nigrum fuerit, prauum est existimandum.
Quod si omnes colores vomitu reijciantur, id
exitiale est admodum: & paulò infra lo-
quens de spūto, flauis, inquit, si sincerum
fuerit, periculum subesse testatur: Albus

autem, viscidum, et rotundum inutile: malum
quoque valde viride, aut pallidum, itemque
spumans: at si aded sincerum fuerit, vt etiam
nigrum appareat, id illis deterius est. Ibidem
quoque docuit prauum eorum, quæ ex-
cernuntur odorem, prauæ affectionis in-
diciū esse. Liuidus, inquit, vomitus si gra-
uiter oleat, celerrimam mortem denunciat,
omnesque subputres, et granes odores in omni-
bus vomitionibus, mali. Nec tantum vomiti-
ones, male olentes, sunt illi suspectæ,
sed & vrina, & deiectiones, vt patet per
currenti citata loca 2. progn. Cæterum
quantum ad primas qualitates pertinet,
dixit 4. apher. 37. Sudores frigidi in acuta
febre mortem, in mitiori autem, longitudinem
morbi significant: & apher. 42. sudor mul-
tus calidus, vel frigidus semper fluens: frigi-
dus magis, calidus minus significant morbum:
& 1. progn. aer frigidus ex naribus, et ore
expiratus exitialis admodum iam est. Non
minus intererit tempus excretionis at-
tendere; nam quantum vtilis sunt, qua
coctione sunt celebrata, tantumdem
prauæ sunt, & suspectæ, quæ per mor-
borum initia accidunt, 4. apher. 22. mor-
bis quibuslibet incipientibus, si atra bilis su-
pra, vel infra exierit, lethale: & apher. 62.
quibus in febribus icteritia ante septimum
mala, & in vniuersum 2. epid. sect. 1. tex.
9. secundum sectionem Vallesij, decreto-
ria, inquit, non statim appareant, hoc est
non ante coctionem; nam vs coctiones ce-
leritatem iudicij portendunt, securitatemque
salubrem, sic cruda, et incolta, aut in malos
abscessus conuersa, aut acrisas, aut labores,
aut diuturnitatem, aut mortem, aut eorum-
dem recidivas, 1. epid. 2. tex. 45. cui con-
forme est, quod 2. epid. habet, vbi dans
rationem, cur decretoria statim appare-
re non debeant, eam subdit, quia decernere
non possunt; decretoria autem non decer-
nentia, aut lethalia, aut difficilis iudicij;
lethalia si alia adsint signa exitiosa, aut vires
sint debiles: difficiles iudicij, si cætera, vt in
conualituris appareant.

Esse & locum considerandum etiam,
vt intelligas quid boni, quid mali præ-
nunciet vacuatio, satis apertè docuit Ga-
len. qui ad crisis perfectionem, & illud
quoque desiderat, vt patet ex com. 20.
aphor. 1. sect. vt. s. fiat per regionem
congruam vacuatio. Neque Hippocra-
tes monuisset, vt per eam regionem du-
camus humorem, ad quam vergit natu-
ra, si tamen sit conueniens; ni magna
esset momenti, per congruum locum va-
cuare, summi detrimenti per loca incon-
grua humorem educere. Propterea 4.
aphor. 25. scripsit, sanguinem supra ferri
quali scumque sit, malum: infra autem, bo-
num, cum niger deijcitur.

Demum quod & modus excernendi
non parum faciat ad cognoscendam exa-
ctè naturam morbi, constat primum ex
Hippocr. qui 2. progn. scripsit, optimū

D d 2 esse

Pauca & cre-
bra.

Exigua, & ra-
ro.

Qualitas pri-
ma.

Tempus

Qualitas, &
locus.

Locus.

Et modus

esse flatum sine sonitu, & crepitu exire: præstare tamen vel cum strepitu foras prodire, quàm intus reuolui. & Auicenn. 1. par. cantic. *si etiam egrediatur ventositas cum sono inuercendo præter solitum, erit malum*. Constat secundo ratione, nam cum vacuatio quæuis possit fieri absque symptomate aliquo, & cum dolore, grauiusque accidentibus, nullus est, qui non videat, primum monstrare validum expultricis robur, & humoris expellendi obedientiam, contrarium aliam, quæ fit cum summo virium dispendio. Tot ergo, tantaque cum debeat intueri medicus in vacuatione quæuis, summam adhibeat in re hac diligentiam necesse est, ita enim faciliè nouerit, vincatne natura, an vincetur, quod est suum propositum. Nec despiciat quæ præter naturam detinentur, longè enim grauiorem affectum hæc concitant, quàm si eadem largius effundantur, excipio seminis vacuationem. Maiorem ergo esse viribus morbû longe euidentiùs declarabunt, quam vacuationes immoderatæ. Attentius itaque contemplandæ. Ergo cum vacuari debeant excrementa quæcumque, seu quantitate sint talia, vt lac, semen, menstruum, seu qualitate, vt fæces, vrina, sudor, sputum, bilis, melancholia, puerperia, & si quæ alia est familiaris vacuatio, poterit medicus à cuiuscumque ipsorum retentione argumentum ad morbum dignoscendum desumere. Cumque vrina, fæces, puerperia maiorem habeant vim nocendi, quàm alia, maiorem hæc retenta morbum arguent, minorem illa. Quare hæc potissimum consideranda, nõ contemptis alijs; nam hæc sternent faciliè viam ad consequendum propositum. Coeterum, quia non parum etiam adiumenti afferet, si qualitates mutatas dictas consideret, agrediamur istud enarrare.

Quomodo ex symptomate in qualitate mutata futurus morbi exitus nosci possit à medico.

Cap. XXIII.

Tertium symptoma, quod declarare potest medico, sintne vires morbi maiores, an naturæ, illud est, quod communiter medici appellant in qualitate mutata. Propterea ne quid omittatur, quod medicum potest adiuuare, vt propositi voti fiat compos, postquam id declaratum in alijs accidentibus est, conabimur nunc docere, quomodo, qualitatibus mutatis inspectis, possit medicus futurum morbi exitum prænosse: Et quoniam, vt supra innuimus, est hoc symptoma multiplex, in qualitate nempe mutata visua, auditua, tactua, olfacti-

ua, & gustatiua; ne quid effugiat, perlustrabimus illa omnia. Acroti itaque facies erit in primis tibi consideranda, *signe bene valentium, præcipueque sui ipsius similis, ita enim optima existimanda, quæ verò ab eo plurimum recedit, grauissimum periculum portendit, qualis fuerit nasus acutus, oculi concaui, collapsa tempora, aures frigida, et contractæ, cutis circa frontem dura, intenta, et resiccata, et totius faciei color ex viridi pallefcens; aut etiam niger, aut liuidus, aut plumbeus; nam si per morborum initia, nulla causa externa prægressa, huiusmodi facies apparuerit, lathaliter homo laborabit. Considera secundo symptomata in qualitate auditua, proinde videtur an dentium patiatur stridorem, an sternutet, an edat profunda suspiria, gemat, singultiat; nam quoduis horum patiatur, affectus, viriumque conditionem declarabit; stridor enim dentium in febribus, si tamen à pueritia consuetus non fuerit, insaniam et mortem significat. Quod si deliranti id accidat, erit symptoma admodum exitiale, 1. progn. Mala quoque suspiria, vide aphor. 54. lib. 6. *In acutis passionibus, quæ cum febre sunt, luctuosa suspiria mala: singultus quoque (per ipsum enim conuulgitur ventriculus) prauus est: præsertim si à vomitu fiat, & cum rubore oculorum iuxta aphor. 3. 7. lib. vbi habet Hippocr. à vomitu singultus, et oculi rubri, malum.* Quod verò & illud quoque prauum sit, si vel æger, vel medicus prauum aliquem sentiat odorem ex ægrotantis corpore exhalantem, nulli dubium; nam semper fœtor, aut summam putredinem arguit, aut cruditatem ingentem.*

Sed quam maximè proderit symptomata quæ in qualitate tactua animaduertere, vt calorem summum, frigus, seu totius, seu partis, & crebram ad vtramque immoderantiam mutationem. Cumque eiusdem generis sint mollities, & durities, erit quoque mollities partium, & durities, suæ tensio, præsertim verò hypocondriorum diligenter consideranda: ex multa enim caliditate febris magnitudinem noueris: ex diminuto calore, & sensu frigiditatis, extinctionem natiui, resolutionem, suffocationem, & ad internas partes reuocationem, vt in internis inflammationibus accidit, quippeque instar cucurbitulæ, & spiritus omnes, & sanguinem ad sese alliciunt: ex crebra illa ad calorem, & frigus mutatione, varias, easque contrarias corporis affectiones, quæ cum breui vinci non possint, si in morbo leui appareat, illius diuturnitatem portendit, mortem verò, si in acutis fiat, quippequi tot dispositionibus, ipsique contrarijs superandis nequaquam suppetit tempus. Hypocondriorum tensio durities, ferè semper in morbis acutis, inflammati visceris suspicionem inducit, his autem inflammatis, febres omnes

Consideranda
ægræ facies.

Symptomata
in auditu.

Monstrant
quoque, recen-
sa, & propter
rea considera-
randa.

Qualitate
odora.

In qualitate
tangibili.

nes prauæ, & malignæ iuxta illud Hippoc. 4. aphor. *Ex bubone febres omnes male, præter diarias, & 21. 2. proreth. febres ex hypodiorum doloribus malignæ, licet noxæ de quouis hypocondrio, & quouis febre id verum esse doceat in illo comm. Galen. Propter hanc causam scriptum ab Hip. est 2. proreth. 14. vt primo loco dicitur, Hippocr. auctoritate stabiliam, faciei color, bonus, & multa m. estitia, malum, quia fieri nequit, auctore Galen. in comm. vt ægri ita hanc colorentur, ut qui optime valent, pro ea quidem, quæ in illis est affectione, sed ob caliditatem multam intente rubros ipsos facios, & bene coloratis similes videri relinquuntur: prauum autem signum est, vel una parte multum calere, præsertim facie ob viciniam cerebri, nam vt 4. aphor. 49. qua parte corporis, aut calor, aut frigus sibi morbus. Hinc 2. proreth. 33. flammantem faciem damnauit, quamquam Galen. censeat in com. idcirco prauum signum esse huiusmodi faciem, quia indicat sudorem futurum, cum tamen nullam afferat iudicationem, quod deterrimum, nam decretoria non decernentia, aut læthalia, aut difficilis iudicij. Ob eandem causam scripsit 7. aph. 1. in morbis acutis frigus partium extremarum malum; & 4. aphor. 48. in febribus dicebat non inermittentibus, si partes exteriores sint frigida, interiores uratur. & sicut habent, læthale; & 2. progn. 4. Si caput, manus, & pedes frigeant, ventre costisque calentibus, malum est; contra est optimum, si totum corpus æqualiter calidum sit, & molle: æque inquam sit calidum, atque molle, nam in quibusdam: quamquam æque sit calidum, vt in ardentibus febribus, non tamen æque est molle. Demum, quia huiusmodi intemperiem arguunt hypocōdria tensa, & dura, idcirco scripsit idem Hippocr. 3. progn. 27. optimum autem est, si hypocondria sine ullo sensu doloris in utraque parte æqualiter mollia sint: inflammata vero dolentia, et intenta, aut dextrum à sinistro varium, et inæquale, hæc omnia vereri oportet, & tex. 29. œdema in hypocondrio ducum, et dolorem afferens, si totum hypocondrium obsideat, peximum est: si autem altera tantum partem, minus periculi habet quod sinistra. Cæterum de genere hoc adeo sunt multa, loquacem delaxare valent Fabium: Propterea, ne pariam lectori fastidium, hæc attulisse sufficiat, præsertim cum plura cupienti, occurrant passim loca mille in Hippocr. qui tanta de parte prognostica scripsit, nostrumque institutum haud sit singula hæc cognoscere; sed methodum tantum præuidendorum euentuum docere. illud addam, posse sumi argumentum à qualitate mutata gustatiua ad dignoscendos exitus morborum 2. aphor. 33. In quouis morbo mentis constare, et bene se habere ad ea, quæ offeruntur, bonum: contrarium verò malum.*

Qua methodo licet ex causis euentus morborum præuidere.

Cap. XXIV.

Monstrauimus abundè, quomodo ex effectibus morbi, seu symptomatis, possit medicus ipsius euentum, è longinquo videre: restat modo, vt declaremus, qua ratione possit idem consequi, inspectis causis, quæ ad morbi, exortum, conueniunt. Ergo cum morbi causæ sint duplices, vt diximus lib. 2. huius operis cap. 3. materiales aliæ, aliæ vero effectrices: illæ multæ, temperies nimirum, ætas, sexus, habitus corporis, consuetudo, & ratio vitæ: effectrices duplices, internæ, externæ: sunt illæ humores, hæc vero sex res, non naturales à medicis vocatæ, dicendum superest, quomodo ab ætate, temperie, sexu, consuetudine, habitu corporis, vitæ ratione, aere, aerisque mutatione, cibo, & potu, somno, & vigilia, motu, & quiete, excretis retentis, animique accidentibus varijs, possit medicus discernere, morbus ne sit victurus, an natura.

Quantum est ratione subiecti patientis, scire breuiter oportet, eos in vniuersum, quocumque morbo corripiantur, acrius ab ipso vexari, & læthali affici, quorum vires magis sunt enervatæ, & contractæ; nam vt facultas robusta omnia vincit, superatque, sic debilis à quouis leui causa prostermitur. Ergo, cum inter ætates, senectus sit maximè omnium imbecillis, post hanc pueritia, inter sexus muliebris, inter habitus corporis, crassus naturaliter 2. aphor. 44. nec non rarus: inter temperamenta, humidum, nam humiditas inter omnes qualitates est aptissima pati: quod pertinet ad vitæ rationem, intemperantes, gulæ ventrique dediti 2. aphor. 39. tenuiter nutriti, 2. aphor. 4. aut alimentis prauis succi, attriti laboribus, grauius pathematis animi conflictati: erunt morbi potissimum formidandi in senibus, pueris, mulieribus, natura crassis, habitu raro corporis præditis, laxis, & vt vniço verbo cætera comprehendam, malè nutritis.

Eadem ratio cum habeat locum in partibus nostri corporis: laxæ, raræ, debiles, malè nutritæ, & quibus agrè remedia adhiberi possunt, agrotabunt vt plurimum perniciosè. Idcirco praua hæc vlcera, quæ in fauces nostro tempore grassari cœperunt, aut nullam curationem recipiunt, aut difficulter aliquam admittunt, quia nulla remedia faucibus adhiberi possunt, neque vbi admoceas, diu ibi consistunt. Adde partium laxitatem, mollitiem, & susceptandis cerebri recrementis obnoxiam. Ob eandem causam

Quomodo ex materialibus.

non

non possunt extirpari illæ febres, quæ à schyrrofa inflammatione, seu lienis, seu hepatis originem ducunt: non vacuari humores, qui penetrantia corporis occuparunt.

Obiectio.

At obijcies, quo quis imbecillior est, eo facilius à quavis vel leui causa prosternitur: minus itaque periclitabuntur debiles correpti morbis, quam robusti, & validi. Confirmatur, nam tractus Galverinam laborem perniciosius, cum pulsum intermittentem habuerint, puerine, & senes, an robusti iuvenes respondet; esse huiusmodi symptoma multo magis timendum in iuuenibus, cõtemnendum, si senes inuadat, aut pueros: quod quæ mireris magis, eam affert propositæ decisionis causam. de prælagie ex pulsib. 4. quia pueri, & senes sunt imbecilliores iuuenibus. Audi ipsum nostra lingua loquentem, *unius pulsus, aut paulo amplius saepe numero conspeximus intermittente motu arteriarum confirmatum hominem esse, præsertim cum ætatem senilem ageret, quamquæ hoc videri absurdum posset; etenim si vel sua sponte imbecillus senex est, laborantque eius ante valetudinis infirmitatem facultates, quem expectemus enentum, si ad ætatis imbecillitatem altera accesserit ex morbo? nempe hac de re non est periculosum, sed eo potius leue, quod imbecilla facultates à paruis saepe occasionibus fiat, ut offendatur: at firma tantum deiiciuntur à maximis.*

21

302

Respondendo, propositionem nostram semper veram esse, posita paritate causæ morbosæ. Nempe ubi vna, & eadem causa agit in subiectum debile, & robustum, semper illa validiorem morbum inuehet subiecto imbecillo, quam robusto, siquidẽ receptissimum est, quo minor fuerit resistentia passis, eo citius agens operari, & validius. Quare quod minus timeat Galen. intermittentem pulsum in senes, & pueris imbecillibus, quam in robusto iuvene, haud quidem minus timet, quia senem, puerorumque vires languidiores, sed quia intermittentia in pueris, atque senibus, sit vitio flatuum, quos pueri cõgerunt ob voracitatem, senes vero ob defectum nativi caloris: in iuuenibus contra sit vitio dissolutæ facultatis. Est autem grauior multo affectus, qui resoluta sit facultate, quam qui à flatuosa substantia concitatur. Posita itaque paritate causæ, est quod semper magis timeamus imbecillibus, quam robustis, & fortibus. Quod si quæras, quanam sint graues causæ, ut valeamus distinguere, harum ne violentia, an propter imbecillitatem subiecti, factus fuerit morbus, mox illas enarrare aggrediar, præsertim cum id initio capitis promiserimus. Sciendum itaque inter causas valentes magnos morbos inferre, primas aeri deberi, ut lib. 2. huius operis diximus, non cuiuscumque, sed mutato, ac propriam naturam non

Quanam cau
sa graues.

seruant, conferuat enim nos, cum naturaliter se habet, non corrumpit) cumque possit idem mutationem pati substantialem, & accidentalem, & hanc multiplicem, occultam, manifestam, calidam, humidam, siccam, frigidam, compositasque, sciendum quancumque si excessus sit magnus, graues inferendi affectus vim habere. Vnde quia venti ob impetum, magnam in permutando facultatem obtinent, idcirco constitutiones ventosæ potissimum in hac re valent. Propterea à putri, & venenato aere, qualis est per ætatem palustris, pestilentes morbi. Idcirco ab eodem à venenatis, & putridis inquinato halitibus, pestes: Cumque summus calor eiusdem, aut immodica humiditas disponat apprimere humores ad putredinem, erit & aer ad hanc intemperiem declinans, idoneus ad graues quosque affectus inuehendo; nam quamquam omnis immodica intemperies actiones destruat, ut tamen doctè Hippocr. scripsit partic. 3. aph. in vniuersum, *siccitates salubriores sunt imbribus: quantumque constitutio calida succos ad putrefactionem disponit, tantumdem præseruat, & vindicat frigiditas.* Intuper cum nihil æquè sit nostræ naturæ inimicum ac repentina mutatio, ut declarat Autumnus, qui hanc ob causam præcipue morbos facit exitiosos, aut difficilis, iudicij, ut 3. aphor. 9. Galen. inconstans anni tempus præsertim erit noxium: cumque agens omne ad agendum mora indigeat, tunc temporis potissimum graues morbos oportet expectare cum diu graues illæ temporum constitutiones perdurat, vnde ab Hip. scriptum aphor. 1. 3. partic. *mutationes temporum maxima, morbos pariant.*

Nedum ab aere, sed & à cibo potuque, grauissimas induci affectiones, si vel in eorum quantitate multum peccetur, aut eorumdẽ electione aberratur, quod faciunt ij, qui gulæ mancipati, nullum habent eorum delectum, declarant multæ historia recensitæ ab Hippocr. in epid. Galen. qui in seipso non semel hoc fuit expertus, ut cap. 1. lib. de bonit. & vit. succ. scribit. Arist. quoque 1. sect. probl. 13. habet aquarum mutationem esse morbidam, tot demum hominum grauissimorum auctoritas, idem confirmat, ut factum sit inde præuerbium, plures occidit gula, quam gladius. Et quis vsque adeo rudis est, qui ignoret, idcirco à summa rerum omnium inopia pestes, quia praua assumere edulia coacti, perniciosos congerunt succos à quibus morbi laethales, neue quis secus opinetur aduertens non statim sui poenam ab errore commisso, aduertit Galen. cap. 13. lib. cit. de cibis boni, & mali succi, non esse propterea ciborum delectum contemnendum, nam & si in iuuenta nihil, quod sensu percipi queat incommodi videatur afferre, paulatim

latim tamen increscente noxa, & inclinata tēporis progressu ætate, perniciosi morbi in lucem prodeunt, vt propterea censeam non minus vere, quam eleganter à Fernelio scriptū esse, *sæpe morbus emergit repente, cuius causa sensim radices egerat.*

Eandem facultatem non esse negandā cæteris rebus non naturalibus, manifestè constat ex ijs, quæ lib. 2. à nobis sunt dicta; enīuerò si est illud compertum, posse ab incongruo earum rerum vsu induci morbos, non poterit quispiam negare, quin ab iisdem causis graues fiat, si grauitè in vsu earumdem fuerit peccatum: Præsertim verò hoc faciet immoderata venus, grauiusque pathemata animi; ab vtraque enim causa fit maxima spirituum vitalium dissolutio. Quare naturalis caloris iactura, ergo & certa perniciēs .

Docebunt demum grauitatem affectus aliæ causæ internæ morborum; enīuerò cum possint illi à varijs succis excitari, morbis, symptomatis, vt febres, quæ ex viscerum inflammatione, doloribus, vigilijs: nemo est, qui non videat, quod veluti faciliè abijciuntur, qui à pallida bili, sanguine, & pituita non admodum crassa: sic ferè semper sunt perniciosi, qui ab atra bile, bile æruginosa, vitellina, pituita falsa, quique ab alijs morbis, aut symptomatis grauibus suam ducunt originem: nempè recidiua timetur magis, quàm propria radix ob subiecti imbecillitatē: cur non omnes affectiones, quæ viribus ab alio affectu contractis superueniunt? Monstrarem id pluribus, sed quia res clara, & methodum construere est animus, hæc innuisse sufficiat .

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Vndecimus .

DE PRAEVIDENDIS EVENTVVM modis, seu de Crisibus .

Consilij ratio, & utilitas, ordo . Cap. I.

RIA sunt, quæ doctus tenetur præcognoscere medicus, morbi euentum, euentus modum, & tempus eiusdem . Quare ubi actum de primo, nostræ erunt partes modo, de prævidendis euentum modis pertractare; nam vt explorata huius rei cognitio, magnam afferre gloriam potest medico (magnum enim est, ne dicam diuinam futurum sudorem, fluorem sanguinis, alui fluxionē multo antea tempore prævidere) ita huius ignoratio perniciosa est ægro; nam si quo die criticat natura, moueat medicus, aut illam distrahet, aut eandem præcipitem dabit; benè enim Auicē. *ventrem solvere super ventris solutionem timorofum* . Aggrediemur ergo disputationem de crisis . Ne tamen confusa illa euadit, dicemus primo, quid crisis, quot

eius differentia, tandem de notis cuiusque .

Quid crisis . Cap. II.

CRISIS, si nomen spectes, iudicium est, quod de alicuius capite profertur: itaque ubi in foro controuertitur, num quis sit absoluendus, an morte plectendus, controuersiam illam, crīsum vocarunt antiqui: vnde quia idem in foro medicinæ eontingit, hinc nomen crisis à foro ad medicorum gymnasia ab idiota quodam translatum fuit, vt scribit Gal. 1. de cris. 2. 3. prog. 1. 1. de dieb. de cr. 2. nam vt in foro, est actor, reus, Iudex, testes: ita ubi iudicatur de vita ægro tantis, est actor, nempè æger, reus, nimirum morbus: est iudex, scilicet ipse medicus: sunt demum symptomata loco testium: & veluti, ubi de alicuius capite sententia fertur, pendet animi reus: sic imminente crisi,

Crisis cur fit dix.

Prima opin.

Secunda.

crisi, timet languens, timent adstantes, & plerumque optimi medici perterrentur. Alij quia iudicis nomen non satis convenire videbatur medico; nam hic semper ferre opem tenetur natura, & iudex contra favere nulli, deductum id volunt à separo, & disungo, ac si crisis idè sit, quod separatio: nam vt litigantes lata sententia cessant altercari: sic facta crisi, morbus, & natura non amplius pugnant. Ita Avic. 2.4. cap. 2. Thadeus, Nicol. & alij; Qui neque collimarunt, nam non nisi de crisi bus completis hoc verù. Quare melius censent ij, qui crisi m dicta putant à verbo creco, hoc est pugno, quia in crisi maxime natura, & morbus concertant: & veluti duobus dimicantibus alter vincit, superatur alter: haud secus in crisi, aut causa morbi extruditur, aut natura à morbo victa succumbit.

Tertia vera.

Quid eadem. Quidem turbationem putant esse.

Quid sit hæc pugna, controuertere medici. Quidam motionem, seu turbationem esse volunt, Gal. fortasse auctoritate moti, qui primo de dieb. decret. c. 1. nos, inquit, *turbationem in morbo adeo subitam, indicium, seu crisi m appellamus*; & 1. de crisi. cap. 20. *sed, inquit, clarum est, quod huiusmodi solutionem, neq; crisi m nomine, si qua vero vniuersa fiat permutatio, et multò magis adhuc eam agitationem, quæ ipsam præcedit, crisi m appellare consuevit*. Sed eodem Galen. auctore, reiiciendum; nam 2. de humoribus 21. *indicatio, inquit, cum certamine nobilique perturbatione plerumq; fit: non ergo semper*. Quare nec de crisi s essentia. Docens præterea 2. aph. 13. *enr nox præcedens crisi m fit molestia, quia in ea fit perturbatio insignis, natura bonum à malo secruente*. Præcedit ergo perturbatio crisi m; & clarius 3. de crisi. 2. *loquens de criticis vacuationibus, antecedit, inquit, huiusmodi excretiones, et abscessus, non mediocri perturbatio in corpore agrotantis*.

Localem motum alij.

Hinc alij, crisi m esse dixerunt, localem motum humorum: localem dicunt, quia in crisi tria necessariò contingunt. Agitatur primo à natura humor, secretitur secundo ab innoxio noxius, expellitur tertio. Quare in aliquo horum, crisi s natura consistit; ac non est crisi s agitatio, vt dictum: nec secretio, nam hoc ad conditionem spectat. Erit itaque humorum expulsio, qui si sint prauè, optima erit crisi s, si vtilès pexima; nam si talia purgentur qualia purgari oportet, confert, et leuiter ferunt. Est hæc opinio Valles. Fracast. & aliorum multorum. Non est tamen doctrinæ Galen. consona; nam primo de iudic. cap. 14. ponit excretiones dictas causas esse crisi s. Quid ergo illa erit? videtur velle Galen. 2. aphor. 13. subitam morbi, vel ad sanitatem, vel ad mortem mutationem; idem Avic. vnde 2.4. cap. 2. *diffiniens crisi m, est, inquit, alteratio, quæ*

Alij subitam morbi ad sanitatem, aut mortem mutationem.

fit subito ad latum sanitatis, aut ad latum mortis. Quæ nec omninò satisfacit. Primum, quia non complectitur eam crisi m, quæ vel ad peius fit, vel ad melius: secundo, quia non declarat, quæ ratione morbus ad sanitatem possit moueri, vel ad mortem; nec tertio docet, à quonam fiat illa humoris extrusio.

Proinde illa crisi m definitio, est subita languentis ad bonum, vel malum mutatio, facta à natura humores extrudente, vt pelleret, quod sibi erat infestum. Dixi esse motum ad bonum, aut malum, vt crisi m quamcumque complecteretur definitio: addidi subitam, nam quæ paulatim sunt mutationes, solutiones morbi sunt reuera, crises nequaquã 4. c. de crisi. primo. Apposimus illud, à natura humores extrudente; nam si vacuetur humor auxilijs medicis, non erit modo aliquo dicta vacuatio crisi s. Apposimus, & causam finalem, quæ est, vt vindicetur à molestia. Diximus languentis, quia 1. de crisi b. cap. 1. & 2. aphor. 13. & comm. 23. crisi m esse Galen. autumauit, subitam mutationem in morbis.

Nos subitam languentis ad bonum, aut malum mutationem à natura, humores extrudentem, vt pelleret, quod erat molestia.

Ita censent hodie communiter medici omnes; vt Fuchius lib. 4. Instit. cap. 2. Valleriola lib. 3. loc. commun. cap. 6. & alij multi, vnde Mercat. lib. 3. par. 2. quæst. 194. quantumuis ait nomen crisi s tria significare videatur, tamen cum hoc ex communi sapientium decreto propriè, & legitime solum designat subitam ad salutem mutationem; nam perturbatio præludium est, & futuræ mutationis indicium, ideoq; signa huiusmodi perturbationis potius signa critica, quam signa crisi s dici merentur, sicut euacuatio, quæ non crisi s, sed quid necessarium, & requisitum ad veram crisi m, seu mutationem ad salutem habenda est. Confirmatur, quia ex varietate huius mutationis, varias crisi s species dari inter Gal. vnde quia mutatio hæc quadrifariam contingere potest, ad salutem, aut mortem, peius, melius, hinc duas colligit dari species crisi s, completam nempe alteram, alterã verò incompletam, & vnamquamque duplicem, ac primam, quidem ad salutem, & mortem, secundam verò ad melius, & peius: Quod nequaquam inferret, ni pro comperto haberet, esse crisi m formaliter subitam mutationem languentis ad bonum, aut malum, peius, melius.

Ex hoc infero, partum vcrè crisi m nõ esse; non enim morbosa est mulier, quæ parit, sed sana: non fit partus in morbis, nec natura pugnantem aduersus causam morbificam. Potest impropriè crisi s dici sumendo nomen crisi s, prout complectitur quemcumque motum vehementem naturæ ad rei cuiuslibet noxiæ expulsionem, in quem sensum accepit nomen crisi s Hippoc. quando dixit, *mulieribus*

Corollarium.

ribus autem, & fetus conceptiones, & abortiones, et partus eodem tempore iudicantur, quo et morbi, et sanitas, et mors cunctis hominibus, licet aliqua istorum diebus, alia mensibus, alia dicrum quadragenarijs fiant, sicut alia spacio annorum.

Corollaris 2. Infero secundo, veram crism in ijs tantum morbis fieri, qui pendent à causa materiali, & propriè ab humoribus; neque omnibus, sed acutis tantum, & magnis; hi enim cum fiant ab humoribus calidis, & mordacibus, excitant naturam ad pugnam: longi, quia ab humoribus pendent frigidis, non irritant naturam. Quare aut nulla crisis in morbis diuturnis, aut valde rara, vt infra latius. Veram dixi crism, nam si quis eius nomine abusus, quamcumque morbi solutione, crism appellare velit, quemadmodum quandoque crisis nomen accepit Galen. 2. de iudic. 1. sic crisis nomine accepto, in quouis morbo crism expectare licebit. Sed plura de re ista, quam putaram, progredior propterea ad differentias.

Crisis differentia. Cap. III.

Quædam esse species Hippoc. voluit.

Et hæc alia Gal.

Aut fecerunt.

Quatuor esse species crisis, voluit Hippoc. 1. epid. comm. 3. text. 16. vnam ad salutem simpliciter, ad mortem alteram, tertiam ad peius, quartam ad melius. Totidem, agnouit ibidem Galen. at primo de dieb. decret. recenset alias, & quasdam dicit esse bonas, quasdam malas, alias tutas, alias cum difficillimis symptomatis: perfectas, deficientes, ex quo licet intelligere, vbi differentia nulla proposita methodo proponuntur, semper dubitari posse, an sint aliqua omiffa, an alia superfluo numerentur. Quare ne ineundem lapidem impingamus, erit res ista methodo diffinienda. Crisis est motus: quot ergo habet differentias motus, tot crisis habebit: habet motus nonnullas differentias, à mobili, à termino, nonnullas à tempore alias à spatio. Quare, & crisis easdem habebit: proinde dicamus crisis, vel terminatur ad bonum vel ad malum, vel ad melius, vel ad peius: dicuntur hæc crises incomplete, complete priores. Crisis nomine prolato, perfectam intelligimus: at vbi de imperfecta loquantur medici, vel de mala, malam crism vocant, ad melius, vel peius. Ita Galen. 3. de cris. primo, 3. progn. 1. & passim alibi. Vnde licet mirari eundem, qui explicans aphor. 20. lib. 1. *Quæ iudicantur, et iudicata sunt arti*, exponit per *ly arti*, integrè contenditque, non posse sumi eam dictionem pro nuper, & diebus æqualibus; hæc enim omnia poterat significare. Non sumi pro diebus æqualibus ostendit, quia tunc aphor. faceret hunc sensum: *Quæ iudicantur, et iudicata sunt in diebus æqualibus, ea neque mouere oportet,*

neque innouare: cui autem non est manifestum, si quid iudicetur malè diebus æqualibus, aut sit iudicatum, esse inhibendum? Non esse sumendum *ly arti*, pro nuper, probat, quia non congruit *ly iudicantur*. Concludit proinde esse legendum aphor. *Quæ iudicantur, et iudicata sunt integrè, cumulata, et perfecte, ea nec oportet nouare, nec mouere: quæ vero imperfecte, illa et nouare licet, et mouere*. Liceat inquam mirari Galen. nam si vbi absolutè, crisis nomen profertur, de perfecta intelligitur, & còpleta. Quorum Hipp. aphoristica breuitatis amator addidisset *ly integrè*. Ni dicere placeat, ad maiorem intelligentiam *ly integrè* appositum; nam primo de dieb. decret. 9. *Interdum vero interpretationibus defectiuus appellatis vtentes, iudicia nominamus vniuersas quatuor differentias, citra appositionem mali, vel imperfecti*: idem 3. progn. 1. & passim alibi.

Quod si nuper, adhuc aphorismus habebit commòdam expositionem; est enim sensus, quæ iudicantur, & iudicata sunt nuper, non sunt illa statim mouenda; nam quamquam natura imperfectè iudicari, solet tamè postea, quod inchoarat, perficere. Proinde expecta tantisper donec illa absoluat. Quod si ociosa, nil amplius operetur, tunc poteris manum deficienti porrigere. Neque reiicienda hæc expositio est, quia nuper nõ potest vtrique particula còuenire, quomodo enim quosdam dicemus iudicari nuper? satis enim est, quod *ly iudicata* applicari possit; nam neque *ly integrè*, particula iudicantur conuenire potest. Quare si hæc ratio obstat, neque Galeni lectio erit admittenda. Confirmatur, nam vbi iudicium non sit integrum, aut hoc sit, quia natura est debilis, aut quia humor est còtumax. At vtrumque prohibet vacuationem. quare non est statim supplendum. Confirmatur secundo, quia docens aph. 22. quando purgandum, concocta dixit medicari. Sed hæc parergon, nam loco commodiori de re ista sermo redibit, redeo modo ad inceptum iter.

Secunda differentia: in quadam crisi expellitur sanguis, in alia bilis, flaua, aut atra, per aliam, pituita. Tertia sumetur à loco, per quem humor pellitur, vnde quædam per deiectionem, alia per fluxum sanguinis à naribus, aut renibus per vesicam. A tempore quædam crisis fit còcta materia, quædam cruda, quædam in die critica alia in die non critica, quædam noctu quædam diu. Quinta tandem differentia sumitur à loco, in quem humor deponitur; nam quandoque extra corpus expellitur, interdum ad aliam partem corporis deriuatur, & sit crisis per absecsum, seu permutationis.

Cri-

Ee

Crisis futura nota. Cap. IV.

ESset methodo consonum, vt explicatis differentijs crisis, progredemur modo ad causas illius: sed quoniam vbi de motis agemus, de eiusdem causis agere est necessarium, ne eadem propterea nullo rerum fructu repetamus, de crisi noscenda dicere aggrediemur.

Quatuor snt, quae crisis futuram monstrant, natura, tempus, magnitudo morbi, & robur virium.

An erisi ergo terminetur morbus, an paulatim solvatur, quatuor sunt, quae docere te poterunt, natura morbi, magnitudo eiusdem, tempus, & tenor facultatis. Natura inquam morbi, nam si in soluta vnitare sit morbus, situ, aut mala figura, vel asperitate, aut lenitate, nullam est, quod expectet crisis medicus: sit enim crisis natura extrudente humore, à quo morbus: at nullum ibi humorem, licet fingere, qui morbi sit auctor. Quare nulla erit in illis affectibus crisis expectanda. Quod si medici in vulneribus, quae ad partes internas vsque extenduntur, timeant multum, ne ineptè criticante natura, pro certa salute, mors inopina succedat: scias, illud timere medicos, nã quia morbi, quos supra recẽsumus, vim aliquam habeant sua natura criticandi, sed quoniam ad partẽ vulneratam solet fieri humorum confluxus, aut ab ipsa ad principem aliquam morbo progrediente delabi, vt in cranei fractura quotidie obseruamus. Quare à nouo morbo timor, & malae crisis discrimen, non à soluta vnitare, aut mala figura; siquidem crisis, non nisi in morbis humorum confortium habentibus, contingere potest, vt docent Thadeus Florent. Vgo Senen. & alij 2. aphor. 24. & Mercat. lib. 3. par. 2. quæst. 204. Neque in hisce omnibus, sed in ijs, qui habent magnitudinem adiuuatam, & sunt in subiecto robusto; nam quod contingit in animalium pugnis, idem morbis cum natura certantibus. Nunc vero robusta animalia, imbecilla contemnunt: imbecilla à magnis timent. Quare nulla inter ea, quae sunt maxime dissimilia pugna; nempe imbecilla non audent: dedignantur robusta, & fortia. Eodem ergo propemodum pacto, vbi vires languent, morbus valet, nulla crisis: fiet hæc, vbi & morbus, & vires magnitudinem habent, 3. de crisi. 9. *Vbi natura plurimum à morbo superatur, tunc neque certare aduersus ipsum aggreditur; sine certamine autem crisis non fit.* Et c. 20. *est autem primum, ac maximum in morbis moraliibus signum, quod sine crisi sit mors subsequutura, virtus imbecillitas: nam virtus ita prostrata, ad pugnam contra morbum non excitatur, etc.* Idem accidit, vbi exiguus, natura robusta, vnde 3. de crisi. cap. 4. *Vtrum vero per solutionem, an per crisis terminabitur morbus, magnitudine, & paruitate distingui-*

ter; siquidem magni indicantur omnino, parui vero solumur solum. Adde & ratione: nam ni stimuletur uatura, nequaquam ad expellendũ insurget. At exigui morbi ab exigua causa excitati, vrgeri non possunt; prostrata natura, quamquam molestetur, non potest insurgere, omnino ergo, & magnitudo morbi, naturaque robusta ad crisis faciendam requiruntur.

Dignoscitur id quarto ex morbi tempore; nam si fuerit morbus in principio, augmento, vel statu, est quod expectes crisis: nulla at speranda, si in declinationem abiuerit; nam cum sit crisis, timemus: nunquam autem moritur æger morbo iam inclinato. Vide Galen. 3. de crisi. cap. 5. Præterea crisis præcedunt vehementia symptomata, vigilie, graues somni, difficiles anhelitus, tenebrosæ vertigines, dolores capitis, demum, *quibus futura est crisis, ijs non præcedens molesta est*, natura agitante humorem: nihil autem tale in declinatione fieri potest. Quare vbi morbus inclinauerit, vbi sit exiguus, cum natura est imbecilla, cum morbus non est materialis, nulla crisis speranda.

Et tempus morbi.

Temporis in quo crisis nota. Cap. V.

PARum est prænoscere crisis, ni tempus eiusdem prænoscamus; nam cum nil fieri liceat mouente natura. Qui serues religiosè hoc dogma, si tempus crisis ignores? Ergo hoc explicandum.

Quo sit tempore iudicatura facultas regens nostrum corpus, quatuor sunt, quae medico declarare possunt, auctore Hippoc. 1. aphor. 12. & Galen. ibidem, quos postea medici omnes sunt secuti. Declarabunt primum hoc morbi: faciet hoc secundo anni tempora; conducerit tertio ad hoc consequendum successua incrementa circuituum inspicere: valebunt quarto multum mox apparentia. Enimvero quaecumque monstrant breuem, aut longam morbi constitutionem, illa eadem declarabunt, breuine expectanda sit crisis, an longo post tempore. At verò constat ex ijs, quae lib. 7. cap. 16. sunt dicta, à quatuor illis fontibus esse perenda signa breuis longaeque constitutionis morborum. Quare vbi morbi eorum sint genere, in quibus criticabit natura, isthæc eadem docebunt, breuine, futura sit crisis, an contra tardius. Vide proinde quomodo illa quatuor morbi constitutionem indignant; nam vbi hæc noueris, facili negotio intelliges futurae crisis tempus. Dignosci quo sit tempore iudicatura natura, ex morbi motu, signisque cruditatis, & coctionis certum: nam coctio si appareat statim, statim crisis futuram prænociat: 2. epid. com. 2.

An cito sit crisis, quatuor indicabunt morbi: anni, tempus, motus, & coctio.

Quomodo ex coctione.

text.

text. 45. *coctiones celeritatem iudicij portendunt*. Et quidem si sit crisis secreto humore nocuo ab innocuo, idque sit coctione; non potest non imminere crisis, vbi coctio appareat. Potest illud secundo colligi ex motu morbi; nam qui celeriter mouentur, celeriter quoque iudicantur: vnde cum extreme peracuti primo quaternario finiantur, peracuti simpliciter primo septenario, acuti quatuordecim diebus, acuti ex decidentia 20. aut 40. die, primi generis morbi intra quatuor dies iudicabuntur, septem secundum, 14. tertium, alij intra 20. dies, vel 40.

Idem motus pari ne, an impari die, crisis fiat, declarat; nam sit hæc in paroxysmi exacerbatione. Quare si paribus diebus exacerbatur morbus, pari die crisis fiet, impari si in imparibus 3. epid. cōm. 3. quamquam secus contigisse bis obseruauit Archigenes, semel Galen. & miraculo adscribit 3. de cris. c. 4. Valere eodem inspicere anni tempora, & successiua incrementa, apertum.

At monstrant hæc, num citius, an tardius crisis fiat: certo die fieri illam, quæ docent? Quidam ad dies indicatorios confugiunt, atque si quid illa die fiat, decretoria die, cuius illa est index expectant crisis: vnde cum quarta sit index septimæ, hæc vneecimæ, si sanguis quarta die stillauit, septima sanguinis fluorem expectant. Quartam esse indicem septimæ, vnde decimam quartæ decimæ, decimam septimam vigesimæ probat ex Hippoc. qui 24. aphor. 2 p. *septemorum*, inquit, *quartus est index*, & 4. aphor. 71. *quibus*, inquit, *futura est crisis in septima, i; nubeculam quarta die habent*.

Sed alium esse sensum illius aph. cap. 3, sequentis lib. dicetur. Ex hoc non colligi, quod intendunt, mox enarro; non enim dicit Hipp. quibus nubecula in 4. apparet, ijs septima fiet crisis, sed *quibus futura est crisis in septima, ijs dicit apparere nubeculam in quarta*, vt valeat dicere. Sortes habebit crisis die septima, ergo aliqua notæ coctionis obseruabuntur in quarta: non valet conuersim, habuit nubeculam in quarta die, habebit ergo crisis in septima; nam potest morbus paulatina concoctione terminari. Quando autem non constat ex hoc loco, & Gal. quandoque in septima terminari docet, interdum in longius tempus prorogari: quo respiciemus, vt certam crisis diem valeamus prænoscere? ad incrementum symptomatum. Hæc ergo si cocto iam morbo, & fere euicto incrementum, cum vi morbi adaugeri nequaquam potuerint, ex pugna naturæ cum morbo, necessario fiunt; nam *quibus futura est crisis, nox præcedens molesta est*, noctis nomine diem, quoque intelligens, si noctu crisis fieri debeat: noctem itaque posuit non vt excluderet diem, sed quia quibus labor,

noctu laboriosior euadit.

Futuri abscessus nota. Cap. VI.

QVibus inditijs possit crisis prænosci, supra ostendimus, agendum modo de notis peculiarium cricum, quæ quia duplices aliæ, quæ hostilibus succis è finibus corporis eiectis fiunt, aliæ quæ in obscuram quampiam partem relegatis contingunt; priorque multiplex, sanguinis fluxus, vomitus, sudor, alui, & vrinæ profluuium, & vnaqueque adhuc duplex: bona, aut mala: fida, aut infida: proponam primo abscessus notas, deinde accedam ad reliqua. Quoniam vero abscessus nomen est multiplex, & interdum sumitur, pro quouis humorum decubitu de parte ad partem, siue in illa firmetur, seu per eam extra corpus mittantur, vnde difficultates intestinorum, strangurias, lienterias, abscessus vocauit Hipp. 1. epid. com. 2. t. 35. Quandoque sumit abscessum pro transitu vnius morbi in alium, vnde in historia Hermocratis vocauit Galen. abscessum icteritiam: tertio sumitur pro suppuratione, vnde 1. prog. 26. tumores in ventre, minus faciunt abscessum, quam in præcordijs. Sumitur quarto pro apostemate, ita dicto, quæ ob affluxum humorum pars vna ab alia abscedere cogitur, noto abscessus vltimo hoc modo sumpti, quæri modo inditia.

Hippoc. 3. progn. 24. *si qua*, inquit, *febris prorogatur saluo affecto homine, nec dolore detinente, aut ob inflammationem, aut ob aliquam aliam occasionem euidentem, oportet expectare abscessum*. Cuius sensus est: cum morbus, multis ex causis prorogari possit; sit enim quandoque longus ob partem aliquam curatu difficilem, vt cum habet originem, ex iecoris, lienis obstructione, inflammatione, ad schirri naturam declinante, eorumdem intemperie calida, aut pulmonis vlcere: propagatur secundo ob errorem medici, languentis, prauum domicilium, regionem, vitum, animique accidentia, si sit diuturna febris, non ex his, causis, abscessu illa terminabitur; præsertim si hyme id fiat, tunc enim maior crudorum copia congeritur, congestique non diffantur, vnde text. 29. eiusdem 3. *Sciendum tamen, quod abscessus hyeme potius fiunt, quia tunc temporis frigidiores facti humores, minus recurrunt, vnde nec extra corpus facile pelli poterunt*. Cæterum, quia nondum dixerat, quæ febris diuturna, & num idem censendum de intermittente, & continua subdit, *oportet talem expectare abscessum per febrem continuam, si vero febris intermittat, erraticaque sit, in quartanam mutabitur, præcipue si proximus autumnus sit*. Ergo, si quæ febris continua & salutaris; vigesimum pertranserat diem, non ob errorem

Fauti abscessus indicia Hippoc.

Quando ex nota.

Quis die hanc ad discimus a diebus indicatorij.

Sed ex labore & incremento symptomati cocto i morbo, & vbi declinat.

roren externum, aut partem aliquam co-
ratu difficilem, eaque affligat iuuenem,
initio hyemis: abscessu hæc terminabi-
tur: at si intermittens eadem fuerit, &
more erraticarum inuadat, in quartanam
desinet, præsertim si autumnus sit pro-
ximus. Porro vt hæc febris diuturna à
causa interna, iudicetur abscessu, si sit in
iuuene, non sene, suadet ratio; languida
enim vis senum, haud tanti est, vt crassos
humores, viscidosque extrudere possit.
Puto etiam, si intermittat eadem, non
terminari abscessu, quia vt dictum, crisis
in magno morbo obseruatur, & natura
robusta: nec nego eandem, si erratico
modo apprehendat, autumnusque immi-
neat, in quartanam desinere: nam adusta
ab æstatis calore melancholia, seu bilis, &
autumni frigibitate detenta, facillè quar-
tanam infert: at quod continua febris, &
diu iuuenem affligens terminetur ab-
scessu, nulla videtur ratio cogere; cur
enim non excretionem, aut coctionem? cur
non depositionem humorum, non ad vnū
locum, sed varias partes citra abscessum,
nam 4. aph. 44. *Quibus ait febris longa, ijs
tubercula, vel dolores in articulis sunt.* Sed
non posse excretionem finire, aut coctionem,
est certissimum; tenuia enim excernun-
tur facillè: quæ crassam habent substan-
tiam, viscidamque vix euelles, & vt è cor-
pore extrudas, vecte quasi est opus: ac
vis vel robustissima, morbi diurnitate
languescit. Quare humores crassos ex-
tra corpus pellere nequaquam poterit.

Nec paulatim concoquere, nam mor-
bi diurni à multa sunt humorum col-
luuie, alioquin non vellent tam diu diur-
nare: multi autem humores facultatem
grauiant. Quare expellet: at quod co-
qui debet, retineri debet, non eijci. Si ita-
que facultas sit fortis, materia multa,
crassaque, abscessu, non coctione febris
hæc terminabitur: præsertim si sit æger
assuetus abscessibus, vt podagræ, articu-
los habeat debiles, aut aliqua parte cor-
poris doleat, trahit enim dolor, vt & cu-
curbitulæ, estque inditium humoris con-
fluxi.

Locum Hippocr. multi, vt Triu. con-
iunctim legunt hoc modo, *quibus febres
longa, ijs tubercula, & dolores in articulis
sunt,* cui consonat locus alter Hippocr.
3. progn. scribit enim, *si febris longa, sed
tamen salubres sine dolore perseuerant, quem
vel inflammatio, vel alia manifesta causa ex-
citarit, abscessum cum tumore, ac dolore in
aliquo articulo, præsertim in imis partibus ex-
pectare oportet.* Sed esto tex. non corriga-
tur, non officit tamen, nam dolor articu-
lorum, abscessus quoque species est, vt
docent communiter medici.

Num & calidi morbi abscessu quando-
que finiuntur? puto: nam non rarò eris-
pelas, & inflammatio, febres à calido hu-
more iudicat: quandoque excretionem,

Vbi humores sunt tenues, facultas lan-
guida, expectamus abscessus. Idem timē-
dum, vbi virtus fortis, humores crassi.
Vbi isti tenues, natura robusta, excretio-
ne febres terminabuntur. Lege si placet
Galen. 3. progn. 29.

Futura vomitionis, & deiectionis indicia. Cap. VII.

SI quis intelligat, quibus ex causis vo-
mitio fiat, à quibus deiectio, facillè
hic idem, & vomitum, & alui fluxionem,
prænouerit. Fit vomitus humore lanci-
nante ventriculum, & præcipue os eius:
huius ore lancinato multa accidunt, par-
tim ipso patiente: dolor, rigor, indicibile
quoddam fastidium, spuitio, vnde Hip-
pocr. 1. pror. comm. 1. t. 3. *Si in phrenitico
cum perfrigeratione, sit sputatio, nigra vom-
untur;* non enim alia ratione inquit
Galen. phrenitico id potest accideri,
nisi à stomacho emissa pituita; nam quod
spectat ad cerebrum, exiccatum est à
phreniti. Quare ab eodem descendere
mucosa substantia, nequaquam potest.
Insuper, quia habet ventriculus tunicam
cum ore, & labijs communem, cum cere-
bro nervos; hinc fit, vt bili ipsum mole-
stante, tremat labium inferius, caput do-
leat, oculi que caligent: cumque vicinæ
partes, quidquid spirituum habent, ad
dolentem transmittant, frigent infernæ
partes omnes, dolente ventriculo, & vo-
mituro. Quare rectè Hippocrates 3. pro-
gnost. 30. *Si quis per febre non exitalem
dixerit, se capite dolere, atque sibi tenebrosum
aliquid ante oculos apparere, atque cardilog-
mos huic accesserit, biliosus vomitus adert.*
*Si autem rigor euenerit, & inferiora hypo-
chondria frigida fuerint, citius adhuc vomitus
adert.*

De notis futuræ deiectionis per aluū,
nihil ferè Galen. Quædam Hippocr. 1. de
coac. præn. nam ad rem hanc facit sen-
tentia illa, *quibus ructus, flatus, crepitus ven-
tris, eiusdem inflatio, his rapide fertur aluus.*
Nimirum vbi humores ad intestina mit-
tuntur, eleuantur ab ijs, non secus, ac
moto sterquilinio, & calida aqua agitata,
vapores multi, vnde alij ad os supernum
ventriculi attolluntur, detruduntur ad
intestina inferiora alij, alij tandem in ipsis
met intestinis, tanquam in carcere con-
cluduntur. At faciunt hi moti rugitum:
primi illi ructum, alij crepitum. Quare
rectè Hippocr. *Quibus ructus flatus, cre-
pitus, ventris eiusdem inflatio, his rapide fer-
tur aluus.* Et aperte addit in epid. lumbo-
rum dolorem, nam distenta, aut flatuum
copia, aut humorum farragine intestina,
premiunt renes. Nec minus aptè addi-
derit Arabes vrinam albam, nam depo-
sita ad secessum bili, necessariò albicabit
vrina. Quare orunt vrinæ igne bonæ,
vbi

Dabit.

Solut.

Partim ab ijs
coactis hic
ipso patienteFutura deie-
ctionis indi-
cia.Terminantur
ne ab ijs
quandoque
morbi calidi.

vbi in dysenteria, & Diarræa appareant, ni tamen fiant ob hepatis vehementem ardorem, qui cuncta comburit, non derivatione humoris ab intestinis ad viam vinarum.

Erupturi sudoris, & profluuij vrinæ inditia. Cap. VIII.

Sunt sudores familiares febribus, frequenter tamen accidunt ardentibus. Quare si quis erupturi sudoris notas rectè calluerit, & frequenter gloriam aucupari potuerit, & agros iuuare. Putant quidam duo esse futuri sudoris inditia, suppressionem vrinæ, & rigorem; hunc quidem, quia effusus ad partes externas humor, quod in rigore necessariò accidit, non nisi per sudorem expurgari poterit. Quòd fortasse respiciens Hippoc. 63. aphor. 4. lib. dixit, *quibus quotidie rigores fiunt, quotidie febres solvuntur*. Potest esse, & vrinæ suppressio hac ratione sudoris erupturi inditium, quia eadem est, & sudoris, & vrinæ materia, vnde est probabile, vbi retineatur vrina, serosam materiam alibi confluere, & per cutim purgari. Sed nisi hæc rectè examinentur, & falleris plerumque, & alios falles; nam quod spectat ad rigoris materiam, haud semper in habitu corporis illa continetur, sed quandoque ibi: sit alias rigor, humore vellicante ventriculum, & partem quamcumque sentientem. Quare haud expurgatur solis sudoribus rigoris materia, sed interdum deiectionibus, interdum vomitibus, quandoque his omnibus: non rarò per insensibilem halitum. Non est necessarium secundo, vt vrina retenta, in sudorem abeat; nam potest transmitti ad secessum, vnde illud, *Mictio noctu plurima; mane paucam egestionem significat*, & vt communis est omnium sententia, copiosa alui delectio, vrinæ excretionem imminuit. Secundo potest mitti vrina ad habitum corporis, & rigorem facere, non sudorem, quod innuisse videtur Hippoc. 6. epid. com. 1. t. 10. dicens, *ante rigorem, vrinam suppressiones*. Ita ergo sententia illa limitanda, si cui rigor acciderit, aut fuerit vrinæ suppressa, citra alui fluxionem, aut vomitum, huic sudor superueniet; præsertim si alia innuant, quæ sudorem prænunciare solent, vt calor partium omnium extimarum, faciei robur, calidi vaporis sensus, pulsus mollis fluctuans, & vndosus ex mente Galen. & quod alij addunt, cutis mollis, docti fortasse ab Hipp. qui scripsit, *Quibus cutes circumtenduntur arida, & dura, sine sudore moriuntur: quibus vtra læta, & raris cum sudore*.

Profluuij vinarum, nulla certa signa traduntur, coniectura quadam probabiliter potest illud dignosci hunc in modum:

si adsint futuræ crisis inditia, nec sint aliqua, quæ alui fluxionem esse nuncient, non sudorem, non sanguinis fluxionem, vrinæ profluuium esse suspicare.

Sanguinis fluxuri inditia. Cap. IX.

Solet natura per tres partes sanguinem frequenter expellere, per vteram, hemorrhoides, & nares; est prima mulieribus propria, cæteræ communes sunt omnibus: illa vbi commodè fiat, liberari solent mulieres omni morbo, nam per illam vacationem nedum ipse, sed & vniuersum corpus expurgatur: nec sanguis tantum effunditur, sed & multa excrementa, tamquam ad corporis totius cloacam, emittuntur. Hemorrhagia narium, & febres ardentes, & inflammationes quascumque iuuare potest. Hemorrhoides, quæ sanguinem melancholicum fundunt (fundunt autem eæ venæ, quæ à porta deducuntur) liberant à morbis multis, qui ex humore melancholico fiunt 6. epid. com. 5. tex. 25. quæ sunt cauæ rami, plenitudinem imminuunt, vnde à morbo quouis, qui à sanguine, nos præseruant: vbi omnes effundant, & à morbis melancholicis, & ijs, qui à plenitudine, nos facile liberant. Hinc 6. epid. com. 3. tex. 37. *qui hemorrhoides habent, ij neque dolore lateris, neque pulmonis inflammatione, neque phagedena, neque furunculis, atque terminibus, forte vero etiam neque lepra, ac forte neque alijs*. An & à nephritide? Affirmat Hippoc. 6. aphor. 11. *habet enim, melancholicis, & renum vitio laborantibus, hemorrhoides superuenientes bonum*: at vt bene advertit ibidem Valles: eos renum affectus iuuat, qui à crasso sanguine ortum habent: vel vt Holler. sinistri renis lenit dolorem, quacumque ex causa, ille fiat: quia melancholici sanguinis effusione detumescet fortasse lien, vnde qua ratione inanita intestina mitigant dolorem renum, sic leuabuntur ijdem detumescens te liene, quia non prementur: aut quod fortasse ad Hippoc. aures magis accommodatum, corrigendus aphor. & cum antiquis Mercur. Marinel. & alijs legendum phreniticis non nephriticis; nam, repetens eandem sententiam aphor. 21. non habet nephriticis, sed vno verbo delirium omne comprehendens, *insanientibus, inquit, si varices, vel hemorrhoides superuenerint, insania solutio, & 6. epid. com. 3. tex. 37. cum faciat catalogum affectuum omnium, à quibus nos præseruant hemorrhoides, nullam facit nephriticis mentionem: sed quidquid sit de re hac, quam pluribus examinare, non est præsentis loci: hemorrhagiam his; docuit prænoscere Hipp. 3. progn. 33. *quibus per talem febrem dolet caput, & pro tenebris ob oculis effusis*,*

Sudorem duo monstrant inditia rigor, & vrinæ suppressio.

Causæ tamen hoc profertur.

Nota hoc dictum limitandum.

Profertur ne Hemorrhoides nephritici.

Hemorrhagie notæ ex Hip.

effusis, habetudines subeunt oculorum, ac splendor obuertitur, & pro oris ventriculi morfu, circa hypocondrium, aut læua parte, aut dextra aliquid contenditur: neque cum dolore, neque cum inflammatione: sanguinem de naribus his fluere pro vomitione expectandum est: magis vero in iuuenibus expectare id oportet, agentibus vero trigesimum annū, aut etiam senioribus minus: vbi vt vides duo genera signorum proposuit, aliaque sanguinem abundare docent, alia quæ sursum ferri: prioris generis est inditiū, quod ab ætate desumit: posterioris sunt alia recensita: percurramus singula, & sententiam Hipp, delucidemus. Quibus ait per febrem: num omnem? nequaquam, sed salutarem, nam vbi in læthali, illa fiant, mortis inditia erunt, non fluxus sanguinis: caput dolet, non quouis dolore; nam si pungens fuerit, biliosi vomitus indicium erit, sed extendente, & grauante: suntque oculorum hebetudines, & splendores, contenditurque hypocondrium, absque dolore, his sanguinem erupturū sperandum. Hic Hippocr. videtur quædam superfluo addere, quæ vel falsam reddunt propositam sententiam, aut saltem dubiam. Huiusmodi est particula illa splendores; nam sanguis sua natura splendidus non est, & si quem habet quandoque splendorem, à bili habet. Quare

Abundat secundo particula illa, sine dolore; qui enim fieri potest, vt humor ex suo loco prodiens in partem, in quam illabi nequaquam debebat, dolorem non inferat. Voluit ob hæc fortasse Capito, vt refert Galen. 1. epid. comm. 2. text. 55. demendam esse particulam illam, & malè, vt bene aduertit Galen. Nam hypocondriorum contentio cum dolore, haud quidem succorum in caput vergentium est indicium, sed internæ alicuius inflammationis. Quare nihil demendum; neque enim verum est ab hac vena, in aliam transfusum succum dolorem inferre, cū semper in venis contineatur: aut explicandus Hippocr. de vehementi dolore. Non est superuacanea secundo illa particula, splendores; nam sanguis, qui ad caput assurgit, biliosus est, & calidus, quare & splendidus. His adde faciei ruborem, calorem, venarum, quæ in capite sunt extuberantiam, & alia, quæ Galen. 4. de cris. recenset.

At peres. Quibus signis noscam, ex qua nare sanguis profluat, dextra ne, an sinistra? vide, quæ viscera sunt malè affecta: num bona crisis speretur, an mala timeatur; nam si dextra hypocondria afficiantur, & laudata speretur crisis, dextram per narem sanguis profluat, sin mala per sinistram; nam vt dicemus, vbi rectè natura mouet, per directam lineam humorem mouet.

Fluxurum per hemorrhoides sangui-

nem, ex natura ægri dignoscet, ex natura morbi, graui renum sensu, & pruritu ani. itaque si morbus ab humore melancholico fiat, in homine huiusmodi vacuationi assueto, percipiatque grauem sensum in lumbis, in ano titillationem aliqualem, suspicandum maxime est, ne natura, venis ani ad apertis, morbum iudicet. Idem lumborum dolor, si fiat in muliere, cui tempus menstruorum imminet, nec sit consueta fundere per hemorrhoides sanguinem, per vterum fluct sanguis, non ex alia parte. sed de re hac satis, proponenda modo, quæ bonam, & malamque crifim indignant.

Sanguis per venas sedis erupere note

Bona maleque crifis indicia.

Cap. X.

PVtauit Galen. 1. de dieb. decr. 2. bonam crifim esse, quæ tuta, fida, manifesta, & cum bonis signis. Aphor. 20. primæ part. sex poscit conditiones in bona crifim, prima vt sit indicata, secunda vt fiat in die critica, tertia cum signis coctionis, per regionem conuenientem: per vacuationem magis, quam per abscessum, poscit demum, vt sit cum tolerantia, & conferentia. Tertio de crif. cap. 1. tria tantum desiderat in bona crifim, vt sit indicata, cum signis coctionis, vt sit morbo demum proportionata. Hinc duplicem subiungere laborem medici, alterum vindicandi Galen. à contradictione, explicandi alterum, quid sit pro veritate sentiendum. Nobis prima difficultas nullum, faceffit negotium; nam in lib. de diebus decr. docet tantum, quæ bona crifim: in alijs proponit notas, quibus bona hoc est fida, tutaque, manifesta, & cum bonis signis nosci possit: sed in primo aphor. declarauit id pluribus, strictius de re eadem agit 3. de crif. 3. nam si fuerit crifim proportionata morbo indicata, & post coctionem. Cui dubium esse potest, quod eadem, & facile feretur, & tolerabitur? nam alibi Hippocr. si talia purgentur qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt. fiet eadem per conuenientem regionem, si fuerit morbo proportionata; nam vbi natura per loca incongrua expellit, irritata expellet. Quare vel fuerit imminuta euacuatio, vel superuacanea. Consequētia est certa, nam cum non omnes partes, quæcumque; via commodè possint expurgari, sed ventriculus vomitu, & deiectione, hac tantum intestina, sputo thorax, per os, nares, aures, oculos, & futuras cerebrum; nemo est, qui non videt, quod vbi vacuatio fiat per incongrua loca, nun posse vacuari humorem facientem morbum, sed pro eo alium: ex quo fiet insuper, vt vacuatio illa sit incommoda duplici ex capite: alterum est, quia non facile tolerabitur, non enim vacua-

Videtur Gal. in re hac variis.

Non est tam vnde explicatur.

cur

tur humor noxius: atque quia nullo erit emolumento. Vbi itaque morbo proportionata non fuerit, nec per congruam fiet regionem, neque conferet eadem, aut facile ab ægro tolerabitur. Quare nulla in Galeno contradictio est, sed in altero pluribus conditiones bonæ crisis explicauit, absoluit hoc alias paucioribus; ubique tamen bene. Et quidem, quod optima crisis cum signis coctionis fieri debeat, manifestum est, debet enim expeili humor noxius, & nature prorsus inutilis; separetur itaque necesse est ab utili, & sano: at seungi non nisi coctione potest. Quare peracta coctione crisis molienda. Quoniam verò absoluitur co-coctio in statu, non in augmento, & principio, non debet propterea antequam morbus ad statum perueniat crisis fieri. Hinc Hippocr. decretoria non statim appareant, & lib. 4. aphor. 22. morbis, quibuslibet incipientibus, si atrabilis supra, vel infra exierit lethale, & passim mille alijs in locis. Ob eandem causam Galenus acturus de crisis, ante omnia declarare necessariū censuit signa futuri status; nam in statu debet optima crisis fieri.

Insuper, quod melior multo illa sit, quam per euacuationem molitur natura, ea quæ per abscessum, est pariter manifestum; ubi enim humor de corporis confinio extrudetur, vindicatur prorsus infirmus à morbo, & sanitati pristinæ restituitur: at ubi abscessu morbus præcedens terminatur, non liberatur ab omni morbo æger, nam primus in sequentem commutatur.

Est secundo certum, quod fieri eadem debet cum tolerantia, atque conferentia; debet enim per crisis nocuus humor, & ille, à quo morbus, vacuari: at hoc vacuato non potest non melius æger sese habere: eandem facultas facile tolerabit, exoneratur enim ab eo, quo veluti sarcina premebatur, tollitur quod illi erat multis modis infensum: quod quia vix fieri, est quod speres, ni fiat vacuatio per congruam regionem, & per directum; nam inflammationes hepatis, hemorrhagia facta ex parte dextra crurum, quæ ex sinistra tollit inflammationes lienis, sit quarto ut bona crisis debeat per directum fieri.

Demum, quod eadem crisis, critica die fieri debeat, inde habetur, quia longa est experientia comprobatum, certis articulis temporum naturam aggredi singulare certamen cum morbo, atque eod die feliciter colluctari cum illo, infeliciter, si vel id facere differat, aut anticipet: hoc enim summæ irritationis est argumentum, nulla enim alia ex causa cogi potest natura, ut ante tempus præscriptum aggrediatur certare: illud summæ ignauitæ iudicium, aut imbecillitatis maximæ: nam cum natura sit insitum cui;

animanti, & animantis vniueque particula, ut noxia quæquo pellassat, profequantur utilia, iucunda: vel non sentiet quæ molestant, si nullo modo extrudere studeat, vel non valebit expellere, si molestantem causam patienter ferat. Rectè itaque à Galeno scriptum, sex conditiones ad crisis salutarem requiri, ut fiat cum signis coctionis, per excretionem potius, quam abscessu, per directum, ut sit quarto indicata, fiat quinto in die decretorio, fiat demum cum tolerantia, & conferentia.

At obijcies, confluxus partium omnium nostri corporis vnus est, auctore Hippocr. conspiratio vna: quauis itaque via pars quauis corporis nostri expurgari poterit. Quare superfluo in crisi saluari desiderat Galen. ut per directum fiat vacuatio. Superfluo idem secundo poscit, ut fiat eadem in die decretoria; nam si talia purgentur, qualia oportet purgari, semper confert, & leuiter vacuatio illa feretur; nihil itaque referet septima ne, an sexta die contingat vacuatio; dummodo vacuetur humor peccans, non pro eo alius. Tertio mittit sanguinem medicus, & vtiliter in morborum principio: eodem longè progresso, nullus sanguini vacuando locus superest; exhausta enim est tenuitate vitus, vigilijs, alijsque vacationibus plenitudo, viresque à morbo enervatæ. Ergo saltem crisis per fluorem sanguinis haud fieri debet, postquam signa coctionis apparuerint, sed in illius principio: aut si in sententia proposita insistere libeat, assignanda causa diuersitatis est, & docendum, cur medicus salutariter sanguinem à principio vacuat, inutiliter progresso iam morbo: natura contra, cocto iam morbo vacuat eundem ad animalis commodum, infeliciter idem in principio tentat.

Respondeo, quamquam vera sit sententia Hippocr. partes nostri corporis inter se conspirare, mutuaque consensionem habere, non esse propterea negandum (patet enim istud ad sensum) quaedam commodius per vnã regionem, vacuari, per aliam difficillime, & cum non paruo incommodo; habent enim quædam cum quibusdam consensionem maiorem, alioquin nulla posset tradi ratio, cur patiente ventriculo cor cerebrumque potissimum coafficiantur, non brachia, & crura. Quare cum optimæ crisis, & omni ex parte laudatæ conditiones inquirantur, rectè statutum est, hoc præter cætera in ea, quæ optima est, desiderari, ut scilicet per vacationem fiat, non per abscessum, & eam partem quæ directe respondet illi, quæ principaliter est affecta.

Quod si quæras, quid est hæc rectitudo, in quo consistit, & cur per rectum facta vacatione prodest crisis, si secus con-

Obiectio.

Secundo

Tertio.

Sol.

Quid rectitudo.

contingat, aut erit detrimento, aut nullo saltem vsui. Dicam paucis, quod spectat ad primum; nam de re hac lib. de vacuat. fortasse redibit sermo, rectitudinis nomine non intelligi à medicis eam, quam mathematici describunt; nam altero crurum laborante, reliquum Gal. scariicat, posterioremque partem capitis dolentē, vena secta in fronte iuuat, auctore Hippoc. quæ cum tramite recto, ductuq; non opponatur, & rectitudinem nihilominus seruet Galen. Hippoc. certum est, nequaquam consistere in rectitudine partium, sed recto eorum tramite, quemadmodum vox sonare videtur, sed vt communis est hodie medicorum consensus, in quadam communione vasorum, per quæ sit expurgatio, cum vasis partis male affectæ, & laborantis. Ita Iobertus parad. 9. 1. decad. Salu. Sclanus 1. aphor. 21. Valles. lib. 7. controu. cap. 4. Mercat. lib. 1. de indicat. cap. 4. & est expressa Galeni multis in locis, nam 2. ad Glau. 2. humorem, inquit, *fluentem oportet ad contraria reuocare, fluxum verò, sed non firmatum, debemus ad propinqua deriuare, vtrumque verò fieri debet per venas communes, & 13. meth. oportet, ut, sanguinem mittere ab illis venis, quæ una cum parte affecta aperiantur, itant pars euacuari possit, ac si ipsa aperiretur, & paulò infra, male affecto hepate dextri cubiti venam secandam esse concludit eam ob causam, quia vena illa per satis amplam viam cum vena caua, & iocinore communicat; & 7. meth. vit. quæ sunt iu cauo iocinoris, per os, & aluum docet esse euacuanda, quia adsunt manifesti meatus, per quos materia in hepate existens vacuari potest. Quia vero, vt plurimum accidit, vt partes cum ijs potissimum communicent, quæ recte opponuntur, vnde hepate calido existente, dextre manus planta potissimum incalescit. dexter testis; dexteraque pars vteri, ac propterea in hac parte mares potissimum gignuntur. Capite ex vtero dolente, vertice dolet, è ventriculo fronte: ab hepate dextrum latus affligitur, à liene sinistrum, & sanguine misso è sinistro brachio, sinister cordis ventriculus inanitur, vacuatur dexter, dexteri brachij vena secta; hinc fit, vt rectitudo medicæ, quæ in vacuatione quaque maximè obseruari debet, ferè semper cum ea, quæ mathematica dicitur coincidat. Causa autem præcipui huius consensūs inter eiusdem lateris partes, illa eadem fuit, quæ naturam coegit, vt multa nostri corporis membra geminaret. Itaq; vt duos construere oculos voluit, totidem aures, renes testes, brachia, ne facta vnus iactura, statim animal cæcum euaderet, surdum, mancum, & ad gignendū impotens; Sic præcipuum inter eiusdem lateris partes contentum esse voluit, non tantum cum alijs, ne facta vnus lateris iactura,*

vniversum corpus disperiret. Ex his licet intelligere cur vacuatio critica secundum rectitudinem facta commendetur. Nempe bona illa est in ratione causæ, & signi. Causa quidem, quia humor morbum faciens vacuatur. Signi quoque, quia monstrat totius corporis robur; nã si pars male affecta vique adeo fuit robusta, vt humorem extrudere valeret: qualem futuram putamus, quæ non fuit vsque adeo fatigata? Contrarium cum colligatur ex vacuatione, quæ sit rectitudinem nequaquam seruata, mirum non est, si hanc damnauit Galenus, Hippoc. medici demum omnes, reprehendant, laudent illam.

Ad secundum dicimus, quod tamen loco citat. Galen. scripsit, duas tantum condiciones sumere, quo causa aliqua salubris dicatur, idem tamen monuit ibidem: se plerumque tempus apponere maioris gratia facilitatis. Quare non est illi vitio vertendum, si volens apertè docere salutaris crisis, & optimæ conditiones, tempus quoque apponendum censuerit.

Ad tertium, & vltimum putauit Prosper Alpin. lib. 5. de prælag. vita, & mor. cap. 5. aliquando sanguinis fluxum, & si fiat citra signa coctionis iudicare morbos, idque confirmat historia Methonis, quæ habetur 1. epid. com. 2. tex. 7. & hist. Periclis, & virginis Abderæ, quæ habentur 3. epid. com. 3. ægroto 6. & 7.

Sed certè si quis attentè legat historias adductas, nihil licebit ex illis colligere, quod ad probandum propositum conducatur; nam quantum pertinet ad Pericliem, grauius conflictatus est febris, postquam fluxerat sanguis: & virgini Abderæ, cum in morbi initio menstrua erupissent, grauias illi superuenere symptomata sexta die: neque aut hæc, aut ille, quod conualuissent, fluori sanguinis debent acceptum referre. Historia Methonis videtur magis virgere: sed & huic sanguis multis diebus fluxit, intra quos potuit natura humorem concoquere; esto demus, conualuisse citra coctionem, non probat propterea propositum; nam regulæ iandæ sunt de ijs, quæ contingunt, vt plurimum.

Dicerem itaque si natura pelleret sub morbi initium sanguinem, vacuationem illam bonam fore, vt causa; nam vacuatur quod vacuandum: alioquin non mitteret medicus sanguinem in initio morbi: esse tamen malam in ratione signi; nam cum natura habeat in more, vt facta per coctionem secretionem expellat, vbi hoc non feruct, sed intempestiuè id tentet, signū est, irritatam expellere, vel ab humoris copia, aut praua eiusdem qualitate. Atque hæc de proposita difficultate, & disputat. de crisi. dixisse sufficiat.

Cur vacuatio secundum rectitudinem laudeatur.

Vacuatio sanguinis crudi morbo an bonæ.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Duodecimus.

DE DIEBUS DECRETORIIS.

Constitutiō, & ordinis ratio. Cap. I.

Xpōscit perfecta crisis, ni nōs fallit Gal. vt sit indicata, & in die decretoria sit; nam quāquam sitis superque laudata sit illa vacatio, qua noeuus humor educitur, & qua copia peccabat, nunquam tamen eius sortis fuisse videtur, quā die decretoria nō contingit: adeo certum, certis diebus, & temporum articulis, vbi irritata non sit, operari naturam. Quare ne imperfecta precedens disputatio existat, aut quicquam desideretur, quod ad futuros morborum euentus p̄noscendos conducit, erit apprimē necessarium de criticis diebus disputare. Ne tamen in obscuro procedamus, dicemus primum, an dentur decretorij dies, quid dies decretorius, & quot differentia illius: agemus secundo de causis illorum.

Dentur nē decretorij dies.

Cap. II.

Apollonius
Galenus.

AD primi intelligentiam noto primum, non verti in controuersiam, an detur dies aliqua, in qua natura aggressa pugnare cum morbo, & copia facta humoris morborum vacatione, vel subitam inducat salutem, vel pro depositione humoris extra corpus, ad principem partem eodem transmissa, nec inopinata sit causa; nam cum sit certum naturam criticare, & hoc fieri non possit, nisi certa die, hora, temporum articulis: certum pariter est, decretorios dari, lato hoc modo sumendo nomen decretorij diei. Controuersia est, an dentur decretorij dies veſe dicti, in quibus magna sunt mutationes, firmæ tamen ad salutem, atque frequentes; nam cum hi tales dicantur à crisi, quemadmodum crisis nomine, absoluta, & perfecta intelligitur; sic decretorij proprie dicuntur, qui frequenter, & tuto iudicari solent.

Putauit Celsus lib. 3: cap. 4. nullum esse in morbis dierum delectum, quod ad solutionis tempus attinet, sed merum esse signum, quod de his diebus Hippocr. docet; eo quod nullo die non contingat, aut homines mori, aut conualescere: quia in morbo in iudicationem eunte, dies permutari videmus, ita vt qui leuissimus esse ceperat, grauisimus fiat.

Afferunt opinio Galeni.

Idem statuit multo antea de re hac Asclepiades, vt idem Celsus refert cit. loco, & alij multi, vt ex Galen. habemus cap. 2. 1. de dieb. decretor. Negarunt autem hos dies eam ob causam, quia non admodum inter eos consentiunt, qui de diebus iudicatorijs scripserunt, sed hi plures illi pauciores esse autumarum: quidam hos, quidam illos, vnoquoque pro libito sentiente.

Asclepiades

Haud multo diuersa sunt, quæ eandem sententiam Celsus persuaserunt, ique omnia, quia exigui sunt momenti, vt infra loco opportuniore dicetur à nobis, propterea cum Galeno, & Hippocr. statuimus, nō esse negandos dies decretorios; nam quamquam possit æger quauis diu mori, & sanari, non est tamen omnium dierum in re ista dignitas æqualis, sed quidam frequenter iudicant, vt septimus, raro alij, vt 12. & 16. vnde scribit Galen. cap. 2. 1. de dieb. decret. nullum iudicatum vidisse in 12. aut 16. in 7. tot, tantoque, vt numerare non valeat. Iudicant præterea alij cum difficillimis symptomatis, vt 6. minuunt alij de labore, vt septimus: vnde hic regi, sextus scæno assimilatur tyranno. at hi sunt vere decretorij dies, qui frequenter, ac tuto decernunt. Quare cum longa sit experientia hoc comprobatum, neque experientie fides sit detrahenda, sunt admittendi dies decretorij.

Et reijciuntur

Nec secus cum antiquis opinandum, quia non vna fuit de his diebus opinio; nam neque vna fuit de numero elementorum, principiorum, aut corporum cælestium sententia, nec propterea dari elementa, principia, corporaq; cælestia

Ff nega-

negamus. Videndum proinde quid sit decretorius dies, quando illos admittimus.

Galenus auctoritate moti, qui primo de crisi 17. habet de prima quidem die, sic vero ex meo opinio intelligas totam eadie, & nocte tempus in 24. horas partitum; quia vero videbant hinc fieri, ut 21. dies decretorii non 20. subdunt, 14. diem bis esse numerandum, semel ut finis secundae septimanae, iterum tamquam principium tertiae; bis autem numerata quartadecim diebus, in hunc modum 14. 15. 16. 17. 18. 19. & 20. vigesima dies est tertiae septimanae finis, non vigesima prima; quinimo hinc colligunt non esse modo aliquo horas detrahendas, quia si detrahatur non esset, cur dies quartadecim bis numeraretur, ut voluit Galenus 2. aphor. 24. & Hippoc. dixit enim die 17. quartam esse a 14. quod esset falsum omnino, nisi bis numeraretur.

Quid dies decretorius.

Vnde dicitur dicit.

Dies, si nomen eius spectes, ita dicitur videtur auctore Eolo antiquo, quod diuini sit operis, sicut Ioue eius, ut putabant rectore, qui Graece Dios appellatur: si queras naturam est naturalis dies, quatuor, & viginti horarum spatium, & artificialis cum constituitur ex mora Solis supra Horizontem, modo quoniam maior est, modo breuior, prout plus minus Sol in hoc Horizonte detinetur. Decretorius itaque dies erit illud temporis spatium, quo indicat de morbo natura, siue criticat, a crisi itaque, quae illo articulo fieri consuevit, criticus a iudicio iudicialis, a decreto decretorius dicitur: vnde quia nomen hoc crisis, non vno modo accepit Galenus, sed quandoque vocauit crism omnem solutionem morbi: interdum mutationem subitam, ad salutem, aut mortem: hinc dicit decretorium, cum omnem vocarunt in quo morbus soluitur. Vocarunt alias diem decretorium, illud tempus dum taxat, in quo magna subitaque sunt mutationes, seu bonae sint, seu male. Alias eandem decretoriam esse dixerunt, in qua mutationes magnae contingunt, firmam tamen ad salutem, atque frequentes, & hi proprie sunt dies decretorii: nam cum tales dicantur a crisi, quemadmodum crisis nomine, absoluta, & bona intelligitur, sic decretorii proprie debent vocari, qui frequenter, & tuto iudicare solent. Hinc 2. de dieb. decret. 3. ex frequentia, & firmitate criticandi probat diem decimamseptimam decretoriam esse, & 1. eiusd. c. 7. fides, inquit, in iudicio a die expectatur, atque hic est dierum iudicialium usus; quod confirmans 2. progn. 5A. dicebat, diem decretorium facere ad firmitatem iudicij: quam ob causam 1. aphor. 39. inter alias condiciones bonae crisis, eam quoque desiderat, ut in die fiat decretoria, & 4. aphor. 29. damnabat rigorem sexta die accidentem.

Quid dies natura is. Quid civilis.

Quid decretorius. Cur ita dicitur & qui proprie decretorii.

Ex hoc patet, non bene Celsum, & alios dixisse, quamcumque diem esse decretoriam, nam quamquam omni die solui morbus possit, non potest tamen solui quavis die per crism: nec frequenter continget quavis die, sed in septima, decimaquarta, & vigesima potissimum, & propterea hi potissimum decretorii erunt. Quantum tamen sit temporis spatium, quo dies hic decretorius concluditur, non admodum constat inter medicos. Voluere quidam, ut Valles. 10. contrarium, & alij multi, decretorium diem, proprie, ac solaris, horis 24. constare, vnde

Notatur Celsi.

Quot horis constat. 24. constare quidam putant.

Non est tamen illa acceptanda, quia mensis lunaris, a quo decretorius dies vim sortitur, a mente Galeni non constat 30. diebus integris, sed mensis illuminationis est spatium 26. dierum, peragitationis 27. conjunctionis 29. & quibusdam horis. Quare non poterunt decretorii dies, horis 24. constare. Praeterea si sumantur integri, erit 21. decretoria: nam quod respondet, nequaquam id futurum, quia dies 14. bis numeratur, nulla motivatione id dicunt, nulla auctoritate; quam enim id assermet Gal. 2. aphor. 24. authorum tamen placita inde petenda, ubi ex proposito de re illa pertractant: nunc vero docens, 3. de diebus decret. 9. cur dies 20. non 21. sit decretoria, quia inquit, septimana non integris septem diebus constat, veluti prius expositum est: cumque dubitaret, ne id alij rejicerent, confirmat illud Hippoc. auctoritate, qui 3. progn. scripserat, Vcrum huiusmodi supputatio per integros dies fieri non potest, quippe cum nec annus, nec menses ipsi integris numerentur diebus, quo circa subdit, ut igitur annus ad 365. dies particulam diei maiorem quarta adiectam habet, tum mensis ad 30. dies absoluendos, unius dimidium desiderat, sic & septimana sexta maxime diei parte, ut septem integras habeat: indiget. Quomobrem tres septimanas, non unum, & viginti dies integros, sed minus sepe unius tota dimidia parte consequuntur. Vide Galen. nam longum transferbere integrum caput. Non ergo vigesima dies decretoria, quia 14. bis numeratur, sed quia integri dies non assumuntur. Ita communiter reliqui.

Male tamen nam detrahendum aliquid.

Quantum.

Nec Hippoc. discrepat, nam cum dies decimaquarta constat diebus 14. & horis 21. decima septima vero diebus sexdecim,

cim, & hora pariter vna supra viginti : certum est ex hac computandi ratione, quam in sine hulus capitis apponemus, quamquam decimaquarta nō repetatur, & bis numeretur, esse 17. quartam à decimaquarta: Cumque septima dies critica conitet sex diebus integris, & horis 18. clarum est octauum esse alterius septimanæ principium, & septimum etiam; nam vtraque dies conspirat ad generationem primi diei alterius septimanæ. Confirmatur, nam posita Aduersariorū sententia, falso diceremus tertianam, inuadere de 3. in 3. quartanam de 4. in 4. quia ab vna accessione ad aliam, nequamquam intercedunt tres, aut quatuor integri dies .

Capiuac. alter
ur, & vni
op.

At petes, si non constant eodem horarum spatio dies naturales, & critici, sed isti minore, maiore illi: quot horæ sūt detrahendæ à naturali. Docet Capiuac. singulas horas, quarta tamen parte minus à singulis diebus esse detrahendas, idemque alij multi, quod vel ex eorum fundamento falsum esse colligitur: dicunt enim cum triplex sit mensis lunaris, peragratiōnis, quo Luna circumuoluitur ab vno puncto ad idem; constat hic 27. diebus, & 8. horis: coniunctionis, seu coitus, quo Luna cōit cum Sole, donec iterum ad coitum redeat: constat hic 29. diebus, & 12. horis: illuminationis, seu communis impressionis, ita dictus, quia quo tempore Luna illustratur à Sole, & terram illustrat, tunc præcipue in inferiora hæc influit, constat hic mensis diebus 26. & horis 12. computationem dieum, non esse faciendam iuxta mensis peragratiōnis, nam dies iudicarij non insequuntur solum notum Lunæ, sed Lunæ impressionem: imprimat autem, vbi est illuminata, & nobis conspicua: vbi eadem latitat, vt in nouilunio, nihil ferè agit. Necessè est ergo, vt dies decretorij computentur ex mense peragratiōnis, & illuminationis: est mensis peragratiōnis spatium 27. dierum, & 8. hor. illuminationis 26. dierum, & hor. 12. Quare mensis, qui ex horum combinatione confurget, constabit diebus 53. horis vero 20. cuiusque medietas erit, spatium 26. dierum, & horarum 22. At vero si singulæ tantum horæ detrahuntur, mensis hic constaret 18. diebus, & horis 18. Quare multo plus est detrahendum; tantum vero, vt quatuor septimanæ mensis peragratiōnis conficiant, & 20. dies sit decretoria, non 21. quod vt facilius addiscas, & memoriæ commendes, hanc schedulam apponere placuit ex Astrologis, & optimis quibusque Auctoribus sumptam 4. criticus, & index constat diebus 3. horis 9. 7. diebus 6. horis 18. 11. criticus, & index diebus 10. & horis 3. 14. quartus criticus diebus 13. horis 21. 20. diebus 20. horis 6. 24. diebus 23.

Astoris
opin.

horis 15. 27. diebus 27. horis 8. ad locū Gal: diximus legendum esse, vbi ex professo hoc tractat. ad Hip. die 8. lunarem esse principium secundæ septimanæ, & 11. esse 4. lunarem .

Quodnam diei decretorij initium. Cap. IV.

Litigant de re hac medici, non minus, Varia de diei naturalis initio opiniones Lac agentes de diei naturalis initio; nam, vt constare faciliè cuique potest, magna fuit inter illas de re ista varietas; Babilonij enim, vt refert Gell. lib. 3. noct. Attic. & Macrobr. 1. saturn. à Solis ortu initium diei sumebant: ab occasu Athenienses: à meridie Umbri: Romani quorum consuetudinem, nunc seruat Ecclesia, mediam noctem diei principium constituerunt: vnde Plebis Tribuni, quos nullum diem à Roma abesse licebat, si ante mediam sequentem reuersi fuissent, vnicam abfuisse diem non dicebantur, quoniam ante horam noctis sextam reuersi, aliquam diei partem in vrbe consumebant .

Sic medici non pauci (vt eo reuertatur oratio, vnde fluxerat) à primo die decubitus, censet dies decretorios numerari debere: errore magno, vt aduertit Gal. 1. de dieb. decret. cap. 6. nam quidam sunt ita molles, & delicatuli, vt non dum morbo correpti: sed neutra dispositione affecti, lecto accumbant: alij contra, vel quia robusti, aut quia grauioribus sunt occupati negotijs, tardius quàm deberent, decumbunt. Quare præstat dicere, diei decretorij initium, coincidere cum principio morbi, non eo principio, quod morbi cruditatem significat, aut tres primos dies, aut primum morbi insultum, sed ea morbi parte, qua sensibilibus lædit actiones .

Nec minor
dissentio de
initio diei de
cretorij.

Nam quidem
numerant ma
le à die decu
bitus, vltimere.
hist. 1. 2. 2. 2.

Sed quoniam multi cum vno tenerentur morbo, alio deinde corripiantur, vt cum parturientibus, aut cranij fracturæ, superuenit febris, dubitatio hic maior, vnde nam computatio faciendæ dierum, à die partus fracturæ, & inflammationis, an febris est item dubitatio, vbi à morbo quis cōualescens, iterum in morbum relabatur, vnde numerandum, à die recidivæ, an ab eo temporis articulo, quo quis prima vice, cæpit ærotare; atque vt ab hac difficultate, rem ordiar, puto, & est communis ferè omnium sententia, vbi morbus, qui repetit, non habet distinctam à præcedenti naturam (esset enim hæc permutatio morbi, non recidiva) neque prior omnino extractus erat, sopitus potius, numerandum à die esse, qua quis prima vice cæpit ærotare; ratio est, quia vnus est morbus; nam si diuersus, quia intermisit, numquam intermittente febre laborans, primam diem .

Nec à infu
sione sensu
biliter.

Vnde nume
randum cum
quis pericuz
recidivam .

pertransiret, sed tot laboraret distinctis febribus, quot esset correptus accessio- nibus. Quo autem pacto intermittens morbus sit vnus, non est præsentis loci indagare. sic Hippocr. 3. epidem. in hist. Hermocratis recidiam primario affe- ctui iungit: vnde scribit 14. die à febre li- ber esse est visus: 17. rursus febricitauit: 20. febris expers: 24. eadem redijt, tandem 27. petijt. Iunxit autem 14. diem cum 15. quia die 14. haud perfectè à febre con- ualuerat, eamque ob causam, auctore Galen. in comm. Hippoc. dixit, visus est à febre liber, quia verè à febre nondum euaserat: vbi autem re incidit quis in morbum, non ob errorem aliquem, sed ob morbi reliquias, debet fieri à prima die febris computatio, non autem à die recidiam. Colligere idem licet ex histo- ria Anaxionis, quæ habetur 3. epidem. com. 2. habet enim 20. die sudauit: febre liberatus est omnino: 27. redijt, 34. per- fectè est iudicatus. Itaque, & Hippocr. auctoritate constat, & ratione, vbi sit re- cidiam ob reliquias in morbo relictas, à primo morbo esse numerandum, non ab eo die, quo facta est recidiam. Verumtam- en, si morbus succedens sit à priori diuersus, aut eiusdem nature, priori om- nino extincto, & curato, erit hoc casu facienda computatio ab ea die, qua in- uasit nouus morbus, est hoc certum; nã succedens diuersus, diuersam naturam habet. Quare & constitutionem. Suce- dens priori omnino extincto, habet suu- initium, eo articulo temporis, quo actio- nes cepit manifestè lãdere. Quare & ab eo puncto, decretorij dies numerandi; nam si à die, quo alius inuasit, numerare velis, non video profecto, cur qui modo laborat tertiana, si post duos annos simili corripiatur, triennem esse negemus, quando ab eadem bili originem duxit.

Vnde nume-
randam cum
febris superue-
nit puerperæ
Hipp. varius.

Sed sunt hæc clariora, quam vt maiori declaratione indigeant: alia difficultas difficilior diuersitate opinantium; nam à partu quidam numerant, moti ex Hipp. qui 3. progn. 12. scripsit, *Pari modo in mu- lieribus indicationes sunt à partu*, & Galen. qui in com. citati loci, *principium*, inquit, *numerationis tibi fiat, non quo die ceperint febricitare, sed quo pepererint*. Quia vero videbant idem, non raro Hippoc. quasi mutata sententia, non à partu, sed à fe- bris die numerasse, vt vxore Dromæade 1. epidem. com. 3. 27. & in muliere, quæ apud frigidam in Thaso habitabat, dicunt quidam, epidemiorum libros ad memo- riam scriptos fuisse ab Hippoc. prognos- ticorum libros, necnon aphorismorum, doctrinales esse. Proinde inferunt, ex his esse addiscendum, quæ fuerit Hippocr. de re vnaquaque sententia, non ex opere epidemiorum, quod ad memoriam tan- tum composuerat, non vt diulgaret, & alios doceret. Ita Moxius 3. de curat.

enixarum cap. 26.

Distinguunt alij, vt contraria de re hac Hippocr. loca conciliarent. Ergo dixit Christophorus à Vega 3. prognost. comm. 10. si post duos, aut tres à partu dies superueniat febris, à die partus esse computandum: à die febris, si post quinque, aut sex dies à partu superue- niat illa: Dat rationem, quia febris post duos, aut tres dies, à partu succedens, humorum motum sequitur, qui partus die ceperunt moueri; at vbi fiat eadem post multos à partu dies, sequitur tunc illa humorum putrescentium motum. Propterea in hac numerandum à die fe- bris: in illa, cum pepererit mulier. Dis- tinguunt item alij de partu naturali, ac præter naturam, cū grauissimis sympto- matis factio; atque vbi naturali, succedat febris, à die febris numerant: vbi præter naturam partui superueniat, à partus die: non ea, qua excluditur infans, ex senten- tia Valles. 10. controu. cap. 4. & 3. progn. sed quo parere incepit; nam tunc cepit moueri materia. Auicem. quamquam alij contentur aliter interpretari, manifestè videtur statuere, à die febris esse nume- randum, dicit enim, *etsi pepererit mulier, deinde accedat ei febris, tunc si non compute- tur ex febre, & non nisi ex partu est illud erro- r*. Et certè, vt rem fatear iugene, id ratio suadet; est enim partus procatar- tica quædam causa succedentium mor- borum, quia agitauit, quæ antea quiesce- bant excrementa: at non est necessarium, vt mota excrementa statim corrupantur, & febrem inuehant. Quare si à partu quis numerat, continget non raro, vt eam faciat primam diem febris, in qua nulla fuit; vt propterea reiicienda sit eor- um sententia, qui tunc à partu censent numerari debere, cum post tres dies à partu superuenit febris; si enim nulla antea fuit, qua moti ratione dicemus, ter- tiam diem febris? atque, si necessarium non est, vt à partu præter naturam, fiat statim febris, nam multi cum grauissimis consistantur doloribus, non febricitant non est cur propterea dicamus, vbi par- tus est præter naturam, à die quo par- tus doloribus correpta fuit, numerari debere.

Nec rationis robur eneruat Valles, di- cens, esto febris non ad sit, satis tamen esse, quod praua ceperit moueri mate- ria: vnde quia in parturitione moueri cepit, à parturitione inquit, est compu- tandum, necum à partu; si enim satis es- set adesse causam antecedentem febris in venis, cum eadem præexistat non raro multo tempore ante exortum febris in venis, possemus propterea inde febris dies enumerare: at nunquam hoc faciunt medici. Nec si vellent possent; quibus enim indicijs noscet medicus, quæ fue- rint illius humoris primordia? Non ita- que

Vegz senten-
tia.

Vallesij.

Auicem.

Auicem.

quæ is tantum temerè faciet, qui à parturitionis die numerare tentabit, sed neque à die partus licebit id facere. Confirmatur, quia computatio faciendâ ab hora qua coepit putrescere humor, non moueri totaliter.

Ex hoc patet, neq; Moxij solutionem admittendam esse, qui à partu eam ob causam numerandum censet, quia quamquam febris nondum in lucem emerit, est tamen in enixa causa febris, & in causa morbus: esto enim continetur in potentia cause, certum est id factis non esse, ut à partu propterea computeemus, quia adhuc febris putris antea quam in lucem prodiret, erat in potentia humoris, qui in corpore extabat, nec tamen propterea à die, qua causa est prognata numeramus, sed à febris exortu. Cur modo incasit proposito non idem seruabimus?

Quia dices, cum febris capiti vulnerato superuenit, à die inflicti vulneris numeramus, non à die febris. Quare eodem computabimus modo cum febris superuenerit partui.

Vide quam dispar est ratio: febris, quæ superuenit capiti vulnerato, est veluti symptoma morbi in soluta unitate: unde cum non sint numerandi symptomatum superuenientium dies, alioquin cum non omnia vna die appareant, turbaretur semper ratio computandi: à die inflicti vulneris numeramus. Contra febris, quæ à partu superuenit, est morbus ab humoribus putrefactis dependens, non ab alio morbo: propterea à die febris, non partus numerandum.

Hæc cum vidissent contrariæ opinionis assertores, adhuc instant. Ergo saltem in partu, qui est præter naturam, in quo puerperia retinetur, vel quia viæ obstructæ, aut quoniam vis expultrix vteri irritata à mordacia calidorum succorum, alio puerperia repellit: aut tandem, quia adeo est debilis, ut expellere non valeat, in hoc saltem partu; nam huius culpa febris, erit à die partus numerandum.

Conantur alij plures extorquere, & dicunt, adhuc partus est morbus, multos enim aduehit dolores: est præterea crisis: hæc subita in morbo mutatio. Quare ubique par ratio; ergo ut à die vulneris inflicti capiti computamus febrem superuenientem, sic computandum à partu, non à febre.

At sunt priorum conatus inanes, quamquam adhibuerint ultimos. Posteriores falsò quædam effugiunt, ut propriam sententiã tueantur utcumque; quis enim partum morbum dicere audebit, nisi eorum sit numero, qui amore propriæ sententiæ affectus, non videt quæ morbi sit, quæ partus natura; est enim partus exclusio factus: Quare motus: non itaque morbus. Præterea est partus actio naturalis: morbus quid præter naturam.

Non est idem vera crisis, quia nullus in ipso morbus; nam dolores, qui in partu naturali contingunt, non sunt vsq; adeo magni, præsertim in ijs, quæ peperere multoties, ut extra limites sanitatis patientem constituent.

Attulere probabiliora priores, sed neque admittendi. Primum, quia non semper in partu præter naturali retinentur puerperia, aut vitio vteri, vel ob viarum angustiam, sed quandoque crassities sanguinis est in causa. Neque ubi retineantur ob morbum, ab affectu, qui est causa retentionis computandum: alioquin. Cur non ab ortu calidæ intemperiei iocinoris, calidiorem bilium progredientis, aut maiori copia, non numeramus in ardentibus, vel tertianis, quando numquam sit tertiana non malè affecto hepate? Ratio diuersitatis est, quia febris, quæ capiti vulnerato superuenit, habet se ad modum symptomatis, non sic febris, quæ à partu, nisi sit ex genere earum, quæ inflammationem vteri sequuntur. Nempè solet

Febris à partu multiplex.

multiplex febris à partu superuenire, ephemera nempè, & putris. Prior duplex, alia, quæ fit à doloribus partus, & lactis generatione, est alia, quæ ab vtero inflammato exoritur. Putres item, adhuc sunt duplices, continentis aliz, excitatæ à sanguine in venis magnis vteri putrescente: sunt aliz continuæ periodicæ, quæ sunt ab humoribus, haud quidem putrescentibus in venis amplius vteri, sed alijs, & minoribus, pro quarum curatione controuertunt medici, an conueniat sanguinem mittere ex venis supernis, & expurgare. Si loquamur de febre putri, ab hora, qua exoritur computandum. At si loquamur de ea, quæ est symptomatologica, & ephemera; in hac numerandum eodem prorsus modo, quemadmodum facimus in ea, quæ capiti vulnerato superuenit. Quare cum computeemus in illa ab hora inflicti vulneris, sic in ea, quæ succedit à partu inflammato vtero, cum sit veluti symptoma, à die partus erit numerandum. Trifariam itaq; cum possit computatio fieri, mirandum non est si modo hanc, modo illam rationem, numerandi probarit Hippoc. Quod quidam dixit in vniuersum, computandos esse dies criticos ab hora partus, in particularibus mulieribus à die febris, respuo, reiicio. Si enim in vniuersum homo est animal, quomodo Petrus homo cum sit, non erit idem substantia animata sensibilis? Si ergo censet in vniuersum ab hora partus, diem numerandum esse, doceat necesse est, cur postea propositum computandi præceptum non, obseruet, sed à die, qua febris inuasit enumeret, quod cum non fecerit, sed id gratis affirmet, iure quodam facere videbimur, si id resouamus, & tãquam gratis dictum nullo modo admittamus.

Dierum

Dierum decretoriorum species, & differentia. Cap. V.

Dilucidauimus critici dici naturam, nunc recensendam eiusdem differentiam, ne à proposito ordine recedamus. Sunt dies decretorij sic dicti à crisi, quæ in illis contingit. Quare ut crîsum quædam est bona, mala alia, sic criticorum dierum alij ita boni sunt, ut Regi comparantur: sunt alij utique adeo mali, ut iæuo assimilentur tyranno. Prioris generis sunt 7. 14. 20. posterioris 6. auctore Galen. 1. de dieb. decret. c. 3. Rursus cum horum criticent alij ex sua natura, per accidens alij, quidam dies critici, sunt per se decretorij: habent alij vim decernendi per accidens: vocantur intercidentes, intercalares, prouocatorij, quia natura haud consulto aggreditur pugnare cum morbo, & criticare, sed irritata à causâ morbida, & ut ita dicam prouocata. Priores adhuc sunt duplices, nam alij sunt decretorij tantum, sunt alij criticatiui, & indices, siue indicatiui, & manifestatiui, quia non tantum decernendi vim habent, sed indicandi, & manifestandi, quia tamen plus valent indicando, quam decernendo, iure medici hos vocarunt indices, illos decretorios. Vtrique decretorij, seu principes, seu non principes, seu per se tales, seu per accidens tales, adhuc sunt duplices, pares nempe, & impares. Admittere has dierum differentias omnes medici, itaque considerant decretorios dies intercidentes, uue intercalares, indices, sed indicatorios, & manifestatiuos, vacuos siue medicinales, vocant alij dies artis. Vacuos, quia illa die non solet mouere natura, medicinales, & artis, quia potest illa die medicus aliquid moliri, & mouere. Cur vero indicatorij dies sint ita dicti, an quia indicant, quidnam futurum sit decretoria die, cuius ipsi sunt indices, an quoniam morbi exitum nunciât, an quia crîsum indigitant, in hoc non video omnes conuenire.

Dies indicatorij cur sic dicti.

Marf. Cogn. opinio.

Putauit Cognat. in exposit. aph. 24. 2. partic. non esse distos indices hos dies, quod vim habeant præmonstrandi quid sit in decretorijs futurum; enimvero si huiusmodi facultatem haberent, monstraret 4. quid septima esset molitura, natura, 11. euentum 14. 17. quid futurum vigesima; hoc enim videtur innuere aphorismus ille, & in hunc sensum trahunt Hippocr. interpretes omnes eius loci: at constat esse hoc falsum, non solum multis obseruationibus proprijs, sed ex multis historijs Hippocr. nam Philisco, ut narrat idem Hippocr. 1. epid. comm. 3. quarta die exacerbata sunt omnia. Quare si illa interpretatio respicia-

tur, expectanda erat crisis aliqua in septima, & tamen die sexta perijt. Meto pariter cum quarta die grauius laboraret, conualuit sexta, & Erasimus cum quarta molestissimè se habuisset, quinta perijt. Qui in Dealcis horto decumbebat; excreuit quarta die stillam sanguinis, unde cum iuxta regulam positam septima mori debuisset, quinta fuit perfectè iudicatus. Non ergo quid septima futurum die sit, quarta dies demonstrat.

Nec vndecima est index decimæ quartæ, nam cum Philini vxor vndecima die dormire cœpisset, haud melius decimæ quarta habuit, & Epicratis vxor cum die vndecima sudasset, nedum melius decimæ quarta non se habuit, sed multo grauius fuit confictata.

Sed nec decimaseptima vigesima est index, nam Hermocrates decimaseptima recidiuam est passus: vigesima melius se habuit: vigesima septima perijt. Rursus qui in Dealcis horto decumbebat, decimaseptima iudauit, & leuatus est, tamen cum vigesima die morbus omnino iudicari debuisset, ad quadragesimam vsque ægrotauit.

Tradit insuper aphor. 71. 4. partic. à septima nonnumquam decimam quartam indicari: vndecimam inter dum indicat, se decimam quartam, interdum vigesimam. Cui inquit in septima apparuit, decimæ quarta fuit iudicatus: cui autem in decimæ quarta, hic in vigesima apparuit: cuiusdam alteri in vndecima, qui decima septima est iudicatus. Et 4. acur. 66. si febricitans, inquit, quarta die conturbata quædam loquat: & alius excernet biliosa, & liquida, is delirabit: quando tamen, tacuit, quia incertum, & in Coactis prænotionibus stillationes die vndecima contingentes difficiles: & 2. epidem. sect. 3. ait, sanguinis contingentes die vndecima eruptiones ægre iudicant: an decimæ quarta, nequaquam affirmat. Affirmaret autem, si vndecima esset eius index.

Proinde concludit 4. vndecimam, decimaseptimam contemplabiles dictas esse, non quod indicandi vim habeant, quid septima fiat die, decimæ quarta, aut vigesima, sed quia præmonstrant, quoniam sit morbus exitum habiturus: quod cõfirmat tum alijs obseruationibus proprijs: cum quia Græcus codex non habet septennorum, ut communiter legitur, sed septem, ac si dicere vellet, ex septem diebus, qui vnica hebdomada comprehenduntur, quarta solum est index, non diei septimæ, sed euentus morbi; nequamquam mutationes quæcumque in alijs diebus factæ idem indicent: quia tamen quæ quarta die sunt, ad hoc valent præcipue, idcirco has contemplabiles esse dixit.

Sed dum vir iste à communi sententia medicorum recedit, à veritate recedit; enimvero si ex septem diebus, quarta dies

dies idcirco est contemplabilis, quia monstrat potissimum quem sit morbus euentum habiturus, dignior esset quarta dies septima, vndecima decimaquarta, decima septima vigesima, quod nedum Gal. & Hippocr. repugnat, sed communi sensu medicorum: quin nec ipse affirmare modo aliquo auderet.

In communis
probat.

Præstat itaque dicere, dies indicatorios ita dictos esse, vt passim hucusque docuere omnes, quia crisis futuram præmonstrant, tempus crisis, vt an cito, an tardè, & qualitatem eiusdem, vt an salubris, an lethalis. Quod monstrant tempus crisis, colligitur a parte ex aphor. 7. 1. A. sect. vbi hæc scripsit, *Quibus futura est crisis in septima, ij mabecculam habent quarta die in vrina.* Et aphor. 12. 1. partic. *Si coctio, ait, circa initia, hoc est circa quarta primos dies, auctore Galen. in com. appareat, morbum breuiat.* Et 1. epid. com. 2. tex. 45. *coctiones celeritatem iudicij portendunt, securitatemque salubrem;* si itaque coctio circa initia apparens, celeritatem iudicij portendit, & sanitatem securam, & spectem crisis, bonam nempe, præmonstrare poterunt quaternarij, & tempus eiusdem.

In rationibus
Cognat. sic
2.

Nec opinandum est aliter ob rationes à Cagnato adductas; vt enim bene animaduertit Galen. 1. de dieb. decret. c. 1. est dies quartus per se, hoc est ex sui natura perpetuo index septimi, si nullus error contingat, neque ab alia causa interna, eaq; potentiori impediatur: externarum autem causarum nomine intelligo egrum, medicum, adfidentes, & exteriora, vt 1. aphor. 1. idem Galen. docuit: Per internas autem causas, morbi, & ægrotantis naturam. Nimirum, si morbus peracutus fuerit extreme, impedit quominus septimum, quartus indicet, quia primo quaternario morbus absoluetur: si moueatur dein tardius, nec seruet constitutionem legitimam, ad vndecimum, decimumquartum, & vigesimum vsque quandoque prorogabitur. Est quoque & ægrotantis natura non raro in causa, ne quartus septimum indices; nam si sensu plus iusto exquisito insigniatur, non poterit ad præstitutum vsque diem differre crisis, sed citius ipsam molietur. Idem continget, si vi benigni alicuius influxus roboretur, nempe citius pugna aggredietur. Contra si eadem imbecillior fiat, vel crisis nullo modo fiet, aut tardius, aut mors pro salute. hæc cum passim accidere possint, non est cur miremur, si quandoque quaternarij, septenarij, proprij non respondeant; nam hæc ob causam dixit quoque Gal. 1. de dieb. decret. cap. 4. vt plurimum quartus septimum prænuñciat. Præterea vbi dicitur quartum esse indicem septimi, vndecimum decimumquarti, decimum septimum vigesimi, haud credendum voluisse Hip-

poer. quartæ respondere septimam, vndecimæ decimamquarta, n. decimæ septimæ vigesimam in grauitate, & lenitate symptomatum, quod est commentus Cagnatus, & impugnat; nam siue exacerbetur per pares morbus, seu per impares, nunquam fieri poterit, vt quartæ proportionem quadam respondeat septimæ: sed docere voluit, vbi futura est crisis die septima e.g. præmonstrari à quarta: ab vndecima, vbi decimaquarta critica-tura est natura; à decima septima si vigesima e.g. sit decretura de morbo; nam cum homo sit paruum quidam mundus: illud idem contingere verosimile est, cum crisis est futura in paruo hoc mundo, quod passim obseruamus contingere, cum crisis est futura in magno mundo: at vero quoties immanent tempestates, aut insignes, & magnæ temporum mutationes, solet notas quasdam natura præmittere in aere, aqua, aut alijs, quæ futuram pluuiam, aut aeris serenitatem prænuñciat. Quare eodem modo vbi crisis in paruo hoc mundo est molitura facultas, quæ nostrum corpus gubernat, & regit, præmittet pari pacto notas aliquas, quæ ipsam prænuñciandi vim habent, vt nauis pariti instar, futuram tempestatem præcaueamus: hæc vero notas apparere in quarta, si crisis futura sit septima die, obseruauit Hippocr. 1. 1. li. 14. 7. li. 20. & sic deinceps. Quare verè dici potest septenarij cuiusq; quartæ quæque est index, vnde 11. est index 14. 17. 20. & sic deinceps.

Ex his soluitur illa difficultas, quæ multos solet torquere, est autem ista. morbi peracuti celerius mouentur acutis: hi si exquisitè tales fuerint, ad finem properabunt celerius, quam affectus acuti ex decidentia: vnde illa septima, verè acuti 14. acuti ex decidentia, vigesima die terminantur. Non ergo verosimile est, indices omnes tribus diebus distare à die critico, sed vbi quarta die crisis nota apparet, aut citius illa fieri deberet, cum morbus sit peracutus: aut vbi 17. in medium se prodit, haud 20. crisis expectanda erit, sed in longius tempus differret, quia morbi acuti ex decidentia tardius mouentur. Soluetur inquam siquidem celerior, aut tardior motus morbi, id facit tantummodo, vt citius, aut tardius fiat coctio, citiusq; aut tardius appareat nota, quæ crisis futuram prænuñciat: non tollit tamen quo minus apparentibus notis futuræ crisis, decima septima e.g. die, quin 20. possit illa fieri; nam neque in ijs quæ sunt in magno hoc mundo crisisibus, succedit res aliter, sed exiguo distant intervallo horarum, aut dierum notæ futuræ crisis à critica die. Quare, & quarta septimæ index esse poterit, & 11. 14. & 17. 20. & sic deinceps, sed multum in re ista morati sumus, præterea

pterea plura nequaquam addemus.

*Num viges. dies, an 21. critica
dici debeat. Cap. VI.*

Postquam recensuimus species criticorum dierum, est modò videndum sub qua specie singuli contineantur, vt intelligamus, quinam & quales sunt critici dies, qui intercedentes, sive intercalares, qui indicatorij, qui demum vacui, & medicinales; nam nisi hoc rectè calleamus, aut operabimur aliquid die critica, qua quiescere conuenit, cum sit dies nature, aut die medicinali abstinemus, sinentes inutiliter labi opportunam agendorum occasionem. Cæterum, quia principes primùm sibi locum vendicant, videbimus primùm, quinam principes dies critici, præsertim cum ex decisione huius difficultatis multæ aliæ facillè dilucidentur.

In re ista est vnum, in quo omnes conueniunt, est aliud controuersum, & dubium: fatentur omnes, & septimam diem, & 14. principes decretorias esse, tantum absit, vt aliquis dubitarit, habeant vim aliquam criticandi: sicut 20. tertia decretoria princeps, & ab Arabibus radicalis vocata, an 21. in hoc non video medicos conuenire. Non conueniunt inquam in principibus; nam omnes fatentur, vtramque diem decretoriam esse, & vim criticandi obtinuisse: vtra tamen sit princeps, de hoc litigant.

Primo opin.

Vigesimæ primæ tribuit principatum Dioecles. Idem Archigenes, & Celsus 3. sui operis cap. 4. nec Hipp. discrepare videtur; nam 7. epid. comm. 3. text. 14. *circuitum, inquit, qui iudicantur diebus imparibus, primus est 3. 5. 7. 9. 11. 17. 21. & aph. 36. sect. 4. sudores, inquit, febricitantibus boni, qui manare capiunt die 3. 7. 11. 14. 17. 21.* Idem innuit lib. de dieb. iudic. Huic quoque ratio attestatur, nam est finis tertiæ septimanæ. Quare si septima, & 14. ob hanc causam sunt critica principes, erit consonum rationi, vt de 21. nos idè affirmemus, quando hæc tertiã septimanam terminat, non vigesima. Addatur, & illud, quod cum decretorij dies in morbis acutis obseruentur, qui à succis calidissimis concitantur, vt à biliosis, per impares dies exacerbabuntur. Quare fiet 21. accessio maior; ac coincidit dies critica cum die maioris exacerbationis. Quare vigesima primæ, non 20. diei critica principatus deferendus erit.

Secunda Gal.

Pugnauit pro contraria sententiã acerrimè Galenus 3. de dieb. decret. 8. & passim alibi, nec solum experientia probauit, magis criticam esse vigesimam diem, quam vigesimam primam, verum etiam rationem inuenit, qua id suaderet. Ergo ait, si à Luna habeat dies vim criticandi,

ac propterea ij potissimum facultate hæc pollent, qui septimanas terminant, erit procul omni dubio 20. præferenda, quando hæc finis est tertiæ septimanæ. Vt probet minorem, mirum quanta commentatur, & fingit. Ponit itaque, quod cum triplex sit lunaris mensis, coitus nempe, sive coniunctionis, peragratiõnis, seu progressionis, & illuminationis, non fortiri dies vim criticandi ab eo, quod influit Luna, dum est cum Sole; nam tunc temporis, aut nihil Luna comunicat, aut nihil profectò commentatione dignum: neque hoc sumere à Luna, dum orbem signiferi peragrat, aut lumen in nos refundit; nam & lumine, & motu in nos agit, sed vim criticandi fortiri concludit à mense medicinali, qui cum componatur ex mense peragratiõnis, & illuminationis, qui simul iuncti faciunt dies 33. horas verò 20. nam dies peragratiõnis constat diebus 26. horis verò 12. erit huius medietas dies 26. horæ verò 22. quartaque eius pars, quæ septimanam constituit spatium sex dierum, & horarum 17. At si hoc spatium ter numeretur, facient tres septimanæ dies 20. horas verò 2. aut 4. vt numeremus minuta etiam. Quare dies 20. magis erit critica, quia hæc finis tertiæ septimanæ, non 21.

Confirmatur idem secundo auctoritate Hippoc. nam dixit Hipp. 17. esse contemplabilem, hoc est indicem, quod falsum, si vigesima prima decretoria esset; nam de decima octaua asserendum illud fuisse. Præterea illo posito, non esset 27. decretoria, 35. 40. 60. 80. 100. sed 28. 36. 42. 62. 84. & sic de alijs, quæ cum repugnent ijs, quæ de ratione computandi passim scripsit Hippoc. fatendum est, Hippoc. voluisse 20. magis criticam esse, quam 21.

Hæc medici quidam cum exactè perpenderit, dixerunt, quandoque 20. quandoque 21. maiorem criticandi facultatè habere: sed licet multi veniant in hanc sententiam, non omnes tamen eodem illam modo exponunt.

Dixit Concl. differ. 105. vbi facultas, quæ huius morem debet coquere, & expellere est valida, & fortis, siue sua natura, seu quia est roborata vi alicuius influxus benigni: materia verò faciens morbum, est substantia tenuis, qualitate calida sicca: quantitate neque exigua admodum, neque multa, sed tanta, quanta est satis ad inferendam molestiam, non multum grauare, neque tanto esse oneri, vt nec pellere valeat vis expultrix, nec constrictrix vincere: quod vero spectat ad situm, in parte calida posita, & apta nata inoueri: tunc, inquit, temporis, fiet crisis perpetuò 20. die. Quare hæc maximè critica erit. Contra vbi facultas, & coctrix, & pellens est debilis: materia verò, vel multa,

Tertia mediæ aliorum modo ab alijs explicata.

Concl.

multa, ita ut oneri, aut adeo exigua, ut facultatem non valeat stimulare, qualitate frigida, substantia crassa, & in frigidiore contenta loco: hæc quoniam tardius stimulat, illa tardius coquet, & ad pellendum insurget: vigesima prima magis decretoria erit. Vbi quædam ex his conditionibus adsint desiderentur contra aliam, inchoabitur 20. crisis, absoluetur 21.

Secundus modus.

Dixere alij, morbos, in quibus natura criticæ, duplices esse, alios, qui paribus exacerbantur diebus: sunt alij, qui in diebus imparibus habent accessiones. Quo posito, subdunt, vbi morbi diebus paribus exacerbantur, vigesimam esse magis criticam, quam 21. Contra, vbi accessio per dies fit impares, vigesima prima erit decretoria magis. Sunt ducti in hanc sententiam auctoritate Hippocr. nam 1. epid. comm. 2. tex. 13. scripsit, *quæ paribus diebus accedunt, paribus exacerbantur, quorum sunt in imparibus accessiones, in imparibus iudicantur.*

Tertius Vgo alij.

Exitimavit 3. Vgo Sen. posse criticum diem bifariam sumi, pro eo, in quo fit alteratio, seu humoris concoctio, & pro eo, in quo coctus humor expellitur; nam & crisis, à qua dies critici appellantur, solet pariter bifariam sumi, pro separatione nimirum boni humoris à malo, & pro expulsionem, quæ factam secretionem subsequitur. Si, inquit, dies critica sumatur pro ea, in qua fit humoris commotio, erit 20. magis critica: at si accipiatur pro ea, in qua fit humoris expulsio, magis, inquit, critica est 21. 20. minus.

Displicuit vterque modus dicendi nonnullis, quod à Galeni mente sit alienus; ponunt enim vtrique causam criticorum dierum à motu humorum pendere, & 20. esse decretoriam, & 21. prout varia est natura humoris, quæ modo citius mouetur, & stimulat naturam, modo tardius, ac propter hanc causam nunc 20. insurgit ad extrudendam causam facientem morbum, nunc 21. quo quid à Galeni mente alienum magis fingi potest, est nihil, quippe qui vbique contendit, potissimum verò 3. de decret. diob. à Luna fieri, ut quidam dies frequenter, & tuto criticent, non ab humore.

Quartus modus.

Dixere propterea alij, dies fieri criticos duplici ex causa, superna altera, est vero Luna, altera inferna, est autem humor impellens, & vrgens naturam, hæc stimulat, & insurgens. Si loquamur, aiunt, de criticis à causa superna, vigesima est magis critica, quam 21. at si quærat, vtra magis sit critica à causa inferna, nunc dicunt est 20. nunc 21. illa enim maiorem criticandi facultatem habebit, in qua maiorem fieri accessionem contingit; at verò contingit fieri verumque, & quandoque magis exacerbatur morbus in vigesima, quandoque in 21. Quare à 14.

dice inferna quandoque criticabit hæc magis, quandoque 21. Iuxta hanc decisionem, aliam difficultatem determinant, qua quæri solet ab Auicennitis 2. 4. tr. 2. præsertim verò à Thadæo, sitne 13. dies, magis critica, an 14. Si aiunt, loquamur de criticis diebus à causa superna, est 14. magis critica: at si quærat, vtra magis sit critica à radice inferna, nihil certi statui potest; nam nihil perpetuum, sed interdum 13. quandoque 14. maiorem fieri accessionem contingit. Inferunt præterea, nullam esse in Hippocr. vel inconstantiam, aut contradictionem, quâquam aperta esse videatur, cum modo numeret quosdam inter criticos dies, ut in epid. quos silentio inuoluit in aphor. & prognosticis; nam in his inquit, libris, eos dumtaxat numeravit dies, qui vim habent præcipuam criticandi à causa superna mutuatam: in epidemijs eos addidit pariter, qui à radice inferna habuere, ut possint iudicare. Inferunt tertio, septimam diem esse omnium dignissimam, quia habet facultatem criticandi à radice inferna, & superna, cum acuti morbi imparibus diebus exacerbentur. Ex his, quæ hinc inde collegimus potest facile vniuersisque intelligere, decisionem propositæ controuersie ex alterius decisione pendere, quæ est de causa criticorum dierum; si enim putet aliquis, dies criticos fieri, qui ea die humor magis stimulat, & naturam ad pugnam inuitat, aliam minus, non poterit idem ab ea sententia recedere, quæ statuit, quandoque vigesimam, quandoque 21. esse criticam magis; nam quandoque morbus 20. magis exacerbatur, vexat alias magis cum ad diem peruenierit 21. At si præter hanc causam criticorum dierum, aliam, eamque celestem agnoscamus, non erit id decidere admodum facile. Cæterum quia, ut mox dicemus, causa criticorum dierum est vnica inferna, nempe motus humorum, præter hanc nullam celestem agnoscamus; idcirco statuimus, & vigesimam, & 21. esse criticam; nunc magis vnâ, nunc digniorem alteram, prout morbus modo exacerbatur per pares, nunc per impares dies, vel modo occurrunt causæ, quæ crâsim promouent, nunc aliam, quæ eandem retardant. Quæ sint illæ, habes ex opinione Conciliatoris.

Audoris opinio.

Vbi instatur, hoc posito, sequi 42. esse criticam, 28. & 63. & sic deinceps, libenter hoc concedimus; nam quamquam Hippoc. posuerit 20. & 80. esse criticas, non negauit tamen, quin aliam criticam pariter esse possint: Imò ex hoc habetur aperte, nostram sententiam Hippocratis esse, quia has omnes dies criticas posuisse est certum.

Qui dies decretorij pares, qui impares. Cap. VII.

Postquam vidimus quinam sunt dies critici principes vocati, & radicales, esset consequens modo, vt de diebus indicibus sermo haberetur. Quocirca sub examen reuocari deberet, an 4. dies sit index 7. an 11. 14. an 17. 20. & sic de alijs, quemadmodum apertè videtur innuere Hippocr. aph. 24. 2. partic. Quoniam verò de re hac actum abundè, ni fallor, est c. 5. huius libri, propter hanc causam, hoc omisso, dicemus, quinam dies decretorij pares, quinam impares.

Non conuenit in re ista Galen. cum Hippocr. hic enim 1. epidem. com. 3. 14. hos in parium catalogo numerat 4. 6. 8. 10. 14. 28. 30. 48. 60. 80. 100. inter impares recenset tertium 5. 7. 9. 11. 13. 21. 27. 31. Gal. contra 4. de ratione vict. 56. imparium dierum, qui in morbis acutis decernunt catalogum faciens, hos recenset 5. 3. 7. 9. 11. 14. eorum qui in diurnis criticant 60. 80. medios inter hos esse statuit 20. 30. 40. Quare sunt hi omnes impares Galeni sensu 14. 20. 34. 60. 80. manifestè, vt patet, nedum cum Hippocr. sed ratione pugnans; nam quicumque numeri in æquales secantur, sunt pares, huiusmodi sunt 14. 20. & reliqui omnes: sunt itaque pares. At si ita est, non erit 14. dies vere critica in acutis; nam iudicia fiunt ijsdem diebus, quibus exacerbationes; cum itaque hæ fiant in diebus imparibus, vel non erit 14. dies decretoria: aut erit impar.

Sed facile conciliantur, si dicamus, bifariam posse numerari vsque ad 14. Potest fieri numeratio successiuè omnium dierum, possumus secundo computare dies, & 14. potissimum per septimanas: si primo modo numeres, par erit 14. dies, at si per septimanas, erit eadem impar, quia 14. est septima secundæ septimanæ, vigesima est pariter septima tertie septimanæ, in secundo vigenario, 34. est pariter septima secundæ septimanæ, & 40. tertix: tertij vero vigenarij 60. septima est tertix illius septimanæ, septima pariter 80. quartæ septimanæ. Quare hi dies omnes impares. Posteriori hoc modo numeravit Gal. priori Hippocr.

At obijcies, tres septimanæ faciunt diem vnum supra viginti, sex, vnum supra 40. eademque multiplicatæ facient 61. 81. 101. dies, non 60. 80. aut 100. Responderetur, quod facerent, si integri dies assumerentur, nunc autem detrahendas esse aliquot horas, supra est à nobis dictetum; nam quod alij dicunt, 14. diem bis numerandum esse, semel tamquam finis prioris septimanæ, ac denuo tamquam principium tertix, summa ratione

negatur, cum nullo fundamento dicatur: cur enim 14. dumtaxat bis numerabitur, non alij dies, cum alij quoque sint pariter finis vnus septimanæ, & alterius principium? Scio hunc modum dicendi ortum ab Hippocr. dicente, 17. esse quartum à 14. die, & septimum ab 11. quod falsum ni 14. bis numeretur, sed saluarè Hippocr. adhuc potest subtractione horarum; nam quatuor sunt inchoati, quàm non completi. Quare cum hoc probabilius, id mihi magis probatur.

Desideraret fortasse nunc aliquis, vt postquam declaratum à nobis est, quinam sunt dies critici principes, qui indices, qui pares, qui impares, explicaremus modo quinam sunt dies intercalares dicti, qui artis, ac propterea medicinales vocati, quiuè inter principes, indices, atque alios omnes digniores; ita enim videremur ea omnia absoluisse, quæ de disputatione proposta quæri possint, & ab alijs, qui in huiusmodi arenam descenderunt, sunt agitata. Quoniam vero, quod spectat ad dignitatem criticorum principum, conueniunt omnes, primum locum septimo deberi, 2. 14. 3. 20. neque aliqua est controuersa de intercalariibus, aut medicinalibus, quis enim est vsque adeò rudis, qui vbi semel cognouit intercedentes dies, siuè intercalares eos esse, in quibus vi accessionis stimulatata natura de morbo decernit, non statim intelligit, ferè nullam diem esse, quæ hæ ratione non possit dici critica? Quæcumque enim dies, aut par est, aut impar, morbique omnes, aut paribus exacerbantur diebus, aut imparibus. Quare cum quauis die maxima exacerbatio contingere possit: quauis dies intercalaris esse poterit, & ratione causæ inferioris criticare. Est hoc vel Galeni testimonio certissimum; siquidem numerat inter decretorios 4. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 13. 14. 15. 17. 18. 20. 21. 24. 27. 31. 34. 37. 40. 100. 120. Neque prima dies videtur excludenda, quamquam Hippocr. 1. epidem. 2. 14. primum decretorium tertiam diem faciat; nam diariæ prima, qua incipiunt die terminantur, apoplexia quoque, & angina prima die faciunt mutationem ad melius, quandoque secunda, cum autem fiat ad melius mutatio illa, humore à ventriculis cerebri ad neruos deriuato, quo fit, vt paralytis excitetur, prima, aut secunda die vera crisis fieri poterit. Quare, & critica esse. Nec Galenus abnuitt, ait itaque 1. de dieb. decret. cap. 10. si *crisim vocamus perturbationem, quæ vacationem præcedit, neque primam diem, neque secundam esse criticam: verum si crisis nomine insignire velimus quamcumque morbi solutionem, & criticos dies eos omnes vocare, in quibus utcumque morbus terminatur, negari non poterit, quin prima dies sit pariter decretoria.* Ne itaque in rebus cuique obuijs, & que facile

Videtur discrepare Gal. ab Hipp.

Conciliantur tamen.

Obijcio.

Sol.

Nulla dies est, quæ non possit esse critica.

Buiam primam

facile possunt apprehendi detineamur, absoluemus quod reliquum. Ergo de causis criticorum dierum dicere aggrediemur, capite tamen proximè sequenti, ut vitetur confusio.

Dierum criticorum causa. Pythagoræorum sententia assertur, & rejicitur. Cap. VIII.

DVO erant de criticis diebus examinanda, quid esset decretorius dies, & quot eius species, quæ eius causæ secundo. Quare ubi actum de primo, erit modo proposito consonum, ut de causis agamus; ut tamen intelligatur, id quod quærimus, scire primum oportet, non verti in controuersiam, qui fiat, ut natura septimo e.g. die criticet; nam quisque scit, vel parum in medicina versatus, falso id quæri, cum videamus quotidie, quavis die indiscriminatim criticare naturam, sed cur criticet frequenter septimo, & bene, & certa sit iudicatio hac die facta, siue ad salutem sit, siue ad exitium, dubia si quinto, aut nono fiat, hoc controuersum, hoc dubium.

Pythagorici in numerorum dignitatè, causam huius euentus reiecerunt: affirmant ergo, idcirco naturam, septimo ex g. die, feliciter vna cum morbo coluctari, quia septenario roborata pellit morbosam causam valentius, qua dignitate, quia alij numeri carent, non est cur miremur, si alijs diebus, aut non pugnet natura, aut pugnam aggressa succumbat. Esse septenarium familiarem naturæ, & dignissimum obtinere locum inter alios numeros, ex septenarij natura colligunt, & ex mutationibus multis, quas per septenarios natura molitur; septenarius enim nec ab vilo numero eorum, qui in denario continentur, gignitur, neque alium gignit, cum tamen cæteri gignantur, vel alium generent; nam replicatus binarius, facit quaternarium, triplicatus sextarium, quadruplicatus octonarium, si quinquies replicetur denarium: ternarius bis, teruè acceptus senarium, vel nonarium constituit; replicatus quaternarius facit octo, quinquarius decem, senarius, octonarius, & nonarius, quamquam alium numerum eorum, qui in decimo continentur, nequaquam gignant, gignantur tamen à binario, ternario, quaternario replicatis: solus septenarius, neque alium gignit, neque ab alio gignitur: vnde Pythagoræi, huc fortasse respicientes, vocarunt ipsum Mineruam, quæ ex nulla matre fingitur prognata: & virginem, quia ut Minerua, nullum numerum gignit. Lege Phylonem lib. de opificio muudi. Frequentes mutationes fieri per septenarios, multa docent, quæ omnia

elegantissimè Græco epigrammate complexus est Solon, sic latinè reddito à Gregorio Gyraldo: proferam in mediū illud.

Impubes, & adhuc infans, cum septa molaris,

Educit primum, septimus annus erit.

Cumque alios septem, Deus hinc perfecit annos,

Apparent pubis, mollia signa nouæ.

Tertia mox vestit, tenera lanugine malas,

Heu nimis et atis, flos cito præteriens.

Iam iuueuem viresque facit tibi septima quarta,

Virtutis profero, certa que signa viri.

Coniugis etas maturum, quinta ministrat,

Natorum, & quibus est posteritatis amor.

Sexta homini mentem, cunctos adducit ad vsus,

Qui queat ingenio, rebus, adesse suis.

Septima mente valet, & lingua, & simul istis,

Octaua, amba annis quatuor atq; decem.

Nona et ate etiam mage mollia dicere quibit,

Virtutem ad magnam, lingua etiam & sophia.

Si quisquam ad decima mensuram, exegerit annos,

Intempestiuam, non habet ille necem.

Pythagoræos sequuti sunt multi, & si Celso credimus lib. 3. cap. 4. medici quoque in eadem sententia; nam hinc fit fortasse, ut semper septem pillulas propinent; nempe arbitrantur, ut musci per constitutos numeros, animi moderantur affectus; sic ipsi tumultuantes humores, certo numero pillularum ad symmetriam reducere: neque Arist. ab hac sententia alienus fuisse videtur; nam primo de Cælo, mire extollit ternarium: & Scriptura sacra, carum fuisse septenarium Deo docet Hippoc. quoque dixit 2. aph. 24. idcirco vndecimam diem, decretoriã esse, quia est quarta secundæ septimanæ; decimæ septimæ eandem dignitatem censet tribuendam esse, quia est pariter quarta à 14. & ab 11. septima; aperte numeris virtutem criticandi attribuens. Quid experientias commemorem, quæ aliquam numeris vim inesse ostendunt? Nimum protraheretur oratio, si singulas velim recensere, propterea pauca tantum attingam; ac primum colligo hoc ex climaterico anno, & partu octimestri, qui non nisi ob vim numeri sunt læthales, hi quidem fœtui, & matri quandoque: ille senibus. Colligo secundo ex herba pentaphallon vocata; nam vnicum eius folium admotum, ephemeram curat; sanant tria tertianã, demoliuntur quatuor quaternam. Nihilò tamen minus sententia, quæ nullam vim numeris tribuit, est longè probabilior, tum si dicentium auctoritatem ponderes; nam hanc tenet Arist.

G g 2 Galen.

Replicatus ternarius.

Assertur Pythagoræorum sententia.

Fundamentum.

Idem videtur placuisse medicis.

Rejicitur, quia contrarium fundamentum verum nullam virtutem esse virtutem in numeris.

Galen. medici demum omnes, & Philosophi, paucis quibusdam Platonicis exceptis quos nemo ignorat, vocasse numeros ipsas rerum sensibilium essentias, quas è rebus sensibilibus sciunctas ponebant, cum si momenta rationum perlibres; nam numerus constat ex unitatibus, est unitas indiuisio: Quare negatio. Quare nihil positiui habebit. Confirmatur, quia accidentis unitas pendet ex subiecti unitate, & numeri subiectum, si spectetur remotum, sunt plures substantiæ interdum numero, interdum genere, aut specie differentes: si proximum constat ex pluribus quantitibus, quæ quamquã singulæ sint sua natura continue, nullam tamen habent inter se vnionem. Quare numquam subiectum per se vnum constituent, vnde; phys. 7. dicebat Philosophus numerum esse vna plura quantauè quædam, & 10. lib. metaph. cap. 9. scripsit, numerum esse multa vna: purum itaque ens rationis erit: nec obstat, quod Arithmetica de numero tractet, quod sit sensibile commune; nam numerus à sensu priuatiuè percipitur, coninuitatis carètia. Arithmeticus tractat de illo, quia materiale numeri, est quid reale: formale rationis. Esto tamen reale quid sit: quantitas est: nullam autem habet quantitas facultatem agendi. Septenarij dignitas, numquam nobis imponet, vt agendi vim ipsi tribuamus; nam alij extollunt, qui narium, vt licet videre apud Plut. in l. de ei in foribus templi Delphici inscripto, vnde dixit Ammon, vt refert Plutar. citato loco, vnumquemque numerum facile laudare volentibus, materiam sui laudandi præbiturum. Quod Deus septimo die quiescere voluerit, altiora habet misteria abscondita. Hipp. quod ad ipsum pertinet, haud quidem putauit, vt suspicatus est Celsus, idcirco diem quartam, decretoriam esse quia est quarta, sed quia quarta die ea facit natura, vel causa morbosa, quæ crifim proximo septenario futuram clarè indicant. Patet, nam si quarta dies, vt quarta indicatoria esset, esto nihil natura ea die moliretur, indicaret. Indicaret præterea semper, quia semper est quarta; at si nihil noui, aut morbus, aut natura ea die moliat, nihil nobis valebit indicare. Quare non erit numerus, aut indicis diei, aut decretorij causa.

Quod habet Arist. 1. de cælo ex aliorum sententia affert, Pythagoræorum mirum, quos citat ibidem, vnde Auerroes in comm. vocat famosam illam rationem. scilicet quia sumpta à vulgi sententia est, & consuetudine. Quod septem pilulas deorandas dent medici, nõ idcirco faciunt, quod aliquam septenario numero vim putent inesse, sed quia præsertim illa quantitas in septem diuisa bolos, commodè potest ab ægro deglutiri, idcirco in septem pilulas illam diuisant

Cur medici
dent pilulas
septem.

nihil de cætero moraturi, si ægro, aut in minores placeat contrahere, aut eandem in multo plures partiri, dummodo in quantitate continua nulla sit mutatio. Aetates septimo quoque numero annorum diffiniunt, quia certo illo numero annorum, euidentis sit mutatio in radicali humido, & naturali calore; est enim ætas mensura actionis caloris in humidum. Itaque non est numeri septenarij dignitas causa variarum ætatum, sed actio caloris in humidum, quæ quia certo numero annorum, & propriè septimo quoque anno euidentis est; hinc dicimus singulis septenarijs ætates induci, à calore tamen agente in humidum, non à vi aliqua numeri septenarij, quam nullam cognoscimus. Vnde quia actio hæc caloris in humidum radicale, potest esse maior minor; hinc fit, vt quidam coalescant citius, tardius alij, quod nequaquam contingeret, si in virtutem numeri septenarij esset causa huius effectus referenda.

Climatericum annum, scilicet scalarum sic appellant 63. reddidit infamem Augustus, nam auctore Gellio lib. 15. noct. Attic. cap. 17. publicè gratulatus est, suæ incolumitati abundè prospectum existimans, quod illum euassset; siquidem senibus infestissimus obseruatur: vt propterea multi id admirati inquisuerint, cur vltimus vitæ terminus, sit vt plurimum.

Vindicauit at illū ab hac nota Cardanus, & numquam salubrius vixisse affirmat in comm. super lib. de septim. partu, quam annis climatericis: Esto tamen sic ille infestus, in quo plerumque cum valerudo, tum bona fortunæ periclitentur: sit idem, si sic placeat Deo perpetuè lethalis: an erit propterea ad numerorum vim necessariò recurrendum? minime vero, quicquid dixerunt aliqui, quos refert Censorinus, aut mase, idcirco hunc annum apprimè vitæ infensum esse, quia ex nouem septenarijs, aut septem nouenarijs resultat: quamobrem cum pertineat ad corpus septenarius, nouenarius ad animum, autumarunt propterea esse hunc annum discriminis plenum, quia simul corpori, & animo bellum infert. Potius ducerem fateri cum Seneca, abditam esse huius euentus causam, nondū mihi innotuisse, quam has nugæ probare, quamquam videam non improbari Vallesio hanc de virtute numerorum sententiam; siquidem lib. de sac. philosoph. capit. 7. huic nixus principio docet, idcirco annus 49. 63. 70. 80. 81. 100. & 130. fatales esse vitæ humanæ terminos, quia 49. septem constat septenarijs 63. nouem 70. decem 81. nouem nouenarijs, 80. contra decretorium esse ait, quia octo constat decenarijs, decem 100. duodecim 120. Quod si ab eo quæras, cur modo per septenarios numerat, & nonarios, non per

Cur annus
scalaris sit
periculosus,

Gell.

Card.

per denarios, quia inquit, idem accidit in annis vitæ humanæ fatalibus, quod & in diebus decernentibus morbos . Ergo subdit, ut in morbis dantur alij ætati, in quibus dies impares sunt decretorijs, præcipue vero septenarij : dantur chronici, qui cum per pares dies exacerbentur, pares potissimum decernendi vim habent, ut 40. 80. 60. 100. sic duplices dantur vitæ humanæ termini, breuioreſ quidam, longiores alij, atque illi impares, & proprie per septenarios procedentes: pares alij, & per denarios mutationes inferentes .

Astrolog. op. Sed quæres, si non est in numeros causa huius euentus referenda, cui ergo illam adscribemus? Quidam Astrologi pro eorum more in dominium Saturni vitæ humanæ perpetuo infensū, recurrerunt.

Leuius Lemn. Leuius Lemnius lib. 2. de occult. nat. mir. cap. 32. in magnam humorum eo articulo temporis congestionem, quorum nulli assentior: non Leuius Lemnio, quia non semper morbi, qui eo tunc fiunt, à plenitudine fiunt, aut magna cachochimia. Præterea hoc admissio esset adhuc ratio tradenda, cur tanta humorū farrago per hos annos perpetuo congeratur. Quare aut falsa est huius viri sententia, aut certe est illa diminuta.

Non assentior insuper Astrologis, quia quicquid sit de eorum placito (nolo enim modo contendere, an possit perpetuo anno illo dominium Saturni contingere) certum est, numquam esse æternis illis corporibus faciendum negotium, cum opera infernarum causarum licet illa expedire, quod facere aggredimur.

And. opinio. Sciendum itaque quod veluti mutationes temporum, auctore Hip. 3. aph. & Arist. 1. sect. probl. morbos pariunt: sic illæ, quas ætates nostris corporibus inferunt, varias, easque morbosas affectiones inducunt: vnde Hippocr. cit. lib. 3. aphor. nedum recenset morbos, quos variæ, & multiplices temporum mutationes inferendi vim habent, sed & eorū quoque cathologum facit, qui passim vitio, & culpa ætatum contingunt: vnde statutum apud medicos est, dari morbos seniles, pueriles, & vnicuique ætati proprios, ac familiares. Aduertendum secundo, quod veluti non omnes ob temporum mutationes ægrotant, sed nonnulli valent rectius, ad melius commutata temperie, nam vt 2. aphor. 3. sect. naturarum alia quidem ad æstatem, alia verò ad hyemem bene, maleue se habent: sic non semper ætatis mutationes sunt morbosæ, sed quandoque præcedentium morborum remedia, vnde aph. 45. 2. sect. quicumque, inquit, pueri id enim iuuenum nomine ibi intelligit (morbo comitiali laborat, mutatione maxime ætatis liberantur, eamque ob causam scriptum ab eodem est aph. 7. 5. sect. commori epilepticos omnes,

nec vllam amplius curationem admittente quantum est ætatis ratione, qui adolescentiæ beneficio curari non potuerit.

Ex his redditur ratio difficultatis propositæ, & cur annus 63. sit climatericus. Nempè hic annus fert exordia senectutis maturæ, concluditque crudam, vitidamque senectam, quæ cœperat anno 49. at verò mutationes, nedum temporum, sed ætatum etiam, morbos inferendi vim habent. Quare non est, cur miremur, si hic annus frequenter sit infestus, & morbosus. Quod si dicas, cur læthalis, cur non quandoque salubris, quod in alijs ætatibus passim experimur. Respondeo læthalem esse hunc potissimum, quia in senibus, omnia mala, peiora multo sunt, ob eam, quam affert virium imbecillitatē: vnde quia hæc ætate vterius progrediēte, sit maior, non minus falsè, quam verè dixit Franc. Petrarca, magis climatericū esse annum 64. quam 63. Cumque non omnes eodem spatio temporis mutationem hanc patiantur, sed quidam tardius, alij citius consenscant: hinc fit, vt annus 63. non sit respectu omnium climatericus, sed quidam citius, alij tardius ad fatum perueniant suum: & insuper quia quicumque sibi viuunt, & optimam seruant victus rationem, tardius consenscant, citius alij, qui vitam ducunt plenā ærumnarum: propterea David psal. 89. dies annorum nostrorum septuaginta anni: si autem in potentatibus 80. amplius eorum labor, & dolor. Demum, quia non quæuis mutatio ætatiua, morbosa est, hoc quoque commune habet cum alijs climatericis annis, vt paulo supra ex Cardano monstrauius. Vnde vel ex hoc intelligere licet, non esse aliter de climaterico anno opinandum, ac de quacumque alia mutatione ætatiua.

Quod octauo mense excludi si pereant viuacibus septimestribus, & nonmestribus, si tamen certò pereunt nati octauo mense, sunt enim qui putant; & octimestres pariter vitales esse, quibus fauere videtur Arist. nam 2. de histor. cap. 4. sed cum cetera inquit animalia omnia singulari, ac simplici modo partum suum perficiunt (vnum enim pariendi tempus statutum omnibus est) homini vni multiplex data est, nã & septimo mense, & octauo, & nono parere potest, & quod plurimum decimo nonnulla etiam undecimum attingunt. Idem 10. problem. 40. & 5. de gener. anim. 4. cuius vestigijs hærens, vt solet Auerroes, eandem sententiam ibidem proficitur aperte. Esto tamen verum esset assumptum, & octimestres omnes necessario perirent, septimestres contra sua natura vitales essent, nõ cogimur propterea in commentitiam hanc septenarij dignitatem, causam huius euentus referre, sed in aliam longè magis probabilem, & vsque adeo rationi consentaneam, vt mirer, fuisse qui Auerrois

Octimestres cur læthales

rois rationi 4. de gener. animal. 4. scriptæ, non acquieuerit. *Causa*, inquit, ob quam nati in septimo mense & in nono viuunt, in octauo uero raro viuunt, quamuis plus in utero maneant, quam natus in septimo, est, quia quod in septimo nascitur, est multa caliditatis & humiditatis, & perficitur eius figura, nasciturque in hoc tempore, quod est minus tempus, in quo possit perfici figura hominis: sed qui in nono nascitur, maiorem habet caliditatem, & humiditatem, quam nati in septimo, & ideo perficitur eius creatio in tempore longiori. Nato tamen in octauo, tempus id non est sibi naturale: tempus eius est nonus mensis, accelerant tamen exitum propter aliquod accidens: aut eius tempus erat septimum, & tardauit exitum propter aliquod accidens: & ideo ut in pluribus non uinit, quia natus in octauo est de necessitate unius trium dispositionum, scilicet uel quod est complexionis nati in septimo, aut nati in nono, aut complexionis mediæ inter septimum, & nonum, uti euidenter id apparet. Si igitur eius complexio est septimi, contingit ipsum tardare usque ad octauum propter aliquod accidentale, & non est natus secundum naturalem usum. Similiter si eius complexio est noni, festinauit exitum propter rem accidentalem. Quod si eius complexio fuerit mediæ inter ista duo, tunc talis partus in tali hora erit naturalis, & si ita res habuerit, uiuet, ut viuunt nati in nono, & in septimo. Confirmauit, & simul declarauit hoc bellè Fracast. cap. 11. lib. de simpath. & antipath exemplo frugum. *Quædam* inquit, in genere tritici est quoddam semen, quod tribus mensibus generat, unde & trimestre vocant, alij setanum appellant, quoddam uero quod mensibus nouem: ita & in genere humani seminis, quoddam est, quod septem mensibus parit, quoddam, quod nouem. Partas igitur, qui editur octauo mense, esse quidem non potest ex eo semine, quod septem mensibus gignit. Quare ex eo erit, quod nouem mensibus solet maturum producere. Igitur cum ante nonum mensem editus sit, indicat imminutum esse, ac ut aliqua eiectione: talis autem ut potest immaturus, & præcox mortuus enatus est, cuius signum est quod certis regionibus, ut in Aegypto octimestres partus etiam uiuere ferant, quod bonitate regionis, defectui immaturitatis satisfiat.

Cur autem duo tantum sint humani seminis genera, & alterum septem, alterum nouem mensibus partum edat, eandem habet questionem, cur & in genere tritici duo similiter seminis genera sint. Causa in uniuersum est analogia talis agentis ad talem mutationem, nam quis querat cur tanta flamma tantum roboris absorbat in hora una.

Ad experientiam sumptam à certo pētahilli numero aduersus febres, quia patet ex ijs, quæ supra de septenario numero pillularum diximus, alia afferre superuacaneum censeo, aliorum propterea de re ista sententias perpendemus,

Reijcitur Galeni, & Astrologorum sententia, & propria afferitur.
Cap. IX.

EX dictis licet inferre, nec Galeni sententiam admittendam esse, qui, ut supra cap. 6. diximus, putauit septimam e.g. diem esse criticam ob virtutem ipsi communicatam à Luna: non eam, quam habet à motu, aut ob lumen mutuatum à Sole, dicunt alij ob mensem illuminationis, aut peragrationsis, sed ob illam, quam inhuit per mensem compositum ex mense illuminationis, & peragrationsis, medicinalem ipse appellat, fortasse quia ad medicum spectat ipsum contemplari. Enimvero si ut supra aduersus Pythagoræos est dictum, per intellectum conficta nihil possunt reale producere, non poterit mensis hic medicinalis, cum sit Galeni commentum esse causa realis effectus. Ad intelligentiam repetere oportet, Galenum precibus amicorum compulsum, indagandæ causæ criticorum, dierum quandoque insudasse, eamque ad Lunæ motum retulisse; cum enim ordinati critici dies sint, ab ordinata fiant causa necesse est, & numquam errant. Ergo cælitus, nam in supernis illis corporibus ordo, hic cuncta perturbata, & confusa. A Luna uero quia hæc mensuris mutationibus præest, aquis, & quibusque liquidis, ac demum, quia hæc per septenarios magnas facit commotiones quemadmodum in criticis diebus contingit. Ut uero monstraret 20. magis criticam esse, quam 21. mensem quemdam, medicinalem confinxit, cuius natura ut cunctis innotescat scire oportet, Astrologos tres menses lunares constituisse, coniunctionis nempe, seu coitus, (est autem totum illud tempus, quod inter unâ coniunctionem, & aliam interiacet, constat hic 29. diebus, & 12. horis) peragrationsis (est autem tempus, quod ab uno puncto Zodiaci, quousque luna ad idem punctum redeat consumitur) & illuminationis, est autem interuallum à primo nascentis Lunæ conspectu ad ultimum, usque diem, quo euanescit, & nobis occultatur: Galenum insuper quartum addidisse medicinalem quod illis suis criticos dies, præsertim uero 20. non posset modo aliquo accomodare, nam, vel excedunt 20. vel non attingunt; siquidem septimana mensis coitus, constat septem diebus, & nonnullis horis, unde tres eius septimanæ dies viginti duo, & quasdam horas constituunt: tres septimanæ mensis peragrationsis 20. dies faciunt, & duodecim horas, nulla ut ratio sit, cur 20. potius decernendi vim habeat, quam 21. nã constat ille mensis diebus 27. & horis 8,

sep-

Septimanæ mensis illuminationis non attingunt, nam cum constet ut plurimum diebus 26. & horis 12. licet quandoque sit maior, interdum minor, tres eius septimanæ faciunt dies 19. & horæ 21. Ut ergo luaderet 20. esse magis criticam, quartum mensē composuit ex mense peragrations, illuminationis, qui iuncti cum faciāt dies 53. & horas 20. erit mensis medicinalis dierum 26. & horarum 22. cuius tres septimanæ cum faciāt dies 20. tantum, & horas quatuor, erit 20. dies magis critica, quam 21.

Accessere magis ad veritatem Astrologi, qui cum viderent naturam per septenarios certò criticare, quemadmodum Luna, in Lunam causam criticorum dierum referendam putarunt. Sed dum vltterius volunt declarare quo pacto à Luna hæc fiant, & motus humorum Lunæ motibus quadam proportione respondeant, hoc opus, hic labor, quo factum, ut alij aliter fuerint opinati, ut semper in magnis difficultatibus accidit.

Sunt qui dicunt, hæc à Luna fieri, non ob varios aspectus, quos habet ad solem, qua ratione euadit nunc falcata, nunc plena, vnde dari dicimus nouilunia, plenilunia, & Lunæ quadrata, nam quauis die contingit crises fieri, nec quauis die recurrunt dicti aspectus. Quare non poterit hac ratione Luna esse causa criticorum dierum: fieri proinde concludunt dies criticos ob varios aspectus, quos habet ad signa Zodiaci, quæ percurrit; constat enim ex Aegyptiorum obseruationibus, Lunam signa hæc peragrare in suis quartis insignes mutationes efficere, nedum simpl. citer spectatis, sed in quartis cuique ægro proprijs.

Videntes contra alij Lunam ob varios aspectus, quos habet ad Solem, internæ hæc potissimum immutare, hac quoque ratione posse crises fieri à Luna opinantur. Nec à proposito hoc recedunt, quia aspectus hi non semper criticis diebus respondēt, nam ut Ptolom. lib. de astror. iudic. cap. 12. mutationes vi Lunæ in his inferioribus, non solum eo articulo temporis contingere possunt, quo Luna signum illud pertingit, sed interdum ante tres ferè dies tempestatum significatio- nes elucent, interdum post tres dies ab interlunio, plenilunio, & quadratis apparent. Quare cum nulla sit dies, in qua vi Lunæ mutationes fieri non possint, quæuis dies vi Lunæ poterit esse critica.

Sed quamquam hi melius senserint, adhuc tamen sunt reiiciendi. Primum, quia, ut Fracastorius Astrologiæ peritissimus docet cap. 4. lib. de diebus critic, falso asseritur, Lunam per cœli quartam commotionem maiorem infernis his dare. Secundo, quia numquam poterunt explicare, quantumuis in re ista allaborant, qua ratione Luna certis quibusdam

diebus, & statutis horis humores commoueat, nam cum bifariam possit fieri, ut vnum moueatur ab alio, aut quoniam recipit ab ipso motum, qua ratione terra ab artifice, artifice ratione mouetur, vnde quiescente principali agente, nõ amplius secatur terra: aut quoniam recipit ab alio virtutem, quæ impressa, in causa postea est (quamquam agens principale perierit) ut moueatur passum: neutrum licet de Luna affirmare in hoc casu. Et quidem non moueri humores, Luna motum ordiente, neque ea silente, morbum contiscere, vel ipsi Galenistæ fatentur; plurimi enim morbi sub diuersis Lunæ temporibus oriuntur, ac modo plena, & falcata impetum faciunt. qui ergo fieri poterit, ut eisdem modo cum Luna stationes progrediantur? non potest dici alterum, imprimi nempe à Luna vim quamdam naturæ, quæ in causa postea est, cur certi illi motus, certis diebus contingant, nam quamquam vis impressa, cū sit veluti semen quoddam agentis, valeat consequenter efficere, quicquid causa principalis, quæ impressit; vnde ut Luna mota per quadras, & septenarios, magnas facit in hisce inferioribus mutationes, sic vis illa à luna impressa, & ipsius motum æmulata, consimiles faciet mutationes; quia tamen qualibet die, & quauis hora diei contingere potest, ut fiant crises, quauis die, & hora, idem influeret Luna, quod absurdum.

Propterea adhaerere Philosophis, præsertim cum non liceat altris negocium facessere, vbi vi horum inferiorum expediri illa possint, quod posse fieri, vel ipsemet Galenus fateri tenebitur, si mõstremus, non esse alicuius momenti rationem, qua ductus confugit ad cœlum. Censuit Galenus, idcirco à Luna causam criticorum dierum petendam esse, quia certus ille dierum iudicialium ordo, nõ nisi à certa causa, cuiusmodi non est in hisce inferioribus, prodire potest. At quam falsum, non esse in hisce inferioribus ordinem? Tollat necesse est omnem decorem mundo huic sublunari Galenus, si eidem ordinem adimat. Propterea ipsemet Galenus tractans secundo de differentijs febr. vltimo, qui fiat, ut quidam paroxysmi certa die, hora, momento repetant, in congestione humorum certo tempore à causis inferioribus factam, recurrit, nulla cura supernis corporibus data. Quomodo ergo nunc sui vel immemor, vel secum pugnans, quem ibi tribuerat ordinem infernis causis, nunc adimit? Tertio non sunt ita certi, & fatales dies critici, & eorumdem indices, ut non contingat aliter sæpius. Quamobrem cum sit ab Hippocr. dictum quartum esse indicem septennorum, monstratum ex eodem Hippocr. est, cum esset crisis à quarto iudicata; frequenter quin-

Philosophi
sententia pro
batur.

quinta aut sexta perijisse ægotantem, aut diutius morbum protrahentem, citra aliquam crism; nec si adeo certus effectus dierum iudicialium ordo, sufficiens causa luna esset illius eventus, nam cap. 4.3. de dieb. decret. scribit, non æquali semper temporis spatio, in coitu cum sole lunam delitescere, sed interdum diutius, interdum minus: unde nunc citius mens peragrations ordietur, & illuminationis, nunc tardius: At ab hoc mens dies critici. Quare si hic incertus, incertus quoque erit dierum iudicialium ordo. Quarto est communis Philosophorū sententia, cui non refragantur, Astrologi, si materia horum inferiorum non obediatur ad nutum motui cœlestium orbium, multoties futurum, ne sortiatur effectum cœlestis ille influxus, unde Ptolomus, huc fortasse respiciens dixit, *sapiens domabitur astris*. Quare adhuc poterit crisis impediri ob ineptitudinem succi, esto natura cœlitas roborata aggrediatur expellere. Negabant illi proportionem agentis ad passum, esse causam criticorū dierum, quia cum possit variari hæc proportio mutata materia, vel vi expultrice, continget modo citius, modo tardius. At eodem modo immutari illa poterit, si à cœlestibus orbibus id fiat, nam ubi benignior fuerit influxus, maius addet robur, unde insurget citius, tardius, cum minus roborabitur natura. Illud videtur magis huic Galen. sententiæ patrocinari, quod crises quæ hisce diebus non eveniunt, aut infide sunt, aut diminuta. Quæ alia ratione nisi posita, nimirum quia

septima diemouent una cum natura cœlestes orbis? Possent huic assumpto subtrahere fidem, nam tertio art. med. idem Galen. docuit, quo causa fiat salubris, duo tantum requiri, qualitatem, & convenientem quantitatem, & passim Hippocr. docet, ubi ea vacuentur, quæ peccant, conferre; ne tamen negando experientiam, videamur difficultatem subter fugisse, fatemur ultro, esse illaudatam crism, quæ die decretorio non accidit, ob eam tamen causam, quia signum est, aut irritatam plus iusto naturam, aut uertisse tempus, aut plus æquo otiosam, vel postulatam, non fuisse aggressam: est autem id peximum: & certè si cum dentes, quos septimo mensis solet natura extrudere, aut quinto expellat, aut decimo malum est, ob has causas, quia aut matris est admodum rebellis, & contumax, aut caro gingivarum dura nimis, expultrice debilis, & ob easdem causas damnatur partus immaturus, aut tardus: Quid quæso est, quod ad occultas causas, & abditas, modo coget recurrere? Equidem, ut temerarium est, numquam velle à cœlestibus orbibus opem petere, cum constet inde inferiora hæc gubernari: sic otiosus erit cœlorum auxilio ea velle parare, quæ proprijs possit viribus assequi: Cum sic res se habeat in causa criticorū dierum, nam nos iustificiter docemus, cur certo die expellat natura, cur ubi recedat ab hac lege præscripta, sit mala crisis: non est, cur cum Astrologis, confugiamus ad cœlos.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Decimus tertius.

M O N I T O R V M.

Consilij, & ordinis ratio. Cap. I.

Monstrauimus viam, ne in vndoso hoc mari præfagiorum medicus erraret: addam nunc monita quædam, quæ quamquam ad artem, hæud pertinent, sunt tamen iucunda magis nec fructuosa minus. Enim verò & si medicæ scientiæ clauus regat propriè

medicorū, nunquam tamen bene reget sine usu, & auxilio magnetis prudentiæ. Quid pro documento illa medico erit, non inuamento, ubi ista deficiat: & quod Cicero dixit, *eloquentiam sine sapientia nihil esse plerumque, prodesse nunquam*, idem ego de medicæ scientiæ; oberit, non proderit, si nulla eam comitetur virtus, exornet prudentia nulla. Igitur iure de illa præmittam, sed aliorum ferè verbis,

bis meo tamen sensu. Nam quamquam veritas sit ita robusta, ut ne tot quidem seculis, quibus nec Pyramides ipsa obstiterunt, aut interierit, vel consenuerit, sit tamen nescio quo pacto, ut eadem a graui viro vibrata, acrius feriat auditorum animos, & aculeos quosdam cogitationum relinquat infixos. Ceterum, quia ut ille dixit, principium cuiusque virtutis, est nosse vitia, notabo primum scopulos, quibus nauis allisa frangi solet, & periti agricolæ in tar, noxias primum herbas, inutilesque frutices refecabo, immittam deinde semen, & excolam, quo crescat lætius, & vberiore nobis segetem reddat.

Quid primum cauendum medico, qui presagire rectè velit.
 Cap. II.

Quicumque futuros morborum euentus prænoscere cupit, ab omni affectu vacuum, hunc esse decet. Nam haud facile rerum peruidet animus, ubi illa officiant: neque quisquam omnium, libidini simul, & vsui paruit. scilicet, ut coinquinatus bilis oculus, vel in quem phlegma est illapsum, aut nullo modo videt, aut vitiosus; sic animi prænitidus vigor, quem prauæ affectiones inumbrant. Noctu exercebantur iudicia in Arcopago, & in tenebris positi Iudices, aut absoluebant innocuos, aut plectendos tradebant nocentes, quo non dicentes, sed dumtaxat, quæ dicerentur, agnoscerent: sic à vero deflectit animus, ubi vel leui aliquo perturbationum flatu agitur. Verum ergo videre si cupis, caue hunc scopulum; nam rectè Boetius.

*Nubila mens est,
 Iunctaque franis,
 Hec ubi regnant.*

Et Arist. animus sedendo, & quiescendo sit prudens: à pathematibus intellige; nam deambulando, eundem docere consueuisse legimus.

Contumaciam primum cauendam esse. Cap. III.

Primum autem contumaciam, cui ple-riq; medicorum obnoxij, nullo idem consente, ne videatur alterius accessio. Cicoream hic probat, aut endiuuiam: sapit alterius palato borrago: indulget guttâ aquæ hic ægro æstuanti, interdicit alius morosus, rixosus: nec tam contradicit, quam studet, ut contradicere videatur: consilij illius, idcirco inimicus, quod nō ipse attulerit. Desinite, heu quæso, desinite medici, super asini vmbra disceptare. Senes alloquor, qui iunioribus ple- rumque infensî.

Vel quia, nil rectum, nisi quod placuit sibi ducunt.

Vel quia turpe putant parere minoribus, & que

Imberbes didicere, senes perdenda faceri.

Quorsum litigas mi homo? ex voto succedit? aut nullam, aut momentaneam gloriam es consequutus; cito enim obsolescit gloria in sordidis hostibus: nec quicquam indignius est, quam ibi carnem consumi, ubi non possit ostendi. Falleris, non parum tui doctrinæ fama, quam nec fallere, nec falli vnquam posse crediderat vulgus, denigrabitur; indecorum enim est ab inglorioso homine vinci, & superari. Te metipsum ergo mi medice, ad ea serua pericula, quæ magnitudinem tuam capiunt; nam ubi paria sunt periculum, & præmium, & secundis rebus amplior fructus est, & aduersis solatium maius; & rectè ille.

Trophæum me ferre à forti viro, pulchrum est:

Sin autem vincar, vinci à tali, nullum est probum.

At non vincar dices? stulte, quæ hic securitas? vincet te sæpè delira anus: non me audis? audi saltem Curtium, hæc prudenter monentem. Nihil tam firmum est, cui non sit periculum, etiam ab inualido: Leo ipse aliquando, minimarum avium pabulum fit, & ferrum rubigo consumit. & alium.

Nemo secus diu

*Periculis offerri, tam crebris potest;
 Quem sæpe transit casus, aliquando inuenit.*

Cupiditatem secundo vitandam esse. Cap. IV.

Vitanda secundo cupiditas, nam Quod nimis miseri volunt, Hoc facile credunt.

Imò vndeunque sibi blandiuntur, & quiduis in omen optati euentus trahunt: citat infirmus, & ardet? naturalem hepatis caliditatem causantur, iuuenilem ætatem, & anteaotos motus immoderatos: tepescit corpus exhalante calore? febrem in declinationem abire lætantur delirium, nugas appellant: somnum vocant, vigilandi impotentiam, singultum ructum: excretiones, vi contentrice extinctæ, aut expultrice irritata, speciosæ crisis nomine cohonestant. Quid moror? omnia in alimentum suæ spei rapiunt. Nil ergo impense cupias medice; nam ut bene ille, perniciosissimum, & in omni quidem vita, quod nimium. Quare nec quid miserè metuas; nam

Quod metuis nimis,

*Nunquam amoueri posse, nec tolli putant,
 Prona est timori semper in peius fides.*

Quid quod nec explorare vera poteris? nam falsa per metum augurantur: vnde contumaces illi Iudæi de superioribus pugnantes,

H h Ro-

Mauro in edig.

id est.

p. 177. 20. Vide cap. 2. de infirm.

Plin. lib. 9. cap. 47.

Curt. l. 9.

Idem ibid.

Astius.

Seneca in lib. de fur.

Plin. lib. 9.

Seneca in Flor. fur.

Egesipp lib. 9. cap. 47.

Tacit. 2. ann.

Romanus sibi videre videbantur, quia quod metuebans animo, oculis præfigurabant, & mentis pavor, fiebat imago visus. Germanici item milites à sæda illa tempestate elapsi, miracula narrabant, visum turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguis hominum; & belluarum formas: visa, sua obmetum credita; nam ut rectè Sophocles, formidoloso strepente omnia. Quid ergo? deponendus ne omnis ex animo metus? absit, quinimò ubi instat discrimen, satius multo est timere magis, quam nimium sperando deludere hominem: nam ubi augeamus timorem, adaugebimus simul diligentiam: proverbio fertur, matrem timidi flere non solere.

Curt.

Prob. in vita Trafib.

Sepp. in Crisp.

Pind. apud Paul.

Omnia vereri providè, timidi est nimis: Nihil vereri providè, stupidi est nimis: Illum beatum iudico, si quis pedem, Vtrinque referens, sede se media tenet: Nec cuncta semper anxius, misere times, Nec dissolutus mente, nil unquam timet. Sapientes hoc verbum, Ne quid nimis præter modum laudarunt.

Quæ medico amplexanda. Cap. V.

Cel. G.

Lip.

Liv. lib. 22. Man. in adag. Festina lentè.

Crisp.

Sepp. in Crisp.

Idem ibid.

Notavi, quæ fugienda medico: proponam nunc, quæ sunt amplexanda. Morborum exitus divinare qui cupit, cuncta hic consideret, & perpendat, quæ vel metu nos terrans, vel spe possunt solari. Ite procul linguacis, quorum vis virtusque in lingua est posita. Tu confideta loca, tempora, ætatem, & temperiem: inspicere morbos, morborum causas, symptomatumque cohortem: nec quicquam omitte, aut prætermitte, quod ad rem hanc, commodè, laudabiliter que gerendâ pertinere intellexeris. Turpè est dicere sapienti, non putarem: proinde examina cuncta, ne merito inconsideratus dicaris, & perpende; nam ni perlibres numquam noveris, morbus ne vincat, an natura: idque non semel facito; observant hoc ementes, & qui vendunt, æquandisque ponderibus, & mensuris publici sunt præpositi magistratus in benè constituta Republica; tu hæc cursim inspicies? caue, caue; Est enim festinatio improvida, & cæca, & ut benè Græci, multis malorum est causa præcipitatio. Cauebis autem hoc potissimum in morbo maligno; de huius enim euentu.

Nihil esse certum constat, Et constat nihil, hoc præter ipsum nempe. Imprudens, qui cælo nimis confusus sereno, navim esse in portu prænunciat.

Sapè nautas inscios, Ad saxa torquet aura, quæ bellè vehit. Præsertim si non omnia concinant, sed turbidum quid ingruat, cuius causa te lateat: nam

Quæ causa tantos concitas motus latens, Olim hæc apricum nacta, nequaquam est levis.

Instat procella sæda; cum vento tumens Tranquilla nullo maria.

Ergo festina lentè; nec quicquam contemptas; nam sæpè scintilla contempta, magnum excitavit incendium: nihil tuto in hoste despicitur: quomodo spreueris, valentiorum negligentia facies. Atqui; difficile id esse conquerens, nec fieri facile posse, ut tot tantaque quis inspiciat, & perspiciat: nõ nego: præposuit enim natura pulcherrimo cuique operum; difficultatem; quæ nascendi etiam hæc fecit legem, ut maiora animalia diutius visceribus parentum continerentur. Tu tamen hæc cape subsidia.

Curt. l. 9.

Quintil. lib. 10. cap. 3.

Quæ ad rectè præfaciendum subsidia. Cap. VI.

In primis venerator Deum, uniuersè enim verum est, nihil vitæ, nihilque prudenter homines, sine Deorum immortalium opè, consilio, benevolo auspicio. Quid?

Plin. in pag.

Omnia, cum tibi sint dono concessa Deorum, Si quod habes: non vis ergo, quod accipias?

Mart. l. 11.

Prisci illi mortales in atra ferum caligine palpantes, ubi quid inciperent, illud præfari soliti: Quod bonum, sanctum, felix, fortunatumque sit, quod feliciter eveniat; quod Deis benè vortant: nos in tam claro Sole caligabimus? ab Orco nati illi sensus, & ad Orcum relegandi. Non adeant frequenter templa medici, ne otiosi esse videantur; nam si omne bonum optimum de sursum est, descendens à Patre Laminum. Qui? possis bonum quid accipere, Deo non largiente? Ad præcationem itaque confugere oportet tamquam ad unam omnium optimum, & indigentia nostræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Quare templa adeunda, nam quamquam optimus animus, pulcherrimus Dei cultus est, religioni tamen parendum, nec patrius mos contumaciter repudiandus. Scipio

Jacob. 1.

Synod. de orat. Dom.

Senec.

Val. Max.

Aphricanus, non ante ad negotia publica, vel priuata ibat; quam in cella Iouis Capitolini preces fudisset: tu futura prædicere audebis, non implorato Numinis auxilio? vane vanè: diuinitio, futurorum præsenso est dicta, quæ innuerent, aut Dei tantum esse, futura prænoscere, aut eorum, quibus diuinitus hoc ipsum daretur. Quid ergo inquires? ad preces me totum conuertam, nec aliud quicquam acriter? haud sanè; non enim votis, neque supplicij muliebribus auxilia Deorum parantur, vigilando agendo, prospere omnia cedunt. Græcorum adagium, Deij bona laboribus vendunt; proinde allabora, & iuxta Pythagoræ carmen, Numina ante precatus, opus facito.

Sallust. in Catil.

Se-

*Secundum subsidium, bonorum
Auctorum lectio. Cap. VII.*

D. 244

E Voluè secundo nobilissima de re hac scripta; *Ibi enim sine labore reperies, qua ali; cum labore collegerunt.* Sed nedum errantem, & cęcum in consilium adhibes cęcutias, fallaris, & erres, ingeram tibi scriptores aliquot veluti specimen. Eminent inter omnes Hipp. & Galen. nempè iecit ille optima semina, excoluit iste, & vastis suę doctrinę fluminibus irrigauit: rem ille fide narrat, exponit Galen. factum ille prodit, hic quomodo, & quare quidque gestum sit, addit, vt non modò casus, euentusque rerum, sed ratio etiam causęque noscantur. Euolues autem, si me audies prognosticorum libros, aphorismorum, & historiarum illas, quę in libris epid. habentur; nam in prorethicis multa obscura, pleraque vana, non pauca, vel ipso Galeno iudice falsa: illic cuncta rationis lance librata, & longa obseruatione comprobata inuenies, nec præter dispositionem, & methodum, desideres aliud. Auic. Cels. Aetius intactam partem hanc reliquere: tetigit illam Rasis, & pleraque ad rem hanc pertinentia congegit, non tamen digessit: proposuit, sed nec disposuit, nec exposuit. Itaq; multa confusa, pleraque obscura, non pauca supersticiosa, vniuersa fœda verborum barbarie horrentia: omne videtur punctum tulisse Nicolaus Flor. nam quamquam sint idem quidam moderniores aggressi, aut rem magis tentarunt, quam perfecerunt, aut Hippocr. commentarijs illustrarunt, noua methodo eadem haud scripserunt.

*Tertium subsidium exercitationem
esse. Cap. VIII.*

E Xercebis te tertio in obseruandis morbis, iisque curandis. Magni hoc momenti, & è Galen. sensu, nullius aut exigui fructus lectio, ni exercitatio accedat. Nempè continget tibi frequenter, quod præconibus. Quare, vt isti, *quamquam notas fugitini mancipij proferant, fugiuum tamen presentem non agnoscunt,* sic te fugient, vel imminentes morborum euentus, ni in ijs dignoscendis assiduo exercearis, & diu. Hinc hauries varias mutationes morborum, conuersiones, exitus, vitę humanę imbecillitatem, præcipites casus: denum experientia cognosces, *contingere monstra in arte, vt in natura.* Apte Galen. duobus niti cruribus, medicam facultatem dixit, experientię nempè, & rationi. Quare ne claudices, lectioni assidue exercitationem adiuuge. Imò, vt breui consequaris quod

optas. Audi Plin. *vidi etiam multos paruo ingenio, literis nullis, vt bene agerent, agendo consequutos.* & Senec. *nihil. si tam difficile, & arduum, quod non humana mens vincat, & in familiaritatem perducatur assidua meditatio.* Didicerunt quidam tenuissimis, & aduersis funibus currere, & ingentia, vixque humanis toleranda viribus onera portare, & in immensam altitudinem mergi, ac sine ulla respiciendi vice, perpeti maria: *tu diffides hac assequi? exercitatio potest omnia.*

Lib. 6.

2. de ira.

*Medicum non debere prognosticum
semper ambagibus tegere.*

Cap. IX.

HIS vbi instructus fueris, apercè quid putas futurum, prænunciato. Damno ambiguos, qui ita compositi, vt ex euentu rerum aduersa abnuant, vel prospera agnoscant, alioquin nihil disceret à cæteris medicus, si cum refrigeratus est homo, moriturum dicat, conualiturum, cum morbo est releuatus. Nouerunt vel mulieres, quibus remedijs æger indigeat, longo vltu, & medicorum consuetudine doctę: nequeunt at salutem, aut mortem è longinquo prospicere. Quare si & medici erunt, huius facultatis expertes, nihil præter cæteros medici præstabunt: at quam hoc est indecorum, quam inglorium *Medicum uti præuidentia, optimum optime probauit Hippoc. nam præfagientem ægri admirantur: admirantes parent: parentes, citius conualescunt: deinde præuisa tela minus feriunt, & medicus sæpe obuiam is præcognito malo. Postremo præuisę salutis auctor creditur: mortis infons: nec minus scite Galen. agricolis eum comparauit; nam vt hi statim ineunte vere, quid herba sit, quid triticum nuper enatum, quid hordeum, quid zea, & quidnam aliorum unamquodque, sic debent medici nascentes affectiones internoscere: & sanè frustra inquirendis signis futurę mortis, & vitę laboramus, si est omnino illud in animo fixum, numquam esse pronuncian dum, quid huic, quid illi in posterum, sit euenturum.*

1. progn. 2.

Vega 1. ar. m.

1. Porres.

Non debere paruum morbum accollere. Cap. X.

NON tamen, si me audies, vulgarium more medicorum, morbum quemcumque leuissimum magnificies, quod multi faciunt hodie, ne si fortè æger occumbat, id se ignorasse videantur, aut parum præstitisse, si curetur; equidem si non falleris, fallis, nec semel eris derisui, quibus vis esse miraculo. Quid, quod nec parum, nocebis infirmo? *Quippe sic*

idem ibid.

H h 3

con-

Idem ibid.

Idem.

Cels.

consternatus animus, aut non adhibet vulnere curationem, quia putat non posse curari, aut creat periculum, quod aberat. At iniquis, adstantibus id manifestum fiet, ægro res tota celabitur: erras, erras, nam quodcumque domi fingitur, rumor in publico fit. Et quomodo id celes? Prodit se, quolibet custodiatur simulatio, nec unquam tanta fuerit eloquendi facultas, ut non titubet, ac hareat, quoties ab animo verba dissonant. Quid quod ubi cuncta intro recondere tentabis, vultus ipse loquetur? Speculum cordis est facies, & taciti oculi, mentis fatentur arcana; nec si id assequaris, turpem notam vitare modo aliquo poteris: nam ut recte ille, *Histrionis est rem parvam attollere, quo plus profecisse videmur.*

Magnum morbum non parafaciendum esse. Cap. XI.

Vide tamen, ne morbum plus nimio negligas, dum histrionis notam vitare cupis; nam dum spe ægrum implere contendis, & ipsum, & te quoque perdas. Illum quidem, nam facies, ut in multo maiori dolore versetur, cupi aut morbus deterior efficitur, aut ultra promissa produci præterea in nullo constituti periculo, medicorum dicta non audiunt, quo fit, ut in gravissima discrimina incurrant; imò ut ad interitum tendant; ut enim destituito auxilijs morbo, medicoque, & ægro adversus se unum pugnantibus, magna futura victoria spes ostentatur: ita contra, in nulla spe ponendum est, si æger pro morbo stet contra medicum. Nam verè proverbio, *Ne Hercules quidem adversus duos*. Pariet, & id tibi dedecus, Nam nisi æger tamquam Deum medicum veneretur, scito nunquam eius dicta audientem fore. At qui fiet, ut pro Deo veneretur, à quo se deceptum esse intelligit? Quin potius à morbo stabit, unde faciet tibi duplici nomine iniuriam: primò, quod solus destituerit, deinde, quod duos, fecit, qui antea unus erat; necesse est autem, ut duo sint uno fortiores. Ergo ubi gravis morbus, sine certa tamen desperatione est, indicat, necessarijs periclitantis, in difficili rem esse, ne si vitia ars malo fuerit, vel ignorasse, vel sefellisse videaris. Necessarijs tantum, non patientis ita censet Damasc in suis aph. Et oportet, inquit, fiduciam de ægro promittere semper, nec unquam eum à spe depone, & si ipse desperes; complexio enim corporis, animi affectui semper inhaeret: quod laudo, si formidulosus sit æger, si suspiciosus, & cum Gal. moneo, omnia dicendo, quo meliore sit animo, ita tamen, ut ne magnopere mentiaris. Quare neque certo conualiturum dicas, nisi illud addas, *sanitatem quidem ægrum, si modo cuncta recte fecerit, medicorumque preceptis obtemperaverit; ita enim, neque ille animus despondet, & ita persæpe vera dices; nam plerumque*

periculosi morbi ægros medicis non obedientes interficiunt, cum alioquin admodum pauci prorsus homines tollant, si neque medicus, neque æger, neque minister errant, nec quicquam extrinsecus noxium fortè occurrat. Tegenda ergo quædam timido ægroto, quæ ipsam conturbatura vides. At ubi immorigorum aliquem, & medicorum præceptis non obtemperantem nactus fueris, terre, terre, & omnia maiora singito, ut quæ vera dicendo, coercere non vales, terficulamentis cohibeas: licet hoc animorum medicis, & anilibus quibusdam persuasivunculis faciunt, ut cum Poeta dicat, *Animos humiles, formidine Divum*

Depressosque premunt ad terram.

Lucr. l.

Cur non & tibi? hoc imbebe, cuncta pro salute ægrotantis tentanda; Quare, si ad hanc recta ire non licet, eundem obliqua,

Quo vultu mortem debeat predicere. Cap. XII.

At tristem vultum indue, fac me audias, cum ægrum moriturum prædicis, Et sic te compone, tamquam imitans, & magno cum tormento, aut nunciandum venias, propè enim est, ut libenter damnet, quisquis. Quam vetò immane, eius nece gaudere, quem ut valentem redderes, nullus non erat labor subeundus? Quamobrem non possum non irasci Callianactæ medico, quem cum æger rogasset, an moreretur, hoc fertur illi carmen concinuisse.

Sen. de Clem.

Te perijt, multo præstantior ipse Patroclus. Inepte, quid locus, tempusque postulat, non attendis? An ignoras, natura beneficio factum, ut pereamus inuiti? Quod igitur inuiti patimur, huc nos hilari vultu, atque ore pertrahis? Porro, ut indecorum est, amarulentum esse, melius cum æger se habet: sic eo in deterius labente, lætum esse non decet: non decet autem, neque tua intererit: Intererit autem, imò illud afferet odium, hoc gratiam conciliabit; nam recte Seneca,

Dulce, in imbecis posito ruinis,

Neminem laetor habuisse vultus.

In Troad.

Magni, at hoc emolumentum, nam recte dicta, factaque plus æquo extollent, atque si quid peccatum fuerit, vel silentio obviolent, vel amice excusabunt. Ægrotum ergo calamitas, te sollicitum habeat, & illud recte dictum puta, *Cruces ægrotum, sunt cruces medicorum.*

Non esse contumaciter negandos errores. Cap. XIII.

Ceterum, cum non raro contingat, in prauidentio euentu coeunt, ne, quæ so, contumaciter contendas, nequaquam fuisse deceptum, sed illud potius asseras, commagero monstrum in auto, vt

Gal 6. epid. com. 2. t. 43

Gal 6. epid. com. 4. t. 9

Idem 1. epid. com. 1. t. 53

Cels. lib. 5. c. 26

5. ep. com. 2. c. 41

Gal. 6. epid. com. 4. t. 9

et in natura. Quorsum enim neges? An ne imperiti artificis notam subeas? At vero laudatissimus Hippocrates eum maxime laudat, qui parum delinquit, nam exactam certitudinem raro habere contingit. Quocirca, non erubuit fateri, a futuris fuisse deceptum, more scilicet, magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium; nam leuia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detrahunt: magno ingenio, magnaque nihilominus habitura, conuenit etiam simplex veri erroris confessio, precipueque in eo ministerio, quod utilitatis causa, posteris

traditur, ne qui decipiantur, eadem ratione, qua quis est antea deceptus. Galenus quoque scripsit, numquam errare, solius Dei esse, frequenter imperiti, quandoque artificis. Vide proinde, nedum Dei solertiam, temerario ausu affectas, famam peruicacis acquiras, & quibus cupis esse admirandus, videaris iure optimo irridendus. Haecenus medice, quae mihi utilissima factu, visa sunt, quaeque tibi usui fore credidi, quam paucissimis potui, praescripsi. Plura propterea non addam.

Cell. 1. 8. c. 9

Sallust. ad Salar.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Decimus quartus.

DE MORBO ABIGENDO.

Dicendorum occasio, & utilitas. Cap. I.

Valde oportebat praenoscere curationis recte instituendae causa, iam absoluius: declarabimus modo, qua arte possint morbi a medico pel- li. Disputatio omnium, quae in medicina habentur praestantissima; nam hic medicus cura alia dirigit. Nempe morbi naturam rimatur, ut expellat; neque enim abigi potest, si ignoretur. Perpendit eiusdem differentias, quia ut non decet, unum calceum omni pedi induere, sic nec unum collirio mederi omnibus. Scrutatur causas, quia non possunt morbi, e medio tolli, nisi prius causae extrudantur. Cupit praenoscere morborum euentum, ne reus fiat mortis, si insanabile vulnus curandum accipiat; itaque est nobilissima omnium haec disputatio. Est eadem maxime medica; nam & si medici est, & corporis, & morbi naturam perdiscere, habet tamen hanc contemplationem communem cum Physicis: in hac nullus alius artifex versatur: Est tandem utilissima; quod inde potest quisque intelligere, quia in omnium praestantissimi habentur, qui in hac parte valent plurimum. Nempe admiratur quisque medicum, qui de cuiusque morbi natura, & causis, acutissime disputat: diuinatorem vocat, & tamquam alterum vatem suspicit, qui in praesidentis euentibus non aberrat: eum tamen quisque

arcescit, quem optime curaturum existimat: atque si quid in alijs peccet partibus, excusationem nedum apud vulgares, sed prudentiores inuenit, dissimulatoque praedicendi errore laudant, magnasque ex restituta valetudine dant gratias, referuntque. De optima ergo curandi ratione agendum, at quia id consequi non licet, nisi primum noscatur quid sit illa, hinc ordiemur; nam & Arist. quoque antequam media ad consequendam felicitatem opportuna indagaret, felicitatis naturam inuestigauit. Nempe optime norat, non posse media ad finem consequendum eligi, nisi finis natura antea explorata esset. Propterea sit prima controuersia.

Quid curatio. Cap. II.

Morbi depulsionem esse docent multi: addit praesentis Aug. tom. 3. epistolarum med. lib. 12. c. 3. & hanc esse commentus curationis definitionem. Est curatio correctio subita morborum praesentium: praesentium inquit, ut a praeservatione eandem distingueret, quae morbis futuris debetur. Quia vero videbat, plerumque Galen. & alios Scriptores dicere, curari symptomata, & affectum quicumque praeter naturam, addit, non omnem curationem, esse morborum praesentium correctionem, sed exactam dum-

Quid curatio

Morbi depulsionem dicit multi. Addit praesentis Aug.

Lactua diffiniuntur alij.

Tern. quoq.

dumtaxat. Quare non multum differt Augen. ab alijs, qui hunc in modum curationem diffiniueret. *Curatio est depulsio affectuum præter naturam, in humano corpore existentium, facta à remedio rectè administrato, ut actiones læsa pristina suæ dignitati restituantur*: neque hi à Fern. qui primo met. cap. 2. scripsit, *est curatio recta, atque conueniens remediorum administratio: remedia dicimus quacunque affectum præter naturam, depellunt. Horum autem idonea, atque conueniens vsurpatio est, cum idonea quantitate, & modo, ratione, que congrua adhibetur.*

Recedo tamen ego ab omnibus: à Fern. quia rectam remediorum administrationem esse dixit. Enimuero non fit semper curatio, vi remedij opportunè admoti, sed & à natura; nam vt Hippocr. 6. epid. 5. *Natura morborum medicatrices.* Recedo, & ab alijs, quia cuncti volunt curationem esse, aut morbi tantum, aut affectus præter naturam in vniuersum correctionem, quod displicet; nam cum curatio vsu contrariorum fiat, numquam morbo contraria adijcimus. Quare numquam morbus verè curatur. Minor patet, nam contrarium morbo, in vniuersum, est sanitas: quantitati auctæ, imminuta, huic adauctæ, cautati adstrictæ ad aperta: nunquam autem quis morbo sanitatem opponit, nec quantitati adauctæ: imminutam, imminutæ adauctam, aut intemperiei, temperiem. Nec vbi quis symptomata vult abigere, dolori voluptatè opponet, colori icterico, rubrum, retentis immodicè, excreta: vitiatæ actioni probe factam: sed extenuato e. g. pro varia causa extenuationis varia admouebit præsidia, quæ causam imminutæ quantitatis demoliantur: vt si ab obstructione impediende chyli transitum fiat, deobstruentibus medicus vtetur: si à frigida discrasia ventriculi, calfacientibus: si à calida, ijs, quæ vrentem calorem temperandi vim habent. Demum, quod cuique, vel parum in medicina versato est notissimum, oppugnat semper medicus, quoties curationi incumbit, morbi, & symptomatis causam.

Socifo.

Impugnatio.

Dices curationem fieri vsu contrariorum, quæ per se, vel per accidens morbo opponuntur; nunc autem, quæ causam morbi expugnat, quamquam morbo per se, non opponantur, sunt tamen illi per accidens contraria, vnde erit consequenter semper verum, curari morbum ijs, quæ per se, vel per accidens sunt illi contraria. esto detur hoc tibi. Cur, non ergo, & symptoma curari dices, quando remedia, quæ morbum expugnant, per accidens saltem sunt contraria symptomati? quia, hoc aboletur, amoto morbo, quia sequitur morbum, velut umbra corpus? At neque omne symptoma sequitur hoc modo morbum, vt lib. 3. diximus: & morbi, qui causam habent cõ-

iunctam (habent autem omnes ex nostro sensu) amota causa, statim abolentur. Quod si, idcirco voluit Galenus, nullam deberi symptomati curationem, quia ipsum aboletur ablato morbo, atque si quando illud medicus lenire conatur, tunc illud facit, cum exuta symptomatis conditione, causæ naturam subinduit, nullus morbus verè curatur, si nullus potest causa proxima amota, in corpore humano consistere. Quare nunquam fuerit curatio, aut morbi correctio, aut symptomatum: vnde neque affectuum, præter naturam depulsio.

Quid proinde erit? causæ morbum facientis depulsio: facientis inquam, nam vbi ea adimatur, quæ factura erat morbum, haud erit illa curatio, sed præseruatio. At passim Gal. docet, morbo curationem deberi. Quare, &c. opponerem huic loco alium 3. art. med. 34. vbi docens factum morbum curare, *facta inquit agritudo curabitur, sublata ea dispositione, à qua primum ea, que secundum naturam est, laeditur operatio, quam quidem morbi causam esse dicimus: afferrem in medium caput 23. 24. 25. lib. ad Thrasib. in quibus, multis docet, nil vtile ab affectu monstrari; nam siquid inquit, ex vsu indicaret, eodem affectu vexatis, eadem adhiberemus præsidia: at si vrina supprimatur à lapide, secamus: si ab inflammatione, cataplasmata superducimus: si à nimia vesica distentione, catheterem immittimus: At quoniam locum artis medicinalis, quidam corrigunt, & loco causæ, substantiam legunt: nam græcæ voces consonant: vt Leonic. alij vt Turis. legit causa in ablatiuo, vt sit sensus, quam quidem læsionem dicimus esse causam morbi, hoc est gratia morbi, alij vt Saluus dicunt loquutum esse Galen. ad mentem Antiquorum, qui putantes læsam actionem esse morbum, tenebantur consequenter dicere, non à morbo, hoc est læsa actione, sed à causa læsionis sumi debere indicationem: liber Thrasib. est multis suspectus, & spurium Galeni partem esse arbitrantur præsertim Comes Montan. nec si legitimus ille sit, probant propositum rationes adductæ, sed concludunt aduersus Methodicos, qui vrinæ suppressionem, adstrictum esse affectum autumabant: non conuincunt Galenistas, qui vrinæ suppressionem, symptoma esse dicunt, ac fatentur, nil vtile indicari à symptomate: opponere demum, non est soluere: dicamus vbi Galen. morbo curationem deberi affirmat, vulgarem loquendi modum sequutum esse; vnde cum multi non attingentes rei naturam existimarent, intemperiem e. g. non esse impotentiam, aut improportionem, sed calorem, aut frigus, iuxta horum sententiæ loquens Galenus, morbum inquit curari debere, vt Argent. 3. art. med. aduertit. Aut dicas posse morbum bifariam sumi*

Nam est casus
pulsio causæ
morbum facientis.

for-

formaliter, nempe, & est impotentia ad bene operandum: & materialiter, hoc est pro fundamento, & causa proxima huius impotentiae, quae vel est qualitas aliqua plus iusto excedens, aut vnitas soluta, aut partium organicarum mala formatio, atque Galea. asserere morbo materialiter sumpto curationem deberi, quod idem est, quod causa coniuncta: nos id negare de morbo formaliter & physice accepto.

Valeatne ars, morbos non nullos curare. Cap. III.

PRæstat hoc indagare, nam si à natura sola morbi omnes curentur, aut nil moliri medicus tenetur, aut de seruanda natura tantum sollicitus esse. Verumtamen si secus res se habeat, est quod aliud faciat medicus; proinde id inquiramus.

Voluit Argent. i. art. med. cap. i. nunquam beneficio medicæ facultatis sanitatem induci. Quare neque morbosam affectionem depelli, aut curari, ea tamen fieri, ad quæ postea sanitas consequetur. Probat hoc, argumento ducto à simili; quia imperator, cui est medicus quam simillimus, numquam vincit, tametsi huc adspiret, huc inhiet, sed strenuè pugnat: pugnam postea victoria sequitur.

Dignus profectò hanc ob causam qui acriter cædatur: vt excusetur verberas, vel ab eodem Argenterio; neque enim, damnum aliquod Argent. verberans inflixisset, sed à flagris malè affectus. Propterea flagrum puniendum, suspendendum; equidem & si Arist. scripsit a. phys. nauæ absentiam, si quatenus agens physicum spectetur, causam esse per accidens submerisionis nauis, docent tamen omnes, si nauam consideremus, prout est agens morale, per se causam esse, cur nauis submergatur; nam cum teneatur assistere, & tempestatem futuram è longinquo videre: vbi ingruat, sic vela moderari, vt nauim ad portum deducat, nemo est, qui non censeat iuste eumdem accusari, tamquam per se nauem submersisset, quando proprio muneri defecit.

Modestius egit cum facultate medicæ Vallesius, siquidem credidit ipse 6 epid. com. i. tex. i. posse artis beneficio morbum quemcumque imminui, nullum tamen perfectè posse deijci, & extirpari funditus contendit, nisi naturæ auxilium accedat, porro, inquit, *ars multa facit sola, perficit tamen nihil, neque vllus morbus potest opera solius artis persanari, nam sutura non sanabunt vulnera, nisi natura agglutinet: neque repositio ossis erit satis, nisi natura firmet articulum ligamentis. Neque scisso conferet, nisi natura pellat malum, quod suberat, vt pus, aut os curiosum: neque carnem extirpari erit satis, nisi desinat natura repugnare,*

& cicatricem producat. Neque sanè ad inflammationis, aut articularis doloris curationem, satis sit fluxionem auertere, nisi partis affecta natura id morbi quod factum est demoliatur: itaque illos ipsos morbos, quos mitentium partium natura fecit, partium recipientium natura sanat.

Iniquè tamen adhuc sentit, & indignè fatis de medicinæ scientia, nam omnino ociantè natura, ars sola potest sextum, v.g. digitum obtruncare, & morbum in numero aducto tollere: eadem potest os à propria dimotum sede ad suam cauitatem reducere, distortam partem dirigere. Quare omnino sufficiens ars sola fuerit morbos nonnullos funditus extirpare. Nec obstat quod dicit Vallesius, non esse satis carnem extirpari, ni desinat repugnare natura, & cicatricem producat, nam & si vulnus ex obtruncatione productum, ad cicatricem nequaquam perducatur, id tantum curandum supererit, morbo in numero, aut aucta quantitate, omnino extirpato.

Obijcies, naturæ morborum sunt medicæ 6. epidem. com. 5. tex. i. vel nihil ergo ars poterit curare, quod contendebat Argen. aut nihil sola absoluet, quod putauit Valles.

Respondeo, neutrum colligi ex loco adducto, non enim est propositio illa vniuersalis, sed indefinita; hæc autem, vt logici docent, pro particulari supponit. Est ergo quod putemus morbos quosdam solius artis auxilio curari: naturam solam alijs mederi, alios naturæ, & artis beneficio abijci. Curat ars sola morbos in situ, numero, & quantitate aucta, cauitate deficiente, vitiosa figura: natura sola morbos in quantitate imminuta: curat quandoque eadem sola intemperies, solutiones continui, asperitates obstructions, adstrictiones, & affectus omnes, qui intemperies sequuntur: Laborant quandoque ambo in abigendis iisdem. Imminutum, partium numerum, si sit præter naturam, neque ars poterit, nec natura curare; nã vbi puero dentes cadunt, nullo præter naturam affectu pueri detinentur. Quid tamen præter ars, quid natura, quæ industria morbos demoliatur, non admodum patet. De arte certum, ea ratione conferre, quia oportune admouet actiua passiuis; nam cum sit sanitas forma naturalis, non nisi à natura produci illa poterit. Quare vbi os reponitur à perito chirurgo, reponitur ab illo, prout agens est physicum directum tamen in operando ab arte.

Est certum secundo curari à natura morbos, qui à materia sunt extrinsecis succis modo per sudorem, nunc per vomitum, aliquando per sedem, aut insensibili halitu. Manifestum est tertio, morbos ab inanitione curari ab eadem, cibis in probos succos conuersis, quemadmodum

Reijciunt

Obijciunt

Sol.

Auct. Genes. 4. 12.

Quomodo res curat.

Quomodo natura curat morbos qui cum materia.

curat vlcera carne genita .

Quomodo
intemperies
simplicet.

Quod pertinet ad intemperies simplices nulli dubium est, illas curare contraria qualitate producta, ut inducta frigiditate, cum auctum calorem vult è medio tollere, aut inducto calore, cum vult frigus morbosum depellere. Admittendū quoque est, calorem à natura induci, vel auxilio alterius partis calidæ, vel accedendo ad ignem, motu, cibo, potu, vel spiritu, & sanguine ad partem refrigeratam transmissio, quemadmodum frigiditatem inducet, vel admotione rei frigidæ, seu pars corporis sit, seu quodcumque aliud extrinsecus refrigerandi vim habens, vel accedendo ad frigida loca, vel spiritu, & sanguine à parte illa abducto. Possitne vero natura per naturalem quamdam emanationem idem consequi, non secus ac aqua calfacta frigiditatem producit, hac via se ipsam refrigerans, & ad nativam frigiditatem se reducens, hoc incertum, hoc dubium.

Possitne natura per emanationem primas qualitates producere.

Negat Thomas F. lib. 6. de viribus imaginat. art. 6. id ab anima fieri, nam si, inquit, id anima posset, & hac virtute donata fuisset, frustra dedisset natura corpori nativum calorem, frustra tot potentias, tot & varia organa, ad illius tutelam excogitasset, cum posset anima, vi illa eminenti, calorem producere. Præterea, numquam calor deficeret, cum sit anima humana indeficiens. Tertio produceret illa omnem qualitatem, cum non sit maior ratio, cur hanc producat, non illam. Posset quarto, si hæc vis illi insit, ne dum proprium corpus, sed & externa quæque, ut sol mutare. Probat demum experientia, non posse, id ab anima fieri, nam quoties vult vnam partem corporis calfacere, vel calida parte admota, id facit, vel accedendo ad ignem, vel spiritu aut sanguine, ad eam partem, transmissio.

Nec affirmat.

Puto tamen ego, non esse vim istam animæ denegandam, aut temperamento substantiali: nam ut ipsemet docet cōquinta est anima forma corporis: formæ autem partes sunt, perficere materiam, quam actuat: non poterit id assequi anima, ni virtus hæc illi tribuatur. Quar concedenda. Præterea est illud aquæ à natura tributum; cur ergo nobilissimæ formæ negatum credimus? An quia superuacaneum illud est, & otiosum? At aqua actu est frigida, nec negamus propterea illi inesse vim quamdam frigiditatis productricem. An quia, ociosa essent, tot instrumenta, arteriæ nimirum, cor, eius ventriculi? At habent hæc partes, & multos alios vsus. Non itaque obstat prima ratio, Nec secunda; nam quamquam anima sit indeficiens, partea tamen, qua vegetat, & restaurat perditum, dependet ab organo. Vnde deficit vis illa, & consenescit. Nec si corruptionis omninò sit illa experta, esset propte-

Et soluius eiusdem argumenta.

rea perennis, qualitatum productio, & temperiei in eodem & gradu conseruatio; nam quemadmodum aqua calfacta, & in igne detenta, non potest calorem euincere, quia maior est causa impediens: sic vbi validiores sint causæ, quæ intemperiem inuehant, non poterit anima, contrariam qualitatem producere, quamquæ vis producendi, illi insit. Ad tertium concedimus, quidquid infert: neque id absurdum putamus, nam attractrix facultas, contraria omninò est pellenti, nec quisquam negauit, vtramque animæ inesse. Quarta ratio si est efficax omninò concludet, posse corpus, externum ab anima informari, moueri. Nec Solis exemplum cogit, nam magis illimitata, vis Solis est, quam animæ nostræ. Ergo si potest ipsa per emanationem, qualitatem omnem in proprio corpore producere, poterit natura, vel sola, vel artis beneficio adiuta, omnem intemperiem corrigere. Vnde notandus Roder. Vega est, qui lib. art. med. scripsit, vnum morbum in quantitate imminuta, a natura curari: & ut rem liberè fatear, detrahit hic multum naturæ: tribuit eidem multum Valles. quod ut faciat, artis beneficia extenuat: an æquiores nos æstimatores, dijudicent alii.

Reijicit perpetua Vega.

Quid debeat prestare medicus, quo absoluat curationem. C. IV.

Postquam cap. superiori monstraui- mus, quosdam morbos solius artis beneficio tolli, curari alios naturæ, & artis auxilio, est modo consequens illud examinare & docere, quid facere nempe debeat medicus, ut morbum abigat, e corporis confinio extrudat, votique sui sit compos.

Debet mellicus remediū rectè administrare.

Vt verò certa ab incertis separemus, suppono primum tamquam cuique competentem, id medicum præstare debere, ut consequatur quod postulat, remedium, nempe rectè administrare. In quo verò recta hæc administratio consistat, hoc non admodum certum, & propter hanc causam declarandam.

Id ut absoluat, quid in cionem.

Putauit Galen 3. art. med. tex. 7. causam quamcumque rectè administrari, si nullus error in eligenda ipsius qualitate committatur, nec in dimittenda eiusdem quantitate peccetur. Vult itaque cibum conferre, & salubriter administrari, si inuito exhibeatur, & quantitate decenti, non minori, nam inanitio non tolletur omnino, nec maiori, nam pro inanitione succederet repletio. Motum pariter cēset, causam salubrem esse, si eo egeat corpus, nec moueatur plusquam ratio postulat, aut minus; nam si multum exerceatur pro bona sanitate succederet labor: sin citius quam par erat, quiescat, non nanciscetur beneficia multa, quæ moderari

Galen sententia adhibetur.

rati exercitij vsus afferre solet. Ceterum quia alibi præter quantitatem, & qualitatem, temporis quoque fecerat mentionem, ne quis aut ipsum obliuionis accusaret, aut inconstantia, factam id subdit ab ipso quandoque maioris euidentiæ causa, non quod putaret tertiam quamdam conditionem à qualitate remedij, & eiusdem quantitate diuersam, tempus esse; *si enim, inquit, tali re, ac tanta allata egeat corpus, nemini dubium est, quin & in tempore oportuno offeratur*; consideramus enim nos tempus, quia pro varia ipsius natura patitur corpus nostrum mutationem, & vices: Cumque continuò corpus nostrum mutetur, poscet modo hoc præsidium corpus, quo antea nequaquam indigebat: sic cibum oblaturi, hyems ne sit an æstas inspiciamus, vt temporis conditione perspecta, virtutis tenorem cognoscamus, nam quo validior, eo plus alimenti est offerendum: Quo languidior calor, eo minus ingurgitandum. Vnde quia hyeme ventres sunt calidiores, plus dandum censemus, æstate minus, quia minus valet concoquere facultas. Idem 1. ad Glauca. cap. 9. & 2. meth. cap. 7.

quædam Sed quamquam multi dederint Galen. quantitate remedij, & qualitate, tempus pari pacto includi, negarunt nihilo tamè minus, nil aliud à quantitate, & qualitate requiri, quo causa sit salubris; nam si quis duabus cibi libris indigeat, vnica aquæ, bibat tamen antequam alimenta assumat: certum est, hunc peccasse, ac propterea deterius habiturum, & tamen non potest hoc peccatum in quantitatem referri, aut qualitatem, quia tam aqua, quam cibo & illa quantitate indigebat: in solum itaque ordinem referri debet. Quare præter quantitatem, & qualitatem, ordo quoque requiritur, vt causa sit salubris. Ita Valles. in expos. 3. art. med. Quocirca concludit multo rectius alibi, quam sibi sensisse Galen.

Definitur. Sed aliud fortasse est, quod desideres in causa salubri, substantiæ nempe proprietatem, nam non pauca sunt, quæ hac ratione lædunt. Consideranda item regio, per quam fieri debet vacuatio, Pars cui admouenda remedia, & modus remedij administrandi, nam hæc omnia verbis illis est complexus Hip. 6. epid. 1. tex. 33. *transitus aperiri, vt nares, & alia, quibus opus est, & vt conuenit, qualia, & vbi, & quantum, & quando oportet.*

At vero diminutam non esse sententiam Galeni admittent facile omnes, si quid per quantitatem, qualitatemque voluerit explicemus, & declaremus pariter, quid sit modus vtendi; propterea hoc faciamus. Qualitatis nomen apud medicos, interdum cum quantitate confunditur vt 6. aphor. 5. & 1. de differ. feb. cap. 1. febrem enim magnam appellat, & parvam, cum tamen vehementem, & mi-

tem potius dicere deberet. Secundo sumitur qualitas verè, & propriè sic 1. de elem. 2. dicebat Galen. numquam posse absque substantia qualitatem inueniri, quo fit, vt quamquam medici frigiditatem tantummodo exoptent quandoque, corpus frigidum admouent, aquam nempe, aut oleum rosaceum. Sumitur tertio qualitas apud Galeum pro certa, & determinata rei specie, hoc est substantiæ, aut cuiusuis alterius prædicamenti, sic nomen qualitatis accepit Hippoc. 1. apho. 2. auctore Galen. vnde exponens verba illa, si talia purgentur, qualia purgari oportet, per ly qualia interpretatur determinatam speciem humoris, ac si dicere Hippocr. voluisset, si is humor purgetur, qui peccat, vacuatio confert. Trifariam itaque qualitas cum potest sumi, hoc vltimo modo sumpsit citato loco Gal. vt sit sensus, causa alterans, tunc fit salubris, & conseruans, cum species determinata, cibi, & potus, & in conuenienti quantitate exhibetur. Non itaque reprehendendus Galenus, quod modum substantiæ omiserit, aut proprietatem: non quia vt dixit loco illo Sanctorus, nõ potest substantia citra qualitatem agere, sed quoniam quamuis agat immediatè, sub qualitate etiam comprehenditur. Comprehenditur etiam sub eadem ordo, nam vbi ab aqua ante cibum ebibita quis læditur, idcirco læditur, quia aqua tunc temporis non egebat. Quare non est illud præsidium admotum corpori, quale esse debebat.

Ad eandem qualitatem, aut quantitatem pertinet vtendi modus, nam vbi lactucam per modum stillicidij applicamus, idcirco eligimus hunc modum vtendi, quia si secus fiat, non pertingeret vis remedij ad partem affectam, aut contraictis iam viribus. Quare non esset in debita quantitate, & morbo propulsando idoneo.

Huc quoque pertinet regio, nam vbi humor non vacuatur per illam regionem, quæ humori vacuando est idonea, aut nõ educetur, aut non ea quantitate, qua decet. Eodem modo vbi quis importune aut pharmacum exhibeat, aut porrigat cibum, neque remedium, neque cibum habent qualitatem congruam, quia nõ indicantur: nec possunt quantitate conuenire, nam cruda vacationi reluctatur, vnde cocta iubet Hippocr. medicari.

Ceterum quamquam possint quæcumque ad rectam faciunt administrationem remedij, duabus illis conditionibus commode concludi, quia tamen, vt idem Galen. est auctor, facilioris gratia intelligentiæ, tempus tamquam tertiam quamdam conditionem à cæteris diuersam considerauit quandoque: perpendit pariter modum administrandi remedium, locumque cui adhibendum, vt clarè patet ex 1.

ad Glauco. propterea ne nostra methodus euadat obscura, docebimus primum, an debeat aliquid medicus moliri, vt morbosas quascumque affectiones extrudat: quid sit illud, qua quantitate, quando id facere expediat, & vbi admouendum; his enim perlustratis, nil superesse video, quod à medico possit desiderari.

Quid indicatio.

Cap. V.

Curationem nō quouis remedio exhibitio fieri, sed vbi fuerit recte administratum, tunc ex voto succedere supra diximus: adhiberi autem recte subdebamus, cum in electione remedij, & quantitatis eiusdem, aberratum non fuerit: non peccatum in tempore, modo, & loco (vtendi rationem solent medici conditiones has vocare). Ne itaque tamquam cæci ambulemus in tenebris, tradenda methodus est, quæ ita nos dirigat, vt colimemus. Quoniam verò curatiua methodus per indicationes procedit, dicendum modo esset quidam indicat qualitatem remedij, quid quantitatem eiusdem, & rationem vtendi, vt ijs inspectis, & quid faciendum, & qua quantitate remedia admouenda forent, nosceremus. At quia decernere id non possumus, nisi primum declaremus, quænam sint indicantia, seu illa, quæ inspecta, hæc docere nos possunt, neque hæc assequi possumus, nisi ante omnia constet, quid sit indicatio, hinc auspicabimur.

Galenus sententia affectur.

Se explicatur.

Diffinitio Galeni. 2. meth. 7. indicationem hoc modo, *Est agendorum insinuatio, seu eius, quod agendum est explicatio.* Quoniam verò non quæcumque agendorum insinuatio indicatio dici potest, sed quæ sit absque discursu, exacte magis, quid ipsa sit explicauit cap. 11. lib. de opt. sect. dicens, *Est indicatio comprehensio iuuantis, cum comprehensione nocentis, absque obseruatione, & ratiocinio:* ad cuius euidenciam scire oportet, posse medicum tribus medijs adiutum, inuenire oportuna præsidia ad curandum: sunt autem experientia, siue obseruatio, historia, analogismus, seu transitus ad similia, qui sit per discursum: inueniunt idem rei corrumpendæ, aut seruandæ natura perspecta. Quomodo experientia docti, & historia, multa nouerint medici, cuique vel parum versato in re medica notum. Analogismus, Galeni auctore, lib. de opt. sect. 11. est inuentio, seu perceptio causarum per similitudinem, vnde analogismo inuenire, nil aliud est, quam ex aliorum similitudine inuenire, quæ triplex, in affectibus, partibus affectis, & materia remediorum. Prioribus medijs vsi sunt empyrici, & vniuersim omnes medici, cum adhuc infans esset ars medica, & nondum exulta perfe-

ctæ itaque experientiæ, & analogismo innixi docebant, quæ facere, quæ cauere oportebat in quocumque affectu: proinde rogati, cur febricitanti frigida exhiberent, vitarent calida, quia dicebant his lædi, illis iuuari experimento didicimus, quod diuidebant in tres differentias, fortuitum nempe, seu casuale, naturale, & consultum; disci enim aliquid potest experientia, vel ab alio facta obseruatione, & vocatur historia: Cumque bifaria contingere possit, vt illud experiamur, casu, & fortuito, vt cum cadenti ab alto, & sanguinem expuente, excretionem sanguinis profecisse experimur, vel à natura hominum, vel brutorum edocti, quæ multa remedia aduersus multos morbos nos docuere, diuisere illam in naturalem, & fortuitam. Vtebantur iisdem analogismo; enimverò cum numquam fieri potuisset, vt omnium affectionum remedia, experientia comperta haberent, sed multoties obijcerentur curandi morbi omnino ignoti, utebantur ad indaganda præsidia opportuna transitu ad similia, seu faciendus esset transitus ad affectum similem, vt cum mitti sanguinem in erisipelate eam ob causam cõijciebant, quia inflammatio cui similis, venæ sectione adiuuatur, seu faciendus esset transitus ad similem partem, vt cum inflammato crure mitti sanguinem concludebant, quia inflammato brachio profuit. Vtebantur quoque eodem, deficiente materia remedij: vnde cum adstringendi indicatio occurrebat, nec cotoneum aderat, utebantur melspilo, nam facultate cotoneo est simile. Vtebantur methodici communitatibus illis; omne laxum est adstringendum, omne adstrictum laxandum.

Tot itaque cum sint media ad indaganda præsidia, dicit modo Galenus, esse indicationem, comprehensionem, hoc est certam quamdam notitiam, non per experientiam, aut discursum habitam, qui sit analogismo, sed ex simplici rei seruandæ, aut tollendæ cognitione comparata: Quia verò cognitio, alicuius obiecti est cognitio: de non ente enim nulla habet scientia, subdit esse comprehensionem iuuantis vna simul cum comprehensione nocentis: quæ verba communiter interpretantur Doctores in hunc modum, est indicatio certa quædam cognitio, & eorum, quæ facere expediat, vt tollatur quod præter naturam, seruentur verò naturalia, & eorum, quæ sunt euitanda, vt concepti voti compotes euadamus, eundem vbi nouit medicus, febrem esse affectum calidum præter naturam, ac propterea tollendum, non solum statim intelligit, refrigerandum esse, humectandū, sed & illud quoque habet compertum, non esse calfaciendum, & siccandum, quia adaugent morbum. Quos admit-

ca-

sendos non cenſeo; non quod putem, falſum eſſe, quod docent, ſed quæ adeo enim clara eſt eorum doctrina, vt coſcus ſit, qui ad tantam lucem caligat, hebeſcitq; ſed quoniam à Galeni mente videtur aliena; dixit enim 2. meth. 7. Galen. eſſe indicationem inſinuationem agendorum, ergo eſt cognitio eorum, quæ fieri expediat tantum. Quare per verba illa cum comprehensione nocentis, non debemus exponere per eandem haberi cognitionem eorum, quæ vitanda, ſed explicare medium, à quo huiusmodi notitia habetur; enim verò cum comprehenſio inſinuationem haberi poſſet experientia, eaque multiplici, aut analogiſmo, & ex cognitione rei nocentis, hoc eſt rerum præter naturam, quæ ſanitati, & viribus officiunt, vt vna ſimul explicaret Galenus quæ nã notitia eſſet indicatio, & quo medio à medico comparatur, ait, eſt comprehenſio eorum, quæ iuuat facere, quæ ſimul habetur cum comprehenſione rerum, præter naturam nocentium; nam ſtatim ac intelligit medicus, febre e. g. teneri ſteratam, & affectu calido, mox ſtatim cognoscit frigida eſſe Sorti adiuuenda: & ubi nouit menſtrua eſſe adſtricta, mox mente comprehendit, eſſe proritanda.

Obiici

Obiicies virtus eſt indicans, indicat autem cum ſit res naturalis conſeruationem ſui ipſius: at hæc cognitio non habetur ex cognitione rei nocētis. Quare exponendum per comprehensionem nocentis, cognitionem oppoſiti, quia ubi noſcimus, eſſe virtutem conſeruandam ſimilibus, cognoscimus pariter non eſſe modo aliquo eandem contrariorum vſu deſtruendam. Secundò aer indicat, auctore Gal. 9. meth. 14. & tamen ab ære nulla huiusmodi cognitio habetur. Quare, &c.

Solutio

Dixit ad primum Altimarus ſub diſſinitione tradita indicationis, non comprehendit indicans vitale. Contendit Saliuus 1. aphor. vniuerſalem eſſe diſſinitionem & omnia indicantia complecti, cui cenſeo eſſe adhzrendum; nam cum alimenta exhibenda eſſe concludimus, idcirco illa damus, quia virtutem deficere conijcimus. Deficere autem ob defectum humorum, ſpirituum, aut partium carnoſarum. Ergo cum hæc cognitio, quam ex indicante vitali habemus, adhuc habeatur ex notitia rei nocentis, nimirum inanitionis, & defectus, eamque ob cauſam de reſtauratione cogitamus, negandum non eſt hoc indicans ſub communis indicationis diſſinitione contineri.

Ad ſecundum dicimus, indicans eſſe duplex, alterum verè & propriè, quod faciendæ, & cauendæ præſcribit, & hoc triplex morbus, cauſa morbi, & natura ſeu virtus. Eſt aliud indicans non tamen verè, & propriè ſiquidem faciendorum ratio ex eo nequaquam habetur, poteſt

tamen dici indicans, quia ad rectam præſidij adminiſtrationem conducit ipſum inſpicere, & contemplari. Dari duplex hoc indicans habetur expreſſè ex duplici diſſinitione indicationis, quam dedit Galenus; nam ubi indicationem eſſe dixit comprehensionem iuuantis, &c. verè indicantia diſſinitione illa eſt complexus: Contra ubi indicationem diſſiniuit eſſe inſinuationem agendorum, indicantia quæuis comprehendit. Quo poſito, dicimus aerem, vt alia multa, de quibus infra, non eſſe verè indicans, ac propterea ipſius natura cognita, nequaquam habetur notitia faciendorum. Eſt tamen adhuc indicans aliquo modo, quia cognita ipſius conditione conducit non parum, vt faciendorum quantitatem metiamur, vt latius infra.

De indicantibus. Cap. VI.

CVM ſit indicatio certa, & exacta notitia eorum, quæ facere oportet, ſeu ſeruare velis ſanitatem præſentem, ſeu deperditam recuperare: videre, eſt modo conſequens, quænam ſint indicantia, vt ijs inſpectis, poſſit medicus faciendæ proſequi, cauendæ auerſari.

Quid faciendæ indiget, facile diuina bit quiſque, qui memoria teneat, quæ ſupra exponentes naturam indicationis, à nobis ſunt dicta. Diximus faciendorum inſinuationem, ſeu certam noticiam haberi, ex eorum, quæ nocent notione, eſt enim indicatio comprehenſio iuuantis ex comprehenſione nocentis comparata. Proinde videamus, quænam, & quot nocent; nam inde acquiremus eorum omnium, quæ indicant cognitionem.

Quæ nocent, ſeu nocendi vim habent, tria ſunt; morbus, eſt enim diſpoſitio præter naturam immediatè lædens actiones. Cauſa morbi, quæ morbo medio idè facit: & inanitio, quæ ex vtilis ſubſtantiæ iactura reſultat. Quare tria erunt dumtaxat indicantia, non plura, non pauciora, morbus, cauſa morbi, & virtus. Morbum dicunt eſſe indicans curatorium, cauſam præſeruatorium, virtutem verò indicans vitale; cauſæ enim debetur præſeruatio, curatio morbo, virtuti conſeruatio. Confirmatur, nam ſeu curare velimus, ſeu præſentem ſanitatem tueri, nõ occurrunt alia, quæ aut poſſint, aut debeant indicare. Quare tria tantum erunt indicantia. Et quidem quod pertinet ad ſanitatem tuendam, cui dubium eſt, non niſi ſeruandæ illius indicationem, & curam habendam eſſe.

Quod verò non ſint alia indicantia in curatore rectè inſtituenda, inde habetur aperte, quia ad rectam curationem duo ſunt neceſſaria: alterum eſt, vt quæ ſunt præter naturam abigantur: alterum

Tria ſunt indicantia morbus, cauſa, virtus.

Non plura.

est, ut quæ sunt naturalia cõseruentur. Ad quæ sunt præter naturam, duo sunt tantummodo causa, & morbus, natura vnica. Quare vbi hæc seruetur, illa duo tollantur, absoluta erit curatio omnis.

Objectiones.

Cæterum, quia non pauca sunt quæ aliter esse opinandum suadent; nam quædam rationes, vt detrahamus huic numero suadent, suadent alia, vt multiplicemus, examinemus singulas admodum.

Quantum ad primum, natura est morborum medica, ergo de huius tantum tutela debemus esse solliciti, nulla amplius morbi ratione habita. Confirmatur, quia morbus cum sit nihil, nullam habere potest vim lædendi. Nec morbo vnquam contraria admouemus, sed causæ morbi. Quare à morbo saltem nulla erit indicatio desumenda, vt expressè Gal. lib. de opt. secta c. 24. & 25.

Quæ contra plura esse suadent, hæc sunt. Non minus lædit symptomata, quam morbus; nam dolor, & vigilia immodica vires dissipant, & vna actio læsa lædit alia. Quare symptomata quoque inter ea, quæ indicant reponendum. Præterea numerat inter ea, quæ indicant Galen. & passim medici temperiem, ætatem, sensum partis exquisitum, aut hæbetem, consuetudinem, habitum corporis, crassum tenuem, donsum rarum, figuram, & compositionem partis male affectæ, & situm eiusdem. Considerant aerem, regionem, tempus anni, vitæ genus, & mores. Quare aut nos diminuit, aut Galenus superfluo hæc omnia enumerat.

Soluuntur, & tria esse indicantia monstratur.

At verò non esse detrahendum ternatio numero certissimum, vt rationes primo loco adductæ demonstrant, nec persuadent aliud secundo loco propositæ; nam quamquam sit verissimum, naturam esse medicam morborum, & huic tantum seruandæ medicum vacare debere, adhuc tamen ex ista ratione deducitur, & morbi, & causæ morbosæ curam esse suscipiendam; nam cum bifariam possit aliquid cõseruari, per se producendo quid simile deperdito, & per accidens remouendo contraria, atq; vtroque modo debeat cõseruari natura; per se nempe restaurando deperditum, & per accidens remouendo ea, quæ ipsam immediatè corrumpunt, vt morbus, aut mediatè, vt causa 9. meth. cap. 13. nullus est, qui non videt, & nutritioni esse incumbendum, & tollendo morbo, causæq; morbificæ. Quare tria indicantia, morbus, causa, & natura. Vbi dicitur morbus non lædit, vide quæ diximus lib. 1. Cum instatur, morbo nihil opponimus, vide cap. 2. huius libri. Loco cit. ad Trifibulum id tantum contendit probare Galen. à primis illis morborum generibus, laxo nempe, & adstricto, nihil vtile indicari, & quod sit ex vsu; siquidem id tantum habemus à morbo, remouendum

esse, & per contrarium, quod vel brutis morum, ne dicam plebeis. Propterea 7. meth. cap. 1. vocabat hanc indicationem carcerem, vel vt Altimarus graducis par. 1. de febr. cap. 15. excitamētum; haud tamen negare prorsus contendit, nihil omnino morbum indicare, vt apertè cognoscat, qui caput illud perlegerit.

De loco illo, qui legitur 9. meth. cap. 25. in hunc modum: *Cum autem contrarij hi affectus sint, necesse est per contraria fiat eorum alterius in alterum translatio, itaque in a nosus. vna erit curationum, maxime generalis indicatio, nempe contrarietas, legunt alij contrarium, scio magnam esse excitam controuersiam inter Argentarium, & Galenistas, quam multis examinare, & discutere, haud necessarium iudico, sed illud tantum censeo aduertendum, sensum loci illius hunc esse, cum morbus, & causa sui remotionem indicent, fiat verò remotio per contrarium, generalis indicatio in curatione contrarium, adde tu adhibere; nam vsu contrariorum tollitur morbus, & inanitio, seu deperditio substantiæ; nam additione est restauranda; constat autem hinc nihil colligi posse, quod ternatio numero indicantium officiat.*

Non plura.

An plura apponemus? minimè verò, nam nulla adducta est ratio, quæ id cogat asserere. Non quæ à symptomatis sumitur, nam vt in fine primi libri diximus, non lædit symptomata, quodcumque sit illud. Quare nulla ab ipso indicatio desumenda.

At dices, adhuc lenimus dolorem, & de illius curatione solliciti sumus: haud abnuo, nego tamen, dolorem aliquid indicare; nam quantum pertinet ad lenitionem, quæ sit vsu eorum, quæ vim habent anodinam, hæc quoque remouent causam, dum leni calfactione aperiunt meatus, & faciunt, vt causa doloris leniter perspiret. Curatio facta Narcoticis adhuc ad eam reducitur, quæ sit causæ amotione; nam de ea, quæ vacuato sit humore, non est quod dubitemus. Quare si semper symptomata causæ amotione curatur, clarè hinc deducitur nihil, aut nihil vtile indicari à symptomate. Ergo quod medici distinguunt curationem illam, quæ sit anodinorum vsu ab ea, quæ sit amotione causæ, & auferentibus sensum, sciant id clarioris doctrinæ gratia à medicis factum; nam cum dolor semper curetur auertentibus animum, stupefacientibus, & vacuantibus causam factricem ipsius, tolletur ille semper causæ amotione.

Nam symptoma nil indicat.

Dices, quandoque symptomata trahit ad se medentis scopum, vt cum in dysenteria, contempto ulcere, quod excruciantia poscit, & abstergentia, enemata ex lacte injicimus, & in immodico fluxu adstringentia porrigimus. Quare indicat

ali

aliquid symptoma, & cogit, vt sibi vacemus, quamquam semper illud auferre, amota eius causa conemur; nam ad immodicam excretionem, partis laxitas sequitur, ac propterea adstringimus quadoque. Galen. 1. meth. cap. 1. concedit, quandoque symptoma indicare per accidens, hoc est per illud quod symptomati accidit: accidit autem subire rationem causae: quae sententia quamquam multis arriserit, ego tamen, vt rem fatear ingenue, non percipio mentem Galeni; trahit enim symptoma ad se curationem, quando maxime vrget, non vbi causa induit rationem; eo autem urgente, & curationem propterea ad se alliciente, haud exhibemus aliquid aduersus ipsum, sed adhuc occurrimus causae inducenti illud; nam, vt in eodem dysenteriae exemplo stemus, vbi ad leniendum dolorem, enema ex lacte iniijimus, & rebus pinguibus, quae vicus adaugent, & sordidum reddunt, aduersus acrimoniam humoris exasperantis vicus, & adaugentis pugnamus, & vbi in fluxu adstringentia adhibemus, remedium hoc adhuc pugnat aduersus causam fluxus; nam ad fluxum, immoderatum sequitur laxitas recenteris; ni enim debilitata esset, ita moderatus fluxus nequaquam fieret.

Quod pertinet ad alia, quae indicare pariter videtur voluisse Galen. dicimus breuiter; nam mox multo plura, non indicare modo aliquo faciendae, sed rectam faciendorum administrationem, quod longe diuersum. Quomodo hoc fiat, passim infra dicemus.

Quo intuentum, vt noscamus, si-
ne aliquid faciendum a medico.

Cap. VII.

FACTENDA a morbo, causa morbi, & virtute indicari supra diximus; rectam faciendorum indicationem ab aere, regione, anni tempore, etate, temperie, sexu, victus ratione, consuetudine, & alijs. Id verum esse, quia facile fatebitur quisque, si inductione facta in faciendis, & recta agendorum administratione, ita rem se habere monstremus, eia age hoc faciamus; ita enim declarabitur pariter recta medendi methodus. Ceterum, quia ad rectam curationem alihoc omnia medicum oportet praenoscere. An sit aliquid agendum. Quid, quantum, quando, quomodo, & vbi, videamus a quonam singula ista indicentur.

Quantum ad primum, an sit agendum aliquid, docebit te abunde morbi, & virtutis conditio. Propterea oportet vtrunque contemplari. De morbo videndum an sit exitiosus, an salutaris; si fuerit ille certo lethalis, nullum oportet admouere

res praesidium, sed solis praesagij relin-
quere; nam reus sitis mortis, si insanabile vulnus curandum suscipias. Quod si cō-
tra speretur, morbum salubrem fore, vi-
de videris, an sit ex genere eorum, qui
non possunt a natura curari, quemadmo-
dum sunt morbi in numero adaucto, situ
mutato, an contra eius sit naturae, vt a
natura, & arte vinci possit. Si sit primi
generis, debet statim se medicus cura-
tioni accingere; nam inutilis est, nocua
que cunctatio omnis, vbi ex cunctata-
ne, nullum speratur auxilium. Quod si
secundi sit generis, inspiciat insuper me-
dicus; possitne morbus a sola natura cu-
rari, an numquam id assoquetur, nisi artis
beneficium accedat: cognosces hoc autē
collatis morbi viribus cum natura: nem-
pe vincet haec, si sit morbo superior: vin-
cet, si vires naturae morbo sint inferio-
res; nam in vniuersum, semper victoria
sit a proportionem maioris inaequalitatis.
Si possit morbus a sola natura vinci, se-
deat in hoc casu aedus, & sedendo vin-
cat; habet enim Hippoc. 1. aphor. 20. *quae
iudicantur, & iudicata sunt in egrē, neq; mo-
uere, neque mouere oportet, sed sinere*, hoc
est morbis, quos potest vincere, aut vi-
ci, aut vincit natura, ne manū adhibeas,
sed spectator sedeat; sunt enim praesidia
medica nostrae naturae insensa, & aduet-
sa, eamque propter causam, ni summa
inlet nec essitas, vsurpari non debent.
Denicit Hippoc. glandem. 1. de rat. vict.
& ea vti non vult, & sponte exierit aliud.
Vide quid facturum, si maiora praesidia
essent exhibenda. Auerr. quoq; 1. physic.
comm. 50. *qui potest, inquit, sanare modica
actione, ille aget actione artificiali: si autem
laborauerit actione maiori, otiose faciet, &
superflue, & ita est de natura, sicut de arte,
ex quo patet, quod nihil est superfluum
in natura, nec in arte. Hae vellem im-
biberent a hmo quidam medici, qui, vt
aliquid facere videantur, numquam re-
cedunt ab aegro, quin praescripserint
aliquid, verē vt de illis dici possit, quoties
accedunt ad aegrum, toties peccant;
enimvero, si exiguis morbis sola natura
est satis, quorsum ipsam vel a proposito
opere diuertis, aut praecipitem agis?
*Dum natura monet, noli mouere tu, iubeat
Princeps, audi proinde ipsum, & vbi na-
tura sedulo causae coctioni incumbit, &
debellando morbo, ne quae so aliud quic-
quam molaris. Contra vero vbi ipsa
suis nixa viribus morbum expugnare
non potest, tunc aliquid operare; nam
hoc proprium est medicę facultatis mu-
nus, naturae deficienti opem ferre. Vnde
idem Auicenn. & dum natura non mouet,
moue tu hora motu eius.**

Obijcies, Galen. 10. meth. cap. 10. si-
mic curationem hecticae confirmate, &
progressae: neue quis illi obijceret, quod
ipsemet dixerat 1. meth. cap. 9. impudē-
tis

Que contra
pilla ad pro-
positi conse-
quationem.

Obijcio.

his nempe consilij esse apud vulgum infamare præsidia, quæ multis fræge salutis, subdit Thucydides auctoritati iniquus, necessarium arbitror, agentes aliquid vel periclitari, quibus enim alia salutis ratio non est, & qua unica videtur, ea dubia, necesse arbitror aduersus periculis ire.

Respondet, cum Vgones, & alij, perniciosos morbos esse duplices, sunt alij certo perniciosi, & lethales: sunt alij, qui quamquam metum incutiant, certum tamen exitum nequaquam minantur. Priores adhuc sunt duplices, alij breuiter affectos perire solent, sunt alij chronici, & diuturni. Omnino desperatis, qui breui sunt perituri, non sunt modo aliquo attingendi, sed solis debent relinqui prognosticis: vel si quod velis adhibere remedium, bene illud sit, & aliorum precibus coactus id facias: nam cum admotum remedio, non tamen ob admotum remedium periturus sit eger, referet semper vulgus in præsidium medicum necis causam. Verumtamen si sic affecti diu sint victuri, poterimus graue aliquod medicamentum exhibere illis, vade medici præbet lac, phytisicis, & balnea aque dulcis tres ob causas: prima est, ut mulceamus dolores, aut vitam quo magis seri potest prorogemus: secunda est in gratiam infirmorum: tertia est in gratiam nostri, nam desinent suspicari adstantes, potuisse ægrum iuari, qui longo tempore vixit, & quæ opportunè essent illi remedia exhibita. Sunt pariter exhibenda remedia illis, qui quamquam peximè sint affecti, non sunt tamen certo perituri: etenim cum sint exitus morborum incerti, sæpe enim destitutos conualuisse videmus, alios contra miserè peremptos, quos medicus esse in tuto putabat: expedit in his morbis aliquid moliri, & cuncta tentare, quæ modo aliquo pro futura conijcimus. Habes quomodo morbus indicat, an sit aliquid faciendum à medico: declarandum modo, quo pacto quid agendum, seu remedium indicetur à morbo, sed faciemus hoc cap. seq.

Quibus fiat curatio, seu de qualitate remedij. Cap. VIII.

Contrariorum opera fieri docent omnes.

Contrariorum usu curationem absolui, receptum est dogma in schola medicorum. Itaque si quis vt phisicus tentet demonstrare illud, aut quouis alio modo persuadere, omnino hic certè otio literario abutitur; nam si curatio est morbi, aut causæ morbum proximè facientis expulsio, aut corruptio, omnisque corruptio fit à contrario, quemadmodum seruamur à simili, contrariorum usu curationem absolui, hinc euidenter deducitur. Vnde Hippocr. 2. aphor. 22. morbi quicumque à repletione sunt, inanitione

curantur, & qui ex inanitione sunt excitati, repletionis sanantur.

Eodem discursu monstratur solis contrarijs posse affectus omnes præter naturam curari, & abigi; nam ab his tantum corruptio: similia, tantum abest, vt perimant, vt conferuent, & foueant. Quare nunquam erunt similia curationi opportuna, sed continuò erunt eligenda contraria. Quomiam verò non desuere, qui Paracelso dediti plus iusto, absolui docent, vt omnino verum illud esse appareat, nullum esse dogma vsque adeo absurdum, quod suum non inuenerit fautorem, erit propterea istud examinandum. Ergo aut isti. Natura est morborum medicatrix, medicus verò naturæ minister, ergo natura tantum iuuanda, seruanda, vt curatio quouis ex voto succedat; nam hac repugnantem aut prostratam, sunt irrita omnia. At verò conseruari non nisi similibus potest. Quare fiet omnis curatio similibus usu: atque hæc Paracelsus. Confirmari idem potest auctoritate nostrorum, qui vomitum curant vomitu, fluxum fluxu, dolorem dolore, febrem reubarbaro, theriaca, mitridato, alijque rebus calidis: ad tetanum frigidum, frigida infusionem commendant. Antecedens notum est, vel ijs, qui medicinæ praxim à limite salutarum; siquidem patientes nauseam, & vomentes, vt vomant hortantur, præsertim si sub accessionis initium hoc patiantur, & in sanguinis spūto, aut fluxu menstruali, mittimus sanguinem, & multoties: quodque mireris magis, Galen. lib. de præcogn. ad Posthumum, cap. 8. in cura fluxus muliebris laudat diuretica: dysentericos nostri expurgat, acrique clistere nonnulli sanantur: dolorem demum coxendicis, exustione tollunt: auulsionem dentium, quæ magno sit cū dolore, dolorem dentium. Quid moror? monet in vniuersa Hippocr. 6. epid. 2. text. 9. vt curaturi, similia faciamus, effice inquit; similia, vt dolor dolore sedatur.

Stat nihilominus proposita sententia menti: est i. la. communis præsertim Galen. cit. loco 6. epid. 2. text. 9. enim verò inconcussè veritatis est illud, omne quod corrumpitur, à suo contrario, seu per, seu per accidens corrumpi. Quomodo rem, cum in curatione hoc intendamus, morbum nempe, & causam morbi abijcere, prosternere, non nisi contrarijs curationem perfici, manifestè hinc deducitur, quando similia nequaquam corrumpendi vim habent, sed conseruandi. Quod si videantur nonnullæ affectiones, non à contrarijs vinci, sed curari à similibus, scias, curationem illam non fieri ab illis, qua similitudinem aliquam cum affectibus habent, sed quatenus sunt illis contraria, & aduersantur, quod vt clarissimè fiat, examinemus adducta; nam facile hoc inno-

Præter Paracels.

Ob hanc causam.

Et alios.

Reijciendus nihilominus ob hanc causam.

Et argumens adductis occurrunt.

Declarantes
quomodo vo-
mitus curat
vomitus.

Sanguis mis-
so fluxum
sanguinis

innotescet, atque ut eodem quo sunt pro-
posita ordine discutiantur, ordiamur à
vomitu. Hic vomitum curat, causam
vomitus demoliendo, nempe excremen-
ta ventriculo hærentia, solent plerumq;
facere, ne possint ingesta contineri; vbi
ergo vomitus arte factus irritantia ex-
pellit excrementa, sublatione causæ vo-
mitum curabit. Eodem pacto sanguinis
sputum, aut fluxus muliebris, sanguinis
missione curatur; nam cum habeat san-
guis, cum vino affinitatem magnam, &
contineatur in venis; quemadmodum in
dolio vinum: contingit è venis prodire
ob easdem propemodum causas, ob quas
vinum è dolio effunditur; itaque velut
vinum foras prodit quandoque, quia
dolum tantum vini capere nequit, vel
quia plus immittitur, quàm capere queat,
vel quia à calore rarefactum maius spa-
tium desiderat: alias foras prodit culpa
doli, quia fractum, erosum, quia rarefa-
ctum: sic sanguis interdum è venis emer-
git; quia plus iusto ad auctus non potest
in angusta vena contineri: est autem
auctus, aut vero augmento, & reali, aut
quia rarefactus: prodit, alias culpa venæ
erosæ, ruptæ, aut rarefactæ. Quare nihil
est, quod miremur si vacuata plethora
per venæ sectionem refrigerato sangui-
ne, & alio auocato, curetur misso sangui-
ne, fluxus sanguinis à copia, quavis è
causa abundet, vel quia multus se verà,
aut quoniam rarefactus: iuretur ille, qui
sit erosæ vena, & in vniuersum quavis à
causa dependens, cum reuella à venâ,
ad quam ipse foras proditurus accurrat.
Consulto dixi, sputum ab his causis fa-
ctum iuari, curari contra illud, quod sit
aperta vena à copia sanguinis; vt intelli-
gant medici, non esse æquè sanguinem
in quouis sputo, & fluxu extrahendum,
sed vbi sit à copia sanguinis, aut eiusdem
feruore, multum extrahi debet, & mul-
tories; vbi ab alijs causis ortum habet,
parcius, est mittendus, & rarius, quod nõ
aduertentes multi medici, dũ plus iusto
audaciores in quouis fluxu multum mit-
tunt sanguinè, in grauiâ pericula conij-
ciunt ægros, præsertim vbi caput à re-
petitis venæ sectionibus refrigeratur
plus iusto, vnde augetur destillatio, quæ
plerumque in causa esse solet huius affe-
ctionis.

Vacuando pariter causam muliebris
fluxus, conferunt diurètica; etenim cum
proximè vterus hæreat vesicæ: quis non
videt ferum humorum ab vtero ad vesic-
am derivari, aut auocatum ad renes, re-
uelli ab vtero?

Dysentericæ negant quidam purgatio-
nem conuenire, quod iubet Galenus,
non esse humorem ad partem affectam
trahendum. Qui tamen concedunt (con-
cedunt autem communiter medici); nam
vbi confertim per intestina humor va-

cuatur, nullam infert noxam vlceri,
quemadmodum nec carbo ignitus cale-
facit manum, tantum abest, vt vratur, ni de-
tineatur) idcirco putant iuuare, quia
vacuato humore per pharmacum, qui
sensim delabendo, & mordicabat, & vl-
cerabat intestina, nullus amplius fuit
humor: atq; si qui à pharmaco supere-
rint, poterunt à natura detineri, vnde
coercebitur alii fluxio.

Clisteres pariter acres non conducunt
omnibus, sed ijs tantum, qui vires habent
robustas, & sensum nõ adeo exquisitum:
conducunt verò vacuando erodentem
humorem, & exiccando vlcer, & abster-
gendo.

Curat exustio dolorem exordicis, &
dentis extractio, dentis dolorem tollit,
non inducendo dolorem; sed exustio hoc
facit, tollendo humidam, frigidamque
intemperiem: extractio dentis, tollendo
causam, dentium dolori conducit. Nempe,
ipso extracto, aufertur fluxionis oc-
casio, quæ semper sit ad partem debilio-
rem, vt propterea medici non quoties
dentes dolent, statim de ipsorum extra-
ctione cogitent, sed tunc tantum, cum
sunt perforati, denigrati, & ita debiles, vt
facile quæcumq; excrementa susceptet.

Confert secundo tollendo dolori dolor,
auertendo humorem, & alio ipsum aduo-
cando, vt cum dolente capite, fricamus
etura: aut facit idem tertio auocando
animum, nam ob hanc causam scriptum
ab Hippocr. est, auctore Galen. 2 aphor.
duobus doloribus infestatis, minore
à maiori obscurari. Frigida curat tetha-
num, cohibendo spiritum, & per antipa-
ristasim adaugendo calorem. Hinc quia
antiparistasis non habet in omnibus lo-
cum, sed in ijs dumtaxat, qui robusti sunt,
& calidi, dixit Hippocr. est autem vbi in
dysenteria sine ulceratione, iuuenes bene car-
noso ætate media, frigida aqua persusio,
calorem reuocat: calor autem hæc soluit.
Est ergo compertum hæc omnia, et si
similia videantur, curate tamen affectiones
quibuscumque, quia sunt contraria per ac-
tidentis. Ergo cum temere, quæ per se
possunt conducere omittantur, retentis
quæ possunt ex accidenti aliquo iuuare,
temerarij medici fuerit, vt bene ait Val-
les. 2. epid. sect. 5. tex. 29. ea experiri, à qui-
bus, ex accidenti, aliquod speratur auxi-
lium, si nihil prohibeat ijs, quæ per se
sunt vtilia curare. De argumento Para-
cellsi diximus supra. Ceterum quia con-
traria sunt duplicia, æqualia, inæqualia,
hæc maiora minora: quibus fiat curatio
declarandum.

Exustio dolo-
rem.

Dolor dolo-
rem.

Frigida Te-
thanum.

Nota.

Diurètica flu-
xum mulie-
brem.

Vacuatio di-
senteriam.

Aqua

Aequalibus ne contrarijs, an inequalibus absoluetur curatio, seu de quantitate remedij. Cap. IX.

Qui fontia
adartur.

PRobauit Galen. 3. simp. 12. contrariorum æqualium vsus, damnauit maiora, minora; nam hæc morbum depellere nequeunt, illa nouum arcessunt. Porro, inquit, *ut uno verbo exprimam, tanto abesse à medio, quod medebitur, quanto ipsum, cui medela adhibetur, oportet: nimirum, cum in contrarium utriusque vergat excessus; nam quod eandem in partem, cum corpore curando, idq; æquo temperamento recessit, id quidem idoneum non est, quod alterationem ullam inuehat. Quare affectum neque ledet, neque inuabit. Quod autem minus, aut plus recessit, alterabit: quidem omnino affectum, sed quod longè plus distat, protinus etiam nocbit, at quod minus est, inuabit quidem, non tamen persanabit. Ergo si affectio quidem frigida sit, & calor medicamenti tepidus, omnino necesse est affectum inuet quidem, verum affectum, haud quidem ad naturalem symmetriam reducere poterit. Quare nec persanabit. Rursum si affectio quidem sit parua, nempe ut à symmetria natura caliditate ad tepiditatem declinet, sitque medicamentum frigidum, omnino refrigerari affectum, leni quo frigore accessit erit. Eodem quoque modo si calidior sit, moderata temperatura affectus, à similibus ipsius medicamenti in eodem statu seruabitur: ledetur autem à validioribus. Porro inuabitur ab ijs, quæ si sunt minus calida, non tamen penitus persanabitur.* Galeni dogma quamquam sequuti sint multi, habet tamen difficultates quamplurimas; nam gutta longè imbecillior duro saxo, continuo allisa, saxum durissimum excauat, & acutissimus gladius, si in molliculam ceram frequenter impingatur, hebescit; ut propterea senserint multi graues Philosophi, & ferè omnes, posse validum agens, pati ab alio minoris virtutis, & superari, si passum sit in maiori quantitate, aut aliud integris viribus, priori succedat. Quare poterit morbus, à minori contrario superari.

Examinatur

Maius contra semper eligendum videtur. Nam actio omnis, aut saltem actio quæuis cum victoria, sit à proportionem maioris inæqualitatis: maiora ergo tantum contraria morbum debellabunt. Nec timendum, ne contrarium illa, affectum inducant; nam omne agens agendo repetitur: nec si nullam faciunt agendo iacturam, contrarium propterea morbum continuo inueherent, quinimò naturalè ægri intemperiem corrigent. Finge hominem natura calidum, febre correptum, largo aquæ gelidæ potu, ita infrigidari, ut nedum calor igneus abigatur, sed &

aliquid naturalis caloris deperdatur: an hunc putabis frigidò teneri morbo? laudatam magis temperiem est adeptus.

Defenditur

Ista cum perpenderit Valles. 8. controu. cap. 4. dixit, haud quidem negasse Galen. posse curari morbos contrarijs maioribus, minoribus: negasse dumtaxat, rectè posse id fieri ab inæquali contrario: nam perfecta curatio, duas debet conditiones habere, alteram, ut si tuta, alteram, ut sic cita: præstat enim, ut pro deteriori natura, melior succedat citissime. Nunc minora contraria, citò morbum non abigunt; faciunt id maiora, at cum periculo; nam repentina mutatio, quæ ab illis inducitur, periculosa. Præterea non semper in intemperiem similem delabuntur, nec si intemperati simbola intemperie laborent, tutum est illos maioribus curare contrarijs, quia non possumus certo scire, quantum agendo repetitur ad motum remedium, & quanta sit naturalis illa intemperies.

Aptè sanè: vrget nihilo tamen minus difficultas proposita, actio cum victoria, semper sit à proportionem maioris inæqualitatis: numquam itaque aut æqualia contraria, aut minora, morbum abigere poterunt. An dicemus cum Vgone 4. 1. cap. 1. de medic. vniuers. q. 13. propositionem illam, curatio sit vsu contrarium æqualium, intelligendam esse de æqualibus effectiue, non formaliter? ut sit sensus. Intemperies calida, ut duo e. g. emendanda est ijs, quæ vim habent producendi duos gradus frigiditatis in corpore; ita enim pristina restituetur valetudini? minimè verò, nam conficta illa est, nec conuenit ijs, quæ habet Gal. est præterea inartificiose; adhuc enim, posset quis quærere, quænam valeret duos gradus frigiditatis producere, frigidam formaliter ut duo, an ut quatuor, an ut vnum.

Quomodo
minori con-
trario cura-
tur.

Abaturus

Resistit

Dicamus, & melius cum Gentil. cit. loco, propositionem illam, inter æqualia non cadit actio cum victoria, ita esse intelligendam, non cadit inter æqualia actio, cum victoria, ita ut vnum vertatur in aliud, sed ex æqualium actione, potest gigni tertium, vnde ex aqua frigida admixta calidæ, fit aqua tepida. Quare & frigidum ut duo, si parti ut duo excalefactæ, occurrat, symmetriam gignet, quate & morbum depellet.

Et probandi
sunt centum
Gent.

Dic secundo, remedia æqualia, aut minora, naturæ beneficio adiuta maiora reddi: redduntur autem maiora, non quia ex gradibus frigiditatis, quæ in corpore inest, & gradibus frigiditatis remedij admoti, maior quædam frigiditas resultet; nam, ut probabilior est Philosophorum sententia, non sit intentio ex multitudine graduum; nec poterunt duo calida, ut tria, quintum gradum caloris producere. Sed quia potest natura corruppe-

Et alia
suppl
sitione.

Et

re vnum gradum caloris febrilis, e.g. qui erat vt quatuor, ita vt fiat vt tria quo facto poterunt postea remedia frigida vt quatuor, quod reliquum est febris omnino extirpare; nam extincto vno gradu caloris, euadit postea remedium maius calore febrili. Potest autem id assequi natura bifariam, vel extrudendo e corpore, putris, e.g. portionem humoris, à qua calor ille febrilis dependebat: vel potest idem facere ob eam, quam habet frigiditatem: nec obstat, quod sit illa minor, quam calor febrilis: hinc enim fit, ne omnino vincat, non tamen impeditur, quin agat aduersus calorem: Si agit, infrigidabit: at non potest infrigidare, nisi gradum aliquem caloris corrumpat. Quare, &c.

Posiunt tertio minora contraria, equalia morbum maiorem vincere, si frequenter exhibeantur, & multoties; nam quemadmodum gutta semper aliquid detrahit e saxo, quod temporis progressu fit conspicuum; haud secus remedia minora, & equalia, quamquam primis congressibus, non solum morbum non vincant, sed ab ipso vincantur; quia tamen in victoria deperdit aliquid, si iterum remedia exhibeantur, adhuc aliquid morbi imminuetur, quamquam vincat ille praesidium. Quare, vt laxum longo tempore atteritur tandem; & quod inconspicuum erat primis ictibus progrediente tempore fit conspicuum; haud secus morbus, nedum ab aequali contrario, sed à minori, frequenter tamen admoto, superabitur.

Quarto potest hoc fieri, quia infracta vi morbi à remedio, producit natura per naturalem quamdam emanationem vltiorem gradum qualitatis: Nimirum, vt aqua remota ab igne, à principio intrinseco, ad naturalem frigiditatem reducitur, haud secus refracta remedij vsu, pertinacia morbi; familiares quaeque natura qualitates producit: Scio quaedam horum non placuisse Mercenario; qui huius difficultatis solutionem ab Augenio rogauit, vt constat ex epist. 1. 5. lib. 2. tom. 1. At si quis veritatis magis amicus, quam studio contradicendi captus, hæc perpendat, non dubito, quin illis acquiescat.

Quando maioribus, quando minoribus, aut equalibus perficienda curatio. Cap. X.

DAT huic difficultati occasionem, precedentis decisio; enimvero, eū dictum, posse morbos abigi contrariis, equalibus, & inaequalibus, seu maioribus illa sint, siue minora: conducet scire non parum, quando hæc, quando illa expectant magis.

Antiqua fuit Brasstrati opinio, vt refert Galen. 5. meth. c. 19. à minoribus semper curationem esse ordiendam; tūm si nihil illa proficiant; tentanda maiora. Idem videtur placuisse Mesue, nam scripsit in sua praxi, Incipiamus à leuioribus, sicut consueuimus, procedentes ad maiora. Nec aliter opinatur Aulic. nam 1. 3. Operes inquit, in cura Soda, vt incipiamus à debiliore medicinarum, & gradatim procedamus donec sciamus, ex dispositione morbi, quod ipse est iam abscissus, & in cura apoplexie, Incipias, inquit, à debiliore vltionum, si confert, & si non, permuta te ad illud, quod est fortius. Curans demum paralyticum ait, Non properes in usum medicinarum fortium in principio, imò tarda vsq; ad quartum, septimum. Quod si fuerit agridudo fortis, vsque ad decimam septimam. Confirmat idem ratio, nam omnis repentina mutatio, est ad modum naturæ nocua; & vt dicebat Hippoc. plurimum refrigerare, suffocare, humectare, siccare, repleve, manere, malum. Nam omne nimis naturæ inimicum. Quare numquam ex usu fuerit, ualida ad mouere praesidia in morbi initio. Probat id Galen. in leui morbo: ubi est idem magnus, & exitiosus, statim ualida manu ad mouet; et asseribam, quæ de re ista scripsit, methors. Adhuc, inquit, sicut medicinam admodum, à paruis incipiendam auxilium est, nos sumus illi dicunt, sententiam, ista scilicet potius tentanda esse, mox si nihil profecerint, oppedienda maiora; nam in morbis, quibus periculum non impendet, vera ea opinio est; ac ubi moriendum agro, prius est, si potius semel exceptus sit, alienissimum à ratione est; à minoribus inchoasse; nam sicut omnia ab Hippoc. tradita, ita quoque illa sententia recte est dicta, nempe ad vltimos morbos, vltima valere remedia: & paulo post, Erasistrate idem facis, quod Gubernator, qui ubi per vltimam incuriam, nauis uersa est, veltorum culpam asserem in manibus dat, indeque salutem comparare suadet. In eadem sententia puto fuisse Hippoc. alioquin ubi locum haberet aphorismus ille, Medicari in acutis eadem die, si materia torgeat, tardare enim in his morbum est: & illud: Occasio praecipis; enimvero quoties verba hæc perpendo; hæc declamantem Hippoc. audire videor. Nil æquè conducit rebus apte gerendis, ac temporis opportunitas; est autem hæc fugax; & ubi semel elapsa e manibus est, vix licet sperare, quin amplius in sinum illa turgida recurrat. Prudens proinde esto; & ubi illa occurrit, vrge, insiltes, nam si ociosus cuncteris, clam, furtimque elabatur. Lenis ergo, aut mediocri affectus, lentè, paulatimque eximatur; nam valens remedium, citra naturæ dispendium, exhibere non licet: nec licet vim illi inferre, nisi ijs in morbis, qui breui sunt illam oppressuri:

Sed neque id semper, indiscriminatim

K k

ten-

Affectus
Braftr.

Limitatur à
Gal.

Et Hipp.

Sed & horum
dida limi-
tunt.

tentandum, sed cum vires valent, morbus verò est manifestè exitiosus; si vel anceps huius natura, vel illæ langueant, non quod morbus exposcit, sed quod vires ferre possunt, exhibendum. Quid ergo ociosi iacebimus? ita prorsus, si prorsus langueant vires; *Neque enim oportet infamare præsidia, quæ nullis fuisse salutis, & in eo medicus semper incumbere debet, ut prosit, numquam noceat.* Quod si vigor earum, nõ est prorsus extinctus, & morbus impatiens moræ, nullas det inducias, sunt leuia remedia opportuna; nam & huc quoque conueniet illud, *satius est anceps consilium, quàm nullum.* Cõueniunt eadem, vbi non est affectus, exactè exploratus; nam in morbis, qui non satis tenentur, tentanda curatio est, non absoluenta; nec quis nos accuset, quod protrahamus morbos; sat enim citò curatur, si sat bene. Demum non quoties exitiosus est morbus, notusque, & vires valent, æquè tutò exhibebis maiora contraria, sed tunc audacter id facies, cum humida siccis, sicca humidis sunt offerenda; nam cum hæc qualitates minimè agendo valeant, resistent valenter, non poterit remedium humidum, quamquam multum excedat, contrariam intemperiem inuèhere. Contrario, cum se habeat modo, calor, frigiditas, cautius in calidiorum oblatione, aut frigidorum procedendum. vide Gal 6. de sanit. tuend. cap. 3. Auic. 4. 1. cap. 2. Auic. haud est in alia sententia, quamquam aliter videatur sentire; nam quod dicit de apoplexia, tunc est seruandum, vt monet Iacob. de Part. cū à purgatione, ita est æger leuatus certò, vt sperare possimus esse euasurum: *siminus, festinare iubet, & vt à valida vntione ordiamur.* Idem facere præcipit Rasis in cura paralyfis, nec Auic. aliter opinatur, quamquam Gent. censeat, esse inter ipsum, & Rasm, non leuem discordiam, quam nititur sedare eo loco, & cū ipso Iac. de Part. distinctione præhabita, de paralyfi minante periculum, & saluari; enimvero cum fiat paralyfis à materia crassa, tenaci, viscida, & omninò inepta vacuationi, iubet, & rectè Auic. ne hanc statim fortibus pharmacis vacuare tentemus: præparemus primum: *id ubi peractum fuerit, euacua,* inquit, *cum euacuationibus fortibus.* Quod si Rasis statim exhibet pilulas foetidas, aut hoc facit in paralyfi minante periculum suffocationis: aut si in quacumque indiscriminatim id facit, in eo posita erit controuersia inter Auic. & Rasm, sitne cruda illa materia statim vacuanda, an præparanda, primum, coquenda, tum educenda: quæ de re, quia infra, inde constabit, vter rectius senserit.

Quæ indicent quantitatem remedij.

Cap. XI.

Existimauit Capiuac. lib. de meth. medea. ab actione morbi dosim materiae remedij, sic appellat continuam quantitatem remedij, indicari: itaq; cum triplex possit esse remedij dosis, summa, minima, mediocri, summam statuit à summa morbi actione, à minima minimam, à mediocri demum mediocrem indicari, quod omnino falsum, & propter hanc causam nullo modo admitti à medico debet. Morbi enim actio lesio est, siue actio læsa, & vitiosa, hoc symptoma: at symptoma nullam indicandi vim habet, nisi idem cause subeat rationem. Non poterit itaque morbi actio quantitatem remedij indicare. Confirmatur, quia eadem permanens non est; tãdiu enim est actio vitiosa quamdiu sit, quod autem non manet, indicare non potest. Secundo lædit morbus sensibiliter actiones. Quare numquam minimum lædet, nam læsio vsque adeo exigua adhuc in latitudine sanitatis reperitur. Tertio agendorum quantitas ab eodem debet indicari, à quo indicatur quid agendum; nam vt mox dicemus, quemadmodum quid facere oporteat, indicantis essentia, sed natura demonstrat, sic eiusdem quantitas facendorum quantitatem præscribet. Nunc verò quid facere expediat, nedum morbus indicat, sed causa morbi, & defectus, seu virtus vt deficiens, vt repletio vacuationem, defectus nutritionem. Quamobrem cum quantitas remedij communis sit remedio à causa indicato, & à morbo, malè statuit Capiuacc. remedij quantitatem à quantitate actionis profectam à morbo indicari; nam quantitas vacuationis à quantitate repletionis, alimenti quantitas à quantitate defectus præscribitur.

Proinde dicerem, quantitatem remedij in vniuersum à quantitate indicantis præscribi: Indicantis inquam non morbi tantum. Suadet hoc ratio; nam quemadmodum genus, seu natura indicantis, genus remedij indicat, sic quantitatem eiusdem, indicantis pariter quantitas præscribet. Quamobrem cum sit indicans triplex, morbus, causa, inanitio, seu defectus, quantitas cuiusque indicantis, indicati remedij quantitatem diffiniet. Quoniam verò morbus omnis, egri vires conuellit, prosternt vacuatio, repletio suffocat, aut multis congelis excrementis, quam plurimum morborum ortui dat occasionem, ea debet lege indicatum, hoc temperari, vt morbosas adimat affectiones, viribus quantum fieri potest, quam minimum oblatis: vt in vniuersum duo sint, quæ remedij quantitatem diffiniunt, indicantis nempe quantitas, & fa-

Capiuac. fa-
cmita.

Relatatur.

Et propria
offertur.

& facilis virtutis tolerantia.

Neque aliter oportet putare, quia Galen. i. ad Glauconem ad cognoscendam remedij quantitatem, situm partis male affectæ inspicit, densitatem eiusdem, raritatem, duritiem, mollitiem, sensum exquisitum, hebetem, proprietatem indiuidualem, tempus anni, regionem, locumque, rationem victus, consuetudinem; non enim hæc idcirco contemplantur, quia remedij quantitatem præscribendi vim habent, sed quoniam his attentè inspectis, poterit nosse medicus, quale nam, & quantæ sint vires, & quantum sit indicans. Nimirum proprietatem, considerat, vt cognoscat, sit necne facultas toleratura: consuetudinem ob eandem causam; nam quæ consueta, minus molestare solent. Hoc ipsum induxit medicos ad cõtemplandum sensum partis habitum, necnon anni tempus; nam quæ exquisito sunt sensu insignitæ, grauiam quædam remedia non tolerant: Neque eadem patiuntur, quæ rari sunt habitus, atq; molli. Renuit remedia tertio summo à calore dissoluta facultas, aut ab ingenti rigore ferè extincta. Quare cautè hæc omnia medicus contemplantur, quando ex his indicijs conijcit, quale, & quantum sit robur facultatum, quantum sit à statu naturali recessus, vnde, & quantum esse remedium debeat, quam optimè noscet: situm partis, & humoris locum idcirco attendendum esse docet, quia intus recepta pars, & in penitioribus corporis absconditus humor, si permutari illa debeat, hic vacuari, aut præparari, valentioribus semper remedijs est opus, nam debilia in via dissoluuntur. Quo factum, vt alij medicamenta, quæ habent vim penetrandi, admisceant, vt integris viribus ad locum diffinitum perueniant. Quod si hæc vera sunt (verissima autem esse nõ est cur dubitet aliquis) duo sunt præcipue attendenda, vt planè constet remedij exhibendi quantitas, virium nempe status, quantitasque indicantis. Cætera intuebitur medicus, vt qualesnam sint vires, quantumue sit indicans, quantum fieri potest exactè conijciat.

At obijcies; nam Hippocr. i. aphor. 3. volens docere quantum vacuare expediat, quantum, inquit, tolerant vires; nõ itaque à redundantiz quantitate, medicamenti quantitas diffiniatur, sed à virium tantum tolerantia.

Respondeo, omissum id ab Hippocr. tamquam clarum; nam cuique certum extremis morbis extrema remedia conuenire.

De indicantibus locum remedij.

Cap. XII.

HAud satis est scire quo curatio rectè instituat, an sit aliquid faciendum à medico, quid, quibus, quauē quantitate sint illa vlturpanda, sed locum quoque nouisse est necessarium, cui indicata remedia debent admoueri: Ergo postquam docuimus salutarem morbum, qui naturæ solius beneficio expugnari non potest, artis auxilio extrudendum esse, accommodato tamen non quocumque indiscriminatim assumpto: accommodatum autem esse contrarium morbo per se, per accidens, æquale, inæquale, maius, minus: est modo ordini proposito consonum, ita enim methodus medendi absoluetur, vt declarem, quoniam intueri necessarium est medico, vt cognoscat locum, cui remedij debet applicari, ne colitrium calcaneo admouentes, nullius frugis simus ægrotis, cæteris vero quàm maximè ridiculi, mox hoc absoluto cætera prosequamur, vnde dicemus quando exhibendum remedium, & quomodo idem administrandum.

Quantum spectat ad primum. Existimauit quandoque Capiuac. vt patet ex ijs, quæ scripsit lib. meth. med. lect. 28. vbi agendum à subsistentia materiæ indicari; nam Gal. materia existente in intestinis inferioribus, clistere vitur, laudat vomitum cum illa in ventriculi cavitæ stagnauerit.

Dixit aliàs lect. 21. eiusdem libri, fortasse odoratus non omnem morbum à materia pendere, indicari vbi agendum à substantia, vt consequitur essentiam indicantis, hoc est quantum possum ex ijs, quæ subdit diuinare, à substantia morbi; nam volens suam sententiam probare, illa eam ratione confirmat, quia in febre balneum vniuerso corpori applicatur, quia vniuersum corpus febris occupat.

Vbique tamen imminutus ille est, vbi que mancus, & deficit. Et quidam non indicari continuo vbi agendum à subsistentia materiæ, declarant abundè affectus immateriales, nulla enim est in ijs materia, à qua posset agendorum indicatio desumi. Quod verò neque ab affectionis subsistentia, indicatio hæc desumi debeat, quod placuit etiam Argent. vt patet ex ijs, quæ scripsit lib. 2. de offic. medic. cap. 17. & Fernelio lib. 1. methodi cap. 9. colligitur aperte ex affectibus ijs, qui per consensum fiunt, impedito spirituum influxu, vt cum e.g. vires partium omnium patiuntur per syncopam, motusque sensusque earumdem per apoplexiam deperditur: haud vniuerso corpori medicamenta admouemus, sed vni

K k a cordi

Affectus Cap. p. uac.

Reijciuntur.

An à subsistentia morbi?

cordi occurrimus, cerebroque. Non erit itaque perpetuò verum, vbi agendum à substantia affectus indicari, nisi addas per essentiam.

Fern. sententia,

Enucleavit rem magis Fernel. dixit n. l. meth. cap. 9. remedia, quæ adhibentur duplicia esse, alia nimirum, quæ vacuant, alia, quæ immutandi vim habent, & vitiosum affectum depellendi: Hæc subdit bifariam possunt administrari, nã extrinsecus quandoque applicantur, assumuntur alias, aut in sedem internam immittuntur. His præmissis, subdit, remedium alterantium locum, si admoueri illa debeant, à partis externæ malè affectæ loco indicari. Itaque eidem admouebuntur, quæ patitur: aut si interna sit, illa pars externa eligetur, cui interna directè subijcitur, nam cum actio quævis tactu fiat, erit semper pars affecta, aut illi proximior eligenda, quo remedij facultas facilius communicetur. Ex quo deducitur secundò, si sit interior aliqua corrigenda, indicari locum à consensu, quem habet cum alijs partibus, nam ea eligendæ, per quas facilius ad partem vsque affectam insinuat remedium: vnde quia caput est vndique ossibus obvallatum, patiente cerebro futuræ coronali remedia admouemus: immittimus per os eadem, naresque, & aures, nam comesta, & bibita parum cerebro immutâdo conducunt. Cœterum quod spectat ad remedia vacuantia, cum fieri vacuatio debeat per vias patentis, & communes, locum remedium vacuantium, ab ijs censet indicari particulis, quæ cum affecta habent consensionem, vt latè inductione facta citat. loco declarat, & nos infra dicemus.

Reijcitur.

Est tamen adhuc ista sententia diminuta, & principio nixa non admodum solido. Imminuta est quidem, nam cum multa alia à medicis exhibeantur remedia, quæ neque immutando conducunt quicquam, nec vacuando, vt facimus curantes morbos in situ, aductam in vlcere carnem adimentes, sextum digitum obtruncantes, abundantem dentem extrahentes, lapidem è cavitare vesicæ eximentes: tenebatur docere, à quonam, horum remedium locus indicatur, neque id alto silentio transigere.

Quod verò falsò eadem statuat, vacuationis locum indicari à consensu partium cum affecta, manifestum est ex ijs, quæ supra de numero indicantium statuissemus: enimvero si certum est illud, tria esse indicantia, cœtera verò contemplari medicos, quatenus manu ducunt nos ad dignoscendam morbi magnitudinem, vt ea perspecta quantum esse remedium debeat, valeamus statuere, non possumus ijs assentiri, qui alia censent intuenda esse, vt vacuationis locum oportunitum, & commodum eligamus. Propterea non

video cur aliud esse debeat indicans locum alterantis remedij, aliud vero quod locum remedij vacuantis indigitat, vbi enim discutere est animus humorem, qui fluxit ad pedem, pedi resolutia adhibemus, idemque facimus, cum extrahere humorem volumus ab internis partibus ad externas. Nempè dolenti particulam admouemus, non habenti cum illa consensum. Partem pariter tumefactam, cum coctus est abscessus, secamus, non habentem cum illa consensum. Quare seu alterare velit medicus, seu vacuare, semper erit locus remedij idem cum loco indicantis morbi, aut causæ. Nec opinari aliter debebat Fern. quod vacuare ab hepate volentes, capite, in stomachum, remedium immittimus, non in hepar, aut caput, nam quemadmodum partem anticam capitis alterare volentes, non frontis, sed futuræ coronali admouemus, quæ mutant, quoniam ea via facilius medicamento vis ad partem malè affectam deducitur: haud aliter cum est animus vacuare, ingerimus pharmacum, & in venter immittimus, quia absorptum, ad hepar vsque poterit permeare, & caput: si admoueas, non actuabitur. Quare nec pertinet. Et quidem quod hanc ob causam videmur quandoque inter curandum à loco affectionis recedere, potest inde colligi, quia intestinis infernis malè affectis probamus clysteres: supernis patientibus, aut ventriculo: vomitiua, superna parte ventriculi grauata; diuretica si pars inferna fuerit oppressa. Ad vterum malè affectum vterina commendamus, diuretica renibus dolentibus, semper locum affectionis intuendo.

Adde demum, quod & si vni loco vacuantia præsidia semper non admouerentur, non esset propterea dicendum, ab alio indicari locum medicamento alterantis, ab alio locum vacuantis præsidij; nam vacuare volentes à capite, exhibemus cephalica, hepatica in affectibus hepatis, splenica laborante liene: cum autem hæc partem determinatam respiciant, esto immittatur pharmacum in stomachum, remotum à capite; quia tamen medicamentum exhibitum caput respicit, adhuc dicere possumus, locum vacuantis præsidij, à loco morbi aut causæ indicari. Propterea censeo dicendum, remedij locum, à loco indicantis demonstrari. Itaque cum indicans sit morbus, causa morbi, & virtus, quæ sui refectione exposcit, si locus morbi sit corpus vniuersum, vniuerso erit corpori medendum: dummodo totum corpus per se patiat, non ex consensu laboret, vt in apoplexia, nec non syncope. Vni tantum particulæ admouebitur, si vna tantum fuerit malè affecta. Idem dico de causâ, nempè, si vniuersum illa corpus occupet, vt in scabie, lepra, hydropisi, vniuersum

Auct. sententia.

sum corpus erit vacuandum. Quare vniuerso corpori remedium vacuans adinuendum, aut illi particulæ, per quam commodè poterit corpus vniuersum vacuari. Contra vbi vna pars tantummodo est repleta, ac propterea illius dumtaxat vacuandæ est indicatio, hæc tantum vacuanda. Quare illi tantum erit admouendum remedium, & eius facultatis, vt aliunde succos allicere nequaquam valeat, sed eos dumtaxat vacuare, qui particulam illam obfedere. Quæ verò sint loca, per quæ pars vnaqueque commodè vacuari potest, dicemus lib. 18. & 19.

Demum, quòd locus remedij à loco indicantis demonstratur, docet nos pariter indicans vitale, nam vbi pars aliqua est extenuata, de illa impinguanda solliciti, illi tantum remedia adhibemus: cõtra vniuerso occurrimus corpori, si totum laborat. Cæterum, quia interdum vacuando intendimus deriuare, alias humorem fluentem reuellere: est alias animus vacuare humorem, qui partem obfedit: intelligant omnes deriuare volentibus, eligendum esse remedium, quod ad partem vicinam male affectam deducat: cum reuellere volumus, deducenda est materia ad partem vicinam mittenti: eum vacuare partem laborantem intendimus, erit eidem parti remedium euacuans adhibendum. Hæc quoniã clara, & omnium sententia, rata, plura non addam.

Indicantia tempus remedij .

Cap. XIII.

Quanti momenti sit in morbis recte curandis opportunitas, & si multa declarent, inde tamen euidenter colligitur, quod hac tantum ratione præstantissimi medici ab imperitis differunt, & rudibus. Nempe nullus est, qui ad abigendos morbos, & quamcumque aliam affectionem extirpandam, non pharmacia vtatur, chirurgia, & diætã: imperitus tamen, & medici nomine indignus prorsus, hæc nulla temporis habita ratione administrat, opportunè peritus, & arte Hippocratica dignus: vnde hic iuuabit, nocebit ille, aut saltem nullo erunt remedia profectui. Conducat itaque multum intelligere, quænam sint indicantia tempus opportunum agendorum, ne hoc ignorato, occasionem turpiter sinamus labi, aut intempestiuè, falsa specie diligentia industi operemur. Vt verò intelligamus id, quod querimus; placet primum aduertere, non esse in animo cõtrouertere, quo inflammationis e.g. tempore repellentia conueniunt, digerentia uè, quod malè fecit Fernel. lib. 1. meth. cap. vlt. non enim spectant hæc ad generalem methodum medendi, quam constituerè cepimus, sed ad curationem parti-

nent inflammationis in genere. Inuestigamus itaque tempus opportunum, & commodum agendorum, seu cuiusque remedij in vniuersum, nam de indicantibus tempus, hoc, aut illud remedium administrandi, alibi pertractabimus, nunc in vniuersalissimis consistemus.

Dixit Galen. lib. de opt. secta ab Trasil. cap. 38. duo indicare opportunam faciendorum occasionem, præsentiam nempe eorum, quæ indicant, & absentiam eorum, quæ prohibendi vim habent. *Tempora, inquit, vniuersalium remediorum deprehenduntur cum adsunt ea, quæ remedia postulant, hæc autem causa sunt, & cum abest id, quod esse impedimento potest, est autem virium imbecillitas.* Porro tunc remedia exhibenda, cum est quod illa exposcit, nihil est, quod reclamet, nullus puto vsque adeo erit ab omni ratione alienus, qui neget: causam tamen esse, quæ sola indicandi vim habeat, infirmitatem virium, quæ repugnandi: dabit hoc nullus Galeno; reclamat enim ipsemet Galen. experientia, ratio; nam quis ignorat morbum præcipuè indicando valere? repugnare nedum virium imbecillitatem, sed & morbum, causam, aerem, anni tempus, regionem, & locum, consuetudinem, proprietatem indiuidualem, alia mille, nam & amici, & parentes quandoque repugnant. Nonne multa alimenta poscente virtute valida, pauca dantur: si morbi acuties reclamet? & morbus itaque repugnandi vim habet, nedum virtus. Ita est profectò, nec aliter vniquam Galenus sentit, nam quæ loco habet citato e.g. dicta puta. Statuendum itaque agendorum tempus in vniuersum, ab indicantis præsentia, & prohibentis absentia indicari.

Cæterum, quia rarò contingit, vt omnia conspirent in vnum, sed plerumque accidit, vt quod alterum indicat, contraindicet alterum, vtrum præstabit facere, declarandum. Scias proinde, indicationem, quæ sumitur à virtute, eam omnium primam, & dignissimam esse, vnde, illa reclamante, nullam audemus vacationem tentare, quantumuis illam indicet repletio. Ergo sique morbus indicat, aut causa, facultas non valeat ferre, abstinere præstabit, & vni facultati succurremus. At verò si conferas morbum morbo, hunc cum causa, quandoque faciendum quod causa indicat, præstandum quandoque quod postulat morbus: atque cum hi possint esse multi, & vna simul velut agmine facto vexare languentem, atque aliud aliud desiderare, præstabit quandoque vni parere, conueniet alias alteri obedire, nam quandoque indicatio, quæ hic suggerit est longe dignior, valet minus quandoque. Quo intuendum verò vt intelligas vtrum exequi præstet cap. 15. dicemus.

Obijcies; vbi virtus est valida, morbus

Gal. affectur.

Examinatur.

Excohibetur.

Quid faciendum discrepantibus indicantibus.

Obiectio.

Quædam huiusmodi quædam utilitas.

De dilucidatione.

bus verò acutus, vt putrida febris, pauca damus, cum tamen valida virtus multa postulet. Non ergo quæ à viribus sumitur indicatio, illa erit perpetuò dignissima omnium.

Respondeo, alimentum non indicari à virtute, sed vt infra lib. 15. autumauius, à defectu, nam hic contrarius repletioni: permitti verò à facultate coëctrice; ergo in acutis morbis, & valida facultate vitali, pauca damus, quia esto defectus multa poscat, quia tamen facultas in actione causæ morbosæ occupata, multū coquere alimentum non potest, sit propterea, vt eidem virtuti obedienter, pauca demus, non quia indicatio, quæ à morbo desumitur sit præstantior ea, quam suggerit facultas. Atque hæc breuiter de ijs, quæ indicant occasionem, sed opportunum tempus agendorum. Estet modo reliquum ad methodi propositæ complementum, indicantia modum agendorum proponere. Quoniam verò si quis meditetur attentè quid sit modus, intelliget idem faciliè, vel pertinere modum ad qualitatem, vel ad quantitatem, vel tertio ad tempus: vnde & illud mox deducet, indicari modum ab ijs, quæ remedij qualitatem indicant, quantitatem, & tempus, nullus me reprehendet, vt diminutum, si nihil aliud addam. Ne verò subterfugendi laboris gratia, hæc conficta quis dicat, & commenta, sciat idem, vbi agunt de modo administrandi remedium medici, isthæc indagare, calidum nè, an frigidum adhiberi debeat, liquidum, an solidum, semel in die, an pluries, per modum stillicidij, an aliter; at verò primum spectat ad determinatam, & certam qualitatem remedij: secundum ad tempus, aut quantitatem discretam, tertium ad quantitatem continuam; exhibemus enim in modum balnei remedium, quo viribus magis integris attingat ad partem, & in tali gradu. Ergo ab iisdem modi hi indicantur, à quibus quantitas, qualitas, nec non tempus remedij. Iure itaque disputationem propositam his concludimus.

Quid faciendum cum latitat morbus, aut plures, ijque contrarij complicantur. Cap. XIV.

Quamquam multa sint accidentia, quibus tamquam rerum indicijs, in morbi notitiam possumus deduci, contingit tamen non raro, vt in penetralibus corporis sic latitet, nullo vt pacto, valeamus dignoscere. Est & illud frequens, nempe vt plures, ijque contrarij morbi, eandem particulam affligant. Quare ne hic hæreat medicus, quid facere expediat, cap. præsentis expendemus,

De primo. Auicennæ consilium fuit 1.4. cap. 1. vt omninò abstinemus: Cum, inquit, ignoras, quæ sit ægritudo, relinque eam naturæ, quoniam, aut natura superabit ægritudinem, aut ipsam manifestabit. Contra est, quod ipsemet habet 4. can. cap. de curat. feb. puerid. *Esti inquit, ignoras ægritudinè, subtilia regimen.* Hippocr. etiam 2. de rat. vict. in acut. tex. 1. antequam esset dispositio perfectè cognita, tomenta applicuit lateri dolenti: & Galen. 2. de loc. affect. cap. 5. non dum exactè doloris natura explorata, putabat enim laborare nephriti, cum colico dolore affligeretur, enema sibi iniiciendum curauit.

Sed bifariam morbum ignorari contingit, vel quia omnino nos latet, aut quoniam eius speciem, & differetiam assequi nequaquam possumus. Nempe dubitatur quandoque, an febricitet æger: quandoque nulla est controuersia de febre, sed an sit putris, an diaria, an biliosa an sanguinea. Vbi morbus, omninò latitat, omninò abstinendum, nec quicquam tentare licet, vt cures, quamquam quædam ad mouere conueniat, vt morbum dignoscas: vbi ex parte cognoscimus, ex parte ignoramus; vt cum febricitare scimus Socratem, quæ tamen febre laboret ignoramus, tunc ea poterimus porrigere, quæ febricitanti in vniuersum, conueniunt: nec ultra progredi, donec certiores reddamur, putri ne, an hectica, tertiana, quartana, teneatur languens; enimvero, cum multò diuersa præsidia exposcat febris hectica à diaria, & putri, omninò ægrum necabis, si hecticum expurges, aut phlebotomes, aut putri detento lac exhibeas. Numquam ergo morbum, quæ ratione ignoratur, curare licet; vnde si omninò ille latet, omninò abstinendum: quæ parte se prodit in lucem, hæc ineunda curatio. Quod si Auic. monet, vt latitante febre, subtiliorem regimen: non id facit, indicatione aliqua à febre desumpta, sed à crudorum copia, quibus stomachus, & primæ illæ venæ scaterere solent, nam vt bene 4. de rat. vict. 52. inconstantes febres sinere oportet donec constet: vbi autem constiterint, victus rationem, & aptam curationem eis oppones. vide Vall. 4. de rat. vict. 52.

Quantum pertinet ad secundum, scias primum, non esse difficultatem, quid facere expediat, cum plures morbi partes diuersas obsident, quarum quæque potest absque alterius læsione curari: nec facit difficultatem curatio plurium affectuum, eandem particulam infestantium, si idem omnes indicent, nec vnus respuat, quod alter exposcit. De implicitis, ijque contrarijs est dubitatio, quam diremit perbellè Galen. 7. meth. c. 12. & Auic. 4. r. d. 5. c. vltimo dum monent, inde esse, aspiciendum, quod magis vrget, vel ab eo, quod habet rationem causæ, aut ab eo, sine

Quid faciendum in implicitis morbis & contrarijs.

Ante quo fieri curatio, nequaquam potest: sic si complicatur cum suffusione ophthalmia, hæc primum tollenda; nam si abstergentium vsu tentes suffusionem curare, noua accersetur fluxio, vnde inflammatio increset. Quare cum nequeat curari illa, ni leniatur primum inflammatio, huic primum, deinde suffusioni vacandum. Quare ab eo, sine quo non, quâdoque ordiendum. Exordiemur alias ab eo quod habet rationem causæ. Esto e.g. febris, quam immodicus calor produxit, hunc excitatum putemus ab humorum putredine, hanc à prohibito caloris effluuio, hoc à viarum obstructione, obstructionem à succorum copia, tenacitate, lentore, & crassitie. Quis vnquam dubitabit, febrem tolli non posse, ni calor tollatur, neque hunc abigi, ni compescatur putredo, nec hanc compesci, ni tollatur prohibita ventilatio, quod vt fiat, obstructionem adimere oportere: adimetur autem, si crassi succi incidantur, extenuentur, coquantur crudi? Coctioni itaque primum vacandum erit, secundo expurgationi, demum refrigerandum. At quoniam inuerso plerumque ordine, refrigerationi ante omnia vacamus, vt cum estuat languens, stique affligitur, hinc duo intelligere possumus: Alterum, inchoandam esse curationem quandoque ab eo, quod maxime vrget; alterum, esse scopum vrgentiæ, digniorem; secundum obtinere locum indicationem, quæ sumitur ab eo, absque quo expelli morbus nequit, tertium, & vltimum desumi à causa. Patet, nam cum extenuantia indicet causa febris, refrigerantia febris, his vtimur, posthabitis incidentibus, & extenuantibus: cumque contraria indicet ophthalmia, & suffusio, illi primum conamur satisfacere, quia ipsa manente, suffusio tolli nequit. Cæterum, ne quis inpendenda scoporum dignitate aberret, & vrgentiæ scopi ipsum lateant, monet secundo Galen. 7. meth. 12: triplicem esse scopum vrgentiæ, vnus sumitur à propria morbi magnitudine, secundus à functionis læsæ præstantia, tertius à facultatis corpus vniuersum regentis, dignitate. Sic vbi plures sunt morbi, qui languentem affligant, vnus tamen magnus, alter exiguus, & paruus, cui dubium fuerit, illi incumbendum magis, vt à quo magnum impendet periculum? & vbi iidem, quod pertinet ad propriam essentiam, & quæ magni sunt, & exigui, actionis præstantiam spectari debere? Quamobrè si duo sint morbi æqualem magnitudinè habentes, quorum alter vitales actiones offendat, animales alius, illi incumbendū primum, tamquam vrgentiori, quippè qui actionem admodum vitæ necessariam lædit. Ob eandem rationem, quia actio facultatis corpus vniuersum regentis (est autem hæc facultas naturalis, ven-

triculi potissimum, ac iocinoris) quam maxime necessaria est seruandis viribus, magna eius cura habenda: vnde Gal. 1. ad Glauc. c. 14. labascente ventriculo, nullā audet tentare vacuationem, quamquam morbus illam expostulet. Videor sufficienter cum Gal. rem hanc declarasse, proinde plura non addam.

Quid faciendum, vbi admotæ præsidia, non proficiunt. Cap. XV.

Magna fuit apud Antiquos altercatio, de mutandis, aut non permutandis remedijs, vbi quibusdam secundū rationem admotis, pro voto tamen nequaquam succedit; & alij vbi remedium statim non profecisset, aliud tentandum censebant: insistebant alij contumaciter in iisdē. Monuit Hippocr. 2. part. aphor. 52. ne quid immutemus, & si pro voto nequaquam succedat, si cuncta secundum rationem exhibita fuerint, nam quemadmodum, mollis aquæ guttula, quæ nihil è saxo demere videbatur, assiduis ictibus, illud tandem atterit: sic admotæ ratione præsidia, quamquam statim non conferant euidenter, afferunt tamen conspicuam, progrediēte morbo vtilitatem. Non inquit, *Si recta ratione gerenti omnia, secundum eam minus succedat, procius ad aliud est transcendendum, modo illud constet, quod ab initio visum fuit.* Contra Aristoteles 1. sect. probl. 46. permutari iubet emplastra, vt plenius sentiantur; solita enim, vt ea, quæ ventriculo mandamus, non amplius medicamenta sunt, sed pro alimentis recipiuntur, sic etiam hæc fungi suo munere nequeunt: quem sequutus Auic. 4. 1. c. 1. *Et cum hoc, inquit non secundum vnā medicationem, cum vna tibi stādum est medicina, imò in vna medicatione, medicinas permuta, quoniam ab ipso, quod consuetum est, non sit passio, & vnicuique quidem corpori, imò omni membro in vna hora, & non in altera inest proprietas ab vna medicina pati, & non ab altera.*

Monuit Hippocr. 2. part. aphor. 52.

Videtur ab Hippocr. discipulo Aristotele & Auic.

Sed fuerit licet, de re hac altercatio apud antiquos, nulla tamen est inter Hippo. Arist. & Auic. nam aliud est mutare remedium, aliud medicamenti materiam: illud licebit numquam facere, nec decet modo calidum apponere, mox infrigidare, si tamen id constet, quod ab initio visum fuit, & remedium fuerit maturo iudicio, consultoque exhibitum; neque enim vbi remedia, medici votis, non statim respondent, in remedium importunè exhibitum, culpa est reicienda, sed interdum morbi contumacia in causa est, peculiare quandoque corporis vitium: Interdum naturæ languor: est huius causa alias error egrotantis, aut adstantium, soli, cælique inclemētia: progrogantur demum morbi, & contumaciter

Conciliant:

ter herent, quia à diuina aliqua fouentur causa. Quare opinò egrum necabis, si remedia tardæ curationis causam ratas, ea in contrarium mutes. Nec in istas temere, Auicenn. cit. loc. *Præter hoc quæque tibi caue, ne à rectitudine recedas, licet uideris, quod ipsarum non videtur inuamentum; addit, neque in errore moreris, & si uideris, quod eius non appareat impedimentum.* Caute caute, nam ueluti opportunus fœdiorum usus, sensim morbum demolitur, sic eadem, si conueniant, pedetentim naturam corrumpunt. Sed quamquam remediorum speciem mutare non liceat, ubi morbus faciem, non mutat, & exacte eius natura sit explorata, mutare tamen licebit, remediorum materiam non solum, quia diuturno usu, eam cum nostra natura cõtrahunt familiaritatem, ut nequaquam illam permulent, quod exemplo illius uetule Atheniensis satis apte probauit Galen. 3. simpl. 18. sed ob duas alias causas, ut docuit Dinus, exponens locum Auic. cit. altera est, ne medicus, mox ad languentem uocatus, rudis rerum penè omnium habeatur, dum nihil de nouo præscribit. Debet secundo mutare, si displiceat ad motum remedium languenti, vel quia ab alio medico damnatum fuit, aut quia uidit alium ex ipso mortuum: mutandum demum, si que est inter egrum anti pæthia, & remedium. An solum morbo, haud mutato, intensus licebit admouere remedium? putat Forb. in rom. cit. aph. & alij multi cum eo, neque ego dissentio; nam cum nunquam liceat exacte morbi, remedijque quantitatem dignoscere, uerendum est, ne imbecillius sit ad motum præsidium. Quare cum medici sit, nedum curare, sed cito, præstabit ubi ad mota remedia non admodum iquent, validiora admouere. Quando autem hoc tutius possit fieri, capite quinto à nobis dictum.

Sintne tria genera materici medicæ, diæta, Chirurgia, & Pharmacia, an plura. Cap. XVI.

PRæstabit non parum hoc disquirere; nam ueluti congressurus cum hoste debet primum prænotescere, quibus possit armorum generibus ipsum debellare, & unde illa quærenda; haud secus postquam nouit medicus contrariorum usu, morbosas quascumque affectiones euincere, expediet ipsi intelligere, quotnam rerum generibus materia medica continetur, diætane, chyrurgia, & pharmacia, ut communiter medici docere uidentur, an alia sunt, quæ sub dictis capitibus nullo continentur modo, ac propterea plura commisceri oportet, an demum pauciora sint tribus.

Plura tribus possit esse etiam uentur, quibus primum Galen. sentire uidentur, & ratio. Ille quidem in eadem lib. de consil. art. medicæ cap. 1. 4. dicitur, *Præter hoc quæque tibi caue, ne à rectitudine recedas, licet uideris, quod ipsarum non videtur inuamentum; addit, neque in errore moreris, & si uideris, quod eius non appareat impedimentum.* Primo quoque de sanis. tuen. cap. ult. commemorans breuiter suam eorum omnium genera, quorum auxilio sanitas conseruatur; *Primum, inquit, medicinam quatuor generibus inuicem probatissimam, sunt complexi, admodum, edocendum, faciendum, extrinsecus incidentibus, quod alibi passim inculcat, præsertim uero lib. de consil. art. med. c. 14.*

Sed quod magis è re est, & maioris momenti, fauet iisdem multis rationes diæte enim nomine intelligunt citat. Doctores pro hac sententia, rectam rectam naturalem, & administrationem, & chirurgiam, operationes quascumque, ut incisiones, sectiones, sectiones, deductiones membrorum transpositiones; pharmaciæ medicamentis quascumque, seu alterationibus, siue uacantibus. At uero constat, cuique uel parum in re medica uersato, multa alia à medicis ad debellandos morbos usurpari, quæ ad diætã, chyrurgiam, & pharmaciã reduci non possunt. Quare erunt admittenda multa alia. Minor probatur multis, ac primum, quia multi sunt à grauissimis morbis uindicati simplici pedum, manus uel contactu, afflatu alij. At hæc ad posita genera reduci non possunt. Quare alia ponenda. Antecedens probatur testimonijs multis, asserta quædam ego, ac primum probant hoc Galorum Reges, qui curant strumas, ob murmuratis primis illis uerbis, mox cruce strumas signantes: Rex te tangit, Deus te sanat. Eandem uirtutem attribueret alij Regibus Angliæ, ac potissimum Reginæ Elisabethæ. Vespasianus quoque, ut refert lib. 4. histor. Tacit. manu egrum curauit, cæcoq; uisum restituit, & Pyrrhus Epyrotarum Rex, ni fallit nos Plinius, & Plutarcus, hienosos omnes pollice sinistri pedis contactos, pristina restituebat ualitudine. Mirum est, quod scribit de Psyllis Maris que idem lib. 28. cap. 3. *Quorundam, inquit, bonitatem tota corpora prosunt, ut ex his familijs, quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipso, inuicem percussos sicut uermodico, vel, ut alij legunt medicato, quorum è genere sunt Psylli, Maris que, & qui Ophyogines uocantur in Insula Cypro; ex qua familia legatus Exagon nomine, à Consulibus Roma, in dolium serpentum coniectus experimenti causa, cæcum multigenibus linguis miraculum præbuit. Huic simile est, quod habet Varrò de rer. human. ut refert Priscian. ut inquit, habent Pharij, qui uocantur Ophyogines, & in Aphyrica Psylli, quorum Ophyoginismus, si arbitrantur suspensum esse aliquando in strupe, admouent, ut*

Videntur esse plura.

pun-

*pungant colubri: si non sit, timori cum pupu-
gero: si de gente sit vivere: hodie quoque
circumferuntur quidam, qui è D. Pauli
familia sese esse iactant, quod serpentes
citra noxam tangant, morsusque medean-
tur contactu.*

Præterea multi morbi expugnantur
auxilio balneorum, appensis alijs, alijs de-
mum cum nullis remediis generibus
potuissent curari, incantationibus po-
stea sunt debellati. Quamobrem cum
hucus generis præsidia, nec pharmaceu-
tica sint, nec diæretica, aut chyrgica,
conueniet fateri, non omnia præsidia me-
dica tribus hisce generibus contineri.

Duo esse contra probatur, quia phar-
macia non est distinctum genus à chyrgi-
a; vel enim pharmacie nomine simpli-
cium cognitionem intelligunt, aut ratio-
nem componendi pharmaca, aut vtriusq;
medicamenti tum simplicis, cum compo-
siti rectum usum. At prior illa cognitio
non est remedium, sed medium ad op-
portunam administrationem remedij ex-
cogitatum. Eorumdem vsus, remedium
quidem est, sed à chyrgico auxilio ne-
quaquam diuertum, non enim præsidia
hæc manu tantum fiunt, alioquin causti-
corum vsus ad fontem chyrgicum nõ
spectaret. Quare cum & ista remedia
ope medicamenti expleantur, quemad-
modum pharmaceutica omnia, duo tan-
tum erunt genera remediõrum omnium,
quæ vsurpantur à medicis, diæreticum
nempe, & chyrgicum, aut aliter hæc
distingueda.

Sed longè diuersum esse chyrgicum
remedium à pharmaceutico, & conse-
quenter non esse remediõrum genera-
pauciora tribus, admittet facillè quouis,
vbi intelligat, quid chyrgie nomine
voluerint medici, quid pharmacie vo-
cabulo. Propterea voces has declarabi-
mus, vt vltimæ difficultati faciamus sa-
tis. Sciendum itaque est, pharmaciam
esse illam medicæ artis particulam, quæ
medicamenti tum intro, cum extra ad-
motis medetur: chyrgiam, quæ mani-
bus idem præstat, quemadmodum diæte
nomine intelligimus illam, quæ accom-
modata victus ratione, vel præsentem
tuetur valetudinem, vel deperditam re-
stituit. Ergo cum longè sit aliud medi-
camenti morbos demoliri, aut manibus
hoc idem præstare, vel rerum non natu-
ralium dictarum auxilio, tria sunt ponè-
da præsidia medica, non duo dumtaxat.

Vbi obiicitur, multa sub chyrgia
continentur, quæ non tantum manus
auxilio fiunt, sed accedit medicamenti
beneficium, vt cucurbitulæ hyrudines,
vesicatoria, & caustica quæque medica-
menta. Quare alterutrum medici fatean-
tur est necessarium, vel falsò hæc reme-
dia sub chyrgia reponi, aut aliter esse
chyrgicum auxilium discernendum, aut

mutandam distinctionem pharmacie; nam
hæc comprehendit caustica, cucurbitu-
las, & hyrudines: respondemus breuiter,
distinguitiones adductas mutandas non ef-
se; nam ita diffinit hæc auxilia Celsus in
sua medicinæ præmio, Galen. lib. de
part. art. med. & medici omnes: vbi in-
stat, negandum saltem esse, cucurbitu-
las ad chyrgiam spectare, pertinere
potius ad pharmaciam, neq; hoc facien-
dum cen semus, sed communi sententiæ
medicorum hærentes, sub chyrgia
eam ob causam reponimus, quia illud idè
præstat, quod præsidia chyrgica.
Nempe hyrudine extrahimus sanguinè,
quemadmodum vena secta scalpello: ve-
sicatorio vicus excitamus, quemadmodum
facimus igne vrentes, aut cultro inciden-
tes: eodem extrahimus à partibus inciden-
tis ad extimas, reuellimus, deriuamus, nõ
aliter ac si fricarem, & admoueremus
cucurbitulas. Itaque sunt congenera
præsidia, aut variæ materie vnius præ-
sidij eundem usum præstantes. Eo ergo
loco debent eorum naturæ examinari,
quo de præsidio illo pertractatur. Quare
cum venæ sectio spectet ad chyrgicum
fontem, sub eodem rectè locabitur hy-
rud. Cumque ad eundem pertineant
cucurbitulæ, frictions, cauteria rectius
his addemus caustica, quam pharmacie.
Ceterum, vbi quis aliter faciendum con-
tenderet, non propterea concluderet,
duo tantum esse præsidiorum medicorum
fontes, sed quæ sub chyrgico poni-
mus, locaret ille sub pharmaceutico,
quod quia medicinæ rectè faciendæ nihil
refert, plura propterea non addam, sed
ad eos me conuertam, qui putant, & ci-
tta rationem, quatuor esse fontes mate-
rie medicæ, admouenda nempe facien-
da, educenda, & extrinsecus incidentis
nam quamquam hoc placuerit quandoq;
Galeno, non est cur propterea dicamus
samquam mancam, esse illorum senten-
tiam reiiciendam, qui chyrgia, diæta,
& pharmacie materiam omnem remedij
sunt complexi, placuit enim illa eidem
Galeno lib. de part. art. med. Celsi in
proem. sua med. Auicenn. 4. 1. cap. 1.
Gentili Dino. Vgoni ibidem, alijsq; mul-
tis: neque aliud ratio suadet, sit enim cu-
ratio optima, rebus, quæ naturales sunt
seruatils, corruptis vero ijs, quæ præter
naturam; at verò seruantur illæ optimè
administratione recta sex rerum nonna-
turalium: remouentur quæ præter natu-
ram, vel manuum opera, vel medicamen-
tis intus extra admotis. Quare tria
erunt remediõrum genera, diæta, chyrgia,
& pharmacie. Præterea est medica
facultas Hippocr. auctore in lib. de fla-
tib. adiectio, & detractio, seu ars, docens
adiicere, quæ deficiunt, remouere verò
superflua. At verò adiectio sit optimo
sex rerum nonnaturalium regimine, de-
tractio,

suadent alia
esse pauciora
tribus.

At non est de
tribus.

tractio, aut manuum opera, aut pharmacis. Quare tria esse remediorum genera hinc deducitur, dietam nempe, chyrurgiam, & pharmaciam. Demum nihil quatuor illis capitibus continetur, quod ad aliquod ex tribus propositis commodè reduci non possit: si quid enim excludendum esset, afflatus certè essent, contactus, balnea, appensa, incantationes; nam hæc aduersarij contèdunt, remediorum facultatem obtinere, nec pertinere tamen ad dietam, chyrurgiam, aut pharmaciam; at nihil horum cogit, ut à sententia proposita recedamus: non quidem afflatus, haud quoniã censèã cū Delrio: non posse ab afflato sanitatem induci; nam quamquam Aristot. 12. sect. probl. 4. querat, cur à morbis nonnulli egrotant, qui appropinquant, à sanitate nemo sanari potest: hoc tamen intelligendum hunc in modum, cur facilius egrotant, qui appropinquant infectis, quam quæ ualescant egri accedentes ad sanos; sed quia hoc præsidium continetur sub aere, vel sub assumptis; etenim si prauis halitus nocendi vim habent, cur boni, & salubres non valebunt iuuare? Curationes factæ per contactum simplicem, vel manus, vel pedis, aut sunt ex gratia gratis data, aut fabulosæ. Prioris generis curatio strumarum facta à Regibus Gallie, fabulosum quod Anglis attribuunt, ac potissimum Regine Elizabethæ, ut multis probat Martin. Delrius lib. 1. Disquisit. Magic. c. 4. quest. 3. An idem suspicabimur de Vespasiano? dubitandi dant ansam Sabell. qui in eius vita, hæc tacet, Quoniam vero, non est gratis grauißimæ historico fides deneganda, & Tacitus id fortasse diuinans, ut factis fidem adstrueret, ait. *Vtrumque, qui interfuerit, nunc quoque memorant; postquam nullum mendaciorum pretium, admitto factum, plura tamen remediorum genera, nequaquam admitto; nam, vel Dæmonum opera cæco dies illuxit, vis addita cruri, ut placuit Sabellio lib. 3. Anea. 7. aut exturbato visputi impedimento, videndi vim restitutam: osse in propriam sedem, pedis compressione deducto, conualuisse manum, existimo; nam ut idem Tacitus, *Vbi aduocati medici, varie, differere: huic enim exasiam vim luminis, & reddidit, si pellerentur obstantia: illi elapsos in prauum artus, si salubris vis adhiberetur, posse integrari.* Non melior faxisse Pomponat. lib. de incantat. nescio quid diuinitatis latentis in Vespasiano, idemque suspicatos alios, ut refert, idem Sabell. quod superioribus bellis, ac Iudaico potissimum, multum humani sanguinis haussisset: sed his gradibus argulum non scanditur. Multo minus cogit argumentum, quod sumitur à balneis, appensisque; nam cum pharmacie nomine medicamenta quæcumque intelligant medici, intus, extra admota, alte-*

rantia, & quouis modo vacuata, nullus est, qui non videt ad pharmacia, balnea, vnctiones, emplastra, & alia huius generis mille pertinere, ut latius Deo dante, libro. dicemus. Quod spectat ad appensa, cum multiplicia illa sint, vsus enim obtinuit, ut ceræ imagines à Summo Pontifice benedictæ appendantur, crucæ, conscripti psalmi, aut aliæ preces ab Ecclesia receptæ, Sanctorum Reliquiæ, lapides, herbe, semina, animalium partes, ut est vaguis Alces, ac demum varia sigilla, scire oportet suspensos lapides, herbas, semina, radices, & partes animalium, si quam habent facultatem aduersus morbosas causas, & morbos, sub pharmaciam contineri: Sanctorum Reliquiæ, & huius generis alia, supernaturaliter profant, non naturaliter: sigilla vana hominum credulitate irrepsere. Quare non est, cur propter hanc causam quis neget, omnem remedij materiam dietam, chyrurgiam, & pharmaciam contineri. Id ita esse, quod spectat ad lapillos, radices, herbas, semina, & animalium partes, palam. Sanctorum Reliquias hac ratione conferre, communis est sensus Theologorum. Nec si quis secus sentiat cum Pomponatio, concludet propter aliquid aduersus nostram sententiam, sed illud tantum deducit, sub pharmaciam hoc remedium reponi debere. Quod dixit de sigillis, & incantationibus, non adeo compertum, & propter hanc causam examinandum feg. tamen cap. ne longitudine istud, fastidium pariat.

Conducantne sigilla curandis morbis. Cap. XVII.

Afirmant Astrologi, multi medici, ut Arnald. lib. de sigill. Paracel. Mizald. Orill. non pauci Philosophi, & inter Theologos Caiet, est in hac sententia, ut patet ex ijs, quæ scripsit 2. 2. quest. 96. art. 2.

Mihi tamen contemnenda videntur; nam si quid illa valerent ad curandos morbos, aut inhibendos, vel morbos abigerent ratione materiei, è qua sunt conflata, aut figuræ, aut verborum, nihil enim est aliud in istis sigillis, quæ tantum valere prædicant isti. At nec materia quicquam ad rem hanc molendam conducit, nec figura, aut verba. Non materia, alioquin cur non idem faceret argenteus numulus gestatus, aut aureus; aut quodcumque aliud vas argenteum, aureum, &c. Non figura, nam ut bene D. Thom. 2. 2. q. 96. art. 2. & 4. contr. gen. cap. 105. nullam habet figura vim agendi, neque valet effugium Caietani patrocinantis sigillis, & naturaliter aliquid valere volentis ratione figuræ, quia, etsi figura non sit agendi principium, est tamen agendi principium:

cipium: aut licet figura, qua figura est, & forma ab artifice inducta nihil agendo valeat, quatenus tamen eadem est imago illius celestis figurae, & eiusdem Vicaria potest multa praestare; nam nullae sunt imagines in caelestibus orbibus, non le rugiens, non pisces natantes, non scorpiones morfu iaculantes veneni. Astrologorum commenta sunt, ut Astrologicae scientiae dogmata declarent facilius. Quare neque illius vires subire illa poterit quando sigillo est impressa. Quod dicit, & figuram, & quantitatem comprincipium esse, rectius dicitur, tenebatur tamen agendi principium assignare; nam quemadmodum culter quantumvis sit acutus, nullam in partem sese insinuat, nisi impingatur, & impellatur ab alio, quia & si ab acutie penetratio iuuetur, pendet tamen ab alio tamquam a causa principali, nempe a virtute motiva: haud secus a morborum curatio a figura iuuatur, necesse est aliud curationis principium assignare.

Hinc rectius longè putavit Porphir. qui, ut refert, D. Thom. ibidem autumavit huiusmodi figuras conducere, non quia ipsae quodquo modo agunt aduersus causas morbos inducentes, aut morbos, sed quoniam disponunt ipsae sigilli materiam, ut benignum influxum aethorum excipiant, cuius auxilio postea efficacia redduntur ad morbos quoscumque abigendos; pro varietate qualitatis, quam a sideribus illa sunt mutuata; nam quemadmodum anima non in quamcumque materiam induci potest, sed ut sit eadem organizatione exoptulat, unde a philosopho dictum, esse actum corporis physici organici: haud secus illa qualitas cum caelestis sit, & nobilissima, configurationem exposcit, quo induci possit: rectius inquam sunt hi philosophati; nam videmus, Astrologos cum sigilla constringunt, certam celi positionem obseruare, astrorumque exortum, quod nequaquam facerent, nisi pro comperto haberent, defluere caelitus vim corruptricem morborum in sigilla. Sed nec rectè; nam nulla qualitas ut inducatur, organizationem praerequirat; nempe longè dispar est ratio animae, & qualitatis; nam cum anima sit localis motus futura principium, & aliarum functionum dissimilariarum, exposcit necessariò illum apparatus; nam ad motum localem obeundum mirum quantum varietas figurae conducat: at ad alterationes molindas, nulla organizatio necessaria. Possem hoc Inductione facta in qualitibus omnibus demonstrare; nam videmus odores, colores, saporés, sonos, qualitates primas, secundas in materia simili, & homogenea statim induci: ne tamen detur occasio aduersarijs constringendi aliqualem diuersitatem, probabimus inde, non praerequiri illam figurae

qualitate caelitus immittenda; quia eadem aeri, in quo nihil huiusmodi licet fingere, communicatur. Praeterea gratis fingimus, qualitates huiusmodi in astris reperiri, nec vlla certa ratione quaecumque; in his sunt inferioribus; seu sit vis sanguinem educendi, sistendi, seu attrahendi Ferrum, supernis illis orbibus tribuimus ut 2. huius operis cap. 13. est dictum.

Ergo illud tantum remanet effugium, ut verbis illis scriptis vim morborum medicatricem, illatricem, tribuamus; nam, ut refert Plin. cap. 2. lib. 17. nat. hist. Viles profluuium sanguinis e vulnerato femore, carmine inhibuit: eodem sanari ischiadicis voluit Theophrast. Cato membra luxata reponi, Varro podagram. Aetius quoque lib. 8. cap. 10. ad educationem, inquit, eorum, qua in consillis sunt deuorata, statim te ad agrum descendente conuertere, ipsumque tibi attendere, iube, ac dic, egredere os, si tamen os, aut festuca, aut quicquid eandem existit, quemadmodum Iesus Christus Lazarum e sepulchro eduxit, & quemadmodum Ionam ex cete, atque apprehenso agri gutture, dicit Blasius Martyr Christi dicit, aut descende, aut ascende, Trallian. quoque lib. 6. cap. 4. diuissimus, ait, Galenus, qui ne esse quidem incantationes putauit, longo tempore, multoque usu, plurimum ipsas posse deprehendit: audi igitur verba ipsius, qua de Homerica medica tractatione reliquit. Nonnulli, ait, putant, incantationes imperularum fabulis esse persimiles; quemadmodum ego quoque diu existimaui: temporis autem progressu ab ipsis, qua euidenter apparent, persuasus sum vim ipsis inesse; nam in percussis a scorpione adiumento sum expertus: nihilo autem minus in ossibus gutturi infixis, qua incantatione statim exuebantur, ac multa praecara singula habent incantationes. Quintus Serenus prodidit certo quodam modo vocem, hanc Abracadabra inscriptam, & charta lino inclusa, colloque suspensa, hemitriteum curare. Quis refert quaecumque apud Arabes sunt, Paracelsus, Crollius, & alios multos? Illud tamen praeterire non possum, esse hodie multos inter Hispanos, qui omnem ferè morbum quorundam versuum recitatione curare contendunt, vocant illos Enfalmadores, quia recitatis palmis, morbis quibusque mederi profitetur: sed ne negata Aetio, Tralliano, Sireno, & alijs huius classis scriptoribus fide, argumentum eneruetur, poterit adstrui efficacia mira verborum, sacrae paginae auctoritate. Profiteatur enim haec in nomine Iesu daemonia eiici, verbis consecrationis prolatis pacem, & vinum in Sacratissimi Christi corpus conuerti: Cetto, & praefinito precu numero, ut septem psalmorum recitatione, repetita salutatione Angelica, quae precatione Dominica impetrari exoptata. Nec ratio deest, nam verba sunt naturalis imagines rerum, & natura cuique

instita, unde cap. 2. Genes. legitur: Vocauitque Adam nominibus suis cuncta animantia, quod non admodum apte diceretur, ni habuissent singula animantia nomina propria, non enim illa proprijs vocasset nominibus Adam, sed singulis nomina propria imposuisset.

Sed quamquam hæc, & alia multa congerant vani, & superstitionibus imbuti Magi Cabalisticæ, Platonici, nec quidam medici, vt Conciliator, & Phicinus lib. de medicina calicis comparanda, heu nimis creduli, abnuant, est tamen habendum pro certo, quemadmodum 2. huius operis 15. est dictum, non nisi vnã viã significandi incisse verbis, valere illa præter hoc nihil. Quod si nihil hæc aliud præstare valent, quam conceptus exprimere, nihil eadem præstare valebunt, quod abolendis morbis quoquo pacto conducat. Nec si fuerint præsentaneo eadem auxilio, quandoque: verbis propterea vis hæc tribuenda; nam cum raro pro voto succedat, passim frustra eiusmodi incantamenta tententur, per accidens factum, vt ijs obmuturatis, aut collo suspensis sequuta fuerit salus; nam quæ per se aliqua producunt effectum, ferè semper producunt: nempe suspensa eo temporis articulo fuere, quo morbus iam declinabat, aut iuuat gestantis confidentia. Quare tantum valebunt, quantum confidentia, & eo modo iuuabunt, quemadmodum confert confidentia quibusdam morbis curandis. At credulitatis non maior vis est, quam imaginationis. Quare cum nequeat hæc hoc pacto curare morbos, nec confidentia valebit. Minor patet; nam non potest inducere per se morbos, vt lib. 2. huius operis est monstratum. Quare nec per se curare. Præterea multi sunt morbis conflictati, qui quamquam perpetuò de recuperanda valetudine cogitent, non propterea conualescunt. Ergo quod quidam, referente Conciliatore, differ. 135. sola medici confidentia conualuerint, aut falsum, aut factum per accidens, nempe medicorum præceptis obtemperantes magis, medicamenta hilari animo assumpserunt: aut quia ex confidentia hilariores sunt redditi. Nunc vero quemadmodum mæror morbum arcebat, & auget, sic lætitia imminuit, aboletque: at lætitia, & mæror sunt pathemata animi. Hæc itaque accidentia per se iuuabunt, nocebunt, confidentia per accidens. Confirmatur, nam si quæ esset via, quæ idem per se à confidentia, & verbis posset fieri, essent illæ potissimum, quas Cœcil. adduxit differ. 137. & differ. 135. at ille omnes exclusæ à nobis lib. 2. & multis confutata. Suadetur idem demum historijs multis, quibus compertum habetur, appensa hæc cum multa, continerent ridicula, putatum nihilo-

minus esse, cum nondum scirent, quæ ibi erant scripta, ad abigendos quosdam morbos valere plurimum, contulisse sapissime. Afferam duas ego tantummodo, nam singulas recensere, immensi foret laboris. Laborabat Buccianici quædam mulier graui partus difficultate; nam cum triduò vehementibus esset conflictata doloribus, fœtum tamen excludere non poterat; hinc ad extremam redacta desperationem, ad rusticum quemdam tamquam ad sacram aram confugiendum putauit. Erat hic opinione vulgi curandis morbis apprimè idoneus, re tamen vera, omnis bonæ artis rudis, callidusque impostor. Vocatus ergo accurrit, ac breui peruenit, lassus tamen, & quoniam celum pluuium erat, ad carnem vsque madefactus, apparatus propterea mensa splendida, & focus luculentus accenditur: ille interea petito ad scribendum papyro, chartulam paucis notis signatam collo eius suspendit, ea lege imposita, ne quis temerarius, & audax, aut legere tentaret, aut obsignare. Parit mox mulier summa cum omnium admiratione, mulieris gaudio, medici verò gloria. Post aliquot ab hinc dies, cum ad templum expiandorum causa scelerum mulier accessisset, nec veniam posset à Sacerdote impetrare, ni primum chartulam appensam proieceret, sic faciem dum cõstituit; ergo sumit, datque illam confessario legendam, vt explorata criminis gravitate, debita illi pepe imponerentur. Quid putas, lector, scriptum ibi fuisse. Audi, & ride: Questo è vn buon fubco, la mia cappa s'asciuga: la mia mula manduca, da qui ad vn poco andaro à mangiare, la donna figli, se pur vuol figliare. INTESTO

Audi aliam. In vrbe non ignobili circumferebatur celebre quoddam periapta aduersus dentium dolorem; nam expertum erat, quamplurimis graui dentium dolore tentatis profuisse, quo factum est, vt quantumuis Episcopus hortaretur subditos suæ curæ commissos, ne suspensio hoc, ad dolorem hunc debellandum vterentur, numquam potuit id extorquere, imò tentatus eodem dolore Episcopus, cum omnia medicorum remedia expertus esset inania, doloris impatientia victus, ad idem periapta confugit: suspendit itaque illud collo, eoque suspensio, conualuit statim. Auxilium tam præsentaneum admiratus Episcopus, cœpit ipsum libidò vidèdi quid in conclusa chartula contineretur, atque hæc scripta reperit: A fè della Soldana, che la Signora donna Marchesana, è vna bella, e nobile puttana.

Quæ ad adstruendam verbis auctoritatem sunt adducta, aut falsa sunt, aut si quid valent, haud illud naturaliter faciunt, sed vel virtute Dæmonis tacitè concurrentis, aut tamquam instrumen-

tum

tum à Deo eleuatum . Ita esse, multis est probatum. Quare ne in reclusa tempus frustra teram, & lectorem fatigem, non placet alia addere .

Pertineatne ad medicinam de his omnibus agere . Cap. XVIII.

Alter Jac. de Part. opinio.

DA T huic dubitationi occasio hinc Iac. de Part. nam in quibusdam notis, quæ cum commentarijs Vgonis super 4. 1. circumferuntur hæc habet cap. 1. eius libri. *Nota tamen, quod due res medicationis, hoc est diætæ, & pharmacia ad medicos pertinent, tertia uero conuenit ministris eorum, uidelicet chyrurgiis, ut dicit Azzar. lib. 2. tract. 6. cap. 1. huiusmodi enim operationes, manuum dimittenda sunt seruatoribus medicorum: ad medicum autem honoratum hæc non pertinent, quemadmodum non pertinet, ei facere, syrupos, & electuaria suis manibus, nisi esset in magna necessitate .* His quoniam nihil absurdius potuit adnotari, & quod à vero sit magis alienum, confutare placet, ne dicentis auctoritas fugam legenti faciat, & in errorem conijciat. Dicit ergo Iacob, dum negat chyrurgiam ad Phisicum pertinere, quidnam chyrurgiæ nomine intelligit, operationesne chyrurgicas, ut sectionem, incisionem, vsionem, vel methodum administrandi isthæc omnia remedia: si primum, diætam quoque, debebat e medicorum. Schola relegare, & pharmacia, cum multo minus ad medicum spectet, conficere syrpos, unguenta, emplastra, & quæcûq; componit pharmacopola, quam secare, incidere, & vrere: tantoque magis à dignitate medica alienum est, cibos ritè, rectèque preparare, quam chyrurgi operationes obire, quanto dignior est chyrurgus coquo, arteque coquinaria facultas chyrurgica. Dicit itaque chyrurgiæ hoc est methodum curandi manuum operationibus, hanc ad medicum non spectare, pertinere alia duo instrumenta tantummodo . At non minus hoc falsum, nam cum præsit multoties phisicus curationi huiusmodi affectuum: quomodo poterit faciendâ præscribere, modum faciendorum præcipere, quæ dextere

Reijciatur .

sunt à chyrurgo laudare, ineptè facta reprehendere, emendare, si huius facultatis sit prorsus ignarus?

Proinde dicerem, diætam, chyrurgiæ, & pharmacia duo posse significare, operationes nempe ipsas, ut sectionem, vsionem, præparationem ciborum, medicamenti cuiusque, confectionem: significat secundo dicta restam sex rerum non naturalium administrationem, chyrurgia requirit modum curandi per manuum operationes, pharmacia methodum accuratam curandi per medicamenta . Si uo nomine diætæ, chyrurgiæ, & pharmaciæ rectam methodum administrandi hæc remedia intelligamus, spectabit ad medicum hæc his omnibus agere, ut supra môstratum: at si intelligamus per has voces, operationes, sunt illa à medica facultate duas ob causas prorsus relegandæ: altera est, quia non potest tot occupationibus districtus medicus (vrgetur autem multis, qui tot morbis curandis diligenter vacat) eligendis medicamentis, seruandis, componendis, distribuendisque studere: Altera, quia medici famæ nequaquam expedit, mox enim suspicabitur vulgus, medicamenta illa præscribi à medico ad opes infirmo auferendas, non ad opem infirmo auferendam: suspicabitur id si summam in eam medicus cum pharmacopola familiaritatem: vide quid futurum, si sua uendit medicus medicamenta . Non expedit eidem chyrurgicas functiones obire, quia hic obsecras partes plerumque contrectare cogitur, alas aperire apostemata, & vulnera inflicta dilatare, unde modo sanguis, modo, purulenta materia conspurcatur. Quis autem linguam tangendam huic porriget? Abstinebit itaque me auctore, ab his functionibus phisicus peritus: ut consequatur methodum curandi auxilio diætæ, chyrurgiæ, & pharmaciæ, omnem debet conatum adhibere, diligentiam omnem, propterea ne in re tantimomèrimostrâ desideretur inuidia, id pro viribus facere conabimur: nam indagare, an fecerint hoc quædam antiqui medici & iure, examinauit 6. enarrat. c. 4. Valer. quem uide .

Et uera agitur.

AN-

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Decimus quintus.

DE RECTA CIBI ADMINISTRATIONE in morbis.

Consilij, & ordinis ratio. Cap. I.

RIA esse remediorum genera, dietam, chirurgiam, & pharmaciam lib. di. porri. monstratum tenet inter hac dicitur, hoc est recta sanctorum non naturalium administratio: inter res non naturales laudati cibi electio. Quid? Ad recte tuendam valetudinem, nihil aequè conducit, ac cibandi ratio, nec aliud quidquam libefaciat eandem, quam si in victu peccetur: non parvum idem morbis abigendis conferre, quam maxime? scribit Hippocr. Eurinactis filiam perijisse, quia intempestive cenauerat: vide quid futurum, cum non semel erratur. Sunt alia praesidia, nec omnibus necessaria, nec semper, siquidem motus ijs tantum conuenit, qui morbo à crudis succis, & frigidis concitato laborant: remedia chyrurgica, & pharmaceutica, raro adhibenda: ac comedit quicquid languens, & quavis die multoties nutriri postulat; ita enim restaurata natura, citra aliud auxilium, causas morbosas extrudit. De cibi ergo administratione in morbis, primo loco dicendum.

Ut verò ordinate procedamus, dicemus primum, an sit mutanda victus ratio in morbis, & alia instituenda per prosperam, alia imperanda in adueria valetudine. Quod si alia, quia hac multiplex, dicemus secundò, quæ victus forma cuique affectui erit opportuna, quantum exhibendum, qualis, quomodo, quo ordine, & quando.

Sitne victus ratio mutanda cum quis egrotat, Cap. II.

Pars quæ nō
gæ suadetur.

Eodem propè modo nutriendos esse egrotantes, quemadmodum nutriebantur iidem, cum optima gaudebant sanitate, & ratio suadere videtur, & Hip. Illa quidem, nam consuetudo quamuis

præta, vti auctor Gal. 8. method. cap. 4. non est permanenda; nam cum sit illa natura, si mutetur, natura ipsa expugnabitur. Hanc verò seruare omnes necessarium censent; nam ipsa est, quæ morbis medetur. Numquam itaque victus formam mutare, sed eandem amice tenere perstatet ratio.

Suadet quoque Hippoc. nam 1. de rat. vict. 20. præcipit, ut bis comedere assuevis, bis autem non porrigamus. Semel vero cibemus, qui semel in die comedere assueuerant, ac si consuetudo victus in religiose in morbis sit seruanda, nec debeat modo aliquo illam permutare. Quod clarius postea inculcauit 2. de rat. vict. 22. siquidem nedum illud laudauit, ne consuetudo permotetur, sed & damna recēssit, quæ ex consuetudine viuendi mutata necessario accidunt. Qui bis inquit, in die, & semel cibum assumere consueuerat si subito consuetudinem permutarit, noxam, imbecillitatemque subibit; etenim prandium assumptum, qui id non consueuerant; protinus imbecilli toto corpore graues, segnesque redduntur. Quod si præterea cenauerint, ructus acidi, & alius tenitas subsequetur; grauius enim sub insueto ventriculus, qui antea aridus esse, neque bis intumescere, neque bis coquere cibos solebat. Et paulò post, Qui autem bis in die cibum sumere soliti sunt, nisi præterierint, imbecilli, & infirmi fiunt, & ad quoduis opus timidi, & dolor. recordiorum tormentum vobis suspensa visceribus, &c.

Demum nō mutant viuendi rationem medici, vbi morbos in situ, mala figura numeroque curant. Quare neq; id facere in alijs necessarium erit.

Oppositam tamen sententiam probant omnes, necdum medici, sed & quicquid vulgares; omnes enim ut scribit Hippocr. lib. de vet. med. cum male se haberent, primum modum de suis cibis copiam detraxerunt, & primum paucos sumserunt. Deinde cum nec id coquere satis esset ventriculus, sorbitionem inuenere, valentes cibos multa aqua diluentes, eorundemque vim temperatione, & coctione detrahentes. Bruta quidem etiam

Ac quæ aliter
ma, contendo.

etiam ipsa nunc omnino abstinent, nunc parum assumunt, nunc alia inquirunt alimenta. Quamobrem cum id faciant naturæ instinctu impulsæ, & edocta, erit pro comperto habendum, id expedire morbis abigendis: ni quis dicere velit, naturales instinctus, non esse ad salutem seruandam animanti concessos, sed in eius perniciem inditos à natura, quod communiter omnes vno sensu abhorrent. Erit proinde victus per morbos mutandus, nec eodem pacto sanos, ac ægros expediet nutrire.

An in morbo quorumque mutanda?

An in morbi cuiusque curatione victus permutandus, & aliter nutriendi sint ægri quouis morbo teneantur, ac sani, hoc non ita compertum.

Negat ARG.

Negat Argent. 1. aphor. com. 4. putat itaque in ijs tantum morbis victum esse mutandum, qui vim coëtricem oblædunt, & à statu suo naturali deturbant: vbi illa eodem profus modo se habeat, non est cur aliquid permutemus, quia manente eadem indicatione, sunt eadem facienda. Quamobrem cum damnum nullum naturali virtuti à morbis in numero, aut situ inferatur: non esse concludit per hos morbos victus rationem mutandam.

Cæterum, quia videbat medicos attenuare victum in vulneribus, subdit, eandem ob causam id facere medicos, nempe ne à succis ad vulneratam particulam confluentibus, vis concoctrix lædatur.

Nec ostendat.

Sed certè si res ista pensetur exactè, inueniemus facile, nullum esse affectum, qui aliqualem victus permutationem nõ desideret; si qui enim essent, in quibus id facere, aut incommodum esset, aut superuacaneum, essent morbi in numero, situ, & superficie: at in istis mutamus; nam cum fiat superficies aspera ab humoribus falsis, mordacibus, acris, ille erit victus eligendus, qui acrium succorum generationem impediatur, quemadmodum si sit eadem lenior, exasperare expediet: Quare & ea alimenta seligere, quæ præstare ad valeant. In numero pariter imminuere mutare præstat, & imminuere, ne contracta plenitudine, morbis ab hac causa reddamur obnoxij, vnde huius occasione dysenteria, si credimus Hippocrati. Quod si non facimus idem in numero aduocato, & morbis quibusdam in situ, vt in gibbositate: idcirco parcimus, quia eorum morborum curationem desperamus: patet, nam vbi tentat medicus reponere, aut reposuit, victus incrassans sit commodus, hunc instituit, quemadmodum attenuantem eligit, cum vacuare est opus, & aperire. Concludo proinde, in omni affectu, eius curatio suscipitur, victum esse permutandum.

Quæ ad ostentandam vim consuetudinis sunt adducta, id tantum probant, esse eius rationem habendam, retinendam, vbi nulla alia indicatio vrgeat: vbi hæc

ad sit, huic vacandum, hoc timentum ne naturam destruat; nam cum temperiem lapsam emendamus, non destruiamus, sed ad frugem meliorem deducimus. Mutare itaque licebit, alioquin numquam liceret, aut sanguinem mittere, aut quouis alio modo vacuare, cum nullus vniquam prodeat in lucem, cui vel sit sanguis extractus, aut exhibitum pharmacum.

Dic secundo mutatione victus seruati naturam. Itaque si huius seruandæ studium te sollicitum habet, cum non liceat aliter seruare, nisi victu mutato; nam & ipsa est mutata, victum mutare cogemur. Rectè Hippocr. 2. de rat. vict. 2. 2. Oportet, inquit, & ex sanorum hominum victu disciplinam, quæ conferat institueret, cum enim nõ parum intersit, hæc ne, an illa victus ratione sani utantur, cum in alijs quibusdam, cum præcipue in mutationibus: qui fieri potest quominus magna sit in morbis, præsertim, verò in acutis varietas? Quod si aliter idem videatur sentire text. 2. eiusdem lib. scito Hipp. loqui de victu sanorum, quorum consuetudinem non esse statim, & confertim mutandam rectè docet; cum nullus sit morbus grauis, & vehemens, qui hoc postulet. Gal. quoque in curatione diariæ monet, ne consuetudinè permutemus, nempe, quia morbus nullus est momenti: At vbi acutus est, & magnum discrimen minatur, omnino stolidum esset, seruandæ consuetudinis causa nihil mouere, aut mutare. Permutare itaque formam victus oportet. Quæ eligenda, mox dicemus, sed prius quotuplex eadem sit, videamus:

Quotuplex forma victus.

Cap. III.

TRiplicem esse docet Galen. 1. aph. 4. plenam, seu crassam, mediocrem, tenuem. Innuit idem ibidem Hippocr. nam meminit victus tenuis, & crassi, seu paulo plenioris: at inter duo extrema datur medium. Quare erit victus triplex ex Galen. & Hippoc. tenuis, crassus, mediocris. Idem Auic. 4. 1. & est communis omnium sententia.

Quotuplex victus.

Subdiuidit Gal. tenuem victum, in exquisitè tenuem, & absolutè talem, primumque subdiuidit in extremè tenuissimum, vt cum nihil damus, & tenuissimum non tamen extremè, vt melicratu. Quid verò sint singula istæ vitandi formulæ, non est admodum facile discernere. Videtur voluisse Galen. plenè victum esse, qui vires adauget, tenuem, qui imminuit, mediocrem, qui conseruat: hinc primum augmentem vocat, conseruantem mediocrem, tenuem, debilitantem: & quoniam attenuatio hæc, & ex attenuatione debilitas potest multos gradus

Quid quis?

Gal sententia affertur.

duſ habere, & eſſe maior, minor, idcirco ſubdiuidit tenuem in abſolutè talem, & exquisitè tenuem: & hunc in tenuiſſimū extremè, vel non extremè, ſtatuitque extremè tenuiſſimum victum eſſe omnimodam à cibo quocumque abſtinentiam, vel ad iudicationem uſque, tenuiſſimum abſolutè, melicratis uſum: abſolutè tenuem ptiſanam, exquisitè tenuem ptiſanæ ſuccum; nam ab omnimoda inedia vires maximè attenuantur, à melicrato minus, minimè vero omnium à ptiſana ipſa.

Imminatur

An tamen rectè hoc fecerit, non parvam habet difficultatem, ſiquidem de ratione cibi eſt, ut reſiciat deperditas vires. Quare nullus dari poterit, qui eadem attenuet, & imminuat. Præterea ſi hæc eſſet ratio victus tenuis vires nempe attenuare, nulli umquam uſui in morbis eſſe poſſet; nam numquam licet vires attenuare, & imminuere.

Sequeretur tertio, quemcumque victum tenuem, eſſe poſſe plenum, & tenuiſſimū, variata dumtaxat quantitate alimenti. Conſequentia patet, nam pro maiori, aut minori quantitate alimèti, poſſet plus, minus facultas debilitari quod & ſi videatur Gal. concedere, nam in citato com. ſcribit, *tenuis vero victus per pauca fit, aut parum nutritia edulia, qualis eſt ptiſana ſuccus*. Et paulò infra *victus, qui fit per ptiſanam hordeaceam, non eſt quidem tenuis exquisitè, niſi omnino pauca aſſumpta fuerit*, non eſſe nihilominus admittendum. eadem ratio ſuadet, quia inde ſerret, ut quodcumque alimentum, varia tamen quantitate, in morbo quocumque poſſet exhiberi; nam in peracuto daremus parum, in acuto magis, in acuto ex decidentia multo magis. Quartò omnimoda abſtinentia à cibo non eſt victus. Quare malè dictum, tenuiſſimum victum in extremo eſſe omnimodam inedia: aut ſi huic poterit ratio tenuiſſimi victus conuenire, non poterit melicratum eſſe tenuiſſimus victus, quia vni naturæ non poſſet conuenire ratio priuationis, & habitus. Quinto, quæro ſi non minus virtutis augmentum habet gradus, quam eiſdem debilitas: cur ſubdiuiſit Galenus victum tenuem in multas differentias, non diuiſit contra victum craſſum?

De deſectur.

Retinenda nihilo tamen minus Galeni ſententia eſt. Quare adductis rationibus respondeamus. Ad primam dicimus, longè aliud eſſe de cibo loqui, ac de victu, ſeu optima victitadi ratione, id enim nomine victus intelligunt medici: Cibus quicumque ſit ille, debet ſemper reſcere, plus, minus: at non ratio victitandi, ſeu victus, ita enim poſſet inſtitui, ut nulla, aut exigua fiat reſtauratio, atque hinc virium languor. Quod ſi dicas, cuiusque facultatis languor proximè naſcitur ex diſſipatione ſpirituum, humorum, & partium noſtri corporis; at hæc

ſemper fit à calore, ſeu interno, ſeu externo. Quare non à victu. Concedam hæc omnia lubens, libensque: at non admittam propterea, poſſe reprehendi Galenum; nam neque hoc affirmavit, ſed illud ſcripſit, *tenuis fit per pauca, aut parum nutritia edulia: terminus autem eſt virium imminutio*. Ne tamen cum vides aut deficere vires, aut augeri, hic ſubtrahas cibum, ſuſpicus eſſe craſſum, addas ibi timens ne ſit tenuis: aduerte, non eſſe id ab euentu ſimpliciter addiſcendum, ſed ab eo quod alimenta ſunt ſua natura apta nata facere: ſæpè enim quod augere debebat, nequaquam augeat ob morbi violentiam: ſæpè augentur ab imminuto, cauſa noxia ablata. Augens ergo, & imminuens victus dicitur, qui ſua natura aptus eſt imminuere vires, vel augere.

Ad ſecundum negatur conſequentia; nam multoties morbos aduocamus, ut vindicemur ab alio magis fero, qui quæ vitæ ſummum diſcrimen minatur: cur non licebit maioris beneficij gratia, eſt autem morbi victoria, à cibo abſtinere, & vires imminuere, eaſdemque mox morbo remiſſo reſtaurare?

Ad tertium negatur eodem modo conſequentia; nam cum in recta cibi adminiſtratione, non ſit illud tantum contemplandum, ut plus, minus vires imminuantur, ſed & alia multa, ut qualitas medicinalis, alimenti familiaritas, quod valeat reſtaurare ſpiritus, humores, partes ſolidas: cum non habeant ſingula eaſdem qualitates, non omnia familiaria, non ſint quæcumque apta reſtaurandis ſpiritibus humoribus: ſiet hinc ne poſſimus quodcumque alimentum indiſcriminatim exhibere.

Ad quartum negatur antecedens, nam aliud eſt cibus, aliud optima adminiſtratio victus: inter cibos non poſſet reponi omnimoda abſtinentia, poſſet tamen locari inter ea, quæ ſpectant ad opportuna nam victus adminiſtrationem.

Ad vltimum dicimus, non diuiſiſſe Galenum victum plenum, quemadmodum fecit in victu tenui, quia variæ diſſerentia poſſunt eſſe uſui ad varios morbos debellandos: non ſic victus plenus: plenior enim morbos inducet. Quare ſemper cauendus: pleno, raro vtendum, ut docet eod. com. Gal.

Qua victus forma cuique morbo ſit commoda. Cap. IV.

MIrum quanta fuit de re iſta medicorum diſſenſio. Augentem probant victum Petronas; ut refert Galen. 1. de rat. vict. 13; eo argumeto ductus, quia naturæ medicæ morborum. Quare, hæc ali-

Aſſertur ſententia Petronas.

alimentis roboranda semper, ita enim morbum quemcumque debellabit. Pertroram sequuntur semellæ nostri temporis, suadentque id saluti ægrotantis expedire, quia sacco uoto non può stare in piedi. Vacant alij subtractioni ciborum, ne natura à pugna aduersus morbum, ad alimenti coctionem reuocetur: & quia cum Græcis græcizandum dicunt: Sacco troppo pieno crepa presto.

Aliorum.

Hippocr.

Dubius Hippocr. nam 1. apher. 4. damnat tenuem, & tenuissimum victum; victus, inquit, tenuis, & exquisitus in morbis quidem longis semper, in acutis, in quibus non conuenit, periculosus. Et rursus, qui ad extremam deuenit tenuitatis grauis est; nam & repletiones, quæ ad extremum deueniunt, graues sunt, & apher. 5. in tenui, inquit, victu ægri delinquant, quo fit, ut magis ledantur; quicumque enim error committitur, maior in paulò plexiori victu: propterea etiam sanis periculosus valde tenuis, & exquisitus victus, quoniam errores grauius ferunt: Hinc præbet vinum in morbis acutis, & à sorbitione ad cibaria se confert, 1. de rat. vict. 35.

Contra eodem 1. apher. 6. non solum tenuem victum laudat in morbis peracutis, & in vniuersum in omnibus, qui ad statum venere, sed non esse aliter faciendum valida illa ratione concludit, extremis morbis, hoc est magnis, & magna symptomata inuehentibus, extrema, & magna remedia sunt opportuna; nam si minima exhibeas, numquam poteris morbum expugnare: nec est cur speres id assequi crebra eiusdem remedij, ad motionem; nam vehementia morbi non dat tantam inducias, sed quam maximè vrget, proindeque eget, ut magna remedia, confestimque admoueantur. Nunc verò subdit apher. 7. est morbus peracutus extremus, & extremos statim inducit labores. Quare extremo remedio confestim est expugnandus. Ergo tenuissimus victus illi conuenit. Eodem discursu concludit tenuissimum victum in statu conuenire, quia ubi morbus in statu est, tunc summus est, & vehementia symptomata infert. Quare tunc temporis potissimum attenuare conueniet. 2. in super apher. 10. impura, inquit, corpora quanto magis nutriens, magis ledens, & lib. 7. si quis febricitanti cibum dederit, ut sano robur, sic ægrotanti morbus. Hinc reprehendit ipsū Erasistratus, quod ægros fame necaret; damnat Thessalus, quod præter modum repleret. Sed certè vtrumque vitium iniuste Hippocr. imponi intelligemus, si quæ victus formam præscribant, intelligamus. Propterea hoc agamus; ne verò longior, quam par est disputatio euadat, & afferendis aliorum de re illa sententijs, & examinandis lectorem tædiō afficiam, statuo breuiter, indicari alimentum à defectu; est enim apud medicos

Inquinatur, indicans formam victus.

omnes illud axioma receptum, repletionem ab inanitione indicari, & à repletionem vacuationem; nam, ut 2. apher. 2. morbi quicumque à repletionem sunt, inanitione curantur, & quicumque ex vacuationem repletio, & in vniuersum cuiuscumque alterius contrarietas. Nempè sit curatio corrupto eo, quod præter naturam. At omnis corruptio à contrario. Quare curatio omnis opera contrariorum absoluitur. Cum itaque repleat alimentum, refarciatque deperditum, indicabitur semper illud ab eo, quod dissipatum fuit, & consumptum: Cumque illud idem, quod indicat genus, qualitate addita indicet speciem, quæ sub illo genere continetur, & quantitatem eiusdem, lib. de opt. sect. cap. 45. quemadmodum defectus alimentum indicat, sic defectus varius, alimentum diuersum; vnde cum quandoque deficiat spiritiuosa substantia, alias partes solidæ nostri corporis, in defectu spirituum, ut in syncope vinum, & alimenta odorata conueniunt, in defectu partium solidarum, crassiores cibi. Hinc 2. apher. 7. Quæ longo tempore extenuantur corpora, leuiter reficere oportet, quæ vero breui, breuiter, & apher. 16. 1. lib. victum humidum pueris laudat, & huiusmodi victui assuetis, quia humidum pariter est, quod est dissipatum. Ab eodem demum defectu quantitas indicatur; nam pro eius varietate plus, minus datus, & in magno nutrimus vberius, in exiguo parum: vnde, quia pueri multum habent calidi innati, hoc est substantiæ aeræ, aqueque, hæc epimaturata innati calidi 1. apher. 14. & 8. de placit. 7. quando dicebat substantiam innati calidi in phlegmate, & sanguine consistere: habentes autem hanc naturam, dissipantur multum, & facile: contra senes parum habent innati calidi; nam frigidum est eorum corpus, raroque propterea febribus laborant acutis, propterea multis egent pueri alimentis, alioquin corpus absūmitur; paucis senes, non solum, quia parum est, quod à terra, frigidaque substantia resoluitur, sed quia exhibitio multo, suffocatur calor, non secus ac exiguus ignis à multa strue lignorum super ingelta confertim. Gal. 1. de vict. acut. 44. si nihil è nostro corpore efflueret, alimento non indigeremus; sed quia effluit, ideo ad eius proportionem cibi quantitatem desumimus. Quibus igitur parum per meatus diffunditur, ijs possumus summam inediae consulere. & apher. 15. 1. par. oportet igitur alimenti quantitatem esse eius, quod diffunditur quantitatem proportionalem. & paulò infra, si nihil à corporibus nostris efflueret, sed semper aqua moles substantiæ seruaretur, nulla foret alimenti necessitas. Cæterum, quia ut medicus indicata exequatur, non est satis, superque præsentia indicantis, sed requiritur etiam, ne quid sit, quod prohibeat lib. de opt. sect. cap. 35. & 38. scias, non

M m

esse

esse statim faciendum quod indicat defectus, & mox pro varia eius ratione exhibendum, plus, minus, sed ubi nullum fuerit prohibens: prohibet alimoniam, facultas coëctrix quandoque, vel quia sic languet, ut alimentum coquere non valeat, vel quoniam coëctioni alterius, seu sit alimentum, seu causa morbifica vacat: vel quia natura in retentione, aut expulsionē est occupata: præstabit ergo in his casibus abstinere, idcirco. n. iubet Hipp. ne in accessione, aut morbi vigore nutriamus, vetatque dari alimentum 1. de rat. vi. 42. in cruditate, ergo ait, si quem à recenti cibo, aluo, nondum subducta, febris siue cum dolore, siue sine dolore prehenderit, à sorbitione exhibenda tantisper temperandum, dum cibum ad infernam intestini partem descendisse conieceris.

Obiectio.

Obijcies, partes solidæ consumptæ, non sunt, neque sunt spiritus, iam dissoluti. Nihil itaque poterunt indicare. Secundo virtutis gratia nutrimus, & ut vires custodiamus; ipse itaque cibum indicabunt. Confirmatur tertio, nam si id asserimus, dicamus necesse est, à defectu, & inanitione indicari alimentum, cum enim duos præstet usus cibui restauracionem nimirum deperditam, & virtutum refectioem, ab altero horum cibui indicabitur. At verò non indicari potest à defectu, ergo à viribus; assumptum ostenditur, quia interdum existente defectu nihil damus, ut in morbis extremè peracutis, aut multo minus, quam defectus exposceret, ut in morbis acutis, & peracutis: quandoque damus plusquam deficit, ut cum virtus cadit in senibus, & pueris ad augmentum tendentibus.

Argent. op.

Conclufit propter hæc Argent. 1. aphor. comm. 4. à virtute indicari alimentum, non ab inanitione, seu defectu. Idem Vgo Senensis, & alij multi, ad id inducti, tum rationibus propositis, cum multis Galen. locis, quibus id asserunt.

Reijcitur.

Et monstratur vidum non indicari à viribus.

At vero non esse id automandum docet paucis, quamquam possit multis convinci. Si à virtute, victus indicatur, quo maior illa esset, eo essent plura exhibenda, nam quo maior est febris, eo magis est refrigerandum. Negat consequentiam Vgo, sed gratis. Distinguunt alij, & per bonam aiunt valetudinem, quo sunt maiores vires, eo plus exhibere oportet: seculus at faciendum in adversa, & impropria; dant rationem, quia morbus repugnat, & alimoniam à facultate indicatam prohibet, interdicit: sed vide quam ineptè. Indicatio à viribus est dignissima omnium: semper itaque illi magis erit parandum, minus morbo: quod si seculus faciendum contendat, cur ubi illa cadit, contemnentis morbum, viribus conservandis vacant? Quia dices, est potior indicatio, quæ à facultate debili, & dignior. O inconstantiam prædicandam.

Vide ut indicationem, à virtute desumptam, nunc digniorem faciunt, nunc minus dignam; at dices pro maiori, aut minori robore facultatis vitalis, plus minus exhibemus; ab hac ergo victus indicatur; fateor optimos medicos continuo pulsui attentos esse, ut rectè victus rationem præscribant, eam tamen ob causam, ut per pulsum, defectum, & defectus quantitatem cognoscant, eoque cognito, optimam viuendi normam instituant. Quare id quoque nostram, non Argent. sententiam confirmat.

Nec eneruant opposita, nam consumptis partibus solidis, adest defectus ipsarum, aut spirituum, hic autem sui amotionem indicat, quemadmodum defectus numeri, aut quantitatis discretæ, & vnionis, remotionem sui pari pacto indignant.

Respondeturque argu-
mentis pro-
positis.

Quod adducitur secundo loco si vera concludit, concludi facile posset, à sanitate omnia indicari, quia eius gratia cuncta remediorum genera admoventur; ne tamè aliquis auribus insurrexerit nostris, adducere inconueniens non est soluere, dicamus insuper, victum ab eo indicari, cuius gratia proximè exhibetur, & est contrarium: quamobrem cum immedia- tē exhibeatur ad tollendum defectum, ex quo fit secundo, ut virtus restauretur, à defectu indicari dicendum, qui contrarius, non à virtute.

Neque putandum, est aliter, quod minus quandoque in morbis exhibeamus, quam ratio defectus exposcit, facimus enim illud, quia alimētum maiori copia, à facultate coëctricæ contraindicatur. Nempe occupata in morbi coëctione, non potest alimenti coëctioni vacare, aut non est ad ipsam reuocanda, debet autem alimentum indicari, & tolerari. Senibus minus damus, vel quoniam appressa facultas languet, & coquere nequit: Vel quia est dissoluta, & tunc tantum porrigit prudens medicus, quantum sufficit, numquam plus, ne pro inanitione, repletionē inducat: Pueris pariter numquam plus porrigitur quam deficit, si repetamus memoria illis non tantum deesse, quod nuper à causis externis, internisque, est consumptum, sed quod perficiendo corpori est necessarium. Ergo cum necessarium sit, quo absoluat, augeri, adhuc damus pueris pro ratione defectus. Defectus itaque perpetuo alimoniam indicat. Ne tamen, vel aperte Galen. repugnemus, qui à virtute alimentum indicari non semel scripsit, & nos quoque docuimus alias, intelligant omnes, ita esse Galen. exponendum, ut velit à virtute indicari alimentum, sub ea tamen ratione formali, qua deficit, nam si perpetuo eadem conservaretur, nullo profecto cibo indigeremus. Vel defectus itaque, vel virtus, ut deficiens indicat alimentum, quod debet dari mē-
sura

Cur damus
quandoque
minus, quam
defectus po-
scit.Declaratur
Gal. dicens à
viribus victum
indicari.

ſura æquali defectui, dum tamen à vi naturali toleretur. Morbum qui cõſiderat, ſi tamquam valentem contraindicare cõtemplatur, ineptè faciunt, nam cum indicatio ſupra à viribus ſit digniſſima omnium, quamuis morbus reclamet, preſtabit, quod illa indicat facere. Si eundem inſpiciant, tamquam ſignum naturalis facultatis tolerantis, aut non valentis ferre, in quo ſenſu puto Galen. loquutũ fuiſſe, permittam illis ſic loqui, dum tamen hunc eſſe eorum ſenſum profiteantur aperte, vt aperte idem Galen. docuit

Quid ſenſi-
dum decor-
nietur.

l. de opt. ſect. cap. 39. Ex his poteſt modo facile quiſque intelligere, quæ victus forma conueniat in quouis morbo; enim uero, ſi alimentum dandum eſt varia quantitate, maiori, minori, pro ratione defectus, & facultatis naturalis robore, tunc erit dandum multum, cum eſt multus defectus, & naturalis facultas potis fuerit concoquere: faciendum eſt ſecus, cum eſt exiguus defectus, aut naturalis facultas ita alibi occupata eſt, vt alio nõ poſſit vacare, aut ſaltem non licet illam auocare. At vero, quo morbus eſt acutior, & maiora inuehit ſymptomata, eo eſt naturalis facultas occupata magis, vel in cõcoctione morboſæ cauſæ, aut retentione, ne repat ad principem partem, aut extruſione eiſdem è confinio corporis; minus eſt occupata hæc ipſa, cum morbus eſt minor. Quare morbis exactè peracutis, quos barbaram ſectantes medicinam, perperacutos appellant, qui quartam diem non tranſeunt, victus tenuiſſimus conuenit. Peracutis, qui ſeptima die terminantur, victus exactè tenuis debetur, vt cremor priſana. acutis, qui diem 14. non excedant, victus tenuis conuenit, cuiuſmodi eſt tota priſana. acutis ex decidentia largior: mediocriſ, aut crãſſus, diuturnis affectibus. Confirmatur teſtimonijs Hippocr. ſupra adductis, & comuni omnium medicorũ conſenſu; enim uero ita eſt hoc longa experientia comprobatum, vt nullus ſit, qui aliter ſentire audeat, quamquam à facientibus præxim poſtea non æque obſeruetur, vel ſeruientes ſcemellis, quæ ſemper malunt ægroſ faturos mori, quam ieiunos ſanari, vel adulantes, ægro, aut propriæ famæ conſulentes, veriti, ne in fauam inedia, necis cauſam reiſciant adſtantes.

Et ſenſi-
dum decor-
nietur.

Petronæ ratio, cui innixæ ſcemellæ largius ſemper eſſe nutriendum concludit, eſt nullius momenti, non enim ſit natura validior cum multa aſſumit, ſed cum aſſumpta coquit, & in propriam ſubſtantiam vertit, quod facere cum nequeat acuto morbo, aut peracuto laborans, nõquam erunt ſic affecti, large nutriendi, quamquam in morbis diuturnis, ſit idem maximè uſui. Concludo proinde illo Oraculo Hipp. *ubi morbus peracutus eſt, ſtatim extremos habet labores, & extremè te-*

nuiſſimo victu utendum eſt, ubi uero non, ſed pleniorẽ victum contingit adhibere, tunc in cibo indulgendum eſt, quantum morbus eorum eſt mollior. Cæterum quia victus poteſt bifariam reddi tenuis, aut parum alimenti exhibendo, aut multum, exigui tamen nutrimenti, non eſt neceſſarium, cenſeo, vt bene animaduertit Auic. 4. 1. cap. 1. doct. 5. primi generis cibum probari in proſtrata appetentia: ſecundum, cum magna eſt copia cruditarum, & deſiderium multum.

Debeatne victus ratio ita ſemper inſtitui. Cap. V.

Negantem partem omnes amplectũtur, & quod vulgo dicitur, omnis regula patitur exceptionem. hic probat quando tamen aliter expediat facere, non eſt omnibus exploratum. Conueniunt, ubi virtus vique adeo eſt debilis, vt non valeat morbum ferre, ſi ita tenuiter corpus nutriatur, largius eſſe cibandos languentes, & quidem rectè. Quid enim refert vna ſimul cum morbo, naturam corrumpere? At uero labſcit omnino facultas, ſi imbecillum, tenuiter nutriamus. Quare ubi facultas actu languet, aut timemus ne labſcat in poſterum, eſto morbus tenuiſſimum victum poſtulet, virtuti vacantes, nutriemus largius; nam cum natura ſit medicatrix morborum: quid eſt, quod ſperes, cum proſtrata ipſa fuerit? Propterea moncbat Hipp. aphor. 9. 1. partic. vt antequam tenuem formam victus inſtituamus languenti, meditemur attentè, ſintne vires validæ, & in poſterum ita conſeruentur; nam ſi metus ſit ne deficiant, antequam morbus diſſipetur, viribus conſulentes cibabimus largius, ne vna ſimul natura morbuſque deficiant.

Non eſt nutriendum tenuiter, cum virtus eſt debilis.

Id uero faciendum puta, cum facultas caſpitat ab exhausto, & debilis eſt ob diſſolutionem, non ubi ſuffocata, aut oppreſſa; nam cum alimentum à defectu indicetur, ſi oppreſſe facultati adijcias, ſuffocabis magis; lenabis eandem, ſi ob ſpirituum, humorum, partiumque ſolidarum defectum, conderit.

Quia diſſoluta non quia oppreſſa.

Vtranam cauſa debilitatem induxerit, cauſæ prægreſſæ te docebunt, nec non pulſus, aliæque actiones vitiatæ, nam cum maxima ſit inter omnes facultates conſenſio, non tantum pulſus, ſed & quæcũque alia functio vitiatæ, aut abolita, vitalis facultatis defectum indicabit; vt nullo modo cenſeam eos eſſe audiendos, qui ad cognitionem hanc cõparandam, vni pulſui iubent atctos nos eſſe, valent. n. actiones omnes languorẽ ſignificare, & forte magis, quippe qui nõ alterantur ita facile, quemadmodum à quavis cauſa externa mutatur pulſus. Cõſidera proinde, n

Et circo hæc itude cognoscere.

causæ prægressæ ex earum genere sint, quæ vires dissoluere valent, cuiusmodi sunt dolores vehementes, diurnæ vigiliæ, vacuationes immodicæ, præsertim sanguinis, feminis, & cuiuscumque alterius substantiæ utilis, longa inedia, morbus venenatus, & malignus, aut diurnus, multi enim quod vehementia facere non possunt, diurnitate rependunt; vbi enim his causis prægressis, vires languet, facile intelligere est resolutas esse, dissolutas, præsertim si languens ætate fuerit puer, temperie, calidus & humidus, habitu rarus, & mollis. regio in qua viuit calida, tempusque anni calidum pari pacto, siccumque; hæc enim corpora cū sint apta affici ab huiusmodi causis, illæ afficere, sequetur necessario affectus: hoc est dissolutio virium.

Confirmabit hoc ipsum pulsus, si æque semper sit debilis; cum enim omnes pulsus languidi sunt, infirma per se facultas est: vbi earundem arteriarum nunc languidior pulsus sit, nunc vehemens, facultas, non est per se quidem imbecilla, sed abundantia humorum degrauat. 4. de præfag. ex puls. cap. vlt. Attestabuntur hoc ipsum, ea actionum vitia, quæ non nisi à prostrata virtute possunt fieri, vt non videre, lucem aufugere, non audire, non sitire, lingua aridente, nihil appetere, impotentia ad vigilandum, delabi ad pedes corpore, sudatiunculæ circa frontem, & clauiculam, lachrimulæ, & quæuis alia vacuatio exigua: hæc omnia, cum non nisi extincta virtute fiant, vbi hæc appareant, & alia quorum meminimus in præfagijs, pro certo habeas dissolutam esse facultatem, non oppressam, ac propterea adiectione indigere, quantumuis aliunde tenuissimus victus indicetur, cum indicatio, quæ à viribus sumitur, sit dignissima omnium. Hucusque conuenere omnes. An cauendus sit pariter victus hic tenuissimus in peracuto morbo exitioso, & febribus pestilentibus dictis, nõ est adeo clarum, & compertum, cuique, nam quod pertinet ad morbum exitiosum, monuit Gal. 1. aphor. 8. non esse sic affectos tenuissimo victu nutriendos, ne euentus rerum nostro adscribatur errori, cum enim quisque è vulgo, cum quibus medicus plerumque versatur, ex euentu res iudicet: quantum præstabit quædam ad mouere præsidia in morbo salubri, ita enim laudes naturæ in se transferet: tantumdem intelligat sibi detractum iri, si exitiali morbo admoueat manum. Nèpè non in morbi perniciem, sed in medicamenta, ineptè, vt ipsi aiunt, admota, necis causam reicient, vt propterea præter solis prognosticis sic affectos relinquare. Contra 10. meth. 10 scripsit, salius esse aliquid vel cum periculo facere, quam omnino spe adempta certo peri-

Non conuenit tenuissimus in morbo pernicioso.

re, vnde hecicam suscipit curandam. Quod pertinet ad febres pestilentes, excipiunt pari pacto ipsas, præsentem, vel futuram virium imbecillitatem veriti, ob summam humorum corruptelam, & quia cor officina spirituum in febre illa quammaximè patitur. Negant alij, vt Bernardinus Paternus in quibusdam manuscriptis.

Sed quamquam studeant discrepare, vt ab vltimis ordiar, nequaquam discrepatis isti enim desumpta indicatione à morbo tenuissimum victum probant: illi virium languori timentes crassum laudant, nam potior indicatio, quæ à viribus. Ergo ni reluctetur virtus, eadem victus forma in febre pestilenti eligenda, quæ in acutis, & peracutis; at si languescat, vtrumque enim cõtingere potest, neutrum est perpetuum, vacantes viribus, quarum indicatio potior, nutriemus vberius. Quare quod dicunt quidam febre pestilenti correptos cogendos esse ad cibum, de ijs interpretandum, qui cum sint maxime debiles, nihil tamen assumunt.

Contradictio, quæ in Gal. videtur, nulla est si cum Ygone dicamus, & Thadæo Florentino in expositione eiusdè aphor. exitiosos morbos duplices esse, sunt alij certo exitiosos, à quibus non potest modo aliquo æger euadere, sunt alij non ita certo læthales, tametsi, vt plurimum sic affecti succumbant: sic vexatis licebit aliquod, factò tamen prognostico, ad mouere remedium, nam cum contingant quandoque monstra in arte, præstabit aliquid facere, quam missa omni spe certo perire. Quibus contra omnino moriendum est, nullum prorsus remedium exhibere conueniet, si tamen sint iidem breui morituri: at si diu sint victuri, præstabit aliquid, factò tamen prognostico, & cautione moliri: sic damus lac phytisicis, & Hecticis balnea aquæ dulcis, nam fere ad desperationem aguntur infirmi, si se omni remedio destitutos intelligat.

At dices in morbis, vsque adeo exitiosis, sunt vires ita debiles, vt morbum ferre non possint. Quare non erat, cur hos exciperet Galen. siquidem ne Hippocr. quidem his tenuissimum præscripserat victum. Neque erat ratio, cur alij febres pestilentes exciperent: nam si tunc tantum hanc victitandi formam probauit Hippocr. cum potest facultas consistere, non erat cur exciperent pestilentes febres hi medici, morbos quoscumque exitiosos Galen. quando aperte ab Hippocr. aphor. illo excluduntur.

Ita esse fateor, nihilominus quia quæ tanti sunt momenti præstat inculcare, & pluribus declarare, non est inique ferendum, si quæ Hipp. breui est complexus oraculo, Gal. & alijs placuit, pluribus declarare. Habemus quibus morbis, quæ victus forma conueniat, & æa semper.

Nunc,

Nunc, quando huius rei, vt & aliarum omnium, quæ in vsum medicum veniunt quantitas certa præfiri non potest, sed artificiosa quadam coniectura, vt id consequamur, niti oportet: id autem conijcere est admodum arduum: quænam victus forma tutior, crassa, an tenuis, cap. sequenti dicemus.

Quanam victus forma tutior, crassa, an tenuis. Cap. VI.

TVtius esse infra subsistere, quam plus quam par est dare, voluit Gal. 2. de rat. vict. 37. nam vbi virtus labascit, exhibitio cibo, statim restauratur; at si quis plus ingurgitet, quam ratio postulat, difficile est tollere, quod iam est absorptum. Contrariam habet sententiam Hippocr. 1. par. aphorism. 5. dicit enim. *In tenui victu, acri delinquent, quo sit, vt magis ledantur. Quicumque enim error committitur, maior in hoc est, quam in paulo pleniori victu. Quare ob id tenuis, & exquisitus victus eo, qui paulo plenior est, magis periculosus existit.* Nec deest pro Hippocr. ratio, nam à victus tenuitate debilitatur virtus: prorogatur à crassitie morbus: est autem minus malum prorogare morbum, quam virtutem prosternere.

Huic rationi, cum multum tribuissent Arabes, semper esse securius ad crassiorem victum, quam tenuem inclinare, dixerunt. Apertè repugnantes Hippocr. & Gal. nam querens 2. de ratione victus 37. & 38. vter magis peccet is, qui repletum replet, an qui inanitum euacuat, cum grauius delinquere statuit, qui repletum replet, quod prorsus esset falsum ni omnino tutius esset ad tenuem victum inclinare. Quia verò aphorism. adductus facit difficultatem, & ratio, explicandus ille, hæc dissoluenda.

Quod ad aphor. putauit Manardus 4. lib. epistol. 2. non docere Hippocr. vter victus sit tutior, crassus nempe, an tenuis, siquidem declaratum ab ipso id fuerat 2. de rat. vict. 38. neque vlla erat ratio, cur idem repeteret; sed illud statuere, vter eger ledatur grauius, is qui in alijs delinquens, tenui nutritur victu, an qui paulo pleniori vtetur: atq; errorem commissum in tenui victu, maiorem censeat, quam si quis crasso nutritus, in alijs à victu delinquat.

Distinguit de morbis Triuer. & in longis inquit, tutius est ad crassum inclinare, quam tenuem: in acutis, oppositum credit esse securius: in morbis enim longis, quod nos maximè angit, timor est, ne in itinere longo deficiant vires, labescantque: in acutis, non à virium defectu timemus, siquidem pauco tempore laturæ sunt morbum, sed ab ipsius morbi immanitate; propterea inspicien-

tes magis illum, quam vires, tenuem probamus victum, quamquam virtutem non contemnamus, cum illum facile ferat.

Dixerunt alij in aphor. loqui Hippocr. ^{Aliorum.} de forma victus: in lib. de rat. vict. de quantitate illius; nempe cum habeamus formam victus, vt tenuem crassam, & victus quãtitate multam, & paucam, duæ poterant quæstiones formari: altera, quid sit tutius, crasso victu languentes nutrire, an tenui, & huic difficultati occurrens in aphor. Hippocr. laudat crassum: occurrens deinde alteri difficultati, vtrum ex duobus sit tutius, multum victus instituti dare, an parum, & id 2. de ratione victus dissolvens *ciborum, ait, ediectioni iniendum multo minus.* Excogitarunt alij alia, hæc tamen meliora: mihi optima expositio Triuerij videtur, quamuis alia afferat Iacchin. tract. de acut. morb. curatione.

Possitne victus forma in eodem morbo mutari, & quomodo. Cap. VII.

PArtem, quæ negat, quantum spectat ^{Affectus Mercat.} ad primam difficultatem, tenet Iudouicus Mercat. primo lib. de indic. med. cap. 1. nec vquam licere censet, in vno morbo, à tenui trãfire ad crassum, aut à crasso ad tenuem. Probat, quia ab vno, vnum tantum indicatur. Quare vnus morbus, vnicam victus speciem exposcet. Confirmat, quia dato opposito, possemus in quouis morbo, quouis alimento vti quod absurdum; nam etsi nouo accedente symptomate, vt syncopæ e.g. vinum, quod antea erat interdictum damus, non damus à morbo indicatione desumpta, sed affectui nouo consulentes. Sed certè, aut fallitur Mercat. aut affirmat, quod negat; nam vbi quantitas victus augeatur, victus species mutatur, vnde dicit Gal. 1. aph. 4. *Tenuis victus per pauca, aut primum nutriencia edulia, qualis est ptisana succus.* Si quantitatem ergo mutare licet mutare, & formam licebit. Præterea iubet Hipp. vt, quando morbus in suo vigore constiterit, tenuissimè tunc nutriamus: quæro modo à Mercat. qua ratione explebit præceptum Hippocr. & ægrum tenuiter nutritum, tenuissimè nutriet: an minuendo quantitatem? mutata ergo quantitas, victus formam mutat: an mutando formam, & speciem victus? variare ergo hanc licet in vno morbo. Nec conueniet propterea quodcumque alimentum, in quouis morbo; nam quamquam hac ratione liceat, consuluit enim fastiditis natura, varietate ciborum, prohibemur tamen id facere, quia non habet quodcumq; alimentum easdem qualitates, quas non minus in ipso

ipſo ſpectare decet: quam quantitatem eiſdem. Quod ſi ex eo: um numero quiſpiam ſit, qui cum ne olus quidem citra auctoritatem, velint emere, auctoritatem deſideret, non deſt Hippocr. qui primo de ratio. vict. 47. dat ptifanæ cremorem, & ipſam ptifanam, & 2. de rat. vict. 43. reprehendit quosdam medicos, non quia formam victus mutarent, ſed quod malè mutarent. vide ipſum.

Proponitur
explicandus
difficilis Hip
poc. locus.

Dat ſecundæ difficultati occaſionem Hippocr. nam 1. de rat. vict. à t. 21. vſque ad 25. offert inter initia pleuritis paucam ptifanam, cum vero expuere incipiunt, quod ſit in augmento, & ſtatu dat magis, cum tamen in aphor. non ſolum oppoſitum docuerit, nimirum in ſtatu, minus eſſe exhibendum, ſed probavit; quia quo morbus eſt maior, & minus prorogabitur, eo minus eſt exhibendum; idcirco enim nutrimus, vt vires ferre morbum poſſint: vnde dicebat Galen. cap. 10. p. ad Glauc. *Si per omnem morbum liceret egrum tranſigere abſque cibo, id vique præſtandum eſſe.* Interpretandus ergo primus locus eſt, ita enim omnis è medio difficultas tollitur. Quid ergo dicemus?

Afferunt vbi
legi

An illud, quod habet Vallef. 8. cont. 2. nimirum minus dediffe Hippocr. inchoate pleuritis, ad fluxionem inhibendam, quæ in principio maxime timetur, magis in augmento, & ſtatu ad roborandam vim animale pellentem, quæ vbi materia coqui cœpit, tunc maxime in illius expulſione laborat? nam eandem ob cauſam ſubtrahimus in initio vlcerum, nempe vt inhibeamus humorum cõfluxum. Poſſem, puto tamen aliter, eſſe Hippocr. loca concilianda. Dictum alibi à nobis eſt, vigorem morbi, cauſa morbi, & ſymptomatum, nequaquam coincidere, cum coctionis vigore, nam fieri nequit, vt ſit morbus maximus, cauſa illius euicta, & ſuperata. Quare nullam inuoluent hæc dicta contradictionem: in ſtatu morbi, & ſymptomatum nutriendum tenuiter, quia tunc morbus extremos habet labores: in ſtatu coctionis augendus victus, quia euictus eſt morbus, atque ſi qui ſunt labores, haud ſunt impetu morbi, ſed ſunt accidentia, quæ naturæ expulſionem ſequuntur. Sed ne quis videns tenuem, quandoque victum præſcribi à cordatis medicis, inchoante iam morbo, quamquam nulla ſit, vel cruditatum ſuſpicio, vel fluxionis, ſecus cenſeat eſſe faciendum: hic intelligat, eodem præcepto monitos, tenuiſſimè primis illis diebus nutririlanguentes; nam vt dicebat Hippocr. 1. epidem. com. 3. t. 10. ſunt quidam morbi, qui ſtatim ac incipiunt, & vigent, & florent: *Sunt qui incipiunt leniter, augentur vero, & exacerbantur ad certum augentes terminum, rursus remittunt ad criſim, vſque, & circa criſim, ſeſe inſeſcunt vero, & exacerbantur ſecundum ſingulos dies, circa*

Aut. opinio.

Suſſo.

criſim vero, & ſimul in criſi abundè elucent. Semper itaq; in ſtatu morbi, & ſymptomatum, tenuius nutriendum, quam in principio: ſed quoniam ſtatus hic ſymptomatum, non ſtato ſemper die euictet, ſed quidam morbi: ſtatim ac inchoant, ad ſtatum perueniunt: ſunt qui mutuas habeat excreſcentias, & decreſcentias, hinc ſit, vt quandoque à tenui victu procedamus ad craſſum: in quibusdam à craſſo inchoantes, ad tenuem procedimus: interdum modo increſſamus, modo attenuamus, prout varia eſt morbi natura, & conditio.

Obijcies, tota ratio, quare in ſtatu tenuius eſſe nutriendum concluditur, illa eſt, quia in ſtatu eſt morbus validior, quanto autem eſt morbus vehementior, eo minus dare conuenit; at oppoſitum verum eſſe inde conſtat, quia in ſtatu eſt materia concocta, in principio, cruda. Quare in principio maior iam morbus, non in ſtatu, ergo tunc oportet attenuare, non in ſtatu.

Obiectio.

Expoſtularet propoſita difficultas, vt de morbi maioritate tractaremus, quoniam verò de re hac alibi à nobis eſt actum, nempe in lib. de morbo dignoſcendo, vide locum illum.

De modo vrendi alimento.

Cap. VIII.

MOnuit 1. par. aphor. 17. Hippocr. vt quibus ſemel, aut bis offerre conueniat, conſideremus. Vbi ergo actum de quantitate alimenti, de partiendo eodem, quod ad diſcretam quantitatem ſpectat, nunc dicemus, & quibus ſemel, aut pluries cibum dare conueniat, perpendemus. Conatus eſt Galen. 1. aphor. 17. quatuor concluſionibus rem hanc declarare: prima eſt, vbi vires languent, & humores ſunt pauci, vel corrupti, parum alimenti, & ſepè eſt exhibendum: parum quidem, quia non poteſt imbecilla facultas multum, & confertim ingeſtum ſubſtinere: ſæpè autem, quia multis indiget diſpoſitio, defectus ſiquidem adiectione curatur: ſecunda vbi vires languent, nec vllum ſit vitium in humoribus; raro, & pauca ſunt exhibenda: raro, quia non eſt defectus aliquis, & pauca, ne à multis alimentis imbecilla facultas ſuffocetur: tertia, vbi vires valeant, cum humorum defectu, aut corruptela, his multos cibos, atque multoties dare expedit; multos, ita exigente diſpoſitione, & multoties, quia virtus concoctrix non repugnat: quarta, ſi vires ſint valide, & diſpoſitio pectorica, raro, & pauca offeremus: raro, quia morbus adiectionem non exigit: pauca, quia habet internum alimentum.

Gal. opinio.

Difficuit Mont. Galen. ſententia quod

Difficuit
Mont. has ob
cauſas.

quod fingat, quæ fieri nullatenus possunt; quo enim pacto, si succi nullum habeant vitium, virtus languescere poterit? aut quomodo eadem fuerit robusta, deficientibus succis, vel corruptis?

Conati sunt alij vindicare Gal. atque posse fieri docent, ut virtus langueat, quamquam nullum sit vitium in humoribus, exemplo hecticorum, eorumque qui rectè valentes, ob causam externam facillè in syncope: & quia in plenitudine quoad vires, & quoad vasa, languescit facultas.

At frustra, nam quamquam non sint putres hecticorum humores, non sunt propterea iidem inculpati, sed pauci, & calidi. Qui animo inveniuntur ex gaudio, timore, paucos item spiritus habet, & admodum tenues: tales autem sunt ex humorum indopia, aut tenuitate. Qui multis scatent humoribus ijsq; bonis, sunt fateor debiles, oppressione, ut aiunt; at ponit Gal. languidam facultatem, absq; aliquo vitio succorum.

Facessit, & illud non minus Gal. negotium, quod cibum à defectu scribat indicari, plusque esse exhibendum quo virtus est maior; illud enim suis principijs, inconsonum quippe qui semper est testatus, à virtute costrictice cibum indicari, proque eius tenore vario; varium præscribi debere: vnde pueris vere, & hyeme multum, parum senibus dandum esse consuluit. Alterum dictum, quo plus esse dandum monet, quo virtus est fortior, in sanis verum: in ægris, ipsomet auctore prima part. aphor. 4. & 9. falsissimum.

Aliter itaq; discernenda res est, & quando Hippoc. quid faciendum sit, monuit: quo intuemum ne in re hac erretur, tacuit: Gal. quamquam docuerit, non satisfacit, ex rei natura petenda solutio est, illo iactò principio. Siquid absolute spectatum, aliquid indicat, vbi idem per differentiam aliquam contrahatur, specifi- cum aliquid indicabit; vnde quia morbus contrarius indicat, posuit frigida febris, quæ est morbus calidus. Indicat in vniuersum, alimentum, vitalis defectus, contraindicat facultatum naturalium, languor, vnde est ad sit defectus (ni tamen sit vsque adeo magnus, ut cogat, omnem aliam indicationem contemnerè) si facultas naturalis, aut langueat, aut alibi sit occupata, ut in expulsionem morbi- ficæ causæ, coctione, retentione materiæ noxiæ, ne ad partem aliquam nobilissimam repat, nequaquam dabimus, sed vel omnino abstinemus, vel parum quid indulgebimus. Hinc quoniam in paroxismo maximè est occupata naturalis facultas, occupata est pariter in morbi vigore, & morbo quocumque peracuto, qui statim extremos inducit labores, propterea abstinemus in paroxismo, & ante-

quam inuadat paroxismus: abstinemus in morbi vigore, & affectu quocumq; peracuto: aut si omnino abstinere per vires non licet, tenuissimo victu nutriemus. Idem faciendum esse cum langueat ventriculus, nullus est, qui non fateatur. Et quidem rectè, enimvero idcirco alimentum porrigimus, ut emendemus defectum; tolletur hic vero, cum naturalis facultas & expedita est, & ita robusta, ut alimentum assumptum concoquere possit. Demus languere, aut alibi esse occupatam? aut nullo modo concoquet, aut difficulter. Ergo aut nullo modo deperditum restaurabitur, aut loco probi succi, multa congerentur excrementa, quæ super ingesta morbosæ causæ, morbum reddent maiorem. Proinde concludere iuvat, indicari cibum à defectu, coindicari à facultate naturali robusta, & expedita. Contraindicari ab eadem languente, & impedita. Vbi itaque, frequenter, & passim facultates deficiant, præsertim vero vitalia, in huiusmodi morbis frequenter nutrire oportet, plusque minus vna vice dare pro robore naturalis virtutis. Ergo quando pueri, decrepiti, raro corporis habitu præditi, temperie calidi sicci, natura biliosi, ætatis tempore, degentesq; in regione calida, & sicca frequenter deficiunt, eorumq; virtus tamen robusta videatur, non perseverat talis, sed cadit, deficit: dandum frequenter, præsertim si ita nutririi sunt consueti. Idem discrimen cum immineat in morbis quibusq; venenosis, & malignis, præstabit in his pariter, frequenter cibum porrigere. Idem seruandum in languore ventriculi, nam si multum vna vice affundas, suffocabis calorem: das parum, & raro: exoluetur corpus. Ut itaque simul consulamus defectui, & imbecillitati ipsius stomachi, dare parum erit ex vsu, & frequenter. Eadem ratio cum habeat locum in ijs, qui ventriculum ita habent angustum, ut non nisi pauca semel ingerere possint, pauca erunt ijsdem concedenda, & frequenter si virtus deficiat; sin minus raro.

Contra vbi raro occurrit defectus virium, sed actu valent, nec timemus earum collapsum, quinimo speramus futurum, ut valentes perseverent, in hoc casu parum, & raro dare oportet; enimvero, ut primo de arte curat. ad Glauc. perbelle docuit Galen. cibum in morbis damus, formidantes virtutis defectum. Quare si seruari eas posse speramus absq; omni cibo, nullam dari conueniet, ergo cum robusta est facultas, raro, & parum expediet dare. Hoc modo partiendum esse alimentum potest facile, ex Hippoc. suaderi; est enim ipso auctore ieiunium ijs imperandum, qui illud facillè ferunt. Neque enim satis est remedium indicari, quo admoueat, sed & tolerari idem vsq;

Quas alij conati sunt solvere.

sed frustra.

Propterea ita de re, ita discernimus.

vsq; adeo necessarium est, vt reclamante virtute, quavis alia indicatio, tamquam minus digna cedat. Quamobrem, quia pueri, praesertim vero, viuidiore, dissimilime ieiunium ferunt, minus difficulter iuuenes, facillime senes, idcirco horum raro cibant, illos frequenter, & saepe. Ergo cum eadem ratio locum habeat, in quouis alio, qui ita affectus est, vt facilis facultates fatiscanti habentq; analogiam ad pueros, & decrepitos, vt pueri frequenter, & decrepiti, ita erunt iisdem frequenter cibandi, raro alij, qui contrario modo, ac pueri sunt affecti. Qui vero ob defectum frequenter cibum exposcunt, si simplicem succorum patiantur defectum, simplicem debent cibo, puroque nutrire: At si succos habeant, sed ad nutriendum ineptos fortasse, quia prauis, & corruptis, sunt hi quoque frequenter cibandi, nam defectus, prohi succi adiutoriam exposcit: non debent tamen purissima alimenta porrigi, sed ea eligi, qua cum nutriendi virtute, facultatem habent medicamentosam adiunctam, alioquin impuritate alicui, corpus nequaquam refectis, quippe qui aeternae veritatis est aphor. ille, non pura corpora quanto magis nutries, magis laedes.

Quando plus exhibendum aegrotantibus, noctu, an mane. Cap. IX.

Frequenter quandoque nutriendos esse aegrotantes supra diximus, ergo faciamur necesse est, cenare eosdem, & prandere. Quod cum fieri bifariam possit, possunt enim prandere parum, cenare multum. Possunt contra prandere largius, cenare parum; vtrum expediat facere declarandum. Ergo eris quaestio, debeat ne cena aegrotantium esse maior prandio aegrotantium inquam, nam quid facere debeant, qui bene valet, est alterius negotij. Ne tamen in requiuvoco laboremus, aduertere placet circa titulum, non sumi a nobis cenam, quem admodum antiqui eam sumebant, qui cenam vocabant, quod nos prandium, sed nomine cenae intelligimus vespertinam, hoc est cibum vesperi sumptum, & in ea significatione qua communiter omnes sumunt istam, nimirum pro cibo sumpto vesperi. Itaque est difficultas, esto aegrotans aliquis debeat bis in die cibari, post meridiem, voco hanc cibationem prandium, & vesper, dicetur haec cenae, vt more nostro loquamur. Peto modo, vtrum conueniat magis, parum meridiem dare, vesperi magis, an debeat contra cenae esse largior prandio.

Mulsi plusquam ratio postulat consuetudini tribuentes, hanc esse continent religiose seruandam in hoc casu.

Quare docent, si qui aegrotant, parum consueuerant prandere, cenare multum, plus esse cenaturos, quam pransuros, si contra aliter assueuerint, contrarium laudant, voluntq; vt multo plus prandeat, quam cenent.

Istis affectiendum non esse pro comperto habeo. Nam quamquam multi faciam consuetudinem, est enim veluti altera natura: quo fit, vt mutari, absque aliqua aegri querimonia, non possit, est illa tamen mutanda, in morbis praesertim grauioribus, alioquin, nec victus quantitati esse quidquam detrahendum, non indaganda qualitas alimenti calida frigida, prout varia est natura morbi, non demum liceret, aut sanguinem mittere, aut expurgare aegrotantes. Quod si mutare eam licet, neque tanti est indicatio, quae ab ea desumitur, vt nos ociosos esse omnino permittat, vtram facere expediat declarabo.

Statio itaque primum in morbis habentibus periodum, seu per circuitum assilientibus, qua hora vrget ille magis, aut nihil tunc temporis dandum, & multis horis ante abstinendum, vel si virtus id ferre nequaquam valeat, parum porrigendum. Erit itaque modo parcior cena exhibenda, modo largior, prout modo noctu morbus magis affligit, tunc die acrius vexat. Habetur haec sententia expresse apud Hippocr. primo aphor. 1. 1. 19. eiusdem, & est communiter in scholis recepta.

Dico secundo in morbis qui semper affligunt equaliter, consuetudo seruanda, & ea hora plus dandum, qua plus aeger comederit per bonam valerudinem conuenerat.

Ex his infero tria, quibus vniuersa difficultas de prandio, & cenae in morbis dilucidatur, primum est, non esse permittendam, viciandam consuetudinem in morbis soluae vnitatis, quantitatis autem, imminute, sicuti, mala formatione. Deducitur ex secunda conclusionem, nam a quo tempore modo hi morbi affligunt. Non dicitur puta de intemperie simplicis, vt febre hectica, & homotonia. Infero secundo cum affectus vni conuocentem ventriculi labefactantes, die vigeant magis, noctu minus: contra, qui distributionem alimenti oblaedunt noctu vigeant, die aut mitiores, nam veluti somnus iuuat coctionem, sic promouet distributionem vigilia: plus dandum erit noctu laborante vt coctrice ventriculi, nam cens excipit somnus, in prandio minus. Contra, ubi distributio male obitur, quia viae sunt impeditae, plus erit prandendum, cenandum contra parum, vt optime animaduertit Valles. 6. cont. c. 7. quod si vtraque actio sit oblaesa, cenet hic multum, tempestiue tamen, itaut non cogatur, mox somno se tradere, sed possit len-

Exponitur titulus.

Afferunt quorundam opinio.

Reijcitur

Et propria affertur.

te deambulare : ita enim vtrique vitio commodè occurremus .

Catarrho affe-
ctos nocte,
eo die plus
dandum.

Infero tertio, cum destillationes noctu potissimum vrgeant, catarrhum patientibus, aut nihil, aut parcerendum esse. Est communis, & expressa Auic. vnde in curatione epilepsiae, ait, *vbi semel refici consuetudo non tolerat, diuidat cibum suum in tres partes, & sumat duas tertias in prandio, & tertiam eius in cena.* Negant nonnulli Rasis, & Gal. auctoritate ducti qui puero epileptico tertiam panis partem dant in prandio duas reliquas in cena: & quoniam nocte calor naturalis ventriculi viget, nec non hepatis. Quare aut nulli halitus sient, aut quam paucissimi: geniti, ad cerebrum penetrare non poterunt, adstrictis vis à noctis frigiditate: elati demum ad cerebrum vsque, mox discutientur, cum valeat tunc temporis calor cerebri, vt ventriculi: concludunt proinde, sic affectis dandam esse cenam largiorem. Ita Curtius, Paternus, Odus de Odis peculiari de re ista tractatu, & Bras. tractatu de simplicib. ac si in cibi partitione, sola vis concoctricis pendenda esset, morbus contemendus, nec spectandum quid ille permittat, quid prohibeat. Quod si id censent, cur largiorem ijs cenam non praebent, qui mox à cena febre corripiuntur? certe nulla diuersitas fingi potest; nam quod dicunt catarrhum noctu nequaquam vigere, abundè experientia rejicitur: neq; aliud ratio adducta suadet: nam & si in vigilia gignantur pari pacto vapores, cum sint tunc temporis meatus cutis aperti percipiunt, detinentur contra in somno, feruntur iidem ad cerebrum in somno magis, nam neque vig in somno quouis obstruuntur, neque omnes, patent enim venae, & arteriae: nec si essent omnes impeditae, ita impeditae sunt, vt assurgentibus halitibus nullus aditus pateat feruntur itaque, & in cerebrum irruentes catarrhum inducent, augebunt. Aut nulla itaque, aut exigua cena ijs permittenda, qui destillatione, aut consimili cerebri affectione laborant, & iuxta sanum Auic. consilium Pauli, Aetuarij, & aliorum, *vbi semel refici consuetudo non tolerat, diuidat cibum suum in tres partes, & sumat duas tertias in prandio, & tertiam eius in cena.* Quamquam neque Gal. puto discrepare, sed Auic. & alios praescripsisse victus rationem, vi naturaue affectus in vniuersum spectata, qui cum noctu frequenter inuadere soleat, inuasionem cauentes, exiguam cenam porrigunt: Galen. victus rationem praescripsisse epileptico puero, qui die fortasse, epileptico insultu iustitabatur: aut Galen. curasse epilepsiam ventriculi malè coquentis consensione excitatam: Auic. & alios, epilepsiam proprio cerebri vitio productam: nam quod Vallesius ait, oblitum esse Galen. indica-

tionisi quae à morbo, vel spurium esse librum illum, tacita quaedam Galen. aut alterius authoris reprehensio est, non excusatio. Nec placet Costæus, qui in annot. super Auic. ait, id à Gal. scriptum eam ob causam, quia Romanis antequam aduersperasceret, cenare erat in more, non ætate tantum, sed hyeme, vt aptè probat Cagnat. primo variar. cap. 17. postquam vesperauerat Græci, vt monstrat Gell. 12. cap. 8. Itaq; facile poterant Romani, multas horas à cena vigilantes, dissoluere vapores, qui à cibo mox sumpto attollebantur ad caput, vnde & vitare discrimen imminentis epilepsiae à capite plus iusto repleto: non poterant Græci mox dormituri à cena; proinde rectè vtrique consuluere, nam Galen. Romanis scribebat Græcis Auicem, etenim Atheniensis erat puer ille epilepticus. Quare Græcus: neque Auicem Græcos dumtaxat consuluit.

De qualitate aliment. Cap. X.

Diximus, quid quantum, & quomodo exhibere conueniat, de qualitate alimenti agendum modo. Cum corpus morbo affectum, medicus curandum suscipit, in eo totus versatur, vt adinat morbum, quod cum assequi nequeat ijs, quæ secundum naturam non seruat, duo sibi faciendæ proponit; seruare naturalia, præter naturam de medio tollere: cumque naturalia seruentur vsu similium, præter naturam contrarijs abigantur, illa qualitas erit illi eligenda, quæ seruet temperiem, hoc est temperiei sit similis morbo, & causæ morbi contraria. Docuit hoc aperte Galen. 1. par. aphor. 16. nam tradens rationem, cur victus humidus commendetur in febris, & maxime pueris, & ijs, qui tali victu vti consueverunt, *quia, inquit, in his, quæ præter naturam, contrarias: in ijs autem, quæ secundum naturam, similes indicationes facere oportet: Febris, quoniam calida, & sicca passio est, enim natura caliditatis conuersio ad igneam naturam, victum humidum consulit: humidioribus vero naturis, siue propter atatem, siue propter consuetudinem, non contrariam, sed magis affinem, seruandam statuit; oportet enim, naturam fouere per humida, non eodem, quo morbos modo demoliri.* Addit in hinc commenti: si duo morbi simul eundem vident, vt febris, & hydrops, non esse à præcepto posito recedendum; quoniam verò non erat facile id consequi, quia hydrops calida, & sicca requirit, quæ augent febrem: febris frigida, & humida, quæ augent hydropisim, monet, vt illi vacet medicus, quod magis vrget, altero non neglecto. Ergo si vrgeat febris, humidum cibum, & frigidum eliget medicus: contrarium, si sit febris exigua, hydrops, quæ

Contraria morbo, tempore rei similia, omnes exhibent.

maximè infestet, Idem obseruandum, cum causa febris, alia quam febris requirit: nimirum vacabit illi semper, quod magis vrget. Quare vbi magna est febris, frigida exhibeat alimenta, & humida. Vbi hæc exigua, humor crassus frigidus, exalfacientia: cum hoc modo res in quartana se habeat, vtuntur medici in quartana curanda semper calidis: quamuis perquirens Aristot. 1. sect. probl. vlt. *Propter quid in quartana, oportet ignem addere, quia inquit paruus ignis, qui est in quartana, est enim febris quartana imbecilla, à maiori alimentorum exercitij, & balnearum calore extincta, quemadmodum multus ignis, modicum illud quod est in lucerna, ad se rapit.*

Quod plerumque in temperatis corporibus in intemperatis dubium.

Id ita faciendum, cum temperatus febricitat, negabit nullus; nam temperata alimenta, possunt hominis temperiem seruare, & febrem abigere; media enim ad extrema collata, habent rationem extremi: quid faciendum in intemperatis, vt cum e.g. calidus, & siccus febricitat, hoc dubium: nam si febricitantes, exhibeamus frigida, & febrem, & temperiem expugnabimus: si à conseruatione temperamenti, indicatione desumpta, calida porrigamus, & sicca, non obseruabimus aliud præceptum, quo contraria morbo offerre mouemur, vnde neque febris tolleretur; nam calida, & sicca conseruant ipsam.

Nam quidam frigida exhibent febricitanti, sua natura calido: quia intemperatià contrariis conseruantur.

Eligunt propterea quidam, frigida, & humida, quia his febris abigitur, & corpus calidum, & siccum seruat; siquidè intemperata corpora, non à similibus, sed à contrariis bene afficiuntur: vnde calidum corpus à frigido aere conseruatur frigidiore, calidior est ex vsu. Probant id, nam 1. aph. 3. Gal. *Calidas naturas, hyeme bene se habere, astate frigidis, propterea quod contrarij morbi, & astates, ad contrariam virtutem rationem bene, similes ad similem male habent;* & 1. epidem. comm. 2. t. 7. dans rationem, cur non omnia corpora æquè afficerentur, cum vniformis esset conditio temporis. *Quoniam, inquit, corpora quæ contra sunt, ac aer temperata, cum nullam iniuriam accipiunt, tum uerò multò efficiuntur meliora, cum ab excessu vindicantur, contraria enim contrariorum sunt remedia.* Oosterum, quia videbant Galen. vbi que locorum dicere, similibus vsu fieri conseruationem, exponunt Galen. de similibus potentia, non actu; vocant autem similia potentia, non quæ communicant qualitate cum corpore intemperato, sed quæ vim habent conseruandi illa. Quemadmodum itaque, homo regijs moribus imbutus, Rex vocatur: sic qualitates, quæ intemperata corpora conseruant, dicuntur esse similes corporibus, quia illa conseruant, quamquam sunt contraria.

Refertur hæc opinio à Christophor,

Aueg. & rectè meo iudicio rejicitur. Nam si fieret conseruatio à contrariis actu, similibus verò potentia, non differrent à causis irreducentibus conseruantes, nam vt ad seruandum corpus calidum, e.g. vt vnum, non indigemus alimento calido, sed frigido, vt vnum, sic ad mutandum idem, & corrigendum, frigidis, vt vnum vtetur.

Dices, vbi calidum corpus, vt vnum seruare volumus, semifrigidos cibos eligemus: cum permutare est animus; frigidis, vt vnum vtetur: conuenient itaque conseruatrices causæ, & permutantes qualitate, gradu differunt. Quæ ergo ratione à præseruantibus modo conseruantes distingues?

Dixerunt propter hæc alij, intemperata corpora, numquam esse seruanda, sed corrigenda semper, & ad naturam meliorem ducenda. Ita Turis. 3. art. med. t. 20. Arg. & Christophor. Aueg. & alij multi. Qui non placent, quia aperte à Gal. recedunt, vt patet ex ijs, quæ scripsit 3. art. med. 23. Cum enim supra dixisset, posse corpora lapsa, & in eodem statu conseruari, & ad frugem meliorem reduci subdit, *est autem vtriusque apud medicos vsus necessarius: quandoque ergo seruari, quandoque emendari vult Gal.* Nec corrigenda hæc semper, quia discriminis plenum conseruare eadem, & corpori e.g. calido, calida exhibere alimenta; nam multa habent discrimen adiunctum, quæ tamen, ad vitanda maiora incommoda medici iubent facere, vt extrema euacuationes, sunt inimicæ naturæ auctore Hippocr. & tamen idem monet, vt quandoque ad extremum vsq; vacemus, quia extremis morbis extrema sunt exhibenda remedia. Proinde illud ex dictis sequitur, intemperatorum conseruationem, non vacare discrimine, ac propterea esse molendam cautè, & tunc temporis, cum nihil eam fieri prohibet; neque enim credendum est Galen. in ea fuisse sententia, vt voluerit, posse seruari corpora vsu contrariorum, sed quoniam videbat arduum admodum esse, illud noscere, quo gradu est Sortes calidus, aut siccus, vt alimenta eodem gradu calida, sicca illi exhiberentur, tutiorem fortasse viam sequutus dixit, intemperata corpora regenda esse contrariis, quia contrariorum vsu seruantur, non in propria temperie, sed sanitatis; quamquam non est cur timeamus, ne vsu similibus intemperata, corpora in morbos intendant, quando inter similia qualitate, & gradu, nulla actio intercedit.

Quid ergo? exhibemus ne calido corpori calida alimenta? sunt qui dicunt, intemperata corpora ad calidum, vel ad frigidum, semper esse mucanda, & corrigenda: intemperata ad humidum, vel ad siccum seruari debere. Dicunt alij, parum

Et male, nam si contraria seruant / non differunt habet à reducentibus.

Hinc alij non quam seruanda esse hæc corpora conseruant.

Aperit à Gal. precedens

Quo factum est, vt alij similitarum, & quidam frigida, aut calida semper corrigunt: humida, & sicca seruant.

rum lapsa seruanda esse, mutanda, quæ multum à corpore temperato recedunt; trahit quisque Gal. in suam sententiam, ac primi adducunt cap. 3. 6. de san. tuen. vbi hæc habet, *Fiunt autem, & qualitate conuenientia, si temperamentum seruare velis humidis naturis, humectantibus cibis quadrantibus, siccis verò siccantibus; sin autem commutare, contrarijs: in ea autem, quæ est in calido, frigidouè conuersione, contrariorum exhibitio congruit: efficacissima enim sunt hæc, & ut quispiam dixerit, potentiores ijs, quæ in siccitate, & humore sunt intemperiebus: faciliè ergo similibus nutrimentis in morbidam intemperiem venient.* Adducunt auctores secundæ sententiæ tex. 20. 3. art. med. qui sic habet, *atque si quod ab optima constitutione defecerit corpus, non autem quam multum, & quæ ipsius sanitatem causa conseruant, ad proportionem mutabuntur.*

Sed est sententia contraria doctrinæ Galen. nam cum 8. met. 9. docuisset curare diariam in corpore intemperato, atque insuper docere vellet, quo pacto esset eadem curanda cum corpus calidum & siccum affligit, hæc scribit, *Reuertamur rursus ad intemperatam naturam, nam quoniam ea, sicuti in lib. de san. tuend: est proditum, licet & quales accepimus seruare, licet & ad melius transire, satius arbitror est, cū planè valent, nõ cum egrotant, aut de se queruntur, victus illius rationem mutare, gaudent enim natura consuetis semper; neque huic contrarium est, quod sexto de san. tuend: habetur; non enim calida corpora, aut frigida semper mutare consulit, sed docet, non esse ita tutum seruare illa, vt humida, & sicca.*

Dabimus ne ergo febricitanti corpori calido, & sicco, calida alimenta, & sicca? minime verò, sed tantò minus frigidis vtetur, quantum est æger natura calidior; enimvero debet esse remedium morbo proportionatum: nunc multò minus recedit homo calidus à naturali statu, vbi febricitat, quam frigidus. Quare minus frigida dabimus calido, quam frigidus. Magis ergo refrigerandus senex febre ardente laborans, quam iuuenis calidus eadem correptus, si recessum dumtaxat, & magnitudinem morbi, attendamus: quoniam verò, nedum, quod morbus indicat, sed quod ferrè æger possit, contemplari debemus, cum calor pusillus senis non possit alimentum, valdè frigida coquere, possit iuuenis: refrigerabimus parum senem, liberalius iuuenem: & quandoque pliusquam morbus postulat, ob duas causas. Prima est, ratione consuetudinis; nam cum raro accidat extreme intemperatum hominem, non assuescere contrarijs, & consuetudines actu egrotantium, non sint mutandæ, indicatione desumpta à consuetudine, erimus in frigidorum vsu quandoque largiores. Altera ratio sumitur à promptitudine,

quam hi habent, vt in extrema mala, per morbos similes incidant: vnde quemadmodum in morbo, nondum magno, futuro tamen magno, & sanguinem mittimus & purgamus: & in vlceribus pudendorum validioribus siccantibus vtimur, quam in vlceribus capitis, & ossium, quia periculum est, ne ob multas sordes, partes istæ putrescant: haud secus, largius refrigeramus iuuenem, febre ardente correptum, quam vel decrepitum, vel senem, non tam præsentem morbum curantes, quam futuro occurrentes, & satisfaciens consuetudini.

Alia ciborum differentia proponuntur, & quinam cuique conueniant, declaratur. Cap. XI.

VT rectè victus ratio administratur, nedum videre oportet, quibus calidum alimentum conueniat, quibus frigidum, quibus siccum, ex vsu, quibus humidum commodum, sed differentijs omnibus perlustratis, qui cuique affectui conueniant, declarare; nam cum cibus non parum mutetur has ob causas, imminuta erit disputatio, de qualitate alimentum, nisi ista addantur. Quamobrem, cum sint quatuor genera alimentorum: primum est eorum, quæ terra producit, cuiusmodi sunt herbæ, radices, fructus, semina tubera, fungi: secundum ciborum genus sit, animal omne, seu terrestre, volatile, aut in aquis degens: tertium sit, animalium partes, seu internæ, seu externæ. Postremum sint, ea omnia, quæ ab animalibus prodeunt, vt oua, lac, butirum, serum, caseus, mel, sanguis: sint item hæc omnia, aut pura alimenta, aut medicamentosa, & vnumquodque multiplex, cito nutriens tardè, multum, parum: hoc item duplex, vel sua natura parum nutriens, vel per febricitans: nimirum, quia paucæ eius quantitas assumitur, vt exigua e. g. portio carnis, parum nutrit, multum verò, magna copia herbarum: medicamentosa item sint multiplicia, calida, frigida humida, sicca: incrassantia, attenuantia: incidentia, abstergentia: aperiencia: adstringentia: vnumquodque demum triplex liquidum, molle, durum; discutimus modo, quæ cuique conueniant, quod, vt paucis absoluaui, mox statuo, alimenta medicamentosa, quantum optime sanis inimica, tantumdem expedire morbofis, & quantum fugienda sunt ea, quæ suggerit terra, à sanis; nam exiguum præbent alimentum, serosumque, & humidum: tantumdem, sunt alexandæ ab ijs, qui acuto morbo potissimum tenentur, & calido. Vtrisque noxia animalia, quæ in aquis degunt; nam paruum gignunt alimentum, pituitosum, & aptum

Quibus cibi medicamento si viles, quibus alimenta que à terra.

animalia, que in aquis vtilia aerea comoda.

Quæ neque Gal. doctrinæ consentanea scribitur.

Scimus ergo febricitanti calido, minus frigida esse exhibenda, à morbo indicatione desumpta.

Quamquam frequenter fecus facimus, vel seruantes infirmi consuetudini, vel sacro occurrentes.

putrescere: vtrisque volatilia commoda, terrestria, & ea, quæ ab ipsis prodeunt; vt oua, lac, butirum, caseus recens potissimum. An partes eorundem, vt pedes, capita, hepata conueniant, mox dicetur.

Dentur citò nutrientia, cum spiritu refectio est opus: crassa, cum solidæ partes, sunt reficiende, & ventriculus est igneus. Parum nutrientia, conueniunt senibus, multum iuuenibus, pueris. Parum ociosis, quæ nutriunt valenter, porrigenda exercitatis: eadem diuturno morbo correptis, quæ nutriunt parum, acuto detentis, & vtsupra statum ex Auicenn. fen. 4. 1. doc. 5. c. 1. vbi magna est appetentia, cum copia crudorum humorum in venis, tunc multa exhibenda, vt satisfaciamus immoderatæ appetentiæ ventriculi, exigui tamen alimenti, ne crudi succi copioso cibo exhibitio, multique alimenti, nimium in modum excrefant: at vbi languet appetitus, ea tunc porrigantur, quæ quamquam copia exigua, multum nutriunt, vt oua gallinarum, testes gallorum, & alia huiusmodi.

Craffantia. Conueniunt abstergentia, quoties crassi succi, atque tenaces, sunt præparandi, incraffantia, vbi tenues fuerint, hac illac mouentur, & in varias partes delabuntur: hinc in diarrhæa, dysenteria, podagra, laudant medici pedes vitulorum, veruecis, oua tosta, & alia huiusmodi mille. Conueniunt aperientia in viarum adstrictione: in laxitate earundem, adstringentia: sic vbi menses non fluunt, aut imminutè, laudant medici semina melonum, petroselinum, feniculum, asparagos, vina alba tenuia: vbi sunt immodici, vina austera, adstringentia, pastillos, assa.

Liquida. Quando autem liquida, mollia, dura, consistentia expediunt, ad hæc quatuor respiciens, addisces: ætatem, consuetudinem, partem, & affectum: spectanda primum ætas, nam puellulis teneris, liquida molliorq; conueniunt, vnde 1 aph. 16. *Vitæ humidus febricitantibus omnibus conuenit, maximè vero pueris, & ijs, qui tali vitæ vi, consueverunt.* Ex quibus verbis vltimo loco adductis, constat, consuetudinem quoque esse conseruandam. Consideranda tertio natura affectus; proinde vide, an sit intemperies, an morbus in mala cavitare, an in magnitudine aucta à fluxione; nam intemperies sicca, aut calida, gaudet liquidis: solidis humida frigidaque: morbus in cavitare adaptata, adstringentia poscit, crassaque, adstricta cavitare, liquida. Tumor à fluxione, desiderat solida, at si à partis congestione idem fiat, vel quia non coquit, aut quia excrementa non expurgantur, erunt liquida ex usu. Consideranda demum pars affecta, nam si inflammata sit facies, aut maxilla recessit à suo loco, si moueantur dentes, deficiant, nequaquam solida conueniat dare; nam aut non poterunt

conteri, aut si coneris atterere, multa ex motu ad partem dolentem attrahentur, aut dentes delabentur. Quid si ventriculus, non benè se habeat? Vide an coctrix eius langueat, an retentrix; nam si illa non valeat benè, conueniunt liquida: si multus sit calor in illo, dura, & solida. Eadem conueniunt, si fuerit imbecilla retentrix. Declararem id pluribus, & facta inductione in alijs affectibus particularibus, sic esse nutriendos ægros, suaderem, ni hæc ita esse conspicua arbitraret, vt ociosi hominis esse putem, plus temporis in re ista conterere.

Simplex ne cibus, an varius eligibilior. Cap. XII.

Varium cibus, hæc commendat, varia temperies partium, & instinctus naturæ; ferimur enim sponte ad variæ cibariorum genera: Bruta quoque pascuntur herbis, & omni seminum genere: non potest autem nocuum esse illud omne, ad quod natura impellimur, alioquin matertera esset, & non mater.

Damnat Philosoph. nam prima sect. probl. 15. affirmat cibum varium esse morbosum: damnat eundem Virgil. vnde miratur corripit peste Bruta, quæ simplici nutriuntur cibo, ac si varius tantum posset morbos inferre, ait itaque

*Atqui, non Massica Bacchi
Munera, non illis epula nocere repositæ.
Frondibus, & vitæ pascuntur simplicis
herba.
Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita
cursu.
Flumina.*

In eadem sententia fuit Plinius lib. 11. cap. 13. *homini, inquit, cibus utilissimus est simplex: accruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora.* Simplicem demum cibum commendat ratio; nam qui varia ingurgitat, coquet alia citius, alia conficiet tardius. Quare vel hæc vna cum primis inconcocta extrudentur, aut si tandem detineantur, quousque coquantur, postremo loco assumpta, adurentur. Præterea ex varijs cibus, varij gignuntur humores, & contrarij. Quare excitabunt in corpore tumultum. Horat.

*Varia res
Vt noceant homini credas, memor illius
escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit: at simul
assis,
Miscueris elixa, simul conchilia turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque
tumultum.
Lenta feret pituita: vides, vt pallidus
omnis
Cæna desurgat dubia.*

Hinc Antiphanes Delius dixit, vel solam ciborum varietatem, esse causam mor-

Quibus parum,
multum cito
nutriens mul-
tum.

Quæ cibum
simplicem
commendat

Quæ damna.

morbosum, & Senec. *Multos morbos multa fercula fecerunt, variusque ex discordi cibo morbus est: innumerabiles esse morbos non miraberis, si coques numeras.* Quid sentiendum?

Vt video, qui dubias cenās probant, has inquam, in quibus dubitas, quid sumas potissimum, quid reicias, gustui fastidiorum indulgent: qui laudant simplicem, continentiae patrocinantur, ac si ex ciborum varietate, necessariorum titillante gula plura infarcire cogamur. Ergo si qui est multis variisque alimentis, tantum sumat, quantum coquere potest, & palato hic consuluerit, & valetudinis namque damna commemorantur ex laetis cenis, non tam ciborum varietate sunt, sed quia plusquam par est, alliciente gula, ingurgitatur. Agrotus ergo, qui fastiditi sunt, nec facile cuncta, gustare valent, varia, vt Aesclepiades monuit, sunt offerenda. *Vt paulum est singulis degustando fastidium superet: quo circa non prohibet Hippocr. lib. de intern. affect. 2, de morb. & alibi, quo minus cum pane, comedantur olera, carnes, pisces, & poma, & lib. 3. de salubr. diet. cap. 6. haec leguntur, Quorum alui, non probum transitum habent, illis omnibus conduceret, vt saepe die comedant, & omnigenis edulis, & obscuris variis modis preparatis utantur, vinumque bibant duplex, aut triplex.* Quod si à variis cibis, adhuc times, ne tumultuent, eaque mala inuehant, quae ostentatrici continentiae fautores, aduersus amenam, & comem appetentiam insuffurrarunt: scito, varietatem ciborum probari, contraria alimentata nequaquam. At si cibandi non sint fastiditi frugalem commendo victum, simplicemque, nec propterea despicio variam temperiem partium; nam quamquam alimenta homogenea esse videatur, habent tamen adhuc varias partes, ad nutriendum corpus accommodatum.

Sitne ordo aliquis in cibis assumendis seruandus. Cap. XIII.

Nullum seruandum esse ordinem, quidam existimant has ob causas.

DAT huic dubitationi occasionem, praecedentis difficultatis decisio; nam statutum, varium quandoque cibum, agrotanti esse exhibendum, & quia non vna de re ista sententia; quidam enim negant, affirmant alij: mouentur illi, quia in ventriculo sunt duo oscula, supernum nempe, & infernum; illud laetum, vt facile exciperet cibum omnem, potumque: infernum angustius, ne inconcoctum quidquam laberetur: hoc cibo assumpto concluditur, quemadmodum uterus excipit semine. Quare velut iste non recluditur, antequam foetus ita sit absolutus, vt sese in lucem prodat: sic nunquam os infernum ventriculi laxabitur, ni cibum in chylum fuerit mutatus tertio de

nat. fac. cap. 4. Quare nil referet, primo ne, an postremo loco, quidpiam recipiatur. Ni dicere placeat, adstringentia, si postremo sumantur, conferre multum, tum vt salcius coctio à constricto ventriculo celebretur, cum ne confertim fiat vaporum, ad caput elatio. Rem ita se habere docet aperte Galen. 2. aph. 18. 3. d. natur. facult. 7. & alibi; dicit enim ventriculum, id quod in cibo est optimum, paulatim ad se trahere, & in tunicis suis reponere, iisdemque adiungere; vbi verò est abundè saturatus, quidquid reliquum est nutrimenti, veluti onerosum reijcere: nutritur ventriculus chylo, nunquam ergo os infernum recludet, ni versus cibum in chylum sit mutatus.

Qui probant, mouentur grauissimorum hominum auctoritate; nam lib. 2. de dicta iubet Hippocr. vt ad somnum conciliandum, exhibeamus à cena coriandrum, & 2. de morbis, loquens de morbo regio iubet agrotum vti cibis subducentibus aluum, post cibos, albo cicere. Apud Lacedaemonios scribit Cicero 4. Tuscul. ius quoddam nigrum, cenae caput fuisse. Celsus ait, *cibus a salsamentis incipiat: lactucam postremo loco comedebant antiqui; vnde Martial.*

Claudere, quae cenas, lactuca solebat aurum,

Dic mihi cur nostras inchoat, illa dapes.

Quo pertinet quoque illud Moreti

Grataque nobilium requies lactuca ciborum.

Quamquam, id postea in desuetudinem iuisse videtur; nam esu malorum clauderant cenam, vnde prouerbum *ab ouo usque ad mala.* Dicit demum Dioscorid. raphanum à prandio assumptum, cibi distributionem iquare, ante cibum, suspendere: scribit idem, discutit crapulam brassica, à cibo sumpta: addit Plin. antecedente cauere. Galen. demum inter causas laetis coctionis, ponit malum ordinem. Quid asserendum? Si loca adducta exactè perpendantur, probant citati omnes auctores, in alimentis medicamento- sis, esse aliqualem ordinem seruandum; nam Hippocr. ad somnum conciliandum, dat coriandrum à cena: eamdem fortasse ob causam, comedebant lactucam à cena antiqui: humescat enim refrigeratque, quo nomine soporem conciliat: aut in fine cenae, non in proemio edebant, quia in sito frigore, ebricitatem retundit, vt ex Athenæo colligitur, quamquam alij velint, notari ijs versibus antiquorum temperantiam, qui cenam, sola lactuca, quae faciliter, absque igne apparatus, terminabant: postea blandiente, & titillante gula, est lactuca principium cenae: Dioscor. vtitur brassica ad crapulam discutendam, raphano ad distributionem alimenti seruandam: nec aliam ob causam commendamus adstringentia à cibo, nisi ad coctionem promouendam, & inhibendam vaporum

Contractum placuit alijs.

Quod certum in alimentis medicamentosis

Cur a cena lactucam comedebant Antiqui.

Adstringentia à cibo cur proficit.

De puris cibis, ob scutum.

porum etationem ad caput. Solus Galenus dum in alimentis medicamentosis, desiderat ordinem, sed etiam in puris alimentis, quod ita receptum est hodie, ut si quis afferat contrarium, rerum pend omnium rudis habeatur: adeo verum est, nihil esse superstitiosum, quod si iurare dicatur, non amplectantur omnes; tanta est vita proroganda cupiditas. At si res ratione pendatur, non facile occurrat, quæ ordinis necessitatem adstruat, quamvis multum in re ista laboret Horat. Angen. tom. 1. suarum ep. 1. 5. adversus Mercen nam si omnes cibi, vna simul coquuntur, extrudunturque, inutilis erit quicumque ordo; nam nihil pellet ventriculus, neque os eius infernum recludetur vnquam, ni vniuersa alimenta cocta fuerint. Quod si (quod probabilius, & verum) quadam prius coquantur, ut quæ magis disposita, post alia: quæro deinde, expellerne statim, quod concoxit ventriculus, an detinebit, quousque concoquatur, quod reliquum: si id dicas Gal. patitur easdem difficultates, in quas conieciabant Galenistæ illos omnes, qui ordinem, seruandum esse negabant: si dicant, crudo retento, quod est coctum expelli; quæ quæso superstitio induxit medicos, ut nouis præceptis, languentes affligerent?

Placet nihilominus hic seruare ordinem, ob hanc causam.

Dices, non posse coctum à ventriculo pelli, si crudum subijciatur, aut si id faciat, crudum, & coctum vna simul expellet. At posse, docet nos quotidiana experientia, videmus enim in dies expelli à ventriculo bilim, retento cibo, cibum, retento potu, hunc eibum retineri, expulso alio, & sicus quamquam postremo loco sumantur, postremo item loco vomuntur. Nihilominus, quia facilius expellet ad intestina ventriculus, quæ in fundo eius resident, quam his retentis; extrudere ea, quæ in cavitæ eiusdem seruabantur, admitto propterea aliquem in cibis ordinem, ne in expulsiōe in cocti, crudum quid, cum cocto confusum, propter motum illum præterlabatur.

Quæ prius sumenda, crassa, an tenuia. Cap. XIV.

Crassa exhibent primo quidam.

Crassa exhibent primò quidam, ne digestis tenuibus, & à ventriculo expulsi, vna cum ijs esuant in concocta cibaria crassa: laudant secundo hunc ordinem, quia pars ima ventriculi, est crassior, ac propterea calidior. Quare conuenit primùm crassa alimenta ingerere; ita enim fiet ut simul cibi omnes coquantur, caliditate imæ partis ventriculi, ineptitudinem alimenti vincente.

Tenuia alij,

Contrarium defendunt alij, quia si crassa præeant alimenta, cum hæc multo tardius coctionem recipiant, quàm tenuia,

alterum duorum sequetur, vel vna cum tenuibus coctis crassa simul, & incocta pellentur, vel si detineantur tenuia, quousque crassiora coquantur, adurentur.

Profecto, si valeremus pendere calorē imæ partis ventriculi, & alimenti impotentiam, ut coquatur, ac tantundem crassi alimenti exhiberemus antea, quantum posset pars superior ventriculi, æquali tempore coquere, adhererem auctoribus prioris sententiæ: at quoniam nisi id consequamur, quod consequi, non est admodum facile, promptum est periculū, ubi ex contrario ordine nullum discrimen imminet, sequor propterea secundam sententiam. Nullum inde sequi absurdum, patet cuique, nam si quod sequi posset, illud esset, crudum, nempe vna cum cocto expelli, aut aduri coctum, dum cru si coctionem expectat: at neutrum, recte inferretur; nam quod est coctum, partim à ventriculo trusum, & partim tractum à partibus, expellitur: crudum itaque neque tractum, nec expulsū, donec conficiatur, detinebitur. Idem enim ventriculi ac vteri iudicium. Quare ut hic in superstatatione excludit foetum maturum, immaturum, & non dum absoluto retento; sic poterit ventriculus, quod coctum est pellere, crudum ad elaborationem vltiorem retinere. Nec si intemestiuè ad intestina labatur, graue aliquod malum imminet: nam ut Galen. 4. de vsu part. sunt intestina, ne dum deiectionis, sed & coctionis instrumenta. Quare poterunt elaborari ab ipsis, si quæ actionem ventriculi effugerunt. Iure proinde Horat. reprehendit Aufidium, qui vna fortia prius apponebat mensis.

Quædam vacuis committere venter

Nil nisi lene docet, leui præcordia multo

Proliquis melius.

Nec admittendus quidam modernus est, qui epist. 8. Decad. 9. suorum Miscellan. dixit, ventriculo calido primum esse crassa offerenda, deinde tenuia, nam si hæc præmittantur adurentur, coquantur contra illa bene, quia proportionata valido calori ventriculi. Contra ventriculo frigide primum dat tenuia deinde crassa, nam tenuium inquit coctione roboratus ventriculus, poterit concoquere crassa, quod assequetur nunquam huiusmodi auxilio destitutus. Id tamen faciendum subdit; si spectemus ventriculum, ut pars similis. at si consideremus eundem, ut pars organica, hoc est quatenus habet vim chylificandi, sit nichilificatio ab ipso ut organicus est, ut sic, nullus est in alimentis sumendis seruandus ordo, sed ab ijs cetera ordiendæ, aut prandium est, quæ magis appetimus. Conatur hoc suadere quia ut fiat chylificatio, necessarium est, ut alimenta quæcumque miscantur: ergo ut minimum vnius tangat alterius minimū. Quare nihil intoretur primo ne loco, an

Et rectius.

se.

Secundo alimenta fumantur. Non est imquam admittendus; nam falsum est chylum fieri deductis adminima alimentis assumptis: est quidem hoc necessarium cum mixtum ex elementis producitur: ubi gignitur ex alio mixto, frustra hoc requires. Nec si velis, assequare, nam ventriculus amplexatur cibos, quomodo ergo miscebuntur. Quia inquit à potu, que erant in fundo ventriculi ad os deducuntur quemadmodum in lebete ebulliente fieri obseruamus; sed neque in lebete hoc fit, nam elata à vapore mox fundum repetent: neque in stomacho hoc fieri credendum; nam multi coquunt, tametsi non bibant; fiat tamen: quorum modo in speculo ventriculo, vt similis particula ordinem ciborum præscribis? Insuper chylificatio est coctio: hec fit à temperie, ergo à parte similari. Non itaque à stomacho vt organum, Demum non nutritur ventriculus chilo. Parum itaque referet chylificasse, quo roboratur, vt hac arte reddatur potens coctioni crassorum. Possent vtgere pluribus, sed hæc satis superque esse censeo, plura propterea non addam.

Quando cibandum. Cap. XV.

Quæ erant de victu disputanda à nobis, quæ esset victus forma exhibenda, an tenuis, an crassa, qualis, quomodo, & quando; est proinde reliquum, vt expositis tribus quesitis, de opportuno tempore nutriendi tractemus. Quoniam vero, duplicia tempora considerantur in morbis, vniuersalia, nempe, & particularia, haud quidem disputamus, quo morbi tempore vniuersali sit tutius nutrire egrum, est enim hoc dictum, sed de particularibus controuertemus: ex quo licet intelligere, de ijs morbis esse questionem, qui habent sensibilia tempora, nam qui percurrunt, quæ obseruari à medico nullatenus possunt, cæcior sententia est omnium, eo tempore esse nutriendum egrum, quo per sanitatem consueuerat. Omithona ergo febre laborantes, patientes hæcticam, vicerati, luxati, ea hora, & cænent, & prandeant, qua cum bene valebant, & prandere, & cænare consueuerant. Qua hora nutriendus æger, qui periodico affectu infestatur, & paroxismus habet evidentes, hoc querimus.

Iussit Hippocr. prima par. aphor. 11. ne per accessiones nutriamus languentes. In accessibus inquit abstinere oportet, nam cibum dare nocuum est: accessionis nomine, exponit Galen. aphor. seq. & primo dicitur. vict. partem deteriozem circuitus. Quare nec in principio, augmento, aut statu accessionis nutrire egrum expediet, sed vt primo de ratione victus penult. cum calor ad pedes descenderit, hoc est, cū

inclinauerit accessio, nam quamquam alijs accessionis temporibus, corpus vniuersum caleat, in declinatione tantum contingit, vt calor capite, & thorace relicto, pedes tantum teneat. Quod si non tantum, remittat accessio, sed intermiserit, erit interuallum expectandum: elegit enim declinationem Hippocr. quia acuti morbi, de quibus loco illo loquitur, ubi febrem habent adiunctam, continuam habent.

Cur autem, in declinatione tantum, cibare licet, non in alijs paroxysmi temporibus, tacuit Hippocr. aphoristica breuitati fortasse consulens: tacet quoque Galen. vnde alijs id indagandum reliquit. Centent quidam, esse abstinendum in accessione, quia incumbens tunc temporis humorum coctioni natura, non est alimentis distrahenda: quæ ratio, si est efficax, cogit pariter, ne in paroxysmi remissione, cibum porrigamus, quando & in declinatione particulari natura coquit. Præterea multi morbi sunt à multitudine, vnde cum coctione nequaquam indigeant, non esset nocuum, ubi hi faciunt proximum, nutrire languentem, quod absurdum.

Dixerunt propterea alij, esse in accessione abstinendum, ne contractus ad partes internas calor, exhibitione alimenti magis contrahatur, vnde suffocetur. Possent ergo tuto in statu, & augmento nutrire, quando his temporibus est vniuersus calor ad partes expansus. Est proinde dicendum, nocere cibum in accessione, quia distrahit naturam conantem, vel resistere humorum fluxionibus, vel illos expellere, modo per vomitum modo per aluum: & quia ab accessione molestata natura, cibo coquendo vacare, nullatenus potest. His ex causis fit, ne liceat in parte deteriore circuitus nutrire languentem, sed semper, vel interuallum vel declinationem expectemus.

Quid si vna accessio adueniat, antequam altera remittatur, & statim vnius, alterius principium excipiat; eligit quandoque Galen. accessionis statum, quandoque principium, vt licet videre capit. 11. meth. ubi morbus à multitudine pendeat, & cum sympmatas grauibus inuadit, vt syncope, sopore, summa extremarum partium frigiditate, cauet principium, ne alimentum multis succis additum, opprimat initio accessionis languentem. Vbi morbus ab inanitione fiat, & feuiora per statum sympmatata inferat, principio offert alimentum. Galen. assensere omnes, nec nos discrepamus: si enim in accessione, idcirco est abstinendum, quia afflicta à grauitate sympmatatum natura, non potest alimenti coctioni vacare, nulli dubium fuerit, quo tempore potissimum affligitur, eo tempore esse abstinendum. Quare si grauior status

Nec dat huius causam; tacuit quoque Galen.

Vnde posteriores conati sunt facere, & quidam abstinent, ne distrahatur à coctione nature.

Alij, ne calor a cibo ad vitæ reuocatus, suffocetur. Cum tamē vera causa ea sit, ne distrahatur natura.

Quid faciendum, cum ante remissionem vnius proximi adueniat alius? Galen. sententia.

In accessionibus precipit abstinere Hipp.

tus principio fuerit, statu non nutriendum: si principium vehementius affligat, quam status, erit status commodior multo.

Explicatur.

Monemus tamen, hanc nutriendi rationem seruandam esse, desumpta indicatione ab accessionis temporibus: verum tamen si cætera contemplerur, ne dum poterimus accessionis initio cibare, sed debemus: vt cum e.g. febris ex fame dependet, cui dubium, tolli eam, assumpto alimento? Confert item in accessionis initio nutrire, vbi à sincera bili, & adusta, febris oriafûr, aut os ventriculi à bilis flauæ, & adustæ confluxu iancinetur, nam imbecillus ventriculus, vel non excipit delabentes humores, ab assumpto alimento robustior factus, aut si recipiat, ita cibi præsentia, acres illi humores dulcescent, vt nullam, aut exiguam molestiam inferant.

An in augmento tutius cibabimus?

Eadem ratione conducit, in accessionis initio, cibum porrigere ijs, qui à bili deufla febricitant: primum, quia humectati, non ita squallidi, & sicci in statu fiunt, nec humectata bilis sæua illa symptomata inferre poterit. Vide Gal. 15. meth. cap. 4. Insuper quod in accessionibus abstinentium non ut, cum virtus labascit, & fatiscit, haud puto necessarium esse admonere; nam vel Tyro quisque in medica facultate cognouerit, indicationem, quæ somitur à virtute, illam esse cæteris digniorem, eique propterea magis attendendum: vnde & hic habet locum, illud Hippocr. primæ aphor. part. *Comestuari autem oportet, an eger cum tali victu perducere sufficiat, nempe, quamdiu supererunt illæ, tandem abstinentia pugnandum: vbi imbecillitatem vereri cæperis, subuenias cibo.*

Ita quidam

Quæres: cum in augmento periodi vitemus omne fastidium, quod solet inferre principium: vitemus pariter noxam omnem status. Cur non in augmento cibamus, quoties vni accessioni superuenit alia, sed vel feruentem ægrum in statu nutriemus, vel refrigeratum in principio?

Quibus Celsus sepugnat.

Non nulli, quos refert Saluus Sclanus 1. aph. 11. huic nixi argumento, in hac temporis angustia augmentum potius eligunt, quam statum, aut principium: quibus contradicit aperte Cels. nam 1. 3. cap. 3. *Cum febris inquit instet, incipiat, augetur in augmento consistat, decedat in decessione finiatur, scire licet, optimum cibo tempus esse, febre finita: deinde cum decessio eius consistit. Tertio si necesse est quomodocumque docedit, cætera omnia periculosa esse: si tamen propter infirmitatem necessitas urget, satius esse consistente iam febris incremento, aliquid offerre, quam inuolvente, & sapius esse instante, quam incipiente:* Contradicit & ratio: nam morbi ferè omnes sunt, vel ex multitudine, aut inanitione, ac in præmi gene-

Et nos quæ hanc ob causam.

ris morbis non conuenit in augmenti principio, nam sapit hoc naturam principii, accessionis. Quare qua causa, non erat tutum in accessionis principio nutrire, eadem verabimur, ne in augmenti principio quidquam offeramus. In morbis ab inanitione, multo tutius est nutrire in principio, quam in augmento: nam quemadmodum expedit multis antea horis, à paroxismo nutrire, ita vbi id fieri non potest, illud erit optimum, nutrire eo tempore, quod magis à statu infestante recedit: maxime infestat status illorum morborum, qui ab acris sunt succis, & inanitione. Quare cum principium magis à statu recedat, quam augmentum, erit eligibilis augmento principium. Nunquam itaque eligendum in accessionum multitudine augmentum est sed vel calentem ægrum nutriemus, aut frigentem.

Præter hæc admonere necessarium, censeo, non solum in accessionibus esse abstinendum, sed vbi eadem imminet, aut stomachus cibum assumptum nondum coxit, nec excrementa extrudit, nihil dare oportet; tunc enim actionis cuiusque tempus est opportunum, cū adest quod indicat, neque aliquid est, quod rem indicatam sapere prohibeat. At prohibet alimoniam facultas non valens concoquere; non valet nouum alimentum concoquere, vbi in alterius coctionem incumbit, nam vt proverbio dicitur, *scicit ambobus, qui vult seruire duobus.* Quare alterucrum fiat necesse est, vel à priori cibi coctione desisteret: vel si in eandem incumbere pertinaciter velit, deserat, mox assumpti concoctionem; vel saltem desistet à pugna; aut tandem deficiet omnibus, si eouique temeraria sit, vt velit cunctis vixere à caute, itaque & prudenter monuit Hipp. 4. de rat. vict. 37. vt ædem in accessione abstinemus, sed ne quicquam demus, eadem imminente.

Quot horis ante accessionem cibandum.

Sed quæres, quot horis, antequam accessio inuadat abstinere oportet tribus, quinque an pluribus? Magnam inuenies si Arabes de re mèta consulas, diuersitatè, nam Auiç. de cura quotidianæ, & hora inquit cibandi est post tempore paroxysmi, & eradicat. onem eius, & ante proximum minus quatuor horis, licet Thadeus legat, ad minus quatuor horis.

Isaac lib. de feb. cap. de cura Amphimerinæ: *versaliter inquit dicimus, vt inter cibum, & accessionem sex horarum fiat spatium: & in cura Tertianæ, sed curare ait, oportet, ne in hora accessionis, ei aliquid tribuatur, neque tribus horis antequam accessio venerit.*

Rabis in cura quotidianæ, hora inquit accessionis, ab hora comestionis, quantum plus possibile fuerit, est elonganda: deinde declarans rem exactius, & hanc, inquit, elongatio-

tionem, intelligo spatium sex horarum.

Serapio quatuor horis abstinere, & sic, ait, hora ante statum eius, lego tu, ante principium eius, tribus horis, aut quatuor; Galen. quoque eandem videtur habuisse sententiam, nam c. 4. l. 8. meth. afferit satis esse si tres horæ æquinoctiales inter balneum, & tempus accessionis interponantur. Quare cum comederent à balneo antiqui, tres horas ante accessionem posse ægrum nutriri Galen. voluit.

At vero si quis attente de re hac meditetur, inueniet facile, tot horis, antequam inuadit accessio esse nutriendum ægrum quot sunt necessariæ, vt ventriculus assumptum alimentum coquat; si enim nondum peracta coctione superueniat accessio, vel natura, à coctione alimenti conuertet vires aduersus morbificam causam: aut contra illa relicta, in alimenti coctionem incumbet, aut vacabit vtrique. Non est, cur hoc secundum speremus, impotens enim natura nostra est ad obeundas duas functiones simul; in alterutram itaque incumbet, at nihil omitte-

tur, citra magnum detrimentum ægri. Quare illud expediet, vt sumat cibum, tot horis antequam accessio inuadat, quot sunt necessariæ, vt natura alimentum in chylum conuertat: cumque id citius, tardius possit fieri pro varia natura alimenti quod offertur, quantitate varia, stomachique natura diuersa, validiori, imbecilliori: erit plus, minus anticipanda cibatio, prout plus minus est animus exhibere: prout alimentum facilius, difficilius coquitur: proque natura varia ventriculi. Ergo si exigua sorbitionis quantitas est exhibenda, tres horæ sufficient: si maior quatuor requirentur: si solidior cibus offeratur, octo saltem, aut nouem necessariæ erunt; Belle Hip. 4. de rat. vict. 37. cum ait purgaueris, sorbitionibus vitior, obseruatis ita febrim accessionibus, vt neque cum adsunt, neque cum ventura sunt, eas ingeras, sed vel cum finiunt, vel conqueuerunt, & cum maxime à principio distare videntur. Sed de hac controuersia, & libro hoc, hæc satis.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Decimus sextus.

DE RECTA POTVS ADMINISTRATIONE in morbis.

Dicendorum ratio, & ordo. Cap. I.

De curritimus, quæ de cibo cognoscere necessarium erat, nunc ad potum nostra conuertetur oratio: & quoniam duplex est illius materia, vinum scilicet, & aqua, videbimus primum, quibus morbis vinum, quibus aqua conueniat: examinabimus secundo, quæ quantitas potanda, quo ve tempore: omnia demum, quæ ad rectam potus exhibitionem scire, sunt necessaria percurramus. Ceterum, quia id consequi, nullo pacto licet, si ignoretur aqua, vini que natura, & vtriusque effectus, propterea à vini, & aquæ temperie, ab vtriusque effectibus, nostra exordietur tractatio.

Quæ vini temperies. Cap. II.

Ad euentiam tituli, noto primum, quod tametsi vini nomine, comprehendantur succi omnes, ex vatijs arborum fructibus, diuersis frugibus expressione elicit, aut decoctione, vt succi cidoniorum, granatorum, vnde hordei decoctum; Herod. vinum dixit, quemadmodum aqua, in qua ficus sunt macerata, ficatum vinum, in qua palmule, phænicinum vocauit: & Dioscor. confecit pariter vinum ex labrusca, piris, rossis, myrto, & alijs huiusmodi, nos tamen illud proprie vinum nuncupamus, quod ex vuis maturis conficitur, ne vinum cum omphacio confundatur: neque omnem succum, ex vuis expressum, vinum esse volumus, ni defuerit, nam antea quam feruendo co-

De quo vino est dubitatio declaratur.

Quo

qua-

Quid verum
vinum.

quatur, mustum, est, non vinum. Ne pluribus te detineam, loquor de vero vino, quod est liquor ex vuis maturis expressus, à proprio, solisque calore feruendo concoctus: expressum diximus, nullo alio addito; nam quamquam plerumque arte exprimat, solet quandoque, nullo premente effluere: hoc nuncupant lactrymam virginem. Diximus postea, concoctus à Sole proprioque calore, ad differentiam vini, igne cocti. Aduertendum secundo, haud quæri, quid sit sua natura vinum; hoc enim inquirere, est Philosophi, sed vt medici de re illa tractantes, quale sit ad humanum corpus, & temperatum collatum, frigidum nempe, an calidum, siccum an humidum inuestigamus. Neque de eius calore actuali est sermo, harum enim qualitatum iudex idoneus est tactus, vt omnino superuacaneum sit, rationem consulere: sed de potentiâ, seu virtuali nos loquimur. Quid itaque faciat vinum in temperato corpore, aulâ suscepta occasione à varia dispositione subiecti, indagandum.

Ab hoc ergo,
an homo cal-
sit, siccetur
humeatur,
inquirimus.

Quæ dubitan-
di ratio.

Dubitandi ratio est, quia diuersi, & varij effectus è vino procedunt; hos enim reddit impotentes ad venerem: excitat in alijs sopitam libidinem: facit quosdã segnes, & languidos, addit alijs robur; narratur enim prisca Catonis sepe mero caluisse virtus, & Homerus ait, *viro defesso, magnum robur, vinum offert*: soluis quandoque crura: quam ob causam, Lyceum dictum puto à *pò tu lijn*, quod est soluere: debilitat eandem alias, vnde Poeta:

Et tentat gressus debilitatq; pedes.

Facit quandoque homines mutos, quandoque loquaculos: quocirca celebratur Poetæ cuiusdam apophtegma, quo negavit tormentis opus esse, ad exquirendam veritatem, vino rectius elici: quod approbans Horat. dixit.

*Reges dicuntur multis vrgerè culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant,*

An sit amicitia dignus: & alibi.

Quid nõ ebrietas designat, operta recludit.

Quo circa, vt bene dictum est, *vinum hominibus specula*: sic frustra optabat Socrates pectora fenestrata, & verè Plutar. 3. lib. sympos. quid, inquit, *queris ridiculè caput illas fenestras, per quas in alterius cogitationes potest aliter inspicere? vinum enim nos aperit, ac ostendit, non sinens latera, sed speciem atq; laruam adimit, lege tanquam pedagogo, longissimè semoto: nec malè Pachaas apud Athenæum lib. 10. cap. 9. dehortabatur homines ab ebrietate, ne nascaris, inquit, cuiusmodi sis, aut qualem te esse simulas, nam speculum æneum forma, vinum mentis est index, vnde Germani Tacito aut, de morib. German. de pace, ac bello plerumque in conuiuijs consistunt, tanquam nullo magis tempore, aut ad simpli-*

ces cogitationes pateat animus, aut ad magnas incaliscat.

Adaugent difficultatem, vini qualitates varis; tot enim sunt, vt vix sit aliud in rerum natura, æque discors, & varium; quædam enim sunt alba, alia rubra, alia fulua, flaua, alia nigricant: quædam tenuia, alia crassa: quædam dulcia, alia acida, acerbâ, austera, pontica. Adde, & dissentientes auctorum sententias; nam differens Flavianus apud Macrobr. 3. lib. saturn. cap. 4. contendit aduersus Eustachium, & Dysarium vini caliditatem prædicantes, ipsum esse sua natura frigidum. Idem Plutar. & alij multi. Nec concordant medicis; nam Hippocr. 2. de dicta circa principium, vina inquit acida frigefaciunt, & humectant: Aristot. 4. meteor. aqueæ naturæ esse dicit. Galen. 3. de facult. vinum austerrum, & nigrum, frigidum natura appellat, & 12. meth. 4. scribit nulum vinum album esse calidum. Oppositum alibi, nam 2. par. aphor. 11. & 18. cap. lib. 3. de causis pulsuum, calidum esse ponit, & humidum, quam sententiam sequitur Aetius, & Paulus Auic. 1. 4. tract. 2. c. 40. vehementer infrigidare, & humectare dicit, eamque ob causam probat illud in cura tertianæ. Quid si posteriores consulamus? Manard. lib. 1. epist. c. 3. calidum dicit esse, & humidum vinum, vt alimentum: siccum, vt medicamentum; Valles. frigidum esse nouum putat, vetustum calidum; alij vina generosa calida esse autumarunt, oligophora frigida.

Rem aliter determinauit vir æque eruditus, & doctus Latinus Tancredus lib. 2. de fame, & sit. cap. 20. nempe statuit, vinum omne sua natura frigidum, & humidum esse, quia, vt Arist. scripsit 4. meteor. est vinum omne aqueæ naturæ: calfacere, & exiccare per accidens, seu per aliud, hoc est ratione calidæ substantiæ admixtæ, non secus ac serum, lotium, ac mare, calida, siccaque redduntur, exustorum halituum permixtione.

Sed quamquam, non admodum pateat, quid de re illa oporteat censere, edicam tamen libere, & aperte, quod sentio. Vinum sua natura est calidum: calidum esse probò, quia est odoratum, promptumque, vt mutetur in spiritum: & sua natura, non ex accidenti ob peregrinam substantiam illi admixtam; nam à extrinsecis esse calida illa substantia naturæ vini, vbi illa separatur à vino, perficeretur, quemadmodum perficetur aqua, vbi ab ipsa falsedo, & quidquid peregrinæ habet substantiæ admixtum, auferitur. Nunc autem, suauescente spiritu à vino, corrumpitur vinum, tantum abest, vt melius reddatur: ad illius itaque integritatem, calida illa substantia spectat, quare fuerit sua natura vinum calidum.

Neque obstat Aristot. dicens, aquæ illud esse naturæ, aut experientia, quæ monemur, frigidus edi partus à vino:

facit

Hinc variæ
sententiæ.

Nostra est
se calidum.

Et per se, non
ex accidenti

facit enim hoc multa vini copia, non vinum: nempe plus iusto potum, suffocat calorem, vnde cruditates, atque hinc pestea morbi frigidi. Arist. aquæ dixit esse naturæ, non quia frigidum, sed quia vniuersum abit in vapores calfactum. Auic. de vino aquæ admixto loquitur, & vacuando calida excrementa docet refrigerare vinum, & humectare.

Potest idem facere, deducendo aquam quæ refrigerare, & humectare valet.

Num omne calidum? minimè verò: non quod cum alijs censam, alba omnia frigida esse; nam quamquam in hanc videatur Galen. inclinare sententiam, dum 12. meth. 4. dicit ex albo vinorum genere, nullum inuenias calidum: hoc tamen, ita explicandum, nullum ita calidum, & eo gradu, quo vina flaua facile inuenias; nam quod multa vina alba sint calida, certissimum, sed quoniam, vt idem Gal. aduertit lib. de cib. boni, & mali succi cap. 12. vina austerà, acida, etsi quæ alia ponticum habent acerbumque saporem, tantum abest, vt calfaciant, vt nos sensibiliber refrigerent. Hinc exponens aph. 21. 2. par. dicebat, non quoduis vinum epotum curandæ famis caninæ vim habere, (id enim famis nomine intelligebat, quæ non ex substantiæ defectu, sed à frigidis succis corrugantibus excitatur) sed quæ valentem vim habent calfaciendi, quæ cum careant vina acerba; nam ne calfaciunt quidem, non erunt inquit vina austerà, & acerbi saporis, affectui illi aboleri do opportuna: sed quæ colorem habent flauum, aut rubrum absque adstrictione, hæc maximo erunt emolumento.

An idem siccum? magna fuit quoddam de re hac controuersia inter Antonium Fumanellum, & Bartolomeum Gaionum; Fuman. enim siccum: Gaion. humidum esse prædicabat: mihi certum, siccum esse vinum, primum quia facit furere, quia tollit maculas, abstergitque, quia confert vlcibus, & omnem humidam intemperiem corrigit, quo circa fluxum lacrimarum cohibet: sit à vite siccissima, vt ostendunt folia racemi, & semen vuz. Tandem est calor vini igneus, nõ aereus, vnde Plato interdixit ea ratione vinum pueris, ne ignis igni adderetur.

Num sua natura siccum? negat Valles. quia vinum calfaciendo siccatur, ergo per accidens, per se ergo humidum: negat, & Latin. quia aquæ naturæ est vinum, siccabit ergo, ob peregrinam substantiam mixtam, sed vterque decipitur; Valles. quidem, quia si hac ratione id fieret à vino, magnum pars vlcera, vbi vino abluuntur, sentiret calorem, quod falsum esse, constat experientia: decipitur quoque pace sua dixerim, Latin. nam, vt dictum, si extrinseca esset calida illa siccaque substantia ipsi vino, haud quidem corrumpere vinum, illa exhalate: sua natura,

itaque vinum siccum. Quod si Galen. 2. aphor. 18. humidum scribit esse, per humidum, liquidum intelligit: aut humectare substantificè.

Nutriat nec ne vinum.

Cap. III.

Quid vinum efficere valeat in corpore temperato indagauimus, nunc quid patiatur à corpore, examinandum, omne enim agens agendo repetitur: hoc est, videndum, num in nostram vertatur substantiam, postea quam vehiculi munere functum fuerit, an impermutatam quoad substantiam, extrudatur è corpore.

Nutrire vult Galen. mille in locis, idque adeo apertè docet, vt non possim, non mirari Hieronymum Mercurialem, qui oppositam illi tribuit sententiam dicens, idcirco ab illo scriptum nutrire vinum, quia sua tenuitate, & calore, quam maximè iuuat distributionem eorū, quæ verè nutriunt, eo Gal. loco ductus 1. de facult. nat. cap. 17. quo scribit, totum id, quod bibitur in vinam abire, nisi quid per alium excernatur, aut transpiratione insensibili dissoluatur; enimvero si hac ratione nutrit vinum è Gal. sententia, quæ tenuiora, & calidiora, nutrire magis: at docuit 2. aph. 18. parum nutrire aquosa, multum crassa: & reddens rationem 2. de temp. c. 3. cur vina celerrimè nutriant, tardè alia alimenta; quia vina, inquit, facillimè commutantur, & lib. de bonit. & malitia succorum c. 40. vinorum inquit, omnium, rubra, & crassa sanguini generando, sunt accommodatissima, & iudens causam dicit, quia minima egent mutatione, vt sanguis fiant. Quare, quod dixit lib. de nat. facult. ad extollendam renum vim tractricem, quam negabat in renibus esse Erasistr. dictum puta, quamquam aliter exponat locum illum Aug. tom. 2. epistol. lib. 5. epist. 26. nam ex Galen. Mercur. & omnium sententia, ex vino gignuntur spiritus: tenuiores ergo eius partes, spirituum materia fient. Quare non omne, quod bibetur, in vinam recedet. Gal. sequuti sunt ferè omnes, & vniuersi vino patrocinantur.

Contendit at Hieron. Mercur. contrariam sententiam, quæ vinum negat nutrire, veram esse, quia non potest crassescere, quantumuis coquatur: nec vini potus est interdictus ieiunantibus, cum tamen non nisi semel in die cibum, ijs sumere liceat.

Mediam ego sequor sententiam, quædam vina arbitror nutrire, alia vehiculi loco deseruire statuo. Alba, tenuia, immodora, oligophora à Græcis dicta, nequaquam nutriunt; nam aqueam naturam habent, & vt benè antiqui, sunt aqua in-

O o 2 vite

Non tamen sunt.

Idem siccum.

Et sua natura non ex accidens, vt monit. Valles. & Latin.

Nutrire patuit Gal.

Negavit Mercur.

Nos quidam nutrire dicimus alia nequaquam.

vite putrefacta. Vina substantia crassa, sapore dulcia, colore rubra, hæc verè nos possunt nutrire; cur enim non nutriunt? an quia non possunt crassescere? at posse ipse Arist. docet, nam 4. meteor. 10. scribit vinum Archadicum, vsque adeo fumo siccare, ut quo bibatur, oporteat corradi.

Dulce vinum an inebriat, & vere sit vinum.

Explicit Arist.

Occurrit hic Mercur. & vltro concedit posse hæc vina crassescere, & nutrire, negat tamen esse hæc verè vina, quia verum vinum inebriat, & non est dulce, 4. meteor. 9. Re itaque nobis conuenit cum Mercur. de voce est litigium; nam negat dulce vinum, esse vere vinum, & malè, certè; nam verè illi conuenit definitio vini: at inquit, non habet proprietates vini, quæ sunt inebriare, & non esse dulce: ergo si constet, vinum dulce ebrietatem inferre, debet in nostram venire sententiam: at inebriat, ut constat ex Hipp. & Arist. scripsit enim Hippoc. 3. de rat. vict. 3. *Dulce quidem vinum, minus percutit caput, quam vinosum, & minus mentem ferit:* & Arist. 3. probl. 8. *ideo, inquit, malas aquas magis percipi à temulentis, quàm sobrijs, quia à contrariò, multo magis mouentur, quam à simili: modo vinolentis dulcis humoris inest plurimum ex vivo, cuius talis est natura.* Præterea falsum est, quod ebrietas veri est vini indicium, nam & lolum, & lac destillatum inebriare scribunt: & ebrietas, est multi vini effectus, non vini simpliciter. Quod si negat quædamque Arist. vinum dulce posse ebrietatem inferre, aut esse vere vinum, dic Aristot. de vino passo, aut podromo loquentum esse. Quare scias, quod adnotauit idem Merc. 1. lib. variar. cap. 17. fuisse apud antiquos, inter alias species vini, duas differentias dulcium: alterum passum, ita dictum, quia ex passis uuis conficiebatur, alterum prottopum, seu podromum dictum, quod erat maximo vsui medicamentis componendis, maximeque ludæum pro diuitum, & nobilium mensis. Erat hoc mustum sponte ex uuis desquæs antequam calcarentur. An aliud admixtum haberet, nondum mihi est competitum: illud tamen certum, hæc vina nequaquam inebriare: quo circa scribit Gell. Romanas mulieres, quibus vinum bibere erat interdictum, vinum passum bibisse, quod ab eo nullum ebrietatis periculum immineret. Hoc itaque vinum, neque verè est vinum, neque inebriat: dulce, quod non est factitium, vtrumque facit. Argumentum ab institutione ieiunij est nullius momenti, placuit enim instituenti genus omne solidi alimenti interdicerè, permittere vinum, non quia non nutrit, sed vt quoquo modo consuleret fragilitati humanæ. Est igitur, quod aliquod vinum, verè nutriat opigandum.

Qui aqua effectus, & num nutriat. Cap. IV.

Quæ sit vini temperies, quos producat effectus, & quid à nostro corpore patiat, dictum: examinanda eadè de aqua. Refrigerat hæc nos, & humectat, crassos reddit tenues succos, & effrenes compefcit. Nutriatne nos eadè, controuersum: nos inquam, nam in vniuersum, id examinare, physici est muneris, nec nostra quicquam interesset, id perquirere. Demus enim nutriti hæc plantas, aut animalia quædam; an inde colligemus, esse eandem homini alimento? haud potest, nam vt medicamentum, ita alimentum est ad aliquid. Alatne ergo, aqua hominem indagabimus, nam variè de re hac opinatum à Medicis, & Philosophis.

Partem affirmantem, probare videntur grauissimi viri, nam Hipp. lib. de flat. triplici inquit substantia refecti corpus nostrum, aere, cibo, & potu; quod etiam, respiciens 1. de aliment. dixit, *principium alimenti, os, nares, guttur.* Aristot. quoque 1. sect. probl. 13. mutationem aquarum morbidam esse docet, quia hæc alimento. Probat idem ratio, nam si aer, odorque nos nutriendi vim habent; quanto magis aqua, quæ crassior? Nutriri nos aere, docuit Hipp. vt patet ex loco à nobis adducto, Galen. passim, & experientia, nam cum multi diu absque alimento aliquo vixerint, non potuit aliter, illud fieri, quam aere acream restaurante substantiam, quæ solum vi imbecillis caloribus & exigui, consumpta erat. Præterea potest aqua in vinum mutari: illud nutrit, & confessim nos reficit. Quare & aqua pariter nos nutrire valebit.

Pars que affirmat iudicatur.

Ita putarunt multi, ijque grauissimi viri, vt Olimp. Concil. diff. 153. Flamin. Nobil. 1. de Gen. Costæus 1. de potu in morbis, Guastauia. 1. sec. probl. 13. pro eadem pugnavit acriter quidam apud Fortun. Licetum lib. 2. & 4. de his, qui diu viuunt absque cibo. Quicumque verò ij fuerint puto à veritate longe aberrasse, ac propterea esse explodendos. Reijcit primum illos Galen. nam 4. aph. 13. *Aqua ait, neque epota, neque extrinsecus occurrens, apta est solidas animalis particulas humectare:* reijcit Arist. nam 4. meteor. cap. de concret. *Aqua, inquit, humidorum, non incrassatur sola, cuius rationem tradens cap. de maturat. ait, accidit autem, aut & quod calidum sit paucum, aut, quia, quod terminatur humidum, multum.* At quæ incrassari non possunt, nutrire non valent. Quare &c.

Reijctur eadem, & contraria probatur, nam reddo Aristot. aqua non incrassatur.

Non latuere hæc Olimpiod. propterea, ne videretur recedere ab Arist. conatus est illa dilucidare; dixit itaque, ne-

Nec expositio Olimp. acceptanda.

gari

gari ab Arist. aquam posse incrassari, non quia nullatenus id fieri possit, sed quia difficillime; nrm & 2. de anim. 96. *Inodorabile autem, aliud quidem secundum id, quod omnino impossibile est, odorem habere, aliud autem paucum habens, & primum, quod insuper inculcat, & repetit tex. 108. 120. & quidem ita esse Arist. interpretandum, potest scaderi, quia si omnino impossibile esset incrassari aqua, nullum posset viuens nutriri aqua, quod falsum, nam cicadas rose nutriri docuit 4. de par. 5. quem sequutus Poeta dixit.*

Dumque Tymo pascentur apes, dum rose Cicadae.

Eadem nutriuntur vermes in niue geniti, aut in ea sepulti: neque alio patus aimento piscis ille coniugis Rondoletij: nam nil præter aquam vitrea ampulla, ubi erat conclusus, continebat. Demum habet Plin. lib. 11. cap. 36. in igne viuere quædam animalcula, & volitare, idemque multo antea docuerat Aristot. 5. de hist. an. 19. Quod si ignis, aut ignitæ fuligines sic possunt incrassari, ut sint alimenta, cur idem aquæ negabimus?

Nam numquam fieri possit, ut vere aqua incrassetur.

At nulla id via consequi posse, ut scilicet incrassetur aqua, demonstrat, ni fallor aperte Auicenna. 2. 1. doctr. 2. cap. 16. Nam aqua, inquit, si à summa frigiditate concreta, crassitiam comparat, illam acquirit, propter terrestrium partium, quæ ob subtilitatem, obtutum effugiunt, admixtionem. At amittit concretionem, ubi incalescit, & terrestrium partium admixtionem; nam cum segreget, heterogenea calor, deponet terrestres partes, unde aqua desecabitur. Quare, &c. Non pigeat, integrum Auicenna locum transferre, ne si ipsum adire, tepigeat, summo beneficio priuatis. *Et torpidi, inquit, quidam medicorum existimant, quod aqua cocta subtiliter resoluatur, & ipsius remaneat spissum, unde in coquendo ipsam, non existit inuamentum, quoniam spiritudinem in aqua augmentat; scire autem debes, quod aqua in suæ aqueitatis definitione existit ex partibus in subtilitate, & spiritudine similibus, quia est simplex, sed non inspissantur, nisi propterea quod frigoris qualitas, super eam præualuit, aut propter fortem terrestrium partium commixtionem, quæ ab hoc, quod sunt paucissime, ab ea nequeunt separari, neque descendere in ea, quia non sunt tantæ quantitatis, ut continuitatem aquæ scindere valeant, & in ea descendere, ob multam paruitatem; oportet ergo, ut eis accidat commixtio, cum substantia aquæ. Post hoc decoctio spiritudinem remouet, quæ propter frigus accidit primo: deinde partes aquæ vehementer rarificat, donec fiat subtilioris substantiæ, ut possint ab ea separari partes grates terrestres in eius spiritudine retentæ, & constringant eam descendentes,*

tes, & propter descensum ab ea separantur, & remaneat, aquæ puræ, & simplici propinqua, & erit illud, quod propter calcificationem fuit separatum homogeneum ei, quod remansit, & non longinquum ab eo, quia cum aqua à commixto separatur, eius partes in subtilitate simulantur, neque multum interest, inter illud, quod subit, & inter illud, quod remanet: decoctio ergo non subtiliat aquam, nisi propterea, quia aufert spiritudinem frigoris, & quia facit, quod ob commixtum, est, descendere. Et huius quidem significatio exiit, quoniam cum aqua grossa dimittuntur longo tempore, non descendit ex eis res multa, & sit aqua, quæ remanet in pondere leuis, & clara, & descensionis quidem causa, est subtilitas, quæ ex decoctione acquiritur: Sed quotiesum auctoritate pugnamus, ubi ipse sensus docet, quod controuertitur? Nonne sensu ipso monemur, aquam igni, aut Soli expositam, vniuersam in vapores abire? numquam itaque eadem incrassari poterit. Quare neque nutrire. Experimentiæ adductæ, haud me mouent, tritum est enim, viuentia, cuncta, quæ exiguum, calorem habent, diu absque externo alimento permanere. Audi Arist. *inquit, 4. de par. 5. insectorum genus, minimo alimento contentum est, & prope sibi ipsa sufficiunt, non tam corporis exiguitate, quam frigiditate; quod enim calidum est, cibum, & desiderat, & concoquit cito. Contra quod frigidum est, cibo carere facile patitur; sed omnium maxime cicadarum genus, ieiunium est, satis enim in eis alimentum est humor, qui in corpore remanet, sicut animalibus Ponticis, quæ non diutius, quam diem unum viuere queunt.* Quamobrem quod dixit 4. de partib. c. 7

Nec suadent contrarium experientia adductæ.

Non sic cadæ

Cicada inter hæc, & omnino in animalium genere una ore caruit, prolixum quiddam cõpactum, indiuisumque gerit, simile ei, quod lingua speciem refert in ijs, in quibus aculeus in ore, eoque ipso rorem haurit, alimentum unum, & peculiare: idcirco dictum puto, quia rose humectata cicada præseruatur, ne continuo alarum appulsu, à calore exuratur. Dicemus autem, alimentum vocari quandoque, quod ad tuendam vitam maxime est necessarium; nam quod fieri nequeat, ut rose nutriantur cicadæ, illud insuper persuadet, quia, quo tempore bene viuunt, ut æstate, & in locis calidis necnon siccis, ros nullus cadit, multus vere, & autumnino. Demum non obseruantur cicadæ, ubi nulla est arbor: nec cuiusuis generis arbore ille gaudent, sed resinosis, quæ exsulant, gummatæque, & alia huiusmodi excrementa deponunt ad corticem, eam ut patet ob causam, quia excrementis illis sepositis ad corticem plantæ, & rose dilutis nutriuntur.

Obijcies; nam piscis ille Rondol. non tantum vixit trium annorum spatio, sed tantum assumpsit incrementum, ut è phiala

Piscis Rondol.

la exire; nullo pacto potuerit, externo itaq; nutriebatur alimento: at nihil aliud ab aqua erat in phiala: hæc ergo illi alimento.

An negabimus, piscem sic nutritum, maiorem, vt comparauerit magnitudinem? an flatu, eundem extentum dicemus? vel affirmabimus, non caruisse externo cibo piscem; nam in aqua, multa animalcula gigni, quotidie experimur? Dicamus demum eito nullo externo cibo pascus fuerit, non esse affirmandum, aquam illi fuisse alimento, quia & glyres quoque, quo tempore dormiunt, pinguiore euadunt. Quod dicunt, nullum sumi cibum à Camaleonte falsum; nam multi obseruarunt continuo linguam exertam habere, eum, vt aiunt, ob finem scilicet, vt excipiat muscas, scarabeos, formicasque, istique nutriatur.

Aut Camaleon.

Non pyrausta demum nulla enim sunt in igne.

Nec Salamandra in igne uiuit.

Pyrausta, ex aliorum sententia, admisisse Arist. docent clarissimi viri; nam vbi id refert subdit, vt aiunt: & quidem nullum in igne animal viuere suadent duo. Primum, quia quoduis animal, sensu tactus est præditum. Quare non poterit tactus organum, moderata alioquin temperie præditum, in igne perennare: nam omnis sensus corrumpitur ab insigni sensibili. Suadet secundo idem, quia si quod animal viuere in igne posset, aut Salamandra esset, aut muscæ illæ, quas in fornacibus Cyprijs volitantes vidisse scribit Arist. At nec Salamandra, nec animalcula illa in igne viuunt. Quare, &c. non viuere Salamandram in igne testatur Dioscor. lib. 2. cap. 52. Mattheol. ibidem, Gal. 3. de temperam. Actius tetrab. 4. serm. cap. 52. Valles. 4. meteor. & alij multi. Plin. nedum negat, sed docet, vnde hæc potuit suspicio nasci, huic, inquit, Salamandra, tantus rigor inest, vt ignem tactum extinguat, non alio modo, quam glacies, eiusdem sanie, qua lactea ab ore euomitur, neque solum per os, sed etiam per rupturas, scissuras, & poros: quia verò hæc tandem finitur, non habet ulterius, quo possit se defendere ab igne, & ideo à perseverante uritur. Pyrausta alas habere traduntur. Qui ergo fieri posset, ne igne contactæ amburerentur? Consumit cuncta ignis, & animalcula hæc in igne perennabunt? Sed viuant, an nutriantur propterea igne? haud cogimur id fateri, nam vt supra ex Aristot. notauimus, & Auerr. docet. 2. de anim. Pomp. 4. meteor. dub. 62. multa sunt animalia, præsertim insecta, quæ diu sine cibo possunt viuere, licet de pullo id affirmare non liceat, quemadmodum turpiter hac in re lapsus Pompon. autumauit, nam pullus Gallinæus, ex albo efformatur, vitello nutritur, vt docuit Hippocr.

Nec vermes aliqui niuis nutriuntur.

Idem dicendum de vermibus, nempe è terra emersos, niuis sese inuoluiffe, non è piue, aut à niue prognatos: aut si in

niue genitos tueri quis velit, quod pulchre factum à Marfilio Cagnat. lib. 1. var. c. 23. Marcell. Donat. lib. de histor. med. cap. 26. Pompon. 4. meteor. dub. 62. Licet to lib. 4. de spontaneo viuentium ortu, dicendum, non nutriri alimento aliquo assumpto, sed interno eoque aliquandiu perdurare, quod fortasse in causa fuit, cur cum multi Cyprijs adijissent fornaces, quidam tamen volitantia illa animalcula obseruarint (aut si diuinare hac in re licet, elatas scintillas, aut vapores) non viderint alij: nempe externo illa alimento destituta, parum viuunt in igne. Quare facile fieri potuit, vt quidam eo articulo temporis peruenerint, quo genita erant, volitabant: alius, vbi eadem non erant genita, aut perierant.

Ex his intelligitur, neque aerem, neque odorem aliquam exhalationem, posse alicui esse alimento; nam si aqua, quæ longè vtrisque crassior, non potest modo aliquo sic incrassari, vt solida euadat, cuiusmodi sunt partes nostri corporis, quomodo id de aere odoraque exhalatione sperandum erit? Possunt quidem odores, vaporem spiritus extinguentem, mox discutere: possunt ijdem imminutum partis calorem sic roborare, vt felicius obeant coctionem, & munia quæque, vnde ad tollendum animi deliquium, nullum inuenere medici auxilium, æque efficax: vt ijdem sic solidescant, vt partium solidæ substantiam reficiat, persuadebit nullus vnquam mihi; nam hæc non nisi longo tempore possunt reparari, conferunt verò viam, odorque vires exolutas restaurat. Quamobrem fabulosum esse puto, quod de gente Astomorum lib. 7. cap. 2. refert Plin. halitu tantum viuere, & odore, quem naribus trahunt, eamque ob causam ne desit olfactus, cum longiori itinere se accingunt, secum mala siluestria deferre; nam cum multi è nostratribus speragrærint loca illa, ne verbum quidem de re ista scripserunt, quod nequaquam silentio oboluisse, cum alia, vel nullius momenti scriptis commendarint. Præterea ipsemet Plin. lib. 8. cap. 33. scribit solum Camaleontem inter animalia, nec potu, nec cibo ali. Quare aut ex Megasthene retulit illud Plin. aut maiorem in ipso constantiam, vel memoriam desiderabimus.

Nec putandum cum Argent. & alijs, idcirco diu absque omni cibo quosdam vixisse, quia aerea nutriebantur substantia; nam cum satis sit nutritioni, vt restitueretur, quidquid est perditum, atq; fieri possit, vt ob calorem natiui, imbecillitatem, aerea tantum substantia, quæ tenuior, & distationi propterea aptior, resoluatur, aer tantum adueniens, satis superque erit vitæ seruandæ, non id admitendum; esto enim calor natiuus, crassam nequeat dissipare substantiam, quis Deus

Nec qui dicitur cibo abstinentes, nutriti sunt aere, vt Arg. voluit.

vin-

vindicabit eandem ab externarum incurfione & Præterea aerea illa fubftantia, quæ à viventis corpore dumtaxat exhalat, quidnam eft. Aer purus, an mixtum, in quo aeris elementum, partes præcipuas obtineat. Si primum, fola ergo aeris admotione, abfque alia mutatione fubftantiali reftauratio fiet. Effet infuper fpecies quædã putrefactionis: quod fi dicant, mixtum eſſe, æreum tamen, quod vi caloris eſt diſſipatum, fateantur neceſſe eſt, non poſſe modo aliquo aere reſtaurari; nam pars conſumpta eſt mixtum perfectum, imperfectum aer. Ergo, qui diu abſque cibo vixerunt, aut ſimulant ieiunium, aut occultè cibum ſumpferunt: aut magno vitæ diſpendio abſtinuerunt, nam nihil in poſterum poterunt guſtare: aut multum extenuati breui ſunt extincti: aut diuina factum virtute: haud quidem, inhibita actione caloris in humidum, ſed eadem ſupplente, quidquid caloris vi, conſumebatur: aut demum contingit, quia interno alimento nutriebantur, nempe multo ſanguine, aut humoribus crudis, alio tempore conquiſtis, qua ratione glyres, ſerpentes, vrſa, & puella illa Germanica, auctore Portio, multo tempore vixerunt, abſque cibo. Quando Hippoc. dixit, triplex eſt alimentum, alimenti nomine, illud omne intellexit, quod ad tuendam vitam, quoquo pacto cõducit; nam quod aere ſpiritus, nutriri verè, non poſſunt, inde intelligitur, quia inanimes: ſecundo quia ſunt mixta perfecta. Eodem modo explicandus Ariſt. locus, non cum Vallef. de aquis medicatis cinnanomi feniculi, & mellis; loquitur enim de viatoribus, qui medicatas aquas nequaquam potant: & ſi his vterentur, quo modo aquas mutare dici poſſet. Suaderi id poſſet, quia frequens apud ſcriptores modus ille loquendi uſurpatur, & paſſim vocant alimentum quicquid eſt præſcium alteri; nam Celfus lib. 8. c. 8. vulnera ſua medicamentis eſſe nutrienda monet, atq; alibi, vt pus diutiſſimè alatur, iubet: nec latini eloquij parentes id reiecerunt; nam Latinus Poeta eadem metaphora uſus dixit.

*Quem ſi fata virum ſervant, ſi veſcitur
aura Aetherea.*

Et ante illum Homerus hæc Achillis
vmbra dicentem inducit.

*Nam non talis ei, numq; ſum deſenſor, ad
altam.*

*Qualis eram Troiam; ſupera cum veſce-
ret aura.*

An Hetrufci poetæ admifere? Ita: vna
de Petrarce.

*Voi, ch' aſcoltate in rimo ſparſe il ſuono
Di quei ſoſper, ond'io nudriva il core.*

An aqua mutetur in vinum cap. 7. expli-
cabitur.

Quibus vinum, quibus aqua con- ueniat. Cap. V.

Declarata vini, & aquæ natura, eſt il-
lud modo conſequens, vt quibus
morbis aqua, quibus vinum conueniat,
explicemus. In potus de lectu, tria ſunt
diligenter conſideranda, affectus, cauſa,
affectus, & pars morbo laborans. De mor-
bo videndum genus, vt an intemperies
ſoluta vnitas, vel mala formatio: ſpecies,
vt an intemperies calida, frigida, ſicca,
humida, an ſola, an habeat materiam comi-
tem: conſiderandum demum tempus
eiufdem, vt num in principio, augmento,
aut ſtatu, an vero declinauerit. In cauſa
inſpiciendum, num calida, an frigida, num
crassa, an tenuis, multa, aut pauca, quie-
ſcens, an in motu. De parte, quæ nam
illa.

Si affectus ſit intemperies calida, à ca-
lida cauſa concitata, in principio, aug-
mento, & ſtatu, cauendum à vino: con-
cedendum, vbi affectus inclinauerit. Id
faciendum, deducitur ex vini natura, nã
caſcit, exiccatque: poſcit morbus refri-
gerantia, & humectantia; quoniam vero
cadem vi calorifica, iuuat coctionem vi-
num, promouet ſudorem, & vrinas ciet,
idque procurandum, vbi intemperies
incipit remitti, in declinatione vinum
exhibendum, nam ad hæc omnia conſert,
nec ſuo calore nocebit, remiſſa intem-
perie.

Id autem dictum puta, cum morbus eſt
magnus, & diſcriminis plenus: at vbi eſt
ille exiguus, & æger conſuetus potare
vinum, tunc ſi multum vrgeat indicatio
ſumpta à conſuetudine, ſit febris parum
moleſta, potiori indicationi à conſuetu-
dine ſumptæ ſatisfacientes, vinum dabi-
mus, nam & Galen. in cura Diaræ vinum
dedit: contra cum magna eſt calida in-
temperies, abſtinendum; nam quamquam
quædam vina non caſciant, non tamen
refrigerare valent, quemadmodum aqua.
Quare cum refrigerandi indicatio eſt,
atque hæc expleri poſſit cõmodius aqua,
hæc eligibilior, ni alia obſtent. Ne tamẽ
ob Hipp. turberis, qui 3. de rat. vict. 40.
dixit, nolius eſſe vius aquam in morbis
acutis, dic nõ loqui vniuerſaliter de acutis
morbis: ſed de ijs, in quibus infeſtat
ruſſis, & quorum curatio eſt, per excrea-
tionem procuranda; in his eſt aqua nul-
lius vſus, quia nec ruſſim ſedat, nec ſputũ
educit, quod maxime exoptatur in pul-
monia.

Humidæ intemperiei, & frigidæ, quo-
niam tempore conuenit vinum, ni tamen
caput fuerit malè affectum, aut nerui; nã
vix dici poſſet, quantum à vini vſu, & ce-
rebrum, & nerui lædantur. Hinc 3. de
rat. victus 41. prohibet Hip. vinum, capi-
tis

In recta po-
tus admini-
ſtratione, quæ
conſideranda.

Qua in intem-
perie vinum
conuenit, &
quo tempore.

Capite quantis
intemperie
affecto cauẽ-
dam a vino.

Sed alia, &
diuerſa ſunt
cauſe illius
euentus.

tis dolore immigente, nec nisi aquo sum-
permittit, siquid cogat dare, à quo, quia
adhuc timet, inbet superbibere aquam,
vt retusa frigiditate aquæ, caliditas vini,
non valeat impetere in caput. *Cum vero,*
inquit, in huiusmodi morbis fortè capitis
gravitatem, vel mentis læsionem suspicatus
fueris, à vino penitus est abstinendum, aquam-
que tunc dare oportet, vel vinum aquosum,
flaumque (quamuis hoc non acceptet
Galenus) *prorsus inodorum, atque ab ip-*
sius potione, aqua exiguum superbibendum,
nam hoc modo vini potentia caput, mentem-
que minus tentabit.

Non doleat
consensu ven-
triculi frigi-
da intempe-
rie affecti.

Quid si doleat consensu ventriculi re-
frigerati, dat vinum merum, & paucum.
Cœlius 3. de pot. in morb. cap. 3. Hip-
pocratis auctoritate motus, qui 2. epid.
dolori capitis ex crapula vinum exhibet,
quamquam damnet, quod cotylam
exhibeat. Concedo, & ego, ni aliter ven-
triculo mederi possimus; verum tamen si
alijs calferi ille possit hæc præpono, nam
ea semper eligenda remedia, quæ nocere
nullatenus possunt. Tentandum ergo
alijs caloricis curare ventriculum: ni
profint, parum vini dandum, & ab ipso,
aqua superbibenda; hæc enim, si nos
fallit Celsus ventriculi imbecillitati me-
detur, cohibetque vaporum elationem,
ad caput.

Abstinendum
quoque in
morbis a so-
luta vitate.

Ex dictis constat, non esse exhibendum
vinum in morbis, à soluta vitate, vel
enim soluitur vitas à causa interna ca-
lida, & hæc vino augetur: vel soluitur
eadem à causa externa incidente, secante,
contingente: at hic maxime procuran-
dum, ne fiat ad partem vulneratam afflu-
xus. Quare cauendum à vino, cum ma-
xime valeat vinum ad concitandos hu-
mores.

Et tumoribus
calidis, & flu-
xionibus.

Neque in tumoribus calidis, vt oph-
thalmia, angina pleuriti, hepatiti, & crisi,
pelate; tum quia vinum calidum, cum
quia fluxionibus excitandis aptissimum.
Quare nec in dysenteria, aut diarrhæa,
nec alijs quibusque fluxionibus calidis
(ni tamen reluctetur ventriculus, aut ad-
stringendi, vel prouocandæ vrinæ indi-
catio vrgeat) modo aliquo erit admit-
tendum.

Commodus
tamen mor-
bis in caui-
tate.

Qui potus opportunus morbis in ca-
uitate adstricta, ab humoribus crassis, vt
in obstructione, non admodum certum,
quia dubium, vtum valeat magis pene-
trare; scripsit enim Hipp. 3. de rat. vi-
ctus 40. aquam hypochondria grauare,
lienemque, & iecur, si fuerint obstructa,
augere: docet Arist. 3. sect. probl. 22. vi-
num dilutum inebriare magis, quam fin-
cerum, quia maiorem habet vim penetrā-
di. & alibi dixit, maculas factas à vino
diluto, difficilius tolli, quam quæ ex pu-
ro. Adde, & rationem, nam crassius vi-
num aqua. Darem huic manus, si quo ci-
tius, & facilius potus, ad partes quasque

corporis accedat, id tantum requirere-
tur, tenuitas nimirum substantiæ; nunc
vero præter hoc, illud maioris momenti,
vt citius astuetur, actuatum dissecandi
vim habeat, & abstergendi, sunt hec om-
nia in vino, desiderantur in aqua. Præte-
rea roborat ventriculum vinum, vnde
tolletur occasio congestioni crudorum,
crescit vsu aque.

Quod dicit Arist. cui Auic. quoque
contentiens lib. 1. fen. 3. d. 2. dixit. *Scias*
præterea, quod mixtum velocius inebriat,
propterea quod. aqueitas penetrat, de crassif-
simo vino, coctoque explicandum; hæc
enim, quæ ad multos annos adseruabant
antiqui, non nisi aqtæ mixta assumi po-
terunt, assumpta distribui; tenuia non
solum non egent aqua, quo facilius pe-
netrent, sed vt Galen. scripsit primo de
simpl. facul. 29. *Vinum adminiculo est aquæ,*
ac veluti alas illi ad. omnes corporis partes
permeandas addit, vnde fit vt vinum cum
aqua, aut aceto bibitum, efficacius sitim re-
singuat.

Hæc seruanda, à morbis indicatione
desumpta, causis, & parte male affecta; at
si labascant vires, & confertim, vt in
syncope, tunc omni alia indicatione post
habita occurremus symptomati, quod
quia vino facillimè tollitur, vinum forte,
& meracum exhibebimus; vbi illa recess-
ferit, pro morbi ratione potabimus æ-
grum.

Monitum;

Quæ vini species, cuique affectui debetur. Cap. VI.

V Inorum differentias multas esse, ne-
mo est, qui ignoret: sumitur vna à
colore, à sapore alia, alia à tenuitate, &
crassitie, quarta ab odore, quinta ab agen-
di virtute, sexta à tempore, seu vini æta-
te, septima à modo faciendi vina: addi
poteest octaua à loco: vnde sunt quædam
vina odora, inodora alia: odorata adhuc
duplicia, alia bonum spirant odorem,
habent alia ferientem, & insuauem. Quæ-
dam vina sunt alba, alia nigra, quædam
fæua, alia rubra, quædam crassa, quædam
tenuia, quædam dulcia, alia austera, vel a-
cria, quædam vetusta, quædam recentia,
quædam lesbica, massica, surrentina fa-
lerna: quædam naturalia, quædam facti-
cia. Tot ergo cum sint species vinorum,
quod vinum cuique morbo conueniat
examinandum.

Vinorum dif-
ferentia su-
ptema

Quæ bonum spirant odorem quantum
valent reficiendis spiritibus, tantundem
nocent capiti, & hysteris affectioni-
bus. Quare commendantur ad vires re-
staurandas, reiicienda in capitis dolore,
& hysteris passionibus: malè odora,
nullius sunt vsus: inodora sunt vsurpā-
da frequenter in morbis calidis, vide lib.
de cibis boni, & mal. Succ. cap. 11.

Quibus nam
vina odore
conueniant,

Lau,

Quibus duritia.

Laudo dulcia in affectibus pectoris, in intemperie frigida ventriculi, & intestinorum: sunt quoque vtilia, ubi aliud est stricta: fugienda in calida intemperie hepatis, obstructione eiusdem, & lienis. In laxitate viarum laudo rubra, quæ austerrum habent saporem, & ponticum: nec displicent substantia tenuia, colore alba, si ad vias vrinarum est animus deducete succos, qui per aluum, aut aliam viam excernuntur immodice: sunt eadē apta in affectibus calidis, quemadmodum acria magno sunt detrimento ventriculo frigido, & morbis quibusque ipsius pectoris, & vesicæ.

Crassa renua.

Crassa, quæque tardè permeant, inimica sunt ijs, qui viscerum, patiuntur obstructionem: tenuia cum cito pertranseant, vrinam prouocent, & corpus expurgent, commendantur in omnibus affectibus vesicæ, & renum, & cuiuscunque alterius partis, quæ sit obstructa.

Debilia Iocua.

Quod pertinet ad vina potentia debilia, hæc scribit Hipp. 3. de rat. vict. 8. *Quod autem superiora quidem omnia, vesicamque minus offendet, si dilutius fuerit, in testina vero tuuabit magis, si meracius: nomen latet ere debet: neque ad intestinorum tantum affectum frigidum, meracum laudat, sed ad ventriculi pariter impotentiam, nam 2. de rat. vict. 23. ijs, qui plus ingurgitant, quam coquere possent, meracius præbet, non dilutum, quod hoc, vt dicebat Gal. eodem lib. 8. 28. *ventris robur exoluat: & 3. de simpl. facul. 20. ad quamuis refrigerationem, commendat huiusmodi vinum, tale, inquit, natura vinum, etate vetus, meracius, mixtum, eos etiã, qui refrigerati iam sunt persanat: nec solum papaueris succo, aut alio quopiam refrigerantium, medicaminum, verum etiam, qui in morbis, aut è stomachi, aut ex cordis dolore, animi patiuntur deliquunt.**

Quæ dubia, ac propterea expendenda, nam caput, & vesica frigidam temperiem habent, quemadmodum intestina, & ventriculus: vt ergo ista, meraci vsu iuuantur, sic vesica, & caput: aut eque stomachus à vino forti læderetur, vt vesica, & caput. Et quidem leuia vina desiderari à stomacho, probat illud, quia non potest imbecillus ventriculus coquere potentissimum vinum.

At primâ difficultas facillè diluitur, nam etsi spectata temperie, idem vinum amet vesica, & caput, quia tamen potens vinum, & suos, & aliorum vapores incotos ad caput ducit, fugiendum: idem cum acrimoniam habeat, reddit acriserum, quod vesica excipiens, non parum detrimenti perferent; hinc fit, vt caput, & vesica, à forti vino lædantur, nullum sentiant detrimentum intestina, aut ventriculus. At cur iuuantur? Respondet Gal. 3. de rat. victus 8. *Quia adstringi, & hac ratione addit robur: quod dubium, nam*

neque omne vinum meracum, est adstringens, neque intestina conuenit adstringi, vt quæ ad excrementa extra corpus pellenda, sunt constructa. Præstat dicere, quod ipsemet Galen. 2. de rat. vict. 23. docuit, iuuari stomachum, & intestina ab hoc vino, quia incalescunt, reddunturque hac ratione valida ad coquendum. At citius inquit à tenui vino incalescet ventriculus, quam à meraco, & potenti: quinimò refrigerabitur à meraco, quia intemperatum manebit, nam non potest imbecillus ventriculus summum vini calorem euincere.

Dabat manus huic argumento quidam Professor publicus, dum de re ista publicè disputaret, & tenuè, & imbecillum vinum imbecillo ventriculo, dandum esse clamabat: praxim postea faciens, vinum porrigebat egrotis, ne si tenuè exhibuisset, tamquam omnium rerum rudis, ne dum à medicis, sed & a femellis haberetur: hac ratione, & à discipulorū argutijs, & famellarum cachinno euadebat, nam quisque, vel rudis intelligit, ni calidum uinum porrigatur ventriculo imbecillo, numquam posse incalescere, & eius intemperiem curari: dandum itaque, & exequendum, quod monet Hipp. & medici omnes; nec remouere nos debet ab hoc proposito argumentum propositum: nam uinum est potentia calidum. Quare potest ab imminuto calore ventriculi actuari: & actuatum postea, recalfacere stomachum, & hic exalfactus uincere uini substantiam, si ex eorum sit numero, quæ crassescere possunt, & nutrire. Præterea coctio non fit à calore principaliter, sed ab anima, à calore non nisi instrumentaliter pendet: potest autem instrumentum à principali agente, eleuari ad effectum nobiliorem producendum. Quare quamquam esset calor ventriculi imbecillus, poterit tamen, adiutus ab anima, uini calorem euincere. Proinde rectè Gal. 3. de simpl. 20. in quauis refrigeratione, è quauis causa profecta, commendat huiusmodi uinum: quamquam ingerat aliqualem difficultatem uox illa, mixtum, nam si est meracum, quomodo idem mixtum fuerit? hinc legunt multi meracum, & temperatum, qui nec satisfaciunt; nam si est meracum, quomodo est temperatum. Melius Lacuna nertit mercurum, & intemperatum, quia ad tollendam refrigerationem, ne dum bibere meracum oportet, sed intemperatè, hoc est, mustum; nam si parū uini huius bibat ab assumpto papaueris succo, citius ad cor uenenum deducitur, quare multum bibendum, quo à summo uini calore papaueris frigiditas corrumpatur. Assentiret Lacunæ, si docuisset, quomodo uinum largè expotum ijs possit prodesse, qui syncope sunt refrigerati. Propterea legerem ego, tale autem

Pp

na-

Car caput ventriculus intestina, & vesica, cum simili temperie gaudeant caput tamen lœditur à meraco, & vesica stomachus & intestina iuuantur.

natura vinum, etate vetus, intemperatum, hoc est, non temperatum in qualitatibus symmetria, sed in calore excedens, sanat eos, qui sunt refrigerati, non vno tamen modo, & indiscriminatim omnes iuuat, sed iuuat eos qui à papaueris succo sunt refrigerati, si intemperatè bibatur, iuuat refrigeratum à syncope, temperatè epotum. Atque hæc de vino meraco, & potenti.

Laudatur imbecillum, & tenue, in odorum, aquosum in morbis calidis, illud enim eligibilis est, quod cum proficit vni, non noceat alteri. Quare cum affectus omnes calidi, lædantur à vino; illud exhibendum: vbi dare cogimur indicatione desumpta, vel à viribus, vel à consuetudine, aut stomacho malè affecto, quod non nocet admodum capiti, aut morbo calido. Quare rectè medici in febribus omnibus tenuia vina; & aquosa exhibet: idque purgato corpore, ne cum diuretica sint, ducant crudos succos, quibus solet vt plurimum scaterere ventriculus, ad pœnitiores partes corporis: vnde curans quotidianam Gal. 1. de art. curat. ad Glauco. oximè exhibet, post primos tamen dies, quamquam quidam textus primis diebus legant, & malè.

Cæterum, quia tenue vinum est duplex, vel bifariam potest fieri, natura, & arte, hoc est, apposita multa aqua vino, petet quispiam, liceat ne yti vino natura calido, imbecillo tamen reddito mixtione aquæ, in semper natura oligophorum exhibendum?

Ita censet Aug. 2. epist. lib. 2. & nam si parum aquæ admiscebimus, erit vinum adhuc generosum: si multum, subuertet ventriculum sua inuauitate. 2. de victu acut. 23. 3. sect. probl. 8. unde probat illud Hippocr. 1. 20. 1. de dieta ad concitandum vomitum; non gignet spiritus, nec coctionem iuuabit, vnde Homer. *Perdidisti vinum cum aqua.*

Sed si rectè hæc ratio perpendatur, id tantum probat, eligibilis esse vinum, natura oligophorum, quam arte factum; non posse id arte fieri, quia semper vel plus aquæ admiscebitur, quam vinum possit ferre, aut minus, qua facilitate affirmatur, eadem negatur, vel quod gratis Aug. affirmat, Hippoc. auctore negamus, qui hæc 3. de rat. vict. 41. reliquit scripta. *Cum forte capitis grauitatem, vel mentis læsionem suspicatus fueris, à vino penitus abstinendum, equamque tunc dare oportet, vel vinum aquosum flammamque, atque ab ipsius potione, aqua exiguum superhibendum; nam hoc modo vini potentia asper, mentemque minus tenebit.* Homerus Cyclopem temulentum, & barbarum ita inducit loquentem, aut explicandus locus de iis, qui in pectus, & non ad proportionem vino aquam admiscerent: nam quod oppositum, placuerit Græcis, apertè colligitur ex illis

versibus, sic latine redditus

Bacchus, vt è flammis, puer exiliisset: in undis

Tinxerunt Nympha, sordidum ad huc cinere.

Hinc iunctus Nymphis, est Bacchus gratus, at ignem.

Ardentem excipies, hanc nisi miscueris.

Quos elegantius traduxit Moretus hunc in modum.

Qui colitis Bacchum, comites simul addite Nymphas,

Nam sine ope illarum, munera nostra nocent.

Nec quisquam, ni temulentus sit idem, ab ista sententia discrepauit, vt propterea credam, vbi Hippocr. scribit, huiusmodi vina, nullos gignere spiritus, non adiuuare coctionem, de vino non aptè diluto, loquutum esse.

Demum, quod ad tempus spectat, tres sunt differentie vini, vnde dicimus alia esse antiqua, & vetusta, mediam alia etate habere, alia esse recentia, & noua. Ex his, vetusta, & noua, vna omnium sententia inutilia, & noxia: damnant illa antiqua, quia mordacia, acria, & vt Auic. 3. p. doct. 2. cap. 8. ita calida, vt medicamento potius habeant rationem, quam potus: nouum, quia flatuosum, difficilis coctionis, distributionisque; vnde epar, & viscera quæque obtruit, nam cum nondum sit à fœce, & crassis excrementis defœcaturum, crassius, & permeatu difficiliter redditum, nihil mirum, si infarctus pariat, & obstructions; cumque idem ob suam nitrositatem, abstergeri vi polleat, calore vero stimulet, & ad excretionem naturam proritet, solet alium turbare. medice itaque etatis vinum probatur, vt bene Galen. censuit 7. method. cap. 6. est autem medice etatis vinum, quod ab vtraque superfluitate, crassa nempe & tenui, ita est expurgatum, vt illa subsederit, tenuis sursum à flatu elata, prodierit foras, vnde vini substantia nitida, & conspicua permanet. Id cum fiat in vinis nostratibus spatio quinque aut sex mensium, huius etatis vinum medice etatis esse dicemus. De vinis nostri temporis inquam, nam quod vina antiquorum, ante septimum annum non essent bibendo, docuit clarè Dioscor. lib. 3. vbi explanans quoniam tempore posset vinum potari, in media, inquit, etate puta septimo anno potui sunt saluberrima: docuit Galen. qui lib. 7. method. cap. 6. de vino Sabino sermonem habens, quocirca, inquit, citius sexto anno mobile Sabinum idoneum non est, quod & truitissime in stomacho, & ventriculo inuaret, & fluctuationes faciat, & lib. de antidot. cap. 3. habet, Surrentinum vinum ante annum vigesimum, crudum esse, vnde cap. 5. subdit, cum vinum falernum pro coctione thetiacæ electurum esset, non degustate, quæ annum vigesimum non excessissent.

Noua inutilia, & vetusta admodum.

An vinum arte tenue reddidum, forte tamen natura ex vino.

Idem Lufitan. lib. 1. c. 88.

siſſent, ac ſi nouella illa eſſent, & nondum cocta. Qui vero factum, vna tanto tēpore antea viuebant, nunc breui exoleſcant, non admodum patet. An quia exoluta eſt ſenio agrorum vis & fecunditas? An quoniam non eam adhibent, noſtri diligentiam in excolendis agris, quā adhibebant antiqui? Eſt fortatte hoc aliquid, prima tamen cauſa placet magis, nam Hiſpani, & alij, quos ſcimus non aliter excolere agrum, ad multos ſeruant annos vna. Quę ratione coloris, aut loci ſunt diuerſa, conſiderantur à medico, quia inde poteſt conijcere, an ſit robuſtum vinum, an imbecille, an dulce, an acre, an craſſum, an tenuis. Quare vbi noueris robuſtum vinum vſui eſſe huic agro, illud exhibebis, nil curans, an ſit colore album, vel è monte Veſuuiò aduectum. Factitia nullo in vſu ſunt apud noſtrates, vt propterea iure poſſim, ab hoc dicendi onere, me ſubtrahere, præſertim cum iſſdem damnandis, aut probandis non deſuerint ingenia decora. Sed quando vinum non aptè dilutum, damnatur à cunctis, qua menſura, aqua vino admiscenda, & quando, cap. ſeq. dicendum.

Quantum aqua vino admiscendum, & quando. Cap. VII.

Verè de re hac opinari ſ.

Volueret quidam, quos refert Athenus lib. 10. cap. 7. pari pari miscendum. Alij vni parti vini, tres quæ apponebant: quatuor alij: cenſuerunt. alij quinque partibus aquæ, vnam vini eſſe addendam, quocirca celebre fuit huiusmodi adagium apud Græcos, aut quinque bibe, aut tria, aut ne quatuor. Idem Plutarch. ſimpoſ. 9. & Auctor adagiorum.

Et ſallo fore ab omnibus.

Hos ego reiſcio omnes: nam ſunt multa & varia vinorum genera, ſunt varij morbi, & partes affectû diuerſæ: hæc omnia in vino diluendo ſpectanda; proinde quis non videt, certam quandam, & definitam aquæ, viniq; menſuram, non eſſe admiscendam? cum ergo generoſa ſunt vina, & fortia, & refrigerandi indicatio vrget, vel caput dolet, aut nerui ſunt affecti, multum aquæ addendum: cum roborare ſtomachum refrigeratum eſt animus, aut nihil aquæ, aut parum, admiscendum. Plus itaque aquæ, minusque addendum pro varia natura vini, affectû capitis, laborantis particulæ, & indicationis variz, calfaciendi nempe, aut minus refrigerandi. Verus illud prouerbiū, potationum numerum notat potius, non modum diluendi vini.

Vnde alij deprimimus.

Quod pertinet ad aliam difficultatem, cenſent multi, multis horis, antequam vinum bibatur, diluendum eſſe, duas ob cauſas; altera eſt, quia ita melior fiet aquæ cum vino permixto, altera, quia fa-

Quando vinum diluendum, Pecant quidem, antequam bibatur.

cilius ille ſpiritus, qui facili quodam negotio in caput repit, infringe tur. Videtur tamen ſuperuacanea quædam diligentia, & omnino inanis, ſi Hippocr. conſulas; nam ille dat primo vinum, nulla aqua dilutum, exhibet poſtea à vino aquam, audi ipſum, ſic latinè loquentem. *De rat. vict. 41. Cum in huiusmodi morbis timueris, ne caput vehementer grauetur, aut mens tentetur, tum a vino penitus abſtinendum, & aquam, aut vinum aquoſum ſuuum, & non odorum exhibere oportet, deinde potum aque ſuperhibere; ſic enim ſua potentia, non tam facile caput & mentem attinget.* Suadet idè ratio, nam quamquam vinum calidum ſit, & ſiccum, eaque ratione poſſit aduerſus aquam agere, hæc in vinum, habet tamen vinum huiusmodi qualitates ligatas, & impeditas: vnde nec ſiccari vquam poterit, nec calfacere, niſi illud impedimentum amoueat. Cumque à calore animalis dumtaxat remoueat, calfaciet vinum, ſiccabitque, cum à calore animalis fuerit in actum deductum. Non itaque aquæ admixtum, ager in aquam, aut hæc in vinum, nam nullam habent, ratione actualium qualitatum contrarietatem: vi virtualium, non poteſt vinum agere niſi actuetur, nec ab alio quam à calore animalis, in actum deduci.

Diluit in ſtomacho Hipp.

Pro quo ratio quoque videtur eſſe.

Neque Ariſt. aut experientia fauet patronis prioris ſententiæ; nam quāquam dicat primo de Gen. t. 88. ideo guttam vini, decem millibus conijſis aquæ, non miſceri, quia ſoluitur, & mutatur in vniuerſam aquam, & tex. 39. eiſdem libri, loquens de aqua vino admixta, vinum eſſe aſſerat, quod inde reſultat. *quia facit vini opus, ſed non aque vniuerſa mixtura:* experientia item moneat, vini vim aquæ admixtione retundi, & mirum in modum infringi, poteſt tamen dici, inde illud contingere, quia aqua admixta, in minimas vinum, & aqua, diuiduntur particulas: nunc vt vis cuiuſq; vnita, vegeta eſt robuſtaque: ſic diuiſa diſſoluitur, & ita imminuitur, vt ſenſum mouere non valeat: vt propterea, ſi ipſum in conſilium adhibeas, nullum eſſe vinum, & omninò corruptum, aut nullam aquam ad eſſe, facile fatearis. At ſi ratione, quę ſenſus errore emendat, rem perlibres, mox cognoſces, numquam aquam in vinum verè conuerſi, aut hoc in aquam; enim verò proſentur Chymici, poſſe extrahi aquam, vino admixtam: quo ingenio, ſi eſſet omninò corrupta, & in vinum conuerſa? Præterea, ſi id aſſeratur, verè augetur vinum aquæ admixtione, & verè nutrireretur; nã vi propria verteret aquam in ſui ſubſtantiam: vnde vi propria reſciceret, quicquid eſſet deperditum: atque ſi maior eſſet quantitas eius, quod reponitur, quàm conſumpti, verè idem augetur. At quam hoc abſurdum in Philoſophia? Nec minora premēt, incommoda Theologos,

Neque repugnat Ariſt. aut experientia, quamquæ repugnare videantur.

Nam aquam in vinum non verè, multa ſuadent.

si id afferatur; cogentur enim fateri; non peccare modo aliquo eos, qui venderent dilutum, pro puro, & sincero, equidem si verè aqua in vinum est conuersa, sincerum esse vinum, verè possum asserere.

Est nihilominus affirmandum, mutuum esse inter aquam, & vinum actionem: non enim fides est sensui neganda, vbi nulla est efficax ratio. quæ sensum errare manifestè doceat, quam non esse, in nostro casu, admittet facilè quisque, vbi dissoluantur adductæ. Quare hoc tentandum. Dicimus ergo, non esse modo aliquo qualitates illas, quas virtuales medici, & phisici vocant, ita impeditas, vt nequeant agere, nisi à calore animalis, in actum duceantur: nam simplicia illa, è quibus theriaca conficitur, ita agunt, reaguntque, vt bona ex eorum actione temperies intheriaca resultet. Quare, non est hanc ob causam negandum, vinum agere in aquam, scilicet, quia potentia est calidum. Adde, quòd secundo huius operis diximus cap. 10. qualitates has virtuales, actu mixtis inesse, neque villo egere, vt agant in ea subiecta, quæ ab ipsis sunt apta nata pati: nec sentiendum aliter, quia nõ agunt in quoduis indiscriminatum; nam neque magnes trahit quoduis corpus, nec quivis humor à quouis medicamento allicitur, & tamen vis magniæ actu est in magnete, & expedita. Quid magnetem commemoro, & reubarbarum? nullum agens agit in quoduis, nec patitur quodcumque à quocumque 1. phys. an. dicemus propterea, facultatem quamcumque agendi impeditam esse, & ligatam? Minime verò. Quare non est cur negemus, mutuo aquam, & vinum agere, quæquam vinum virtualiter calidum esse profiteamur.

An verò ita agant, vt vnum vertatur in aliud, hoc magis arduum, & magni momenti, vt Theologica quædam controuersia dirimatur; enim verò, si nullatenus aqua in vinum vertatur, fatendum omnino est materiam Sacramenti Eucharistie, nedum esse panem, & vinum, sed aquam quoque, quod multis suadere conatur Aegidius de Coninc. lib. de Sacram. q. 74. art. 8. Verum si id fieri, nullam inuoluat repugnantiam, potest commodè illa opinio defendi, quæ docet, vinum tantum, & panem, materiam esse nuiusce Sacramenti. Eia proinde rem examinemus. Negant multi, aquam verti in vinum, quia hæc simplex est elementum, vinum perfectum mixtum. Secundò, quia tam aqua, quam vinum nutriendur, auferentur. Tertiò non extraherent Chimici aquam vino admixtam: nec quartò reprehenderent Theologi vinum; adukterantes, & dilutum pro sincero vendentes. Nutriret demum aqua, si verè aqua in vinum verteretur. Fatebor quæ in

me persuaserunt quandoque hæc mihi, & alios has ob causas, in hanc sententiã traxi: At re exactius pensata, distinguendum duxi. Puto itaque si de ijs vinis loquamur, quæ sunt ita crassa, nutrire vt valeant nostri corporis partes, nunquam futurum, vt aqua in hæc conuertatur; nam, vt supra monstratum à nobis est, nunquam aqua à calore crassescere potest, quamquam à frigore eadem congelietur. At si de tenuibus vinis, quæ nec crassescere possunt, nec consequenter nutrire, sermo fiat, hæc dubio procul omni poterunt aquam assimilare, & breui tempore, in sui substantiam conuertere; nam si symbola facilè permutantur, facillimè aqua conuertetur in vinum, quando nedum sunt familia huiusmodi corpora, sed prope eadem esse putarunt Antiqui, quando putarunt idem, nil aliud esse vinum, quam aquam in vite putrefactam. Vnde errant, qui putant numquam posse aquam in vinum conuerti, quia simplex est aqua, etenim mixtum corpus est, vt communis est omnium Philosophorum consensus, & licet sit mixtum imperfectum, potest ex ea perfectius produci, nam ex aere corrupto animalia. Neque id negandum, quia hoc admisso aqua, vinumque nutriendur verè, & verè auferentur, nam ad veram nutritionem, & accretionem, non est tantum satis, scilicet, vt vnum in alterum conuertatur, alioquin aqua, & aere nutriendur, vbi hunc se assimilaret: at generationem vocant huiusmodi mutationem Philosophi, non nutritionem, aut accretionem; nempe, quia omnes intelligunt ad veram nutritionem, & accretionem aliud requiri, nimirum, vt fiat secundum quamcumque dimensionem, quod nõ posse contingere in casu nostro, est certissimum: nam si aqua sit vino minus grauis, supernabit, si grauior, petet ima. Quare numquam fieri poterit, vt quæuis pars vini aliquam, aquæ partem in sui naturam conuertat.

Quod Chymici promittant, aquam è vino extrahere, me non mouet, nam promittunt idem montes aureos, cum tamen extremarum omnium inopia premanentur. Nec est, cur propterea, putent quidam, licere ijs dilutum pro puro vendere, nam vis vini, aqua admixta sic enervatur, vt diu seruari, non possit, neque hoc facile nosci potest. Quare, cum tenentur ij, qui rebus vendendis dant operam, occulta vitia rerum, quæ venduntur fateri, fateri idem tenentur vinum esse dilutum. Non est demum, cur alij hinc deducant, posse aquam nutrire, nam nec vina, in quæ aqua verti potest, nutrire sunt apta. Quæ nutritioni sunt idonea, sunt autem vina quædam crassissima, hæc aquam nunquam vertent, in sui naturam, quia nulla vi aqua crassescere potest. Si quis

Agere nihilominus aquam in vinum, & hoc in aqua putamus.

Distinguedum cernit;

An ita agant vt aqua vertatur in vinum.

Pars que ne negat videtur vera.

quis ergo velit diluere vinum antequam bibatur, non accusabo eorum diligentiam, contempnam tamen, nam in stomacho eadem breui sunt; equidem tanta est inter aquam, & vinum familiaritas, vt breuissime possint commutari.

Ceterum si in ventriculo vera sit dilutio, quid prius bibendum, aqua an vinum? vtro modo facias, parum refert; enimvero in alimentis liquidis nullum seruant ordinem medici, nam facile, quæ liquida sunt, quamquam prius sumantur, miscentur cum alijs, quæ postea sorbentur: siquis tamen ordo in re illa seruandus, id fieri moneo, vt laborantes calida intemperie hepatis, aquam primo sumant, deinde vinum: laborantes frigida intemperie ventriculi, capitis, aut neruorum, vinum primo sumant, à vino superbibant aquam, nam ita monuit Hipp. 3. de rat. vict. 41. atque hinc fiet, ne vinum caput, & mentem attingat.

Quot aquæ species, quæ vitiosa, & cauenda. Cap. VIII.

Aquarum
differentia
multæ.

NON sunt minores species aquæ, quæ vini, vt enim quedam vina, sunt naturalia, factitia alia, & vnumquodque eorum multiplex: haud secus, quædam aquæ sunt naturales factitiæ alie: naturales multiplices, palustres, stagnantes, fontanæ, fluuiatiles, puteales, pluuiiales, quæ adhuc multæ, niuales, glaciales, grandinosæ, ita dictæ, quia ex liquata niue, grandine, glacie, rore, aut pruina, ortum habent. Artificiales etiam multæ, quædam factæ vide coctionis, distillationis, alie elicite: decoctæ, adhuc duplices, nam vel pura tantum aqua coquitur, aut alia cum aqua admiscetur, & aquæ medicatæ dicuntur, variaque habent eadè nomina, pro rerum quæ coquuntur cum ipsa varietate, vnde si mel cum ea coquatur, mella dicitur, & aquæ salsa, chinae, guaiaci, sassafras, si hæc imponantur. Aquæ per distillationem elicite, sunt varia, prout vario modo fit distillatio, vt in vase plumbeo, vel in balneo Mariæ. Tot ergo cum sint species aquarum quæ melior, & quibus morbis aptior, edocendum.

Niue, grandino, glaciales, aut ex pruina fugiente omnes.

Locus, causa materia niuis, grandinis, pluuie.

Quod pertinet ad aquas naturales, damnantur, quæcunque sunt ex niue, grandine, glacie, & pruina eliquatis: damnandas esse suadent, earum origo, & effectus, quos in corpore produunt. Est harum aquarum idem, qui pluuiialium auctor: materia eadem, vapor scilicet, quamquam ex crassiori nix fiat, ex tenuiori pluuiæ, ex crassissimo, grando: vnde tardius nix, quam pluuiæ dissoluitur, niue tardius grando. Est auctor cuiusque frigiditas: moderata tamen, aquam: maior niuem, maxima, quæ grandinem gignit,

scilicet oritur pluuiæ densato vapore, nix congelato eodem: densatur prius in grandine vapor, mox coagulatur. Hinc patet, quo in loco cuncta hæc fiant, nempe cum sint frigida in secunda aeris regione gignentur, vt cap. 12. meteor. sed cum sit nix frigidior aqua, niue grando, fiet pluuiæ in media aeris regione nobis vicina: altiori in loco nix suam habet originem: quo fit, vt eodem tempore quo nix in altissimis montibus, pluuiæ in loca decidat inferiora: magis alte grando quandoque gignetur, pruina, & roris idem est ortus, & ab eodem calore Solis eleuante vapores, die inclinante progignitur: quamuis ex crassiori materia, nec lentoris experte, maiorique frigore fit pruina: ex minori frigiditate ros, & propè terram densatur, vnde patet ratio, cur cum sit eadem aquæ, & pruina materia, idem auctor, vrat tamen flores, & herbas pruina, foueat aqua, & in augmentum promoueat. Nimirum, non habet tantam aqua frigiditatem, quanta est in pruina. Præterea vapor ex quo aqua, est humidus, siccior ille, qui est pruina materia: h. nc aqua humectat, exiccat pruina, tum propter siccitatem, cum ob frigiditatem exprimentem humidum illud quod partes vnâ simul connectebat. Ex eadem siccitate fit, vt decidens pruina in faciem, pruritus excitet, est enim mordax: nec placent, qui in frigiditatem constringentem poros, & calidos, acresque vapores detinentem, hoc referunt: faceret enim idem aeris frigus, faceret pruina, quamquam corpus, nequaquam attingeret.

Roris, pruinaque natura efficiens.

Cur vrat herbas & flores pruina, aqua foueat.

Hinc vnusquisque intelliget, esse admodum noxias aquas, ex niue, aut grandine, nam sunt admodum frigida, & inconcoctæ, sunt & crassæ, nam expirante parte subtiliori, dum vapor in niuem, concreuit, crassa tantum relinquitur: id cum bis fiat in grandine densata, & liquefacta, erit aqua ex grandine peior. Idè de aqua, ex pruina iudicium: ex quo intelligi potest, quam detestanda sit consuetudo eorum, qui vinum, niue diluunt, aut aquam niue in ipsam immensa, refrigerant, debilitat enim hic potus stomachum, & hepatis insitum calorem extinguunt, quo fit, vt in cachexiam, & hydropisim incidant, distillationem, tussim, ac sanguinis sputum, nam frigida qualis nix aut glacies pectori inimica §. aphor. 24. quod si non semper id accidit, idcirco liberantur, quod pari modo incontinentes sunt in vsu aromatum, & vno excessu alterum excessum emendant, vel vt Galen. dixit lib. de cib. boni, & mali succ. cap. penult. rependent postea, & cum febre, quod continuo non soluunt, nã quo pena tardior, eo grauior esse solet. Refert Aul. Gell. 10. l. noc. Attic. §. cum ipse vna cum alijs æstate quadam anni fragrantissima, aquam ex multa niue dilu-

Cur aqua niuis, & grandino, & malis.

tam

tam biberent, nec posset Peripateticus quidam rationibus consequi, vt abstinerent, petijisse è bibliotheca Tiburti, quæ tunc in Herculis templo satis commode instructa erat Arist. librum, in quo hæc præter cætera continebantur. *Cur aqua ex glacie niueque liquata sint vitiosa. An quia cum aqua quavis niue concreseat, pars tenuissima diffatur, & tenuissima euaporat? Inditium illud est, quod cliquata sit minor, quam ante fuerit, quam concreset: cum itaque quod salubrius est defuerit, deterius sit, quod relinquitur, necesse est: neque aliam ob causam fieri credit Senec. vt mulieres podagra laborent, quia rodunt niuem, stomachi astuantis solarium.* Hinc non possum non mirari Auic. qui 2.1. doct. 2. cap. 16. scripsit. Nix vero, & aqua glacialis, cum munda fuerit, & non commixta alteri rei virtutem habenti malam, siue soluat, & ex ea fiat aqua, siue cum ea de foris infrigidetur aqua, siue ipsa mittatur in aqua, erit bona.

Cur rosales.

Quid de aqua ex rore? si roris repetamus exordia, videtur probanda: nam materia, humidus & tenuis vapor, efficiens moderata frigiditas, & moderatus calor, qui eius materiam attollit, ni diuersas, & varias qualitates acciperet, prout diuersæ sunt, & fruges, & plantæ super quas decedit.

Damnatur tertio palustres aquæ, & stagnantes: nam ætate feruent à Sole exalfectæ, sunt hyeme admodum frigida: vtroque tempore crassæ sunt, & putres, quia immotæ, & vapores ab ipsis elati, non exhalant. Hinc fit, vt sint hæ biliolæ, vt dicebat Hippocr. & morborum pituitosorum, & ab humore melancholico feraces: bilem gignant, vel concitando putredinem, aut obstructione adaugente calorem: pituitam, suffocando eundem: melancholiam obstruendo lienem, vt non valeat melancholiam attrahere.

De lacubris.

Idem censet Hippocr. de aquis lacustribus, quod dubium, nam mouentur, & quandoque tempestates, maritimis non dissimiles excitant. Flumen in se ipsis admittunt quo fit, vt noua aquarum copia aduentante non euadant ripas. Præterea palustrium aquarum vadus cœnosus, & limosus, arenosus lacustris: caliginosa superficies aquarum palustrium, nõ sic in lacubus. Quid quod hæ alunt fapidissimos pisces, pessimos illæ, & nulli vsui?

Proinde dicerem sententiam Hippocr. non esse vniuersaliter veram, sed in quibusdam tantum habere locum.

Nec probantur fluuiales.

Damnatur quarto fluuiales aquæ, sunt enim flumina ex aquarum colluue, ex multis tunc fluuijs, nec nõ niuib, gradine, fontibus, lacubus, ex omni genere sordidarum aquarum, & corporum, quæ ex vicinis ripis, & longinquis regionibus excipiunt collecta. Quis autem lau-

det aquas ex materia adeo dissimili coaceruatas, & mala? Hinc fit, vt quo maiora sint flumina, & producuntur longius, sint magis suspecta. Quare suspecta est mihi aqua Tyberis, quamquam multum probetur quibusdam, si post sex menses bibatur, quod tempus requirunt, vt deponat fœculentas materias: nec me monet, quod diu incorrupta seruetur, potest enim id fieri mixtione aluminis. Præterea non est hoc inditium laudatæ aquæ, immo si ea optima, quæ citò alteratur, quia arguit tenuitatem aquæ, non valentis resistere causis alterantibus, non erit argumentum probatæ aquæ diu seruari.

Damnatur quinto quidam puteales aquas, quia crassæ substantiæ, & sordidæ, quia immotæ, ac propterea putredini aptæ, quia admodum crudæ, ob magnam à Sole distantiam, vnde quo est profundior puteus, eò est ipsis suspectus magis. Ego nihil certi statuo, nam cum earum perfectio, & vitium à terra pendeat, è qua prodeunt, prout varia est terræ conditio: sic variæ hæ aquæ; nam quod dicunt de immobilitate, quis non videt nullius esse momenti? etenim vbi multum aquæ hauriatur è puteo, agitantur.

Laudat aquas pluuias Hippocr. l. de aere, aqu. & loc. quia tenues, quia leues: extollit præcipue quæ cum tonitru colligitur, damnat pro cellosam 6. epid. com. 5. 19. *Aquarum, inquit, arte carentium, quæ ab æthere excreta est, aut cum tonitru, opportuna: Græca vox est oregon, quod verbum possumus latine reddere, tempestiuum, seu eam, quæ opportuno tempore decedit, est autem hoc medium æstatis, quia Græci, hoc potissimum tempus horam nominant, vt in quo fructus, qui horarum dicuntur, ad maturitatem perueniunt. Quare posset esse sensus, com. modam esse aquam, quæ cum tonitru colligitur, aut eam, quæ media ætate, quod videtur probare Gal. Nihilominus, quia si tempestiuum medium æstatis vertamus, remanet sensus imperfectus; quid enim sibi vult aquarum arte carentium, quæ ab æthere excreta est media ætate, morbosa, mala? propterea dicamus, aquarum arte carentium, vt quæ ab æthere, cum tonitruis, tempestiua, hoc est, com. moda, nimbofa verò mala: aut dicendum damnari ab Hippocr. nimbofam aquam, laudari eam, quæ cum tonitru decedit, & alteram, quæ ab æthere excernitur; legitur enim disunctiue hunc in modum, quæ ab æthere excreta est, aut cum tonitru.*

Aut pluuias, quamq. videatur posse Hipp.

Sed cur æthereæ, & cum tonitruis bona? quia inquit Galen. purum aerem, æthere, vocarunt antiqui, est autem purus, nõ nubilosus, non vaporosus: aqua autem, quæ puro cælo colligitur, defæciatior est, & simplicior? Laudat eam, quæ cum tonitruis colligitur, quia hæc aquam attenuant, & aquæ materiam. Damnatur nimbofam,

bosam, non quæ cum ventis colligitur; nam agitata à turbine ventorum, redditur melior, sed nimbosam vocat eam, quæ aere densato colligitur, & atra nube comprehenso. Talis cum sit aer per hyemem, & primam veris, partem: ætate, autumno, & sub finem veris est aqua colligenda. Nec me mouet, Rufus, qui referente Oribasio 5. med. coll. 3. præfert hyemales, & vernas æstiuas, & autumnalibus, quia ætate, & autumno sicciotes terra mittit vapores, aerque multas terrefordes habet, quas aqua ex purgat, nã sicci illi vapores ad superam aeris regionem delati ignescunt, aut si vna cum alijs mixti, in aquam vertantur, humidiorum miscella temperati redduntur, fordesque resident, antequam aqua bibatur.

Est nihilo tamen minus aqua hæc fugienda, non quia adstringit, vt ait Celsus l. 4. 19. aut quoniam, vt ait Hippocr. raudinem, vocisque grauitatem affert: sunt enim hæc vitia aquæ recenter collectæ, non desecatæ, & puræ, sed quoniam numquam ea, qua decet diligentia, aquæ hæc colliguntur: nec si cautelæ illæ omnes adhibeantur, caret propterea ea aqua suspensione, nam vt idem ait Hippocr. ex plurimis collecta vaporibus, è stagno lacubus, mari, & putrefactis corporibus elatis, facili quodam negotio putrescit. Neque huic contrarium est, quod scribit Galen. 7. de comp. per loca 2. ad poni ab Asclepiade pluuialem aquam in compositione Diacodij, quia minus compositio corruptitur, nam aut hoc scribit de mente Asclepiadis, aut facit hoc aqua pluuialis adstrictione. Quæ ergo eligenda, cap. seq. dicemus.

Quæ aqua eligenda. Cap. IX.

EGimus de vitiosis aquis, & malis, nunc quæ eligenda, breuiter examinandum. Laudat Fontanam Hippocr. & Auic. 2. l. d. 2. cap. 16. non tamen omnem, sed quæ ex sublimibus locis, & terræ tumultis profluit, cuiusque fons ad orientem spectat, ea est illi optima: damnat cuius fontes sunt in locis saxosis, aut calidarum aquarum, vel vbi minera nascuntur: damnat demum, quæ Austrum spectant, quæque sunt inter ortum æstiuum, & occasum. Itaque tria in aqua fontana desiderare videtur; laudatum fontis situm, vt os eius orientem aspiciat, vt loca, per quæ labitur aqua, nullum habeat vitium. Bonum censet esse situm, si sublimis in se enim deductæ aquæ minus habent, vt ait Athen. l. 2. cap. 7. terrestretatis, & si quid habent, sublimi delapsæ è loco, deponunt. Loca, per quæ currit, sunt illi laudata, ni sint saxosa, nam hæc duræ quædant, hoc est difficiles, vt coquantur, fortasse, quia frigidiores redduntur, aut quoniam, vt ait Auic. *Lutum mundat aqua,*

& aufert ab eares extraneas sibi admixtas, & colat ipsam, sed lapides non faciunt illud. Oportet autem, vt lutum, per quod transit, sit liberum, non fetidum, neque lacunosum. Quod si non sint admodum duræ, fortasse nulla erit salubrior, vt credidit Plin. lib. 8. cap. 1. & l. 31. c. 3. Debent & loca, per quæ aqua decurrit, & vbi nascitur, non terre mineras. Quare non est omnino tutus aquæ Putcolanæ vsus. Ex omnibus tamen ea eligenda, quæ omnium leuissima 5. aphor. 26. nam hæc tenuissima omnium. Quare facile permeans, hypochondria non grauabit. Nec obijcias, per rarum est vt Plin. scribit aquam aqua leuiorem esse, nam flumina quædam superuatant in lacubus: & Auic. scribit, si quis pannum in partes æquales diuidat, easque madefactas suspēdat, neque equè graues esse, neque æquè citò exiccari, si in aquis diuersis madefactæ fuerint. Præterea leuissimam aquam esse dicimus, non quæ omnium minimè ponderat (quamquam pondus est ex experimentis adiuantibus ad cognoscendam aquæ dispositionem; aqua enim quæ est leuior est in plurimis dispositionum melior 2. l. d. 2. cap. 16. sed vt explicat in com. Gal. & cum eo omnes, quæ ventrem non grauatur, & citò permeat, quia vt refert Athenæus, Amphiarati, & Eretriæ aquæ, nulla prorsus ponderis differentia inueniuntur, cum tamen Eretria aqua sit bona, Amphiarati mala: Quoniam verò aqua bibita hoc cognoscemus, præstatq. illud præscire, scito eam leuissimam esse, & citò permeare, quæ citò refrigeratur, & incalcescit 5. aphor. 26. nam qua ratione externæ causæ facile mutant ipsam, ob eandem causam corpus vincet illam facillimè.

Improbanda itaque aquæ summè frigide, quia graues, & difficulter coquantur; vnde refert Athen. ex Aristoph. Egesam cum bibisset ex fonte Beotia, statim expirasse, quod frigus ob senectutem ferre non potuisset. Improbantur, & sapida, quia iuicunda, nec tollunt sitim. Nullum habeat odorem, colorem, nam cuncta hæc accidentia debentur mixto: aqua autem, quæ purior, & simplicior, eo melior. Sic eadem agitata, & persitata, ita enim attenuabitur, quod non parum ad eius perfectionem conducit. At quoniam non est hæc semper in promptu, qua arte illa possit emendari dicemus.

Quanam aqua vitiose remedia.

Cap. X.

SI quales, optamus aquas, tales nobis semper occurrerent, non esset, cur medica ars in earum correctione insudaret: At quoniam sæpe illæ sunt vitiosæ, nec

Quæ equè leuissima.

Fontana optima, non cæca omnia.

Aqua summè frigida, mala, calida quoque, & quæ alienas habet qualitates admixtas.

Primum ad aquam emendandam remedium,

Secundum.

nec licet pro ijs, alias bibere, docebimus hoc capite, qua arte possint, vbi prauæ occurrunt emendari. Antiquissimus fuit mos, cuius meminit Arist. vas ceræ, occluso ore, in mare immittere, quod ita fiat, vt per exiles meatus, tenuiores aque partes se se infnuantes, relictis terrenis, & falsis, aptæ potui euadant. Emendant alij percolantes, & aliqua materia, veluti visco, aquæ sordes excipiente, puritatē comparant: sic iniiciunt farinam aquæ quamplures, vt l. 24. cap. 1. Plin. & lib. 31. cap. 3. Sed est vtrumque remedium inutile, ac primum quidem, quia cera multoties vtitur, ad occludendos meatus e.g. phialæ, ne effluat aqua. Qui ergo fieri potest, vt per ceræ poros eadem modo penetret? est & alterum remediū inutile, nam esto emendet falsedinem, tollit tamen tenuitatem aquæ, naturam diaphanam, nec poterit vitari, quin aliquid farinæ saporis, relinquatur in ipsa.

Reiectatur vtrumque.

Et destillatio, & decoctio probatur.

At non quis destillatio commoda.

Quantum aqua coquenda.

An coqui aqua debet vase occluso.

Medicata aqua coquenda.

Laudabilior destillatio, & decoctio. At quoniam destillatio est duplex, quædam quæ fit opera ignis, alia citra ignem habetur, vt cum aquam excolamus per terram, sistrum, & mortaria: destillatio item, vi ignis facta, est adhuc duplex, nam vel fit in vase plumbeo, vel in balneo Mariæ: aduertendum, nequaquam mihi probari destillationem eam, quæ fit in alambico plumbeo: primum, quia nequaquam fieri potest, quin fumum redolent. Secundo, quia per plumbum trāsens, plumbi qualitates acquirat, quod quam noxium sit, latè prosequitur Matthiol. tract. de destill. & alij multi. Quare nec placent ij, qui in æneo vase coquunt aquas, sed eligenda est testa argillacea, vel vitrea: probò decoctionem, & destillationem in balneo Mariæ factam, vel per terram, sistrum, vel mortaria. Non tamen probò Plin. qui l. 31. cap. 3. coquit aquam ad dimidium, vsque: nec Dioclem, qui ad tertiam, nam multo minor decoctio satis est ad emendandam aquam; præsertim si nec admodum crassa sit, aut vitiosa.

Nim vis os debeat occludi, exactè determinauit Hippocr. 6. ep. com. 4. t. 10. scilicet, si aquam decoquimus, vt corrigamus, non est vas operiendum, ni timeamus, ne sordes, aut alia fœda animalcula, in vas decendant: occludendum, vbi aqua medicata conficitur.

Sed quantum hæc decoquenda? plus minus, pro varia natura eorum, quæ decoquuntur: Flores in ebullientem aquam satis est immergere: herbae detinendæ diutius, longiori tempore decoquendæ radices: nec coquere est satis, sed infundantur prius, vt macetate imprimant vires proprias aquæ. De destillatione, satis est monuisse, eam laudari potissimè, quæ fit in balneo Mariæ: asserre quo modo, & quibus id commode fiat, non est præsentis contemplationis: Proponunt

alia remedia alij ad corrigendas aquas vitiosas, frequentiora nos adduximus: si quis plura desideret, legat Auic. 4. t. d. 5. cap. 7. de conseruando iter agentem à nocuentis aquarum diuersarum.

Quoties bibendum. Cap. XI.

Quando vinum: quando aqua, & quæ cuiusque species conueniat à nobis dictum, dicemus modo, quoties bibendum; ab ægris tamen, nam de sanis, non est modo animus disputare, quamquam sciam variè fuisse de re hac opinatum, nam Apul. quatuor concedit potula; primum ad sitim extinguendam; secundum ad hilaritatem, ad voluptatem; tertium, quartum, & vltimum ad infantiæ: alij tot esse cyathos exiccandos, quot essent in nomine Amate literæ, vnde Mart. l. 1.

Quoties bibendum factis ex Apul.

Toties alij quot erant literæ in nomine amici.

Noc via sex cyathos, septem Iustina bibatur

Quinque Lycas: Lyda quatuor, Ida tribus,

Quo quoque spectat aliud 2. l. ad Caiū Proculum, quod miror, non fuisse intellectum à Merc. l. 1. variat. 22. cum sit alioquin eruditissimus est autem.

Vnde exponitur locus Martialis.

Quincunces, & sex cyathos, bessem que bibamus,

Caius, vt fias, Iulius, & Proculus.

Est enim sensus, tu cum dicaris Iulius Proculus deberes quatuordecim pocula exhaurire: vt igitur dicaris Caius Iulius Proculus, exhaurias alia quinque.

Alij aut ter, trium Gratiarum prætextu, aut nouem musarum, nouem cyathos hauriebāt, quod notauit Auson. illo destico.

Ter alij.

Ter bibere, vel toties tornos, sit mystica lex est.

Vel tria potanti, vel ter tria multiplicanti.

Et laudauit Hor. l. 3. od. 16. dicens.

tribus aut nouem

Miscetur cyathis pocula commodis.

Qui Musas amat impares,

Ternos, ter cyathos, attonitus potet, vates.

Constat item potasse alios toties, quot annos, precabantur amico, vnde Ouid. l. 3. Fall.

Quot annos alij precabantur amicis.

Sole tamen, vinoque calent, annosque precantur,

Quot sumunt cyathos, ad numerumque bibunt:

Inuenies illic, qui Nestoris eubat annos,

Qua superet calices, facta Sybilla, tuos,

Alios siccaffe tot pocula, quot Modiperatores, hoc est conuiuij Domini, ita dicti quia bibendi imperabant modum, iniungebant: sortiebantur hi locum, tactu fortuito talorum, vnde Horat.

Alij tot pocula hauriebant, quot conuiuij dominus imponerebat.

Nec Reyna vini sortiere talis.

Esant autem conuiualia decreta apud

Quæ conuiualia decreta.

Ro-

Romanos illi. Non labi sermone: non leuari vomitione, non altera corporis parte; plurimum hausisse vno potu: plurimum addidisse alijs minoribus: optima fide non respirasse in hauriendo, neque expulisse, nihilque ad elidendum in pavimento reliquisse. Est item certum, postquam propinationes sunt introductæ, (est autem propinatio, cum ex eodem calice plures bibunt, & in communem lætitiã, gratiamq; conciliandã, libant pocula, quamvis postea sit translatum, ad significandum id, quod hodie vulgari- ter dicitur Brindisi) in cum modum potui indulgisse, vt nullam habuerint numeri rationem, sed quisque vocatus, lege conuiuij bibere tenebatur; nam vt refert D. Ambros. de ieiun. c. 9. Si quis pro salute Imperatoris non bibisset, reuerrat in deuotione.

Bibant alij demum, quoties propina- bant.

Quoties agro tu bibendum

De ægotantibus quærimus modo, quoties ij bibere debeant, quod breuiter expedientes dicimus, nisi assumenda potus quantitas, sit valde exigua, præstat illum partiri; multum enim aquæ, aut vini, confertim stomacho immissum, extinguit calorem, inducit rigorem, cibi fluctuationem, aut inconcoctum demum à stomacho pellit: quo fit, vt cruditates, & obstructions progignat. Quare laudandum Scholæ Salernitanæ consilium,

Inter prandendum, sit sæpe parumque bi- bendum.

Et illud Atheni lib. 3. cap. 20. dicentis, *Potiones vero cum impetu, maxime sunt de- mitanda in principio, quoniam in multum hu- moris cibus non facile adducitur*: in quot tamen cyathos potum partiri liceat, cer- to diffiniri non potest, quando nullam numeris, quod superstitiosa credidit anti- quitas, virtutem tribuimus, sed crebrius bibendum, aut rarius pro varia ægri cõ- suetudine, stomachi temperie varia: re- frigerati, & imbecillis ventriculi, ne mul- tum vnico hauitu bibant, permittatur hoc assuetis, iisque qui stomacho valent, & siti exuruntur.

Quantum bibendum. Cap. XII.

Antiphanes, vt refert Athen. lib. 1. cap. 17. hortatur omnes, vt quam maxime bibant, dicit enim.

Quid vita nostra sit, refer queso mihi: Potare solum dico, nam quot arbores Propinquas esse vides ripis fluminum Regentur, vt noctes, diesque fluctibus, Nunc cuius hæ sint cerne magnitudinis: Longinqua multum fert sitim, mox arida, Sitibunda, cum ramis, humi decedit.

Contra Socr. eodem exemplo motus, vt refert Athen. lib. 11. cap. 21. haud ita indulgendum potui esse credidit; nam si idem viri patiuntur à potu, quod & plã- tã, vt illæ frequentibus cœli imbribus

Largum potu tradidit An- tiphanes.

Continens Socr.

irrigata, nullo pacto se se erigere pos- sunt, neque auris perflantur: verum cum quantum sufficiunt ebiberunt, & recte, & sciliciter iurgunt, & ad fructum gene- rationem facillime perducuntur; haud secus nos, si plusquam par est, & frequen- tius bibamus, statim & mens, & corpora nostra labuntur, vnde nec quidpiam pro- ferre, nec laborare poterimus. Non er- go bibendum immodice. Sed quousque? quousque inquit Virgil. sedetur sitis, di- cit itaque.

Vina sitim sedent: natis Venus alma crean- dis.

Seruiat: hos fines transiisse nocet.

Quod neque in sanis omnibus locum habet, neque in ægris: non in illis, nam vt Galen. 3. art. med. ij solum tantum ap- petunt, quantum coquere possunt, qui optima natura sunt præditi, & nulli præ- ius consuetudini assueti. Non esse item id obseruandum in ægris, est ita pariter certum, vt omnino superuacaneum pu- tem, id monstrare.

Quantum ergo bibere languens de- beat ex potus visu conijciat medicus, & vbi multum ille vrget, nec quicquam prohibet, potui indulgendum: minus, vel nihil dandum, vbi nullus est vsus, aut vires non ferunt. Potus vsus, multipli- cem esse, à nemine ignoratur; deseruit primo ad ferocitatem deperditam restau- randam: deseruit secundo, ad temperan- dum exurentem calorem, & vt remore- tur celerem alentis humidi ab ipso con- sumptionem: quo circa veluti sal, lucer- næ oleo admixtum, celerem olei consum- ptionem prohibet: haud secus impedit potus, ne calor humidum confestim ab- sumat. Tertius vsus potus est, miscere alimenta. Quartus attenuare eadem, vt maior succi, qui debet nitrire copia eli- ciatur. Nimirum, vt artifices in extra- hendo oleo, sacculos oliuis plenos calida aqua perfundunt, vt liquor attenuatus extrahatur facilius: sic dentibus alimen- tum commansum, & ad saccum ventri- culi transmissum, multa aqua est perfun- dendum, vt omnis succus utilis possit extrahi: Deseruit quinto potus, vt eli- xetur cibus in ventriculo. Sextus, & vltimus vsus est deuehere chylum, è sto- macho ad hepar, qui nequaquam transi- ret ni liquidioris substantiæ admixtione tenuior fieret. Hos vsus cum expleant multo melius bibaces: quam parca bi- bentes, est fortasse in causa, cur sint pin- guiores bibaces.

Quicumque ergo multum ingurgitant, bibant multum, ni habeant humidiorum ventriculum: nam potus est vehiculum cibi, deseruitque loco aquæ, in qua ebulli- at. Quare est semper bibendum ad pro- portionem ingestorum, vnde ille

Oportet irrigare, edentes maxime.

Rurfus, quia hic liquor deseruit ad

Q q tem.

Virg. quousq; sitis sedetur.

Decisio.

Quoniam vsus potus.

temperandum calorem, potent largius calido morbo afflicti, natura calidi, & sicci, iracundi, & æstiuo tempore bibatur plus, quam hyeme, nam rectè Alceus, referente Atheneo,

*Vino pulmonem irriga, flammata surgunt
astra perfida canis,*

Et alibi. *Sitiunt calore cuncta tempus est
graue,*

Bibamus, astrum surgit impium canis.

Aptequè monet Galen. in tertiana exquisita, ad extremum vsque esse refrigerandum, est enim calidus affectus, & siccus, & à calida causa concitatus. Cæterum, quia nedum res est indicanda, sed & toleranda, est propterea temperies ventriculi inspicienda; nam si illa sit frigida, vt nequeat tantam potus copiam, vincere, detrahemus: minuemus eandem, vbi morbus est frigidus, humidusque, vt in obstructionibus, destillationibus: parum quoque bibendum in vlcibus, & quauis solutione continui; primum, quia siccantibus affectus isti curantur: secundo, quia in curandis illis conducit non parum auertere fluxiones humorum: nõ auertemus autem, si multum bibat egrotans: atque hæc de quantitate, nunc de potus qualitate dicendum.

Frigidus ne potus commodior an calidus. Cap. XIII.

Varia Docto-
rum sententia

AN frigida potatio magis conducatur, an calida, disputarunt multi, & alij frigido potui patrocinantur, calido alij. Mouentur illi, quia calida potio non tollit sitim, subuertit ventriculum, & carnes effæminat: mouentur illi, quia frigidum inimicum est ossibus, pectori nervis, & quoniam frigidus potus, statim incalescit in stomacho, nihil propterea, vt possit frigiditate conferre. Communis tamen sententia, quæ magnam habet iactationem in scholis vera est, & tenenda: statuit autem calidis morbis frigidum conducere potum, frigidis calidum: Docuit illam ante omnes Hippocr. qui lib. de diet. r. 41. præcipit, vt ij, quos sitis, infestat, cibos, & labores minuant, ac vinum dilutum bibant, idque quam frigidissimum: quod confirmans 6 epid. com. 3. t. 16. dicebat, *calido naturaliter frigida potio conuenit, & quiescere.* Docuit Galen. nam 7. met. 4. ventriculo calfacto, aquam niue frige factam concessit. Quare quod dicit Hippoc. 5. aphor. 18. *frigidum inimicum ossibus, dentibus, nervis, cerebro, spinali medulla,* de immoderato frigido explicandum: nam repetens eandem sententiam aphor. 24. eiusdem lib. dicit, *frigida qualis nix, & glacies, hoc est gelida pectori inimica.* Neque id contemnendum, quia frigida assumpta, statim incalescit, nihil vt differre videatur, calidum ne quis pro-

Communis
docet frigidis
affectibus cali-
dum conuenire:
calidis irigi-
dum.

pinet, an frigidum: primum, quia integer fere viribus pertingit ad stomachum, gulam, asperam arteriam, & hac via ad cor, & pulmones: secundo quia quamquam vincatur, aget nihilominus maxime aduersus partes excalfactas, alioquin nullus ex vsu gelidi potus, in frigidos affectus incurreret.

An calidum potum exhibuerit Galen. & Hippocr. nondum mihi est exploratum, potest tamen ex eorum scriptis facile id deduci; nam ex communi omnium sententia, contrariorum affectuum contraria debent esse remedia. Quare si calidi affectus frigidis expugnantur, calida præsidia frigidis debellabunt. Docet expressè Auic. nam 2. t. doctr. 2. cap. 16. hæc habet, *Aqua calfacta, cum fuerit tepida, facit nauisam, & cum fuerit calidior, quam hæc, & in ieiunio bibita fuerit, multoties stomachum lauat, & ventrem soluet: eam tamen frequenter bibere est malum, quia stomachi debilitat virtutem.* Illa verò, quæ multum est calfacta colicam resoluit, & ventositates, & illi quidem, quibus aqua calida arte inuamentum præstat, sunt epilepsiam habentes, & capitis dolorem frigidum: & asthmam, & ophthalmiam, & pustulas in guttore, & gingiuus siccitatem, & apostema post aures habentes, & vlcera in Diaphragmate, & in puris solutionem in parte pectoris, & rheumatismos. Menstrua præterea promouet, & urinam, & dolores sedat. Et quamuis affirmet Gentilis effici hæc omnia ab aqua, virtute herbarum, quæ coquantur cum ipsa, vt absinthij, mentæ, sampuci, capill. ven. &c. Contraria tamen sententia est probabilior, & magis ad mentem Auic. nam simplicis aquæ calefactæ meminit, non medicatæ. Et quidem, quod simplex aqua calfacta possit id facere (quamquam non negem si aliqua simplicia accedant, præstare id valentius) docent Indi, quos scribit Maffei hoc vno remedio, & præseruari, & liberari à destillatione. Quare quæ aduersus potum calidæ insulurrant quidam, falso imponunt; nam à tepido potu damna illa, à calido nequaquam, quodque scribit Auic. *Aqua calida digestionem corrumpit, & facit natare cibum, neque illico extinguit sitim, & est cum ad hydropisim adducit, & besticam,* de aqua non frigida expone, vt cognosces aperte, si textum consulas; nam paulò post subdit, *illa verò quæ multum est calfacta resoluit colicam:* & apponit lymultum, ad differentiam tepidæ, à qua scribit, stomachi vim debilem reddi. Quandoque ergo calida ex vsu in morbis, quandoque frigida: gelidam, aut tepidam numquam ad potum commendo. An fuerit quandoque calidus potus in delicijs Romanis, non est huius loci inquirere, si quis tamen id scire cepit, legat Mercurialem lib. 1. var. 8. Lipsum l. 1. eie. Athen. lib. 3. c. 1. & Bacc. l. 4. par. 3.

Vindicat
potus calidus
à calumnia.

de vinis: consulat, & Antonium Persu, qui integrum libellu de re hac scripsit: spectat ad nos illud magis, qua arte possit refrigerari potus quando frigidus non semper in promptu.

Qua arte refrigerandus potus. Cap. XIV.

Varij refrigerandi modi.

1. modus.

Secundus.

Tertius.

Inuenit artium magister venter praesidia multa ad potum refrigerandum: ac primum, vt refert Galen. 7. epid. com. 4. t. 10. calcaciebant nonnulli aquam. (calcaciebant autem ad Solem, vt refert Athen. lib. 3. cap. 21.) hanc deinde ad fenestram vento aduersam, noctu, folijs conspersam suspendebant: humi demum eandem defodiebant. Ab hoc non multum difert inuentum Antiochi Regis, quo in nauigatione vsum esse testatur cit. loc. Athen. Aquam apfico in loco reponi iubebat; hac noctu percolata fistiles hydrias replebant serui, & in editoribus partibus domus expositam tota nocte continuu irrigabant: purgabant eam diluculo, & inter paleas seruabant. Refrigerabant alij vase bene operto, in torrentem, aut puteum immisso, vnde Athen. notans hanc consuetudinem.

Hermion quid est? quid nos habemus? quid nisi

Hoc, quod pater mihi videtur desuper Iecisse se in puteum, velut vinum solet aestate conijci.

Quartus.

Quintus.

Sextus.

7. refrigerandi modi.

Refrigerabant quarto circumponendo niuem vase liquore repleto: circumponebant alij glaciem. Refrigerabant quinto suspensio vase in puteo, ita tamen, vt aquam non tanget, nisi extremo, vt ad iunt digito: cuius facti, quamquam multas conetur causas tradere Plutar. 7. simp. 5. ego tamen id factum puto, quia parietes cum sint densioris substantiae, valentiores aqua refrigerandi vim habent. Refrigerabant sexto immittendo, vel niuem, vel gelu, in aqua, aut vino bibendo, quod hodie faciunt Lombardi. Refrigerabant septimo aquam, vt refert Plutar. 6. simp. 5. iniiciendo lapillos, & laminae plumbeas. Addit Plin. lib. 3. aquam gelidam reddi, si est sublimi deiecta, corripit acra, quod falsum, ni fiat experientia in loco frigidiori aqua, aut explicemus Plinium hunc in modum, aqua est sublimi deiecta, & verberata, frigidior tactu sentitur, quamuis a parte rei, maiore frigiditatem, non compararit. Refrigerant vltimo potum vsu salis nitri, vtuntur hoc nauigantes praesertim, vbi niuem, aut gelu non habent. Ex his praesidijs, quibus ad potum refrigerandum vtuntur, quaedam rejicio, & tamquam noxia damno, quaedam tolero, alia eligo. Reijcio potum, salis nitri vsu refrigeratum, nam timeo, ne quae eius qualitas, est au-

Qui modi rejiciendi.

Qui tolerandi.

tem omnis praua, potui communicetur: damno pariter refrigeratum potum a niue, aut gelu in ipsum immittis ob eandem rationes, quibus moti damnauimus, & grandinosas aquas, & niales: tolero potum, vase in niues demisso, refrigeratum; nam vt dicebat Plinius, ita voluptas frigoris contingit sine vitijs niuis; laudo tamen, vt potus, phiala in aquam, vel puteum demissa, aut aeri exposita, refrigeretur, hinc enim nullum imminet discrimen ne pro frigido algidus fiat. Quod si nec aquae sint frigidae, neque putei, quorum opera id consequi possumus, phiala in niue, aut gelu demissa refrigerandus, diligenter cauentes, ne mirum in modum refrigeretur.

Qui laudatur

In quo vase bibendum. Cap. XV.

Prauas reddi aquas ex locis, per quae delabuntur, & in quibus seruantur nulli dubium. Conducat propterea scire, quo in vase bibendum; nam ex varia materia confici potoria vasa nemo est, qui ignoret; sunt enim ex auro, argento, etc, stamno, vitro, cristallo, cornibus, ligno, & varij generis creta. Adde sulfur, atque cucurbitam: vnde sunt vasa potoria, aurea, argentea, aenea, ex stamno, vitrea, cristallina, cornea, lignea figurata, & sulphurea. Bouinis cornibus bibere Graecos solitos (nam de caeteris nullus dubitabit fortasse) conijcit Athen. lib. 11. cap. 8. quia miscere aquam vino dicebant *cherase apocheraton*, hoc est cornibus, & ex Xenophonte, nam describit lib. 5. conuiuium Thracum ait, *postea, qua Cyrus cum socijs suis ad Sebeutas accessit, se primum quidem complexi sunt, atque iuxta Thracum consuetudinem, cornua vino plena attulerunt.* Vtebantur autem illis, quia multi viti capacia erant, vt Theopompus apud Athen. vel vt Laeticius ep. 19. quia quaedam cornua medebantur venenis. Tanta ergo cum sit vasorum, in quibus bibi poreit, varietas; quodnam eligibilius? An aurea? fortasse haec vsurpanda, nam multa praedicant de hoc metallo Alchymistae: esse familiare cordi, reficere spiritus, exhilarare: nec discrepant medici; nam multoties iubent, vt scutata aurea cum cibis aegrotantium elixentur.

Reijciuntur vasa aurea.

At si me audies, vasa quaecunque ex mineralibus conficta rejicies: sunt spectatae (medicis omnibus, & iure aquae omnes, quae per mineralia loca delabuntur, tu in vase, ex minerali formato potum excipies? sed potissimum, rejicienda aenea, & quae ex stamno efformantur; nam haec facilius proprias qualitates potui imprimunt: illas nocuas esse, & nostrae salutis miro modo infensas, facitbitur quisque, qui aeris, & stamni natura

Et quaecunque ex mineralibus.

Praesertim aenea, & stamnea.

Laudantur ex aere ad obsequium.

ram intelliget : alia ergo in usum veniet , & vt rem breuiter expediam , laudo potiora vasa, quæ ex myrice sunt ad obstructionem quamcunque, præcipuè tamen ad lienes obstructos, siquidem tantum esse inter tamaricem, & lienem antipathiam à Democrito medici didicere, vt si in canalibus, ex illa constructis, bibant sues, sine liene postea inueniantur, vt notat Hermol. Barb. in Discor.

Eodem, cum conducatur, Sulphur, laudant alij vasa ex sulphure facta, nec tantum probant ad imminuendos lienes, sed ad obstructionem quamcunque abolendam, & quia id facit siccitate, & calore, putant idem conducere in destillatione à causa frigida, & morbis omnibus frigidis. Contra vasa figulina ex terra lemnia, bolo armeno, ea demum, quæ ex Lusitania nobis aduehuntur, cum habeant vim quamdam adstrictoriam, quantum nocent obstructis corporibus, tantumdem iuuabunt cauitates plus iusto hiates. Quare in his bibant quicumque morbis laborant rheumaticis.

Commendant eadem alij in febribus mali moris, & peste, putantes inesse his terris vim resistendi venenis : At quoniam non experimur nos, quæ de terra ista nugantes, quam plurimi prædicant, certo autem scimus vim adstrictoriam habere, quod noxium, pro quavis febre curanda ; cum damnum sit certum, emolumentum dubium, non probo horum usum in febribus, sed si malignitati tentemus occurrere, & vase potorio, multo fatius est myrrhinis vt, quæ citra adstrictionem, venenis occurrunt. Quod si purum haurire potum cupimus, nullum vas erit commodius cristallino, & vitro ; nullam enim communicant vasa hæc qualitatem : nullum oculos magis, aut splendore delectat, aut perspicuitate allicit : nec potum ; cui sitientes adeo inhiamus, quod faciunt alia vasa, nobis celant.

Ceterum, quia hæc vasa, ne dum materia differunt, sed & figura, atque alia angustum orificium habet, est alijs os apertum, & latum, in quo nam vase expedit magis bibere dicendum.

Damnant communiter omnes vasa hæc adstricti oris, vulgo dicuntur penati, damnant autem potissimum in flatuosa ventriculi affectione. Commendauit quondam illa Sabinus, vt refert Galen. 6. epidem. com. 2. t. 31. quia ructus mouent, quod maxime conducit pellendo flatui Galen. nec laudat, nec reprehendit. Probat illa Valles. cit. loc. cui assentior, quamquam communis omnium hominum, ne dum medicorum sententia contrarium, probet ; cur autem non commendem, quando minus bibimus, vbi in huiusmodi vasis potamus, præterea præcepti delapsus potus, frigidior apparet, quo

fit, vt tum hac ratione, cum quia magis penetrat, sitim citius extinguat. Tertio flatum discutit: vel quia sic bibentes diu spiritum continent, vnde calor auctus flatuosos halitus facilius discutit, vel quia multum ita potantibus mouetur ventriculus, & quæ in ventriculo patiter continebantur: quare expirabit set, qui cum cibo antea conclusus violenter detinebatur ; & geniti vapores, & flatus suo præ impetu, vbi impedimentum remoueatur, ad os accurrent. sed de re ista multa. De tempore bibendi est modo dicendum.

Num bibendum à cibo, an ante cibum, an inter edendum. C. XVI.

Inuicundum esse dixit Isocr. quidquid fuerit intempestiuum, vnde Hesiod. *Observato modum, nam rebus in omnibus illud.*

Optimum erit, si quis tempus spectauerit aptum.

Præstabit proinde commodum bibendi tempus inquirere. Quia vero id multiplex, ac quæri primum potest, num in accessione bibendum, & qua parte accessionis : secundo, quo tempore vniuersali febris e.g. tertio, num à cibo, an ante cibum, an inter edendum, hoc tantum examinabimus, nam priora illa duo, spectant ad tractatum de febribus. Vnum est multis, à potu esse ordiendum, tam dandum alimentum ; nam potus quouis cibo tenuior, & tenuiora præire debent: quia ventriculi coctio est elixatio: Quare vt hæc incommodè ab igne fiet, ni sit aqua in olla, sic male chylicabit ventriculus, ni aquam primo excipiat, deinde cibum. Potum demum primum esse sumendum concludunt, quia serositas, quæ potu reficitur, primum est consumpta.

Contrariam sententiam tententur alij, argumento ab usu potus petito ; dicunt enim, idcirco potum esse necessarium, vt alimentum deferat ad hepar: quo circa præcepit Gal. 7. met. cap. 6. temperandum esse à potu, quo vsque prima coctio, sit peracta, & alimenta cæperint distribui, sed enim ait, & quod illi faciunt, nihil mali sit, si qui conualescentium victu utuntur, etiam faciant, & statim à cena, non bibant, hoc est antequam cibus fuerit concoctus, siquidem innatant cibi bibentibus, vt ventriculi corpus interposito humore, non contingat: verum si sitibundi fuerint, arcere eos simul græue est & inutile, sed damnum modicum, quod & tristitiam soletur & sitim leuare: postea vero, quam nutrimentum concoxerint, abundè, quippe celerrimè, si ita faciant sit distributio.

Perpendentes demum alij potum, ne dum distribuendis alimentis esse destinatum, sed & concoctioni iuuandæ, quæ sit in humido, nec potum à cibo probat, nec

Et ex terra. Lemnia ad canicæ laxas.

An & in febribus malignis nequam.

Optima cristallina.

Et ea figura, que dicitur penata.

Secundum

Secundum

Tercia.

nec ante cibum, sed vt inter comedendū bibatur commendant. Ita schola Salerni, vt patet ex versu illo.

Inter prandendum, sit sepe, parumque bibendum.

*Notrid.
Opinio.*

Christoph. Aueg. 2. art. med. & alij multi.

Ego vero distinguendum puto, & nūc potum censeo preire debere, modo subsequi pro varia temperie ventriculi, dispositione venarum, varietate eorum, quę assumuntur. Si ingerenda sint liquida, vt iura consumpta, tortitia, & alia huiusmodi, nil refert vtrum prius sumatur, an posterior, miscentur enim illa mox in ventriculo, vt propterea, ociosi hominis sit, ea se iungere, quę mox, vel nolis confundentur. Quod si non sint liquida, quę assumuntur, aduertenda est natura ventriculi, an sit ignea, an frigida, & humida: si ignea, aut ante cibum bibendum, aut modico cibo sumpto, alioquin chylus torrefet. Verumtamen, si tanta fuerit ventriculi humiditas, vt elixationi sit satis, tunc est bibendum, cum cibus fuerit coctus, præsertim, si sint venę obstructę, nam liquidior potu factus, citius per angustas venulas permeabit adhepar. Demum si moderata sit ventris temperies, venę patulę, à cibo inchoandum, & inter odendum, bibendum erit. Id tamen secundo aduerte, vt tam exna, quam prædium, modico aquę frigidę, aut vini adstringentis terminetur; abluunt enim, hæc guttur, nec quid herere permittunt ventriculi ori: constringunt illud, vnde melius complectetur cibaria, & facilius concoquet: inhibebit demum simultaneam quandam vaporum elationem ad caput.

Laudatur modico aquę frigidę hauritus a cibo.

Sed quid quod sitis sit humidę substantię defectu, quę citius dissipatur, quam crassa? hic primum notandum, non fieri sitim deficiente rorida substantia, vetriculi, nam sedatur aqua bibita, quod nequaquam contingeret, cum rorida illa substantia, non nisi cibo possit restaurari: sit sitis defectu serositatis, qua partes vtuntur ad deuehendum sanguinem, & earumdem calorem attemperandum, vnde sitiunt, qui sudant, exercentur, comedunt, quia exiccatur ventriculus ab assumptis: inanitę venę per sudorem humore illo seroso, quo ad temperandum, calorem vt ebantur, trahunt, suguntque à ventriculo.

Occurritur argumentis pro contraria sententia.

An semper citius serosa hæc substantia consumatur, quam crassa, non admodum clarum, nam quamquam ratione, qua tenuis, facilius sicari possit, quia tamen multa frigidaque, fieri hinc facile potest, vt citius crassa substantia deperdat, quam vt sicetur vetriculus: quod confirmari potest, quia vt plurimum famescimus primum, deinde pauco alimento ingesto sitimus. Displicet hæc solutio Roderigo Vegę lib. art. med. quia apud ipsum incertum, an sit tanta copia feri in nostro corpore, nec si tanta habeatur fiet propterea, vt tardius ad eius inopiam perueniatur, nam si libram vnā sacchari quatuor aquę admisceas, citius tota aqua, quam saccharum absumentur. At quoniam nulla ratione inductus negat, non esse tantam copiam serosę substantię in nostro corpore, ac potissimum in ventriculo, qui sedes est sitis, iure quodam possumus, quod gratis affirmat, gratis negare.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Decimus septimus.

DE RECTA AERIS, MOTVS ET QUIETIS, Somni, & vigilię, animi accidentium administratione in morbis.

Dicendorum ratio. Cap. I.

V Regimus hoc lib. propositum, & reliqua, quę ad diætã rectę instruendam pertinent, quo pacto administranda, docebimus. Dicemus itaque,

quos, quando, & quomodo exercere conueniat: à quibus morbis ablegandus somnus, quibus concedendus: quantum dormiendum, quando nunc noctu, num die

die quandoque: subdemus post hæc quædam de accidentibus: percurreremus, & quæ ad rectam aeris administrationem scire expedit. Sed ne proloquio te nimium detineam, rem aggredior.

Quis nam aer eligendus in morbis.

Cap. II.

Habet aer differentias multas, est quidam calidus, frigidus, humidus siccus: calidus, & siccus, calidus, & humidus, frigidus, & siccus, frigidus, & humidus: quidam est obscurus, & tenebri-cosus, est alius lucidus, splendidus: quidam putridus, alius non putris, quidam fetidus, alius bene olens, quidam demum est crassus, quidam tenuis. Ergo cum sint aeris discrimina multa, quibus morbis, qui aer conueniat, disquirendum:

Putrem aerem damnant omnes, nam spiritus inficit, & humores, unde detenti carceribus, plerumque febre maligna correpti vitam obeunt; recteque medici, & sanos, & ægros ab ea vrbe, & regione ablegant, cuius aer est coinquinatus, & putris. Laudandi pariter quod domos, in quibus ægrotantes decumbunt, non semper conclusas esse permittunt, sed apertis fenestris, aere expurgant aerem, ut omittam esse gratum languentibus.

Odoratus aer mirificè recreat spiritus, si sit gratus, nec caput tenet; solet enim plerumque id facere, ut s. aphor. 28. admonuit Hipp. unde conuenit correptis syncope, & ijs omnibus, qui spirituum refectione opus habent.

Calidum aerem, affectibus frigidis conuenire, frigidum calidis, nullus dubitauit; quod si, diuturnis febribus laborantes, ad tepidum aerem, & quoquo pacto calidum transmittimus, à crasso humore indicatione desumpta, illud facimus, neglecta febre, aut causæ magis vacantes. Quamobrem ubi febris, & causa febris vigeat, frigidum febricitantes inspirant; at quoniam habent iidem adstrictam cutim, vel timendum maxime, ne meatus à frigidis densentur, inspirent frigidum, corpore pannis tecto, ne à frigiditate ambientis adstricta cutis, calidarum fuliginum euaporationem cohibeat.

Hinc potest quisque intelligere, quibusnam crassus aer conueniat, quibus tenuis, quibus luminosus, quibus obscurus: est crassus aer utilis ijs, qui ob rari corporis habitum facili quodam negotio dissoluuntur, qui ob humorum tenuitatem, quæ maxime motui est disposita, catharrois laborant affectibus, ut podagra, fluxione alui; reddit enim tenuitas aeris humores paratos ad motum.

Sunt inimica loca luminosa infamantibus, vertiginosis, lippis, hemicranicis,

omnibus, qui dolore tenentur, aut purgans medicamentum assumpsere: sunt opportuna apoplecticis veteriosis, & syncope, aut animi deliquio correptis; ita enim resurgunt spiritibus ab intemis partibus ad externas, à lumine attractis. Læduntur contra à luce, qui pharmacum assumpsere, nam euocatis à stomacho ad partes externas spiritibus, non poterit pharmacum actuare ventriculus. Læduntur lippis, & hemicranici, quia languida facultas ab excellenti sensili offenditur: & infamantibus, quia varia aduertunt obiecta à quibus occupata mens multo magis confunditur. Demum sit semper aer morbo, causisque morbi contrarius, atque paratur arte, nisi talis natura habeatur.

Quid si, nec arte potest parari, an mutandus? Si æger acutè laborat, potius abnuo, sed ferenda est conditio loci, ubi est quis morbo correptus, nam multis translatio, moriendi occasio fuit. At si, nondum quis egrotet, timet tamen, ne in morbum incurrat, seligat oppidum, in quo decumbat, cum ad curandum ægrum, non solum se ipsum prestare oportet opportuna facientem, sed & ægrum, & assidentes, & exteriora. Mutet quoque locum, qui non laborat acutè, præsertim si ad patriam se conferat, & id quam maxime exopet; plerumque enim hilaritas inde accedens, morbi molestiam leuat, & noxa aeris, in quo quis ægrotat, non tam apparere solet, quam exiit. Quare rectè Hippoc. 6. epid. com. 5. t. 20. in longis morbis, solum uertere conuenit.

Est ne cum peiori commutandus affirmat Celsus, quia nullus inquit peior aer existit eo, qui ægrotationem induxit: cui annuo, si aer fuit ægrotandi causa: at si aliunde morbus habuerit ortum, quod frequentius, ineptè faciet, quicumque ægrum transferet.

Recta motus, & quietis administratio. Cap. III.

Petronas, Prodicusque siue Herodotus cursibus, & lustrationibus febricitantes necabant, ut refert 6. epidem. Hippocr. Asclepiad. quoque, ut hominum aucuparetur fauorem, non modo varias exercitationes voluptatem potius, quam sanitatem spectantes indulgebat languentibus, sed ut scribit Celsus, cubantis quoque luxuria subscribebat. Ne ergo & nos hac in re aberremus, quibus morbis, qui motus conueniant, exponemus.

Motus ne eligendus, an quies imperanda, perfectè nouerit medicus, ubi fuerit vires contemplatus languentis; conditionem corporis, morbum, causam morbi, & symptomata. Præstat quidem primum vires inspiciere, nam si imbecillæ fuerint,

Quinq; contemplanda in recta motus & quietis administratione primum vires.

par-

Secundo con-
ditio corporis

parcendum motui, vnde 2. aphor. *vbi fa-
cies laborandum non est imperanda quies,*
nam 2. art. med. 11. *cum primum lassari ce-
perit corpus, confestim quiescere oportet.* Est
quoque status corporis contemplandus;
nam si corpus multis fuerit repletum
humoribus, nullatenus moueri conue-
nit, ne motu agitati humores, vel cor-
rumpantur; vel in princeps aliquod me-
brum, imperum faciant; vel motu inca-
lescentes, vas aliquod rumpant, aut plus
iusto repleant. Monstrabit tertio hoc
ipsum morbus. Vnde quiescant calida
intemperie affecti, & sicca: quiescat pars
vulnerata, quæ à proprio loco recessit,
aut nuper fuit reposita: quiescat demum
pars dilatata plus iusto: eligatur quies,
vbi motus humores incompscere volu-
mus: hæc demum iniungenda dolenti
particulæ, nec permittendus motus, ni
motu, doloris causa abigatur. Imperetur
motus in frigida intemperie, & humida,
seu simplici, seu materiali: in morbis ab
aucta in minutæ magnitudine, in ob-
structione. Docebit te hoc quarto sym-
ptoma, nam vbi retenta, & cohibita sunt
excrementa, mouere corpus expedit vnde
in suppresso sudore, lotio, omnes im-
perant motum; at si eadem plusquam ra-
tio probat, effundantur, quies expedit.

Morbus ter-
tio.Quarto sym-
ptoma.Quinto causa
morbi.

Tandem causam quoque monstrare, quid
sit faciendum, monstrant febres, quæ à
drastris, & frigidis succis pendent; nam,
quamquam si febris inspicias, expedit
ret quiescere: à causa tamen indicatione
desumpta, exerceri egrotantes præci-
pimus, & iure. Acuit enim calorem mo-
tus: hebetat eundem quies, vnde frigi-
di, ociosi, & partes diurnam quiete con-
tabescunt: ciet motus humores: com-
pescit eisdem quies, & naturæ imperio
subiicit: dilatata calore motus, adstrictio
comparatur quiete. Quando ergo cali-
da affecti intemperie, frigida exposcunt:
à parte vulnerata dolente, dislocata, aut
mox reposita, vel plus iusta hante, able-
ganda humorum confluxio, nulli dicto-
rum affectuum conduceret motus. Vnde
Hippocr. *stare in ulceribus malum: cum
purgare vis, moue corpus: inditat autem hoc
& nauigatio.*

Hinc imperant quietem medici in qua-
uis fluxione, vt diarrhæa, dysenteria, &
scripsit Plin. lib. 5. epistolarum 19. de
quodam liberto suo: *dum intente pronun-
ciat, sanguinem reiecit, atque ob hoc in Aegy-
ptum à me missus, post longam peregrinatio-
nem confirmatus rediit: nuper deinde dum
per continuos dies nimis impera voci, veteris
infirmatis, iussicula admonitus, rursus sangui-
nem reddiit.* Hinc interdicitur medici
motum omnem parti inflammata, nec in
tumore œdematoso concedunt, nisi pur-
gato corpore, ne maior motu fiat ad tu-
mescitam partem. humorum confluxio;
& recte idem in calidis febribus quiete
præcipiunt.

Quod si motum quandoque commen-
dant, à causa crassa, & frigida indica-
tione desumpta hoc faciunt, non à febre, &
tunc id faciunt, cum exigua febris, vr-
get causa, vnde in diuturnis febribus im-
peramus motum, in acutis, & ardentibus,
quietem eligimus.

Moueantur contra, qui frigidam, hu-
midamque intemperiem patiuntur, qui
frigidis tenentur tumoribus; nam hy-
dropicos hoc vno præsidio, cum à nullo
alio adiuti essent, curatos vidimus: mou-
eantur pingues ventricosi, nam nihil
æque extenuat, ac validum, vehemensque
exercitium corpore ieiuno factum 6. epi-
tom. 5. t. 2. & lib. de salubr. diet. nec alio
remedio Nicomachiûm Smyrneum, qui
adeo excreuerat, vt ne podicem quidem
tangere valeret, curatum accepimus.
Moueantur demum extenuati, sed leni-
tè, & ij qui viscerum obstructione labo-
rant.

Caue autem, nè eandem motus spê-
ciem, commendes omnibus, nam quibus-
dam robustus motus, & vehemens con-
ducit: lenis alijs, & imbecillis: quibusdã
est tardus ex vltu: celer alijs: est autem
celer motus, cursus, vmbra ilis armorû
meditatio, ludus magnæ, & paræ pilæ:
vehemens, qui ex robusta, & celeri com-
ponitur, fossio, disci iactus, saltatio, & gra-
uis teli iaculatio, si tamén continuatis
ictibus, & absque intermissione hæc fiat.
Vbi magna est intemperies frigida, hu-
mores admodum tenaces, & crassi, ob-
structio magna, cachexia, hydrois, robu-
sti motus probantur: lenes in morbo exi-
guo, & magno, si virtus languet: nam si
temperandum est motui, cum sanum cor-
pus incipit lassari, quanto magis, vbi est
ægrum? sella ego gestetur, vel curru ve-
hatur: nam curru vecti nephritici, excer-
puit non raro lapillum, qui ne validissi-
mis quidem medicamentis extrudi po-
tuit.

Quæ exercitij
species, cuiq;
commoda.

Caue secundo ne (quod falsis rationi-
bus ducti Diocles, & Erasistratus facie-
bant, à cibo imperes exercitationem:
nam vt bene Galen. lib. de cib. boni, &
mali succi c. 3. *Quemadmodum ad sanita-
tem maxime condecit ante cibum peracta
exercitatio, sic quiuis motus à cibo perniciosus,*
hi sit lenis, quo fit, vt cibi, fundum ven-
triculi petant, neque ad supernum os
illius regurgitent. leiuus ergo exer-
ceatur, coctione cum prima, tum secun-
da peracta; enimvero, si cum plenus est
stomachus, cauendum à motu est, ne in-
coctus chylus deducatur ad hepar; cur
non idem in sanguificatione obseruan-
dum, quando idem instat periculum?
edde secundo, quod vbi vtraque coctio
est celebrata, est alimentum partibus di-
stribuendum: at distributio motu, coctio
quiete perficitur. Vbi ergo cibus in chy-
lum, aut sanguinem est commutandus,
quies

Quando commo-
da.

quies imperetur: vbi vtraque coctio celebrata, motus. Ex his intelligere est, neq; plenum corpus esse exercendum, ni primum vacuetur, vt 3. aph. 20.

U: quo loco

Cæterum, quia mira est locorum vis, & non modo bruta, & plantæ, sed & homines à varijs locis vario afficiuntur modo, præstabit illud pro coronide apponere, quo in loco exercendi; nam sunt illa multa, exposita acri, & sub tecto, vt porticus, quas adiungere antiqui conueuerant templis, balneis, vel domibus virorum illustrium, vnde fit toties mentio Pompeianæ à Poetis, aut erant subterranea loca, in quibus ad euitandas caloris molestias, aut alias iniurias temporis, quandoque deambulasse, est verosimile: deambulationes item, quæ sunt subditi, quas idcirco deambulationes subdiales solent appellare scriptores, sunt item multiplices, nam vel sunt in pratis, & locis vmbrosis, aut arenosis, vel sunt propè mare, lacus, stagna, aut flumina, vel sunt in locis conclusis, aut vento perflatis, & hæc multa iuxta varietatem ventorum. Vel sunt in vmbra, vel sub Sole: si in vmbra, vel à pariete facta, vel ab arboribus, seu fruticibus: demum, vel fit exercitatio in vijs æqualibus, & planis, vel inæqualibus. Scias ergo vitanda esse primum loca stagnis, & aquis palustribus vicina; nam expirant male olentes vapores, & putridos halitus. Vitanda secundo loca vmbrosa, si tamen vmbra ab arboribus, vel fruticibus infalubribus fiat, cuiusmodi esse nucem, & narcissum memoria prodidit Plut. Vitentur tertio frigidiora loca, & calidiora, nam ab illis refrigeramur multum, ab istis plus æquo incallescimus: Improbantur quarto conclusa loca, quia non habent aerem ventilatum. Eligantur proinde deambulationes subdiales: ni tamen aeris tempestates, vt venti nymbi, grandines, & Solis feruor prohibeant.

At quando in vmbra, quando in Sole ambulandum, aut standum? cum frigidam humidamue intemperiem emendare est animus, sub Sole ambulandum, si tamen fert Solem caput, nam vt prodit Galen. & Hipp. sunt radij humanis capitibus, quam maximè noxij. Confert ad idem, propè mare ambulare, & loca arenosa, exiccant enim mare, & arena, quod intelligens Augustus, dum laboraret coxendice, & crure sinistro, non satis bene valeret, imo sepè ea parte claudicaret, in arena exercitabatur, quo remedio confirmatum esse prodijt in eius vita Suet. Sic enim esse interpretandum contendit Mercur. lib. 5. Gymnast. cap. 12. vbi arenarum, & arundinum remedio vsus tradit, arenarum quidem ad exiccandas fluxiones: arundinum ad continendum, & claudicationem impediendam: nisi maus dicere, vsus esse arundine, ad crura sca-

rificanda, & arena ad eadem operienda; nam hæc multum valere ad hunc morbum sciunt omnes: vel per arundinem, earum decoctum exponas cum Donato; nam cum sint similes radici chinaram, valent exiccare humores, vt & chyna.

Exerceatur autem iuxta mare manè: & vesperi, ni displiceat: nam quod aiunt;

De mane montes, de sero respice fontes.

De fontibus verum, quia emittunt concoctos vapores, qui ni dissoluantur (dissolui autem nequeunt ante Solis exitum) non est admodum tutum eos excipere: de mari falsum, nam quæ à mari expirant, siccandi vim habent, roborandi. Quare damnatur iure matutina ambulatio iuxta fontes, probatur matutina, & vespertina ambulatio iuxta mare, & omnino assentior veteri, & laudari pro uerbio, quod refert Plutar. lib. 1. sympos. *navigatio iuxta terram, ambulatio iuxta mare iucundissima.*

Cum verò non est animus exiccare, aut corrigere intemperiem frigidam: sunt loca vmbrosa eligenda, non tamen ea, quorum vmbra à tectis, non enim sunt ventilata, sed quæ sit ab arboribus, quæ duas habent conditiones, altera ne sint adeo spissæ, vt omnino arceant Solem, sunt enim loca illa, valde frigida, & humida: alteram, vt bonum spirèt odorem. Bonum ergo erit, sub lauretis, malis medicis, iuxta mirtum, aut inter acres, & benè, olentes herbas, calamentum, pulegium, thymum, mentam, nepitam, serpillumue ambulare.

Ex his autem eligenda loca inæqualia, nam minus fatigant, cum non semper eadem laborent partes, sed quædam quiescunt laborantibus alijs: qua de re plura, qui de tuenda sanitate scripserunt, vide tu Celsum c. 2. lib. 1.

Quibus in morbis dormire, aut vigilare conducas. Cap. IV.

Quibus in morbis somnus procurandus, quibus vigilia conducatur, vix sciri potest, ni effectus somni, & vigilia prænoscamus: propterea hinc orsi progrediemur ad reliqua. Ne tamen reprehendendi ansam quis assumat, noto primum ad tituli intelligentiam, haud esse in animo querere, quænam somnus faciendi vim habeat; nam cum sit sensuum requies, ac propterea mera priuatio, certum est, nullam habere vim effectricem: Cum ergo eius vires scrutamur, illud scrutamur, quidnam contractione caloris, quæ in somno necessario accidit, in nobis fiat. Quod si somnum facere quandoque dicimus, vulgarem loquendi modum sequuti, id dicimus, ne nimis accurata loquendi forma, plus iusto verbis studere videamur.

Quinam somni, & vigilia effectus.

Non-

Semper refri-
gerari à ſom-
no quidam pu-
tarunt. Hu-
meſari Gal.

Nonnulli, quos refert Galen. 6. epid. com. 4. t. 17. ſemper ſomnum refrigerare autumarunt: ſemper humectare voluit Galen. æque vtriq; diſplicant: nam tunc ſomnus humectat, cum calidum intus contractum, coquit alimentum: ſi quis inanitus dormiat, eodem Gal. auctore exiccatur: nam exponens verba illa 6. epid. com. 5. t. 32. *ſiccatur ſomnus multus; itaque, inquit, ſi inexhaſtis calor interius vergat, nihil habens, quod conſciat, langu- ſcit, & interit primus omnium; ut ignis enim lignorum materia, ita ipſe alimento nutritur.*

Non partes in-
ternas calſeri
patamus: ex-
ternas refri-
gerari.

Quod ſemper per ſomnum accidit illud eſt rata omnium ſententia, partes inter-
nas incaleſcunt, externæ frigent, nam 6. epid. 4. t. 14. *evidenter, inquit, vigilans calidior exterius, frigidior interius: dormiens eſt contrario.* Quare quod dicunt multi ſomnum humectare, exiccare, replere, inanire, dolorem capitis inducere, eun-
dem lenire, grauedinem ſenſuum facere, ſtupiditatem tollere, morbis multis me-
deri, multos inuehere, haud ſomni ſim-
pliciter ſunt opera, ſed à varijs ſomni
differentijs ſunt: & quod Tertull. dixit
ſuo lib. de an. c. 42. *eſt recreator corporum,
redintegrator virium, probator valetudinum,
pacator operum, medicus laborum, cui legi-
time fruendo dies cedit, nox legem facit au-
ferens rerum etiam colorem,* de naturali
ſomno explicandum: id facit ſua natura
ſomnus, partes internas calefacit, exter-
nas refrigerat, ſpiritu, & ſanguine à par-
tibus externis ad intimas reuocato: ſit
& illud in omni ſomno, ut ſcilicet ferien-
tar ſenſus externi: naturales potentia,
& præſertim vis coctrix, operentur va-
lentius.

Conueni-
e proinde ſom-
nus affectibus
frigidis.

Conducat proinde ſomnus omnibus
affectibus frigidis; qui coctione curan-
tur, vnde Hipp. 6. epid. com. 5. t. 10. *Labor
articulis, & carnibus: ſomnus viſceribus ro-
bur.*

Non cathar-
to.
An ventricu-
lo non bene
coquantur.

An & catharro, & affectibus illis, qui
cerebro ſunt refrigerato: An ventricu-
lo male concoquenti? In hac difficulta-
te eſt vnum, quod omnes admittunt, eſt
aliud controuerſum, & dubium. Fatentur
omnes iuvari ſomno ſecundam coctio-
nem, quæ in hepate, & venis celebratur:
an idem de duabus alijs ſentiendum, hic
lis, hic diſidium. Eſt communis ſenten-
tia, & primam pariter coctionem iuvari
ſomno: idem alij opinantur de tertia:
Negat contra Iouert. decad. 1. parad. 5.
& præter ſecundam coctionem, nec pri-
mam, quæ conſcitur in ſtomacho, nec
tertiam, quæ in carnibus celebratur, &
capite, promoueri ſomno docet, nam
ſtomachus, & partes, quæ in habitu cor-
poris, deſtituuntur in ſomno ſpiritibus,
quorum beneficio coctio celebratur; qui
ergo melius illam abſoluent in ſomno?
Hippocr. *Labor, ait, articulis, & carnibus;
ſomnus viſceribus robur* ſunt autem viſce-

Communis
ſententia, quæ
diſplicet.

Iouert. has
ob cauſas.

ra cor, & hepar, non cerebrum, non ven-
tricus. Confirmat idem experientia,
nam cum minus ſpatij inter prandium,
intercedat, & cœnam, quam inter cœnã,
& prandium, citius die in vigilia coqui-
mus, vnde eſurimus veſperi, non mane
ſurgentes à lecto: vigiles quoque noctes
traducunt, ut qui oleum exprimunt,
& vinum ſingulis tribus horis comedunt;
aut duabus, quod intuitus Hippoc. vigi-
liam vocauit edacem: qua quaſo ratio-
ne, ſi ſomnus promoueret primam co-
ctionem, quæ in ſtomacho? aut ſi promo-
uere hanc valet, cur nam à prandio ſom-
num interdiciamus? vnde eſt verſus, ſom-
num fuge meridianum. cur longus præ-
fertim nocet? cur non eundem ſtatim à
cœna probamus? nonne præſtaret, ut ſta-
tim ad coctionem calor aduocaretur?

Sed impugnet licet hæc communem
ſententiam, non tamen expugnant. Cen-
ſeo itaque coctionem omnem, primam,
ſecundam, tertiam, ſomno promoueri, &
iuuari. Ita Galen. 3. de cauſ. pulſ. cap. 9.
& probatur; nam quamquam in exordio
ſomni ſpiritus omnes intus coercentur
ab anima, eo tamen progrediente, mox
maiori cum ſenore diffunduntur: id ve-
rum eſſe conſtat, quia in ſomni initio fri-
gemus, in eiſdem progreſſu, vſq; adeo
incaleſcimus, ut pannos ferre nequaquam
valeamus, quod ſi dicas: ſunt in vigilia
perpetuo carnes calidiores, in ſomno
contra, nam in progreſſu calent, in prin-
cipio frigent. Quare numquam tertia
coctio perfectius per ſomnum celebrabi-
tur, ſed in ſomno minus, in vigilia magis.

At probatur
nobis.

Reſpondeo, argumentum concludere,
ſi eſſent cœtera paria; nunc verò car-
nes poſt ſomni initium, vberiore longe
calorem recipiunt, quam in vigilia; nam
abundè regeniti ſpiritus diffunduntur,
& copia quidem vberiori: maiori autem
calore donatæ, poterunt, et ſi tempus eſ-
ſet breuius, concoquere magis. Quod ſi
ſecus eſſe contendat quis peruiaciter
dicat idem, cur cerebrum in ſomno re-
ſoluit vapores, qui ebrietatem indux-
erant, ſedat hemigraniam, & omnem ma-
litiã humorum compeſcit? cur ingenium
à ſomno euadit acutius, memoria prom-
ptior, ſenſus omnes ſinceri? Præterea
vigilans anima, non ſolum coctioni mo-
liendæ vacat, ſed multis alijs operibus
inuigilat. At verò intenta pluribus, mi-
nor ſit ſingulis: coquet proinde in ſom-
no ſemper valentius, quando externi
ſenſus feriantur. Proinde dicerem va-
lentius coquere cerebrum in ſomno,
quamquam non ſit adeo calidum, ut in vi-
gilia, quia vigilans anima, non ad coctio-
nem tantum, ſed & ad alia opera obeun-
da attendit: vbi ab alijs operibus in
ſomno vacat, quia vni coctioni promo-
uendæ ſtudet, perfectius in ſomno illam
celebrat. Quamquam non id perpetuò
R r verum,

Et rationibus
adquæ ſic
facio.

verum, sed cum moderatus est somnus, & potest obiectum à calore vinci: vbi nõ superet, augetur affectus; nam calor primo flatus excitat, deinde discutit: non potest autem discutere. si sit calor exiguus. Quare vnuerfum corpus repletur flatibus, intumescet facies. pallescet, sient multæ pandiculationes, oscitationes, ructus: adde duo alia incommoda, primum est, quia cum omne agens agendo repatiatur, infringetur non parum vis caloris, vbi in crudorum copiam citra victoriam aget: secundo quia non expurgantur excrementa, quæ per vigiliam continuo resoluebantur. Quare bifariã lædet, tunc temporis somnus, & quia priuat nos beneficio vigiliæ, per quam excrementa resoluebantur, & quoniam calor agendo imminuitur. Vnde intelligitur, cur cum somnus calefaciat internas partes, arceamus tamen somnum in soporosis, & frigidis affectibus. Nempè arceamus somnum, ne frustra calor in causæ coctionem incumbens debilitetur, & amittamus beneficium, quod à resolutione in vigilia excrementis acquirimus. Ad ea quæ Iouertus adduxit. Ad rationem, cui sua sententia multum ionitebatur ex dictis patet. Ad locum Hipp. & si alij aliter sint interpretati, vt constat ex ijs, quæ loco illo Galen. non recedendo tamen ab expositione quam affert, & cõmuniter alij recipiunt, dicimus huac esse eius loci sensum: exercitatio potissimè articulos, & musculos roborat, nam cum deambulatio sit actio spectans ad illas partes, roborantur illæ deambulatione, nam quæuis pars, propria functione delectatur: somnus contra, viscera potissimum roborat: ergo coctio melius celebratur in vigilia, quam per somnum, non video quomodo, hæc consequentia deducatur.

Ad experientiam dicimus, non omnes, qui prandent meridie, vesperi superasse, alimenta, multi crudi sunt, & à cœna ni abstineant, malum habitum comparant: qui coxere breui illo interuallo, ijdem nocte cœnam superabunt, & mane esurient, vnde ientaculum petunt, vt ferè omnes Hispani: quod si communiter alij non famescant, & propterea nihil sumant, haud quidem, ac si non concoxerint, id facere respuunt, sed quia concoctum alimentum non est distributum, quod fit in vigilia: atque hoc in causa, est, cur vigilantes, & laborantes, multum edant: non id fit, quia magis valet ad coquendum vigilia, sed quia fit maior in vigilia dissipatio: quare & maior à ventriculo suctio, & consequenter fames. Aliorum problematum ratio cap. seq. tradetur.

Patet ex dictis secundo, non conuenire somnum initio, aut augmento inter-

nam sunt factæ; nam incipiente inflammatione, conueniunt repellentia, quæ humorem longè à parte inflammata reijciant: trahit somnus ad partes internas, sanguinem, & spiritus. Ob eandem causam, non conuenit somnus in accessionibus febrium, quia vt docet Galen. 2. aphor. impedito calidi effluuio ad partes externas, multo magis prorogatur accessio: conducit contra in interuallo, & declinatione earumdem, tum quia reficit vires in accessione labefactatas, cum quia promouet causæ coctionem. Ob eandem causam conducet dormire, vbi facta est inflammatio, nullo vt pacto eius ortus inhiberi iam valeat; nam facta inflammatio, aut resolutione tollitur, vel maturatione; vtraque autem calore perficitur, qui augetur per somnum.

Tertio infero cum somnus sit requies sensuum externorum, conferre somnum omni lassitudini, & dolori, à quacumque causa exciteretur; nam vel dolor est sensus, vel præcedente sit sensatione, quæ nulla est in somno: Vnde, quia lassitudo est dolor, confert somnus lassitudini omni. Præterea in omni lassitudine fatigatum est corpus: tollit somnus laborem. Sed & tollendo lassitudinis causam, quandoque iuuat; nam vlcerosa sit partibus, & succis calfactis: aquoso humore per carnes disperso tenui a lex vtriusque causæ concursu phlegmonosa: at quod calfactum est, refrigerat quies: aquosus humor dispersus, aut in madorem vertitur per somnum, aut per urinam emittitur.

Quarto infero euacuationes, quæ præcedente sunt sensatione, somno coerceri: torpet enim in somno omnino tactus: nihil itaque molestant percipiet. Quare nec quicquam pellens facultas expellet. Neque hæc tantum coercentur in somno, sed & quæ nullo sensu sunt, vel omnino tolluntur, aut diminutè sient, nam in vigilia humores mouentur, quiescunt in somno, nunc facile est rem motam impellere, quiescentem difficile agitabis. Excipio sudorem, hic enim proritur in somno, quia sudor in somno gignitur copiosus. Quid de morbis in mala, formatione, soluta que vnitatis, quæ methodus seruanda est in intemperierum simplicium curatione: nihil hic innouandum, consuetudo seruanda, tantumque vigilandum, & dormiendum, quantum, & quando sanitatis tempore erant consueti; nam cum huiusmodi morbi, nec coctione iuuentur, nec vacuatione, quam somnus promouere solet, cohibere vigilia: neque consuetudinem immutari, poscat ratio, habita ratione consuetudinis, quæ numquam est mutanda, ni aliud vrgeat, religiose erit consuetudo seruanda. Habes, quibus affectibus conducatur somnus, quibus vigilia conferat: dicendum modo quantum, quando, & quomodo, dormien-

Cur somnum interdiciamus in sopore.

Conducit atcollendis lassitudinibus.

Et vacuationibus compescendis, excipio sudore.

Noct intersitis inflammationibus, & in initio & augmento accessus somni.

miendum: ne tamen caput hoc plus iusto crescat, sequenti id docebimus.

Quantum quando, & quomodo dormiendum. Cap. V.

Moderatus somnus utilis

Moderatum in aegris voco acquiescentem.

Quare tantum dormiat aegri quantum erat dormire consueti, ni morbus abeat.

An ieiunus an diu dormire aeger debeat.

An noctu an diu.

Quantum dormire aeger debeat, non est difficile admodum diuinare, certum enim cuique est, & somnum, & vigiliam, ubi excedant plus aequo, nocere languenti, moderatum conferre: est autem mediocris somnus, qui neque breuior est consueto, neque longior. Tantum ergo languentes dormiant, ni morbus reluctetur, quantum tempore sanitatis dormire assueuerant: ab hac regula recedendum, pro varia morbi conditione, nam alij somnum amant, vt extenuatio, melancholia, intemperies sicca, dolores, excretiones immodicae: amant alij vigiliam, vt intemperies humida, & frigida capitis, obaeii, qui pharmacum sumpserunt. In soporosis ergo affectibus, demendum de somno, nam caput replet, & grauat, augendus idem, cum refrigeratus est stomachus, aut plus iusto ingurgitauit, quam coquere potest: sic secundo de ratione visus 22. iubet Hippoc. vt qui pransi fuerint, cum non essent id facere consueti, diem tanquam noctem a caena transigant, hoc est dormiant: quod si id nequeant assequi, neque enim in nobis est, vt dormiamus, cum volumus, multos passus lenta ambulatione creant. Est & plus somno indulgentium, ubi vires languent, nam hanc ob causam, aestate dormimus meridie: tanto autem largior somnus est concedendus, quanto vires, quae per morbos lassantur, maiori egent refectione. Laudandi itaque medici, qui febricitantibus non solitis dormire meridie, somnum meridianum, concedunt, quando roborantur hic vires omnes, & coctorem potissimum, cuius magna cura habenda per febres potes.

De tempore multa se offerunt consideranda: primum est, an ieiunus, an a cibo dormire debeat: secundum, an noctu, an diu: tertium, an in acceptione.

De primo haec Auic. lib. 1. fen. 3. d. 2. c. 9. *amplius super vacuitatem dormire est malum, & virtutem deiiciens: & super repletionem antequam ex superiori ventre fiat haec descensio, est malum, quoniam non erit profundus imò erit cum reuocatione de latere in latus:* Auicenn. sequuntur medici omnes, quibus assentior, si de sano loquantur corpore: at ubi pingue est corpus, aut crudis scatet, excreatur primum, a motu ieiunus dormiat, nam, vt Hippoc. 6. ep. comm. 5. r. 33. & ibid. Galen. *vacuum, somnus multus secat:* multus inquit, & cautè, nam paucus, laborem antegressum sedat, & si quae sunt crudorum reliquiae, coquit.

Quod spectat ad secundum, laudat

Hipp. 2. progn. 11. somnum consueto tempore factum: vnde quia viucentes iuxta naturae leges, noctu dormiunt, die vigilant, commendat somnum nocturnum. Hippoc. *Quod inquit, ad somnum pertinet, inire cum oportet eodem modo, quo per naturam consueuimus, vt inter diu quidem vigilemus, noctu dormiamus.* At quando id nunc in more, quod & Galen. tempore diuites facere consueuerant, vt scilicet alius sit somnus secundum naturam, alius secundum consuetudinem; multi enim noctu vigilant, die dormiunt, quos lucernarios appellat Senec. lib. 22. epist. 123. reprehenditque, quod contra naturam viuunt, eo tempore dormiendum, & toties, quoties per sanitatem dormire consueuerant. Quare si die & nocte aeger dormire erat solitus, die & nocte pariter dormiat: potissimum autem sub auroram, nam continuatur cum somno nocturno, & tempus aurorae, simile est nocturno, hoc est frigidum: celebrata est praeterea quoque praeter coctio, quo fit, vt vigeat sanguis: à sanguine autem dulciores ad caput elati vapores, somnum dulciorem conciliant. Hinc quia mense Aprilis praecipue abundat sanguis, est eo potissimum tempore somnus matutinus iucundus, vnde Hispani *Las mañanicas de Abril, son muy dulces de dormir.* Damno vespertinum, quia eo tempore recedente sole refrigeratur corpus, quod non est tutum contractione caloris magis refrigerare, nam omnis repentina mutatio est nostro corpori noxia. Hoc discrimen cum non imminet à somno meridiano, permitto illum.

Quid si morbi accessio inestet? aut aduenit? nequaquam dormiendum; vt ex Galen. habemus 2. par. aphor. prim.

Quocunque tamen tempore dormiat, corpus commodè loquet: locabit autem commodè, ni super dorsum decumbat; sed super latus iaceat. Vtrum eligibilis? probant alij dextrum, sinistrum alij. Communis sententia tenet, primum esse super dextrum cubandum, tum reuoluendum ad laeuam partem: mane tandem super stomachum iubeat, vt decumbamus: vt si quid incoctum permansit, eo situ compressus ventriculus digerat, & excrementa, ad intestina protrudat. Ita autem faciendum, cum nulla pars praecipue est male affecta, nam ubi aliqua sunt, quae peculiari aliqua dispositione praeter naturam tenentur, praestabit pro earum diuersitate, modo in alterum latus, modo in ventrem decumbere: super ventrem dormire, & decumbere conducet, aut ventriculi, aut colico dolore vexatis; tollit enim compressio dolorem, si pars doleat à re distendente: vnde multi cum capitis dolore tenentur, fasciam illi circumponunt. Si habeat idem hepar calidum, super sinistrum latus iuuabit decumbere, vt notat Conch. diff. 123. Eundem laudat

Nam somnus sub auroram iucundus.

Praefertim, mense Aprills

Non dormiendum, ubi est accessio, aut imminet.

decubitum in alui stipticitate: in fluxu contrarium; nam cum ventriculi fundum ad dextram partem inclinet, compresso eo, facilius extrudentur, quæ continentur in ipso; contra qui palpitationi est obnoxius, numquam debet super sinistrum latus dormire, nam pressum os ventriculi, quod ad partem sinistram inclinatur, aut sinister cordis venter à dextro compressus, mox sensum suffocationis excitabit, pauciores, insomnia, vnde & vigilias.

Quid si laboret aliquis, vtriusque lateris inflammatione? super dorsum decumbendum, si super neutrum æger decumbere possit, quod raro accidit: sed neque omnes decumbant, quosdam sedere iubeo. sedent ventricosi, & admodum pingues: sedent orthopnoici, & asthmatici: ita enim facilius allicient aerem, quem vix compresso thorace per decubitum, attrahere poterunt: & quamvis hæc figura plena esse laboris videatur, quia tamen hic vrget suffocationis discrimen, procuranda est requies, discrimine illo, haud neglecto.

Decumbant, qui ita affecti haud sunt, & in latus consuetum: ita autem assuescere debent, vt primo super dextrum, deinde super sinistrum decumbant. Quod si nullus decubitus familiaris est homini, melius est, vt ad partem anteriorem cubilis vergat, quodcunque latus eo vergat; nam contrarium eligi, non nisi ob morbiditatem potest, aut ob delirium, aut quia oculi lucem ferre nequeunt; numquam demum id laudatum, quando sani homines, eo solent verti, quo sani homines eos alloquuntur.

Quomodo
caput.

At quomodo locandum caput, ne destillatione tentetur dormiens? altior, quidam capite dormiunt. Contrarium probat Mercur. lib. 2. var. 15. eo argumento: quia rustici, qui minime omnium destillatione tentantur, capite vniuerso corpori, æquali situ posito dormiunt. Quia vero negare quispiam poterat, hac ratione seri, vt minus rustici destillatione laborent, offert Arist. testimonium, qui in 10. sect. probl. scribit, idcirco hominem inter cuncta animantia maxime laborare catharro, quia in brutis, nec calor, nec vapores recta ad caput feruntur, sed in alias partes corporis lati dissipantur, cū in homine, erectæ figuræ ratione, recta ferantur in caput. Idem Auicena. quinta 3. tr. 1. cap. vlt. & expositores multi illius loci, de quo si plura scire cupis, lege Jul. Guastavin. l. 1. loc. select. c. 8.

An in lecto,
& quali dormiendum.

Dormiant in lecto, nam in cuna non nisi lactentes, & scimpodij vsus omnino abolitus: lecti peniles nauigantibus tantum noti, non paruo ægotantium incommo, confert enim multum in eo dormire, tum ad vitandum calorem, cum morfus infestantium pulicum, cimicumque. Dormiant sub papillione, qui frigidus,

aut humido tenentur morbo, & ij omnes qui frigore offenduntur: non sit cortina, aut papilio colore albus, si oculis laboret æger, sed virides, nam vt alba disgregando, visum lædunt, sic congregando viridia, eundem recreant: eligantur purpurei, cum laborat æger variolis morbillis, erisipelate: aut sanguinis fluxum, volumus concitare. ita lib. de subfigurata empir. cap. 5. *caruleus, inquit viridis nigerque color lippitudini est accommodatus, albus splendensque aduersissimus: ceteri locum medium tenent, rubor quoque sanguinis spiritum irriat, in alijs affectibus, & symptomatibus vt obseruatum est, plane inutilis est, & superuacuum.*

Reponant obscuro in loco lectum; trahit enim lux ad se spiritus. Quare, aut nullum capiet somnum æger, aut in contraria distrahetur natura, nam quos contrahit somnus spiritus, lux reuocabit: Non sit iuxta vias, ne per transeuntium strepitu excitetur. Non sit in loco recens calce, aut gypso oblito, aut vbi carbones fuerint accensi, vtrūque enim est perniciosum, & modo apoplexiam, modo Apnæam infert. Caucant tertio, ne Luna, aut Solis radij per rimas, dormientem feriant, lædunt enim vtrique languentem: Addunt alij cauendum esse pariter, ne eo in loco lectum reponatur, vbi ingrediens decumbentis pedibus statim occurrat, nam vt ait Plin. lib. 7. cap. 8. *ritu natura à capite hominem gigni, mos est pedibus efferri: vnde cum collocare mortuos ad hostij limē in vsu esset apud antiquos, ita eos ponebant, vt mortuus foras spectaret, & facie, pedibusque esset ad ianuam versis, vnde Pers. sat. tertia.*

vbi lectum,
reponendas.

Tandemque beatulus alto.

Compositus lecto, crassisque lutatus amomis.

In porram rigidos calces extendit.

Sunt, qui caput ad orientem spectare, ad occidentem pedes, noxiū esse putant, quod succi in nostris corporibus, vna cum sole voluntur: periculosum est autem, si à pedibus agantur in caput. Sed quamquam primum obseruent omnes, nam mortui sic reponuntur, cum sunt efferendi: secundum aut pauci, aut nullus: vtrumque tamen est superstitiosum. Illud tamen non negligendum, decumbant ne in loco frigido æger, an calido. Nonnulli, quos refert Galen. 6. epid. com. 4. c. 16. frigidum locum eligunt vt calor per somnum collectus temperetur: contrarium tuetur Galen. Nos ita distinguimus: calido morbo affecti, frigido in loco decumbant: dormiant refrigerati in loco calidiori: sicca loca eligant humidiores, & destillationibus obnoxij, humida vigiles, melancholici, extenuati, qui que humectatione opus habent. Ex his quia potest intelligere quibus quæcumque ad rectam somni administrationem

nem

nem facere expedit, plura addenda non cenſeo.

*Recta accidentium animi admini-
ſtratio. Cap. VI.*

Medici eſt de
accidentibus
animi diſpu-
tare, quam-
quam eadem
moralis con-
templatur.

Non eſſe medicorum partes, de acci-
dentibus animi recte adminiſtran-
dis tractare, creditur; ar. med. Hali, ca.
vt patet coniectura ductus, quia moralis
de re iſta inſtituit diſputationem: erro-
re magno, ac propterea iure reiecto ab
omnibus, nam quamquam moralis illa
conſideret, quatenus recte moribus for-
mandis conducunt, eius enim partes ſunt,
ea omnia conquirere, quæ animum recte
inſtituere valent: poteſt eadem medicus
contemplari, qua ratione morbos valent,
& inferre, & curare; nam quod vtrumq;
feri, ab his poſſit, conſtat ex ijs, quæ lib.
2. à nobis ſunt dicta. Nempè docuimus
ibi, effuſione cōtractioneque ſpirituum,
& ſanguinis, modo partes externas in-
caleſcere, nunc frigere, internis calenti-
bus; at primæ hæ qualitates, & morbos
inferendi, & curandi vim habent. Iure
itaque, vbi de ijs actum lib. 2. huius ope-
ris, docebimus modo, qua ratione valeat
eadem mederi morbis: neque hoc mittē-
dum, quod numquam fieri poſſit, vt pro-
arbitrio noſtro illa moderemur, ſiquidē
voluntarios motus, & inopinatos ſequē-
tia, ægros, vel inuitos fatigant; nam quam
quam nequeant omnino impediri, poſ-
ſunt tamen infringi, & eorum ſaltem ex-
ceſſus emendari. Vide Galen. 1. de ſan-
tuend. 3. Vt tamen diſputatio iſta proce-
dat ordinatè, tria faciemus, dicemus pri-
mum, quid paſſio, & quotuplex: videbi-
mus ſecundo, quæ accidentia noſtro cor-
pori inferant, hinc deducemus tertio,
quibus in affectibus expediat irasci, gau-
dere, & timere. Vt primum conſequa-
mur, videre primum oportet, quænam
pathematibus animi ſubijciantur, quæ
ratione differant ab ijs, quæ nec gaudere
valent, nec tritari; nam quemadmodum
Ariſtotiles ex diſcrimine animatorum,
ab inanimis, naturalium ab arte factis,
cognouit, quid ſit natura, quid anima: nõ
aliter nobis, paſſionis natura innoteſcet,
vbi quæ paſſionibus animi ſubijciantur,
cognouerimus. Subijciuntur pathema-
tibus animi, animata dumtaxat. Quare
anima erit horum cauſa: non vegetans,
nam nullæ in plantis perturbationes:
neque intelligens, nam hæc in homine
tantum, cum tamen animantia quæque
doleant, gaudeant, irascentur, & timeant.
Ergo ſentiens. Quare malè Cicero, ſe-
ſtatus hac in re Stoicos, ægritudinem
diſſiniuit, præſentis mali libidinem ſpem
venturi boni opinionem; nam opinio, ad
intellectricem partem animi ſpectat, quæ
earent bruta, cum tamen turbentur. Ne-

Vnde tria de
iſſis diſputa-
bimus. quid
ſit, quotuplex,
qui cuiſque
effectus, &
quibus in
morbis con-
ueniant.

Pathema-
tus animi,
quæ ſubij-
ciantur.

Non erit er-
go opinio
pathema.

que ij admittendi, qui dixerunt, turba-
tionem eſſe, auerſam à recta ratione ani-
mi commotionem, vt mittam, eſſe & eam
ob cauſam reprehendendos, quod dam-
nant affectus in vniuerſum, & ablegant
omnino à nobis, cum tamen temperare
ſit ſatius, & humanæ naturæ conducibile
magis; ſiquidem abſque ira non eſt for-
titudo, nec abſque metu prudentia, nulla
virtus, ſi turbationes auferantur; nam ſi
virtus eſt iram cohibere quomodo faci-
et, qui ira caret? Si cupiditatem frena-
re, quæ cōcercitio, vbi non eſt, quod cō-
ceas? Non eſt victoriæ locus ſine aduer-
ſario, nec ſine lucta, laudi. Statuendum
proinde, vt eo reuertatur oratio, vnde
fluxit, à ſentiente anima originem dace-
re. Nec aliter putandum, quod Deo hæc
tributa paſſim, in ſacra Scriptura lega-
mus, vt enim cōmunitis eſt omnium ſa-
pientum conſenſus, haud hæc dicuntur
de Deo, ſecundum proprietatem, ſed ſe-
cundum ſimilitudinem, non ſecundum
affectum animi, ſed effectum operis: ſcili-
cet irasci dicitur Deus, quia Deus talia
facit, qualia ſolent facere homines peni-
tentia, ira, vel furore correpti. Cæterū,
quia ſentiens anima, & ſentit, & appetit,
ſequitur enim ſenſum appetitus; qua ra-
tione ab anima hæc accidentia, an qua
ſentit, an qua appetit? Dicunt alij, quod-
nam harum paſſionum ſubiectum, ſenſus
ne, an appetitus. Secunda hæc pars pla-
cuit doctiſſimis viſis, inter quos princi-
pem locum habet D. Thom. 1. 2. q. 22. ca. 3.
vt patet ratione ductus, quia à dictis pa-
thematibus animi trahimur ad obiectum
non habitum: pars verò cognofcitua
ad obiectum noſcendum, non mouetur;
quinimo hoc eſt in illa, vt cognitum in
cognofcente, ſeu per ſpeciem, ſeu per
propriam eſſentiam, quod alij confirmat
inſuper, quia tunc maximè ab hiſce ac-
cidentibus patimur, cum quidpiam, aut
vehementer concupiſcimus, aut odio
habemus, proquè deſiderij vehementia,
maiores, minores uè contingunt affectus.
At hæc ratio facile retorquetur, nam
pro maiori, aut vehementiori obiecti ap-
prehentione, magis, minus uè turbamur:
nec prima cogit; eſto enim aſſumptum
admittatur, quid aliud inde habemus,
niſi in pathemate animi, omnia includi
apprehenſionem, proſequationem, aut
fugam, dolorem, aut voluptatem? An ve-
ro formale ipſius ſit apprehenſio, an cō-
tra appetitus, id nequaquam inde confici-
tur: quinimo ſi proportionaliter eſt lo-
quendum, & idem de accidentibus animi
ſentiendum, quod de dolore, quemad-
modum, hic eſt triftis ſenſus, ſic erit paſ-
ſio animi ſub ſenſatione reponenda: &
veluti, non quæuis ſenſatio eſt dolor, nã
multa cum voluptate ſentimus, percipi-
mus alia nulla cum delectatione, aut do-
lore: ſic nec quæuis ſenſatio erit animi paſ-

Neque auer-
ſa à ratione
recta commo-
tio animi.

Nam paſſio-
nes ſunt mo-
derandæ, non
omnino ab-
legandæ.

An appetitus
ſit paſſio.

D. Thom.

Reiectæ?

passio, nam vt secundo de anim. res
 p̄stas citra aliquam animi commotio-
 nem intuemur. Quid itaque erit? vehemens
 imaginatio, seu boni, seu mali. Vehementem,
 dicere placuit, non cum Chryippo recentem,
 nam quamquam, quæ subito irruunt, turbent,
 vt plurimum animam: consueta, inueterata,
 aut parua; aut nihil nos moueant, vnde illud,
 vulnera prauis minus feriunt; potest tamen
 contingere, neque raro, vt recens rei bonæ,
 malæque imaginatio, nequaquam nos turbet?
 si sit eadem vehemens, non possumus;
 non commoueri, hoc est proficere, aut cogitare
 de fuga, tritari, aut gaudere. Nemp̄, si offeratur
 nobis bonum, & illud præsens fuerit gaudemus,
 delectamur; & in eius possessione con-
 quiescimus: ni habeatur, cum bonum cognitum
 placeat, non possumus non inclinari ad illud:
 non concupiscere: vnde de ex habiti boni possessione,
 voluptas, orietur, lætitia, gaudium: è sperato
 desiderium, & amor. Quid si mala obijci-
 tur? totidem fiens pathemata animi. Nemp̄
 ob præsens malum tritabitur: Si imminet,
 fit timor, & odium. Non m̄ latet, alios in multo
 minus: ores spes, & accidentia animi
 concidisse: nimirum docent, si bonum, aut
 malum simpliciter offeratur, mox amorem,
 aut odium excitari: Verum si bonum præsens
 fuerit, voluptatem oriri, & gaudium: si absens
 prosecutionem, & desideium: contra ex mali
 præsentia, tristitiam doloremque: ex imminenti
 timorem. Quod si non offeratur bonum,
 malumue simpliciter, sed arduum, vel præsens
 hoc fuerit, & ira consurget, qua exardescit
 animus ad sumendam vindictam, & ad depellendum
 præsens malum: vel imminet, & orietur timor,
 vel audacia: timor si refugiamus, audacia,
 si aggredi est animus. Quid si bonum arduum
 obijciatur? Si consequi posse speremus,
 spes subleuabit animum: Si consequi non
 posse putabimus, desperatio depresset. Non
 ignoro rursus, has in alias distribui, vt amorem,
 inamicitiam, concupiscentiam, consuetudinem
 tamen prætereo, nam cum considerentur hæc
 accidentia à nobis, quatenus morbos abigere
 valeant, atque id faciant, non ratione formæ,
 hoc est, prout appetitus sunt, aut imaginatio,
 sed ratione sui materialis, hoc est cordis
 commotionis, illa erunt potissimum
 contemplanda, in quibus cor potissimum
 commouetur: spirituque, & sanguine, nunc
 intus contractos nunc effuso, miræ sunt
 in corpore commotiones. Id enim faciunt
 quatuor accidentia enumerata, propterea hæc
 tantum sunt à nobis posita. Ab hisce potissimum
 permutari, quis est, qui ignorat? Enimvero
 multi verecundia, quæ timoris species quædam
 est, qua iacturam existimationis ob turpe
 factum, aut dictum for-

Vehementem imaginatio nem esse st. tuimus.

Indeq. num. rum passio- num doduci mus.

midamus, cõtabuere, vt Homerus, Aristoteli
 nam cum ille piscatoris enigma soluere non
 potuisset: hic Euripi septies die, aut nocte
 reciprocationem allequi, non valeret, animi
 tristitia radioque obire. Gaudio perire non
 pauci; plurimos dolore, amoreque tabefactos,
 quotidie experimur. Nec mirum, nam in gaudio
 effusi plus iusto ad partes extimas spiritus,
 disperguntur: in timore contracti, & in
 angustum spatium detrusi, conculcantur:
 torpescunt in tristitia immobiles, in dolore
 plus iusto agitati, exoluntur. Itaque in
 gaudio partes externæ incalescunt: vn-
 uersus in ira sanguis bullit: in audacia
 feruet, in timore gelascit: in amore varia
 sentit corpus detrimen- ta; modo enim
 timet amans, mox aude: nunc tritatur,
 & moeret, modo in gaudium effusus,
 cachinnat, & gemit, vbique impotens
 sui, & sibi dissimilis.

Quod si hæc patimur ab huiusmodi
 pathematibus animi: quis modo non facile
 intelliget, quando irasci, quando timere
 ex vitijs, quos in spem attolere, quos ex
 illa docere? scilicet dicitur animi ægros,
 letare expedit, & vt, quam maxime sperent
 procurare, nam vix dici potest, quanti ad
 abolendos morbos, sit illa momenti. Temera-
 rium nactus es ægrotantem, qui non obtemperat,
 & præcepta medicorum contemnit? terrere
 hunc expedit. Amor nullius vltus, nam
 quamquam vigilias pariat, extenuetque, vnde
 prodesse possit ijs, qui magna mole carnis
 premuntur: quia tanta amor est quouis
 morbo peior: non est sanum consilium
 maiori malo, morbum minorem tollere.
 Magni ira momenti, & audacia, vt frigidi
 affectus extirpentur, nam cum calfaciendi
 indicatio huc urgeat, & ira, & audacia
 miro quodam modo hæc præstent, miræ
 erunt horum accidentium dotes ad
 abolendos frigidos quosque morbos. Possem
 id historijs multis confirmare, ne tamen
 lectorem fatigem, & in re clara, tempus
 inutiliter teram, duo tantum testimonia
 afferam, alterum ex Herodoto, petiturum
 alterum ex Valleriolo. Laborauerat Cræsi
 filius natiuo vocis proferenda impedimento,
 & ita grauiter, nullo, vt potuerit
 medicina præsidio, ab affectu hoc vindicari:
 at vbi militem, stricto gladio in Cræsum
 irruentem vidit, ita percitus dixit, Cræsus
 est, conde gladium miles. Eodem remedio
 adiutus, Ioannes Sobiratus, vt refert Valleriolo
 lib. 2. obseru. cap. 4. à crurum conuulsione,
 qua plurimos fuerat annos cõsistatus,
 liber euasit. Eandem vim eum habeat
 audacia, calfaciendi nimirum, valet hæc
 extirpare affectus frigidos: ex quo factum
 existimo, vt Ioannes ille Berla Arelatonis,
 de quo idem Valler. ibid. à resolutione,
 qua diu laborauerat, siber euasisset. Contra
 morbi calidi, cum frigidis

Homerus, qui ex occasione occubuit, & Arist.

Deiecti animi homines subleuandi.

Temerarij depressendi.

Ira & audacia vltis ter affectibus frigidis.

gidis gaudeant, lædetur non parum si quis, ipsi detentus, irascatur: lædetur pariter, si sanguinis excretionem laboret: præsertim si à partibus spiritualibus, ille prodeat. At si magnus huic timor incutiatur, mirum quantum iuuabitur. Reserunt multi, cum quidam sx immodica sanguinis fluore ferè ad Oroutm deuenisset, magno exanimatum timore, curatum fuisse. Idem debellandis quartanis solet esse, præsidio presentaneo: causam refert Valles. 2. ep. com. 4. tex. quarto in anime obliuionem, quæ metu perterrita, non recordatur amplius, ad focum putredinis, humorem transmittere: ego in contractionem spirituum qui, vel impetu facto humorem disijciunt, vel collecti, & vniti, eundem concoquunt; nam quemadmodum aqua effusa iuueni bene Carnoso, sanat te tanum: sanat autem, quia repulsi à frigida affusione spiritus,

& in partibus intimis collecti superant crassum illum humorem, & euincunt: haud secus, ob timorem contracti, vincunt humorem producetem quartanam. Curatur quoque timore repentino singultus, nam territi detinent spiritum, spiritus autem detentione aboletur singultus. Eodem curantur insani, nam metus facit, vt mens sese colligat, & ad sapientiam redeat: læduntur at melancholici, præsertim, si frequens occurrat, nam vt ex Hippocr. habemus, si metus, & tristitia diu perdurent, melancholiam inuehant. In vniuersum ergo, vt intelligas, quæ accidentia animi inducere oportet, quæ cauere, tria erunt tibi contemplanda, ægrotantis natura, seu conditio, morbus, symptoma. Hæc si accuratè inspexeris, non aberrabis in recta eorum administratione.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Decimus octauus.

DE VACUATIONE.

Dicendorum ratio, & ordo. Cap. I.

Docuimus abundè, ni fallor, quoniam intuentum, ne in recta cibi, & potus, motus, & quietis, somni, & vigilia, animique accidentium administratione aberraretur. Egimus pariter de recta aeris electione in morbis, restat illud modo, quo absoluantur omnia, quæ ad fontem diæteticum spectant, vt de recta vacuandorum ratione tractemus, hoc enim explicato, diluoidabitur pariter, quæ retineri debeant in corpore amice, non extrudi, & foras expelli, vt vero ordinate disputatio procedat, declarabimus primum, quibus in morbis vacuare conducatur, quid vacuandum, quantum, per quæ loca, quando, & quomodo. Cæterum quia horum notitiam consequi nequaquam poterimus, ni antea vacuationis natura, declaratur, hinc propter hanc causam, disputationem propositam ordiemur.

Docuimus abundè, ni fallor, quoniam intuentum, ne in recta cibi, & potus, motus, & quietis, somni, & vigilia, animique accidentium administratione aberraretur. Egimus pariter de recta aeris electione in morbis, restat illud modo, quo absoluantur omnia, quæ ad fontem diæteticum spectant, vt de recta vacuandorum ratione tractemus, hoc enim explicato, diluoidabitur pariter, quæ retineri debeant in corpore amice, non extrudi, & foras expelli, vt vero ordinate disputatio procedat, declarabimus primum, quibus in morbis vacuare conducatur, quid vacuandum, quantum, per quæ loca, quando, & quomodo. Cæterum quia horum notitiam consequi nequaquam poterimus, ni antea vacuationis natura, declaratur, hinc propter hanc causam, disputationem propositam ordiemur.

Quid vacuatio, quo eius causa, quibus in morbis conducatur.

Cap. II.

Voluit Hippoc. vt ei imponit Galen. 2. aphor. 17. & r. de humor. 12. æqualem esse humorum omnium educationem: Galen. noxiorum humorum expulsionem: Fern. 2. meth. medendi cap. primo. Est, inquit, corruptio, quæ in corpore præternaturam continentium educio: dicitur, vt apparet, diffinientes omnes vacuationem inam quæ ab Hippoc. est tradita, venæ sectioni duntaxat conuenit. Quæ à Fernelio addita malam non complectitur: nec se humorum educio, est vacuatio, vt placuit Galen. erit vacuatio, educio lapidis, rametorum, aut flatuum. Quare neque Fuchsij sententia admittenda est, qui lib. 2. Inst. sect. 5. cap. 2. hunc in modum vacuationem definit, est humorum in corpore sua quantitate molestantium excretio: non enim vacuationem malam complectitur, non eam, per quam lapis, status, excrementum.

Quid vacuatio.
Hipp. Gale.
Fern. rejiciuntur.

Vera diffini-
tio proponi-
tur.

Quæ causæ
vacuationis.

Quæ nam
vires eiusdem.

Hinc quibus
in affectibus
conducet, col-
ligitur.

Vacuationis
quæ species.

Quibus cop-
uentur.

menta que excernuntur, non illam do-
mum per quam humores, qualitate tan-
tum modo nocui vacuantur. Diffinirem
propterea hunc in modum, est vacuatio
eorum, quæ in corpore continentur edu-
ctio. Contentorum inquam; nam ubi
pars aliqua abscinditur, aut extrahitur,
extractio dicetur, aut abscissio, non va-
cuatio. Contenti autem nomine, non so-
lum intelligimus humores, sed quidquid
in corpore continetur; unde: resolutio
spirituum, excretio vermium, lapidis,
arenularum, ramentorum, pinguedinis,
vacuatio dicetur; nam quamuis rament-
ta fuerint nostri corporis partes, ubi ra-
men à reliquis seuncta fuerint, contenti
nomen potius merentur, quam partium.

Causa vacuationis, est vis expultrix,
vel sola, vel arte adiuta: interdum vis cõ-
centrix præ inbecillitate non valens cõ-
tinere: unde quædam vacuatio est spon-
tanea, est alia artificialis: vtraque duplex,
naturalis, vt cum vitiosum quid extru-
ditur, & præter naturam, quæ animanti
incommoda.

Est præcipuus vsus illius, multitudi-
nem demere, nam vacuatio, repletioni
contraria. Quia verò refrigerat eadem,
vt vacuatio cholerae, & sanguinis: calfa-
cit, & siccatur, vt pituitæ educio: reuellit
indiscriminatim cuiusque humoris pur-
gatio, si ad contraria hæat: conducet pro-
pter hanc rationem vacuatio, ne dum
morbis, qui à repletionem, sed intempe-
rici calidæ, & frigidæ, humidæ siccae, &
ijs omnibus, quæ reuulsione sensibili, o-
pus habent, & quoties humores ita sunt
vitiosi, vt emendari nulla arte queant.
Hanc ob causam in venenatis affectibus,
vacuamus statim: & in ephemera à san-
guine calida, & calida hepatis intempe-
rie, mittimus sanguinem, idemque faci-
mus sanguine fluente. Unde patet, quot
sunt species vacuationis, & quibus in
morbis conducatur; nam cum sumantur
illæ, vel à causis vacuationis, vel ab ijs,
quæ vacuantur, ab vsu, modo, quantitate,
& loco: quædam erit vacuatio sponta-
nea, alia artificialis: spontanea duplex,
aut vi excretrice pellete, aut conten-
trico laxata: quædam reuulsiva, alia de-
ruiatoria, retinet alia rationem generis:
quædam minorans, alia eradicaans: quæ-
dam sensibilis, alia insensibilis, quædam
per os, quædam per cutim, alia per seces-
sum.

Patet secundo vacuandum esse in affe-
ctibus omnibus, qui à repletionem: cum
vacuando reuellere volumus: unde in
morbis omnibus, qui à fluxione, vt An-
gina, pleuriti, non solum vacuamus ad
minuendam copiam, sed vt reuellamus:
vacuamus demum cum refrigerare est
animus: unde mittimus sanguinem in
ardentibus febribus: & calfacere, vt cum
pituitam minuimus.

An vacuandum, quia vacuari quis est
cõsuetus? affirmat vulgus, & medici qui-
dam vulgares, cum eo. Negat Gal. lib. de
cõsuet. Dinus l. 4. c. 3. quæst. 7. Valles.
8 controu. cap. 5. Mena in lib. quos qui-
bus, & quando cap. 5. Reclamat demum,
ratio, nam vacuatio, vt & aliud quodcun-
que præsidium, non à naturalibus rebus,
in quarum numero est consuetudo indi-
catur, sed à causa præter naturam, quæ
vel actu morbum inuehit, aut veremur,
ne sit illum in posterum inuectura. Quod
si hominem aliquem expurgaturi, quem
numquam alias cognouimus, an sit con-
suetus expurgari, inquirimus: haud faci-
mus illud, à consuetudine euacuandi, in-
dicationem sumentes, sed ob duas cau-
sas diuersas longè, nempe, vt intelliga-
mus, toleret facillè ne vacuationem, an
difficiliter; sunt enim consueti, minus
molesta inuictis, quocirca consuetudo
vacuationis, tolerantiam facit non indi-
gentiam. Cupimus secundo scire, an sit
cõsuetus purgari, vt quanta sit conge-
ries succorum, noscamus. Itaque mul-
tudo illa excrementorum congesta, hæc
indicat vacuationem, consuetudo nequa-
quam: patet, nam si exactiori victus ra-
tione instituta, nulla sit redundantia, nul-
lam euacuationem molierur, quod op-
tabilissimum: quemadmodum præstabilissimum
est, impedite hostem, ne inuadat, quam
inuadentem necare: quæ quoniam cla-
riora sunt, quam vt maiori indigeant de-
structione, propterea plura non addam.

Quid vacuandum, & quantum. Cap. III.

Pertractans de prima difficultate Hip-
pocr. i. par. aphor. docet, medicum
id quam maxime curare debere, vt eu-
cuet succum peccantem, non pro eo re-
liquos. Ergo si pituita lædat hominem,
pituitam euacuet medicus. Biliis, si bi-
lis eum affligit. Quod si nullus humor,
sed vel arenula, aut status ægrotantem
intestat, in status discussione, aut arenulæ
educatione incumbat; hac enim ratione
iuvabit, quam maxime hominem, & quam
minima molestia afficiet, qui debent esse
scopi propositi medico: id futurum,
noxijs educis succis, exemplo earum,
quæ sponte sunt euacuationum, demon-
strat; ventris enim turbationes, & vo-
mitus spontini, tunc profunt, cum no-
uus humor vacuatur, si secus fiat, no-
cent. Curet ergo medicus, peccantem
humorem educere: cumque debeat eu-
acuatio, proportionem quadam, repletioni
respondere, tantum vacuet, quantum est
quod abundat: ne si plusquam ratio po-
tulerat educat, morbum gignat ex inani-
tione: si minus, morbum funditus non
extirpet. Non tamen, id semper exequen-
dum,

Indicet ne
consuetudo
vacuandi, va-
cuationem.

Quod peccat
hoc vacua-
tum

Et quæ copia
peccat.

Si vires id
ferant.

dum, sed cum vires id tolerant; neque enim rectè morbum is demit, qui vna cū morbo agrum de medio tollit, sed conducibilis est ipsam diū torqueri, quam vna cum morbo, simul vitam omnem profunderet.

Sed quid quod Hippocr. vacuat, ad animi deliquium vique vt licet apud ipsum videre: 1. aphor. 23. & Gal. 9. met. 4. Negant id quidam fieri debere vniquam, nam vt ipsemet Hippocr. 1. part. apho. 3. monet, *Non sunt compressiones, ad extremam ducenda*, & Cell. lib. 2. cap. 19. loquens de mult. sanguinis. *Semper, inquit, finis faciendus est, antequam deiciat anima*, & paulo supra. *Satis est prima, leuare aegrotantem, quam omni vi simul effusa fortasse, precipitare*. hoc quoque videtur formidare Auic. dum magis amat multiplicationem numeri, quam quantitatis: addit ad hęc Cell. rationem dicens: *Si in cura quoque aqua, que inter cutim est, & respondet, quanto magis necesse est, in sanguine respondere*. Considerat uiquidem Hippocr. 6. aphor. 7. dicentem, *Quicumque suppurati, aut hydrofici vruntur, pure, aut aqua vniuersim fluente omnino intereunt*; sed omne extremum damnatur ab Hippocr. 2. aphor. 51. Præterea numquam natura ad animi vsque deliquium vacuat. Quare nec faciendum id vniquam à medico. *Sophismatur*, i. nā vacuat superfluum tantum, nam si quodque id expediret, faciendum id esset, vt ait Gal. 1. apho. 23. in ardentissimis febribus, vehementissimis doloribus, maximisque inflammationibus: at hoc falsū, quod spectat ad inflammationes, & dolores; vel enim hoc faciemus in inflammationum initio ad reuellendū, vel postquam eadem est facta, vt vacuemus quod fluxit ad partem. Non licebit hoc facere reuellendi gratia, nec enim maior reuulsio si parum vacuemus, & sæpe, ita enim defuescet pars mittere ad locum inflammatum, & ad partem dissectam deponet: conueniet itaque, vt vacuemus, quod fluxit, & facta inflammationi occurramus. At morbo ad augmentum vsque progresso, facultates erunt vsque adeo attritæ, vt difficulter valeant tam copiosam pati vacationem. Nullus itaque erit locus huic præsidio. Nec minus cauendum videtur in curatione: doloris vehementis, nam nihil est, quod æque dissipet vires: vnde hoc veritus idem Galenus primo ad Glau. 14. prohibet vacationem quantumque in febre cum dolore coniuncta: quare si tunc facienda vacuatio, hæc est, cum potis est illam tolerare facultas, numquam licebit in doloribus magnis tantum vacuare, quando numquam facultas vsque adeo doboribus confidat, ita valens poterit perfectare, vt vacationem propositam ferre possit. Nec in ardentibus febribus nā hæc sanq̄ à bili: in cachochimia autem

purgare conuenit, non sanguinis initio. Vide Auer. 7. collig. 3.

Sed quamquam adducta probent non carere periculo vacationem extremam, non probant tamen non esse quandoque extreme euacuandum; nam ad miseræ medici omnes consilium Thucididis, qui monuit, latius esse aliquid, cum periculo facere, quam omnino deprea spe, certò perire: vt mittam, quod neque illa imminant pericula, que hi somnarunt, nam in emissionem aquæ hydrofici, perit omnino facultas: monet Hippocr. vt ad animi deliquium vsque vacuetur quandoque: nunc est aliud deliquium animi, à syncope: hæc enim est omnium facultatum, repentinus collapsus: in deliquio animi, patitur tantum animatis facultas. Cum itaque integra maneat vis vitalis in deliquio animi, non in euacuatione aquæ inter cutem, hoc prohibetur fieri, probatur illud. Et quidem, quod nec Galen. Hippocr. aut Auic. vacuent, vsque quod facultates omnino deficiant, quod contingit in syncope, manifestum est cuique attentè legenti citatos auctores; habet enim Hippocr. atque vbi vsque ad animi deflectionem expedit ducere, faciendum, si poterit æger tolerare: at non posset tolerare æger, si ad synopem vsque inaniretur. Ob eandem causam primo aphora 3. admonuit, ne vacationes ad extremum vsque ducamus, hoc est, ne tantum vacuemus, vt à viribus ferri nequaquam possit. Galen. quoque huiusmodi vacationem probauit, ne tamen quis falso crederet indiscriminatum ab ipso laudatum fuisse, mox subiunxit, oportet autem, sicut Cripse inquit, viribus integris, atque valentibus tantam moliri vacationem. Quam obrem, cum valentes esse nequeant in eo qui syncope tenetur, licet hinc intelligere, neque Galen. neque Hippocr. vacuasse ad animi deliquium vsque inclusive, sed exclusive, vt bene Dinus, & alij exponentes omnes Auic. quoque 4. 1. cap. 3. ait, cumque humor illius fuerit generis cuius esse oportet, & æger potest tolerare, trahere non debes, cum vacuare oportet vsque ad hypobimiam; nam & natura hoc facit, vt docet Mart in not. ad l. de humor. v. 70. & nos obseruauimus in sanguinis fluxu.

Præstabit autem hoc facere cum pulchras dæ morbus inducias, multumque est quod redundat. Hinc Gal. quia ardentissimæ febres, vehementissimæ inflammationes, & maximi dolores, quam citissimè properant ad finem, & nisi quamprimum remedia admoueas, nullus erit in posterum remedio locus, laudat vt in his casibus potissimum ad animi deliquium vsque euacuet medicus, & Hippocr. 1. aphor. 6. generatim admonuit, vt sanissimis morbis, & quam maximè urgentibus, generosis præsidij occurramus, quia extremis morbis extrema remedia sunt oport-

Nos admittimus.

Et argumentis adductis occurrimus.

Vnde est dubitatio, quomodo Hipp. ad animi deliquium vsque vacuare. Multi id faciendum esse, negant, vt Auer. 7. Collig. c. 8. quem vide.

Quibus in affectibus hoc erandū.

portuna. At si quod ferè semper accidit, non possumus conijcere certo, quanta est humoris copia, quæ vires: multò satius fuerit, humorem vacuandum relinquere, quam fortiori exhibito medicamento, plusquam ratio postulat, expurgare. Auic. 4. prim. cap. 4. loquens de hac euacuatione, *Non est inquit, ad hoc praesidium festinandum, ac cautè procedendum, & cum aliqua dubitatio incidit, multò satius est aliquid superflui relinquere, quod euacuatione indigeat, quàm exquisitè euacuare, agrumque eo perducere, ut vix resoluatur; natura enim illud residuum subtilissime resoluit.* Ex his potest quisque addiscere, qua ratione debeat proposita auctorum dissensio, aut eiusdem auctoris dissentientia loca conciliari. Nempe primo loco proposita res est probant, vacuationes vsque adeo exquisitas in miti morbo nequaquam conuenire, esse vero incommodas in morbo præcipiti, nequaquam demonstrant. Quod si videatur Hippocr. vacuationem extremam in vniuersum damnasse, intelligant omnes, quod cum vacuatio repletioni opponatur, erit illa multiplex, quæ admodum, & repletio. Itaque veluti hæc est ad vasa, ad vires, & respectu proportionis, quam debent inter se, & cum corpore humores habere, aut demum potest esse simpliciter magna: haud secus potest vacuatio aliqua dici extrema, vel quoniam tanta est, vt à viribus tolerari non possit, vel quia vasa plus iusto inanit, aut quia proportionem humorum destruit: extrema demum dicitur quia magna, quamquam nullum vas, viribus, aut humorum proportioni detrimentum inferat. Vacuationem extremam vltimo hoc modo dictam, probat Hippocr. prima part. aphor. 6. damnat alias primo aphor. 3. nam & natura quoque vbi huiusmodi tentat vacuationem (tentat autem non ratio, vt experimur passim) ad animalis commodum mouitur illam. Refrigerationem inducit ratione spirituum, non quia vacuat plusquam redundat, nõ defectus ille statim emendatur.

Vbi queritur, quo inflammationis tempore, quod dolore esse illa vsui potest, etsi possem laborem hunc subterfugere, spectat enim ad inflammationis vehementis curationem, & doloris, non ad hunc locum, dicam tamen breuiter, cum facta est inflammatio, tunc posse illam commode vsurpari, nam quod dicitur non esse tunc temporis facultatem ferendo, gratis affirmatur, ac propterea iure negatur: nõ est hoc necessarium, interdum verum est: habebit itaque locum quandoque contraria sententia. Fieri quoque potest in principio nam locus adductus verus in miti morborum.

Eodem modo satisfieri posset difficultati de dolore, quia tamen videtur Galen. aperte supponere, non posse in sam-

mo dolore vsque adeo robur vitium constare, vt venæ sectionem ferre valeat, aut quodcumque aliud generosum præsidium, dicam insuper, non esse hoc perpetuo verum, sed in eo tantum dolorem habere locum, qui non à sanguine, sed ab alia causa excitatur. Quare his tantum doloribus erit hoc remedium commodum, qui è sanguine sunt: si ab alia causa procreentur, à copiosa sanguinis vacuatione cauendum, nam perseverans dolor, eneruatas vires à dolore prægresso, & vacuatione immodica, prosterneat facillimè. Quantum est de febre, huius nomine synocham intelligit, vt aduertit Sal. Arg. Auger. & alij.

Liceat ne ad animi deliquium vsque expurgare. Cap. IV.

Vacuandum quandoque ad animi deliquium vsque, superiori cap. cum communi schola medicorum docuimus. Nunc quia id potest fieri bisariam, chyrurgia, nempe sanguinem extrahendo, & medicamentis pharmaceuticis, examine vterius est opus, quoniam præsidio debeat id facere medicus, chyrurgico ne, an pharmaceutico, an vtroque indiscriminatim, & quoniam nullus negat posse hoc fieri remedio chyrurgico vena aperta, de alio est dubitatio, idcirco erit questio, liceat ne expurgare ad animi deliquium vsque, an contra nunquam facere hoc expediat.

Affirmauit Mont. & in duobus casibus illam laudat potissimum, dolore nephralico, & ischiadico, nam in hoc valida enemata, in illo generosa vomitoria, probat.

Suaderi hæc sententia potest auctoritate Gal. nam postquam laudauit, vt ad deliquium vsque vacuemus in maximis doloribus, subdit, ne quis ineptè crederet, semper hoc indiscriminatim faciendum esse, distinctionem esse præmittendam, an sanguinem mittere, an purgare conueniat, quod frustra admonuisset, si censuisset idem, nullo vnquam esse vsui posse purgationem ad animi deliquium vsque.

Contraria nihilominus sententia, quæ vacuationem hanc pharmaceuticam vsque ad deliquium damnat, & ab vsu medico prorsus relegauit, communis est, & tenenda. Ita docent omnes, tum antiqui, cum moderniores, & est opinio tutior, ac propterea tenenda: siquidem longè alia ratio est vacuationis per sanguinem, & illius, quæ fit per pharmaciam; illic enim pro ratione voluntatis molimur vacuationem: vnde facile possumus, statim ac vires collabi videmus, fluxum sanguinis sistere, digito venæ imposito, & inhibere ne ad animi deliquium sequatur syn-

Affertur
Mont.

Et reijciunt.

co-

Copēs: fecus res se habet in vacuatione, quæ sit ope pharmaci, nam ubi semel, aut itomissum fuerit, aut ingestum, pro ratione potētīæ vacuabit, nō nostri arbitrij. Quate si animi deliquio inducto, vltterius vacuatio procedat, succedet deliquio lyncopēs, & mors tandem. Itaque cum sit maxima calamitas, assumpto pharmaco ægrotantē perire, omnino temerarius erit huius præsidij vsus.

Nec aliter putandum, quia sæpē vidimus, à vomitio, & enemate ita valido ad iucos ischiadicos, & colico dolore vexatos; puto enim pharmaco vomitorio expurgatos vsque ad deliquium animi, non idcirco incurrisse in illud symptoma; quia multum fuerint vacuati; sed quia humores dum trādebantur, molestant ventriculum. Ab eadem causa pati solent deliquium animi, qui enemata valida recipiunt, præsertim si eorum intestina, sensu fuerint prædita exquisito. Nunc vero non est difficultas, conueniat ne pharmaceuticum præsidium, quod hac via, animi defectum inducit; admittunt enim hoc omnes, vt aduertit Galen. in illo comm. difficultas erat proposita, de deliquio a vacuatione immoderata inducto.

Galen. locus facessit maius negocium, à quo vt liberarentur, qui Galen. doctrinam profiterentur, dixerunt verba illa temere ab aliquo inserta fuisse, quod, vt suspicarentur, duabus locis ducuntur; prima est, quia hæc verba in Oribasio transferente hunc locum, non habentur: secunda quia occurrens Gal. querenti quo pacto posset nocere; purgatione ne, an venæ sectione molienda esset immodica ista vacuatio; subdit se id declarasse in lib. de rat. cur. per sang. miss. cum tamen nihil ibi habeatur, quod ad decisionem propositæ difficultatis conducere: nullo autem pacto omiisset, si se facturum hoc promiisset in aphorismis. Propterea legitur in margine comm. cit. aphor. hæc verba non habentur in codice antiquo, meque in Oribasio.

Quod si fuga hæc videatur, displiceatque hoc modo disrumperē nodum potius quam soluere, dici potest secundo, hunc esse sensum germanum eius loci, in vehementissimis doloribus, est sanguis ad animi deliquium vsque vacuandus; nō tamen id facete expedit indiscriminatum, sed distinctione præmissa, an sanguinis vacuatio proposita conueniat, an contra sit satius expurgare, sed non ad animi deliquium vsque. Scio hæc non omnino satisfacere Masseriæ in disp. de purgat. in principio morborum, ego tamen non video, quidnam est, quod possit displicere.

Quæres, an quemadmodum extrema vacuatio, quandoque est ex vsu, sic ubi vires languent, licet vel exiguam moliri.

Fern. 2. lib. de venæ sect. cap. 10. Rard aut, vires acæo prosternuntur, vt ne minimam quidem euacuationem sustineant, verum huiusce tamquam inutilis, non meminere antiqui, quod citra ægroti alienationem, viribus incommodet, statueruntque viribus omnino afflictis, nullam omnino vacuationem adhibendam, quod laudo, & ad alia progredior.

De modo vacuationis. Cap. V.

POtest redundans humor subito, & confertim excerni, potest, dem per epicrasim expurgari. Est autem vacuatio per epicrasim facta, vt ex Galen. constat 9. meth. 10. cum vitiosum; paulatim educitur, & quod est salutare, paulatim pro eo reponitur. Videbimus proinde, quādo confertim quādo paulatim vacuare sit tutius: & quoniam altero contrariorum exposito, alterius natura elucescit, attingemus tantum, quibus in morbis paulatim vacuare expediat, nam intelliget quisque, quando simultanea, & exquisita humoris educio, sit ex vsu. Est paulatina euacuatio primū eligenda, cum humor, qui vacuari debet, est crassus, & tenax; nam & natura, quam medicus imitari tenetur, hac ratione abigit crassos humores, & viscidos. Nec aliter res fieri potest; nam ubi materia est cocta, protinus expellenda est. Quare, cum non coquatur illa tota simul, numquam erit simul vniuersa effundenda. Non male itaque faciunt nostrates medici, qui ad diurnas febres extirpandas, serapijs magistralibus vocatis, vtuntur; nam partem materiam subtrahunt, reliquam ad coctionem disponunt: cavitates aperiant, morbi diuturnitate obstruatas. Sed quantum laudis merentur in re ista, tantumdem reprehendendi iidem, quod in quartana, plus iusto timidiore, nonquam audent, vel leuem expurgationem moliri, cum tamen ratio probet in morbis longis: ex vsu esse quædam medicamenta, quibus, quod coctum est, expurgatur. Probatum secundo, hæc euacuatio, cum magna est humorum colluties expurganda; nam summam vasorum inanitionem, non sunt vires, quæ ferant: vnde prudenter fati ij medici faciunt, qui morbum gallicum decoctis, & repetitis vacuationibus, curare contendunt, nam hydrargirij inunctio, & suffumigia, extrema remedia sunt, quæ non nisi extremis morbis opportuna. Ob eandem causam, cum virtus est debilis, & morbus vacuationem exposcit, est paulatim, & sæpē euacuandum: paulatim, ne cadat facultas: sæpē vero, vt morbificæ causæ magnitudini, & equali remedio succurratur. Est eligenda quarto euacuatio per epicrasim, cum sunt vires impeditæ, nam si confertim excremento-

Quid vacuatio per epicrasim.

Est hæc ex vsu, cum crassus est humor educendus.

Cum magna est humorum colluties, expurganda.

Cum virtus est debilis, & morbus vacuationem exposcit.

Cum vires sunt impeditæ.

Occurritq; arguendis primo loco propositis.

Dub.

rum multitudinem, extrahere tentes, impinges magis, unde putrescent, aut ad nobiliorem detrusa particulam, morbū validiorem concitabunt. Hinc fit, ut multi obstructionem patientes, in febrem incidant, tūm forti medicamento expurgantur; ex quo discere possumus, non esse vberem humorum copiam, vel ad cutim ducendam, vel ad vias vrinarum, nam angustiora loca sunt, quam vt tantam copiam humorum excipere possint.

Nota.

Hæc tamen obseruanda, cum dat morbus inducias: at vbi breui sunt vires oppressuri, vel quia extremi sua natura, & prauī: aut quia humor furit, suaque instabilitate conturbat omnia, educatur confestim; præstat enim nonnullo vitii dispendio, disijcere morbum, quam sinere, vt ea materia in principem aliquam partem collabatur. Sed neque in omni affectu graui, pro ratione copię vacuandum, sed tunc est illud tentandum, cum vacuandi indicatio vrget. At cum reuellerē à partē inflammata, e.g. est animus, iterata venæ sectio, aut alia quæuis vacuatio est tutior, & vtilior; ita enim desuescunt partes transmitters ad locum affectum. Obstructos ergo expurgatos, non satis firmos, & validos: & magnam humorum colluuiem, in mediocri morbo, paulatim illud facere tentabimus. Repetemus vacuationem, cum reuellerē volumus. Multum simul educere tentabimus, cum non dat morbus inducias, vel quia grauis, vel quia vago motu materia, hac, illac defertur, nec reuellerē volumus, sed vacuare. At quoniam potest id fieri à natura: potest ars illud exequi, quando natura, quando arti illud debeamus committere. nunc subdemus.

Epilogus.

An arte vacuandum, an omne negotium nature committendum.

Cap. VI.

Hipp. de rebus sent. adferunt.

Probatur.

Hippocratis sententiā fuit, vbi natura sufficit, superuacaneam esse omnem medici operam. Vnde 1. aphor. 20. scripsit, *Quæ iudicantur, aut iudicata sunt integrè, neque mouere, neque nouare aliquid siue medicamento siue aliter irritando, sed sinere.* Porro, nihil debere medicum moliri, euicto morbo, est cuique compertum, nam est apud omnes receptum dogma illud, *Habitibus presentibus in materia, cessat motus.* Non esse insuper, quidpiam mouendum à medico, vbi natura mouet sufficienter, est pariter, quod omnes admittant: nam frustra sunt pluribus, quæ possumus æquè bene paucioribus consequi. Quare, si natura vtens internis suis instrumentis, ad sui conseruationem comparatis sufficit, temerè ex nostra arte exhibebimus vacuantia præsidia, quæ tan-

tum abest, vt iuuent, vt semper aliquid mali corporibus inferant: vt tamen nihil agat prius, extremæ videtur ignauia; cur enim in humorum saltim concoctionem non incumbet? equidem, quantum capio, quantum sapio, nullum hinc video imminere discrimen, quinimo proderit illud plurimum, si cocta sunt medicanda: cumque ad hoc ipsum, conducatur non parum, si sint corpora fluida: & mouere aliquid, & nouare, ex usu esse videtur. Neutrum tamen expedire monet hoc loco, & prudenter Thadæus: enimvero cum digerit perfecte natura, calfaciunt ipsam digerentia admota: & prolectantia alium, facile poterunt fluxum concitare. Quamobrem nec in facta crisi, nec futura, nec fiente, si perfecta illa fuerit, est quod, quidpiam medicus molitur. At vbi est impotens ad morbum abigendum natura, tunc præsto esse debet ars medicatrix. Ergo, cum nullo modo vacuat natura, aut sic letè, vt nec educum sufficiat, nec speramus, vt in posterum suppleat, iuuanda tunc vacuatio. Ita docet Galen. 6. epid. com. 2. t. 9. ait enim, *Si molestus humor excernatur, sitque moderata vacuatio, is permittendus est, nulla aia cura suscepta: quemadmodum si moderata, non sit, facere aliquid medicus debet, vt tum copiam cohibere, tum maneam euacuationem proritare, quod ipse dixit, prodeuntem una exprimere.* Et 1. epi. com. 3. mitatur, cur Critoni, non miserit sanguinem, cum certum esset, haud posse dextri pedis pollicem, vniuersam excipere materiam. Vnde 9. meth. 5. mulieri correpta syncho, & imminutè menstruant, detrahit sanguinem, quo ex coniunctis ambabus perficiatur, quod postulat. Suadet idem ratio. Nam censent omnes, imitandam esse naturam, vbi rectè operatur, & in salutem animantis incumbit. Quare cum imminuta est vacuatio, quam natura inchoauit, ars illam, perficere debet. Nec desistendum, vt torpidi quidam existimarunt, quia ignoramus quantum sit vacuandum; nam si hoc timore perculsus, nil audeas tentare, nil vquam tentabis; nam semper remedij quantitas est incerta, nec potest illa certò præfiniri. At quando id faciet medicus, adhuc mouente natura, an vbi quieuit ab opere? Id esse videtur fatius, nam crisis fit in statu, in quo fatius esse quietem habere, dixit Hippocr. Præterea mouet lentè, non rarò natura, & quæ deficiens in initio, videbatur vacuatio, absoluitur. Quare expectandum quousque quiescat, nam ita & certiores erimus, an vacuandum, & quantum Aui-cenn. *Et dum natura mouet noli mouere tu, cum verò ipsa non mouet, moue tu hora motus eius;* & Gal. 1. ad Glauc. 14. *si febris inquit vna cum aliu profluuio inuēta fuerit, nullam aliam moliri oportet vacuationem, etiam si quæ adest, non sit pro multitudine*

Dubitatur aduersus istam.

Ibid.

Quo tempore natura inuēda à medico est.

ratione, & quidem ita offi faciendum, quemadmodum Galen. monet, suadet ratio. Quæ enim remedia adhibeas adstringentia; at si cohibeas humoris profluvium, aut in princeps aliquid vitium internum repet, aut putrescens febrem auget. Aetius serm. 9. cap. 35. *Etenim, inquit, oblitari, & excretionis cohibitionem moliri, maiorem morbum facit; siquidem, quæ cohibentur sursum perlata dolores capitis, aut phrenitides, aut lethargos, aut parotidas inferunt perniciosas.* Nec minus damni inferas, si euacues; aut enim mittes sanguinem, aut expurgabis. At sanguinis missio damnatur ab Hippocr. 4. de rat. vi. 118. ab Auic. expurgatio, nam dicit, *Ventrem solvere, super ventris solutionem est timorosum*: nempe periculum est, ne in immodicam alui fluxionem, æger incurrat. Hac ratione ductus Trinc. quietem imperat medico in hoc casu, nec ut quidquam operetur, monet. Sed certè, ut illi annuo, cum morbus est lenis, datque inducias: sic abnuo prorsus, cum vehementia morbi anteuertere cogit, nam si interea humor stagnans in venis, summamque propterea putredinem contrahens, aut in princeps aliquid membrum labens, morbum læthalem inducat, & inmedicabilem, illud nobis obijcietur: sero sapiunt Phyges. Itaque in morbo leni lentoque morari placet: in gravi, nequaquam differenda vacuatio est; sed mox faciendum quod eius vehementia expostulat; enimvero omnino in prouidi est differre remedium, ubi nullus est, collapsam iam natura remedium locus.

Trinc. op.
Limitatur.

Et explicatur
Hip.

Auic.

Gal. 1. ad
Glauc. 14.

Ad Hippoc. dicimus, idcirco præcipere ut quietiamus in statu, quia tunc temporis maximè in coctionem humorum incumbit natura, eamque ob causam, nequaquam ipsam debemus distrahere. Quare ubi coxit, & expellere cœpit, non solum non debemus quiescere, sed mouere iuxta illud Auic. *maue tu hora motus eius, quod enim dicit, dum mouet natura, nolè mouere tu, ita explicandum: dum mouet natura cumulate & sufficiet. Quod ex Galen. asseritur, maiorem nobis facit difficultatem, nihil enim vult esse mouendum, etiam si, quæ sit à natura vacuatio, nõ sit pro multitudinis ratione, unde conati sunt multum, multi grauius viri, ut illius dicti verum sentium elicerent. Dixit Trinc. loqui eo loco Galen. de vacuatione hæmptomatica, ac propterea mouere, ne quis eam proritet. Idem placuit Capruac. Cæterum quia videbat verba ista, et si quæ adest, non sit pro multitudinis ratione, de critica manifestè prolata, sic illa interpretatur, ni ramen adeo sit immoderata, vt vires proleant, tunc enim virium habita ratione in eius suppremissione incumbendum; quæ quoniam constat esse, non ad mentem Galen. qui vis attente legens cognosceret facile, dice-*

rem ego prohiberi eo loco à Galen. vacuationem quamcumque, quia ventriculus quem sanum esse oportet in vacuatione quacumque labefactum esse possit, & multis cruditatibus infarctum: in hoc affectu, vult feriari medicum; & nullam vacuationem moliri, quamquam vacuet diminutè natura: nam deiectiona pharmaca, deiciunt ventriculi robur: vent sectio, crudos ventriculi succos, ad venas penitiores deducet. Subijciam integram Galen. sententiam, vt in hac mente fuisse intelligatur. *Age, inquit, si quis febricitet, & adfit plethorica dispositio, verum ex recentibus cruditatibus sit, ac morsum sentiat, afflitumque os ventriculi, vel si humorem oris aliquem malum euouerit. & in huius transitu, non parum facit offensas, aded vt grauiter se habeat, atq; anxium quid, hic ad febrem respicientes, multitudinem solam vacuare tentabimus (quod alio quin sine molestia faceremus) an prius os ventriculi prouidebimus, ac deinde, postquam circa hoc bene se habuerit, quam contingerit, totius corporis vacuationem faciemus: mihi quidem ita agendum videtur. Multos itaque sepius vidi, qui ita affecti erant, quosdam interiisse, nonnullos ad extremum periculum fuisse perductos, cum medici eos vacuare tentassent, antequam os ventriculi corroborassent. Ventriculi itaque imbecillitas vacuationem impedit, quamquam ex alio capite esset illa quam maxime opportuna.*

Cæterum, quia adducta ratio probat nihil prorsus faciendum esse, occurrendum est illi. Vbi itaque quarit quid faciendum sit medico expurgare, an sanguinem mittere. Resp. vtamque conuenire quandoque, & vent sectionem, & purgationem, illam quidem ubi refrigerandi hepatis indicatio vrget, aut reuiclendi; vrget autem in fluxu cholericis, qui à calida hepatis intemperie ortum habet: neque est ab hoc remedio abstinendum ob locum Hippoc. veretur enim Hippoc. atq; fluente venam aperire, & sanguinem mittere, quia timet ne vires misso sanguine, & fluxu nihilominus perseuerantè collabantur: quare ubi vires vsque adeo sunt validæ, vt possint remedium ferre, erit illud quamprimum exequendum, quando à morbo indicatur.

Possimus etiam medicamentum pituitans exhibere; nec Auic. prohibet, monere tantum, vt caute in expurgando, corpore procedamus, ne vò valido pharmaco hoc faciamus; nec enim superpurgatio. Quare, & virium lapsus; unde non dicit Auic. numquam esse, vacuante natura à medico vacuandum, seu critica illa vacuet. suo symptomatice, nam legitur ipse Hippocr. fluxum, fluxu curantem, & vomitum, vomitu & quod ad criticum spectat, recte sciebat, eundem præcepisse, ne quæ indicantur, aut sunt

iudicata nuper (ita enim potest etiam legi cum antiquis quicquid dicat Gal.) moueamus aliquo modo, aut nouemus, nam multoties supplet, quod paulo antea diminue tentarat; tacite innuens ubi transactis aliquot diebus nil molitur natura, nulla amplius mora habita, à medico, vacuandam esse. Quid ergo est quod scribit Auic. illud: timorofum hoc est, ac propterea caute procedendum.

Quando euacuandum. Cap. VII.

Cum in te quaque agenda, permagni referat, temporis occasionem diligere, dicam propterea de opportuno vacuandi tempore; quod quia multiplex, anni, diei, morbi, idque duplex, vniuersale, & particulare, agemus de singulis.

Quod pertinet ad primum, nulli dubium est, in morbo leni, lentoque, qui dat inducias, esse vacationem, vique ad commodum tempus discernendam. Est autem tempus commodum vernum, siue expurgare corpus, seu velis educere sanguinem, sic 6. aphor. 47. Hippoc. docet; scripsit enim. *Quibus vene sectio, aut expurgatio confert, his verno tempore aut venam secare, aut expurgans medicamentum dare oportet*, quod est, quicumque ad abolendos lentos quosdam affectus, quique dant inducias, siue vt præferentur ab alijs, cuiuscumque sint generis, euacuatione opus habent, hos vt Vere vacues consulo. Scio Galen. interpretari aphor. de actu sanis, ægrotaturis tamen, ni vacuentur: sed non tantum ad præseruationem, pertinet aphorismus, sed & in curatione morborum, qui dant inducias, locum habet. Cur autem vernum tempus, commendetur maximè, ad vacationem rectè molientiam, facile est diuinare; nempe vere valent facultates, humores temporis tempore eliquati, promptè educuntur; conueniunt hæc numquam in æstate, aut hyeme, licet per autumnus, & humores sint educationi parati, & corpus sit vegetum. Quare est ver, & autumnus, accommodatum tempus vacationi.

Qua hora dici,

De horis dici, non potest, quid certum statui; nam quædam vacationes probantur à cœna, vt pilulæ illæ capitales dictæ, aliæ ieiunio corpore sunt: præterea, cum sint cauendæ accessiones, & hæc stato tempore non fiant, sed nunc meridie, nunc vesperi inuadant, non potest certa diei hora præscribi. Reddit eandem incertam, symptomatum grauitas. Cum enim, statim ac inuadunt, ob extremos, quos ferre solent labores, statim magna remedia exposcant, non potest certa hora vacationi præscribi, quando non habent determinatam horam inuadendi. Itaque vt à dierum numero, nullâ medici sumunt indicationem, sic neque

ab horis dici. Confirmatur; quia tunc admouendum remedium, cum urget necessitas, neque est, quod prohibet: potest hoc contingere quauis hora diei. Quare in quauis hora vacuari poterit. Mante magis, ni quid obstat; nam recreata à somno vires vigent magis.

Quod pertinet ad tempora vniuersalia morbi, rectè ab Hippocr. dictum, *Cum morbi inchoant, siquid tibi mouendum videtur, moue: in statu vero, melius est quietem habere*. nam vt ait Galen. *est tunc temporis, fatigata natura*. Ob eandem causam, cauere oportet accessiones, ea tamen lege seruata, quam scripsimus lib. 15. cap. vlt. nempe si intermittat accessio, interuallum est expectandum: remissio, si tantum declinet. Quod si priusquam vna inclinet, superueniat altera, tunc temporum conditione perpensa, eo articulo temporis vacuabis, quo minorem æger sentit molestiam; nã si abstinendum à cibo in deteriore parte circuitus, quomodo vacuabis? temperabis tamen vacationi, ni aliud urgeat; at si dolor e.g. ventriculi, aut colicus, vnã cum febre hominem inuadat: quis erit adeo sæuus, vt hominẽ torqueri permittat, quousque remittatur accessio? nec fuerit quisquam, ita stolidus, qui humorem ad princeps aliquod membrum irrepentem, non reuellat, & in ignobilis partem deducere tentet. Vacuandum itaque in his casibus, quamquam febris accessio urgeat. At quia numquam debet, contraria indicatio negligi, illæ vacationes tententur, quæ possunt dolorem lenire, & febrem nequaquam intendere.

Addunt alij esse pariter, cum accessio infestat, euacuandos vomitu, humores crassos; siquidem eo tempore moti, vacuantur facillime. Etinc, quia quartana, fit ab humore ferreo, & crasso, imperant omnes vomitum, vbi illa inuadat, commendantque eundem in febribus omnibus puerilis. Auic. in cura quartanæ, *Die inquit, accessionis, prouocetur vomitus; humor enim tumultuat accessionis die: calor hunc calfacit febrilis*. Aetius serm. 3. 1. quatern. cap. 125: loquens de veratri exhibitione, *At inquit, in morbis, in quibus interualla sunt, dandum in interuallis: in alijs, quando cumque contigerit, in quartanis vero, & fluxionibus intestinorum, in ipsis accessionibus*. Idem Conc. diff. 163. Argent. 1. aph. 11. Ferd. Mena in comm. sup. lib. quos, quibus, & quando: adijcit tamen duas limitationes, altera est, vt æger sit promptus ad vomitum, altera ne fiat sollempnis per vomitionem expurgatio. Hæc enim satius est, vt in remissione tentetur. Idem Merc. in cura quartanæ, & est communis doctrina. Galverò, ne dum in quartana, sed in cuiusque febris accessione, laudat vomitum, si pronam sentiat naturam; ita enim scribit lib. quos quibus, & quando.

Ogo morbi tempore.

Cauendæ accessiones.

Ni quid urgeat, vt dolor.

Vel crassi humores vomitu, sint educendi.

do. Exparoxismissis ipsis indicationem sumes de moda vacuationis, per superiora euacuans accessionis tempore, per inferiora in remissionibus: probat, quia spontaneæ vacuationes sic innare videntur, factæ in accessionibus, & per naves projicientibus sanguinem, in declinationibus autem per urinas, & alii excretionibus.

Cur in accessione vomendum.

Quæ autem sit huius experientie ratio, tacet Galen. peti fortasse potest, ex humoris diuersitate; crassa enim pituita, biliosa tenues: Propterea, ni illa à natura agitetur, frustra tentabis educere; tenues quamquam quiescant, extrahere poteris: proinde, vbi illi à natura mouentur, arripienda occasio est; nam si prætereat, frustra eos tentabis educere: id cum locum non habeat in tenuibus, differri eorum vacuatio potest. Quod si id non placeat, dicere secundo potes vomitiua, quæ in accessione permittuntur, longè minus molestare naturam, quàm quoduis aliud medicamentum deiectionis; penna enim vel digito in os immisso, aut aqua tepida absorpta, iuamus vomitum: deiectionem, vel pharmaco assumpto prolectamus, vel acri infecto clystere. Dic tertio: quod veluti dolente ventriculo ciemus vomitum, sic dolentibus intestinis clysterem injicimus.

An in dietritica vacandum.

Cauere secundo oportet decretorios dies, si coniicias esse naturam decreturam; ni moueat, potes tu mouere; idcirco enim hoc interdictum medico, ne vel motum naturæ impediatur, vel arte, & natura pellentibus, immodica sequatur humorum effusio, viresque enruentur. Cùm nullum huiusmodi discrimen imminet, feriente natura, admittit quicumque, posse eo tempore medicum, aliquam vacuationem moliri. Ita Manard. lib. 13. epist. 1. Ingrass. disput. an 6. die purgandum. Mens, & alij.

Nec tantam, oriante natura, poterit medicus vacuare, sed cum malè natura, & ineptè operatur: vnde si succos ad caput, aut aliud viscos nobile transmittat: reuellet eosdem ad partem ignobilem medicus. Mouere itaque die critica poterit medicus, ni moueat Natura, aut malè moueat. Quid si diminutè eadem vacuet? an statim eadem die vacuandum? A vomitu, aut clysteribus, nõ abnuerem: parcerem pharmacis; nam cum crises in die magis inquieta contingant, non licet pharmaca in die maioris afflictionis exhibere? præterea multoties incipit natura lente, & postea perficit. An præter hæc omnia cauere debet medicus, cum vacuat, aspectus nonnullos astrorum, præcipuè autem Lunæ oppositionem, & coniunctionem? Difficultas agitata à quampluribus est, cui dedit occasionem Auic. qui hæc 4.1.c. de ventosis. *Quidam autem præcipiunt, vt ventosa in principio mensis, non opporteantur, quoniam humores*

An in Lunæ aspectibus.

nondum commoti fuerunt, neque ebullierunt; neque in fine mensis, quoniam humores tunc sunt diminuti: sed in medio mensis, cum humores sunt ebullientes, & in sui luminis augmento in corpore lune sequentes. lib. de aere, aq. & loc. Maxime inquit, obseruare oportet, magnas temporum mutationes: has cicri in humoribus, Lunæ motu, constat ex 3. de dieb. decret. Quare tum ratione motus humorum, quos nescimus, quam in partem moti decurrant, cum quia patitur natura, erit quam maximè tutum Lunæ coniunctiones, oppositionesque cauere. Et quidem si id cauet Auic. in ventosæ appositione, quanto probabilius est, vt in cæteris, quæ sunt maioris momenti, obseruemus? Quid ergo? numquam ne euacuabimus in solstitijs, æqui noctijs? Quiescemus in ortu Canis, & Arctuti? cum Luna, Soli opponitur, aut iungitur? Ita sanè, ni quid vrgeat magis. Ergo cauebimus semper hos aspectus, cum præcauentes aliquid tentamus facere; præstat enim, tunc temporis, optimam occasionem eligere. At si quid vrgeat magis (est autem quæcumque alia indicatio dignior nam hæc minima, vt ait Valles.) præstat contempta Lunæ, & cuiusque alterius astri contra indicatione, euacuationem moliri; omnino enim fatuum est, quia Sol est in canicula, aut Leone, febricitantem relinquere; nam potest infusus ille, ni omnino impediatur, moderari, si subiectum sit ineptum, recipere qualitatem illam: aut si impedi non potest: haud sumetur, tunc temporis indicatio à Luna, sed à viribus, vi Lunæ maligna, prostratis: aut à citatis humoribus ab eadem, quod cum dignoscatur medicus ex symptomatis superuenientibus, rectè censet Manard. cum satius esse iudicat, lotum inspicere, quam atra. vide Valles. 7. contr. vlt.

De eligendo loco, per quem humor ducatur. Cap. VIII.

AD tituli intelligentiam nota: cum vacuatio sit triplex, reuulsiva, deriuatiua, & alia, quæ retinens nomen generis, simpliciter vacuatio dicitur: nos haud quærerere, ex qua parte vacuandum, cum reuellere volumus, sed vnde vacuandum; cum vacuare intendimus. Nota secundum, cum morbi, in quibus vacuandi indicatio vrget, sint duplices: alij qui in parte determinata consistunt, vt phrenitis, pleuritis, & epatitis, & alij, qui citra partis insignem læsionem sunt, vt febres: non esse controuersiam, per quem nam locum debeat educi humor, aut aliud, morbum faciens in parte determinata contentum; constat enim, partem supernam ventriculi, vomitu, infernam, & intestinalia, enematibus, vasa urinaria, per urinam

nam purgari, tussî demum spiritualia membra, vt clarè Galen. lib. art. med. c. 99. Difficultas ergo est respectu illorum morborum, qui absque peculiari affectu partis, ortum habuere.

Afferbat Hipp.

Dub. quid nomine naturæ voluerit Hipp. humorisne, an facultatis.

Gal. sententia

Communis.

Propensionem utriusque attendit.

Nas naturæ dumtaxat.

Pertractans de re ista Hippocr. 1. 2. aphor. part. 21. *Quæ inquit ducere conuenit, quo maximè natura vergit per loca conferentia, eo ducere conuenit*: quod est, quæ sunt vacuanda, per eam regionem duoi debent, per quam vergit natura, si tamen sit accommodata: dubium tamen, quid nomine naturæ intelligat, an facultatis pellentis propensionem, an humoris; utrumque enim sensum potest aphor. recipere, alter est, per eam regionem debet humor educi, ad quam propendet: alter est, per eam regionem debet humor vacuati, ad quam facultas corporis expellens inclinatur. Explicat in initio commentum Galen. per naturæ propensionem humorum: in fine commentum, non ipsius humoris, sed naturæ expellentis propensionem respicit. Hinc opinatum communiter est, esse utrumque obseruandum scilicet propensionem naturæ, & humoris: ita Montanus Argen. Salu. Capiu. Valles. Pellentis naturæ propensionem esse attendendam, nulli dubium: respiciendam intemper inclinationem humoris, persuaderi potest, quia tradens rationem Gal. 4. aph. 4. cur ætate per superiora sit medicandum, & aphor. 6. graciles, & facile vomentes superius purgari debeant, contra melancholici per inferiora, eam omnem ad humorem videtur referre, dum dicit vomitu purgandos esse ætate graciles, quia magnam congerunt bilis copiam, quæ fertur sursum: per inferiora melancholicos, quia habet melancholia, ob suam grauitatem, ad loca imo propensionem. idem aph. 17. 18. a 20. eiusdem & 4. 2. de rat. vict. 10.

Puto ego tamen, numquam esse humorum respiciendum, attendendam semper facultatis pellentis propensionem; nam si esset in loci electione, ab inclinatione humoris sumenda indicatio, ita vt leues supra, graues infra extrudi deberent, esset bilis semper vomenda, deijcienda infra pituita, quod quamquam ab aduersarijs concedatur, constat tamen esse falsissimum; nam cum sit bilis humor acer, & mordax, sit ventriculus sensus exquisiti, omnino temerarium erit, per partem ad eò nobilem, humorem hunc ducere, vel Galeno ipso auctore, qui 4. de usu par. 4. scripsit, prudenter à natura cautum, ne bilis ad ventriculum repererit, sed statim ad intestina allabatur, nam turbaret coctionem ipsius, lancinaret eundem, induceret syncopem. Non itaque commodum fuerit, bilim ad ventriculum ducere. Nec pituitam per sedem deijcere; primum quia longa experientia didicimus, pituitam facilius, & frequentius

vomitu, quam bilim purgari: quo circa, frequentiores sunt vomitus in pituitosis, quam biliosis: & ad vitanda incommoda, quæ ex crapula, laudantur medici omnes, præsertim antiquiores ipsum vomitum, vnde est illud.

Dieta, & vomitu, curabant omnia Prisci.

Secundò, quia Hippocr. siue Polyb. lib. de vict. salub. t. 15. *sex inquit menses hybernos, vomendum est, hoc enim tempus pituitosius est æstuo, & morbi circa caput, ac regionem illam fiunt, quæ est supra septum transuersum: cum vero æstas, & calor fuerit, infusus vitandum, quia tempus illud æstuosum est, & corpus biliosius: cui conforme est illud Celsi lib. 1. cap. 3. dicentis, vitior est vomitus hyeme, quam æstate, nam tunc, & pituita plus, & capitis grauitas maior subest: & quamuis conetur Galen. Hipp. locum explicare, ego tamen, vt rein liberè fatear, aut Galen. mentem, non assequor, aut rectè reijcitur ab Argen. in illius aphor. commat. Præterea quibus humor, corpus mixtum est, quamobrem cū in mixto quocumque terra dominetur penes qualitates motum dantes, & à dominante elemento moueantur, feretur quibus humor deorsum suoque impetu. Quare quibus erit perpetuo deijciendus, si humoris propensio attendatur, quod cum sit omnium sententia falsum, non debet inspicere medicus, quo humor inclinatur, sed quo vergit natura nostri corporis. Sed si facultatis tantum propensio contemplanda, quid ad Hippocr. dicentem medicari ætate supra: curuè dixit, graciles & facile vomentes supra purgare? Quod pertinet ad primum, putant multi tex. esse deprauatum, & ita legendum, medicari ætate superiores ventres, hyeme inferiores: sententiaque, haud docere illo apho. Hippocr. per quam partem, sit vacuatio faciendâ, sed quæ partes hyeme debeant expurgari, quæ ætate. Probant hoc quia non scribit Hippocr. medicari ætate supra, hyeme infra, sed ætate superiores magis, hyeme inferiores; contra vbi de loco, per quem ducendus humor, sermonem habet 6. aphor. & 7. graciles, inquit, & facile vomentes, purgare superius, eos verò qui difficulter vomunt, purgare deorsum: declarantes infuper, quinam sunt ventres superiores, & partes quas ætate purgare est opus suadunt, supernas partes dici, eas omnes, quæ sunt supra septum transuersum, infernas, quæ infra: itaque esset caput, ætate purgandum, venter inferior hyeme. At hoc falsum esse, intelliget quisque, vel parum in medicina versatus. Quare non est modo aliquo dicendum, doceri illic ab Hippocr. qui ventres debeant hyeme purgari, qui ætate. Probat, quia caput, & thorax hyeme potius purgatione indigent, nam tunc catharri, & tusses, non ætate. Quare inepta est*

Dilucidat Aph. Hip.

Ac primum reijciuntur quidam.

Interpretatio, & probabilior Philothei expositio, qui per superiores ventres, os stomachi, & œsophagum intelligit, per inferiores fundum, & intestina; Nam cum æstate parum appetamus, sit autem appetentia in ore ventriculi, & laborantis particulæ ratio sit habenda, rectè videtur statuere, ut per æstatem os ventriculi purgemus: cumque hyeme laboret cœcoctrix facultas, nam gaudet calore, qui à frigore hyemis minuitur, caute, & prudenter monet, ut hanc partem à pituita expurgemus. Reijcienda nihilominus est, quia non consonat sibi, nam cum legat partes, seu ventres superiores, ita postea interpretatur partem illam, ac si de vno ventre loquutus esset. Præterea non omnibus pars interior ventriculi laborat hyeme, quinimò finis est robustior, nam ut Aph. 15. primæ particulæ. *Ventres hyeme, & venie natura calidissimi*, monet Hipp. ut in vniuersum purgemus hyeme infra, æstate supra. Argent. corrigit hunc in modum, medicari æstate, exteriores magis, hyeme interiores; nam in euacuatione, est naturæ expellentis propensio attendenda: iam verò æstate, humores omnes euocantur ad cutim, & per sudorem, & hilitum expirant: hyeme cuncta intro recurrunt; quare rectè faciet medicus, si per externas æstate, per partes internas, hyeme humores expurget. Argenter assentiret, si hæc expositio consonaret græco textui: nunc verò pro *ano, & oato*, nullo pacto interna, & externa exponi possunt, sed semper supra, & infra. Proinde dicerem, docere illo Aphor. Hippoc. quid æstate, quid hyeme sit vacuandum: per quam regionem debeat modo humor educi, nequaquam attingere. Cæterum quia bilis superam partem sanguinis petit, est enim veluti spuma sanguinis, melancholia, & pituita subsident, est enim melancholia, scæx sanguinis, volens innuere Hipp. bilim esse expurgandam æstate, melancholiam, & pituitam hyeme, scripsit *medicari æstate supra* non superiores partes, vel per supernam cavitatem, sed quod supra sanguinem esse solet: *Hyeme autem infra*, hoc est deijcitur hyeme, & autumnò, quod infra subsidere solet, hoc est pituitam, & melancholiam.

Alterum aphorismum, ita interpretatur Argent., gratia corpora sunt purganda per vomitum, non quia bilim congerunt, sed quia facile ferunt eam vacationem, crassi difficilè vomitum, quia cõprimuntur vomitu Diaphragma, vnde non sene imminet periculum, ne peritonæum disrumpatur, indeque fiat, ut vel omentum, vel intestina, delabantur ad scrotum. Cui libenter subscriberem, nisi illud retraheret, quod non docet, cur nam dicat Hippo. cauentes æstatem, cauentes hyemem.

Alia itaque tradenda expositio, ad cuius intelligentiam, noto primum, euadere corpus gracile multas ob causas: interdum, quia habet ossa exigua, alias quia caret pinguedine. Tertio quia paruum carnis obtinuit: paucam habet carnem; aut quia exigua est copia sanguinis, aut quia vitiosus: at paucum autem, aut non bono sanguine, non potest multa caro progigni. Non ergo, omnes graciles, biliosi, calidi, & sicci, quamquam biliosi omnes sint graciles, sed dantur graciles pituitosi, resoluti enim eorum calor, frigescent necesse est. Quare, & pituitam congerere. De his ergo loquens Hippo. ait *graciles* (intellige tu frigidi, & pituitosi) neque hi omnes, sed facile vomentes; purgandi sunt per partes supernas; nam eo inclinatur natura: *cauentes hyemem*, corpus enim crudis refertum humoribus, purgandum est, antequam hyems inruat, alias aucta ab intemperie acris pituita, periclitabitur homo: contra verò, qui difficulter vomunt, & sunt parum carnosissimi, quod est idem, ac dicere, graciles difficulter vomentes, & ij graciles, qui sunt biliosi calidi, & sicci, per inferna purgantur, cauentes æstatem, nam si differatur expurgatio bilis, increfcescat hæc æstate aduentante. Quare periclitabitur homo à copia illius. Tantum ergo abest, ut hi aphorismi doceant locum vacationis; ab humorum propensione indicari, ut oppositum, non obcurè innuant, nempe facultatis pellentis propensionem esse obseruandam. Alia Hipp. loca explicabuntur à nobis libr. 20. agentes de vomitu. Quod si succis ad ventriculum repentibus, commendant vomitum medici, haud illum commendant, quia humores ad ventriculum repunt, sed quia ex motu illo humorum ad stomachum, facultatis pellentis propensionem agnoscunt, alioquin non desideraret semper Hippocr. illud in ægrotante, nempe ut facile vomat. Quid ergo nulla ne ab humore, in eligendo loco indicatio desumetur? est quidem, quod consideres substantiam, & copiam humoris, non propensionem eiusdem: nam cum sit omnis humor grauis, licet vnus grauior alio, fertur quiuis naturaliter, & sua sponte deorsum. Vide itaque, an humor vacuandus, crassus sit substantiæ, an magnam eius leges, an exigua eiusdem copia; nam si crassus ille sit, aut multus, numquam hic per sudorem educetur, aut vrinam; angustæ enim sunt viæ urinarum, angustiores cutis meatus, nec tantam humorum farraginem, aut crassitiam excipere possunt; at si paucus, aut tenuis, hixu dantur mingunturue facilius, deijciuntur etiam facile, unde Gal. lib. quos quibus, & quando, *tenuis, & serosos humores statim purgabis*. Quid ubi natura, omnino est oeciota, nec quidquam tentat moue ea parte, qua

Nota quomodo humor locum vacationis indicat.

Secundo Dislocatus.

Tertio Arg.

Propria expositio auct.

Exponitur alter aphor.

T c com-

commodè illa mouere solet; nam aphor. ille. *Quo natura vergit*, non solum de actuali motu explicandus; sed de consuetudine vergentia, & commoda. Ex his infero cum natura commodè soleat melancholicum sanguinem ad venas sedis deponere, & ipsidem aperitis effundere: cum vacuandi sanguinis melancholici indicatio est aliqua, hac via esse educendum, et si numquam per illam partem æger effuderit sanguinem.

Dub.

At queres si tantopere obseruanda est naturæ propositio à medico vacuare volente, qui fit, vt cum natura criticè, & admodum bene per narium hemorrhagiam in ardentibus febribus euacuet: proliciat sudorem magis cum commodo animantis, numquam tamen in ardente febre, per nares mittimus sanguinem, nec sudorem tentamus elicere, ni tentet primùm natura per hanc viam deponere lacinam?

Sol.

Respondeo non esse indiscriminatim eam per regionem vacuandam à medico, per quam natura vacuat salutariter, sed qua nulla alia fingi commodior potest. Nunc verò commodius sanguis vena brachii aperta in febribus mittitur, quàm per nares; appetit tamen has natura, quia feruidi halitus ad caput elati supernas venas aperiunt; quod si posset natura eas; quæ in brachio sunt aperire, has citrà quamcunque dubitationem recluderet. Quare rectius medicus hac via sanguinem vacuat, non illa, nam idem nature moliretur si posset.

Quod spectat ad sudores; præerat quidem medicus elicere illos aqua exhibita, somnoque conciliato, solet enim somnus copiose sudorem proleat; non audeat autem fortiora præsidia adhibere, calida nempe, & attenuantia, hæc enim sudorifica, quia est natura à febrili calore exusta, adhiberi non patitur. Abundè, ni fallor, declaratum, per eam regionem medicum vacuare debere, qua solet natura, si sit commoda; quænam illa, cæsequi dicitur.

An semper eo humor ducendus, quo vergit natura. Cap. IX.

Nequaquam, nisi ubi ad congrua loca ducit.

Negantem tenet partem schola vniuersa medicorum; & quis adeo stultus fuerit, qui iuret naturam, cum humorem a pede e.g. aut alia parte infima, deponit ad cerebrum? imò quis est, qui contrarium omni arte, omni ingenio, non moliri conatur? Rectè Hippocr. 1. aphor. 21. *Quæ ducere oportet, quæ maxime natura vergit, per loca conferentia ducendum;* & Galen. in comment. oportet itaque medicum naturæ inclinationem animaduertere: & si quidem idonea fuerit subministrare, & adiuuare: si autem contrariè simul, ac noxie fiat,

prohibere transferre, atque diuertere oportet. Idem 6. epidem. 2. tex. 28. 2. eiusdem sect. 3. tex. 15. secun. sect. Valles. lib. de venæ sect. adu. Erasistr. c. 4. Caterum quia non admodum constat, quæ nam sint loca ista conuenientia vocata ab Hipp. declarandum id breuiter, ne vel humorem ducamus, quo non conuenit, vel auertamus, quo erat ducere satius.

Galen. in comm. cit. apho. has putat esse vias congruas humori ciedo, intestina, ventrem, vesicam, vterum, cutim, vniuersam, palatum, & nares in affectibus cerebri, nam hac solet natura, necuos succos ducere; ne tamen empiricorum more numerasse potius partes, per quas conuenit humorem deducere videretur, quam vt Philosophum decet distinxisse, duabus circumscriptis postea notis incongrua loca. Ineptum esse censet principis membrum: incongruum esse putat secundo eam regionem, per quam, non potest humor morbum faciens fluere: vt cum humores e.g. infestant hepar, incongruè per tussim purgare conaberis, quia aut nulla est via ab hepate ad pulmonem, aut nulla apta. Diminutè satis, nam non solum per has partes, humorem non licet deducere, sed nec per alias multas: nempe non licet ducere succum per eam, quæ sensus exquisiti, quæ egrotat, quæ distat multum à patiente particula, quæ non est capax humoris expurgandi. Apta, quæ ignobilis, quæ sensus non exquisiti, quæ non egrotat, quæ proxima patienti particula, quæ capax humoris expurgandi, ac demum est apta illa, per quam potest humor deduci. Laudo vt per ignobilem ducatur humor, nam quamquam natura innocuè non raro purget per principem partem, tutius tamen erit, si per ignobilem tentet expurgare si possit. Non sit secundo sensus exquisiti. Quare abolenda vomitoria, & medicos nostros laudando, qui scilicet ausu ab antiquis, hac in recessere; lancinat enim humor os ventriculi, vnde animi defectus, & syncopes. Vide Roder. Veg. lib. art. med. cap. 94.

Non agrotet tertio s. p. cap. 2. nam longissime à parte male affecta, reuellerè oportet: vnde rectè faciunt medici, qui parti agrotanti, crutierium non audent inurere: nec in dysenteria pharmaca exhibenda, si alia via curationis occurrat. Sit quarto proxima patienti particula, nam citius extruditur humor, neque instat ex tractione à partibus longinquis discrimen, nec alie, quæ in viâ à vicinia humoris offenduntur. Sit quinto capax humoris vacuandi, alioquin erit labor irritus, cum non deat penetratio corporum. Quare numquam tuto humorum farraginem, per vias vrinarum educes, aut sudores, nec sanum erit, obstructos, vtili medicamento purgare. Demum illa eligatur, per quam possit humor, vacuari.

Quæ nam loca vacuandi congrua.

Quæ inepta ex Gal.

Nos alia incepta quoque esse monstramus.

Non eam, quæ sensus exquisiti.

Quæ egrotat.

Ea demum, per quam possit humor vacuari.

cuam, nam omnino fatuum est, quæ in ventriculo, tyli, velle expurgare: quæ in pectore, vomitu: quæ in cerebro, & habitu corporis, deiectione, cum promptè hæc eliciantur sudore: quæ in capite, sudore, masticatorijs, & errhinis. Quare laudanda Gal. sententia est, qui lib. art. med. cap. 99, & 94. hæc scripta reliquit. *Quacumque in Pulmone, vel pectore continentur, cum tussi educuntur, aut à medicamentis extenuantibus. Quacumque vero in hepate, vel venis, vel arterijs, vel ranibus, aut per urinam, aut ventriculum. Quacumque vero in superiori ventre compræhenduntur, per vomitum; quæ autem in inferiori, per subductionem. Sed quacumque sub cutè per sectionem, vel ignem, aut per medicamina adurentia.*

At dices, febres ardentes, quarum sedes in venis, commode hemorrhagia narium curantur; morbi multi vomitu & deiectione pleuritis, humore (si tamen Galen. fides est in re hac adhibenda) per sinistrum cordis ventriculum deducit: Hippocr. dolente parte postica capitis, ex anteriore mittit sanguinem; Arabes, vbi pleuritis est in parte dextera, aperiant venam in sinistra, humorem versus cordis regionem trahentes; de mum nullus est medicorum, qui in affectibus partium, qui supra hepar, deiectionum pharmacum non exhibeat, humorem hac arte ad hepar deducentes. Quare hanc causam medici, ne humor ad partem aliquam principem ducatur.

Laborarunt hic multum Arabes, vt propositam difficultatem dissoluerent, itaque quærent, an divertendo liceat, per princeps aliquod membrum, succum ducere, & licere putat Dinius 4. p. cap. 1. quæst. 25. per hepar, aut cerebrum humorem deducere, quamquam absurdum censet ad cor illum trahere, si sit corruptus, & prauus. Ne tamen à medicis, videretur recedere, qui passim id videntur damnare, subdit, damnari illud, scilicet ad partem principem, tamquam ad terminum, humorem deducere; nam cum exitiosior sit omnis affectus, qui in parte principe, numquam absque agroti pernicie, ab ignobili loco, ad nobilem, ducetur humor: non negasse tamen, quin per principem partem possit trahi. Placuit idem quandoque Gentil. at. 4. p. cap. 1. q. 11. ne dum hoc concedit, sed & illud contendit, posse quandoque ad princeps membrum, tamquam ad terminum reuocari humorem; nam in immoderata narium hemorrhagia, cucurbitulas imponimus hepatis, timorem incuimus. Sed longè aliud est coercere succum, è principe parte ineptè prodeuntem, aliud per eam deducere, aut ad eam. Primum licere probat Gentilis, quod cum Dinius nequaquam negasset, laboravit, vbi laborandam non erat. Dignus, eam ob cau-

sam reprehendi Dinius, quod tutum esse censet, ac laudatum per hepar, aut cerebrum humorem deducere; nam quamquam sit cor magis necessarium vitæ, quàm hepar, aut cerebrum, est tamen hepar, & cerebrum princeps membrum, à quibus semper nocuos auertere humores, est ex usu. Quod si secat Hippocr. anteriorem capitis partem, dolente postica, non trahit propterea humorem ad principem partem, est enim in cerebro: nec vbi in affectibus partium supra hepar deducimus, quamquam per venas, quæ in hepate, trahamus illum. Quid ergo? numquàm ne licebit per principem partem humorem deducere? numquam, si alia via tentare id liceat: vbi hæc vna occurrat, hac eundem, vt rectè Gentil. loc. cit. Hinc infero non esse eos recipiendos, qui exponentes locum illum Hippocr. 2. de nat. hum. tex. 5. *Quicumque morbi à fortissimo corporis membro oriuntur grauissimi sunt; nam si ibi permancant, vbi inceperint, certe membro fortissimo laborante, totum quoque corpus male affici necesse est; si vero à validissima parte ad imbecilliolem quidpiam comportetur, diffuilis solutio est, nisi ab infirmiore ad robustiorem quid perueniat; facile dissoluetur, siquidem in fluxus à robore facile repellitur, vel vt alij legunt, reuincetur, robustioris partis nomine, principem exponunt, non sunt inquam recipiendi, vt bene aduertit Galen. in comm. nam quis ita stolidus fuerit, vt à pede e.g. ignobilissima nostri corporis parte, ad cerebrum, aut cor, censet esse repellendum humorem? oppositum conducere iustitiam tuenda experimur quotidie. Nempe non est aliud remedium quæ salubre podagram pati assuetis, vbi non illa, sed febre, aut alio affectu corripuntur, quem excitare podagram, & humorem, qui ob nature imbecillitatem principem partem obidet, ad ignobiliem, & ignobilem reuocare. Præterea, non quicumque morbi in principe parte sunt tamquam in subiecto, sunt idem grauissimi, nam subiectum Diaræ cor est, caput catarrhi, & tamen est vterque affectus nullius momenti: nec sunt graues quicumque ob humoris confluum à principe exoriuntur, nam frequenter leuis brachij, aut alterius partis dolor ex catharro. Neque illud verum, fortissimo membro laborante, vniuersum quoque corpus male affici, ni declarè apertius, quid nomine fortissimi membri intelligere debeamus, quod cum auctor ille non fecerit, iure Galen. dicit dictionem illam esse confusam, & obscuram; quicquid tamen de Hippocr. loco sentiat, quo ineptè multi in consultationibus hodie vtuntur, est illud certum numquam esse humorem ad nobilissimam partem, tamquam ad terminum deducendum: nec per eam vacuandum si aliter expleri illa indicatio possit, nam hinc*

Coroll.

An per Principem partem licet humorem deducere

Putat Dinius per principem partem ducere, non ad eam.

Putat Gentil. posse per illam vacuari, & duci ad illam.

Nos negamus & argumentis occurrimus.

fortasse sit, ut à purgatione, hepatis inflammationes succedant: scilicet, quia humor ad hepar attrahitur. Nec trahunt ad cor Arabes, ubi, latere dextro laborante pleuriti, secant venam in brachio sinistro; nam cor mediam occupat thoracis sedem, tamen arteria quædam ad partem sinistram inclinatur: ut mittam non trahi ad cor vena ibi dissecta humorem aliquem, vacuari potius, quod ab alijs partibus ad locum affectum poterat effundi, & pleuritim augere: Videor rem istam ad exitum perduxisse, plura propterea non addam de vacuandi recta ratione, sed an conducatur coitus quandoque in morbis disquiram.

Conducatur ne coitus morbis abigendis. Cap. X.

Superflua ni natura pellantur, arte extrudenda: quæ nec qualitate molestant, aut quantitate grauant, omni studio retineri debere, vel ipsa rerum natura docet: hinc retentam urinam, bilim, feces, & excrementa tertie coctionis, omni arte educere, medici procurant industrij, nec quicquam omittunt, quod ad id quicquam valere intelligant. student iidem immoderatas compescere vacuationes; nam vel noxiorum ductio nocet, si sit immoderata; omne enim nimis natura inimicum. In quorum censu, reponenda sit seminis vacuatio, dubium fuit, & controuersum iamdiu est, conducatur ne vquam coitus tollendis morbis, an noceat illi continuo. Inutilem prorsus esse, seminis natura docet; nam Pythagoras labiabilis, & optimi sanguinis spumam esse dicebat: Alchmeon particulam cerebri, Plato medullam spinalem effluxum, Zeno Citicus spiritum, animæ spoliolum, cum humido emissum: demum qui medestius sunt loquuti de semine, substantiam optimam, & purissimam esse autumarunt; unde dicit Auic. plus valere dracmam vna seminis, quam quadraginta sanguinis, Hipp. lib. de genit. robustissimum quiddam, semen esse scripsit, argumento, quod pauculare emissa languor exoritur, & 4. de morbis ex humoribus corporis, non minimam, neque debilissimam portionem, in semen secedere affirmavit Arist. quoque 4. probl. 13. *semen, inquit, exiguum cum sit, multam habet potestatem, nam ex multo paruum compendium extat; quomobrem ubi id recessit, plerumque resoluntur, & lib. de gener. animal. 18. exolatio, minima huius parte secreta, sit manifesta.* Non itaque huius excretio potest vquam conferre.

Præterea, si qui morbi iuuarentur à coitu, aut essent pituitosi, aut melancholici, aut alij, quos semen excitauit retentum: at nulli à semine sunt, quia est amica substantia. Quare non erit Venus his

commodo. Nec pituitosis; nam quamquam Venus calfaciat, & exiccet, vel ob motum, quem habet adnexum, aut quia pituita vacuatur in coitu, multo tamen magis refrigerat, & humectat: unde scripsit Galen. 3. art. med. 18. cui assentitur Ichola vniuersa medicorum, & Auic. Potissimum 20. 3. tract. 1. cap. 12. *Si aberrare contingerit, paruus sit error: melius autem calfacto magis quam refrigerato.* Non ergo pituitolos morbos potest Venus iuuare. Nec suadent oppositum, quæ scripsit Hipp. 4. epid. de Nycippo, & 5. eiusdem de Timochare; nam quod spectat ad Nycippum, non dixit Hippoc. iuuatum esse à coitu, sed non esse lætum. *Nycippus, ait, in febribus semen effudit somnians, & non venit in deterius, & hoc idem sæpe illi fiebat, & nihil est læsus: cuius sensus est Nycippus febricitans, pluries in somno effuso semine, cum vehementer lædi debuisset, non venit in deterius: modo aliud est, non obesse, aliud est prodesse.* De Timochare hæc habet, *Timochari catharrus maxime in nares: venti Venere, siccata sunt omnia: calor, lassitudo superuenit, caput granatum, sudor à capite multus.* Ex coitu itaque permutatus est morbus: quamquam si tex. rectè scribatur, damnat coitum. scilicet non debet interponi punctum inter nares, & venti, sed inter Venere, & siccata, ut sit vera lectio. *Timochari, hyente maxime catharrus in nares: venti Venere, siccata sunt omnia, calor, lassitudo superuenit.*

Eadem ratione monstratur nocere melancholicis affectibus, nam sunt ij frigidi, & sicci. Qui ergo fieri poterit, ut iuuentur à Venere, quæ refrigerandi vim habet, & siccandis quæ dissipat spiritus, & calorem perfundit? Præterea, sciant illi flatibus, quos Venus adauget, unde scribit Hippoc. 6. epid. 3. tex. 12. *Multis cum Venere utuntur, inflari ventrem, excitari in alijs strepitum;* strepitus autem nominis, quidam ructum, flatum per sedem exentes alij, murmur alij exponunt: quos recipio omnes, nam quod spectat ad crepitum, scribit Aetius, adolescentem quemdam, ubi cum muliere commiscebatur, loco seminis, multos crepitus emisisse: de murmure, habemus luculentum testimonium apud Martialis. hæc ad Gallam scribentem.

Cum tibi, sit facies, de qua, nec femina possit

Dicere: cum corpus, nulla lintha notet: Cur te, tam rarus cupiat, repetatque futuror

Miraris: vitium est, non leue Gallæ tibi. Accessi quoties ad opus, mixtisq; mouemur Inguinibus, cunnus non tacet, ipsa taces.

Dij facerent, ut tu loquereris, & ipse taceret,

Offendor cunni garrulitate tui.

Pedere

Quæ noxiam Venerem esse docent, tria sunt, primum natura seminis.

Secundo inducio facta in morbis, quos iuuari creditur primum verò in pleuritidis, & qui à semine.

Explicatur: quæ Hipp. qui coitum commendare videtur.

Secundo in melancholicis.

*Pedere te vellem, namque hoc, nec iniuri-
le dicit*

*Symmachus, & visum res mouet ista si-
militudo*

*Quis ridebe potest, satni popismata, cūni
Cum sonat hic, cui non, mentala, mens-
que cadit?*

*Dic aliquid saltem, clamorūque obstrape
caeno;*

Et si adeo muta es, disce, vel inde loqui.

Adde, & grauissimorum hominum sen-
tentias, qui nec sanis quidem ipsum per-
miserunt; nam interrogatus Clynias Pytha-
goricus, quando exercere Venerem tu-
erit licet, quorū, inquit, te ipso imbecillior
cupis fieri: Democritus, vt refert Plini
lib. 18. cap. 6. damnauit Venerem, quoniam
ex homine; homo Veneris ope emittitur, quo
respicens Clemens Alex. 2. lib. pedag.
cap. 10. dixit, homo ex homine nascitur, &
euellitur: vnde damini magnitudinem, totus
homo per inanitionem coitus attrahitur. Re-
fert Aul. Gell. lib. 19. noct. Att. cap. 2. &
Macrob. 1. satur. in fine, Hippocr. (quam-
quam Gal. 3. epi. com. 1. tex. 4. Democrito
id tribuat) vocasse coitum, paruum epi-
lepsiā. Epicurus, vt scribit Galenus 3.
art. med. 18. nullum Veneris vsum salu-
brem esse dixit. Quis ergo ea adhibet
praesidia agris, quae nec robusti homines
ferre possunt?

In hac difficultate magna fuit opinio-
num diuersitas. Quidam Venerem, sanis
quoque interdixerunt, nedum aegrotan-
tibus; continentiae magis patrociantes,
quam corporis sanitati studentes; nam
contrarium verum esse, multis docuerat
experimentis Gal. 6. de loc. affect. 5. Hip-
pocr. lib. de virgin. vnde scripsit 6. epid.
Labor, cibis, somnus, Venus, omnia mediora:
vt propterea liceat mirari Gellium, &
Macrob. tamquam Hippocr. dictum re-
ferre illud, coitus est parua epilepsia, cū
constet oppositam illi placuisse senten-
tiam, quae verissima, nam omnes naturali-
ter Veneris ardore tenentur. Quare erit
Venus proficua, nā nulla naturalis pro-
pensio est in perniciem, subiecto tributa.
Quod si manus quandoque ad istum ex-
cipiendum adcurrit, mouentur alibi cor-
pora contra imperum proprium ad va-
cuum vitandum, haud id faciunt in gra-
tiam alterius, sed in sui tutelam. Nimi-
rum, mouentur ad istum excipiendum
brachium, ne vulnerato capite, aut cor-
de, occumbat homo, & vna cum ipso bra-
chium corrumpatur. Cupiunt cuncta
vacuum vitare, & lapis sursum hanc ob
causam adscendit, ne rerum omnium
vniuersitate, ob vasuum, destructa, lapis
pariter ipse destruat. Praeterea vacua-
tur semen non raro à natura, bene se ha-
bente. Vtilis ergo quandoque erit Ve-
nus. Vnde mitius egere eum ipsa, qui
scripserunt, feminis quandoque prodes-
se, dum vteri siccitate laborant, aut di-

stocant, vteri semper obesse, nec verba
illa Hippocr. morbis à pituita, Venus reme-
dio est, continere praecipit, admonere
dumtaxat, non esse omnino Venerem
incommodam, vt Epicurus putarat; si-
quidem nonnullis morbis est utilis; ad-
huc tamen inique; etenim ita de Venere
philosophari par est; quemadmodum de
aliorum excrementorum expulsionē: er-
go vt hęc opportunē expellere, commo-
dum, sic fuerit, quandoque Venus pro-
ficua in morbis. Ac primum conducet
ijs; qui à semine retento coitum habent;
nam quemadmodum à bilis producti mor-
bi, bilis vacuatione curantur, sic qui sūt
à semine, feminis excretionē tollentur;
et verò morbos fieri à semine ostendunt
multa, ac primum quia cuncta alia excre-
menta morbos inferunt, ni pellantur; cur
non ergo semen retentum, idem faciat?
nam quamquam sit semen para quaedam
substantia, familiaris apprimē naturae;
potest tamen copia oneri esse, aut cum
etatione, & mora, prauam aliquam quali-
tatem acquirere, vt monstrauit 6. de loc.
affect. 5. Gal. vnde quia facilius computre-
scit semen in vtero, quippe qui est cloa-
ca totius corporis, quam in testibus vi-
ri, hinc fit, vt frequentissime mulieres, à
semine retento ledantur, raro viri.

Cumque sit compertum medicis, à se-
mine retento morbos frigidos fieri, &
melancholicos, nulli dubium esse debet,
quin ij morbi melancholici; frigidique
qui à semine retento ortum habent, semi-
nis vacuatione iuuentur. Vide Gal. 6. de
loc. affect. 5.

Nec dubitandum, quin eadem, morbis
à plenitudine prosit; nam si sanguis est
proxima materia feminis, exhauretur
Venere plenitudo, vnde multi à coitu
leuiorē sentiuntur; neque aliud voluit
Hipp. vbi scripsit, dysenteriam scortati-
o sanat, nisi istud, nam frequenter Hip-
pocr. sanguinolentam excretionem, à san-
guinis exuberantia exortam, dysenteriam
solet appellare: vnde est sensus, sangui-
nolentam illam excretionem, quae à san-
guinis copia ortum habet, scortatio sa-
nat.

An prosit eadem morbis, pituitosis, &
melancholicis, qui non sunt à semine re-
tento, hoc potest esse dubium, & contro-
uersum. Afirmat Cels. vnde scripsit, si
qua morborum genera, neque pubertate, neque
primis coitibus, neque in faminis, primis men-
struis finita sunt, ferè longa sunt. Vbi vides
Celsi spem; non esse in sola pubertate
repositam, sed etiam in coitu; & loquens
postea de constituali, eum, inquit, si remedia
non sustulerint, in pueris Veneris, in puellis
menstruorum initium tollit: eandem ha-
buere sententiam multi alij, vt refert
Aret. 1. de curation. morb. diut. quinimò
affirmat fuisse medicos, qui Venerem
admodum vtilē esse epilepticis crediderunt,
vt

cumque male
se habeant, se-
per nocere,
contendunt.

Et male, nam
iuuat morbos
qui à semine.

Cur magis le-
dantur femi-
nae à semine re-
tento, quam
viri.

Vnde erit vti-
lis Venus mor-
bis pituitosis,
& melanchol-
icis, qui à se-
mine.

Et morbis, qui
à plenitudo.

An ijs, quos p-
tuita excitat,
non semen re-
tentum?

Et ad
Tamen aucto-
ritas, homi-
num doctrina-
morum.

Has ob causas
damnauit ita
Venerem qui-
dam, vt sanis
quoque dixe-
runt nocere.

At tractant.

Quodam a-
lij in sanis, &
morbis qui-
busdam melle-
rum: viris vt

vt impuberes quoque comitiali laborant
 tes, hortati sint, vt Venere intemptata
 vterentur, *tamquam sint puberes, profi-*
dium occupaturi. Distinguit Gal. & repid-
 com: 6. tex. 23. & vult prodesse, si valeant
 vires, quod multi monere, non fuit. Cui
 enim incompertum est, ni toleretur ro-
 mendum, esto indicetur; non esse admini-
 strandum? Quare numquam erit Venus
 vsu ijs, qui debiles, aut genitalia habent
 vlcerata: illud monere, intererat multum,
 valeret ne melancholia affecti, aut mor-
 bo pituitoso, hoc remedium ferre: indi-
 catur ne idem ab hisce morbis.

Vallef.

Propterea rem aliter determinauit Val-
 les. 6. epid. rom. 5. tex. 35. nempè distinguit
 de duplici epilepsia (idem dictum puta-
 de alijs morbis) altera ex cerebri debili-
 tate profecta, altera ex copia humorum:
 ab illa arcet Venere; in hac permittit.
 Eodem modo censet de morbis, & flatu
 excitatis, nimirum, qui flatu multos gi-
 gnunt, ob caloris inopiam, quæ vsq; adeo
 magna est, vt nec facillima cibaria co-
 quat, læduntur coitu: qui flatu signunt,
 quia materia est crassa, qua ratione est di-
 ctum ab Hippocr. *allium flatum parit,* iu-
 uantur Venere. Qui, nec placet, nam
 quouis ex causa fiant morbi pituitosi, ca-
 lidorum vsu curantur, & ijs, quæ figunt:
 at Venus multo magis refrigerat excre-
 tionem seminis, & spirituum, quam calfa-
 ciat motu, vt propterea scripserit Galen.
 medici omnes, multo magis lædi, si quis
 refrigeratus det operam Veneti, quam
 calfactus. Quare, seu fiant ex copia, pi-
 tuitæ morbi frigidi, seu caloris inopia,
 numquam Venere hi morbi leuabuntur.

Occurrunt Argenti.

Non me læcet scripsisse Argent. pitui-
 tofos homines calfieri magis à Venere,
 quam refrigerari: nam cum tardius Ve-
 nerem absoluant, laborantes in coitu diu-
 tius, incalescunt multum; esto enim, tunc
 temporis incalescant magis; non ne fri-
 gidi cum sint acuata substantia calida,
 multo plus, quam calidi, intrigidabuntur?
 lædentur itaque magis.

Sententia Au-
Gloria.

Propterea dicerem, iuari coitu mu-
 lieres, vbi huiusmodi morbis tenentur,
 lædi viros: ratio discriminis est, quia ca-
 lidum semen virorum, coctum, & refer-
 tum spiritibus: crudum semen mulierum,
 incoctum, aquosum, quod demum, si Ari-
 stot. credas, seminis nomen, non mœretur,
 sed potius pituita. De hoc puto lo-
 quutum, quando 1. probl. 50. scripsit, id-
 circo coitum morbis à pituita prodesse,
 quia coitu pituita purgatur; nam de se-
 mine viri, constat aliam habuisse senten-
 tiam. Vnde non est Gazæ traductio cor-
 rigenda, vt censuit Mercur. Cagnatus;
 Guastau. & alij multi, sed retinenda *libido*
immodica, nam hæc mulieribus, nequa-
 quam, officit, quamquam viris sit illa per-
 niciosa. Nec audiendi, qui hanc causam
 contemnunt, quia parum est, quod colli-

effunditur; nobis enim ita exigita fœtus
 portio est, quam mulieres excarnunt: nõ
 multa secundo, quod nos lædit. Quis
 enim crederet, à tantulo semine, tot tan-
 taque symptomata? tertio dixit iudari,
 non curari hos morbos à coitu: demum
 immoderatam commendauit libidinem,
 Arist. non moderatam; repetita autem
 Venere, multum est, quod exœrnitur.

Sed quamquam iuuare possit, coitus sic
 affectos, non tamen ita remedium hoc
 necessarium esse censeo; vt si omitteret
 vitæ aliquod discrimen immineret, nam
 semen est excrementum quantitate su-
 perfluum. Quare poterit eius generatio
 inhiberi, & ni inhibeatur, potest natura
 in somno semen fundere. Confirmatur
 auctoritate Arist. scribentis 17. probl. 4.
 idcirco coeundi desiderium nos occultare,
 fateri vero, vbi cibum, aut potum,
 concupiscimus, quia horum cupiditates
 sunt necessariae, & ni explantur, interimunt:
 rei Venereæ libido superfluit, & est abundan-
 tia index. Propterea renocio illud.

Iuuat. non est
res non reme-
dium necessa-
rium.

Guarinus. Michaël, iuuenilibus occidit an-

nis.

Virtute ambiguum, maior an ingenio.

Sola Venus læp potest succiavere morbo.

Ne se polueret, maluit ille mari.

Fallum, salutis, ex ad extollendam homi-

nis continentiam confictum, vel vt hac

arte, incontinentes homines, maiorem

peccandi licentiam sibi vendicent.

Quantum coeundum quando, & quomodo. Cap. XI.

Moderatam laudauit Hippoc. Vene-
 rem, & medici omnes; nam vt be-
 ne Celsus. *Concubitus varus corpus excitat,*
frequens exoluit. Quia verò poterat quis-
 piam quærere, quinam est mediocris,
 subdit. *Cum autem frequens, non numero*
sit, sed natura, ratione ætatis, & corporis, sci-
re licet, eum non inutilem esse, quem neque
corporis languor, nec dolor sequitur. Aptius
 hanc dimcultatem Gal. determinauit, vbi
 conferre scripuit, *si tantum interualli, in*
eius vsu adhibeatur, vt neque resolutio ali-
qua sentiat, & ipse seipso homo, quod am-
modo leuior factus, & melius spirare videat-
ur; non enim ea utilis vacuatio, quæ nul-
lum nobis detrimentum infert, sed quæ
est emolumento: vnde dixit Hippocr. si
talita purgentur, qualia purgari oportet, con-
fert, & leuiter ferunt.

Moderatam Vene-
rem laudant.

At quæ mode-
rata.

Cels.

Quod pertinet ad aliud. Præcipit 4.
 sect. probl. 8. Arist. quod attinet ad omne
 redundantia genus, numquam excerni
 oportere, ni turgeat, aliter magna natu-
 ra vis inferetur: hærent nimirum con-
 tumaciter excernenda. Quare numquam
 extrudes, ni primum diuellas: secreta
 suo nixu proxilient: vim inferis, & relu-
 cante natura, aut non adiuuante, quid-
 quam

Occasio Vene-
ris.

Arist. vbi tur-
get, dat Vene-
ri operam.

quam totas educere aut non assequeris, aut vtilia educes. Ut cum cespitem aliquis vi à terra trahit, aut aliquid terre educit, aut aliqua pars cespitis disrumpetur, & terræ infixæ manebit. Ne tamen fallaris aduerte, nõ esse statim ac turgent Veneri dandam operam, sed cum nulla fœda conuersatio præcessit, non impuri contactus, nulla demum causa externa turgentia, sed natura. Vide Auic. 20. 3. tr. 2. cap. 12. At quando nam tutius, turgentem hanc materiam vacuare, & commodius, die ne, an noctu? Celsi. idem, inquit, *interdium peior est, noctu tutior, ita tamen si neque illum cibum, neque hunc cum vigilia, labor statim sequitur*: probari potest, quia calor per somnum, & tenebras intus collectus, melius coctiones celebrat: & quia pudor est inimicus Veneri nullus at pudor noctu: est demum noctia tempus aptum complexibus Veneris, quia phantasia ab obiectis non distracta, tota in hoc opus incumbit.

Sed quia potest noctu Venus, statim à cœna celebrari, potest eadem coctione peracta exerceri: vtrum tempus commodius? laudat coitum à cœna Paulus lib. 1. cap. 35. cum ad lectum dormituri accedimus, quia lassitudo ex coitu contracta, statim remittitur, & mulier consopita, genituram facilius retinebit: contrarium probant alij, nam Hippoc. agendorum ordinem, nedum quãtitate præscripsit, vbi scripsit, *labor, cibus, somnus, Venus, omnia mediscia*: & quoniam si à cœna, id fiat crudum semen effundetur, vnde gignentur fœmellæ: dubius propter hæc Argenterius, nec satis certus, quid statuatur, consuluit de re ista mulieres, & quo tempore coitus esset exercendus, rogauit; medici enim subdit, de re ista litigant; Hippocr. commendante illum, à somno, à cœna Paulo: cui matrona quædam, iatis huius negotij perita, tres enim viros habuerat, & Hippocr. & Paulum, errare respondit: siquidem, & mane, & vesperi celebranda est Venus, quia ita occasio dabitur, vt vel masculus gignatur, vel fœmina. Huic simile est, quod quædam nobilissima mulier. Audiens hæc virum suum dicentem, coitum à cœna, ad generationem conferre, ad sanitatem tuendam, vtiliorem, qui coitione celebrata perficitur; & mane ergo subdit, & vesperi congregiendum est; mane quid ad sanitatem seruandam; vesperi procreandi causa. At quoniam suspecta sunt in hac lite, mulierum vota, iam enim statutum est, in decuplum amplius affectari à muliere coitum, quam à viro, consulenda propterea natura rei. Ac certè, si verum est, corpus non esse exercendum à cibo, certum est esse coitum à cœna noxium, & insuper si dogma illud est verum, naturam rectè operantem esse imitandam, cum illa optime valeat, in som-

no, coitione absoluta effundat semen, à somno, & à coitione, danda est opera Veneri, Pauli rationes, non obstant, nam Venus per interualla temporum adhibita, leuat corpus, tantum abest, vt proster-natur; præterquam, quod nil prohibet, quin à coitu vir, & mulier detineatur in lecto, vnde Celsi. idem *interdium peior, noctu tutior, si tamen neque illum cibum, neque hunc cum vigilia labor statim sequitur*.

De modo multa essent examinanda, ne tamen offendantur castæ aures, & pagina impudica euadat, tria attingam, figuram seruandam, an expediat mulierem mouerian nudari, & ad lucem hæc facere.

De primo multas esse coeundi figuras scripsit Sabellus quidam, nam de eius opere hæc Martial.

*Sunt illic Veneris, noue figure,
Quales perditus audiat furor.*

Nihilominus, quia res est sordida attingam tantum. Damnat Auicena. & medici omnes eam figuram, in qua vir mulieri subiicitur; laborat enim vir in spermatis emissionem, descenditque non raro à matrice in ipsam virgam masculi, excrementitium quoddam. Probat quidam, vt quadrupedum more coeatur. Ita Lucret. lib. 4. sui operis circa finem, Mercur. lib. 1. de morb. mul. & alij multi. At verò, quia non indagamus, quæ figura commodior ad procreandam, sed quæ vtilior morbis abigendis, sitque laboriosum magis coire more quadrupedum, facilius id facere pectore admo- pectori, hanc probo.

Probo ob eandem rationem, vt mulier moueatur in actu Venereo, ita enim minus vir laborabit, & delectabitur magis; nec timendum, ne inordinata illa motione semen auertatur ab utero, trahitur enim semen, non fertur impetu proprio.

An nudi decumbant, & lucerna apposta. Si sit deformis mulier, aut verecunda nimis, laudo tenebras, nec denudabitur tota, vt enim dixit illa, *omnis mulier dempta lucerna, eadem est*: si fuerit pulchra, vir impudens, laudo lucem: talis cum esset Martialis, non miror, hæc ad uxorem scripsisse.

*Uxor, vade foras, aut moribus utroque nostris:
Non ego, sum Curius, nec Numa, nec Tati-*

*us.
Me incunda iuuant, et æta per pocula noctes;
Tu properas pota, surgere tristis aqua.
Tu tenebris gaudes, me ludere teste lucerna,
Et iuuat admissa, rumpere lance latus.
Fascia te, iuniceaque tegunt, obscuraque palli,
At mihi, nuda satis, nulla puella patet.
Bassa me capiunt, blandas imitata colombas,
Tu mihi das anis, qualia mane soles.
Nec motu dignaris opus, nec voce iuuare,
Nec dignis, tãquam tburra, merumque partes.
Concludit tandem.*

*Si te delectat grauitas, Lucretia toto
Sis licci vsq; diu, Thaida nocte volo.*

Quid

Noctu tamen id commodius fieri vides.

A cœna an coitione peracta.

Paul.

Alij.

Fœmellarum opinio.

Nostra.

Que figura in coitu seruanda.

Auic.

Mercur.

Nostra.

An mulier de beas moueri.

An nudi decumbere, & cum luce.

Quid de antiqua illa mulierum consuetudine, quas perhibent Venere in ta, loculos aqua lauare, consueuisse. Vnde Quid lib. 3. Amor. eleg. 6.

*Neue sua possent intactam scire ministra
Dedecus hoc sumpta, dissimulauit aqua.*

Respondeo si sit aqua simplex, & frigida, damno prorsus eius vsum; potest enim humiditate laxare, frigiditate semen extinguere exceptum, quare & conceptionem impedire; flatuum quoque generationi præbere occasionem: is autem in vteri cauitate conclusus, dolores solet acerbos inferre. Permitto, vt medicata, & tepida, loca illa abluantur, laudo tamen, vt pannis ficeantur, & mundentur: nec mulieribus tantum id præcipio, sed vt viri idem faciant, quam maximè horrores solent enim sordes, quædam hæere virili membro, quæ ni abigantur, breui contracta putredine, inducunt eariem. Quare cautè faciunt nostri iuuenes, qui postquam adiero meretrices, lauant penem vrina; habet enim vrina insignem vim abstergendi, mundandi, & resistendi prauis qualitatibus. Cæterum, quia non omnes sunt matrimonio copulati, quid facere debeant, quibus Venus est interdita, cap. sequenti dicendum.

*Quid faciendum, si sint sic affecti
voto continentia adstricti.*

Cap. XII.

Impellunt nos ad coitum, & ad Venerem, vel inuitos trahunt, semen copia multum, qualitate calidum, acre, mordax, illaq; omnia, quæ rerum venerearum memoriam refricant, vt visus mulieris pulchræ, seu verus, siue fictus: sermones impudici, Pictura, tactus, odoratus; Gustatus, sensus demum omnes, præsertim vero imaginatio, & memoria præteritæ voluptatis. Valere multum seminis copiâ, præsertim si acre illud sit mordax, calidumq; ad Venerem sopitam excitandam, constat inde, quia vacuato semine cessant motus omnes Venerei, statim sedatur libido. Conferre eodem visum, & expletâ libidinis memoriam, vel à rudi asello addiscere possumus; nam onustus & labore confectus, mox visa asella rudis gestitq; & qui paulo antea, neq; minis, aut multis clamoribus poterat concitari ad motum, non impelli verberibus: currit velox postea, & onustus, & fatigatus tentat exple libidinem; tantum valet rei amatae intuitus ad Venerem supitam excitandam. Idem præstare rerum Venerearum phantasiâ, idem asellus docet; nam olfactu vrina asella incitatur ad Venerem. An quoniam intuitus acrius semen reddit, mordacius? numquam ero vsq; adeo rudis, vt hæc somniam: excitatur libido re

pulchra visa, quia molestia à semine inflata, quæ paulo antea ob inaduertentiam non sentiebatur: ita exactè percipitur postea, vt tolerari non possit. Nempe illud accidit in hoc casu, quod & vrinam retinentibus. Vt itaq; sine molestia illam, alio abrepti mente retinemus: at vbi alium mingentem conspicimus, mox mingere cogimur: haud quia visus, maiorem vrinæ acrimoniam addidit, sed quia tunc aduertimus: haud secus, semen molestant, quod antea ob inaduertentiam, non sentiebatur, quia postea aduertitur; nos mitè laceffit.

Expedit proinde seruandæ continentie, generationem multi seminis inhibere. Curandû secundo, ne quod gignitur, acre admodum sit, mordax, calidum. Cauenda tertio illa omnia sunt, quæ memoriam Veneris valent refricare.

Generationem multi seminis inhibemus laboribus multis, & parsimonia vitæ; si enim est semen reliquia vltimi alimenti. Quis non videt, ex exiguo sanguine, multum gigni semen non posse? imò aut nulli, aut quam paucissimum. Idcirco illi omnes, qui seruandæ continentie studuerunt, ieiunabant frequenter: nempe, vt ait ille, venter opipare satur, libentissimè Venerem amplectatur. Ob eandem causam à carnibus abstinendum, & à vino; nam vt D. Hieron. in epist. *Venter mero astuans citò spumat in libidinem. Venter, & genitalia vicina sunt, & vnum alteri subministrat; ex vicinia enim membrorum, sequitur confederatio vitiorum.* Tertull. lib. contra Psichieum, *Monstrum haberetur libido sine gula, cum hæc inter se tam sint coniuncta, vt si distungi nullo modo possint, ipsi prius ventri pudenda non adhaerent. Specta corpus: vna regio est. Vulgo circumfertur, sine Cerere, & Baccho, friget Venus.* Quoniam verò hæc satis non sunt, ad compescendam effrenem carnis exultantis libidinem, vt testantur hæc, quæ de se scripta nobis reliquit Hieron. *quoties, inquit, in eremo constitutus in illa vasta solitudine, quæ exusta Solis ardoribus horridum membrum præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram. horrebant sacco membra deformia: & squallida cutis, situm athiopissæ carnis obduserat: quotidie lachryma, quotidie gemitus: & si quando repugnantem vigiliam somnus imminens oppressisset nuda humo ossa vix hærentia collidebam. De cibo vero, & potu taceo, cum etiam languentes Monachi aqua frigida videntur, & coctum aliquis accepisse luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehenna metû tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum, anguivum socius, & ferarum, sæpe choris intereram puellarum. Pallabant ora ieiunij, & mens desiderijs astuabat: in frigido corpore, & ante hominem sicca iam carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio*

auxilio destitutus, ad Iesu iacebam pedes, eos rigabant lachrymis, cruce tergebant, & repugnans carnem hebdomadariam inedia subiugabam &c. Inedia ergo, & tot afflictionibus, cum generatio seminis inhiberi non possit; potest enim esse tantus calor testium, ut subtracto alijs partibus alimento, multum sanguinem alliciant, & in semen conuertant: studendum secundo est, ut quam minime calidum gignatur; ut enim spirituosum, & calidum sollicitat multum: sic frigidum, aut nullum, aut quam minimam molestiam infert. Abstinentum itaq; ab omni cibo calido potuè: ab omni aromatum genere: ab ijs demum omnibus, quæ calfacere possunt; hoc enim remedio Franciscum virum sanctissimum vsus legimus: flammis in libidinis incensus volutauit se niuis, ut ardor carnis, à niuis frigiditate extingueretur.

Sed & externorum ratio est habenda: ac primum fugienda est conuersatio mulierum, cautè, & prudenter Poeta ille.

Quid facies? facies Veneris, cum venerit ante?

Ne sedcas; sed eas, ne pereas per eas. dat rationem 3. Georg. Virg.

Carpit in vires peculatam, vitisq; videndo Famina.

Neq; occursum vitare satis, sed & earumdem imagines cauendæ. Ouid. 2. de rem. amor.

Si potes, & ceras remoue, quid imagine muta

Carperis? hoc periit Laomediam modo.

Ob eandem causam, & scripta remouenda, hoc est mulieris adamatæ epistolas.

Scripta caue relegas blandæ seruata puella:

Constantes animos, scripta relecta mouët.

Omnia pone ferox, quamuis inuitus in igne:

Et dic, ardoris, sit rogas iste mei.

Demum cum memoriam rerum Venerearum refricent libri amatorij, sermones impudici, conuersationes foedæ, sunt hæc omnia diligenter cauenda, frequens in ore omnium Davidicum illud carmen. Cum Sancto Sanctus eris: cum viro in-

nocente innocens eris: & cum peruerso peruertes. quid otium? non ne & hoc fugiendum? Ita prorsus, nam verè ille

res age: tutus eris. & alibi.

Omnia si tollas, periere Cupidinis arcus:

Contemptaq; iacent, & sine luce faces.

Non esse contrectandas mulieres haud puto necessarium, monere. Hieronymus, *alligabit quis in sinu suo ignem: & non comburetur? aut ambulabit super carbones ignis, & non ardebit? quemadmodum iaque qui ignem attigerit, statim adurit: ita viri tactus, & femina sentit naturam suam, & diuersitatem sepius intelligit.* Recede mulier hinc, dixit Ursinus ille Presbyter continentissimus, & in mortis confinio positus: tolle paleam, adhuc igniculus uiuit: & tu incolumis, & iuuenis, fœmineum contactum non expauesces?

Quæres. Quid ubi hæc, & alia multa non proficiant? licebit ne exhibere remedium aliquod, quod seminis eliciendi vim habeat?

Gal. ut constat ex ijs, quæ 6. de loc. 5. scripta nobis reliquit, affirmat; accersitas enim ad curandam hystericam iussit aduocari obstetricem, quæ blandè pudenda confricaret ad seminis visque effusionem. Negat in com. eius loci Valles. conuenire hac medico Christiano: reprehenditq; duas ob causas Gal. ob adductam, nimirum, & quod Diogenem Cynicum, continentissimum vocet, cum tamen manu pudendis admota, semen effudisse referat, mulieremq; tardius aduentatè reiecerit à se inquis, manus hymenem celebrando, te præuenit. Sances tom. 2. de matrim. posse hoc fieri docet, si medicus certis signis conijciat, semen esse corruptum, & in aliam formam degenerasse: non enim semen effunditur, quod est vitium, sed venenata substantia, quæ vacuare licet, non secus ac alios corruptos humores. Sed litigent, de re ista Theologi, & legat, si quis uelit Caiet. 2. 2. nos quod nostrum est, prosequamur institutum.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Decimus nonus.

DE CHYRURGIA.

Dicendorum occasio, & ordo. Cap. I.

Siquis equus sit rerum estimator, nec ex eorum genere, quibus nihil bene olet, fatebitur hic ingenuè, explicata esse ea omnia, quæ ad rectam rerum non naturalium administrationem in morbis pertinebant. Quare ut ad finem quandoque nostra perueniat oratio, esse illud modo consequens videtur, ut de Chyurgia pertragemus, seu de præsidij chyurgicis, ita dictis, quia manibus fiunt, & manuum opera absoluuntur. Ergo cum sint hæc multiplicia, sectiones nempe, incisiones, vitiones, deductiones membrorum, ligaturæ, dicendum de his omnibus est; quia verò de deducendis partibus à sua sede amotis, seu iunctisque dicemus libr. vi. & ibidem loquemur de ratione suad. de incisione tantum, seu sectione venæ, & vltimo sermonem habebimus hoc libro, primo verò de venæ sectione, nam cum hoc præsidium sit euacuans, est illud superiori disputationi congensum. Vt autem mox quisque intelligat, quæ sit futuri series disputationis, examinabimus primum, à quonam indicetur venæ sectio, dicemus secundo, quæ quantitas extrahenda, ex qua vena, & quando loquemur demum de apparatus ad venæ sectionem, & illis, quæ à vena secta expedit, ut fiant, & in actu secandi. Quoniam verò prima difficultas non potest absolui, nisi primum declaremus, quid venæ sectio, idcirco disputationem hanc hinc auspiciamus.

Quid Phlebotomia, quis eius usus, & differentia. Cap. II.

Phlebotomia vox græca est, quæ latine idem sonat, ac venæ sectio: propterea videamus, quid venæ sectio, ita enim constabit, quid Phlebotomia. Definit ita illam Auic. 4. r. cap. 20. est vacuatio vniuersalis, quæ multitudinem vacuat. Admittere illam ipsius interpretes: reijci-

Afferitur
Auic.

datamen tres ob causas; Prima est, quia conuenit alteri à definito. Secundo, quia non conuenit omni definito. Tertio, quia diminuta. Patet primum, nam conuenit inedia, balneis naturalibus, exercitio, & fluxui sanguinis, seu naturali, seu præter naturam, seu per vterum fiat, seu per nares, aut quamcumque aliam partem.

Reijciuntur:

Est pariter evidens, quod sit illa imminuta, siquidem, nedum plenitudinem tollit venæ sectio, sed etiam venarum tachochimiam imminuit: nam vacuat indiscriminatim, quæcumque in venis habentur. Coeterum non conuenire eadem omni definito, inde aperte colligitur, quia non quæuis venæ sectio vniuersalis est vacuatio; hac enim auctore Gal. 4. Aphor. 2 corpus vniuersum inanitur: part. calari, certa, & determinata particula exhauritur. Nunc verò, non quæuis venæ sectio, corpus vniuersum euacuat, ut infra dicemus. Quod si dicat, nomine vacationis vniuersalis Auic. intelligere eam, quæ humores omnes indifferenter euacuat, non aliquem certum, & determinatum, ut purgatio, quæ propterea debetur magis humori peccanti in quali, quam in quanto, præterquam quod recedis à communi sensu, quem Auic. interpretes illi tribuunt, conijcis dein ipsum in non minora incommoda, nam facis ipsum nugacem, est enim sensus. Phlebotomia est vacuatio educens omnes humores, quæ multitudinem, hoc est, omnes humores euacuat.

Propterea sic venæ sectionem definitem. Est venæ sectio vacuatio sensibilis eorum omnium, quæ continentur in venis, facta à Chyurgo varijs instrumentis, ad multiplices vsus absoluendos. sic definit Arnaldus, & Gordopius, habet enim Phlebotomia est incisio venæ euacuans sanguinem, & humores eum sanguine in venis decurrentes, & quidem sufficienter, nam continet genus omne causarum. Dicam, & rectè, nam neque particula aliqua consideratur, neque vila abundat; enim vero euacuatio ponitur loco generis, qua ratione conuenit cum alijs multis: alia-

Apud definitio proponitur, & declaratur.

par-

particulæ locum differentie obtinent: & quidem, non absurdè esse positas, demonstratur facile; nam per ly sensibilibus, differt ab inedia, balneo, motu. Per id quod vacuatur, diuersa est venæ sectio à purgatione, nam hæc cachochimiam potissimum exhaurit, plenitudinem illa, & alia vitia sanguinis emendat, vt exempli gratia motum ineptè susceptum, & eiusdem feruorem. Per causam finalem differt, à fluxu præter naturam. Petes, quæ sunt varia hæc instrumenta, quibus Chyrurgus solet vacuare sanguinem, quique sunt vsus venæ sectionis?

Respondeo instrumenta hæc esse hirudines, lanceolam, scarificationem, cucurbitulas, sacrificata. Vtus sanguinis missionis sunt sex numero. Primus est vacuatio multitudinis, secundus vacuatio Cachochimie, Tertius, refrigeratio, Quartus, ventilatio, Quintus, Reuulsio, Sextus, & vltimus deriuatio,

Ex his hauriuntur duæ differentie sanguinis missionis, quarum altera ab instrumenti varietate delimitur, alia vero ab vsu multiplici: habentur istæ ab vsu. Quædam est vacuatio sanguinis vacuatio; alia reuulsio, alia Deriuatio, seu deriuatio. Reuulsio, etuatio, & euentatio.

Deriuantur hæc ab instrumentis, hirudines, scarificatio, cucurbitulæ, scarificata, Phlebotomia. Habet quæque vsus peculiaris; quare esset videndum, à quo nam vniuersæque indicetur; quia vna adhuc phlebotomia natura est obscura, nisi primum declaretur, qualis vacuatio sit, vniuersalis ne, an particularis, & quare vna secta sanguis prædeat idcirco. Isthæc primum discutiemus:

Sit ne Phlebotomia vacuatio vniuersalis. Cap. III.

Debitandi ratio est, quia non desunt, quæ partem vtramque suadeant; ac primum, quod sit vacuatio particularis, non vniuersalis suadet, quia si foret ista vniuersalis, non liceret in scabie, & alia quauis affectione cutanea sanguinem mittere, non in exanthematibus, aut erisipelate partium externarum. Patet consequentia, quia non licet nocuum, & venenatum humorem à cutè, quæ est cloaca vniuersæ corporis, ad partes internas nobiliores, & digniores traducere: at verò traduceretur si partem omnem corporis vacuaret. Quare cum faciant hoc medici innoxie, immo cum magna vtilitate languentium, particularis est vacuatio venæ sectio, non vniuersalis.

Ex aduerso videmus ophthalmiam, phrenitim, pleuritim, huius tantum remediij beneficio curari passim: non curarentur autem, ni humores à venis effusi,

Phlebotomia ad venas retraherentur. Quare vniuersalis vacuatio esse videtur venæ sectio. Confirmatur, quia Auic. quæ medici omnes sunt sequuti, huic inmixto principio, prohibet ne eruptis variolis, morbillisque secetur vena, & eandem ob causam damnatur venæ sectio in bubone gallico, ne humor à natura sepositus ad ignobilem partem, ad hepar, et principes partes reuocaretur: timerent autem, vbi timendum non esset, ni foret vniuersalis vacuatio Phlebotomia.

Vt positis difficultatibus satisfiat, distinguere oportet. Dicendum itaque venæ sectionem esse duplicem, aliam quæ fit ex venis exiguis capillaribus, est alia, quæ fit ex venis magnis, quæ magnum habent cum alijs venis, arterijsque consensum; est item vtraque duplex, alia copiosa, & repetita, exigua alia, & in paucis quantitate. Si loquamur de copiosa venæ sectione; & eius venæ, quæ magna est, magnamque habet cum cæteris affinitatem, vacuat hæc procul dubio corpus vniuersum: quare erit hæc vniuersalis vacuatio. Probant hanc assertionem argumenta secundo loco proposita. Nec opinandum est aliter, quia in scabie variolis, morbillisque mittimus sanguinem, in his mittimus sanguinem, cum nondum materia est ad cutim deposita: aut si quando idem facimus post eruptionem, tunc tantum facimus (in hoc enim casu tantum licet) cum magna adhuc est plenitudo in venis, nullum vt propterea impineat discrimen, ne vena secta, sic omnes inaniantur, vt ab habitu corporis humor attrahatur. Vnde quia huiusmodi discrimen non vitatur cum venæ sunt manitæ, & nulla est plenitudo, cauenda est venæ sectio vacuata plethora. Auic. 1. 4. tract. 4. cap. 7. oportet in variolis, vt incipiant, & extrahatur sufficienter sanguis, cum conditiones fecerint, & simpliciorum morbillus fuerit cum repletione sanguinis, & spatium illius est vsque ad quartum. Sed quando procedunt variolæ, non oportet tunc vt administretur Phlebotomia nisi inueniatur vehementia repletionis.

Est præterea, quod pertinet ad scabiæ aduertendum, non in quauis scabiæ venæ sectionem conuenire; sed in ea, quæ fit vitio hepatis prauos succos gignentis, & eisdem ad cutim deponentis: in ea, quæ fit ex contagio, neque vitium est hepatis communicatum abstinemus, ni aliud iua deat ipsam. Insuper vbi mittimus sanguinem, parum mittimus, non multum, nec multoties: ergo cum non quæuis sanguinis missio vacuatio sit vniuersalis, sed copiosa: non est, cur timeamus, ne per hæc phlebotomiam, humor ad venas, & partes internas retrahatur. Nempe habemus pro certo exiguam venæ sectionem, aut ex venis capillaribus factam, non esse vniuersalem uacuationem,

Et deciditur controuersia.

Quam ob causam mittimus sanguinem in variolis.

Vtus venæ sectionis.

Differentie.

Proponuntur rationes dubitandi.

Quomodo
vena secta
vacuet.

sed partem dumtaxat inanire. Rem ita se habere admittet quiuis, qui intelligat, quo pacto uena secta corpus uniuersum uacuetur. Propterea sciendum, quod uolunt motus animi, spiritus animales potissimum exhauriunt, motus corporis primum musculos uacuat, deinde consensione quadam alias partes: sic dissecta uena, ille sanguis primum uacuatur, qui secto loco est uicinius, prodit secundo, qui illi proximus est, & continuatur mox ad eandem uenam sectam accurret ille, qui magnam habet cum secta consensionem. Quia ergo uenae magnae habent consensum, cum omnibus nostri corporis partibus, potest uena haec secta, uniuersum corpus uacuari. Contra uenae exiguae, & capillares, quae sunt in habitu corporis, quia huiusmodi consensum non habent; hinc fit, ut in uniuerso corpore uacuare non possint, praesertim ubi haec uacuatio copiosa non fuerit.

Confirmatur: nam in angina, ubi est indicatio uacuandi sanguinem, qui ad partem affluxit, & est ibidem impactus, mittit Hipp. sanguinem ex uenis, quae sub lingua sunt. At uero inepte prorsus fieret, si uenae illae sectae ab uniuerso corpore attrahere possent, quia multo plus afflueret, quam uacuaretur. Quare non quouis uenae sectio uniuersalis est uacuatio, sed copiosa tantummodo, quaeque ex magnis fit uenis.

Obiectio:

Sed dices, si uenae sectio exigua, & ex uenis capillaribus facta, uacuatio esset uniuersalis, liceret a principio in angina e.g. ex uenis, quae sunt sub lingua sanguinem mittere; nam si quid hoc prohiberet, illud esset, periculum nempe, ne maior ad partem inflammata affluxus fieret: at ubi ponamus Phlebotomia illa, non nisi partem affectam uacuari, cessat metus iste. Quare liceret mox a uenis illis extrahere sanguinem. Secundo, cucurbitulae sunt uicariae uenae sectionis, & auctore Auic. 4. 1. capit. 21. admora scapulis, uicem tenent basilicae, super uenas colli, uicem cephalicae; at haec uenae uacuant uniuersum corpus, ergo & cucurbitulae: ergo multo magis uenae exiguae dissectae.

Solutio.

Respondeo non esse nihilominus id faciendum; nam quamquam uena exigua dissecta, sanguis attrahi nequeat ab alijs partibus, & ab ea, quae male affecta est, longe diuisa; possent tamen aliae partes plenae, & turgidae ad ipsam, quae primum secaretur exonerari; quare ne hoc accidat, praestabit primum corpus uniuersum uacuare, deinde ad partem affectam deuenire.

Cucurbitulae
quomodo
sunt uicariae
uenae sectio-
nis.

Ad secundum dicimus cucurbitulas scarificatas, posse dici uicarias uenae sectionis bifariam; aut quoniam uacuant sanguinem, quemadmodum uena secta: aut quia uacuant crassum a toto, & ex

corpore uniuerso, quemadmodum uenae sectio facta ex uenis magnis. Primus sensus uerus est, & admittendus, secundus nequaquam ut docet Dinus, Vgo Senensis cit. loco & Auger. lib. 10. de uenae sect. cap. 21. & nos infra latius declarabimus. Proinde fit, ut non uacuent illa corpus uniuersum, quod explet, & quam citissime uenae sectio, quae quoniam explorata sunt cuique, non est cur hic amplius hereamus. Dicamus proinde.

Quomodo uenae sectio sanguinem uacuet. Cap. IV.

Postquam uidimus, an uenae sectio uacuet plenitudinem, est et consequens modo examinare, euacuet ne eadem cachochimiam quamcumque, tum uenarum, cum eam quae extra uenas est, ut in uentriculo, cerebro, & habitu corporis; quoniam uero, ex ijs quae capite superiori sunt dicta, intelligitur statim, quid de cachochimia affirmandum, nempe copia. In uenae sectione, nedum cachochimiam uenarum imminui posse, sed uentriculi, alioquin non timeret Gal. & medici omnes, crudo adhuc stomacho sanguinem mittere: propterea ne in re admodum clara, & cuique comperta, tempus frustra tetamus, examinabimus illud, quod est ordini proposito consonum: quomodo scilicet uena dissecta sanguis fluat, & cum ipso succi omnes, qui in uenis continentur. Ut uero mox quisque intelligat, quid est illud, quod quaeritur, sciat idem, quod cum trifariam possit fieri, ut uena dissecta sanguis effundatur, aut quoniam a uena frictione, & aqua calida calfacta attrahitur: aut quoniam a ligatura, aut sectione dolet (dolor enim, & calor trahendi uim habent): aut quia expultrice ui expellitur foras, vel ab impetu ab alijs sanguinis partibus illi improffo: dubitatio est, quoniam modo id fiat; an quia foras extruditur an quoniam trahitur; nam quod non prodeat sanguis, impulsus a principio interno, hoc est a grauitate, quae illi inest, inde aperte colligitur, quia a grauitate deorsum mouetur, modo sanguis ad latus primum fertur, deinde a propria impulsu grauitate descendit; quare alterutra dicamus necesse est, uel sanguinem, attractum prodire, uel impulsum, foras profillire.

Ratio dubitandi proponitur.

Trifariam fieri potest, ut sanguis uena secta fluat.

Attrahi docent, quae antequam uena secetur, sunt a petito Chyrurgor fricant enim primum partem, a qua sanguinem extrahere uolunt; ligant: in aquam mittunt calentem, dolorem demum interunt, eam tantum ob causam, ut alliciant sanguinem; quare attractus foras, ille prodibit. Confirmatur nam laxato uentriculo, qui antea sanguis magno prodibat cum

cum impetu, mox compefcitur. Ergo certo est argumento, attractum dolore sanguinem prodire foras.

Partem tamen, qua negat probatur.

Sed licet conducatur aliquid dolor, vt sanguis ad partem alligatam confluat: vt tamen dolor fit in causa fluxus sanguinis vena secta, nequaquam adducta suadent; dolor enim non trahit, nam est tristis sensatio: ergo actio immanens: per hanc autem, nihil ad extra producit. Præterea esto produceret aliquid, non tamen propterea traheret; nam vna actio non terminatur ad aliam actionem; ergo à sensatione, nullo modo tractio, sed est occasio cur alia dolorem auferre intendentes, ad dolentem particulam spiritus transmittant, & sanguinem. Præterea, exiguus est dolor, frictio non multa. Nō itaque sanguinem tantum allicere possunt. Demus tandem posse trahere multa copia sanguinem: an prodibit propterea? nihil vero nimis; nam trahens ad se obiectum allicit: pellens rejicit. Nunc vero repellitur sanguis extra corpus: ergo esto trahatur ad partem sectam, dolentem, & confricatam, nō exiliet propterea à vena secta: quare alia est afferenda causa illius motus, quod paucis facere aggrediar: paucis inquam, nam multis de re hac disputare, Physici muneris est, non medici; nam quodcumque dicatur, parum refert ad medicinam recte faciendam.

Dico itaque fluere quandoque sanguinem, quia impellitur. Impelli vero quandoque à facultate expultrice: quandoque ab alijs sanguinis partibus superpositis: ab vtraque causa quandoque. Primum probatur ex officio, & vsu facultatis pellentis. Sunt partes facultatis pellentis extrudere ea omnia, quæ sunt nostræ naturæ molesta, vnde cum bifariam aliqua molestare nos possint; vel quia copia grauant, aut quoniam prauam habent qualitatem; & quæ copia nobis sunt oneri, & quæ qualitate sunt molesta, si valeat facultas, extrudet, & è consilio corporis expellet. At verò vbi est multus in corpore sanguis, est illi copia oneri: vbi prauus, qualitate stimulat: quare si offeratur occasio, qua data porta, ad expellendum insurret. Vena itaque secta, si copiosus sit sanguis, aut prauus, à natura expelletur.

Prodibit pariter, impulsiva parte proxima vena secta ab alia, & hac ab alia; enim vero hac ratione prodit vinum è dolio perforato: cur non eodem modo vena secta sanguis? quæ poterit diuersitatis causa assignari? nulla certè: quod vero hac ratione è dolio vinum prodeat, patet primum, quia nulla alia fingi potest: & insuper, quia vino deficiente, non prodit eodem cum impetu vinum, sed guttatim, nempe, quia deficit vinum, quod sua grauitate impellat.

Ex hoc infero recte facere eos medicos, qui inspecto sanguinis prodeuntis impetu, magna copia extrahunt, abstinere contra cum guttatim extillat. Nempe vbi prodit cum impetu, validam esse monstrat facultatem pellentem, sanguinem esse copia multum, qualitate calidum stimulantem: vbi autem multus est sanguis, & facultas valida, est sanguis pro ratione multæ redundantia multus extrahendus: oppositum cum colligatur ex sanguine guttatim stillante, cautè abstinere, vel parum educunt.

Corollarium.

Colligo secundo rationem, cur sanguis statim rupta vena prodeat quandoque cum impetu, deinde statim deponit impressum impetum, & guttatim fluit: alius lentè incipit fluere, deinde prodit cum impetu. Nempe primi ratio est, quia statim facultas languescit, aut quia sanguis erat quantitate paucus: secunda causa est, quia pressa à copia facultas, nō valebat à principio expellere, deinde exonerata, quia euadit robustior, idcirco expellit valentius.

Cur sanguis quandoque prodit cum impetu, mox guttatim: secus alius.

Dista tamen vera esse scias, cum ab externa causa non fiunt; multoties enim stillatim prodit sanguis, quia vena non bene fuit dissecta; Præter has causas fluxus sanguinis, assignanda est alia, quæ est grauitas sanguinis; enim vero si ob primas causas tantum fieret fluxor sanguinis: tunc tantum secta vena postea sanguis fluere, cum multus est sanguis, & facultas robusta: at fluit idem proditque etiã facultate languente, & cum sanguis est paucus; alioquin numquam errare posset medicus mittens sanguinem; numquam enim prodiret nulla existente copia, aut robore expultricis. Quare dicendum, præter causas positas, fluere interdum sanguinem, & moueri à propria grauitate: mouetur alia à propria forma ad seruandam inter partes continuitatem; ab his causis mouetur, quoties non prodit cum impetu, nec mouetur ad latus, sed per ipsum brachium extillat: à propria grauitate, cum deorsum fertur, cum per nares fluit, à forma quidam dicunt moueri, vt seruet continuitatem suarum partium sanguis. Habemus quid vacuatur vena secta, quomodo, & quos affectus gignat in nostro corpore vacuatio sanguinis, est itaque tempus, vt ad scopos huius præsidij accedamus. Propterea erit sequens caput, de scopis huius remedij.

Secunda causa fluxus.

A quonam indicetur vena sectio.

Cap. V.

EST vena sectio species missionis sanguinis; quamobrem cum non possit exactè nosci species, ni primum generis natura exploretur, exposceret methodus,

us, ut antequam de scopis indicantibus venæ sectionem loqueremur, illud reuocarem sub examen, à quonam indicetur sanguinis missio, quoniam verò est omnibus compertum, missionem sanguinis ab eiusdem repletione indicari quare à Plethora, quemadmodum euacuatio in genere à repletionem in genere; idcirco ne in ijs, quæ clara sunt, & facilia, tempus frustra teramus, hoc misso quaeremus, à quonam indicetur vacuatio sanguinis per venam dissectam.

Auctoris opinio.

Si nos consideremus, quomodo vacuat sanguinem venæ sectio, intelligemus facile, à quonam indicetur, quomodo inueni oporteat, ut opportune illa administretur. Sciendum proinde, venâ sectâ, vacuari sanguinem multum, cito, & confertim: refrigerari, ventilarique calorem, & confertim si venâ sectâ sit magna, & quæ opesentum habeat cum venis magnis, & hepate. Ergo indicabitur illa à plenitudine, morbo magno coniuncta, seu faciente morbum magnum acutum. Patet nam, si vacues quamprimum, nullus erit postea remedio locus; quia verò vacuatio magna, & confertim facta, non nisi à validis viribus ferri potest, propterea præter plenitudinem inferentem magnum morbum, est necessarium etiam virium robur; ut in vniuersum tres sint scopi venæ sectionis, plenitudo; magnitudo morbi, & robur virium, sed plenitudo est, quæ propriè sanguinis euacuationem indicat, exposcitque: magnitudo morbi, modum vacuandi demonstrat, nempe ut fiat venâ sectâ; nam cum vacuari sanguis posset paulatim, sensim, & insensibiliter, ut per inediam ex.g. frictions, balnea, exercitia: posset quoque vacuari sensibiliter, citoque, & confertim, magnitudo morbi est, quæ monet, ne sensim vacuare teneremus, sed confertim, sed cito, nam magnus morbus statim magna pericula infert, vnde ni occurramus remedio quam primum, nullus erit in posterum remedio locus. Vires non indicant reuera vacuationem sanguinis, nec quodcumque aliud remedium, sed indicatum remedium tolerantes permittunt, ut quod morbi causa requirit, medicus exequatur quamprimum.

Sic vbi exigua est faucium inflammatio, nec veremur, ne noua excitata fluxione augeatur, quamquam vires sint fortes, & validæ, non iubemus propterea, ut quamprimum mittatur venâ sectâ sanguis, sed quoniâ est affectus exiguus, datq; inducias, imperamus inediam, frictions, atque hac arte, nullo virium dispendio, & quod ad fauces confluxerat insensibiliter vacuamus, quodq; poterat fluere inhibemus; nam vbi per inediam sanguis detrahatur, partes exhauriuntur; depauperata autem, nequaquam expellunt, sed auare retinent, quod sibi ad ali-

mentum est, quam maximè opus. Contra vbi morbus est magnus, ut grauis ex.g. angina, & timemus ne ob nouam fluxionem fiat grauior in dies, tunc temporis, quia affectus præsens, & discrimen impendens, præsentaneam vacuationem, exposcunt; est enim in mora, mortis discrimen, non tantum inedia procuramus, & frictionsibus minuere, sed statim venâ sectâ cito multum sanguinem, & multoties vacuamus, partis plenitudinem tollere studentes, & vniuersum corpus, à quo fluit humor ad partem, inanire.

Obijcies Hippocr. 4. de rat. vict. 19. ait, *in acutis sanguinem detrahes, si morbus vehemens fuerit, vigeat egrotantis ætas, & adsit virium robur.* Gal. quoque 4. method. 6. scripsit, *nunc illud volo docere, morbi sive robur, sive magnitudinem, scopum esse constituendum detractionis sanguinis, vel purgationis, & Hippocr. omnium, quos scimus primum, talem scopum adiuuasse:* Et secundo per loca docens curare capitis dolorem ex vulnere vel contusione. Ergo, ait, *si tota affecto ægri curabilis redditur, & periculum ingens, ac præceps imminet, optimum fuerit in his, nisi ætas prohibeat, & nisi facultas vitalis debilis appareat, à sectione venæ, curacionis initium facere.* Non itaque plenitudo, scopus erit venæ sectionis, sed magnitudo morbi, ætas florens, & virium robur, aut si ætatem, noscedarum virium gratia consideramus, duo tantum erunt scopi missionis sanguinis, magnitudo nempe morbi, & virium robur.

Confirmari idem potest, quia dato opposito, quoties est plenitudo, esset venâ sectanda, vbi illa non est, non esset modo aliquo mittendus sanguis: at oppositum Practici fecerunt, nam nonnumquam in plenitudine venam non secamus, sed inedia, exercitio, frictionsque minuius sanguinem: contra alias venam secamus, quamquam nulla sit plenitudo, ut in casu, dolore, & Hippoc. 3. de artic. in fractura costarum, eamque ob causam scripsit in commento Gal. mitti ab Hippocr. sanguinem, non ratione plenitudinis, sed ratione morbi magni; & lib. de cur. rat. per sang. mission. cap. 8. 9. 11. & 12. irridet antiquiores, qui venam, tunc tantum secandam esse putabant, cum signa plenitudinis aderant in corpore, nam ut 8. meth. c. 4. secanda interna vena est, etiam plenitudinis signa non adsint.

Dixerunt propterea multi: pro quibus acerrime pugnat peculiari disputatione de re hac edita Massaria, à sola magnitudine morbi, quæ cumque sit illa, venæ sectionem indicari. Cæterum, quia videbant iidem, nullum vnquam vique adeo temerarium fuisse, qui auferit in hæctica confirmata, hydropis, scirrhoque lienis, hoc remedio uti, cum tamen sint hi morbi magni, & læthales, subdunt, haud parcere medicos huius præsidio,

Obijctio.

Auctoris Massar.

tamquam non indicetur ab affectibus potestis, sed quia nequeunt vires illud ferre; unde quia indicatio à viribus, maior longe ea est, quæ à morbo sumitur. & causa morborum, ad circo est venæ sectioni parcendum: nempe quia vires non sunt ferendo.

Sed quamquam hanc sententiam expressè videatur profiteri Gal. & Hippoc. communis tamen schola medicorum, admittendam non esse existimavit & iure; nam nec Gal. aut Hipp. illa est, nec vera. Primum infra monstrabimus adducta loca explicantes; convincenda nunc falsitatis illo argumento communi. Evacuatio in genere, & repletionem in genere indicatur. Ergo vacuatio sanguinis ab eiusdem repletionem indicabitur. Patet consequentia; nam ut genus auxilij à genere vitij indicatur, sic species auxilij, à vitij specie peculiari indicabitur. Non erit itaque magnus morbus mittendi sanguinis scopus. Secundo remedium in genere indicatur à morbo; remedij quantitas à magnitudine morbi: sic febris est, quæ potest refrigerantia, & humectantia: quantum tamen oporteat refrigerare, febris magnitudo præscribit: quamobrem si sit illa exigua, parum refrigerabimus, & humectabimus; multum, si sit eadem magna. Eodem ergo modo res se habet in vacuatione. Nempe humoris peccatum, ut bilis, bilim esse vacuandam clamat; quantum tamen vacuandum, an leui pharmaco, an magno, copia peccantis bilis docebit, ad rem: magnitudo morbi, est quantitas morbi. Non ergo remedium indicare poterit: quare nec venæ sectionem, sed ut contrarius est omnium sententia, magnum exposcit remedium: quamobrem cum sit istud multiplex, purgatio, venæ sectio, & tenuissimus victus, hæc omnia à magnitudine morbi indicantur, quia hæc omnia sub remedio magno continentur; aliud itaque præter magnitudinem morbi, modicum oportet inspicere, ut intelligat, an sit venæ sectio, an purgandum.

Dederunt, vel Aduersarij manus huius argumento. Ergo fatentur vitio, præter magnitudinem morbi, aliud esse inspiciendum venam secare intendentibus, id tamen esse aut robur virium; nam quam & purgatio, & venæ sectio, non nisi à robusta vires ferri possit: maiores tamen vires venæ sectio postulat, quam purgatio; nam hac noxi educuntur humores: illa thesaurus nature: vnde permisit Hippoc. & Gal. expurgari pueros, cum tamen non audeant secare ipsam venam ante annum 14.

Attendant alij coctionem humorum, & cruditatem; & in cruditate humorum mittunt sanguinem; expurgant, cum sunt illi concocti.

Quos omnes reijcias facile: ac priores

quidem, quia non possunt docere, quo intuendum, ubi ita robustæ sunt vires, ut æquè vtrumque remedium ferre possint. Præterea aliud est tolerari remedium aliud indicari: tolerare vires, indicat morbus; non magnus; nam hic magnam remedium potest ergo aliud morbo addendum; quo possit certum remedium indicari.

Reijcias, & posteriores, nam sana corpora, quæ præseruatione opus habent, non in morbos, incurrant, quamquam habeant concoctos humores, adhuc inquirendum esse docet Gal. 6. aphor. 46. an venæ sectione sint præseruanda, an purgatione. Dixerunt propterea alij, ubi morbus est magnus, & vis ita robusta, ut vtrumque remedium possit tolerare, primum esse venam secandam, quia hæc disponit corpus ad purgationem.

Qui nec placent, nam in magno morbo à bile ex. g. excitato cum plenitudine purgamus statim, cum materia turget. Esto præterea sit primum sanguis mittendus, mox purgandum, cum vtriusque remedij necessitas ingruit: peto modo, quo intuendum, ut noscam, si tene venæ sectio duntaxat ex usu, an purgatio, an vtrumque remedium ad mouere conueniat. Cum ergo, quocumque se vertat Massaria, non possit se ab his nodis explicari, dicendum est, à plenitudine facere magnum morbum, vel à magnitudine morbi, plenitudine, & virium robore, venæ sectionem indicari. Ad ea, quæ in contrarium.

Ad locum 4. de rat. vict. 19. Negant multi esse Hippoc. sententiam illam, sed ab aliquo temere insertam suspicantur multas ob causas. Primum, quia scribit, *in acutis sanguinem detrahes, si morbus vehemens fuerit*, ac si daretur acutus, qui vehemens non esset. Secundo, quia ætates considerantur à medico, tanquam indicia virtutis, quare *alacritatem abundantem, vel ly angeat agrotantis atas, vel ly ad sit virium robur*, vnde Celsus *interest*, inquit, *non qua ætas, aut quid intus in corpore generetur, sed qua vires sint; firmus enim puer, & robustus senex, & valida mulier vtroque gerens, tuto curantur*. Hos confutat Gal. auctoritas, qui tantum abest, ut adductam sententiam reprehendat, ut miretur potius, non esse inter aphorismos repositam; & iure quidem, nam adducta haud sunt rati momenti: vox enim acuti eo loco, idem quod ceteri significat, vnde est sensus: in morbis, qui celeriter mouentur ad finem, & sunt magni, sanguinem mittas, &c. Non quod in distentis eadem non habeat locum, sed quia de acutis loqui libro illo proposuerat.

Neque nouum est hoc, ut acuti nomine, morbum qui celeriter properat ad finem. Hippoc. intelligat, sed frequenter sub hoc significato vsurpasse multis locis

Explicatur Hipp.

Acuti nomine quid voluerit Hipp.

locis eductis monstravit abunde Alti-
marus in opusc. an tertiana exquisita sit
morbus acutus. Secundæ difficultati de-
dit manus Massaria, nec propterea à Ga-
len. aut Hippocr. recedit, sed eorum
mentem non assequi fatetur: damnant
alij: conabor ego lucem aliquam asserre,
nè gratis Hippocrati videar assentiri:
Dico ergo ly &, non stare reduplicatiuè,
sed expositiuè, vt germanus sensus illius
loci sit, in acutis, sanguinem detrahes, si
morbus vehemens fuerit, vigeatq; ægro-
tantis ætas, & (lege tu) id est virium ro-
bur adfuerit; cum enim posset quispiam
petere quorsum florens illa ætas deside-
retur, respondet, quis hæc robusta, vnde
mittendus sanguis, cum robur virium
aderit. Sed si magni Hipp. hæc senten-
tia est, & eius ingenio digna, quomodo
plenitudinis non meminit? Defecit in
huius nodi solutione Valles. dicit enim
7. controu. 2. & 4. de rat. vult. magnitudi-
nis morbi Hippocratem meminisse, non
plenitudinis, quia non semper plenu-
do venam secari postulat, postulat illud
morbi magnitudo; nam vel vult Valles,
esse mittendum sanguinem, vbi morbus
est magnus, quamquam nulla sit plenu-
do, aut hanc necessariam esse censet,
quemadmodum & morbi magnitudo.
Non potest dicere primum, nam proba-
ret sententiam, quam paulo antea, dam-
narat: quod si velit vtcumque necessa-
rium esse, tenebatur docere, cur scopum
hunc ad eò necessarium omiserit Hipp.
nam veluti numquam conuenit sanguinem
mittere, ni vel ad sit morbus magnus, aut
immineat, sic neq; expedit vñquam hoc
vti remedio, ni sit plenitudo.

Cur non me-
minerit ple-
nitudinis.

Vult asseritur.

Atq; opinio.

Proinde dicendum, illud omissum ab
Hippoc. tanquam clarum; nam cum di-
xisset alibi, morbi quicumque ex repletionem
sunt, inanitione curantur, & vbi talia pur-
gentur, qualia purgari oportet, confert, & le-
uiter ferunt, quia ita obseruamus in spōti-
nis vomitibus. Quis vel rudissimus hinc
non intelliget, tunc esse venæ sectionem
proficuum, cum sanguis abundat? Dic
secundo, non esse id omissum ab Hippoc.
sed innuisse verbo illo, vigeat ægrotantis
ætas; nam cum fuerit Hippoc. breuitatis
amator, paucis multa exponit. Itaque
vt doceret mittendum esse sanguinem,
cum est plenitudo, ac simul declararet, qui-
bus indicijs plenitudo noscatur, quia
hæc est in ætate adolescentiæ dixit, in
acutis hoc est morbis, qui celeriter ter-
minantur, detrahes sanguinem, & ijdem
vehementes fuerint, vigeat ægrotantis
ætas, hoc est ad sit plenitudo, quæ esse so-
let passim in adolescentibus, & est virtus
robusta.

Omisit non
plenitudinem
Gal.

Galeni adducta loca haud faciunt pro
Massaria, sed si quis illa consulat, & legat
attentè, intelliget statim Menodoti sen-
tentiam damnare, nostram statuere, pro-

bare; scribit enim, non quoties plenu-
do est in corpore mitti sanguinem; nam
si cum plenitudine sit morbus lenis, suf-
ficient inedia, exercitium, frictions; quare
preter plenitudinem est alius seopus ne-
cessarius, morbi nimirum magnitudo.

Ex alio loco habetur mittendum esse
sanguinem quandoque, cum nulla est ple-
nitudine totius, quamquam partis plenu-
tudo timeatur, quæ quoniam dilucida-
buntur magis, respondendo ad rationem
vltimo loco adductam, ad illam acceda-
mus.

Putauit Augenius ductus hac ratione, Angli
sectionem venæ indicari à magnitudine
morbi, & quouis vitio sanguinis vehe-
menti; vnde cum possit esse quadruplex
hoc vitium, in quâtitate, vt cum multus,
in qualitate, vt cum calidior, feruidior,
mordacior, acrior: motu, vt cū præcep-
s in aliquam delabitur partem, & substan-
tia, vt cum est putrefactus, mitti sangui-
nem conlulit, cum multus ille est, cum
qualitate calidior, cum motu moleitus,
cum substantia putris: in copia tamen,
vt minuamus: cum qualitate est prauus,
vt temperemus, corrigamus: cum motu
officit, vt reuellamus, deriuemus: cum est
putris, vt etadicemus.

Huius placitum, an sit aliqua ex parte
diminutum, non est animus modo exa-
minare, sed placet sigillatim respondere.
concedimus itaque consequentiam; vbi
objicitur nonnumquam in plenitudine
medicos non mittere sanguinem, conce-
do: at ex hoc illud tantum licet inferre,
venæ sectionem non tantum indicari à
plenitudine, quod putabat, & malè Me-
nodotus, sed ab hac, & morbi magnitu-
dine.

Vbi rursus objicitur mitti nonnum-
quam sanguinem, quamquam nulla sit ple-
nitudine, quod aperte docet Galenus, dici-
mus posse venæ sectionem quadrifariam
considerari, vt remedium vacuans, vt re-
uellens, deriuans, vt refrigerans, vt com-
temperans. Si sermo sit de venæ sectio-
ne, quatenus temperandi vim habet, re-
frigerandi, vacuandi cachochimiam, re-
uellendi, deriuandi, nulli dubium, posse
illam administrari, quamquam nulla sit
plenitudo. Verumtamen si loquamur de
venæ sectione, quatenus est prælidium
vacuans, tunc numquam rectè ipsa vte-
mur, nisi aliqua ad sit plenitudo, atque
hæc vel sit præsens, vel immineat: ob
hanc causam mittimus sanguinem in ca-
su, & dolente particula citra plenu-
dinem totius, vel partis præsentem, quia
timemus multum, ne ad currens ad dolen-
tem particulam multus sanguis, plenu-
dinem exciret in parte; atque hoc est,
quod innuit Gal. 8. meth. 4. & 2. per loca
in curatione doloris capitis, ex plagæ,
quæ quoniam clariora sunt, quam vt ma-
iori declaratione indigeant, propterea
his

his caput istud concludo, præsertim cum tract. de feb. dicenda sint multa.

Quid plenitudo, & quotuplex.

Cap. VI.

Plenitudinis nomen, quamquam in schola medicorum sit vulgatum, est tamen eius natura controuersa: nec satis conuenit, de speciebus eiusdem: Quamobrem, ut intelligamus, quando erit pro vsu, venam tundere, duximus opere pretium declarare, quid plenitudo, quotuplex, & num quæque venæ sectionem indicet.

Quid plenitudo.

Quantum ad primum, est communis omnium sententia, plenitudinem esse omnium humorum, veteri tamen proportionem seruata, exuberantiam. Quamobrem cum sint quatuor humores, sanguis, pituita, & vtraque cholera, erit plenitudo, bilis, pituitæ, sanguinis, & melancholiæ abundantia. Veteri tamen proportionem seruata; neque enim necessariū est, ut eadem quantitate abundet bilis, qua sanguis excellit: eadem mensura melancholia, qua pituita, sed satis est, si sanguis pro quarta substantia plus abundet, quam consueuerat, & conditio corporis requirebat, pari pacto abundet bilis, & alij humores.

Quæ copia sanguinis solius plenitudo.

Reijctur Fuch. qui negat, & communis sententia, quæ affirmari probatur.

An verò, solo sanguine abundante, fiat plenitudo, hoc dubium. Negat in suis institutionibus Fuch. quia est semper sanguis in venis cum alijs succis: numquam ergo hic excellere poterit, nisi, & alij succi pari pacto abundant. Quia verò videbat Galen. scripsisse passim, plenitudinem fieri, abundante sanguine, sanguinis nomine quatuor exponit humores aperte à Galen. recedens, & veritate; nam docens ille 2. per loca cap. 3. ex quam materia fiat plenitudo, fit, inquit, *plethora, quatuor humoribus iuxta proportionem redundantibus, vel solo sanguine;* & 13. meth. cap. 4. *considerandum, inquit, est, num corpus totum, aut sanguine, aut humoribus omnibus, aequaliter abundet, plethoram vocant.* Nunc si sanguinis nomine quatuor humores intelligit, omnino nugaretur dicens, fit plethora, ex quatuor humoribus, secundum proportionem redundantibus, vel ex sanguine, hoc est, vel ex quatuor humoribus. Est eius ratio inutilis; nam aliud est esse solum in venis, aliud est abundare solum. Primum fateor nequit fieri: potest secundum frequenter contingere; nam ut phialæ, in qua aqua, & vinum, si adjiciatur aqua, aqua solum augetur, quamquam vino admixta; haud secus, poterit sanguis solus excrescere, quamquam alijs sit admixtus humoribus. Nec dispar ratio est, ut quidam dicunt, quia sanguis non potest augeri, nisi assumptis coctisq; alimentis, ex his autem gi-

gnuntur omnes succi; esto enim gignuntur, potest tamen ex hoc cibo plus sanguinis gigni, quam aliorum humorum. Fit ergo plenitudo, aut omnibus humoribus secundum veterem proportionem adauctis, aut solo sanguine. Addit Aug. 2. de sang. miss. cap. 7. posse eandem fieri, sanguine tantum, & bili adauctis, aut sanguine, & melancholia, seu pituita. At communis sententia, à qua citra rationem nō puto recedendum, hunc affectum plethoram esse censet, & cachochimiam.

Quod pertinet ad secundum, est plenitudo duplex, vniuersalis, & particularis: illa fit vniuerso corpore scatente succis: hæc, vna tantum particula redundante: est vnaquæque adhuc duplex, quoad vasa, & quoad vires: illa fit venis, mirum in modum distentis, hæc vbi à redundantia, grauantur vires: reperitur hæc in animalibus solum, communis est illa inanimis etiam. Addit tertium membrum. Argent. Aug. & est plenitudo, ex vtrisque composita; nimirum quoad vasa, & quoad vires, quod recipio; nam fieri facile potest, ut sint vasa distenta, & vires valeant, ut in Athletis: interdum possunt labescere vires à sarcina humorum, nec vasa esse distenta: contingit demum quædoque vtrumque. Sed quia vires nostri corporis, aut iunt naturales, aut animales, aut vitales. Petes respectu quarum virium, dicitur plenitudo, quoad vires; enim uerò, cum doceat hanc noscere Galen. ex sensu quodam oneris, & impotentia ad motum, ad facultatem animale, spectare innuit: at cum subdit cognosci eandem, ex inæquali pulsu; nam grauata facultas, nunc vchementes edit ictus, modo languidos, cum onere pressa, nequeat æquè semper attollere, potest hinc colligi, spectare eandem ad facultatem vitalem. Nec desunt, quæ ad naturalem pertinet, confirmatio; nam quemadmodum, multo angustior, & grauior ventriculus, qui illud nequit coquere; sic vbi plus sanguinis partibus demandatur, quam coqui possit, premet illas: ad naturalem itaque spectat potentiam. Confirmatur, quia primo de differentijs febrili cap. 1. quemadmodum, inquit, per alteram multitudinem, quæ est ad facultatem, cito ad corruptionem, veniunt succi, quia neque vincuntur, neque coquantur bene, ut potè facultate, quæ ipsos elaborat debiliore.

Hinc varia, de re ista placita. Dicendū tamen cum Vallesio 7. controu. c. 1. spectare eam multitudinem ad vires quasquæque; nam cum arteriæ vires, hæc neruis, ita docente anatome, committantur, & ut dicebat Hippocr. confluxus vnus: facile fit, ut venis repletis, premantur arteriæ, ab his nerui. Quare naturalibus viribus laborantibus, compatiuntur vitales, & animales. Quia vero, vbi vis naturalis coquit, non ita grauis est copia,

Num à sanguine redundante cū bili fieri eadem possit? Putat Aug. nos negamus.

Quotuplex plenitudo.

Plenitudo quoad vires quid.

X x

vide-

videtur primo, & per se hic affectus ad naturalem spectare, consensione ad cœteras.

Est vnaqueque ex dictis præsens, vel futura, seu imminens. Habet, & quævis etiam differentiam, à loci diuersitate desumptam; vel enim abundant in venis, vel in carnibus, vnde est quædam plenitudo vasorum, quæ adhuc duplex, vel cavitatû earum, quæ ventres communiter nuncupantur a medicis, vel venarum, & arteriarum. Plenitudo meatuum, qui in carne sunt, inflammatio dicitur, cavitatum grumus, venarum, & arteriarum simpliciter plenitudo vocatur. In vniuersum itaque è triplici fonte, differentiz plectoræ hauriuntur, è varia substantia redundante, vario loco redundantiz, & ex vario respectu, quem redundantia habet, modo ad vires, modo ad vasa, modo ad vtrumque: esset modo reliquum, vt traderemus signa, quibus quæque plenitudo nosci posset, ac doceremus tertium propositum, an quæque plenitudo, phlebotomiam exposcat. Sed de inditijs cuiusque humoris redundantis, actum abundè à nobis est libr. 7. huius operis, & ex ijs, quæ illic diximus, potest quisque intelligere, in plenitudine quoad vires, oneris quemdam sensum esse, impotentiam ad motum, pulsus inæqualem: tumorum inditia, alibi prosequuti sumus. Quare ne actum agatur, pete loca illa, & Argent. 2. lib. de signis cap. 3. vltimam itaq; difficultatem attingemus, sed sequenti cap. ne istud plus æquo excreseat.

Poscat ne plenitudo quævis sectionem venæ. Cap. VII.

Difficultatis
titulus expli-
catur.

An in plenti-
tudine car-
nium, mitti
sanguis de-
beat.

Dubitandi
ratio.

AD tituli euidenciam, nota primo, nõ esse dubitationem, an plenitudo quoad vasa, hoc est venas, & arterias, vel quoad vires, venæ sectionem desideret; constat enim pars, quæ affirmat, tum ratione, ex communi illo axiomate deducta, contraria contrariorum sunt remedia, cum aphor. 3. 1. sect. Non est difficultas secundo, an plenitudo futura, seu imminens, phlebotomiam postulet, quemadmodum illa, quæ actu adest; poscit enim; nam praticantes omnes mittunt sanguinem, in casu ab alto, tam vt constat ob causam, quia verentur ne ad contusam partem, magna fiat sanguinis, & aliorum humorum confluxio. Non est tertio dubitatio de plenitudine vniuersali, aut particulari; nam si contraria contrarijs curantur; cui dubium esse potest, quin redundante sanguine, siue abundet in vniuerso corpore, seu in certa particula, sanguinem esse extrahendum? Dubitatio est, ne te detineam pluribus, an in plenitudine carniû, vel ventriû, licet sanguinem mittere; nam sit illa, vt plurimum,

internis partibus ad externas superuacanea quæque deponentibus. quare etunt illi critici, & pro vsu naturæ, vnde nulla debent ratione impediri, imò omni arte iuuari: impediuntur autem vena secta. Nam vel humor effusus ad carnes, ad venas recurreret, aut si quod est effusum, nulla arte potest intus reuocari, impeditur saltem natura, ne transmittat, effundatque. Confirmatur, nam hac ratione ducti medici, timent mittere sanguinem, vbi variolæ iam prodire, aut morbilli, idemque reformidant facere in quavis efflorescentia cutis, tamen si antequam effundantur, mittunt sanguinem, tum vt subtrahant variolarum materiam, quæ vbi multa est, semper grauius solet inferre pericula, cum vt compescant febrilem calorem. Auic. ten. 11. 4. tract. 4. cap. 7. oportet, inquit, in variolis, vt incipiant, & extrahatur sufficienter sanguis, cum conditiones ferunt, & simpliciter si morbillus fuerit, cum repletionem sanguinis, & spatium illius est, vsque ad quartum. Sed quando procedunt variolæ, non oportet tunc, vt administretur phlebotomia, nisi inueniatur vehementia repletionis.

In hac difficultate, sunt duo certa in praxi. Alterum est mitti sanguinem in inflammationibus externis, alterum est non mitti in variolis, & morbillis, alijsue exanthematibus, vbi iam erupere ad cutem. Quare tradenda est ratio, cur illic non vereamur sanguinem mittere, formidemus idem facere raptis variolis, aut pestilentibus maculis. Possunt autem duæ assignari meæ sententia: prima est, quia tumores illos omnino inhibere est animus; nam quamquam sint critici, est tamen crisis illa per commutationem, satius autem est nocuam materiam omnino è corpore extrudere, quam nouo verbo producto diutius vexare languentem: secus cum res se habeat in gallico bubone, & pestilentia, in variolis, & morbillis, hinc fit ne sanguinem mittant, neque aliquid quicquam moliantur, quod eorum exortum possit impedire, quin imò omni industria promouent, & adaugent. Altera causa est, quia maior supponitur plenitudo in venis, tumore genito, quam eruptis variolis: in magna autem venarû plenitudine, esto mittatur sanguis, haud venæ inaniuntur eum in modum, vt è carnibus attrahant ad propriam cavitatem replendam: vnde si magna quandoque sit plenitudo in venis, postquam prodire variolæ, poterit in hoc casu Auic. consilio, etiam mitti sanguis; non enim veremur retrocessionem: nec motus naturæ impeditur, quin imò exonerata illa, expellet valentius. Potest etiam trahi, & tertia causa, cur in exanthematibus malignis, timeant medici venæ sectionem, laudent magis cucurbitulas scarificatas: scilicet timet utribus, nam ubi in magno morbo,

Quid certum
in hac diffi-
cultate.

Quæ omnes
tes exortus
inflammatio-
nes mittimus
sanguinem, non
in variolis cõ
eruptis.

morbo, exiguum quid excernit natura, prostratæ facultatis inditium est, quæ proponit quidem superflua excerneræ, nequit tamen præ debilitate. Unde si robusta illa sit, & venæ sectionem ferre possit, tundenda vena; nam 1. epid. comm. 2. text. 25. miratur Galen. cur non secarit venam. Critoni Hippoc. cui humor decubuerat ad ratum, cum facile posset intelligere, non esse membrum illud capax totius superflui, quod natura transmiserat.

Quod pertinet ad ventrium plenitudinem, hoc est grumos sanguinis, sunt illi primi in dissoluendi, procurandum, deinde, ut reliquatus grumus educatur. Id venæ sectione vix fieri potest, nisi ab ea exonerata natura, extrudat illa postea quidquid est supervacaneum in corpore. vide Galen. 3. de loc. aff. cap. 5.

An in cachochimia mittendus sanguis. Cap. VIII.

Affirmat Massaria dñp. de scop. mitt. sang. generaliter, & cum eo alij multi, probatque tum ratione, cum auctoritate: Rationes has afferit: mittit Galen. sanguinem in quavis febre putri: eamde laudat in quouis morbo magno, vnde in maligno: detrahunt, & medici omnes sanguinem icteris, melancholicis, lhenosis, elephantis, gallicis, in quibus omnibus insignis est cachochimia, quare &c. Ad dit secundo: in sanguine sunt omnes humores, nec ubi ille extrahitur, sanguis prout est quarta quædam substantia, dumtaxat educitur, sed cum eo alij succi; nam quod dicit Andr. Turin: pituita suo lentore parietibus vena rum hæere; choleram imbibi in poris earundem, melancholiam ita impactam esse, vt ebulli nullatenus queat, experientia ipsa abunde refellit; nam si quis sanguinem educitum inspiciat, singulorum humorum portionem aduertit. Loca auctorum, quibus idem confirmat, multa congerit: affert primum Galen. lib. de sang. miss. cap. 12. hæc dicentem, in quibus multa vacuatione est opus, vires autem sunt imbecilliores, in ijs vacuationem partiri conuenit, quemadmodum, & me facere conspexistis in ijs, qui crudorum humorum copia laborabant, nam paucio sanguine detracto protinus multam probè coctam exibeo, cum extenuantium medicamentorum quopiam: affert secundo Auic. qui in curatione prunæ; & ignis perfici, venæ sectionem commendat: Galen. qui eandem extollit in cura ardentis febris, lethargo, apoplexia, & epilepsia. Quia verò viderat idem, grauissimos auctores Paul. Auic. Galen. contrariè: non semel probasse sententiam; nam Paul. lib. 4. cap. 40. loquens de dolore, si, inquit, vna adsit plenitudo, sanguinem mittendum, si cachochi-

mia, dandum medicamentum: si utrumque simul coniungatur, primum sanguinis missionem, deinde purgationem perficiendam, & Auic. lib. 1. ten. 4. cap. 10. etsi vna, ait, fuerit subtilis, aut ignea, aut facies à principio agritudinis fuerit tornatilis, caue tibi à phlebotomia: & paulò post summopere tibi caue, ne agrum deducas ad humorum cholerico-rum ebullitionem, aut crudorum infrigidationem. Gal. itom exponens aphorismu 47. sextæ sectionis, scribit, hos oportet, vt anticipemus vacuare adueniente vere, vel sectione vena, si plenitudinis morbis subiciantur, vel per purgationem, si ijs, qui ex corruptione proueniunt, idemque repetere aph. 23. primæ partic. 3. de humoribus com. 32. & 33. & cap. 7. lib. de cur. rat. per sang. mission. Paul. & Auic. nihili facit, quin imò Auic. in contradictionem deducit. De Gal. scribit, si quando damnat in cachochimia venæ sectionem, idcirco dammare, quia timet viribus, pro qua re citat eundem Galen lib. de bonit. & vitio succorum cap. 1. vbi docet, idcirco in ea peste, quæ ex fame inuasit, nullum ausum fuisse, mittere sanguinem, quia formidabant virium imbecillitatem, & lib. de sang. miss. cap. 9. sufficiunt, inquit, hi soli tres scopi ad mittendum sanguinem, neq; enim ubi copia crudorum humorum tanta est coæruata; vt missionem sanguinis prohibeat; sermo redarguitur, quippe robur virium istis non adest, & quinto de tuen. valet. vlt. ait, hominem maximè calidum; neq; Athletam; neque mellestem, aratorem, aut denique ad rustica, urbanaue opera, satis fortem esse, & 10. meth. cap. 5, statuit, calidas, & siccas naturas, siue ex proprio organo, seu aliter tales euaserunt, inedia tolerare non posse, & vires imbecillas habere; probat hoc demum in vniuersa ea ratione, quia ni hoc dicatur, non potest tradi ratio, cur in cachochimia, non mittamus continuò sanguinem, quando multoties mitti à clarissimis viris, est probatum.

At certè, si ille semper humor educendus, qui peccat, non video, quid veniat in mentem medico, qui bili aut pituita peccante, ac propterea de vacuandis hæc, indicatione insurgente, sanguinem loco eorum, aut vna cum ipsis educat. Vulgatum est illud, & omnium ore tritum, nocuum tantum humorem educendum: non peccat modo aliquò sanguis in cachochimia, aut si quam habet malitiam, ex aliorum admixtione dependet; non itaq; sanguinem, modo aliquo expediet, in cachochimia vacuato, esto valeant vires. Quid ergo? nunquamne in cachochimia mittemus sanguinem? nunquam mittendum esse Augenius contendit, nisi cum cachochimia plethorica adsit dispositio, quod facta inductione in iisdem affectibus à Massaria propositis, probare contendit; nam in ijs, qui à frigidis suc-

Nunquam id
licere vult
Augen.

An in plenitudine ven-
trium secan-
da vena.

Affirmat Mas-
saria, ob has
causas.

Et has aucto-
ritates nempè
Gal.

Auicem.

Occurritque
iisdem, nam
aliter quan-
doque vide-
bantur sta-
uisse.

cis, trahunt ottum, non mittit semper sanguinem Galen. cauet enim, cum sunt crudi succi in ventriculo, ne venæ sectione allicerentur ad venas: neque ubi iidem in venis stagnant, sanguinem indifferinatim mitti consultat, sed cum parum à sanguinis natura recesserint; unde in ea apoplexia, seu timeatur, seu adsit, epilepsia, vertigine, mittit sanguinem libr. de cur. per sang. miss. cap. 7. quæ ab humorum omnium multitudine sunt; ex his autem sit ea plenitudinis species, quæ pituitosa vocatur. Mittit idem in lethargo sanguinem, ut reuehat, quod ad cerebrum, vi pituitæ, debilitatum, confluere potuerat. In phrenitide, quid mirum venæ sectionem laudari, quando sit illa à sanguine tenui, & bilioso; nam à sanguine omnis inflammatio? In febribus laudatur venæ sectio, si sit corpus plethoricum, aut obstructio, seu prohibita ventilatio, à qua putredo, à plenitudine fiat. Dans enim huius consilij rationem subdit, leuata namque natura. eo quo veluti sarcina premebatur valentius cõcoquit. Præterea in tertiana exquisita non facit huius præsidij mentionem: laudat illam in curatione quartanæ, & nothæ tertianæ lib. 1. ad Glauco. pleno tamen corpore, quamquam nec si cautelam hanc omittet, haberet propterea intentum. Mass. cum venæ sectio febrim curandam conducere possit, & quoniam refrigerat, & quoniam ventilat.

Non ita distinetur
genuus.

Mihi verò attentè cogitanti sectionem venæ, non solum ea conferre ratione, qua sanguinem minuit, sed qua refrigerat, reuellit, & partem cachochimiam, permixtam tamen sanguini demit, dicendum videtur, ubi pura est cachochimia, posse adhuc sanguinem mitti; ac primum mitti consulo, si ferueant humores; nam hanc ob causam laudauit Galen. 1. aphor. 27. ut in ardentissimis febribus, ad animi deliquium vsque mittatur sanguis, nempe quia statim totius corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur, quod cum locum habeat, nedum in ardentibus ex sanguine, sed à bili, non est cur de ardentibus tantum à sanguine, Galen esse loquutum contendat quidam: præsertim cum sit cuique compertum, si maneat eadem humorum proportio misso sanguine (manet autem) nequaquam formidandam calidorum ebullitionem, qua terra factus quandoque Auic. parcendum esse censuit huic remedio. Mittatur secundo, ubi est reuellendum, & cum minuere est necessarium cachochimiam, nec eam pharmaco licet minorem reddere, quia corpus fortasse impreparatum, aut succi crudi: ni hæc obtent, in plenitudine tantum mittatur sanguis, in cachochimia expurgetur.

Quisnam morbus magnus indices sectionem venæ, & quæ facultas robusta esse debeat. Cap. IX.

EST morbus magnus triplex, seu trifariam potest fieri magnus ratione propriæ essentia, partis principis, & facultatis regentis vniuersum corpus. Est pariter facultas triplex, Vitalis, naturalis, & animalis: Propterea, ut constet planè de scopis mittendi sanguinem, examinanda hæc duo: Primum, quæ magnitudo morbi, venæ sectionem exposcat: Secundum, quæ facultas debet esse robusta.

Quantum ad primum, est communis sententia omnium, quouis modo morbus sit magnus, si cætera annuant venæ sectionem indicare, quam amplector; nam, quæuis magnitudo morbi poscit magnum remedium: quare cum inter magna præsidia medica præcipuum locum obtineat venæ sectio, si cætera consentiant, in quouis morbo magno venam secare conueniet. Ne tamen reprehendendi ansam inde quis arripiat, quod Gal. in Ephemera febre mittit sanguinem, & quamplurimi medici idem faciunt in leuibus quibusdam affectibus, quique nullum habent discrimen adiunctum: intelligat idem, quod cum magnitudo possit esse duplex, præsens nimirum, & imminens: imminere autem possit bifariam, vel ob propriam naturam morbi; nam multi lentè incipiunt, qui postea in progressu exacerbantur, imminet alias magnitudo ob ægri intemperantiam, vnde videmus exiguas quasdam inflammationes ob victus copiam, mirum in modum augeri quandoque nedum in præsentem magnitudine, venæ sectionem conuenire, sed imminente eadem, huiusmodi præsidium esse opportunum, nam cum venæ sectio, non tantum sit remedium, quod potest affectum præsentem curare, sed imminet etiam inhibere, poterit eo uti medicus, non tantum ad tollendum affectum genitum, sed ad inhibendum eiusdem augmentum, aut alterius ortum. Hinc Gal. non in quauis Ephemera mittit sanguinem, sed in ea dumtaxat, quæ in putridam potest degenerare. Neque prudentes medici in quouis leui affectu ad hoc remedium confugiunt, sed in eo, qui potest magnus fieri; vnde quoniam is potissimum discrimen hoc imminet, qui intemperati sunt, & genio proprio indulgentes negligunt medicorum consilia, poterit in hoc casu medicus, quod tenui victu assequi non potest, venæ sectio consequi; quod si in eo affectu idem faciant, qui neque grauis est actu, neque vt grauis fiat est, vt timeamus, non sunt modo

Primo diffinitio
cultura de
cilio.

modo aliquo iidem imitandi; debet enim remedium esse æquale morbo: quare nunquam magnum præsidium ex usu esse poterit leui affectui, qui que nunquam grauis potest fieri, eosque prorsus odi, & arceo, qui nunquam recedunt ab ægro, quin præscribant aliquid, & quoties ad ipsum accedunt, toties peccant.

Obiectio.

At obijcies nam medicus debet cito curare: at vena secta cito plenitudo inanitur; sic hoc sensim per inediam, & non ita iucunde; quare estò leuis sit affectus, & contemnendus, præstabit nihilominus, si à plenitudine fiat, venam secare, vt citius, & iucundius curetur; quare à sola plenitudine sectio venæ indicatur, non ab hac, atque morbi magnitudine. Respondedo, quod scopi hoc remedium indicantes sunt duplices, necessarij & non necessarij; si loquamur de primis; hi sunt plenitudo, & morbi magnitudo; Si de secundis sit sermo, qui vt cumque indicant, hic est plenitudo dicitur. Proinde fit, vt existente plenitudine morbi magnitudini adiuncta, non possit citra ægri dispendium hoc remedium omitti: Si contra sit sola plenitudo, licebit vtrūque rectè pro libito facere; nempe, & vena secta, & inedia plenitudinem inanire.

Sol.

Secunda de terminatio.

Quod spectat ad secundam difficultatem, videtur in re ista Galen. non satis sibi constare; nam tradens rationem 2. Aph. 29. cur satius sit in statu quiescere, quia inquit *vis animalis est fatigata*, cum tamen 4. de rat. vict. 19. & sibi interdicit pueris venæ sectionem, quia eorum substantia facile dissipatur, hac ratione manifeste innuens vitalis robur requiri, vbi est hoc præsidium administrandum, & 2. per loca capit. 2. laudat phlebotomiam ad capitis dolorem ex plaga, si vis inquit *vitalis imbecilla non fuerit*: vnde quia huius robur potissimum ex pulsu dignoscitur, idcirco libr. de sang. miss. cap. 13. monet, vt volentes mittere sanguinem, pulsui tamquam signo minime omnium fallaci fidem adhibeamus.

Desiderat alias, nedum robur vitalis, sed aliarum omnium: sic cap. 9. 11. meth. quod probat 9. meth. 10. quia tanta est omnium facultatum consensus, vt vna deficiente, alie omnes labascant.

Sententia Communis.

Communis ferè omnium sententia est, vnius vitalis robur sufficere: si alie valeant, tutius id exequi posse. Et quidè, quod animalis robur non sit admodum necessarium, inde habetur aperte, quoniam interdum Galen. mittit sanguinem ad animi deliquium vsque, vt libro sequenti dicemus; neque repugnat huic dogmati, quod habet 2. Apho. 29. vt enim clarè constat cuique locum illum legenti, de expurgatione habet sermouem ibi, non de phlebotomia; ad expurgationem autem, cum motus conducatur, vnde Hipp.

cum purgare vis, moue corpus, ad motum autem arbitrarium virtus animalis, rectè ab ipso dictum, non esse in statu expurgandum *quia vis animalis est fatigata*: quod vero non sit multa ratio habenda naturalis facultatis in venæ sectione, potest inde colligi, quia idem Gal. laudat missionem sanguinis in principio morbi, cruda adhuc existente morbifica causa: at neutrum expediret facere, si æqua esset aliarum facultatum necessitas, ac vitalis robur in recta huius præsidij administratione. Quare vitalis robur potissimum desideratur, aliarum nequaquam, nisi tamen tantus sit earum languor, vt vitalem pariter trahant in consensum; nam idcirco in ventriculi cruditate abstinemus à venæ sectione, quia stomacho pius iusto refrigerato, & intemperato, cor consentit, abstinemus pariter hepate refrigerato, & cerebro, vt in catarrho frigidato, & vbi idem paucos gignit spiritus, & hanc ob causam vitus euadit herbes: Sic etiam languente vi expultrice in pleuriticis, aut quocumque alio thoracis affectu, in quo vacuanda materia sit indicatio, parcendum est pariter huic remedio, nam ad imbecillitatem animalis virtutis vsque adeo magnam, vt expellere nequeat suffocatio consequitur, quare naturali caloris extinctio, ergo abstinere præstabit; nam vt hoc quoque addatur, quod animaduertere est maxime necessarium (aduertunt autem omnes) non solum præsens robur facultatis vitalis est satis, quo tuto sanguis mittatur, sed & illud est quam maxime necessarium, vt scilicet robusta perleueret in posterum; nequit autem esse robusta suffocatione imminente. Idcirco Hippocr. 4. de rat. vict. 105. prohibet sectionem venæ in alui fluxu, quia si misso sanguine fluxus adhuc persisteret, virtus prosterneretur; & Gal. primo ad Glauc. 14. Sed neque inquit, si quis simul & distentione nervorum laborauerit, & sanguinis egerit missione, huic tantum sensum vitæ oportet, quantum exigit morbus, sed aliquid etiam accidenti est relinquendum, cuius causa sepe sudores eueniunt & vigilie molestant, & vires ægroti debilitantur. Ergo quia in morbo longiori, maior virium cura est habenda, ne in itineris longitudine cadant: in morbo longo potissimum attendere oportet, vt vires ferendo morbo sufficiant, Auic. 4. 1. doct. 5. cap. 10. & cum inquit *ægritudo est habens crissim*, in eiusque tempore est longitudo, nullo modo sanguis minus est minuendus, sed si possibile fuerit, quies est facienda: Celsus demum l. 2. cap. 10. missurus sanguinem vtero gerenti, virtutem fortem desiderat, quæ satis sit non tantum curationi, sed gestationi; mulieri inquit *pregnanti post curationem quoque viribus opus est, non tantum ad se, sed etiam ad fetum sustinendum*; Neque hi tantum in hac sententia, sed ad vnum omnem sita

cen-

consent: neque aliter licet opinari; nam quis vsque adeo temerarius fuerit, qui vna cum morbo, naturam prosterne-
re velit? quod si hæc semper à medico est seruanda, erit illi sanguinem vacuaturu perpetuo attendendum, vt non solum facultas antequam sanguis mittatur sit robusta, sed vt sanguine misso pari pacto perseueret robusta.

Quid si talis non sit? an perpetuo abstinebimus, nec vnquam imbecillibus uiribus sanguinem mittemus?

Respondeo si sit facultas uitalis dissoluta, parcendum omnino huic remedio est: si sit eadem oppressa à copia sanguinis, mox erit uena secunda, nam ut Meth. 15. *leuata natura, quo veluti sarcina premebatur, valentius concoquet*, quibus notis possit distingui altera uirium imbecillitas ab altera, & num sint uires robustæ, alibi declaratum: nunc an prægnantes sint ita robustæ cap. sequenti dicemus.

Possit ne gerentibus utero mitti sanguis. Cap. X.

D At huic difficultati occasionem Hippoc. qui 5. Aph. 31. scripsit, *Mulier, uena secta abortit*; nam quotidiana experientia docet, non solum non abortire mulierem misso sanguine, sed præseruari hoc remedio; non raro ubi abortus quamquam repugnet tractatui de re hæc edito Alrim. *Quare, si commodam habeat expositionem Aphorismus adductus, iam omnis remouebitur difficultas. Dicunt quidam, interdixisse utero gerentibus uenæ sectionem Hippoc. Gal. quia copiosissime sanguinem extrahebant: constat autem multo sanguine educto, destitui foetum alimento, indeque emori. Interpertrantur alij Aphor. de uena pedis, unde legunt, mulier uena pedis secta abortit: dant rationem, quia pedis uena tusa, cidentur menstrua, his autem fluentibus uterus aperitur: quare & foetus immature prodibit. Ita Fuchf. Mercur. in Pisan. prælection. & alij multi. At uerò primi mentiuntur aperte, & ea Gal. imponunt, & Hipp. quæ nec indocti medici, somnare possint; quis enim credere potest, doctissimos medicos, eosque apprimè exactos, & prudentes, indiscriminatim cuiuscumque, eamdem copiam sanguinis extraxisse? probarem multis, numquam id in mentem uenisse Hippocrati, ni vel parum in medicina versatis, id esset compertum; ad uberiorem tamè doctrinam lubet quædam loca adnotare 4. de rat. vict. 25. *Sanguinemque inquit auferre oportet, inspecta secundum habitum, atatemque pluri minorisque ratione* 1. Aph. 3. *extremas omnes vacuationes periculosas vocat, ac propterea, ne compressiones**

ad extrema ducamus, nos admonet, idemque repetit 2. Aph. 52. dum multum, ac repente vacuare, replere, calcare, periculosum censet, quando omne nimis est naturæ inimicum. Gal. etiam lib. de cur. rat. per sanguin. miss. quærens, an semel expediat vniuersum sanguinem peccantem educere, an satius sit vacuatione partiri, præstat inquit, nisi quid urgeat prioris missione detrahere, iterumque eam repetere, imò si lubet, & tertio: & in fine eiusdem capituli 12. *proinde inquit, satius est, tum copiosis euacuationibus abstinere, nisi magna incumbit necessitas.*

Qui exponunt Hippocr. de uena pedis, cautè monent, multa enim debet pedere medicus, antequam mittat sanguinem è uena pedis in utero gerentibus: puto tamen propositionem illam, ita vniuersaliter prolatam, falsam esse. Quid ergo poterit ne vnquam medicus mulieri utero gerenti venam pedis secare? potest, debet: possem hoc probare exemplo Illustrissimæ Ducissæ Circentium, quæ cum, quo tempore, utero gestabat, quibusdam doloribus vna cum febre mire torqueretur, nullo alio est adiuta remedio: nihilominus quia possent pernicaces quidam, felicitatem euentus adscribere temeritati, firmabo hoc ratione. Quicumque affectus sunt in partibus, quæ infra renes, superioribus uenis apertis, non iuuantur; si secantur, quæ in pede, curationem recipient 13. Meth. cap. 11. 6. Aph. 36. lib. de sang. miss. cap. 16. 17. & 18. Si illud ergo accidit in muliere gravidâ, vt scilicet causa morbi in partibus infernis resideat, utero ex. g. numquam curationem recipiet, uena brachij secta: uenam itaque pedis aperire cogemur. Dices, quamquam indicatione à parte male affecta desumpta, pedum uena esset aperienda, non esse tamen id exequendum, quia foetus, & vires, quæ factu abortu cident, contra indicant. At liceat mihi tacite, tecum agere, & primum quætere: cur uteri gestatio omnino prohibet, ne uena pedis secetur? An quia detrahit alimentum foetui, atque, si id obstet, neque brachij uena aperienda. An quia, multam facit commotionem? at maiorem infert purgatio, & tamen purgantur grauidæ auctore Hippocr. Dices esse hoc cauendum, quia uena secta in pede, ciet menstrua. Primum est valde hoc dubium: Quoties quæso per Deum, ad conuocanda menstrua, uenam pedum frustra secamus? Quoties inhonestæ quædam mulieres, virgines, & viduæ fingentes menstruorum defectum ex morbo, cum utero habeant, ad hoc remedium inutiliter confugunt? Sed prouocentur menstrua, an abortiet propterea mulier? haud quidè: sed tunc id fiet: cum fluent menstrua è uenis, quæ in cauo sunt uteri: si manent ex ijs, quæ in collo sunt uteri, nullum est abor-

Et alij, quia quandoque potest vena pedis tundi.

Quomodo exponendus 31. Aph. p. 5.

2. Quorumdã Interpretatio.

Secunde.

Reijciuntur omnes, ac priores, quia nec Hip. nec Galen. indiscriminatim euacuauit.

Et alij.

Instantia.

ab ortus periculum: unde multe mulieres menstruant, & vtero gerunt. Sed imminet vena secta è pede, abortus periculum: non ut idem discrimen à purgatione, nam pharmaca diuretica? cur ergo purgamus. Quia dices magnum impendet vitæ discrimen, quare cum ea tantum spes super sit, quæ à pharmaco, satius est aliquid tentare, quam omnino spe dempta perire. Optima certè ratio, cui adherentes medici, omne remedium genus gravidis exhibent: at cur non liceat eadem ratione venam pedis tundere? Si nulle remedijs tentatis non iuuatur vtero gerens, neque alia spes est euadendi, cur non id facere expediet? Licebit quidem, licebit. Quid ergo ad Hippocr. quid ad eius interpretem Galen. Tacite reprehendant non nulli, vt Moxius 2. de morb. acu. curat. in fœtis cap. 7. Trahunt alij in suam sententiam Hipp. quâdo explicare non valent: ne tamen id gratis facere videantur, adducunt testimonium Auer. qui 7. coll. cap. 4. hæc habet, dicit Hippocr. mulier prægnans, non debet phlebotomari, nisi quando embryonis virtus fuerit fortis, hoc est à quarto mense, vsque ad septimum, nisi humores fuerint furiosi, & pharmaciam concecisset tunc. Quod si, non inuenimus nos eandem sententiam in suis operibus scriptam: id inquit fortasse factum est, quia non habemus omnia Hippocratis opera, in quibus illud testatum reliquerat. Ita Augen. lib. 6. de sang. miff. cap. 12.

Quod non placet, nam si hoc scripsit alibi Hippocr. quomodo in Aphor. oppositum docet? quis credat præterea vidisse Auer. alia Hippocratis opera, præter ea, quæ vidit Galenus multo Auer. antiquior? Auerrois codex, aut supplendus, aut corrigendus hunc in modum: dicit Hippocr. quod mulier prægnans, non debet phlebotomari: supple tu post hæc verba, purgari autem, non nisi quando embryonis virtus, fortis fuerit, hoc est à quarto mense, vsque ad septimum, nisi humores fuerint furiosi. Vt ita Auerroem legam, ducor duabus coniecturis. Prima est, quia tractat in illo capit. Auer. de pharmacia, postquam de phlebotomia cap. præcedenti tractat. Quare, si absoluerat iam tractatum de phlebotomia, non video quorsum sequenti capite de purgatione pertractans, iterum de venæ sectione disputarit. Secunda coniectura est, quia hic locus ab Auer. citatus inuenitur in Aph. 1. 4. lib. in quo de purgatione habet sermonem Hippocr. Quod si supplere nolis, poteris corrigere locum mutato ly, nisi, in nec, hoc modo. dicit Hippocrates, quod mulier prægnans, non debet phlebotomari, nec quando embryonis virtus fortis fuerit.

Quod si damnauit Hippocr. venæ sectionem, quo pacto nos eam probamus?

Debet hic Aphorismus eodem modo explicari, vt & multæ aliæ Hippoc. sententiæ, dixit idem, mulierem gravidam capi morbo aliquo acuto, lethale, & tamen multæ euadunt: quare, ni dicere velimus falsum esse Hippocr. ita est exponendus Aphorismus, mulier morbo acuto correpta, vt plurimum moritur: aduertat propterea medice, dum illam curandam suscipis? Eadem, vena secta, solet abortum facere, præsertim si vena pedis secetur, aut multa quantitas sanguinis extrahatur à brachio. Itaque non interdicit omnino venæ sectionem ex brachio, vel ex pede, admonet dumtaxat periculi, ne incautè procedens medicus, in illud incurrat. Confirmatur, nam scribit, mulier gruida, sanguine misso abortit, & eo magis, si fetus sit maior. Quod si numquam gruida esset phlebotomanda, numquam esset plus, aut minus cauendum, sed eodem modo semper. Plura, quam putaram, plura proinde non addam, nam Galen. sententia, qua prohibet, ne vena secetur in pueris, eodem modo explicanda, quemadmodum Aphorismus Hippoc. vide Zaccut. lib. 1. Hist. 32.

An omni gestationis tempore, possit vena secari, & quando id tutius fieri. Cap. XI.

Vo proponuntur disputanda: alterum est, an omni gestationis tempore, tutè possit vena secari, alterum, quo tempore tutius fiat, & commodius: vtrumque scire conducit, propterea vtrumque attingemus.

Quod pertinet ad primum, facile est ex dictis rem diffinire; nam si est illud verum, gestationem vteri, eodem modo indicare, quo ætas: minuendo nimirum quantitatem, non repugnando illi, quod à morbo, & causa morbifica indicatur, cui nam poterit vquam esse dubium, magno morbo vtero gerentem vrgente, quouis gestationis tempore, id accidat, esse venam secandam?

Secundi decisio, non ita facilis. Hippocr. 5. part. aphor. 31. mulier, inquit, vtero gerens, sanguine misso ex vena abortit, & magis si fetus sit maior: quibus aperte inquit, quouis tempore à phlebotomia, esse abstinendum; præcipue autem, cum fetus est maior: primis itaque mensibus administrabitur tutius. Hippoc. sectatur Galenus, probatque hoc dogma, quia idcirco timetur venæ sectio in gravidis, quia inducit abortum, inducit autem, quia vacuato sanguine, destituitur fetus alimento: at quo fetus maior, maiori alimonia indiget, tunc ergo erit maxime phlebotomia suspecta: cum minor, tutior. Orationem hanc, & rationem Gal-

Quouis tempore gestationis potest mitti sang.

Primis tamen mensibus tutius fieri vult Galen. Hipp. & medici ferre omnes.

Examinatus nihilominus hæc sententia.

pro-

Id est, ut intelligi iuxta Canon.

Quid ergo ad Hippocr.

Reprehendit quidam.

Trahunt alij in suam sententiam.

Nos ita locum exponimus.

probarunt medici omnes, quorum auctoritas, & si magni sit ponderis, quia tamen maioris momenti est ratio, perpendenda hæc sententia. Enimvero, euacuationes offendunt gerentes vtero, non solum, vbi subtrahunt alimentum foetui, hac enim ratione numquam noceret purgatio, sed quia motione possunt ligamenta disrumperè: tunc itaque tutior erit phlebotomia, cum minus instat periculum, ne alimentum deficiat, aut ligamenta frangantur: at medijs mensibus, & plus suppetit sanguinis, & ligamenta sunt validiora: quare medijs mensibus tutior sanguinis missio, & postremis. Plus esse sanguinis mensibus postremis (nam de robore ligamentorum, haud puto aliquam esse controuersiam) probat Aristoteles 4. de gener. animal. 8. quia primis mensibus, æget natura sanguine, tum ad foetus nutritionem, cum ad constitutionem eiusdem, postremis mensibus, nutriri tantum postulat, non efformari: sed, inquit, cum foetus magis magisque perficiatur, plus excrementi superest, minus absimitur, idque dulcius est, cum non aequè detrahatur, quod bene concolitum sit. Nec satisfacit, quod quidam dicunt, plus superesse excrementi, foetu in perfectionem abeunte, non sanguinis; nam subdit, prioris dicti tradens rationem, non enim in foetus formationem consumitur, sed ad incrementum mediocre, quasi iam foetus constet adeptus finem suum. Confirmat Arist. quia primis mensibus mulier nullum habet hæc, gignit vltimis, casti ut patet ob causam, quia tunc mulier icatet sanguine, ideoque ab vtero ad mammam repellitur. Idem Galen. censuit, ut constat ex ijs, quæ scripsit aphor. 39. 5. part. Nec aliter fortasse sentit Hippoc. nam quidam legunt, præcipuè cuius foetus est maior, ac si compararet mulierem, quæ grandes solet parere foetus, cum alia, quæ exigua gignit, & mole minimos, & facta vtriusque collatione statueret, eam potissimum abortire, cuius foetus est maior, hoc est, solet gignere maiores; nam huiusmodi foetus maiori opus habent alimento. Ni fallor, in eo videtur esse posita controuersia, abundet ne plus sanguine mulier primis mensibus, an postremis, & medijs; nam quod pertinet ad ruptionem ligamentorum, adeo leuis est motus, qui fit vena secta, nullum ut hanc ob causam videatur facessere negotium: & certè si liberè fatenda res est, plus sanguinis habere puto primis mensibus mulierem, minus medijs, minimum vltimis. Nam si plus veri sanguinis haberet mulier nono e.g. mense nulla esset ratio, cur foetus in lucem prodire tentaret: nulla esset causa, cur primis mensibus cibaria, quæque mulier fastidiret, appeteret eadem postea medijs mensibus, vberi illa copia sanguinis iam exhausta, ut bene docet Galen. & licet primis mensibus opus sit

Nam Aristot. aliud sentire videtur.

Adherendum nihilominus Gal.

sanguine ad efformandum foetum, non est cur propterea dicamus, maiorem copiam sanguinis, tunc absumi; exigua enim huic operi satis, & maior multò requiritur ad augmentum eiusdem, quod sit foetu efformato medijs mensibus, ac postremis: vnde non placet, quod dicit Arist. non absumi tantum sanguinis medijs mensibus, ac si debitam sit perfectionem adeptus: nedum enim in vtero, sed & extra ad multos annos augetur. Quod à partu effunditur, plus est, quam quod primis mensibus solet excernere mulier, si patiatur abortum: excrementitium tamen; verus sanguis, & purus, copiosior multò primis mensibus. Arist. haud aliter sentit, ut facile intelliget, quicumque locum illum perpendet: quærens enim ibi, cur cum lactis materia sit sanguis, ijsque abundet, tum primis, cum vltimis foetationis mensibus, vgnatur tamen lac vltimis mensibus, & id fieri inquit, quia plus sanguinis est vltimis mensibus, quam reliquis; nam reliquis mensibus, absuntur ille in foetus augmentatione, & constitutione: vltimis ad nutritionem dumtaxat requiritur, proinde ad mammam mitti. Ergo si ad mammam mitti vult, & in lac verti, non abundabunt illo venæ. Quare neque tutior erit, tunc temporis venæ sectio, etiam si ex Arist. sensu, res sit decernenda. Mitto non esse eam causam cur lac vltimis mensibus gignatur, sed eam quam tradidit Hippoc. lib. de nat. puer. 1. quia à foetu grandiori venæ vteri sanguine turgidæ comprimuntur. Proinde fit, ut sanguis ad mammam, quæ maximum habent cum vtero consensum, resiliat.

Difficilis Arist. locus explicatur.

A quonam indicetur venæ sectio reuulsiva, & deriuativa.

Cap. XII.

Multiplicem usum habere sectionem venæ supra diximus vacuare nempe, refrigerare, reuellere, & deriuare: vnde subdebamus quatuor esse huius remedij differentias, atque vnam dici posse vacuatiuam, aliam euentatiuam, seu refrigerantem, tertiam reuellentem, quartam, & vltimam deriuantem. Ergo postquam multis à nobis declaratum est, à quonam indicetur venæ sectio, quatenus vacuandi vim habet, agendum est modo de indicantibus venæ sectionem, quatenus reuellere valet, & deriuare; nam quod venæ sectio, quæ ad ventilandum fit, & refrigerandum à calida intemperie indicetur, vsque adeo notum est vnicuique, ut ociosi hominis esse censeam, & literario ocio aburentis, in re ista tempus inutiliter terere. Cui ergo debeat venæ sectio, quatenus reuellere valet, & deriuare, facile intelliget quisque si intelligat pri-

primum, quidnam reuulsio sit, quid deriuatio, & à quo indicetur reuulsio in genere; propterea hoc primum agamus.

Est reuulsio, retractio materiæ, quæ mouetur inepte, & importunè, aut est parata moueri; addunt alij ad contrarium sui motus, seu contrariam partem; sed superflue; nam si retractio est, aut auersio, certum est fieri reuulsionis opera motu; primo motui contrarium, seu ad contrariam partem; nam motus locales contrarij dicuntur, & varij ob contrarium vbi, ad quod terminantur, quare si voce auersionis, vel retractionis motus priori contrarius intelligitur, motusque dicuntur oppositi, & varij ob contrariam loci positionem, nulli esse dubium potest, quin retrahatur per illam, seu humor, seu vapor ad contrariam partem. Quod si ad maiorem claritatem quis addere id velit, non multum contendam. Censeo tamen diminutè eos reuulsionis naturam explicasse, qui dicunt esse retractionem humoris; nam si non tantum humor, sed & vapor etiam potest ineptè moueri, ac propterea reuellendorum vaporum etiam indicatio insurgit, non erit reuulsio, humoris tantum retractio, sed materiæ, vt hac voce, & humorem complectat, & vaporem. Diminuti quoque sunt dicentes esse vacationem per contrarium? nam non semper vacuamus cum reuellimus, ergo est auocatio.

Addere demum necessarium censui, seu motæ, seu paratæ moueri; siquidem nedum humor fluens reuellendus est, si quo non oportet, sed ille pariter debet omni studio auerti, quem timemus ne fluat, & ad partem aliquam, quo nõ oportet labatur, vt cuiq; parum in medicina faciendâ versato est notissimum.

Ex hoc potest vnusquisque intelligere, reuulsionem non nisi morbis à materiâ posse conuenire, in immaterialibus contra nullum locum habere. Patet, quia, est auersio materiæ, vbi itaque nulla est materia, quæ morbum efficiat, nullum potest reuulsio habere locum.

Patet secundo, neque in morbo quocumque materiali habere locum, sed in eo, qui rheumaticus est, hoc est, qui excitatur à fluxione, aut timemus ne fiat, & consequenter morbum gignat, augeat; ad cuius intelligentiam aduertere oportet, triplicem posse humorem considerari in rheumaticis affectionibus; vnus est, qui fluxit ad partem, & in vacuis eius spacijs receptus tumorem gignit, aut alium morbum; est alius, qui in proximis affectæ particulæ venis continetur; est tertio alius, qui fluit ad eandem partem, aut paratus est fluere, huic humori debetur reuulsio, fluenti nempe, aut parato fluere; fluxo iam, deriuatio, & vacatione: hæc illi, qui à venis ad spacia inania fluxit; Deriuatio verò humori, qui fluxit,

& in venis proximis parti malè affectæ adseruatur, & continetur. Est hæc doctrina communi consensu ab omnibus recepta, placet tamen in gratiam iuniorum, nonnullis locis Galeni confirmare, *fluentium*, ait 2. ad Glauc. 2. *adhuc humorum antispasmodis, id est, retractio; sic enim Hippocr. nominat s eorum autem, qui iam membrum obsident, deriuatio medela est; & 4. meth. 6. Si fluxio ait valenter irruat, reuellerè ad contrarium studebimus, utique si in superioribus, vlcus consistat, per inferna purgantes: sin autem in inferioribus sit, superiorem ventrem vacuantes; vt si iam fluxio resistit, & membro inhaesit, deriuare per vicina magis expedit, cum vt in propinquiora translatio sit, & purganti medicamento promptior, tum accessus, tum attractus detur è vicino; Et paulò infra commendans Hippocr. quod scripserit omni recens vlceri sanguine miti oportere, & vlcibus pariter inueteratis ait, ac si perpetuum est, quod ab eo didicimus, incipientem fluxionem ad contraria trahendam esse, fixam vero iam in laborante particula vacuandam esse, vel ab ipsa particula, quæ affligitur, vel maxime vicina.*

Habemus à quonam indicetur reuulsio in genere: videamus modo, quod reliquum à quonam indicetur reuulsio in specie, aut per chyrgiam, aut pharmaciã, inde enim facile hauriemus indicantia reuulsionem per venam sectam: quod est nostrum principale propositum.

Reuulsio in genere ab importuno motu materiæ indicatur; ergo pro eius quod mouetur varietate, sic varia debent esse præsidia reuellentia. Debent quoque esse varia pro differentia affectus, qui excitatur; nam si exiguus est, satis erit remedium paruum: at si magnus fuerit, aut immineat, tunc magnum debet esse remedium, quod ad reuellendum, & retrahendum assumitur, alioquin nequaquam voti compotes erimus.

Vbi ergo exiguus est affectus, vel genitus, vel qui imminet, quæcunque materia eius auctor existat, conueniunt frictions, cucurbitulæ, enemata, suppositoria, inedia; retrahunt enim hæc remedia cuiuscumque materiæ affluxum; facit idem inedia, sed per accidens, siquidem reddita eius opera auara natura, nihil pellic, sed cuncta retinebit amicè. Vbi contra, aut magnus affectus est genitus à fluxione, aut imminet, in hac angustia de magno cogitemus remedio necesse est: quare aut de purgatione, aut venæ sectione, hæc enim ratione hæc præsidia ab alijs differunt, quod illa sensim vacuant, & lentè, vnde potis non sunt aduerfus morbum magnum, & velociter properantem ad finem: contra hæc, quia citò vacuant, & multum, accommodata sunt magno morbo expugnando.

At vtrum eligibilis? addisces hoc ex indicantibus venæ sectionem, & purgationem.

Quid reuulsio sit.

Diminuti ergo quidam.

Et alij.

Conuenit ergo morbis materialibus tantum.

Et proprio rheumaticis.

Quidnam indicans reuulsionem.

Quando faciendâ.

Quibus.

tionem. Indicatur hæc in vniuersum, vt infra dicemus à cachochimia, à sanguinis peccato venæ sectio, si de indicante generatim loquamur; si verò de indicante hoc remedium, tamquam vacuans, plenitudo. Ergo si fuerit cachochimia, quæ mouetur, & magnum facit morbum, purgatione erit molienda reuulsio: at si sanguis suo motu huius mali sit author, sectio venæ erit accommodatum præsidium. Indicatur vtiq; venæ sectio, vt reuellens auxilium à motu sanguinis, qui magnum morbum aut gignit, aut timemus ne gignat. Hæc quoniam satis clara, & cuiq; comperta plura addenda non censeo.

De Hirudinibus. Cap. XIII.

Expeditis ijs, quæ de phlebotomia, erat opere pretium disputare, id esset modo consequens, vt de secandis arterijs sermo haberetur; Est enim hæc disputatio congenæ illi, & ad eosdem ferè vsus, est dissectio harum excogitata. At quoniam hoc remedium, ita exoleuit, & è schola medicorum exulauit (seu imperitia artificum, seu quoniam ijs apertis, non contemnendum imminet discrimen, immoderatæ sanguinis effluxionis, hæc propter causam, de hirudinibus, & scarificatis cucurbitulis, aggrediar dicere; nam de scarificatione, ob eandem causam, non loquar; Etenim cum de sanguinis missione statuerimus loqui, atque hic possit extrahi, aut vena dissecta, aut eadem hirudine disrupta, omnino mançca esset hæc disputatio, ni doceatur, quando vnus, quando alter extrahendi modus ex vsu sit magis, Quomodo autem id scies, ni cuiusque remedij vires scias? De hirudinibus itaque dicendum, atque illud primum, sint ne vniquam ex vsu, ad euacuandum sanguinem, & quibus in morbis, cuius decisionem, cum assequi nequaquam possimus, ni primum videamus, an trahant è cute dumtaxat, an è profundis partibus, an tenuem tantum sanguinem, an etiam crassum, hoc erit disputationis prædictæ secundum caput, tertium, & vltimum, secundo loco propositum.

Non esse hirudinum vsu admittendum quatuor monstrant

Quantum ad primum, non esse hirudinum vsu admittendum quatuor monstrant: Primum, quia habent hæc animalcula, venenosam naturam: secundo, quia sæpe non sugunt; vnde operam sæpe ludemus, cum horum opera sanguinem procuramus edutere. Tertio, quia plus iusto trahunt suguntque; vnde Horatius

Non missura cutim, nisi plena cruoris hirud.

Ex quo factum est, vt homines plus iusto seduli, & in rebus comparandis, immodici hirudines dicantur, & exhaustorem ærii, ærii hirudinem lib. 1. cap.

ad Attic. Cicero appellauit; Neq; aliam eb causam sic dictam outant quidam, nisi ab hærendo, eo quod plus iusto hærens corpori, sanguinem plus iusto exsugit. Adde quod non semel eorum morsui copiosus fluxus sanguinis succedere solet, quod ne videar fingere, producam in medium Auicem. hæc scribentem, in omnibus istis existit venenositas, & proueniunt ex eis apostemata, & syncopes, & sanguinis fluxus, & laxitas, & vlcera mala. Damnatur quarto, quia cum nasi venis admouentur, aut ani, non raro in penitiores sese insinuant partes, non minori molestie, quam timore languentis.

Admittunt nihilominus Medici omnes, ac primum Gal. Galenistæ, vniuersaq; Arabum schola; non enim nouum, inuentum essent, constat ex Plin lib. 32. c. 10. actuar. 3. met. c. 3. Paulo act. quamuis neget Merc. hist. 2. ep. Gal. aut Hipp. hæc probasse, & certè non contemnendi illæ momenti, nam dum sanguinem paulatim eliciunt, exunguntque, non tantam faciunt virium iacturam, quanta infertur à venæ sectione, à quamaius dispendium virium, duas ob causas; primum, quia hæc sanguis cõfertim educitur; secundo, quia maior aperto foramine, fit exhaustio spirituum. Hinc pueri innoxie euacuationem hanc ferunt, cum tamen non pauci timeant, venam pertundere iisdem: Quod fortasse venit in mentem Argent. vbi 3. art. med. 40. scripsit, ac tanto quidem agnoscitur, esse huius remedij vsus, quod non solum in validis corporibus, sed etiam in debilibus; ac propè modum exoluis à febribus, est tutissimus vsus, quod ego sæpe experius sum, & didici ab Aetruria medicis, dum Pisis medicinam facerem. Vide Fern. & Hautl., Adde quod hæc venis sedis admouentur, vnde non potest aliter mitti sanguis.

Ad ea, quæ in contrarium, dic ad primum, falso hoc hirudinibus quibusque imponi; nam vt idem Auic. illæ tantum virulentam habent naturam, quæ magna habent capita, quarum color est niger, aut viridis, quæque in prauis aquis colliguntur. Quamquam, nec si vniuersæ aliquam virulentiam habeant, ablegandû propterea hoc remedium; nam facile, vbi purgentur, omne virus deponunt. Expurgantur autem, si statim ac fuerint captæ, ita premantur, vt quicquid in corpore habent, euomant, deinde spongia, aut aspero pannocollergantur, demû in aqua pura per diem detineantur.

Ad secundum non sugere hæc animalcula dicimus, cum sunt repleta: vbi longæ fuerint inedia exhausta, statim ac admouentur, exurger incipiunt, præsertim si pars cui admouendæ, ita conficitur, vt suffundatur rubore, lac admouentur, sanguis pulli, au, columbæ; allectæ enim dulcedine lactis, aut sanguinis, sugent statim:

Probatæ cimen.

Et rationibus positæ respondetur, & declaratur primum eam virulentiam habeam.

Quomodo alia vitentur incommoda.

tim : laudant alij, vt acu, aut vngue locus cui imponendæ, exulceretur; moneo ego, vt pars cui imponendæ, non oleat male; obseruau enim non semel, vbi admouentur hircudines venis sedis, mox ab iniecto enemate, & facta excretionē, omnino auersari suctionem, nec nisi lota parte sugere, vnde in eam veni coniecturam, auersari hæc animalcula grauem excrementorum olorem, ac propterea non esse iniiciendum enema, vbi sunt venis sedis applicandæ, aut multo ante esse immittendum clisterem. Et certè si id tanti momenti, vt proficuum remedium omittatur, omni destituetur remedio medicina. Quod enim est, quod maiorem non inferat molestiam, & pluris, vt ita dicam non constet? nam quod dicitur plus iusto sugere, alias insinuari; Quis ita nescius, rei medicæ est, qui ignoret, vtrumq; incommodum facillè vitari: etenim quod spectat ad immodicam suctionem, pauco sale, aut cinere, aut vino iniecto, mox sugere desinent. Quod pertinet ad aliud, nunc quam id diligenti artificio accidit. Mictio, nec si insinuentur, esse eam multum quis timeat, quando iniecto vino, aut aqua falsa per siphonem, mox illa à suctione cessabit, & educetur. Vtinam tam facillè posset occurri puncto neruo, aut arteriæ, quæ accidunt multo frequentius, cum plus iusto ferrum immittit Chyrgus. Est itaque eorum vsus vsui rei medicæ: nam neq; fluxum sanguinis, est quod vereamur, vt sit propter hanc causam abstinentium ab hoc remedio continuo, cū multa sint, quibus facillè occurrimus huic symptomati; ac primum laudantur gallæ combultæ ab Auic. à nostratibus medicis puluis boli armeni; terræ lemnis cum aloë, & albumine ouis simul mixtis; ab alijs puluis calchanti, qui potissimas est ad quemcumque, vel grauem sanguinis fluxum compescendum.

At quibus illæ affectibus conducunt? mox dicam, vbi tamen dixero, vnde nam trahant, & quem sanguinem. E cute dumtaxat, quidam sanguinem allicere putant, ea vt patet coniectura ducti, quod exiguum animal, vix cutim tenellam, disrum pere est potis: E venis, & profundioribus partibus posse eas allicere sanguinē, putant alij, nam si è brutis abundè prolestant, cur non ex hominum corpore, quod multo magis tenellum? & cur non è vena, si venæ morfu hæreant? Probabilior eorum sententia, qui vnde quaque & partibus profundis, & extimis sanguinē, earum morfu allici docent, tenuem tamen, non crassum: Quamquam neq; admittenda illa est: licet enim, ita angustum foramen, earum morfu infligatur, vt non pateat exitus crasso sanguini, vbi tamen, vel leuiter disrupta vena est, factio impetu sanguis dilatat ipsam: docet hoc quotidie flumina, quæ angustis coercentur

limitibus: etenim, vbi quis vel exiguum rimulam inducat in argine, mox factio impetu à flumine, mirum quantum dilatetur. Adde, quod vbi rupta est vena ab hircudine, vel in calidam mergitur, vt cum vena pedum secatur, aut calidis halitibus excipiendis obijcitur, aut cucurbitula ijs admouetur, quæ statim multum sanguinem attrahit. Quare statuendum hircudines, nedum à cuti, & partibus externis, sed ab ijs, quæ intus sunt conditæ, trahere: Nec trahere tenuem tantummodo sanguinem, sed crassum, potissimū autem melancholicum; etenim vnumquodque nutritur, ex quibus fuit coactum; vnde cum terram habeant naturam hircudines, certum est terreo sanguine gaudere, sacculento, & crasso, eamque ob causam hunc seligere, attrahere. Cumq; illum sensim fugant, conueniet his sanguinem trahere, vbi imbecilles sunt vires & vbi melancholicum sanguinem è venis sedis euacuare est animus; nam hunc naturam, ad sedis venas transmittere solet, & hæc non nisi hircudinum vsu aperiri possunt. Quamobrem, cum aperiri hæc debeant in affectibus omnibus melancholicis, frequenter vtémur ijs in melancholicorum affectuum curatione. Nam quod extirpandis cutaneis, cæ admotæ coadjuvant, nulli dubium, quamquam frequentius vtantur nostri medici ad rebellem scabiem, scarificatis cucurbitulis potius quam hircudinibus.

An conducet admouere eas venis sedis ad dolorem nephriticum tollendum? minimè quidem, si nephriticus dolor, vel à lapillo ortum habet, vel à pituita. Non enim vacuatur doloris causa. Quare vbi dixit Hippoc. *Melancholicis, & Nephriticis hemorrhoides superuenientes, bonum;* die cum Valles. Hippoc. loqui de eo dolore, qui à sanguine crasso ortum habet, aut à liene tumefacto, & tumore renem finitrum comprimente, vt Holl. Aut quod probabilius, lege loco nephriticis, phreniticis; ita enim Mercur. Marinel. & multi antiqui, nam cum aph. 21. eandem sententiam scribat, *In insanientibus, inquit, si varices, vel hemorrhoides superuenierint, insanis solutio.* Quod si non placeat literam, cum multis corrigere, & velis in vniuersum, dolori nephritico, à quavis causa fiat, superuenientes hemorrhoides conducere, non repugnabo: imò vt rem fatear ingenuè, hoc magis dicere placet; tota enim ratio, aut corrigendi literam, aut limitandi aphorismum, illa fuit, quia non poterant intelligere ijdem quomodo affectui à lapillo excitato, possit sanguinis fluxus ex venis sedis conducere: si itaque conducere posse intelligamus, est quod dicamus, & dolori à lapillo, si hæc vacuatio succedat, proficuum esse. Cōducere vero mox fatebitur quisq; si repetamus causam, qua ducti medici probant

An conducat nephriticis.

Ex quibus partibus sanguinem alliciant hircudines.

An tenuerantur: an hunc & crassi

bant expurgans medicamentum in dolore nephritico, clisterem, vomitum, & ea omnia, quæ flatus discutiunt: propterea hoc faciamus. Conueniunt vacuantia ventriculum, & partes has naturales in dicto affectu, non quod pharmaca valeat lapillum expellere, aut eundem ad vesicam allicere, quemadmodum à substantiæ familiaritate succos trahunt, sed quia inanis his partibus, non comprimunt renes, aut vterus; vbi non comprimatur, & compressione viæ angustentur, poterunt vasa vterera lapillum excipere, & renem cauitas, si sit lapillus genitus in eius substantia. Eodem modo conducunt mollientia. Nempe partes molles facile cedunt distendentibus, resistunt duræ, & contrahuntur. Ergo cum vias impedire possint nedum flatus pituitaque & succi crudi, sed sanguis etiam, qui vberior affluit ad renes, & vterus ob dolorem, caloremque, erunt vijs expedientis proficua, non tantum ea, quæ pituitam, & cruda quæque vacuant, sed vacuantia sanguinem, qui ad huiusmodi partes dolentes, & calfactas affluere solet. Potest partes vacuare, & vena secta in poplite, & venæ sedis aperte, quare vt in dolore à lapillo ob hanc causam conducit incidere poplitem; sic erit vtile pariter venas, quæ in sede sunt aperire. Quare conducent hæmorrhoides superuenientes dolori nephritico, seu fiat à sanguine crasso, seu à tumefacto liene, seu à lapillo. Demum vt rem paucis expediam, conueniunt hirudines, quoniam venas sedis potissimum aperire, est in usu. Quando aperire has expediat, est alibi dictum à nobis.

De Cucurbitulis. Cap. XIV.

Sanguinem, ne dum vena secta, & hirudinum sucu extrahi, sed si scarificata admoueantur cucurbitulæ, supra dictum. Quamobrem postquam vidimus, quando venam secare, quando hirudinæ admouere conueniat, est illud reliquum, vt de scarificatis cucurbitulis admouendis tractetur; quarum vis cum intelligi nequit, ni vis cucurbitularum in vniuersum noscatur; neque enim scire speciem est, si ignoretur genus; tum propter hæc causam, cum quia cucurbitula est auxiliu Chyrurgicum, ab illo ordientes, hæc omnia explicabimus; quid cucurbitula, quotuplex, quæ vis cuiusque: vnde intelligetur, quæ cuique affectui conueniat, & quomodo.

Cucurbitula
cyr. sic dicta.

Cucurbitulas, sic dictas putant quidam, quia ex cucurbita primum illas facere, in usu fuit. Quos rejicio, nam si in sicca ignis cucurbita concludatur, facile illam comburet, vt propterea non possim mihi suadere, vllas vnquam fuisse cucurbitu-

las ex hac materia constructas; præsertim cum Galen. feti Orib. & Paulus recensentes varias cucurbitularum differentias, ex materia desumptas, nunquam huius meminerunt, sed eas omnes ex vitro, ære, aut cornu constructas esse docuere: Quamquam Cels. lib. 3. cap. 11. & Ollulam pulti coquendæ dicatam, in huc usum, assumptam quandoque esse scribat, vt propterea credam, sic dictam cucurbitulam, quia figura est admodum similis cucurbitæ nostræ; nam ob eandem causam, testatus est Heron. lib. de spiritalib. Qua medica esse vocata, scilicet, quia ouorum figuram quodammodo simulantur. Vndecumque tamen illa formam trahat originem, & vt cumquæ dicatur, quatuor habet differentias, vnam à materia sumptam, ex qua cucurbitula constat: alteram ex magnitudine eiusdem; tertiam ex figura: quartam ex vario modo applicandi illam. Proinde dicamus, cucurbitulas, aut esse vitreas, aut corneas, aut æneas, aut figulinas. A magnitudine, quædam exiguæ, magnæ aliæ: à figura quædam oblongæ breuiores aliæ, quædam angusti orificij, quædam latiores. Habent aliæ duplex orificium, habent aliæ vnicum: quædam applicantur cum stuppa ignita, aliæ immissa candela; scarificantur quandoque partes, mox cucurbitula admouetur, alias citra scarificationem applicatur: Vnde quædam cucurbitulæ scarificatæ dicuntur, quædam siccæ.

Vsus eius, si credimus Celso, vnicus est, tumefactam, nempe particulam exaurire, & repletam: nec alium agnoscit Galen. lib. de cucurbitulis, & 13. meth. medendi; verum tamen, si earum vim attentè perpendamus, multa possunt nobis commoda præstare; nam quamquam ad se trahant, hinc tamen fit, vt possint deriuare, reuellere, & foras extrahere euacua bit repletam partem, cum illi applicatur: cum vicinæ admouetur, deriuabit, cum remotæ, reuellet. Rem ita se habere docet praxis medica; nam ad alliciendû sanguinem ad vterum, cruribus cucurbitulas affigimus: mammis, vt reuellatur idem, cum laxato fræno, & ruptis, vt ita dicam habenis, extra vterum prodit. Ob eandem causam in capitis dolore aut epilepsia affigimus easdem natibus, & partibus quibusque infernis. Vt extrahamus foras, quod intus contentum magnopere lædit, in luxatione vertebræ, quæ ad partes internas recurrit, in bubone gallico, dum foras non prodit, & in malignis febribus, non pauci dorso, spatulisque illas affigunt, vt venenatam materiam, quæ ad cor fluxerat, foras euocent. Quare iuvat credere Gal. Cels. & alios, qui eum tantum usum cucurbitulis tribuunt, non esse loquutos in vniuersum de illis sed de ijs, quæ inflamma-

Quotuplex
vis earumdem.

te particulæ possunt admoeri: Quod ita esse, intelliget facile, qui loca illa consulet, nam Celsus ait, *usus autem cucurbitula præcipuus est, ubi non in toto corpore, sed in parte aliqua vitium est, quam exhauriri ad confirmandam valetudinem satis est*: Quod si ille est usus præcipuus cucurbitularum, non est dubitandum, habere alios Gal. *verum ait utendum ipsa cucurbitula in ipsa parte: quæ phlegmone vrgetur inter initia, non est, imo postea, quam totum corpus euacuauerit, ac necessarium est, eorum quæ in inflammata parte continentur, aliquid educas, aut etiam foras versus attrahas.*

Quæ efficaciores.

Præstant hæc opera efficacius, quædã cucurbitulæ, debilitæ aliæ. Nempe scarificatæ oblongæ, & quæ strictum, habent orificium; vehementium mouent, reuellunt, extrahunt. Leuiter eadem faciunt siccæ, latique orificij, & exigua cum flamma appositæ; fortiores Acnæ, & Cornæ Vitreæ, nam maiorem illæ substinēt flammam; Vitreæ disrumpuntur facillè. Præter hæc extrahunt scarificatæ sanguinem, & spiritum, siccæ spiritum tantum valenter educunt, vnde scripsit 12. meth. 7. Galen. ad dolores à flatu, esse veluti incantamentum cucurbitulam magnam, magna cum flamma ventri admotam.

Quomodo sanguinem extrahant cucurbitule.

At quæres, quemnam sanguinem scarificata cucurbitula extrahit, tenuem tantum, an etiam crassum; & ex qua parte, cuti tantum, an ex ijs etiam, quæ intimæ sunt, & profundiores?

Deducitur prioris solutio, ex posterioris decisione, nam si è cuti tantum scarificata cucurbitula vacuat, cum ad cutim perueniant exiguæ venæ, tenuemque tantum sanguinem seruent, huc tantum potis erunt extrahere cucurbitulæ, non crassum: vnde & alia difficultas elucidabitur, frustra eas apponi ad extrahendum humorem, qui cor, aut aliam partem internam occupauit; quando vsque adeo limitata earum vis est, vt vix è vicinis cuti partibus allicere valeant.

Sol.

Cæterum quidquid alij senserint, puto eorum sententiæ adhærendum, qui statuant, si profundè vicuscula infligantur, posse è profundis partibus, & internis crassum sanguinem extrahere: si leuiter cutis pungatur, aut secetur, tenuis tantum sanguis, & e partibus cuti proximis vacuabitur. Primam partem probat aperte Gal. nam 13. meth. 5. & lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 11. docet satis aperte, esse scarificatam cucurbitulam, venæ sectionis vicariam, & multo clarius post ipsum Auic. 4. 1. cap. de cucurbitulis; at falsò hoc dicerent, ni vniuersum corpus, & à tenui sanguine, & à crasso possent exonerare, quare vacuabant vtrumque scarificatæ cucurbitulæ.

Confirmatur, nam si quæ ratio posset suadere contrariam sententiam, illa esset,

quia exiguæ venulæ, cuiusmodi sunt, quæ ad cutim perueniunt, non possunt crassum sanguinem excipere, qualis in intimis partibus continetur, at hoc dici non potest, vbi profunda est facta scarificatio. Præterea vbi vniuersum corpus est melancholicum, scitent partes, omnes melancholico sanguine, ergo crasso. Demum si tenuem tantum vacuarent, frustra adhiberentur ad deriuandum sanguinè in angina spatulis; at vero profunt. Ergo signum est vacuasse sanguinem, qui fluxerat, & crassitiem habet. Quare dicendum quamquam primò, & præcipue cucurbitulæ tenuem alliciant sanguinem, ac propter hanc causam corporibus scitentibus hoc sanguine conducant, & in affectibus, qui ab huiusmodi sanguine sunt geniti, vt Auic. 4. 1. cap. 21. quia tamè præstant, vtrumque, hoc est, & crassum, sanguinem allicere valent, nedum tenuis, & è profundis partibus attrahere, non solum in cutaneis affectibus, si cutis profunde scarificetur, intererit illis vti, sed laborantibus; etiam internis à crasso sanguine, conducent.

Vbi itaque reuellendi indicatio vrget, attrahendi, foras educendi, affigendæ cucurbitulæ: acnæ, aut vitreæ, stricti orificij, lati, oblongæ breues, prout maior, minoruè reuellendi, attrahendi, extrahendi, necessitas ingruet: hinc ad ciendos menses, affigunt medici craribus cucurbitulas: ad reuellendos eosdem, sub mammis magnam imponunt, id consulente Hipp. 5. Aphor. 50. Hepati, cum immodicè sanguis per narem effluit dextram. Vt foras educant venenatum humorem, admoent cucurbitulas medici, vbi exanthemata in cute apparere incipiunt, nec aliud Hispani faciunt; nostri expurgant, & sanguinem mittunt; Vtrique bene, nã ijs apud Hispanos sufficienter solet natura, vbi illam crissum molitur, terminare morbos: hic numquam videre est, sufficienter naturam, omne humorum venenum, ea via deponere: forasse quia humor crassior, nam ær humidior, nec ita seruidus.

Hinc quibus in affectibus, & quæ conueniant deducitur.

Non tamen, eodem morbi tempore, hoc remedio vtamur, sed cum ad reuellendum, ijs vtimur, statim, admouebimus. Vnde cum in principio tumorum, fluat humor, possumus non dum purgato corpore, nec vena secta, in morborum initijs, eas admoere. At vbi, à parte extrahere est animus, fiet hoc corpore inuito, nè maior ad partem attractio concitetur obijcies nam. Paulus cit. loc. *Cucurbitulis, ait neque per affectuum initia, neque cum corpora sunt plethorica, vtentur, sed ijs prius euacuatis, cumque nihil particula influit.*

Quando ijs vtendum.

Præterea, in principio tumorum, est corpus plenum: quare quantumuis tentes reuellere, & alio humorem reuocare, non propterea rem assequeris, cum nullus

lus sit locus corporis, in quem humorē deducere possis. Dic primum, non esse necessarium, ut tanta sit in corpore plenitudo; nam mittitur humor, non solum ubi copia est oneri, sed ubi qualitate est molestus: Dic secundo ubi tanta est plenitudo in corpore, illud fieri, ne admodum cucurbitulę profint, ut noceant, nequaquam. Quare laudo multum, ut vacuato corpore admoucantur: si secus fiat, non reprehendo, cum possint prodesse, obesse numquam, ut propterea suspicer, morosum, & contendendi auidum fuisse cum medicum, quem scribit Valler. 4. enarr. cap. 6. tanquam pro aris, & focus pugnasse, ne lippienti mulieri, corpore nõ dum vacuato, scarificatę cucurbitulę admouerentur; Enim verò, cum applicantur parti ab inflammata remotę, non video, quid inde detrimenti potuisset ægrotanti oboriri, non dabo propterea esse verè vicarias venę sectionis nam neque totum vacuant, neque partes internas æque benè, quemadmodum venę sectio. Clauderem his caput istud, & finem imponerem ijs, quę de cucurbitulis; sunt enim dicta ni fallor, quęcumque disputare necessarium erant ni me detinerent nostrates medici, qui in quavis febre, qua nocte primum ægrum inuisunt, frictiones, & cucurbitulas spatulis admoueri iubent. Quorsum per Deum, cum nulla reuellendi, attrahendi, educendi indicatio vigeat? ni velint fortasse, vberiore lege tem vaporum ad cor, & partes spirituales traducere: nam si reuellere cuperent, cruribus eas adhiberent, natibus: tolerandus eorum error magis, qui in febribus, quę capitis habent dolorem adiunctum, a dolore, indicatione desumpta, id præcipiunt, quamquam, & ipsi errent; nam cum non raro à stomacho, crudis repleto humoribus, flatus illi, ad caput adsurgant, aut à venis, in quibus efferuescunt humores, & bulliunt; tantum abest, ut illos hac ratione reuellant, ut magis ducant ad partes supernas, aut ad cor ipsum. At quoniam res hæc practici est negocij, litigent de re hac, qui proxim docent: ob eandem causam parco alteri controuersię, qua quærunt, an apparentibus maculis in febre maligna, scarificatę dorso cucurbitulę sint admouendę.

De quantitate sanguinis educenda.
Cap. XV.

Quo intuemum, ut commodè sanguis extrahatur, hucusque vidimus: examinandum modo, quę quantitas extrahenda, quę quia duplex continua, & difereta, & vtraque in vacuatione perpendenda videbimus propterea, quantum sanguinis debeat educi, an vni-

ca vice, an pluribus. Quod si pluribus, examinandum tertio, an eadem tundenda vena, an alia, & alia.

De primo, nulli dubium fuit, tantum sanguinis esse extrahendum, quantum peccat, si tolerant vires; nam ubi minus educatur, retunditur morbus, non extirpatur: ubi plus, quam abundet, & virtus prostermitur, & morbus ex inanitione inducetur: tantumdem vacuare, quantum abundat, commodum. Quoniam verò, numquam certo conijcere possumus, quantum, nam est sanguis, qui peccat, sūt aliqua tradenda signa, quę certam faciāt coniecturam. Sunt illa triplicia, prægressa, præsentia, & quę sequuntur. Prioris generis sunt habitus corporis, ær, vitæque ratio; secundæ temperies ægritatis, tempus anni, regio, & sexus: tertij tenor virum, morbus, & sanguinis exeuntis impetus: addit Hipp. 2. de rat. vict. 15. mutationem sanguinis exeuntis. Si quis ergo benè nutritus ægrotat, ociosus, nullam habens vacuationem consuetam, aut si quę erat illi familiaris, retenta fuerit: morbus sit ex sanguine vis robusta, huic multum sanguinis erit extrahendum, præsertim si secundæ, & tertij generis signa annuant: ut si sit æger, temperamento calidus humidus, ætate adolescens; tempus anni vernum, temperata regio, in qua viuuit, si demum disrupta vena, cum impetu, profluat sanguis. Contra si senex æger fuerit, temperie frigidus, parco victu contentus, tempus hybernum, exercitatus, morbus frigidus: huic nec vena aperienda, tantum abest, ut multum educere oporteat. Quod si indicia medio se habeant modo, plus minus detrahendum. Dat causam de re hac vltius inquirendi Hippocr. qui 2. de rat. vict. præscribens sanguinis quantitatem, quę extrahi à Pleuritico debet, ne verearis inquit, copiosum sanguinem detrahere, sed vel donec multo rubicundior, vel pro puro rubicundoque liuidus effluat; utrumque enim accidere solet: quem sequuntur Auic. 4. 1. cap. 20. cum inquit, pertransierit pulchritudo coloris, aut mutabitur color sanguinis, aut mutabitur pulsus proprie ad debilitatem; retine. Sed hæc fortasse non sunt diuersa ab illis, quę statuisimus, sed eandem sententiam confirmant; tantum esse demendum sanguinis, quousque plenitudo exhauriatur; nam cum loquatur eo loci Hippocr. de curatione plenitudinis, quę est inflammatio membranę cingentis costas, certum est, numquam eam tolli, ni sanguis ad partem delapsus extrahatur: Extractum esse cognoscimus, ubi pro puro ruber, aut pro rubro liuidus exierit; quare erit eousque sanguis educendus, quia tunc plenitudini vniuersali, & particulari satisfactum fuerit. Mitto neque hoc esse semper factendum, sed in leui tantum pleuritide, quę

Tantum sanguinis extrahendum, quantum abundat.

Quantitas vero abundet, ex tribus cognosce.

An mittendus ad mutationem usque coloris in plenitudo.

mis.

missione sanguinis terminari potest: quæ contumaciore est, nūquam hoc tantum præsidio curabitur, sed sputo, quare temere venæ sectione contendes, quod fluxit iam, & in parte est impactum reuocare ad venas, & foras educere, vt propterea concludam quantitatem vacuationis à quantitate repletionis indicari, & virtū robore cumque indicatio, quæ à viribus sumitur, sit dignissima omnium, vbi vires reclamant, nequaquam vacuandum. At dices si tanti est hoc indicium, quomodo Hippoc. vacuat ad animi deliquium, vique? de hac difficultate dictum libr. superiori.

Quæritur
minuendus san-
guis.

Quod spectat ad secundam difficultatem, tres sunt casus, in quibus præstat venæ sectionem repetere, quam conferunt vnica vice vniuersum effundere. Primus est cum virtus languet. Secundus, cum reuellere volumus. Tertius, cum ab habitu corporis ad ipsas venas humorem traducere cupimus. Languente virtute, & in reuulsione, satius multo esse multiplicare vices, quam quantitatem, docent omnes, potissimum Gal. lib. de curat. rat. per sang. miss. cap. 12. Tertium, idem Galen. docet 4. de sen. tuen. 4. cum tractat de curatione lassitudinis vicerossæ. Debemus autem vena secta, nunc magis, minusue quiescere, prout varia sunt, quæ nos cogunt, venæ sectionem repetere: cum ob languorem virtutis parum extrahimus sanguinis, eo vsque quiescere debemus, quo vsque vires fuerint resectæ: cum gratia reuulsione, prout magis, minusue urget reuellendi necessitas, sic plus minusue, quiescere oportet. Quare vbi humores magno cum impetu fluunt, bis, aut ter sanguinem, vnica mittemus die. Debet quoque, inter vnā phlebotomiam, & alteram aliqualem moram intercedere, cum humorem à corporis habitu, ad venas traducere, est animus: aliqualis inquam, nam si multum corruptus ille sanguis detineatur in venis, massam vniuersam inficiet. An alia, & alia vena aperienda? Si eadem causa venam secare compellat, eadem prorsus vena tundenda: si modo mittimus sanguinem, vt reuellamus, modo vt deriuemus, nunc vt vacuemus, nulli dubium fuerit esse varias venas percutiendas. Vnde quia in putridis febribus secamus venas, vt refrigeremus, reuellamus, vacuemus, hinc varias secamus venas in febribus; apertis enim multis, vt ita dicam fenestris perspirat melius calor, & ventilatur.

Quæ vena aperienda. Cap. XVI.

Declaratur
tandem.

Non est difficultas, quænam aperienda sit vena, cum ad refrigerandum corpus, & natium calorem ventilandum, sanguinem vacuare est animus; est enim

cuique compertum, vbi id faciendi indicatio est aliqua, internam dextri brachij venam pertundendam esse, nam cum hæc citius vacuet, & ab hepate, hæc aperta, & citius, & omnium maxime, vniuersum corpus refrigerare valebit; Vt enim corpus plus iusto ab ignis vicinia incalescens, tunc maxime refrigeratur, cum ignis sibi proximior, non longe ab ipso distans remouetur: sic vbi calidissimus sanguis (huiusmodi est, qui prope hepar) vacuatur, & multum, & citissime refrigerabit: non valet tantumdem ad id consequendum minus calidus, & ab hepate sepositus. Quare hæc vena refrigerandi, & ventilandi gratia, est secunda. vide Gal. 2. de rat. vic. 11.

Non est dubitatio secundo, quæ sit tundenda vena, cum vacuanda partis, aut corporis indiscriminatim indicatio urget; constitutum enim est apud omnes, cum vacuanda partis cogitatio irrepit, eam esse aperiendam venam, quæ cum repleta parte habet communionem: vnde cum vena interna brachij, totius plenitudinem exhauriat 2. de rat. vic. 11. Caput verò vena Cephalica, & fuois brachij ab Auicena vocata, vena frontis temporum, narium; Basilica dextra, hepar; sinistra lienem, & vena mediæ inter annularem, & minimum: Communis, seu mediæ, nigram vocat. Auic. partes inferiores, & superiores; vena externa pedis, & suræ ab osse ischiadis: vena interna, saphena vocata vesicam inaniat, & vterum; Venæ quæ sunt in angulis, oculorum, oculos, & palpebras: quæ sunt in infima parte, aures oculosque, quæ sub lingua, laryngis, & faucium musculos: hæc eruat in cuiusque particulæ plenitudine aperiende. Vide Auic. 4. 1. cap. 20. & Gal. libr. de cur. rat. per sang. miss. cap. 18.

Quæ in deriuatione.

Tertio aduertere placet, non esse controuersiam, quænam vena debeat aperiiri à medico, cum deriuandi causa sanguinem extrahere volumus; est enim rata omnium sententia comprobata, quod cum per deriuationem deducamus humorem ad partem proximiorē male affectæ, proximam venam parti male affectæ secandas esse, non ab eadem semotas. Intellegas ergo, ne te pluribus teneam, ea in re esse controuersiam, vnde sit vacuandum, cum reuellendi causa vena est aperienda, cuius exacta decisio, quia haberi nullo modo potest, ni ante omnia constet, quas conditiones debeat habere reuulsio; propterea hinc auspicabimur.

Debet primum reuulsio, & vacuatio quæ à parte, per directum fieri, & vt græco vtat vocabulo per cataxin, vt Galen. lib. de cur. rat. per sang. miss. c. 16. 1. aph. 21. & 3. de cris. cum enim medicus sit naturæ minister, debet ipse cum vacuat, naturam recte operantem imitari: at verò vbi illa criticat, semper hanc legem seruat.

Reuulsione
condiciones
prima vt fiat
secundum re-
sistendum.

uat; Ergo & medicus seu reuellat, seu vacuet, idem debet præceptum religiose seruare, seruabit autem, si per eas venas vacuet, quæ cum venis mittentis particulæ communicant, non per illas, quæ cum malè affectis particulis, fibrarum rectitudinem habet, vt malè opinatus est Fuchsius lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 16. Curtius, & Fernelius, Rodericus, Vega, & alij; nam quamquam fluxionis occasio sit dolor, & calor partis malè affectæ sit quandoque; quia tamen numquam fluet humor, quantumuis doleat malè affecta particula, caleatque ni sit multitudo in parte, quæ debet transmittere: huius vacuandæ ratio est habenda reuellere volentibus, non dolentibus. Assumptum demonstratur, quia tendente inflammatione ad supputationem, dolor & quidem vehemens excitatur, & febris, iuxta illud Hipp. dum pus conficitur dolores, & febres; & tamen nulla tunc temporis sit ad partem dolentem, & calfactam cõfluxio, quia nulla est plenitudo in parte, quæ possit transmitti: quare ad inhibendam fluxionem, mittentis particulæ ratio maior est habenda, recipientis minor; cum enim in principio, & sine omnia sint imbecilliora, non potuit multum in principio fluxisse: quod timeatur ne fluat, hoc est multum; quare de inhibenda hac debemus esse solliciti; cumque hoc consequamur vacuando eas venas, quæ cum mittentibus habent communicationem, hæc attendenda communio, non quæ est cum dolente particula.

Secunda, vt sit ad contrarium.

Quæ contrarietas requiritur.

Secunda reuulsionis conditio est, vt ad contrariam partem materia fluens; aut fluxus retrahatur; id enim reuulsionis naturam significare supra diximus; Sed cum pars parti possit esse contraria quadrifariam, vel quia vna superior, altera inferior, dextra sinistra, interna externa, anterior posterior, videre vltterius oportet, quanam contrarietas in parte attendi debet à medico tantante reuellere, vt inde quisq; possit intelligere, vnde nam vacuandum, cum reuellere volumus.

Insuper, quia partes hanc habentes contrarietatem, possunt esse multum distantes, & proximiores, examinandum secundo, ad proximiores ne, an ad distantiores ducendus sit humor. Cæterum, quia omnes fatentur, vbi à supernis partibus ad infernas, aut ab his ad illas humor reuocetur, reuulsionem fieri, de alijs est dubitatio, propterea ne in ijs dilucidandis, quæ rata sunt omnium consensu, & firma, tempus frustra teramus, accedo ad ea, quæ dubia, & controuersa. Videamus itaque an à sinistra ad dextram possit humor reuelli, & e contra, ab interna ad externam, antica parte ad posteriorem. Sit ergo primum dictum. Non est reuulsio, reuocatio humoris ab internis partibus ad externas, sed potius vocatur

si hoc reuulsio reuocatio humoris ab internis partibus.

extractio. Non est secundo reuulsio retractio humoris à parte posteriori ad anteriorem, aut e contra. Videbitur alicui repugnare hoc Gal. nam dans rationem 5. aphor. 68. cur vena in fronte ad aperta minuat dolores, posteriorem capitis partem infestantes: quia inquit, non solum euacuat, sed reuellit, quod probat, quia reuulsio ad contraria fit, secundum longitudinem quidem supra infra, secundum latitudinem verò hinc inde, hoc est à dextris ad sinistra: secundum latitudinem verò ante retro. Sed certè si quid sit reuulsio recordemur, non mœretur hæc vacuatio nomen reuulsionis; nam neque humori fluenti, aut parato fluere est comoda: neque est vsui in principio rheumaticarum affectionum, sed post alias vacuationes vsurpatur à medicis. Itaque vel localem reuulsionem vocabimus cum Argent. Augen. aut si magis propriè velimus loqui, deriuationem appellabimus: vt ipsemet Gal. 5. meth. 3. ad vertit.

A parte posteriori ad anteriorem.

Dico tertio reuulsio est omnium consensu retractio humoris à parte superna ad infernam, aut e contra. An sit retractio humoris à parte dextra ad sinistram, aut e contra reuulsio, hoc dubium. Pars quæ negat art. 3. art. med. ob has causas; Prima est, quia nullam habet sinistram latum cum dextro communitatem venarum, quamquam inter crus dextrum, & sinistram sit aliqua. Secundo quia si inter has partes eadem communio esset, frustra Hippoc. Gal. & alij desiderarent continuo, vt in vacuatione quacumque reuulsio seruetur. Non probarent in inflammatione iocinoris sanguinis fluxum per narem dextram, per sinistram in lienis affectibus; neque referret in pleuriticis alterutrum latus secare, cum tamen dicat Gal. sectionem, quæ sit in latere opposito, aut nullam, aut certè tardam opem afferre. Cæterum, quia videbat Argenterius posse illi obijci communem illum partium omnium consensum inter sese, tantoperè ab Hippocr. decantatum, subdit rectitudinem, quam ad reuulsionem Hippocr. optat non constitui à qualicumque connectione venarum (habent enim aliqualem communitatem partes omnes) sed à communitate, quæ oritur à deriuatione venarum ab eodem trunco, quæ cum inter venas dextri lateris, & sinistri non existat, negat reuulsionem fieri à parte dextra, vena sinistri lateris dissecta, licet in cruribus aliter se habeat, quia venæ ad crura deductæ, ab eodem trunco, qui in inguine deriuantur.

A parte dextra ad sinistram.

Arg. negat esse consensum.

Idem placuit Fuchsi 2. Parado. 4. c. 4. & c. 16. comm. super lib. de cur. rat. per S.M. & alijs multis, à quibus cogor recedere; nam multa docent apertè sufficientem esse inter has partes communionem ad reuellendum, & quouis alio modo

Nos agnoscamus.

vacuandum: ac primum scribit Hippoc. venam sectam in fronte, iuuare dolorem, posterioriorem capitis partem affligentem: non iuuaret, ni vacuaret causam morbi, nec vacuare posset, ni multam communionem haberent. Gal. quoque, scribit sectam venam oppositi lateris obscuram, & longo post tempore vtilitatem afferre; Reueliet itaque quamquam tardius; Fernelius etiã ea ratione damnat vacuationem, quæ ex opposito fit latere, quia aut sanguinem bonum vacuat relicto impuro, aut purum attracto impuro à particula patiente conspurcat, aut aliam excitat in latere sano inflammationem: at timeret hæc citra causam, si non esset sufficiens inter has partes consensio: quare admittenda.

Est quoque admittenda inter partes internas, & externas; nam medici erumpentibus maculis, aut variolis, timent mittere sanguinem, eam vt patet ob causam, ne reuocetur humor à partibus externis ad internas: ineptè iidem ad reuocandas easdem, cucurbitulas dorso admouerent, ni tanta esset inter has partes consensio, quanta ad reuulsionem faciendam est iatis. Præterea nihil desideratur ad reuellendum; si quid enim deficeret, maximè esset rectitudo illa, quam tanto perè exposcunt in vacuatione; at neque hæc dehic, siquidem rectitudo non tantum inter eas est particulas, quæ secundum mathematicam rectitudinem opponuntur, sed & inter eas, quæ secundum latitudinem sunt contrariæ, vt expressè docet 3. de iract. tex. 15. Gal. & experientia iura proponit confirmant. Confirmatur, quia volentes reucllere, non debemus inquirere rectitudinem cum parte, quæ recipit, sed cum ea quæ mittit, vt supra diximus: mittente itaque parte dextra ad sinistram cum sanguinem ex. g. mittimus ex dextra, seruamus procul dubio rectitudinem cum mittente particula, hæc autem cum ferri debeat, rectè hinc sanguis mittetur. Demum rectitudo sic non solum ex consensu venarum, quæ ab eodem trunco deriuantur, sed vt aduertit, & optimè idem Argenterius cit. loc. ex quadam communiione meatuum, & cavitatum musculorum coalescit, alioquin non posset reddi ratio rectitudinis, quæ inter lienem est, & narem manumque sinistram; nam quantum spectat ad vasa, communicat magis lien cum dextera parte à qua venæ, quam cum sinistram: nec docere quis posset per quas venas aura, tam breui momento à pede adscendit ad caput, à capite humor descendit ad pedes, si hanc communionem meatuum, & intercapedinem musculorū negemus; nam etiã mortuo homine, ob meatuum conuenientiam, vel adstrictionem, nequaquam obseruetur, negandam tamen non esse in viuente, & adducta experi-

menta, & alia multa docent; quamobrem cum possit eadem meatuum, cavitatumque communiõ inter partes dextras, sinistramque internas externas intercedere, poterit & ista communiõ satis esse superque reuulsioni faciendæ.

Ad reuellendum demum non tantum rectitudo attendi debet, sed distantia, vt infra dicemus; quamobrem cum hæc reperiatur, multo magis inter sinistras partes cum dextris, quam inter eas, quæ secundum longitudinem lateralem opponuntur, poterimus volentes à dextris reuellere partibus, sinistras secare, & e conuerso.

Cur verò voluerit Hippocr. & cum ipso Gal. & medici omnes, vt laborante hepate fiat sanguinis fluxus à nare dextra, non à sinistra, diximus supra lib. 11. Reuellemus itaque humorem, vel reuocantes ipsum à partibus supernis ad infernas, vel à sinistris ad dextras, vel ab internis ad externas seponentes, & e contra quamquam extra corpus labatur, & fluat.

Sed quando hæc auocatio bifariam potest fieri, ad partes nempe admodum distantes, & non multum distitas, videamus tertio ad quasnam partes debeat reuocari cupientes reucllere. Dat causam, dubitandi Hippoc. Galen. dant alij omnes. Hippoc. quidem, nam 2. de nat. hum. text. 9. curare, inquit, oportet in sectionibus longissime secare à locis, in quibus dolores fieri consueuerit, & sanguis colligi, ita enim minime magna mutatio inopinatè fiet, & consuetudinem præcideris; ne amplius eodem loco colligatur; & 6. epid. 2. tex. 9. quæ dissimilia, ait, sunt, si sursum delata repant, deorsum soluere oportet, hoc est, vt ait Gal. in commento, humores qui membris sunt in totum dissimiles, si sursum repant, infra de racti soluendi sunt, si deorsum vergant, sursum reuellendi. Contra monuit idem, vt in doloribus, ventrem proximum soluamus. Dat causam dubitandi Gal. nam reuulsurus humorem ad contrariam partem, eamque distantissimam reuocandum, censet 3. art. medic. ait enim attrahendi ex omni loco ad oppositas partes communiõ indicatio est, ad quam maxime distantia, deriuato vero ad vicina: & 13. meth. longissime ait, à parte fluxione tentata reuellere oportet, cū tamen curans hepatis inflammationem, ex brachio dextro sanguinem mitti consulat: & de pleuritide tractans lib. de cur. rat. per sang. miss. ex brachio lateris affecti mittit sanguinem, damnatque sectionem ex opposito, quia hæc, aut nullam, aut longo post tempore affert vtilitatem: Reuocari idem in dubium ab alijs, & in varias iuisse sententias nullus est, qui ignoret.

At certè, si reuulsio hac ratione differt à deriuatione, quod hæc fit tracto humore ad partem vicinam, reuulsio, eodem

An reuellendum ad distantissimas partes.

Au. opin.

Z z tracto

tracto ad distantissimam, certum est, reuellere volentes, illud quam maximè curare debere, vt ad distâtes partes humor ducatur; distantes inquam ab ea, ad quam fluit humor, proximas tamen illi, quæ humorem ad partem laborantem transmittit. Neque aliter oportet opinari, ob loca Gal. aut Hippoc. quæ videntur oppositam statuere sententiam; nam vbi partes eligunt proximas, haud id faciunt ad reuellendum tantummodo, sed vt reuellant simul, & deriuent, vacuentque vna venæ sectione; non tantum, quod paratû est fluere, sed & illud quod ad partem est lapsum: certum autem est ad deriuandum, ineptum prorsus esse, partes distâtes secare: nos de reuulsione in præsentia loquimur.

Qua vena secanda in pleuriti.

Ex his intelligi potest, quænam sit vena tundenda in pleuritide, qua de re, tot tantaque à tot scripta fuere, & tractatus peculiare concinnati, vt à Petro Brisotto, Andrea, Thurino, Curtio, Trincauelli, & alijs multis. Nempe si pleuritis fiat sanguine ab vtero, venis sedis, aut alia parte inferna ad pleuram transmissio, infernæ venæ erunt pertundenæ; nam vacuata pars mittens per has venas, non amplius mittet: si fluat humor à capite, vena vacuans caput; si ab vniuerso corpore fiat fluxio, vacuandæ primum partes infernæ sunt, secunda deinde venæ oppositi lateris, deueniendum postea ad idem latus, vt deriuemus, & vacuemus à parte affecta.

Obiiciet.

Obiicies, venæ sectio qua simul reuellimus, atque deriuamus, præferenda illi est, qua reuellimus tantum; nam præstat quam citissimè curare, & simul lenire dolorem, caloremque partis dolentis compescere, vt omnis fluxionis occasio adimatur; At vena eiusdem lateris secta hæc omnia assequimur, nõ secta vena pedum, aut oppositi lateris, quinimo nocebimus, nam aduocatus sanguis ab opposito latere ad sanum, aut conspurcabitur sanguis sani lateris, aut noua in sano latere inflammatio inducetur: quare cum sit pleuritis affectus valde acutus, citumque exposcens remedium, ex parte vicina male affectæ mittendus sanguis: in præseruatione, aut leni morbo, ex remota.

Secundo vena nutriens octo costas inferiores, est vena sine pari procedens à caua, quæ à parte dextra procedit; ergo quocumque in latere excitetur pleuritis, dum tamen sit in octo costis inferioribus, vena brachij dextri est aperienda. Putarunt moti hac ratione quamplures, semper esse ex eodem latere vacuandos vena secta pleuriticis, quia hinc sanguis eductus vna simul reuellit, deriuat, vacuat, quod in morbo præcipiti faciendum: ita Manard. fern. Valles. Briffort. Curtius, & alij multi. Sed certè non est semper pleuritis morbus, ita præceptis;

nam ad 34. vsque diem Anaxionem vexauit: neque esse vnquam potest angina acutior, in qua Hippoc. ex brachio primo sanguinem mittit, deinde ad venas proximas, quæ vacuant à parte accedit. Ad rationem primam dic, procurandum, vt quam citissimè morbus abijciatur, & pro morbo, optima sanitas inducatur; ijs tamen remedijs hoc procurandum, quæ sint tuta, nam debet esse curatio tuta, cita, & iucunda; nunc verò non est tutum mittente vtero sanguinem ad pleuram, aut alia inferna parte, aut alio brachio, venas eiusdem brachij pertunderes; immo erit idem quam maximè perniciosum. Non est etiam tutum, mittente toto, aut capite ad pleuram, eam venam aperire, quæ à pleura possit deriuare; nam non habente eadem commercium cum capite, non poterit caput inasiri; quare neque fluxio inhiberi: in contrarijs autem indicationibus vacandum vrgentiori est, quare reuellendum est primum. Quod si dicas, faciendum hoc saltem, cum explere id possumus: nunquam id negauerim; an tamen possit vnquam id fieri, hoc mihi admodum dubium: & certè si in dubijs, tutiori debemus parti adherere, debemus semper ex contrario latere ad reuellendum vacuare, quando hoc tutius multo, vel eiusdem Galen. testimonio; neque enim vnquam dixit Gal. læsum iri ægrotantem vena oppositi lateris ad aperta, sed parum emolumentum allaturam; idque tarde. adde demum, quod vbi Gal. vsque adeo contemnit ex latere opposito vacationem. vt dicat, aut parum, aut tardè iuuare, aserit Capiu. conducere parum euacuando humori, qui fluxit, nam deriuando non valet: ad reuellendum efficacissimum esse. Quare cum in principio reuellendi indicatio vrgeat, non deriuandum, nam parum est, quod fluxit, multum, quod potest affluere, oppositi lateris vena, non eiusdem, secunda; nam Fern. terriculamenta, qui nos conatur ab hac sententia dimouere, quia attractus illa venæ sectione putris sanguis ad sanam particulam, aut eius partis sanguinem conspurcabit, aut nouam inducet pleuritim, contemno: nunquam id visum, nunquam à medico aliquo obseruatum: parum iuuare, aut tardè Gal. dixit; vt nocuam, nullibi dampnauit. Quamobrem cum sit tutius remedium, vtiliori, dubio tamen præferendum, præstabit mittere sanguinem ex contrario latere in pleuriti.

Quando venam manus sinistram, dextra secare expediat. C. XVII

CV M supra dictum sit, euacuari hepatis secta vena basilica dextri brachij, & media inter annularem, & minimam dextræ

dextræ manus: lienem pariter secta vena sinistram, mediaque manus sinistræ inter medium digitum, & anularem, examinare præstat, quando hanc, quando illam sit ex vi aperire: cumque huius difficultatis decusio haberi nullatenus possit, ni ante omnia constet, quorum vena minime manus eligantur cum occurrant maiores quæ & celerius vacuant dictas partes, & tunduntur facilius, propterea hoc præmittemus.

Paul. opinio. Existimavit Paul. lib. 6. cap. 43. idcirco has venas eligi, quandoque à medico in affectibus hepatis, & lienis, alijsque venis maioribus præferri, quia valentius utraque à prædictis visceribus reuellit.

Sed huic repugnat praxis quotidiana: Si enim ad reuellendum efficacius venæ istæ aperirentur, tunderentur certè in initio inflammationis, huiusmodi partes affligentis; at verò in morbi inclinatione harum venarum dissectio probatur, aliud ergo ad has venas aperiendas medicos hortatur.

Valles. Putauit Valles. lib. 7. cont. 5. & 2. ep. 2. t. 19. idcirco in affectibus hepatis venam manus dextræ, pertundendam, laborante liene sinistræ manus venam secandam esse, quia vt dextra manus est emunctoriū hepatis, sic sinistra lienis. Quare vt ad dextram manum hepar, sic ad sinistram lienem progresso, iam morbo se se exonerabunt, & excrementa deponent. Propterea subdit tunc temporis has venas aperire expediat, vel vt motum naturæ adiuuemus, vel vt sopitam eandem, ad salutarem hanc excrementorum depositionem excitemus. Cæterum quia videbat posse obijcere aliquem frustra motum, hunc tentari, cum venæ illæ exiguæ crassius excipientis non sint aptæ, subdit idcirco in his secandis ligare strictius artifices, fricare easdem partes multo magis, quam in maiorum venarum sectione, & balneare, vt pars excipiendis recrementis reddatur idonea.

Vt probat Zacch. lib. 1. quest. 27. Sed neque Valles. satisfacit. Primum quia incertum admodum est, quod tamquam certum supponit, manus esse emunctoriū hepatis; nam quamquam dicant Arabes, manus, & pedes esse fenestras hepatis, malè tamen hoc inde deducunt, quia calor hepatis in planta manus potissimum elucet: sit. n. in parte illa conspiciendus, quia è cuti densa non potest ita facile calidum perspirare. Secundo si hæc causa moti has venas secamus, eadem ducti ratione possemus venam pedum secare, quod non facimus. Tertio aliud est fenestra ab emunctorio.

Auger. Contempserunt propterea alij hoc remedium, inter quos recensendus Augenius, vt constat ex ijs, quæ scripsit tom. 1. epist. lib. 8. ep. vlt. & lib. 3. de sang. miss. cap. 6. & Siluat. c. 43. Ne tamen à Galen. videretur recedere, subdit nunquam Gal. ex pro-

pria sententia hoc remedium probasse, sed ex aliorum mente admisisse; loquens enim de hac vena lib. 3. de anat. administr. prope medium habet, quam nonnulli sectantes, sicut etque fluere ex ea, quousque sua sponne sistatur, lienem ex tali vacuatione inuari afferunt, & lib. de cur. rat. 14. habet, quemadmodum putant, qui lienem curari credunt à vena ad paruum digitum sita sectione. Tandem ergo statuit, cum maiores, aut quia non apparet, aut aliam ob causâ, secari non possunt, vbi est locus his aperiendis, frustra ad exiles venas manus recurrere. Idem censuit quandoque Valles. cum nulla illi causa occurrebat, qua posset, probari præferendam esse quandoque vacuationem, quæ ex venis exiguis illi, quæ ex cubito: vbi verò experientia edidit, ad extirpandos affectus hypochondriorum, vtilius esse manus venam secare, quam cubiti, cœpit huius causam longa meditatione inuestigare. Ergo cum & nos censeamus, non esse fidem Vallesio negandam (& si neget Augenius) nam idem alij multi, vt Auic. Tral. Actus. R. 22. 3. tr. 3. c. 25. causaque à Valles. adducta non arrideat, excogitanda alia.

Mercati, & nostra. Dixit Merc. lib. 1. de recta præsidior. indicat. cap. 4. conducere magis huiusmodi venarum sectionem, quia his adaperis deriuantur felicius humores crassi in venis impacti, & morbi, vsque adeo diuturni auctores: qui si assumptum monstrasset, omne punctum tulisset: quoniam vero partem hanc omisit, quod omittendum non erat: aut supplendum hoc est, aut alia huius experientie ratio assignanda; quoniam vero illam esse reor huius experientie causam, conabor monstrare venis his dissectis, humores crassos potissimum vacuari, quod suadere non admodum difficile erit; nam cum extremæ hæc partes crasse sanguine alantur, nam hic maiorem habet affinitatem cum illis, dissectis venis, quæ sanguinem ad earum nutrimentum, & seruant, & deserunt, crassus sanguis quousque scaturit, educetur potissimum, quo fiet, vt similem trahant, & prope illum, qui morbo fouendo in venis penitioribus seruabatur: fomite depto, aut morbum tolli, aut minui necesse est: hoc beneficium, cum nullo modo habeatur à sectione venarum, quæ in brachio sunt, idcirco erit magnarum venarum dissectio non ita proficua, quantum proficiet sectio exiguarum. Hæc mihi videtur propositæ experientie ratio, quam si placere intelligam, gaudebo me in re hac profecisse: sin minus, non erit ingratum in re aded honesta laborasse.

Quid faciendum cum vena secanda non apparent, partiumque male affectarum complicatione.
Cap. XVIII.

Contingit non raro, ut vena secanda ita in abditiis corporis delitefcant, nullo ut pacto queant à Chyrurgò, quantumvis diligenti, & perito aperiri, contingit item frequenter plures partes vna simul afficiatque alteram poscere, ut ab infernis partibus sanguis extrahatur, ut cum e. g. puerperis pleuritis superuenit, angina, aut alius affectus consimilis. Propterea ne hic hæreat medicus, quid faciendum sit breuiter indicabimus.

De primo, fuit Gal. sententia lib. de cur. rat. per sang. miss. cap. 16. deficient aliqua maiorum venarum, quæ in brachio, earum alteram, quæ maiores sunt pertundi debere. Ut e. g. non apparet cephalica secanda est media, quippe scæ cephalica, & interiori coalescit, quæ si que apparet, interior erit substituenda, ac demum si neque hæc sit manifesta, descendendum ad eas, quæ minores; unde vena, quæ funis brachij dicitur aperienda erit, vel media inter annularem, & minimum, aut ea, quæ inter pollicem, in vicem que intermediat. *Res requirit sunt mittendi sanguinis loci ex cubito, interior, exterior medius. Igitur interior nullis est ijs, quibus inferiores partes patiuntur; exterior vero in ijs, quæ ijs superiores sunt, ut facies, & caput, medius locus, interdum, utraque deducit has habet venas, ulteriorem brachij partem tendentes, ac deinde hic coeunt, iudicium vero celeriter in unum numero congreddentes, in ipso videlicet iunctura flexu, ac nonnunquam obscuram earum alteram, claram vero alteram. Itaque ubi vena, quæ parti affecta propria est, obscura fuerit, & ad mediarum aliquam accedas, conare, quæ à propria deducitur potius incidere. Idem habetur 13. meth. cap. 11. & 2. de rat. vict. 12.*

Quantum ad 2. existimauit quidam, nunquam licere puerperis è partibus supernis extrahere sanguinem. Ita autem putauit, auctoritate motus, & ratione, nam Trineauellius cap. 1. lib. 1. puerperam vehementissimis articulorum doloribus conflictatam, sanguine ex utroque talo misso, quam citissime liberauit. & Amatus Lusitanus cent. 7. cur. 31. puerperam pleuriti correptam sanguine ex talo misso sanitati restituit: cumque alteri melancholia laborati, alterique cui multa exanthemata eruperant, sanguine ex pede misso, ex brachio postea mittere tentasset, hanc ipsomet ingenue fatente necauit, illam insanabilem reddidit. Gal.

quoque 13. meth. 1. 4. de san. tuend. 6. & lib. de cur. rat. per sang. miss. 19. scripsit vtero male affecto semper venas, quæ in cruribus sunt aperiendas esse; quare cû huius culpa fiant morbi omnes à partu, de hoc vacuando continuo oportet esse sollicitos. Auctoritatibus hæc addit hæc rationem; Reuellit criticam puerperiorum vacuationem sanguis missus à brachio; quare nunquam mittendus: quod si cum Fernelio dicas, non omnem ex venis cubiti sanguinis detractionem frustra cohibere, sed copiosam, ac magnam, ac propterea hanc cauendam, non auersandam exiguam, vrget acius, & ait. Vel vrget multum scopi mittendi sanguinè ex brachio, aut non vrget: si dicas hoc secundum, præstabit abstinere; quorsum enim ratione scopi non admodum vrgentis, vacuationem naturali contrariam molimur? quod si multum vrgerè affirmes, necesse est multum sanguinis educas, alioquin vrgentissimo scopo nequam satisfacies: at hoc remedium retrahit puerperiam quare nullo pacto ex venis supernis erit sanguis mittendus. Præter hæc subdit alia multa ad conuellendam Fern. sententiam, quæ non afferam, tum quia habes à Moxio lib. 3. de cur. rat. enixas per sang. miss. capit. 32. 33. & 34. cum quoniam exigui momenti, ut propterea censeam oppositam sententiam esse amplexandam, nam adducta nõ probat, quod assumpsit, nec rationi satisfacit, cû aduersarij nituntur: Patet primum, nam et si Gal. probet Trineauell. ut in euocandis mensibus adstrictis venas pedum tundamus, dolores ex mensibus adstrictis exortos, venia pedu aperta pari pacto curet, non negant propterea, quin aliter quandoque expediat fieri, ut cum affectus non pendeat à restrictis mensibus, aut esso pendeat, illud tamen quod fluxit, quam citissimam sui vacuationem exposcit, quam cum explere nequeat vena secta partium infernarum, erunt velimus, nolimus; superiores, quæ proximè partem affectam respiciunt distecandæ. Idem dictum puta de Lusitano, misit quidem in pleuride à menstruis retentis sanguinem ex saphena, at non negat propterea vterius morbo progrediente, & indicatione vrgente vacuandi, quod fluxit, esse à proximioribus vacuandum: imò in hac fuisse sententia, aperte declarat duobus locis, cent. 1. curat. 14. & curat. 15. siquidem mulieri deliranti à puerperijs suppressis, præmissa sectione partium infernarum, supernas aperuit: idemque præstitit, dum præstitit curationi macularum à menstruis retentis, quæ intuitus huius sententia auctor reprehendit Amatum, siquidem melancholica illa mulier ex importuno vsu huius remedij tardè post mensem conualuit, altera vero miserè perijt, transcendens de

de genere in genus, nam cum negaret primum, Amatum stare pro contraria sententia, re desperata postea, malè Amatum sentire affirmat. De sententia Amati controuertere cœperas, ad examen sententia te conuertis, & male ab ipso superiores partes sectas fuisse contendis, quia melancholica illa mulier, tarde, & post 4. mensum conualuit. Dic quæso si phreniti correptus optio tibi detur, vtrum malles, conualescere tardè, an cito mori? Præterea. Quisnam Deorum tibi reuelauit, ob hanc causam mulierem illam tarde conualuisse? an id suspicaris, quia altera, cui exanthemata eruperant post mēstrua suppressa, misso ex brachio sanguine, misere periit: at longe aliud est perire hominem misso sanguine, aut periisse idcirco, quia missus est sanguis: quemadmodum non est idem dicere, ambulante Socrate coruscavit, aut dicere, propter hanc causam coruscasse, quia Socrates ambulauit. Sed mi homo lege attentius auctores: ne fucum facias, noli nobis imponere: conualuit illa mulier, non periit. Non itaque stat pro te Lusitanus. Neque Moxius, quem pro te citas, sed eius, quem tibi aduersarium couititisti sententiam probat, vt manifeste poteris videre lib. 3. capit. 44. Nullus itaque est auctor, qui tuam probet sententiam.

An ratio suadet? minime verò; negat enim Mercatus retrahi puerperia, si ad motis cucurbitulis cruribus, & ligaturis, sanguis è superioribus partibus extrahatur: nego pariter retrahi, cum multa est plenitudo in supernis partibus; trahunt enim venæ seclè ab alijs, vbi sunt inanità: quare cum vnica venæ sectione, nequaquam inaniantur, non est cur tantopere retractionem vereamur: quamquam nec si retrahantur, improspere, propterea venæ partium superiorum, secabuntur; nullum enim remedium est, vsque adeo felix, vt omni ex parte iueat: sic tenuis victus ratio, quantum morbi coctioni conducit, tantumdem viribus officit, quemadmodum plenus, quantum prodest viribus, pari passu coctionem, causæ morbificæ impedit: sic potius aqua frigida febrilem calorem extinguit, aut compescit, at causam febris, hoc est obstructionem, & humorum crassitiem, adauget: contra attenuantia, & deobstruentia, causam febris imminuunt, febrim tamen adaugent. Quid commemorem pharmaca? notum est, vel medicinae Tironibus, indicari à causa, reijci à calore febrili. Demum vulgò dicitur, lo che gioua allo fegato, fa danno allo polmonè. Ergo etsi retrahantur, sanguine misso ex brachio puerperia, non erit propterea, confestim reijciendum consilium de sanguine ex brachio extrahendo, sed iuxta Galen. monitum, quod vnanimiter omnes acceperunt, vrgentiori vacandum, altero

non neglecto. quare vbi duo fuerint affectus; quorum alter vacuari partes supernas exposcit, reclamatur contra alter, & vt infernæ pertundantur desiderat, indicantium dignitas ponderanda, & digniori vacandum: cumque pleuritis, angina febrisque acuta, multo magis vrgentior vacantes à partibus supernis extrahere sanguinem. Demum quia indicatio contraria non est viquequaque contemnenda, faciendum id parcius, vt bene monet doctiss. Fern. quicquid alius dixerit; rogante enim ipso, vel indicatio mittendi ex brachio sanguinem, multum vrget, vel parum; si parum, nihil agendum: si multum, multum itaque sanguinis extrahendum erit, occurram facile si dixerit, multum quidem vrgere indicationem illam, ac propterea venas supernas secandas esse, minori tamen copia, quia à contrario affectu contra indicatur, & in contrarijs indicationibus, vrgentiori ita debet medicus vacare, vt alterum scopum omnino non negligat; quare. etsi à principali indicante indicatione desumpta, multum sanguinis esset extrahendum, quia tamen contrarium prohibens, non est negligendum, minor est ille copia vacandus. Non verendum propterea, ne morbum diutius protrahamus, aut nullo pacto curemus, nam, tracto vi remedij morbi impetu, natura facile postea, quod est reliquum superat. Hinc quoniam id quod in principio pleuritis, aut anginae fluxit, multum esse non potest, nam in principio omnia imbecilliora, non debemus statim, de eo quod fluxit esse admodum solliciti, vt propterea improbem Valleriol. qui statim puerperæ, & pleuriticæ venam brachij secavit. Contra quia à partu prouocandorum puerperiorum, indicatio est magna, transacta prima hebdomada minus vrget, minus transacta secunda, quo magis recedimus à partus diebus, eo tutius poterimus venas brachij secare, nam quod nonnulli credunt, Hipp. moti auctoritate, vacuandis puerperis per mensem, aut dies 40. vacandum, vt falsum reijcio, repugnat experientia: neque Hipp. voluit per integrum mensem continuo vacuare naturam, sed hoc maximum esse, & vltimū illius vacationis. Itaque vt acutorum vltimus terminus est 14. dies, tertianæ exquisitæ 7. circuitus, febris ephemeræ vna dies, vitæ humanæ anni 80. etsi ferè semper in citius extinguantur, morbi illi terminentur, haud aliter terminus puerperiorum maximus, potest esse spatium 30. dierum aut 40. etsi ferè semper citius vacuatio ista absoluat.

Obijcies, est vetus corporis totius cloaca, vnde per ipsum commodissimè

poterit corpus vniuersum expurgari; quare esto partes superne afficiantur, præritabit ab vtero vacuare, ita enim tollemus, quod factum est in angina, & pleuritide, nec propterea menstrua, aut puerperia retrahemus.

An negabinus primum, posset quod fluxit ad pleuram, aut fauces, aut quoduis aliud quod in supernis partibus est impæctum, ad vterum retrahi? vel potius, ne quæstionem, quæstioni apponamus, dicemus posse quidem, quod in supernis partibus stagnat, reuocari ad vterum, tarde tamen, & multis repetitis vacuationibus: quamobrem cum non dat moras morbus, sed clamat, vt quam citissime quicquid fluxit vacuetur, cogimur violentia morbi à partibus infernis ad supernas ascendere. vide Zacut. lib. 1. histor. 77.

Quo morbi tēpore uena sit secanda. Cap. XIX.

Quid de re
ista sentiant
Antiqui.

Constat apud omnes, tunc esse administrandum remedium vniuersum quodque, cum est, quod indicat, nec quidquam prohibet; an sit indicans venæ sectionem in quouis tempore morbi, & semper virtus ita robusta, vt ferre valeat, hoc controuersum. Quidam quos refert Galen. lib. de curan. rat. per sang. miss. 20. transacta quarta die, numquam mittebant sanguinem. Idem Cels. 2. suæ medic. cap. 10. Paul. lib. 6. cap. 48. non transacta adhuc 7. à quibus non multum differt Aug. & nostrates medici, quamquam angustiores isti præfixerint terminos huic remedio; nostri enim medici, misso bis sanguine primis febris diebus, vix possunt postea induci, vt tertio pertendant venam, licet purgato corpore hirudines venis sedis apponant. Augen. autem, non tantum primis diebus, sed & decima quarta mittit sanguinem, vt licet apud ipsum videre 8. de sanguinis missione cap. 9. Alij non tam è numero dierum indicationem sumentes, quam nullam desumi debent, omnes de re medica bene meriti affirmant, quam à temporibus morbi; à quibus, & variatur virtus, & plenitudo exhauritur; initio morbi, mittunt sanguinem, hoc transacto, huic remedio parcunt. Usurpant alij hoc præsidium, quocumque morbi tempore indiscriminatum. Commendat Auic. 4. 1. c. 20. inclinante iam morbo, damnat in principio, quia humores subtiliat, & eos per corpus fluere facit, & cum sano sanguine admiscet. Verum tamen, si scopos phlebotomiæ perpendamus, administrabitur commodius illa, inchoante iam morbo, & in principio, quam alijs temporibus: enimvero est illa ex vsu, cum magnus est morbus, summa est plenitudo, valet virtus: nunc autē

Augenius.

Quid alij.

Alie.

Auic.

in declinatione, remissus est morbus, plenitudo nulla, nam morbo acuto correpti, tenui nutriuntur victu, tenuiter nutriti, nullam congerere possunt plenitudinem: in augmento, & statu, quamquam virgeat morbus, vires tamen fatiscunt, vt propterea videatur dicendum, in vno morbi initio conuenire vt plurimum, scopos mittendi sanguinem. Confirmatur ex Galen. nam declarans 2. part. Aphor. quæ remedia admouenda in principio, quando aliquid tentandum esse monuerat Hippocr. sunt, inquit, duo præcipua remedia, venæ sectio, non numquam, & purgatio, ac si illa semper, non numquam, ista in principio admouenda esset. Ita Paul. lib. 6. cap. 40. Fernel. 4. meth. cap. 13. Fuchs 2. instit. sect. 5. capit. 7. Augen. lib. 8. de sang. miss. Nec Auic. dissentit, nam docens, quo tempore mittendus sit sanguis in tertiana exquisita, iubet ne progrediet ultra tertiam periodum, quia postea coctus humor melius pharmaco educitur, quam phlebotomia. Hinc quoniam acuti morbi trium dierum spatio, aut quatuor solent præterire principium, extenditur alias ad octauum vique pro varia ratione acutiei: transactis primis hisce diebus, anile sententiam hoc præsidium, cum tamen sensissent æquius, si dixissent, vacuata plenitudine, aut attritis viribus, non esse amplius locum huic remedio: cumque exhaberi illa soleat circa initia morbi, nullam seruari ad augmentum, vique aut alia morbi tempora, non viri robur, nam sæuiciæ symptomatum, morbique progressu prosterntur: morbi initio transacto, nullam esse amplius sanguinis vacuandi indicationem: esse tamen aliter faciendum, quandoque & alijs morbi temporibus phlebotomandum si alijs morbi temporibus indicantia huiusmodi auxilium habeantur. Hinc facile poterit vnusquisque intelligere, quid sit ad quæstionem illam respondendum, qua querunt, si ne repetenda venæ sectio in febris putridis, quod passim faciunt Hispani, an præstet contra bis, aut ter sanguine misso primis febris diebus, per petuo postea abstinere, de vacuanda tantum cachochimia solliciti, quod video placuisse Iouberro, duabus epistolis de re hac conscriptis ad Gaudinum. Nempe si bis sanguine misso, fuerit plenitudo exhausta, aut vires attritæ vehementia, symptomatum, non erit in posterum de remedio isto cogitandum: erit contra idem repetendum, si eadem habeantur indicationes; etenim quod nunquam fieri posse quidam credunt, vt post morbi initia, aliquis sit plenitudo, nam à virgilibus, & victus tenuitate est exhausta, non est perpetuo verum teste Galeño; siquidem illud discrimen agnoscit inter aquæ potum, & venæ sectionem, quod aquæ potus, non nisi cocto iam morbo est oportu-

An repetenda venæ sectio in feb. putrid.

tu-

tunus, venæ sectio quouis tempore potest esse vsui; multi enim febricitantes, vel ob medici incuriam, vel contumacia adstantium, nequaquam tenuiter nutriuntur: alij etſi ab externo abſtinuerint alimento, concoctis crudis succis congestis alias, multum sanguinis congerunt: alij demum quamquam nullam habeant plenitudinem quoad vasa, laborant tamē ea, quæ quoad vires vocatur; hinc quoniam Hyſpani largius languentes nutriunt, & eorum corpora non ita facile difflantur, quippe qui degunt in aere ſicciori, & alimentis aluntur ſiccioribus, alunt eodem tenuius Itali, (Neapolitanos nonnullos excipio,) atque iſdem ob aeris, ciborumque mollietate facilius exoluuntur, largius illi sanguinem mittunt, & pluries, rarius illi, & minori quantitate. Præterea non vsurpatur huiusmodi auxilium, exhauriendæ tantum plenitudinis gratia, ſed ad refrigerandum, ventilandumque calorem, aperta enim vena perſpirant, tanquam per patefactum caminum fuligines: viget vero hæc indicatio in alijs temporibus februm, ſiquidem oportet continuo de inhibenda putredine ſollicitos eſſe; quare cum propter hanc cauſam, tum quia fieri poteſt, vt eadem vigeant indicationes in alijs temporibus morbi, erit in alijs temporibus morbi, erit in alijs temporibus febris, huiusmodi auxilium repetendum. Tenentur vero id facere poſſimum, qui venæ ſectione non tantum ad vacuandam plenitudinem probant, ſed ad exhauriendam pariter cachochimiam commendant, & pharmaco allicere reformidant: vel quia cruda, vel quoniam corpus eſt impræparatum, nam quamquam hæc non valeat æquæ, ac pharmacum, præſtabit tamen hoc tanquam tutius eligere.

At petes, ſi vique adeo conſert vacuatio sanguinis in morborum initio: cur ſi natura id faciat per initia morbi, damnatur à medicis: vnde in vniuerſum ſcriptum ab Hippocr. eſt, Deſcretoria non ſtatim apparent.

Secundo ſi natura vacuat cum profectu languentium sanguinem in ſtatu morbi, & declinatione eiusdem, cur non conduceret eadem ſi fiat à medico?

Tertio quæres, cur vacuandum eſt pharmaco, cocto iam morbo: contra eodem crudo ſecunda eſt vena? Difficultatis ratio eſt multiplex. Prima quia, vt illa ſi natura expellente, ſic sanguinem vena ſecta effluere ſupra diximus natura pellente; quare ſi hæc pellere ſolet concocto, iam morbo, & euicto cocto iam morbo sanguinem expediet mittere.

Confirmatur, quia Hipp. 1. aph. 22. præcipit vt concocta, hoc eſt concoctos humores purgemus, & quouis alio modo vacuemus, id enim ſignificat ly mouere, ac propterea appoſuit poſt ly medicari,

ne quis ſuſpicaretur falſo, in vacuatione per pharmacum tantum, concoctionem eſſe expectandam, non alio modo vacuaturi.

Auicennas demum 4. r. cap. 20 & debet inquit ſcire, quod dum iſta ægritudine timentur, & nondum in eas ceciderint, plus ſecure eis conceditur minutio; & cum in eas ceciderint, in earum principio penitus phlebotomia dimittatur, quia humores ſubtiliat, & eos per corpus fluere facit, & eos ſano ſanguini admifcet.

Reſpondeo ſingulis, atque quod pertinet ad primum dicimus, ſi aſſunt ſcopi sanguinis mittendi, vacuationem sanguinis à natura tentatam ſub initium morbi proficuum eſſe, non ſecus ac ſi à medico extraheretur, nulla enim fingi ratio poteſt, cur iuuet, ſi arte vacuetur, nocet vero ſi à natura idem fiat: damnatur itaque à medicis non vt cauſa, hac enim ratione prodeſt, non aliter ac ſi à medico extraheretur, ſed vt ſignum; nam quoties intempetiue natura vacuat, hoc eſt crudo iam morbo, ſignum eſt irritatam naturam vel à copia sanguinis, aut à maligna eiusdem qualitate, illius vacuationem moliri: ſiquidem hoc ſibi in more eſt, ut in principio retineat, coquat, coctione ſeparet, ſegregata poſtea inutilia expellat; quare vbi miſſa hac lege intempetiue inſurgit ad expellendum, nemo eſt, qui non uideat, irritatam hoc facere, ac propterea vacuationem illam in genere ſigni prauam eſſe.

Ad ſecundum dici primum poſſet, ſi eadem sanguinis vacuatio, tunc fieret à medico adhuc utilem eſſe; neque enim negamus nos, quin quouis morbi tempore ſcopi sanguinis vacuandi ſe offerant: quia tamen paſſim ſe ſe offerunt in initio morbi, raro in morbi inclinatione, augmento, aut uigore: propterea frequenter in exordio morbi uenam ſecari iubemus, raro in alijs temporibus morbi.

Dici poteſt ſecundo, uacuationem illam tunc temporis factam, ut fluxum sanguinis per nares in declinatione, uel ſtatu ſine, ardenti febris proficuum eſſe, & ipſam iudicare, non quia sanguinem per nares euacuet, ſed quoniam tenuiſſimam bilim, & ferè in halitum uerſam, ut in ſudore contingit è corpore pellit, enim uero ſi ardens febris à bili ortum habet, hac uacuata ſedari febris poteſt, non ſanguine effuſo, quod ſi in sanguinis fluxum hoc reiſciunt medici, idcirco hoc faciunt, quia ut ſenſati artiſces ſequuti ſenſum loquuntur, cum tamen ratio diſtet, quod nos autumamus. Vide Ioubertum epiſt. 1. ad Gaudinum.

Ad tertium dicimus illam eſſe diuerſitatis rationem, quia pharmacum, certum poteſt humorem attrahere, omnes indifferenter uena ſecta extrudere: propterea nulla hic opus erit ſecretione, ſed

Cur Hyſpani largius mittant sanguinem.

Cur natura male vacuat sanguinem in principio.

Cur bene in ſtatu, & declinatione ſecus ac ars.

Cur cocto morbo pharmacandum: credo sanguis mittendus.

sed satis est premi copia, aut qualitate molestari, vt per disruptam venâ vacuet sanguinem: contra in purgatione, quia tertus est humor attrahendus à pharmaco, & à natura pellendus, certus autem expelli non potest, ni separetur, nec separari, nisi concoquatur propterea coctione est opus in bona purgatione, inutilis eadem, cum fuerit vena aperienda, & ob eandem causam venæ sectio, est in morbi principio potissimum commoda, in inclinatione purgatio.

Hæc tamen dicta intellige de venæ sectione, vt est vacuans præsidium, & reuellens; nam si spectemus eandem, quatenus refrigerandi vim habet, poterit eadem sub morbi finem conducere ad corrigendam viscerum intemperiem, quod in causa est, cur mittant nostri medici sanguinem ijs, qui sudarunt, & balneis naturalibus calidis, variisque remedijs sunt exerciti: Nempe haud hoc faciunt indicatione aliqua sumpta à plenitudine, quæ nulla adest, sed ad emendandam calidam viscerum intemperiem, aut præcauendum, ne eadem ab impressa vi medicamentorum inducatur.

Ad confirmationem dicimus breuiter; nam infra examinandi illum redibit occasio, non posse modo aliquo ex illo loco colligi, quod argumentum intendit; est enim eius sensus; concocta pathematâ, seu nosmata, quæ cocta, & cruda dicuntur ratione causæ, à qua excitatur, quemadmodum abscessus coctos dicimus, & crudos, quod est idem ac dicere, concoctam causam facientem morbum vacuam medicamento purgantem, & moue, hoc est, & quouis alio modo expurga, vt balneis, diureticis, sudorificis, non vbi eadem cruda fuerit. Illa itaque morbi causa mouenda est, quæ potest vi pharmaci educi at verò non potest esse hæc sanguis, quare non potest Hippoc. de vacuando sanguine sermonem habere, quamquam ly cocta, causam omnem, morbum facientem includat.

Habet Auic. locus maiorem difficultatem, nam expressè videtur profiteri, non nisi cocto iam morbo, sectioni venæ locum esse; quo factum, vt Fern. id pro comperto assumens, acriter ipsum 2. meth. 13. reprehenderit: quod iustissimè factum, nemo auderet negare, ni multis testimonijs, ab eodem Auic. collectis aperte probaretur, oppositam illi sententiam placuisse; docens enim methodum febrium putrium curandarum in genere, & cum postponitur, ait, *phlebotomia in principio agriudinis, non est amplius ei intentio, & ibidem, cum reddere vellet axiomatis huius rationem, sanguis, ait, quod est de genere eius. in quo non expectatur digestio.* Demum vt paucis id demonstrarem, legantur curationes ab ipso institutæ peculiarium affectuum, nam semper inuenies, mox

præcipi venæ sectionem ab ipso, vbi mittendi sanguinis indicatio est aliqua; quod nequaquam faceret, si censisset quandoque ad rectam huius præsidij administrationem, concoctionem esse expectandam. Studendum itaque; quando amicè veterum dicta interpretari debemus, locum hunc, in quo videtur secum aperte pugnare, & cum communi schola medicorum dilucidare. Ne verò longior, quam par est, euadat hic sermo, ac propterea tædio sim lectori, mittam, quæ excogitauit Dinus, Vgo Senensis, quæque attulit postea Augenus lib. 8. de sang. miss. cap. 17. conscripta enim illa omnia sunt, & Auic. attributa, vt facillè noscet quicumque illa perlegerit, sed meam breuiter proponam sententiâ. Sciendum itaque loqui eo loco Auic. de venæ sectione faciendâ in casu, percussione, & apostematibus, varias nostri corporis partes obsidentibus.

Sciendum secundo vacationem sanguinis, quæ in prædictis casibus posset fieri, esse duplicem, reuulsuam alteram, quæ iuxta eius consilium fit in parte, ab ea quæ malè affecta est longe distita, non vicina, vt nonnulli Galenistæ censent.

Datur alia vacuatio sanguinis, vacuatiua vocata ab Arabibus, quia vacuat sanguinem, qui fluxit ad partem, non reuellit eum, qui paratus erat ad ipsam conflueret. Conuenit illa in principio fluxionis, nam retracto humoris affluxu, inhiberi potest tumoris generatio; est vsui ea, quæ à parte fluxione oppressa euacuat, in declinatione fluxionis, & postquâ illa iam substitit. Pervertit ordinem, & de humoris fluxu vacatione sollicitus, statim à parte vacuare contendis, & in exordio morbi? aut nihil allicies, vt docet Hipp. 4. de rat. vict. aut si quid inde trahis, sanguinem purum, impuri huius contagione, & vicinia conspurcabis. Hæc volens docere Auic. ait, & *dum ista agriudines timentur, & nondum in eas ceciderint, plus secure eis conceditur minutio, nam vires validiores, nondum morbo afflictæ, & sanguis cum nondum caperit in partem illabi, reuclletur facilius. Cum vero in eas ceciderint, penitus phlebotomia dimittatur, non ea quæ fit ad reuellendum, & in parte distante, sed quæ vacuandæ partis gratia solet institui à medico, ac propterea ab eadem fit parte; nam humores ad partem illapsos, dum retrahere conatur, per corpus fluere facit, & sano sanguini admiscet: & est etiam cum nihil vacuatur ex eo, quod oportet, & facit quod necessaria sint medicamenta alleuiantia; nam concitato maiori humorum ad partem dolentem affluxu, maior, dubio procul, omni dolor excitabitur; quare ad ipsum sedandum erunt medicamenta mitigantia dolorem vsurpanda. Quando itaque erit hæc vacuatio à parte, commoda? cum maturatio, inquit, apparuerit, & agriudo, principium, & statum*

statum præterierit, tunc oportebit, ut minutio fiat, si non fuerit, quod prohibeat; atque hæc de communi loco, & vniuersa quæstione. Cæterum, quia ad opportunam horæ electionem indagandam, non tantum vniuersalia morbi tempora oportet intueri, sed & particularia etiam inspicere, idcirco videndum, an in accessione possit mitti sanguis.

Posse ne mitti sanguis in accessione.

Cap. XX.

Vidimus qua parte vniuersali morbi mitti sanguis debeat; indagandum modò, an in accessione hoc facere liceat, cumque hæbeat hæc, quemadmodum & morbus, quatuor tempora, videndum, quamam periodi parte possimus tutius hoc remediò vti.

Laudarunt quidam, quos refert Valles. 4. meth. med. cap. 3. ut in augmento, & statu accessionis mittatur sanguis, ea, ut ipsemet refert, ratione ducti, quia eo potissimum tempore sanguinem mitti ratio postulat, quando magis vrget eius vsus, ut cum refrigerandi indicatio, & humores fluentes reuellendi, quam maxime vrget. At in augmento, & statu periodi, vrgerent hæ indicationes. quare in augmento, & statu erit sanguis mittendus. Confirmatur, nam fluente humore ad pedes e.g. manus, aut dentes, aut immodicè eodem extra corpus, seu per nares hoc fiat, seu per pedes expulso, ad reuellendum, vacuant, & summo cum languentium profectu medici. Quare idem seruandum in febribus. Præterea debet medicus imitari naturam rectè operantem, at hæc in statu, & augmento accessionis, summa cum utilitate languentis vacuat sanguinem, ut passim obseruamus in crisi bus, non in remissione accessionis, aut intermissione eiusdem. quare eodem debet medicus tempore, extrahere sanguinem.

Profecto si hi propriæ velint utilitati consulere, non ægroti commodo, haud ineptè faciunt; nam cum sanguine misso leuius sese habeat æger (non tamen quia sanguis est missus, sed quoniam remisit inuasio) in importunam venæ sectionem adhibitam referetur leuamen, non in morbi naturam. Contra vero, si paroxismo remisso secetur venæ, cum paulo post altera superueniat accessio, venæ sectionem, sequentis inuasionis causam esse dicent; at quando non imperito vulgo medicus satisfacere debet, neq; hic artè docemus aucupandi gloriolam, sed rectè medendi; cum ratio suadeat, non esse afflictio, afflictionem addendam, monet Hippocr. ut in accessione abstinemus: temperandum omnino accessione vrgente ab hoc remedio est, & tunc opportunè admouebitur, cum terminata fuerit

accessio, aut remiserit saltim, ni morbus sit ex genere intermittentium. Celsus lib. 2. cap. 10. si febris vehemens vrget, in ipsò impetu eius sanguinem mittere, hoc enim iugulare est; expectanda ergo remissio, si non decreuit, sed decretere desiit, neque speratur remissio, tunc quoque quamuis peris, sola tamen occasio non est omittenda. Paul. lib. 6. cap. 49. is igitur, qui ob morbi necessitatem sanguinis detractionem requirunt, quous tempore venam incidemus, si particularium duxat in febribus accessionum vigorem, seu fluxum excipiamus; At si continens omnino febris extiterit, maturum tempus magis est idoneum.

Ad opposita. Profecto si esset prima ratio alicuius momenti, accessionis initio esset vena secanda; nam tunc maxime humor ad focum putredinis confluens; Præterea non est secanda in febribus vena, ut paroxisimus exortus inhibeatur, sed ad febrem sedandam; nec si refrigerationis necessitas vrgeat, venæ sectione propterea id faciendum, sed oris abluitione, & haustu aeris frigidi; quippe qui, ut fiat remediò, haud satis est indicari, sed ut indicatum toleretur, vnde cum non toleret conflictata natura per accessionem febrilem, & vacuatione per sanguinem affligatur, præstabit tunc temporis ab huiusmodi remedio abstinere. Hæc ratio, quia locum non habet in alijs paroxisimis, qui febriles non sunt, ut in spuito sanguinis in immoderato fluxu eiusdem per quamuis partem, dolore vehementis propterea in his paroxisimis sanguinem vacuamus, in accessione febrili abstinemus. Nempe hi paroxisimi, vacuato sanguine, aut omnino tolluntur, aut valde imminuuntur, quare & indicantur ab affectu præter naturam, & tolerantur à viribus: non accidit idem per paroxisimum febrilem; quare ne missione sanguinis debilitata natura, paroxismo postea ulterius progrediente magis debilitetur, abstinere conueniet; nam ob eandem causam iubebat Hipp. 4. de rat. vict. 1. 6. ne in alui fluxione sanguinem mitteremus, quia si fluxus, misso sanguine perseverat, virtus debilitabitur. Postea autè venæ sectio nedum præsentis vires robustas, sed ut fortes in posterum perseverent.

Ad vltimum dicimus, quamquam natura vacuet accessione nondum absoluta sanguinem, non esse propterea à medico imitandam; nam non rectè operatur, quantum spectat ad horæ electionem; non est tamen propterea accusanda, quia de possibile facit, quod melius est: vnde cum vacuare non valeat ni irriterur, atque irriterur multum in principio, augmento, & statu accessionis, cogitur velie nolit, in deteriori circuitus parte vacuare; medicus contra cum vacuare tunc temporis teneatur, quando est indicans, &

A a a fa-

Quorundam
sententia est
seruat.

De reijciat.

facultas indicatum remedium facilius valet tolerare, erit sub inclinatione perpetuo vacuandum, quando tunc temporis minus est cōstituta natura, et si quod patitur sanguine vacuato dispendium, mox potest cibo exhibito refici. Video ad hunc locum pariter pertinere illius difficultatis examen, qua anni parte sit sanguis mittendus, qua parte diei, & nū in die accessionis, quando habemus diem vacuam, est enim qui putat multo melius fieri, si tertianam patienti, tertianæ die sanguis mittatur, quam die quietæ, & vacuæ; sed quoniam lib. sequenti redibit de re hac occasio disputandi, propterea, ne eadem frustra repetamus, plura hoc loco de re ista non afferam.

De apparatus corporis, cum vena est secunda. Cap. XXI.

Scripsit Galen. 9. meth. 5. *Attendenda maxime esse cum vena secunda indicatio vrget, tum qua eam præcedunt, cum qua eam subsequenter: quibus monet, aduertendum esse, vbi vena secetur, & præsens, & futura cōditio corporis. Hinc quærent Doctores, debeant ne intestina vacare excrementis, alimento ventriculus, & cruditatibus non exercuisse Venerem, cum vena est secunda: an contra, tundi illa potest, esto alius non sit exonerata, sit repletus ventriculus, scateat aliqua cruditate, nō pepererit Veneri, quæ quia necessarium examinare; nos quoque agitabimus.*

De prima difficultate, non vna est medicorum sententia. Numquam audent quidam secare venam, ni prius exonerarit se alius, ne inanità venæ sanguine, trahant ab intestinis fœces, & sanguinem vniuersum conspurcent. Numquam audent alij, antequam venam secent, clysterem immittere, ne distractæ à motibus contrarijs vires labascant. Venam ergo cum sunt secaturi. crastina e.g. die, aut nocte præcedente, clysterem iniiciunt, aut sequente, Hippocratis credo exemplo moti, qui 4. de ratione victus, postquam secuit venam, *clysterem inquit possit exhibebis.* Mediam tenuerunt viam alij, & vbi mitis est morbus, & dat inducias, primò aluum leniunt, deinde venam secant, secus vbi est præceptum: sic mittit sanguinem Fern. nulla expectata fœcum excretionem, cum magna sit fluxio, & impetu quodam ruunt ad partem inflamatam humores: sic Cels. nuper pallo homini, statim extrahit sanguinem. Aliter rem ego distinguo, & vbi multum sunt sicca intestina, lenienda, primum moneo; nam quæ tanta potest esse morbi immanitas, vt non sit locus enemati? fluat humor, & laxatis habentis, ad partem ruat, non minus retrahetur idem, enemate immisso, quam phlebotomias quare

quamquam reuellendi necessitas vrgeat, erit ob eandem causam clyster immitterendus. Parcerem illi, vbi intestina non turgent, primum quia non est necessarium, non enim sentitur pondus vllum, neque tanta est repletio, quæ grauet. Secundo quia non caret hoc remedium aliquali noxa. Prima esse potest, facultatis languor: secunda tanta euacuatio, quæ phlebotomiam impediatur. Adde, quod venæ sectio solet proritare aluum: quod si non fluat, post horam à venæ sectione, aut nocte sequente clyster immittatur. Demum quoties vrget indicatio vtriusque remedij, numquam eadem administrabis cōfertim, sed vbi respirat facultas ab altero, tunc altero vrgendum. Reprehendendi proinde rustici quidam medici, qui nulla virium habita ratione, vix educto clystere, educunt sanguinem, nam raro euacuare bis conuenit, & numquam, antequam à priori labore, refici facultas potuerit.

Possit ne, cum scateat cruditatibus Venter mitti sanguis.

Negant omnes, & primum cruditatibus vacant, deinde aperiant venam. Ita Ferhel. 2. de venæ sect. cap. 14. Aug. libr. 8. de sang. miss. cap. 31. & lib. 5. cap. 19. ni sit tamē, quod vrgeat magis; quis enim laboranti angina, non mittat sanguinem, quo vsque cruditates ventriculi, non abigantur? cum nihil itaque vrget à cruditarum remotione incipiat, ne tracti per venæ sectionem crudi succi, à ventriculo ad venas, maiorem obstructionem faciāt, & infarctum 4. de san. tuen. 5. quod in plethora, vt angina, cum timendum non sit possumus tunc tuto à sanguinis missione ordiri, deinde expurgare cruditates. Ob eandem causam, non audent mittere sanguinem, stomacho humore bilioso repleto, sed prius illum expurgant. Qua tamen ratione, hoc fieri debeat, leui ne pharmaco, lenitio vocato, an vsu clysterium, victuque tenui, controuersum hoc valde. Expurgatores quidam semper ab ipsa purgatione incipiunt curationem, tamquam non sit alia via ad extrudendos illos crudos succos: nam si quo alio remedio, id fieri posset, maxime esset clyster, vel inedia: at ille intestina dumtaxat inanit, inedia potest illas tolerare, serò tamen id facit: vnde sumet interdum vires morbus, prosterneatur natura, & effugiet occasio cuiuscumque remedij. Contra verecetes alij, ne quæ fiat à leuibus hisce pharmacis humorum seditio, cane, peius, & angue huiusmodi lenitiua cauent, clysteribus dumtaxat insistant; nam putant, nedum intestina, & ventriculum ijs purgari posse, sed sinam hepatis partem. Quare eo reducitur vni-

Semper primum vacandum cruditatibus.

An mitti sanguis possit nō dum aluo lenita.

Distinguunt alij, vt Aug. l. 8. de sang. miss. cap. 22.

vniuersa hæc questio possint. nã clysteres expurgare ventriculum: nam si possint æque bonè id facere, ac illa lenientia pharmaca, nullus erit, qui non magis probet clysteres, quam lenientia pharmaca. Possent vero clysterum ope id fieri, docet Gal. 2. de compos. per loc. cap. 10. vbi ad dolorem capitis, ex plaga, aut casu, laudat venæ sectionem, quam si fieri prohibeat, aut virtus, aut ætas, substituit clysteres, tum vt supposita alui recramenta extrahat: cum vt humores, qui ad affectam partem fluere consueverunt, reuellamus, & de compos. per loca cap. 1. es enim inquit, venæ sectione utimur, & purgatione, & inedia, vbi totum corpus apparuerit, aut multitudine humorum refertum, aut eorumdem malitia vitiatum. Quid ergo? cum cruditatibus scaturit ventriculus, aut alimento corrupto; est repletus, clysterem tantum iniicere sufficet, aut imperare inediam? si magna sit cruditatum copia, & morbus non det inducias, sed vt quamprimum sanguis mittatur, expostulet, leniens aliquod pharmacum commendo magis, præsertim, si non ignoretur ægotantis natura, sed sciamus ægrum expurgari faciliter, nam quamuis possint vehemētum clysterium vsu, ne dum intestina expurgant, sed partes valde longinquas, quæ circa reuellunt à capite, quia tamen hoc fieri vnico clystere non potest, & è mora, præcepti impendit discrimen, cogemur confugere ad pharmacum, vt expurgato quamprimum ventriculo, quamprimum possimus ad venæ sectionem accedere. Nec timendum, ne aliqua fiat humorum commotio, nam cum limitata sit sphaera cuiusque agentis, & longa experientia didicimus, leuia huiusmodi pharmaca non extendi ultra ventriculum, nulla est ratio, cur hæc turbationem formidemus. Quod si cruditates ventriculi, non sint multæ, aut morbus det inducias, aut naturam infirmi ignoremus, clysterium vsui insisterimus: clysteribus inquam, cum exigua est cruditatis; debet enim remedium æquale esse morbo: isdem vtetur, cum dat morbus inducias; nam semper magna remedia excusari debent, cum excusari illa possunt. Et quidem si Galen. cum nullus est morbus, demit plenitudinem inedia, ex ætate, fructuibus, balneis (tantum esse censuit phlebotomare hominem robustum, & sanum) cur non & nos, minus tutum remedium excusabimus? Hoc idem faciendum cum ægri naturam ignoramus, eiusdem Galeni exemplo moti; nepe commutat ille purgationem in venæ sectionem, quo tempore ignorat ægri naturam; quare, & nos iuro quodam purgationem cum clystere poterimus permutare.

Debeat ne, venæ sectio semper fieri ventriculo corrupto alimento.

Quod pertinet ad tertium difficultatem, est commotio ventriculi, & contenti, non esse venæ sectionem, vbi crudum est alimentum in ventriculo. Galen. 9. meth. 5. asit inquit, præcedat deborum cruditatis, tanto tempore differre venæ sectionem iubebis, quantum satis factum est ad rationem concoctionem, tam vt extremum descendat, videbitur. Auic. 4. p. 1. cap. 10. a miratione inquit, præterea vbi cruditatis repletionem, ne materiam non matram ad venas trahas; loco eius, quod ab eis euacuasti. Et oportet etiam, vt tibi caueas ab ea in repletionem stomachi, & intestinorum, facta ex facta non consequitur, & propterea. Limitat hæc regulam Celisus, dum modo nihil sit, quod a concoctione infalescat; sic homini in per pasto, qui ex alto ceciderit, mittit sanguinem. Est tamen, quod oppositum, posse fieri suadet: si quid enim cogit, ne repleto ventriculo mittamus sanguinem, illa est ratio, quam ponit Auic. & alij medici passim inuunt, ne crudum, & incoctum alimentum, trahatur ad venas, ac nulla est causa, cur id timeamus; nam cum venas trahunt, vel trahunt, vt vitetur vacuum, ac repleant cavitatem inanitam: vel vt attracto fruatur: nihil habere hic loci potest: non timor valet, nam possunt illæ concidere: sunt quandoque multum repleta: non vt attracto fruatur: gaudent enim concocto, non crudo alimento. Et certè, si trahere possent venæ crudum alimentum, traherent illud, vbi ingeritur post famem, ac demum male cõsuleret Auic. ut habentes ventriculum, exquisiti sensus, panis buccellam succo acetoso intinctam assumerent; antequam ipsam uena aperiretur.

At verò, utrumque monerit prudenter Auicem, & vniuersa schola medicorum; enimvero quicumque pollent sensu, exquisito ventriculi, solet ijs aperta vena, tenuis quædam bilis, & mordax ad ipsum confluere, à qua lancinato eius ore; animi deliquium succedit, & syncope; prudenter proinde panis buccellam, vino granatorum intinctam, prius exhibent, nam remissa, huius aciditate, ferociabilis, non valebit molestare ventriculum. Nec id reiiciendum, inani quadam formidine territi, ne illa panis buccella, cruda, & incocta trahatur ad venas, nam vbi exigua cibi quantitas est in ventriculo, retinetur ab illo, & trahètibz venis nequaquã cedit: cedit verò, aut pellit etiam cum copia eiusdem grauatur: proinde fit, vt sit admodum noxium, phlebotomare ventriculo repleto: sit admodum vitiole, porrigere aliquid, ad præcauendum.

Quæ partem negantem suadent.

Quid sentiendum.

deliquium animi, quod solet à venæ sectione contingere.

Quod dicunt, idem futurum, si ingeratur cibus post longam famem, admittere lubens, nec video, quo pacto possit oppositum probari, nam si eodem pacto philosophandum est de venis, ac de ventriculo: quemadmodum hic, ubi homo famescit, alimentum nondum commansum ad se rapit, & absorbet integrum: haud secus venæ, tenuiorem saltem alimenti particulam, priusquam sit in probum versa chylum, ad se allicient. Aliæ rationes, vel non est cur solvantur, vel siquid probant, illud probant, non semper imminere discrimen propositum, ubi vena post repletionem aperiatur; ac quando debet medicus, ne dum caure ea omnia, quæ vel leuam inferunt suspicionem mali, sed & cuncta persequi, quæ prodesse possunt, erit illud præceptum religiose obseruandum: repletum ne phlebotomes; & licet Celsus in casu ab alto mittat statim sanguinem nuper pasto, commendando, quod, & multi medici satis prudenter faciunt, & si id fieri possit, vomat ante æger, aut aluum clystere relaxet, vide Auic. l. 3. tract. 2. c. 25. & Costarum.

Delictum Veneris, & ratione impedit secari venam, quia reddit languidas vires; quare si erratum, non sit graue, vires ita robustæ, vt venæ sectionem ferre valeant, poterit illa tuto administrari, si morbus præsertim sit præceps & exitiosus: Ad id enim, quod indicat, est vis, quæ ferre valet; quoniam vero ita formidat vulgus, sanguinem à coitu mittere, vt si quod infortunium succedat, in vnam venæ sectionem referant; prudenter proinde in re hac se gerat medicus, ne dum morbo consulto, propriam famam deserat.

Quid fieri debeat, cum vena secatur. Quid ea secta. Cap. XXII.

Quid faciendum, antequam vena secetur, hucusque diximus: declaranda modo, quæ conueniant, cum actu secatur, quæ ea dissecta, & licet quædam horum ad Chyrurgum pertineant, perpendemus nos omnia, vt rudem Chyrurgum valeamus docere, & errantem corrigere. Procuret primum Chyrurgus, vt sit vena conspicua, ne in apertione aberrat. hoc assequetur duobus remedijs frictione nempe, lotionem calidam, ligatura: hanc amant omnes blandam, & leuiter adstringenda pars est, perficanda mollior, ubi venæ tument; quorsum enim affliges? at ubi illæ latitant, alliganda strictius, tunc pars est: vnde cum lateant in oboesis corporibus venæ, in mulieribus, his magis arcta ligatura conueniet, laxior extenuatis debetur 4. 1. d. 5. capit. 20.

Dissecturne venam fricat ante omnia partem, & ad stringat, modo plus, modo minus.

ligata parte, & vena exacte inspecta, vulnus infligendum venæ, nunc latius, nunc angustius, pro vario tenore virtutis, vario peccato sanguinis, vario phlebotomæ vsu. Nimarum cum languet facultas, vix vena aperiatur, nam ubi exiguum est vulnus, non fit tanta exhaustio spirituum; eodem modo aperienda vena est, cum reuellere volumus: cum euacuare, nunc latum, nunc angulum infligendum vulnus: latum, cum crudum sanguinem educere volumus: angulum, ubi tenuis peccat, & biliosus. Vnde quia ætate, calidi abundant succi, & tenues, hyeme frigidi, & crassi, in quartana crassus sanguis, & melancholicus peccat, tenuis, & biliosus in tertianis: multum erit aperienda vena quartanarijs, leuiter percutiendo in tertiana: latum vulnus infligendum hyeme, angulum vero ætate: idem faciendum monent alij, dum noctu secatur vena, ne dum dormiens imprudenter partes hac illac mouet, copiosus sanguis in somno perfundatur. Excipitur sanguis pedis, aut manus, in aqua tepida: qui prodisse dirupta vena brachij, in pluribus, ijsque vitreis vasibus, vt melius pateant eius, qualitates. Exceptus seruetur eo in loco, qui non sit soli expositus, aut pluuæ, aut ventis, nam ubi ita fuerit expositus, mutatur color eius, & substantia, hæc sunt, quæ ad Chyrurgum, & ministrum pertinent: nunc quæ sunt medici breuiter attingam; Debet medicus, cum vena secatur, pulsum diligenter attendere, præsertim cum veremur, ne eger deficiat, vt obseruato virtutis languore claudatur vena, antequam ex toto labascet, ni morbus ex eorum sit numero, qui vsque ad defectum animi sanguinem mixti postulet. Si deficiat, occurrat ijs, quæ medentur deliquio: laudat Auic. musci odorem, & confectionem Diamusci: nostrates aquas odoratas, purum vinum, vel Diacinthum in eo dissolutum: educta sanguinis copia pro ratione virium, & morbi, ligetur vulnus fascicula, appposito primum plumaceolo madefacto in aqua, & ipsa expressa. Valet enim illius frigiditas, ad repellendum sanguinem. Nec placent, qui indicatione sumpta à vulnere, siccum plumaceolum probant; nam cum sit vulnus exiguum, minima omnium est indicatio, quæ ab ipso desumitur. Exhibent medici post venæ sectionem Diacynthum, puluerem Bezooar, margaritas in vino, aut aqua, frequenter tamen, aut succum limonum, aut syrupum de acredine citri. Diacynthum exhibent, vt dissoluti spiritus restantur: acida vt retundant acrimoniam bilis, quæ delapsa ad ventriculum, miram solet molestiam inferre. Docet post hæc alij, quid faciendum, ubi sanguis immodicè fluat, potissimum ex venis hemorroidum, nam ex vena brachij fluentem,

aut pedis, facili valemus negotio com-
percere; sed quia sunt hæc admodum
trita, & vulgaria, hæc tantum monuisse
sit satis, ne manca esset disputatio illa.

De Cauterijs . Cap. XXIII.

Cauterium
tritarium su-
mi potest .

Vltimum huius libri locum dispu-
tatio de cauterijs occupat, nec im-
merito, nam idem ordo seruandus in re-
cta præsidiorum administratione, si ad-
hibenda fides Hippocr. 7. enim Aphor.
vlt. scripsit, *quæ medicamenta non sanant,
sanat ferrum: quæ ferrum non sanat, ea sanat
ignis: quæ vero ignis non sanat, ea insanabi-
lia putare oportet.* Cum vero cauterium
tritarium sumi possit, scilicet pro igneo
præsidio, quo sit inustio, pro inustione,
ac demum pro vlcere inustionis opera
inducto: ne quæ vlcere confusio, loque-
mur primo de vltione in vniuersum, mox
de vlcere, vltionis vi excitato: Cumque
non possimus addiscere, an sit futura vsui
morbis abigendis, & quibus, quandoque,
ni contet primum, quinam combustio-
nis effectus, hinc ordiemur.

Quinam esse
que cauterij .

Cauterium opera, multa in nostro
corpore fieri, non est dubitandum; con-
stat enim, cum igneum sit præsidium, exci-
care sua natura, & calfacere: absument
itaque exuberantem humiditatem: quam
obrem robur addet, & puerefactionem
cuius eadem humiditas mater, coercer-
bit. Coercet idem carnem luxuriantem,
& quamcumque excrecentiam extirpat:
solutaque partium continuitate, potis
est præbere exitum detentis humori-
bus, excrementisque. Excitat idem præ-
sidium escharam, estque in causa per ac-
cidens cicatricis, quæ restituta vnitatem
succedit. Valebit ergo combustio, erit-
que maximo vsui coercendæ putredini,
roborandis partibus exiccatione, aperi-
endis abscessibus, adimendis excre-
centijs, cohibendis succis vitilibus, extru-
dendis noxijs, & cuiuscumque intemperiei
emendandæ, nedum frigidæ, & humidæ,
sed calidæ, & siccæ, si tamen habuerit com-
item materiam. Prioribus affectibus,
esse cauterium vtile, intelligit quisque,
vel parû in re medica exercitatus: enim-
vero quis ignorat, igneis hisce præsidijs,
aut omnino tolli cancrenam, aut cohibe-
ri, ne vltius serpat, & vsque ad partes
sanas contagione diffundatur? Aut quis
adeo, rei medicæ, est rudis, qui non no-
scat, aperiendis abscessibus, excre-
centijs quibusque abigendis, esse hoc auxi-
lium maxime proficuum? Utuntur illo
passim, ad affectus hosce extirpandos no-
stri medici: quin Hipp. ipsi in more fuit,
vtere suppuratos: idemque 6. Aphor.
vlt. docet conflictatis diuturno. Coxen-
dicis dolore, crus contabescere, femo-
risque caput suo loco excidere, ni exu-

rantur: ex quo intelligi potest, addere
cauterium robur, siquidem absumptis
vltione mucoribus, ac mox cute cosca-
ta, cum in modum ossa contringuntur,
nequeant vt amplius excidere. Denique
si contrariorum affectuum, contraria sit
remedia, erit hoc remedium vtile frigi-
dæ, & humidæ intemperiei. At in cura-
tione calidæ, & siccæ, possit quandoque
esse commodum, hoc dubium forsasse.
Sed quamquam, quidam negarint, pars ta-
men, quæ affirmat, ratione, auctoritate
Galen. & communi usu practican-
tium aditruitur, enimvero, si in curandis fe-
brilibus, licet calida medicamenta exhibe-
re, quia quamquam calfaciant, exiccet-
que, est tamen maior utilitas, quæ ex hu-
moris uacuatione comparatur: cur non
licebit pariter euocandis humoribus ca-
lidis, qui intemperiem fouet, calida quo-
que præsidia adiuuere? Licere docuit
Galen. nam 13. meth. 21. declinantem
phrenitum discussorijs calidis, ac propè
ijsdem, quibus lethargum curat: & 5. meth.
13. catharrum salsum vesicatorio ex thap-
sa, sinapi, & ltercore columbino, capiti
imposito, curare contendit. Medici qui
etiam omnes, scabiem, quæ ex falso hu-
more, & acri ortum habet, calidorum
usu abigere procurant. Omni itaque fe-
rè morborum generi symptomatibus
multis, est cauterium vtile; prodest enim,
abigendæ cuiuscumque intemperiei, quæ
materiam habeat adiunctam: prodest in-
ceribus putridis, & ita prodest, ut ne-
queat caries ossis alio præsidio tolli. Pro-
dest uenenatorum animalium moribus
est vtile tertio morbis in quantitate
adaucta, humeroue abundante, nam car-
nem superfluam, & excrecentiam omnem,
caustico remouent. Morbos in situ, qui
ex prolapsu sunt, quantum iuuat, dictum;
enimvero contractis à cicatrice parti-
bus, quæ mox erant laxatæ, non poterunt
amplius alia, modo ullo delabi. Ob eam-
dem causam ualet cauterium, motum hu-
morum, uaporumque cohibere: unde
Rasis, Paul. Aet. Haliab. Celsi. & alij, ad
præcauendum humorum defluxum ad
oculos, iubent temporem uenas, & arte-
rias inuri: & in immoderato fluxu san-
guinis, ob ulceratam uenam, aut arteriam,
miros obtinet dotes eschara, ni causticis
inducta. Demum, cum eadem combustio,
soluta partis continuitate, præbeat exitum
excrementis retentis, emendat quæque
symptoma retentorum præter naturam.
Quæ tamen uacuentur cauterio, & ex
qua parte, mox ubi de cauterio, prout est
necis quoddam combustionis inflicta,
loquemur.

Nunc illud examinandum, quibus fa-
cienda hæc inustio, nam ut cuique uel
parum uersato in medicina est notum,
sunt hæc cauteria duplicia, actualia, po-
tentialia: illa sunt, quæ actu ignem tra-
hent:

Quoniam
materia cau-
terij eligibi-
lior.

bent: hæc, quæ urendi potentiam, quamquam actu sint frigida, vrantque, cum ad actum, vi nostri caloris deducta fuerint, vt arsenicum, sublimatum, calx non extincta: præstat itaque examinare, vtrum eligibilis.

Probant quique actualem ignem, damnant caustica nec ijs vtuntur, nisi coacti, nempe ybi ægri occurrunt, qui ignem nequaquam admittunt. Dant huius placenti eam rationem, quia caustica habent venenatam naturam, maioremque multo inuehunt dolorem, quam actu ignita.

At ob eandem causam, sunt virtualia caustica, quandoque magis ex vsu; nempe cum attrahere à parte, ab alia reuellerem, quam maxime optamus: vt cum e.g. in apoplexia, lethargo, soporosis quibusque affectibus reuellerem humorem ad ignobiles partes exoptamus, & è capite extrahere, non est cur renuamus, quæ igneam habent potentiam; vnde probant communiter veticatoria: cruribus, brachijs, humerisque admodum capiti que admodum commuiter Practici, quæ igneam habent facultatem, quamquam actu ignem nequaquam contineant.

At quoniam quæ actu ignem habent, sunt multiplicia, prout multiplex est materia, quæ actu ignem, potis est adferuare, nempe liquida, solida, vnde duplex est causticum, liquidum alterum, vt oleum, feruens, aqua ebulliens, pix eliquata, aliud solidum, cuius materia, adhuc multiplex ignea, lapidea, metallica, metallis multa: æs, ferrum, chalybs, aurum, argentum: quodnam causticum commodius erit? scio alijs, cauterium ex auro probari, vt Auic. ob eam, quam habet nobilitatem familiaritatem improbari idem ab Albucasi, & alijs, & ferrum eligi, quia hoc facile noscimus, quando est ignitum, quod in auro difficillimum: licet ego sic censeo dirimendam. Cauterium, duplicem potest ob vsum inuri, quantum facit presenti negotio: aut ad reuellendum humorem, qui ad partem nobilissimam, reptit, aut ad roborandam partem imbecillam, & flaccidam. Si roborare est animus, æs eligendum, nam hoc valentius cæteris exiccat: quare & robur addet maius, vt clare habetur ex Arist. 1. probl. 32. Eadem roborandi vis, cum insit auro, ob rationem ab Auicem. propositam, probat, vt auro pars inuratur, dum partem roborare procuramus. At si cauterium, ad reuellendum inducimus, non vt vacuetur pars eo, quod intus detentum, mirè ipsam, offendit, ferrum eligo. Vidimus, quibus in affectibus cauterium conueniat, prout est combustio: indaganda eadem modo de cauterio, prout est vlcus quod lam, vi cauterij inductum.

Cauterium
prout est vlcus,
quibus prodest affectibus.

Cauterium strictè sumptum, cum sit cauum, & rotundum vlcusculum, in extrema nostri corporis parte, igneo præsi-

dio, à Chyrurgo excitatum, vt paulatim, & sensim vacuetur nocuus humor: nulli dubium fuerit, nihil posse adiuuanti afferre acutis morbis; nam ferox est hostis affectus acutus, & qui nos acriter torquet: si quis, lenibus tentet eum præiudicijs depellere, hic certè, quod præuocatio dicitur, Subula Leonem tentabit occidere, & illud ipsi iure posset obijci, Lunæ radijs, non mature fecit botrus. Quare si quis putet, cauterio capiti multo ratione qua vacuat, apoplexiam curare, lethargum, earum, aut quemuis alium huiusce generis morbum, inepte tantum tribuet exiguæ vacuationi, quæ antequam fiat, morbus ægrum subtulit. Quod si Auicem. candens ferrum imprimit capiti apoplectici, candentem Rasus sartagine, omnes vt capillos comburat; scias haud probari hoc remedium eximijis viris, quia vacuat: nec quoniam, vt ait Capivac. excitato dolore, sensum reuocat, nã aut nullus ex vltione dolor, aut exiguus. Præterea satius esset, si hac ratione proficeret, parti longè à capite distanti ad mouere, ne dolore, maior ad cerebrum, copia humoris conuocaretur. Probatur itaque, quoniam calfacit cerebrum, & humores ferè concretos dissoluit.

Non conuenit acutis.

Habendum secundò pro certo, nullum habere locum hoc remedium in affectibus, qui à materia, nullo modo dependent. præsertim calidis; nocet enim, quæ ratione vacuat, nocetque pariter, quæ ratione idem calfacit, & siccit, vt supra dictum. Vnde, in ea hepatis discrasia, potest vsui esse hoc remedium, quod ab humore calido fouetur: si nullam habeat materiam fouentem (quamquam, qui fieri potest, ne diuturna intemperies, comitem sibi adsciscat humorem) omnino nocet.

Nec morbis feris materia.

Ne tamen cuius morbo materiali proficuum esse putans, fallaris turpiter, scias non conuenire hoc remedium, vbi multa est materia noxia vacuanda; aut enim vniuersam illam materiam, non expurgabit, vnde morbus produceretur, nec breui, quod optandum, curabitur: aut si omnem humorum farraginem, ad cauterium deponat natura, pars copia humorum oppressa, aut cancrena opprimetur, aut prauo alio morbo conflabitur.

Aut cum multa.

Quibus ergo affectibus erit opportunum cauterium? Dicam paucis, ijs omnibus, qui à iugi quadam humorum congectione ortum habent, fouentur; enimvero, cum congerantur continuò, nec possit hoc inhiberi (hoc enim esset satius) remedio continuò vacuante omne id quod congeritur, opus erit. Non potest hoc esse sanguinis missio, aut pharmacia; nam cum vtrumque remedium, sit magno dispendio viribus, breui homo, vel robustissimus, frequenti vsu horum prosterneretur, nam balnea, aut exercitia,

Sed pauca, quæ conueniunt congeritis.

citia, impuris corporibus non commo-
niunt. vnicum itaque cauterium supe-
rest.

Et in quavis
congestione.

Quia verò humorum congestio, varijs
habet ortum ex causis, & in varijs cor-
poris partibus solet coaceruari: exami-
nemus vterius, num in quavis conge-
stione excrementorum, & vbiq; loco-
rum aggregata, hoc vti remedio liceat.

Quod pertinet ad primum. Pars, quæ
affirmat, cuique certa. Siue itaque hu-
mor aggregetur ob alicuius partis di-
scrasiam, vel viatum impedimentum, aut
quia facultas expultrix est languida, co-
ueniet congestum humorem, quacum-
que ex causa aggregetur, per inustum
fonticulum, expurgare. Secundæ diffi-
cultatis solutio, non ita obuia, & prom-
pta: nam quidam humorem, ventriculi
vicio in seipso congestum, chyliferibus, &
vomitu esse expurgandum contendunt,
non cauterio. Parcunt quomodo huic re-
medio alij, vbi in secunda corporis re-
gione, humor stagnat. Fortasse, quia haud
fieri posse intelligunt, vbi hic, à penetrali-
bus corporis, ad externas particulas so-
ponatur. Vtuntur itaque cauterio om-
nes, cum in habitu corporis, humor re-
dundat, vt cum in capite gignitur, & ibi-
dem morbos procreat, aut alibi lapsus,
alias partes vexat. Vfus verò obtinuit,
& longa experientia docuit, quouis loco
humor congeratur cauterium proficere,
enimvero, vt ijs occurrat, qui cauterium
damnant, in ea cachochimia, quæ in secun-
da corporis regione congeritur, nam vbi
in alijs partibus redundat, non reprehē-
dunt, si inuratur, quamquam putēt, pos-
se excusari, quia ventriculus parte sur-
perna, vomitu, inferna enematibus expur-
gatur: scire illi debent, id fieri in nostro
corpore, quod in malè gubernata Repu-
blica contingit. Quamobrem, veluti hic,
in infima premi plebeculam observamus,
sic partes nostri corporis ad infimas
qualque, excrementa deponunt; Vnde,
cum cauterio languida pars reddatur,
non est dubitandum, quin vndequaque
humor ad illam seponatur: si tamen sit
inter illam & alias partes vasorum com-
munio, alioquin nihil referret, qua in
parte cauterium excitaretur. Præterea,
posset cauterium, supra hepatis regionē,
ventriculi, dorsi, vesicæ, & abdominis ex-
citari non secus, ac in capite quotidie
facimus, quamquam vsus hic exoleverit.
Quamobrem cum vacuent cauteria, illa
proximè partem inustam, non est dubi-
tandum, quin quamuis partem cauterium,
valeat inanire. In diuturnis itaque mor-
bis, qui à iugi humorum congestione
(quacumque ex causa fiat, & quouis in
loco) id pendeat, cauterium conueniet.
Cumque diuturni morbi, vt plurimum,
à frigidis concitentur humoribus pitui-
tosus, & melancholicis, ad extirpandos

Et quo vis
loco facta.

Qui locus
virendus.

hos morbos, ad expurgandos, hos suc-
cos, valebit potissimum cauterium; nam
calidos, ad partem vlceratam deducere,
non admodum tutum; maius enim fit vi-
cus acredine humorum, & inflammatur.
Præterea, calidi halitus facile expirant
per cutis meatus, quod cum locum non
habeat in frigidis succis, his expurgan-
dis, conducet; potissimum autem pitui-
tosus; nam melancholici adeo sunt cras-
si, & terrestres, nullo vt pacto possint, per
angustas venulas, ad habitum corporis
deduci.

Obijcies, multa in diuturno fluxu he-
morroidum, e. g. brachio cauterium inu-
runt in cruribus alijs, nempe in brachio,
fonticulum excitant, vt eo reuellatur ma-
teria, quæ delapsa ad venas sedis, sangui-
nis fluxum concitant: in crure, ut eum-
dem deriuent, vel reuellant etiam, quan-
do, & illa quoque humoris retractio, pos-
set reuulsio dici, quæ sit à posterioribus
partibus ad anteriores. Non itaque hu-
morum congestio cauterium indicat. ^{sol.}
facile tollitur obiectio, & quod omnes fa-
teantur, inuratur cauterium reuulsio-
gratia, aut deriuationis. Cæterum, cum
quam maxime referat scire, quo in loco
excitandus fonticulus, id declarandum;
ne res vtilissima prætermittatur. Vt ta-
men eius decisio paucis habeatur id in-
spiciendum est à medico, & attentè con-
siderandum, humorem, à quo mor-
bus, duplicem posse generationem ha-
bere: interdum gignitur morbosa causa
in eadem, & parte, quæ laborat, & dolet:
interdum alibi gignitur, moxque aliam
in partem demandatur, & in ea parit mor-
bosum affectum, vt e. g. dolet nonnum-
quam caput à causa, in ipso genita: dolet
alias, humore, aut vapore, sibi ab utero,
stomacho, aut alia nostri corporis parte,
communicato. Vbi morbus est per es-
sentiam in capite, vt dicunt medici, aut
in ipsamet parte malè affecta, est excitandus
fonticulus, vnde in capite, aut pro-
pe partem affectam: nam ea pars uacuan-
da, in qua humor gignitur: at ubi aliunde
humor, aut uapor ad caput deriuatur,
tunc cum reuellendi indicatio insurgat,
ac reuulsio fiat retractio humore, uel ad
suam originem, uel ad contrariam par-
tem, ut supra à nobis est dictum: pars
longè à capite diuisa fortasse inurenda
ad reuulsionem, uel, ut magis uera lo-
quar, ea pars uacuanda, quæ gignit humo-
rem, genitumque communicat capiti, ne
sit, quod possit postea in caput deferri;
nam reuulsio, est moti humoris re-
tractio: at nullam habet cauterium uim tra-
hendi, cum neque doleat pars, cui est inu-
stum cauterium, neque caleat: quare nec
reuellet. Conueniet itaque partem mit-
tentem inurere, aut intermediam, ut hu-
more, qui iugi quadam generatioue col-
ligitur, iugi uacuatione exhausto, nihil
sit,

Obiecta.

sol.

est, quod postea alteri affundi possit. Quare, si ex restrictis mensibus, aut hemorrhoidibus, caput langueat, hæc vacuatio reuocanda, quæ cum reuocetur cauterio iuulto cruribus; hæc inurenda in hoc casu; nam, Galen. pariter illi, qui epilepsiam, ob auram, à pede ascendentem patiebatur, causticum cruri imposuit. Quid ergo? crura dumtaxat inuremus, neque vlla capitis vacuandi cura, nos habebit sollicitus? omnis vacuandi capitis cura deponetur, si per consensum dumtaxat caput laboret: at si diurnitatē doloris, affectus, qui primum erat per consensum, sic caput molestarit, vt intemperiam inuenerit, vnde & caput quoque sibi malum gignat, dum noxios sibi gignit humores, aut aliunde exceptos, non deponit ad loca excretioni dicata, sed retinet: vel quia via sunt impedita, aut quoniam vis expultrix est languida: tunc temporis, nedum partis mittentis habenda est ratio, sed & capitis quoque cura suscipienda, vnde & ipsum est omni studio vacuandum. Duo proinde erunt cauteria inurenda: alterum in parte, quæ ob eam, quam habet communionem cum vtero, possit ipsum expurgare: alterum prope caput, quod humorem in ipso prognatum, aut retentum, educat. Quod si satis non sunt, quia fortasse, multo plus est, quod partium intemperies congerit, quam quod cauterium expurgat, multiplicanda, & plura inurenda, vt quod vnicō fieri nequit, multis assequamur. Vnde intelligi potest, quando vnum, quando plura cauteria inurenda, nempe vnum tantum excitabitur, si hoc satis: plura, ni vnum sufficiat. Non sufficiet autem, vel quia multa est copia excrementorum, quæ in parte aggregatur: vel quoniam plurium partium vitium, ad vnus affectus productionem, conspirat.

Non est tamen, quod diximus, omnia alia indicatione posthabita, exequendum; nam cum remedium, nedum debeat indicari, sed tolerari, non est cruri inurendum cauterium, statim ac vacuandi vteri e. g. indicatio insurgit, sed tunc faciendum, cum indicatum cauterium toleratur à crure: si contra indicet, abstinendum: contra indicabit autem si doleat, aut quouis modo langueat: contra indicat etiam pars, si sit princeps, aut vicina principi; nam neque decet, ad nobilissimum viscus excrementa ducere, quæ ad infimas quasque particulas relegat, quoties recte operatur natura: nec pars est, addeze afflictionem afflicto, & partem, quæ remedijs indiget, vt conualescat, multo imbecilliorē, cauterio reddere. Hæc tamen dicta intellige de cauterio interceptante, deriuatorio, aut reuulsorio (liceat mihi reuulsionis nomine vti, ne à communi vsu loquendi recedamus: at vbi vacuandæ partis gratia, fonticulus

excitatur, tunc audacter, pars illa inurenda, nam vacuato humore, à quo dolor inferebatur, aut quouis alio modo imbecilla reddebatur, conualescet, & euadet robusta. Nulla in hoc præcepto aut his, aut discordia: vnde medici omnes, capite laborante, atque eius causa, alijs partibus, caput inurant, modo in sutura coronali, modo in occipite, prout modò partes anteriores, modo posteriores male se habent: quo moti exemplo grauissimi viri, laborante hepate, hepatis partē externam inurant, idemque faciunt, ventriculo affecto, aut corde propria affectus laborante.

Quæcumque tamē pars inuratur, perpetuo cauendum est, ne inurantur musculi, aut nerui, venæ, aut arteriæ; nam si harum continuitas aduisione tollatur, magna fiet effusio sanguinis, spirituumque, vnde virium prostratio, syncopes, & mors tandem: nec minora sequentur incommoda, si musculi, aut nerui exurantur; nempe acerrimi excitabuntur dolores motus conuulsui, conuulsio, motusque omnino impiedietur.

Vt tamen, veluti in tabula quadam, expressum habeas, quæ in quouis affectu pars inurenda, quæque generatim hucusque disceptauimus, in affectibus singulorum morborum applicemus: scias breuiter, cum vacuandi capitis paulatim, & sensim indicatio insurgit, posse in quatuor partibus inuri cauterium, in vtroque brachio, in sutura coronali, in occipite: posse demum inter quartam, & quintam vertebra excitari setonem. Si quid extrahere expediat à corde, inurendum cauterium sub alis, nam ad has partes solet cor, se exonerare: si hepar, dextrum inguen; hoc enim est emunctorium hepatis, crus dextrum, aut brachium, nam cum vtroque membro maximum habet consensum hepar ob venas magnas, quæ tam in crure, quam brachio reperiuntur. Antiqui nedum has partes, ad expurgandum hepar inurebant, sed quandoque supra ipsamet hepatis regionem, inurebant cauterium: stomachumque inanire volentes, & à iugi excrementorum congestione expurgare, stomachum pari pacto inurebant. Vbi idem faciendum in vtero, crus inuretur, aut dorsum, cui alligatur, atque hac ratione, magnum habet consensum, aut pectini: eadem partes aperiendæ, laborante vesica; nam quod intestinorum affectis, aut peritonæo, abdomen vrere expediat, fatebitur quisque, si fuerit eidem compertum nedum artus, hoc est brachia, & crura, sed & quasuis alias partes male affectas, posse inuri. At cur illud non admittet, quando concedunt vnanimi sententia omnes, laborante per propriam essentiam capite, posse in ipsomet capite, excitari fonticulum? equidem, vt rem liberè fatear, nõ

video, quæ causa diuersitatis fingi possit: quinimo, melius multo agi, cum ægrotantibus crederem, si quoties laborat hepar, cor, stomachus, intestina, uterus, vt ipsasmet partes exureremus, aut vicinas; ita enim facilius assequeremur propositum, neque hepatis loco, aliæ partes vacuarentur, quas vacuare, nullo pacto expedit. Vt mittam vitari hac ratione discrimen, ne dum hepar, e. g. ad crus, aut brachium, quæ imbecilliora sunt reddita cauterio, humorem deponere tentat, intermediae partes, expurgandi excrementi contactu, oblædantur.

Non probo tamen, vt diu in hisce partibus detineantur, nam cum sint laxiores, & calidiores, facile possent, vbi sunt vlcera, aliunde suscipere fluxionem humorum, morbique grauissimi excitari.

Ex his intelligitur, in qua nam parte expediat aperire cauterium, cum reuelendi gratia, est excitandum; enimvero cum reuulsio ope cauterij fiat, vacuata illa parte, à qua humor ad aliam delabitur, vbi intelliget medicus, per quas vias, quæuis pars commodè expurgatur, intelliget idem, quænam pars inurenda, vt humoris confluxus inhibeatur. Cogita, e. g. laborare, aut pectus, aut stomachum, ex humoris defluxu à capite; cui dubium, inhiberi hunc influxum, vacuato capite sensim, quemadmodum sensim, & lentè humorem progignit? Quamobrem, cum vacuetur caput, excitato fonticulo, in occipite, futura coronali, vtroque bra-

chio, nam vtrumque magnum habet consensum cum capite, ob venam cephalicam, cauterio in aliqua harum partium excitato, humorum defluxus inhibebitur, reuocato ipso ad partes inuitas. Iisdem, nixus principijs, intelliges facile, quæ nã pars inurenda, laborante capite erysipellate, aut quouis alio affectu calido, hepatis vitio. Nempe in crure dextro erit apericendus fonticulus; nam quamquam ad brachium hepar, possit se exonerare; quia tamen reuulsio tanto est commodior, quanto fit longius à parte, fluxione tentata, tanto commodius humor ducetur ad crura, quanto plus distat, quam brachium à capite.

An verò, interna pars cruris inurenda, an externa, ex iisdem, propositæ dubitationis decisio petenda: nimirum, si quæ ratio monstrat, maiorem esse consensum, & communionem internæ partis cruris cum hepate, quam externæ; illa aperienda: at si nullam liceat fingerè, quod spectat ad hoc caput, causam maioris consensus, præstabit in viris potissimum, externam cruris partem inurare, ne si in interna excitetur, ab equitatione impediatur, Esset modò id reliquum docere, quo pacto sit formandum cauterium, & eius symptomatis occurrendum; at quoniam non formamus hic nos Chyrgum, sed instruimus medicum, his claudam hanc de cauterio disputationem.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Vigésimus.

DE PHARMACIA.

Quid, & cur agendum. Cap. I.

NI excidit è mète, quod supra proposuimus, illud iam esse reliquum intelliges, vt de Pharmacia disputemus; perlustrauimus enim quæcumque de vacuatione prænoscere necessarium erat, & de Dieta, & Chyrgia pluribus à nobis est actum, ne tamen in æquiocis laboremus, placet primum aduertere, vocem hanc Pharmaciae

esse vocem græcam deductam à Pharmaco, itaque vt pharmacum est vox anceps, quæ in bonam, & malam partem accipitur, nam significat remedium, & venenum, si enim deducatur à *fero*, & *achios* idem est, ac ferens trititiam, si à *fero*, & *achos* deriuetur, idem est, ac ferens medelam: haud aliter Pharmacia interdum artem conficiendi venenum significat, & veneficia, & in hoc sensu sumendo pharmaciae nomen, nequaquam intendimus de ipsa pertractare: agemus de

Bbb ipsa,

Quod nomen Pharmaciae.

Quid Pharmacia.

ipsa, prout est tertia pars methodi curatiuæ; cum enim nostræ partes sint abfoluere hanc methodum, & de duabus prioribus sit actum, reliquum est, vt de hoc tertio, & vltimo pertractemus: est autem administratio medicamenti, seu methodus docens recte medicamenta administrare. Qua parte methodus est dirigens medicum, ne in administrando remedio aberrat, conuenit Pharmacia, cum Chyrurgia, & Dieta, nam & hæc methodus curatiua est, docens rectam administrationem rerum non naturalium, Chyrurgia recte administrare ea omnia præsidia, quæ manuum opera perficiuntur: particula vltima, differt Pharmacia ab illis, quia hæc agit de Pharmacia recte administrandis, non quidem sumpto Pharmaco pro veneno, absit tam graue facinus à facultate adeo præstantissima, sed sumpto nomine pharmaci pro medicamento. Cæterum quia medicamenti natura adhuc obscura, propterea, vt plane cunctis constet, qua de re instituat disputatio, declarem quid, & quotuplex medicamentum, & num de omnibus pertractandum, quoue ordine.

Quid medicamentum. Cap. II.

Quid nomen medicamenti

Medicamenti nomine latini Græcos sequuti illud omne intelligunt, quod adhibetur, naturam eius, cui est adhibetur mutat; quamobrem quia eque nostrum corpus a veneno mutatur, ac medicamento, idcirco latini non recedentes hac in re à Græcis, medicamenti nomine, & remedium, & venenum complectuntur: vnde Caius Iureconsultus de verbor. significat. qui, inquit, *venenum dicit, adiscere debet bonum, vel malum, nam & medicamenta sunt venena*. Sic philtæ, & alia quæuis venena, quæ ad amorem dantur conciliandum, medicamenta amatoria sunt dicta, quemadmodum medicamenta, quibus accersitur somnus, soporifera pariter medicamenta latini vocarunt, atque hæc de nomine. Quantum ad rem Gal. proposita disputatione de simplicium medicamentorum facultatibus, ac volens declarare, quidnam illud, de quo tractare instituerat in propositis libris, docet, quid sit medicamentum, quid simplex, quid facultas, & ait cap. I. lib. de simpl. *medicamentum est, quod permutare potest nostrum corpus, alimentum, quod potest idem augere, quod et si clarum esse videatur, habet tamen difficultates, & illas quidem non faciles; potest enim corpus nostrum mutare nedum, medicamentum, sed venenum, & cibus, alioquin dicat nobis Galen. si cibus nos mutare non potest, quo modo tot, & tã graues morbi à cibo; Arist. etiã scripsit*

Quid medicamentum.

Gal.

Dubitatio aduersus adductam definitionem Gal.

de anim. alimentum in principio esse contrarium in fine euadere simile: sed contraria agunt mutuo: ager itaque cibus in corpus, & hoc in cibum, mutabuntur itaque mutuo. Demum omne agens, in agendo repatitur, vt docet Arist. & cum Arist. schola onnis Philosophorum I. de gen. ager itaque cibus in corpus. Quare iuepta est definitio medicamenti, quando conuenit illi alteri. Augetur difficultas, nam non solum corpus permutandi vim habent alimenta, sed & in animum, vsque suam actionem diffundunt, quippe qui quædam alimenta mentem acuit, contra alia obnubilant eandem, & deprimunt. Antecedens verum esse constat ex sacra Scriptura, nam in ea hæc legitur, *ecce Virgo concipiet, & pariet Filium, qui vocabitur Emmanuel: butirum, & mel comedet, vt sciat reprobare malum, & eligere bonum*; legitur quoque lib. I. gen. ab esu pomi vetiti apertos esse oculos nostrorum Parentum, & cognouisse quod essent nudi, ideoque fecisse ad nuditatem tegendam perizomata ex folijs ficus. In animum itaque agit, & corpus cibus; quare non differat hac parte alimentum à medicamento. Demum medicamentum, interdum, in nostram substantiam vertitur, alioquin si hic metus abesset, non iuberent medici vt ab assumpta cassia, aut rosaceo zaccharo comedatur: falsoque nonnulli credidissent, mannam, qua hodie vtimur ad purganda corpora, eandem propemodum esse cum illa, qua tæbræi in deserto nutriti ad multos annos fuerunt. At vero est hoc dogma receptum à multis, alijque nedum hoc credidere, sed & illud pariter admisere, puellam quamdam nutritam esse veneno. quare male dictum est, medicamentum esse, quod nos permutat.

Hæc forsân intuiti quidam, laborarunt multum, vt Gal. sententiam ab his difficultatibus vindicarent; an sint illud assequuti, mox videbimus.

Auerr. vt ab ipso exordiar, explicauit hoc modo Galen. sententiam, *cibus est, qui partes dissolutas viuientis, easdem specie restituit, medicamentum vero, & si partes dissolutas restituat, non restituit tamen easdem secundum speciem, sed diuersas*. hanc expositionem noluit admittere quidam Auerr. socius A hubertus Auensufu quia à Gal. mente alienam censebat esse: admisit tandem multis Auerr. epistolis inductus, quæ si extarent, fortasse & nos ipsi adhereremus: cum vero, neque extent, neque occurrat mihi via, qua possit hæc sententia defendi: censeo propterea esse reijciendam, nam nullo modo conuenit medicamento extrinsecus admoto: Secundo quia falso dicitur, medicamento restitui partes secundum speciem diuersas, nulla enim à medicamento, qua est medicamentum sit restitutio: Si quæ autem

Auer. de medicamenti natura sententia.

Reijcitur.

tem

tēm sit ab eodem, qua alimentum est medicamentosum, aut medicamentum alimentale, restituntur partes temperie forsitan diuersę, non autem specię; quod si per speciem, temperiem dicat intelligere, improprie admodum loquitur Auerro.

Capiuac.

Capiuac. capit. i. lib. de venenis, putās loqui ex sententia Galen. 3. de temp. 4. hanc affert in medium definitionem. *Medicamentum est mixtum, quod secundum quamlibet qualitatem mutatur, & alteratur a corpore nostro, alimentum, quod secundum substantiam totam, & proinde etiam secundum qualitates, nam vbi forma amittitur, etiam temperies perit, addit si decenti quantitate sumatur, nam si multum quis affumat, nequaquam vincitur. Demum volens explicare veneni naturam hęc scribit; Venenum est mixtum, quod nequaquam secundum substantiam mutatur a corpore nostro, sicque corpus nostrum lædit.*

Reijcitur.

Bone Deus, quid quæro est nugari, si hoc est philosophari? adeo verum est, quandoq; bonum Homoetum dormire, ni tamen altus sopor sit hic error, non dormitancia; enimvero si medicamentum secundum quamcumque qualitatem a corpore nostro permutatur, ergo & secundum substantiam; Patet consequentia, nam cum requirat debitas in materia, quæuis forma dispositiones, non poterit corruptis illis informare materiam; quare si secundum quamcumque qualitatem mutatur medicamentum, iam mutabitur idem secundum substantiam, quod falsum vel eodem teste, nani idem esset medicamentum, ac cibus Secundo Sinapi, allia, & alia vesicantia cuti admota, nequaquam secundum omnem qualitatem mutantur, neque Pharmaca assumpta, nā multoties obseruauimus facta larga vacuatione excretum esse pharmacum vomitu, aut deiectione; nunquam autem posset hoc obseruari, si fuisset medicamentum secundum omnem qualitatem permutatum. Vult aliquis forsitan auctoritatem Gal. legat cap 4. 3. de temp. nam hęc ad verbum inueniet, *quæ vero una qualibet qualitate alterantur, ac mutantur ea medicamenta tantum sunt.* falso pariter docet corrumpi cibum secundum eius qualitates, quia forma corrumpitur, non enim est compositum subiectum accidentium, sed materia, possuntque accidentia, quæ in viuente, perseverare in corrupto. quare falso probat cibum secundum substantiam, & qualitates mutari, quia cibum corrumpitur: & quidem si qualitates vna cum cibi substantia pereunt, nunquam vsu ciborum poterit intemperies aliqua emendari. An admittenda, quæ scripsit de veneno nihil vero minus, neque debet, qui vel limina Philosophiæ salutauit admittere, idcirco venena nos offendere, quia inalterata manent primū,

quia venena debent actuari, alioquin nunquam agent in nostrum corpus: suscipiunt itaque initium operandi a nobis, ergo & mutationem aliqualem, non ergo inalterata. Confirmatur, nam 3. de temp. 4. *medicamenta, ait, itidem sunt, quæ & nulla parte substantia sunt mutata, sed tota seruata integra, corpus ipsum afficiunt: ceterum graua, & naturam animalis corrupentia, vnde & totum genus eorum, deleterium, & pestilens dici reor.* secundum substantiam itaque mutari negat Gal. non secundum qualitatem. Demum vero hęc Capiuaccho, non erit propterea eidem concedendum, idcirco nos oblædere; nam esse inalteratum est, quid negatiuum; non potest autem negatiua causa effectum aliquem positium producere. Est quidem impermutatio secundum substantiam, conditio sine qua venenum operari non posset, & idcirco ad agendum præsupponitur: quemadmodum in quauis causa supponitur existentia: ratio tamen cur venenum nos perimat, nequaquam est negatio illa, sed summa inter nostram naturam, & venenum contrarietas; vnde redditur ratio, cur cum medicamentum, & venenum secundum substantiam manent immutata, medicamentum tamen nos non necet, occidat tamen venenum: ratio est, quia maior est inter nos, & venenum contrarietas, quam cum medicamento: minor præterea vis medicamenti, veneni maior, ideo expellit illud natura, veneno succumbit.

Præstat itaque cum Gal. dicere, medicamentum esse illud omne, seu mixtum, siue elementum, quod aptum est nostram naturam permutare: cibum, qui est aptus natus seruare, & auget: venenum, quod est aptum natum perimere; mediat inter alimentum, & medicamentum cibus medicamentosus, nam permutat, & nutrit; quemadmodum mediat pariter inter venenum, & cibum medicamentosum, nam neque seruat vt cibus, nec vt venenum corrumpit, sed permutat dumtaxat. Vbi obijcitur, etiam cibus nos permutat, & medicamentum permutatur, immo & venenum, si vera sunt, quæ referunt de puella nutrita napello. Respondeo non esse eorum naturam colligendam ex ijs, quæ vtrumque ab illis sunt, sed ex ijs, quæ per se procedunt, & vltimo termino, ad quem, nam a termino ad quem, motus specificantur. Ergo cum cibus sua natura sit aptus conseruare, medicamentum alterare, finisque cibi sit conseruatio, medicamenti contra permutatio: iure ex his cibum distingues a medicamento; nam hęc est cuiusque natura. Probat quia hęc ferè semper a cibo, & a medicamento; quare quod aliter accidat quandoq; aut hoc fiet a multa cibi quantitate, exigua verò medicamenti, & veneni: aut fiet

Defenditur Galen.

Bbb 2 fe-

secundo, quia medicamentum illud, & venenū collatione facta ad hoc corpus, neque est medicamentum, nec venenum; ut enim alibi dictum à nobis est, causa est ad aliquid, & de genere relatiuorum. quare non est, quod moremur, si quosdam permutet, non alios, hos nutriat hic cibus, non alios, immo necet, nam ad hoc animal comparatum, est venenum, alijs contra iucundum alimentum. Vnde redditur ratio cur icorpio comestus à gallinis non oblædat, necet hominem: occidat hominem pariter cicuta, sturnos nutriat. Nempe sunt hæc de genere ad aliquid, & quod venenum est vni, cibus est alteri, & iucundus. Neque tantum in diuersis corporibus hanc effectuum diuersitatem idem medicamentum producit, sed in vno corpore, diuerso tamen modo affecto, sic pharmaca ægrotanti sunt commoda, bene sano, nocua: & aqua, calido natura, aut morbo, est salutare remedium, refrigerato est eadem venenum.

Obiectio.

Obijcies. Non potest naturalis proprietas separari; ergo si cibus sua natura est aptus natus seruare, & augere, medicamentum contra permutare, non poterit, aut cibus permutare, aut medicamentum à corpore permutari.

Sol.

Respondeo: admittendo quicquid argumentum concludit; nam quando cibus permutat, non permutatur, non est amplius cibus: neque medicamentum, medicamentum est, cum non permutat, sed à corpore contra permutatur; cum enim medicamentum, & alimentum, sint de genere ad aliquid, nihil inconuenit, si modo permutet, non permutetur.

Secundo dico, quod etsi cibus sit sua natura aptus permutari, medicamentum contra, permutare, nihil repugnat quominus cibus permutet, & medicamentum contra permutetur, quoniam cum naturali aptitudine, potest stare contrarius actus; vnde homo flet, etsi sua natura sit risibilis. stat ergo medicamentum sua natura, esse aptum natum mutare, & interdum à corpore permutari, cibum mutare, etsi sua natura sit aptus mutari, & nutrire. quare rectè dictum, medicamentum esse, quod est aptum mutare, cibum, qui est aptus seruare, & augere: mutari autem volumus à medicamento corpus tantum, animum nullo modo, si de mutatione per se dicta sit sermo; nam cum sit animus simplex, & ab omni materiæ contagione immunis, non potest directè, & per se in animū aut cibus, aut medicamentū agere, debent enim conuenire in materia, quæ mutuo inter sese agere debet: agere damus indirectè, & per accidens; nam cum anima corpori inexistens à corpore pendeat in operando, conducet mirum in modū ad actiones illas melius, peiusue obeundas, bona, malauè, corporis constitutio. Quomodo autem primi

Quomodo
medicamen-
tum mutet
animum.

nostri parentes gustato pomo vetito no- uerint se esse nudos, & ut ait scripturæ *aperti sint oculi eorum*, curue arbor illa sit dicta arbor scientiæ boni, & mali, demum quem sensum habeat locus alter adductus ex Isaia, non est præsentis loci indagare; illud explicandum, nam obscurum, quasnā mutationes corpori nostro inferat medicamentum.

Quasnam mutationes corpori nostro inferat medicamentum. (Cap. III.)

Corpus nostrum à medicamento permutari supra dictum, nunc quoniam potest contingere id multifariam, declarare est consequens, quænam mutationes inferantur, & quomodo, ut exploretur plane medicamenti natura, & sit cuius comperta.

Permutat nos bifariam medicamentum, alterando nimirum, & vacuando: nam duplex medicamentum alterans, atque vacuans; vtrumque duplex, aliud est, quod vniuersum corpus, & quamuis eius partem alterandi vim habet, aut vacuandi, mutat aliud determinatam partem, vacuatque: habet hoc tot fere differentias, quot sunt partes, quibus addere robur potest, propterea datur medicamenta cephalica, pectoralia, cordialia, hepatica, splenitica, stomachica, quæ os ventriculi roborant, stomaticha, quæ ventriculum respiciunt, nephrytica, hysterica, arthritica, ophtalmica; odontica. Vide Galen. 1. per gen. c. 1. Valles. 9. controu. c. 10.

Hæc item, & sine delectu partem quæcumque permutantia, adhuc sunt duplicia, sunt quædam, quæ nos mutant qualitate occulta: faciunt idem alia. qualitate manifesta, & sensili; vtrumque adhuc duplex; mutat nos aliud primis qualitatibus, permutant alia in secundis. Primi generis medicamentum octo habet differentias, est enim calidum, frigidum, humidum, siccum: calidum & siccum, calidum & humidum, frigidum & humidum, frigidum & siccum: vnumquodque item quadruplex, nam aut calfacit, refrigerat, siccatur, humectat in primo gradu, aut in 2. 3. & 4. vnumquodque adhuc triplex; nam aut calfacit ad principium tantum primi gradus, secundi, tertij, & quarti, aut extenditur ad medium gradus, aut demum ad vltimum cuiusque gradus excurrit.

Permutans quoque in secundis qualitatibus adhuc est multiplex; nam multæ pariter sunt qualitates secundæ, quæ à medicamentis induci possunt, emolliunt enim, indurat, rarefacit, addensat, aperit, occludit, obstruunt, compressionem, coalitionem, concidentiam. Attenuat, incrassat, attrahit, repellit, coquit, maturat, erodit: quo factum, ut inter medicamenti diffe-

differentias hæc quoque reconseantur , quædam sunt emollientia, alia induratiã, rarefacientia, densantia : aperientia, occludentia: attrahentia, repellentia, attenuantia, incrassantia, sextergerentia emplaistica, atque hæc sunt mutationes, quas alterando inferunt medicamenta .

Non sunt minores , quæ ab iisdem vacuando inuehuntur ; nam vacuantia duplicia, sunt quæ certum vacuant humorem, vt c. 6. dicemus, sunt alia, quæ indiscriminatim, & citra delectum expurgant omnes, vt Antimonium, Cataputia, Hydrargirum, sunt illa minus nostræ naturæ infensa, hæc sepe occidunt ; nam teste Gal. 2. de rat. vict. 12. deleteriam obtinent naturam . Priora adhuc sunt multiplicia, nam multa sunt, quæ possunt vacuari; sunt quæ choleram vacuant, alia melancholiam alliciunt, alia pituitam, & aquam, alia stercores; vnde dantur medicamenta cholagoga, phlegmagoga, melanogoga, hydrogoga, eccoprotica, latini stercorearia appellant . Insuper quia possunt hæc vacuare leniendo, abstergendo, irritando, adstringendo, & hac ratione exprimendo: possunt item hoc facere per os, cutim, viam vrinarum, ideo dantur medicamenta lenientia, abstergentia, comprimentia, extimulantia, deiectoria, vomitoria, diuretica, sudorifica, adde & quæ vacuant tussi, screatione, spuitione; nam & ista pariter nos permutant. De his ergo, & cæteris pertractandum, ne sit diminuta proposita disputatio ; Itaq; primum esset dicendum, qua ratione lingua nos permutent, quia tamen lib. 2. huius operis declarauimus id de cibis, de vacuantibus, mox de purgatione tractantes dicemus : propterea principale propositum aggrediemur. Ne tamen horum sylua vsque adeo imensa nos offendat, loquemur primum de recta vacuandi ratione per pharmacum deiectorium; nam cum hæc frequenter vsurpentur à medicis, non ita passim alia vacuandi rationes occurrunt, vt huius ignoratio perniciosior esse potest, sic comparata eiusdem cognitio erit vtilior multo .

Cæterum, quia & hæc vacuatio bifariam potest fieri, assumptis nempe, & inmissis per sedem clysteribus, balanisque, de recta vacuandi ratione per pharmacum, seu deuoratum, seu bibitum primo loco, disputationem instituemus . Ne tamen eius series te lateat lector, dicam primū, quid purgatio, quibusue in morbis conueniat, inquiram secundo commodum, eius tempus: quibus id faciendum, quid demum præmittere, quæ vltimo facere expediat, mox subiungam .

Quid purgatio . Cap. IV.

Vacuatiõem eorum, quæ qualitate molestant purgationem esse voluit Gal. 1. par. aphor. 2. 2. eiusdem 17. & 1. de hum. 12. idem arriit Fern lib. 3. meth. cap. 1. & medicis multis; nam quæquam, excretionem humorum, qui sola copia peccant, aut substantia, purgationem esse non disteantur, numquam tamen posse fieri putant, vt cum luxuriant succi, non contrahant iisdem vitium in qualitate: alij multitudinis vitium cranitiei, & tenuitatis, in qualitate vitium esse dicunt . Primum modum dicendi tenet Merc. 2. de indic. cap. 6. secundum Fern. cit. loc. Qui æquè duplicent, ac Fern. quidem, quia copiarum, & substantiarum vitium, cum vitio qualitatis confundit, secundo quia si purgatio esset vacuatio eorum, quæ qualitate peccant, hoc est qualitate, quantitate, substantia, quouis demum modo, iam esset venæ sectio purgatio, nam hac vacuatur sanguis modo aliquo peccans .

Displicet, & Mercat. nam vbi vacuetur pituita delapsa ad pectus à capite, nullo tamen pacto adacta, vere dicere possumus corpus expurgari, cum tamen nullum habeat pituita illa vitium in qualitate, nam hoc ex adacta pituita resultat . Sed demus tandem ex pituita illa ad Thoracem delapsa aliud vitium in qualitate perpetuo consurgere; nam se iuncta à reliquis succis, quorum vicinia frigiditas e. g. remittebatur, elucescit postea, & fit maior: cum vitium illud physicum sit, non medicum, nullum consequenter indicabit remediū, aut si quod indicabit, erit illud certè alteratio, quare vacurtio eiusdem non erit vacuatio eorum, quæ qualitate nocebant, sed eius quod quantitate molestabat .

Propterea dixit Falloppius cap. 1. tractat. de simpl. purgationem esse vacuationem eorum omnium, quibus humores, & spiritus, aut partes nostri corporis impuræ redduntur, qui neque admittendus primum, quia non complectitur malam purgationem . Secundo quia non declarat in quonam consistat impuritas ista . Tertio quia corpus nostrum potest fieri impurum à ptauis halitibus, & sanguine: vnde idem purgabitur discussis halitibus, impuroque sanguine vacuato; at nec vaporum discussio, nec vacuatio hæc sanguinis, est purgatio .

Proinde dicerem posse purgationem bifariam definiri, communiter nempe, & propriè: communissimè sumpta, nihil aliud est, vt ait Galen. quam eorum, quæ qualitate sunt molesta vacuatio . Vt vero argumento ab initio proposito satisfacias, scire aebes, nomine eorum, quæ qualitate sunt molesta, duo posse intelli-

Gal. assertur.

Explicatur .

Reijcitur Fern.

Mercat.

Fallopp.

Auct. sententia.

gi

gi in Hippocr. doctrina, & Gal. qualita-
tem veram, seu prima sit, seu secunda, &
in hoc sensu falsa est definitio adducta;
siquidem qualitatis vitium, alteratione
emendatur, purgationem redundantia
indicat. Sumitur secundo qualitas pro
specie certa humoris, iuxta illud Hipp.
I. aph. 2. Si talia purgentur, &c. hoc est si
vacuetur illa humoris species, quæ pec-
cat, conferet vacuatio, ac tolerabitur fa-
cile, & in hoc sensu nomen qualitatis
accepit Gal: itaque est sensus definitio-
nis, purgatio est certi cuiusdam succi
redundantis vacuatio, seu vacuatio hu-
moris cum defectu, secus ac venæ sectio,
per quam omnes humores indiscrimina-
tim, non vnus determinatè vacuatur:
cumque succi determinati, & redundan-
tis peccatum sit cachochimia, idem est
dicere, purgatio est vacuatio eorum, quæ
qualitate molestant, ac cachochimicæ: ad
maiores tamen intelligentiam oportet
advertere, redundantiam in nostro cor-
pore, quandoque fieri à sanguine, prout
est quarta quædam substantia, sit eadem
alias, omnibus succis auctis, veteri tamen
proportione seruata, sit alias demum re-
dundantia ab vno tantum succo, quicquid
sit ille, sanguine tantum modo excepto.
Priores duæ redundantia species, ple-
thoræ vocantur. Tertia cachochimia,
quæ latinè idem sonat quod succi vitiosi
redundantia. Vt itaque declarat Gal.
en. qua ratione differt à venæ sectione pur-
gatio; nam conueniunt genere vacuatio-
nis, dixit plethoram venæ sectione va-
cuari, purgatione, non omnes humores
indiscriminatim, sed determinatam, &
certam humoris speciem, bilim, pituitã,
melancholiam, prout varium est phar-
maeum exhibitum, cholagogum, phleg-
magogum, melanogogum. Apte Fern. cit.
loc. 4. *Venæ, inquit, sectio eum fortasse hu-
morem, qui in venis consistit, ac non sincerum
euacuat, sed sanguine, & utili humore per-
mixtum. Purgatio vero id solum, quod vitio-
sum est, & qualitate peccat, utili relicto, nisi
forte immoderatus efferatur.*

Quid purga-
tur vero.

Purgatio contra magis strictè sumpta,
est cachochimicæ vacuatio, medicamenti
purgantis, naturæq; vi elicitæ; & si enim
natura vacuante humores noxios corpus
expurgatum dicimus, veræ tamen pur-
gationis nomen est impositum à medicis
ad eam vacationem significandam, quæ
cum naturæ opera, tum pharmaci ab-
soluitur.

Purgantis medicamenti nomine, quæ-
quam illud omne possit intelligi, quod
humores detergit, & expurgat, illud ta-
men sic meretur vocari, vt docta fuit Ga-
len. sententia 5. simpl. 20 quod substan-
tiæ, vt aiunt familiaritate, humores tra-
hit educit. Erit itaque purgatio humo-
rum proprietate substantiæ attractorum
eductio.

Ita purgationem fieri, constat inde,
nam si aliter, rem putes succedere, aut
illud fiet, natura humorem pellente, aut
humore, à pharmaco, tamquam ab hoste
fugiente, vel ad ipsum, tamquam ad rem
amatam, accurrente. Nō potest dici hoc
vltimum, aut secundum, nempe accir-
rere humores, aut à pharmaco fugere,
quamquam placuerit Fallop. tract. de
simpl. medicam. purg. cap. 2. & 15. dare-
mus enim humori, vim ad cognoscendū,
ad fugiendum pedes, alas ad accurren-
dum: nec primum; nam si hac ratione
fiat, pharmaco assumpto purgatio? Cur
non eadem sit, nullo medicamento inge-
sto, quando hoc est naturæ institutum, vt
pellat quæcumque nocitura videntur?
An quia euadit pharmaco deuorato ro-
bustior? At similia nos adaugent, & ser-
uant: sunt pharmaca aduersa naturæ nos-
træ, & infensa. An acriores sunt à phar-
maco humores, indeque sequitur, vt que
paulo antea feriabatur facultas, ad ex-
pellendum insurgat? sed quamquam
multa valeant irritare, haud eo pertingit
vis eorum, vt succis quicquam valeant
communicare; nam sal, vix sedi immis-
sum, copiosam ciet vacationem: multa præ-
terea purgant, quæ vim irritandi nullam
habent. Quod si dicas secretionem facta,
vi pharmaci, bilis exempli gratia, ab alijs
succis, acriorem euadere, ac propterea
irritare naturam, & insurgere: quid dices
de pituita, quæ secreta à bili, multo mi-
nor redditur? In nostram demum venies
sententiam, seligi, nempe primum à phar-
maco humorem, trahi, tum naturam ad
expellendum insurgere; nam quod Ascle-
piadis cōmentum, fingentis gigni à phar-
maco bilim exempli gratia, eamque eua-
cuari, non debeat admitti, satis superq;
à Gal. lib. de purgant. medicament. fa-
cultat. est monstratum: vnde putauit
Fallop. numquam in ea Asclepiadem
fuisse sententia, sed gigni autumasse, quia
pharmaco assumpto sic perficiuntur, vt
irritent, ac propterea natura ad expel-
lendum insurgat. At quoniam tractio
hæc, obscura admodum, qua ratione fiat,
cap. sequenti dicendum.

Quomodo
fiat.

*Qua ratione trahit medicamentum
humorem, magnes ferrum.*

Cap. V.

QUA ratione pellat natura humorem,
& quæcumque ipsi nocent, e cor-
pore extrudat, nullus est, qui non facile
intelligat, et si à limine philosophiam, ne-
dum medicam artem salutarit. Qua arte,
eundem seligat medicamentum, alliciat,
vel doctissimis dubium, & incompertum;
nam quamquam Galen. similitudine qua-
dam, id sit declarare conatus, trahi di-
cens

cens à pharmaco succos, non secus ac ferrum, à magnetem, maiores tamen tenebras offudit, quia obscurior est, huius euentus ratio, & abdita magis; nihilominus, quia multis, ijque grauissimi viri, in hac laborarunt, versabimur nos in eodē puluere; nam & illud scire iucundum, quid alij de re hac dixerint, qui collimarint magis, si tamen vltro progredi non detur: & quando, eadem est ratio, medicamenti, & magnetis, auctore Gal. vidēbimus, quo pacto ferrum à magnetem trahatur, vel ad ipsum accurrat; nam hinc propositæ difficultatis solutio elicitur.

Aphrodiseus 2. nat. quæst. 1. c. 23. sponte ferrum ad magnetem accurrere autumauit: *ferrum inquit ad lapidem fertur, non trahentem ipsum, ut ad se, sed huius desiderio*; Eadem sententiam nuperrime est sequutus, vir apprimè doctus Fortun. Licet. lib. 1. de. spontaneo viuent. ortu cap. 116. eamque est conatus suadere his rationibus. Eodem modo ferrum ad magnetem accurrat, quo ignis ad napham: nunc ignis sponte propria ad napham mouetur, non trahitur à napha, alioquin alliceret napha suum corrupens. Quare & cæter. Addit secundo, omne mouens mouendo, mouetur: at magnes nullo pacto mouetur, accurrat itaque propria sponte ferrum. subdit demum, omne trahens sui gratia trahit: nunc ferrum à magnetem perficitur, nam eius contactu, à rubigine præseruatur, & magneticam, ut ita dicam virtutem acquirat, magnes nullo modo perficitur. Quare & c.

Non placet nihilominus mihi; nam si ad magnetem sponte accurrat ferrum, è quouis loco, vel distantissimo moueretur ad ipsum, quemadmodum terra, vel in lunæ orbe reposita, ad centrum præceps delabitur. Nec nobis satisfacit, cum dicit, esse longè diuersam rationem terræ, & ferri; nam illa cum simplex sit, vnicum habet motum, proprium ad centrum nimirum: ferrum duplicem, nempe ad terram, & ad magnetem, quia duplicem ferrum naturam habet, genericam mixti, & hanc ob causam, deorsum mouetur, & specificam, talis scilicet mixti, & ab hac habet, ut ad ferrum accurrat. Non satisfacit inquam: primum, quia ignis quoque simplex est corpus, & terra simplicius, & tamen multos ignis motus non motus habet, quæquã duos tribuat lib. 1. & 4. c. 17. sursum nepe, ad napham, & ad consimilem ignem: nam si vnica forma in igne est, & instrumentum motus vnicum, nempe leuitas. quo pacto ille poterit ad loca contraria moueri? vnicum itaque habebit. Nec aliter, nos cogent scire, quod videtur ignis ad similem ignem, aut napham accurrere, videtur etenim: at reuera elicit nouum ignem ex napha, & duo ignes intermedium aerem, in ignem conuertunt, ac propterea vi-

detur ad napham accurrere, aut consimilem ignem; alioquin cogemur dicere, ad omnem loci positionem moueri ignem, quia posita re combustili in locis diuersis, vbique accendetur.

Non placet tertio duplex ille motus naturalis in ferro confectus; nam si quodcumque mixtum, ab elemento dominante mouetur, & in quouis mixto terræ elementum excellit, quoduis mixtum, deorsum tantum, erit aptum delabi: & certè, si pro multitudine graduum, motus essent multiplicandi: cur non multos alios in ferro, quando est idem substantia, corpus, mixtum, & tale mixtum.

Non tradit quarto causam sufficientem. cur ferrum, cum duplicem habeat, naturam, ac duplicem propterea motum, ad terram potius moueatur, quam ad magnetem, aut contra, dum docet illud fieri, quia quoties duo fines proponuntur, semper mouetur ad illum consequendum, quem facilius sperat esse consequiturum; nam si hoc admittamus, ponamus necesse est, quemdam, ut ita dicam, discursum in ferro, esto enim à natura habeat inditam propensionem, ut moueatur ad illud, quod facilius sperat consequi: ut tamen modo intelligat, hunc finem facilius posse consequi, non pari facilitate alium, à natura certè habere, nequaquam potest.

Quamobrem probabilior longè eorū sententia mihi videtur, qui censent, trahi à magnetem ferrum; nam quæ tractionem hanc impugnabant, facile repelluntur: enimvero ut mittam, non esse necessariū, ut ferrum sic moueatur ad magnetem, quemadmodum mouetur ignis ad napham: non adstruetur propterea propositum, vbi hoc admittatur, quia ut dictum, ignis non mouetur ad napham; quemadmodum, nec idem mouetur ad puluerem, sed comburit. Propositio illa, omne mouens mouetur, longam haeret inquisitionem, & à Physicis agitari debet: satis est nunc scire, pellentem facultatem plantarum pellere, quamquam non moueatur. Demum nos posuimus ex hac tractione, perferri magnetem, quamquam sit incompertum, quamnam motu perfectionem acquirat.

Sed quamquam trahi ferrum à magnetem ponamus, censemus tamen, risu dignos eos omnes quos refert Auic. cap. 10 lib. de med. cord. putasse, emissã è magnetem corpora quædam curua, instar hami, aut vncini, attrahere ferrum: neque admittendum Cardani figmentum, qui Thaletem Milesium, & quosdam antiquiores sequutus, ni fallor, viuere magnetem dixit, ferrumque ad se, tamquam pabulum prolectare: non enim ferrum à magnetem voratur, aut consumitur, nec solus magnetem trahit, sed ferrum à magnetem contactum

Currat ne ferrum ad magnetem.

Afirmat Alex. Lic.

Nos negamus.

Et trahi volumus.

Non tamen vncinis.

Nec trahere, quia est eius pabulum.

Nec per similitudinem.

Zactum trahit aliud ferrum .

Peruerus fuit quædam opinio, quæ similitudinem Magnetis cum ferro, esse huius motus causam prædicauit: in quo autem similitudo ista consistat, non omnes vno modo explicarunt. Democritus, & Epicurus. similem esse dicent magnetem ferro, tum ratione meatuum, qui in utroque sunt commensurati, cum ratione at hominum, qui ex utroque perspirant, licet magnetis atomi tenuiores sint, & ratiore, crassiores, qui è ferro profiliunt. Quomodo ex hac similitudine fiat, ut ferrum à magnete trahatur, non satis conuenit Empedocli cum Democrito. Hic hunc in modum fieri censuit. Elati inquit è magnete, ad ferri poros atomi, aerem in ferri poris contentum, propellant, & atomos eiusdem, ad motum, prouocant. Prouocati atomi ferri, ad poros magnetis mouentur, quos insequens ferrum, magnetem quoque versus mouetur.

Epicurus, ut refert Gal. 1. de nat. facult. cap. 14. ex utroque ferri atomos ait, & in itinere occurrentes, se amplecti vicissim, propter similitudinem.

At Epicurum reiecit loc. cit. Galenus, Democritum Alex. nos quoque ab utroque recedimus: atque à Democrito, quia si atomi à magnete profiliunt, & in ferri poris inclusi, ipsum propellant, repelleretur ferrum à magnete, non moueretur ad ipsum: aut si dicas moueri, quia prodeunt è ferro atomos, insequitur ferrum, deberet continuè moueri ferrum, cum semper è ferro quidpiam exhalet. Recedo & ab Epicuro, nam esto prodeunt atomi utrimque sese complectantur in via, cur ad magnetem potius mouetur ferrum, non ille ad ferrum? Nec placet Diogen. Apolloniatis opinio, qui ut refert Alex. credidit, ferrum trahi à magnete, quia est magnes sicciore substantiæ, humidioris ferrum; unde cupiens substantiam hanc humidam ebibere magnes, ferrum trahit. Nam si quid tale exhalans. id faceret, traheret magnes humidiora metalla, ut plumbum, & aliæ traheret aquam, idem faceret pumex. Fracast. lib. de antip. & sympath. cap. 1. & 7. interdum in atomos Democriti recurrit: exactius re postea perpenfa, huius motus causam, putat species à magnete ad ferrum missas, quæ cum idem facere valeant, quod corpora, à quibus emissa, trahent pariter. Qui nec admittendus, quia species, ut alibi est à nobis monstratum, repræsentandi dumtaxat vim habent. Quid dicendum?

Trahi à magnete ferrum, non secus, ac trahitur alimentum ab anima vegetali: Quamobrem, ut hæc trahit, quia habet vim trahendi, haud secus magnes. Est expressa Galen. 3. de nat. fac. 3. facit enim eius modi vim inesse magneti, qualis ad

Quia vim habet, attrahit.

menstruum alliciendum, semini: & cap. 7. eiusdem lib. & cap. ult. lib. 3. qualis inest singulis membris ad alimentum trahendum, & primo de loc. aff. ult. eam esse illi docet persimilem, quam habent naturalia instrumenta, & corporis nostri membra ad perficiendas suas actiones. Ut itaque facultas animæ attractrix, naturalis quædam potentia est, sic quæ in magnete: & veluti illa trahit, nulla qualitate in alimento producta, nam non sunt multiplicanda entia citra necessitatem; vnde cum possit trahere motu tantum producto, ut passim experimur in arena, pumice, spongia, & alijs quibusque rebus siccis, quæ aqua imbibuntur, non est credendum animam superfluo aliquam dare alimento qualitatem, præter motum, quæ sponte ad membrum accederet: trahi vero in tanta distantia, non ultra, ob limitatam eius virtutem; sic magnes trahet ferrum, nulla re in ferro producta, sed motum dumtaxat. Trahit vero in determinata distantia, quia limitata est vis eius. Demum, ut causa tractionis alimenti, non est occulta, sic neque occulta est causa, qua magnes allicit ferrum. Ita Auic. tract. 1. de virib. cord. cap. 10. eadem inquit est responsio ad questionem de proprietate factam, quæ est responsio facta ad questionem de natura; Sicut enim, quando queritur, propter quid comburit ignis nemo potest aliter dicere, vel respondere, quam propter caliditatem, et hoc quidem nihil aliud dicere est, quam quia habet per naturam, caliditatem combustiuam: similiter si dicatur, quare magnes attrahit ferrum, non potest quidem aliter respondere, quam quod dicatur, quod naturalem habet virtutem attractiuam ipsius, ex quo patet, quoniam sicut sciens, quod propter caliditatem comburit ignis, est sciens secundum veritatem, & non est ignorans; similiter, & qui scit, quod magnes attrahit ferrum, quia virtutem habet, cuius natura est attrahere ferrum, sicut natura virtutis, quæ nominatur caliditas, est in igne comburens, procul dubio sciens est, nec ignorans: sed combustiuam quidem virtutem vomen habet appropriatum, alia verò non: illa est notitia, per hoc nomen habeatur, adeo quod sine ipso, haberi non possit, nullo modo, quoniam notitia impoſiti nominis, non tollit ignorantiam, quam inducit extraneitas rei. Prædicta autem responsione, non sunt contenti vulgares, ideo quia suppletur apud eos, quod omnis operatio procedens à corpore, fiat à caliditate, vel frigiditate, vel humiditate, vel siccitate, aut grauedine, aut leuitate, aut motu, vel aliquo ex his, quæ in simplicibus manifestè inueniuntur. Cum ergo actio, nulli attribuitur predictorum, nec est manifesta ratio, à qua procedit esse ipsius, putant; quod omnia principia eius sunt ignota, cum tamen non sit ita.

Dices non esse hoc occultum, sed illud obscurum, & dubium, quomodo facultas hæc trahit; nam cum non detur actio in distans, atque hæc facultas non possit

Dub.

pal-

passim sese communicare vsque ad ferrum; nam non est actiua, vt calor, & frigus. Quia vi modo ferrum allicitur, aut cur ferrum non alia? atqui hæc eadem quæri possunt de vi tractice animæ vegetalis, qua fugit alimentum, & allicit: quare si hic ad occultam qualitatem non fugis, cur modo singis illâ in magnete, & Keubarbaro? enimvero quod trahat ferrum, non alia, commune est virtuti magneticæ, cum vi tractice partium nostri corporis, viuientium omnium, nam singulæ partes proportionatum sibi alimentum alliciunt, quia inter ipsum, & vim tracticæ, est certa quædam proportio, quæ inter passum, & agens necessario requiritur. Communis quoque est altera difficultas de actione in distans. quare cum non cogamur illic, ad occultam proprietatem confugere, neque in tractione magnetis faciendum.

Trahant ne pharmaca certos quosdam succos, & determinatos.

Cap. VI.

Trahi succos à pharmaco, vt ferrum à magnetis, insita nêpe quadam proprietate substantiæ, est dictum à nobis: discutiendum modo, an trahat indiscriminatim quemcumque, an certum, & distinctum humorem alliciat.

Antiquissima fuit Erasistrati opinio, vt refert Galen. lib. de purg. med. facult. trahi indiscriminatim omnem humorem à pharmaco, eo tamen ordine, vt primo tenuiores educat, crassiores secundo, crassissimos vltimò. Vnde cum tenuissimum omnium sit serum, deinde bilis, tertium habeat locum pituita, quartum sanguis, crassissima omnium sit melancholia: primo serum educi testatur, secundo bilim, tertio pituitam, quarto sanguinem, postremo loco sequi melancholiam. Eandem sententiam tribuunt Gal. quidam, vt Auic. 4. p. cap. 4. inde ducti, quia 2. de rat. vict. 11. & 4. meth. 6. commutat purgationem cum venæ sectione; commutaret autem omninò ineptè ni indiscriminatim pharmacum, omnem humorem educeret. Hippocr. etiam 4. Aph. 11. proximam esse docet variegatam deiectionem, minus tamen timendam, si pharmaci opera illud fiat.

Hanc sententiam improbant, quicumque Hippocrati militant, admittit eam Galen. in super purgationibus, tunc enim laxatis venis fuit, quod tenue primum, deinde ordine quodam crassiora sequuntur: & vbi facultas plus iusto irritatur, quod pariter euenit in superpurgationibus, expellit primum, quæ tenuiora, quippe qui facultati pellenti resistunt minus, postea crassiora: Damnat, & iure in pur-

gationibus: enimvero si hic quoque Erasistrati opinio locum habeat, superuacaneus erit medicorum omnium labor, qui vniuersi laborant, vt cognoscant, quibus medicamentis cholera, quibus melancholia commodius vacuatur: nec vquam citra ægrotantis discrimen, possit medicus melancholiam educere. Vnde & hoc reprehendendum valdè in Erasistrato, quod putarit prius sanguinem elici, vltimo loco, & postremò melancholiam: nam quamquam, si crassities sola spectetur, & tenuitas, id verum, & hoc ordine humores vacuari deberent; quia tamen sanguis est thesaurus naturæ, & amice ab ipsa retinetur: semper vltimo loco, hic reieciatur. Demum si indiscriminatim omnes humores vacuat purgatio, indiscriminatim possemus purgationi, venæ sectionem subscribere, huic purgationem: neque humorum peccata essent contemplanda a medico, vt intelligeret, quando est ex vsu purgatio, quando venæ sectio proficua magis: sed vel ægri voluntas esset in causa, vt modo hoc, modò illud præsidium admoueretur, vel medici libitum: vel Chyrurgi defectu fieret, vt purgans fumeretur medicamentum, aut huius inopia, vt venæ tundantur: quæ cum absurda, & à nullo medicorum admissa, est cum cõmuni schola medicorum dicendum, atrahi succos peculiare à pharmaco, atque hac ratione potissimum, à purgatione differre phlebotomiam, quod hæc humores omnes eque inanit: illa peculiarem educit. Hippocratem, vbi dicit, minus malum esse, si variegatæ excretiones, pharmaci assumpti vi fiant, interpretatur Fallop. de cõposito pharmaco, quod non consonat Hippocratis verbis; dicit enim minus absurdi obtinere excretionem variam, si vi pharmaci fiat: laudanda est autem excretio varia, quæ à pharmaco fit cõposito, non minus mala. Ergo cum minus malam censeat esse Hippocr. de ea vacatione artificiali exponendus Aphor. quæ pharmaco irritante procedit, nam minus verenda est affectio omnis, quæ ab errore externo habet ortum: magnificianda, si vitio partium illa fiat. Galen. haud mutauit purgationem cum venæ sectione 2. de rat. vict. 11. sed fatius esse duxit sanguinem mittere, quam expurgare in pleuriti, esto dolor descendat. Quarto de sanit. tuend. videtur rem hanc clarius docere: est tamen illud cantè intelligendum, & de purgatione, quæ fit à cõposito pharmaco explicandû. Enimvero cum sit plenitudo; omnium humorum, veteri tamen proportionem seruata abundantia, quis non videt, si pituita expurgetur, melancholia, & bilis, plenitudinem tolli, quamquæ sanguis pro quarta substantia non vacuetur? cumque venæ sectio vacuet humores omnes, qui in venis,

C c c nis,

Erasistrati opinio asseritur.

He contraria probatur.

Purgatio eni substituitur venæ sectioni.

nis, est illud certum, tolli cachochimiam venarum pertusa vena, verum cum hæc, nedum cachochimiam, sed & sanguinem, prout est quarta quædam substantia demat, purgatio numquam sanguinem eliciat, sed vel vnum trahat humorem, vel multos, si fuerit compositum: constabit hinc cuique, non posse sic indiscriminatim alterum substitui alteri, sed tunc non incommodè hoc fiet, cum purgare est ex usu, nec potest vacuandæ cachochimie indicatio expleri: vel quia cruda, aut quia corpus impræparatum, aut quia æger reluctatur purgationi, aut quia ægri naturam ignoramus 2. de rat. vict. 11. tunc demum phlebotomiam cum purgatione commutabimus, cum vacuandi indicatio vrget, & æger queratur phlebotomiam, aut aliunde impeditur. Si nihil repugnet, semper quod indicatur, exequeris, nec rectè vnum alteri substitues.

*Proposita
difficultatis
decisio.*

Ex dictis potest quisque intelligere, non esse à veritate alienum, quod medici multi docent, dari nempe medicamenta quædam, quæ à peculiaribus vllri corporis partibus succos seligant; nam si trahendo vacuant, atque inter agens, & passum necessaria est certa quædam proportio, atque hæc reperiri potest inter pharmacum, & pituitam, quæ in capite gignitur: non reperiri inter idem pharmacum, & pituitam alibi genitam, quia, vt docet experientia, imprimis quæque pars peculiare quædam qualitates in propriis excrementis, quæ conata est euincere, nec tamen potuit: potest medicamentum phlegmagogum, à capite pituitam seligere: quemadmodum, & plantæ remotiorem succum trahunt, proximiori relicto, si sit ille magis ex usu, maioremque habeat familiaritatem cum ipsis.

Quid purgandum, seu de scopis purgationis. Cap. VII.

Vitiosi humores, qui emendari non possunt vas cranii, ...

Purgationem esse diximus, eductionem humorum, vi pharmaci factam: quæ obrem, cum sit declaratum, qua ratione pharmacum humorem alliciat, est illud modo reliquum examinare, qui humores sint expurgandi, vt singulæ particulæ definitionis explicentur, ac simul intelligatur, quo intueri medicum oportet, vt hoc remedio salubriter vtatur. Peccantes humores, hoc est, pituitam, melancholiam, & bilim esse expurgandos, nulli dubium: cumque peccare hi possint qualitate, copia, substantia, & motu, est cuique compertum, quouis modo peccant, pharmaco expurgari debere: si tamen sit vitium inemendabile: si corrigi possit, alteratio erit ex usu, non purgatio Galen. lib. de const. art. med. cap. 19. quod deinde potest iterum ad statum naturalem re-

dire, per contraria alteretur, vt quod crassum, lentumque est attenuetur, quod tenue crassius reddatur, ambo vero pariter concoquantur. Indicabitur ergo hoc remedium à cachochimia, & morbo magno, seu præsens ille sit, siue idem imminet; alioquin, non liceret ad præseruationem, purgans medicamentum exhibere. Deducitur aperte ex dictis, nam non quoduis vitium vacuari medicamento postulat, sed quod corrigi alteratione non potest: fuerit itaque magnum: at valida causa naturalis, cum agat pro ratione potentie, magnum affectum producit: ea itaque cachochimia indicat purgationem, quæ aut magnum morbum inuexit, aut timemus, ne inuehat. Hinc 2. Aph. 36. qui salubritatem corporis habent, cum per medicamenta purgantur, cito exoluantur, & Aph. 37. qui bene se habent corpore, difficulter ferunt purgationes, & 5. Aph. 6. helleborus periculosus, sanas carnes habentibus. Galen. quoque lib. Quos, quibus, & quando, qui sano, inquit corpore sunt, si purgantur, molestas sentiunt, & veriginos, & tormina patiuntur, æqueque purgatio succedit, & cum hoc etiam celerrimè exoluantur: dat huius rationem Gal. in com. Aphor. dicens, colliquantur enim, non purgantur: quam dilucidius loco cit. ait, causa autem horum omnium, medicamentum est, quod cum sibi obnoxium humorem educere cupiat nec ipsam reperiat sanguinem, & carnes colliquat, vt ex eis, quod sanum est, eliciat.

Ex dictis deduco, non esse abolendum purgationis usum in febribus putridis, nam quædam sunt à bili, aliæ à melancholia, aut pituita peccantibus quantitate, aut substantia: at hoc vitium est cachochimia; nam est cachochimia, vitium alterius cuiusque humoris à sanguine. Sed & methodus febrium curandarum, hoc suadet aperte, docens enim Gal. 11. meth. cap. 8. 10. & 13. curare humorum putredinem, à qua febres, dixit eam tolli, iisdem propè medijs, quæ is compescitur ea, quæ in inanitis excitatur corporibus: in ijs siquid putrescit, statim quod computruit separamus, deinceps, quod reliquum est, in frigidum aerem traducimus, atque ita perspirationem molimur, & refrigerationem. Quare, & humorum putredinem, hoc pacto curabimus, euacuantes corruptum, quod remanet, moderatis motibus, & refrigeratione, ad moderatam symmetriam reducetes. Nunc autem, potest putridum purgatione abigi, quare conueniet illa. Conueniet secundo, vt inhibeatur putredo; putrescit enim humor, cum calor naturalis, sit igneus: ignescit, quia non ventilatur: non ventilatur, quia obstructi, aut acstricti meatus, & via nostri corporis: obstructi, & crassitie succorum, vel multitudine 8. meth. 5. multitudine ergo demenda, crassi succi attenuandi, incidendi, quod cum fieri nequeat, ni mul-

ti-

titudo primum exhauriatur, hinc ordiendum. At hæc purgatione adimitur. quare, &c. Dices, tolli eam quoque balneis, inedia, clysteribus, sudoribus, cucurbitulis, phlebotomia, atq; hæc eligenda; nam quaquam valeant idem facere pharmaca; quia tamen suo calore, non parum nocent, cane peius, & angue sunt fugienda, vnde Gal. numquam meminit pharmaci, quoties febrem curandam suscipit, non in lib. meth. non 3. art. medic. 40. Et certe si timet Hipp. sub cane, & ante canem expurgare. Quis audebit, calidissimum pharmacum febricitati porrigere?

Sed quamquam hæc moneant, non esse admodum turum, vsum pharmacorum, in febribus, quemadmodum vulgus medicorum existimat; calfaciunt enim, & exiccant, vacuunt humores, & mobiles reddunt, quo fit, vt sepius, ad nobilissimam partem, & principem ducât; haud tamen tuadent, esse illa omnino explodenda; nam quamquam venæ sectio, plenitudinem minuat, haud demit tamen commode cachochimiam; nam vna cum alijs humoribus, diuersis à sanguine, sanguinem, qui non peccabat, euacuat: vnde 13. method. cap. 6. docens, qua ratione possit confluxus humorum ad partem, inhiberi, *Plethora, inquit, tum sanguinis missione curatur, tum frequenti balneo, tum exercitatione: succorum vitium, purgatione, que cuique superanti succo sit accommodata corrigitur*, & cap. 5. eiusdem libri, loquens de venæ sectione, *Hæc, inquit, euacuationes indicat ipsa copia, sicuti, & succorum vitium, redundantis succi purgationem*: Vfus ne ijs fuerit Gal. Hippoc. negant multi, dubitant alij: pars, quæ affirmat apud me certa; nam purgat Hipp. in angina, & pleuriti, & materia turgente: at illud compertum magis, vt totaque raro pharmacis vsos. Video disputationis dulcedine captum, & eiusdem necessitate compulsam, à proposito scopo diuertisse: quare, vt eo, vnde fluxerat oratio, redeat, inemendabilis cachochimia expurganda: ista enim purgationem indicat faciendâ: quia verò non est satis remedium indicari, sed vt idem toleretur à viribus, maxime est necessarium, virium quoque robur desideratur; enimvero, & purgatio quoque magnum remedium est: non itaque ferre illam poterunt vires eneruatæ: consulendæ proinde diligenter à medico, & antequam consilium corporis expurgandi suscipiat, inspiciat primum, quid ferre valeant humeri, quid recusent; nam vt bene ille, turpis calamitas est ab assumpto pharmaco, mori ægrum. Cum verò vires sint triplices naturales, vitales, animales, consent omnes; vt enim sùpto pharmaco prospera succedat purgatio, actuetur primum necesse est; actuetum enim, alliciet ad ventriculum succos: tracti autem, & infernam partem

ipsum irritantes, ab expultrice foras extrudentur. At verò non valebit ventriculus ipsum actuare; ni naturalis valeat facultas: non sentiet molestiam, si lentus sint torpida: non pellet vix expultrix, si langueat: Demum non feret vitalis facultas vacuationem, si sit imbecilla; nam magnum patitur, vel innoxiorum vacuatione natura dispendium. Proinde sit, vt omnes debeant fugitates consistare, vt exequamur, quod indicat cachochimia. Hinc Galen. 1. ad Glau. 14. cauet à quacumque vacuatione, vbi mortium quis sentit, afflictumque os ventriculi, congestia vocant, mulieres auctore Trinca. in comm. eius loci: nempe, quia non toleratur; ac propterea monet, vt primum consulamus ventriculo. Hipp. quoque censuit 6. epid. com. 5. tex. 35. vt volentes purgare pueros lactentes, purgemus nutrices, *mulier, inquit, capra, claterium, aut cucumerem siluastrem comedemes, pueris purgatio*, nam vt 4. 1. cap. 3. *etas, que nondum ad augmenti complementum peruenit, aut ad consumptionis terminum, est transiens, ab ea prohibet*. Quid sentiendum de prægnantibus, & num valeant purgationem tolerare cap. sequenti dicemus.

Sed licet languor cuiusque facultatis vacuationem contraindicet, non tamen æquè quæuis contraindicare valet, sed minime omnium animalis, quia vt 7. meth. non multum indigemus in ægria robore sentientis, & motiæ virtutis; multum contraindicat si vitalis langueat, maxime omnium naturalis imbecillitas, nam ipsa est, quæ actuat medicamentum. Hinc Auic. *Verum enimvero quandoque plus eligimus alicuius virtutum debilitatem, vt animalis, quam impedimentum velinquendi vacuationem*. Neque hanc tantum debilitatem quandoque contemnimus, sed adhuc in aliquali languore aliarum audet interdum medicus vacuare, si tamen multa utilitas ex euacuatione speretur, & defectus facultatis sit facile reparabilis, vt loco citato Dinus. hæcenus de ro hac, nunc proposita exequamur.

Posint ne Prægnantes purgari, quo medicamento, morbo, & quo mense gestationis. Cap. VIII.

Negat Auerr. 7. Collig. 4. purgationem Prægnantibus vniquam conuenire. *Ego, inquit, dico, quod phlebotomia, quando adest repletio, qua embrio indiget, non est mala: Sed pharmaciam, numquam credo, ad bonum peruenire finem: imo necessario ledit embrionem*. Ita futurum putat duas ob causas: altera est, quia habent pharmaca venenatam naturam: altera quia sunt diuretica, & menses prouocandi vim habent: at hæc eadem faciunt abor-

CCC 2 tum.

Obiectio.

Sch.

Confirmatur auctoritate Hipp. Gal.

Requiritur & virium robur

Et omnium.

Negat Auerr.

Item. Cauenda ergo.

Confirmari idem potest, quia pharmaca maximè agitant, & perturbant: at motus ligamenta dirumpunt. Quare erunt, & ex hoc capite pharmaca suspecta.

Non admittitur.

Esse tamen vsui Prægnantibus communis schola medicorum docet, & experientia: itaque cum multis experimentis sit comprobatum, multas Prægnantes beneficio huius remedij, à grauissimis morbis esse liberatas, & sensui, & communi sententiæ medicorum innixi statumus, non esse hoc beneficio Prægnantes priuandas: præsertim cum Auerr. nõ probet à quouis medicamento offendi, sed à venenoso, diuretico, quare cauendum ab helleboro, colocinthide, scammonio, & alijs huius generis multis: manna, cassia, rosæ, viola, tamarindi, mirabolani, quia nullam habent malignam qualitatem, nullam vim diureticam, quin ad strictoria qua pollent facultate addunt fœtui robur, poterunt his, & tuto, & iucunde Prægnantes purgari.

Quibus, an reubarbo

Poterit ne iisdem reubarbarum exhiberi? Putat Mesues cap. de reubarb. cui hodie medici fere omnes adhærent. Negat 4. aphor. 1. Fuchsius Actuarij ductus auctoritate lib. de comp. medicam. dicentis cassiam tantum, & mannam pueris, & prægnantibus dari posse, medicamentum robustius nequaquam.

Distinguerem ego de reubarbaro, vigorato, & absque spica, colato, & nõ colato, in pauca dosi, vs ad dracmam, & maiori. Reubarbarum in exigua dosi, & non colatum permitterem dari quandoque: à vigorato, & in dosi maiori abstinerem. Ratio est, quia est hoc diureticum, vt docent vrinæ, quæ statim ab assumpto reubarbaro erocæ suæ. Præterea non caret vi aliqua irritandi, est enim calidum siccum, præsertim vbi spica accedit. Contra exhibitum in substantia, pauca dosi, dilutumque, quia diureticum non est, imò habet vim quãdam adstrictoriam, & roborantem, nullam videtur noxam posse inferre, & ided tuto posse exhiberi.

An vomitorijs.

Sed quoniam debilia hæc pharmaca omnis prauæ qualitatæ expertia, possunt esse duplicia vomitoria destrictoria, quænam præstat, eligere declarandum. In hac difficultate est vnum, in quo omnes conueniunt: est aliud controuersum, & dubium: fatentur omnes, illa medicamenta eligenda, à quibus minus imminet discrimen abortus: quænam illa, hoc dubium.

Hæc probat Martian.

Probauit Martianus vomitoria, quandoquidem videmus prægnantes citra discrimen aliquod continuo vomere: si alui fluxione laborent, abortire; nam vt 5. aphor. 9. mulieri, vtero gercnti, si alui plurimum profluat, periculum est, ne abortiat: & aph. 20. 7. part. mulieri, vtero gercnti, si supernemat tenemus, facit abortum.

Confirmat idem auctor. Hippoc. nõ vt passim licet apud ipsum videre, præsertim verò lib. 1. de morb. mulier. gercntes vtero, vomitorio expurgat.

Contraria sententia arrisit Concil. diff. 166. Petro Salis lib. 1. de morb. versu. 6. medicis fere omnibus, & est vera; nam, & si à multa deiectione, & frequenti conatu ad deiciendum imminet abortus, vt dixit Hippoc. moderata tamen, & quæ citra conatum aliquem perficitur, aut nullum habet discrimen adiunctum, aut multo minus, quam vomitoria quæque; quod vt ita esse intelligant omnes, præmittere iuvat, fœtum conseruari in vtero, haud quia Promethei instar alligatus heret; seruiunt potius vasa illa, quibus fœtus vtero hæret, deducendo alimentum: conseruatur, quia detinet illum vterus vi sua concentricæ, & quoniam vi sua nixus hæret, & detinetur. Cogita eodem pacto fœtum seruari in vtero, & ibi consistere, quemadmodum infans in ulnis matris. itaque velut iste, è collomatrix pendet, & quia mater illum complexatur, & quia infans matris collum brachij circum ambit: haud aliter, & vi propria fœtus detinetur in vtero, & vi facultatis concentricæ matris. Vnde quia mortuus fœtus, non potest amplius vi propria detineri, & seruari, fit oneri vtero, ideoque mox illum deponere tentat: vt ridenda prorsus eorum sententia sit, qui vterum mari dicunt esse simillimum, quia vt mare cadauer ad litus, sic mater fœtum mortuum è suo sinu deponit. Ergo cum ad retinendum facultas cõcentrix, seu vteri, siue fœtus iugi copia spirituum egeat: illa abortum procurabunt potissimum, quæ spiritus, aut corrumpunt, aut ab vtero auocant; hinc quia moror maximè valet ad spiritus dissipandos, ad auocandos timor: ad extinguendos eosdem prauis halitus venenati, vigilia, calor: propterea fit, vt ab his causis frequenter inducatur abortus. Inducunt eundem frequenter, quæ fœtum occidendi vim habent; nam vbi est ille mortuus, fit oneri vtero, ideoque vterus ad expellendum, insurget. hæc via à destillatione fit abortus plerumque, etsi non negem idem posse contingere ligamentis laxatis, ijs nimirum, quibus vterus coxis alligatur, & dorso: vtroque modo inducit inedia, & sanguinis missio: nempe quia spiritus multi exhauriuntur, & quoniam subtracto fœtui alimento, concidit præ debilitate. Nunc vero, vt eo tandem reuertatur oratio, vnde fluxerat, maius multo dispendium spirituum à pharmacis vomitiuis fit, quam à destrictorijs; nam ab illis refrigerationes, deliquia, syncopes, anxietas, quæ scum nunquam à destrictorijs benedictis inferantur, erunt semper hæc illis præferenda. Nec faciet, vt aliter sentiam, quod Hippocr. vomitoria ele-

Nos delectoria.

Abortus, qui causæ.

Cur elegerit vomitoria Hipp.

elegerit; probavit enim illa fortasse, quia antiqui sanitatis tempore vomitui affluerant, sunt autem minus molesta consueti. Probavit secundo, quia sic præparabant vomitoria, ut quam minimam inferrent molestiam, deiectionem maiorem, nam ut illis abundabat antiquitas, sic istis carebat. Nunc quando nostro sæculo ea sunt deiectiona adiuventa, quæ si cum vomitorijs confcras, longè minus molestant, nam vomitiuis facilibus caremus, hæc præponenda continuo censeo. Habes quo medicamento sint Prægnantes purgandæ, nunc in quo morbo, & quomodo præstet illud facere declarandum.

In quo morbo purgandæ Prægnantes.

De primo constat illas esse purgandas, cum affectus quo tenentur, est grauis, & purgationem, quam maximè exposcit. Itaque cum illud desideretur, ubi est multa materia morbosa: cum mouetur, cum turget, cum natura coctam, & coctam materiam non euacuat, in his omnibus casibus erunt purgandæ Prægnantes, ut notat Iacobus de Forlivi & alij.

At dices Hippocr. monet, ut purgemus, cum turget tantum: cur nos in tot alijs casibus idem præstare tentabimus.

Andicemus textum sic esse legendum? *utero gerentes sunt medicanda, cum conuenit? vel exponemus cum Galen. in comm. cum urget, & premit? minime vero, nam prima expositio est gratis conficta: secunda Gal. non videtur Galeni; nam cum milles alibi sit loquutus de turgentia, nunquam voce turgere, exposuit urgere, & premere: placetque propterea magis textus Valgrisi, in quo ita locus iste legitur: non tamen omnes, quæ hoc tempore indigent purgatione, permittit purgari. Sed si materia turget, inquit, hoc est cogat accelerare, id est si motu ad uacuationem inuadet, ac solliciter. Probat motum requiri ad turgentiam, nam tractum uocabulum est ab animantibus concitatis ad coitum, quæ ratio esset omnino ridicula, si turgentia, nomine, uergentia exponatur.*

Expurgamus ergo in alijs multis casibus, et si Hippoc. moneat, ut id fiat, cum turget, quia uerbum hoc appositum est exempli gratia. Itaque sensus germanus eius loci hic est, utero gerentes sunt medicandæ, cum summa urget necessitas, ut e.g. cum turget. Quod attinet ad ultimam difficultatem, est omnium sententia ratum, eo mense gestationis, medicamentum esse porrigendum, quo est foetus validior, & ferèdis incommodis purgationis aptior: quando uero sit idem robustior, hoc non ita compertum; nam et si Hippoc. 4. Aph. 1. ista scripserit, *utero gerentes sunt medicanda a quarto, usque ad septimum: iuniores, & seniores cauere oportet*; quia tamen non declarauit, an à quarto inclusue, uel exclusue, ad septimum usque inclusue, siue exclusue sint medicandæ,

Quo tempore.

& quid per iuniores, & seniores intelligere oporteat, foetus ne, an mulier, utrumque enim sensum possunt uerba illa recipere, data propterea occasio controuersis est, alijs aliter de re hæc opinantibus, & unoquoque Hipp. in suam sententiam trahente. Conciliator, itaque differ. 169. Mercur. exponens Aph. citat. & alij multi includunt septimum, & idcirco docent posse septimestres purgari, alioquin non addidisset Hippoc. sed hæc minus. Excludunt septimum Fuchsius Valles. & Christop. auéga, negantque septimestres purgandas esse. Excludunt communiter omnes tertium mensum, cum tamen Gal. 1. epid. com. 3. agrot. 13. scribat trimestres, & quadrimestres difficillime omnium reuelli posse, idque in causa fuisse, cur mulier illa, & si grauis symptomata passa fuisset, foetum tamen intempertuè non excluderet: quodque maiorem facit difficultatem, quo istud suadeat; citat Aph. 1. 4. lib. cum tamen, ne per somnium quidem trimestrium, faciat mentionem Hipp. Communis tamen sententia, quæ diuiso tempore gestationis in tres partes, hoc est tres menses primos tres ultimos, totidemque medios docet, tribus medijs, posse commodius prægnantes purgari, iuniores, & teniores foetus continentes, non esse expurgandas, uel si legas in neutro genere iuniora, & seniora tempora cauere oportet, hæc uera est, & tenenda. Cauendam esse purgationem tribus ultimis mensibus, tribus primis, communis est omnium sententia, nec quisquam ita audax fuit, qui tertio conceptionis mense posse prægnantes commode purgari autumarit, ideoque conati omnes sunt exponere locum illum Galen. et si ab alijs aliter factum, ut constat ex ijs, quæ Manard. scripsit: 3. epist. 1. & Christoph. Auéga in comm. dicit Aph. Ego ijs mihi dicentem loquutum esse Galen. de trimestribus progressis, qui ad quartum mensum accedunt, de quibus cum eadem ratio haberi debeat, ac quadrimestrium, idcirco robustos esse dixit, idque Aph. Hip. confirmauit, in quo et si dicat à quarto ad septimum esse medicandas, quia tamen idem est trimestrium progressum ac quadrimestrium iudicium, iure testimonio illo Hippocr. uti potuit ad adituum trimestribus robur.

Concil.

Valles. Fuch.

Auég.

Est pariter communiter receptum, à quarto mense, quinto, & sexto posse expurgari prægnantem: de septimo est difficultas, & idcirco esse hunc excludendum suadere conabor, quod me facile assequiturum confido illo argumentum, est septimum congenitus nono, nam ut ultimo hinc mense maturus est foetus, sic septimo, eamque ob causam est uterus ad ipsum excludendum paratus. Ergo ut nono proest abstinere, sic septimo quiescere

scere expediet; ut enim belle in illo comm. Galen. cum utero fœtum connexus, eandem habent proportionem, quam fructus cum plantis. Ergo ut bi in prima generatione debilibus pediculis continentur, & ideo facile decidunt, quando vehementior ventus ipsos concuserit: postea vero aucti difficilem habent a plantis dissolutionem: sicuti rursus, cum perfecti sunt sponte sua sine vi extrinseca decidunt: eodem modo conceptus in primo quidem tempore seminis iniectionis, si quando saltat conuulserit mulierem, aut in lubrico cadere, siue quouis alio modo, vel secundum animam, vel secundum corpus moueri vehementius, facillime distumpuntur: sic etiam quando cum perfecti sunt; tempore vero intermedio firmiorem habent coalitum. Quare mulier utero gerens potest fortiores motus sustinere sine fœtus offensione. hæc Gal. ratio cum vera sit ut plurimum, ut plurimum seruare oportet præceptum Hip. at si quandoque mulier occurrat, cui sint ligamenta, vsque adeo valida, ut numquam abortiat, quod experiuntur suo damno nonnullæ viduæ: aut alia, cui sint eadem vsque adeo laxa, ut leui ex causa distumpantur, aut laxentur; scias hanc nullo mense tuto expurgari, illam quouis mense posse; idcirco enim primos, & ultimos menses cauebamus, quia à ligamentis meruemus: vbi itaque cesset hic metus, faciendum, quod morbus exposcit: vltima ergo illa verba Aphorismi, ita legenda, iuniores, & seniores vereri oportet, non cauere: nec propterea Sacris Canonibus contradicimus, qui expurgationem prægnantibus interdicit verentes abortum, non enim purgationem omnem interdicit, sed eam damnant, quæ citra abortum sustineri non potest. Itaque aduersus eos medicos lata lex est, qui fatius esse rati abortum fieri, quam matrem vna simul cum fœtu deperdi, nullum genus medicamenti, quantumuis validi respuunt. Nos adhaerentes Theologis dānamus omnem purgationem, si aperte conijciamus aborturam fuisse, esto prægnans periclitetur, non enim faciendū sunt mala, ut eueniant bona: neque omnia, sed licita sunt pro salute hominis tentanda: ut mittam & matrem non raro periclitari, vbi abortit.

Possint ne Puerpera morbo acuto correptæ expurgari. Cap. IX.

HAbent puerperæ magnam affinitatē cum prægnatibus. Propterea postquam vidimus, an possunt purgari prægnantes, in quo morbo, quo medicamento, quoue mense gestationis, liceat ne idē facere in puerperis morbo acuto correptis, examinabimus: acuto inquam morbo laborantibus, nam si eo affligantur, qui dat inducias, nullus est, qui non cen-

feat, in commodius tempus, erit autem purgatione absoluta, medicamentum purgans relegandum. Ne vero in æquiuocis laboremus, oportet ante omnia aduertere, morbos qui contingunt à partu, duplicem posse originem habere, siuat quidam utero patiente, inflammato e. g. obstructo, ac propterea puerperijs cohibitis: sunt alij, nihil patiente utero, meatibusque ut decet fluentibus: solent autem oriri occasione suscepta, vel à partus doloribus, vel quia in expurgatione lochiorum, commotus aliquis humor, qui antea quiescebat, grauem concitauit affectum, quippe causa noxia, quanto magis mouetur magis nocet. Nempe ut à dolore nephritico, & vigilijs multis summam solent humores contrahere putredinem: & veluti à pharmaco sæpe febris: vel quia humor aliquis incaluit: aut quia in eam partem est detrusus, vbi non ventilatur: haud aliter à doloribus partus, vel à commotione, quæ in partu accidit, solent succi in partibus corporis supernis putrescere, febremque prauam inferre, eamque typicam, quo posito.

Scire oportet secundo, non verti in controuersiam, an pro curatione eorum affectuum, qui à menstruis cohibitis sūt, purgare conueniat: nulla n. est hic purgandi indicatio, sed puerperia cohibita proocandi, quod cum purgatio facere non valeat, nullus est in hoc casu locus purgationi. Difficultas est respectu illorum morborum, qui suscepta à partu occasione, sunt in alijs partibus ab utero excitati.

Negant nostri medici, cum tamen sint purgationum amantiissimi: negant autem ea ratione moti, quoniam iudicante natura, debet medicus spectator sedere: quam quis non rideat? cito enim moueat puerperia natura, non tamen euacuat causam morbi: debet autem medicus, tunc esse spectator, nec quidpiam facere, cum causam morbi vacuat natura: vbi hac relicta, alium succum pellit, sine hic occasionem turpiter labi, nam æger interea, aut extinguetur, aut labetur vsque adeo in deterius, ut nullus sit in posterum remedio locus.

Probauit eandem sententiam multo efficacius Massaria in sua praxi, c. de puerperis hac ratione. Non licet puerperia fluentia, aut cohibere, aut alio auertere, & auocare: hoc facit purgatio. Quare non licet intra puerperij metas expurgare.

Sed quamquam sit hæc ratio robustior multo: haud tamen caret illa solutione: posset enim mox dicere quispiam, quod etsi puerperijs fluentibus non liceret ad alium auocare, iisdem tamen restrictis, & cohibitis, cum nullum sit propositum, discrimen, liceret saltem, tunc temporis

Morbi à partu duplices.

Expli catarritus.

Nostorum opinio auertur.

Reijciuntur.

Consellitur in ratio Mass.

Responditur non.

me-

medicò vacuare per aluum.

Dicit secundo alius, quam plurimos medicos intra puerperij metas hyrudines venis sedis apponere: per loca vicina vacuantes: cur non purgare conueniet? Dices neque hoc faciendum, ob hanc causam, Non me latet improbari hanc ob causam propositum remedium hyrudinum à Massaria: scimus nihilo tamen minus, à multis vsurpari, aut cum profectu, aut citra incommodum. Cur non & purgatio?

Dico tertio verum esse Massariae discursum, vbi non est alia indicatio dignior, & vrgentior: si hæc extet, vrgentiori vacantes expurgabimus. Hinc Valeriol. lib. 5. obseruat. vlt. puerperam pleuriticam 8. die expurgauit, sanguinemque multo antea ex brachijs extraxit eidem, facti vt ipse refert cum successu. Idem placuit Moxio lib. 3. cap. 47. Mercat. lib. 4. de morb. mulierum, nam quod nonnulli possent pro Massaria dicere, indicationem illam vacuandæ cachochimix expleri posse vena tusa ex pede, ideoque huic remedio insistendum: probarem laudarem, si quod pollicetur verbis, factio exquerentur. Nunc vero quando multoties, vena secta ex pede, fluentibus quæ large puerperijs, videmus vigere nihilominus morbum, augeri, non minuit, erit profecto contumacis ingenij eodem remedio humorem in partibus supernis infixum, & contumaciter illis adherentem aduocare ad vterum: nolle alia experiri, sed iisdem insistere, quæ toties nullius esse vsus est expertus: neque enim mox ad istud remedium confugiendum censemus, absit, sed quando cæteris omnibus tentatis, non est æger adiutus.

Sed vt vltimam tandem manum difficultati huic admoueamus, respondeamus hoc modo Massariae. Non licet vacationem laudatam cohibere, aut auertere: facit hoc purgatio, si intra puerperij metas tentetur à medico. Quare non erunt puerperæ expurgandæ, fateor non esse hoc tentandum, non dum transacta die 14. Verumtamen cum horum spatium dierum, vacuatio illa puerperiorum absoluetur, nihil erit tunc temporis, quod retardare possit purgationem, si eam tunc temporis adhuc morbus exposcat. Quare faciendum.

Hic videor ridentes multos audire, & in cachinnum profusos, illud obijcere. Hippoc. passim docet, & Hippoc. assentientes medici omnes autumarunt, puerperia fluere per mensem, si marem peperit mulier, per quadraginta dies; si exclusit foeminam. Qua ergo fronte asseritis modo, dierum quatuordecim spatium, puerperiorum vacationem absolui?

Noc me latet vulgatum hoc dogma: audiui multoties, legi quoque in leuitico

cap. 12. mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus iuxta aies separationis menstrua, & die 8. circumciuetur infans: ipsa vero 30. diebus manebit in sanguine purificationis suæ, explicanda tamen hæc loca Hippoc. f. nt, non aliter, ac Aph. ille, in quo habet, acuti morbi quatuordecim diebus terminantur: at vero scribunt omnes interpetres longissimum spatium acutorum morborum, non posse vitra dies quatuordecim extendi, posse tamen eisdem circumcidi, & multo antea finiri, vt docet passim experientia: quare, & longissimus terminus puerperiorum erit 30. dierum, quem citra magnum incommodum salutis, namquam mulier prægredietur: absolui tamen vacationem hanc citius, tardius, pro varia temperie, ætate, habitu, vitæque genere eius quæ fetum exclusit. Sed ne quis vereatur hæc à me esse confecta extorta, & Hipp. imposita, adducam eundem Hippoc. sic libello de pueri natura loquentem. purgatio fit à partu, vt plurimum in famellis quidem diebus 42. atque hæc tardissima est, & perfecta: vacauerit autem periculo, etiam si in 20. diebus purgetur: in masculo verò purgatio fit in diebus 30. atque hæc fuerit tardissima, & perfecta, citra tamen periculum fuerit mulier, etiam si 20. purgetur: vide Ar. 7. de hist. c. 10. & lib. 7. de hist. ani. cap. 3. scripsit, purgationes autem accidunt plurimis, cum conceperint ad tempus quoddam 30. dierum, si conceptus mas fuerit 40. si femina, ita enim emendandus locus ille est, à partu etiam purgationes eodem dierum numero consequi volunt. Hipp. ni fallor inueniens: addit tamen, quamquam non eque, ita diligenter eueniunt. Hinc Valer. lib. de sacra Philosophia c. 18. Quid ergo an nihil est in rebus, quæ ad fatum, & puerperas spectant certum, ac firmum? sane nullum est tempus certum, quo mas, aut, femina figuram vtero accipiat, neque quo moueri incipiat, neque quo in lucem exeat, neque quo mulier vtero gerens, statim à conceptionis initio expurgetur, neque quo expurgetur quæ conciperit siue marem siue foeminam, sed non omnia tempora varia, & multiplicia sunt. Quare sunt omnino damnandi, & acriter reprehendendi nostri medici, qui nunquam non dum transacto 40. die aut 30. posse purgari puerperas opinantur, nam cum post septimam diem, aut quod plus est post 14. aut nullæ sint purgationes, aut satis imminutæ, & illæ per temporum interualla, poterunt post diem 14. tutissimè puerperæ purgari, & citius, si morbus maximè vrgcat, & quæ peperit non multa soleat purgatione gaudere. Sed satis multa de ijs, quæ purgationem ferre possunt, nunc de purgationis tempore loquamur, ac primum dicamus, quo anni tempore expurgare sit commodum, secundo dicemus, quo morbi tempore purgare conueniat.

Quo

Dicunt ne puerperia. spatium 30. dierum.

Quo anni tempore purgare conueniat. Cap. X.

Non est æstas
purgandis.

Conabor id paucis absoluere, ne in re clara, ocio literario abutar. fit itaque primum dictum, æstuoso tempore, & seruido, nequaquam purgare conuenit, ni sit quod urgeat multum. Ita Auerr. 7. Collig. cap. 4. Auic. 4. 1. cap. 11. Galen. libr. quos, quibus, & quando, & est expresse scripta ab Hipp. Aph. 5. 4. lib. ijs verbis. *Sub cane, & ante canem difficiles sunt medicationes.* Disputant multi, quidnam sit canicula, quo anni tempore appareat, & quamdiu perdurat, vt intelligant quando purgationes sunt difficiles, ac propterea cauendę, ni sit scopus vrgentior, quod scire parum refert ad Aphorismi propositi intelligentiam; est enim sensus, calidissimo tempore, cuiusmodi est canicularis, & quod caniculam proximè præcedit, cauendæ sunt medicationes. aptè Valles. in illius Aph. comment. *apud me ille dies est sub cane, quo est maximus calor, quocumque die fiat:* Argen. ibidē sunt inquit, qui hæc contemnunt, & nihil aliud spectant, nisi æquabilem aeris temperiem, cum qua virtus redditur apta ad ferendam vim, & humorum aptitudinem. Ac ego quidem horū opinionem sequutus, negligens semper fui obseruator motionum Lunæ, & aliorum astrorū, sed magnus obseruator earum mutationum, quæ in aere fiunt ex magno accessu, & recessu solis: nequaquam tamen damnauerim Hipp. & alios medicos, qui ex Astrologia medicina auctoritatem comparant.

Esse verò tunc temporis purgationes incommodas, probat Galen. in illo commento sufficienter duabus rationibus; quarum prima est, quia natura à Sirij calore exulta, non potest medicamēti acrimoniam ferre. Secunda, quia validus calor ambientis extrahit humores ad cutim à partibus intimis: contra, pharmacum ab externis partibus ad internas allicit. Nunc natura non patitur, vt in contrarias partes distrahatur. Proinde fit, vt præstet à purgatione abstinere, cū æstuosum fuerit anni tempus, seu sit canicularis, seu quodcumque aliud. Eadem ratio cum habeat locum in calida regione, in ijs qui temperie sunt calidi, præstabit quoque abstinere ab hoc remedio si qui sunt purgandi, calidam regionem inhabitent, aut fuerint iidem sicci, à suæ generationis primordijs, siue ob errata in victus ratione commissa, calidiores.

Non hyems.

Secundum dictum, cauendæ pariter sunt purgationes hyemali tempore, & cælo iam algido: nam quamquam valeat facultates tunc temporis (excipio decrepitos, & quosdam malè affectos) humores tamen, quia cōglaciati, vecte quasi indigent, vt extrudantur, quare trahenti

pharmaco non obedient, nec naturæ pel-
lenti; quinimò contumaciter contrari-
tentur iidem, & obsistent. Auic. 4. 1. c. 5.
*Et scito inquit, quod tempus, quo maior canis
ascendit, & hora, qua niues super montes
quiescunt, & hora frigoris fortis, non est tem-
pus sumendi medicinam, & cap. 3. eiusdem.
Et regio inquit, meridionalis vehementer ca-
lida ab ea prohibet, quod plurima eorum, quæ
ventrem solenne sunt calida, & diuini acti-
uitatum actio tolerari non potest, quoniam
virtutes in eis debiles erunt dissolutæ, & quia
exterior calor, materiam ad exteriora trahit,
& medicinarum ipsam trahit ad interiora; quare
inde peruenit in diuersas partes distractio, &
ad resistentiam perducit, & septentrionalis
nimium frigida ab ea prohibet.*

Ver æstas.

Tertium dictum. Verum tempus aptissimum præ omnibus est expurgandis corporibus. Ita Hippocr. 6. Aph. 47. Gal. ibidem, lib. quos, quibus, & quando, & passim Auic. Auerr. citatis locis: communiter demum ab omnibus tanquam vera admittitur, & in praxi obieratur; tunc enim temporis valent facultates potissimum, nam nullum habet excessum, caretque ijs omnibus incommodis, quæ tum hyems, cum æstas inuehere solent. Caterum quia Galen. videret posse aliquem querere, quænam Veris pars aptior alijs, an illius principium, an medium, an finis, huic occurrens in locis citatis, in pituitosis, & melancholicis vacuandis, Veris initium eligit: biliosorum contra expurgationem, ad finem vsque censuit prorogandam: cur vero ita senserit, non admodum obuium, nam cum maiori indigeant fusione, & attenuatione humores crassi, hos potius in fine veris medicus vacuare deberet. biliosos contra in illius initio.

Sed inuolauit has tenebras Vega lib. 5. de loc. aff. cap. 1. & multo antea Musa, & alij multi. Dixit ergo posse hos sub Veris initium expurgari, ac debere, quia satis sunt fusi, & ni vacuentur quam primum mox fusi, & varias in partes delapsi, varios morbos excitabunt. Non imminet huiusmodi discrimen à bile, propterea ad ætatis initium poterit eius vacuatio differri.

Sed cur non hæc etiam tutius sub veris initium vacuabitur, illi contra? Respondet Vega, quia illi sunt per hyemem geniti, & Autumnum, non bilis. Idem Ferdinandus Mena in comm. super lib. de sang. miss. c. 2. & multo antea Brasau. in comm. cit. Aphorismi; qui non placent; potuit enim ætate præterita gigni: & certè ni tunc genita fuerit, nec ver ipsam producet.

Proinde dicerem, nō negare Gal. quin sub veris initium possit illa expurgari: affirmat tantum posse hoc ad veris vsque finem citra aliquod discrimen differri, non posse protelari aliorum humorum vacuationem.

Ha-

Et autumnus. Habet secundum locum Autumnus in expurgandis corporibus, postquam tamen descenderit pluvia, vt 7. Collig. cap. 4. aduertit Auerr. nam parum à veris temperie recedit, nec sunt humores inepti, vt vacuentur, quemadmodum per hyemem sunt, nec non per ætatem.

Nec obstat Hipp. qui lib. de aer., & aquis, & locis, monet, vt caueamus æquinoctia; non enim damnat illa in vniuersum, sed aduertit, vt eorum initia caueamus. Et quidem caute, nam in magnis his temporum mutationibus, magnæ solent mutationes contingere: in magnis autem mutationibus, non secus ac in Crisibus, nihil mouere, nihil nouare oportet. An quiescendum pariter in aspectibus Lunæ diximus lib. de vacuandi ratione, nunc quod reliquum est de tempore purgationis prosequamur.

Quo morbi tempore purgare conueniat. Cap. XI.

Sunt morbi tempora quatuor, principium, augmentum, vigor, & declinatio, Propterea quo morbi tempore purgare sit commodum quæremus, inchoante ne illo, an declinante, cum ad augmentum progreditur, an cum consistit, & viget: cumque hæc tempora, ijs præcipue notis distinguantur (loquor de temporibus febrium putrium, nam de alijs non est fortasse, cur dubitetur) coctione nimirum, & cruditate, nam in principio febris, & augmento, crudus est humor, in declinatione concoctus: est dubitatio, coctus ne humor educendus, an crudus: an & coctus, & crudus indiscriminati.

Crudum semper humorem quidam vacuant ob has causas. Crudum vacuant semper quidam, nūquam coctum, ob has rationes: primum, quia est coctio ad similitudinem itaque vbi succus coctus fuerit, erit idem redditus simius nostro corpori: hunc autem nullus, citra noxam educet: vnde irridendi ij medici, qui pituitam expurgare volentes, conantur concoquere: nam cum coctione vertatur in sanguinem, non est, quod postea vacues. Secundò id debet coqui, quod expurgari: quamobrem, cum sit expurgandum quod est putridum, hoc coquendum: at putrefactus humor, non potest comptum naturæ recipere. statim ergo, vt monuit Gal. 3. art. med. extrudendus è corpore. Nec si idem naturæ benignitatem recipere possit, est cur primum coquas, deinde vacues, nam cum coctio fiat à calore, & ijs iuuetur, quæ calidam habent facultatem, essent calida quæque ex vsu in febribus, quod ab surdum. Quarto cocta quæque calidiora euadunt, & crassiora; obstat autem crassities purgationi vnde Gal. lib. Quos quibus, & quando, tenes, inquit, & serios humores statim purgabis.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Demum si essent cocti humores expurgandi, tunc esset, vel in statu expurgandum, vel in morbi inclinatione, nam his temporibus cocti sunt humores, non in augmento, aut principio; at vero in statu melius est quietem habere, in declinatione euitus est morbus, causa morbi edomita. quare erit inutilis purgatio; Crudos itaque succos vacuandos esse concludunt. Cæterum quia iidem videbant monere Hipp. 1. Aph. 22. vt medicemur concocta, dixere nonnulli, insertum temere ab aliquo aph. illum fuisse; Hipp. non esse, quando apud Oribas. nō legitur: non aduertentes legi eundem 2. lib. de humoribus tex. 15. Tentarunt proinde alij exponere, & in hunc modum, quidam explicarunt: concocta medicari, & mouere non: cruda expurga, & euacua, non tamen in principio, ni materia turgat; nam in initio morbi, sunt omnes humores, & boni, & prauis vnà simul permixti: quamobrem si tunc illos educere tentes, aut nullo modo educes, quia non habebis adminiculantem naturam: aut, vnà cum prauis, bonos quoque euacuabis: vel inquit secundo, ita est exponendus aphorismus Hippoc. vt ly concocta sit ablatiui casus, & hunc sensum, faciat; postquam fuerit cocta materia, tunc medicare, & euacua cruda, non tamen in principio, ni materia turgat. Primam expositionem excogitauit Sallust. Salu. secundam alij, quos refert Argent. 1. aphor. 22. & 3. art. med. 38. falso, vt patet, innixi fundamento, ac propterea explodendi; enimvero putant ipsi, coctionem omnem esse ad similitudinem, quod quamquam incertum, & dubium, esto tamen admittatur, conuincuntur adhuc ex datis, cocta esse purganda, fateri; nam vel coctio est assimilatio eius, quod coquitur, quoad substantiam, vel penes accidentia: non primum, nam vbi alimentum consimilem corpori substantiam, est nutritum, nutritio illa est, non coctio: vnde vi chylificationis, sanguificationis, maturationis, haud vnquam talis similitudo comparatur: erit itaque coctio assimilatio quoad accidentia: at quæ secundum accidentia sunt similia reddita, si animalis corpori possint similia reddi secundum substantiam, sunt ad nutritionem, amice seruanda: sin minus pelli: at sunt verè hæc cocta, quia similia reddita, quo ad accidentia. Quare velint, nolint, cogentur fateri, posse adhuc cocta purgari.

Adde quod Hipp. pexime interpretantur, nam alij faciunt ipsum ænigmaticum, & more oraculi loquentem: fingunt alij ly cocta esse septimum casum, nō aduertentes carere hoc casu Græcos; Aptius locum illum exposuit Mars. Cagnat. qui referens ly concocta ad nosmata, seu pathemata, hoc est morbos, siue passionis

D d d ait,

Et Hip. sic exponunt.

Qui rejiciendi nam falsò nituntur fundamento.

Et loci Hippo male exponit

Aptius Cagnat.

ait, hunc esse germanum, & verum eius loci sensum, si morbi maturi fuerint, hoc est mites, benigni, & qui à natura facile vinci possunt, quemadmodum vincuntur à stomacho nostro maturi fructus, & esui apti, medicari oportet, & mouere: at si iidem sint crudi, hoc est feri, immites, qui que vinci nullatenus possunt: in his neque medicamentum dare oportet, nec mouere, neque aliud vllum præsidium administrare, sed tamquam desperati tollis relinquantur prognosticis. Cæterum quia videbat dari multos morbos, qui sunt medijs, non adeo feri, neque adeo mites, subdit, vel esse medios temporis ratione, nam quibusdam temporibus, vt augmento, & vigore sunt feri, in principio, & inclinatione sunt leues, & in his morbis cum ad augmentum, & statum progressiuntur quiescere oportet, in declinatione, & principio aliquid moliri: vel sunt medijs, quoniam respectu venæ sectionis, sunt cocti, & in istis affectibus oportet mittere sanguinem, non expurgare: quæ admodum in alijs, qui venæ sectionem contra indicant, purgationem oportet exhibere, non venam secare. quo vero intuendum, vt cognoscamus quinam morbi possint alterum remedium, & quando, aliunde inquit addicere oportet.

Ad morbos ly concocta referri debere probat inductione, nam ni referatur ad morbos, referri dices ad corpora, ad excrementa, ad humores: at vero non potest referri ad corpora egrotantia, nam quamquam crudos vocent latini, qui nondum concoxerunt, eos tamen qui concoxerunt, haud coctos appellant, aut maturos. Græci quoque quorum Idioma attendendum, vt mentem Hipp. assequamur, non vocant cruda corpora, quæ nondum concoxerunt in significatione actiua, sed est vox passiuâ, & cruda apud ipsos dicuntur nondum cocta, ac propterea esui inepta. Referre itaque oportet ly concocta, ad excrementa, aut humores: at ad excrementa falso referes, nam hæc seu sint cruda, seu cocta, statim ac retinentur, pelli & corpore debent; ideoque nullus medicorum in vrinæ suppressione, seu fœcibus coctionem expectat, sed qualiacumque retinentur, mox omni industria procurant extrudere. Non minus inepte referes ad humores, nam humor masculini generis est apud Græcos, concocta neutri. Secundo si coctos humores expurgare oportet, & mouere, cum sanguis sit humor, non nisi post coctionem esset sanguis mittendus, quod est prorsus falsum.

Adhuc tamen male.

Sed quamquam hæc sententia sic probabilior, adhuc tamen displicet; quod enim prohibet, quominus ita exponamus? cum fuerint pathemata, seu nos-

mata cocta, non ratione sui, vt putauit Cagnat. sed causæ, quemadmodum abscessus maturus dicitur, quod est idem, ac dicere, cum causa morbum faciens cocta fuerit, maturaque. erit autem matura, cum instar fructuum, qui iam sunt maturitatem adepti, est apta expelli: tunc medicari conuenit, & mouere; nam habes adminiculantem naturam, quæ postquam coxit, expellit, & humorem non reluctantem, nam edomitus? Quia inquit, si referas ad humores, etiam sanguis post coctionem educi deberet: at nulla hæc est, nam non est sermo Hippocr. de humoribus vtcumque vacuandis, sed opera purgantis medicamenti, sudore, balneis, exercitio, clisteribus, non per venæ sectionem: nec obitat, quod dixerit, concocta esse medicanda, & mouenda, nam quamquam non negem, voce mouere, comprehendendi etiam vacationem per sanguinis missionem, vt constat ex Gal. comm. 9. 2. Aphor. non infertur propterea recte ex hac propositione, concocti humores sunt purgandi, & quouis alio medicamenti genere vacuandi: ergo, & sanguis post coctionem educendus, nam hic non potest pharmaco educi, de his autem Hipp. loquitur, alioquin cogetur idem fateri, quod quando Hipp. monet, vt in morborum initijs, si quid videatur mouendum moueamus, posse in morborum principio excitari sudorem, vacuari per balnea, nec non exercitio, quod nullius admittet. Cocto itaque morbo, ratione causæ, hoc est cum coctus fuerit humor morbum faciens, tunc oportuū erit medicamento purgante vacuare, & quouis alio medicamento, vt balneis sudorificis, diureticis eundem educere.

Quæ sunt in contrarium, in initio adducta, mirum quantum opinionum diuersitatem pepererint. Quidam, pituitam, nisi sit putrefacta, nequaquam coquunt; antequam expurgetur: coquunt alij, & in frigidis inquit succis, procuranda coctio est, nam hi crudi. Alij putrefactum humorem, non tentant concoquere, nam quod putre est, vt statim expellatur, monet Gal. In his tantum alij coctionem expectant, cum putrefacti non sunt, quouis tempore indiscriminatim expurgant. Hi humores tenues, seu calidi sint, seu frigidi, seu putres, seu incorrupti, statim ab initio vacuant; in crassis coctionem expectant, Gal. testimonio moti, qui monet lib quos, quibus, & quando, vt tenues, & serosos humores statim purgemus, in crassis coctionem expectemus: coquunt alij tenues, & crassos illos reddere procurant. At quibus mens melior, præparant quidem illos, non vt crassos reddant, nam semper crassities obstat purgationi, sed vt alia vitia, quæ in tenuibus paucim reperuntur, emendent.

Sed litigant hi omnes verbo, & con-

Alii de re ista sententiæ

Et conciliantur.

ueniunt: omnes enim fatentur, pituitam esse incidendam, attenuandam, calefaciendam, & humorem quemcumq; attemperandum, seu putris ille sit, seu incorruptus, ne naturę expellenti reluctetur: quidam tamen, hanc præparationem, nomine coctionis dignantur: alij præparationem esse concludunt, coctionem esse negant. Nec Salu. & alij à communi sententia discrepant; nam & ipsi fatentur, ni fiat segregatio vtilis ab inutili, nõ esse purgationem ex usu: vnde cum hoc fiat coctione, postquam fuerit concocta materia, tunc expurgant, verumtamen illi affirmant, crudum esse, quod superest expurgandum, nos coctum esse contendimus; nam, vt alibi à nobis est monstratum, intrinsecus terminus coctionis, non est aptitudo ad nutriendum; nam coctio est passio mixti, cum tamen non omnia mixta sint apta nutrire, sed est cuiusdam qualitatis adeptio, per quam res cocta in statum naturę conuenientiore[m] reducitur, vnde Hippocr. Gal. 2. de rat. vi. 44. bilim crudam vocant, & Arist. 4. met. excrementis, coctionem attribuit. Et quidem, hanc fuisse Arist. mentem, colligitur apertè, ex definitione coctionis, quam perfectionem vocauit: non quia, vt Vegę sententia fuit, ab elementis admista procedit; nam per multas coctiones, vnum mixtum in aliud mutatur, vt panis in chylum, hic in sanguinem: nec quonia[m] mixtum, ad meliorem formam terminatur; nam sanguis humanus, per coctionem quandoque vertitur in sanguinem canis, sed est perfectio dicta, quia per coctionem, quę coquuntur, qualitatem magis congruam humanę naturę acquirunt. Enimvero, ea passim omnes perfecta vocant, quę finem, cuius gratia sunt facta, assequuntur. Quamobrem cum sint omnia in gratiam hominis, homo enim quodammodo est finis omnium, ea erunt proprium finem consequuta, quę hominis viuui esse possunt: sic lateres dicuntur cocti, cum sunt exiccati, quia sunt vtilis domui extruendę: sic homines prudentes, & rebus apte gerendis idonei, maturi iudicij homines vocantur. Poeta mulieris aptitudinem nuptijs contrahendis, maturitatem vocauit dicens,

Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.
Et vbi Neptunum ventis imperantem inducit, vt recedant à mari, ita tamen, vt fugiendo maiorem, non excitent tempestatem, *Maturate, ait, fugam.* hoc est, recedite statim, & ita citò, ac si fugeritis: sed fugiendo, temperate fugę, nedum raptu nimio properatis, citatis fluctibus, in aues obruantur. Ergo is humor debet coctus vocari, qui naturę obsequentior est redditus. At verò nullus negabit, hoc apprime conducere purgationi recte moliendę. quare erunt cocta semper medicanda.

Intrinsicus terminus coctionis quisquam.

Cum coctione perfectionem vocat Arist.

Vide Macro. lib. 6. Sacur. circa finem.

Nec secus sentiendum, quia cocta calidiora euadunt, crassiora; nam coctio sic diffinita in vniuersum, quatenus excrementis quoque conuenit, nedum iuuatur calidis, sed frigidis humidis, extenuatibus incidentibus. Præterea, quamquam si causa effectrix eius spectetur, debent quęcumque coquuntur, calidiora euadere, crassiora: contingit tamen non raro contrarium; nam cum per coctionem, fiat separatio vtilium ab inutilibus, & inutilia reiecta, sint quandoque calidiores partes eius, quod coquitur, crassiores, sit propterea, vt cocta præcedentis segregationis ratione, frigidiora reddantur, tenuiora. Adde nec si crassiora semper fierent, esse propterea auersandam coctionem; nam quamquam hac ratione, noceret, quia iuuat tamen magis dum alia tollit impedimenta, quę purgationi recte moliendę obstabant, erit omni arte coctio procuranda, priusquam expurgetur, qualis esse debeat, mox dicemus.

An cocta semper calidiores, & crassiora.

Nota.

Sine perfecta concoctio ad expurgationem necessaria. Cap. XII.

Concoctionem ad expurgationem recte moliendam, necessariam esse, ac propterea expectandam à medico, superiori capite monstrauimus; quanta verò esse illa debeat, perfecta nẽ, & absoluta, an verò satis sit manifesta, nondum dictum, & idcirco declarandum, cum id scire quam maxime referat; nam si manifesta concoctio sit satis, cum hæc in incremento morbi vniuersali obseruetur, licebit quandoq; in incremento expurgare; at si absoluta, & perfecta esse debeat, cum hæc non nisi in fine status cõtingat, tunc temporis, & in declinatione locus dabitur expurgationi.

Exiitinauit Fern. lib. 3. met. c. 12. obscuram concoctionem satis esse, quo tuto expurgemus, parcè tamen: quo idem moderatius fiat, manifestam requiri: vt validius, perfectam coctionem necessariã esse. suo itaque sensu, quod iussit Hipp. medicari concocta, quouis modo cocta, comprehendit. Comprobari id potest, quia repetens eandem sententiam 4. de rat. vi. 43. quibus, inquit, in principio vrine crassa, & nebuloſa fuerint, hos si reliqua annuant, purgare oportet, est autem nebula, aut Gal. lib. 1. de Crisibus cap. 17. obscuræ cõcoctionis, aut manifestæ indicium. Idem quoq; in comm. cit. loci scribit, eos tantum à purgatione arcere Hipp. quibus adest omnimoda cruditas.

Fern. opinio.

Permisit idem Valles. 7. contr. cap. 14. in acutis morbis, si turgeant, aut vrgeant succi, quod admonere admodum necessarium non fuit; nam modo quæritur, quid fieri à medico debeat, regulariter operante, nullo vrgentiore scopo aliud

Ddd 2 sua-

suadente: Idcirco subdit in acutis morbis perfectam concoctionem semper esse expectandam, in chronicis, manifestam sufficere. Id faciendum probat, quia natura, chronicos, vnica facta vacuatione non iudicat. Cur speret id assequi medicus? Vt itaque illa, quod coxit paulatim expurgat, sic medicus imitatio naturam, quod coctum est vacuet, ita enim, quod reliquum erit, natura facilius edomabit.

Nostra.

Sed si repetamus memoria rationes, quæ docent esse expectandam in succis coctionem, ad expurgationem rectè molendam, cogemur dicere, absolutam esse perpetuò necessariam; tunc enim expellit natura, cum segregauit vtile ab inutili: neq; aliter putandum, quod in abscessu naturam obseruamus, haud retinere materiam vniuersam, quousque concoctionem sit assequuta, sed partim suppurare, eamq; foras elicere; nam quod in phlegmone effundit suppurata, est perfectè coctum; quare eadem experientia probatur, perfectam concoctionem expectandam esse, non tamen totius humoris, sed si heterogeneæ sit naturæ, & partim sit coctus, partim crudus, poterimus quod est coctum educere; nam ita reliquum euincetur facilius. Ergo cū chronici morbi vt plurimum fiant ex materia heterogenea, expediet in his non expectare omnium succorum perfectam concoctionem, sed satis erit si pars causæ morbosæ sit cocta, perfectè tamen, nam quæ ex Hipp. & Gal. in comm. adducuntur, haud aliter suadent, esto enim dicat Gal. quæ omnimodam habent cruditatem, non esse illa expurganda, non licet propterea inde inferre, quæ modicè cocta sunt, posse illa expurgari. Hippoc. quoque scribit, vbi vrinæ crassæ, & nebuloisæ sint in morbis acutis, expurgari posse, si cætera annuant, quia nebala in acutis, perfectæ coctionis est signum, vt ex Galen. habetur 1. de Cris. 12. Confirmatur nam & agricolæ maturos fructus colligunt, relictis acerbis ad maturitatem, & coquus non detinet carnè vitulinam donec vaccina sit cocta. Habes quid de re hac censemus sentiendum; propterea non plura, nam quamquam Massaria, tract. de purgat. in princ. morborum contendat pertinaciter, perfectam coctionem humorum omnium facientiū morbum, expectandam esse, quia tamen non affert rationem, quæ facilem non habeat explicationem, idcirco necessarium non censui in medium eas afferre, & dissoluere.

Sintne semper medicanda concocta, an cruda quandoque. Cap. XIII.

Cruda vacuanda si turgeat.

CRuda posse expurgari, si turgeat, Hippocr. placuit, quem est schola vniuersa medicorum sequuta tres ob

causas: vt Gal. 4. aph. 10. docet, ne corporis virtus interim collabatur, ne calor febrilis augeatur, ne vagi, & errantes humores in partem quampiam principem decumbant.

Præterea in turgentia, natura in humorum expulsionem incumbit, nec relustantur ipsi, quinimò naturæ tentanti expellere, facillimè obediunt. Quare ne cæca in partem aliquam nobilem humores seponat, porrigenda illi est manus, & pharmaco humores moti ad alium deducendi, vt idem Gal. 4. aph. 1. Vbi itaq; turget, quâquam crudus sit humor, medicamento expediet vacuare.

Quando verò turgeat, non admodum conitat inter illos, quo fit, vt quidam censent, esse quandoque purgandum, partem alij huic remedio. Quamobrem, ne in re hac aberretur, quæ magni momēti, examinanda natura turgentia, ne vel abstineamus, cum vacuare est commodum, vel expurgemus cum quiescere est fatius.

Propterea videamus.

Quid turges.

Ad rorem quandam partis ad expellendum, quod vrget, turgentiam esse voluit Fallop. 1. simp. 16. nam Theoph. 1. de cau. plant. c. 6. & 14. volens explicare, quanto teneantur desiderio plantæ procreandi fructus, & germinandi, *Plantæ*, inquit, *turgent ad germinationem*, & alibi ait, plantas turgere ad partum, hoc est ad fructuum procreationem: Virg. dixit *turgent in palmitate gemma*, hoc est appetunt, cupiuntq; foras prodire. Aristot. etiam 1. de gen. anim. 18. vt inuauit vaccarum, & equarum libidinem, has inquit turgere ad concubitum, & Hipp. 3. de fract. 18. tradens signa ossis, ab ulceratis partibus recessuri, *si ossium*, inquit, *recessio in hoc futura sit, nota hæc erit, pus copiosum ex ulcere manat, turgereque videtur*. Quoniam verò videbat Gal. diffinire turgentiam, quod sit reciprocus quidam: & inordinatus humorum motus, subdit, non esse illam diffinitionem formalem, sed per effectum traditam, & signum, ac si dicere voluisset, dignosces naturam turgere, si hæc illac transmittat humores.

Fallop.

Placuit hæc sententia multis, potissimum Merc. lib. 1. c. 6. de indicat. Cetero in comm. apol. c. 15. nec desuere, qui tacito Falloppij nomine, tanquam proprium partum venditare non erubere, tanta est quorundam impudentia. Mihi tamen nequaquam arridet, nam si illa naturæ libido, esset turgentia, cum teneatur eodem desiderio, quoties expellit natura (pellit enim semper, aut quia irritatur, aut quoniam exonerare se cupit) turget, quoties expellit natura: vnde cum frequenter ad expellendum insurgat, sæpissimè turgentia occurreret: at raro, Hipp. testimonio turget. Cumq; purgare liceat, vbi turget, esset mouendum semper mouente natura. Proinde est communis illa sententia acceptanda, quam docuit

Reijcker.

Et communis probatur.

docuit passim Gal. 1. aph. 22. 4. aphor. 10. 4. aph. 1. 1. de cris. 9. turgentiam esse, reciprocum quemdam, & inordinatum humorum; hinc inde motum: hinc inde inquam; nam si fluat ad vnam, est fluxio: nec obitat, quod grauissimi illi viri animatis concedant turgentiam; nam non negant, propterea, quin humoribus idem conuenire possit: Gal. etiam docet, esse nomen turgentiae ab animalibus concitatis ad coitum, ad humores errantes translatum. Quod si per metaphoram, & translatione de humoribus dicitur: non negat Gal. quin de viucentibus proprie praedicetur.

An detur alia turgentiae species.

Salu. opinio.

Præter hanc ponunt aliam speciem turgentiae multi. Vult Salu. 1. aphor. 22. dici quoque turgentiam de omni morbo acuto, velociter properante ad finem communem; vnius Galeni testimonio adductus, qui 1. de cris. 9. scripsit, *Turgere dictum est, de animalibus concitatis ad coitum: translaturum verò ad morbos, qui velociter properant, & velociter mouentur ad finem.*

Quia verò videbat hinc sequi manifestum absurdum, nempe semper esse expurgandum in morbis acutis, subdit non esse id exequendum, quamquam illud turgentia indicet, duas ob causas, pharmacorum caliditate, & corporis impræparatione.

Brasau.

Brasau. quoque præter communem turgentiam, eam quoque censet admitteendam, quæ est motus humorum ad loca excretioni dicata, vergentiam alij appellant: idem voluit Valles. 7. epid. agr. 106. & Mass. tract. de purg.

Reijciuntur

Qui omnes reijciendi, atque hi quidem, quia gratis hoc fingunt. Præterea esset Dyarrea, Dissenteria, tenesinus, & quæuis alij fluxio turgentia, frequenter turgere, & natura mouente per vrinas, aut ad cutim in principio esset mouendum, quod falsum. Reijciendus, & Saluus Sclanus, nam quamquam dicat Galen. translatum esse turgentiae nomen ad morbos omnes acutos, qui velociter properant ad finem, subdit postea, *cum laborantis sensus inordinat a spiritu, & humorum agitatione iruitur.* Et licet dicat præcipue, lege tu dumodo, nam eodem modo legitur particula illa 11. met. 15. alioquin non turgere raro. Non est itaque aliud turgentia, quam reciprocus quidam, & inordinatus motus humorum, ab vna parte ad aliam, ab hac ad illam, nec alia à positum est turgentiae species inuehenda. Quare hic erit germanus sensus aph. 22. 1. sect. concocta, vbi est materia expurgandum, non vbi est eadem cruda, ni turgat, hoc est, ni humores inordinato quodam motu, hinc inde furibundi vagentur; tunc enim, vt bene ait Gal. in comm. naturam vacationi adminiculantem habemus.

Ne tamē erres, & turpiter fallaris, aduerte non esse, quoties turgat humor, purgandum, sed vbi biliosus humor e.g. turgat; vbi turgat sanguis (nam & hic cum

fit calidus humor, & præ calore attenuatus plus iusto, turgere potest, & vago quodam motu hinc inde motu) venam secare expediet, non expurgare: ille enim est humor vacuandus, qui turgat. quare vbi turgat sanguis, hunc vacua. At vacuatur vena secta, non pharmaco, quare vena secanda tunc temporis, non purgandum.

Quoniam verò potest purgari bilis eadem die, qua turgat, potest purgatio in diem sequentem differri: est dubitatio secundo, an hoc prorogandum, an contra mox faciendum? ita censuit Hippocr. 4. aphor. 10. vnde scripsit, medicari in valde acutis eadem die si turgat; tardare enim in his malum: qua in re bisaria peccare videtur: primum, quia incaute, & temere de re ista statuisse videtur, & quoniam inepte proprium decretum confirmat. Primum probatur, quia morbi peracuti (sunt autem illi, qui ob magnitudinem symptomatum, summamque motus celeritatem, septimo die quod longissimum est, terminantur; aut semper, aut serè semper habent adiunctam febrem, & illam putrem plerumque, cuius accessio non potest ita citò remitti, vt eadem die præbeatur occasio purgandi. quare velimus, nolimus cogemur differre, cum in accessionibus abstinere oporteat.

Confirmatur, nam docens idem 4. de rat. vict. 64. qua die in morbis acutis quos recenset, sit purgandum, id inquit ante diem quintum facito. Ne verò suspicaretur aliquis à prima esse id die faciendum, subdit tex. 65. verumtamen medicamentum expurgans quarta die dabis; Non erit itaque eadem die medicandum.

Quod verò defecerit idem in probatione, est quoque notissimum; nam quis ignorat, si agendorum occasio præterlabatur, malum esse? quare si eadem die purgare est commodum, certum est malum esse procrastinare remedium, hoc tamen erat probandum.

At in re hac facile veniam apud equos lectores inueniet Hippoc. statim enim intelliget, omisum id ab ipso fuisse breuitatis causa, & vt lectoris ingenia exercerentur. adde quod neque admodum arduum, id erat; quis enim non videt, mox esse motum humorem, & in furorè actum vacuandum, anteaquam, vel in principem partem irruat, vel febrilis caliditas intendatur, aut corporis robur dissoluatur?

Neque est cur quis recedat ab Hippoc. rationem propositam; nam cum materia turgens plerumque sit bilis, eaque tenuis, poterit illa, eadem die, qua accenditur dissolui: quare, & accessio remitti, vnde & purgans medicamentum exhiberi; quod si tanta eius sit copia, vt non remittatur, non est cur declinationem; quippe

Vide Gent. 1. 4. tr. 3. dub. 48

An eadem die purgandum.

Adiucitur Hipp. ex animatur.

Defenditur.

quippe qui nulla est futura expectemus, sed statim faciendum, quod morbi ratio postulat, præsertim cum maior multo utilitas sit, quæ ex vacuatione habetur, quam detrimentum, quod ex temporis importunitate inferri potest.

Locus 4. de rat. vict. rectè a Gal. rejicitur, & prudenter statuit, nullam esse à numero dierum indicationem sumendâ, sed iuxta regulam traditam in Aphor. concoctum humorem esse medicandum, aut turgentem: & quamprimum, cum mora interposita maximum possit detrimentum asserre, utilitatem nullam.

Limitatur.

Non est tamen hoc faciendum cum validissima est febris, aut est interna aliqua inflammatio; ubi enim plures sunt indicationes explendæ, & illæ contrariæ, illi vacandum est, quod magis vrget. At vrget magis interna inflammatio, & valida febris, quam turgentia. quod si indicatio, quæ à turgentia sumitur, maior tibi esse videatur, adhuc tamen tutius esse censo, ut venæ sectio purgationi substituat; ita enim vacandū est illi, quod magis vrget, ut alterius ratio habeatur. At vero si sanguis mittitur, occurremus humoribus turgentibus, inflammationi, & vehementiæ febris, nam venæ sectio vacuat indiscriminatim humores quoscumque in venis contentos, seu moueantur illi, seu quiescant. Compescit optimè eadem humorum feruorem, à quo sit plerumque ut inordinato quodam motu moueantur hac, illac, quare hæc magis in hoc casu probanda, quam purgatio. Nec si maius auxilium quis speret à pharmaco, quam à phlebotomia, erit propterea hæc illi postponenda: nam ut bene Gal. 2. de rat. vict. 11. tutius remedium, minus tamen proficuum, vtiliori, minus tamen securo est præferendum: cauteque monuit Hippocr. ut medicus in hoc sese exerceat, ne noceat.

An quoties turget semper purgandum, & statim.

An id perpetuo seruandum, & statim ac turget, statim expurgabimus? ita profusus, si paratum sit corpus: si ineptum, ut si multis cruditatibus scateat, sint extenta, & inflata Hypochondria, aut supra modum calida, & ignea, parcendum Gal. consilio 1. aph. 24. quod laudo summo opere; nam quomodo educes, si sint viæ impeditæ, certè non solum, non vacuabis, sed vel infarcies magis vias ductuum: vel acti in furorem humores, hinc relabentur ad princeps aliquod membrum. Quare velim monitos nostros medicos, ut maiorem adhibeant diligentiam, quam fere nullam adhibent, in præparandis corporibus, & ut studeant noscere, an sint illa parata; nam verum illud oraculum, quod vtinam cõtinuò aures Medicorum percellat, Corpora, cum quispiam purgare voluerit, fluida oportet facere. clauderem hoc monito caput, ni alius quorundam error me detineret, Nempè,

sunt qui putant, ut vndeque ansum purgandi arripiant, nedom in actuali turgentia purgandum esse, sed idem faciendum, ubi imminet, nam & in futura plenitudine, sanguinem mittūt medici: quos non esse admittendos docet ratio, quæ docet esse purgandum, cum actu turget humor: est autem illa, ut passim notat Gal. quia naturam adminiculantem habemus: at non habemus eandem adiutricem, in imminente turgentia: nec indiget tunc temporis natura (nam non mouet cæca temereque huc, illuc) aliquo manum porrigente. Cruda ergo purgandum materia, cum actu turget: an idem expediat, ea non turgente, mox dicemus propositis tamen indicij primū, quæ humores actu turgere declarant, nam si id ignoretur, erunt profus nullius momenti, quæcumque de re hac disputauimus; scias proinde tunc actu bilim, aut sanguinem turgere; hi enim succi dumtaxat turgere possunt, alij ab istis, esto multi sint, possunt partem, cui insident distendere: hac, illac, moueri, vagari, ob propriam ignauiam non possunt: immo quia crassi, pertinaciter herent, & facultati pellere conanti, reluctantur obnixè. Illi itaque ubi turgent, hoc est vago quodam motu, in varias partes corporis impetunt dolores partibus afferunt, in quas illabuntur, nunc obtusos, & graues, mordicantes alios, & pungentes, pro varia partis, & succi natura. Nempe si turgeat sanguis, erunt obtusi dolores, grauiore à bili excitantur. Lædent iidem varias actiones, nam si bilis feratur ad cerebrum, deliria fortasse inducet, & vigilias, si ad stomachum, angorem, deliqua animi, syncopem; si aliam partem vellicet, vel per sentientes feratur, inducet rigorem: vide demum quicquid bilis in varias lata partes incommodi afferre potest, nam quæcumque valent hæc indicare, indicabunt illa eadem, turgentiam bilis. Caterum, quia affectiones cõsimiles, acres halitus inducere possunt, vide signa distinguenda statim ab humore, nam si in re ista falleris, turpiter aduersus statum pharmaco purgante pugnabis.

An purgandū in imminente turgentia.

Turgentia signa.

Possit ne crudus humor; esto non iurget, purgari. Cap. XIV.

AD euentiam tituli, noto tria. Primum est, morbos esse triplices, quantum facit præsentis negotio, quosdam omninò salubres, perniciosos alios, sunt alij ancipites: periculosos vocant quidam. Noto secundo, & medicamenta purgantia triplicia esse, lenientia, seu lenitiua, sic dicta, quia leniendo vacuant, ut oleum amygdularum dulcium, Cassia, eradicatua alia, seu eradicatiua, quæ vni-

Explicatur titulus.

versum humorem peccantem educunt. Sunt alia minorativa, seu minorantia dicta, quia minorem reddunt humorem nocuum, non omnem educunt. Noto tertio, non esse dubium, an conveniant lenientia pharmaca, aut eradicantia; hæc enim omnes negant admittunt illa, controuersia est de minoratiuis: de his dubitatur, an ubi crudus est humor, nec dū turget, liceat exhibere, neque in omni morbo, sed ancipiti; nam exitiosis, non est adhibenda manus, & in salubribus regula est obseruanda.

Negant multi, quos mordicus tuetur Massaria disp. peculiari de purg. in morbor. princip. affirmant alij multi. Citant illi Ar. 4. sect. prob. 8. & Hippocr. qui 1. aphor. 22. 4. de rat. vict. 43 semper concocta medicari præcipit: adducunt eumdem auctores posterioris sententiæ, nam 2. par. aphor. 29. scripsit. *Cum morbi inchoant, si quid tibi videtur mouendum, moue.* Conantur priores, & rationibus proprium dogma stabilire. ergo inquirunt: tunc felix sit purgatio, cum pellit natura, trahit pharmacum, & vtile ab inutili est secretum: at hæc sunt concocta materia, ubi est cruda, nec bonum est à malo secretum, nec pellit natura. Narrantur ipsidem Aduersarij expurgationem suadere; enimvero aiunt, si hanc ob causã purgationem parcendum in morborum initio, quia natura nequaquam est auxilio, nec bonum à malo secretum: tunc abstinendum, cum reluctatur natura, ac speramus, posse humorem coquere, felicemque postea vacationem moliri: at verò ubi humor moueatur ad certam partem, adhuc habemus adminiculantem naturam: ubi idem, aut est malignus, aut vsque adeò multus, vt coqui nequeat, frustra concoctionem expectamus: non enim eam admittit malignus humor: multus licet admittat, nequit tamen natura, & prius illa succumbet, quam hoc assequatur. Concludunt proinde, esse purgationem in principio, quandoque ex vsu. Ne verò ab Hipp. aut Gal. viderentur recedere, qui passim iubent expurgare concocta, subdunt ita esse faciendum, cum nihil vrget, & cuncta regulariter procedunt: si quid anteuertere cogit, nec moras permittit, mox exequendum, quod scopus vrgentiæ indicat; nam ob eandem causam pueris, & prægnantibus mittimus sanguinem, cum vtrisque phlebotomiam interdicit iidem. Vide Vall. 4. meth. med. Qui tamen sit hic scopus vrgentiæ, non admodum conuenit, nec satis constat apud illos, quando liceat in principio expurgare. Trinc. ep. 22. fluentem humorem in principio expurgat, in quieto, & fixo coctionem expectat. Suadet primum dictum, nam in secundo conuenit illi cum aduersarijs, quia reuellentem indicatio viget, quæ non nisi purga-

tione potest fieri; & Hipp. 1. de rat. vict. 11. & 4. eiusdem 29. purgat incipientem angina, & pleuriti. Audaciores alij, nondum motum humorem, sed multum, & malignum, minorem reddere, in principio procurant: nam cum neuter possit coqui, vana est cunctatio omnis, vnde natura venenum è corpore statim deiectione, aut vomitu conatur extrudere. Addunt alij purgandum quoque esse, cum est humor in principe parte fixus, vt in apoplexia, Lethargo. Ita Gent. exponens 22. aph. 1. par. & 4. 1. Manar. lib. 13. epist. 1. Alt. disp. propr. Fern. lib. de purg. Aug. lib. 1. ep. tom. 1. ep. 2. Cap. lib. de febr. Valles. 7. contr. 13. & salu. 1. aph. 22. Probant autem, quia si timentes inturgentia, ne ad principem aliquam partem delabatur expurgamus, quanto magis præstabit hoc facere, cum est idem delapsus? At singula Aduersarij reijciunt: nam motum humorem, vena secta reuellunt: eadem minorant multum, nam vena secta minui cachochimiam venarum, communis est Doctorum omnium opinio. Quod si non ita bellè id præstet, vt purgatio; nam hæc exuberantem, & peccantem dumtaxat educit, indiscriminatum quoscumque venæ sectio; est tamen hæc illi præponenda, nam præstat tutò curare, quam spe citæ curationis allecti, in discrimen ægrotantes conijcere. Parcunt quoque purgationi, cum vsque adeò malignus est humor, & prauus, vt coqui nequeat, nam ubi eam comparauit malignitiam, nulla superest spes salutis: desperatos autem, non oportet attingere: nec quia assumptum venenum, mox reijcit natura vomitur, pharmaco idem procurandum extrudere; nam pro educatione sequetur commotio, vnde vel disseminabitur praua illa qualitas, & vniuersam massam humorum insiciet, non secus ac motu sterquilinio, maiorem fieri foetorem videmus, aut in princeps aliquod membrum delabatur. Itaque fatentur, & isti (si posset humor multus minui) malignus educi, priusquam coquatur, fixus è parte principe extrahi, antequam mortem inferat, id esse præstandum; at subdunt, nunquam fieri posse, vt quis hoc assequatur; nam vel numquam educetur, non operante natura: vel plus boni, quam mali educetur: vnde erit nocumentum multo maius, quam emolumentum. Eò itaque reducitur questio, an vacuari possit crudus humor, & pro salute languentis; cumque res hæc experientia sola possit dirimi, iure iando affirmat Manar. & Alt. se multos hac arte, Orco subtraxisse: Negant id aduersarij, nec iuratis testibus Manardo, & Alt. fidem adhibent: quinimò multos intempestiua purgatione peremptos affirmant. Ergo iterum Hipp. & Gal. tribunal adeunt, qui semper cruda purgare reformidarunt. At

me-

Affectus
opin.Affectus
secundo quæ
vario modo
descenditur.

Trincan.

Alij.

Alij.

Sed omnes
recezant Mass.

metuisse Hipp. respondet Manar. quia caruit benedictis medicamentis, quibus nos abundamus: pepercisse Hipp. frequentibus purgationibus, quia temperati magis sui æui homines, intemperati nostrates: quæ rejicit abundè Mass. nam neque copia crudorum, purgationum, frequentiam suadet, neque ita temperati primi illi homines, non demùm ita sterile Hippocr. seculum, vt facilibus medicamentis caruerit. Vnusquisque itaque in proprio sensu abundat. Quamobrem cum nulla occurrat ratio, quæ alteram esse probabiliorem iuadeat, vtramque sententiam censeo probabilem. Puto itaque posse expurgari quandoque in morbor. initio potissimum si tenues sint humores educendi, non admodum crassi, si mobiles, non hærentes: si in primis vijs, non in pænitioribus corporis: fiet idem tutius, si moueat natura, imminutè tamen ad loca excretionis: & quod perpetuò seruandum est, vt ere hoc remedio, cum præparatum est corpus: ni sit aptè dispositum, quamquam coctus sit humor, abstinere; nam si multo plus valet dispositio passi, quam efficacia agentis, conducet multum purgationi rectè administrandæ præparatio corporis, rectè quæ monct Gal. 1. aphor. 14. nec turgente materia, purgandum esse, si imparatum sit corpus, & caute Auic. 4. 1. cap. 3. quod inquit magis custodire debemus in huius dispositione, & habitudine canalium, ne ipsi sint clausi. Sed

O cæcas hominum mentes, o pectora cæca. multi nostri temporis medici, nulla morborum habita ratione nulla apparatus corporis inquisitione facta, indiscriminatim in morbo quouis, quoduis corpus, quarta die expurgant. Ergo tempus illud agendorum, in quo indagando tempore laborauit Hipp. defudarunt induitrij medici, tam promptè sese exhibet istis medicis? Ita certa est occasio illa præcepti, vt quartâ semper die occurrat? O facilem medendi regulam, quæ in quouis morbo, aut salubri, aut læthali, seu ancipiti, quarta die expurgat. O breuem medendi methodum, quæ ficta in quouis morbo multitudine, humorum prauitate, discrimine imminētis turgentia, metu ne quispiam pereat, non purgatus, nūquam à purgatione desistit, & vbi Hipp. monet satius esse in statu quietem habere, magis hi mouent, ne si vehementia morbi pereat languens, illotus, & sordidus hinc migraret. Sed quo raptor, & surdis fabulam narro? Cocta sunt purganda, ni aliud vrgeat, proinde, qua arte ea possit iuari, mox subiungam, nam quædam horum, sequenti lib. exactius attingentur.

Qua arte iuanda sit coctio.

Cap. XV.

Magna est coctionis necessitas, in expurgatione rectè molienda: non minus necessaria præparatio corporis: itaque conducet non parum, si doceamus breuiter, qua arte possit coctio iuari, quouè ingenio corpus præparari. Quia verò nequaquam possumus primū assequi, ni sciamus, quæ sunt, quæ coctionem faciunt, aut impediunt, præponemus propterea primum factrices causas, & impediētes, vt contrariorum admotione, coctionem iuare possimus.

Fit coctio à calore naturali, & proprio, hoc est, vt perbellè adnotauit Mercen. à dominante calore, & passiuis qualitatibus commensurato. Nempe, vt proba concoctio fiat, non debet id, quod coquitur vri, non incoctum manere: vretur, si sit calor immoderatus: non coquetur si fuerit idem imbecillis: tunc optime coctio celebrabitur, cum vicerit calor, ita tamen, vt non vrat. Quare fiet coctio à dominante calore, & proprio, hoc est commensurato. Hanc esse Arist. mentè, colligitur apertè ex ijs verbis, *Accidit enim hæc pati, cum vitæ fuerit humiditas, hæc enim est, quæ terminatur à naturali caliditate, quædiu enim in ipsa ratio est, naturalis est. Quapropter excrementa concocta sanitatis signa sunt, quoniam indicant calorem humido dominari.* Impediētur ergo coctio, aut quoniam calor non dominatur rei, quæ coqui debet, aut quia non habet dominium proportionatum. Non habet dominium, vel quia calor ipse est læsus, aut quia contentrix facultas, nequaquā retinet, aut vitio obiecti, quod adhuc multiplex, in substantia, quantitate, multa, qualitate occulta, aut manifesta, prima, aut secunda. Quare erunt multa, & varia præsidiorum genera, quæ coctionem promouere valebunt: sunt quæ concoctionem iuuant, quia obiecti vitia emendant, quæ quia multa sunt multa quoque præsidia, quæ dum vitia obiecti corrigunt, coctionem iuuant. Faciunt hoc quædā, minuendo copiam, vt vacuatio, alterando alia, alia incidendo, attenuando, in crassando: iuuant eandem alia, vim contentricem dictam, roborando; Enimvero cū quæuis actio physica, in tempore fiat, nil poterit vinci à calore, & domari, ni retineatur. Hinc retentrice læsa, licentia: hinc pueri ob motus inordinatos, multas cruditates congerunt. Vnde rectè lib. de const. ar. med. 19. *Porro ad concoctionem conducit quies, & 4. de rat. vict. 44. Qui tenues urinas, ab initio mingunt, ijs medicamentum ne dato, sed si ita videtur clysterem ijs exhibere: tales autem ita curare conuenit, corpus quieti permittere.* Eandem ob causam

A quibus causis coctio

A quibus impeditur.

Ergo multis coctio poterit promoueri.

sum probatur somnus, & quia intus contractus calor, nec hac illac disperius, efficacius coctionem molitur. Quare recte monet Hipp. 2. de rat. vict. 23. vt qui plus iusto ingeito alimento, cruditatem commiserint, dormiant à prandio, & diem *tamquam noctem, à cena ducant*; nam vt alibi idem, *Labor articulis, somnus visceribus robur*. Quod si præcipit Schola Salernitana, vt stemus post cibum, aut lentè ambulemus: imperent exercitium medici ad extirpandas lentas quasdam febres, scias, illud præcipi à Medicis Salernitanis, vt deducatur alimentum ad fundum ventriculi, vbi coctio viget: ad acuedum calorem, laudant motum alij in febribus lentis, nam adauctus, valebit crassos succos euincere, quos antea superare, nequaquam valebat. Hinc vbi multum est alimentum ingestum, imperant vomitum medici, & in copia humorum vacuant, abstinio, vt leuata eo, quo veluti sarcina, premebatur natura, valentius concoquat. 2. apher. 29. Nec male ijdem nunc calidis, modo frigidis coctionem adiuvant; nam cum fiat hæc à calore dominante, ac proportionato, vbi hæc proportio non adfit, quia exiguus est calor, calfacientia opportuna: vbi amissa est proportio quia calor est multus; refrigerantia ex vsu. lib. 9. met. 5. *Cum, ait, concoctionis humorum in ijs notas videris, de quibus dictum abundè in lib. de cris. audacter frigida dabis; quippe solidarum animalis partium natura roborata, præuenatos iam humores aggredditur, ita vt, qui viles sunt, & ad nutriendum habiles, hos quidem ad se trahet inuiles, vel per ventrem, vel per cutim ei sciet.* Hæc facere, cum valeant varij multique syrapi, qui in officinis habentur, poterit prudens, & per tus medicus varijs multisq; syrupis humorum coctionem iuuare: vnde bilim coquet, ijs, quæ refrigerandi vim habent, vt sîr. de end. eicor. de offi Jac. de aced. citri: pituitam, calefacientibus, incidentibus, extenuantibus, vt rodomelle oxymelle, syrupo de menta, cort. citri, de stacad. de abinthio. Reijciturque Manardus, qui dixit, solo syrupo de corr. citr. coctionem posse iuuari, nam cum multa sint, quæ ipsam impediunt, multa eandem iuuare valebunt.

Quæ corpora purgationi idonea, & qua arte parentur. Cap. XVI.

Corpora purgationi apta fluida esse, nemo ambigit, vnde scripsit 2. Aph. 9. Hipp. *corpora cum quispiam purgare voluerit, oportet fluida facere*; quid vero habere illa debent, quo fluida sint, non cõuenit Gal. cum antiquis. Putarunt illi tunc corpus esse fluidum, cum sunt viæ aperta; quamobrem quia opinabantur similibus vacuationum frequentia aperi-

ri vias, promptumque reddi corpus ad eam, quàm instituit medicus vacuatione, hinc laudabant expurgatur pharmaco deiectorio, proritantia aluum, & ad sedè excrementa quæcumque deducere conabantur.

Desiderat præter viarum apertionem Gal. vt crassus humor, viscidus, atque tenax, incidatur, attenuetur abitergatur; Et quidem cautè, nam vbi hic reluctetur, nec naturæ pellenti, nec trahenti pharmaco obedit: quare quantumuis viæ sint peruiæ, numquam prospera succedet purgatio. Nunc vero resistunt crassi humores, & viscidi, reluctantur tenaces: & licet natura extremos ad pellendum conatus adhibeat, reluctantur illi tamen, & naturæ imperium detrectabunt: quare vt corpora fluida reddantur, non tantum necessarium est, vt viæ sint expeditæ, sed requiritur etiam, vt vacuandi humores sic sint domiti, vt naturæ pellenti, pharmacoque trahenti nequaquam resistant: cumque resistent humores crassitie, visciditate, & lentore, erunt huiusmodi vitia, antequam corpus purgetur, emendanda; quare incidendi hi humores, attenuandi, & abstergendi, vt fluidum fiat.

Quid si sint tenuiores; an incrassandi? Magna de re hac, controuersia, & aliud alijs placuit, putauit Auic. lib. 4. fen. 1. de curatione putridarum in genere, nam Hipp. in vniuersum iubet medicari concocta: at coctione cuncta crassiora redduntur, quare si sunt tenues humores coquendi, erunt ijdem incrassandi. Confirmat hoc secundo, quia tenues sic impinguntur in poris, vt nequeant modo aliquo educi: quod si ad incrassandum, natura non detinet, cur in initio morbi non pellit sedimenti materiam, quæ est portio morbificæ causæ? Cur non expurgant medici in initio cuiusuis acuti, quando ferè omnes à tenui excitantur humores? aut cur à tenui excremento tussis sicca excitatur, si tenuia facile pelluntur? Certe ni fatearis tenuitatem obstare, nulla alia causa tradi potest. Proinde concludit esse humores tenues incrassandos, crassos attenuandos. Eandem sententiam videtur probasse Gal. nam lib. de const. art. cap. 19. *crassa inquit sunt attenuanda, tenuia incrassanda, vtraque demum concoquenda*, Idè docet primo epid. 2. text. 25.

At vero nec Gal. est ista sententia, neque vera, vt doctè probat Valles. 7. contr. 11. Non est Gal. siquidem cit. loco, loquitur de ea coctione, quam medici in iuuatio appellat, per quam debent quæ coquuntur in nostram verti substantiam, constat autem, vbi hæc tenuia sunt, esse incrassanda, alioquin in carnem commutari non poterunt: contra, vbi de humoribus loquitur expurgandis sem-

Gal.

Humores tenues an incrassandi.

Affirmat Auic.

Nos rejicimus.

Quicquid dicat Manard.

Ape sunt fluida.

Quomodo talia fiunt.

Antiqui.

Ee per

per docet, tenues, medicamento facile obedire, trahique: unde passim scribit, præsertim vero 3. de simpl. 26. & 27. tenues humores primum educi, postremo loco crassos, ac propterea monebat liberos, quibus, & quando, ut tenues, & serosos humores, qua ratione sunt tenues statim expurgemus, in crassis vero, concoctionem expectemus. Ut tenues inquam sunt, & sub illo conceptu formali, non enim melaret, & hoc argumenta Auic. probant, prout putres iidem sunt, & aliud vitium iunctum habent, concoctione indigere, ut emendentur, alioquin mox in principio cuiusque morbi acuti expurgare liceret.

Non est deinde vera, nam humores à pharmaco trahuntur, à partibus, compressione exprimuntur. Nunc vero tenuia facile trahuntur, & exprimuntur; crassa contra, nec tracta sequuntur, neque compressa eliduntur. Quare semper obstabit purgationi crassities.

Nec sentiendum est aliter, quia tussi expurganda mediocrem debent substantiam habere; nam illa impetu producto à thorace reiectione, non tractione, aut compressione. Quæ autem huc ratione foras à corpore protruduntur, mediocrem substantiam requirunt, nam multum crassa obnituntur, & impetum vel nullo modo excipiunt, vel contemnunt: nimis tenuia cedendo, impetum subterfugunt. Concludere itaque oportet, & hæc sententia communiter hodie tenetur in scholis, non esse humores tenues, ratione, qua tenues, in crassandos: neque aliud probant rationes adductæ pro Auic. nisi illud, coquenda esse tenuia, ut alia vitia emendentur: quare dicendum consequenter est, corpus esse fluidum; cum a vias habuerit expeditas, & humores promptos, ut trahantur, ac pellantur. Erunt autem huiusmodi cum nullam habuerint crassitiam, aut visciditatem, non aliqualem lentorem.

Hinc intelligere licet, ubi expurganda corpora aliter se habuerint, procurandum esse, ut eadant talia. quare ut reddatur via patulæ, humores vero crassi, lentissimi, & viscosi præparentur, hoc est inciduntur, attenuentur, abstergantur. Inciduntur acria, & acida: abstergantur, calida, acria, & amara potissimum: habent hæc eadem vim attenuandi. quare conducet his scopis consequendis oximel quoduis, tum simplex, tum squilliticum, syrupus de oxyzaccharo, & de acredine piperis, de succo acetoselle, & cicoreæ: omnia demum, quæ vim habent incidendi. Laudat quandoque Gal. usum piperis, & decoctum origani, tragorigani, thimi, & pulegij: ego feliciter sum expertus falsæ, & chinæ decoctum, ad concoquendos huiusmodi succos diurnam quamdam febrem, & lentam excitantes; cum-

que huiusmodi humores in stomacho potissimum gigni soleant, erit ratio ventriculi magna habenda. Itaque expediet calorem eius fouere, non solum alimentis, & potu, ad rem hanc consequendam opportunis, sed & multis exterius appositis. Poterunt autem adiuuari, aut fomentationes ex herbis, quæ vim habent calfaciendi, dissecandi, & attenuandi, aut emplastris stomaticis dictis, aut oleis, quibus nostræ officinæ scaterere solent.

Quid ubi adstrictum est corpus, aut quando viae sunt impeditæ? Aperiendæ, varijs tamen remedium generibus, pro causa impediens varietate. Vt si esse sint impeditæ viae, quia cavitates sunt inflammatae, remedia ad inflammationem arcendam huc conuocanda: si obstructæ à crassis succis, & viscidis, hi attenuandi, ut dictum, & incidendi: si eadem fuerint à flatuum copia distenta, in horum discussione incumbendum. Quod si excrementorum, ut fecum durities id faciant, erunt opportuni clisteres, qui molliendi vim habent. Conducent quoque fomentationes ex rebus emollientibus factæ, nec non unctioes ex oleo, & butyro. Inquire demum, & diligenter indaganda est causa impediens, eamque contrariis remoliri procura.

At quæres, si hac arte corpora fluida redduntur, & ad purgationem idonea, quomodo scripsit Hippoc. 3. aph. 4. lib. 1. *est helleboros qui non facile supra purgantur, eorum corpora pluri cibo, & quiete sunt humectanda*: an diminutus ille, nec vidit in re tanti momenti, quæ & quot facere ex usu erat an nos superfluo ad ostentationem, multo plura condgersimus, hoc dici non permittit ratio: quare videtur, tamquam mancus reprehendendus Hippoc.

At vero nec falso commendat Hippoc. multum cibum ad rem hanc consequendam, aut quietem, nec tamquam diminutus est idem reprehendendus; nam ut ab hoc ultimo exordiar, non fuit Hippoc. consilium in illo aph. quemadmodum multi, turpiter hallucinati dixerunt; singula medicamenta proponere, quæ ad purgationem corpus præparare sunt potis, sed voluit monere, posteaquam docuerat in quibus affectibus conducatur vomere, in quibus expurgare per sedem, ne illotis, ut aiunt, manibus ad hæc faciendâ accedamus, sed ut inepta præparemus; ut cum e.g. est quis sumpturus helleborum, neque est corpus idoneum purgationi, procuremus ante omnia, ipsum opportunis remedijs præparare, ut quiete, nam quietis humectat per accidens, ut Gal. in illo comm. & multo cibo, nam constat comedentes multum laxiori aluo esse, adstricta nimis, parum assumentes. Nec verendum id facere, quia à multis cibis crudis, flatuum seges, unde hypochond-

chondriorum obstructio, & distentio; multus enim dandus, sed qui coqui possit, & vinciat, ut mittam Gal. in illius aph. comm. interpretari Hipp. de multo cibo medicamento, qui abstergendi vim habet, & incidendi. Vellem propterea, ut hinc saltem addiscerent quidam medici, non posse preparari humores, aut reddi corpora fluida, tribus tantum syrupis propinatis, qui vix quatuor uncias cum semisse ponderant: ut mittam parum succi continete, qui humorem preparandi vim habet, maiori parte saccharo conitare, & aquis quibusdam stillatitijs, quæ cum neque eundem habeant saporem, quem simplicia, ex quibus extracta fuerit, non odores; non possunt modo aliquo eas vires habere, quas falsò ipsi imaginantur. Multo cibo preparat Hippocr. quare si nos eius affectus profitemur esse, ne quæso parum demus. Equidem si quid diuinando contestari licet, hinc fieri putò, diuturnos quosdam affectus; nam cum ab humore contumaci fiant, contemuntur exiguas has forbitidulas, quarum opè tentamus causas morbos facientes demoliri; non enim attingunt locum in quo stagnant; aut si eo quandoque perueniunt, morbificas causas, vix attingunt, tantum abest, ut tales possint humores secare, viscosos abstergere, locaq; obstructa aperire. Videò ad exitum deductum esse hoc caput, propterea plura non addam.

Quibus expurgandum. C. XVII.

HAbent medicamenta expurgantia multas differentias: sunt quædam composita, simplicia alia; quædam debilia, alia robusta, & vehementia: quædam liquida, alia consistentiâ, & solida, quæ diuiduntur in pillulas, & confectiones, seu bolos. Quamobrem cum non sint hæc inuenta frustra à medicis, sed alijs visibus explendis, aptiora sint alia, & magis commoda: quando hæc, quando illa convenient; declarandum hoc capite.

Ac primum, quod spectat ad composita medicamenta, & simplicia, facile intelligere est, quando hæc, quando illa ex usu sint magis; si naturam affectus, medicamenti, & hominis affecti spectemus. Nimirum tenetur quandoque homo vno, eoque simplici affectu, ab vno humore producto; complicantur alijs plures morbi, vel plures humores ad vnius morbi productionm conspirant. Hi cum nequeant vnicò, eoque simplici pharmaco expurgari; nam quædam phlegmaga, choiagoga alia; composita medicamenta requirunt, scilicet, quæ omnium humorum vitia valeant emendare. Sunt eadem quandoque necessaria, propter medicamenti simplicis naturam; nam valent

quædam bilim, e. g. purgare, at quia habent eadem qualitatem aliam inimicam ventriculo, e. g. & insuaum ori, hinc ne priuemur illo beneficio, permiscemus, quæ qualitatem illam emendent, & ex insuaui, reddant non iniucundam. hanc ob causam admiscemus oximel, rodemel, & salgemma cum agarico, ne diu in ore ventriculi detentus, mire ipsum infestet. & Hippocr. 2. de rat. vict. 11. permiscet cinnamomum, & alia odora, grataq; ventriculo cum helleboro, & peplo. Permiscemus alia medicamenta, ut cito vnus vis, ad partes male affectas ducatur: sic in affectibus vteri, vterina apponimus, diuretica renibus male affectis, capitalia capite laborante. Demum, sunt qui auersantur composita, non renuunt simplicia. Nauseant alijs ad simplicia, aut timet ab illis, non à compositis: Quare, ne si vna esset medicamenti materia, formæ, eaque ingrata languenti, medica arte destitutus iaceret, salutare excogitarunt consilium, & medicam artem, ut ita dicam, ditarunt, qui inuexere composita. Vnde reijciendus Plin. qui ad artis tentationem, has compositiones excogitatas putauit. Vbi itaque plures sunt succi, qui simplici pharmaco nequeunt educi, aut si possint, est illud insuaue ori, aut ingratum ventriculo, aut à languente renuitur, eligenda composita. Contra, vbi causa morbi, simplici potest medicamento extrudi, præpono hoc composito; quorsum enim pluribus niteris efficere, quod æque bene vnum, idemque simplex medicamentum explebit?

De secundo nulli dubium, illud esse medicamentum eligendum, quod est proportionatum causæ morbi. Quamobrem, si hæc vehemens fuerit, vehemens erit eligendum pharmacum, si exigua, debiles est enim certum axioma illud medicum, contrarijs æqualibus recte curationem absolui. Quod si ad extremorum alterum est declinandum, neque enim satis exactè humorum copiam licet explorare, tutius est debile eligere, quam robustum, & vehemens; debile enim non ita infestum naturæ, infensum vehemens; huius noxæ inemendabiles, neque enim illo absorpto, impedire possumus, quia copiosam eliciat evacuationem: at vbi est eadem deficiens, facile suppleri illa poterit. Quo pacto capite sequenti dicetur.

Quantum spectat ad tertiam difficultatem, duo sunt contemplanda, ut intellegas, qua forma medicamentum sit porrigendum, nimirum morbi, & egri natura: huius quidem, nam alij sunt prompti ad vomitum, nunquam alij vomunt: sunt qui pillulas nequeunt deglutire, absorbent alij æque facile has, & potiones. Prioribus nunquam potionem, circa certum discrimen vomitus exhibebis, vnde vel nihil

Ecc 2 lan-

Demonstrat
exigua dosis
siroporum.

Reprehenditur
Plin.

Quando vna
hemensi.

Quando simplici
aut composito.

Quando pilulis.

languens educet, vel humores medicamento agitati, nec educti, in parrem aliquam principem delabentur: posterioribus nuquam pillulas porriges; nequeunt enim, quamquam velint deglutire: & quidam cum vim sibi in re hac inferre voluissent, penè sunt suffocati, vt refert Trinc. lib. 1. de comp. med. In ijs ergo cadit controuersia, qui & potionem bibere, & bolos, & pillulas deglutire possunt: qua in re, ne erres, duo exactè perpendes, naturam nempe morbi, & partis affectæ; si morbus sit calidus, causa calida, & sicca, tempus estiuum, potione purgetur; bolo, & pillulis hyeme, morbo pituitoso; non enim vacuatione dumtaxat proderit, sed siccitate, & calore non paruo erit emolumento. Consideranda sententia pars affecta, nã laborati ventriculo, medicamentum solidum conueniet, diu enim in eo detentum, commodius ipsum expurgabit: imperfectè, si statim ad intimas partes se inuenerit.

Quib. vendit
capite labo-
ratur.

Quid si caput sit expurgandum? probant medici communiter pillulas, potiones Fern. 4. met. 14. nam cum citius in penetralia corporis sese insinuant, facilius trahent à capite: cui assentire, si pharmacum, ad humorem vsque expurgandum accurreret: nunc vero est illud, rata omnium sententia firmum, vel satis esse, vt se physice tangant, vel vt tenuiores huius partes ad humores pertueniant. At eque commode à pillulis possunt trahi, ac à portionibus: quare non sunt ob hanc causam illis præferendæ; quin probo magis pillulas, nam cum cerebrum, frigidis laboret affectibus, à frigidis succis, & crassis exortis, nẽ in euacuatione curatur, sed maxime iuuatur ab ijs, quæ calidiora, & siccant, quod cum faciant commodius pillulæ, quam potiones, illæ affecto cerebro præferendæ videntur.

An à pillulis
danda potio.

An probanda nostrorum consuetudo, qui simul ac pillulas exhibuere, post tres aut quatuor horas dant potionem? Minimè verò; nam si post tres horas, à pillulis exhibeatur potio: aut impediatur vacuatio, reuocata natura ad actuandum pharmacum, mox ingestum: aut distracta, dissoluetur, aut rejiciet vtrumque. Si post quinque horas à bolo, vel à pillulis potionem medicus porrigat, deinde vbi absoluta sit vacuatio, cibetur languens, multo tempore torquemus naturam, vnde non parum timendum est, nẽ à tot causis vexata succumbat, vt propterea probem magis eos, qui vnicò pharmaco, quidquid est vitiosum, extrudere tentant: quique censent à pillulis esse exhibendam potionem ad temperandum calorem illarum, furili prorsus ratione mouentur; nam neque potio frigida, & si retrigerandi indicatio est aliqua, felicius iure exhibito explebitur.

Quid pharmaco assumptio facientium. Cap. XVIII.

Quatuor iubent facere Doctores à pharmaco. Præcipiunt primum, vt statim ac est absortum, os colluat æger, sorbeat aliquid, masticeque, quæ facultatem habent adstrictoriam: vt dormiat super pharmacum forte: ni purgatio pro voto succedat, prouocetur, cohibeatur eadem si effrenitet. Primum expressè præcipitur ab Hippocrate, nam 1. de rat. vi. 12. Cum inquit, medicamentum aliquis ebibit, mox pitisana sorbitione danda est, Gal. lib. quos quibus, & quando. Vbi, inquit, exorbuerit expurgans medicamentum, conueniens est pitisanam superbibere; hanc nostri in aquam commutarunt, quia est palato gratior, & minus grauis stomacho: expedit autem, à pharmaco superbibere aliquid, ob duas causas: altera est, vt detrudatur ad fundum ventriculi; nam ibi coniectum, non vometur, & actuabitur citius: quo quoque fit, vt commendent à pharmaco, quæ adstringendi vim habent: altera est, ad absterge, quas pharmaci reliquias: nedum inhærent gulæ, aut ori ventriculi, ipsum mire lancinent.

An à pharmaco
pitisana
bibenda

De secundo imperat Auic. 4. 1. cap. 5. somnum. Cumque, inquit, aliquis medicamentum ventris soluisuam biberit, melius erit ei, si medicina fuerit fortis, vt super eam dormiat, antequam operetur.

An dormiat
dum

Idem Hippocr. 4. aphor. 14. Et quidem rectè; necesse enim est pharmacum actuari à ventriculo, vt humorem alliciat. at nequit hic actuare forte pharmacum, ni roboretur. Dormiendum itaque, nam somnus visceribus robor.

Fortis autem medicinæ nomine, haud illud intello pharmacum, quod sua natura est robustum, sed quod ad ægrum collatum, censetur tale. Quare reprehendendi sunt duas ob causas multi medici. Primum, quia nunquam permittunt dormire ægrotantem, pharmaco sua natura debili assumpto. Secundo, quod somnum semper à pillulis, aut bolo concedunt: nam neque hæc medicamenta cunctis collata sunt fortia, nec liquida, respectu cuiusque, debilia. Vnde cum Auic. iubeat, & rectè, vt forti assumpto pharmaco dormiatur; est autem fortè pharmacum ad aliquid, nec potione assumpta, Tempet negandus somnus, nec deuratoris pillulis, si dem concedendus; permittendus, negandus, prout robustum est pharmacum, aut debile, vt bene Valles. 7. controu. c. 16.

Hæc cum clara, & obuia cuique latere tamen Valler. 2. enar. c. 5. & Fuchsum, & somnum à pharmaco quouis damnat, quia frangit vires, medicamenti, Brasavolæ vt suspicor contradicendi ergo;

nam

nam si actuat somnus pharmacum, non infringit: nec posset saltem forte pharmacum frangere. quare ab hoc saltem esset dormiendum.

Imò & à debili pariter permitterem: nec timeo timorem illum, ne à somno in nostri substantiam pharmacum conuertatur; vix enim leuissimi cibi tam breui somno euincuntur: cur superabitur pharmacum? Quare & bonum, & tutum hoc consilium est, non vt dicit Costeus 4. p. doc. 5. cap. 5. qui examinans sententiam Pauli negantis somnum à medicamento, & alteram Auic. qui cōcedit, dixit Auic. quidem, consilium optimum esse, Pauli verò tutius, nam si nequit medicamentū assimilari, & optimum, & tutum erit dormire à pharmaco.

Numquam tamen permiserim, vt dormiat tamdiū æger, quouique idem incipiat expurgari; nam cum somnus ad actuandum medicamentum conducat, satis est tantum somni indulgere, quantum satis esse videbitur pharmaco actuando: cum fuerit ad actum deductum, potior est mihi vigilia; nam vt truantur humores, vis animalis requiritur, quæ viget in vigilia, feriat in somno.

Nec vigilare satis, moueri quin etiam expedit, vt commoti succi, & à medicamento trahantur, facilius, & è confinio corporis extrudantur. Ita futurum, comestat Hippocr. ex navigatione; nam & si nauigantes ob fœtorem vomant, & timorè: soluitur enim timoribus alius, & vesica: fœtor quoque subuertit ventriculum, vnde à fœtore nausea, & vomitus: causa tamen præcipua vomitus nauigantium, inæqualis corporis motus est; ab hoc enim mouentur ad ventriculum succi, qui lancinantes illum, impellunt ad vomitum. Quamobrem cum duo desiderentur, quo bibito pharmaco succedat pro voto purgatio, vt humores nimirum alliciantur à pharmaco actuato, & extrudantur è corpore, atque his explendis somnus conducat, & motus, restet ab Hippoc. 4 aphor. 14 est scriptum, *cum biberit quis elleborum, ad motiones quidem corpora ducere magis, ad somnos vero atque quietem minus.* Præter hæc nihil aliud sensuit faciendum Hippoc. ac si duobus his concludantur, quæcumq; facto sunt opus, ideoq; subiunxit aphor. sequenti, *cum voles elleborum magis ducere, moue corpus, cum vero sistere, somnum ducito, nec moueto.* cum tamen multo plura commendent omnes medici, cum ad superpurgationem compescendam, tum ad eâ, quæ est imminuta proritandam. Non est tamen propterea aut ille tamquam diminutus reprehendendus, aut horum diligentia tamquam superuacanea contemnenda: affectant enim ille, potissimum in aphorismis summam breuitatem, & quædam in his potius quam attingit.

Præterea nomine motus commendati ab Hippoc. ad vacationem proritandam, non solum intellexit localem motum, vt omnes fere interpretres credidere, maior enim pars sic affectorum localiter moueri non potest: mouendos censuit ijs omnibus motibus, qui humores ad ventriculum valent aduocare, si sint vacuandi vomitu, aut ad intestina, si per sedem: Constat autem hac voce complecti fere omnia præsidia, quæ opportuna sunt ad vacationem proritandam; nam etsi alia multa nostri medici adducant in mediū, numquam illa poterat esse vsui Hippocr. ijsq; qui eius doctrinam prostantur; nam cocta purgant, aut cum turget, cumque fluidum est corpus: itaque si quando hi non purgantur ex voto, pharmaci culpa in causa est, ideoq; non nisi in hoc emendando insistendum, quod cum aptè fiat vsu eorum, quæ mouent humores ventriculum versus, constat nequaquam Hippoc. diminutum fuisse. Et quidem si voce mouere non intellexit Hippoc. localem motum 1. aphor. 20. 22. & 2. aph. 50. & 29. non video, cur mutata sententia censcant de motu locali aph. 14. 4. sect. esse exponendum. Sed quoniam adhuc latet, quænam sint illa omnia, quæ humores ad stomachum, vel ad intestina adducere valent, imminutamq; vacationem promouere, immoderatam compescere, estque hoc scitu quam maximè necessarium, propterea studeamus id enucleare facto initio à causis diminutæ, ac immoderatæ vacationis, imò à causis laudatæ, cum rectum sit iudex sui & obliqui.

Purgatio est humorum, medicamenti vi attractorum vacuatio: ergo est motus: sed moti ciendo sunt tria necessaria, mouens, mobile, & via expedita. Quare & purgationi absoluendæ: cumque mouens sit duplex vis expultrix, & pharmacum, mobile humor, via, vena, intestina, aut ventriculus, hæc omnia conspirabunt ad purgationem. Vt tamen pro voto succedat, necessarium est, vt humor, seu mobile obediat naturæ pellenti, & pharmaco attractanti: vis expellens sit valida ad pellendum, ad trahendum medicamentum: Sed quoniam neque expultrix pellit vniquam, ni præcedat molestiæ sensus: neque pharmacum trahit, ni actuetur, nec actuari, ni retineatur: sit propterea, vt & aliarum facultatum robur desideretur, concentricis nempe ad retinendum, coctricis ad actuandum, tactus ad sentiendum, expultricis ad pellendum. Itaque conueniet vacationem imminutam esse, aut quoniam pharmacum non retinetur, sed euomitur, vel quia non actuatur: aut quia expultrix non pellit: non expellit autem, aut quia sensus torpet, aut quia distractus est alibi: sit demum ne expellat, quia debilis. Sit imminuta secundo expurgatio cum vis pharmaci est debilis. Debile autem,

Quos conspiciunt ad bonam purgationem

Diminuta causa.

Remedia.

autem, aut sua natura, aut quia cōfenuit, aut quoniam ob extēnas iniurias corruptum est. Viarum impedimento idem contingere, & humoris crudi, crassi, & viscidī culpa, notius est, quam ut aliqua indigeat demonstratione. Nunc qua ratione singulis conueniat, occurrere declarandum; quoniam verò humorum, viarumque vitia in illa angustia temporis emendari non possunt, vix enim locus est clysteribus, fotibus, vnctionibus, quæ ventrem mollienda vim habent, non immorabor propterea in recedendis remedijs aduersus cruditatem humorum, & corporis ineptitudinem: deploranda potius est imperitia medici, qui agros ita imparatos expurgandos suscepit; nam nullus tere remedio est locus: emendari ex tempore potest defectus pharmaci, & inopinatis languor coctricis, expultricis, ideoque de his emendandis sermone habebimus. Coctricis sanguori somno succurremus, calfacientibus stomacho: expultricis debili bifariam, irritantibus suppositorijs, si ob sensus torporē, aut quoniam alio distracta vi sentiendū; nequamquam sentit: cibo si vere languēat: ita ut expellere non sit potis. Noui nobilissimum quemdam adolescentem, qui cum a pharmaco frigidum sudaret, nec quicquam educeret, a cibo feliciter expurgatus, & conualuisse.

Defectum pharmaci sunt, qui nulla alia habita præmeditatione, mox alio exhibitio emendant: verumtamen multa deberentur antea præuidere; cum enim purgandi vis tenuioribus insit medicamenti particulis. Frequenter accidit, ut ab euomito pharmaco, succedat nihilominus copiosa purgatio, quæ alio exhibitio aut fuisse immodica, aut nulla, a nouo pharmaco distracta natura, & alio auocata. Et quidem, si multis olfacto tantum pharmaco alius soluitur, cur suspitandum non erit, ne idem, illo euomito contingat quandoque? Expectet ergo medicus debitum tempus vacationis: si nulla sequatur, nec speretur, aliud exhibeat pharmaco, si tamen ferat illud ventriculus, affectus moram non patitur, neque possit defectus clysteribus, aut suppositorijs emendari; nam vbi hæc sunt satis, omnino temere ad aliud pharmaco confugies; nam ut bene Auerroes comm. 50. 1. phyl. qui potest sanare modica actione, ille ager actione artificiali. Insuper si dat affectus inducias, præstat in alium diem hoc differre; ne nimium urgentes sanguinem eliciamus. vrgēat idem quantum velis: ni stomachus toleret, non est faciendum, nam indicatio, quæ a viribus, est dignissima omnium.

At qui ad huc vrgēbit, nam Aui. 4. p. doc. 5. cap. 5. duas, inquit, medecinas soluentes in vna die coniungere timorofam. Sed Aui. loquitur de duabus efficacibus,

vbi alterum pharmaco aut euomitum est, aut nihil dignum commetatione eduxit, non est ab alio pharmaco timeandum. Præterea multa vel cum timore facta, absoluisse crederem, quæ faciendæ sunt ad supplendam purgationem imminutæ, ni me detinerent adhuc in hoc ludō Hippocr. Aui. & Philippus Ingrassias: ille enim ad vacationem hanc concitandam laudauit balneum 6. epid. com. 5. text. 29. epotum inquit si celerius purgare vis, lauare aut cibum sumere oportet. Aui. 4. p. doc. 9. cap. 8. sanguinis missionem commendauit his verbis. Quod si enema non iuuert, & mala superuenerint accidentia extensionis corporis, & oculi exierint extra, & fuerit motus ad superiora, necessaria erit minutio: & cum medicina ventrem non soluerit, & mala enim non sequuta fuerint accidentia, melius etiam erit, ut ipsam consequatur minutio saltem post duos dies, aut tres. Ingrassias demum epistola de re; hac edita ad Ioannem Antonum Pisenum aquæ frigidæ potum multis experimentis commendauit.

At verò quantum spectat ad balneum, pars quæ negat, est certa; aduocat enim balneum humores ad cutim: reuocat eodem pharmaco exhibitum. Qui ergo conuenire illud potest. Ipse etiam Hippocr. 3. de rat. vict. 62. balneum non nisi vacatis concedit. & text. 59. interdicit ijs, qui aluum, aut nimis fluidam habent, aut nimis adstrictam.

Labourauit Ioannes Costæus 4. p. doc. 5. cap. 5. ut Hippocr. excusaret, quod an sit assequutus, non est modo animus examinare: crederem ego particulare balneum commendasse Hipp. ut vnctiones ventris, nec non totus, vniuersale alibi damnasse.

Aui. consilium videbitur alicui temere susceptum: at exacte inspectum, & sanum esse comperiet, & necessarium; vbi enim humores pharmaco sint commoti, repantque propterea ad partes supernas, insurgit indicatio reuellendi eosdem & vacuandi. Quare cum hoc pharmaco assequi nequeamus, fecisset enim hoc primo loco exhibitum, si recte fuit prescriptum, neque enemata profecerint quicquam, illud reliquum est, minuere sanguinem, præsertim cum Galen. non raro hæc præsidia commutet, & vnum substituat alteri, ut 2. adu. 1. 2. per loc. c. 2. 4. met. 8. 4. san. tuen. 2. Idem habet Paulus lib. 7. vnde hanc fuisse mentem Aui. colligitur expressè ex ipso, nam lib. 7. cap. 6. ex quo videtur suam sententiam transcripsisse habet hæc ad verbum. Si vero quocumque medicamento ad aluum emolliendam assumpto quis non purgetur, neque vacuetur, nullo accedente periculo nihil molendum est. At si magnitudine morbi vrgēat, aut ager vellucetur, & velleitationem expertus fuerit, clyster iurandum: si vero quidem vent-

Num balneum di. p. aleboro-
mandi, biben-
da frigidæ?

Sol. 1. dub.

3. diffic. 61.

Cogendi ne
diminuat
purgantes ad
aliud phar-
macum.

ter respondeat , corpore rofionem , & veluti auerfionem patiente , lauare liberaliter inun- gerend oportet . vbi repletum est grauatur- que , fanguinis miffio conuenit . vide vt ad hanc recurrit , vbi cœtera frustra est ex- pertus .

Tertia dilu- cidatio .

Demum quod ad aquæ potum perti- net, laudo ego vt exhibeatur languenti , cum non expurgatus eſtuat, & quam ma- ximè fiti conſciatur ; indicat enim fitis illa ſummum in ventriculo incendium : inflammatus robuſtus eſſe non poteſt . Quare neque expellere: roborandus ita- que : eumq; robur nonniſi amota intem- perie comparari poſſit , de illa abolenda debemus eſſe ſolliciti, quod cum præſtet belle aquæ potus, hic indulgendus. Con- firmatur, nam vbi tanta fiti torquetur, nō ſentiet ventriculus humorum tractorū irritationem; ſiquidem, vt dixit Hippoc- duobus doloribus inſectantibus , maior minorem obſcurat . at verò non perce- pta moleſtia, non poteſt ad pellendum inſurgere . Compelſcenda itaque ſiris . quare indulgendus aquæ potus . hæc de præſidijs ad imminutam, & mancam ex- purgationem .

Superpurga- tionis reme- dia .

Quantum eſt de remedijs ſuperpur- gationis , cum fiat illa quandoque culpa pharmaci effrenitantis, vel quia ſua natu- ra venenofum, aut quoniã acre, aut quia maiori doſi exhibitum fuit : fiat alias ea- dem culpa corporis plus iuſto laxati, at- que fluidi , nam vt quidam nulli cedunt medicamento, ſic alij, vel à caſſia, & mâna multum vacuantur, occurrendum ſuper- purgationi, vel vomitu pharmaci, theriaca antiqua, ſi ſit venenofū, roſata nouella ſi ſit admodū acre, & quouis alio torpore inducente: quare ſomno 4. aphor. 16. re- uellentibus ad partes externas , & con- trarias, aſſumptione cibi, & adſtringen- tium vſu, quorum ſilua quia magna oc- currit, vel parum exercitatis in re medi- ca, his claudo Caput .

Quando cibandum à pharmaco , quantum dandum ſit , & an ius exhibendum . Cap. XX.

A Pharmaco nutriendum eſſe, nulli du- bium, nam aut ſemper, aut frequen- tiſſimè ieiuni purgantur: quando tamen expediat cibare, an ſtatim ac medicamen- tum eſt aſſumptum, an expurgatione ab- ſoluta dubium , & aliud alios facere, no- gum : Propterea vt explicentur omnia, quæ facere conuenit à pharmaco, decla- rabimus tria hæc puncta hoc capite , quando cibus ſit aſſumendus , qua quan- titate, & an brodium, at verò paucis illa expediam .

Quando co- medendum à pharmaco

Dico primum . Comedendum à phar- maco eſt purgatione abſoluta, eſt Hipp.

2. de rat. viſt. 12. Galen. ibidem , & in lib. quos, quibus, & quando, Auic. 4. 1. doc. 5. cap. 5. Pauli lib. 7. cap. 6. communis , nam communiter ita obſeruant in praxi om- nes medici, & iure; nam ſi anteuertas hoc facere, cohibetur vacuatio, aut natura ad vacuandum ſollicitata, extrudet vna cum humoribus alimentum aſſumptum, vel humores alimento permixti, corrup- pent ipſum .

Dico ſecundo . Non eſſe hoc præce- ptum perpetuo obſeruandum , ſed vbi medicamenta benediſta vorantur, vt caſ- ſia, tamarindi, ſaccarum, roſaceum ſolu- tium, violatum: aut mox, ſi nulla ſit nau- ſea, aut hæc ſedata (ni tamen interea coeperit expurgari) cibus eſt exhiben- dus . eſt communis , probantque illam communiter , quoniam niſi cibus mox detur, vertetur pharmacum in ſubſtan- tiam corporis : ſed mihi admittenda non videtur ; nam videmus poſt multas horas integra euomi . Non ergo ita præ- ptè aſſimilari illa poſſunt . Secundo ſi hoc verum, cum eadem bibita facilius vinci poſſint à corpore, eſſet à potu eorundem mox cibandum . At medici ſecus faciūt , & ſuccedit purgatio . alia ergo huius fa- cti ratio aſſignanda eſt .

Non tamen ſemper : nam quandoq; ſta- tum eſt illud faciendum .

Hæc quoniã ſi proreletur vertetur in- noſtri ſubſtā- tiam .

Dicunt aliqui , eſſe hæc medicamen- ta, non vere pharmaca, ſed potius alimen- ta quædam medicamentofa . Sed hæc aſ- ſumuntur cum alijs, prima tamen menſa, ne cum deſcendunt, alia alimenta intem- peſtiuè , & incocta extrudant è cor- pore . Quare idem ſeruandum in phar- macis benediſtis vocatis .

Neq; ob illa, quia ſūt ali- menta medi- camentofa

Sed hæc ratio probat, poſſe ab huius- modi pharmacis cibum mox exhiberi ; eſſe tamen neceſſariò hoc faciendum , nullo modo probari: imò ſi ratio ſumpta à ſimili quicquam valet . poſſe vtrumque fieri ſtatuendum, quia vt præna, & mora, ſeu ſola ſumantur , ſeu ante alios cibos, laxabunt corpus; ita huiusmodi phar- maca expurgabunt, ſeu quis mox cibe- tur, ſeu poſtea cibum aſſumat .

Placet propterea ratio Trincæu. quam aſſert lib. 1. de comp. medicam. cap. 10. Scribit citato loco hic auctor mox eſſe ab his pharmacis comedendum, quoniam poſt multas horas expurgant , & eua- cuant : itaque ſi cibandum purgatione abſoluta, cum hæc tardè ſuccedat, tardè erit, & hora incommoda comedendum . Hinc quoniam eadem medicamenta ebi- bita citius actuantur , & expurgationem moliantur , idcirco ab his bibitis non datur mox alimentum: quamquam ſi quis dare velit, nullum incommodum aſſeret.

Sed ob ratio- nem Trincæu.

Dico tertio . Exhibendum eſt minus quam conſuerat. eſt Hippocr. citat. 2. de rat. viſt. Auic. 3. 1. doc. 5. cap. 5. & probatur à Gal. in com. quia die purgatio- nis, cum à pharmaco , tum à vacuatione eſt ventriculus imbecillis redditus . Sed

Minus tamen

pro

pro vario huius partis robore est plus minus exhibendum; neque enim satis est indicari multum alimentum, nisi idem coqui possit à stomacho: minus itaque exhibere conuenit, quando minus valet ad coquendum. vide Valles. 7. cont. c. 17.

Et primum.
tas gallinæ
cum sale su-
mat.

Dico quarto. Paulo antequam alimen- tum assumat purgatus, sorbeat ius gallinæ, & salitum modice. est contra nonnullos, qui media purgatione ad illam proritandam dabant multam iuris copiam, & insulsi, aduersus quos quia acriter pugnavit Valles. lib. 7. controu. c. 17. non videntur à me alia esse addenda. est contra alios, qui etsi à purgatione illud concedant, volunt tamen insulsum esse exhibendum, rati vacationem ita proritari, cum tamen Galen. scribat 11. de simpl. fac. cap. de iure Gallinæ cohibere aluum, ius galli antiqui prouocare. Probatur quia à medicamento potuerunt grahi ad vetriculum humores aliqui acres, & mordaces: potuit quin etiam imprimi à medicamento praua aliqua qualitas: at habet ius gallinæ vim adæquandi humores, & attemperandi, & ratione salis abstergendi. Quæ ratione ergo commendant multi clysterem ex iurepulli albumine ouorum, & saccharo rubro ad abluenda intestina: eadem licebit dare ius pulli, & salitum, nam in clysteribus ponimus saccharum rubrum ad abstergendum, ne sal irritando ad celerem depositionem clysteris, tuas operationes impediat. Poterit itaque exhiberi. hæc de propositis, & ijs omnibus, quæ medicus facere tenetur à pharmaco assumpto: nunc absolutæ, & completæ vacationis indicia proponere oportet.

Absolutæ purgationis indicia.

Cap. XXI.

DAnt huic difficultati occasionem, quæ supra statuimus de hora quæ expurgatus nutriri debet; dictum enim est, tunc temporis esse expurgatum nutriendum, cum purgari iam desist, quod quia incertum; nam multoties credimus absolutam iam esse vacationem, cum tamen paulo post adhuc excernant, idcirco ne egrum intempestiue nutriamus, præstat determinare, quibus indicijs possit dignoscere medicus, esse iam vacationem absolutam, eamque ob causam esse nutriendum.

Non est sitis
nota purgationis
absolutæ.

Existimarunt multi, inter quos est Christophor. Auega, sitim esse expurgationis iam absolutæ, certum argumentum: non eam quæ vacationem quandoque præcedit, sed quæ eandem sequitur. Vt ita opinarentur, Hippocr. in causa fuit, nam 4. aph. 19. scripsit, qui in pharmacorum potionibus purgati non sitiunt, non cessant purgari, donec siterint, & idcirco non sunt

nutriendi, ne inchoata, & nondum absoluta vacuatio interrumpatur.

Sed non posse ex siti hoc colligi, neque ex sitis carentia inferri, nondum esse vim pharmaci alias exolutam, adhuc vigere, & humores allicere, colligitur euidenter ex causis sitis; sit enim sitis absumpta substantia, rorida, aut eadem ebulliente: unde quia senes ob eam, quam habent siccitatem, roridam hanc substantiam absumunt, in iuuenibus, ob calorem ebullit, & ætas senilis est bibula, & iuuenilis. Præterea non est causa, cur vacuatis humoribus debeat roralis illa substantia absumi, neque potest aliquis docere, cur pharmaco adhuc succos trahente, homo sitire non possit. Quare neque sitis erit absolutæ iam vacationis, indicium, neque eiusdem defectus, nondum absolutam esse, certo indicabit.

Confirmatur nam vacuatis succis calidis; tollitur causa sitis, vt docent hydropici. Denam non proponit Hippocrit. aphor. absolutæ iam purgationis indicia, sed eius tantum, quæ expurgandi ventriculi causa agitur, vt sit sitis. Cum expurgatur ventriculus à crudis succis, & frigidis, quibus solet vt plurimum scaterere, ni sitiatur, numquam cesset idem purgari, donec sitiuerit; nam signum est, adhuc esse frigidos humores in stomacho, qui humectantes os eius sunt in causa, ne sitiatur. ita Dinus 4. 1. c. 6. Triuer. in illius aphor. com. & expressè Mesues cap. 6. canon. vniuersalium.

Sunt proinde alia afferenda indicia, quæ absolutam iam purgationem declarant. Dignoscet hoc primum si inspicias pharmaci naturam, naturamque, & statum eius qui expurgatur: sunt enim quædam medicamenta quæ vacuant cito, faciunt alia id tardè, vt castia manna pillulæ: sunt patiter quidam ita expurgari parati, vt vix assumpto pharmaco laxetur aluus: sunt alij ita duri, vt à nullo medicamento moueantur: Si itaq; transacto iam spatio in quo pharmacum solet expurgare, corpus expurgari, nihil amplius moueatur, est quod credas, nihil moturâ amplius esse vacationem absolutam, præsertim si non amplius ructet pharmacum æger. eius venter non rugiat, non obmurmuret, cuncta sint quieta. Hæc ergo vbi inspexeris, ciba egrum omni timore posthabito, præsertim si absorptum pharmacum eius generis fuit, quod vel à cibo aluum mouere solet, quemadmodum manna, & alia multa, ita enim diligenter Hippocr. mandatum curabis, & saluti ægrotantis consulueris.

Et alij ab his
hoc deprehendendum.

Bona

*Bonæ purgationis indicia.**Cap. ultimum.*

PRæstat hoc nouisse duas ob causas, altera est, vt qualiter se habeat æger cognoscamus: altera, vt satisfaciamus, & ægro, & Adstantibus, qui id scire desiderant.

Hippocr. de re ista pertractans, duo adducit signa, quæ salutarem fuisse vacuationem, & commodam demonstrare possunt, conferetiam nimirum, & leuem tolerantiam. *Si talia dicebat, purgentur qualia purgari oportet confert, & leuiter ferunt, sin minus contra.* & aphor. 2. prim. part. in perturbationibus ventris, & vomitibus spertinis, si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt, sin minus contra. Quid conferentia, clarum cuique, & compertum: quid leuis tolerantia, & difficilis controuersum. Propterea, vt constet cuique, quæ fuerit Hipp. de re ista sententia declaremus quid leuis tolerantia. Delectationem, & gaudium exposuit Brasau. itaque iuxta eius mætem, tunc vacuatio dicitur ferri leuiter, cum à purgatione ita erit æger leuatus, vt ob hanc causam gaudeat, & exhilaretur: quod cum numquam posse fieri Argent. crederet, leuis tolerantia nomine, minimam virium læsionem exposuit, ergo statuit tunc leuiter ferri vacuationem, cum sit quam minimum viribus patientibus. Probat suam sententiam auctoritate Gal. siquidem exponens aphor. 13. 1. partic. senes facillime ieiunium ferunt minimum inquit oblaeduntur à ieiunio. Quare & ij ferre facile vacuationem dicentur, qui à vacuatione quam minimum offenduntur.

At verò si bonæ purgationis effectus indagemus, intelligemus facile, à laudata purgatione illa omnia posse proficisci; nempe vt gaudeat læguens à vacuatione, exhilaretur, & vt quam minimum vires offendantur; sit enim voluptas, quoties à statu præter naturam, ad naturalem reducimur: reducimur autem noxio humore vacuato. quare verè poterimus gaudere, si noxij tantum humores educantur. Sed quorsum ratione probarim conor, quod passim experientia confirmat? Quis enim ita omnis sensus est expers, qui vacuato semine titillante, vrina pungente, & acrius stimulante, non gaudeat, non exhilaretur? & ratio itaque, & experientia docet, ex vacuatione rei noxiæ nasci delectationem. Nec dubitandum est fieri eandem cum minimo dispendio virium, ni aliunde peccetur; nam per reductionem ad statum naturalem robustiores fieri illæ debent, non delabi.

Proinde dicamus, cum vacuatur hu-

mor noxius, & faciens morbum, aut quouis alio modo naturam molestans, proficere expurgatum gaudere, exhilarari, & quam minimum pati dispendium virium: vbi aliter res contingat, nempe vt doleat quis, à vacuatione, imbecillior fiat, tristior, ruatque in deterius, habendum pro certo, aut non esse vacuatum, quod in causa erat morbi, & inferebat molestiam, aut plusquam ratio postulat vacuatum, esse; nam cum labore natura, vel noxia expurgans, summum solet viribus detrimentum inferri, si immoderata fiat, vel nocui humoris vacuatio, vnde 6. aphor. 27. qui suppurati, aut aqua inter cutim laborantes vruntur, aut secantur, si pus, aut aqua confestim effluerint, commoriuntur.

Obijcies scribit Auicen. 4. p. c. 3. multoties nocui humoris vacuationem, non solum non conferre statim, sed inferre quandoque dolorem, febrem, intestinorū excoriationes, laxitatem ventriculi, & alias ægritudines, audi ipsum nostra lingua loquentem. *Si fiat vacuatio illius, quod est vacuandum, sequitur ipsam proculdubio tranquillitas: nisi quod receptaculorum lassitudo ipsam sequatur, aut caliditatis febris ebullitio, ephemera, aut alia ægritudines commitantur, sicut excoriatio, quam ventris solutio intestinis facit, aut ulcera, quæ vrinae pro-uocatio in vesica facit: & hæc quidem licet iuuamentum conferat, eius tamen vtilitas nõ sentitur, immo quandoque presentialiter dolet, donec accidens remoueat, quare non erit illud certum, vbi vacuetur causa motum faciens, conferre vacuationem, ac leuiter tolerari. hinc illud. Beata Vetula, quæ venit in fine morbi.*

Confirmatur, nam si quis morbi principio transacto, vacuet portionem humoris facientis morbum; adhuc morbus augebitur. quare nulla sequetur conferentia. sequetur verò si alius humor vacuetur, non qui peccat morbo declinante.

Putauit propter hæc Argent. 1. aph. 2. laudatam vacuationem illam esse, quam morbi status exigit: idem affirmans reuera, quod alij, quamquam studeverit multum, vt recederet; quid enim aliud vacuari morbus postulat, quam quod, morbum facit? ergo humorem peccantem. An id factum, non aliter licebit cognoscere, quam ex conferentia, & leui tolerantia; conferet enim laudata purgatio sub finem principij; nam vel omnino morbi incrementum præcidet, aut ita imminuet, nullo vt pacto augeatur iuxta proportionem principij. Demus secundo nullam sequi ex huiusmodi vacuatione vtilitatem, certum est facile eandem tolerari à natura, quod cum nequaquam fiat, vbi alius humor, non qui peccat educitur, leuis tolerantia saltem, quam sequi negare non poterit Argent. certum esse

Fff

pote-

Dignoscitur, ex conferentia, & tolerantia.

Quid leuis tolerantia.

Brasau.

Argent.

Auor.

Dub. aduers. Hippoc.

Defenditur reiecto Arg.

poterit purgationis laudatæ argumentum. Idem monstrabit nobis incommodam fuisse purgationem humoris non peccantis, morbo in declinatione abeunte. Nempe difficulter à facultate tolerabitur. vbi ergo vacuatio proficit, semper noxius humor est eductus. Adde præterea, quod facta vtili vacuatione, sub morbi remissione, citius terminabitur morbus, & quem tardè natura curatura erat, mox medicamentum perfanabit. At si importunè idem porrigatur, aut nouum morbum arcefferet, aut prorogabit eundem, aut virtutem prosterneat.

Ad Auicem. Certè si locus ille exactè examinetur, haud fuit in alia sententia auctor; nõ enim negat vtilem esse, & proficuum eam vacuationem, qua noxius humor educitur foras, monet tantum, nõ prompti simus in medicis reprehendis, quod vtilis humoris eduxerint, relictis noxijs, si mala quædam prioribus accesserint; non enim semper subito elucescit vtilitas, quod Hipp. pariter admonuerat 2. aphor. 52. & mala, quæ à vacuatione emersere, haud inde exorta, quia vtilis humor vacuatus fuit, relicto noxijs, sed vel pharmaci calor in causa fuit ephemera, aut agitatio, & commotio, aut deleteria vis medicamenti, aut humor ad loca sentientia delapsus. Itaq; si humoris nocui vacuatio spectetur, semper illa proderit, & tolerabitur faciliè: damna ab Auic. recensita aliam causam eamq; longè diuersam agnoscent.

At vrgebis nihilominus amplius, nam

non raro vidimus multos, qua die sunt expurgati, vsque ad eò beile se habere, vt cecinerint medici triumphum, cum tamen die sequenti postea perierint: non ergo conferentia, & leuis tolerantia certum est bonæ purgationis indicium. Rõ. spondeo primo, nõ fuisse conferentiam, nam qui venit, & non itetit, non dicitur venisse: ideoq; sedimentum debet esse æquale. Dic secundo conferentiam illam apparentem esse, non realem: apparet verò, aut quia emoritur sensus, & idcirco dolores, & febres remittuntur: aut quoniam prostrata vis expultrix, excrementa non mouet: quiescentia autem minus lædunt, & quia minus partibus occurrunt, quæ non assueuerunt, & quia minorem copiam habitum ad cor mittunt: Contingit tertio melius se habere, quia educta à pharmaco est causa, quæ accessionem eius diei paritura erat, constitutione morbi vniuersali immutata. Potest fieri hoc quarto, natura extremos conatus apponente, & excrementa à principibus partibus seponente; quoniam verò causa faciens morbum ex toto extincta non est, & imbecillitas partium principum relicta, hinc denuo consurgit.

Validius verò, ita vt succumbat accessioni duas fortasse ob causas: altera, quia à progressa vacuatione, est eneruata natura: altera, quia venenum, vbi ab alimentis, aut humorum farragine non impeditur, recta ad cor ruit, & in ipsum facit impetum: hæc de ista difficultate, & pharmacia.

Cur multi à pharmaco aliter mori pereunt.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Vigésimus Primus.

DE RECTO VSU CLYSTERIVM, diureticorum, & sudoris.

Dicendorum ratio, & ordo. Cap. I.

Medicamenta, quæ per sedem euacuandi vim habebant, duplicia esse supra diximus, alia quæ per os sumebantur, alia quæ immittebantur per sedem. Ergo quando habuimus sermonem de primis, est modo consequens, vt de

recta clysterium, & suppositoriorum administratione agamus, præsertim cum hæc valeant multum ad comparandam corporis aptitudinem ad purgationem. Vt verò ordinatè procedamus, dicemus, quid clyster, quot eius vsus, & differentia. Ex his colligemus quibusnam corporibus, & in quibus affectibus conducant: vitimo de recta clysterium administratione

stratione tractabimus; ne tamen laboremus in æquibcis, aduerto, quod hoc hæc clyster, chlysmos, clysterium, & si possit bifariam vsurpari: pro ablutione nēpe; nam quod Græci clysterem, latini lotionem appellant, & pro instrumento, quo intestina abluimus, aut aliam cauam partem: vnde Celsus lib. 7. cap. 26. *idem inquit humor cum rosa mixtus, auriculario clystere in vulnus immittendus est.* Non loquēmur de clysterē, secundo hoc modo sumpto; hoc est de instrumento, sed iuxta primam significationem accipiēdo clysterem, de ipso disputabimus, idque mox facere aggrediat, ne te multis detineam.

Quid clyster, quot eius differentia, & vsus. Cap. II.

Que clysteris natura.

EST Clyster strictē acceptus medicamentum liquidum, siue liquor per sedem aut vsus variōs immisus: liquidū dicimus ad differentiam glandis, seu suppositorij, quæ dura sunt, & ad aliu duntaxat ignauam proritandam immittuntur in sedem. Dicimus esse medicamentum, ve aliquod pōnamus discrimen inter clysteres medicos, & eos, quos sibi immittunt ibent quædam Hispanæ. Nempe sunt que clysteres ex odorata aqua sibi infundunt, vt olidum excernere imponat alijs. Dicimus immisum per sedem, vt aliquod pōnamus discrimen inter hæc enēmata, & illa, quæ in vterum ad tollendum fontem eius partis, mulieres infundunt, & aliorū quæ in viceratis partes, ad quas solidum medicamentum penetrare non potest immittuntur. Diximus demum ad varios vsus, nam multos habet clyster, multisque scopis abfoluendis conducit; alij enim ad nutriendum deseruiunt; alij ad alterandum, quidam ad vacuandum, qui varij pro materia, quam vacuant; locorumque vnde vacuant diuersitate; nam quidam vacuant a fecibus aluum, emolliendo excrementa, sūt irritando segnem facultatem pellentem: alij vermes, alij alliciunt humores, alij demū discutunt flatus: vacuantes humores adhuc subdividimus; nam alij hoc faciunt attrahendo ipsos a substantiæ quædam proprietate, quemadmodum purgantia phar̄maca: præstant alij hoc ipsū, facultatem pellentem irritando: vacuantes demum, quouis modo id faciunt, aut vacuant ab intestinis tantum, aut deriuant etiam a proximis partibus, vtero, vesica, & renibus, aut a capite, & partibus quibusq; remotis, & valde distantibus attrahant.

Non minor obseruatur varietas in ijs, qui alterandi vim habent: alij enim calfaciunt, alij refrigerant, humectant, siccant, hi incrassant, illi attenuant: quidam

laxant adstringunt. Propterea dixit fortasse Auic. 4. 1. cap. 17 clysterem esse nobile medicamentum; nam vt verè nobiles, multis sunt virtutibus insigniti: haud secus clysteres, multis sunt facultatibus donati, vt dictum: non nego tamen, posse dici nobile medicamentum, ob tres alias causas. Prima est, quia nobilis dicitur a notitia, hoc est, quia notus, ob quam causam nobilissimi, illustrissimi vulgo dicuntur, clarissimi, serenissimi: Contra, ignobiles, obscuri nominis viri: est autē clyster medicamentum valde notum. Secundo dici nobile potest ob antiquitatem, natura enim edocta ibis, rostro aqua maris repleto, & in anum immisso, exonerat aluum, vnde liberatur a dolore, a multis piscibus ingeltis exorto. Tertio dici nobile potest, quia vt tutum est, cum nobilibus conuertari; nam hi, vt plurimum, bonis sunt moribus præditi: sic clyster medicamentum est, vsque adeo securum, & tutum, vt nullum ab eius vsu discrimen immineat, quod de purgatione, aut sectione venæ nequaquam dici potest: vnde Hippoc. lib. de virtutib. medicam. *Si quem oportet clysterizare, congruit quotiescumq; volueris: minus periculosum enim est sumere, quam phar̄macia purgatiua offerre.*

Ergo si vsque adeo insigne medicamentum est clyster, vt alterandi vim habeat, vacuandi, nutriendi: poterunt esse vsui clysteres in appetentia vsque adeo profstrata, & abolita, vt nihil degustent languentes: conducent curandæ cuiusque intemperici, tum in intestinorum, nam, & has quoque ob viciniam, permutandi vim habent: vnde Auic. *quæ vero ex eis sunt acuta, debilitant hepar, & perducunt ad febrem.* Nec tantum simplici intemperici curandæ proficua erunt, sed cum vacuandi pariter facultatem habeant, vnde ebunt ad intemperici omnem, morbumque, qui a materia dependet, quæcumque sit illa; ac demum cum vacuent illi, non solum intestina, & partes vicinas, sed a remotis etiam reuellant, erunt maxime utiles clysteres vacuandis intestinis, ad deriuandum a partibus proximis, & ad reuellendum a remotis. Auic. 4. 1. cap. 7. *enema inquit est medicamen nobile in expellendo superfluitates, quæ sunt in intestinis, & in sedando dolores renum, & vesicæ, & apostemata ipsorum, & ægritudines solita, & in attrahendo superfluitates a membris principalibus, & superioribus: ratio est in promptu, siquidem habent clysteres vim producendi, non tantum qualitates primas, sed secundas etiam, vnde incrassandi, attenuandi, adstringendi, laxandi. Hinc dyfenteria, & quæcumque aliæ alui fluxiones frequenti vsu clysterium compescuntur, supplenturque imminutz purgationes: vnde Auic. *ex enematibus vero fit u-**

Cur dicitur esse medicamentum nobile.

Quibus conducat affectibus.

nam in expellendo reliquias, quas inanientia relinquunt.

Dub.

At dices, qui fieri potest, ut ab vno remedio tot, & vsque adeo contrariæ indicationes absoluantur? Secundo si reuellit ab utero enema, & renibus, non conuenit in exitu variolarum, non fluentibus mensibus, aut puerperijs. Tertio sunt clisteres leuia medicamenta, & ad ventriculæ vsque non attingunt, sed in crasis consistunt intestinis 3. meth. 5. & vbi admodum nitæris ad tenæ fortasse intestinum perueniunt 13. meth. 17. Non itaque reuellerent à toto, aut capite illa poterunt. quarto si tot habet facultates clister: quid impulit medicos, ut inueniant suppositoria, & glandes?

Sol.

Sed hæc omnia facile dissoluantur, non enim ponimus ab vna specie clisteris hæc omnia fieri, sed alio, & alio, ob variam materiam, ex qua componuntur, nec non ex modo iniiciendi illos.

A quibus partibus vacuare.

Ad secundum, & tertium dicimus, quedam enemata ab intestinis tantum vacuare, deriuare alia à partibus vicinis, reuellerent à remotis. Nimirum leuia ab intestinis tantum vacuant: à proximis, quæ sunt mediocria: acria, & e materia medica concinnata à remotis. Et quidem, si eadem pharmaca longe minori dosi sumpta, facultatem hanc habent: cur eadem ipsidem per iactina immittis denegabimus; non enim Gal. hoc vnquam indubium reuocauit, sed illud, an materia remedij ascendat, ad ventriculum vsque, & in bene affecto, negauit, hoc fieri, sed de viribus materiei medicinalis, aut facultate physica, nunquam puto Gal. aut alium virum dubitasse. Eleuantur à facibus reuolunt vapores ad caput, & magnos in capite dolores inducunt, variæque affectiones: cur non poterit modo ex clisteris materia leges vaporum ferri ad varias partes, indeque humores deducere, attrahere?

An conueniant mēstruis fluentibus puerperijs, variolis.

Ex hoc licet inferre leues clisteres posse exhiberi mēstruis, puerperijsque fluentibus, & variolis, morbillisque eruptentibus, vbi vrgeat alui leniendæ indicatio: non conuenire mediocres, ac propterea immittendos non esse: fugienda perpetuo acria enemata, nedum in his casibus, sed in prægnantibus, & enixis, vt infra dicemus.

Quibus suppositoria conueniant.

Ad vltimum dicimus, necessariam fuisse inuentionem suppositoriorum primū ad necandos ascariides: Secundo ad enemata deponenda, nam raro contingit, vt immissa non deponantur, vnde cum proritanda sit aluus, neque fieri id possit iniectio alio enema, ad suppositoria recurrere oportet. Ex quo patet insuper, conuenire eadem tertio, cum intestina statibus vsque adeo turgent, vt non valeant enemata excipere: factū hoc quarto, vt pudori mulierum succurreret, ut,

nam cum pudeat illas, quandoque pudeat detegere, optime consultum est illis, dum supposito, aut glande ignauam, aluum proritant, & irritant.

Habemus quidnam sit clister, qui eius vsus, & quibus in affectibus, & in quibus partibus male affectis conducatur; quia tamen, tunc huiusmodi remedium prodest, vt & quoduis aliud, quando opportunè, & recte administratur, nocet contra cum illo abutimur, agemus propterea de re, & eorumdem administratione, ac primum de ipsorum qualitate.

Epilogus.

De usuque Clysteris qualitate.

Cap. III.

Quodcumque remedium tunc rectè administratum Gal. censuit, cum in eligenda eius qualitate, & metienda eiusdem quantitate erratum non fuerit: quod si temporis quoque ratio habeatur, & vrendi modus consideretur, certiores reddemur maximo futurum esse profectui, videamus propterea, quoniam clisteres cuique affectui conueniant, qua quantitate, quando, & quomodo, ne si abutimur huiusmodi presidio, ipsius beneficio priuemur. Cæterum quia facile potest quisque ex dictis, dicendisue intellegere, quales esse debeant, alterantes clisteres: debent enim esse contrarij intentioni expugnandæ, agemus propterea de nutritiuis, de iis qui conducunt necandis vermium, de vacuantibus, confortantibus, siue corroborantibus, abstergentibus, & dolorem lenientibus.

Quantum ad clisteres nutrientes, debent illi ex iis componi, quæ promptè sunt, vt in chylum vertantur, & nullam habent vim aluum proritandi. Id fore necessarium patet, quia habent intestina imbecillam ad chylicandum facultatē: fuit enim tributa, iis à natura, vt possent perficere, & concoquere, si quid male coctum, & elaboratum à ventriculo efflueret. Ni itaque illa iniiciantur, quæ maxime disposita sunt, vt in chylum vertantur, haud quaquam vertentur. Prorinde chylicabilia eligenda: & quæ aluum proritare non valent, excernentur enim: excreta autem nutrire non poterunt. Propterea suspecti sunt mihi clisteres ex vino generoso, nam irritant: laudo vt ex lacte conficiantur, ouis recentibus, & iure pulli consumpto.

Nutritiuos clisteres quales esse debent.

Quantum ad eos, qui vermium causa immittuntur, diuiduntur hi à Mercat. lib. 1. de indic. cap. 3. in eos, qui vermes alliciunt, & alios qui necant, & eos demum, qui occisos educunt: ac primos vult, vt ex dulcibus componantur, postremi ex rebus amaris, secundi ex acidis.

Aduersus vermes quales.

Componunt alij continuo, ex saccharo, lacte, & dulci quaque materia, vt alimen-

menti dulcedine allecti vermes, dum ad ipsum accurrunt vna cum ipso foras detrudantur: ab amaris, acerbis, & oleo perpetuo abstinent in enematibus, quia timeant, ne ab his fugientes, ad partes superiores recurrant: & hoc obseruanti passim nostri medici: nempe dulcia per sedem immittunt, acida per os exhibent, amara admovent, & meo videre cautiùs, nam si certi esse possemus, vermes in crassis residere intestinis, possemus fortasse immisso ex rebus amaris enemate, occidere ipsos, quia vero est hoc incertum, & ab amaris, aut acidis immixtis possunt ad partes supernas repelli, nunquam discrimen hoc imminet. si assumantur, propterea illa tantum enemata aduersus vermes permitterem, quæ ex dulcibus sunt.

Vacuantes, ex varia debent componi materia, pro rei vacuande varietate, & partis habitate. Ergo cum vacuare, quandoque flatum intendamus, humorem, faeces, alia autem assumenda materia ad flatum distentendos, effluenda, alia ad vacuandos humores, alia demum ad faeces eliminandas. Vacuantia flatum sunt, substantia tenuia, facultate calida siccaque, quare debent hæc enemata, conueniunt ex feminibus anisi, ameos, iunci, gummi, feniculi, petroselini, cimbomoni, gariofilorum, quatuor modis, menta, nepeta, pulegio, origano, thimo, allio, tuta. Decoquantur hæc autem in aqua, aut vino, vacuata tamen prius mucicola materia, crudaque è qua solent flatus eleuari: vel coquantur in oleo nulla alia re apposita, diu enim detentum, cum nihil est, quod irriter, discutiatur facile flatuosam substantiam.

Vacuantia faeces, varia quoque debent esse, prout varia est causa stipticitatis alui. Cum itaque hec siccat, quandoque, quia intestina infarcta multa pituita, non sentiunt stimulum, vnde ad expellendum non insurgunt: fiat idem alias ob bilis defectum: fiat demum alias à feci, siccitate, & duritie: aduersus primam causam stipticitatis, pugnandum est detergentibus, & crudam pituitam vacuatis, de quibus mox loquemur: aduersus secundam causam siccitatis aluina, valebunt suppositoria magis, nam hæc magis irritant, Vbi à tertia fiunt, lenientia enemata conuenient, mollientia, humectantia, nullo irritante admixta, si enim quod irritandi vim habeat miscatur, mox excreta, non valebunt mollire: præstat autem vt id fiat retinere, quæ habent huiusmodi facultatem. fiant ergo enemata ex oleo, & butiro, vel ex decocto rerum pinguium, vt iure pulli, capitis veruccis, & intestinorum animalium: adijciantur malua, beta, viola. Ab huiusmodi causa cum procedat alui siccitas in hypocondriacis, & febricitantibus, recte medici

in febribus, & hypocondriaco affectu huiusmodi clysteribus vtuntur docti à Gal. fortasse, qui in febribus vtitur hydrelæo.

Vacuantia demum humores, varia debent pariter esse pro vacuandi humoris diueritate: si itaque sit vacuanda pituita, eaque crassa, & intestinis hærens, vel ischradi, valebit ad hoc lixiurum, viburni, græcum, aut decoctum rerum abitergentium, & incidentium, plus minus distat: si sit itaque in intestinis, satis erit decoctum papietaria, fursuris, lupinorum, vel yrina cum melle, aut sapa: si in capite, addatur agaticus, & alia que à capite attrahere valent, vt colocinthis: huius exemplo poterit vnusquisque componere, quæ bilim vacuare valeat, & melancholiam.

Quantum pertinet ad clysteres auferentes dolores intestinorum, possunt illi esse duplices, alij qui torporem inducunt, alij qui adimunt causam facientem dolorem, qui multiplices, nam & multæ causæ dolorem excitare valent, intemperies nempe, & solutio continui, quarum quæque potest habere materiam constantem, eamque multiplicem, flatum, humorem, faeces, vermes. Clysteres itaque lenientes dolorem, alij erunt alterantes, vacuantes alij, & hi varij, nam quandoque causa doloris est flatus, quandoque mænera. Sed alterantes clysteres, tamquam notos omittimus. Vacuantium quia minimus, dicemus de his, qui torporem inducunt, ij sunt qui opium, & opiata queque admittunt, quare non est aliud addendum, vt declaremus clysteres scops huic consequendo accommodatos: cum sit alibi declaratum, quando conueniant narcotica. Dicemus propterea de his, qui adstringendi vim habent, vulgo vocantur confortatiui, nam cum contraria simul explari debeant, post vacuantes conuenit, ut de istis loquamur. Conueniunt isti laxa aluo, & admodum fluida: tum quia symptoma interdum ad se trahit curationem, cum quia per multam fluxionem debilitata pars plus iusto, excipit quæcumque excrementa. Excipiunt isti nonnulla, quæ adstringendi vim habent, unde solent nostri in longis fluxionibus alui, ut in dysenteria, rosaceum, zacharum apponere, plantaginis succum, portulacæ, & poligoni: assumunt, & alia multa, tum ad absolucendum hunc scopum, cum alios usus, quos habent clysteres, quæ omnia quia collegit in suo antidotario Veccherius, & alij, qui scripsere pharmacopœam, poterunt hi uideri, si quis plura cupiat de re ista.

Quales vacuantes.

Clysteres vacuantes.

De clysteribus.

De

De quantitate Clysterium, tempore,
& ritendi ratione. Cap. IV.

Postquam vidimus quales nam Clysteres, cuique affectui conueniant, examinandum superest, ut disputatio proposita absoluat, quantum debet, injici, quoties, quando, & quomodo.

Clysterium
quantitas
ratione.

Quantum spectat ad primum, quantum sit injiciendum, dignoscet facile ex vario clysterium scopo; natura varia affectus, & patientis. Dignoscet quidem ex scopo, nam qui ad nutritionem immittuntur, exigua debent quantitate injici. Ratio est, quia à multa copia grauata intestina, nequaquam retinebunt, sed mox ad uitandam molestiam pellent: vacuata autem materia nutritionis, nulla fiet nutritio potest. Parum ergo immittatur, ut retineatur: retentum coquatur, coctum vero nutriat, restaturque deperditum. Quod eandem causam debet hinc injici exonerata iam aluo, alioquin, vel vna cum fecibus mox excernetur, aut ni hoc fiat, conspurcatur à fecibus alimentum, nullo esse vni poterit.

Cum contra vacuandi gratia idem immittuntur, sine materia vacuanda proportionati, si itaque sit multum, quod vacuandum se offert, multa quantitas injiciatur, nam ab exiguo, multum vacuari non potest: quia vero remedium ne dum indicari debet, sed tolerari, faciendum, quod indicatur, si toleretur: quam obrem quia intestina repleta, seu distenta flatibus, multam infundit nequaquam patiuntur: vel enim non poterunt excipere, aut non retinere, minus immittendum. Eadem ratio cum habeat in pueris locis, parum pueris, plus viris immittatur, atque hac de continua quantitate.

Dicitur.

Quantum ad discretam est communis sententia omnium, capendam esse frequentem usum clysterium; est hoc verum de quouis alio remedij genere: cur in clysteribus locum non habeat? habet profectio, & auersandus frequens huius remedij usus duas ob causas. Altera est, quia ubi remedia usurpentur frequenter, tantam contrahunt familiaritatem cum natura, ut alterationem non sentiat auctor Arist. 1. sect. problem. Altera causa est, quia affucta natura clysteribus nunquam sponte excrementa deponet. Vnde Paulus lib. 1. cap. 44. *Non tamen id continuo faciendum est, ne natura his irritata, spontanea excretionis obliuiscatur.*

Occasio.

Quantum ad tempus, cum hoc indicetur ab indicantis presentia, & absentia prohibentis, debet clyster injici, quando est, quod indicat, neque est aliquid, quod prohibeat; Indicat clyster nutriendi à prostrata appetentia: vacuans, à replete materia, quæ quadruplex flatu,

feces, humor, vermes: abstergens à fordido ulcere, à laxitate. adstringens, dolorem leniens à dolore, ubi sunt hæc indicantia, sunt injiciendi clysteres: non tamen protinus, sed cum nullum est prohibens: vnde quia vacuantes fieri prohibet ulceratum intestinum; non enim ad partem ulceratam trahendum, aut per eandem vacuandum, prohibet idem si inflammatus ventriculus plenus alimentis, accessio: non est modo aliquo clyster coactus injiciendus, cum vena sedis fuerint inflata, non in dysenteria, non à cibo, non demum in principio accessio, quia in accessionibus abstinere oportet. Insuper quia cruda materia non est agitanda, cocta enim medicari, & moueri debet Hipp. non sunt clysteres hinc nulla habita præmeditatione permittendi, ut multi medici faciunt ineptè: sed tunc tantum, cum vacuare permittitur; quando autem permittitur diximus supra agentes de purgatione. Contra vero quia oportet reuellere fluentes humores, fluunt autem in principio, conueniunt in principio fluentibus succis prædicti clysteres: ubi fluere, abstinendum, & in humoris fluxu coctione, aut discussione, ineumbendum.

Instrumentum.

Quantum demum est de instrumentis, quantum triplex hucusque sit inuentum à medicis, siringa nempe, seu fistula, ipsa prorsus similis, quibus pila inferiori flatu implentur, conueas vtriculas, cur est fistula addita, & instrumentum quoddam superna parte cauum, & latum, quo propè posset liquorem excipere, inferna angustum, & transuersum, ut in anum contra molestiam immisissum, liquorem anticum superne, sensim ad intestina deduceret? nullum tamen est, quod possit cum prioribus comparari, si tamen aptè artifex eo utatur, & velimus, ut ad penitiores usque partes sese insinuet liquor. At si imperitus sit ille, cui imponendi clysteris est cura demandata, tutiora erunt alia instrumenta; nulla enim ab his potest noxa inferri: ab inepta prioris tractatione, flatu quidam implentur, & aduocantur alij, dum plus iusto artifex impellit, aut uelocius quam par est liquorem effundit: quotumquo tamen utaris, uide nequam habeat fistula, quæ in anum est immittenda asperitatem, aut æruginem, contraxerit; multi enim cum temere hoc non aduertissent, egros in uaria discrimina perduxerunt: neque hæc tantum animaduertisse est satis, sed iungenda eadem est oleo, seu o, aut hædi, aut agni, intestino uestienda, præsertim si hæmorrhoidibus patiens laboret, ita enim quam minimum à fistulae duritie oblaeduntur.

De situ monet recte Auic. 16. 3. tract. 4. cap. 17. de cura Colicæ agens, ut laborantibus renibus, & in eorum gratiam.

Clysterium
di. situa.

im-

immisto clystere, super dorsum decumbat super ventrem verò, intestinis malè affectis; hac enim ratione dum proximus hæret parti laboranti liquor, valentius poterit suas vires communicare. Ex his quia potest vnusquisque intelligere, qua ratione debeat locari patiens ischiadicū dolorem, & quamcumque affectionem, non addam plura, sed vt examinentur medicamenta, quæ vacuant per partes internas, aggrediar tractare de diureticis.

De recto vsu diureticorum.

Cap. V.

NE lateat aliquem, quod quaeritur, placet primum aduertere, diuretica pharmaca appellare Græcos medicamenta per vias vrinarum vacuantia. Aduerto secundo esse hæc duplicia, verè, & propriè dicta diuretica, & impropriè talia: medicamenta impropriè vretica, vocant sibi medici, quæ vtcumque vrinam prouocandi vim habent. hinc quoniam vrinam mouent, quæ multam gignunt, vt aqua, & aquosa quæque: quæ abstergunt vrinarum vias, vt e.g. cerebinthus: quæ gignunt multam aquam, ac simul abstergunt, quæ vjs vrinarum hærebant, vt aquæ multæ medicatæ: quæ causas urinæ excretionem prohibentes remouent, quæ adhuc varia pro causa urinæ excretionem cohibentis differentia varia, incidentia, aperientia, lapidem frangentia, sit ut magna sit seges medicamentorum, quæ vtcumque urinam prouocandi vim habent, eaque admodum varia, calida, frigida.

Medicamenta verè diuretica dicta, vt est auctor Gal. 5. simpl. 22. ea sunt, quæ ita vrinam mouent, prouocantq; vt non creant menses, neque lac progignunt. Nempe & verè diuretica, & menses mouentia, & lac generantia, calida omnia sunt in vniuersum: multum tamen calida diuretica sunt, minus menses mouentia: minimè omnium quæ lactis gignendi vim habent. Præterea diuretica verè, sunt calida sicca, quæ lac gignunt sunt calida humida: mediant prouocantia menses. Ne tamen erres, aduerte, non omnia, quæ lac gignunt esse calida, & humida, sed quæ vt alimenta hoc faciunt: quæ præstant hoc ipsum, vt medicamenta, humida haud sunt, sed interdum calida sicca, interdum frigida. Nimirum vt Gal. monet cit. loc. cap. 21. gignunt lac, quæ sanguinem gignunt, at hæc sunt duplicia, alia, quæ id faciunt vt alimenta, & hæc sunt temperata, aut calida humida; nam hæc sanguinis laudati temperies. Gignunt alia sanguinem, vt medicamenta, & quandoque hoc faciunt attenuando, & calcificando pituitam, quod in causa est, cur multi à sudoribus, & salis de-

costo impinguntur. Præstant idem alia, alterando hepar, & hæc possunt esse frigida, calida, humida, sicca. Hæc eadem diuretica calida, sicca, vel separando aliquam substantiam, à sanguine, aut eandem exhauriendo, seu per insensibilem habitum vacuando, sanguinem reddunt crassorem: ergo ineptum ad motum, nam liquida fluunt facile, verè itaq; diuretica, menses nequaquam mouent, cohibent potius, & immiuunt: secus tamen contingit, & fit quandoque, vt prouocantia vrinam verèq; diuretica, menses moueant bifariam: remouendo nimirum causam obstruentem venas vteri, & sanguinem plusquàm ratio postulat calcificando; hinc enim fit, vt irritando plus iusto naturam, ad sui depositionem sollicitet.

Tot ergo, & vsque adeo varia cum sint diuretica pharmaca, aduerto tertio, non esse nostrum propositum agere de recto vsu cuiusque diureticis, esset enim agendum de recta balnearum administratione, de potu aquæ, vsu incidentium, abstergentium: multa demum capite hoc essent concludenda, quæ singula peculiarem, & propriam, cum postulent disputationem, tractabimus tantum de recto vsu eorum, quæ verè sunt diuretica. vt verò mox quisque intelligat, quibus affectibus, & partibus malè affectis esse vsui possunt, videamus, quas partes quosue humores vacuare sunt potis, & quomodo.

Quantum spectat ad primum, possunt per vias vrinarum purgari partes omnes quarum status potest ex vrinis dignosci: idcirco enim significat vrina bene, aut malè partes illas se habere, quia excrementa earum partium, cum vrinæ liquore permiscuntur. At fere nulla pars est, cuius conditio non possit ex vrinis dignosci, vt dictum lib. 8. Quare fere nulla est, quæ non possit purgari. Confirmatur, nam si quæ per vrinarum vias propria excrementa deponere non possent, maxime esset caput, thorax, & partes in thorace contentæ; nam nullus negauit hucusque ventriculum, hepar, arterias, venas, renes, vasa vretica, vesicam, vterum per vrinam frequenter expurgari: At verò quantum pertinet ad caput, concursus omnium sententia est, spumofam vrinam, frequenter fieri pituita delapsa à capite: pus in thorace contentum vrina expurgari, & Gal. docuit, & mille experientie confirmarunt. Proinde fateri par est partes fere omnes posse per vias vrinarum euacuari. Quoniam verò quædam facilius, & commodius hac via vacuantur, vt venæ omnes, arteria, ventriculus, hepar, renes, vretica, vesica: rarius alia, difficulter, vt caput, thorax, & habitus corporis, illarum partium recrementa poterit medicus ad vias vrinarum deducere: alias alijs vjs vacuare contendet; neque enim

De quibus loquendum.

Quæ partes diureticis possunt vacuari.

Diuretica impropriè dicta.

Verè diuretica.

Quomodo differant à prouocantibus mēstris & lac.

naturam utcumque operantem medicus imitari tenetur, sed ubi rectè hoc facit, & ad commodum animalis. quare cum venter inferior per vrinas commodè expurgetur scèpius: rarò venter mediùs, & superior, neque admodum tuto: venarum arteriarum, ventriculi, epatis, vesicæ, renumque excrementa per vrinas vacuare tentabis: capitis, & thoracis nequaquam, sed hunc tuum vacuabimus, caput sudore, sputo errhinis, & deiectionis pharmacia capitalibus.

Quantum ad secundum. Nullus humor est, qui vrinis purgari non possit: nam quivis habet ichoroliam substantiam: & ichores omnes exfundantur minguntur. Cõfirmatur, nam Gal. 1. ad Glauc. ad vacuandam bilim, quæ tertianam excitat exquisitam, diuretica medicamenta commendavit: *per vrinam* inquit, & *sudores oportet diuertere*: eadem commendat in curatione tertianæ nothæ, & quotidianæ: in quartana dat piper cum aqua, dat diatriopiperon, & diaspoliticon, & 2. meth. cap. 8. docens, quibus generibus præfidiorum debeat, quod est corruptum ex parte vacuari, vacationem per vrinam ante reliquas potuit, ac si hæc præcipue valeat ad vacuandos humores febrem excitantes: esset autem Gal. consilium omnino inconsultum, si pro cõperto haberet humorem quemcumque hæc via posse, & commodissime vacuari. Quid moror in re admodum clara? Sunt vrina interdum biliose, quandoq; phlegmaticæ, alias nigra, lucida, crassa. Nullus itaque humor est, qui vrina frequenter non euacuetur: sed vacuatur idem sensim, & lente, ex quo infero, non esse viui hæc medicamenta in ijs affectibus, qui citam exposcunt vacationem: antequam enim multum diuretica vacuent, aut victus est morbus, aut natura succubuit.

In fero secundo non conuenire eadem ubi multa est materia vacuanda; nam vel tantum vacuare non poterunt, aut non erunt angusta vascula excipiendæ tantæ copiæ idonea. Nec putandum est aliter, quia vrina multa liberat ab abscessu, facit enim hoc multa vrina, & crassa, iuxta illud Hippocr. 4. aph. 34. *quibus spes est, ad articulos futurum abscessum, liberat ab abscessu vrina multa crassa, & alba prodiens.*

Obijcies, nam si hæc uera, numquam poterunt esse alicui usui diuerterica; nam cum affectus omnes aut sint acuti, aut chronici, neque his expurgandis, neque acutis debellandis conuenient. nõ chronicis; nam hi à multo sunt humore, alioquin non protraherentur tamdiu affectus: neque acutis, nam hi exposcunt remedia, quæ citò possint succurrere. Præterea habent acuri semper febrem comitem, hæc autem refrigerantia amat, non calida sicca, qualia esse diuretica omnia, supra diximus.

Respondeo negando consequentiam: *Solutio*: nam utrique affectuum generi medicamenta hæc esse utilia, communis est sententia omnium: Et quidem conducere acutis, constat ex Gal. qui illa commendavit in febribus omnibus, tertianas exquisitas à calidissimo humore excitatas, non excipio: neque aut contemno eorum usum tamquam parum uacuantia, & sensim, aut reformido eorundem caliditatem, quæ uitanda in februm curatione; nam cum exhibeantur à Gal. cum aqua, aut iuscule refrigerante, infringetur nõ parum eorum caliditas. Præterea & pharmaca quoque exhibentur in febribus, tamen si sint calida, quia magis conducunt vacuando, quam noceant eadem calorifica qualitate. Cur non & diuretica? an quia parce vacuando, parum aut nihil conducere possunt? at qui non est multus humor à quo morbi acuti, neque crassus: leui itaque exiguaque uacuatione mitui illi poterunt; alioquin neque sudor conducere morbis acutis posset, cum tamen febres salutariter terminet. quare & diuretica poterunt esse usui ipsidem, ut Auic. præter Galen. docuit, & medici omnes. Possunt quoq; & chronicis, prodesse; nam quod diu protrahuntur, à succorum crassitie est, non semper à multitudine: & ubi à copia, possunt eadem, post alias tamen vacationes esse vsui.

Cæterum quia remedium, non solum indicari debet, sed & illud quoq; est necessarium in recta ipsius administratione, vt toleretur: non tantum indicantia, vacationem hanc, debet inspicere medicus, sed & illud quoque attentè meditari, an ualeant eandem uasa urinae excernendæ dicata tolerare. Quamobrem cum ulcerati renes, vesica, & quouis alio morbo laborantes hæc partes, ad se duci excrementa, non parantur, iuxta illud tritum Gal. longissime à parte fluxione tentata, reuellere oportet non ad eam deducere: vitanda sunt diuretica in viceratis renibus, & vesica, aut vteribus, cauenda eadem in vrinae suppressione, seu fiat culpa vesicæ, seu renum, non valentium fugere, siue acciderit eadem calamitas, viarum, quæcumque sint illæ, impedimento. Dicta hæc tamen intellige de vreticis validis, aut de immodico vsu eorundem: temperatum vsum admitto; nam vt hæc necessaria ad deducendam vim medicamenti frangentis lapidem, abstergentis, incidentis: ita illa noxia ob multas causas nempe quia vndeque ducendo ad partem, magis grauant: & quoniam calore, & siccitate, qua pollent, materiam obstruentem incrassant magis, & in lapidem vertunt, vt propterea censeam, se re facere eos medicos, qui crassum humorem renes obstruentem, ad amplas vias, & propriè ad cauitates intestinorum dedu-

Quivis humor potest per vrinam vacuari.

Quibus in morbis conueniant.

Dubia aduersus dicta.

Quæ horum vium contra indicent.

deducere student, non per eandem viam vacuare.

Cauenda in-
præserua-
tione à calculo.

Quando ijs
vtendum.

Cauenda eadem tertio in præserua-
tione à calculo; nocent enim & suo calo-
re, & quoniam ducunt humores ad re-
nes, vbi detenti, nam ob imbecillam eo-
rum facultatem foras pellere nõ valent,
calculum gignunt facile: si quando ta-
men ijs vti est opus, fac memineris, ad-
ministranda illa esse corpore iam euacua-
to: à sanguine, si sit illud plethoricum: si
cachochimum à succis, quibus scatet;
nam vt bene Concil. diff. 205: semper va-
cuationem particularem, debet vniuer-
salis præcedere: & magnus Hipp. dans
methodum curandi dolorem renum 6.
epid. 1. tex. 5. vltimo loco adponit diure-
tica; quiescere inquit non expedit, sed exer-
ceri, non impleri: iuuenes veratro purgare,
poplitem secare: vrinam cicutibus purgare,
attenuare, atque mollire; tacite innuens,
inanito iam corpore esse illa vsurpanda.
Nec aliter tentandum est facere, quoniã
Gal. 1. de ar. ad Glau. in cura quotidia-
næ mox illa, nulla habita præmeditatio-
ne totius exhibet; nam quamquam quidã
codices legant primis diebus, alij, & me-
lius legunt post primos dies.

De ratione curandi per sudorem.

Cap. VI.

EST vrinæ congenus sudor: de ra-
tione propterea vacuandi per sudo-
rem agemus, quando de diureticis dixi-
mus. Dicemus autem an conueniat va-
cuare quandoque per sudorem, in qui-
bus affectibus, quando, & quibus, nam
varia sunt, quæ sudorem proritandi vim
habent.

Conueniat ne
sudor.

Pars que ne-
gat sudetur
primum, quia
est sudor præ-
ter naturam.

Secundo quia
non est excre-
mentum

Quantum ad primum, non esse vacuan-
dum per sudorem, multa suadent, suade-
t hoc primum, quia est sudor quid præ-
ter naturam: quæ autem talia sunt auerti
illa debent, non procurari. quare &c. An-
tecedens probatur primum, quia sudor
Hipp. auctore est index morbi, siquidem
4. aphor. 38. scripsit, *vbi sudor, ibi morbus*:
indicat autem morbum, aut eius causam,
aut effectus. Diocles quoque, vt Galen.
refert 1. aph. 15. esse præter naturam au-
tumauit; & Gal. et si duram esse senten-
tiam Dioclis dixerit, nulla tamen eum
ratione oppugnauit. Ratio quoque ei-
dem sententiæ adstipulari videtur; nam
sudor non est excrementum. quare neq;
necessariò excernendus. antecedens sua-
detur multis, ac primum, quia potest su-
dor materia citra animalis incommo-
dum retineri. Non habet præterea cer-
tas, aut statutas horas, quibus reiecte-
tur è corpore, vt alia nostri corporis ex-
crementa.

Potest tertio per vrinarum loca expur-
gari nam hanc ob causam scribunt mul-

ti maiori copia excerni vrinæ hyeme,
quia adstrictis meatibus cutis, nullus po-
test sudor excitari. Non est itaque alius
vacuando sero locus assignandus; nam
frustra fiunt per plura, quæ æque bene
possunt paucioribus fieri: vnde nullius
excrementi purgationi duo loca natu-
ram destinasse videmus.

Secundo vacuatio per sudorem est sē-
per exigua, quantumuis copiosus pro-
rideretur, vt enim ex terræ pugillo, aquæ
multi pugilli fiunt, sic ex exigua humo-
rum portione, copiosus sudor procrea-
tur: exigua autem vacuatio est semper
inutilis: vnde Aristot. 1. probl. 22. sudor
prætulit vomitum, quia vomitum, & te-
nuius, & crassa humoris portio vacuatur:
per sudorem, tenuis tantummodo excer-
nitur: ex quo fit, vt vacuantes medici
per sudorem, deiectoria interponant, ne
relicta crassi humoris portio faciat reci-
diuam.

Tertio si conueniret quandoque hæc
vacuatio, aut conueniret illa acutis mor-
bis, qui à calidis succis, & tenuibus sūt,
aut diuturnis, qui à pituita excitantur;
melancholia. At verò non conuenit illa
acutis morbis, vt passim docent medici;
& rectè, siquidem prouocatur sudor vsu
calidorum, quæ admouere, aut exhibere
acuto morbo correptis discriminis ple-
num; & inutile; possunt enim hi celere
auxilium: sensim at fit vacuatio per su-
dorem. Non est eadem commoda diu-
turnis, nam sudoribus, non nisi tenuis
portio humoris educitur crassiori reli-
cta, fiunt illi à crassa pituita, aut melan-
cholico humore.

Quia neque
acutis morbis
conuenit, ne-
que chronicis

Statuendum nihilominus est, vacua-
tionem per sudorem non esse à facultate
medica ablegandam: Probatur primum
communi omnium medicorum consen-
su. Probatur secundo experientia; nam
passim obseruamus morbos multos, vt
paralysim, conuulsionem, destillationem,
ijsdem abigi. Quid dicam de Gallica
lue? false scripsit Fallopius, hoc genus
Dæmoniorum, non nisi ieiunio tolli, &
sudore. quamobrem cum non liceat re-
licto sensu querere rationem, sed potius
nostri intellectus tenuitas accusanda,
non sunt reiicienda sudorifica, sed argu-
mentis propositis respondendum.

Defenditur
nihilominus
vacuationem
per sudorem
reiiciendam
non esse.

Ad primum, negamus esse sudorem,
quid præter naturam; non enim dici id
potest, ratione eius, quod euacuatur;
est enim sudor vrinæ congenus: nec ra-
tione loci ex quo fit vacuatio; est enim,
cutis commodum excrementi cuiusque
receptaculum. Quod spectat ad causam
fabricem illius, facultas pellens est, aut
calor attenuans, & leuitatem inducens:
fit enim sudor bifariam, vel serosa sub-
stantia ad cutim seposita, aut vaporibus
ad ipsam deductis, & in aquam concre-
tis: at verò nihil est hic, quod intra me-

Nam non est
sudor quid
præter nat.

tas naturæ non contineatur. quare est naturalis vacuatio sudor, non præter naturam.

Dices esse cutim opportunum locum, & commodum vacuandis halitibus, non ferose substantiæ: ac propterea loci ratione, sudorem esse vacuationem præter naturam; quemadmodum sanguis menstruus, si per os, nares vacuetur, præter naturam dicemus vacuari; quia etsi loca illa fuerint alijs excrementis, purgandis à natura dicata, destinata tamen haud sūt sanguini menstruo expurgando.

Dices secundo esse sudorem quid præter naturam ex alio capite, nempe quia semper fit, violenta aliqua causa accedente, & præter naturam, vt calore multo attenuante, & liquante; vel cutis frigiditate condensante vapores: est autem præter naturam vacuatio omnis, ad quæ violentia concurrat.

Quæquid dicat Caslr.

His Idustus Stephanus Rodericus à Castro in opere de meteoris microcosmi, & alijs in principio propositis, sudorem quid præter naturam esse cum Diocle aut umauit.

Et adductis rationibus respondetur.

At quamquam huic viro multum deferā, rationes tamen adductæ tanti apud me non sunt, vt censeam propterea, communem sententiam esse descendam, nam quantum spectat ad primam; vel est simpliciter eius assumptum falsum; siquid bilis, & per sedem fecibus admixta expurgatur, & per vrinam: aut verum tantum est de excremento, quod in varijs corporis partibus nõ continetur: quam obrem, quia naturaliter solet pituita aggregari, nunc in stomacho, nunc in cerebro; vacuabitur eadem naturaliter, nedū vomitu à ventriculo, sed per os, & nares à cerebro. Erit itaque sic limitanda propositio illa. Numquam natura purgationi vnus excrementi in vna parte contenti, duo loca dicauit: vbi obsedit naturaliter idem varias partes corporis, poterit idem naturaliter per loca varia extrudi. ergo cum serosa substantia partim trahatur à renibus, partim relinquatur in venis, naturaliter eadem, & per habitum corporis promptè vacuabitur, & per vesicam. Idem de menstruo sanguine cum affirmare non liceat, præter naturam menstruus sanguis per nares educetur: Cumque alius sanguis à menstruo per nares effunditur, vt cum multus in capite stagnat, quoniam assimilari non potuit, haud præter naturam per nares vacuabitur.

Multo minus licebit de sudore hoc affirmare, quia numquam sudor proripitur, ni causa violenta calfaciens accedat, aut condensans: primum quia fit sudor non raro, natura aquosam substantiam deponente ad cutim, quamquam nulla externa causa calfaciens accedat, aut condensans. Secundo quia esto esset

semper hoc necessarium, non sequitur propterea esse præter naturam, ni vclit idem fateri, purgationem omnem operæ pharmaci factam, esse præter naturam, quod absurdum. Non est tertio dicendum, vacuationem quamcumque factam à causa præter naturam, esse in vniversam præter naturam: sed tunc id admittendum, cum tanta est irritatio, vt intra limites sanitatis, nequaquam contineatur; nam in naturali factum, & vrinæ excretionem, adhuc quædam irritatio concurrat, quia tamen exigua est, & intra limites sanitatis, vacuatio illa nequaquam præter naturam dicitur: cum irritatio illa multa est, inuehitque dolorem, vt in ardore vrinæ, tunc est præter naturam. huiusmodi esse, quæ ad ciendum sudorem requiritur, cum nullo modo sit probatum, præter naturam esse sudorem fateri nequaquam cogimur.

Ex his patet ad rationem Dioclis, qui sudorem idcirco præter naturam esse opinabatur, quia fit à caloribus naturalis languore, quod inde coniectabat, quia eodem vigente, vt per hyemem, sudor nullus excitatur, proripitur multus æstate, quo tempore languet; esto enim daremus illi hæc omnia, quæ tamen danda non sunt, æstate enim sudamus, quia à calore æstiuo pori aperiantur, humores fundantur: inconstantur hyeme hîdè, cutisque meatus constipantur: quod confirmatur insuper, quia vere cum vigeat calor, adhuc tamen sudamus. non concluderet propterea idem quod intendit; siquidem non quiuis languor caloribus est præter naturam. sed vbi tantus est, vt actiones sensibilibus lædat, tantam verò non esse caloribus imbecillitatem in sudantibus, inde aperte colligitur, quia optimè sani adhuc sudamus.

Examinandum Dioclis.

Hippocrati. locus maiorem facit difficultatem, & ideo diligenter est explicandus. An dicemus falsum esse aphorismum, nam semper sudor erumpit è cuti; nec tamen in cuti est continuo morbus? in dolore pariter colico, & ventriculi; manat è frôte, & clauiculis sudor frigidus, cum tamen sit affectus in stomacho? Minime verò; nam sudor est excrementum aquosum: quoties itaque copiosius manat, aut concoctricis arguit languorem, aut retentricis: mitto causas externas; nam de hoc sudore non loquitur ibi Hippocrati. at hæ læsæ actiones morbum arguunt.

Et Hippocr.

Quod verò eam partem malè esse affectam indicet, qua exsudat, probatur secundo, quia semper operatio læsa partitis, læsam esse partem ostendit, aut per se, siue per consensum: vnde caput cum ob dolorem ventriculi dolet, compatitur illi: vbi ex alia parte erumpit sudor, subiectæ illi cuti particulæ laborat. Quare benè ab Hippocr. scriptum est, & qua

& qua parte corporis sudor, ibi morbus: ideoque erit sudor illius partis symptoma, e qua prodit. Non est tamen propterea censendum idem de sudore beneficio artis proritato, alioquin nullam posset medicus vacationem moliri; nam & quæcumque alia à morbo procedens symptoma est, & quid præter naturam. Vbi dicitur, non videri sudorem vacationem naturalem, quia abiq; aliquo incommodo retinetur, nec certis statutisque horis idem proritatur, dicimus quantum spectat ad primam, falso tamquam compertum assumi, nullum inferre detrimentum materiam sudoris retentam; quomodo enim si excrementum est; vbi aggregetur, non erit oneri corpori non interet noxam, si prauam comparet mora qualitatem? aut quorsum commendaretur tantoperè exercitium, ni prouocatio sudoris esset utilis, retentio incommoda? quod si non statim tentata sudoris materia, morbi varij emicant, noxa, functionum læsiones, scias multa esse in causa posse huius, euentus: ac primo nulla noxa continget, quoniam non multum est quod retinetur. Quamobrem, vt semen pauca copia cohibitum, actiones non lædit; lædit contra si multum congeratur, corrumpatur, aut aliquam prauam habeat qualitatem adiunctam: halid secus cohibita sudoris materia non statim, & continuo lædit corpus, quia exigua est, nec prauam aliquam habet qualitatem, fit idem secundo, quia fortasse nequaquam retinetur, sed vel per vrinas expurgatur, vel insensibiliter per cutim perspirat: ad loca vrinarum hyeme remeat, adstrictis ab ambientis frigiditate meatibus: vacuatur per cutim æstate, patefactis vi caloris isdem.

Quod pertinet ad aliud. Certè si esset illa ratio efficax, concluderet pariter, vacationem pituitæ per nares, aut vomitum esse præter naturam: nam certis horis nequaquam vacuatur. Præterea sunt qui certa hora sudant, & præfinita, vt obseruamus passim in quibusdam febribus; quare non est hanc ob causam negandum sudorem esse naturalem vacationem.

Secundum principale argumentum, id tantum probat, non esse sudores utiles morbis abigendis, ni repetant; nam idcirco ab Hippocr. est scriptum sudores boni, si incæperint tertia die, quinta, aperte inueniens non esse hanc vacationem ex vsu, & commodam, ni redeat: ideoque aduerterunt, & rectè interpretes omnes illius aphorismi, febricitanti sudor superueniens, febre non deficiente malum, non esse malum, si factus sudore, mox febris non deficiat; nam non potest tam imminuta, & exigua vacuatio febre terminare; sed si à sudore, nec tollatur febris, neque imminuatur, hoc malum esse docent, quia indicium est; à multo

humore febre dependere: multum autem humorem, non potest breui euincere natura. Quod verò sudores cum repetunt, potius sunt redundantiam humorum exhaurire, si quis neget, cogitet idem, qua copia aqua ex herbis destillatione extrahatur; nam mox dabit nobis, posse sudorificis colluuiem humorum vacuari, vt propterea censeam verum esse, quod habet Valles. 10. contr. 11. non minus iudicari morbos sudore, quam deiectione.

Tertia ratio petit, vt dicamus, quibus nam morbis sudor sit ex vsu; Propterea hoc agamus; quoniam verò id assequi non poterimus ignorata natura sudoris, & eiusdem viribus, hæc præmittemus.

Quid sudor, & quibus morbis conueniat. Cap. VII.

Est sudor in vniuersum, excrementum aquosum per cutis meatus expulsus: naturalis vero est excrementum aquosum sanguini deueniendo per venas à natura transmissum, ac demum ex venis per cutis meatus expulsus. Generatur hic bifariam: interdum fit, aquosa substantia per cutis meatus extrusa: fit alias vaporibus delatis ad cutim, ibique à frigiditate concretis in aquam, & per cutim expulsa, quidquid dixerit Mercurius fieri interdum hoc modo sudorem, constat primò, quia partes supernæ potius sudant: quia estuantes à potu statim sudant; aqua mox in halitum soluta, & denuo, vbi ad cutim peruenit, in aquam concretam; nam quamquam exiccata partes instar spongiæ, ad sese alliciant, vt breui illud fiat, vix possum induci, vt credam: Multo minus admitti debet. Mercurius qui l. 3. de excrementis dixit fieri mox ab epota aqua sudorem, quia calor repulsus ab aqua frigida, & humida ad partes externas, defert vnâ secum ad cutis meatus, per quos tentat fugam, humores aquosos; non enim potest calor repelli spiritus quamquam possint solent tamen à cibo accurrere potius ad ventriculum. Demum si ab hac causa subitus ille sudor, sudaremus pariter ab aqua epota per hyemem, quod falsum. Præstat itaque dicere, quod fit sudor aquoso excremento per cutim educto, vel ibidem à concretis vaporibus genito, vel aliunde ad cutim transmisso: cumque cibi, & potus, humores, partes nostri corporis aquosam substantiam habeant, fit sudor à multo cibo potu, ab humorum copia, & partibus in aquam à calore liquatis. Ab hac causa fieri plerumque sudorem, docent sudores frigidi diaphoretici: fieri eundem à medicamento, cibo, potu humoribus, colligitur expresse ex aphor. illo 41. sudor multus in somno factus ci-

Sudor quid.

Et à quibus causa.

Reijciuntur qui dicunt trahi aquam à partibus siccatis.

Et Mercur.

Corollarium.

Retenta sudoris materia an noccat, & quando.

tra causam, hoc est immodicam cutis laxitatem, aut ambientis calorem: corpus multo uti alimento significat: quod si non assument, hoc accidat, vacuatione est opus; nam ab humorum copia, & redundantia indicatur vacuatio: varia tamen illa instituenda est, pro varia humoris redundantis natura, nam quod quivis sudore vacuari possit, constat primum, quia quivis habet ichorem proprium: vacuatur quivis per urinam: cur non sudore? insciunt sudores varijs coloribus camisias, iuvantque febres omnes. Quare cum à varijs excitentur succis, nullus humor est, qui sudore vacuari non possit: ij tamen facile, qui in habitu corporis, nam externas partes proxime sudor vacuat, dein interiores inanit: quod dictum de eo volo sudore qui à calore ambientis excitatur, qui sit ab assumptis, aut à natura ad cutim deponente humores, hic magis internas partes, quam in habitu corporis positas inanit. Demum cum hæc ichorosa substantia non tantum contineatur in venis, sed, & in arterijs, & venarum, & arteriarum, seu ichore, seu sanguine attenuato, continget sudorem fieri: unde redditur ratio, cur sudores circa claviculam minuantur synopem, eoque sint peximi: ratio est quia sunt corde patiente, & per carotides humorem, copia tamen exigua, deponente. Corde autem siue æliante, seu ita consistato, ut non nisi tantillum humoris expellere potuerit, quis ita stolidus erit, qui non timeat?

Sudores circa claviculam, cur mali.

Corollarium.

Ex his facile est intelligere, sudorem conuenire in affectibus omnibus, qui ab ichore sunt, aut humoribus, qui in vapores facile solui possunt, quamquam actu sunt crassi, præsertim si in habitu corporis illi stagent, aut natura ad ipsum, seu tentet deponere, siue soleat. Propterea exhibent medici sudorifica in contumaci urina suppressione, renum vitio concitata, in cachexia, hydrope, in fluxu mulicori, in humidis, frigidisque affectibus cerebri, ut distillatione, & in affectibus omnibus, qui ab ipsa: laudant eadem in lue, quia solet natura, luis excrementa, ad extimas partes corporis deponere, quæ ut sudore facile vacuantur: sic difficillime è tam distis partibus, præsertim contranite natura, trahentur ad alium. laudant demum in affectibus omnibus, qui à pituita, ut paralyfi, conuulsione, epilepsia: nam facile in vapores soluitur: non exhibent illa in apoplexia, quoniam tam præceptus affectus, valentiora exposcit præsidia, ut quæ citam opem possunt asserre. Contra humor melancholicus, quia non ita prompte evaporat: & à calidis siccisque remedijs, qualia sunt, ut plurimum sudorifica, in atram bilim facile degenerat, sudorifica non amant affectus à melancholico hu-

more excitati: quod non aduertentes quidam medici, epilepticos ab hac causa, & hypocondriacos in graue discrimine importuno vsu sudoris deduxerunt. habes lector quibus nam affectibus sudores conueniant: nunc quando, & quibus hoc procurandum, explicare tentabimus.

Quando, & quibus sudor prouocandus. Cap. VIII.

D At priori difficultati occasionem I rizimelica, qui voluit teste Massat. tract. de morbo Gallico, ætate sudorifica conuenire, hyme numquam. Ita autem sensit, quia ætate habemus naturam administrantem, & mouentem ad cutim, non hyme, ætate præterea patent motus cutis, & sunt adaperiti, humores liquati fusi: hyme contra est cutis adstricta, humores addensati. Laudant contra omnes alij medici, ut autumno hoc fiat, aut vere, Hip. ut puto oraculo moti, qui aphor. iussit, ut quos vacuare necessum est, seu venæ sectione, siue purgatione, autumno vacuemus, aut vere, nam tunc temporis vigent facultates, & humores vacuationi, seu siue pharmaco attractente, seu natura pellente, nequaquam reluctantur, aut contranitentur.

Commendat Frisim sudores ætate.

Vere alij, & autumno.

At possunt si facile conciliari, possunt enim in vere, & autumno adhuc tria alia tempora considerari principium nempe, medium, & finis: quo posito dicimus conuenire quidem huiusmodi vacuationes, autumno, & vere, sed sub veris finem, initio vero autumnii: veris autem finis, & initium autumnii sapiunt naturam æstatis: ex aduerso quia veris initium, & finis autumnii sapiunt naturam hyemis, neque veris initio sudandum, nec sub finem autumnii.

Conciliantur.

Est autem hoc præcipue seruandum ab ijs, qui sudaturi Pyrethros se conferunt, aut sudatorium Sancti Germani, nam cum aeri à sudore exponantur, ut domi se conferant, periclitantur facile, si ambiententi frigidò post sudorem se exponant.

Non possunt itaque non reprehendere eos medicos, qui frigente adhuc aere, ad sudandum, ægròs ad laconica mittunt: nec miror in peius ruere eosdem: debilitatur enim natura ob magnam violentiam, quam inferit ipsis, ut sudorem proliciant, causam morbi non demoliuntur: & quamuis quoquo pacto imminuant, offendunt tamen magis mutatione illa repente facta à calore ad frigus, & ab aere frigidò ad calentem, atque hæc de tempore voluerat: cætera quæ ad tempus particulare spectant, communia sunt alijs vacuationibus. Quare erit superuacaneum eadem recentere, id eoque ad secundam progredior.

Reprehenduntur alij.

Sudor proritatur deficiat.

Potest sudor proritari hifariam mouendo aquam intus assumptis ad cutim, & attrahendo eandem: hæc duplicia, teste Celfo 2. suæ medic. cap. 17 calida, sicca, calida humida Prioris generis medicamenta recensentur multa, ac primū valent prouocare sudores laconici, & clybanus, calidæ, & feruentes arenæ, aceruus milij, tritici, sacculi ex cinere, aut milio torrefacto confecti, feruentes, & calidi lateres, insolatio, exercitationes multiplices, cursus ducta, saltatio, fossio, ludus folium, parua, & magnæ pilæ, suffumigia arte parata, naturalia equalia suggerit sulphataria Putcolis. Secundi generis sunt vapores calidi cum ædificio conclusi sicut super Bani in myrtetis habemus, in Aenaria Insula, est enim ibi sudatorium vocatum testaccio, & prope Neapolim: sunt vasa figulina aqua calida plena, vesica aut vasa ex pelle confecta, sunt balnea nedum naturalia, sed & arte confecta, seu contenta illa ex vino, oleo, seu variarum herbarum decocto. Cum itaque possit tot, & tam varijs præfidiorum generibus sudor prouocari, videndum quando hoc, & quando altero præstat vti, ne in materia præfidiorum erretur.

Quis modus eligibilis.

Quæritur ad primum, cum non tantū est indicatio vacuandi, sed tollendi intemperiam aliquam, aut præparandi humorem, quo promptius exsudetur: tunc temporis præstat aliquod exhibere decoctum huiusmodi facultatibus insignitum. At ubi paratus humor est, & intemperies solo sudore possunt aboleri: tunc satis erunt externa sudorifica. Cæterum quia raro occurrit tanta in humore aptitudo, nulla ut propterea indigeat præparatione, idcirco tum ob hanc causam, eum quo curetur citius affectus, solept medici utraq; sudorifica ad mouere, externa, & interna. Sed cum externa possint esse calida humida, nec non calida, sicca, scias hæc vsurpanda perpetuo, si corpus sit calidius sua natura, & siccus: humida aptiora, cum veremur, ne corpus calidum sua natura siccumque, calidiorum vsu, & siccorum, plus iusto incallescatur, siccetur, & contabescat: cum vero sint vtraque multiplicia, examinare vitæ rursus oportet, quæ cuique conueniant exordio facto à validis exercitationibus, clybano, arena, milij, triticiue aceruo, nec non simi.

Illæ oportune sunt, cum corpus est validum, nam nobis magis familiares: quocirca multos vidimus solis exercitationibus vindictos à lue, conualuisse, alios ab hydropis: eorumdem beneficio, & abstinentia à potu, cum alia remedia frustra essent experti. Cum corpus exerceri nullatenus potest, tunc ad alia præfidia confugere oportet: ad quæ vero,

disces facile, si noueris facultates cuiusque, propterea hoc præmittere oportet. Clybanus instrumentum quoddam est placentis, & id genus cibus coquendis dicatum: figura testudineus; ac propterea feno tum vsu, cum figura simillimus: vsu quidem nam vt clybanus seruit coquendis placentis, & alijs huiusmodi dapibus, sic pani coquendo furnus est vsui nobis, & veluti furnus est concameratum quoddam opus, & obscurum, cui quia similes fornices, in quibus meretrices antiquitus viuebant, propterea dictæ sunt meretrices fornicariæ mulieres: sic clybanus instrumentum est ad formam testudinis confectum: qua figura, quia constructa erant arma, quibus milites quidam pugnaturi muniuntur, factum propterea est, vt hi milites clybanarij sint dicti, quoniam more testudinis arcuatis armis, quæ clybani forma est, utebantur. Differt autem à clybano furnus, quia hic maior est, & immobilis, minor clybanus, & quocumque est vsui, ferri potest: vnde, & matesia pariter sunt diuersi, nam furnus ex cemento, & calce constat: metallo clybanus, aut testa, seu opere figulino. Dicitur est idem laconicus à Laconicis, seu Lacedæmonijs, vt Dio affirmat, inuentoribus: nam nudi vacique ante alios in hisce exercebantur: vnde Columella *quotidianam cruditatem laconicis coquant*. *Exulto sudore firmi querunt luxuriosorum delicias: mox inquit, vt apte ad ganeas veniant.*

Quid clybanus.

Furno similia.

Cur dicitur Laconicus.

Sub hoc genere continentur testudinei fornices, seruidi ob ignem extra admotum, qui vulgo stufe secche dicuntur, & instrumentum illud ad formam hemicycli, ex quatuor lignis figura rotunda, longitudine septem palmorum, & tribus semicirculis constructum, parte interiori ad continendam testam ignem, vt alij dicunt, hoc instrumentum, quod in sudore copiosius præcitur. His instrumentis procurandum, vt iudet ager, nam hoc in promptu, & quidem, & facile domi apparari possunt, & publica habentur: his similia sunt sacculi pleni cinere, milio, huius aceruus, tritici, & quem nonnulli sunt multoties experti: profuisse multum, debellandis doloribus arctura, huius aceruus.

Vbi hæc non profuerint, aut morbum extinxerint, et si ex parte remiserint, & infregerint, tunc ad naturalia sudatoria dicta recurrendum, debentur enim extremis morbis, extrema remedia efficacia magis. Quare vbi cætera non profuerint, ad hæc confugere oportet. Est hæc remedia efficacia magis, & ad morbos contumaces expugnandos valentiora, constat primum, quia medici, detinent egros per 40 dies, & 60 in laconicis, eosque perpetuo nutriunt sicco victu, & de-

De sudatorio naliibus.

tinent in aere calido: vbi eosdem, aut ad Puteolos mittunt, Agnanum, aut gnariam insulam, ad summum permittunt, vt nouem diebus exsudent, idque ea cautione, vt à sudore vngant rebus refrigerantibus hepar renes, vtantur victu aliquantulum humido bibant frigidum, & quod mireris magis, vt bibant, à sudore. nempe experientia didicere, esse hæc præsidia ad sudandum excogitata, & debellandam humidam intemperiem efficacia magis, & valentiora. Valent enim non solum formali calore, quem habent insignem, feruidi illi halitus ex aqua feruente, & bulliente elati, sed multo magis virtualis hærent enim vapores illi partibus intimis infixi, & temporis progressu mirum in modum exiccant: vnde non sunt spernendi ij medici, qui quamuis, in præsens ægri non sint ab his remedijs adiuti, non deponunt propterea animum, spemque omnem deponunt, sed adhuc sperant progressu temporis ægrum conualiturum esse.

Secunda ratio qua inducor, vt dicam esse hæc naturalia remedia postremo loco vsurpanda est, quia curatio tuta esse debet, & iucunda. at hæc remedia præter discrimen, illud quod habent adnexum, afferunt secum & alia quamplurima incommoda; cum enim distent ab vrbe, laborant multum ægri eundo, redundoque: noctu coguntur surgere, & ea hora, qua per sanitatem dormire consueverant: affert autem mutata consuetudo detrimenti non parum.

Quid si velint, quod communiter facere hodie videmus, eadem die sudatorium adire myrteti, sub vesperum vero sulphatariam? multo magis consuetudinem mutant, & geminatum subeunt laborem, quo possint vtrumque præstare: nocte, aut valde mane surgunt ad sudandum: comedunt tempestiue, ne dilatato prandio, & coctione hæc non absoluta, sulphatariam adire non possint: coguntur postea parum cœnare, & statim, vt albescent Cœlo, possint ad sudandum surgere. At vero tanta rerum non naturalium mutatio non potest, non insignem noxam inferre naturæ. Quare vbi summa non vrgeat necessitas, abstinendum, ab hisce remedijs, 3. de rat. vict. 46. *via ad solium breuis sit, ingressumque, & egressum facilem habeat.* dat rationem in comment. Gal. quia vult ægrorum prorsus sine labore seruari, laborat hic multum.

Quare abstinendum si fieri potest. Quando alia admota non profuerint, præstabit tunc temporis ad illa confugere. Ne tamen tanto cum incommodo assumantur, numquam me auctore eadem die sudabunt, & sulphatariam adibunt, sed si vtrumque remedium indicetur, præstabit primum sudare, mox sulphatariam petere.

Cæterum quia hæc remedia ad sudandum habentur Puteolis, in Ænaria insula, agnani, idemque fieri potest auxilio arenæ: quando erit Puteolanum sudatorium ex vsu, quando sudatorium Sancti Germani est commodius? intelligemus hoc statim, si primum declaremus quam partem, & quomodo vacuet vtrumque sudatorium, propterea hinc ordiemur, scias itaque sudatorium myrteti, quod habetur Puteolis, à capite potissimum, & parte usque superna, sudorem elicere: ex vniuerso corpore sudatorium Agnani, seu Sancti Germani, si tamen vniuersum corpus in foueam immittat, nam si vnicam insereret partem, hanc inaniret, siccaret: ex vniuerso corpore nihil contemplatione dignum vacuaret: ratio discriminis est, quia vtrumque sudatorium vaporum auxilio prouocat sudorem, hi enim impetentes in corpus, & in partem quaque ipsius sese insinuantes, meatus aperiunt, humores liquant, fundunt, attenuant, & ad cutim deducunt. Nunc verò in longa illa crypta, quæ Puteolis habetur, non possumus cuiusque intro progredi, vt balneum attingamus, corpusque affurgentibus inde halitibus obiectare: incalescet itaque corpus ab halitibus percussis à parte cryptæ surgerna, & quodquo pacto resilientibus. Quamobrem, cum non possint ad partes vsque imas resilire; hinc fit, vt pars cryptæ inferna frigeat, superna caleat: vnde est consequenter, quod volentes multum ibi sudare, alta sede locati, & fastigia fere cryptæ attingentes per horæ quadrantem ibi detinentur: non valentes alij tantum pati calorem, aut non indicato remedio vsque adeo valido, non solum non se erigunt, sed deprimunt se, & frigidiusculo aere inspirato, aliquantis per recreantur. Contra in sudatorio agnani exigua fouea habetur duorum capax aut trium; sudare itaque volentes, descendere necesse est, non ascendere, quod faciunt, qui Puteolos ad sudandum conueniunt. Itaque ibi statim occurrimus feruentibus halitibus à balneo elatis, Puteolis nequaquam. Proinde fit, vt Puteolis capite sudemus potissimum, vniuerso corpore Agnani, si vniuersum corpus obijciamus.

Vbi itaque vniuersum corpus vacuare est operæ pretium, ad sudatorium Sancti Germani relegandi sunt ægri: vbi contra vacuandi capitis tantum est indicatio, ad sudatorium myrteti dictum, transmittantur. ergo cum in cachexia, hydro-pis, fluxu menstruorum alborum, doloribus arctum vniuersum corpus vacuare sit opus, ad hanc agnani foueam mittantur: contra in capitis destillatione, & morbis eius consensione excitatis, Puteolanum sudatorium, aut illud, quod

hæ-

Quando sudatorio Agnani vrendum, quando alijs.

habetur in arena Insula commendatur. Arenæ ex vsu erunt, cum roborandæ partis est indicatio aliqua, & exiccandi validius, vt enim qualitates primæ, sic, &

istæ emicant in densiori subiecto, & operantur validius, hæc de materia propo- sita, nunc reliquum est vltius progre- di, vt hanc disputationem absoluamus.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Vigessimus Secundus.

DE RECTA RATIONE VACVANDI per vomitum.

Dicendorum ratio, & ordo. Cap. I.

Vid modo faciamus cogit ratio propositi ordinis; nam dictum de deiectionis pharmacis, diureticis, sudorificis: quare est consonum, vt de ijs, quæ per os vacuant, instituatur modo disputatione: cumque inter ea, quæ hac parte vacuant, vomitiua præcipuè locum habeant, de his primum dicemus, mox de ijs, quæ per sputum euacuant tractaturi: Vt vero disputationis huius ratio constet, dicemus primum quid vomitus: An sit quandoque ex vsu curandis morbis, est enim de re hac aliqualis dubitatio: demum vbi vtilem esse, & proficuum constiterit, de recta illius administratione tractabimus.

Quid vomitus. Cap. II.

Quam spectat ad primum diffinit hoc modo vomitus Fuchsius 3. in- tit. sect. 5. c. 25. est vomitus vacuatio per superiora, eorum qua in ventriculo continentur, illumque molestant, & grauant. Sed non apte me iudice, nam vbi vermes à stoma- cho per œsophagum ad os affurgunt, vacuatur per os aliquid eorum, quæ in ventriculo erant, & ipsum molestant, & tamen hunc exitum vermium nullus vomitum vocat.

Neque vomitus est, vbi flatu per os à ventriculo erumpente sit ructus, aut p̄- tuita, seu aquosa quæuis substantia sensim à ventriculo ad os elata expuitur, mox tunc modo aliquo vomitio dici. Quare falsa diffinitio, quando alijs multis à re diffinita potest conuenire.

Propterea neque Auic. aut Fernelij admittenda diffinitio est. Non illa Auic. quæ habetur 13. 3. tract. 5. cap. 1. hoc modo. vomitus, & subuersio sunt motus stomachi ad expellendum ex eo aliquid, quod est in eo per viam oris. nam patitur easdem fere difficultates quas Fuchsius.

Nec illas vitauit Fern. qui 3. met. c. 3. vomitum esse voluit reiectionem cum impetu ventriculi sursum factam, nam in ructu reijcit cum impetu stomachus flatum sursum; nec dicet propterea quisp̄- iam ructum esse vomitum.

Addendum itaque conseo id, quod reijcitur, & finem huius expulsionis, nam ita assignabitur per omnes quatuor causas diffinitio, vnde erit sufficiens. Dicerem, itaque est vomitus vacuatio sensibilis cum impetu à ventriculo per os facta, vt liberetur ab eo, quod est sibi molestum.

Per illam particulam vacuatio differt à nausea, in qua tentat ventriculus aliquid vacuare, sed frustra, vnde vocatur nausea à quibusdam inanis vomitus. Per ly sensibilis differt à singultu & ructu, nam in vomitu materia vacuatur, non vapor. Per ly ventriculo differt hæc vacuatio à tussis, per quam reijcit aliquid à thoracis cauitate facultas, & cum impetu: Per ly cum impetu differt ab expulsiōne vltima particula tangitur finalis causa, nulla itaque particula ociosa est: nulla desideratur, cum per quatuor causas (tot autem sunt non plures) sit assignata. Quare amplexanda.

Reijctum quo- que Auic. & Fern.

Ab Chopino.

flatur Fu- hlij opinio.

seruicium

Admittendus ne vomitus .

Cap. III.

Dubitandi ratio est, quia est symptoma

Quantum ad secundum, non videtur vomitus admittendus, quia est symptoma, & quid præter naturam. At nunquam debet medicus, quæ sunt præter naturam inducere, sed continuo illa demoliri, & auferre.

Quia infra vergit humoris natura.

Videtur secundo idem reiiciendus, quia ea parte vacuandum, quo vergit natura humoris. ut dicitur 4. aphor. 4. ubi concludebat, idcirco estate vomendum, contra hyeme deijciendum, quia æstate abundat bilis, quæ sua leuitate sursum repit, pituita hyeme, quæ fertur deorsum. Nunc omnis humor grauis est, & deorsum inclinatur. Quare nullus erit per partem supernam vacuandus.

Quia periculosus.

Tertio vacuario, & quoduis aliud remedium debet esse iucundum, & tutum. Non habet huiusmodi condiciones vomitio; nam deducens humores per os supernum ventriculi, quod est sensu exquisitissimo præditum, refrigerationes inducit, pulsus priuationes, & mille alia symptomata grauiora. Quare nunquam tentanda.

Confirmatur, nam os supernum ventriculi ad appetendum est factum, attrahendum: intestina, ut excipiant excrementa. Quare per hæc vacuandum non per partem supernam.

Admittitur tamen.

Adhæremus nihilotamen minus parti, quæ affirmat. Probatum primum communi medicorum omnium sensu. Inuenitur secundo ratione: nam natura recte operans curat vomitum multas affectiones, ædum in homine, sed in brutis etiam. Quare cum debeat medicus naturam recte operantem imitari, debet quodammodo medicus vacuare per vomitum.

Et adducta solouitur.

Ad opposita dicimus ad primum, non esse vomitum in vniuersum, sumptum, symptoma, & quid præter naturam, non enim est symptoma ratione rei, quam vacuat; nam vacuat noxia quandoque, unde confert: Nec ratione causæ irritantis, nam potest causa illa irritans quandoque in latitudine sanitatis contineri, quemadmodum acrimonia vrinæ, scæcum, fames, sitisque. Non ratione quantitatis; potest enim esse moderata: nec demum est, cur vomitio continuo symptoma putetur, ac si fieret, per regionem incongruam, & ineptam; nam secus docet Gal. 1. aph. 2. medici omnes, & passim experientia confirmat.

Neque aliter putandum, quia Galen. quandoque vacationem per vomitum præter naturam esse dixit, ut meth. 11. & 11. meth. cap. 9. præter naturam enim vacationem hanc dixit, quia non est adeo consuetæ & familiaris, ut deiectio. Itaque

ut æstiuæ pluuiæ esse præter naturam, dicuntur, naturales hyemales, quia hoc tempore solent frequentissimè fieri, raro æstate: sic vomitum præter naturam esse dixit. Gal. ut rectè Valles. 5. controu. c. 2. Id in mentem Gal. venisse, ubi vomitum præter naturam esse dixit, licet inde colligere, quia exponens locum illum Hip. 6. aphor. 5. 1. *longo alui pro fluuio laborantes spontaneus vomitus superueniens morbum soluit, exemplum inquit est eorum, quæ rectè fiunt à natura, quod medicum imitari oportet.*

Ad secundum dicimus naturæ propulsionem attendendam esse vacuare volentibus, non humoris; siquidem semper humor præsertim melancholicus deorsum suo impetu fertur, & tamen humorem melancholicum multoties vacuamus per vomitum, ut latius infra.

Ad vltimum non negamus, inferre aliqua incommoda vomitionem: fatemur, agnoscimus: nihilominus contendimus esse interdum vomendum, quia maior est utilitas, quæ ex rei noxiæ vacatione habetur, quam detrimentum, quod inferunt, quæ comitantur vomitum symptomata. Non sunt itaque vomitoria, reiicienda: admitti illa debent, raro tamen deiectoria frequentiter. Holler. 4. aph. 4.

Sed admittendus raro.

Sed tenera in his regionibus pituitosioribus, nec ita vomitui assuetis; siue quid fluiter in ventriculo, siue non, siue sit bilis, siue pituita sola, siue pituita bili admixta, tuius est, & commodius purgare per inferiora, quam contra. Hippocr. habet rationem locorum, ubi medicinam faciebat; siquidem in Coe eius patria, regione calidissima, quam incolebant homines biliosi vomitionibus assueti, si medicinam faceres, posses liberius, & minore cum periculo purgare, cum in vniuersali, cum in particulari purgatione: & veteres illi, ut lauabantur quotidie, ita & vomebant: postea consuetudo quotidiana est repressa, & vomebant bis tantum in mense. Demum exortus est Asclepiades, qui ut multa alia medicorum placita substulit, ita omnibus vomendi consuetudinem ademit. & Rodetic. Veg. lib. art. medic. cap. 94. in fine, illud non temere huic loco adijcietur, multo oportere nostram ætatem, quam illam Hippocrat. vomitorijs tamquam suspectis abstinere, ob varias, nec contemnendas causas, quarum Mesues nonnullas recenset; humores enim innata grauitate descendunt ad intestina facilius, quam ad ventriculum conscendant: suntque multo plures latioresque meseraica venæ à Porta ad intestina, quam ad ventriculum delatæ: cum intestina natura ipsa excrementorum susceptioni parauit. cumque sint membra ventriculo ignobiliora, incolumius deferentur noxia. Adde quod breuior via est à corporis mole per meseraica vasa ad intestina, quam ad ventriculum: tractus verò humor, cum modicamenti vi extra pelli non possit, sed recipientis membri tanto maiore facilitate

tilitate ab intestinis excernetur, quam à ventriculo, quanto maiore commoditate intestina in excernendo præstant, ob duplicem qua polent excretoriam utraque membrana. Illa vero ratio, vel validissima est, quod etiam Hippocrat. ipso auctore robustiorem naturam sequitur vomitio deiectione: inquit enim purgandos esse debiles, robustos supra, sed & Galen. timet afflictiones vomituum: quare consulit commutari in deiectione: nobis tanto quam Galen. tempore infirmioribus merito cauenda sunt, nec nisi cautiissime aggredienda, relinquendoque agyrtis, & circulatoribus, illa cum multorum interitu temere consulentium.

Quibus nam affectibus conueniat vomitus. Cap. IV.

DA T huic difficultati occasionem præcedentis decisio; cum enim statutum sit, non esse vomitum ab auxilijs medicis excludendum, est consequens discutere, quibus nam morbis conueniat: quibus languentibus vsui esse possit, quando, & quibus medicamentis proritantur.

Quantum ad primum. Conuenit vomitus, in affectibus omnibus, qui partem supernam ventriculi obsedere, & à materia pendent: his inquam, nam immaterialibus nulla vacuatio debetur. Nec his tantum affectibus vomitio conducit, sed, & alijs omnibus, qui sunt ob consensum ventriculi. Itaque cum magnam habeat stomachus consensionem cum capite, & oculis, conueniet vomitus in nauſea, vomitu, inappetentia, dolore ventriculi, ebrietate, facietate, dolore capitis, vertigine suffusione: cum hac tamen distinctione, quod in prioribus affectionibus stomachi, semper conuenit vomitus: in alijs, quæ sunt patiente capite, tunc est tantum ex vsu, cum ex consensu ventriculi dependent: vbi contra per propria, vt aiunt essentiam patiente sunt, cauendus est tunc temporis vomitus, ni tamen, quod plerumque contingit, patienti per essentiam capiti, compatiatur uentriculus, eamque ob causam prauos succos gignat, aut è capite excipiat, quod in causa est; cur hemicranicis, & diuturno capitis dolore uexatis, sit uomitus utilis, & proficiuus. Sunt hæc omnia clara, ad maiorem tamen intelligentiam, placet singulas decisionis particulas comprobare. Ac primum, quod materiales uentriculi affectiones desiderant uomitum, inde aperte deducitur, quia quouis humor per congruam debet regionem educiat uerò pars superna uentriculi commodissime vomitu expurgatur, vt passim docuit Gal. 1. aph. 21. lib. art. med. c. 99. & medici omnes. quare, &c.

Quod uerò idem conducit in quouis alio affectu facto ex consensu uentriculi,

facile admitte quisque, qui methodum curandi affectiones ex consensu non ignorat. sive dolere caput mulieri ob retenta menstrua, aut restrictas hemorrhoides, nullus est, qui statim non censeat menses esse euocandos, hemorrhoides aperendas. Ergo à pari, si qui capitis affectus gignantur ex consensu uentriculi, hic uacuandus, cum nulla sit materia, quæ capiti inhæreat. At hic commode vomitu inanitur. Vomendum itaque non tantum in affectibus, qui sunt parte superna uentriculi patiente, sed in ijs etiã, qui ob consensum uentriculi progignuntur. hinc 4. aphor. 7. si cui in febre fastidium, & morsus oris uentriculi, & vertigo sit, & os amarum, purgatione per superiora indigere significat. Contra ubi iidem capite malè affecto sunt, nequaquam vomere expedit: primum quia non uacuatur caput malè affectum. Secundo quia humor è stomacho ad caput traducitur; nam uidemus in vomitu inflari uenas temporum, & partes quascumque faciei. Conducit tertio idem quatenus reuellendi vim habet alui fluxui, quicumque sit ille, doloribus artuum ab humorum affluxu concitatis, & doloribus renum multifariam: Iuuat primum uacuando, siquidem inanitus uentriculus, non premit renes, neque impedit quominus possint dilendi, & dilatari. Iuuat secundo, quia uentriculo uacuato possumus uti diureticis, quæ eodem repleto non conueniunt, ne maior fiat affluxus ad renes, & augeatur infarctus. Iuuat tertio concutiendo, non secus ac motus, ut propterea laudandi sint medici, qui in huiusmodi affectibus vomitu frequenter utuntur. Ob eandem causam laudatur ad extirpandas contumaces, & inueteratas affectiones; nam ut sepius uidimus, quæ purgatio delere non potuit, extirpat vomitio: & excrementa, quæ difficulter ad aluum trahuntur, promptè in uentriculum remeant.

Obijcies. Dolores, qui sunt supra præcordia, quicumque egent purgatione, medicari oportere per superiora significant: quicumque autem infra subsistunt, per inferiora. 4. aph. 18. Nunc uerò est uentriculus infra præcordia. Quare deiectione pharmaco expurgandus, non uomitione.

Secundo habet vomitus vim replendi caput: ineptè ergo imperatur idem in affectibus capitis ex consensu.

Tertio lienteria fit malè affecto uentriculo, & tamen monet 4. aph. 12. ne per superiora sic affectos purgemus. Non ergo cachochimia uentriculi, uomitu est expurganda.

Facessunt loca hæc Hippocr. non parum negotij, præsertim uerò aphorismus primo loco propositus: nam quis unquam uomitu expurgauit thoracem? aut quis laborante capite apoplexia, epilepsia, aut lethargo, uomitum commendauit? & 2.

Conducit purgatio patientibus intestinis ad reuellendum; & renibus.

Et in contumaci quaque affectione.

Obijci.

Sol.

Hhh mca

Conuenit affectibus uentriculo propria

Et alijs omnibus

men id facere expediret, si partes supra præcordia vomitu essent vacuæ. Quis tertio partem supernam ventriculi vomitu non expurgat, aut non commendat eumdem in dolore colico, & nephritico, & tamen sunt hæ partes infra præcordias in quibus deiectione commendat.

Sed quamquam tanti esse ista ponderis Argent. censuerit, vt desperarit huius loci salutem; nam quæ excogitarunt alij ad illustrandas has tenebras, aut nullius momenti, aut exigui; puto tamen posse Hippoc. vindicari ab obiectis. Ne tamen quis suspicetur, me in gratiam ipsius ita opinari, aduertat idem, assignari dicto aphorismo rationem eius, quod præcedenti statuerat: itaque cum aphor. 17. dixisset, *Si quis non febricitans, nihil appetat, sed cuncta fastidiat, ventriculi dolore conficitur, labore vertigine, & os eidem amaricet, signum est purgatione per partes superiores facta indigere*, dat huius decreti sequenti aphorismo rationem, quia affectus omnes supra præcordia excitati, consensu tamen ventriculi, purgatione per superiora sanantur; hæc enim commodè expurgatur ventriculus, à quo mali origo: excitati verò in partibus infra præcordia, vt in intestinis, lumbis, genibus, deiectione, vnde subdit aphor. 20. *non febricitantibus, si tormina acciderint, & genuum grauitas, & lumborum dolor, purgari per inferiora oportere significatur*.

Explicatur
aph. 22. 4. lib.

Quod si infirmitas habet vomitus vim replendi. Cur ergo illum imperas in affectibus capitis, esto fiant ex consensu ventriculi? Respondeo, quia maior est utilitas, quæ ex vacuatione habetur, quæ damnum, quod ex capite repleto potest inferri. Nempe nullum est remedium, vsq; adeo foelix, vt omni ex parte iuuat: tunc itaque adiuuanti par est, cum magis iuuat, quam nocet; nam vt nullum habeat adiunctum incommodum, vix fieri potest. Quemadmodum itaque Galen. 1. aphor. 24. probat in febris pharmaca, quia, etsi illa noceant calore, vacuatione tamen magis profunt, haud aliter licebit vacuare per vomitum in affectibus capitis ex consensu ventriculi, quia magna est utilitas, noxa aut nulla, aut certe quam minima.

Quod pertinet ad alium aphor. etsi sciam longe aliter exponi à Galeno, & slij eius loci interpretibus; rationi tamen nixus, audeo affirmare, hunc esse germanum, & verum eius loci sensum, quicumque lyenteria laborant, non quavis anni parte, sed hyemali, aut ly hyeme cum primis verbis legatur non postea: mox facto puncto addas, in his expurgare supra, hoc est quod supra, nempe bilim, malum: ratio est, quia vbi hyeme in huiusmodi affectionem incurrimus, ob pituitam redundantem incurrimus; hæc enim parte ea anni viget. Quare hæc ex-

purganda, non quod supra, hoc est bilis; nam si talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt. Non docet itaque eo loco Hippoc. qua parte lyenterici debeant expurgari, sed quis nã humor in eo affectu facto hyeme, sit vacuandus à medico, hoc docet, alioquin, pugnaret, cū aph. 15. 6. l. habes in quartæ partium affectibus conueniat vomitus, nunc quia humor fouens affectionem potest esse triplex, bilis, melancholia, & pituita, videre vterius expedit, an quouis humore redundante in ventriculo, aut alia parte illi proxima, vomere expediat, an in cachochimia alicuius tantummodo: ac breuiter dicimus conuenire vomitum in quocumque affectu ventriculi, seu fiat à pituita, seu à bili quacumque. Ita omnes, nec in hoc lis aliqua, aut discordia; quando tamen promptius hoc remedio vtetur, vacuatur ne pituitam, melancholiam, an bilim, in hoc non conuenit cum alijs mihî. Laudat Gal. & post ipsum omnes, vt bilim potissimum vomitu vacuemus; nam hæc vergit ob suam leuitatem supra: vacuandum autem, quo vergit natura.

Sicut vomendum in quibus redundans a stomachi.

Sed quamquam ratione qua bilis minus grauis est, quam alij succi, possit promptius per os supernum extrudi; quia tamen, multo magis formidanda est noxa, quæ ab acrimonia bilis potest inferri ventriculo, quam prosequenda utilitas, quæ ex minori labore in eius expulsionem suscipitur, propter hanc causam laudo magis vomitum in ijs affectionibus, quæ à bili nigra, & pituita ortum habent, minus in ijs, quæ à bili excitantur. Quid ad Hippoc. qui 4. aph. 4. oppositum videtur sentire, supra dixi lib. 18. Hinc infero, cum morbi à pituita, & humore melancholico sint diuturni, acuti à bili, in diuturnis potissimum morbis vsurpandum 4. 1. d. 5. c. 11. in acutis, aut nunquam, aut raro: vsurpandum verò, cum ad ventriculum irruunt, & in accessione: nam quamuis sint acres, & mordaces, quia tamen velociter per os ventriculi feruntur, nõ adhærent ibidem, aut consistent; nullam poterunt noxam conspicuam inferre.

Qui vacuandi per vomitum,
& quibus. Cap. V.

HÆC facere superest, vt absoluantur proposita. Ne itaque diminuta sit hæc disputatio, hæc præstabitur. Ergo quod spectat ad primum, ij debent vomitu vacuari, qui facile vomunt: distictulter vomentes non sunt ad hoc remedium cogendi; non enim satis est remedium indicari, sed vt idem tolerent, necessario requiritur. Ita Hippoc. 4. aph. 6. Gal. passim, Auic. 4. 1. & medici omnes. Videndum proinde quinam apti ad vomitum

Facile vomentibus vomitus permitteas.

Propterea videmus, quinam facile vomant.

mitum, qui inepti, ne hoc ignorato, in recta huius remedij administratione aberraretur. Cum verò aptitudo maior minor habeatur ex varia temperie, corporis constitutione, seu habitu, ætate, & vitæ ratione varia, examinandum esset, quænam temperies facilius vacuationem hæc ferat, quæ constitutio corporis, ætas, sexus, demum, quæ ratio vitæ: sed cum facile hæc coniequamur, si primum cum Hipp. declaremus, qui habitus corporis ad vomendum prompti, & dispositi magis, eadem enim ratio est reliquorum, aggregiamur propterea aphor. illum exponere. *Graciles* inquit Hippoc. 4. aphor. 6. & *facile vomentes, purgare superius, cauentes byemem: vomentes verò difficulter, & modico carnosos per inferiora, cauentes æstatem.* Videtur hæc assertio satis clara, atque expedita, habet tamen vtraque difficultatis non parum, & obscuritatis: obscurus est inquam Hippocr. nam cum dicantur graciles, qui pingues non sunt, qui ossa habent exigua, biliosi, & calidi, cumque demum sint graciles melancholici frigidi, & sicci, non est admodum facile declarare, quinam graciles vomant facile, ac propterea vomitu debeant expurgari, qui contra difficulter, & idcirco non debent ad vomitum cogi. Adde etiã quod Celsus scripsit lib. 1. cap. 3. sui operis inutilem esse vomitum gracilibus; & ventrem imbecillum habentibus. Nec videtur à Celso discrepare Hipp. scripsit 7. aph. 63. robustiores vires requiri in vomitu, deiectioni, minores sufficere, firmavitque idem Galenus 3. aph. 35. ac vires adeo validæ, & robustæ nunquam reperiuntur in gracilibus, & extenuatis. Quare vel ex eodem Hippocrat. colligitur oppositam sententiam illi placuisse. Confirmatur vitæ ratione, tabidus, qui graciles sunt, interdicitur vomitum, laudat deiectionem, *tabidos* inquit aphor. 8. 4. lib. *per inferiora cauentes superiora*: exponunt autem tabidorum nomine multi, ad tabem contrahendam dispositos, non actu tabe correptos; nam constitutis hoc affectu nulla purgatio esse vsui potest. Dilucidanda propterea hæc omnia, nam hinc clara reliquorum decisio.

Quantum ad primum, etsi voluerit Gal. in illius aphor. com. & interpretet multi apertam sequuti, graciles calidos siccos esse vomitu expurgandos, quia hi multam pituitam congerunt, quæ commodè expurgatur: quia tamen nobis placuit contraria sententia, quæ autumat pituitam commodius vomitu vacuari, non bilium, dicimus consequenter huic innixi principio, eos graciles esse ad vomitum aptos, & dispositos, qui sunt frigidi sicci, ac propterea pituitæ feraces. quare cum temperie frigidi, ætate senes, sexu muliebri, vitæ otiosi, bibaces, edaces, ap-

tiissimi sint multâ pituitâ congerere nati: hi sunt præcipuè ad vomitum incitandi; est enim lacuna pituitæ ventriculus. At hic commodè vomitu expurgatur, ut dictum. Quare hi sunt vomitu vacuandi. suaderem multis opinionis huius fundamentum, & monstrarem, tum rationibus, cum hominum grauissimorum auctoritatibus illud verum esse; quoniam verò factum, ni fallor abundè à nobis hoc est lib. 18. huius operis c. 8. vide locum illum. Celsus autumanti inutilem esse vomitum gracilibus, dicimus breuiter nullis hæc in re aliorum expositionibus, haud damnare simpliciter Celsum, in omnibus gracilibus vomitum, sed in extenuatis, & ventrem imbecillum habentibus; enimvero cum quæuis vacuatio tunc succedat feliciter, cum pharmacum trahit, natura verò valenter expellit, non est à medico tentanda, vbi nullæ sunt vires, aut satis imminutæ, & contractæ. Cauendum autem præcipuè in vomitu hoc est, quia vires maiores requirit. Quod si contendas, nunquam esse in his vires, quæ vomitui ferendo sint satis, ac propterea nunquam esse ad vomitum sollicitandos, negabo assumptum, nam contrarium verum esse, multis est experientijs comprobatum.

Nec tamen graciles omnes, & robusti, nulla alia consideratione præhabita, sunt ad vomitionem sollicitandi, sed si faciles fuerint iidem ad vomitum, dixit enim Hippocr. graciles, & facile vomentes, quod superuacaneè certè addidisset, si quicumque graciles, essent ad vomitum apti: vomunt autem difficulter, quibus pressus est pectus, & angustum, & quibus ceruix est gracilis, & oblonga: cumque angustia thoracis duplex esse possit, naturalis nempe, & præter naturam, quæcumque illa fuerit, sed sit homines vomitu ineptos. Periculosè itaque tabidi asthmatici, expuenter sanguinenti, præcordiorum dolore, aut inflammatione vexati vomentes: metus enim est suffocationis, disruptionis venarum, cruentæ expuitionis, nam multum partes hæc omnes ab huiusmodi vacuatione lancinantur. Ita Fern. Mercat. & habetur expressè ab Hippocr. & Auic. 4. 7. doct. 5. c. 11. & Gal. lib. quos quibus, & quando.

Non possum propterea nõ mirari Prosperum Martian. qui in notis super aph. 8. 4. lib. dixit, haud interdici ab Hippoc. eo aphorismo vomitum actu tabidis, hoc est pulmonis vlcere laborantibus, sed tabidis constitutione, seu propensis ad tabem; nam curans secundo de morbis Hippoc. tabem ex affectu pulmonis, damnato deiectione pharmaco, veratrum album præscribit, ita tamen temperatum, ut aluum infernam non moueat; Enimvero si ad tabem parati non debent vomitorio pharmaco purgari, ne vasa, præ-

Martian. notæ.

Hhh 2 ritato

ritato ijs vomitu disrumpantur, quomodo non erit actu tabidis idem exitiosus?

Respondet, quia in actu tabidis venæ sunt inanita: quare nõ poterunt ob violentiam vomitus disrumpi, quinimo cõmota per vomitum excrementa, quæ in pectore, extrudentur facilius: secus cum res se habeat in paratis ad tabem, hi erunt à vomitu arcendi, non ea laborantes, Cõfirmari eadem sententia potest, quia hanc ob causam fortasse sit, ne actu phytici sanguinem expuant, esto tussiant vehementer, cum tamen antea minori tussi afflicti in sputum cruetum inciderint. Nempe erant antea vasa à multo repleta sanguine, vehementor distenta, & disrumpioni parata; non habent hanc impotentiam resistendi inanita, indeque fit, vt quamquam causa disrumpere valens sit validior, nequaquam tamen rumpantur, aut aperiantur.

Sed licet non negem minui ob hanc causam discrimen, apertionis valorum, aut ruptionis, inanita enim cedunt, repleta, & distenta, dum contrahuntur, disrumpuntur facilius: vt tamen omnino tollatur, numquam credam, eum quidem in dies, vel summe extenuatos, & in quibus magnus, & humorum, & carniū est defectus, frequenter sanguinem, & magna copia expuere: Nec aliter putandum, quia phytici raro ipsi excernunt, cum tamen à minori tussi, venisque validioribus concitata sit in ipsis disrumpio: sputum enim adhuc ipsi sanguine: spuere tamen non videntur, quia in pht sanguis conuertitur, alioquin dicat, & quam materia pus illud gignitur? certe nulla occurret, nisi sanguine prodeunte gigni dicamus. Esto tamen nulla sit per vomitum denuo creatio sanguinis, timor nullus imminet: nonne vicus inductum fiet maius? cauendum itaque à vomitu: etsi quæ expurgandi est indicatio, deiectionio pharmaco, debili tamen expurgauerimus, numquam tamen fluxus alicuius calamitas contingit, vt propterea videatur Martianus timere, vbi nulla esse potest formidandi causa.

Auctoritas Hippoc, non debet tãti esse ponderis apud ipsum, vt tam absurdam sententiam sequeretur, præsertim, cum liber citatus de morbis, aut non sit Hippoc, vt censuit Dioscorides referente Gal. 6. epid. comment. 1. aut si Hippo adscribere placeat, dicendum cum Petro Salio in eius operis proemio, fuisse ab ipso conscriptum, vel iuniore, & nondum in arte medica consumato, aut nondum elaboratum in manus discipulorum prodisse: aut demum dici potest probasse magis Hippoc. vomitiua in phytis, quia habebant illa optime præparata Antiqui, carebantque deiectionis benedictis: nos contra his abundamus; caremus illis. Propterea hæc continuo à nobis

vsurpentur, caueantur illa.

Miror secundo eos, qui in curatione affectuum melancholicorum timent vomitum, in hanc ducti sententiam ex mala intelligentia aph. 9. 4. part. cum tamen Hippocr. loco illo moneat, vt expurgantur melancholicos, non constitutione; nam hi frigidi, & sicci, qui pituita scatet, & crudis succis, sed morbis à melancholia detentos pleniùs, & valentius per inferiora vacuemus: Quamobrem cum comparatiuum postiuum supponat, colligetur expressè ex Hippoc. melancholicos esse & per vomitum, & per sedem purgandos, pleniùs tamen, & fortius deiectionio pharmaco, lenius contra, si quando vomere expediat. expediet verò cum natura ad ventriculum vergit: deiectione, cum ad inferna deponere tentat, iuxta illud, quo natura vergit: vnde quia in quartana inclinatur natura ad vomitum, idcirco Gal. 1. ad Glau. 11. curans quartanam, primas vomitui tribuit. Quod si obicitur numquam esse fortiter melancholicos vacuandos; nam curans quartenarios Gal. monet, vt leniter illos tractemus, & in curatione melancholice ab hypochondrijs, victum humidum laudat, & balnea aquæ dulcis: vt proinde illud probari à Gal. in cura quartanæ crudæ iam materia existente; nam vbi coctus est humor, helleborum laudat, & deiectionio fortia: laudat, et tantum præsidia in melancholice curatione, lenis tamen & nascentis: ac vbi progressa illa est, & altas infixæ radices, experimur passim leuia hæc remedia contemni à morbo, exposcere grauiora. Et qui lem non abhoruisse hæc Gal. manifestè docet 6. aph. 38. scribit eam, se frequenti, & forti purgatione præseruasse mulierem cancro laborantem, ne exulceraretur, vel excreceret: neque ratio aliter suadet, nam humor melancholicos crassus est, & tenax; à leni ergo medicamento non poterit aliter: fortia, itaque conueniunt, nam victoria fit à proportione maioris inæqualitatis. Cum verò medicamentum bifariam forte dici possit, vel quia natura proprie est validum, vel quia multoties, & sæpius repetitum, forte euadit, vt gutta aquæ saxi respectu, aduerte semper aduersus melancholiam forte medicamentum conuenire: quandoque tamen forte sumitur, quandoque forte, quia repetitum, quod tutius, ac perpetuo faciendum, cum dat morbus indulcias; nam melancholice ob cruditates, & flatūs, non possunt fortia medicamenta perferre; atque hæc hæc hæc difficultate, & primo puo.

Quantum ad secundum modum inueniatur, cum vomitus præsidia sint triplicia, lenis vt aqua tepida bibita, sympus ægerofis, immisio digitorum, aut plume; medicatio vt semen anethi, & raphani, valentissima vt antimonium, & helleborus priora

Melancholice vomitus vacuandi. a

An quandoque fortiter purgandi.

Quod forte medicamentum melancholice idonum

Que vomitio vacuanda

Cur phytici raro sanguis expuant.

lib. de morbo iudicium.

priora illa duo passim esse usurpanda: potissima cum summa vixet necessitas, & quacumque alia remedia experti sumus inania; nam vt extremis morbis extrema remedia conueniunt, sic lenibus affectibus, & qui non sunt admodum contumaces, temerarium erit extrema remedia admodum. Censeo itaque reijciendos eos esse, qui passim atrimonio vtuntur, & in lenibus quibusdam affectibus, qui lenibus remedijs cederent: Displicent, & ij, qui hanc vique adeo reformidant, vt numquam audeant illa attingere, quo fit, vt multoties circulatores quidam, eos curent affectus, quorum sanationem grauissimi medici desperarant. Laudata Galen. sententia est, qua mouit, vt contraria equalia morbis opponamus. Possom addere quaedam ad tempus vomitionis pertinentia, sed quoniam hanc attingimus lib. de vacuandi ratione, & alibi, pudet, & piget hic repetere: propterea de recta vacuandi ratione per sputum aggrediar dicere.

De recta ratione vacuandi per sputum. Cap. VII.

Quæ per os cachochimiam vacuabant, duplicia esse supra dicebamus: faciebant id alia vomitu concitato: præstabant hoc alia vacuando per sputum, quæ adhuc erant triplicia, nam alia sputum tussi prouocabant, screando alia, alia tandem simplici expuitione: Quando ergo est dictum de vomitu, est modo consequens, vt de ratione vacuandi per sputum pertractemus. Quoniam verò non potest ab aliquo intelligi, quanti sit usus in morbis, nisi primum eius natura exploretur, propterea id primum præmittam, mox absoluiam cætera, quæ ad rectam huius præsidij administrationem conducunt.

Salua, seu sputum, non enim natura hæc differunt, quicquid alij dixerint, sed modo excernendi tantummodo; nam salua simplici expuitione, sputum contra scrotatione, aut tussi reiectatur, vnde hoc ex pectore, ex ore salua expurgatur: hæc inquam, aqueum seu pituitosum excrementum est, nunc tussis, nunc excreatione simplici, alias expuitione excrementum, modo solum, modo cum alijs permixtum.

Generatur frequenter in glandulis, quæ in radice sunt linguæ: descendit à capite alias, quandoq; à ventriculo mittitur, reiectatur eadem à pectore passim: demum ab vniuerso corpore interdum eijcitur, vt in susumigijs ex cinnabrio, & vnctione hydrargiri experimur. Non est ergo salua semper faucium excrementum, sed harum quandoq; vetriculi alias, quandoq; cerebri, & pectoris: est alias demum vniuersi corporis excrementum.

Quacumque tamen in parte generetur, frigidam humidamque ipsius intemperationem arguit; nam ab hac multa pituita, præsertim verò tenuis, & aquosa Gal. 1. de temp. cap. 6. & 1. Proreth. 17. firmaturque frequenti experientia; nam videmus imbecillos ventriculo, frigidaque, & humida cerebri intemperie affectos, ociosos, edaces, bibaces, senes, multum spuere; neque aliter putandum, quod videamus. passim sitientes expuere multum, idem facere loquaces, & melancholicos à cibo, quo tempore incalescit à cibo ventriculus; non enim sitientes spuunt, quia à calore per sitim inducto pituita gignatur, sed quia à calore adaucto pituita liquatur, aut quia à calore in faucibus contracto per sitim, loquelam, aut mallicationem, multa attrahitur pituitosa substantia, & reijcitur: ob eandem causam spuunt melanchotici à cibo, aut quoniam aquosa substantia supernatat.

Multo minus calidam suspicari debemus, quia falsum habet saporem, vim abstergitoriam, ac siccantem, quo fit, vt canes lambendo propria curent vlcera, & nutrices lactumina infantum; nam quod pertinet ad saporem saliuæ, videtur mihi gustandi potentia destituti, qui falsum illi attribuunt; insipida enim est, etsi quem illa familiarem haberet, non esset aptum medium discernendis saporibus. Quare errant, qui saliuam ita dictam putant, quia salis habet saporem. Quod canes lambendo propria sanent vlcera, nutrices lactumina infantum, hæc quidem puto curare, quod sit salua, suarq; natura abstergat, & siccet, sed quoniam lingendo, humidam substantiam exugit. Et quidem si sicca sua natura esset, non exiccaret illius vacuatio: non conduceret illa loquutioni, nec loquela, à siccitate linguæ impediretur. Ergo cum hac consumpta loqui non valeamus, valeamus contra humectata lingua; humidam esse, & frigidam saliuæ substantiam autumandum. Non enim eorum fuga admittenda est, qui dicunt, diuersam esse saliuam à sputo; nam illa habet multiplicem usum, nullum sputum; nam & hoc confert pulmonum motui, quamquam multa pituita in ipso detenta noceat. Si ergo vrina in exigua copia multos habet usus, lædit contra multa, nec propterea variam esse ipsius naturam affirmamus: sic neque in sputo hoc faciendum, sed cum salua, tum sputum pituitosum est excrementum, moderatumque habet multiplicem usum, lædit contra adaucta salua.

Hæc itaque si sputi natura, conduceret per sputum vacuare, cum siccandi, & calfaciendi est indicatio cumque hæc vbi abundat, aut capitis culpa accedit, aut vetriculi, erit hæc vacuatio commoda, corrigendis humidis affectibus capitis, & ven-

An animum

A qua causa

Sitientes loquaces cur multum spuunt

Salua an falsum est an abstergat.

Salua à sputo an differat.

Quid salua.

Vbi gignatur

Quibus effectibus sputum conueniat.

& ventriculi, & cuiusvis partis, consensu ventriculi, aut cerebri laborâtis. Diurnis tamen, nam si sit morbus acutus, prius hominem perimet, quam à spuitione adiuuetur. Nulli itaque vsui erit hoc remedium apoplexiæ, epilepsiæ, lethargo, aut caro, sed destillationi, aquæ capitis, & antiquo eiusdem dolori. Conducet multum asthmaticis, suffusioni, surditati, conuulsioni, paralyfi, epiphoræ, fluxionibus alui, & fœcis doloribus artuum ex defluxu humorum à capite dependentibus; nam vacuata per expuitionem delapsura materia, non est, quod amplius ad subiectas particulas effluere possit. At vero expectoratio, seu sputi vacuatio per tussim, acutis morbis pectoris curandis conducit, non enim prodest illa, quod remoueatur materia aliquam intemperiem fouens, sed quia causa obstruens, & suffocans amittitur, propterea conducit in paroxismo asthmatis, orthopneæ, pleuritidis, & empiematis.

Masticatoria
qualia debent
legi.

Mollemur expuitionem, vel masticatorijs, vel gargarismis: expectorationem, vero bechicis, masticatoria etsi possint esse quæcumque mandî possunt, nam motu illo sit attractio pituitosæ substantiæ ad dentes, vnde multi mandenno papirû expuunt copiosè, & vbertim: præstat tamen eligere, quæ calidam habent siccamque facultatem, quæ adhuc duplicia, alia quæ primis qualitatibus tantum id facere valent: sunt alia, quæ præstant hoc ipsum facultate attractoria. Prioris generis sunt, masticæ, thus, pitarum, galanga, & alia multa. Posterioris turbiti, styracis, tabacum hæc præstat eligere, cum multum vacuare est animus, illa cum modica fuerit satis.

Quod pertinet ad sputa quæ tussî extruduntur, sunt illa procuranda, quoties partes spirituales est animus vacuare: nulla enim alia via expurgatur commodius, nec nisi tussî potest materia à partibus spiritalibus extrahi: fiet autem hoc à medico, cum à natura nequaquam perficitur, verum enim in vniuersum illud Hippocritus est, quæ indicantur & indicata sunt, neque mouere, neque mouere oportet. A sequeris hoc autem remedijs varijs, nam à varijs causis contingere potest, ne expurget natura: sit hoc quandoque, quia languet: secundo, quia nondum aliquid ad thoracis cavitatem effluxit, vt obseruamus quandoque in principio pleuritidis accidit idem tertio, quia non irritat obiectum, vnde neque aliqua tussis excitatur, sit idem quartò culpa obiecti multum crassi, & tenacis aut admodum tenuis; illud enim hæret, hoc effugit impetum. Vbi languor facultatis, in causa est huius vitij, optimis alimentis languenti naturæ succurrere oportet: expectorantia cauenda, mouent enim causam, non vacuam: causa autem noxia, quanto magis moue-

Cur materia
non expurgat
per sputum.

Quomodo
inuanda.

tur, magis nocet. Cauenda eadem sunt, cum nondum fluxit aliquid à pleura e.g. ad cavitatem thoracis, nihil enim potest tussî educi, malorque fiet per motum ad partem male affectam attractio: cum ex defectu irritationis nihil expuitur, sunt irritantia ex vsu: vbi obiecti vitium in causa est, hoc emendandum, attenuantibus, vt rhodomelle oximelle, si sit nimis crassum: incrassantibus, vt syrupo de papauere, nenuphare, diacodion, si sit admodum tenuis. An expediat gallica lues infectos sputo procurato suffumigijs, aut inunctione hydrargiricuraræ, non est hic locus examinandi: pertinet disputatio hæc ad tractatum de morbo gallico, plura propterea ad rem istam non afferam.

De recta ratione vacuandi per nares. Cap. VII.

Bisariam per nares superuacanea cerebri pituita extrahitur, errhinis siue succis immisissis seu haustis, & sternutamentis. Propterea de recto vsu vtriusque tractabimus. Prolicium vtraque superuacaneam cerebri pituitam, sed errhina eam educunt, quæ circum cerebri substantiam, & menyngas colligitur, fluitatque sternutamenta expurgant, nedum quæ circa cerebrum errant, sed & quæ in posticam eius partem aut fauces decurrunt, valenter reuellunt: quæque in eiusdem ventriculis stagnant, & contumaciter hærent, ad nares deducunt; si quidem concussionem illa excutiuntur hærentia, & pelluntur. Proinde sit, vt tum errhina, cum sternutamenta curandis morbis cerebri conducant, præsertim vero ijs, qui à pituita excitantur: sed illa educendæ pituitæ, quæ anticam partem cerebri occupant, sunt accommodata: sternutamenta & hoc facere valent, & ad illam quoque educendam commendantur, quæ ventriculos cerebri obsedit, aut partem posteriorem eiusdem occupauit. Valent itaque errhina ad emendam frigidam, humidamque intemperiem cerebri, cuius culpa sit, vt multa pituitosa excrementa coaceruet. Valebunt item curandis alijs omnibus, qui à mucosâ huius substantiæ defluxu gignuntur, vt asthma, tussis, conuulsiones, paralyse; enimvero cum præstat ad debellandas has affectiones, quod fluxit educere, quod paratum est fluere, alio auocare, & reuellere: cum secundo huic scopo consequendo conducant oxirrhina, nã hæc ob causam dictam eadem sunt caput purgia à medicis, conferet hoc remedium affectionibus illis abigendis: sternutamentum verò, non tantum his curandis est utile, sed apoplexiæ abolendæ, epilepsiæ, & soporosis omnibus affectionibus

Quid præstat
errhina, quid
sternutamen-
tum.

Et hic colligitur
quibus
prodest.

bus est, quam maximè commodum.

Quando vsu-
ganda.

Proficiet autem cum sternuatorium, tum nasipurgia, cum fuerit totum vacuatum, & nulla in ipso copia humorum est, sed tota affectio, quanta quanta est, à capite pendet. Quare toto inanito erunt ista vsui ad expurgandam cerebri cachochimiam: his si vtaris, toto nondum vacuato, replebis cerebrum magis, vere enim scriptum ab Hypp. Platon. Gal. & omnibus est, ante oculos caput, ante caput, esse corpus expurgandum.

Hinc detegitur error iu-
mentum ta-
baccum sepi-

Non possum proinde non acriter inuehi in nonnullos, qui ad cerebrum exonerandum, vt aiunt, frequenter vtuntur tabacco, non solum à somno, mane ieiuno ventriculo, sed meridie à cibo nuper pastis; enimvero si nullo modo conuenit, pleno corpore ad Capitis vacationem accedere, Quæ intemperies est, non tantum pleno corpore hoc facere, sed mox a cibo, repleto ventriculo? Non moneo hoc medicos, nam scio, nullum esse adeo amentem, qui hoc probet; sed vt alios vsque adeo grauer peccantes coerceram, dicta volo. Cæterum cum possint bifariam hæc parari, aut in forma liquida, quæ manu excepta naribus attrahantur, vel in forma solida, aut puluere, quo narium partes internæ obliniuntur: quouis modo pares, Capiti purgando conducunt quammaxime: Quouis itaque poteris, cum poscit hoc necessitas vti, atque hæc de errhinis, & medicamentis omnibus, quæ humores è confinio corporis extrudunt: nunc de repellentibus, & attrahentibus pauca annotemus.

De recta attrahentium, & repellentium administratione . Cap. VIII.

Atrahentia medicamenta, & repellentia, quamquam è confinio corporis recrementa nequaquam educant, ab vna tamen parte ad aliam trahunt, aut seponunt: quo fit, vt vtantur ijs medici, non ad alterandum, sed vt aliquid trahant, vel repellant, seu sit sanguis, seu spiritus, siue alijs humor. Cum itaque sit nostrum institutum de administrando recte medicamento, quod vacuat, pertractare: ne manca sit ista disputatio, de recto horum vsu, nonnulla dicemus.

Quid repellens
medicamen-
tum: quid
trahens.

Medicamentum attrahens, repellenti est aduersum. Ergo velut hoc, illud esse dicimus, quod mobilem materiam à se repellit, & alio abijcit: sic trahens medicamentum dicitur, quod ad se materiam aduocat, sed sit spiritus, siue ichor, aut humor. Quæ possunt hoc præstare, sunt duplicia: alia quæ proprie spectant ad partem chyrurgicam, vt succus, cucurbitulæ, frictions, ligaturæ: sunt alia,

quæ ad partem pharmaceuticam spectant. Sunt hæc temperie calida, seu per se, siue ob contractam putredinem; nam calor trahit; cui si accedat siccitas, & substantiæ tenuitas, præstabit hoc efficacius multo. Quod si calidius idem sit, ficius, & tenacius, nedum trahet cuti impositum ad se ichores, & spiritus, verum & crassos humores alluciet, attractaque materiam discutiet, dissipabit; nam intensiue differunt resoluentia ab attrahentibus de cætero conueniunt. Quomodo vero trahat calor, an inducendo vacui timorem, an excitando dolorem; nihil refert hic quærere, præsertim cum lib. 5. huius operis attigerimus.

Attrahenti medicamento, cum opponatur repellens, est substantia crassum 5. de simpl. fac. 17. facultate adstringens, ideoque exprimit materiam fluxam, & alio abijcit 3. pergen. 1. & 5. eiusdem c. 5. cumque hæc adstrictoria facultas sociari possit cum ijs, quæ temperie sunt calida, frigida: hinc fit, vt repellentia, nedum frigida sint, vt cidonia, para mespila, sorba, morus, granat, hypoleucis, omphaciū, portulaca, plantago, sed & calida, vt absinthium, thus, matix, nux cupressi, & alia multa.

Quæro pellit-
tis.

Ex his intelligi potest, quibus namque affectibus repellentia conueniunt, quibus attrahentia. Nempe repellentia conueniunt in tumorum calidorum initio: hoc inquam tempore, cum fluit humor ad partem, & est mobilis: cum fuerit idem impactus, tantum abest, vt frigidorum, aut adstringentium vsu exprimas, vt impingas magis: quæ ratio, cum habeat pariter locum in humoribus crassis, non est vsui ad ipsos repellendos hoc remedium. Neque in cuiusuis calidi tumoris initio est idem commodum, sed cum eriticis, non est, non prope partem principem, aut profundam excitatus, vt latius dicemus lib. sequenti c. 2. Ergo cum pestilens, gallicusque bubo, variolæ, morbilli, exanthemata; podagra, critici sint abscessus, numquam hic repelles, trahes magis, & motum naturæ iuuabis. Insuper cum fiat angina nõ raro à crasso sanguine, non est ita temere in angina repellentium vsus admittendus: præsertim, vbi glandulas inflammatio obsedit. Non habent eadem locum in pleuritide, ne repellendo à partibus intermedijs, ducamus magis ad partem inflammatam, atque hæc de repellentibus.

Quibus affe-
ctibus com-
moda repel-
lit.

Quod pertinet ad attrahens medicamentum, est hoc vtile, nedum in initio tumorum ad reuellendum, vnde vtimur frictionsibus, ligaturis, cucurbitulis ad euocandum alio humorem, sed verè attrahentia sunt adhuc opportuna ad id quod fluxit iam, & est impactum: ideoque nedum inchoante affectione, sed eadem progressa, sunt illa vsui. Sic nonnulli

Quibus attrahentia.

li contumaces dolores, vt ischiadici, cum contempserint omne remedij genus, ab attrahentibus tandem sunt debellati, & euicti.

Corollarium.

Ex his colligo, non esse admittendum consilium Saxoniz, qui in initio cuiusvis febris prauæ monet, vt vesicantia extremis corporis partibus admoueamus; nõ enim probari illa possunt ad extrahendum humorem à corde, quod nondum occupauit: neque ad reuellendum, nam nondum mouetur. Quare cum hæc sint, quæ indident attrahentium vsus, non sunt in initio harum febrium indiscriminatim vesicantia admouenda.

Addo ad huius capituli coronidem, nec repellentia, neque vesicantia esse vsui pleno iam corpore, & nondum inanita. Quorsum enim aut trahes, aut pel-

les, si nullus est excipiendus humor locus? Ergo nec cucurbitulæ conueniunt pleno corpore, nõ frictiones, ni sint adeo blandæ, vt aperiant tantum, nullo modo trahant: aut corpus non sit ita plenum, vt nullum humorem, aut vaporem excipere valeant. hæc de attrahentibus, repellentibus, & ijs omnibus, quæ ad rectam pharmaci administrationem pertinent: desideraret fortasse nunc aliquis, vt de recta medicamenti alterantis administratione ageremus: quoniam vero, quæ possunt de re ista in medium adduci, dicta illa sunt cum de abigendo morbo loqueremur; ibi enim declaratum est quibus contrarijs debeat curatio fieri: propterea his claudo disputationem hanc de pharmacia.

ANTEPRAXIS MEDICAE

Liber Vigésimus Tertius.

DE ABIGENDIS MORBI GENERIBVS; & differentijs.

Consilij, & ordinis ratio. Cap. I.

Monstrauimus, qua arte possit abigi morbus. Aggrediemur nunc docere, quomodo varijs morborum generibus tentatos, differentijs varijs conflictatos, in pristinam deducere sanitatem possimus; enimvero cum varia conueniant præsidia, pro varia morborum natura, esset omnino imminuta nostra hæc methodus, si in vniuersalissimis illis consisteremus. Sed ne in re hac ordinem quis desideret, intelligat idem, nos primum intemperiei cuiusque curationem persequi, tum solutæ vnitatis. Tertium morborum in mala formatione: videbimus vltimo, qua arte singulæ morborum differentiæ tolli debeant.

Intemperiei cuiusque curatio.

Cap. I I.

Est intemperies multiplex, vt lib. 5. à nobis monstratum, simplex com-

posita: citra humorem altera: altera, quæ à materia fouetur, quæ adhuc duplex, manifesta nimirum, vt tumores, non ita euidens alia, quæ ab humore, non dum extra venas effuso dependet: mitto alias, nam vel non exposcunt distinctam curationem à dictis, aut de ijs agatur, cum agemus de abigendis differentijs morbi. Simplex intemperies, simplicem qualitatem aduersam, induci postulat: vnde calida frigidis curabitur, frigida calidis sicca, humidis, humida exiccantibus. Requirit composita, vt calida sicca, refrigerantium vsus, & humectantium: frigida, humida, calida sicca. Id quia satis constat ex ijs, quæ lib. 14. à nobis dicta, non immerabor amplius in re hac explicanda: nec quis me accuset, si illud silentio prætereò, an æqualia contraria, an inæqualia sint ad rem hanc consequendam, ex vsu magis; nam cum id lib. cit. sit satis expositum, non est, cur frustra eadem repetamus. Illud ergo docere esset reliquum, quomodo intemperies, quæ humorem, habent adiunctum sint tollendæ, qua in re, nulla difficultas; est enim rata omnium

Simplex in
temperiei cui
ratio. vide g
met. 10.

Intemperies
cum humore
coniunctæ cu-
ratio.

nium sententia firmum, & humorem, & intemperiem emendari debere: tollitur intemperies, humor corrigetur, alteratione. Quod si ita contumax, huius vitiū fit, vt alteratione tolli nequeat, extrudendus ē corpore quamprimum erit. Quia via, quibus medicamentis, patet ex ijs, quæ de vacuatione, à nobis sunt dicta.

Cui primum
vacandum.
intemperiei
in humori.

In his autem exequendis, ab humoris vacuatione, & alteratione ordieris, tum vacabis intemperiei, ni vnico remedio vtrique satisfacere valeas, aut vrgeat ita intemperies, vt ad se omnem vocet curationem; nam semper scopus vrgentiæ dignior: vt si e.g. sit valida febris, eaque à putri humore excitata, quamquam posscat legitima curatio, vt humori emendando primum vacetur: si tamen æstuet æger, omni alia indicatione posthabita, refrigerationi primum incumbemus, tū ad humorem conuertetur curatio.

Cæterum quia proposito exemplo facile intelligimus methodum eia, de curanda calida capitis intemperie, nec non frigida, & humida cum materia agamus. Si cui ergo doleat caput à causa calida externa, vt quia moratus est in Sole, aut quod frequentius accidit, ob calidos halitus ab hepate, aut vtero ad caput demandatos: recedat mox idem à sole, & in vmbroso loco degat frigidoque. quiescat idem, nam motus calfacit: abstineat à vino, ni ventriculus renuat; nam affuetus vino, aquam tolerare non potest. vtaur idem cibarijs frigidis, dormiatque, nam vt somnus humectat, sic vigilia exicat, acuitque calorem; excrementorum depositio non solum proficiet, quia exoneratum corpus, valētius aduersus motum pugnabit, verumetiam reuellendo condicit; nam quamquam non videatur necessarium in intemperiei simplicis curatione reuellere, adhuc tamen reuellerē præstabit ad inhibendum adscensum vaporum ad caput; cum calor, vt cōstat experientia, trahēdi vim habeat, aut quoniam ad partem debilitatem omnia confluunt.

Ex his intelligi potest conuenire huic affectui curando, & pedum abluionem, factam ex decocto lactuæ, hordei, semperuiui, & capitum papauerum: conuenire pariter irrigationem capitis, aquam scilicet rosaceam, cum pauco aceto ad penetrationem comparandam, aut oxirrhodino communi, quod constat ex oleo rosaceo, aqua rosacea, aut plantaginis cū pauco aceto; vtrumque enim remedium refrigerat caput: ablutio pedum, quia magnus est inter pedes, & caput consensus ob neruorum copiam: oxyrrhodinum, quia refrigerantibus pariter, & somnum conciliatibus constat: conuenit secundo, quia si halitus calidi feruidi ad caput assurgere tentent, à roborato capite, quippe refrigerat oxyrrhodinum,

Commenda-
tur oxyrrho-
dinum,

& adstringit, repelluntur.

Vtrumque scopum, quia optimè absoluit venæ sectio, venam secare expediet in huiusmodi affectu; nec debet excludi leue pharmacum, vt vncia vna Cæs. recenter extractæ per setā cum altera diacatol. aut vnc. quatuor mannæ corp. siquidem futuram intemperiem capitis cū materia gigni prohibet.

In administratione oxyrrhodini, duo aduertere oportet. Primum est, an admoueri calidum illud debeat, an frigidū; an in modum stillicidij, vel contra satis est, panno lineo caput madefacere, & vbi siccus ille fuerit, denuo humectare. Examinandum secundo, cuiam capitis parti admouere conueniat huiusmodi præsidium.

Quantum spectat ad primum, debet hoc remedium tepidum administrari: quare expediet hyeme calfacere, non æstate, cum tepidum actu habeatur. quāquam verò & Auic. refrigeratum commendat, & Gal. in insigni capitis ardore, vidiq; temerarium quēdam medicum cauum melonem, & niue repletum capiti admouisse: præstat tamen Trallianum, audire admonentem. *ita refrigerantium vsui insistendum, ne magnum torporem inducant, aut immodicè adstringant; vitare inquit oportet propter hoc mandragora oleum, & quæ ex capitibus papaueris, & liquore eius parantur: nisi antea ijs uti propter multas vigilias coacti fuerimus: atque tunc cum multa cautione modicè offerri debent.* ob eādem causam subdit, *cum igitur perfecerimus, quod res postulat, statim refrigerantium vsuum fugiemus, maxime in corporibus quæ excrementis scatent, & quibus grauitatis sensus in capite percipitur: enimuerò vbi graucaput est, attractum esse humorem ad caput significat: in ijs autem quibus ex insolatione, simul etiam humores impacti infartiq; in capite sunt, valde refrigerantia vitari debent.*

Tepidum ca-
men.

Quantum ad secundum cum multum refrigerare est opus, stillicidio vtendum; nam cum per motum impetu comparato, medicamentum altius se insinuet: quam ob causam gutta cadens in saxum, illud excauat: affusa contra nullo modo atterit: tunc vti stillicidio debemus, cū refrigerandi indicatio multum vrget. Aetius ferm. 5. cap. 115. *maximè vcrò irrigationibus largioribus vtendum ex oleo omphacino cum unguento rosaceo lana manipulo excepto, & digitis ex alto expresso, & instar salientis, cum ictu quodam delabente: vbi calor aut tantus non est, aut ægri natura non toleret: tunc temporis non solum stillicidium cauere oportet, verumetiam valde refrigerantia cauenda, vtrumque administrantur.* Gal. 2. per loc. proximum à rosaceo chamomellinum, locum habet in his corporibus, in quibus frigiditatem vehementem inducere veremur, qualia sunt eunachorum, fæminarum, & puerorum, & quicumq; molli carne præ-

Et stillando
cum multum
refrigerare
volumus.

præditi, albumq; habentes colorem Soli sunt insueti.

Quare & Coronali futuræ admovendum

Ex his habetur tertiæ difficultatis decisio. Nempe ubi multum refrigerare volumus, Coronali remedium admovendum: ubi affectus, aut tantus non est, aut à pati ente non toleratur, fronti apponenda; nam sat citò, si sat bonè remedium fuerit administratum.

Dub.

Petes. Si hæ sunt indicationes absolvendæ ad ardorem capitis, & calidam quæq; intempericem extirpandâ. Quorsum Trallian. scripsit. *Cum verò nihil profecerint necessarium est valentioribus remedijs uti*, vt pastillo confecto ex croci mediæ dracma, aluminis scissi 12. mirrhæ, & omphacij an. drac. 3. gummatum omnium, an. dr. 3. vini austeri q. 5. cum nullam ex indicationibus positus medicamentum hoc absoluere valeat? aut falsa itaq; docet Trallian. aut nos diminuti.

Sol.

Respondeo neutrum esse affirmandum; non enim commendat hoc remedium Trall. nisi ad dissoluendas crassas humorum reliquias, quæ repelli nequaquam potuerit: hoc autem, cum nonnisi calida valeant præstare, hæc in affectu hoc vsurpanda. huius indicationis nos non meminimus, quia raro accidit, vt humor calidus quantus est, non dissipetur: raro pars crassior eiusdem relinquitur. Eorum autem, quæ raro accidunt cū mentio non fiat à medicis: neque nos negligentis sumus accusandi: nec Trall. tamquam superfluum reprehendendus. Cæterum quia tunc præstantia methodi elucescit, cum in multis particularibus exercetur: propterea monstrabimus, easdem indicationes explendas esse in curanda intemperie frigida humidaq; cum pituitæ præsentia.

De curanda frigida, & humida cerebri intemperie cum pituitæ presentia. Cap. III.

HÆC quoque intemperies non focus ac c. sicca, humore calido siccoque concomitata, curari debet; nam vt illa, sic ista, duo fieri postulat, vt curetur, humoris nempe, à quo fit expulsionem, & intemperie demolitionem; quoniam verò expelli humor ille non potest, siquidè ob eam quam habet crassitiem, & lentorè contumaciter hæret parti, reluctaturque tum naturæ pellenti, tum pharmaco atrahenti: præparare illum oportet, alioquin frustra laborabimus, cum nulla causa agere quicquam possit absq; patientis aptitudine. Ergo cum ab humoris ex vacuatione ordianda curatio sit, idq; fieri nullatenus possit, ni ante omnia humor præparetur: hoc primum tentandum: Præparatus cum fuerit humor, vacuan-

du: vacandum tertio intemperie, nam vt aiunt Philosophi, primum in intentione est vltimum in executione. Ergo cum pituita calfacientibus siccantibusq; præparetur, incidentibus, attenuantibus, abstergentibus, ita erit ratio victus instituenda, vt ista omnia præstet. aer ergo calidus siccus eligatur. Exerceatur hac intemperie affectus. Parum dormiat, vigilet magis. Parum bibat, & aquam medicatam, vt sassafras, salsæ, chinæ, cinnamomi, anisorum, aut vinum tenue, si à vino prorsus abstinere non valeat. Cibi eiusdem sint conditionis. Præstabit propterea carnibus aulis potius uti, quam elixis: cumq; calfaciant, & exiccent magis, si aromatibus, herbisq; similibus cõdiantur, his vtendum. Sylium apud auctores inuenies facile. Excrementorum ratio est habenda, non solum quia expedit, vt excrementa omnia è confinio corporis extrudantur, sed & illam ob causam facere hoc conueniet, quia corpora expurganda, fluida primum facere oportet 2. aph. fiet autem hoc frequentibus enematibus mollientibus, de quibus supra. Quod pertinet ad animi accidentia, vt timere, ac morere non expedit; nam hæc innatum calidum hæbent, & torpidum reddunt; sic quia ira, & sollicitudo calorem, acuit, irasci conducet, & vacare negotijs. an conueniat Venus ex dictis supra intelligi potest facile. Dieta ita intitura syrupos propinare conueniet, vt rhodomel oximel cū syr. de infus. ros. aut bettonica sine aqua, aut pauca, ne plus refrigerando, humectando, magis noceamus, quam incidendo, attenuandoque profimus. quod si aquam cum syr. miscere æger desideret, sit aqua cinnam. sem. coriand. præparat. fœniculi, anisorum, calidaque, & feruida quantum tamen poterit tolerare; quantum .n. nocet frigida sic affectis: tantumdem prodest calida, vt addiscere possumus à lapponensibus, quos scribit Massæus in sua hist. potus calidi vsu, à destillatione insauabili curatos fuisse.

Præparati cum fuerint humores, erunt illi expurgandi; hoc enim suadet ratio, & schola communis medicorum: non tamen assentiendum illis est, qui nulla alia meditatione præhabita, mox de purgando capite consilium sumunt: idque tentant absoluere pillulis, ac si hæc tantum sint idoneæ purgando capiti, non potiones; nam quantum spectat ad primū punctum et si censam idem faciendum, cum est in solo capite cachochimia; quia tamen accidit frequenter, vt totum etiam sit cachochimum; nam hoc intuitus Gal. dixit sequutus Hipp. Ar. Platonem, ante oculos caput, ante caput vniuersum corpus: hanc propter causam tutius esse existimo, stomachum primum, & primas venas à redundantia crudorum expurgare,

gare, deinde ad caput accedere. Ne vero in capite expurgando aberres, animaduertas velim, falsam esse illorum sententiam, qui credunt, non nisi pillulis caput expurgari posse, aut pillulis primum, mox potionibus; nam hoc institutum abunde supra reiecimus 20. huius operis c. 17. & illud pariter falso dicitur non nisi pillulis caput expurgari posse; purgatur enim caput medicamentis, quæ valent è longinquo humores allicere; hoc autem, cum æque bene faciant potiones, & pillulæ, æque vtrumque medicamentum probatur mihi: cumque longa experientia didicerim, feliciter purgari ventriculum quatuor vncijs mellis rosol. cum media vncia diaphin. & dec. fol. sen. vel vncia vna diaphin. & altera diacatt. aut quatuor vncijs ros. persic. cū duabus drac. senæp. or. hisce medicamentis curandum est, vt expurgetur ventriculus. & primæ venæ: mox iterum præparatis humoribus dec. ligni Guaiaci assafras chinæ, ad vacuandum caput progressum facerem: atque tentarem absoluerè hisce pillulis. Rec. pillul. cochlearum arab. & aggreg. an. dr. i. cum syr. de nouem infus. ros. rub. fiat massa, de qua formetur pill. num. septem. his actis, quia adhuc vrgent eedem indicationes, vacuandi nimirum, & curandi caditis interperiem, insisterem decocto ligni indici, seu Guaiaci assafras: neque improbarem chinam, ni sit cariola, & æger hepar calidius sit sortitus. Erit autem decoctum concinnandum hoc modo.

R. ligni Indici recenter limati. vnc. 2. In fund. in trib. lib. aq. fontis per 24. hor. deinde bulliat ad consumptionem mediet. aq. addendo in fine bettonic. sam. psuci an. pi. passul. enuch. & hordei mundi an. m. vnum, liquirit grosso modo contusa. dr. ij. facit col. & serua pro decocto de quo rec. p. qualibet vice lib. med. quod bibat calidum mane, & dormiat: deinde post tres horas à decocto fudet, & alius duabus horis transactis comedat carnem assam pulli gallinæ, aut vitulinam.

Sunt qui citè curationis spe ducti, exhibent bis in die hoc decoctum, quod non laudat; nam non nisi difficulter poterunt hoc tolerare languentes. Secundo quia affectus curandus est chronicus, datq; inducias. Quare erit omnino improvida festinatio: illi prudentiores, qui aures percellendo suggerunt, fat citò, si fat bene. Tutius propterea consilium sequenti, semel in die decoctum cum sudore exhibebimus: & quarto quoque decocto præparatos humores, & crassos, qui vacuari sudoribus non potuerunt, ad alium deducere, vel repetito vsu pillul. minori tamen dosi: aut addendo in decocto vnciam semis sen. or. & tantumdem polipodii.

Debet languens decoctum hoc sumere spatio 40. dierum, quoniam hic est terminus chronicorum morborum. Ceterum quia tæta esse solet contumacia huius affectus, vt his remedijs non cedat: alij tam longam curationem tolerare aut non possunt, aut nolunt, vt pueri adu epileptici, aut apti nati incurrere in hunc affectum; nam ab epilepticis sunt procreati: quid in tanta huius morbi pertinacia, quid cum patiens tam longam curationem ferre detrectat, aut non potest, vt in puellulis? quid facere expediat in hoc casu declarandum.

Quantum spectat ad homines natu grades, conueniunt omnes medici, illud esse reliquum, vt excrementa illa, quorum generatio inhiberi non potest, alio auersantur, ne ad eam nostri corporis partem delabantur, cui aut cruciatus sanos inferant, aut vitæ discrimen minentur: hoc autem cum fieri possit multifaria, aut illos per nares vacuando, aut os, aures, aut per fonticulos varijs nostri corporis partibus inustus: quodnam remedium sit eligibilis, declarandum, ne in re tanti momenti, quæ frequentissimè, & passim inter curandum occurrit hæreamus.

Quantum est de puellis nuper natis, inurendum cauterium illis est in occipitio, hoc est, inter primam, & secundam vertebra præter exactam victus rationem à nutrice seruandam. Hoc remedium oportu esse, quia multis monstratum est in opusc. de vsu calidi. Vide locum illum.

Quantum est de grandioribus natu, quia dictum supra est, an conueniat istud cauterium: in qua parte: an nasi purgatio, masticatoria, sternutatoria: illud examinabimus tantum, an debeant idem vti tabacco. Vacuat enim hoc pituitam è capite, & ventriculo, calefacitque: siccaturque: vt expleat propterea emularem, quod poscit affectus propositus, citra aliarum partium incommodum, secus ac decocta varia, quibus veniunt medici passim, ad affectum hunc extirpandum; alias, non à capite partes calefaciant, eoq; efficacius permutant illas, quanto citius occurrit illis medicamentum per os sumptum, deuoratum. non mox in ventriculum, hepar agit: fractis deim viribus ad caput, quod tantum emendari volebamus, peruenit. Præterea obseruauimus nonnullos laborantes arthriti, vsu huius remedij quammaximè adiutos, & fere prorsus ab illis vindicatos.

Ex aduerso. Si quis exactè perpendat, quam graua symptomata patiantur, qui primum huic remedio se mancepant: dubitabit, & iure, an debeat hoc remedium admittere; debet enim remedium non solum à morbo indicari, à causa morbofa: verum etiam tolerari, alioquin abstinere præstabit, cum indicatio, quæ à vi-

ribus sumitur, sit dignissima omnium. Propterea quicumque huic vacuationi assuescere incipiunt, usque adeo solent illa oblectari, ut non valeant in posterum abstinere, quo fit, ut in illius usu delinquant non parum; utuntur enim illi quavis parte diei, & quouis loco, nulla personarum habita ratione: sed plurimum refrigerare, calfacere, vacuare replere, malum: quare respuendum. Ita prorsus, ni quis genio velit indulgere, non introspicere, quid indicet morbus, quid tolerent vires. contraria dicebat Hipp. adhibere, & interquiescere. Noli ergo urgere perpetuo: nam qui nimium urget, sanguinem elicit. moderatum eius usum commendo: immodicum damno. Delinquant autem cum facile qui huic remedio assuescunt, alijs praesidijs tentandum est satisfacere huic icopo.

De curanda inflammatione.

Cap. IV.

HAbent tumores congeneam naturam cum intemperiebus cum materia compositis. Propterea postquam de curandis discrasijs diximus, est rationi consonum, ut de curandis tumoribus agamus: horum autem, quia frequentissima occurrit inflammatio, de huius curatione agemus. cum vero hoc explorare non liceat causis incomptis, has primū repetimus, deinde curare tentabimus.

Est prima causa inflammationis affluxus sanguinis ad partem. Fluet autem, aut quoniam trahitur, aut quoniam expellitur. Trahitur a parte, cum dolet, aut calet: mittitur ab alijs a robustiori ad imbecillissimam quamque: quia est illis humor molestus: molestante autem folet, aut quia copia est oneri, aut quoniam prava fuit qualitate donatus, utpote calida, ac tri, mordacis hanc autem comparat sanguis, aut ob bilis miscellam, aut quia alteratus. Mittitur vero a venis magnis ad parvas, ab his ad minimas: a minimis ad spatia inania carnis. Ceterum quia neque mittere posset altera, neque altera trahere, ni esset copia sanguinis, plenitudo erit causa inflammationis cuiusque adaequata: eritque propter ea inanienda, & a parte, ad quam fluit, ableganda: quod cum aliter consequi non liceat, nisi reuulsione, & repulsione: duae erunt indicationes absolue, ut inhibeatur inflammationis generatio, reuellere, nimirum nec non repellere. Gal. lib. art. medic. cap. 95. *Supponatur inquit, a particula sanguinis multitudinem influere, adeo ut intendatur vasa ea vena, non maiores tantum, sed parua quae prius sensum effugiebant, tunc vero iam plene visu comprehendantur, sicuti plerumque in oculis, ob tunicae albedinem manifestissimae patet: pat siquidem est, quod & alia vasa quae*

latens sensum, iam plena distendantur: non tamen & ipsa ob paruitatem adhuc visui manifesta, & iam periculum imminet, ne quod ex vasis exudat ad spatia vacua, quae in medio sunt effundatur, aut iam ne paruum ali- quod sit effusum. huius quidem affectus sanatio intentionem habebit in euacuationem, siquidem morbus erat immoderata partis repletio. Necessarium igitur est, aut superfluitas retrocedens vacuetur, aut per ipsam patientem perticulam. Retrocedet, autem, aut impulsu, aut attracta, vel transmissa, vel uno aliquo modorum, aut omnibus &c. Retractio in quavis inflammatione conuenit: repellere licebit quandoque: expediet alias ab huiusmodi auxilio abstinere, ac primum abstinendum ab illo, cum humor a nobili parte, ad ignobilem fluit, ne hinc repullus, ad princeps aliquod viscus relabatur. cap. 1. 6. per loc. citissimus inquit quod hunc ipsum influxum, in principio, eundem reprimere, ac repellere oportet, praeterquam si ad partem aliquam principalem reuertitur sit, atque aliud grauius malum effecturus. Quare in bubone gallico, aut pestilenti, nequaquam conueniunt repellentia: nam critici motus adiuuandi, & iure optimo reprehenditur Auctor ille 2. de nat. hum. a Galen. qui humores ad artus delapsos, ad principes partes esse transponendos censuit, quod ibi recepti, facilius euacuantur: patius enim ait est, ex partibus principalibus emigrare humores prauios ad ignobiliores, quam ex ignobilioribus, in principes: nec raro, cum in morbo articulari, & podagra, artuum humores peterent, & illinc repulsi in principem aliquam partem inuassissent, morte conspeximus hominem affectum esse, unamque restare spem salutis, si ad artus retrahere eos valeamus. Ob eandem rationem parcendum repellentibus, cum pars affecta proxima est membro principi. Damnantur repellentia tertio, si pars fluxionem excipiens, est intus recondita: nam repellentia extrinsecus admoda, non pertingunt eo; quo fit, ut humorem delapsum, non repellant quique in externa parte continetur, ad internam mittetur. Propterea Hippoc. in initio pleuritidis calida admouet fomenta, non quae repellendi visus habent. Parcendum quarto illis, cum habet originem fluxio a partis dolore, a flatuoso spiritu, & cutis densitate excitato: nam cum repellentia quaeque adstringant, & cutim condensent, praecident magis exitum, & coercitum spiritum magis detinebunt. Est quinto abstinendum ab usu repellentium, si magis lignus est humor, si impactus, & grauior: hic enim repellere non potest, & impingens magis si repellere tentes illum, alia potius, non licet ad partes alias easque interiores repellere. Demum huius temperandum remedio est, cum plenum est corpus: nam plena corpora repercuSSIONEM non amant lib. art. medic. cap. 85. Repres-

Non semper repellendum in curatione tumorum.

cu-

cutiendus itaque humor, cum non impactus, non malignus, non decubuerit in partem ignobilem, non profundam, non proximam membro principi, quæque doleat à spiritu flatuoso, à cutis densitate, & angustia contento.

At quoniam, quantumvis conemur impetum delabentis humoris cohibere, numquam eum impedire, omnino licet: procurandum postea, ut quod fluxit, per patientem particulam educatur: quod cum bifariam possit fieri, sensibiliter nempe, & humore in vapores dissoluto, est omnium communis sententia, resolutionem esse optandam magis. Quia verò, non omnis humor potest in halitum solui, ad vacationem sensibilem cogimur quandoque recurrere. Recurremus autem, cum plenum est corpus; nam si pleno corpore tentes, calfacientium visu, discutere quidquid influxit, trahes magis libart. med. cap. 84. Recurremus secundo, cum languet natiuus calor; robustus enim resoluit, ac propterea dixit Diocl. sudorem omnem esse præter naturam. Eadem vacuatio erit ex visu, cum magnus est tumor, & humor tumorem efficiens crassus, & viscidus: tenues enim dissolui apti: nequeunt crassi per inconspicuos cutis meatus euaporare. vide Gal. com. 1. in primum epid. tex. 10.

Quantum pertinet ad illud quod fluxit, & retrocedere nullo modo potuit: huius quoque vacationem moliri oportet: facienda autem per patientem particulam, partim quidem manifestè, & sensibiliter: partim verò in vapores resoluta lib. art. med. c. 95. fiet discussio operarum, quæ facultatem habent caloricam, & his vteris cum exiguum est, quod superest; neque admodum crassum, nullam redundantiam in corpore, alioquin trahes magis ad partem inflamatam, crassumque crassus multo reddes, & augebis; exigui enim tumores resolui possunt: magnos aut nullo modo discuties, aut discites, ut propterea necessarium sit ad vacationem sensibilem confugere; hæc autem cum duplex esse possit, scarificatio nimirum, & suppuratio, hæc procuranda; nam cum scarificatione magnus excitetur dolor, & à dolore maior ad partem humorum affluxus, præstabit ad vitanda hæc incommoda, humorem primum coquere, quod sit suppurationis beneficio, deinde suppuratam materiam vacuare disrupto abscessu. Cæterum quia exemplo proposito præcepta hæc facilius addiscentur, & memoriæ adhærebunt tenacius, eia exemplificemus in angina.

Curans hanc Hippoc. 2. de rat. vic. 30. hæc scribit. *Sanguinem ex brachijs detrahes, mox venas, quæ sub lingua sunt, secabis, deinde medicamentis quibusdam attractorijs vteris: calida exhibebis gargarismata: Caput abrades, ceratumque tum collo, tum capiti circumpones, lauisque circumuolues, mollique spongia ex aqua calida expressa fouebis, bibet autem aquam, & mulsam non frigidam, cremoremque assumet, ubi ex indicatione in tunc fuerit.*

cumpones, lauisque circumuolues, mollique spongia ex aqua calida expressa fouebis, bibet autem aquam, & mulsam non frigidam, cremoremque assumet, ubi ex indicatione in tunc fuerit.

Porro secandam venam in angina, cuique manifestum, cum manifestum sit cuique à plenitudine illam concitari, & ab hac cum magnitudine morbi indicari illam. Cumque auctoritate Plat. Hipp. Ar. probarit Galen. ante oculos caput, ante caput, corpus vniuersum vacuandum esse: & illud dabit facile, brachiorum venam primum, pertundendam esse; nam, hæc potissimum euacuant totum. Faciendum hoc tamen, ubi ab vtero, aut hemorrhoidum suppressione, non ducat originem; nam in hoc casu, vterus primum vacuandus erit: deinde brachij vena pertundenda: & vacuato toto, quod sanguinem deponit ad fauces, vacuandarum faucium curam esse suscipiendam: proindeque cucurbitulas scarificatas spatulis admoendas: aut venæ, quæ sunt sub lingua secandæ; cum enim duas habeat partes inflammatio, factam nimirum & fientem: vtraque demolienda est, ut funditus morbus extirpetur, sed venæ illæ magnæ vacuatæ prohibent sanguinis affluxum ad fauces: venæ quæ sub lingua sunt, cephalica, aut cucurbitulæ scarificatæ in spatulis vacuant, quod fluxit ad partem patientem, & in illa est impactum. quare rectè ab Hippocr. dictum, sanguinem ex brachio detrahes, mox vacuato toto, venas quæ sunt sub lingua secabis, ut partem factam curemus, inhibita generatione fientis.

Nec verenda sectio venarum, quæ sub lingua sunt, quia periculum est, ne maior fiat ad partem affectam attractio: & quoniam non nisi difficulter possunt venæ illæ secari, vacuari quamquam secas: difficulter sisti vacuatio, quippe neque adstringentia citra noxam applicari possunt, laqueo circumposito collo ad illas eleuandas; nam quamquam hæc Cælius Aurelianus 4. lib. de cur. morb. acut. ad Hip. redarguendum impulerint, nullum tamen Posteriorum à sententia Hip. potuerunt diuertere: & iure, cum leues illæ sint, & nullius momenti. Et quis timeat, ne maior fiat ad fauces attractio, vacuato toto, repetitis venæ sectionibus ex brachio? Vel ipse Cælius Aurelianus censet euitandam esse venæ sectionem ex vtroque brachio, siquidem coaceruata sanguinis effusio, animi facit defectionem, & timet nihilominus postea, ne maior ad partem attractio fiat. quare falso scribit: *plurima enim in exitum prouocata materia confluens, necessario completis locis absentia, modum superat detractionis, ut grauatas partes potius aduentu, quam releuata recessu materie videantur.*

Non minus inane est aliud terriculum.

Angine curatio ex Hip.

ENOPH

mentum. dehinc fubleuandarum venarum gratia, erit laqueus collo circumdandus, cum satis sit ad eleuandas venas, linguam inuertere virga dissecta, & eadem constringere.

Quid. tertium argumentum? An eiusdem farinae? Eiusdem prorsus, licetque mirari hominis arrogantiam, & tantam contradicendi libidinem; modo enim, damnat hoc remedium tamquam inutile, quippe ad moueri non potest: nunc damnat, quia immodice vacuat, quæ omnia qua falsa, nam admoto puluere calchanti, mox inflatum vlcusculum consolidatur, poterit propositum remedium admitteri.

Quid de medicamentis attractorijs, quæ deinde proponit? non possumus de re hac certi quicquam statuere, nisi primum declaremus, quid voce hac intelligat Hippoc. Communis sententia fuit commendari his verbis ab Hippoc. medicamenta expurgantia, supponentes tamquam certum ad reuellendum à parte tentata fluxione, non tantum venæ sectionem conuenire, verum etiam purgationem; nam cum angina non solum excitetur à puro sanguine, sed ab hoc bili admixto, aut à sanguine pituitoso, non tantum est indicatio vacuandi sanguinem, sed expurganda tum bilis cum pituita. quare & pharmaci, necdum vnus venæ sectionis.

Maffaria cum haberet pro comperto nunquam expedire, vt in acutum principio expurgemus; semper esse expectandam coctionem, contendit attractoriorum nomine; non esse exponendum medicamentum purgans, sed eclegmata, & expectorantia, vt licet videre in tract. de purgatione in principio morb.

Nunc verò cum communior sententia doceat, non esse ableganda minorantia pharmaca in morborum principio per attractoria, purgantia pharmaca intelligere debemus, & eclegmata, cum hoc fuerit in more Hip. vnica voce multa comprehendere. Ex quibus deducere licet, quod cum conducant ad pectus expurgandum calida; frigida contra noceant, rectè ab Hippoc. subdi calida exhibebis gargarismata. An verò quemadmodum actu calida expediunt; eligenda sint pariter, quæ virtuali calore sunt donata; hoc non ita exploratum; tacuit enim illud Hipp. quod dedit occasionem Aurel. vt iterum Hipp. reprehenderet ijs verbis. *Vtitur quoque gargarismatibus calidis, atque vaporantibus, quorum materiam non enarravit.*

Sed quod pertinet adhuc crimen, vindicabis ab illo facile Hipp. quorsum n. denuo faceret loco hoc mentionem materiarum remedium, quando 2. de morb. fecerat hoc abundè? Elegerit ne rectè gargarisma confectum ex sicu cum decocto, nigelli, apij, nitri, hoc non ita compertum.

Dilucidabis tamen facile, si intelligas non fuisse calida gargarismata commendata ab Hip. ad repellendum, sed ad discutendum: discutere autem cum nonnisi calida, ex calidis debent componi hæc gargarismata non alijs.

At dices. Si ad scopum hunc consequendum, hoc genus gargarismi commendauit Hippoc. dicamus necesse est, omisisse indicationem repellendi. Quare & mancum fuisse in instituenda anginae curatione.

Dic tu omisisse Hipp. indicationem repellendi; si quæ enim adstringentia admiscet, non ad mouet illa ad repellendum; nam inepte prorsus vna simul repelleret, & reuolueret, refrigeraret, & calfaceret. admisisse dic, ne laxata plus æquo particula, reciperet denuo; & facta angina augetur, at non propterea admittam diminutum fuisse modo aliquo Hip. nam in angina pituitosa, nullo modo repellere expedit non enim repellens cum ob crassitiam hæreat, sed in crassibus magis, & incoactilem reddes: aut si repellas manus creabit periculum; fieri enim potest, vt vel in pulmonem decumbat, & illum inflammet, aut inuehat asthma: aut repellatur ad cerebrum. vtraque autem pars, cum sit maxime ad vitam necessaria, in maiora egrum discrimina conijctis. Valles. in expositione cit. loci. *Sint autem gargarismata, & vocata eclegmata, adstringentia quidem, & refrigerantia nunquam, quia quæ talia sunt, reddunt respirationem asifficilem, & excretionem prohibent, atque periculum est, ne fluxionem repellant in pulmonem: modice tamen adstringentia sint in principio, vt diamoron pro eclegmate, & hoc ipsum pro eclegmate dilutum aqua rosarum, aut plantaginis. Vide ipsum, nam mihi ad finem progredi contenti, examinare est reliquum alia, quæ ad huius affectus curationem proposuit Hippocrat. Preponit autem, vt ab raso capite, ceratum illi, & collo circumponamus, dein spongijs mollibus aqua calida expressa foueamus.*

Porro radendum esse caput, si emplastrum illi apponere velimus, nulli dubium, an debeat apponi, & quale, hoc dignum, quod in examen ducatur, quamquam inspecta origine fluxionis, nullus est, qui statim non censeat esse illud apponendum tam Coronari futuræ, quam posteriori parti capitis: tam ad corrigendam frigidam humidam capitis intemperiem à qua multa sanguis pituitosi congestio: cum ad extrahendam foras materiam, quod fecisse Gal. in Matrôna Romana s. meth. legimus: laboranti enim salsa destillatione ad pectus, ceratum ex thapsia, & stercore columbino ad extrahendam foras materiam fluere parata admouit: à nostris commendatur emplastrum, quod venditur communiter in officina S. Mariæ della

Noua,

Noua, aut Tralliani de cocleis dictum.

Quantum ad vltimum remedium, nam reliqua pertinent ad victum: puto ego commendatum fuisse ab Hip. ad suppurationem promouendam; cum .n. crassi succi non facile perspirent, erit reliquū ad suppurantia confugere: & quoniam suppurationem possumus promouere, nō solum gargarismatis ex decocto maluarum, althæe passularum, iuiubarum, hordei, sicum pinguium, & in eius colatura apponere oximel, & rhodmel ad incidendum, emolliendum, abstergendum: verum etiam extrinsecus admota, vt fomenta ex quatuor anodinis, & cataplasmata suppurantia, rectè ab Hip. additū, lanis obuoluens, & spongijs mollibus, aqua calida expressis fouens, atque hæc de inflammationis curandæ methodo.

Cum inflammatione habet affinitatem magnam erisipelas; nam vterque tumor calidus est affectus, & ambo à sanguine suam ducunt originem: phlegmon enim sit à sanguine mediocrem substantiam habente: erisipelas à tenuissima sanguinis portione: nam bilis naturalis, quam tāquā erisipelatis causam agnoscūt omnes medici, de naturali loquor, tenuissima portio sanguinis est: vnde redditur ratio. Cur rubor in erisipelate. Cur in facie, truribusq; potissimum generatur: rubor est in erysipelate, quia rubra est portio tenuissima sanguinis, qui quoniam in ira effervescit, & ab ira quacumq; erysipelas, idcirco fit in facie potissimum, quia per iram facies inflammatur, & nares.

Præterea expellitur facile bilis ob suā tenuitatem ad partes externas: huiusmodi autem cum sint crura, & facies brachia, nil mirum, si in his potissimum partibus excitetur. Propter hanc causam, non est cur methodum curandi tumorem erysipelate vsus pariter ~~expellatur~~ cum sufficiant dicta de inflammatione, nec exempla ponam in alijs tumoribus ne proxim loco antepaxis consciam.

Soluta vnitatis curatio.

Cap. V.

Continui solutio, affectus quidam præter naturam est, quo ea, quæ vnum antea erant, sunt plura: tolletur itaque, cum quæ diuisa erant, vniuntur, quod cum natura sola possit facere, hæc enim, vt dicebat Galen. *coalescere facit ea, quæ inuicem distant, ac pristinam restituit vnitatem*, non esset, cur in re hac, quæ ad solam naturam pertinet, laboremus; quia tamen, sunt multa, quæ ipsam ab hoc instituto deturbant, nostræ erunt partes, impedimenta huiusmodi remouere: sunt hæc quinque numero, mala partis formatio, vt cum gena vulnerata propèdet, corporis alicuius inter vnam partem, &

alteram interpositio, vulneratæ particulæ intemperies, inflammatio, dolor. Debet proinde medicus, qui rectè velit huc affectum curare, intemperiem partium corrigere, inflammationem auferre, inhibere; mulcere dolorem, corporū præterlapsū impedire; partes male formatas, pristinæ suæ sedi restituere, stabilire firmare. Gal. lib. art. medic. 90. *coalescere inquit facit ea, quæ inuicem distant, ac pristinam restituit vnitatem, ipsa natura: tantum vero opus est, vt diximus, applicare extrema distantium partium, atque ita, vt in vnum coacta sunt, conseruare, ne quid labris vlceris intercidat, & quarto ipsam partis substantiā conseruare salubrem*. Adde, illud quandoque requiri, vt scilicet caro deficiens requiratur, si vulnus sit cum carnis deperditione. Quo pacto intemperies partis tolli possit, cap. præcedenti dictum: ibidem explicatum quo pacto inhibenda sit inflammatio: de dolore mulcendo, quamquam nihil dictum, nihil addam; nam vel sit ab intemperie, aut à soluta vnitatem, vt cum alijs loquar. At de intemperiei curatione actum, de continui solutione abigenda, nunc tractatur: vt curanda magnitudo deficiens, infra docebitur, ergo crunt reliqua tria, capite hoc profsequenda, initio ab ijs facta, quæ interposita, inter labra vlceris vniōnem impediunt; cumque hæc sint multa, sanguinis fluxus, mala partis formatio: de remouendis his omnibus agemus, quantum est de telo pilo, plumbo, chyrurgia facile eorum remotione assequemur, vt cuique quamuis ignaro rei medicæ est notum, medicamentis tardius; at quoniam non semper licet manum admouere, aut quia nō possumus, aut quia ex manuali illa contestatione, discrimen imminet sincopis, inflammationis, medicamentis tentandum id facere. Sunt autem extrahentia, calidissima, & frigida, & solida, & fluida, bium, dictamum, sagapenum, pix, cepa, viscus quercinum, sterus columbinum, fermentum, & alia multa, de quibus latè chyrurgi: sunt, & lotiones. Quocumque tamen remedio, id faciendum, procurandum quamprimum illa extrahere, præsertim si instrumentum, quo est vulnus inflictum, sit veneno infectum, aut rubiginosum; nam si detinetur plus iusto, propagabitur facile ad partes interiores venenum.

Fluori sanguinis, duplici via occurrere possumus, reuellendo sanguinem à parte affecta, & venam, seu arteriam claudendo: ijsdem inhibemus humorum affluxū ad partem vulneratam, intercipientibus scilicet, & roborantibus partem: vtrumque sit multifariam: nempe reuellimus frictionibus, cucurbitulis, venæ sectione, purgatione: occludimus viam, quæ large prodit sanguis trifariam, obstruendo, adstringendo, & comprimendo; nam quam-

Cur non scribat de curat. erysipelatis

Hanc curam natura, nō quid impediat.

Hæc autem, cū multa sint, sunt varijs te medijs tollenda.

quamquam potius cautitas deperdi, coalitu etiam, & subsidia, hæc tamen sequitur potius fluxiones immodicas, non compescit. Coalitus, non nisi longo tempore induci potest; præstat autem quam primum, prodeuntem sanguinem sistere, alioquin periclitantur: itaque ad obstructionem, adstrictionem, & compressionem recurrendum. At quoniam potest compressio, manibus fieri, & fascijs, adstrictio medicamentis, ut terra sigillata, bolo Armeno, tela aranearum: obstructio quoque potest fieri gossipio, & alijs huiusmodi in venas immixtis, aut excitata eschara vsu caustici, distinguere diligenter oportet, quibus utendum, ne in huius remedij administratione peccetur. Incommoda omnino censetur illa vasorum adstrictio, quæ apprehensis sit venis, aut arterijs, & ligatis; nam cum arteriæ proximè nervis habeant, aut numquam arteriam tantum, nervo relicto apprehendes, aut numquam id consequeris, citra magnum dolorem ægrotantis. Censetur secundo incommoda illa adstrictio, quæ sit eschara inducta, primum quia infert causticū vehementem dolorem, itaque non est iucunda curatio: neque tuta, nam multoties ubi eschara cadit, fluit de novo sanguis. Occurrendum itaque compressione manus frigide, aut deligatione, aut omnibus tribus, nisi priora proficiant: quare obstructiendum, adstringendum, comprimendum: ea enim omnia in affectu præcipiti, tentanda, unde recurrendum ad ignem actualem, aut causticum, ut oleum sulphuris, calchanti, unguentum ægyptiacum, trociscos de minio, Ioannis de Vico, nam magnum discrimen impendet ex immoderato fluxu sanguinis.

Tertium quod unionem fieri impedi-
bat, est partium vulneratarum distantia: procurabimus itaque, ut illæ uniantur: valent ad rem hanc consequendam tria, alligatio, suturæ, fibulæ; nam quamquam manibus illas possimus adducere, nunquam tamen, tam diu unitas servare poterimus, ut unio fiat. In alligatione, tria observanda: adducemus primum manibus utramque partem, si utraque pars vulnerata sit mollis, si altera dura, huic mollem adiungere procurabimus: faciemus hoc autem cum illæ calent: si refrixerint, calfaciant primum, deinde deducantur: deductæ ligentur: quibus fascijs, & quomodo, pete ex chyrurgis.

Ex his intelligere licet, quam malefaciant nostri chyrurgi, qui quoduis vulnus, mox à principio dilatare procurant, & has indiscriminatim, quamquam latè sit, & commodum ad ventilandum calorem, & excrementorum expurgationem. Possent iure iurando affirmare, multo peius vulneratos tractari à chyrurgis, quam ab inimicis, usque ad eo scuitici student, cum tamen teneantur medici iucunde

curare. Quorsum mi homo, vulnus vulneri addis, dolori dolorem? & cerebrum, quod tot machinamentis studuit munire natura, ne ambienti expositum periclitaretur, nullo præcedente indicio læsionis internæ, eleuato primum pericraneo, perforas tenebras, abradis, nec finem concutiendi facis, donec cerebrū discooperiatur. Ut expurgeretur dices sanguis, qui ad cerebrum defluxit antequam corrumpatur. Mitto examinare, an ad scopum hunc consequendum necessarium sit.

Per varios casus, per tot discrimina rerum: ista omnia moliri, cum videamus passim, curari lethargicos, phreniticos, & catarthum corruptum patientes per nares, os, aures, citra aliquid discrimen vacuato sanguine putrefacto, & corrupto: videmusque pariter multos nulla abrasione facta, aut perforatione, vsu olei de apparitio, curasse hos sceleriter. Faciendum tamen hoc erat, cum læsionis internæ indicia extant, aut futura iure timemus. At faciunt hoc nostri citra aliquam iustā suspicionem, credentes beneficio huius remedij, ab omni periculo ægrum vindicatum iri, cum tamen non raro periculum, quod aberat creent. Sed quorsum hæc scribo, cum non audierint alios hæc prudenter monentes. Cesso propterea cum nullam ex admonitione sperem emendationem, usque adeo malum est malis adfuelcere, & de curandis viceribus dicere aggrediar.

Vlcerum curandorum methodus.

Cap. VI.

Solutionis continui differentias multas esse, nullus est, qui medica facultate à limine salutata ignoret: nec quisquam ita rerum omnium rudis est, qui nesciat dari vulnera varia, à varia parte affecta; siquidem interdum est os, alias nervus, cutis: à magnitudine nam quædam sunt magna, alia exigua: quædam breuia, alia longa, superficialia, profunda. A figura, quædam recta, obliqua alia transuersa; quoniam vero præcipua differentia sumitur à causa; nam quædam à causa externa, quædam ab interna, ut ab erosione. Propterea posteaquam est actum de curanda solutione continui in uniuersum: dicemus modo de curandis vlceribus in uniuersum.

Est vlcus stricto modo sumptum, nam latè acceptum, omnem morbum significat, iuxta illud Hipp. dicentis, omnem morbum vlcus esse: sic inquam stricte acceptum, est solutio continui producta ab erodente substantia in nobis prognata. Cum autem erodere nequeat, quin partem substantiæ absumat, crit vlcus in uniuersum, solutio continui cum defe-

defectu substantiæ coniuncta, ideoq; ad curandum vlcus, duo erunt scopi semper absoluendi, regeneratio nempe carnis, & cicatrizatio. Propterea videamus, quid ad gignendam carnem sit necessarium, & cicatrizandum; nam hinc aperietur nobis via ad scopum propositum consequendum. Generatio carnis solius naturæ opus est, quæ cum de possibilibus semper faciat, quod est melius, dubitandum non est, quin illa diligenter in hoc opus incumbat, & absoluat, ni impediatur, ideoq; erunt impedimenta hæc à medico remouenda, vt curatio pro voto succedat. Quænam illa examinemus, ita .n. addiscemus facile, quamnam arte sint illa remouenda. Gal. sententia fuit, vt constat ex illis, quæ scripsit 3. meth. vt in quavis coctione, ita in carnis regeneratione duo excrementa generari: alterum tenue humidum, alterum crassum sordem appellatum, tenue ichorem: hæc quoniam carnis regenerationem impediunt, quare & vlcis consolidationem, commendat propterea ad vlcis cuiusq; medelam, remedia exiccantia, & abstergentia: illa quæ substantiã humidam absumant, & exiccent: hæc quæ sordes adherentes, abstergendo remoueant. hanc de curando vlcere Gal. sententiam sequuti sunt omnes, præter vnum Argent. scripsit .n. hic in comm. suis in ar. med. obseruari quidem in vlcere quouis humidioris excrementi copiam, collectam in parte vlcera duas ob causas, nimirum, quia ad illam tamquam debiliorem, multa copia sanguinis à natura transmittitur: & quoniam ob contractam imbecillitatem caloris, concoctionem perfectè celebrare non potest: ideoq; vt à ventriculo non bene exhalante, multa liquorum congelitio: hæc vlcera vlcera particula.

Quod pertinet ad sordes, & crassum excrementum negat generari, vt experientia quotidiana passim docet. ideoq; concludit vlcis cuiusq; exiccantia conuenire, abstergentia conuenire, vbi vlcus sorditum contraxerit.

De Argent. quid dicendum, cum nil admodum certi determinare potuissim, consului Fœlicem Martorellum in nostra hac Academia chyrurgiæ, & anatomes Professore, & hanc mihi dedit epistolam, è qua, quia abundè lector habes propositæ difficultatis solutionem, apposita hic volui, & hac margarita disputationem propositam exornare.

ANTONIO SANTORELLO
peregregio Philosopho, Medico Comiti Palatino, & in Neapolitano Gymnasio præctica medicina Primario Professore, Regniq; nostri dignissimo Archiatro.

FOELIX MARTORELLVS F. P.

Quod mihi fautor, & commendator semper extiteris, magnum porro est, & magni quidem ex animo feci. Quod verò in medica disceptatione, meam etiã exigere sententiam non graueris, plurimum tibi debere me sentio, & maximum humanitatis tuæ est argumentum. Cum enim vir doctrina percelebris, atq; præclarus exiltas, vbique, & vndique, apud nostros, apud exteros, tam scribendo, quam docendo, atq; medendo: tuum est quid sentias tradere alijs, non alij quid sentiant experere. Abduceret proinde à responsione, ni tua me deduceret beneuolentia, qua cuncta semper excepisti mea. Libenti igitur animo meam, quam petis, depromam sententiam de vlcis, ac vulneris excremento.

Ingeniosissimus Argenterius in 3. art. medic. fortasse contradicendi stimulo percitus, negauit dari duo in vlcere excrementa, sed vnum tantum admisit. Ipse tamen illius assertionem nullatenus sustineri posse semper censeui, sed affirmatiuam recipiendam esse sententiam, cum Gal. lib. 3. meth. cap. 3. & communi medicorum schola.

Verum enim verò, vt felicius, ac facilius mihi concingat, Argenterij improbare, & Galeni confirmare traditionem paucis, nonnulla præmittenda existimo, tam de causis, propter quas excrementa fiunt, quam de modo generationis puris, eiusq; speciebus. Generari ergo in vulnere excrementa reor, nedum ex carnis generatione, verumetiam ex occurso sanguinis, qui fluit, plus iusto: vel quia pars dolet: vel quia imbecillis euasit, solutionis continui causa: vel quia nutritioni superest: vel quia sanguis, quatenus corpus fluuidum est, successiuè effluit: vel etiam quia vulnerata caro infaniam conuertitur; aut quia contusa; aut quia intemperata. Fluere sanguinem ad partem dolentem negari non potest, & docetur à Gal. 3. meth. cap. 4. hiis verbis, *Quod dolet, plus aliquid affluere facit*; eiusque ratio assertur in 13. meth. cap. 3. quoniam irritat dolorificica causa circumstantes partes; idcirco cum contra illam insurgant, seipsas expriment; atq; impetu sanguinem, & spiritus mittunt.

K k k

tunt,

tunt. Quapropter dicebat idem Galen. eod. lib. cap. 5. dolorem esse causam fluxionis, etiam si totum corpus ab excrementis sit purum. Coadiuuari humoris receptionem à partis imbecillitate, certum porro est, quoniam validior pars ad imbecilliores, quacumque ex causa facta, quod superuacaneum est transmittit, ut tradidit apertissime idem Gal. de naturalib. facul. cap. 13. Ratio verò desumitur ex illo naturali principio, quod vnumquodque suam conseruationem intendit, & sibi noxium expellit. Quamobrem pars ex vulnere debilis facta, recipit totum quod commouetur, & superuacaneum est in corpore, ac propterea tumorem in vulneribus apparere debere, asserit Hipp. 5. aph. 65. & 66. Superesse verò nutritioni sanguinem facile liquet, ex eo quod naturalis calor coctionis instrumentum languet vulneris ratione; & idcirco cum totum concoquere, & assimilare non possit, excrementum resultare oportet, licet alioquin pro iusto naturæ modo se habeat, ut ait Gal. 3. meth. cap. 4. Sanguinem quatenus fluidum corpus successiue effluere, ad sensum patet. Id autem fit: vel quia termino alieno terminatur: vel quia ad replendum vacuum accurrit: vel quia impellitur à motu cordis, aut spiritu vitali in corpore in cluso. Sanguis enim iste cum à medico, vel aliqua alia causa occluditur, ex illo sanies, & pus generatur, ut in lib. de tum. prænat. cap. 2. affirmat Galenus. Carnem contusam in saniem verti docuit Hipp. in lib. de vlc. tex. 3. & de vulner. capitis tex. 15. & Galenus 4. meth. cap. 5. Nisi enim ipsa destrueretur optima caro regenerari non posset. Nec dici poterit ex carne non fieri pus cum Gal. 2. aphor. 47. asserat materiam puris esse sanguinem. Etenim caro pars similis rubicunda, & sanguinea est, & ut ita dicam concretus sanguis, ut 3. de offic. medica tex. 15. In pus verò illa vertitur, quoniam præterquam quod caro teritur, & pori concidunt; sanguis etiam è venulis egreditur, læquetque calor vulneris causa, ex proprii tegumenti defectu. Quod autem tot modis excrementum in vulnere oriatur, vnicui probatur ratione; quoniam scilicet sanguis ex prædictis causis proprium egreditur locum; ideoque ipsum suppurari neseesse est, cum locus sit conseruatio locati; & deducitur ex Hipp. 6. aph. 20. dicente. *Si sanguis in ventrem præter naturam effunditur, necesse est suppurari, &* Gal. in comm. addit, *vel corrumpi*. Ventrem verò appellat Hipp. quamlibet cavitatem. Quomodo cumque igitur sanguis exit è venis, & in exiguis carnis cavitatibus detinetur, vel alia proxima intercapedine suppurari, vel in grumos verti, vel liuescere oportet.

Præterea fieri pus motu medio inter

coctionem, & putredinem asseuero, & idcirco vtriusque extremorum participare esse, & à calore fieri, qui plurimum à propria non excessit temperie, ut placuit Vallesio 5. controu. cap. 4. & est expressa Gal. sententia 1. prog. 42. & 2. aphor. 47. vbi mixtum calorem appellat, non quod duo concurrant calores, ut multi arbitrati sunt, nam quando qualitates non sunt contrariæ, neque diuersæ speciei, si vniantur in eadem parte subiecti, vnicæ, sed intensiorem efficiunt qualitatem. Quapropter quanto magis calor à naturali recedit, siue ratione partii, siue sui, pus non album, lene, æquale, & minimè fetidum sequitur in eiusdem Hipp. sententia 1. prog. 42. Hinc est, quod ex actione caloris, & passii resistentia, variæ puris species resultant, ut docet expressè Galen. 1. de diff. febr. cap. 6. his verbis. *Dictum verò & illud est, quod multiforme huiusmodi genus existit, nam in eo quod magis, & minus suscipit coctionem est innumerablem differentiam*. Et propterea dixit Celsus lib. 5. cap. 26. *Ex vulneribus exit sanguis, sanies, & pus*. Sed ut vnde orta est se conuertat oratio, ad quæstionem deuenio. An scilicet detur excrementum crassum in vulnere.

Duo generari in vlcere excrementa docet Gal. probatque 3. meth. cap. 3. hisce verbis. *Verum in ipsa prima carnis generatione, duplex prouenire excrementum necesse est, veluti etiam in commentarijs de natura docuimus, quod omnem qualitatis alimenti mutationem alterum crassius, alterum tenuius excrementum sequitur. His excrementis etiam per vniuersum corpus semper prouenientibus quod tenuius est ipsa inuisibilis est per spiratio. Quæ etiam subinde fit visibilis, quoties vel naturalis calor languet, vel nutrimento vititur, quam iustum sit ampliore: vel motus quispiam vehementior animali contingit. Alterum est sordes, quæ in summo corpore nostro colligitur. Quin etiam in vlceribus tenuius excrementum sanies græcè Ichbor appellatur, quod crassum est sordes. Ac tenuius quidem excrementum vlcus humidum redditur ex crasso sordidum: eoque duplicibus medicamentis egot; vtrique ut humidum est siccantibus, ut sordidum, quæ ipsam expurgent. Ergo cum nullo vnquam tempore natura cesset à carnis generatione, certè nec tempus ullum erit, in quo non vtrumque medicamentorum genus desiderabit, vtrique & quod siccet, & quod expurget; hæc Gal.*

In quo animaduertendum erit Galenum loquutum fuisse de alimenti mutatione, & præsertim de tertia coctione, quæ per vniuersum perficitur corpus, de cuius excrementis dubitatio nulla est, ut patet exemplo ab ipso allato. Ratio autem est, ut tumetipse docuisti in lib. 11. de sanit. nat. cap. 11. quoniam dirigitur coctio illa ad restorationem deperditi; quam eandem doctrinam recipit

Ar-

Argentarius in citato art. med. *Humor*, inquit, *inflammationem efficiens si concoquitur, nullum ex illo educitur excrementum, quia est tantum assimilatio secundum qualitatem, non secundum substantiam, ex qua fit nutritio*. Ex quo infert, non ergo in omni coctione duplex sit excrementum, si in concoctione, ex qua fit pus totum, quod concoquitur excrementum est, & vnus natura; sed tunc fiunt duo illa genera excrementorum, quando coctio tendit ad nutritionem, quia nutrimentum non est actu simile. Idque sanè perpendi, vt proprijs Argeterij iaculis pugnare mihi liceat, non autem quia existimem probatum difficile tale assumptum. Nam si quis obijceret spiritus coctione generantur, & tamen nulla in tali coctione excrementa relucunt; inueheret enim faciliè recipiendo primum, spiritus per coctionem gigni, vt voluit Valles. lib. 7. controu. c. 12. Santacruz. opus. 9. de facultat. cap. 21. Christoph. Auega lib. 2. de arte medendi cap. 3. & est Gal. 7. de plac. Hipp. & Plat. cap. 2. Et probari potest, quia generatio alicuius rei, quæ est productio vnus ab alio nequit pertinere ad virtutem sentientem, quia hæc habet solum sentire immanenter, nec ad motiuam animale, aut naturalem, hæc enim habet solum mouere localiter. Ergo per se pertinet ad aliquam potentiam immutatiuam, quæ inter vegetales appellatur concoquens. Nec vllum faceiunt negotium, quæ ab alijs opponuntur, quod scilicet spiritus non assilantur cordi, cum coctio tendat ad assimilationem rei. Quod nulla pars nutriatur spiritibus, cum coctio ordinetur ad nutritionem. Quod in generatione spirituum non appareant duo excremeta cum tamen ex quavis coctione illa terna. Etenim quod spiritus non crassescant, cum crassa sunt, quæ coquantur. Etenim singulis arguerim latim respondetur. Et ad primum, quod spiritus cordi assilantur, cum recipiant temperiem, & qualitatem cordis. Ad secundum. Quod in qualibet corporis parte spiritus complantati existât, qui non refarciuntur, nisi affluxu spiritus vitalis. Ad tertium. Non necessarium esse in qualibet coctione duo excrementa apparere; potest enim contingere, vt propter alimenti puritatem excrementa sensum effugiant; nam insensibilis halitus est excrementum tertiæ coctionis membrorum, & tamen non apparet ad sensum, quod prorsus dici posset de spiritibus. Ob materię enim subtilitatem fugit sensum excrementum tenuè, & crassum, expiratione namq; multa fuliginosa excrementa propelluntur, quæ nõ sentiuntur. Itaq; licet sint separanda excrementa, non est necessarium vt sensu percipiantur, cum multa ob sui paruitatem nos lateant, quod etiam de lacte, &

semine dicendum erit, quæ duo dici posset esse excrementa, vt potè toti superflua, & solius prolis gignendæ, & nutriendæ gratia genita, & consequenter non mirum si in earum productione excrementa non supersint, cum ipsamet talia sint. Ad postremum. Quod spiritus sūt crassiores vaporosa parte sanguinis.

Sed vt redeamus ad quæstionem ex eademmet Argeterij doctrina dari excrementum crassum comprobabo. Ait itaq; Argentarius tunc fieri illa duo excrementa, quando coctio tendit ad nutritionem, quia nutrimentum non est actu simile; sed eadem est nutritio, ac carnis generatio: ergo in carnis generatione duo sicut excrementa, sicut in nutritione. Minor probatur, quia sicut nutritio est restauratio deperditæ substantiæ facta ex conuersione alimenti in substantiam aliti, ita generatio carnis est restauratio deperditæ carnis. Præterea in carnis generatione concurrant eadem causa productiuæ, quæ in nutritione, facultas scilicet concoctrix, & assimilatrix, & finalis, substantiæ videlicet restauratio, ergo sunt idem. Et quemadmodum ex Argeterio in nutritione fiunt duo excrementa pari quoq; modo in carnis generatione resultare debent; & licet Argentarius asserat partem vulneratam nutriti quidem, sed excrementa per cutim, non per vulcus excerni, gratis tamen, & dumtaxat, contradicendi studio id tradere liquidò patet, cum enim latiores sint pori carnis in vlcere, quam in cute fateri, vel inuitus quisquam debet potius per vulcus, quam per cutim excerni debere.

Ex quibus cum probata remaneat Galeni, aliorumq; sententia, reliquum dumtaxat est, vt Argentarius satisfaciã obiciat. Ait primo Argentarius ex Hippocrate vltis in generatione, igitur non est necessaria extersio, ergo excremento crasso caret vlcus. Sed faciliè erit respondere Hippocratem, non dixisse vlcera indigere exiccatione (licet deducatur ex eius doctrina) sed vlcera vniuersa non nisi vino humectanda esse, quia siccum sano proprius est. Vinum verò nedum exiccans; sed etiam abstersiuum medicamentum est, quoniam extergentia à Græcis rypica appellata, vt placuit Gal. 5. simpl. cap. 12. sunt calida, & sicca tenuium partium, ac absq; mordicatione, contraria scilicet emplasticis; idcirco contrarium producut effectum (quamuis ad sit etiam extergens, quod parum caloris habet, vt 3. meth. 3.) Vinum autem calidum, & siccum, ac tenuium partium esse quis negabit, & præcipuè generosum, igitur extersiuum, quod aduertit Gal. ibidem, vbi habet, *Vinum igitur omnis vlceris, quæ vlcus est optimum est medicamentum, igitur extersiuum*. Præterea

idem Gal. 2. ad Glau. cap. 9. asserit mellicratum melius esse vino ad extergendum, ergo vinum etiam extergit, quoniã comparatiuum supponit positiuum. Sed quid vltius moros, si ipse Argenterius loco cit. art. med. & 1. aph. 22. vinum extersuum esse liquidò supponit, dum in febribus ex pituita, & melacholia factis, vinum dari iubet ad attenuandos, exiccandos, & incidendos humores. Nec dicatur vinum, quo vtitur Hippocr. esse vinum austerum, vt colligitur ex 4. de fracturis tex. 21. sed vinum austerum est frigidum, & siccum, ergo non quia abstersuum applicatur vinum; extersio. n. separatio est, & ista à calore habetur. Quoniam prædictum austerum vsurpatur ab Hipp. in glutinandis tantum vulneribus, quæ extersuo non indigent medicamento; sed eo, quod constringit, & in vnum substantiam cogit, & Galen. 3. meth. 4. non autem in vlcere, vbi carnis generatio requiritur. Immo nedum vinum dulce ad extergendum adhibet Hipp. sed & mel, mirrham, terebentinam, sel bulbolum, & similia, vt ex tex. 8. & 9. de viceribus clarè patet, & tua etiam est doctrina lib. 23. antepraxis cap. 3. Neque dicat vltius, quod pars vulnerata glutinantibus curata adhuc nutriatur, ac prouidè duo esse excrementa, & medicamento adstringenti curari non debere. Partes enim ad mutuum contactum redactæ, cum robustiori gaudeant calore, hinc est, quod licet generentur excrementa, insensibiliter excernuntur, veluti contingit in parte, integra existente cute.

Vrget secundo Argenterius in principio vulneris tantum sanies apparet, vt experientia docet: postea pus optimum: est aliquando inæquale, signum est, quod recrudescit vlcus. Verum in pure optimo nequeunt duæ formæ excrementorũ esse: Ergo crasso caret excremento vlcus. Attamen non officit, Quamuis enim in principio vulneris sanies appareat, illa tamen fit ex sanguine retèto in osculis venarum, quæ cum strictiora sunt, sanguinem egredi minimè sinunt, vt ait Gal. lib. de tum. præter naturam cap. 2. atque ideò apparet sanies in principio vulneris; verum caro tunc non generatur, & propterea neq; excrementa producuntur; sed temporis progressu ipse sanguis concoquitur, & pus optimum apparet, quo etiam tempore excrementa generantur, & miscentur cum prædicto pure; quod egregiè adnotauit Iulius Cæsar Magatus de nouo methodo curandorum vulnerum lib. 1. cap. 33. Falsum proindè existimo non posse esse duas formas in pure: fit namq; aggregatum per accidens ex excrementis, & pure. Nequidquam me mouet non apparere excrementa; etenim in sanguine è vena misso, vtraq; bilis, & in lacte pars caseosa, &

serum non statim cernuntur, & tamen verè adfunt, igitur dici nequit non adesse dub excrementa, quia non apparent. Et licet Argenterius hinc deducat, quod pus esset inæquale, vel crassius, vel tenuius, & per consequens non optimum. Tamen nihil penitus officit, caro namque, quæ quotidie generatur, modica quidem est, & ideò modica etiam excrementi quantitas, quæ à multitudine puris occultatur. Præterea sicuti nequit dici, non apparet tenuè excrementum in corpore sano, ergo non generatur, ita neq; crassum non respicitur excrementum; ergo non generatur, quia vtraq; mutatio est ad substantiam, vt probauimus: non apparent autem, quia illud insensibiliter dissoluitur, istud permiscetur cum pure.

Instat tertio Argenterius ex inflammatione suppurata, & secta cerni tantum pus, ac proindè excrementa non generari, potissimum cum Gal. condiciones excrementorum nequaquam docuerit. Verum facillima est responsio, nam caro tunc temporis non generatur, aut cum pure excrementa confunduntur. Et factis, superq; docuit Gal. excrementorum condiciones, cum affirmauit sordem esse crassam, & parti inherentem, saniem tenuem, & fluidam; Et quamquam vlcus non sit semper idem, dantur nihilominus eadem excrementa in specie, si non in quantitate.

Insuper ad suam muniendam assertionem addit Argenterius in vlcere humido esse eiusdem generis excrementum, igitur tantum siccandum. Quinimmo in omni tempore gigni saniem, & sordem, ergo non esse tempus generationis puris. Et præterea generari crassum excrementum propter negligentiam medentis, cum scilicet non exiccat vlcus, proindè aliquid putredinis acquirere, sordidumq; fieri. Sed non per hoc concludit intentum, etenim transitum facit ex vlcere sumpto, vt genus ad speciem, seu differentiam vlceris, nempe humidi, ex quo cum multa emanat humiditas, (ortu habens ab intemperie partis, vel redundantia humoris) caro non generatur. & proindè neq; excrementa prædicta producantur. Nec vrget secundum, quoniã pus, & excrementa illa ex diuersis consistant materijs, vt probauimus, idcirco ex eodem calore, partisq; facultate, eodemmet tempore generari valent. Nec tandem vim vllam facit tertium, tunc enim specificam differentiam acquirit vlcus, quando scilicet humiditas, vel sordes in summo existunt: genus verò vlceris constituunt quando sunt in pauca quantitate, neque hoc videatur nouum. Hæ namq; differentiæ sunt accidentales, quæ sumunt magis, & minus. Quantitas enim vt genus constituitur per extensionem in ordine ad se, & quantitas bipolaris

maris exempligratia, per extensionem in ordine ad se bipalmarem. Immo nedum leuioribus exiccantibus ex his caro absumitur, ac proinde semper respicienda est temperies partis, & recessus à naturali statu. Caro enim generanda similis deperditæ esse debet, idcirco variari debet Sarcotica, seu exteriusa, & exiccantia. Hoc uè demonstrat excrementa illa produci in carnis generatione, statim enim crescunt, quando apta medicamenta nõ applicantur, & centies expertussum in vlcere albicans, quoddam velamen, quum illi medicamenta ad proportionem non adhibentur.

Falsum proinde simpliciter puto, quod colligit Argenterius, nempe pus esse excrementum quantitatis, & generari in superficie vlceris; nam interdum fit ex superfluo alimento, interdum ex sanguine, qui concurret ratione doloris, & alias alijs ex causis supra relatis. Et pus in porositate carnis fieri arbitror, dummodo altera cavititas non sit, quod colligitur ex Gal. loco cit. de tum. præter naturam. Ibi enim suppuratur sanguis, ubi adest: sed in superficie vlceris sanguis non apparet, nam flueret; ergo intra poros carnis detinetur. Neq; dici potest, quod nisi colligeretur in vlceris superficie nõquam generaretur caro bona, quia corrumpetur à pure. Quoniam quando generatur caro, pus est optimum, & assimilatum secundum qualitatem à calore, parum recedente à naturali, & propterea carnis generationi minime officit. Acciditq; quod sicuti excrementa nutritionis non generantur in corporis superficie, sed in eadem parte, in qua fit nutritio, ita in eadem parte, in qua fit carnis generatio, excrementa generari debent. Et ex his omnibus abundè confutata iam remanet Argenterij sententia, & Galeni, ac nostra confirmata. Reliquum dumtaxat est, ut acri tuo, & eximio ingenio cuncta rimeris; Quæ si probaueris, me verè Felicem existimabo; sin minus, feliciorẽ; te enim docente mutare sententiam, feliciorẽ censeo. Vale, & me tu amatissimum, ut soles, ama.

Lesæ cavitatis curatio. Cap. VII.

Sunt vitia cavitatum duo, apertio nimirum, & adstrictio immodica. Fit cavititas maior à rarefacientibus, distendentibus, exercitio, laxantibus, expultricis motu immoderato. Proinde fit, ut primum curetur addensantibus, secundum ijs, quæ tollunt distendentia, quæ si sint flatu, erit remedium optimũ, quod discutiendi vim habet: si minera, vacuanti varia, pro varietate substantiæ distendentis, exercitio, quiete: laxantibus, occurreremus ijs, quæ siccandi vim habent.

Si expultricis vitio idem contingat, nunc mulcentia conueniunt, nunc vacuantiã: illa, si qualitate facultas irritata, expellat: hæc, si pressa, se exoneret. Tandem quacumque ex causa cavititas maior fiat, adstringentia conuenient, ut si quæ adhuc remanet ampliatio, eorum usu abigatur. Contra minor, laxantia exposcit, adhuc causa remota, quæ remouebitur varijs præsijs; nam & causa multiplex, quæ reddit angustam. Cum itaque compressa cavititas, angustior redditur, curabitur ijs, quæ tumorem præter naturam de medio tollunt, aut corpus adiacens remouent, seu sit illud externum, seu internum, ut caro, & pinguedo: de quorum primo, quia dictum, de altero dicetur capite de magnitudine aucta, nil addendum. Quæ ex subsidencia ortum habet, si fiat ex nimia partium humiditate, exiccare est necesse, sin concidant ob immodicam vacuationem, occurreremus victu pleno. Coalitus erodentium usu abolebitur. Angustia ob partis situm mutatum, parte in propriam sedem restituta, qua de re capite sequenti. obstructio si à multitudine fiat, euacuantibus adimetur: si à mala succorum qualitate, ijs, quæ peccantiõ succorum qualitati, se opponunt, quæ quoniam triplex, crassities, lentor, & tenacitas: tenax erit abstergendum, incidendum lentum, crassum verò, quia fit quandoq; à nimia adustione, ut atra bilis, & falsa pituita, quandoq; à nimia substantiæ terreæ portione, ut humor melancholicus, quandoque refrigerantibus, & humectantibus, quandoque calfacientibus, & humectantibus feremus opem; nam quod scribit Arg. fieri quandoque crassitiem à frigiditate, nego vnquam posse id contingere in viuentibus; nam nunquam potest pars aliqua viuere, & cum in modum frigere, ut humor concresecat. Valet ad rem hanc multum syrupus Nicolai Florent. & vsus calybis, nedum enim suo pondere obstruentes humores extra pellit, sed eosdem simul ad euacuationem disponit; habet enim vim abstergendi, & quoniam admiscetur cum eo simplicia multa calida, & sicca tenuium partium, extenuat quoq; feliciter: conficitur ex eo electuarium: fit quoque ex eodem vinum chalybeatum, vtrumque vario conficiunt modo, quæ de re, quæ multa Mercat. lib. 2. de ind. & practicantes c. de scyrro lienis, & hepatis obstructione, consule viros istos.

*Morbi in situ curatio.**Cap. VIII.*

MOrbus in situ curatur, parte in propriam sedem restituta, & alligata, nè promptè excidat, quo fuit detrusa. Quia verò pars mutat situm, non solum vbi ab externa aliqua causa, aut tracta fuit, aut pussa, sed ab humore in eius cavitatem delapso, vt cum excidit à propria sede articulus, quia cavitatis humore repletur, insurgit hic indicatio, humorem confluxum vacuandi, & procurare, ne amplius fluat, ad partem affectam. Id ante omnia tentandum, vbi ex hac causa articulus e. g. excidit; nam si cavitatis repleta tentes os reponere, frustra id tentabis, cum non detur penetratio corporum: cumque humor replens, sit frequenter crassus, frigidus, & pituitosus, hunc salsa decocto, china, ligni indici, sudoribus, & victu extenuant, extrudere conaberis, iisdemque occurrentes intemperiei e. g. cerebri, cuius occasione, humor ille continuò, ad articulum labitur. Vbi ab externa causa fit hic affectus, cum nihil illa indicet, duo dumtaxat scopi proponuntur, restitutio partis, & restituta partis conseruatio. Potest deduci pars duplici genere remediorum, palestrico altero, altero medico, ita dicitis, quia primum in palestris frequens, & à palestricis inuentum, secundum à medicis. Fit illud solis manibus, hoc instrumentis, & machinis. Sed siue manibus, tentemus ossa reponere, siue machinis, debet peritus chyrurgus, cum id facere aggreditur, modo impellere, modo trahere, interdum trahere primum, mox impellere. Nempe, cum os intrò recurrit, attrahendum foras: cum prodijt foras, impellendum intro: sic vbi vertebræ eminerè obseruamus, compressione in proprium reijcimus locum: vbi eadem ita intus recurrit, vt cavitatis quædam obseruetur, cucurbitulis trahere foras procuramus, cum elapsum è cavitatis os contrahitur, trahere primum chyrurgus debet, mox versus sedem antiquam impellere. Id vbi feliciter actum fuerit, procurandum secundo, vt reposita pars, in eo situ seruetur, ne iterum excidat: seruetur commodè alligatione, & quiete: quiescet pars luxata, cum naturalem retinet figuram, & situm: erit alligatio commoda, si nec laxa admodum fuerit, nec adstricta; hæc enim doloribus plena, discriminis illa. Nimis strictam esse, ex ægrotantis quærimonia intelliges: nimis laxam, & visu, & manu immissa. Desiderant quidam, ne dolorem alligatio inducat, vt antequam fiat, pars in propriam figuram reducat. Satis cautè, nam multoties brachium alligatum, dum est

extensum, non dolet, at si contrahatur ad pectus, dolere solet. Illud tandem moneo, vt imponatur emplastrum, quod vim habet adstrictoriam, & agglutinandi, quemadmodum est emplastrum de pelle arietina, & de oxicrocco; nam quamquam natura agglutinet, auatur non parum ab hoc medicamento: nec illud improbo scilicet, vt fasciæ madesiant posita, & pars oleo rosaceo inungatur, iniecto puluere, rosarum rubearum, boli armeni, sanguinis draconis, albumine oui, & alijs huiusmodi, nam adstringendo, partem roborant, nè suscipiendis fluxionibus reddatur obnoxia. quare, & illud conducet non parum ad inflammationem inhibendam, sanguinem mittere, expurgare. Sed quoniam, non vitiato situ emendando hæc conducunt, sed inflammationi inhibendæ, qua de re alias, his claudio hoc caput.

Magnitudinis imminuta auctaque curatio. Cap. IX.

CVM habeant contraria eam naturam, visese mutuo explicent, propterea prosequar ego imminuta potissimum magnitudinis curationem. Imminuitur corpus præter naturam, & extenuatur, quandoque vitio obiecti, interdum vitio proprio. Est vitium obiecti duplex in quantitate pauca, & qualitate; deficit quandoque alimentum, quia non assumitur, vt in magna rerum annonâ, alias, quia assumptum, non detinetur, sed vel vomitu excernitur, vel deijcitur, vt in lienteria, & fluxu cœliaco, & cruento. Tertio, quia permeare non potest, vt in magna venarum, quæ meseraicæ dicuntur obstructione. Alias, quia assumptum, & retentum, non conuertitur in sanguinem optimum, sed in aquam, & crudos humores, vt in cachochimia, & hydropicis. Vnde intumescit his veter, reliquis corporis partibus extenuatis. Idem contingit quandoque, quia partes assimilare non valent, aut quia tantus est earum calor, vt cuncta resoluant in halitum, apponant parum, aut nihil vnde in marasmo quouis, quia non fit appositio, sit extenuatio: extenuantur, & hæctici, quia calor, summus multo plus discutit, quam restaret, aut ob aliam quamcunque intemperiem. In vniuersum itaque, vel imminuitur quantitas ab errore externum, vitio nempe alimenti in quanto, aut quali, aut vitio partium, quod est multiplex, in intemperie calida resolvente, frigida non coquente, humida, vnde non retinetur alimentum, sicca, quæ vniorem impedit. Est quoque huius causa, vitiata formatio, ac propriè cavitatis adstricta, aut laxata. At verò de emendandis vitijs cavitatis, de intemperie quavis corri-

corrigena est actum à nobis: erroribus externis, vt sit occurrèdum, nemo ignorat, propterea nihil de nouo afferam, vt imminutam magnitudinem emendemus.

Nec laborandum cuique est, vt intelligat, quibus sit occurrèdum auctæ quantitati. Constat enim, ea omnia esse ex vsu, quæ siccant, resoluuntque, vnde profunt vigiliæ, exercitia, cibi pauci, paucus potus, extenuantia quæque, & abstergentia.

Eadem nos causa excusabit, si nihil dixerimus de curatione morborum, qui in mala figura; nam hæc, vel sit vitiata quantitate, aut ob auctum, aut imminutum numerum partium, ob prauum situm earundem, cavitatem lasam, ob vlcera, tumores: itaq; vbi quis sciat occurrere hisce affectibus, iam idem facile intelliget, quomodo vitiata figura debeat emendari. At de curatione morbi in situ, auctæ, imminutæque magnitudinis, tumorum, solutæ continuitatis, est actum: morbi in numero imminuto, curationem nequaquam admittunt: ad auctos, sciet quis curare, qui morbos in aucta magnitudine curare sciet: nimirum iisdem tollentur remedijs, intensioribus tamen. Proinde nullus imminutam censebit hanc methodum, si capite hoc concludamus, quæ de abigendis morbi generibus, dicenda erant, ac de curandis eiusdem differentijs dicere aggrediamur.

Differentiarum morbi, quæ à subiecta materia sumuntur, curatio.

Cap. X.

Postquam tradidimus methodum, quæ valemus occurrere simpliciter cuique affectui, esset modo docendum, quæ arte possunt abigi impliciti morbi: ac quoniã de re hac egimus lib. 14. progrediemur propterea ad morbi differentias: id enim esse reliqua videtur: Et quoniam inter has, eæ primò obtinent locum, quæ à subiecta materia desumuntur, has primò curabimus. Cæterum, quia sunt hæ differentie multæ, nam quidam morbi sunt pueriles, seniles alij: quidam viriles, alij muliebres: quidam priuati, alij communes, ique varij, endemij, epidemij, & hi perniciosi, aut non perniciosi; quicumque demum, aut vitalis, aut animalis, vel naturalis; ne vel diminuta euadat disputatio, aut confusa, eodem, quo sunt propozitæ ordine, agemus de singulis.

Pueriles affectus, eadem exposcunt remedia, quæ seniles desiderant: iisdem tollentur pariter affectus, qui viros, & mulieres infestant; neque enim alia præsidia admovent medici epilepticis, pueris, senibus mulieribus viris: Sed quia

pro sexus varietate, & ætatis, & temperies est varia, & formatio, varia quandoque ratio victus, & consuetudo viuendi: atque hæc omnia in considerationem, adhibenda, vbi quis rectè velit curationem aliquam instituire, sit propterea, vt varietur quandoque, aut remedij quantitas, aut materia, quamquam indicationes sint semper eadem. Laboret e.g. & puer, & senex acuto morbo, vtrique morbi natura perspecta tenuis apprimè victus est ex vsu, & cum morbus sit magnus, magna vtrisque admouenda præsidia: at quoniam pueri, pluribus fomitibus egēt, senes facillè ieiunium ferunt, hinc fit, vt quamquam eadem indicet vterque morbus, haud tamen par quantitas exhibetur à nobis, à varietate virtutis indicatione desumpta.

Hinc quia mulierum caro mollis, & diffabilis facillè, virosum dura, & compacta, mixtoribus illæ curandæ remedijs, maiora tentanda in viris: vnde, quia potest remedium fieri imbecille, aut imminuta illius quantitate, aut mutata materia medicamenti, iisdem indicationibus perpetuo seruatis, debiliora admouebimus, hoc est, vel in minori quantitate, vel aliam medicamenti materiam eligentes.

Non secus indicat sensus, ac temperies partis: nimirum sunt quædam partes sensus exquisiti, hebetioris aliæ: quædam raram habent substantiam, & diffabilem facillè, resistunt aliæ magis: quare quamquam eadem vigeant indicationes, vbi idè est affectus in parte dura, & molli, sensus hebetis, & exquisiti: nihilominus, quia illa valida potest remedia ferre, nequit eadem mollis, & sensus exquisiti tolerare: hinc fit ne admoueamus eadem remedia prorsus, quamquam idem faciendi vim habeant. Sic in ophthalmia præsumimus oleo rosaceo, quia oleum oculis inimicum, quo vtimur in alijs externis inflammationibus. Id impulit medicos, vt peculiare conscriberent, de morbis mulierum, & puerorum libellos; non enim eos tantum percurrunt affectus, qui vel pueris, aut mulieribus proprii, sed eos quoque, quos habent communes cum alijs, nempe quia nouerant factamutatione in virtute, aut sexus, aut ætatis ratione, non semper esse eadem prope modum medicamenta opportuna. Quamobrem ne in ijs eligendis, aut quantitate præscribenda aberraretur, peculiari tractatu docendum existimarunt, quæ cuique essent vsui. Eadem ex causa factum, vt diuersam instituerent disputationem, de frigida intemperie cerebri, ventriculi, & iecoris, nam licet omnis, calida admoueri desideret, & vbi humorem fouentem habuerit, euacuationem illius, alia tamen via vacuari postulat, qui redundat in capite, ac stagnans in stomacho:

macho: nempe hic vomitu, aut deiectione, expurgatur caput per nares, os, aures, futuras: habitus corporis proritato sudore, frictionibus, motibusuè.

In communibus morbis est, quod addas: nempe cum pendeant illi à causa communi externa, vt aquis corruptis, aut inquinato aere, vel situs, lociue ratione, vel ob aliquam causam aduentitiã, est huius causæ externæ, que vt morbum induxit, sic eundem seruandi vim habet, ratio magna habenda: itaque discedendum quamprimum est, & illud medicorum consiliu probò, qui probant in huiusmodi affectibus pillulas de tribus vocatas, nempe, vt recedat homo quamprimum, vt quam longissimè ab aere illo inquinato, & vt tardissimè redeat. Vt occurrendum morbo ab aere pestilenti inducto mox dicemus.

Morbi maligni curatio. Cap. XI.

Malignus affectus, debet omni industria, omnique arte inhiberi, ne fiat; nam vbi inuasit, aut ita clam serpit, vt nos eius progressus omnino lateat, aut esto innotescat, vix aliquam curationem admittit; præsertim, si ad cor usque venenum se effuserit. Cum vero inhibeatur affectus cuiusque generatio, vbi eius causæ abscindantur, erit omni via putredo inhibenda, quando ex summa putredine, venenata qualitas, ab hac morbus malignus; at verò eximiam contrahunt humores putredinem, cum putrè aerem, palustrem, & caliginosum inspiramus, cum prauis vescimur alimentis, cū gulz, & Veneri, plus æquo indulgemus: cum curis præter modum angimur; quare recta horum omnium administratio procuranda, ne huic calamitati reddamur obnoxij. Quanti hoc momenti, docuit præter alios multos, Fauorimus philosophus quippè, qui putauit, vt 2. noct. Attic. Gell. refert, idcirco Socratem in illa pestilentia vastitate, quæ Atheniensium urbem potissimum est depopulata, salubritatem corporis retinuisse, vt nequaquam fuerit communi cladi omnium obnoxius, quod à voluptatum illecebris, & passionibus animi cauisset. Cæterum, quia tanta est quandoque huiusmodi causarum sæuitia, aut necessitas; nam quandoque putrem aerem cogimur spirare, vel quia carceribus detinemur, aut quia, alterius imperio coacti per loca prauis halitibus infecta, iter facimus: prauis alij, ob inopiã, alimentis vescuntur, ita molles alij, & sensibus mancipati, vt voluptatibus seruiant, quo fit, vt succi contrahant insignem putredinem, & venenum: procurandum secundo, ne venenata illa qualitas ad cor vsque reparat, & diffundatur; fiet

Fiat hoc reuellentibus venenum, extinguentibus, & corroborantibus.

hoc triplici genere remediorum: reuellentibus, & auocantibus alio succum venenatum, & putrem: roborantibus cor, ne prauos illos halitus recipiat, & extinguentibus illos, aut quouis alio modo corrumpentibus. Ad reuellendos halitus venenatos, seu succos, qui recta ad cor, impetu ferè proprio feruntur, inuenere medici multa præsidia, enemata nempe, frictiones, purgationes, cucurbitulas multas, tum siccas cum scarificatas, & vesicatoria. Ad roborandum cor, antidota, vnde laudant theriacam, mitridatum, hyacinthum, alchermes, terram lœmiam, seu sigillatam, bolum armenium, & potissimum lapidem Bezoar, à quo cuncta alexipharmaca bezoartica dicta fuerunt: laudant pariter, & extollunt oleum chalcanti: neque assumendis tantum cordi addere vim procurant, sed & admotis: vnde inuenere multa olea, inter quæ eminent oleum M. Ducis Florentiæ, epithemata varia, extractum theriacæ: iisdem putant, venenatam qualitatem extinguere, duplici, vt nomine profint hæc antidota in huiusmodi affectibus; nimirum quia cordi vim addunt, & quoniam causam venenatam discutunt.

Quod spectat ad reuellentia, quædam omnes admittunt, de alijs dubitant, an conueniant, & quidam admittunt, reijciunt alij. Nempe probant quidam scarificatas cucurbitulas, alij aut omnino reijciunt, aut litigant de loco, cui affigendæ. Venæ sectionem, nonnulli commendant: timentes alij viribus, censent esse ab illa abstinendum: quanta de vesicatorijs controuersia? quanta de tempore purgationis lis, & discordia? Quamobrem, ne in re tanti momenti, & controuersa, Imperatorum more agere videamur, eia age, ad veritatis lancem illa appendamus; Quia verò laudant omnes enemata, & frictiones: dubitant, an sint ex vsu cucurbitulæ, vesicatoria, purgationes, de his disputemus, an ad reuellendum, conueniant; nam vbi ad cordis vsque substantiam, se propagauit desperata res est, & vt Gal. ait, *quam medicinam excogitabis, ad eam putredinem, qua cordis corpus occupauit?* & licet à venæ sectione exordium sumendum esset, quia tamen, alibi dictum de re ista, cucurbitularum vsus examinandus succedit, non siccarum, constat enim, pars, quæ affirmat ex ijs, quæ lib. de chirurgia à nobis sunt dicta. Quæremus itaque, an conueniant scarificatæ, potissimum, vbi aut maculæ, aut puncta quædam, veluti morsus pulicum cutim vniuersam fedarint; nam vbi natura, non tentauit hac via sarcinam humorum deponere, aut nullo modo cogitant de hoc remedio, aut libenter abstinent. Quia verò de hac difficultate, multa multi, neque enim quisquam de peste scripsit, qui de re ista, non scripserit dicam pauca.

An apparetibus maculis scarificatæ cucurbitulæ conueniant.

Id

Id ergo, ante omnia inspiciendum, ut hæc difficultas enodetur, an illa vaporum detruſio, à quibus cutis vario colore inficitur, fit ſymptomata, an critica, an mediam illa naturam habeat, ut partim fit critica, partim ſymptomata enim uero, ſi ſymptomata ſit, quis ſymptomata augere procuret? nec quicquam agendum medico erit, ſi perfecte ea via, criticarit natura; nam ut doctè Hipp. *qua iudicantur, aut iudicata ſunt integrè, ea ſinere oportet.* Quoniam verò mediam ferè ſemper, hæc habent naturam, & partim critica macula illæ exiſtunt, partim ſymptomata: critica, quia noxiæ cauſæ portio excernitur, ſymptomata, quia exiguum eſt, quod extrudit natura, quia intempetiue, & materia nondum coctæ; hinc dubitandi occaſio inſurgit, an ſit ſanguis mittendus per cucurbitulas, an vena potius tundenda, an nihil agendum; quod eſt quærere, ſint ne vacuationes critica, quia nocuus educitur humor, ſymptomata verò, ratione quantitatis, quia imminuta: & temporis, quia intempetiue, adiuuandæ, an cohibere eas fatius? qua in re, & ſi vario modo ſit opinatum à medicis, & quidam cohibendas eſſe cenſeant, quia multo maius eſt detrimentum, quod ex boni vacuatione, inferitur, quam emolumentum, quod nocui humoris educio aſfert; ſi tamen experientiæ ſtadium, proculdubio partem affirmantem ſequemur; nam, ut mittam peculiare cuiuſq; obſervationes, mox enim dicent, conſingi à nobis, ut hanc ſententiam contumaciter tueamur, docet illud Galen. multis in locis. nam 1. epid. comm. 4. ſcribit ſuper aſſe Silenium nonam diem, quia octaua illi papula apparuerunt parua, rotunda, & rubentes: miraturque idem Hipp. quod Critoni, cui pes intumuerat, ac dolebat, magniſque erat maculis infectus, non miſerit ſanguinem, cum facile intelligere potuiſſet, non eſſe pedis digitum capacem totius cauſæ, quæ morbum inuexerat: & exponens hitoriam eius, qui in horto Dealcis decumbebat, cum cætera ſymptomata damnafſet laudauit abſceſſum. Sed ne longa ægrotantium numeratione, quod in Hipp. reperies facile, & Trincauell. congeſſit ſub ſinem, tractat. de febre peſtil. te fatigem ratione id ſuadebo. Vacuatur his portio cauſæ facientis morbum. quare quaquam in principio fiat, te iuuabit, alioquin nec turgente materia, in principio vacuare liceret, ſi maius eſſet damnum, cum cruda materia vacuetur, quamquam nocua propter boni admixtionem.

Dices, non eſſe eandem rationem, ſed longe diuerſam: ſiquidem in turgentia materia habemus naturam adiutricem, non ubi non turget, ac propterea fieri, ne lædat vacuatio illa, hæc vires proſternat. Non nego, ubi ita res accidat, pro-

ſterni à vacuatione facultates, non eſſe adiuuandam: at non ſemper ita accidit, ſed vtrumque contingere obſeruamus. Quamobrem erunt hæc vacuationes adiuuandæ quandoque: cum vires præter modum ab illis læduntur, aut cohibendæ, aut ſinendum; enim uero, quod dixit Hip. 4. aph. 22. & Gal. ibidem, ut mittam mille alia loca, nihil benè vacuari in principio ita intelligendum, ut benè adnotauit Vallef. lib. 5. controu. c. 4. nulla vacuatio eſt laudata in principio ratione ſigni; ſignificat enim irritari naturam, coactamque ante tempus inſurgere: tamen ſi nihil vetet, quin tamquam cauſa, ſit utilis, ac propterea eſſe iuuandam.

At qua via, venæ ſectione, an cucurbitulis; Reſpondeo, ſi ſit imminuta vacuatio, quia natura onere, & copia preſſa, non valuit omnem deponere ſarcinam, exoneranda natura à plenitudine, quod cum nullo remedio commodius fiat, quæ vena ſecta, hæc aperienda. At ſi ex alia cauſa factum eſt, ut imminutè vacuarit natura, nempe, quia cutis fortæ adſtricta, viæque impeditæ, commendo cucurbitulas ſcarificatas. Vide quæ ſcripſimus lib. 19. Ex his patet, non eſſe omnino quæſandam purgationem in morbo maligno, tamen ſi non ſit coctus, ni tamen alia abnuant, quæ ad purgationem rectè molendam, præter concoctionem requiruntur, ut lib. præcedentia nobis dictum; nam ſi quandoque iuuat vacuatio, crudo adhuc morbo, licebit illam quandoque tentare, crudo adhuc morbo, præfertim ſi corpus fuerit præparatum.

An & veſicatoria commoda? non me later, multa de re iſta ſcripta ab Hercule Saxonia, & Alexandro Maſſaria, nec ſolū non poſſe quicquam addi, ſed multa detrahi, adeo eſt diſſuſe ab utroque de re hæc diſputatum, ut tamen paucis meam ſententiam proferam, ut laudo illa, cum ſoporofus aliquis affectus, malignos hoſce morbos comitatur, ſic ubi nullo afficitur ſymptomate caput, aut calido, abſtinerem libenter: non quod à corde, aut capite, prauo aliquo affectu laborante, & prauos humores vaporesque excipientibus retrahendum non eſſe, neceſſarium cenſeam, ſed quoniam ſunt alia multa, quæ valenter extrahunt, nec adeo calore nos lædunt, aut alia praua qualitate qua non videntur, omnino carere huiuſmodi cauſtica, & ignea præſidia.

Morbi venenofi curatio.

Cap. XII.

Venenofum morbum, duplicem eſſe, ſupra à nobis ſtatutum, alterum, qui à veneno in nobis genito ortum habet, alium, qui à veneno externo, quodcumque illud ſit ſuam ducit originem.

LII

Quam-

Proſine ne
vacuationes
ſymptomati-
cæ ratione
quantitatis, &
temporis: af-
firmat auctor.

Et Hippoc. ac
Gal. explicat.

Quo remedio
iuuanda illa
vacuatio:

Purgatio, quæ
doq; optima
in morbo ma-
ligno in prin-
cipio.

Quid de veſi-
catorijs.

Quatuor faci-
cibus in mor-
bi venenati
curacione.

Quamobrem, cum de curando priori, à nobis sit dictum, est modo proposito ordini consentaneum, vt de curacione morbi venenosi, facti, aut quia est assumptum venenum, admotum, aut morfu inflictum pertractemus. Communis, veneni externi curatio, quatuor tantum scopis absoluitur, yacuatione veneni, seu assumpti, seu admoti, aut morfu inflicti: intercipientibus vias, per quas ad cor infinnatur: roborantibus cor, ne venenum admittat, & ips tandem, quæ venenum extinguunt; nam quamquam, vbi nos lateb species determinata veneni, non valemus certum alexipharmacum exhibere (hoc enim optabilius esset) si tamen est hac in re, fides adhibenda Galen. valet theriacæ, & mithridatum, nedum ad extirpanda venena omnia, seu intus genita, seu extra illata, sed & ad omnes morbos, vel grauissimos fugandos, circulatorum more commendat, & extollit. Quare poterimus illis vti ad explendum hunc scopum.

Quid primū
faciendum, &
quid postea.

In exequendis autem, quæ sunt indicata, et si Diosc. commendat, & ipsum sequuti quamplures, vt ante omnia illud procuremus, vacuare nimirum venenum assumptum, siue admotum, puto tamen, in eiusdem generis morbis, qui adeo festinant ad necem illud conducere magis, si omnia simul adhibentur, præsertim cum vnum præsidium alteri non aduersetur. Simul ergo veneni vacuatio tentanda, eisdem qualitas inimica, & infensa retundenda: Cordi robur addendum, & viæ, per quas ad cor tendit, intercludenda. Veneni vacuatio per eas vias tentanda, per quas facile potest vacuari. Quare, si per os sit assumptum, vomendum: si per sedem, ~~iniciendi~~ *iniciendi* ~~clysteres~~ *iniciendi* clysteres: si morfu inflictum, scarificanda pars commorsa, mox affigenda cucurbitula, quæ habet vires valentes ad extrahendum; nam succio ab homine facta, aut animalis exenterato, & parti imposito, aut non ita prompta cuique est, aut non tentabitur citra discrimen fugentis, quamquam os abluat lacte, vino, oleo, theriaca, aut demum, non valet ita extrahere, vt cucurbitula. Ad eundem scopum consequendum commendant quidam sudores, & ferè omnes pharmacum, à quo non abhorreo, vbi iam ad partes penitiores sese infinnauit; at si mox sit venenum porrectum, tutior erit vsus eorum, quæ vomitum valent procurare; nam sunt comoda magis, non solum, quia promptius venenum assumptum extruditur, sed quia oleum assumptum, butirum lac, pinguis quæque, & aqua calida, ni vomitu, venenum vacuent, aut per sedem, via laxata

Quia via vacuandum venenum, & quibus.

extrudant: impacta in vijs potissimum, verò in meatibus, prohibent veneno aditum: quod cum non lateat circulatores nostri temporis, hoc remedio muniti, innoxie non pauca venena assument, vt imponant Adstantibus, præstantissimum esse alexipharmacum, quod procurant vendere. Iuuat demum aqua calida bibita, & lac, quia habent vim extinguendi ardorem, quem vt plurimum solent venena inferre. Venæ sectio, tunc permitrenda, cum aliqua induxit venenum symptomata, quæ ipsam exposcere videntur. Quæ vias intercipiunt, sunt ligaturæ supra partem commorsam, aut quæ adstrictoriam vim habent, si sit venenum assumptum, vt bolus armena, terra sigillata, sanguis draconis, cornu cerui vli, terra melitensis, auri, & argenti folia. Quæ ipsum extinguunt sunt calida quæque, inter quæ habet locum præcipuum allium, est enim theriaca rusticorum, vinum meracum, & potens, aqua ardens; nam citissime in totum diffunditur, dissipatque halitus prauos. Paratur hodie oleum chalcanti, & sulphuris, & in iure propinatur: datur quoque acetum ad disseccandos succos glutinosos ex fungis, & alia multa. Non minor sylua sese offert eorum, quæ cor ipsum valent corroborare. Commendant alij alia: extollit theriacam Gal, mithridatumque, cui confectioni Rex Mitridates dedit auctoritatem, terram lemniam Græci quidam Arabes lapidem Bezaar, scoribneram Hispani: est in frequenti vsu apud nostros hyacinthi confectio, alchermes: nec tantum assumptis corroborare procurant, sed & admotis epithematibus, & vnctionibus idem assequi student, quæ ad rem consequendam, habent frequentem vsu oleum Magni Ducis Florentiæ, & Matheoli. sunt, & alia multa, quæ quia passim inuenies apud quosque, qui de venenis scripsere, transcribenda propterea hic non curauit.

Quomodo venenum intercipiendum.

Quæ veneni extinguant.

Quæ cor corroborant.

Cur de curandis morbis venenosis hic scribat.

Video pro huius libri coronide id esse reliquum, docere nimirum qua methodo occurri possit veneficis morbis, scilicet, qui Dæmonum opera inferuntur. Quia vero, qua ratione sunt à qualitate, aut humore, aut quavis alia materia, nullam habent distinctam indicationem à reliquis, qui eiusdem sunt speciei. Quæ verò ratione, à Dæmone sunt fouenturque, remedijs supernaturalibus expugnantur, de quibus ad Theologos spectat agere, nil dicam propterea ego, nam rectè monet ille. Ne sutor ultra crepidam. Hic itaque finis erit huius libri, & totius operis. Da Dens, vt sit vtile, ne mihi tantum hanc vitam vixisse videar.

AD MAIOREM DEI GLORIAM.

FINIS.

IOAN-

IOANNIS FRANCISCI ROSSELLI

Censura ad censuram vocata!

Scribendi occasio. Cap. I.

Eruenit ad manus meas dono Petri Praz Catalani, heu quodam mei, volumen primum Commētariorū Ioannis Francisci Rosselli in libros Galen. de differentijs, cau-

sisque morborum, & symptomatum; nam huic, seu auctor, seu alius, multa exemplaria ad vendendum transmisserat. Fuit mihi donum gratissimum, nam de re medica, & ea, quæ me maximè delectat, pertractabat. Cæpi itaque cupidus librum statim voluere, euoluere, & vt solent famelici, deuorari potius, quam legi. Sed dum hac illac auidius iactor, en imparatus pungor, & incautus. Quid quæris? commotus sum ad primos ictus; non enim videbam, quod boni solent scriptores, meam de natura actionis deprauatæ sententiam impugnari, sed in me, meūq; nomen acriter inuadere. *Dans bone.* Hominem nunquam mihi ante cognitum, nulla a me iniuria lacescitum, in me fure, in me irruere, multa mihi falso adscribere? Quid facerem, diu cunctatus, nihil valebam certi constituere. Itaque sæpè impetum feci, sæpè me continui. Detinebat me primum, & ferè currētem retardabat genius hominis, dicax alioquin, & procax, & cui hoc studium, morderi, non docere. Fallor, an fallo? Cogno-

gnosce hominis ingenium. *a* Fernelium virum omnium calculo doctissimum, legislatores appellat. *b* Magnum Commentatorem Auerroem, catulum aduersus Galen. allatrantem, *c* Leonardum, Fuchsum, physicæ rationis ignarum: *d* studiosos ipsius doctrinæ, Philosophos abiectos, & neglectos; *e* Capiuacceum, Rudium arrogantes. An pepercit suis Hispanis? *f* Christophorum Auega insolentem appellat. Quid iniurias Argenterij recenseam, viri acri ingenio præditi, & quod in summa eius laude est, Rossello iniuri? *g* Zoilum vocat, audacem

Galen. censorem, leuissimum, bardum, abiectum, audacem, improbum, sputiosissimum, *h* simplicem, & multarum rerum imperitum, *i* petulantem, audacem, accusatorem malitiosum, *k* ignarum, *l* delirum, *m* vespam, conuiciatorem, maledicum. An à Gal. abstinuit? obstrepentem appellat Cicadam, cum tamen profiteatur esse fidum eius assecclam, acerrimum Patronum, & vindicem; nam *eius*, inquit, *gratia reconditos Argenterij aculeos iam pridem obtusissimos pro obtudimus posthac penitus euellemus, & extirpabimus.* *n*

Miror cur non illud Plautinum addiderit, & pro quo

*pugna illa Penthethronica
Qua sexaginta hominum millia vno die
Volaticorum; manibus occidi meis.*

Ergo sic vna mecum ratiocinabar; morosi hominis est, subiraſci canibus, quod ob. atrent: ride igitur absurdè latrantem, sapienter præteri. Accedebat auctoritas summa medici Ioannis Francisci Caruaſciali Hispalensis, qui ab eodem pro-uocatus (audi causam, & ride) quod Excellentissimus Dux Alcalanorum, ipsum *despiciui haberet*, Caruaſcīalem contra laudaret suspiceret, *ipreſtè hominē*, & vt Canis ille ex Albania, solo contemptu inanem factum eluſit. Cur tamen ipse tantorum hominum auctoritatem non sequar, sed alia ingressus via, audaciam hominis procacissimi scripto retundendam censuerim: & publica iniuria, impulit, & priuata mea utilitas. Illa quidem, nam cum Regia ſim auctoritate ad docendum constitutus, Magistratum, consilio, & hominum lectissimorum suffragio lectus, quicumque me deſipientiæ notat, eidem culpe eos reddi obnoxios, quorum auctoritate, aut consilio, ad hanc ſui dignitatem promotus: intereſt autem Reip. tam effrænata maledicendi libidinem coercere, & comprimere, ne ſi impune id ſemper ſe facturum intelligat, bacchantis more exultet, & in omnes feratur. Adducit quoque priuatum meum commodum, ne ſilentio probata mihi quiſpiam cenſeret, quæ à me conſutata non videret. Quæ ergo intorſit

LII a iacu-

p. 1247.
h p. 1094.
i pag. 534.
k pag. 535
l pag. 536.
m p. 528.

n pag. 529

Pen. act. 2

Ita conſtat
ex epistol.
quam ſcri-
psit ad ip-
sum.

iacula, conabor repellere potius, quam retorquere: quod tamen dum facio, si vulnus fecero, is dolebit, qui alia omnia ugentem prouocauit. Sanè ut olim Retiario piscis, sic mihi nunc veritas proposita. Quod si dum piscem sector, gladiatorem irretiero, fors erit, non consilium. Liceat ergo prisco more tritum canere ante pugnam. Non te peto, piscè peto. Quid me fugis? Non certè, non effugies.

Excusatio pro Galeno adducta rejicitur. Proprie, & Argenterij iniurie vindicantur, & definitio deprauate actionis defenditur.

Cap. I I.

LEgi Rosselle, quæ uisa tibi aduersus me blatterare, audi modo, quæ censui retundèda, ut qui loquitur, quæ uult, quæ non uult, audiat. Conaris in exordio quæstionis de natura actionis deprauatæ excusare Galenum, quod de symptomatis multa pro more scribens, omiserit docere actionis deprauatæ naturam. Quod Galenum excuses, laudo consilium; probo: fecissem idem ego, ni plus ueritati, quam ipsi tribuendum censuissem; sed quas affers excusationes, quis admittat? missa enim hæc à Gal. scribis, quia occupatus curandis languëtibus, & quoniam logica quæstio hæc est, hoc est curationi rectè instituendæ inutilis. De quæstionibus, ais, *Logicis omnibus curis laxatus Galenus, tempore cedens, in sola morborum curatione adhibenda omne suum studium collocauit, contempta inter alia in hoc libro definitione actionis deprauatæ, qua profectò ad curationem nullo usus est.* Quis, inquam, admittat, inutilem esse huiusmodi inquisitionem? nam si infructuosa; cur non eadem ratione omisit definire morbum, symptoma, quemcunq; alium affectum peculiare partes infestantem? Cur non & tu, vir uique adeò frugi, nõ præteristi silentio? Ne ais, *plebeia face haustus quispiam, negligentia hos nostros commentarios arguat.* Et Elephas culicem? At debent animi excelsi contemptum istum contemnere. Præstabit itaque credere, occupationibus multis districtum Galenũ, huic contemplationi vacare non potuisse. At quæro te. Vnde hoc didicisti? An Galenus ab inferis per epistolam hoc te monuit? An contra Laruarum aliqua tibi reuelauit? Demus tandem hæc tibi, & tecum fateamur, ob multas occupationes Galenum hæc omisissè: nonne tacitè sentis, peccasse Galenum, mæteri tamen ueniam, quia occupatus singula disquirere non potuit? Sed hæc satis, ne in Galenum inuehi uideamur, cum tamen excusationes tuas, accusatio-

nes esse sit animus demonstrare. Descendamus ad ea, quæ maximè mea sunt, & quorum causa hanc aleam subiui. Quare uideamus, quæ in me, & meam sententiã, cætera disquirent alij, si uelint. Ego sic rectè definitam esse actionem deprauatã contendam. Est quæ sit aliter, ac fieri deberet pro salute animalis. Nunc te carpentem audiamus.

Quidam, ais, Santorellus, unus ex his, quos ille uihil sapere docuit, &c. Ita ne? Atqui multum mihi tribuunt multi, qui omnium iudicio multum sapiunt. Magistratus me publicè ad docendum præposuit; Auditores magna frequentia, plausuque mea excipiunt: cæteri sic mea scripta probarunt, ut iamdiu expectent Antepæpraxis meæ exemplaria. An displicui exteris? Possem tibi multos Italos recensere, qui honorificè admodum de me sentiunt; ne tamen amicè dicas blanditos, Hispanos tuos appello. non eos, qui hic commorantur. ne ut suspectos pariter rejicias, sed Gabrielem Fonsecam, & Michaellem Barredam, quorum hic probantibus omnibus, nisi forte obtrestante te, cui stomachum mouent dulcia, sapiunt amara, docet medicam facultatem Compluti: Ille summa cum laude Romæ summis Principibus facit medicinam: hos roga, haud dubito, quin ut tui, doctrina, & modestia sunt dissimiles, sic de me aliter, ac tu sentiant: quamquam nec tu aliud intemperante hoc tuo scripto testaris; ut enim Curiores, non eos inspicunt, quos post se reliquerunt, sed in eos oculos intendunt, quos uident antea: sic calumnia in meliores dirigitur, uirique laudatis perpetuò insidiatur. Imò & passim confirmas; nam idem quod ego sentis in ea quæstione, qua quæritur, an possit læsa actio aliam actionem lædere: idem in hac quam præ manibus habemus, ut mox demonstrabo, ut mittam communia. Quis autem desipientem sequitur, imitatur, ni sit, & ipse desipiens?

Sed rogo te Rosselle, Quis tam malè, me perdidit, & in syluam malorum coniecit? Ille ait, Argenterium inuenus. Argenterius ergo tanti causa mali? O malum hominem: siccinè amicos, & alumnos? Sed heus tu, mi homo, aut fallis, aut falleris certè; non enim Argenterianus sum ego. Placet quidem in Argenterio liberum illud genus philosophandi: admiror acre hominis ingenium, in peruidendis aliorum erratis acutum, detegendis clarum, perspicuum, confutandis robustum, & validum. Displicet contra immodicus ille contradicendi ardor, quo abreptus, à uero defestit plerumque: quò factum, ut plerumq; ab eo recesserim; nam alia mihi, alia illi sententia de natura morbi, & causæ, de morbi, causæq; generibus, & quoties potui, Galenum ab ipso vindicaui. Ergo sicubi erraui,

erravi, ego in culpa, non alius. Proinde me, me feri, monstrum, qui tale tuli.

Suffuratus es, subdis, hanc de naturæ actionis depravatæ sententiam ab Argenterio, neve furto deprehenderis, verbis mutatis vt propriam in medium profers, fures imitatus, qui vestes raptas in alias figura dissimiles commutat, ne forti conuicti debitas pœnas luant.

Quidam, ais, Santorellas, vnus ex his, quos ille nihil sapere docuit, cum toto animo de huius actionis definitione cogitasset, eandem, peroptato illi datam vehementer amplexus est, hilaritatisque simulatione rapinam texuit, et auctori culpam adscripsit, quod difficultatem definiendi subterfugisset; Cumque fures earum rerum, quas ceperunt signa commutent, proinde actionem depravatam definiri scribit, quæ sit aliter ac fieri deberet pro salute animalis.

Duo hic crimina mihi Rossellus imponit, furci alterum, alterum imposturæ, quàm iniuste, eiusdem testimonij probabo. Ad furtum, duo sunt necessaria: primum est, vt res aliena auferatur, hoc est inuito domino rapiatur: secundum, vt auferatur occultè; hinc definitur furtum, quod sit occulta subreptio: fraudolosa vocat contrectationem Paulus, & quod occultè fit, furtim fieri dicimus; literasque sic scriptas, vt non nisi ab eo, ad quem scribuntur, intelligi possint, furtiuas notas appellamus; nam fur, à quo furtum, à furuo, hoc est nigro, Varrone auctore, est dictus, quod furta clam fiant, & plerumque nocte. Nunc verò datam mihi huiusmodi definitionem testatis Rosselle, & vt nullam vim factam, fraude nulla subreptam declarares magis, peroptato, hoc est libenter mihi datam scribis. *Qui ergo rapta? Quorsum insuper in indaganda actionis depravatæ naturæ, tantos adhibuisses conatus, & definitionem nullo labore suscepto, Argenterius obtulerat? Nec furatus itaque, neque vllam, vt ais, rapinam texui.* Dic tertio, si ab Argenterio hæc subripui: quomodo aliam mihi, aliam Argenterio sententiam imponis, & primum Argenterij de re ista sententiam profers, mox meam affers in medium? nonne præstabat illam Argenterij nomine impugnare, me tamquam furem tantum reprehendere? Afferam verba, ne quis falsò ista imponi suspicetur. Porro tamen si homo improbus, hoc nomine vocat Argenterium, aduersus Galen. audacter dixerit, quid tamen dixerit, tacet; in sua tamen confusa, & permixta disputatione, quibus cum permixta multos inopinatè docuit. Si confusam texuit disputationem Argenterius, quomodo multos potuit docere? aut si docuit, & multos, confusa illa certè non fuit; aut demum, si confusa illa est, & multos nihilominus docuit: vide quid futurum, vbi impro-

bus iste scribit clarè, & distinctè. At quomodo inopinatè, quæso te, si hoc sibi faciendum proposuit? *Quia, ais, confundendo, & permiscendo varias cogitationes, vt ex illis definitionem aucuparetur, non consultò, sed casu in hæc verba incidit: damnamus siquidem omnem actionem, quæ aliud opus facit, quam oportet, veluti si ventriculus pro nutrimento, venenosam aliquam substantiam gignat.* O inauditam aciem oculorum, qui quæ sunt, non agnoscunt, quæ non sunt, intuentur; in Argenterio enim incogitantiam nouit, in me hilaritatem simulatam. Sed si vsque adeo in re ista confusus Argenterius, inconsultus: Cur me ea saltem laude non decorasti, quod distinctè, quod apertè, hac de re fuerim loquutus? quod ista illustrauerim, dilucidauerim? Enimuerò, quæ alij præstiterè, si meliora reddamus, haud raptè iure quispiam dicet, ni dicere velis cuncta à Conciliatore transcripsisse Vallesium, D. Thomam ab alijs Theologis, ab Homero Virgilium, ab alijs Philologis Aristotelem. Sed heus tu, nè putes, hæc ideo à me dicta, quod tacitè fatear ab Argenterio esse mutuam de naturæ actionis depravatæ definitionem: nunquam hoc vel somniauit; tuum est somnium, tuum est commentum: & vis vt liberè hoc dicam, & verè? malas mulieres imitari videris, quæ cum turpem suo corpore quæstum faciant, honestas tamen matronas impudicitia notant, adeò cum pudicitia pudorem omnem exuerunt; Vt enim tumet lib. 3. q. 16. fateris, id tantum inuenisti, id nondum dictum ab aliquo dixisti, quod ad tertium genus symptomatum pertinet, eamque ob causam mirum, quantum te iactas, gloriaris, tibi places, cum tamen si sapieres, nunquam voluisses dictum, & nihilominus tu me furti auctorem? Tu qui centonem ineptè concinnasti? me qui primum docui naturam symptomatis, delirij, qui primus monstraui nec palpitatione, nec convulsionem fieri à solo morbo, nõ à solutione, & alteratione dolorem, sed à parte soluta, & alterata: qui problemata 30. 1. sect. alijs peruertentibus literam, illustraui, qui rectam rerum omnium administrationem in morbis docui, furci criminari audes? & tu audes hoc facere, qui caput primum primi tui libri à Zabarella transcripsisti, spoliasti veste Romana, barbaram induisti? Tu me insectaris, cum à me fueris suffuratus illud, quod nondum aliquis antè me docuerat, ab vna læsa actione aliam læsam nequaquam provenire? Qui demum definitionem actionis depravatæ à me arripis, tu, tu furci me infimulas? O os hominis ferreum. Ita factum Rosselle mox probabo, nunc reliqua ordinatè prosequamur. Videamus itaque quid reprehensione dignum censeas in hac depravatæ actionis

nis definitione; Est quæ fit aliter, ac deberet pro salute animalis: qua ratione fit, differt ab abolita, quæ aut nullo modo fit, aut nullatenus, quantum sensu dignoscere licet: qua fit aliter, ac deberet, à diminuta est diuersa, quæ non fit aliter. sufficienter itaque à quouis alio distinguitur. quare, & constituitur, nam vt logici, idem est distinctiuum, & constitutiuum. *Verum, ais, hæc deprauata actionis praua definitio, non est admittenda, sed grauius refutanda, & reijcienda: Cur? audi causam, eamque duplicem, tum propter eius auctorem, & impulsorem, cum propter nonnullos horum hominum sequaces, qui & docere nesciunt, & à doctis doceri recusant.* Dic rogo, quisnam auctor, quis impulsor? Ego certè Argenterium haud impellere potui: Quare erit Argenterius impulsor, ego auctor; non ergo rapinam texui, vt tu falso asserbas.

Præterea non debent auctores, sed auctorum dicta impugnari, vt benè Clemens Alexandrinus, *non propter eum qui dicit, sunt imperitè ea prius damnanda, quæ dicuntur, sed sunt consideranda, quæ dicuntur, an veritati cohæreant.* Plancus ille Ciceroni familiaris optime, *Non me priuata offensiones impediunt, quominus pro Reipublica salute, etiam cum inimicissimo consentiam.*

Lib. 10.
epi st. fami-
liar. epist.
11.

Tu ergo perperam: qui priuata inimicitia impulsus, aliorum sententijs contradicis; & eorum, quibus cum, nulla litis, aut discordiæ causa: nunquam enim te noti: nunquam tu me nosti. Sed audiamus aliam causam.

Cum propter nonnullos horum hominum sequaces, qui & docere nesciunt, & à doctis doceri recusant. Displicet itaque, quia alijs placuit, & quia alij ipsam confectantur, idcirco auersaris, *Quid ergo? Vis nè omnes sapere ex ore tuo? & id tantum sanctum esse, quod velis? Sed heus tu, tu qui alios carpis, in tua crura ascia allidis, & veluti pueri, quo saxo Cælum petunt, se ipsos feriunt, Cælum non attingunt: sic tu dum scæuis in alios, in te furis.* Hæc immutato nomine, de te fabula narratur. Tu enim meam sequeris sententiam, vel inscius, vel veritate coactus. Quare si nostri sequaces, & docere nesciunt, & doceri recusant, illud tibi, te iudice, conueniet elogium, & doceri, & docere æquè nescius. Salsequæ quidam meus discipulus in te scripsit.

Omnibus obtrectas, nulli non conuiciaris, Non tibi paristi: te quoque tutè feris.
Nec infulse alius

*Iurauit cunctis Rossellus conuiciari,
Et fecit, sua nam carpere dente solet.*

Non abibo longius vt id probem, neque aliundè erunt conquirenda argumenta ad hoc monstrandum: ex tua id definitione deducam. Definis actionem deprauatam hoc modo. *Actio deprauata est actio laesa propter aliquod additamentum in-*

hærens principio agendi, quod immutat eius actionis terminum, vel modum agendi. Differet itaque deprauata actio ab imminuta, te auctore, quia deprauata vel fit alio modo, ac imminuta, vel habet alium terminum; idque ob aliquod additamentum inhærens principio agendi, qua particula causam innuis deprauatæ actionis. At fieri alio modo, aut habere diuersum terminum, est aliter fieri, ac conuenit animalis saluti, vel ratione modi, vel ratione termini. Quare dicere actio deprauata ea est, cuius vel terminus, vel modus agendi est immutatus propter additamentum aliquod hærens principio agendi, idem est ac dicere, actio deprauata est, quæ fit aliter, ac fieri debet pro salute animalis, nam ly aliter, vt infra, & modi diuersitatem significat, & termini. Aptè sanè calumniam animalis calori compararunt; nam vt hic deficiente alimento, corpus animalis depascitur: sic maledici, vbi alijs detrahere non possunt, suos carpunt, atque aded vt nec sibi parcant. Cæterum quia Rossello placere, mali argumentum, & quod dixit ille Populo applaudente, numquid errauit? idem ego, hoc annuente, perpendamus definitionem, & rationes aduersus ipsam propositas.

Conuenit, inquit, deprauatæ actionis definitio actioni imminutæ. Quare mala conatur suadere antecedens quatuor medijs: Primum, quia imminuta quoque fit secus, & alio modo, ac *salus animalis* requirit. Secundo, quia quæcumque actio malè fit, ac vitiosè, secus fit, & aliter ac deberet: sed actio diminuta malè, ac vitiosè fit; Quare aliter fit, ac constare conueniebat. Tertio, quia *actionum omnium*, mortuumque distinctio, formaliter desumitur à termino, ad quem tendunt, non autem à termino, à quo proficiuntur; Quare non benè deprauatæ actio ab imminuta distinguetur, quia hæc inchoatiuè saltem est secundum vota naturæ, deprauata contra vota eiusdem. Quarto idem sententium de actione imminuta, & deprauata, quod de magnitudine adauctæ, & imminuta; sed vtrumque magnitudinis vitium est præternaturam, esto magnitudo imminuta cœperit egredi iuxta vota naturæ, licet rem ad exitum non perduxerit: & si quis eam voluerit excusare ob hanc causam, ab omnibus irridebit: quare irridendus eadem ratione, qui actionem imminutam iuxta vota naturæ fieri autumabit. Hanc rationem ab exemplo desumptam tanti fecit Rossellus, vt dixerit, me mutum etia surum, & elinguem.

Sed mi homo, & si vatem te esse profiteris, & diuinatorem, veranda tamen nequaquam cecinisti; respondebo enim, & leui manu abstergam, atque vt à postremo hoc argumento exordiar, quod validissimum

diffimum censes, & Achyllem, do tibi, & iubens libentique concedo, idem esse de imminuta, & deprauata actione iudicium, quod de imminuta, & adaucta magnitudine. Quare vt cum aucta, cum imminuta magnitudo effectus sunt præter naturam, sic tam actio imminuta, cum deprauata affectus pari pacto erunt præter naturam, ac propterea tollendi: & veluti superstes illa quantitas, & si diminuta, secundum naturæ vota est, defectus contra est præternaturam, & propterea tollendus, nam morbus priuatio: sic actionis diminutio, seu defectus illic, præternaturam est: actio, seu positua illa entitas, secundum naturam, nam ab ipsa intenta. Quod si contendas vterius, quantitatem illam imminutam morbum esse, non tantum defectum, assentiar Rosselle tibi, si tamen des mihi, vt curare volenti imminutam magnitudinem, si qua vniquam laborare contigerit tibi, quicquid superest, obruncem & adimam; debet enim, medicus quicquid est præter naturam, remouere. Quod si id dare nolis, alterum vel inuitus fatearis necesse est, defectum esse præter naturam, & morbum: quantitatem secundum naturam & augendam. Hæc cartè te elinguem, & mutum non reddent, prius lupus ouem ducet vxorem: quin potius insanientium more infurges aduersus medicum, omnibus tamen mente sanis satisficient: nam quæ ad confutandum meum placitum de morbi natura adducis lib. I. quæst. 49. nullam vim habere, & proflus inania esse, nullus non fatebitur facile. Scias itaque lector, dum de morbi natura disputarem primo libro, in eam lenientiam iuisse, quæ docet, puram esse, metamque sanitatis priuationem, nihil realis includere, nihil posituum. si tamen formaliter sumatur; vnde cum sanitatem definiunt physici naturalem potentiam ad bene operandum, morbum esse intuli, impotentiam præter naturam ad bene operandum. Ita autem putavi eam ob causam, quia defectus quantitatis, seu continuæ, seu discretæ, & soluta vnitas morbus est, non vnitatis solutio, nam hæc est motus, motus autem est passio, & quid longè diuersum à morbo; At verò defectus quantitatis, & vnionis nihil habet posituum, sed est pura negatio; quare est morbus priuatio. Quia verò videbam multos statim dicturos; non esse defectum illum morbum, sed dispositionem malam, quæ ex illo defectu resultat: nil posse posituum resultare ex illa priuatione probavi: nec si quid posset ex hypothesi resultare, erat cur quispiam diceret, morbum formaliter esse prauam dispositionem resultantem, quia si Deus impediret resultantiam illam, certum esset ob solum defectum, vitiatas iri actiones: vt si imminuatur calor ad coquendum ne-

cessarius, esto non inducatur nouus gradus frigiditatis, coctio proculdubio vitata prodibit. Quare cum non debeat ars quædam superuacanea ponere, non debet aliquis dicere, morbum esse quid posituum, cum ad læsionem actionum satis superque defectus sit, & priuatio.

Hanc examinans, Rossellus quatuor rationibus est conatus conuellere. Prima est, morbus est dispositio, hæc autem res positua.

Secunda nullus terminus accretionis, decretionis, alterationis, vel loci mutationis est priuatio: sed omnis morbus est terminus accretionis, decretionis, alterationis, vel loci mutationis, siue id per se, siue per accidens intelligatur.

Tertia nulla priuatio sanitati opponitur: opponitur contra morbus sanitati.

Quarta nulla priuatio potest efficienter producere aliquid: lædit autem efficienter morbus actiones; quare morbus non erit priuatio.

Argumento adducto respondet, negando numerum imminutum, prout imminutus est reduplicatiuè morbum esse, sed quantitatem decurtatam, hoc est rem posituam, quæ incrementum debitum non attingit, quò debebat cum confortibus ad actiones venire, nam est morbus contendit. Hæc verò quis non ridebit Rosselle; enim verò, vt hinc ordiar, si quantitas illa realis, imminuta tamen, est morbus, teneretur medicus, vbi hunc curandum suscipit, vniuersam partem imminutam abscindere, & obruncem; at verò ea amputata morbus fieret maior: non ergo imminuta illa quantitas est morbus formaliter. Quare neque hæc ratio Tantali hortus est, quod aliquid esse videatur, cum tamen sit nihil, in quo sensu à te dictum, Tantali horti: sed quoniam ve Tantali bonis, non licet frui, fugientia enim capeat flumina: haud aliter vim rationis proposita assequi tibi non est datum. Proinde huic soluenda stude, huc insuda, hæ enim tuæ partes sūt; non manum meæ sententiæ assecis porrigere, & docere, qua possent methodo iidem propositam de morbi natura sententiam suadere: Aut alias excogita rationes, quò nostram demoliaris; nam, quas adduxisti lib. I. dissoluimus. Quæ à nobis, eo loco adducta non fuit, solutione non eget, risu excipi debet: Enimverò si omnis motus terminus, seu proximus & per se, seu remotus & per accidens, posituum quid esset & reale, esset mors posituum quid & reale, quando mors per accidens alterationes, vulnerationes, & alios motus sequitur: in Tyronum tamen gratiam dicimus, omnis terminus per se motus, est quid posituum & reale; terminus per accidens motus potest esse priuatio, vnde ex recessu luminosi tenebræ. Quamobrem cum

cum morbus non acquiratur per se mor-
tu, vt tumet tui oblitus fateris pag. 274.
non erit vel te auctore, morbus quid po-
sitium, sed priuatio.

Ad primum negamus imminutam ac-
tionem aliter fieri ac deberet. Ad proba-
tionem, affert detrimentum saluti anima-
lis, respondeo, in imminuta actione duo
posse considerari: quod productum est,
& quod ad completum, & absolutio-
nem superest producendum. Ratione
primi, præter naturam non est, quemad-
modum deprauata, cuius terminus sem-
per noxius est, & inutilis animali. Ra-
tione eius quod est producendum, vt sic
imminuta actio dicitur præter naturam,
non enim eius est perfectionis, quam ob-
tinere debet: secus tamen factam esse
nullus debet asserere, quia ly secus & aliter
in suo vero significato naturæ diuer-
sitate significat, vnde cum imminuta
actio à perfecta non nisi gradu differat, vt
imperfectum à perfecto, non natura, sed vt
vulgo dicitur per magis & minus: num-
quam debemus dicere, imminuta actio-
nem esse aliter factam, ad fieri deberet.
Quare neque illud negandum, esse hanc
secundum naturam, & ab ipsa intendi,
dici præter naturam, & symptoma, ratio-
ne eius quod dicitur, & non productum
est productum, cum tamen produci debuisset;
nam qui quinque digitos in manibus op-
tat, adhuc quatuor desiderat: & licet non
hic conuiescat, nam quantum etiam op-
tat, adhuc tamen quatuor illos optat,
quod de deprauata haud potest dici.

Quod verò ly aliter, & secus, diuer-
sitate naturæ significet. Probatur, quia,
aduerbium aliter, deducitur ab aliis, alia,
aliud; nunc verò ly aliud apud Philo-
sophos, differentiam substantialem signifi-
cat: vnde Porphyrius cap. de differentia
docens, qua ratione differt differentia
communis, propria, & maxime propria;
quia hæc, inquit, facit aliud, illa alterum &
diuersum per accidens. Omnis, inquit, diffe-
rentia in vniuersum, diuersum alicui adiun-
cta facit, sed communiter quidem & propria
differentia, diuersum per accidens faciunt:
propriissima verò diuersum per se, quod qui-
dem aliud dicitur. Nec Porphyrij tantum
hæc sententia est, sed omnes eius loci
Interpretes idem docent.

Sed obijcies. Plurima generatio bilis,
pituitæ, aut melancholiæ, est actio de-
prauata, nam actionem adactam sub de-
prauata pariter contineri cum Galeno,
& alijs diximus. At verò per hanc actio-
nem deprauatam non producitur termi-
nus essentialiter diuersus, sed eadem bi-
lis specie, copia tamen maiori, quam con-
ditio corporis exigebat. Quare mala
definitio, quia non conuenit omni defi-
nito.

Respondeo bilim plus iusto genitam
ab hepate ad calidam intemperiem lap-

so, bifariam posse considerari, vt bilis est,
& vt præter naturam, quia multa: primo,
modo non est diuersa specie ab alia bili;
at si consideretur ratione, qua multa, quia
vt sic euadit præter naturam, quod spe-
cie differt ab eo, quod secundum natu-
ram, iurè dicere possumus bilim illam,
exuberantem, differre specie ab alia, quæ
conditio corporis exposcebat. Non est
meum commentum illud, nec nouum in
medicina, quod assero, sed communis
eorum omnium doctrina, qui febrem for-
maliter esse docent calorem adactum,
non intemperiem ab adactum calore pro-
ductam; vt enim vitent illud absurdum,
quod ex hac assertione necessario infe-
rebat, non differre nempe sanitatem à
morbo, nisi gradu, & per magis, & minus,
nam si immoderatus calor febris est, mo-
deratus sanitas, quis non videt, cum mo-
deratus calor ab adactum non nisi gradu dif-
ferat, non nisi gradu futurum, vt differ-
ret à morbo, bona valetudo. Vt inquam,
hoc vitent, dicunt communiter omnes,
quod etsi exuberans calor non nisi gradu
differat à moderato, si calor spectetur, vt
passibilis quædam qualitas: esse eosdem
nihilominus diuersos specie, si modera-
tus consideretur, quatenus est secundum
naturam, immoderatus contra, præter
naturam.

Quod si licet hac via Aduersarijs vim
propositæ rationis eludere, iniquè fa-
cient iidem, ni nobis permittere velint
vt iisdem armis rationem propositam
expugnemus.

Instites. Adhuc terminus imminutæ
actionis præter naturam est; ergo specie
diuersus à naturali. Ergo imminuta
actio adhuc aliter fiet. Quare erit mala
definitio, quia conuenit alteri à definito.

Respondeo negando antecedens, nam
terminus actionis imminutæ, cum sit me-
dium ad consequendum terminum per-
fectum, est à natura intentus, nam qui-
cumque finem aliquem optat consequi,
optat idem media consequendo illi fini
necessaria. Quare cum actio imminuta
sit via ad completam, erit illa semper, &
eiusdem terminus secundum vota natu-
ræ. Vbi dicitur est actio illa præter na-
turam.

Respondeo esse præter naturam, non
ratione entitatis productæ, sed ratione
defectus, vt supra, & nunc volui repe-
tere, quando Galeni consilio, quæ ad vsum
artis faciunt, ea sunt multoties repe-
tenda.

Ex his potest pariter intelligi, quo-
modo immoderata sitis, fameseue exce-
dens, etsi non nisi gradu à naturali tum-
fame cum siti differre videantur, est ta-
men tum sitis immodica, cum fameseue
canna, actio deprauata. Nempe & hæc ad-
actæ actiones à moderatis, & naturali-
bus specie dici possunt diuersæ, quatenus

moderata sunt iuxta vota naturæ: adau-
ctæ & immodicæ contra vota eiusdem.

Ex hoc patet ad secundum. Patet enim
maiorē illam, quæcumque actio malè fit,
& vitiosè, fit aliter & secus quam conue-
niat naturæ animalis, falsam esse, & nullo
modo admittendam; nam imminuta ac-
tio, vitiosa quidem est, & præter naturā,
non tamen fit aliter, quia non producit
alium terminum, hoc est essentialiter va-
rium, & diuersum ab eo, qui debebat pro-
duci: sed non fit eo gradu, & perfectio-
ne, qua debebat; enim uerò quemadmodū
Romam profecturus, si ea via incedat,
quæ Romam ducit, & si itinere in medio
confistat, hunc deuium esse, à via rectā
aberrare, & secus incedere, ac debebat,
non dicimus: dicimus hoc de eo, qui à
recta via aberrat: haud aliter actio dimi-
nuta, non dicitur secus fieri, & aliter, sed
diminutè & imperfectè. Quare sic de-
bet maior illa formari. Quæcumque
actio malè fit & vitiosè, nō fit modo quo
conuenit pro salute animalis conseruan-
da, & tuenda: modus autem hic potest
esse alter, & accidentalem inducens dif-
ferentiam à bono & naturali, & est actio
imminuta: potest quoque esse diuersus
essentialiter, hoc est inducens terminum
natura diuersum, & hæc actio secus di-
cetur fieri, & aliter, & propriè depraua-
ta vocabitur.

Locus Galeni, quo Rossellus utitur ad
confirmandam maiorem sui argumenti,
frustra adducitur; non enim, inquit Ga-
lenus, actio quæ fit secus, ac conuenit,
duplex est, imminuta & deprauata, sed
ut ipsemet citat, malè, ait, *bisariam dicitur,*
vel idem quod debetur; vel idem quod de-
prauat, cum tamen non esset illi proban-
dum; nam quod imminuta actio mala fit,
& præter naturam, non ratione entitatis
productæ, hæc enim ratione à natura est
intenta; sed propter defectum, quod nu-
quam negauimus. Negauimus autem
Imò aperte declarauimus lib. 1. antepr.
cap. penult. Quod controuertimus est,
nūm actio hæc præter naturam, secus &
aliter fiat, ac debebat fieri, an altero mo-
do, sed non alio: quæ de re, quia multa,
progredior ad tertium, & ultimum, quæ
de de. quatto diximus primo loco: ac
primum aduertere liceat, motus nedum
distingui ob varios terminos ad quos,
sed ex vario modo attingendi terminum.
Sic lapidis, centrum versus proiectio, si
celerius fiat, quam lapidis naturæ con-
ueniat, est motus ille, D. Thom. auctore,
violentus; non quod terminus motu cō-
paratus, lapidis naturæ repugnet; gau-
dēt enim centro grauiā; & propterea
proprio impetu versus ipsum mouētur;
sed quoniam celerius, quam suæ naturæ
conuenit, centrum perit; motus ille, qui
si terminum spectes, est prorsus natura-
lis, ratione modi, præter naturam equadit

fic insuper potest fieri, ut, ad eundem
terminum, vnum animal moueatur rep-
tando, gradiendo aliud, aliud tandem vo-
latu: alterum per lineam rectam, ut per
chordam, circularem alterum. Quamob-
rem cum hi motus, sint inter se diuersi,
neque ijdem differant ob terminos va-
rios, fateri oportet, nedum ob varios
terminos ad quos, motus distingui, sed
& ob varios modos attingendi terminū.
Nec tu aliter sentis, nam infra definiens
actionem deprauatam, ponis illam im-
mutatam esse, & à naturali diuersam, vel
propter terminum varium, vel propter
diuersum agendi modum. Quod si po-
test vna actio ab alia distingui ratione
modi, nedum propter terminum diuer-
sum, cum idem constituat, quod distin-
guit, poterit optimè actio deprauata,
per modum definiti, quando per eūdem
ab alio commodè distinguitur.

Adde secundo, quod definitio innuit
apertè, has actiones terminos distinctos
habere; cum enim dicatur alteram fieri
secundum vota naturæ, alteram contra
vota eiusdem, & secus ac conuenit na-
turæ animalis, nullus est, qui non inde
facile intelligat, actionis deprauatæ ter-
minum esse omnino illaudatum, & cōtra
naturam; terminum uerò actionis im-
minutæ, esse quidem secundum vota
naturæ, non tamen omnino explere ap-
petitum eiusdem, quæ semper ad id, quod
in re quaque est optimum contendit.
Nolim tamen propterea putet quispiam,
me actionem imminutam sic laudare, ut
nihil vitiosum, & reprehendendum in
ipsa agnoscam; præter naturam esse di-
co, & symptoma: parte tamen, qua defi-
cit, non ratione eius, quod est productū,
& factum, ut in solutione primi argu-
menti dixi cap. penult. lib. 1. & lib. 3.
cap. 2.

Ex his vide, lector candidè, vera scri-
ptæ definitionem deprauatæ actio-
nis, non quia falsa, nullus enim est error
ris conuicta, sed quoniam ego auctor
ipsum, & alij multi, quibus cum illi non
admodum conuenit, eandem sunt sequu-
ti, & amplexi. Videre potes secundo
margaritas illas doctis tantum proposi-
tas (erat autem propositio, vel limen
physicæ attingentibus nota, motus di-
stinguuntur per terminos ad quos) non
degustasse Rossellum, nam paulo post di-
stinxit actionem deprauatam à laudata,
non tantum ex termino, sed ob varium
modum attingendi terminum.

Patet tertio Rossellum nedum furti
crimine damnandum esse, sed & homici-
dæ, quandoquidem non solum furatur,
sed viatorem furem vocat, neuè conque-
ri possit, accusat, & multis plagis confo-
dit.

Rosselli sententia de natura symptomatis in excretis afferetur, reijcitur, vera proponitur, & ventosi eius proemij multa consulantur.

Cap. III.

DE creueram hic gradum sistere, neq; ultra progredi, nam in eo tantum capite aperto est Marte in me inuectus Rossellus: Cetera aut attingere noluit, aut non vidit, aut ego non vidi. Quare cum me, meaq; tueri esset animus, idque absoluissem, defunctus videbar: quando ecce oculatus nescio quis, aurem mihi percellit, & ait. Siccinè immemor es, nec recordaris quæ spondidisti? Redime ergo verba tua, alioquin promittentis meritatem accusabo. Ne ergo summo iure, & ex singrapha mecum agant, solum debitum. Monstrabo itaque de eorum grege Rossellum esse, qui exultat cum peccauerint, & cum male fecerint, gloriautur; Cum enim in declaranda natura symptomatis in excretis miserè admodum sit hallucinatus, & prorsus cœcutiuerit, plausum tamen postulat, triumphum canit, & quod omnem superat vaniloquentiam, vult tanquam exemplar posteris ad imitandum proponi. Ordinat à capitis fronte.

Solita, ait, lenitate, &c. A mendacio ordiris: vbi enim lenis? imo vbi non turbidus, non lutulentus stuis? quando non asper, non acer, non æquè aduersus omnes contumeliosus, & non dicam amarulentus, sed bili ipsa amarior?

Et facilitate nostra de morbi, & symptomatum, quæ proprie dicuntur tertio genere hucusq; non pauca diximus, &c. Quid tuum? an modo difficultatem affectare vis, obscuritatem, tenebras? aut fallor, aut huic adspiras; nam ab Euandri matre mutua si eas voces, minurizando, & vibrata. At quid quæ Phayorinus Philosophus adollescenti cuidam antiquorum verborum cupidissimo, & plerisq; voces nimis præcas in quotidianis sermonibus exprimentis obiecit. Curtius, & Fabritius,

Refert Augustinus Gell. lib. 1. noct. Attic. c. 10. & Coruncanus antiquissimi nostri, & his alii, qui primò coluisse Italiam dicuntur, sed atatis suæ verbis loquuti sunt. Tu autem, perinde quasi cum matre Euandri nunc loquere, sermone multis iam annis destitit uteris, quod scire atque intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonne homo ineptè, ut quod vis, abundè consequeris, taceres? Sed antiquitatem tibi placere ais, quod honesta, & bona, & sobria, & modesta sit. Vnde ergo moribus præteritis, loquere verbis præsentibus, atque id quod

à C. Casare excellentis ingenij, ac prudenti viro in primo de analogia libro dictum est, habe semper in memoria, ac pectore, ut tanquam scopulum, sic fugias inauditum, atque insolens verbum. Eleganter lyricus.

Ut siluæ folijs pronos mutantur in annos. Prima cadunt: ita verborum vetus interit atas,

Et iuuenum ritu florent modo nata, vigentq;

An dissimile ventosum illud proemiū quærit. 23. 3. lib. ? minimè verò, & vellem licet, non possem citra notam ignorantia laudare; diuinandum enim est, quid est quod velis, vsque adeo cuncta sunt obscura, & confusa: hic deficis, ibi abundas, aberras vbique. *Tempus, ais, in gerendis rebus, quasi ducem sequi, prudentia est: quoniam alia dies, alios mores postulat. Hoc vel cæco notum, nam vulgo est iactatum prouerbum, oportet seruire temporis. Sed*

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

Audi. De quaestionibus, ait, logicis, omnibus curis laxatus noster Galenus, &c. hic deficit, nam desideratur ni fallor, quandoq; tractauit. tempori cedens, hoc est occupatus, in sola morborum curatione adhibenda, omne suum studium collocavit. Quid tam? contempta inter alia in hoc libro definitione actionis deprauata, &c. Et hic quoque es mancus, scribendum enim erat: vnde quia occupatus scripsit de morbo, & symptomate, idcirco definiendam actionem deprauatam nullo modo curauit; nam quaestio est logica, & curationi rectè faciendæ, nulli vsui, ita enim puto legendum, non nullo.

Prosequeris: Sed ecce contemptus, & abiectus homo, cuius eò prorupit audacia, ut aduersus magistrum, & summum doctorem, quod definitionem actionis deprauatæ præterierit, aciem seruere ausus sit.

Hui? Argentarium miserum. o me infelicem: Quod nōs mare purgabit? Non definiuit Gal. deprauatam actionem; hac parte defecisse Galenum Argentarium dixit: ego idem censui, nec tu omisum negas: Ergo contemptus, abiectus, audax? O impudentem; Ergo id affirmando aciem aduersus Magistrum, & summum Doctorem struxi? O cucurbitam. Vide quam turpiter erres vbique: hæc qui scribit, aciem instruit? Erubescite ergo Duces, qui in instruenda acie tantum laboratis; verbulo ego id facio, & si nescitis, hæc scribens. Actio deprauata quid sit, non parua difficultas, iure vt propterea reprehēdat Galenum Argentarium, quod cum multos libros scripsisset de symptomatis, numquam tamen in vniuersum definiere, quid sit illa. Hæc verba, quas videtis turbas excitarunt.

Cum tamen eam, quam vt gloriam sitiebat definitionem, vel leuiter attingere nescierit nescius, &c. Das sine mento sonum, & quid

l. 3. Antep. prax. c. 4.

quid dicas, præter Sibyllam, intelliget nemo, id tamen credo te dicere voluisse, cum tamen eam gloriam, quam sitiebat, nequaquam sit consequutus, nam definitionem ne attingit quidem.

Ne igitur ita nobis contingat, & de plebeia face haustus quispiam, negligentia hos nostros commentarios arguat, ideo ad temporis rationem, consilia nostra moderemur, ac dicamus quid sit actio deprauata. Mi homo, tu alios negligentia arguis, te alij negligentia arguent.

Sed redeamus eo, unde fluxit oratio, & postquam submissa voce, & humili est loquutus, audiamus quamnam velit in posterum uti. *Nunc vero contenta, & vibrissata vaticinari expedit.* Ita ne? At qui stultus ego te medicum credebam, & Galeni interpretem, nunc vatem esse inuenio, & diuinatorem. An potius ly vaticinari delirare significat, nam in hoc sensu quandoque eo usus est Cicero? Itast per Iouem, nam Cicéronianus est tu: vis itaq; dicere, *Solita lenitate & facilitate, de morbi & symptomatum, qua propriè dicuntur tertio genere hucusque non pauca diximus, minurizando quidem, & humili submissaq; voce: nunc vero contenta & vibrissata hariolari expedit.* Audite ergo Cæli, auribus percipite terra.

Rossellus Medicus, magnam tui mentem, animumq;

Delius inspirat vates, arcana recludit.

Contigere omnes, intentiq; ora tenent iasp.

Eia ergo fare. *Non est ad aliquo esse nos scripta hæc doctrina. cædo, nam arcana: Sed nobis vltro debita, & hoc quoque, debetur enim cuiq; quod subit, quam inter alia multa ex nostro Marte, ly ex te datur, arripimus, hausimus, expressimus. Si tua quomodo eandem arripuisti? est enim arripio idem quod capio. Si rapta: non itaque tui debetur.*

Nollem tamen ob id inanis cuiusdam gloriolæ, quam satis est audior iudicari. Laudarim, si nolles re vera; nam ligna quæ plurimum fumi exhibent, minimum lucis, calorifq; concipiunt, & quam paucissima possunt, qui plurima iactant. Sed quis nolle te credet, qui ubiq; tuba canis, & tibi plaudis? Verè Seneca. Qui virtutem suam publicare vult, non virtuti laborat, sed gloriæ.

At vtilitas, consiliorumq; median scopus est, tamquam exemplar ad imitandam proponi, ubi rei expediendæ difficillima est ratio, atque inter sacras, ut dicunt, & saxum constitutus quis fuerit. Quid ergo an propterea vociferandum? Vind vendibili suspensa hedera nihil est opus. Imo obetti nam vt bene Lyricus.

Horat. in
Arte Poe-
tic.

*Multa fidem promissa leuant, ubi plenus
Laudat venales, qui vult exrudere mer-
ces.*

Inanis itaque gloriolæ fitis hæc extorsit. Et quis te alium creder, qui inde gloriam captas, unde mœreris infamiam? Sed ne iniquo hæc animo dicta censeat quispiam, audi lector, & iudica.

Quærit citato loco Rossellus, quod multò antea verterat in dubium Iouertus annot. vlt. in hb. Gal. de diff. sympt. cur symptoma in excretis, & retentis nõ reposuit Gal. sub læsa actione expultrice, aut contentrice quando retenta præter naturam, aut expultrice sunt debilitata, & abolita, aut contentrice adaucta; excreta præter naturam aucta expultricis vitio, & errore; & id factum à Galen. conset, quia aliud est excrementa intus de parte ad partem mitti, aliud foras proijci; ille enim motus ad læsa actiones pertinet, foras reiectari ad symptoma in excretis quamobrem, cum illud excerni sit symptoma in excretis; moueri de parte ad partem, actio facultatis, & hæc sint distincta: iure hoc symptoma ab eo, quod in læsa est actione separauit Galenus. Apponam verba propria, ne quid me imposuisse criminetur.

Principio, inquit, loquamur de excretis, in quibus quatuor sunt ponderanda. Primò substantia. Secundò vitium, immoderatio, & quod præter naturam sunt, qua vt diximus, in idem cadunt & symptoma generaliter dictum constituunt. Tertio quod morbum sequantur necessarid. Quarto quod excernantur: distat enim plurimum illud excerni, & exire à reliquis tribus. Excrementa quoad substantiam, symptomata non sunt: qua vitio affecta, immoderata, & præter naturam symptomata sunt, generaliter accepto symptomatis nomine: vt necessarid sequantur morbum. Symptomata sunt propriè dicta: at vero quatenus foras excernuntur, & proferuntur, constituunt hoc tertium symptomatum genus. Exemplo qua sanguis: Symptoma non est, si vt præter naturam vitiose, ac immodice excretum, symptoma est, generatim sumpto symptomate: vt speciatim accepto, si quatenus necessarid sequitur morbum: at vero, vt mouetur, fluit, exit, excernitur, in tertio genere symptoma est, ita & exillud, excerni sanguinem, definit, & constituit tertium symptomatum genus. Vt enim cum foras exit quotidie, qui ubi urbe nequid pedem excedit, vel cum semper domi manet, qui sepe aliis sicut deambulatum, dicimus illud exire, vel consistere, & commorari præter assuetudinem illius hominis, prodigium & certissimum portendunt esse. Quid mirum, quod nos dicit illud sanguinis contempletur separatim, ac præter cetera tria, exire illud, tertium genus symptomatis constituere arbitremur? Sed dicat aliquis, excerni, exireq; sanguinem, facultatis expultricis est opus, quoniam excretio illius facultatis est actio, unde in secundum genus symptomatum relabimur, tertium ex usu non est. Respondeo verum esse facultatem de

parte in partem abicere recrementa, & tandem foras projicere: verum in excretis dum excernuntur, non tantum sunt nobis cura expultricis facultatis motus, qui agitantur intus, scimus enim ad actiones pertinere: sed vehementer solliciti sumus de illo motu, qui in substantiam excrementorum suscipitur, siue ab aliquo agente intrinseco fuerit excitatus, ut sanguinis vomitus: siue à propria natura excreti, ut lumbricorum, siue à remouente prohibens, ut in vena sectione, vel extrahitione lapidis. Quod excrementorum motum impulsivum, ab actionibus facultatum plurimum differre, præclare constat, quoniam hoc loco rem formaliter, ut dicunt, mente contemplantur, quoniam motus, ut profuit ab agente, dicitur actio; passus verò, vel passio, cum in passum recipitur, quemadmodum nosser Galenus observauit præterito capite. Et 2. meth. Hoc igitur pathema, idest passio eorum, quæ excernuntur, hoc inquam, pati, & exire, ipsum tertij generis symptoma est.

Nunc dicamus de retentis. Et intra corpus præter naturam quietis: nam quies motus præter natura est: per motum cognoscitur, atque eundem redigitur. Quod fit, ut in retentis similiter quatuor considerentur. Primum substantia: secundò vitium, immoderatio, præter naturam: tertio, quod necessario sequatur motum: quarto quod intus retinetur. Substantia symptoma non est: quia vitiosa, immodica, præter naturam, communiter symptoma: quæ uero necessario sequitur morbum, proprie symptoma: sed quatenus retinetur, quod excerni debet, illud, inquam, pathos, & præter naturam retineri, ob validam retentricem, & languidam expultricem, tertij generis symptoma est, ut lapidis substantia symptoma non est, sed ut præter naturam symptoma generaliter: ut morbum aliquem necessario sequitur, proprie symptoma: quatenus uero præter naturam retinetur, symptoma in tertio genere.

Quid dicam lector, quid non dicam? Putabam multa, eaque recondita docturam esse Rossellum; quem enim spe multo non repleret ventosum illud proemium.

Horat. in *Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.*
Arte Poet.

At quis rei euentu perspecto non despondeat animum? quis se deceptum non conqueratur, & dicet.

Idē ibid. *Parturient montes, nascetur ridiculus mus.*

Enim uero tota ratio, aut distincta hæc symptomata censet Rossellus, illa est, quia aliud est moueri de parte ad partem, aliud foras projici. At uero nulla est hic distinctio, etsi detur fingendi licentia: distinguuntur enim motus, vel quia terminantur ad quos terminantur, sunt diuersi, aut quoniam, variis, aut quoniam diuerso modo mouentur, aut demum, quia mobile non est idem, ut omnes causas, quæ aliquam faciunt distinctionem in motibus comprehendam. Nunc uero motus, quo seu sanguis, seu excrementa

mouentur extra corpus, in eodem semper mobili recipitur: ab eodem semper fit mouente, ut enim in corpore per impulsum hinc inde mouetur, sic per impulsum extra corpus projicitur: quare erit perpetuo motus ille respectu rei que pellitur, passio, respectu facultatis pellentis actio, non in corpore actio, extra passio. Terminus non est varius, terminatur enim extra corpus; nulla itaque distinctio. Cur ergo motus ille in corpore, læsa actio fuerit expultrix, si fiat extra corpus, erit aliud & genere diuersum? Quia dices, ut quis domi deambulans; domi esse dicitur; at ubi foras prodit, eundem exire, & pedem domo efferre affirmamus; eodem modo ubi excrementa in corpore mouentur, moueri dicemus, sed læsam expultricem uita illa spectare: ubi eadem foras excernuntur, ad symptoma in excretis pertinere. Non negauerim unquam lector, ubi quis domi moueatur, domi esse, tum exire, cum domo pedem effert; sed questio nostra de denominationibus extrinsecis non est, de re agitur. Proinde dicat mihi, motus ille continuus, quo quis domo extra fertur, est ne diuersus, & multiplex, an unus? non est certè multiplex, alioquin tot motus diuersos obilit, quot domos eodem in passio, & eadem in linea contentas egreditur. At hoc falsum; Quare unus. Nec si quiete aliqua interceptatur, erit propterea motus diuersus species, nam naque terminantur illi, & diuersa illa ubi, specie modo aliquo differunt. Quare aut unus motus est, quo humor ex unaparte ad aliam effunditur, donec è cõfinio corporis expellatur, aut si multiplex, quod aliqua sit quiete interceptus, non est diuersus diuersis specie. Quare adhuc declarandum superest, quid cogit, ut symptoma hoc, genere ab alijs diuersum esse autumaret, quod nos pauca, & facile Deo adiuuante faciemus.

Sciendum itaq; symptoma in excretis, excretionem esse, & in hac consistere ipsius naturam, seu excernatur humor extra corpus, seu de parte mittatur ad partem; nam catharrum definiunt medicorum multi esse symptoma in excretis, cum tamen raro humor extra corpus fluat: in excretionem inquam consistit, nõ in excretis, aut excernendis; illud enim præterijt: futurum nondum emerit in lucem, neutrum itaque est. Quare neq; symptoma esse potest. Erat proinde excretio symptoma in excretis. Ut uerò intelligas, quâ ratione differt ab actione læsa expultrice.

Scias secundo excretionem quamcumque ab expultrice continuò pendere, nam hanc ob causam vocatur expulsio: uide eum pellat facultas, quia molestantur, vel à copia obiecti, vel à praua eiusdem

dem qualitate, expellet semper ad vitandam molestiam. Insuper cum possit molestari facultas, aut quia obiectum est multum, aut quoniam facultas contentrix continere non valet, continget excerni humorem, occasionaliter tamen, quandoque vitio, & culpa contentricis virtutis, quæ non retinendo in causa est, cur excrementa sint oneri: sit idem aliis culpa obiecti, vel copia distendentis, prementis, aut alia mala qualitate irritantis.

Eodem pacto contingit retineri quædam; quæ cohereri nullatenus deberent, aut quia expultrix languet, aut quia est extincta, aut quia contentrix est aucta, aut viæ impedita, aut demum sit idem culpa obiecti crassi viscosi, aut ita tenuis, ut subterfugiat impetum. Quo enim motus fiat, requiritur mouens, mobile, & ne viæ sint impeditæ, sed patulæ & apertæ: Debet mouens esse robustum, obediens mobile, non reluctari: reluctatur autem, vel ob crassitiem, aut magnitudinem, aut tenuitatem: debent viæ non esse adstrictæ, aut obstructæ, sed expeditæ, & laxæ.

Vbi ergo aliquid expellitur, quia retentrix non retinendo, in causa est, ut obiectum sit oneri, tunc illa expulsio, & excretio, læsa actio fuerit contentricis primum facultatis, mox expultriciis. At vbi sit idem culpa obiecti, aut copia lædentis, aut praua qualitate irritantis, tunc læsa actio non est, sed symptoma in excretis dici debet; si quæ enim læsa actio facultatis esset, expultriciis esset; at verò tantum abest, ut propterea peccet ea, in re facultas expultrix, ut expleat optimè suas partes; ad ipsam enim spectat molestia quæque è confinio corporis expellere. Quare nulla est ibi facultatis læsio. Remanet itaque ut sit symptoma in excretis.

Eodem modo vbi excernenda cohibentur, quia expultrix languet, aut omnino est extincta, symptoma est in læsa expultrice imminuta, aut abolita. Vbi idem accidit contentricæ, aucta, est symptoma læsæ actionis auctæ, seu deprauatæ facultatis retentricis. At vbi hæc retentio præter naturam inducitur culpa obiecti excernendi, tunc debet vocari symptoma in genere retentorum, hoc est symptoma factum ob retenta excrementa, quemadmodum symptoma in excretis vocant medici hunc affectum, ut ignouerent fieri illud ob ea quæ sunt in ijs, quæ excerni debent. Ex his patet, cur Galen. & medici quique huiusmodi symptoma nunc ad læsam expultricem reducunt, nunc distinguant, & symptoma in excretis, & retentis præter naturam appellent, quod tu, & si magnus Galenista nequaquam declarasti. Nempe non distinguunt, quia ad vtrumque genus potest pertinere, actionem nempe læsam

expultricem, contentricem, & excreta, retenta, prout causæ ipsius variæ esse possunt, & diuersæ.

At dices, quancūque ex causa id accidat, non habet propterea diuersam naturam; Cur ergo genere diuersa symptomata dicemus? Secundo si expulsio semper fit ad vitandam molestiam, nunquam esset aliqua excretio nobis nocua, nam perpetuò molesta tantum extruduntur; at pereunt multi ob immodicè excreta.

Respondeo ad primum, excretiones illas, diuersa à causa factas, si physicè loquamur, non esse diuersas; differre tamen medicè loquendo; eos enim affectus distinguunt medici, qui diuersam curationem exposcunt. Ergo quia excretio facta ab obiecto, copia, aut praua qualitate molesto, longè diuersam exigit curationem, ab eo quod sit obiecto grauante, quia contentrix continere non potest; hic enim adstringentia, & contentricem facultatem roborantia conueniunt, ibi aut vacuantia, quæ multitudinem immnuant, aut alterantia, quæ qualitatem emendent; propterea distincta hæc esse symptomata medici autumarunt, & si physicè sint eadem.

Ad secundum dicimus excretionem hanc, haud lædere, quia molesta extra corpus pelluntur; hanc enim ob causam iuuat, sed quoniam cum prauo humore utilis vna simul excernitur, spiritusque effunduntur. Nempe & si vacuet molesta natura, & quam maximè nocua, laborat nihilominus in eorum expulsionem, viresque fatiscunt; vnde iussit, hæc intuitus Hippocr. ut suppuratos, aut hydropicos non vacuemus confestim, vacuati enim citò pereunt, non quia pus, aut aqua vacuatur, sed ob spiritus, qui in his vacuandis dissipantur.

Sed desino iam, nam pensum absolui; neque enim iacula intorquere proposui, sed cauere: me meaque; excusare, non te tuaque; accusare. Qui possem? expurgarem citius Augiæ Isterquilnium, & mare totum cotyla absorberem. Quid ut vellem, impelleret? abnuat genius, repugnat natura, consuetudo reclamation: & vis scire, quantum à litigio abhorream? Quantum tu lites amas, & iurgia. An aliter facere ratio suadet? nihil verò minus; nam cicadam, si alaprehendas, magis perstrepat. Comicus quoque scripsit.

Baccha bacchanti, si velis aduersariet,

Ex insana insaniorem facies feriet sæpius.

Sales quosdam admiscui, fateor; faciendum fuit, nè si insulse scriberem, qualem me esse prædicas inspidum, talem alij crederent. A morfu abstinui.

Quod si quis est, qui dictum inclementius

Existimauit esse, sic existimet

Responsum, nõ dictum esse, quia læsit prior.

Agè enim errauerim alicubi, extra viam iuerim:

6. Aph. 27

Terent. in Prolog. Eunuuch.

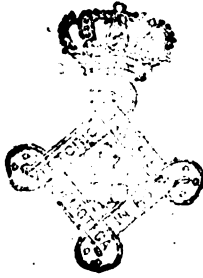
auerim : an eram continuè verberandus ?
 Non moneres ? Etenim vt alia multa, ita
 & illud rectè à Seneca scriptum est, erro-
 rem in homine calumniari, est toti ipsi mor-
 talitati conuicium facere : Esto tandem id
 corrigendum censes, quod factum
 gaudeo, & quibuscunque fecerint mo-
 destè, habebò gratiam . An ego conui-
 ctijs proscindendus ? Eia quæro, respi-
 sce .

*An tibi Maiores
 Ventosa in lingua, pedibusq; fugacibus istis
 Semper erit .*

Imitare modestiam Hispanorum tiorum,
 Vallesij, vtriusque Vegæ, Mercati,
 Garfæ, & Sanctæ Crucis; neque enim
 calumnijs, sed doctrina gloria compara-
 tur : hac satisfit argumentis, non malè
 dictis . Quod si eidem placeat instituto
 insistere, & nihil est dices, quod possis
 obijcere in posterum; caue nè erres, ami-
 cè moneo, mea impugna : me desine læ-
 cessere .

*Habeo alia multa, que nunc condonabitur, Terent,
 Quæ proferentur post, si perges lædere . ibidem,
 Vale .*

F I N I S

IO. FRANCISCI
ROSSELLI
CENSURA
AD CENSURAM VOCATA.

*In qua definitio actionis depravata, ab Auctore primum tradita adversus
ipsum defenditur. Natura symptomatis in excretis retentisque
explicatur: & multa eiusdem diæta castigantur.*

A V C T O R

ANTONIUS SANTORELLVS

Comes Palatinus, & in Regno Neapolis Regius,
& Generalis Protomedicus.

N E A P O L I,

Ex Typographia Camilli Caualli. M. DC. LI.

SVPERIORVM PERMISSV:

AD LECTOREM.

HABES rescriptum meum Lector, hoc est
qua visa respondere Ioanni Francisco
Rosello Catalano: Cogitaueram alia, &
quidem longè diuersa: extorsit has tamen
necessitas, cui omnes obediunt, & colla-
vel inuisi submitunt, aut certè non impu-
nè refragantur. Pauca dices, & mole usque adeo exigua,
ut verendum sit.

6. Aeneid.

Ne turbata volent, rapidis ludibria ventis.

*Haud abnuo. Quid facerem? Adderem alia? Impedie-
bat propositi ratio. Facerem idem pluribus? Res reclamât,
& genius meus: hic quidem, nam ut multi laborant pauca
multis dicere, ut eloquentes esse videantur: Sic ego, qua ad
rem faciunt, verbis curo complecti quam paucissimis: & si
possem, mallet quid sentirem ostendere, quam loqui. Respuit
& res ipsa, nam ut ille, iustam ad causam tria verba suffi-
ciunt. Quid quod neque breues, enim uerò quemadmodum*

Pindarus.

Martial.
lib. 2.

Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis.

*Sic neque breue dici iure potest, cui nihil est quod aptè pos-
sis addere. Sit tamen. An propterea contemnes, & neglectui
habebis? Numquam te, tam iniustum credam; ut enim,
quadam mole placent, & magnitudine sua, sic alia, sunt sua
breuitate gratiora: quod uoueo, & si gustum tuum noui,
(nam sanos appello) voti me damnatum, & video, & gratu-
lor. Vale.*

